PAULI

ZACCHIÆ

ROMANI,

TOTIUS STATUS ECCLESIASTICI

PROTO-MEDICI GENERALIS

QUÆSTIONUM

MEDICO-LEGALIUM.

TOMUS SECUNDUS,

Continens

LIBROS VI. VII. VIII. IX.

EDITIO NOVA, A VARIIS MENDIS PURGATA,

PASSIMQUE INTERPOLATA, ET NOVIS RECENTIORUM

Authorum Inventis ac Observationibus aucta,

Curâ

JOAN. DANIELIS HORSTII,

DIVERSORUM S. R. I. PRINCIPUM ARCHIATRI,

& Collegij Medici Mœno-Francofurtani Senioris.

PRÆTER INDICEM LIBRORUM, TITULORUM ET QUÆSTIONUM

annexus est Index Rerum Notabilium locupletissimus.

Cum Privilegio Sacræ Cæs. Majest. & Christianiss. Gall. Regis.

FRANCOFURTI,

Sumptibus JOANNIS BAPTISTÆ SCHÖNWETTERI,

M. DC. LXVI.

INDEX LIBRORUM, TITULORUM, ET QUÆSTIONUM MED. LEGALIUM

Tomi Secundi.

LIBRI SEXTI.

TITULUS I.

De Medicorum erroribus à Lege punibilibus.

QUÆSTIONES.

TITULUS II.

De Tormentis & Pœnis.

QUÆSTIONES.

TITULUS III.

De Præcedentia intet Medicum & Jurisperitum.

QUÆSTIONES.

LIBRI SEPTIMI.

TITULUS I.

De Monstris.

QUÆSTIONES.

TITULUS II. De Officiis Divinis.

QUÆSTIONES.

TITULUS III. De Debito Conjugali.

QUÆSTIONES.

TITULUS IV. De Stigmatibus Magorum.

QUÆSTIONES.

LIBRI OCTAVI.

TITULUS I.

De Irregularitate.

QUÆSTIONES.

TITULUS II.

De Remediis Medicis.

QUÆSTIONES.

TITULUS III.

De Clausura Monialium.

QUÆSTIONES.

LIBRI NONI.

TITULUS I.

De Fœtus humani animatione.

QUÆSTIONES.

TITULUS II.

De Fœtu exsecto, seu de Partu Cæsareo.

QUÆSTIO UNICA.

TITULUS III.

De impedimentis coëundi, & generandi.

Ad Titulum Primum Libri Tertij Quæst. Med. Leg.

QUÆSTIONES.

TITULUS IV.

De Resignatione Beneficiorum.

QUÆSTIO UNICA.

TITULUS V.

De termino sumendæ experientiæ eorum, qui de Peste suspecti sunt.

QUÆSTIO UNICA.

TITULUS VI.

Ars conficiendi sericum an tempore Pestis sit excludenda à Civitate tanquam ars immunda.

QUÆSTIO UNICA.

TITULUS VII.

De Tabacco.

QUÆSTIO UNICA.

TITULUS VIII.

De Chaccolata, & Aqoa Vitæ.

QUÆSTIO UNICA.

TITULUS IX.

De morbis impedientibus Eucharistiæ sumptionem.

QUÆSTIO UNICA.

TITULUS X.

De Dissolutione Matrimonij, Divortio, Tori separatione, & solutione Sponsalium.

QUÆSTIONES.

TITULUS XI.

De Semine fœmineo.

QUÆSTIO UNICA.

TITULUS XII.

De Primogenitis.

QUÆSTIONES.

PAULI

QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM LIBRI SEXTI TITULUS PRIMUS,

DE MEDICORUM ERRORIBUS A LEGE PUNIBILIBUS.

Continens quæstiones tredecim.

SUMMARIUM.

1 *Medici nomine qui veniant.*
2 *Medici nomen latè patet.*
3 *Medicus ab omni pœna liber est, si, qui ab ipso curatur, ipso invito moritur.*
4 *Medici culpâ nunquam præsumitur mortuus infirmus.*
5 *Medicus errat omittendo, & committendo.*
6 *Medicus tam omittendo, quàm committendo tripliciter errare potest.*
7 *Culpa socium habet pœnam.*
8 *Pœna debetur propter culpam.*
9 *Culpa quid.*
10 *Culpa quotuplex.*
11 *Culpa sequitur aut dolum, aut negligentiam, aut ignorantiam.*
12 *Cum ignorantia dolus stare non videtur.*
13 *Nulla ignorantia est causa peccati, nisi per accidens.*
14 *Dolo deficiente, deficit culpa, gravior saltem.*
15 *Dolus dicitur tam in malo, quàm in bono.*
16 *Dolus duplex.*
17 *Dolus quid.*
18 *Negligentia solummodò in erroribus omissionis videtur consistere.*
19 *Negligentia quid.*
20 *In omittendo non intervenit dolus verus. Fallit in Medico.*
21 *Ignorantia quid.*
22 *Ignorantia prima species.*
23 *Ignorantia species altera.*
24 *Dolóne, an ignorantiâ errare dicatur is, qui ultra suam capacitatem operatur.*

Medici nomine qui veniant hîc. Quot modis errare Medicus dicatur, & quinam errores sint à lege punibiles,

QUÆSTIO I.

De Medicorum erroribus, inter Miscellanea, verba facere brevioribus decreveram, cùm maximè multa sparsim in hisce quæstionibus occurrerint ad hoc ipsum argumentum pertinentia; cùm tamen Hippocraticæ, solidæque doctrinæ studiosissimus vir, D. Angelus Colius, meique amantissimus admonuisset, præstabilius fore in unum, quæcunque ad hanc materiam faciunt, recolligere, tam insignis viri, tamque amici consilium acceptandum duxi; quamobrem titulum hunc, cui de Medicorum erroribus nomen feci, huic argumento dicavi; non tamen de omnibus Medicorum erroribus hîc agendum, sed de iis tantùm, qui vel ex dolo, vel negligentia, vel ex ignorantia ab illis in infirmos, vel in quoscunque homines medendi causâ patrantur, & qui punitionê à lege reportant; non solùm, inquam, à lege civili, sed à Canonica etiam, eo quòd Medicum peccati reum faciant.

Sed Medici nomine abuti nos hîc oportet; neq; enim solummodò de verè Medicis, nempè de iis, qui Rationales dicuntur, eo quòd Philosophiæ principiis innixi Medicinam exerceant, loqui nos hoc in loco debemus, sed de quibusque, qui quoquo modo in ægrotum, aut quorumcunque hominum curatione, vel in medicamentorum præparatione, & administratione sese immiscent, ut primo loco Chirurgi sunt, Phlebotomiam exercentes, hoc est, sanguinem detrahendo quocunque modo desti-

ſt nati, Aromatarij, Seplaſiarij, Empirici, & Chy-
micorum genus omne procacitſſimum, neque ſo-
lum viri, inter quos etiam, & aſſidentes, aut mini-
ſtrantes minimis ſunt, ſed etiam ipſæ viliſſimæ mu-
hercolæ, aut in viris infimis miniſtrantes, aut medi-
camenta aliqua diſpenſantes, aut obſtetriciam ar-
tem exercentes; omnes enim hi abutivè Medici
nomine veniunt, unde eſt quod *in l. ſi duas §. Gram-*
1 *matici. ff. de excuſat. Tut.* Circulatores etiam vocen-
tur Medici Ripa *tr. de Peſt. part. ult. part 2. n. 3* Ma-
gon. ex Bald. *deciſ.* 564. *n.* 3. *p.* 4. Cujac. *in lib.* 3. *re-*
cept. ſentent Paul. *tit.* 6. *de Legat* Cartar. *de Med.*
part. 3. *n.* 117. nomen enim Medici latè patere, teſta-
2 tus etiam ex noſtris Gal. eſt, *in lib. ad Thraſib c.* 24.
immò erant antiquitùs multo plura Medicorum
genera, quàm nunc ſint; quia notiſſimum eſt, & a-
pud Herodotum auctorem vetuſtiſſimum *libr.* 2.
comprobatum, antiquitus Medicos extitiſſe, qui
uni tantùm corporis parti mederentur, dicebantur-
que ex hoc Auricularij, Oculatij, Dentarij, de qua
re videndus Mercurial. *libro ſecundo, var. lect. cap.*
octavo.

Sed his omiſſis, ad Medicorum errores accedia-
mus, qui quidem non videntur primâ fronte repor-
3 tare ullam à Lege punitionem, quia ut Plato *lib. 9. de*
Leg. verſ. med ſancivit, Medicus ab omni pœna ſo-
lutus eſſe debet, ſi is, qui ab ipſo curatur, ipſo invi-
to moritur. Neque diſſentiunt noſtræ leges, Text.
in l. Illicitas. §. ſicuti. ff. de off. Præſid Ripa *ubi ſupra,*
4 *num.* 70. & facit etiam ex noſtris Gal. *in primum*
prognoſtic. in princ. nunquam enim Medici culpâ
præſumitur mortuus infirmus. Ripa *loco citato,*
num. 75. Sed hæc primo nec in omni Medico, nec
ſemper locum habent, quia de rationali tantùm
Medico intelligenda, & quandocunque culpa ab-
eſt, ut elicitur ex iiſdem verbis Textûs *citata l. Illi-*
citas. Ut ergo ſciamus, quandonam Medicus puni-
ri poſſit, diſcutiendum primò eſt, quot modis erra-
te Medicus poſſit; quod verò de rationalibus Me
dicis dicemus, etiam cæteris erit commune.

5 Poteſt igitur Medicus, quicunque is ſit, aut mini-
6 ſter Medicorum, ut quilibet alius homo, primo aut
omittendo, aut committendo errare; quod inſi-
nuatur à *l. Qui non facit. ff. de reg. Iur.* omittendo
enim peccat, qui non facit ea, quæ facere debet;
7 committendo qui facit ea, quæ facere non debet:
ſed tam omittendo, quàm committendo triplici ra
tione Medicum errare contingit, dolo nempe, vel
8 maliti â, ignorantiâ, & negligentiâ, in omnibus
enim his culpa intervenit, culpa verò ſocium habet
9 pœnam; quemadmodum meritum ſocium habet
præmium: nam pœna debetur propter culpam D.
Thomas 1. 2. *q.* 87. *art.* 2. *in corpore* & 2. 2. *q.* 108. *art.*
4. Eſt autem culpa inordinatio voluntaria, vel pri-
vatio boni. idem Thom. 1. *primæ, quæſt.* 48. *art.* 7. vel
ſecundùm Bart. *in l. Quod Nerva ff. Depoſit. numero*
ſexto, & ſeq. eſt deviatio à Legis diſpoſitione: circa
quas definitiones qui plura ſcire deſiderat, aut noſ-
ſe, quot & qualia ſint culpæ genera, præ cæteris ad-
eat Molinam *de contract. diſp.* 203. Farinac. *Theor.*
& pract. crimin. part. 3. *quæſt.* 88. *a num.* 48. *ad ſeqq.*
10 nobis ſatis ſit dixiſſe, quòd ſecundum aliquos culpa
triplex eſt, lata minimum, levis, & leviſſima, ſecun-
dum alios tamen eſt quintuplex, hoc eſt, latiſſima,
latior, lata, levis, & leviſſima, de qua re præter quã-
plurimos videndus Bart. *ubi ſupra,* & inter moder-
nos Farinac. *loco citato,* ex Juriſconſultis, & alij, &
ex Canoniſtis Azor. *lib.* 6. *Inſtitut. moral. p.* 3.
cap 4.

21 Sed etiamſi culpa ſequatur, ut dixi, dolum, aut
negligentiam, aut ignorantiam, non promiſcuè ta-
men id de omni culpa ſtatuendum: nam ex dolo
quidem manifeſto, culpa emergit latiſſima; ex do-
lo autem præſumpto, culpa latior; ex alio verò
quocunque dolo, quodcunque culpæ genus poteſt
emergere pro doli qualitate; quemadmodum et-
iam ex negligentia. Sed ex ignorantia per ſe, non 12
videtur niſi lata culpa, levis, & leviſſima ſuccedere
poſſe, quia cum ignorantia non videtur ſtare dolus,
nec manifeſtus, inquam, neque præſumptus, quia
cum dolo ſemper conjuncta eſt malitia, & vafrities, 13
quæ aliquo modo contraria eſt ignorantiæ; unde 14
ſecundùm D. Thom. 1. 2. *q.* 76. *art.* 1. nulla ignoran-
tia eſt cauſa peccati niſi per accidens: deficiente igi-
tur dolo, deficit etiam culpa, gravior ſaltem, nempe
latiſſima, & latior, in quorum altera, ut dixi, eſt do-
lus manifeſtus, in altera dolus præſumptus. Sed
videndum, antequam ulteriùs progrediamur, quid
ſit dolus, quid item ignorantia, quid negligentia.

Sed primo ſciendum, Doli vocem eſſe æquivo- 15
cam ad malum & bonum ſignificandum, unde
quando dolum dicimus, epithetum addimus mali,
vel boni, ut *ff. de dolo malo, l.* 1. *ibi,* quæ dolo malo
eſſe facta dicuntur. Plautus *in Rudente, Act.* 5.
Scen. 4.

Nil dolo malo inſtipulatus ſit.

Terent. *in Eunuch. Act.* 2. *Scen.* 3.

— Æquum eſt fieri, ut a me ludatur dolis.

Et *Act.* 3. *Scen.* 3.

— Iam tum erat ſuſpicio,
Dolo malo hæc fieri omnia.

Virgil. *lib.* 1. *Æneid.*

Nec latuere doli fratrem Iunonis iniqui.

Et *lib.* 4. ejuſdem.

Annuit, atque dolis riſit Cytherea repertis.

Et *ibid.*

Una dolo Divûm ſi fœmina victa duorum eſt.

Cùm igitur dolus duplex ſit, malus nempe & bo- 16
nus, ut *l.* 1. *§. non fuit. ff. de dolo malo* D. Thom. 2. 2.
quæſt. 55. *art.* 4 *ad primum,* & ex Medicis, Jo. Alph.
à Fontech. *in ſpec. Med Chriſt. tom.* 3. *in princ.* hic de
malo loquimur, qui *in ead. l.* 1. *§.* 2. *& alibi,* & apud
Cicer. *lib* 3. *de off.* & alios, & ab eod Jo. Alphonſ. à 17
Fontech. ex noſtris, definitur, quod ſit machinatio
quædam ad decipiendum alterum adhibita; ita et-
iam Bart. *in prædicta l. n.* 12. & noviſſime Farinac.
Theor. & pract. crimin. part. 3. *q.* 88. *num* 1. *& ſeq.*
& ex Canoniſtis Azor. *lib.* 6 *inſt. mor. cap.* 4. *p.* 3.
Molina *de Contract. diſp.* 294 *num.* 4. Aliam defi-
nitionem doli generaliter ſumpti attulit Leſſius *de*
juſt. & jur. lib. 1. *cap.* 2. *dub.* 4. *num.* 25. & eſt hujuſ-
modi; Dolus eſt aſtutia executa ſive verbis, ſive
factis, quæ licet eadem ſit cum ea, quam attulit
Molina, de dolo latè ſumpto, eſt tamen brevior,
quod definitionem eſt convenientius.

Tam in erroribus autem commiſſionis, quàm 18
omiſſionis, & dolus, & ignorantia ſubeſſe poteſt,
ſed negligentia in erroribus tantum omiſſionis in-
tervenit, conſiſtit enim in defectu, cum deficiat ab
actu præcipiendi per defectum promptæ volunta-
tis: D. Thom. 2. 2. *q* 52 *art.* 2. dicique idcirco ex
mea ſententia poteſt, Præterm iſſio fac endorum 19
ex animi ignavia; atque eadem re voluerunt nonnul-
li Juriſconſulti apud Farinac. *pract. crim part.* 3. *q.*
88. *num.* 31. in omittendo non intervenire verum 20
dolum, ſed tantùm præſumptum: quod tamen,
maximè cùm de Medicis agitur, eſt falſum, quia
Medicus ex vero dolo poteſt aliquid omittere, ut ſi
in pleuritide, aut magnâ febre, aut ſimili morbo,
abſque

absque ulla causa sanguinem detrahere omittat, aut
si ei, qui venenum sumpsit deleterium, proprium
alexiterium non præbeat, ut à morbo, & veneno
homo evictus, mortem obeat.

Ignorantia porrò lato modo sumpta est rei scibi-
21 lis inscitia; strictiùs autem dici potest, Eorum, quæ
scire tenemur, inscitia, ut elici potest *ex l. 3. C. per
quas personas. ibi*, & fortsitan ignorat, & nescit, cujus
licèt multiplices species tradantur à D. Thom. 2. 2.
q. 74. art. 1. ad 2. & alibi, & à DD. *in l. 1. ff. de jur. &
fact. ignor.* tamen ad rem nostram dicamus, eam es-
22 se duplicem, unam quidem, quâ quis ignorat ea,
quæ scire tenetur, & sine quibus non potest debi-
tum exercere, saltem secundùm communem simi-
lium hominum solertiam; & hæc habet profectò
conjunctum peccatum, D. Thom. 2. 2. *q. 76. art. 6.*
& in hac est strictior culpa, & punibilis ideirco est,
immò potest in ea intervenire culpa latissima, non
quidem ex parte ignorantiæ per se, sed ex summa
23 negligentia; alia verò ignorantia est, quâ quis igno-
rat ea, quæ ultra communem aliorum capacitatem
sunt, & in hac certè intervenit levis culpa, & idcir-
co in nostro casu nullo modo est punibilis.

24 Illud autem jure quærendum hic videtur, num
dolo, aut ignorantiâ errare dicendus sit is, qui ul-
tra suam capacitatem aliquid operatur; hoc enim
maximè usu venit in casu nostro, cùm utplurimùm
omne cæterorum Medicorum genus, rationali ex-
cepto, multa audacter, ultra id quod novit, circa
infirmos machinari tentet, & multoties gravi dam-
no ipsis existat, imò etiam & exitio. Licèt autem
hi per audaciam delinquere soleant, quæ ex igno-
rantia consequitur, dolo tamen peccare utpluri-
mùm solent, maximè cùm quid machinantes, quod
ipsi ignorant, & ignorare se cognoscunt, & tamen,
ut aliquid lucri faciant, & pecunias à credulis ex-
torqueant, vel ut nomen sibi apud eos acquirant,
promittentes quod præstare non possunt, ab ope-
rando non desistunt; videntur ergo tanquam dolo-
si puniendi.

Ex his igitur patére jam credo, quinam errores à
lege punitionem reportare debeant; videntur enim,
quicunque dolum conjunctum habent, & maximè
verum, & apud canonicas leges reos homines effi-
cere, & pœnas apud civiles luere debere. Qui au-
tem ex negligentia proveniunt, si magna sit, etiam à
civili lege puniri posse, & à Canonica expiari; si
modica, apud civilem quidem in consideratione
non haberi, apud Canonicam non prorsus pœnæ
esse immunes. Eodem modo & ignorantia, si ma-
gna & affectata sit, apud utramque legem esse puni-
bilem, sin minùs, à Pontificia tantùm in eam leviter
animadvertendum.

SUMMARIUM.

1 *Infirmo ex Ignorantia Medici decedente, non potest Medi-
cus pœnâ corporali puniri.*
2 *Infirmo Medici dolo pereunte, Medicus pœnâ mortis punien-
dus.*
3 *Magna negligentia culpa est.*
4 *Medicus dolo peccans in ægrotum proditoriè agit.*
5 *Medicus ægrum veneno interimens, non est proditor. Con-
trarium ibi.*
6 *Ignorantiâ, quando præsumi possit, Medicum errasse.*
7 *Secunda præsumptio errorum per ignorantiam patrati.*
8 *Tertia præsumptio.*
9 *Quarta præsumptio.*
10 *Quinta præsumptio.*
11 *Sexta præsumptio.*
12 *Negligentia locum habet tantùm in omissionibus.*
13 *Negligentia quando præsumi possit.*
14 *Dolus quando præsumatur.*
15 *Secunda doli præsumptio.*
16 *Tertia doli præsumptio.*
17 *Quarta doli præsumptio.*
18 *Doli præsumptio ex maximè affectata negligentia.*
19 *In Medicis omnibus præter Physicos, semper ignorantia
præsumi potest.*
20 *Prætergressio, aut immutatio eorum, quæ à superiori ar-
tifice præcipiuntur, à minori facta, dolosa præsumen-
da.*

In quibus casibus Dolus, in quibus verò Ignorantia, in quibus denique Negligentia præsumi possit.

QUÆSTIO II.

NOn esse parem culpam in omnibus Medico-
rum erroribus, est notissimum, ac consequen- 1
ter patet, non esse parem pœnam omnibus infli-
gendam: nam si Medicus per ignorantiam pecca-
verit, maximè affectatam, puniendus quidem est,
sed tamen illum pœnâ corporali puniri posse non
conceditur. Facit auctoritas Pauli Jurisconsulti,
lib. 5. recept. sentent. tit. 23. ad l. Cornel. de Sicar. &
probant Ripa *de peste, part. 2. part. ult. num. 70. &
seqq.* Ursill. *ad Afflict. decis. 123. numero quarto*,
Quod tamen contrario modo evenit, ubi dolo Me-
dicus erraret. *l. Illicitas §. sicuti. ff. de off. 2. Præsid.*
quia tunc pœnâ mortis esset dignus, ut est notissi- 2
mum. Sic etiam graviter puniendus venit Medi-
cus, ubi suâ negligentiâ periret ægrotus, quia ma- 3
gna negligentia culpa est. *l. Magna ff. de ver. & verb.
signif.* Sed multò graviùs puniendus, cùm dolo pec-
cat, nam Medicus in ægrotum dolo peccans, ex
mea sententia, proditoriè agit, cùm proditoriè age- 4
re sit, unum actibus ostendere, & aliud in mente
gerere. Bartol. *in l. Respiciens. §. delinquunt. ff. de
Pœnis.* At Medicus ægroto se amicum in actibus
ostendit, illi promittens ex oblatis medicamentis
sanitatem, & tamen in mente aliud habet; unde
illi vel adhibet medicamenta contraria, & noxia,
vel non adhibet opportuna; & si proditor dici pot-
est quicunque sub prætextu amicitiæ, & bonæ vo-
luntatis hominem graviter decipit, & maximè qui
occidit, certè Medicus dolo in ægrum peccans pro-
ditor dici potest, æger enim illum tanquam ami-
cum ad suæ sanitatis custodiam convocat, & ille
sub hoc prætextu ejus vitæ insidiatur: quanquam
scio aliter à Legum peritis accipi Proditoris no-
men, unde ea de re non vult Carrar. *de Med. p. 2. n.
342* Medicum etiam veneno ægrum interimentem
debere dici proditorem. Sed ego ad rei naturam,
non ad nomen, aut aliorum opinionem respicio.
Sed quid plura? Si veneno occidens, etiamsi non 5
sit Medicus, proditor est, ut ex Bald. & aliis dixi,
lib. 2. quæst. 1. num. 5. & notavit ex nostris Franc.
Ranchin. in Hippocr. *jusjur. l. 4. rubr. an liceat
Medicis, &c. vers. nos tamen contrà.* Bos. *in pract.
crim. tit. de Homicid. num. 14.* quantò magis si Me-
dicus ille sit? Necesse igitur ex his omnino videtur,
scire, quandónam, in quibusque casibus præsumi
possit, Medicum dolo in ægrotum errasse, quando
item potiùs negligentiâ, quando autem ignorantiâ.
Circa quæ dici potest primò, quòd Medicus in u-
troque errorum genere, tam commissionis, in-
quam, quàm omissionis, præsumi primò potest
ignorantiâ peccasse, quandocunque morbus aut 6
casus ostenditur, qui raro evenit, aut quem ipse
Medicus raro, aut nunquam vidit; unde Medici
juniores, qui in studiis, artisque operibus non
multum sese exercuerunt, cùm cæteris audaciores
sint, facilè per ignorantiam errant, negligentes

seniores, & magis expertos Medicos convocare; ad quod quidem sub pœna mortalis peccati tenentur, ut suo loco dicemus. Extat hujus erroris exemplum, apud Amatum Lusitan. *curat. med. cent. 6. cur.* 82. relatum ex ipso Amato, à Doctiss. viro, Marco Aurelio Severino, Medico & Chirurgo Neapolitano, in opere verè recondito, cui titulum fecit, *De recondita abscessuum natura, lib. 4. cap.* 7. in quo casu Medici illi, qui nunquam spirituosum tumorem viderant, cùm raro etiam ab aliis videri soleat, illum adaperientes, ægro manifestam, ac repentinam mortem conciliarunt.

7 Secundò, cùm Medicus aliquod medicamentum in usum trahit, quod cum morbo, cui adhibetur, habet insignem aliquam contrarietatem non vulgariter notam, ob quam æger periclitatur, ut apud eundem Amatum quidam Medicus, Acetum in colica passione præbens, necis causa extitisse dicitur: nesciebat enim Medicus hic hanc aceti contrarietatem cum dolore colico, & cum quibuscunque ventris doloribus; quos excitare consuevit, & in similibus etiam doloribus improbatur, maximè in mulieribus, aceti usus, ab Hipp. *l. 3. de vict. rat. in morb. acut. p.* 78. scioque exhibitione spiritus vitrioli acidi ad febrem, mulierem hystericis doloribus obnoxiam, spatio viginti quatuor horarum à Medico sublatam, volvulo excitato.

8 Tertiò, præsumi potest per ignorantiam Medicum peccasse in iis morbis, in quibus cùm adsit indicans remedium aliquod necessarium, ac generosum, adest alia ex parte aliquid multò fortius prohibens, ut, exempli causa, si adsit febris continua & magna, indicans sanguinis missionem, alia verò ex parte adsit notabilis fluxus ventris vires maximè dejiciens, & tamen Medicus sanguinem mitteret, & æger ex hoc succumberet, certe præsumptio esse potest erroris per ignorantiam patrati. Eodem modo in his casibus usuveniret, in quibus præsente indicante generosum aliquod & maximè necessarium remedium, contrà adesset prohibens aliquod leve, & Medicus pluris faceret prohibens leve, quàm indicans forte, ut si æger summâ plenitudine molestaretur cum febre, quæ indicaret subitam purgationem, alia verò ex parte adesset levis aliqua diarrhœa, quam Medicus judicans esse prohibens sufficiens, abstineret ab exhibitione medicamenti; aut si in ardente febre ob levem aliquem fluxum, aut levem errorem in Veneris usu, præcipuè in assueto, (qui error vulgo est frequentissimus) omitteret sanguinis missionem, certe tunc præsumptio erroris erit per ignorantiam commissi, cùm facillimum sit, non expertum Medicum quibusdam universalibus regulis confisum, fortiora indicantia pro levioribus, & leviora prohibentia pro fortioribus judicare. Habes in hoc genere errorum exemplum apud Altimar. *in lib. med. hum. corp. morb. cap.* 74 ubi Medici quidam in dysenteria cum inflammatione, in qua sanguinis missio erat fortiter indicata à dolore, à febre, ab inflammatione, judicantes ventris fluxum esse fortius prohibens, quàm esset indicans dolor magnus, inflammatio, febris, eam prætermiserunt, unde duo ægri sic tractati perierunt, cùm alter graviori dysenteriâ afflictus sanguinis missione fuerit liberatus, ut percurrit idem Altimar. *ibid.*

9 Quartò, ignorantia præsumi potest, quando in morbis adest insigne quoddam symptoma, ad quod Medicus totam curam dirigens, principalem morbum omnino negligit; veluti imperitissimi Chirurgi apud Lang. *lib. 7. epist.* 4. qui circa symptomata morbi curanda defatigabantur, nescientes ea nonnisi ablato morbo auferri posse, eo quòd morbus esset causa symptomatum. Sed è contrario ignorantia præsumi potest, quando Medicus curat morbum, & negligit magnum aliquod symptoma, quod ob sui pravitatem universam curam ad se deberet attrahere; ut præteritis annis evenit cuidam Medico, qui cùm in Nobili curaret Tertianam simplicem & intermittentem, cujus paroxysmu molestissima cardialgia associabatur, ille in ipsam febris accessionem culpam conjiciens, nihil omnino curæ illud symptoma habebat; immò contendente me, maximam habendam esse ejus symptomatis rationem, ægrumque ob bilis ad os stomachi irruentis morsum ante accessionem, immò in ipsa accessione esse cibandum, quasi consilium meum irridens, ægrum in ipsa accessione expirare vidit. Ego autem alios ægros ab his pernecabilibus symptomatibus, immò ab ipsa morte revocatos vidi, opportunè eis in ipsa accessione cibos offerens, ut Galenus ipse aliàs factitavit.

Quintò, per ignorantiam præsumi potest peccasse Medicus, quandocunque motum aliquem symptomaticum à morbi vi excitatum pro critico judicat, & à natura profectum, quamobrem aut illum negligit, aut etiam coadjuvat, sequens pravum illum morbi, non Naturæ motum: cujus erroris luculentum exemplum habemus apud Galen. *in primum Progn. text.* 4. ubi juvenis quidam Medicus infirmum syncopticè sudantem in balneum demisit, & sudorem majorem in modum excitans, ægrum extinxit; cui par fuit error provectioris alterius Medici, cujus nomini parco, annis præteritis, qui alium ægrotum similiter diaphoretico sudore resperlum stragulis coopertum suffocavit. 10

Sextò ignorantia Medici præsumi potest in morbis, qui cum esset pernecabilis, à principio levis apparuit, unde Medicus ejus levitati confisus, nullum notabile præsidium contra ejus perniciem in principio adhibuit. Hujus erroris exempla multo plura indies offeruntur, quàm oporteat; in quibus interdum habet etiam locum negligentia, præcipuè si aliquod notabile symptoma à principio appareat, ex quo Medicus, si debitâ solertiâ & diligentiâ esset usus, facilè in perniciosioris morbi cognitionem venire potuisset. Ut si, exempli gratiâ, febris à principio quidem apparuerit parva, ob moderatum externarum partium calorem, ob absentiam insignis alicujus doloris, ob somnum, & cibum sufficienter sumptum, & similia, sed pulsus fuerit celerrimus, ac parvos, & adfuerit sitis molesta cum inordinata corporis jactatione, ad quæ Medicus à principio non adverterit, tunc enim tantò magis negligentiæ insimulandus, quantò hæc symptomata magis conspicua fuerint. 11

Jam verò aliàs dixi, Negligentiam non habere locum nisi in erroribus omissionis, cùm ipsa sit prætermissio agendorum, & tamen cum negligentia maximus inesse potest dolus, ut videbimus cùm de dolo agemus. 12

Sed negligentia, quæ nec dolosa sit, nec affectata, præsumi potest, cùm lentè Medicus processit in morbo præcipiti, sed non à principio tali, licèt gravis esset, ut tardè medicamenta admovendo, aut admovendo leviora, sanguinis detractionem protrahendo, aut quantum detrahere oportuit, non detrahendo, aut sævice evacuatio- 13

nis san-

nis sanguinis per venæ sectionem, contentus fuit cucurbitulis scarificatis, & similiter in reliquis.

14 Dolus autem præsumi potest tam in committendo, quàm in omittendo: & primò præsumi potest in committendo: quandocunque Medicus relictis medicamentis tutioribus, & quæ magis in quotidiano usu sunt, recurrit ad minùs tuta, & inusitata (& maximè si illi ipsi antehac in usu non fuerint) ut si in levi morbo, veluti levis esset febris, uteretur stibio, Elleboro, Mercurio, aliisque quibus de raro, & in magnis morbis, & summâ urgente necessitate utimur.

15 Secundò, si remedia sint multum improportionata ægri naturæ, morbo, ætati, anni tempori, tempori item morbi, dolus præsumi potest: ut si exempli causâ, ægro debili, vigente morbo, seni, in media hyeme, morbo frigido affligente, plurimum sanguinem detraxerit, aut si vomitum in summa spiritus respirationisque angustia in magnis anni rigoribus, ægro non assueto, nec facilè vomenti, & angusti pectoris, forti medicamento ac violento provocaverit; facile enim est ægrotum ab ipso medicamento suffocari, vomitus enim morbis pectoris est contrarius.

16 Tertiò, si nonnulla generosa præsidia summam requirentia corporis purgationem, atque exactam humorum expiationem, nullâ præcedente purgatione, adhibeat, ut si Thermales aquas maximè ad alterandum exhiberet, corpore cacochymo existente, aut si nec per sanguinem, nec alio modo expurgato ægri corpore, summè plethorici, valido ac forti linimento scabiem curare tentasset; scimus enim multos ex similibus linimentis vitam cum morte ex improviso commutasse, alios in difficilimos morbos incidisse, & sic placet percurrere nonnulla exempla ejus rei apud Amat. Lusit. *Cur. med. cent. 2. cur. 23.* sic etiam & in aliis casibus exemplificare licet, infiniti enim esse possunt hujusmodi casus, in quibus ad horum similitudinem dolosè Medicus errasse præsumi potest.

17 Quartò, si Medicus moveat, quando non debet, ut si purget in statu morbi, incoctis omnino existentibus humoribus, & præcipuè si utatur medicamento catbartico, & eradicante; si item moveat in diebus criticis, qui præ cæteris sunt considerabiles, & maximè si nullâ apparente saltem causâ ad hoc motus fuerit. Quando autem liceat, & an liceat movere in diebus criticis, longioribus demonstrat Cardan. *lib. primo. Contrad. Med. tract. 3. contr. 7.* Subvenit verò id, quod Aristot. narrat, *lib. 3. Politic. cap. 11.* apud Ægyptios nempè non licuisse ante tertiam diem movere; quod si antea movisset Medicus, periculo id faciebat suo: sed & de hac ipsa re, an nimirum liceat in morbis à principio medicari, idem Cardan. *ibid. tract. 6. contrad. 16.* Notissima certè est Hipp. sententia 2. *Aph. 29.* In principiis morborum, si quid tibi videtur movendum, move: quæ similibus aliis sententiis est confirmata; quomodo tamen intelligenda sit, & quomodo contrariis Hippocratis assertionibus conciliandа, apud expositores videndum.

18 Io maximè affectata negligentia dolus etiam verus, ut dixi, inesse potest, idque tunc præsumere licet, quandocunque in morbo notissimo facilisque cognitionis, & præcipiti, remedia valentiora, & proportionata prætermittuntur; coincidit verò hic error negligentiæ cum errore in omittendo, per dolum patrato. Procedit autem id, non solùm quando morbus est notus, sed etiam quando remedia sunt nota, ita ut per ignorantiam prætermissa præsumi non possint, sicuti si in acutissima pleuritide, in suffocante angina, in magna & ardente febre, aliisque similibus morbis, & inflammationibus, sanguinis missio prætermittatur, nullis contra indicantibus, aut prohibentibus. Ac denique errores magni semper debent secum habere doli præsumptionem, si eos ex ignorantia processisse non suspicandum.

Sed hæc locum præcipuè habent in rationalibus Medicis, nempe Physicis; eorum tamen exemplo in nonnullis aliis quoque errores advertere possumus, nam neque omnium errores cæterorum Medicorum recensere, neque etiam omnes ipsorum Medicorum rationalium licet. In cæteris pro- 19
fectò ignorantia plerumque præsumenda, quandocunque propriam sufficientiam prætergrediuntur, & sese iis immiscent, quæ eorum captum exsuperant, ut indies animadvertimus, Barbitonsores, Aromatarios, Seplasiarios, Chymicos irrationales, audacissimos Empiricos, Circulatores, Obstetrices, & muliercularum genus omne per ignorantiam peccare; quæ tamen, quia semper comitem habet audaciam, nullâ excusatione videtur digna; sed in iis, quæ ad eos propriè spectant, prætergressio, aut immutatio eorum, quæ à superiori artifice præcipiuntur, malitiosa praesumi potest: de his tamen peculiatiùs in propriis quæstionibus agendum.

SUMMARIUM.

1 *Medicus inter avaros connumeratur.*
2 *Medici sunt invidi.*
3 *Medici sunt detractores.*
4 *Ignorantia punibilis in Medico quæ sit.*
5 *Ignorantia in Medico habet cum se conjunctum peccatum.*
6 *Medicus peccans per ignorantiam latam culpam committit.*
7 *Medicus peccat, superbè promittendo certam salutem.*
8 *Loquacitas in Medico reprehensibilis, & quando sit punibilis.*
9 *Medicus requisitus ad veritatem propalandam, quando tenetur eam propalare.*
10 *Medicus in casibus dubiis alios Medicos socios renuens, mortaliter peccat.*
11 *Medicus sententiam mutare nolens, ne errasse videatur, graviter delinquit.*
12 *Morbum salutarem dubium faciens, & verbis aggravans peccat.*

De erroribus Medicorum rationalium, & primò de iis, qui ad mores & scientiam spectant.

QUÆSTIO III.

Medicos in quovis peccati genere, ut cæteri hominum faciunt, delinquere contingit, sed habent tandem tamen vitia quædam peculiaria, quæ ipsis ab arte, quam profitentur, emanare creduntur, licèt hoc nequaquam veritatem habeat: præcipuè tamen Avaritia tam familiaris illis est, ut non immeritò (quod non sine honesto rubore fateri cogor) inter avaros à Jurisconsultis connume- 1
rentur, ut aliàs dixi.

Invidiâ præterea perpetuâ, & irreparabili detinentur, unde non omnino extra rationem Concil. *lat. diff. 4.* dixerit, Medicum esse invidiæ pelagus inexhaustum, de hoc tamen vitio non mirandum, nam semper inter pares invidia, & ut Hesiod. *in Theog.* 2

Faber Fabro invidet, & Figulus Figulo.

3 Inde fit, ut Medici detractores sint, in qua re illos graviter errare, sive id jure faciant cum veritate detrahentes, detegendo æmulorum veram ignorantiam, morum perversitatem, conditionis vilitatem, sive falsò id præstent, notissimum esse censeo, & admonet Navarr. *in Manual. cap. 25. numero 60. & 63.* & Carrar. *de Med part. secunda, num. 332.* & ex nostris Codronch. *de Christ. Med. rat. libro primo, cap. 35.* Silvat. *in Med. cap. octavo.*

De his tamen erroribus, sive peccatis, ad nos non multum pertinet verba facere; de iis disserendum, quæ Medicus ut Medicus patrare solet; & primò quidem sese offert Ignorantia, quæ in Me-
4 dico est jure punibilis, quia causa est omnium aliorum errorum. D. Thom. *2. 1. q. 76. art. 2. ad secundum*, quod intelligitur de ignorantia affectata ex summa discendi negligentia, cujus ignorantiæ unusquisque sibi causa est, unde quadrat illud. Arist. *lib. 1. magn. moral. cap. 3. Quòd, quandocunque perpetrandi aliquid absoluta fuerit ignorantia, id non fit consultò, & proinde ne quidem afficit injuriâ; at cùm ipse sua causa fuerit ignorantia, perpetraritque quicquam ex ignorantia, cujus ipse extiterit causa, is planè afficit injuriâ, & ejusmodi jure criminis arguetur.* Hæc Aristoteles: Neque dubium est, quòd si, cùm te tanquam perito in Arte utar, in me per ignorantiam affectatam quicquam perpetraveris, me injuriâ afficias, cùm talem te mihi præstiteris, qualis non es, in dolo ergo es, Ripa ex Jacob. de Aret. *intr. de pest. part. 2. 1. part. num 67.* unde graviter Medicum peccare tali ignorantia dotatum dicunt Codronch. & Silvat. *loc sup. cit.* Quæ
5 tamen, ut dixi, locum habent in ignorantia affectata, nempe per quam ignorantur ea, quæ communiter sciunt, ac scire debent omnes similes artifices; aliàs enim non idem pœnæ subjiceretur, nequetam graviter peccaret Medicus, qui ignoraret ea, quæ alij Medici excellentes tantùm sciunt, & multo minus, si ignoraret ea, quæ sciunt solùm Medici excellentissimi. Quemadmodum enim ex priori Ignorantia lata culpa resultat, sic ex secunda levis tantùm, & ex postrema levissima; sed hæc magis ad Morales Theologos, seu Canonistas pertinent, & videndus signanter Azor. *lib. 6. Inst. moral. cap. 4. part. tertia.* Itaque hoc modo videtur accipiendum Bartoli dictum, *in l. Quod Nerva ff. Deposit numero* 18. cùm simpliciter pronunciavit,
6 Medicum in arte sua committere latam culpam, quando peccat per ignorantiam. Quas verò scientias, artesque callere debeat Medicus, sine quarum aliquali saltem notitia bonus in sua arte esse non possit, immò etiam peccet, Medicinam absque tali cognitione exercendo, docuerunt nonnulli DD. præ cæteris autem exactissimè Roderic. à Castr. *in Med. Polit. lib. 2. cap. 1. & seqq.*

7 Ignorantiam consequitur ut plurimùm alter gravis error, superba nempe promissio suis ægrotantibus certæ salutis: nam hoc vitium proprium eorum est, qui minùs in arte valent, & qui nesciunt Hippocratis assertionem, *in lib. de dec. hab num 6. Medicina multum posse sibi non arrogat.* Est ergo hic error contra ipsam etiam artem, præterquam quod non sine peccato patratur, ut ex Medicis admonent Thom. Erast. *in disput contra Parac. part. 1. pag. mihi* 184. & Roderic. à Castr. *lib. cit. 3. cap. 7.* & ex Jurisconsultis Ripa, *in tract. de pest. tit. de remediis præservat. numero* 95. Sed præter Medicos hosce rationales, crassioris Minervæ, reliquum Medicorum vulgus, & maximè audacissimi Empirici, & procacissimi illi Chymici, qui suæ ipsorum Artis promissa ratione moderari nesciunt, nihil est, quod sibi suisque ægrotis à suis remediis non promittant, etiam æternam vitam, si obganire ad libitum possent, ignorantes naturæ nostræ imbecillitatem, ac fluxibilitatem, & remediorum fallaciam, fidentes tantummodo iis, quæ apud scriptores reperiunt, vel quæ sibimetipsis inaniter persuadent, somniisque quæ ipsi sibi fingunt, quibus postmodum ne per somnium quidem similis respondet effectus.

Loquacitas porrò in Medico, maximè rationa- 8
li, reprehensibilis est, & circulatoribus aliisque hujus farinæ hominibus digna, iisque relinquenda, tunc autem justis pœnis mulctanda, cùm secreta sibi commissa, quæ detecta in damnum, aut ignominiam alicujus personæ emanare possunt, Medicus detegit; unde ad hoc juramento sese obstringit Hippocrates noster, *in suo jurejurando*, ex quo id ipsum desumentes adnotarunt alij Medici, Codronch. *de Christ. med. rat. lib. 1. cap. 7.* Silvaticus *in Medico, cap.* 8 Raneh. in ipsum *Hipp. jusjur. leg.* 8. qui optimè addebat, quod quemadmodum animarum Medici, nempè confessarij, tenentur animæ morbos, quibus eorum ægri detinentur, silentio tegere; sic & Medici, qui corporis morbis medentur, eos, quibus sui ægroti afficiuntur, non debent, si patefacere eos non expediat, propalare.

Sed dubitari hic potest, an si Medicus requira- 9
tur in aliquibus casibus ad detegendam veritatem, quæ celata in præjudicium requirentis, aut alterius personæ redundaret, teneatur contra hoc jusjurandum facere: loquor autem extra judicium, nam in judicio tenetur omnino veritatem detegere, Codronch. *ubi sup. libr. 1. cap.* 38. Silvat. *de Med. cap.* 8. juramento enim ad hoc obstringitur. Dabo autem in hac re exemplum: Vir sit qui uxorem ducere velit, à Medico, qui mulieri, quam in uxorem petit, medetur, exquirit, an morbo aliquo & præcipuè contagioso, laboret; postulat item alter in religionem aliquam recipi, & superior Medicum consulit, an hic tali morbo laboret, qui ingressum religionis impedire illi possit, & sic in cæteris; in quibus omnibus casibus Medicus, aut secreta sibi commissa detegere, aut celare cum alterius præjudicio cogitur, sed hujus quæstionis decisio non ad nos, sed ad Canonistas pertinet.

Præterea Medicus, qui in casibus dubiis alios 10
Medicos socios renuit, mortaliter peccat, ut ex Toleto dicit Thom. Act. *de Inf. part. 2. verbo Medicus, numero* 8. Utrùm autem possit Medicus (quod in quotidiano usu est) pro socio renuere alium Medicum, quem novit quidem plurimùm in arte valere, ut alium convocet magis sibi gratum, aut amicum, certè in dubium verti potest; ac profectò si verisimile sit, hoc in præjudicium ægrotantium futurum, certum est, quòd nullo modo liceat, & idcirco peccare nos Medicos dixerim in hac consuetudine; de gravitate verò peccati ad me non pertinet quicquam determinare, de ea igitur nihil addo. Scio tantùm ex Medicis Silvaticum *ubi suprà cap.* 13. voluisse Medicum mortaliter peccare, quandocunque odio, aut invidiâ doctiorem socium in curam non admittit, aut minùs aptum & minùs doctum, ob amicitiam, aut ob aliquem alium finem advocandum curat: sed magis accusandi qui bonos, ac doctos invidiâ aut odio respuunt; maximos enim perversitatis cumulus est, optimis viris inimicum esse, ut Plutarch. dicebat *in lib. de diff. int. od. & Invid.*

Adver-

Adverte tamen non solùm non errare, sed maximè secundum Canonum constitutionem facere, qui Medicum Judæum, aut alium quemcunque extra Christianam Religionem, aut etiam Hæreticum in socium renoit; nam acceptando hujusmodi Medicos in socios, mortaliter peccaret, ut omnes Canonistæ docent, & ex Medicis Codronch. *lib. 1. de Christ. med. rat. cap.* 37. & Mercurius *lib. 2. Err. popul. cap.* 18.

11 Graviùs tamen errat Medicus, lethalisque peccati reus efficitur, qui ne sententiam suam mutans errasse videatur, commissos errores fateri recusat, & eos acriter defendit; & tantò magis grave peccatum committit, quantò majus præjudicium ex hoc suis ægrotantibus emanare potest. Codrooch. *ubi suprà, libro primo. cap.* 11. *& seq.* Silvat. *ibid. cap.* 8. Quod quidem peccatum ad superbiam referri debet, à quo certè sese abstinerent, si in mentem revocarent, fieri non posse ut nunquam erremus, & idcirco non reperiri Medicum qui non peccet, sed illum summa laude dignum putat Hippocrates, qui parum peccet. Non est ergo ex hoc indecorum Medico, si quando erret, errores ingenuè fateri, nam & ipse Hippocrates, & Galenus, & alij Medicinæ Proceres suos errores fateri non erubuerunt, quos imitari si quis erubescat, discat priùs erubescere, quod non imitetur: sed de hac re qui plura scire desiderat, adeat ex Jurisconsultis Tiraq. *de Nobilit. cap.* 31. *num.* 50. *& seqq.* & ex Medicis Sanctorell. *lib.* 13. *sua Antiprax. cap. ult.* & Zacut. *de Princ. Medic. hist. numero* 79. *dub.* 50.

12 Denique ex Medicorum vel superbia, vel avaritia fit, ut morbos leves, tutos ac salutares, graves, dubios & periculi plenos faciant: nam vel ut eorum solertia & potentia in arte magnificetur, & inanem gloriam apud homines consequantur, vel ut largiùs ab ipsis ægrotantibus de mortemundis remunerentur, hoc facere consueverunt; sed in utroque casu homines malitiosè decipiunt: de quo errore vide supra citat. Sanctorell. *libro eod. cap. decimo.*

SUMMARIUM.

1 *Medicus ante omnia tenetur infirmis suadere confessionem.*
2 *An teneatur in quolibet levi morbo, & num. 4. Dicendum ut num. 5. & 6.*
3 *Ægritudines ferè omnes in principio leves.*
7 *Levis morbus ad hunc effectum quis dicatur, & seq.*
9 *Confessionem an in prima semper visitatione Medicus suadere teneatur.*
10 *An Medicus possit per alium agere ad confessionem adhortari.*
11 *Medicus an, & quomodo teneatur certiorare, utrùm infirmus obedierit, necne.*
12 *Ægro non obediente, an Medicus teneatur eum deserere.*
13 *Medicus an ultra confessionem, teneatur etiam infirmis suadere viatici assumptionem.*
14 *Medicus an teneatur mortem quoque suis infirmis nunciare.*
15 *Medicus an teneatur absentes infirmos, ipsum consulentes, ad confessionem hortari.*

De erroribus omissionis ad consilia spectantibus.

QUÆSTIO IV.

1 Medicus ad infirmos curandos vocatus, ante omnia tenetur illos ad confessionem hortari, quod omittendo mortaliter peccat, ut omnes Canonistæ *in cap. cum infirmitas, de pœn. & rem.* & omnes Catholici Medici docent; nam & ipsi Medici cùm Doctoratus lauream consequuntur, ad hoc præstandum juramento sese obstringunt. Sed circa eam rem nonnulla dubia occurrunt. Primò, an hæc obligatio Medicos devinciat in quolibet morbo, etiam levi. Secundò, an possit Medicus huic obligationi per alium satisfacere, ut puta per Propinquos, per Parochum, per Amicos, per Religiosos. Tertiò, an infirmo non obediente teneatur Medicus juxta juramenti formam illum deserere. Quartò, an teneatur etiam suadere ægro Viatici, cæterorumque Sacramentorum assumptionem. Quintò, an etiam mortem infirmis nunciare debeat. Sextò denique, an absentibus etiam infirmis, qui ab ipso consilium quærunt, debeat confessionem suadere.

Et quoad primum Carrat. *de Medico*, cum multis DD. auctoritatibus ab ipso adductis, *part. 4. à num. 28. ad seqq.* & ex Medicis Codronch. *de Christ. med. rat. lib. 1. cap.* 17. voluerunt, Medicum teneri in quolibet morbo etiam levi, infirmis suadere confessionem, ad quod etiam nonnullas rationes adducunt, quarum primam nos ampliando ac declarando dicturus, quòd constitutiones Pontificiæ præcipientes Medicis, ut confessionem infirmis suadeant, loquuntur in principio cujuscunque ægritudinis: at ægritudines in principio omnes videntur leviores, juxta id, quod ducet Hippocrates *lib. 2. Aphor.* 30. *Circa principia omnia leviora:* unde facilè datur ut casus, ut infirmus non solùm infirmitas à Medico levis judicaretur, & ægro ad confessionem non compulso, in augmento vel periret, vel deliraret, vel obmutesceret, vel strangularetur, & sic non posset ampliùs Sacramento pœnitentiæ muniri. Ne ergo in hujusmodi inconveniens labamur, illicò à principio in quolibet morbo debemus ægros ad confessionem compellere. Nam erit, exempli gratiâ, qui leviter in faucibus dolebit, & fortè etiam febricitabit, huic si confessionem quamprimùm non suadeas, poterit interdum paucarum horarum spatio squinantiâ suffocari; aut fistrangulari, ut spiritus viâ interclusâ, loqui nullo modo possit, & sic de cæteris. 2 3

Aliâ tamen ex parte post Navarr. *in Manual. cap. 25. num. 61. vers. Tertiò peccat.* M. Antonin. *lib. 1. Var. resol. cal. 30. resol. ultim.* Actius *de Infirmitate part. 2. verb. Medicus. num.* 6. & ex Medicis Jo. Alphons à Fonrech. *in spec. Med. Christ. lum.* 1. *pag.* 8. *vers Quarto tenetur.* & Caspar. Tristan. *de Cler. Med.* §. 33. sentiunt Medicum in periculoso tantùm morbo, non in levi, eâ obligatione teneri. Nam aliàs videretur, ut ex Cajetano dicebat etiam Codronch. *ubi suprà*, ea res ludibrio, & despectu non destitui, si in quancunque levi morbo ægri cogi deberent ad confessionem, numquam dorum esset ad id semper Medicos teneri, sub eadem pœna, quâ in gravioribus casibus tenentur, ut ex Rosella addebat idem Actius *ubi suprà*. 4

Ergo in hac re Medici solert â & prudentiâ opus est, quâ neque in constitutiones pontificias illum peccare contingat, neque eam rem aliâ ex parte despectui haberi. Dicendum itaque primò, quòd etiamsi morbus in principio levis appareat, & Medicus ex magnitudine apparatus morbosi, & ex vi, & magnitudine prægressarum causarum, ex aliisque medicis conjecturis, probabiliter timeat illum gravem futurum, teneatur omnino in ipso principio confessionem suadere, etiamsi speraret fieri posse, ut opportuno aliquo medicamento possit morbi gravitas evitari, impetusque obtundi: aliàs autem in levibus morbis Medicum non teneri. 5

6 Secundò dicamus, quòd, quandocunque morbus habeat conjunctam febrem, etiam intermittentem, Medicus teneatur omninò ad hujus præcepti observantiam; & ratio est, quia tametsi morbus cum tali febre levis videatur, rationabiliter tamen semper timendum, ne gravis fiat, cùm febris quæcunque, ut aliàs ex Gal. dixi, sit causa, & signum perniciosissimum.

Sed dubitari generaliter potest, quandonam
7 morbus ad hunc effectum debeat dici levis: & dicamus Tertiò non satis esse, ut dicatur levis, quòd sit dubius, immò neque satis esse, quòd sit securus à morte, quia constitutiones Pontificiæ, sacrique Canones non ob id tantùm jubent, ut Medici impellant infirmos ad confessionem, ne absque pœnitentiæ Sacramento decedant, sed etiam ut illi occasione infirmitatis, medio eo Sacramento convertantur ad Deum Creatorem suum, & recedant à via sua mala. Non debent ergo Medici deserere hanc occasionem, sub prætextu levitatis morbi, quam ab Ecclesia arripere jubentur.

8 Quartò dicamus, levem morbum in hoc casu, & ad hunc effectum dicendum esse, qui neque illi vitæ periculo hominem subjicit, neque suâ longitudine hominem ad multum tempus jacere cogit, ut qui non pertransit tertiam, vel quartam diem, aut ad summum septimam. Sed videnda quæ ad hanc ipsam rem affert Mercurius, *lib. 3. Error. popul. cap. 4.* ubi præcipuos morbos enumerat, in quibus Medicus tenetur huic obligationi satisfacere. Sed dubitatur ulteriùs, num Medicus teneatur in prima visitatione id præstare. Navarr. ex Canonistis, *ubi suprà*, voluit teneri, antequàm Medicus ægris medicamenta præscribat, & videtur idipsum apertissimè injungi *in cit. cap. cùm infirmitas, ibi. ante omnia*: & ita videntur tenere cæteri Canonistæ; & ex Medicis Codronch. *ubi suprà*, voluit teneri in principio curationis.
9 Nos, si quid in hoc cum Canonibus pronunciare possimus, dicamus, quòd, quanquam saluberrimum consilium sit, in principio curationis huic obligationi satisfacere, tamen nequaquam peccat Medicus, si antequàm tertia dies pertranseat, obligationi satisfacere ægrum curet, nam per tres dies licet ægrum visitare, etiamsi pœnitentiæ Sacramento sese non muniverit: primâ ergo die licebit morbum observare; secundâ, confessionem suadere; tertiâ invisere, an æger obedierit, necne, & hoc nisi major urgeat necessitas, ut si morbus esset præceps, tunc enim absque ullo dubio in prima visitatione, antequam quidquam præscribamus, tenebitur ad confessionem suadendam: Aliàs, servatis quæ diximus, post tertiam diem ad ægrum, qui non obedierit, non redibimus. Licèt certè, si juxta formam Juramenti, quod suscipimus, sit procedendum, semper ante omnia debeamus huic debito satisfacere, ea enim ita habet. *Omnes, qui ad manus meas devenient, primùm ad pœnitentiæ Sacramentum suscipiendum hortabor, aliàs post tertiam diem, nisi confessi fuerint, non redibo.* Nullâ tamen necessitate cogimur ad sequendum indifferenter in quovis casu Navarri & Codronchij consilium, licèt optimum sit, volentium teneri omnino Medicum ante ullius remedij applicationem ægro confessionem suadere; absque peccato enim, ut credo, poterit ille medicamenta primò præscribere; & dehinc aut immediatè post, aut in secunda visitatione ægrum ad confessionem hortari, nisi major urgeat necessitas.

Vertitur secundò in dubium, an Medicus huic 10
obligationi possit per alium satisfacere, ut per Parochum, aut per Propinquos, Amicos, Assistentes, Religiosos, & similes. Nav. *ubi sup.* & alij apud Codronch. *ibid.* & Gasp. Trist. *de Cler. Med.* §. 33. affirmativam sententiam sequuntur, pro quibus videtur facere protrita Reg. 72. *in sexto.* Sed hoc impugnat idem Codr. *ibid.* nec immeritò, quia præceptum obligat ipsos Medicos ad suadendum ægros ad hujusmodi Sacramenti susceptionem; propinqui verò, & aliæ personæ possunt, ut idem Codronch. addit, in eâ re negligenter se gerere, & sic obligationi non erit satisfactum, & tamen Navarra eximit Medicum à peccato, si illi, quibus hanc provinciam Medicus demandaverit, negligentes fuerint. Mihi autem, si quid in hoc pronuntiare licet, nimis indulgens videtur Navarra; nam præterquam quòd regula illa, *Qui per alium*, non habet locum hîc, intelligi etiam posset, quatenus haberet locum, veram esse, quando nulla intervenit disparitas actionis inter facientem, & jubentem facere; at hîc est omninò dispar ratio, quia multò majorem efficaciam habet suasio Medici tunc ad confessionem, quàm cujuscunque etiam Parochi, aut Religiosi; primò quia infirmus Medico indigens, tanquam Deum illum veneratur, illique in omnibus obtemperare satagit; secundò, quia æger sciens Medicum hoc ex debito suo facere, aliàs non posse ad eum redire, nisi obedierit, libentiùs, ac promptiùs obedit, quàm si quivis alius ejus rei ipsum admoneat; videretur ergo dicendum, salvo semper saniori judicio, non eximi Medicum à peccato, nisi per semetipsum huic obligationi satisfaciat: in qua sententia confirmor ex verbis Panorm. *in cit. cap. cùm infirmitas de Pœnit. & Remiss. numero 2.* qui vult, quòd cùm præcipitur Medico, quòd moneat & inducat, hoc debeat intelligi cum effectu, & cum efficacia; non enim satis est simpliciter monere ægrotum, & multò minùs monere per alium, quia hoc non est cum effectu monere, & impellere ægrum ad confessionem.

Sed quomodo certior fieri debet Medicus, an 11
æger obtemperaverit, & pœnitentiæ Sacramento sese muniverit? an ad suæ conscientiæ exonerationem sufficit, ægri, vel assistentium dicto stare? an potiùs tenetur ut aliâ certiori viâ hoc habeat manifestum? Jo. Alphons. à Fontech. *ubi aliàs. lum. 1. pag. 8. vers. Quartò tenetur*, & Gasp. Trist. *ubi suprà*, voluit, teneri Medicum de hoc per fidem Parochi, vel confessarij in scriptis certiorari; ad quod etiam videntur Medici obligari, ex decretis Summorum Pontificum non multis antè annis emanatis, quibus obedire tenemur; aliàs videbatur sufficere, quomodocunque de ea re non dubiam cognitionem habere.

Dubitatur tertiò, an, si æger in hoc Medico non 12
obtemperaverit, Medicus debeat sub pœna peccati illum deserere. Navarra cum Summistis. Carrar. *de Med. part. 4. numero 35.* & Actius *de Infirm. part. 1. cap. 43. num. 33.* & ex Medicis Gasp. Tristan. *ubi suprà*, existimant ægrotum non esse deserendum, quia Medicus peccaret contra charitatē. Contra hos tamen pugnat ex Medicis Codronch. *ubi suprà*, qui vult transacto triduo omnino ægrotū esse deserendum, nisi obedierit. Certè, inquam, nisi Medicus cogatur sub pœna peccati infirmum non obedientem deserere, frustratoria fuit ejus clausulæ appositio in juramento, quod à Medicis ex constitutionibus pontificiis præstatur, quòd post tertiam diem

diem ad ægrum non redibunt, quibus debito non satisfecerit. Satis ergo erat injungere Medicis, ut sub pœna peccati ad confessionem ægrotos suos hortarentur. Itaque si frustratoria ea juramenti verba esse non debent, Medicus omnino mediis fidius tenetur ad eorum adimplementum. Unde idem Codronchus, qui acriter hanc opinionem tuetur, respondet ad id quod dicunt, Medicum non teneri deserere infirmum, qui non vult obedire, Sacramentum pœnitentiæ suscipiendo, ex eo quòd peccaret contra charitatem, dicitque quod multo magis fortè peccaret contra charitatem, si cum suæ ipsius animæ detrimento, pontificio mandato, & juramento non satisfaceret; additque, Pontifices nihil potuisse præcipere contra charitatem: Deserere ergo infirmum inobedientem in hoc præcepto, non est contra charitatem. Alij distinctione in hoc casu usi sunt, volentes, quod si suppetat copia aliorum Medicorum, teneatur Medicus infirmum de erere; sin minùs, non teneatur. Sed id ad quod unus tenetur, tenebitur & alius; omnes ergo Medici, postquam ægrum ad confessionem fuerint hortati, debent non obtemperantem deserere. Ego quidem, ut liberè sensum meum patefaciam, nimis rigorosam ac duram existimo Codronchij sententiam, & omnino, siquid mihi in hoc pronunciare licet, dixerim, quòd quandocunque immineat evidens vitæ periculum, si Medicus deserat infirmum, non debeat illum deserere, immò puto quòd peccaret deserendo; in aliis autem casibus, quando videret pertinaciam infirmi, credo quòd omnino teneretur illum deserere, & maximè si adsit copia aliorum Medicorum: hoc tamen pertinet ad Canonistas decidere.

13 Insurgit quartò alia dubitatio, num scilicet in morbo præcipiti, & periculi pleno, teneatur Medicus ultra confessionem, etiam ad Viatici assumptionem ægrum hortari. Mercur. *lib. 2. Err. popul. cap. 25.* vult etiam ad hoc Medicum teneri. Ego Canonistarum nullum offendi, qui ad hoc Medicum obligatum dicat; neque juramentum, quod in Doctoratus laurea assumenda præstamus, ad hoc nos obstringit. Et tamen licèt Medicus non teneatur sub pœna peccati, & ex proprio officio, si Parochum, Religiosos, Confessarios, assistentes, propinquos, amicos, & ipsum ægrum in hoc negligentes videat, saltem ex charitate tenetur, ne ægrum ipsum tam pretioso animæ remedio sub finem vitæ destaudet, ex quo quot, & quanta ejus saluti beneficia consequantur, nullus sanæ fidei homo est, qui nesciat. Adde quòd sacramenta hæc non minùs corporis, quàm animæ saluti sint proficua. Ac profectò etiam ad corporis salutem procurandam à Medico proponi tanquam remedia tutissima possunt, antepositâ semper animæ salute; quia certum est, morbos animi etiam corpori officere, atq. *text. in cap. cùm infirmitas, sæpe citato.* At nihil est, quod animum pejus afficiat, quàm conscia delictorum mens. Quis autem est, qui aliquando in seipso non fit expertus, quantùm pere post sacramentalem confessionem, & multo magis post sacratissimæ Eucharistiæ assumptionem, seipso lætior & alacrior extitat? Videtur enim anima depositâ gravissimâ, ac pernecanti peccatorum farcinâ, recreari ac respirare, & ex hoc ipsissimum corpus à morbis levari.

14 Quintò dubitatur, an Medicus teneatur etiam mortem infirmo nunciare. Navarra ex Canonistis, *ubi alias, numero 63.* & ex Medicis frequenter adductus Codronch. *ibidem cap. 19.* & Jo Alphons. à Fontech. *in spec med. Christ. lumin. 1. vers. Rogabis forsitan.* ponunt aliquos casus, in quibus volunt Medicum teneri, nempe cùm speratur ex hac denunciatione Medici infirmo factâ aliquod magnum bonum subsecuturum. Mercur. *lib. 2. Err. popul. cap. 25.* vult Medicum teneri denunciare mortem, saltem propinquos & adstantibus, ad scandala evitanda. Ego quæ addam, ficuti & superiùs allata omnia, Canonicæ censuræ subjicio, & meam tantum opinionem profero, non ut pro vera, si minùs vera sit, recipiatur. Dico igitur, non videri ad Medicum pertinere, mortem aliquo modo ægro nunciare, nisi fortè ab ipso ægro, ut fit, instanter ob suæ animæ salutem, de hoc interrogetur; aut si nulla alia via sit, quâ magnum scandalum evitari post ægri mortem posset, licèt sufficeret etiam eo casu per alium hoc ægro denunciare. Satis ergo se ab omni culpa immunem Medicus reddet, si Parochum, Sacerdotes, Propinquos, assidentes, amicos ejus re iadmonuerit. Et ratio est, quia Medicus corporeæ saluti præpositus, dummodo satisfaciat debito de suadendo confessionem, quod ipse æger scit ad Medicum pertinere, si mortem quoque ab eo sibi denunciari videat, à quo salutem expectat, absque dubio insolito timore ac terrore afficietur, fortè etiam irâ, & excandescentiâ in ipsum Medicum commovebitur, & mortem accelerabit, scióque infirmos nonnullos Medicis hæc nunciantibus, & testamenti confectionem suadentibus iratos, & animum despondentes respondisse, hoc ad Medicum non pertinere; alios omne in posterum remedium recusasse, & alia inde mala ac scandala evenisse. Licèt ergo Christianus Medicus non debeat (quod Galen. volebat *comment. 4. in sextum Epid text. 8.*) certam incolumitatem ægro polliceri, quando adest aliquod vitæ periculum, ne spe corporeæ salutis, à salutis æternæ desiderio distrahatur, nunquam tamen dehet certam mortem enunciare, (nisi aliquid majus urgeat) sed hoc Parocho, confessariis, religiosis præstandum relinquere; cui sententiæ videtur adhæsisse Actius *de Infirm. cap. 43. num. 26. & seqq.* & ex Medicis doctissimis Gabriel Fonseca *in sua Med. œconomia, cap. 11.*

Ultimò dubitatur, an Medicus absentes infirmos, qui ipsum consulunt, teneatur ad confessionem scriptis, vel nunciis hortari. Hoc dubium à Canonistis est prætermissum, illudque movent ex Medicis Codronch. *ubi sæpe, cap. 18.* & Mercur. *ubi aliàs, lib. 2. cap. 25.* & uterque in affirmativam sententiam inclinat, & ad hoc sub pœna lethalis peccati volunt Medicum esse obligatum. Horum Medicorum consilium pium quidem est & homini Christiano acceptandum; sed quod Medicus mortaliter delinquat hoc omittendo, nimis durum est, & falsum credo, quia ex forma juramenti obstringimur ad illos tantùm hortandos & impellendos ad confessionem, ad quos in lecto jacentes accedimus. Sed & de hoc, ut de superioribus, Canonistæ determinare debent. 15

SUMMARIUM.

1 *Medicus an tutâ conscientiâ possit absentibus infirmis mederi.*
2 *Medicus non potest quicquam contra animæ salutem ægris suadere.*
3 *Infirmitas corporis ab infirmitate animæ.*
4 *Coitus ad corporis salutem an à Medico suaderi possit.*

5 Con-

5 *Conjugatis an possit Medicus coitum suadere.*
6 *Medicus tenetur præscribere remedia certa, non dubia*
7 *Coitus licitus à Medico suaderi potest ex causa sanitatis.*
8 *Actus venereus inter conjugatos licèt non sit actus virtutis, non est contra virtutem.*
9 *Coitus conjugalis etiam absque ulla spe generationis non est illicitus.*
10 *Coitus moderatus est salubris, & causa curativa multarum egritudinum.*
11 *Accubitus cum virginibus causa sanitatis senibus, aut cum juvenibus vetulis, an suaderi possit.*
12 *Pollutio causa sanitatis an procurari possit.*
13 *Pollutio voluntaria est peccatum mortale.*
14 *Ebrietas à Medico causa sanitatis an suadenda.*
15 *Ebrietas ad nonnullos morbos curandos laudata.*
16 *Medicus non debet suadere Ebrietatem.*
17 *Ebrietas ex aliis rebus quàm ex vino, aut cerevisia, an à Medico suadenda.*
18 *Circa jejunium quodnam consilium dare possit Medicus remissivè.*
19 *Cessationem à recitatione divinorum officiorum quando consulere Medicus possit remissivè.*
20 *Virginitatem dissuadere an possit Medicus. Decidend. ut num. 25.*
21 *Actus Matrimonij non solùm est licitus, sed etiam meritorius.*
22 *Virginitas in statu Politico perniciosa, falsum.*
24 *Conjugium præferre virginitati est hæreticum.*
25 *Virginitas neque noxia, neque insalubris.*
26 *Medicus in judicium tanquam peritus vocatus, peccat mortaliter falsa referendo.*

De erroribus commissionis ad consilia spectantibus.

QUÆSTIO V.

PRimò sese offert dubium jamdiu agitatum, an nimirum possit Medicus ex arte primò, dehinc
1 etiam an tutâ conscientiâ absentibus mederi, ac consilium dare: & Codronch. *lib. 1. de Christ. med. ratione cap. 5.* rei difficultatem in hoc puncto ostendens, in negativam sententiam ire videtur: quòd si aliquando Medico liceat, tunc voluit illum tutiora, & clementiora medicamenta debere præscribere, validioribus omnino prætermissis. Neque dubium est, ut elicitur ex Galeno *in documento de Puer. Epil.* quòd absentibus consilium dare, est undequaque difficile ac omnino periculosum. Codronchij tamen sententiam possumus aliqua ex parte moderari, dicendo primò, quòd quandocunque Medicus ab aliis Medicis, vel à personis expertis certior fiat de natura, & accidentibus morbi, de temperamento & viribus ægrotantis, & de aliis ad hoc necessariis, possit & ex arte, & tutâ conscientiâ absentibus mederi, & quæcunque medicamenta indifferenter præscribere, ut indies à quibuscunque Medicis factitari absque ullo conscientiæ scrupulo observamus.

Secundò dicendum, neque tutâ conscientiâ, neque ex arte Medicum posse absentibus mederi, si aut incertam & dubiam, aut non sufficientem relationem eorum habeat quæ diximus; quomodo enim curabit morbum, quem non cognoscit, aut ægrum juvare aliquo modo poterit, cujus naturam & vires ignorat? Poterit tamen quædam generalia præscribere, ut quæ pertinent ad vitæ rationem, saltem aliqua, quædam item medicamenta clementiora, ut dicebat Codronchius; quinetiam & sanguinis missionem, dummodò nonnulla priùs ipse interroget, & alia etiam admoneat, ut de viribus ægrotantis, de symptomatibus quibus affligitur, de sexu, de ætate, de vitæ instituto & similibus, & admoneat insuper, ne præcesserit ulla insignis evacuatio, aut veneris immoderatus usus, & alia, quæ possint sanguinis missionem impedire.

Præterea Medicus, ut omnes Canonistæ admonent, & cum Canonistis Medici omnes catholicè 2
sentientes, non potest quicquam, quod contra Animæ salutem sit, ægris suadere; sic expressissimè cavetur *in cap. cùm infirmitas, de Pœnit. & remiss.* in hæc verba: *Cæterùm cùm anima sit multò pretiosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis Medicorum pro corporis salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ convertatur.* Quod non destiterunt etiam admonere ipsi Medici, ut Forest. *lib. 4. Obs. Chirurg. obs. 6. in schol.* Codronch. *lib. 1. de Christ. med. rat. c. 20.* Gasp. Tristan. *de Cler. Med. §. 36.* Quâ occasione sumptâ dico, Medicinam, si res intimiùs perscrutetur, non quærere simpliciter corporis sanitatem, ita ut de anima non sit sollicita, imò potiùs contrarium quærere, nempe corporis sanitatem, ad hoc ut animus valeat,

—— & si mens sana in corpore sano.

aliàs incassum laboraret, non solùm quia corporis infirmitas originem trahit aliquando ab infirmitate animi, *text. in cit. cap. cùm infirmitas:* unde non
remoto morbo animæ, non induceret sanitatem. 3
Sed etiam, quia nulla potest verè dici sanitas adesse, ubi anima sana non sit: ergo de necessitate Medicina debet quærere Animæ sanitatem, & sanitatē corporis ad animæ salutem dirigere. Qui igitur ut corporis sanitati consulat, animæ sanitatem negligit, non in præcepta modò divinæ legis peccat, sed veræ etiam Medicinæ, ut Anathema habendus. Quanquam autem Medicum nos pro sanitate corporis tantùm consulamus, certè si pro sanitate quoq; animæ, in iis quæ ad eum spectant, consuleremus, non minora præsidia ab ipso in animæ, quàm in corporis salutem reportaremus. Sed quotusquisque homo est, qui ad animæ morbos auxilium à Medico exposcat? Deplorandum quidem est, quod neglectis omnino auxiliis, quæ ad animæ morbos Medicina suppeditare potest, sola ea expetamus, quæ corporis saluti prospiciunt. Sed de his, longioribus egi *in libris de animi passionibus, ac morbis, de eorumque cura tam Physica, quàm morali,* vulgari sermone exaratis.

Cæterùm cùm multa sint quæ Medicus contra animę salutē hominibus suadere potest, aut de omnibus, aut de plerisq; saltem singulatim agendum.

Dubitatur ergo primò, an Medicus possit ad ali-
cujus morbi curationem, aut etiam ad evitandam 4
mortem, ægro coitûs usum suadere, omnesq; DD. unanimiter dicunt, non posse, quod in tantū est verum, ut non solùm peccet hoc apertè suadendo, verbisq. explicitis, sed etiam implicitè & conditionaliter, ut declarat cum aliis Navarra, *loco citato.* Et ego quidem non modò existimaverim peccare Medicum conditionaliter loquentem, ut Navarra dicit, *Ego hoc tibi non consulo, sed si tale quid faceres, sanareris:* sed etiamsi cum hac exceptione loqueretur, *Nisi peccatum obstaret, coitûs usus tibi sanitatem restitueret.* Quia quantum est ex parte sui, Medicus consilium etiam per hæc verba dare videtur, & facilè dare potest occasionem peccandi, antepositâ sanitatis recuperatione, & voluptate propositi remedij.

Hæc autem habere locum in coitu illicito nemo
inficiatur: sed dubitant nonnulli, an etiam lici- 5
tum coitum Medicus possit conjugatis suadere. Turrecremata, ex quo Actius *de Infirm. p. 1. cap. 44. numero 29.* dicit non posse saltem absque peccato veniali: quod tamen cæteri non videntur admittere, quia volentes Medicum non posse suadere coitum, omnes loquuntur de illicito. Ita post alios

Navarr.

Navarr. *ubi aliàs, numero* 62. L. ll. *de Inst. & Iur. lib. 4. cap. 3. dub.* 14. Carrar. *de Med. p 4. num.* 63. Çarranz. *de part. cap.* 20. *quæst.* 8. & ex Medicis Codronch. *ubi sæpe lib. 1. cap.* 20. Mercur. *lib. 7. error. popul. cap.* 41. Ratio tamen videtur adduci posse
6 pro Turrecrematæ opinione, atque ea est, quod Medicus, ut suo loco probabimus, tenetur præscribere remedia tuta & certa, non dubia, & quæ periculo possint hominem exponere: sed tale remedium est coitus, quia semper noxius, nunquam salutaris, aut tam de raro proficuus, ut jure suspectus esse possit. Quòd autem sit noxius, multa, ne infinita dicam, probare possunt, quæ tamen datâ operâ relinquam. Celeberrimum est Cliniæ Pythagorici dictum, Venerem tunc esse exercendam, cum quis damnum aliquod subire vult, vel ut alij, cùm quis seipso deterior esse desiderat. Si quis autem plures rationes, & auctoritates percurrere velit, demonstrantes coitum esse semper noxium & insalubrem, adeat ex Jurisconsultis Cagnol. *in Epist. de Vita, & reg. bon. Princ. num.* 137. & Tiraq. *de Nobil. cap.* 31. *à numero* 195. *ad seqq. & de leg. Connub. Gloss.* 1. *part.* 10. *à num.* 6. *ad quamplures seqq.* multa, ne omnia dicam, congerentem, & post eum Carranz. *de part. cap.* 20. *quæst.* 8. & ex Medicis post antiquiores, Nicol. *serm. 6. tract.* 2. *cap.* 5. Cagnatum *lib.* 1. *Obs.* 1. Rod. à Cast. *lib. 3. de nat. mul. part.* 1. *cap.* 3. & novissimè Antonium Sanctorell. *lib.* 17. *sua Anteprax. cap.* 5. & ex aliis professoribus Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib* 15. *c.* 4. *& seq.* Quod autem multi dicunt, Venerem aliquibus morbis prodesse, & quod ipse Hipp. 6. *Epidem. sect.* 5. *text.* 22. coitum dixerit esse utilem morbis ex pituita, & Arist. *lib. 4. problem. cap.* 31. utilem esse morbis melancholicis, & iterum Hipp. *lib. 1. de rat. vict.* præceperit Veneréis esse magis utendum in aquæ accessionibus, minùs in igniis incursionibus, & qui firmaverit quoque *lib. 7. Epidem. inf.* Dysenteriam à turpi scortatione solvi: quod & Amat. Lusit. experientiâ confirmavit, *cent. 2. curat. med. cur.* 47. hæc inquam omnia videntur à plerisque bene sentientibus satis refutata, ac confutata. Nunquam ergo coitus à Medico est suadendus, quantumvis aliàs licitus existat.

7 His tamen non obstantibus, dicendum videtur, salvo semper meliore judicio, licitum coitum pro sanitatis remedio à Medico suaderi tutâ conscientiâ posse: si enim coitus est licitus, non suadet Medicus rei illicitæ operam dare; potest ergo coitum suadere. Licèt enim actus venereus inter conjuges non sit actus virtutis, non est tamen contra virtutem, imò licitus actus est, & laudabilis, si debito modo, & ad non malum finem celebretur., D. Thom. 2. 2. *quæst.* 153. *art.* 2. imò, ut addit, non est minus licitus coitus ad sustentationem humanæ speciei, quàm delectatio in cibis ad con-
8 servationem individui. Neque solùm licitus est coitus inter conjuges, sed est etiam actus meritorius, si in gratia fiat, & debitis circumstantiis non destituatur. Sanchez *de Matr. libr. 9. disp.* 1. *num.* 3. Inde non video, quomodo locum habeat opinio Jo. Brunelli *de spons. & matrim. conc.* 8. *numero* 12. volentis, quod actus concubitus ad evitandam incontinentiam & fornicationem cum alia muliere, sit cum propria uxore peccatum veniale: sed his ego me non immisceo. Licèt autem instari possit, quòd quando coitus à Medico suadetur, non suadetur ad hunc finem, nempe ad generationem, sed ad alicujus morbi sanationem: tamen respondendum, quòd satis sit, si finis principalis copulæ sit generatio, licèt cum hoc sequatur, quod sit remedium alicujus infirmitatis: neque enim à Medici consilio impeditur principalis ille finis, tunc enim non liceret coitum suadere, licèt coitus 9
conjugalis etiam absque spe futuræ generationis non sit ullo modo illicitus, ut est coitus inter valde senes, & coitus cum prægnante, cum qua nulla secundum plurimum spes est novæ generationis, donec uterum gestet; & tamen coitus hujusmodi sunt liciti, habet enim copula conjugalis præter finem generationis, alios bonos fines ab ipsis Theologis, & Canonistis enumeratos, & à Rota *in Pisaurenum locatium Lune* 22. *Iunij* 1648. *coram Arguellés*, & inter Medicos à Mercurio *de cur. morb. mul. per venæ sect. lib. 2. cap.* 16. Coitum verò moderatum esse saluberrimum, & causam curativam multarum ægritudinum, post Gal. *lib. 6.* 10
de loc. aff. cap. 5. Aët. *serm. 3. cap* 5. & Avic. Constantin. Haly, & alios antiquiorum dicit Tadd. Florent. *in Isag. Ioann. c.* 30. & Nicol. *serm 6. tract.* 2. *cap.* 4. & latè demonstrat Conciliat. *differ.* 124. Roderic. à Castr. *de Nat. mul. cap* 3. *libr.* 1. & novissimè Franc. Rauchin. *de morb. Virg sect* 3. *cap.* 2. *& de morb. senum sect.* 1. *cap.* 10. & Sanct. Sanct. *in meth. vitand. err. lib.* 4. *cap.* 9. neque deest ex Jurisconsultis, quem adducam, abundè de ea re disserentem, Tiraq. *de leg. Connub. leg.* 15. *Gloss.* 1. *à num.* 73. *ad plures seqq.* Unde verum non est, coitum semper esse noxium, nunquam salutarem, quia, ut ex Rufo Aëtius, *loco supra citato*, Naturale opus coitus est, nullum autem ex naturalibus operibus nocivum est; & nimium quæ superfluunt salubris suo tempore est evacuatio, quia Naturam veluti à sarcina sublevat, quæ aliquando ex se, ipsum superfluentem sanguinem, & ipsissimum semen non modò absque noxa, sed maximo cum commodo sponte excernit, utpote quæ per eas excretiones hominem aliquando ab imminente morbo, & ab ipsa morte vindicare soleat: & si coitus intermissio tantopere nocet, ut demonstrat Hippocr. *in lib. de his, quæ ad virg. spectant*, & Gal. *lib. 6. de loc. aff. cap.* 5. & cum his Epiph. Ferdinan. & Sanctorius *locis suprà adductis*, certè reditus ad coitus usum ab his nocumentis hominem liberabit.

Aliud insuper insurgit post hoc dubium, an liceat 11
Medicis senibus accubitum puellarum, virginumque suadere, quemadmodum vetulis accubitum cum juvenibus, vel adolescentulis ad aliquem morbum profligandum, ut Medici, vel servi suaserunt Regi David jam senio confecto, sacrâ scripturâ narrante *lib. 3. Reg. in princ. pio*: Quòd enim accubitus juvencularum senibus, & juvenum vetulis sit salubris, præter experientiam testem, probatur ratione à Francisco Rancbin. *de morb sen. sect.* 1. *c.* 8. demonstrante quonam modo hic accubitus hujusmodi personas juvare possit. In hoc dubio decidendo, remedij suspicio ante omnia præ oculis habenda, etiamsi præcipitatæ ætatis hominibus suaderetur; quanquam enim certi essemus de impotentia conclamata hominis, tamen certi esse non possumus, an aliquam sinistram cogitationem in sene hic accubitus excitare posset, & sic cum non solùm evitare debeamus consilia, quæ peccata suadent, sed etiam ea quæ dant, aut dare possint occasionem peccati, concludendum à Medico non posse tale remedium tutâ conscientiâ proponi, sed esse potiùs in alia simillima remedia commutandum, de quibus idem Rancbin. *ibid.* nisi adeò tenellæ ætatis pueros, & puellas in hac occasione assumendas curaremus, ut omnis peccati suspicio omnino evanesceret.

Sed

12 Sed circa Veneris usûm aliud dubium non prætermittendum excitatur, an liceat nimirum ob sanitatem recuperandam pollutionem procurare; videtur autem primâ fronte incassum de hoc dubitari, quia si coitum suadere non licet, multò minùs procurare pollutionem, cùm pollutio voluntaria sit
13 peccatum mortale, ut ex communi Lessius *de Iust. & Iur. lib. 4. c. 3. dub. 14. in princ.* Sanchez *de matrim. lib. 9. disp. 17. num. 16.* Sed instatur, an liceat saltem ad evitandam mortem, ut maximè in hystericis mulieribus, quæ suffocantur, & aliquando ex procurata seminis emissione reviviscunt, ut in vidua, de qua Gal. docet, *lib. 6. de loc. aff. c. 5.* Sunt enim ex Canonistis, qui hoc in aliquibus casibus licitum esse existiment. Sanchez *de Matrim. lib. 9. disp. 17. num. 19. Tom. 3.* relatus per Moxium ex nostris, *lib. 2. Method. med. morb. mul. per ven. sect. c. 17.* & ita se aliàs sensisse fatetur Codronch. *libr. 1. de Christ. med. rat. cap. 21.* Tutior tamen sententia est, hoc in nullo casu unquam licitum esse, Less. *de Iust. & Iur. libro 2. cap. 9. dub. 10. num. 61.* & ex Medicis idem Codronch. *ibid.* Ranchin. *de morb. virg. sect. 3. cap. 2.* Moxius *ubi suprà*, qui acriter impugnat Sanchez opinionem, ejusque argumentis pro sua opinione allatis satisfacit.

Præterea dubitatur an Medicus possit abortum suadere, [vide Horst. *tom. 3. Pag. 99. & 100.* Reies *pag. 380.*] & absolutè loquendo omnes negant. Dubium tantùm est, ut in superioribus casibus, an id pro recuperanda sanitate, aut saltem pro evitanda morte interdum licere possit; de qua re, quia magis opportuna in sequentibus offeretur occasio, eò loci ejus rei determinationem rejiciemus; quemadmodum & aliam non absimilem, an liceat suadere sterilitatem.

14 Quæritur ulteriùs, an licitum Medico sit hortari aliquem ad ebrietatem, pro remedio alicuius morbi: & primò videtur quòd non, quia ebrietas peccatum inducit, & est illicita; quia & corpori noxia est, & animæ etiam officit, reddit enim partem animæ rationalem hebetem ac turbidam; ut Gal. *lib. 2. de sanit. tuend. c. 11. & lib. 4. ejusd. c. 4.* & post eum D. Thom. *2. 2. quæst. 150. art. 1. in c.* dicebat, unde Horatius *serm. lib 2. sat. 2.* de crapula loquens.

Atq; affigit humo divinæ particulam auræ.

Et ut cætera prætermittam, ebrietatis nocumenta & multa, & maximi ponderis esse, qui cognoscere desiderat, videre poterit Plat. *lib. 1. de Leg. vers. f.* Senecam, *in Epist. n. 83.* & inter Jurisconsultos, Hostiens. *in summ. lib. 1. tit. de temp. & qualit. ordin. n. 27.* Tiraq. *de leg. Connub. lib. 15. Gloss. 1. n. 146. & seqq.* Less. *de Iust. & Iur. lib. 4. cap. 3. dub. 3.* & post alios Barbos. *de offic. & potest. Episc. alleg. 26. part. 2. num. 10.* & ex Medicis Practicos omnes, *in propriis capitibus*, & præ cæteris Forestum. *lib. 9. obs. 23.* Silvat. *in controv. n. 14.* Ranc. *Pathol. sect. 2. c. 15.* & plura dixi aliàs *l. 2. harum Quæst tit. 1. q. 11.* Cùm ergo ebrietas sit adeò noxia, non videtur pro remedio sanitatis à Medico usurpari posse.

15 Verumenimverò ebrietas alia ex parte cùm à Philosophis, tum à Medicis pro multarum ægritudinum remedio laudatur, nam Hipp. *1. lib. de intern. aff. num. 19. in Renum morbo*, Si morbi, inquit, initio accesserit, vinum Mendæum album dilutius quàm primum, per diem potui exhibere oportet, & inebrietur, quoad sanguis ex naribus plurimus prorumpat. Plato quoque *dial. 1. de leg. trans. med. utrumque ibid. vers. finem*, ebrietatem videtur comendare, dummodò modus adhibeatur. Quinetiam Seneca *lib. de Tranquill. Anim. cap. ult. in fin.* Ebrietatem apertissimè suadet ad vitæ jucunditatem, magnorum virorum exemplo, qui ut curis levarentur aliquando sese inebriabant: & ex aliorum Medicorum testimonio pro remedio opportuno nonnullorum morborum ebrietas proponitur, & vide quæ in hanc rem attolit ex Avicenna, Haly, Gordonio, & aliis Nicol. *tract. 2. serm. 3. c. 9.* & ex Neotericis Silvatic. *loco suprà cit.* & Ranchin. *ibid.* Quibus addendum, quod D. Thom. *2. 2. q. 150. art. 2. ad 3.* apertè firmat, quòd multum comedere & bibere, ad hoc ut vomitus provocetur, non est peccatum, & manifestè Less. *de Iust. & Iur. lib. 4. c. 3. dub. 3.* & Paul. Laymann. *lib. 3. Theol. Moral. sect. 4. num. 4.* cum aliis docent, quòd inebriare se non voluptatis causa, sed valetudinis recuperandæ gratiâ, si in aliquo casu opportunum medium esse videatur, non sit illicitum. [Vide Horst. tom. 3. pag. 18.]

Sed his non obstantibus, dicendum videtur, Medicum non posse directè saltem pro remedio sanitatis suadere alicui ebrietatem; & ita tenet ex Canonistis Navarr. *ubi aliàs, num. 62.* & ex Medicis Gord. *in lil. p. 2. cap. 11.* & Codronch. *ubi sæpe, lib. 1. cap 20.* & Silvatic. *in Controvers. loco jam adducto.* Addendæ sunt ad hoc nonnullæ rationes: Medicus non potest quicquam suadere, quod sit contra animæ salutem, ut probavimus, nempe quòd sit peccatum, & maximè mortale, sed inebriare se est peccatum mortale. D. Thom. *2. 2. quæst. 150. art. 1. & 2.* Ergo Medicus non potest alicui suadere, ut sese inebriet: Et ad instantiam, quæ fieri potest, quòd tunc Medicus consuleret quid contra animæ salutẽ, quando consuleret ebrietatem ob voluptatem, non verò ob finem recuperandæ sanitatis: respondetur, quòd, quemadmodum non licet mediante aliquo peccato mortali, sese etiam ab imminente morte liberare, sic non licet consulere ebrietatem propter sanitatem, cùm inebriare se, ut dictum, sit peccatum mortale. Præterea Medicus non debet uti remediis dubiis, & quæ cum periculo vitæ in usum trahuntur, sed tale remedium est ebrietas, quia aliquando excitat apoplexiam, & occidit, juxta vulgatam Hippocratis sententiam, *lib. 5. Aphor. 5. & alibi*, Ergo ebrietas non est à Medico pro remedio morborum usurpanda, quia, ut Gordon. addit, ante vomitum posset homo incurrere Apoplexiam.

Neque valet instantia, quòd si ebrietas fiat eo fine, ut vomitus provocetur, & non ad voluptatem, ut dicebant Lessius, & Laymann. & alij, non sit peccatum, quia, ut optimè D. Thom. *ubi proximè, art. 2. ad 3.* non est necessarium ad vomitum provocandum, ut quis sese inebriet; nam ad hunc finem satis est affatim comedere, & bibere citra ebrietatem; præterquam quòd, ut addit, aquâ ipsa tepidâ facillimè vomitus provocatur. Addamus & nos, mille alia remedia non tam generosiora, quàm leviora posse ad provocandum vomitum in usum trahi, de quorum natura, & qualitate luculentissimos tractatus parat jam solertiss. Medicus Petrus Castellus *in libro de vomitoriis*. Itaque non excusatur, ut D. Thomas addit, à peccato, qui eo fine, nempe ad vomitum procurandum sese inebriat; & quidem rectè, quia per ebrietatem usum rationis amittimus, per quam secundum virtutem operamur, & peccata declinamus. Sed cùm hæc locum habeant in ebrietate, quæ vino excitatur, aut aliâ potione vini naturam æmolante, ut Cerevisia est, Sicera, Hala, Zythom & similes potos; instari potest, an quibusdam medicamentis licitè possimus ebrietatem provocare: & antequam de hoc quicquam determine- 17
mus, placet afferre id, quod Herodot. *lib. 1. non longè à fin.*

à fin. narrat; nempe pomum, seu fructum quendam igni injectum, circumstantes omnes sese calefacientes suo odore inebriare; nec desunt alia, quæ solo odore eundem effectum apta nata sunt producere, de quibus non est hic locus ut loquamur. Ad dubium dico, quòd licèt peccatum in ebrietate consistat formaliter in excessu potus caussâ voluptatis, usque ad rationis pernitionem, D. Thom. *ubi supra art.* 1. Less. *loco cod. lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 3. *num.* 13. credidêrim tamen non licere privare se aliquo modo rationis usu, ad quemcunque finem id fiat; quia per privationem usus rationis similes evadimus brutis, quod esse maximum malum, idem Lessius dicebat *ubi suprà, num.* 17. & tamen ipse vult, quòd non sit peccatum, inebriare se aliquibus medicamentis, aut etiam vino, dummodò non fiat caussâ voluptatis, quæ simul stare posse non videntur, si modò ebrietatis peccatum non consistit tantùm in excessu potus propter voluptatem, sed in spontanea privatione usus suæ ipsius rationis. Ergo si quis aliquo medicamento sese inebriet, cùm habeat fortè alia & meliora, negligens per aliquod tempus privare se rationis usu, videant Canonistæ an peccet, quantumque peccet. Plura autem sunt medicamenta, quæ inebriare hominem possunt, ut Ambaram cum vino assumptum, lignum Aloës, solanum maniacum, Crocus, Lolium, Anisum, Lupulorum decoctum, aquæ stillatitiæ ex bordeo, aliusque granis, & Tabacco, & alia quæ recenset Daniel Senoert. *lib.* 1. *pract. part.* 2. *capite* 6. Sed placet notare Medicum errorem Lessij, qui de Tabaco pronunciavit, esse de genere narcoticorum, ac frigidam stirpem: quod tamen falsum omninò est, cùm sit calida, & suâ acrimonia sternutamenta moveat, aliaque efficiat, quæ acrium medicamentorum propria sunt, ut videre est apud Nicolaum Monardum *de simpl. medic. Ind. Occid. cap proprio*, qui Tabacco calidæ & siccæ naturæ in secundo gradu constituit.

18 Excitatur præterea dubium de consiliis dandis circa Jejunij obsetvationem, & circa comestionem carnium, aliorumque ciborum certis diebus interdictorum, quandonam liceat Medico infirmis suadere, ut à jejunio sese abstineant, & ut carnibus, quando aliàs non licet, vescantur; sed de hac re plura, ac quæcunque occurrerunt, attuli *lib.* 5. *superiori, titulo primo per totum.*

19 Præter hæc in dubium vertitur, an possit Medicus sine peccato, infirmo suadere cessationem à recitatione divinorum officiorum, ab auditione Missæ, à similibusque obligationibus ab Ecclesia, vel à particulari quoquam instituto requisitis; sed & de hac re seorsim agere operæpretium duxi, nimis enim excresceret præsens titulus, & maximè hæc quæstio, si omnia de hac re diceoda in præsentiarum discenterentur.

20 His ergo omissis, videamus quid sentiendum de consilio dando circa virginitatem dissuadendam: nam videtur hujusmodi consilium non esse illicitum, quia suadendo virgines ad nubendum, non

21 suademus ad aliquod pravum opus, quod sit peccatum, quia actus Matrimonij non solùm est licitus, sed est etiam meritorius, D. Thom. 2. 2. *quæst.* 153. *art.* 2 & conjugium est ex rebus maximè licitis, quia multa bona secum affert, quæ enumerat D. August. *in lib. de bono Conjug.* Si ergo Medicus potest licitè suadere, poterit etiam ad conjugium, tanquam ad rem licitam, virgines hortari. Immò non solùm poterit virginibus suadere conjugium, sed fortè etiam dissuadere virginitatem, tanquam rem maximè insalubrem, quia mulier nata est ad fœtus generandos, & quandocunque ab eo fine distrahatur, morbis sit valde obnoxia, maximè quia in ejus corpore aggregatur suo tempore materia seminalis ad generationem destinata, quæ in corpore retenta, neque ullo modo per coitum expulsa, mille mala symptomata, ac mille morbos gignit, ut demonstrat Gal. *lib.* 6. *de loc. aff. capite* 5. ex quibus mulieres periclitari quotidiana experientia docet.

Adde quòd virginitas in statu Politico videtur 22 perniciosa, cùm tendat ad interitum populorum, & totius generis humani absumptionem, ut prosequitur Franc. Ranchin. *de morb. virg. sect.* 1. *cap.* 12. ergo non solùm licitum est dissuadere virginitatem Medico, ob id quòd noxia invidiis sit, sed etiam ob bonum publicum, quod absque dubio privato anteferendum.

Denique virgines multis ac difficillimis morbis conflictantur, quos percurrit Hipp. *in lib. de morb. virg.* his autem summa medela atque unicum remedium est, ut matrimonio jungantur; quemadmodum conceptis verbis ipse Hippocrates præcipit *loco cit.* cujus præceptum quàm utile, quàm ad rem soleat esse, satis superque declarat quotidiana experientia; vix enim viro junctæ virgines valetudinariæ, morbosæ, debiles, & vitam miseram ducentes, sanæ, vegetæ ac robustæ evadunt, omnibusq. morbis, quibus affligebantur, facili negotio se extricant.

Dicendum est, aliud esse dissuadere virginitatem, 23 & hortari virgines, ut potiùs conjugalem statum, quàm virginalem eligant; aliud illas, quæ aliàs virginalem statum non elegerunt, sed quandocunque detur casus nubere propositum habent, suadere ut quamprimùm nubant: hoc enim illicitum non est. At dissuadere virginitatem his, quæ virginalem sta- 24 tum elegerunt, & præferre conjugium virginitati, & omni ex parte illicitum est, & hæresim sapit, ejusque erroris damnatus fuit Jovinianus, qui insuper existimabat, non majoris esse meriti statum virginalem, quàm conjugalem, ut ex D. Hieronymo tradit D. Thom. 2. 2. *quæst.* 152. *art.* 4. Hoc ergo illicitum est quacunque ex caussâ fiat, etiam ad recuperandam amissam sanitatem, imò etiam ad evitandam mortem, tametsi non fieret hoc, quia ita sentiremus, sed solùm ad dissuadendas virgines ab earum sancta opinione, & à laudabili illo proposito permanendi in statu virginali.

Ad difficultates autem, quæ pro contraria sen- 25 tentia proponuntur, facile est respondere: & ad primam dicimus, concedere nos conjugium esse licitum, sed non ob id esse anteferendum, imò ne comparandum quidem statui virginali: unde etiamsi liceat suadere matrimonium, non idcirco licet dissuadere virginitatem,

Ad secundam dicendum cum Ranchino, *ubi suprà, cap.* 13. falsò supponi virginitatem esse noxiam, & insalubrem, quia experimento quotidiano habemus Religiosos omnes, & castam vitam degentes, magis sanos vivere, quod de viris non est dubium; de fœminis autem hoc verificatur secundum plurimum. Neque ob id quòd suspicemur uni, aut alteri obesse, idcircò, si secundùm plurimum non obest, dicendum esse rem noxiam & insalubrem. Addendum etiam, quòd si nocumenta ex continentia hujusmodi personarum corporibus aliqua resultare possint, habent aliâ ex parte opportuna remedia, ut evitentur, sicuti jejunia sunt, orationes, corporis macerationes, & alia id genus.

Ad tertiam difficultatem respondendum cum D. Thoma, *ubi suprà, art.* 2. *ad* 1. virginitatem nequa-

quam tendere ad generis humani interitum, cùm sit tantummodò aliquarum personarum, non totius multitudinis, unde potest per alias personas genus humanum propagari, neque necesse est idipsum per singulas quasque personas fieri.

Ad quartam dico, bene quidem procedere, quòd coitus licitus, nempe conjugalis, possit pro alicujus morbi remedio à Medico suaderi; sed non sequi idcirco dissuadendam esse virginitatem, tanquam quid noxium, aut conjugali statui postponendum, etiamsi corpori noxia esset. Hippocrati tamen, qui virginitatis bona non cognovit, licuit virginibus suadere, ut quamprimùm viro jungerentur; nobis haudquaquam licere debet, qui cùm ea bona cognoscamus, virginitatem semper conjugio præferre debemus, ad eamque potiùs, quàm ad hoc homines hortari, quandocunque de ea re nos consulere satagunt.

26 Ad consilia denique spectare dici possunt, ea omnia, circa quæ Medicus in judiciis tanquam peritus consulitur, & nulli dubium esse debet, quòd etiam in his multipliciter peccare potest, sed illud certissimum est, semper mortaliter peccare, quandocunque falsa refert, non solùm si hoc faciat medio juramento, nam tunc esset etiam perjurus, sed etiam si nullo juramento adstrictus id faceret, & tunc maximè cùm ejus relatio in alicujus personæ, vel ipsiusmet Justitiæ præjudicium redundaret: etiamsi id præstaret sub pietatis prætextu, ut si, ne quis ad ultimum supplicium damnetur, referret vulneratum ab ipso damnando, non periisse ex vulnere, sed ex alio morbo, aut non periisse aliquem ex assumpto veneno, licèt ex artis suæ peritia contrarium esse verum cognosceret: peccat enim absque dubio Medicus contra Justitiam. Codronch. *lib. 1. Christ. med. rat. cap. 38.* de qualitate autem, & gravitate peccati ad Canonistas pro consilio confugiendum.

SUMMARIUM.

1 *Medicus relinquens infirmum ante absolutam curationem, si ille ob id decedat, puniendus, & peccat mortaliter. Amplia num. 2. in ægroto etiam non solvente, aut desperato.*
3 *Medicus an possit deserere infirmum suis præceptis non obedientem.*
4 *Medicus non potest recedere à loco infecto, si sit à publico conductus.*
5 *Medicus an possit cogi ad medendum.*
6 *Medicus à publico conductus non tenetur ad casus pestilentes.*
7 *Medicus vocatus non potest negare operam suam afferre. Ampliа, ut num. 9.*
8 *Fides, quam habet infirmus in Medico, magis operatur in salutem, quàm medicamenta.*
10 *Medicus morbum protrahens mortaliter peccat, & tenetur ad mercedis restitutionem.*
11 *Medicus celans remedium utile, & expertum, an dicatur peccare.*
12 *Medicamenta magis experta magis tuta.*
13 *Medicus conductus peccat satisfaciendo per alium debito sibi injuncto.*
14 *Medicus graviter peccat negligendo sua ipsius artis præcepta.*
15 *Medicus studia negligens, peccat mortaliter.*
16 *Medicus qui tardè visitat ægrotantes, quomodo peccat.*
17 *Medicus an possit deploratos relinquere.*

De erroribus omissionis circa operationem.

QUÆSTIO VI.

1 PLures casus occurrunt in hoc errorum genere multâ animadversione digni, quorum primus esse potest, quando Medicus ante absolutam curationem infirmum deserit, & ille ob eam caussam ex eo morbo decedit, aut saltem magno vitæ periculo subjicitur, aut morbus prolongatur; tunc enim culpæ reus efficitur, ut apertissimè elicitur *ex text. in §. Præterea, Inst. de lege Aquilia*, ubi Medicus, qui servum secuit, & dehinc ejus curationem dereliquit, & ob id servus mortuus est, damnatur; & in similibus casibus Medicum mortaliter peccare firmat Navarr. *in man. Confess. cap. 25. num. 61.* & venit puniendus, Carrar. *de Med. part. 2. num. 85.* Caroc. *de loc. & cond. q. 16.* Actius *de Infirm. cap. 47. num. 45.* Inde non videtur multâ reprehensione dignus Alexander Magnus, qui Glauconem Medicum cruci affixit, quòd Hephæstionem infirmum deseruisset, ut quibusdam spectaculis interesset, unde in caussa fuit, ut Hephæstio non servatâ debitâ victus ratione obierit, ut refert Plutarch. *in vita ejusd. Alex.* & ex ipso Mercur. *in lib. 2. Error. popul. cap. 3.*

Neque solùm Medicus peccat, & sine gravi culpa non est, deserendo infirmum simpliciter, sed etiam deserendo infirmum, qui non solvat, Caroc. *ubi suprà*, Actius *ibid.* quod procedit, etiamsi infirmus 2
sit deploratus, de qua re infrà.

Sed potestne Medicus deserere infirmum, qui 3
suis præceptis non obediat? communis certè Medicorum sententia est, ægrotos, qui Medico inobedientes sunt, esse deserendos. Videtur tamen dicendum, quòd si ægrotus in rebus levioribus sit inobediens, non sit ullo modo deserendus, si verò delinquat in gravioribus, ac pertinaciter in plerisque contra Medicorum præcepta se gerat, omnino deserendum esse; ut, exempli gratiâ, si sitim æger tolerare omnino nolit, si quidpiam noxium tantum per degustet, si somno paulisper extra horam indulgeat, si sæpius os colluat, & sic de cæteris, non est ob hæc deserendus; non enim hæc tanti momenti ad curam sunt, ut sanitatem multum impedire possint, at si vino abstinere nolit, si potum præter modum assumat, si noxios cibos ingurgitet, si medicamenta assumere nolit, deserendus absque dubio est, nam quid boni ex Medica ope expectare potest, qui Medicinæ præceptis tantopere est contrarius?

Secundus casus est, cùm Medicus recedit à loco 4
infecto, ut ne infectis medendo, ipse etiam inficiatur, quod quidem locum habet, quando Medicus est à publico conductus, Carrar. *de Med. part. 2. n. 91.* Actius *de Infirm. part. 1. cap. 42. num. 15.* nam aliàs Medicus non conductus non potest cogi ad medendum, Carrar. *ibid. num. 91.* Sed videndum esset, an Medicus ex hoc, quòd nonnullis gaudeat privilegiis & exemptionibus, teneatur idcirco, etiamsi 5
non sit à publico conductus, etiam nolens mederi tempore pestis, & aliter faciendo amittat ea privilegia, aut aliter veniat mulctandus. Ac profectò cùm hujusmodi privilegia non alio intuitu Medicis concessa videantur, nisi quia publicæ salutis curam gerant, *argum. l. 1. §. Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.* videretur tunc maximè eos teneri, ac cogi posse ad medendum, quando major urget necessitas publicæ salutis, ut pestis tempore usuvenit. Et tamen si Medicus, etiam à publico conductus, non tenetur ad casus pestilentes, Corneus *cons. 347. vol. 1.* ex quo idem Carrat. *de Med. part. 3. num. 60. & seqq.* multo minùs videtur teneri non conductus; sed forte concedi posset, non posse Medicum cogi 6
tempore pestis ad medendum gratis, sed oblatâ convenienti mercede cogi posse ob rationem prædictam, quæquidem veritatem habebit, si quis etiam cum propriæ vitæ discrimine tenetur aliis subvenire, quod non credo, licèt de Medico conducto non sit verum, quòd non teneatur ad casus pestilentes, sed quòd non teneatur pro eodem salario, ut ex eodem Corneo dicit idem Carrar. *ubi suprà.*

Tertius

7 Tertius caſus eſt, cùm Medicus vocatus negat opem ſuam ægroto afferre, quod fortè procedere debet, etiamſi in loco eſſet copia aliorum Medicorum, ægrotus tamen maximam fiduciam in ipſo haberet: & ratio eſſe poteſt, quia denegando opem ſuam infirmo, qui multum in eo confidit, impedit Medicus aut omnino, aut in parte, ejus curationem,
8 quia magis operatur fides, quam infirmus in Medico habet, in ejus ſalutem, quàm ipſa medicamenta, ut poſt Galen. 1. *Progn. in Princ.* & Avic. 6. *Natural.* firmat Galeott. Mart *de doctr. promiſc. c.* 15. & Laur. Joubert. *lib.* 1. *Err popul. cap.* 12. Quia tamen nimis oneroſum eſſet Medicos in hoc gravare, ut vocati peccarent, recuſantes ad ægrotum multum in ipſis fidentem accedere: dicendum videretur, Medicum ſatisfacere huic obligationi, ſi ſaltem unâ, aut alterâ vice accedat, ſuppetente aliorū Medicorum copiâ.

9 Amplianda autem principalis concluſio, ut procedat, non ſolùm quando Medicus negat opem ſuam homini Chriſtiano ipſam imploranti, ſed etiam ſi neget perſonæ extra fidem poſitæ. Ita Jo. Alphonſ. à Fontech, *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 1. *pag.* 6. & in hanc ipſam ſententiā conſentit Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *Med. Polit. cap.* 5. qui non ſolùm Barbaris, ſed & ipſis hoſtib. petentibus debere nos ſubvenire affirmat; immò hoc in tantum eſſe verum probat, ut etiamſi ingrati in Medicum ſint, tamen ſimet non eſſe expellendos. Neque valet quod ex Hippocrate opponitur, qui recuſavit Perſas tanquam barbaros peſtilente morbo afflictos curare, ut patet ex *ejus epiſtola ad Hiſtanem Artaxerxis præfectum*; imò ipſe, quaſi de hoc gloriaretur, ad Abderitas ſcribens, *Regionem*, inquit, *Græciæ inimicam malo morbo liberare recuſavi*; neque enim erat Hippocrates Chriſtiana charitate, ut nos eſſe debemus, munitus. Multi profectò meliùs Scribonius Largus, *in proœm. lib. de comp. med.* non fortunā, neque perſonis homines æſtimat, ſed æqualiter omnibus implorantibus, auxiliis ſuis ſubventurum ſe pollicetur, & Amatus Luſitan. quanquam fortè Chriſtianâ charitate non motus, quod de Chriſtiana fide non bene ſentiret, in ſuo jurejurando cujusvis religionis hominibus æqualiter operam ſuam ſe præſtitiſſe juramento ſolemni confirmat. Si ergo Medicus peccat, denegando auxilium perſonæ extra religionem chriſtianam poſitæ: multo graviùs tunc erraret, quando aſſumens curare infidelem, ejus curam negligeret; graviſſimè porrò, ſi medicamenta ſaluti contraria adhiberet, nec minori pœnæ ſubjiceretur, quàm ſi in Chriſtianum hominem peccaſſet.

10 Quartus caſus eſt, cùm Medicus, ut morbum protrahat, remedia ſalutaria adhibere negligit, aut tardè adhibet: tunc enim non ſolùm peccat mortaliter, ſed tenetur etiam ad reſtitutionem mercedis & eſt fur manifeſtus: Carrar. *de Med. part.* 2. *n.* 70. & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cit. c.* 10. Hoc autem eſt maximum malorum Medicorum erratum, ex conclamata avaritia originem ducens, quod tamen in bonum Medicum cadere nequaquam poteſt; ſed neque malos Medicos, licèt id machinentur, nempe morbos protrahere, perficere poſſe, abundè demonſtrant Joubert. *Err. pop. lib.* 1. *cap.* 3. & Mercur. *lib.* 2. *Err. pop. cap.* 27.

11 Quintus caſus eſt, cùm Medicus celat remedium, quod utile expertus eſt ad aliquam infirmitatem, & maximè ſi eſſet communis & popularis, illudq; pro ſecreto habet, & non propalat. Neq; valet dicere, quòd non teneatur Medicus ſua ſecreta propalare, publiciq; juris facere, quia hinc redundat in ejus præjudicium, quia minùs ex illis lucrabitur; ultra quod enim eſt contra Medici dignitatem remedia ſecreta habere, neq; probi Medici talia ſecreta habere debent, ut optimè admonet optimus ſenex Septalius *lib.* 1. *ſuarum cantion. n.* 14. magis certè attendendum publicæ utilitati, quàm privatæ. *l. pupill.* §. *ſi quis revoſ. ff. de novi oper. enunc.* Si ergo Medicus aliquod remedium aliis non cognitum habeat, expedit Reipublicæ, ut propaletur; nam vel illud remedium eſt verè utile & ſalutare, & ſic ceſſare debet particularis Medici utilitas ob publicam utilitatē; vel non 12
eſt in veritate tale, & tunc etiam expedit, ut propaletur ne hujusmodi Medici, qui utplurimum aut imperiti ſunt, aut merè Empirici, vanis ſuis promiſſionibus & miraculis homines decipiant, ut quotidie fieri obſervamus. Quàm inanis enim eſt, Deus bone, hæc ſecretorum remediorum perſuaſio! & tamen non in vulgus tantùm, ſed in cujuscunq; generis viros, immò (inquam) in ipſos Medicos irrepſit. Sed quis eſt qui negare audeat, medicamenta quò magis ſunt experta, & meliora, & tutiora eſſe, minùs autē bona ac minùs tuta, quo minùs experta fuerint? & tamen ſecreta aliis medicamentis ab omnibus præferuntur; cùm quò magis ſecreta ſunt, eò minùs experta ea eſſe oporteat: ergo & minùs tuta, & minùs bona ſecreta aliis medicamentis ſunt. Sed vide hominum inſaniam, quod peregrinum eſt, necdum conſtat, (inquit Hipp. *de fract. in princ.*) an utile ſit, conſueto, quod jam norunt utile eſſe, anteponunt, quòdque ab uſu communi abhorret, ei quod eſt probè cognitum.

Sextus caſus eſt, cùm Medicus à publico condu- 13
ctus per ſemetipſum non ſatisfacit muneri ſibi injuncto, ſed ſervit per ſubſtitutum, quia cùm dicatur electa ejus induſtria, tenetur ipſe per ſe inſervire. Carrar. *ubi aliàs, part.* 3. *num.* 11. quod videndum, an procedat indifferenter in omnibus caſibus, quia facilè evenire poteſt, ut ſubſtitutus ſit majoris pretij & valoris, quàm ſubſtituens; & tunc videretur, quod cùm hoc non emergeret in damnum, ſed potiùs in utilitatem conducentis, non eſſet hoc Medico conducto interdicendum.

Septimus caſus eſt, cùm Medicus ſuæ ipſius artis 14
præcepta negligit, & omittit ſecundùm ea operari, quia medicamentis non fidit, neque iis, quæ Medicina per ea promittit, fidem habet; nam præterquam quòd magis debet tribuere univerſo ſapientum hominumque conſenſui, quàm propriæ opinioni, dato quòd ejus perſuaſio vera eſſet, ipſe diceretur homines decipere exercendo Medicinam, & mercedem laborum ſuorum ob ejus adminiſtrationem ab illis exigendo, & teneretur ad reſtitutionē. Debet ergo Medicus arti ſuæ fidere, & ejus præcepta ſolertiſſimè exequi, aliàs graviter delinquit. Navarr. *in Manual. cap* 25 *num.* 60.

Octauus caſus eſt, quando Medicus ſtudia di- 15
mittit, negligitque etiam in difficilioribus caſibus auctores evolvere, fidens tantùm propriæ ſcientiæ & experientiæ: cùm enim indies novi morbi emergant, & iidem morbi in diverſis perſonis naturam evariando, evarient etiam medendi rationem, quia & temperamentorum, & ætatum, & ſexuum, & regionum, & inſtitutionum in victu, & conſuetudinum, & complicationis morborum, & ſymptomatum, aliarumque plurimarum rerum variatio in hoc operetur, nunquam Medicus debet ita fidere anteactis experientiis, ut putet non indigere ſe novo ſtudiorum labore, ouaque in novis præcipuè morbis ſpeculatione.

Nonus caſus eſt, cùm Medicus negligenter ſe ge- 16
rit in Ægrotantium viſitatione. Navarr. *ubi ſupra*, &

maximè si ex ejus negligentia ægrotos aliquid damni reportare cognoscat, ut verbi gratiâ, si serius visitet, quàm oporteat, & transactâ jam opportunitate applicandorum remediorum, ita ut ea procrastinare cogatur, non sine ægrotantiũ evidenti damno. In quem errorem facile dilabuntur, qui principibus viris medicinam facientes aliquando leviter ægrotantibus, tenuioris fortunæ homines graviter & ad mortem ægrotantes, ut illis accuratius inserviant, transcurrunt.

17 Ultimus casus est, cùm Medicus deploratos relinquit, de hoc enim maximè hæsitatur, an licitè fiat, necne. Nam primò & ratione, & auctoritate probatur id licere. Ratione, quia incassum Medicus videtur invisere ægrotantes remediorum incapaces, quales sunt deplorati; satius ergo est, ne objiciatur illud, *Amice ad quid venisti?* hujusmodi ægrotantes solo prognostico relinquere. Secundò, quia visitatio Medici, cùm ægroti sunt in extremo vitæ, potest esse noxia saluti animarum; cùm enim in eo statu positi debeant à præsentis vitæ amore sese alienare, ut spe futuræ vitæ seriò conceptâ ad Deum toto corde, totaque mente convertantur, certum est ex Medici visitatione, illos à desiderio salutis æternæ ob spem salutis corporeæ, ac temporalis distrahi. Tradendi ergo sunt tales infirmi religiosis, qui animæ medeantur, & ipsius æternæ saluti prospiciant, quantum in ipsis est. Tertiò, quia si deploratis remedia admoveamus, potest fieri in præjudicium aliorum ægrotantium, quia remedia, quæ adhibentur in iis, qui de proximo sunt morituri, infamantur, & malè inposterum apud cæteros homines audiunt, ita ut non permittant Medicos ampliùs illis uti, quod ne fiat, deplorati potiùs sunt solo prognostico relinquendi.

Probatur ulteriùs idipsum auctoritate, quia Hipp. *in lib. de Arte*, de essentia medicæ artis dixit, esse eorum, qui à morbo victi sunt, curam non aggredi. Manifestè etiam Gal. 2. *Aphor.* 29. *&* 11. *Method. cap.* 10. *&* 4. *de rat. vict.* 12. idipsum inculcavit, volens in his ægrotis invisendis Medicum solo prognostico uti debere: quod etiam videtur sentire Cels. *lib.* 5. *cap* 26. atque eandem sententiam sequitur ex recentioribus Card. *libro primo, Contr. Med. tr.* 5. *contr.* 9.

Pro hujus dubij resolutione, videtur dicendum cum recentioribus, nempe cum eodem Cardan. *de mal. med. usu, cap.* 47. Roderic. à Castr. *libro tertio, Med. Polit. cap.* 17. Codronch. *de Christ. med. rat. libro* 1. *cap.* 7. Mercur. *lib.* 3. *Error. popul. c.* 26. & noviss. Zacuto *de Princ. Med. histor. num.* 63. *dub.* 41. & cum solertissimo Medico, & hîc Romæ magno cum applausu medicinam faciente, Gabriel. Fons. *in sua Med. œcon. cap. undecimo*, deploratos, immò etiam de proximo morituros, nullo modo usque ad extremum vitæ spiritum esse deserendos, maximè si mente constent, dummodò eâ cautelâ utamur, ut prognosticum, & nostram visitationem subsequatur immediatè, & præcedat omnium, & quorumcunque etiam minimorum remediorum admotionem. Ad primam autem rationem in contrarium dicendum, nunquam Medici visitationem posse esse inanem & superfluam, quia etiam in eo statu positus potest secundum eorum exigentiam ea præscribere, quæ juvare maximè, nocere nunquam possunt. Præterquam quòd nunquam tam certi sumus de mortis eventu, quin aliqui etiam ex deploratis præter spem non evadant, ut aliàs ex Medicorum auctoritate dixi, Avic. 4. 4. *tractat.* 2. *cap.* 10. Ad quod etiam auctoritas Jurisconsultorum adduci potest, ne ea ullâ in re deficiat. Gaill. *pract. Observ. libr.* 2. *obs.* 111. *num.* 14. Quin etiam potest Medicus visitando ægrotum moribundum saltem nonnulla prohibere, quæ mortem accelerare possunt.

Ad secundam rationem in contrarium dicendum, quòd si Medicus cautus fuerit in prædicendo mortis eventum de proximo, etiam ipsi ægroto, si ita expediat, nunquam animæ aut corporis saluti præjudicium afferet. Ad tertiam dicendum, Medicum omnẽ calumniam facilè evitare, & sui ipsius, & remediorum quæ præscribit, propalando verum prognosticum futuræ mortis. Ad auctoritates dicendum, omnes loqui de iis, qui jamjam extremum spiritum sunt exhalaturi, ut ex Galen. dicit Cardan. *in cit. lib. Contrad. med.* vel dicamus cum eodem Cardan. *in alio cit. loc. de mal. med. usu*, intelligi de Medico de novo accedente, non de illo, qui à principio curam susceperit; & in summa tutius esse cum recentioribus in hac re sentire.

SUMMARIUM.

1 *Medici ad senium deducti, & defectum interiorum sensuum jam habentes, medendi artem non debent exercere.*
2 *Medicus qui sequitur opiniones dubias, incertas, novas, graviter errare videtur.*
3 *Medicus etiam doctus, qui non assumpsit insignia doctoratus, mederi non potest.*
4 *Medicus absque sufficienti scientia artem exercens graviter errat.*
5 *Medicus peccat curando morbum antequam eum cognoscat. Limita ut num. seq.*
7 *Medicus errat, qui medicamenta nova & non experta in usum trahit.*
8 *Melius est anceps remedium experiri quàm nullum.*
9 *Medicus peccat si plures ægrotos, quàm possit diligenter curare, curandos suscipiat.*
10 *Medicus gravissimè peccat, si medicamentum præscriptum pro non bono cognitum, mutare renuit.*
11 *Medicus peccat, qui ut seniori Medico, vel amico morem gerat, medicamenta ab ipso proposita, & quæ minùs opportuna cognoscit, tamen acceptat.*
12 *Medicus peccat, si medicinam non secundùm Artis præcepta, sed secundùm locorum consuetudinem exercet.*
13 *Medicus gravissimè peccat porrigendo medicamenta abortiva.*
14 *Abortum procurare ob matris salutem, an liceat.*
15 *Abortum quando liceat procurare ex Moxio num. seq.*
17 *Gravida an liceat sanguinem ex pede detrahere.*
18 *An liceat intra puerperij terminos cathartica medicamenta præscribere.*
19 *An liceat exhibere medicamenta sterilitatem procurantia.*
20 *An liceat morbum provocare, ut alium morbum curemus.*
21 *Medicamenta ad malum aliquem finem præscribere, error gravissimus.*
22 *Medicamenta venenosa præscribere. grave peccatum.*
23 *Medicamenta superstitiosa præscribere, est grave peccatum.*
24 *Imagines Astrologicè fabricatæ an ad alicujus morbi curationem à Medico in usum trahi possint.*
25 *Medicus, qui pauperi medicamenta pretiosa præscribit, aut diviti non necessaria, peccat.*
26 *Peccat Medicus præscribendo medicamenta corrupta & obsoleta.*
27 *Morbos incurabiles an curandos suscipere Medicus possit, dic ut num.* 29.
28 *Medicus curando morbum incurabilem nulli facit injuriã.*
30 *Medicus concedens in morbis desperatis & incurabilibus noxia ab ægrotis desiderata, peccat.*
31 *Medicus an possit curare seipsum.*

De erroribus commissionis circa operationem.

QUÆSTIO VII.

IN hoc errorum genere placet primò connumerare communem Medicorum omnium penè errorem, qui cùm ad ultimam jam senectutem pervenerint, & senectutis incommodis quæ ad rationis usum & ingenij ac memoriæ perspicaciam spectant, molestentur, ita ut jam ad medendum inepti fiant, tamen ob 1

men ob avaritiam, quæ Medicorum & senum peculiare vitium est, Medicinam facere non desistunt: quod aliquando gravi cum ægrotorum damno fieri experientia ipsa quotidiana docet; ob memoriæ enim præcipuè torporem, in mille non contemnendos errores maximâ cum hominum pernicie impingunt. Optimè ergo horum conscientiæ consultum putaverim, si, cùm se memoriâ atque judicio deficere ex ætatis vitio senserint, vel omnino à medendo sese abstineant, vel multâ circumspectione utantur, ne in propriam animarum & alienæ salutis detrimentum, contra quàm teneantur, medicinam faciant.

2 Cæterùm ante alia statuendum, quòd Medicus, qui in medendo incertas, novas, dubias & extra quotidianam praxim existentes opiniones sequitur, gravem errorem committit, cùm ex conscientia teneatur sequi sententias certas, securas, & communiores: Paulus Layman. *libro primo, Theol. mor. tractat. 1. c. quinto, num.* 15. quod secundùm plurimum intelligendum, quia interdum potest Medicus è communi practicandi modo recedere, ob particulares aliquos respectus, ut, exempli gratiâ, si fluentibus menstruis præcipiti ac suffocante squinantiâ mulier capiatur, poterit in eo casu Medicus contra communem praxis usum ex superioribus venis sanguinem mittere. Contra verò damnandi & puniendi etiam sunt Medici illi, qui remedia quædam celeberrima, apud Medicinæ artem omni sæculo canonizata respuunt, & ob propriam quandam hæresim ea maximo cum ægrorum præjudicio, prætermittunt, absurdis quibusdam & insulsis rationibus inhærentes, quæ ne dignæ quidem sunt, quæ in medium proferantur. Tales sunt qui sanguinis missionem negligunt, aut à vesicantibus medicamentis in omni morbo abhorrent; sed hi errores ad omissionem pertinent; ad commissionem pertinet ille, sanguinem præter modum, ultra vires, extraq; morbi exigentiam detrahere, aut violenta & cathartica medicamenta, absque ulla urgente necessitate præscribere; videmus enim indies ex utroq; errore infirmos periclitari, & novimus hic Romæ Medicos, qui miseris ægrotantibus usque ad spiritus exhalationem sanguinem detrahebant indifferenter in omni morbo in quocunque morbi tempore; imò & in quocunque tempore particularis accessionis, nullo delectu, nullaq; sibi intentione propositâ, & aliquando in morbo vigesimum diem non excedente vigesies ægros phlebotomasse compertmus: vidimus eos robustissimos juvenes carnificino hoc consilio è medio sustulisse, vidimus eos moribundis quoq;, animamque de proximo exhalaturis sanguinem detraxisse, eâ ratione nonnisi multo cachinno excipienda, ut suaviùs morerentur: ac denique vidimus ex his Medicis alterum, aliàs non aspernandâ doctrinâ imbutū, seipsum jugulasse; postquàm enim copiosissimâ sanguinis missione, florenti adhuc ætate, arthriticis doloribus sese obnoxium reddidisset, quos iterum non alio remedio, quàm repetitâ ac frequentatâ sanguinis missione curabat, & veluti cachecticum habitum induisset, tandem per tredecim vices in ultimo morbo sibi sanguinem detraxit, & maximè in die mortem præcedente ad uncias decem & octo, ut relatum ab aliis amicis Medicis mihi est. Certe perversa hujus Medici persuasio helleboro indigebat. Peccabat ergo hic gravissimè in ægrotos, & gravissimè item peccavit in se, sed sui peccati pœnas luit. Quod autem de sanguinis missione dictum est, procedit etiam in exhibitione fortium medicinarum, quæ in usu de raro sunt, ex quorū exbibitione indies homines periclitari notamus, ut Antimonium, Helleborum, Mercurius, & alia hujusmodi, quæ tamen à Medicina me eliminare nullus existimet, sed tantùm frequentem eorum usum absque necessitate urgenti usurpatum vituperare; idemq; sentio de quibuscunq; aliis medicis auxiliis, quę in sumā secundùm communiorem opinionem, non secundùm aliquā particularem hæresim administrare decet, ita ut neque nimius, neque nimis parcus, ubi morbus requirat, eorum usus fit. Jam alium quendam Medicū, crassioris Minervæ hominē novimus, qui robustissimis juvenibus, in morbis maximè sanguinis evacuationem requirentibus, nullo contraindicante prohibente, unam aut alteram sanguinis unciam detrahebat. Prodicus item apud Hippocr. *6. Epid. sect. 3. text.* 27. Febricitantes interficiebat cursibus, luctâ, & calidis fomentis: contra omnem ergo rationem, & contra communem Medicorum aliorum opinionem tentabat hic calefaciendo febrem superare, addens laborem labori, & auxiliis ipsi febri inimicis febrem propulsare volebat: plectendus ergo erat hic, & à Medicina facienda prohibendus.

Præterea Medicus, etiamsi doctus sit, mederi non potest, nisi Doctoratus insignia assumpserit. Joan. Alph. à Fontech. *in spec. Med. Christ lum. 1. vers. Dubitaris tamen.* & si medeatur, plecti jure potest, quia tenetur pœnâ falsi, cùm se doctorem præbeat, immisceat se in actibus Doctorum, cùm Doctor non sit, ut ex Franc. Mar. dicit Carrat. *de Med. part. 3. n.* 147. sed Jo. Alphonsus supracitatus restringit hoc, ut non procedat in casu necessitatis. Ego tamen non video, quo ex capite id procedat, cùm Doctoratus nihil addat scientiæ & sufficientiæ ipsius Medici: nisi ergo aliquo alio ex capite id peccatū existat, ex hoc tantùm non existimaverim Medicum in scientia sufficientem peccare, si absq; Doctoratus insignib. medeatur, satisq; esse puto si corporali aut pecuniariâ pœnâ mulctetur, absq; hoc quòd etiam censuræ canonicæ ob peccatum subjiciatur; nisi dicamus ex eo quòd contra Leges facit, illum peccatū non evitare. 3

Pejor multò, ut credo, illorum error, graviusque absque dubio peccatum est, qui Doctoratus insignibus assumptis, absq; sufficienti tamen scientiâ, medendi artem exercent. Navarr. *in Man. c. 25. n.* 60. Codronch. *lib. 1. de Christ. med. rat. cap.* 1. in quibus Doctoratûs insignibus conferendis hujusmodi personis insufficientibus, graviter peccant ij, quib. tale munus est demandatum. Quibus verò scientiis instructus esse debeat Medicus, qui boni Medici nomen mereri debeat, & qui tutâ conscientiâ velit Medicinam facere, docuerunt abundè, & antiqui, & recentiores Medici, sed præ omnibus vide, si libet, Roder. à Castro, *in Med. Polit. lib. 2. cap. 1. & seqq.* 4

Medicos insuper qui & sufficienter doctus est, & Doctoratûs insignibus ornatus, potest interdum in operationibus medicis errare, & primò cùm antequàm morbum cognoscat, illum curare aggreditur. Idem Navarr. *ibid. num. eod.* ex Medicis Codronch. *ubi suprà, libro 1. cap.* 2. Mercur. *lib. 2. Error. popul. cap.* 25. Joan. Alphons. à Fontech. *loco cit. lumin. 1. vers. dubitabis forsitan.* Unde miror, quomodo supracitatus Navarr. *ibid.* voluerit licere ei, qui diuturnam experientiā habet, mederi aliquibus morbis, etiamsi regulas Medicinæ ignoret, nequo enim potest quis absq; Medicinæ præceptis ex sola experientia morbū cognoscere: si ergo non cognoscit, non potest morbum curare; experientia enim quàm fallax sit, satis docuit Gal. *in 3. Apor.* 11. & post alios luculenter Sanctor. de Sanctor. *in method. vitand.* 5

vitand. err. lib. 12. *cap.* 5. *&* 6. Oportet ergo, antequam Medicus curationem aggrediatur, morbum cognoscere. At si, ex Navarra, satis est experientia, nihil interest mnrbum cognoscas, necne, & sic penè omnes Medici post aliquam acquisitam experientiam, absque eo quòd morbos cognoscant, mederi poterunt. Sed contrà hic error, mederi nempe alicui morbo antequàm illum cognoscas, tanti æstimandus est, ut Medicus semper in gravi culpa sit, si æger à morbo superetur, quem ille non cognoverit, Hipp. *in lib. affect. n.* 12. & ratio est, quia ut Avic. *lib.* 4. *fen.* 4. *cap.* 1. dicebat, non cognito morbo melius est illum naturæ permittere, quæ fortè illum curabit, quàm medicamentis illam à curatione abstrahere: si ergo in morbo non cognito naturam medicamentis à sanando abstrahis, hominem certè datâ operâ occidis.

6 Nnta tamen quòd etiam non cognito morbo potest Medicus aliqua præscribere: nam Hippocr. *in lib. de loc. hom. num.* 46. præcipit, non cognito morbo levius aliquod medicamentum præbendum, & Avic. non cognito morbo victum esse attenuandum docet; leviora etiam nonnulla medicamenta, ut clysteria, fomenta, iounctiones & hujusmodi pro exigentia licet in usum trahere, etiam non cognitu morbo, quæ tamen & ipsa leviora sint, & nullâ insigni qualitate dotata, in reliquis autem morbus Naturæ committendus, ut prosequitur Heurn. *lib.* 3. *Method. ad prax. cap.* 27. & de hac ipsa re vide Silvat. *contr.* 16. & Sanctorell. *lib.* 14. *sua Antepraxis, cap.* 6.

7 Cæterum in hoc etiam errorum genere implicatur Medicus, qui medicamenta nova, & non experta in usum trahit, cùm habeat experta & communi usu recepta; & hoc summâ cum ratione, quia nihil in medicina majoris faciendum, quàm experientia scientiæ associata, cùm nihil æquè ad ipsam curandi rationem conferat. Cels. *in proœm. sua Med.* Qui ergo novis utitur medicamentis experta relinquens, videtur experientiam negligere: graviter ergo errat, ut omnes DD. dicunt. Codronch. *lib.* 1. *cap.* 6. Mercur. *lib.* 2. *Err. popul. cap.* 25. & Joan. Alphons. à Fontech. *in spec. lum.* 1. *pag.* 31. quod etiam non destiterunt admonere Canonistæ, cùm dixerunt, Medicum teneri præscribere medicamenta, quæ secundùm artem novit certò proficere. Innocent. *in c. Tua. extr. de Homicid. n.* 3. imò tam experta voluerunt esse medicamenta, ut si dubitet Medicus, an aliquod medicamentum profuturum sit, necne, voluerint, potius illum dimittere debere ægrum in manus Dei, quàm periculo mortis experimento exponere. Navarr. *in Manual. cap. cit.* 25. *num.* 60. Carrarius *de Med. part.* 4. *num.* 55. Actius *de Inf. part.* 2. *in proœm. num.* 10.

8 Circa quam tamen DD. opinionem insurgit aliquod dubium, cùm Hipp. *in lib. de loc. in hom. num.* 36. in morbo lienis, qui præ febre factus sit magnus, periculum facere jubeat, ventris inustionibus, & aquæ eductione, quæ periculo non vacant. Sic & altàs in aliis morbis dubia quædam medicamenta proponit, quia videtur satius esse anceps remedium experiri, quàm nullum, ut Cels. dicebat, *lib.* 2. *sua Med. cap.* 9. unde, In morbo (inquit) Apoplexiæ, si periturus videatur qui laborat, nisi temerariâ quoq; viâ fuerit adjutus, est etiam ad temerarium remedium transeundum, & sanguinem eo casu mittendum suadet, licèt anceps omnino remedium sit, aut liberat enim, aut occidit. Adde, quòd si non licet ex Christiana pietate deploratos solo prognostico relinquere, non licet etiam à medicamentorum adhibitione desistere; tunc autem omnia dubia sunt, omniaque cum periculo administrari certum est.

Præterea si medicamentis certò profuturis, & non aliis uti licet, de Medicina acta res est, cùm nullum omnino medicamentum certò profuturũ sciamus, sed conjecturaliter profuturum existimemus: atque idcirco videmus sæpius quàm oporteat, cum tutissimis quibusdam medicamentis homines perire; nam quot videmus cum levi medicamento ex manna, aut syrupo rosato solutivo, aut cum exigua sanguinis missione, aut cum aliis ejusmodi auxiliis, imo & cum iis, quæ ad ipsam naturam roborandam ministrantur, è vita excedere? Aut ergo omnia medicamenta sunt abdicanda; aut omnibus etiam dubiis utendum.

Videtur tamen respondendum, quòd medica remedia, aut sunt utplurimùm & secundùm plurimũ salutaria, quia cum his utplurimùm, & secundùm plurimum ægri à morbis sese vindicare solent; aut sunt utplurimùm, & secundùm plurimum damnosa, non tamen sunt temeraria, sed aliquã ratione fulta, quia cum his de raro homines salvantur; vel tandem sunt indifferentia, quia experta non sunt; & cum hoc sunt etiam temeraria. Prioribus semper & in omni morbo uti licet, secundis de raro & maximâ cum cautelâ, postremis nunquam: Atque de his intelligendi DD. cùm prohibent dubiis medicamentis esse utendum. Puniendi ergo sunt, qui talia medicamenta adhibent, quod plerumque faciunt temerarissimi Emperici & Chymici irrationales, aliique id genus homines, ad tollendos è medio cæteros homines nati. Ad Hippocr. autem, & Celsi auctoritatem dico, illos intelligere de medicamentis in secundo genere, non in tertio. Ad instantiam dico, quòd deploratos non licet deserere, sed non idcirco licet temerariis medicamentis, parumq; expertis uti. Et ad alteram instantiam dico; satis esse Medico, si medicamenta, quib⁹ utitur, cum ratione adhibeat, & conjecturaliter sciat ac speret, ea proficere posse; licèt eadem in aliquibus aliquando fuerint damnosa.

9 Notandus autem inter alios errores ad opus attinentes, qui committendo patiantur, ille, quando Medicus plures infirmos uno eodemque tempore curandos suscipit, quibus omnibus accuratè & exactè, ut Ars jubet, auxilium afferre non potest; hoc enim primò contra Artẽ ipsam esse admonuit Cels. *lib* 3. *cap.* 4. dicens; *Ex his autem intelligi potest, ab uno Medico multos non posse curari*, & vide apud illum ejus dicti rationes: & est etiam hic error contra conscientiam, quod non tacuerunt ex Medicis ipsis Codronch. *ubi aliàs, lib.* 1. *c.* 15. Mercur. *ibid. cap.* 25. *lib.* 2. Roderic. à Castr. *in Med. Polit. lib.* 3. *cap.* 19. & ex Jurisconsultis Ripa *in tract. de Pest. part. ult. part.* 2. *n.* 49. In quibus tamen casibus liceat pluribus, uno eodemq; tempore mederi, vide apud ipsos.

10 Verum enimverò præ cæteris ille error est maximè punibilis, quando Medicus præscriptum medicamentum, quod pro minùs bono, minusq; opportuno deinceps cognovit, adhibet tamen & mutare renuit, ne imperitus, aut inconstans videatur. Codronch. *lib.* 1. *cap.* 11. Et certè dubium ex mea sententia non est, quòd Medicus in hoc casu, ejusdem peccati reum se facit, & eâdem pœnâ dignum, ac si à principio per dolum malum medicamentum aut morbo non conveniens præscripsisset; cùm anteponere omnino teneamur hominis salutẽ falsæ nostræ persuasioni de existimationis amissione; quam tamen facilè tueri Medico licet, quandocunq; hic casus eveniat.

Sed

11 Sed & ille error non contemnendus est, quando Medicus, ut seniori Medico, aut amico morem gerat, medicamenta ab illo proposita, & quæ ipse pro non opportunis cognoscit, in suorum ægrotorum curatione admittit, maximè si in sua potestate sit illa commutare. Licèt ex Canonistis Azorius *Instit. moral. part. 1. lib. 2. c. 17. vers. undecimo quæritur.* voluerit Medicũ non peccare, si contra propriam opinionẽ ex probabili aliorum sententia, licèt nec communi, nec aliis probabiliore, medicamentũ ægroto porrigit; sed hic est diversus casus, maximè supposita probabilitate sententiæ aliorum, in quam Medicus eâ probabilitate ductus, potest tutâ conscientiâ descẽdere: sed in nostro casu nulla supponitur sententiæ probabilitas, imò supponitur, Medicus cognoscere alterius opinionẽ pro falsa, & tamen, ut non contradicat seniori, aut amico, in illã consentit: absq; dubio graviter peccat, & tenetur ad damna, quæ inde ægroto emanare possent; & si quidẽ ob id æger periret, etiam ipse esset magis homicidij reus, quàm alij; nam alij ex ignorantia peccassent, ipse verò scienter.

12 Huic errori affinis alius est, cùm Medicus artem exercet non secundum quod Ratio, & ipsius artis dictant præcepta, sed prout locorum fert consuetudo: quem errorem reprehendit Cardan. *in lib. de mal. med. usu. cap.* 14. Nam licèt multum attendendum sit ad locorum & civitatum naturas, & secundum earum differentias oporteat medendi rationem variare: tamen nullo pacto sequi debemus malas consuetudines à vulgo ipso, vel ab imperitis Medicis introductas, immò tenemur pro viribus malas omnes & damnosas hujusmodi consuetudines à medendi ratione eradicare, bonas verò de novo introducere; ad jam introductas autem multum quidem respicere oportet, ne erremus, sed nunquam ob loci consuetudinem absq; ratione mederi.

13 Porrò circa alios errores primùm ille valde notandus, cùm Medicus præscribit medicamenta ad abortum provocandum: in qua re, quàm grave peccatum committat Medicus, non est qui nesciat. Apud vetustiores certè Philosophos non videbatur ea res magni momenti, quia Aristoteles *libr. 7. Polit. cap. 16.* licitum facit, ad minuendũ filiorum numerum, abortum provocare, antequam fœtus ad sensum & vitam perveniat; quod & à Medicis aliis ex causis factitatum novimus, nam Hippocr. noster, vir (quantum dicere de Ethnico homine licet) piissimus, ab hoc opere sese non abstinuit; procuravit enim abortum in ancilla quadam, ut ipse refert. *in lib. de Nat. Puer. n.* 4. quod tamen de præsenti, & divinis, & humanis legibus nobis est interdictum. c. *consuluisti il. 2. q. 5. l. Cicero. §. sed si quam ff. de Pœnis*; pro homicida enim habetur, qui procurat abortũ, & idcirco fit irregularis. Nicol. Plovius *de Irregul. n.* 21. quod notavit etiam ex Medicis Moxius *lib. 2. de med. morb. mul. per ven. sect. c.* 14. & humanis ergo, & divinis legibus expiandum hujusmodi peccatum est, quia gravissimum. Navarr. *in Manual. c. 25. n. 63.* & ex nostris Moxius *ubi suprà*, Roderic. à Castr. *lib. 3. de morb. mul. part. 2. cap.* 21.

14 Dubium tamen erat, an pro cura alicujus morbi, & maximè lethalis, quo mater affligatur, liceat opportunis medicamentis fœtum abigere, ut mater salvetur. Non defuerunt enim ex gravissimis Doctoribus aliqui, qui id licere voluerint, ut Cajetan. in 2. 2. *q. 67. art 2. ad* 1. relatus à citato Moxio *ubi suprà, cap.* 17. & alij Canonistæ apud eundum Moxiũ. Torreblanca *Dæmonoman. lib. 2. cap. 43. num.* 10. cum aliis ibi per eum adductis, sed & Menoch. *de Arbitr. Iud. lib. 2. cent. 4. cas. 357. num.* 20. ejusdem sententiæ fuisse videtur, licèt voluerit, non esse ab omni pœnâ immunem, qui etiam ad hunc effectum abortum procuraverit.

Alij tamen distinguendum existimarunt, in fœtu animato & non animato: in illo enim dixerunt non esse licitum provocare abortum, in hoc autem licere. Ita Navarr. *in Manual. c. 25. n. 62.* qui tamen apud Sanchez. *ubi infrà* retractare suam sententiam videtur, Azor. *Inst. mor. lib. 2. cap. 4. part. 3.* Less. *de Iust. & Iur. lib. 2. c. 9. dub.* 10. *n.* 60. Sanchez *de mat. lib. 9. disp. 20. n.* 9. Paul. Laymann. *lib. 2. Theol. Mor. tract. 3. part. 3. cap.* 49. & ex Medicis Epiphan. Ferdin. *lib. 3. Theor.* 11. & alij ex citatis pro superiori sententia. Sed hæc D. Antonini, & aliorum est, ut Lessius, & Torreblanca referunt, eamq. ex nostris, longioribus tuetur, & plures auctores ad eam corroborandam adducit Moxius *lib. 2. de morb. mul. cit. cap.* 16. *vers. si hæc conclusio*, & de hac etiam meminit Ranchin. *in Hipp. jusjur. leg. 5. vers. secunda opinio.*

Alij tandem absolutè negarunt ullo modo, aut ad ullum finem, etiam ad servandam matris salutem, licere abortum procurare. Mercur. *lib. 1. de morb. mul. c. 2. in fin.* Hucher. *de Sterilit. lib. 3. cap de concept. prohib.* Silvatic. *contr. Med.* 82. Ranch. *ubi sup. vers. Tertia opinio.* Codronch. *lib. 1. cap.* 22. Mercur. *lib. 2. Err. popul. c.* 26. Roderic. à Cast. *de morb. mul. ubi sup. in scholiis.* Videndus etiam Cortes. *miscell. med. decad.* 10. *q.* 10. & ultimo loco Daniel Sennert. *l. 4. sua Pract. sect. 5. c. 3. q.* 5. & ex Jurisconsult. post alios, quos cumulat novissimus Carranz *de Part. c. 16. n.* 47. Inter cæteras autem rationes, quæ persuadere possunt, licere aliquando abortum provocare, illa certè magni facienda, quòd cùm prægnantia aliquibus fœminis ita lethalis sit, ut nisi abortiant, eas una cum fœtu perire sit necesse, ut ex Hippocr. habemus *in libb. ad mu. pertinentibus*, videtur non solùm licere, sed æquum esse, ad matrem saltem salvandam, abortum procurare.

Moxius *ubi suprà, cap.* 16. concedens posse ad 15
matris salutem procurandam, abortum provocari, distinguit tamen gravidationis tempora, ac duobus tantùm temporibus id licere asserit, ante animæ nempe infusionem, hoc est, in primo mense, ob rationes ab ipso allatas, & in septimo, nono & decimo, quia tunc, inquit, fœtus etiamsi per vim ab utero extrudatur, vivere tamen potest, aut saltem non defraudatur vitâ animæ, quia vivus nascitur & baptizari potest.

Ad has tamen rationes facilè respondetur, & ad priorem dico, quòd multò potiori ratione destruitur, quia medicamenta abortiva magnam inferunt violentiã, ob quam ab utero fœtum extrudunt, unde etiam matri vim faciunt; non potest ergo procurari abortus, nisi & fœtui simul, & matri vis inferatur. hinc est, quòd hæc operatio nulla ex parte ita secura esse possit, ut provocato abortu certa secutura sit matris salus, quę dum abortum provocamus, manifesto vitę periculo exponitur, cùm frequens experientia comonstret, & hujusmodi medicamentis mulieres mortem obiisse, & est Medicis præ aliis notissima historia ab Hippocr. enarrata, *lib. 5. Epid. text.* 5. mulieris pharmacum corruptorium assumentis, ex quo quarto die mortua est. Simile quid evenit Domitiæ Domitiani Imperatoris ex fratre nepti, periit enim ex abortivo medicamento, referente Suetonio in Domitiani vita, *cap.* 22. Adde quòd in usu horum medicamentorum non solùm timetur mors corporalis ipsius pueri, sed etiam mors æterna, ut bene advertit ex Canonistis Azor. *Instit. mor. lib. 6. c. 14. c.* 3.

Neque Moxij opinio quicquam de periculo de-

mit, immò ex parte auget, dum grandiore existente fœtu abortivis medicamentis utitur: tantò enim major violentia infertur, & tantò valentiora medicamenta ad abortum provocandum requiruntur, quantò fœtus major est. Sed neq; recentiore existente fœtu quicquam certi stabiliri potest, quandonam animatus existat, si tam varias auctorum opiniones examinemus, nam & tertia die animam infundi aliqui voluerunt, quando vix suspicio conceptionis potest irrepere.

16 Vera sententia hærens Constitut. P. R. Sixti Quinti, de qua nonnulli ex præcitatis Medicis, est, nunquam licere directè procurare abortū, etiamsi proponatur matris salus, quæ periclitetur, nisi provocetur abortus; indirectè tamen non est prohibitum, pro matris salute dare causam abortiendi, dummodò totis nervis innitamur ne fiat, ita ut si fiat, sit præter nostram intentionem. Directè autem provocare abortum, est, proposita sibi hac intentione, medicamenta ad eam assequendam præbere. Indirectè, est porrigere medicamenta ad aliquē morbum sanandum ab ipso morbo requisita, etiamsi ex eorum usu timeatur abortus, ut sunt medicamenta ventrem solventia, clysteres, sanguinis detractio, & alia hujusmodi præsidia, in quorum tamen usu semper etiam cavendum, ut quantum fieri potest, tam fœtus, quàm matris vita salvetur, & ita prudenter determinat inter Canonistas, Sanchez *de Matrim. libro nono, disp. 20. num.* 14. Præterea autem sciens alias nonnullas secundarias dubitationes hîc annectandas, nempe an gravidas purgare, an phlebotomare liceat, an clysteres adhibere & alia medicamenta præscribere, quę abortui causam dare possunt; hæc enim etiam post alios plerosque breviter, sed bene tractavit Daniel Sennert. *lib. 4. sua Pract. cap. 3. sect. 5. q. 1. & seqq.*

17 Sed licebitne in morbis gravidarum sanguinis evacuationem requirentibus, illum ex inferioribus venis detrahere? Ratio dubitandi est, quia etiamsi liceat gravidæ, urgente morbo, sanguinem mittere, id nunquam fieri debet ex inferioribus partibus; nam si tantum nocet ex superioribus missus, ut ex ea causa mulier facilè abortiat, ex Hipp. *lib. 5. Aphor.* 31. quantò magis nocebit sanguinem detrahere ex inferioribus venis, ex quibus alimentum fœtui subtrahitur & menses cientur? Cùm ergo tam de directo, ac tam promptè abortum provocare possit sanguis ex pedibus missus, nunquam in gravidis mittendus, sed aut alia auxilia tentanda, aut potiùs ægrā dimittere debemus in manus Dei, quàm tam ancipiti, immò periculi pleno remedio uti, ut aliàs ex Navarra, aliisq. Canonistis dixi faciendum. Quibus tamen non obstantibus Raphaël Moxius *lib. 2. de morb. acut. Gravid. per ven. sect. cur. cap.* 20. Ubi hanc quæstionem exagitat, in partem affirmativam inclinat, & rationes ab eo adductas apud ipsum vide. Hanc ipsam opinionem tuetur doctissimus Zacutus, *lib. 1. de princip. Medic. hist. quæst.* 11. Ego certè, nisi ab ea me deterreret vulgi persuasio, & aliorum Medicorum præcipuè ignorantium calumniæ, pro inconvenienti non haberem, in nonnullis casibus maximi ponderis, & urgente morbo, ad earum venarum sectionem venire, ut Moxius & præcitatus Zacutus consulebant, dummodò fœtui aptis remediis provideretur, ut quàm minimum fieri posset, ab ea sanguinis missione læsionem sentiret.

18 Sed aliud non minoris momenti dubium excitatur ab eod. Moxio *lib. 3. cap.* 47. & à Silvat. *contr.* 86. hîc discutiendum, an liceat nempe intra puerperij terminos medicamenta cathartica præscribere; quā quæstionem postquàm uterq; multis hinc inde deductis & rationibus, & auctoritatibus exagitavit, in affirmativam partem inclinat, verissimamq; eorum sententiam puto, multasq; mulieres in puerperio perire crediderim, ob nimis religiosè à Medicis evitatam medicamentorum ventrem subducentium assumptionem. Quæri insuper hîc non ab re potest, an cæsarea sectio celebrari absque peccato possit, est autem sectio cæsarea, viventis matris in ventre sectio, ut fœtus inde aut vivus, aut quomodocunq; eximatur. Certè cùm operatio periculi plena sit, non videtur temerè celebranda; immò cùm utplurimùm inde matris mors succedat, quia paucæ admodum ex his, quæ hoc modo secantur, salvari solent, dicendum videtur, non posse fieri absq; peccato gravi, cùm, ut aliàs dictum est, remedia quibus utimur, debeant esse tuta, aut saltem secundùm plurimum talia. Sed his non obstantibus, dicendum videtur, hujusmodi sectionem esse licitam; & ratio est, quia, etiamsi velimus eam esse periculosam, tamen certiori periculo exponitur ipsa mulier, nisi sectio fiat, quia certò non secta peribit, secta autem & ipsa, & aliquando ipse fœtus vivere potest; nam non est verum, has mulieres utplurimum perire, quia, si expertissimis Medicis ac Chirurgis credimus, plures earum quæ secantur, salvari solent. Sed de hac materia vide Roussetum *de Partu Cæsar.* & Bauhin. *in ejus appendice*, & præ omnibus vide quæ doctè & eleganter de hoc argumento scripsit Pater Theophilus Raynaudus, *in lib. cui Titulus. De ortu infantium contra naturam per sectionem cæsaream:* ubi diligenter omnia ad hæc pertinentia discussit, quæ ad Theologum discutere spectabat.

Cæterùm cùm jam determinatum sit, conceptum jam factum nunquam esse corrumpendum, aliud insurgit dubium; an impedire liceat ne fiat, hoc est, an sterilitatem possimus absq; peccato procurare. Et primò nobis scrupulum in hac re movet 19
Hippocratis auctoritas, qui non semel *in libb. ad mulieres spectantibus* ostendit; esse ex eis aliquas, quibus conceptus funestus est, unde & medicamenta sterilitatem inducentia his præscribit; ad cujus exemplum nobis quoque fas erit, si urgens sese ferat occasio, idem iisdē medicamentis procurare: nam si è plurimorum DD. sententiâ, licet procurare abortum non adhuc animati fœtus, multò magis licebit ad evitandum vitæ periculum infœcundas mulieres reddere, quæ ex facta conceptione periclitari possunt: & maximè cùm id multò minori cum periculo fiat, quàm jam factum conceptum interimere, ac per vim ab utero expellere. Sed Text. clarus est *in cap. aliquando, 12. quæst. secunda*, simpliciter loquendo, & ad malum finem nunquam licere sterilitatem inducere. Sed an ad mulieris salutem procurandam liceat, inter Canonistas Paul Laymann. *libro tertio, Theol. Mor tract. tertio, part. 3. cap. quarto, quæst. 2. num* 2. & Codronch. ex Med. *lib. 2. cap.* 15. expressè tenent, quod in hoc mortale peccatum interveniat, ad quemcunque finem fiat. Medici tamen plerique cùm ad prædictum finem, ad evitandum nimirum vitæ periculum, sterilitas procuratur, licitum esse voluerunt. Mercurial. *libro primo, de morb. mul. cap.* 2. Hucher. *de Sterilit. libro tertio, cap. proprio.* Epiphan. Ferdin *libro tertio. theorem.* 11. Roderic. à Castrens. *de Morb. mul. libro tertio, cap. secundo, in schol.* Moxius *libro secundo, cit. cap.* 16. Ad malum autem finem nunquam licere, omnes consentiunt, ut post alios Ranchin. *in Hippocr. Iusjur. l. 5. quæst. secunda*, & sic videtur intelligenda Bulla Sixti Quinti. de qua præcit. Codronch. dum

eadem

eâdem pœnâ eos puniri vult, qui abortum procurant, quique sterilitatem inducunt.

20 Sed cùm sterilitas in muliere morbus sit, siquidem liceat sterilem mulierem facere ad alios morbos evitandos, licebit etiam morbum morbo curare, quod an liceat dubium est: videntur enim omnino contra Medicinæ finem, & intentum, quod est sanum facere; at uno morbo alium curare non est sanum facere, sed tantùm morbum mutare, & tamē cùm natura, cujus documenta sequi debemus, & cujus ministri medici sunt, sæpe morbum morbo curet, ut Galen. asseverat, *lib. 6. Epidem sect. 6. comm.* 8. cur non licebit Medico naturā rectè operantē imitari? *Prudentis*, inquit Celsus, *lib. 3, cap. 9. Medici est, novare interdum, & augere morbum, & febres accendere*; & à vetustioribus quidem Medicis ad hoc absque ullo scrupulo suademur: sed qui de hac materia scire ulterius desiderat, adeat Vallesium abundè eam tractantem, *libro octavo, Contr.* 10. & novissimum Zacut. *libro primo, de Princ. Med. histor.* 34. *quæst.* 23. Vera sententia est, quòd ubi Medicus securus sit, quòd de novo factus morbus aut mitior, aut tutior priori sit futurus, aut saltem impetum veruſtioris novus refrænare possit, tunc non inconveniens, neq; illicitum sit morbum morbo curare. Sic, ulceribus excitatis, mille morbis succurrimus; sic, excitatâ febre, repentinam ab Apoplexia commotam ruinam evitamus. At procurando sterilitatem non procuramus morbum, qui vitæ ullum afferat præjudicium, ejusque provocatione majores morbos, ex quibus mulieribus vitæ periculum impendet, declinamus. In viris certè sterilitas ad nullum bonum finem procurari potest, nisi fortè extremâ seminis refrigeratione tentaremus veneris stimulos cohibere; quod an liceat, meū non est determinare.

21 Quemadmodum autem non licet ad malum finem sterilitatem procurare, immò neque ut ferendæ sobolis laborem mulier simpliciter evitet, sic neque ad aliquem malum finem licet ullum medicamentum Medico aut præscribere, aut patefacere, quod ad proximum fallendum, ad virginitatem reparandam, ad coitum stimulandum, ad somnum inducendum, ad lac exsiccandum, ad delectationem in coitu augendam, ad generationis membra incrassanda, & ad alia id genus aptū sit. Hæc enim omnia illicita sunt, si eâ intentione fiant, ut interim aliquis illicitæ cuipiam rei operam dare possit, & de pleris-que Codronch. *ubi aliàs, cap.* 22. *& seqq.* & Mercurial. *libro secundo, Error. Popul. cap.* 25. & licèt post factum aliquando Medicus possit aliqua ex his præscribere, ut medicamenta virginitatem simulantia in puellis jam devirginatis, & lac exsiccantia in his, quæ pepererunt, & celare puerperium desiderant: tamen videndum, ne hoc in alterius præjudicium aliquo modo esse possit.

Sed & illud scrupulum movet, an Medicus tutâ conscientiâ possit commotica medicamenta, sive ad decorem mulieribus facientia præscribere, aut commonstrare: In quo dubio advertendum, quòd nos de iis medicamentis agimus, quæ cosmetica dicuntur; hæc enim à commoticis, seu comptoriis differunt in hoc, quòd cosmetica respiciunt naturalem, ac veram pulchritudinem; commotica, & comptoria falsam, adulterinam atque fictitiam, ac propriam meretricum, licèt apud Juvenal. *Sat.* 6. Cosmetæ dicantur artifices quædam mulieres, alias mulieres fucis exornantes, ibi:

—— Ponunt Cosmeta tunicas.

Sed quemadmodum de illis non dubitatur, quòd sint licita, & Medico convenientia, ut demonstrat Mercurial. *de Decorat. cap. primo*, sic de his certi esse debemus, quòd Medico sint indigna, ut Gal. *1. de Med. cap. secundo* dicebat, & non sine peccato aut præscribantur, aut administrentur; cavetur enim expressè *per text. in cap. fucare. de consecr. dist.* 5. ne mulieres sese hujusmodi medicamentis pulchriores reddere studeant.

Sed & in præscribendis medicamentis venenosis 22 etiam ad bonum finem, errare Medicos contingit, cùm ea non rectè præparata exhibent, aut nullâ urgente necessitate, maximè cùm meliora, & tutiora non desint. Licèt enim plures classicorum Medicorum venenosa quædam medicamenta exhibenda doceant, & Cardan. *libro de mal. med. usu, cap.* 77. probaverit, errare Medicos, qui venenosa medicamenta, immò ipsa venena ab usu medicinæ eliminant: tamen id sanâ mente intelligendum, ut hæc in summa necessitate, aliis æqualis virtutis deficientibus, aut ad manum non existentibus, aut non sufficientibus, exhibeantur; non autem tam frequenter, ac tam facilè, ut aliqui, ac præcipuè Chymici & Empirici procacissimi factitare solent, ut docet etiam Franc. Ranchin. *in Hipp. jusjur. l.* 5. Quamobrem non deberet ab omni pœnâ esse immunis, qui minùs cautè hæc medicamenta propinans ægrum occideret, contra id quod voluit Grill. *de Sortileg. cap. duodecimo, num.* 13.

Præterea non absque magno delicto fit, ut Medi- 23 ci medicamenta superstitiosa præscribant; neque enim ob id, quòd ad bonū finem ordinentur, nempe ad recuperandam sanitatem, licet idcirco Medico illis uti: D. Thom. 2. 2. *quæst.* 96. *art.* 2. eumque errorem pluribus insectatur Jo. Heurnius, *libro tertio, Method. ad prax. cap.* 28. quem vide, & de hoc etiam Codronch. *de morb. venef. libro tertio, cap.* 13. *& libro secundo, de Christ. med. rat. cap tertio*, Mercur. *libro quarto, error. popul. cap.* 13. & præter Medicos Grilland. *de Sortil. q.* 6. Spreng. *in mall. malef. part.* 2. *q.* 2. Delrius *lib.* 6 *disquisit. Magic. cap.* 2. *sect.* 1. *q.* 1. *& seq.* Actius *de Infirm. c.* 44. Torrebl. *Demonolog. lib.* 2. *cap.* 50.

Sed quid dicendum de Imaginibus astrologicè fa- 24 bricatis, ad aliquos peculiares morbos propellendos? Certè non modò hæ à nonnullis Medicis admittuntur, sed maximè celebrantur, & videndi præ cæteris Arnald. Villanovan. & Galeott. Martius *de doct. promisc. cap.* 24. quin etiam à quibusdam ex Canonistis admittuntur, à Cajetan. apud Suares *libro secundo de superstitione, capite* 15. *numero* 16. Sed de his remittam me ad ea, quæ definiunt cum D. Thom. Martin. de Ales *de superstit.* Suarez. *ubi suprà numeris seqq.* Martin. Delr. *lib.* 1. *Disquisit. Mag. capite* 3. *quæst.* 1. Torreblanca *libro* 1. *Demonolog. cap.* 7. & ex nostris Heurn. *loco supracitato*, & Thom. Erast. *in disquisition. contra Paracels. part.* 1. qui longioribus eam rem discussit, cum quibus concludam, quòd cùm in his semper concurrat tacitum pactum cum Dæmone, ut D. Thom. dicebat, ex quo citatus Martin. de Ales, hujusmodi Imaginibus uti sit omnino grave peccatum, ac debitâ pœnâ mulctandum. Nec multum interest, an hæ imagines astrologicè, an magicè fabricatæ sint, cùm, ut Erast. *ubi proximè*, dicit, nullum inter illas aliud intercedat discrimen, nisi quòd in his apertè invocantur Dæmones, in illis tacitè occultisque characteribus, ut pactis signis, invitantur, & admonentur.

Sed neque satis est ab his medicamentis, nempe 25 superstitiosis, venenosis, commoticis, aliisque, de quibus suprà, præscribendis sese Medico abstinere, sed etiam in præscribendis medicamentis bonis, atque op-

que opportunis errat. cùm ægroto pauperi medicamenta pretiosa & magni valoris præscribit, tantoq; graviùs errat, quanto faciliùs id præstat, ut aromatarius rem gratam faciat, nam neque ipsis divitibus ad hunc finem potest similia medicamenta exhibere; de qua re vide allata à Codronch. *lib. 1. de Christian. med. rat. cap. 32.* cum quo errore coincidit etiam ille, quando plura medicamenta quàm oporteat, Medicus ad eundem finem præscribit, de quo suprà, in quo etiam intervenit peccatum, & tenetur ad restitutionem. Navarr. *in manual. cap. 25. n. 64.* Codronch. *loco cit.* Quod amplia procedere, etiamsi ad eum finem non fieret, sed ut abundare se remediis Medicus ostenderet, aut ut tantò majorem se curã ægrotantis gerere hoc modo commonstraret, ut juniores maxime faciunt.

26 Notabili quoque errore implicatur Medicus, qui medicamenta corrupta & obsoleta ægrotantibus exhiberi permittit. Navarr. *ubi suprà, num. 61.* in quem errorẽ non solùm labitur, quando datâ operâ, ut aromatario rem gratam faciat, ea medicamenta administrari curat, in quo casu non solùm peccat, & punitione dignus est, sed ad restitutionem cogendus, & ad damna resarciendã, verùm etiam quando per Medici negligentiam aromatarius ea medicamenta exhibet: sed tantò majus illud, quàm hoc delictum est, quantò punibilior dolus est, quàm negligentia: sed videnda quæ circa hoc afferunt Card. *de mal. med. usu, cap. 51.* Codronch. *lib. 1. de Christ. med. rat. cap. 9.* Mercur. *lib. 2. err. popul. cap. 25.* & ex Jurisconsultis Guibertus *quæst. Iurid. cap. 16. num. 55. & seqq.* Verumenimverò decidendum in hoc dubio est, an Medicus semper, & in omni casu, quantumque in culpa sit: nam certè & nimis rigorosum, & impossibile insimul est, Medicum teneri ad deligenda omnia & singula medicamenta, quæ in ægrotorum salutem adhibenda sunt, neque fieret hoc absque ipsorum ægrorum incommodo, quia vix uni ægroto unius Medici opera sufficeret; satis superque mihi videtur, si Medicus diligens sit in his, quæ majoris momenti sunt, & in morbis magnis, in qoibus minimus error est exitialis, aliàs unusquisque debitum sibi injunctum adimplere debet, neque tenetur Medicus id, quod aromatario demandatur, tam rigorosè supplere, ut ipse Aromatarij vices gerere debeat, deligendo omnia ac singula medicamenta, ut al qui voluerunt: qui omnino ignorant, quàm operosum futurum esset, Medicum in electione simplicium, in confectione medicamentorum, in eorum præparatione, eorumque administratione semper, & ubique interesse; ad impossibile ergo Medicos obstringunt, eosque à melioribus operibus distractos volunt.

27 Cæterùm dubitatur, an erret Medicus suscipiendo curam morborum deploratorum, & incurabilium. Præcipit enim Hippocr. eorum qui à morbo victi sunt curam non esse aggrediendam; unde jure Card. *lib. de mal. med usu, cap. 1.* reprehendit Medicos illos, qui insanabiles morbos curandos suscipiunt, eamque rationem pro hac sententia adducit, quod morborum incurabilium causæ sunt habituatæ ac confirmatæ; non est ergo possibile eas removere, aut in totum tollere; ergo nec minuere, quia si liceret minuere, liceret etiam longiori curatione in totum tollere; incassum ergo Medicus tales morbos aggreditur, cùm sanare non possit: unde, ut prosequitur, exemplo occultorum cancrorum, tales morbi non sunt curandi, quia quod Hippocr. dixit, cancros occultos non curare melius esse, de omnibus consimilibus morbis intellexit. Addamus, quòd si concedamus, verum esse Cardani dictum, Hippocratem nempe voluisse suam sententiam locum habere in omnibus morbis incurabilibus, hujusmodi morbi non solùm nõ debeant à Medico curari, quia eos sanare non potest, sed etiã quia curando obest. nam, ut addit Hippocrates, *curati faciliùs intereunt, non curati diutius perdurant.* Errant ergo qui incurabiles morbos curandos suscipiunt, ut concludit post nonnullos & vetustiores, & recentiores Roderic. à Castr. *lib. 3. Medic. Polit. c. 19.* qui etiam quales hi morbi sint, docet. Aliâ tamen ex parte & humana, & christiana pietas permittere non videtur, homines, qui auxilium à nobis implorant, pro desperatis contemnere, sed persuadet aliquo modo adjutrices manus admovere, & falsa etiam spe à summa vitæ desperatione distrahere. Etiamsi enim Medicus nihil opis medicamentis afferre possit, ejus tamẽ præsentiâ, ac mollioribus verbis, & colloquiis solet morbi simul, ac vitæ tædium lenire; præterquam quòd etiamsi Medicus non possit sanare tales morbos jam incurabiles, & sanitatis incapaces redditos, potest tamẽ aptis auxiliis prohibere ne invalescant, & ma- 28
jores fiant, atq; deteriores; potest & symptomatibus nonnullis occurrere, quæ morbos intolerabiliores reddere solent; potest denique victus rationem præscribere, etiamsi morbũ medicamentis non aggrediatur. Adde quòd Medicus curando morbum desperatum ac incurabilem, nulli facit injuriam, D. Thom. *part. 2. quæst. 71. art. 3. ad 1.* unde certum est, Medicum non peccare curando tales morbos, ut Advocatus defendendo litem injustam, per ea, quæ affert Ripa *in tract. de pest. part. ult. partic. 2. num 93.* & Thom. Actius *de Infirmit. part. 2. v. Sanitas num. 1.*

Dicendum ergo in hoc casu, triplicem esse mor- 29
borum curationem, unam præservantem, aliam curatorem, si curabiles sint, aliam prohibentẽ ne deteriores fiant, cùm sint incurabiles, quæ palliativa dicitur. Prima non habet locum in casu nostro, secundâ Medicus uti non debet, tertiâ potest, ut concedit etiã Cardan. *ubi suprà*, sed concurrere debet ea conditio, ut Medicus ante omnia morbum pro incurabili pronunciet, ut ex Jurisconsultis Actius *ubi suprà*: & ex Medicis dicit Codronch. *lib. 1. cit. cap. 30.*

Sed circa curationem similium morborum fre- 30
quentissimè Medici cum vulgo errare consueverunt, concedendo infirmis quæcunq; desiderant, etiam quæ contra morbum faciunt, ægrotis in omnibus gratificando; ejus autem erroris Medicos insimulant, Cadronch. *ubi suprà, lib. 1. c. 8.* Mercur. *lib. 3. Error. popul. cap. 25.* Jo. Alphons. à Font. *in spec. Medicin. Christ. lum. 1. pag. 30.* & eorum sententiæ rationes vide apud ipsos, præcipuè apud Mercurium.

Ultimo loco videndum, an Medicus curando se 31
ipsum, aut suos, ut filios, parentes, fratres, aliquo modo erret; & in hoc quidem vulgi opinio est, hoc Medico non licere: quam opinionem sequitur Roder. à Castr. *lib. 3. Med. Polit. cap. 15.* At ego quidem, ut ex mea sententia loquar, magis imprudentiæ, quàm peccati cujuspiam insimulandum censeo, qui sibi ipsi in gravioribus præcipuè morbis medetur. Quoniam autem nimis operosum esset, nimisque volumen hoc excresceret, si omnes ac singulos Medicorum errores, & signanter qui ad hoc genus pertinent, peculiari sermone percurrere tentaremos, de his satis sit mentionem habuisse, cùm alij plerumque minoris momenti sint, nec digni, de quibus hic verba fiant.

SUMMARIUM.

1 *Medicus minoris faciens medicinam solitá mercede, quomodo errat.*
2 *Medicus an licitè mercedem accipiat.*

3 Medi-

5 *Medicus an pacisci possit de mercede.* Dic, *ut num. seqq.* 4.5.6.
7 *Medicus errat expostulando nimiam mercedem.*
8 *Medicus pauperibus sine mercede tenetur mederi.*
9 *Medicus si quid à pauperibus extorqueat, tenetur ad restitutionem.*
10 *Pauper quis dicatur ad hunc effectum, ut Medicus teneatur ei gratis mederi.*
11 *Medicus an vocatus à paupere semper teneatur accedere.*
12 *Medicus non solùm tenetur pauperibus gratis mederi, sed illis de suo elargiri.*
13 *Medicus tenetur mederi gratis diviti, nolenti ob avaritiam curari.*
14 *Medicus à publico salariatus, ab ægrotis non potest aliquid accipere.*
15 *Medico an liceat mercedem ante inceptam curationem exigere.*
16 *Medicus an licitè accipiat mercedem in diebus festivis.*
17 *Mercedis pro opere acceptio reddit illud opus servile.*
18 *Curare infirmos non est servile.*
19 *Quæ dantur Medicis dicuntur honoraria, non mercedes.*
20 *Medicus an in morbis incurabilibus & desperatis, licitè mercedem accipiat.*
21 *Medicus an teneatur ad restitutionem, ægro mortuo, nihil de periculo aut incurabilitate, ipso prædicente.*

De erroribus tam in omittendo, quàm in committendo ad Mercedem spectantibus.

QUÆSTIO VIII.

ERrores, in quos dilabi Medicum contingit circa mercedem, in omittendo pauci numero sunt, multi in committendo. Unicus enim tantùm
1 considerari potest in omissione, atque is est, cùm Medicus mioori facit Medicinam mercede solità; errat enim Medicos, quia hoc in præjudicium aliorum Medicorum redundare potest, per ea quæ adducit Carrar. *de Med. part. 3. num. 219. & seq.* Unde vilis quidam conditionis Medici, qui ut sese in servitutem alicujus Principis, aut nobilium, potentiumque virorum, vel loci alicujus publici, ut Hospitalis, aut Monasterij, aut Collegij insinuent, pro minima, aut nulla mercede sese ultrò offerunt, videndum an quicquam, & quantum delinquant, & maximè si hoc in præjudicium alterius Medici, qui actu pro majore mercede inservit, emanare possit. Illud certum est, hos à cœtu nobilium Medicorum esse ablegandos, nam noo solùm Medico nobili id patrare non licet, sed neque honestam mercedem ultrò oblatam renuere, ot optimè admonet optimè de Medicina meritus Lud. Septal. *lib. 1. Caut. Med. num. 20.*

2 Circa errores autem commissioois, in hoc genere primò sese offert dubium, ao pro morborum scilicet curatione licitè Medicus mercedem possit recipere. Movent hoc dubium multi DD. Sotus. & Navarr. apud Carrar. *de Med. part. 2. num. 35.* Ripa *in tractat. de pest. pat. ult. partic. 2. num. 93. & seqq.* Caroc. *de loc. & cond. part. 2. quæst. 1. rubr. de Medico.* Gaspar. Tristan. *de Cler. Med.* §. 16. Ratio pro negativa sententia hujusmodi assertor: Spiritualia non possunt ullo pretio absque simoniæ peccato vendi: sed Medicina, sive donum curationum, est quid spirituale; non videtur ergo absque peccato, mercedem pro eo recipere. Præterea ipse Hippocrates populo Abderitano scribens, *Neque*, inquit, *viri Abderitæ, argentum per vim mihi obtrudite, sed libera artis libera esse sinite opera; qui verò mercedem capiunt, hi scientias servire cogunt, velut captivas ex priori libertate ipsas facientes.* Quamobrem idemmet piissimus senex, ad eos, ut curaret Democritum, absque ulla mercede contendit. Quinimò apud eundem non modò indecens, & illiberale est mercede medicinam facere; sed res impia, sic enim addit *ibidem*, dicens: *An non reputatis æquale peccatum esse hostes servare, & amicos mercede curare?* Non mirum ergo est, si Æsculapius à Jove fulmine ictus sit, quod ob avaritiam Medicinam mercede exerceret, ut ex Piodaro, & aliis tradit Tiraq. *de nobil. cap. 31. num. 22. & seqq.* Addendum ex Carocio *de loc. & cond. part. 2. rubr. de Med. q. 1. num. 5.* quòd Medici ratione exercitij multis gaudent privilegiis, quæ loco mercedis eorum laborum cedere debent; non possuot ergo aliam mercedem recipere.

Sed contraria opinio est communissima, & vera, licitè nimirum Medicum mercedem recipere ab ægrotantibus, quibus medetur. Quod primò elicitur ex sacro Textu, *Exod. cap. 21. vers. 19. Innocens erit qui percusserit, ita tamen ut operas ejus, & impensas in Medicos restituat.* Dum enim jubet mercedes Medicis solvendas per vulnerantem, non dicendum, illicitam rem præcepisse. Et *Ecclesiast. cap. 3. vers. 1.* Honora Medicum, ibi. *A rege accipiet donationem.* Secundò patet ex text. legali *in l. Medicos. C. de Profess. Med.* ibid. *Mercedes etiam eis, & salaria reddi jubemus.* Immò tam justè accipiunt Medici mercedem, ut pro ea præferantur omnibus creditoribus. *Gait. de Cred. cap. 4 quæst. 11. numero 1566.* Ad rationes autem in contrarium respondetur, ad primam, Mercedem à Medico non recipi pro quapiam re spirituali, nec pro ipsa sanatione; quale enim esset præmium par sanitati? Sed tantùm pro labore, quem Medicus in curando impendet, ot etiam evenit in iis, qui aliquas scientias docent, qui non pro ipsa scientia salaria recipiunt, hoc enim esset simoniacum, sed pro labore in ipsis edocendis suscepto. Hipp. autem loquitur de mercede, quam per vim exigit Medicus, non de ea, quæ ab amicis, & benevolentibus grati animi ergo ultro libenter offertur; unde idcirco *in lib. de Præcept.* monet Medicum, ut in exigenda mercede omnem deponat acerbitatem. Ad secundam dico, quòd privilegia, quæ conceduntur Medicis ratione exercitij, non tollunt, quin mercedem recipiant, nam post constitutas ipsis mercedes ab imperatoribus, ea privilegia insuper sunt concessa.

Secundò sese offert aliud dubium, an scilicet erret Medicus paciscendo cum infirmo de mercede. 3
Hippocrates *primo loco suprà cit.* non solùm licere voluit Medico hoc pactum inire, sed omnino de mercede debere ipsum pacisci, ob rationes inibi ab eo adductas, *num. 4.* Unde apparet falsò Cujacium *in comm. ad l. Iustineani lib. 10. tit. 52. l. 8.* dixisse, pactionem Medici cum infirmo, esse contra Hippocratis jusjurandum; nihil enim ibi Hipp. habet de mercede; Cum ergo hoc in loco concedat Medico, ut paciscatur cum ægroto de mercede, non erit hoc pactum contra ejus dogmata. Sed non defueruot alij post eum Medici, qui idipsum admiserint. Sed pro negativa videtur absolutè facere Text. *in l. Medicus. ff. de var. & extraord. cognit. & l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* ibi, *Quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis, non ea, quæ periclitantes pro salute promittunt.* Ubi nota, quòd illa verba, *Etiam ea*, non referuntur ad salaria, contra id, quod voluit Glossa hìc, sed ad verba subsequentia, nempe etiam ea, hoc est: Præter salaria, etiam ea quæ sani offerunt: & alias permultas DD. auctoritates pro negativa parte adducit Ripa *de Pest. part. ult. partic. 2. numero 86.* & Caroc. *de loc. & cond. part. 2. rubr. de Medico. quæst. 4. num. 4.* & vide ex Canonistis Azorium,

rum.n, *Instit. moral. lib. 6. cap. 14. quæst. 3.* & ex nostris
in eandem sententiam venit Septal. *lib. 1. cantion.
Medic. num.* 21. Multa tamen pro parte affirmativa
adducit Caroc. *ubi suprà. num. 5.* & Gaspar Tristan.
de Cler. Med. §. 34. Ut autem hoc dubium diluatur,
nonnulla consideranda; ac primò videndum, de
quibus Medicis loquamur, cùm non solùm de Phy-
sicis intelligi possit hoc Medici nomen, sed de Chi-
rurgis, Empiricis, Chymicis, ac quibuscunq; aliis,
quos nomine Medici venire diximus in hujus tituli
principio. Secundò videndum, an indifferenter de
omnibus morbis sermo sit, an de aliquibus tantùm;
cum pactum aliquando possit habere locum, ali-
quando non. Tertiò considerandum, differre Phy-
sicorum mercedem à mercede aliorum Medico-
rum: nam quod Physico tribuitur, dicitur honora-
rium, ut infrà dicemus; quod aliis tribuitur, dicitur
merces.

4 His sic se habentibus, dico, cæteros omnes Me-
dicos, Physico excepto, posse de mercede cum in-
firmis pacisci, eorum enim opera sunt servilia, non
minus ac sint opera aliorum artificum mechanico-
rum; nam & ipsa Chirurgia, quæ cæteris superemi-
net, mechanica est, nisi à Physico exerceatur, aut si
omissa ratione suum opus efficiat empiricorum
more, soli experimento fidens: licèt communiter
ipsa Chirurgia, etiam rationalis, pro mechanica ha-
beatur. Franch. *decis. 564. part. 4. num. 10.* aut saltem
licèt mechanica non sit, quando jungitur rationi, &
tunc maximè cum à Physico exercetur, quia nullo
modo hominem inhonestat, ut probat Roderic. à
Castr. *Med. Polit. libr. 2 cap. 3.* & Septalius *lib. 8.
Caut. Medic. num* 1. tamen pari passu cum Medicina
physica in dignitate non incedit.

5 Dico secundò, quòd nullus Medicus pacisci po-
test cum infirmo, si morbus est acutus, aut urgens,
sed tantum quando est diuturnus & inducias præ-
bet. Ea fuit Hippocr. mens *in Præception.* & ex Me-
dicis neotericis idem senserunt etc. Roder. à Castr.
ibid. lib. 3 cap. 51. & Septal. *lib. 1. Caut. numero. 21.* qui
hoc non solùm indecens, sed impium esse pronun-
tiat: *Impium est*, inquit, *magno morbo urgente, de
mercede pacisci.* Unde Text. *in l. Medicus, ff. de var.
& extr. cognit.* illius Medici avaritiam reprehendit,
& emendari jubet, qui periculum amittendæ visio-
nis in ægro procuraverat, & eo periculo urgente æ-
grum compulerat, ut possessiones suas sibi vende-
ret, *Incivile*, inquit textus, *factum Præses provinciæ
coërceat, remque restitui jubeat.*

6 Tertiò dico, quòd contra omnem Physici digni-
tatem est, de mercede cum quocunque ægroto,
quocunque in morbo, aut quocunque in tempore
non solùm pacisci, sed verba qualiacunque movere;
ex dignitate enim Medici est, mercedes, siquidem
dentur, accipere & non recusare; si autem non den-
tur, non exigere, ut Soran. Ephes. *in Art. Med. Isa-
gog. cap. 3.* dicebat: & ratio est, quia quod Physico
tribuitur pro morborum curatione, non est, ut dixi,
merces, sed honorarium, ut meliùs, & affluentiùs
suo loco; at cùm de mercede cum ægro, pacto con-
venis, tunc amittit nomen honorarij & acquirit no-
men mercedis, & ipse Physicus mercenarius eva-
dit, & suæ ipsius Artis dignitatem inquinat; relin-
quendum ergo mechanicis est, ut de mercede paci-
scantur. Sed quia aliquando impingimus in homi-
nes ingratissimos, qui accepto beneficio, nullam
beneficio Medico gratiam habent, immo potiùs il-
lum tanquam Dæmonem odio prosequuntur (nam
idcirco proverbio circumfertur, Medicum trifron-
tem esse, Angeli nempe faciem gerit, cùm curat; ho-
minis cùm inter alios versatur; Dæmonis, cùm æ-
gro, qui non satisfecerit, post curationem fit obviã,
quod est celebre apud Jurisconsultos, Caroc. *ubi
supra, quæst. 4. in fin.* & ex Medicis Roderic. à Castr.
ubi suprà, cap. 21.) hinc fit, ut interim Medicus coga- 7
tur mercedem exigere, in qua re contingit eum er-
rare, cum nimiam mercedem expostulat, Navarr. *in
Manual. cap. 55. num. 64.* Caroc. *ubi suprà, quæst. 11.*
& ex Medicis Codronch. *lib. 1. c. 29. in fin.* Sed certè
non est in manu Medici in hunc errorẽ impingere,
nam quantumcunq; ipse expetat, vix habebit, qui
dimidium æqui rependat; utinam & hoc assequere-
tur! incidimus in tempora, cum maxime deploran-
da est inhumana hominum in Medicos voluntas, sed
hæc silentio contegere satius duco. Adverte tamen,
non esse præter Medici dignitatem cum Principibus
viris, communitatibus, universitatibus, locisq; pu-
blicis de mercede annua convenire: sed & dari pos-
sunt casus, in quibus etiam non sit extra Physici di-
gnitatem de mercede pacisci, qui videndi apud ci-
tatum Rodericum.

Porro etiamsi Medicus mercedem non recipiat 8
sæpissimè à quibus debet, est, quando à quibusdam
nihil recipere debeat; tritũ enim est, Medicum tene-
ri pauperes gratis curare, etiã ex præcepto Hippocr.
in præcept. num. 5. & juramento sese ipse Medicus ad
hoc obstringit, cum Doctoratûs lauream consequi-
tur, & est cõmunissima DD. opinio, & vide tam Ca-
nonistas, quàm cæteros allegatos ad hoc per Caroc.
*de loc. & cond. part. 2. rubr. de Med. quæst. 3. à num. 5. ad
seqq.* & ex Medicis Codronch. *lib. 1. cap. 59.* Roder. à
Castr. *lib. 3. cap. 21.* Mercurius *lib. 5. Error. popul. cap.
24.* & Gasp. Tristan. *de Cler. Med. §. 16* Quòd si quid
à pauperibus Medicus extorqueat, tenetur ad resti-
tutionem, Carrar. *de Med part. 2. num. 67.* Sed hoc
an procedat, si accipiat à jam sanatis, dubitari posset;
nam text. *in l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* vide-
tur permittere Medico à sanis factis accipere. Non 9
loquitur tamen ibi speciatim de pauperibus, sed ge-
neraliter de quibuscunque hominibus. Fortè à pau-
pere, etiam sano facto, non potest quicquam accipe-
re, nisi fortè res modicas, aut comestibilia non nota-
bilis valoris. Sed videndum esset, quisnam ad hunc
effectum pauper dici debeat, & certè quemadmo-
dum ad plerosq; effectus, arbitrarium dicitur esse,
quis vocari debeat pauper, ex adductis per Menoch.
de Arbitr. lib. 1. cent. 1. cas. 65. num. 7. & per Surd. de
Alim. *tit. 9. quæst. 37. in principio*, fortè & ad hunc ef-
fectum id arbitrarium esse deberet. Sed num de hoc 10
Medicus ipse erit arbiter? an potiùs pauper hîc stri-
ctè accipi debeat pro eo, qui non habet unde vivat?
ut idem Surd. *ibid.* quod hîc videretur magis habe-
re locum, quàm quod dicit Gail. *lib. 1. practic. observ.
43. num* 13. pauperem dici scilicet extremâ pauper-
tate laborantem, & qui juramentum paupertatis in
camera præstitit; sed quid de illo, qui cùm non ha-
beat divitias unde vivat, potest tamen suâ industriâ
vivere? certè enim cùm infirmitas impediat, ne quis
suâ industriâ utatur, hic pauper ad hunc effectum
erit dicendus.

Sed teneturne Medicus ea obligatione, ut, quan- 11
docunque à paupere ad medendum vocatur, acce-
dere teneatur? Nimis onerosum mediusfidius es-
set, Medicum ad hoc teneri, quia pauperes & multi
sunt, & sæpe ægrotant; multoq; magis onerosum es-
set id, ad quod illum obligant nonnulli ex nostris
Doctoribus, nempe quòd non solùm teneatur pau-
peribus mederi, sed etiã de suo illis elargiri. Ita una-
nimiter Codronch. *lib. 1. de Christ. med. rat. cap. 29.*

Roder.

Roder. à Castr. *lib. 3. Med. Polit. cap. 21*, & Mercur. *lib. 2. Error. popul. cap. 24*. ex Navarr. Dicendum itaque videtur, cum eodem Navarr. *in manual. cap. 25. num. 64.* deberi hanc Medicorum obligationem restringi ita, ut dicantur teneri, concurren-
12 tibus tribus conditionibus. Prima, quòd probabiliter existiment pauperem moriturum, nisi ei Medicinæ præsidiis succurrant. Secunda, quòd non adsit alius, qui id faciat. Tertia, quòd nullus reperiatur, qui pro eo mercedem solvat: si enim hæ conditiones simul concurrant, non solùm, ex mea sententia, tenentur Medicus pauperi mederi, & si non medeatur mortaliter peccat, sed tenetur etiam de illius morte, si periclitetur; quia si, qui Medicum ægrotanti non adhibet, dicitur morti causam dedisse, Surd. *de Aliment. tit. 4. quæst. 5. num. 9.* multò magis ipse Medicus dicendus esset dedisse causam morti, si ægro, quem tenetur sub pœna peccati curare, non medicatus fuerit, cùm in hoc aliena operà non indigueris, sed propriâ tantùm. Illud certum est, non teneri Medicum, si adsint alii Medici; & multò minùs, inquam, si pauperes habeant unde eorum necessitati subveniant, veluti sunt Xenodochia publica ad hunc effectum constructa, in quibus rectè, & pro eorum statu, & conditione commodè curari possunt.

13 Sed illud multò durius videri posset, Medicum præter pauperes, teneri etiam curare gratis divitem nolentem, aut avarum, qui, ut Medico mercedem non solveret, curari recusaret. Et tamen hæc opinio videtur esse Doctorum communis. Abb. *in cap. Ad Aures de Æt. & qualit. num. 7.* Ripa *de peste, part. ult. partic. 2. n. 103.* Navarr. *loco supra citato.* & ex Medicis Codronch. *lib. 1. cit. cap. 34.* Rigor tamen hujus opinionis temperatur ex eo, quia post celebratam curationem, etiamsi Medicus nolentem curaverit, datur ipsi Medico actio exigendi mercedem ab infirmo jam sanato, sive ab illius hæredibus, si ille decesserit, ut per Navarr. *ibid.* Afflict. *decis. 123.* & ibi Ursillus *num. 2.* Magon. *decis. Flor. 11. num. 2.* & plurimi apud Caroc. *de loc. & cond. part. 2. rubr. de Med. quæst. 2. à num. 4. ad seqq.* quod etiam eleganti dialogo prosecutus est Gulielm. Onciac. *Colloq. mixt. cap. 6. in fi.* & ex nostris Codronch. *ubi alias, lib. 1. cap. 29.*

Porrò autem, ultra commemoratum errorem, quando Medicus accipit à pauperibus, vel eis mede-
14 ri absque mercede recusat, in alium sæpissime labi solet, cùm à publico salariatus, ab ægrotis aliam mercedem, aut donaria accipere non veretur: hoc enim peccatum esse voluerunt multi; quia nemo debet ultra conventam mercedem aliquid accipere: ad quod videtur facere Textus *in l. Necessarios. §. final. ff. ad Syll.* Ripa *tract. de Pest. part. ult. partic. 2. à num. 112. ad seqq.* Navarr. *loco sæpe adducto, num. 64.* Mynsing. *Observat. 75. cent. 2.* Carr. *de Med. part. 2. num. 93.* & ex Medicis Codronch. *ubi sæpe, cap. 28. lib. 1.* sed contrà apertè est Textus *in l. Archiatri, C. de Profess. & Med.* ubi Medico à publico salariato conceditur accipere à sanis factis quæ in obsequium offeruntur, qui textus est clarissimus, ut mihi videtur, licèt à Jurisconsultis non ita exponi, ut verba sonant, notaverim. Hortantur enim ibi Imperatores ipsos Medicos Archiatros, quibus annonaria commoda à populi commodis ministrantur, ut honestè obsequi tenuioribus malint, hoc est, ut sine mercede tenuioribus medeantur, à quibus nihil accipiant, neque accipere debent, cùm à publico salaria habeant, quàm turpiter servire divitibus, hoc est, quàm cum mercede ipsis divitibus, qui habent unde dent, servire, quod turpe est; quia non debent, etiamsi offerant, accipere: & intentio legis est hortari Medicos à publico salariatos ad medendum tam pauperi, quàm diviti, contentos publico salario, additurque; *Quæ etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis*, scilicet contenti simus, ut ultra salaria ex publico accepta, possint accipere ea, quæ sani offerunt, vel salaria, vel quæcunque ea sint; neque enim hæc vocanda esse salaria voluit Glossa hic, sed donaria, quia sponte à sanis factis pro obsequiis offeruntur.

Præter hæc dubitatur, an Medico liceat merce- 15
dem ante inceptam curationem accipere: Ratio dubitandi est, quia merces respicit jam factum laborem; non videtur ergo deberi nisi post curationem, ita decidentibus Jurisconsultis, de qua te vide post Ripam *de pest. ubi aliàs, num. 115. & seqq.* & Cagnol. *in l. Diem functo, ff. de off. Assess. n. 131.* Caroc. *de loc. & cond. part. 2. rubr. de Med. quæst. 5.* & vide insuper ea, quæ de paciscenda mercede jam dixi.

Aliam ultra prædictas dubitationem movent Jurisconsulti, an nimirum Medicus debeat habere 16
mercedem in diebus festivis: Et pro negativa faciunt ea, quæ attulit Ripa *loco supra citato tit. de remed. ad cur. pestem, num. 131.* & post eum Magonius *decis. Flor. 11. num. 8.* & ratio est, quia in diebus festivis laborare, aut servilem operam facere non licet ex tertio præcepto Decalogi; satis autem apparet servilis opera, infirmos curare accepta mercede, ex iis, quæ affert Suarez *lib. 2. de dieb. festis, cap. 19. num. 5.* Quin etiam nullâ mercede acceptâ, non licet in his diebus curare, unde idcirco Christo Domino indignatus est Archisynagogus apud Lucam, *cap. 13. vers. 14.* quòd diebus festivis, nempe Sabbatho mulierem illam curasset, curare enim est servire alteri ad corporis salutem recuperandam; cùm ergo hoc sit opus servile, non exercendum in diebus festivis, sed dato etiam, quòd, quia tendit ad alterius salutem, morborum curatio exerceri possit, ut D. Thom. di- 17
cit, 2. 2. *quæst. 122. art. 4. ad 3.* tamen id intelligi debet, si absque mercede fiat; mercedis enim pro opere acceptio facit illud servile, cùm mercedem accipiens, sui ipsius venditorem faciat, ut ex Xenophonte *in libr. de dict. & fact. Socrat.* refert Peregr. *in Apolog. advers. Philosoph. & Med. calumn. pag. 190.*

Sed contrà est consuetudo non præter rationem 18
introducta: & ad ea, quæ opponuntur dicimus, quòd curare infirmos non est opera servilis, ut per D. Thom. *ubi suprà*, vel si sit servilis secundo modo, non est prohibita in diebus festivis. Non obstat, quòd Medicus laboret in medendo, quia labor ille non est corporalis, etiamsi enim indigeat labore, & corporis motu, ut ægrotos invisat, hoc est per accidens, quia Medicus, ut aliàs ex Platone dixi, non corpore corpus curat, sed animo. Non obstat insuper, quòd pro curatione accipiat mercedem, quia quod recipit Medicus ab ægrotis non est propriè merces, sed honorarium, daturque illi pro obsequio, *l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* dicique Medicorum mercedes honoraria, patet *ex l. §. proinde. & l. in honorariis. ff. de var. & extr. cognit. c. Non sanè, 24. dist. 5.* & notat Rodericus à Castr. *in Med. Polit. lib. 3. cap. 21.* & Gaspar. Tristan. *de Cler. Med. §. 28.* unde illud Cicer. apud eund. *lib. 16. Epistol. 9.* & apud Peregrin. *ubi proximè, Curio misit ut Medico honos habeatur.* Sed dato etiam, quòd id, quod Medicis datur, esset merces sic propriè dicta, tamen opus non servile fieri posse pro mercede 19 etiam

etiam in festo, dicit Suarez *lib. 2. de dieb. fest. cap. 19. num.* 10. & si opus servile ex necessitate fieri potest pro mercede etiam in diebus festis, ut ibidem Suarez *num. 9.* quantò magis fieri potest opus, quod est pro hominum salute tam necessarium? Sed mercedem facere hoc opus servile falsum est, nihil enim de Medicinæ dignitate mercedem demere, demonstrat Valles. *in sacr. Philosoph. cap.* 74. licèt absolutè falsum sit ex mercede opus evadere servile, ut probat Suarez *ubi suprà, num. 6.* Cùm ergò Medicus neque corporis labore euret, neque mercedem pro curatione dicatur accipere, etiamsi aliquid accipiat, potest absque ullo scrupulo etiam diebus festivis quæ ab ægris offeruntur accipere, & sic concludit Ripa *ubi suprà, num.* 132. cujus consilium laudandum, quòd Medicus accipiat à sponte dantibus, quemadmodum in consuetudine est, etiam in diebus festivis, nihil tamen ipse in hisce diebus expetat à non sponte dantibus. Unde Magon. *decis. Flor.* 11. *num.* 6. in constituendo salario cuidam Chirurgo, qui per octo menses infirmum quendam curaverat, detrahit dies festivos.

20 Denique dubitatur, an in morbis desperatis, & incurabilibus Medicus licitè mercedem recipiat: Et videtur quòd non, quia nemo debet recipere mercedem laboris, quem incassum sciebat se insumere; sed sic est, quòd in desperatis, & incurabilibus morbis Medicus scit; ac manifestè cognoscit, se frustrà laborem suscipere in curandis; ergò non debet ex eo labore ullam mercedem recipere. Contrà tamen D. Antonin. ex quo Actius *de infirm. vers. salarium.* voluit Medico deberi salarium, etiam pro morbo desperato, ac insanabili. Communis tamen doctorum opinio est deberi, quandocunque Medicus morbum talem esse pronunciaverit, aliàs verò non deberi. Ita ex nostris Codronch. *lib. 1. sæpe cit. cap.* 30. & Mercur. *lib. 2. Errorum popul. cap.* 5.

Sed quænam requiruntur ad hoc, ut Medicus, moriente ægroto, à culpa sit immunis, & licitè mercedem accipere possit? Gail *lib. 2. Observ.* 11. *num.* 25. quatuor requiri dicit: primò ne excedat limites suæ professionis; secundò, ut sit peritus in Arte; tertiò, quòd diligentiam adhibuerit; quartò, quòd rectam instituerit victûs rationem. Nos dicamus necesse esse, ut morbum cognoverit, ut periculum prædixerit, ut diligentiam, in omnibus ad curam spectantibus, adhibuerit.

Sed hìc insurgere potest dubium non contemnendum, an nimirum Medico de periculo nihil annunciante, ægroque mortuo, debeat Medicus acceptam mercedem restituere; si enim vera est citata Co-
21 dronchii, & Mercurii opinio, quòd tunc licitè accipiat, quando periculum, aut insanabilitatem prædixerit; certè si non prædixerit, illicitè accipit: illicitè verò acceptam teneri nos restituere quis dubitabit? & tamen cùm Medicus laborem insumat, semperque eum finem sibi proponat, ut ægroto aliquid adjumenti ferat; etiamsi illicitè acceperit, quòd mortem aut insanabilitatem non prędixerit, licitè tamen accepisse ob laborem, est dicendus. Sed hæc decidere ad me non pertinet, ad eos ergò, ad quos pertinet, ejus dubitationis decisio remittenda.

SUMMARIUM.

1 *Primus error Chirurgorum.*
2 *Secundus error.*
3 *Tertius error.*
4 *Quartus error.*
5 *Chirurgi an teneantur infirmos ad confessionem hortari.*
6 *Chirurgus peccat consulens quicquam contra Animæ salutē.*
7 *Chirurgus ut Physicus errat in opere omittendo, & committendo.*
8 *Chirurgus circa mercedem quomodo peccet.*
9 *Chirurgus tenetur pauperibus gratis mederi.*
10 *Chirurgus an in diebus festivis curare possit, & an iisdem diebus mercedem accipere.*
11 *Quisquis absque sufficienti examine medetur, peccat.*
12 *Artifex excedens limites suæ capacitatis, peccat.*
13 *Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti.*
14 *Magna culpa dolus est.*
15 *Artifices errantes in manualibus operibus puniri possunt.*
16 *Magna negligentia culpa est.*
17 *Phlebotomantes, hoc est, sanguinem detrahentes, unam venam pro alia secantes, peccant.*
Non omnes venæ eadem promptitudine corpus evacuant.
19 *Detrahentes sanguinem absque Physici licentia, errant, & sunt puniendi.*
20 *Gravis error est, sanguinem aliâ ratione detrahere, quàm quâ Physicus jusserit.*
21 *Errant detrahentes sanguinem in majori, aut minori quantitate, quàm Physicus præceperit.*
22 *Errant detrahentes sanguinem alio tempore, quàm quo Physicus voluerit.*
23 *Consilium dando quomodo errent supradicti artifices.*

De Chirurgorum aliorumque similium artificum erroribus.

QVÆSTIO IX.

IN hac Quæstione, de Chirurgorum erroribus primò agemus, deinde de erroribus phlebotomantium, omniumque qui aliquo modo chirurgica opera exercent; sanguinem quocunque modo detrahendo, leviora vulnera curando, tumores simplices, ulcera superficiaria, & alia id genus. Sed Chirurgos, cùm ad rationales Medicos quàm proximè accedant, in plurimos eorum errorum impingere contingit, in quos ipsos Physicos dilabi jam enarravimus, ut deinceps monstrabo. Sed præ cæ- 1
teris familiaris Chirurgorum error est, absque præcedenti studio, & necessaria rerum cognitione, & absque ulla theoriæ scientia, Chirurgiæ sese addicere, solaque praxi contenti esse; quod quidem ipsis est tam peculiare vitium, ut vix ex decem unum aut alterum reperias, qui in theoricis sit vel mediocriter instructus: quod etiam de sui temporis Chirurgis deploravit Galenus *lib. 3. de Anat. admin. cap.* 1. unde non mirandum si etiam in his curandis, quæ ad sensum patent, sæpissime hallucinentur, idcirco non absque summa ratione nominatim ob malè administratam curationem, à ll. puniuntur. *text. in §. præterea Inst. ad l. Aquiliam:* minori enim excusatione dignus videtur Chirurgus, si erret in his, quæ ad ipsum pertinēt, quàm Physicus, qui etiamsi per ignorantiam erret, excusatur, *arg. l. Illicitas. §. sicuti. ff. de off. Præsid.* & ratio est, quia Physicus in curandis morbis cogitur uti conjecturis, tam in ejus dignotione, quàm in curatione, saltem secundùm plurimum, quod etiam secundùm plurimum non evenit de Chirurgis, qui præsertim in operibus manualibus si per ignorantiam peccent puniendi veniunt de ignorantia; licèt etiam Physici, qui perperam medicamentum dedit, ignorantia impunita remanere non debeat, *ut per cit. text. in §. Præterea. Inst. ad l. Aquiliam.* Valde autem turpe est, inquit Hipp. *lib. de Med. num. 5. non obtinere à Chirurgia quod velis.* Et si hoc turpe est, non sine culpa Chirurgi est, & idcircò pœna dignum.

Errant autem peculiariter Chirurgi (nisi simul & 2
Physici sint) cùm ultra limites suæ ipsorum artis progrediuntur, & in iis sese immiscent, quæ ultra eorum capacitatem sunt, sicuti in medendis morbis internis, quorum cognitionem ipsi neque habent, neque sine Philosophiæ scientia habere possunt;

funt; ex hac enim habetur cognitio naturæ ipsorum morborum, causarumque quæ ipsos progignentium; & idcircò cùm mortaliter peccare dicatur Medicus, qui medetur morbo non cognito, ut aliàs dixi, tantò magis peccabit Chirurgus, qui & morbum non cognoscit, & facit quod facere neque debet, neque potest.

3 Errant insuper iidem Chirurgi (nisi ipsi Physici etiam sint) cùm Physicos non advocant, in morbis etiam ad eorum artem, & ad ipsam operationem spectantibus, qui tamen Physici præsentiam requirunt, ut Chirurgi illi apud Lang. *lib.* 1. *Epist.* 4. qui non solùm non advocabant Physicos, sed Physicorum munere audacter fungebantur, febrem ardentem curantes.

4 At quia Tumorum, Vulnerum, Ulcerom, Fracturarum, aliorumq; morborum curatio perfici à Chirurgis non potest, nisi corpus ut decet expurgetur, cùm hoc ab ipsis fieri non possit, necessarium est, atque ex juramento tenentur, Physicos advocare, qui interna causa inspecta, quæ morbum fovet, ipsam removeant, eâ enim non remota, incassum Chirurgi insudant eos morbos superare, qui tamen ut plurimùm Physici præsentiam valde reformidant, non ex eo solùm, quia crassos eorum errores sæpe detegat, sed quia morbus amotâ eâ ociùs celeriorè sortitur curationem, quod ex re eorum non est, qui lucro inhiantes (de malis & avaris, non de bonis loquor) morbum ad longissimum tempus protrahi desiderant.

Sed in indagandis reliquis Chirurgorum erroribus, qui punitionem ab alterutra lege reportare debent, fatius est eundem ordinem sequi, quem in Physicorum erroribus servavimus. Primò ergo dubitari potest, an Chirurgus, ut Physicus teneatur ægrotantes suos ad pœnitentiæ Sacramentum hortari, dicendumq; videtur in eadem obligatione illum quoque esse, cùm & juramento in Doctoratu consequendo ad hoc sese obstringat; quod intelligendum quando solus curat, nam si adsit simul Physicus,

5 videtur ab ea obligatione immunis; & ratio est, quia major videtur esse obligatio Physici ex hoc, quia morbi, qui Physici præsentiam requirunt, sunt magis periculo proximi, quàm ii, quibus solus Chirurgus sufficit; cùm ergo Physicus & sit primus in dignitate, & multò meliùs quàm Chirurgus morborum pericula cognoscat, magis ad ipsum spectare videtur ægros ad confessionem hortari, quàm ad Chirurgum, ubi ambo in eadem cura sint eodem tempore vocati; aliàs videtur incumbere hoc onus ei, qui primus vocatur. Sed quid si Chirurgus videat Physicum in ea re negligentem? Existimarem teneri Chirurgum, aut Physicum admonere, ut suo munere fungatur, aut etiam ipsum ægrotante hortari, ut huic obligationi satisfaciat. In cæteris autem, in quibus diximus *quæstione per totam*, Physicum errare omittendo exequi ea, quæ ad salubria consilia spectant, potest etiam & ipse Chirurgus delinquere in iis, quæ ad illum spectant; quamobrem ad eam quæstionem recurrendum.

Sed & circa ea, quæ committendo Physici peccant in consiliis dandis, peccare & ipsi chirurgi pos-

6 sint. Et primò non minùs quàm Medicus peccat chirurgus, si quicquam contra animæ salutem ægris, vel sanis persuadeat, de quibus omnibus videnda, quæ *superiori quæstione quinta, per totam* attulimus. Illud unum peculiariter de chirurgis determinandum venit, an possint ipsi suam sententiam dicere, & consilium dare circa Jejunii observantiam, circa cessionem à recitatione divinorum officiorum, & circa hujusmodi alia; dicendumque videtur, quòd cùm de his impedimentis determinare spectet ad superiorem scientiam, quæ exactè cognoscit morborum naturam, causas illos excitantes, particulares hominum temperaturas, ipsorumque vires, & tolerantiam, aliaque id genus, non poterit chirurgus, ut talis, in his consilium ullum dare, quia ejus captum transcendunt. Debet ergo ægros ad Physicos remittere, nisi causam, ob quam quis dispensari ad hæc debeat, sit nimis evidens, tunc enim fortè poterit circa hoc consilium dare, quia etiam absque ejus consilio, præsente causa evidente, æger potest licitè seipsum dispensare. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 4. Fortè & idem habet locum, ultra Jejunii observantiam, in aliis quibusdam obligationibus.

Sequuntur porrò errores in opere tam commit- 7
tendo, quàm omittendo patrati, in quibus non minùs quàm Physicus, etiam Chirurgus implicari potest, & de his videndæ *quæstiones sexta & septima*. Sed & circa mercedis receptionem, eodem modo Chirurgus, & Medicus per omissionem errare potest. Chirurgo autem nonnulla licere potiùs, quàm 8
Medico certum est: de Chirurgo enim non dubitandum, quòd cùm opus faciat servile, mercedem nullâ hæsitatione potest accipere: unde pacisci illum de mercede posse, *superiori quæstione* diximus; sed tenebitur ne, ut Physicus, pauperibus gratis mederi? Inhac re potest esse dubium, quia Physicus nullum impendit corporis laborem in curandis ægris, nisi per accidens, & quod ab illis accipit, non accipit tanquam mercedem laboris corporei, quem in illis curandis assumpserit, sed tanquam honorarium, & pro obsequio, ad quod jure non debent adstringi pauperes, sed divites; Chirurgi autem utuntur labore corporis; dum vulneribus medentur, dum luxata ad suum locum impellunt, dum secant, urunt, aliaque id genus opera moliuntur: at nemo teneri videtur pro altero gratis laborare. Quibus non obstantibus dicendum videtur, ad idem teneri 9
Chirurgos, unde idem in doctoratu consequendo juramentum suscipiunt; & ad id, quod dicitur, neminem teneri pro altero laborem gratis suscipere, respondendum, verum esse universaliter, sed fallere in Chirurgo, ratione doctoratus.

Dubitari porrò ultra hæc potest, de Chirurgo 10
multò rationabiliùs, quàm de Physico, an possit diebus festivis mederi; & dato quod possit, an licitè accipiat mercedem. Ratio dubitandi est eadem, quæ suprà, quia Chirurgi opera servilis est, & laborem corporis requirit; sed in diebus festivis præcipimur abstinere ab omni opere servili; ergo Chirurgus diebus festivis non debet mederi. Dicendum tamen, quòd licet curare manuali operâ, sit quid servile, videtur tamen esse permissum etiam in diebus festivis, quia impenditur in hominum salutem, ut manifestè D. Thom. 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. *ad* 3. Sed quoad mercedem majus potest esse dubium; sed idem videtur dicendum, quod de Physico diximus, non esse nempe illicitum accipere mercedem etiam in diebus festivis à spontè dantibus; abstinendum tamen in his diebus festivis à petenda mercede, ob religionis reverentiam, non ob vanam aliquâ superstitionem, quod Judæis ipsis omnium hominum superstitiosissimis est familiare, licèt Suarez *lib.* 2. *de dieb. fest. cap.* 19. *num.* 10. ex Cajet. concludat, non esse contra observantiam festi, locare operas suas in illo die, etiam pro mercede, quando aliàs tales operæ non sunt in festo prohibitæ, vel ex causa legitima permittuntur.

Post Chirurgos aliud sequitur hominum genus,

Chirurgis quidem affine, sed in dignitate, ob do-
ctoratum quem assequuntur Chirurgi, longè illis
inferiùs; nam Chirurgis doctoratûs honorem
consequitur, ut per Franch.*decis* 365. *nu.* 11. *& seqq.*
sed hujusmodi artifices in nullo dignitatis gradu
sunt, Chirurgiæ tamen aliquam partem, sed infi-
mam exercent, cum licentia alicujus Collegii, vel
Principis auctoritate. Eorum aliqui sanguini so-
lummodò detrahendo; cucurbitulis aut cum sca-
rificatione, aut sine ea affigendis, hirudinibus appli-
candis, inustionibus simplicibus faciendis se desti-
nant: alii simplicibus vulneribus, aut simplicibus tu-
moribus, levioribusque continui solutionibus me-
dendis, luxatisque ossibus restituendis; alii etiam
magis composita vulnera, & machinationes majo-
rem solertiam, & cognitionem requirentes tra-
ctant: de quorum omnium communissimis errori-
bus nunc aliqua dicenda.

Et primò notum est, quòd quisquis absque præ-
cedente examine, & sufficienti cognitione rerum, &
absque Superiorum licentia, curandum aliquem ex
prænominatis morbis suscipit, non solùm pœnis
per Medicos, ad quos pertinet, indictis, se subjicit,
sed gravis etiam peccati reus fit, quia si Physico et-
iam perito non licet absque doctoratu mederi, ut
quæstione secunda dixi; multo minùs licere debet his,
qui ut plurimùm sunt crassioris Minervæ homines,
nulliusque intelligentiæ, absque expressa licentia,
quam semper examen præcedere debet, prædicta
machinari posse.

12 Secundò, horum singuli frequentissimè in eum
errorem impingunt, quòd excedunt limites propriæ
capacitatis, & licentiæ sibi concessæ: in qua re &
graviter etiam peccare, & si aberrent, puniri etiam
13 posse, manifestum est, quia in culpa sunt; culpa e-
nim est immiscere se rei ad se non pertinenti, *l. Culpa
est. ff. de Reg. jur.* Cùm verò hæc culpa sit gravis
& magna, quia incurritur cum periculo salutis ip-
sorum hominum, dolosa dici debet, *l. Magna. ff.*
14 *eod. ibi. Magna culpa dolus est.* Ad cautelam ergo
in licentiis, quæ similibus personis conceduntur,
speciatim morbi nominari debent, quibus mederi
illis conceditur, negatâ licentiâ medendi aliis ibi
non expressis.

15 Tertiò, aberrant aliquando hujusmodi personæ
in ipsis manualibus operibus; & si error sit insignis,
punibilis absque dubio est, pro ejus majori aut mi-
nori gravitate: talis est cùm incidentes mediam, sive
communem dictam venam, subjectum nervum
pungunt, ut evenit Chirurgo illi, qui Carolo Nono
Galliarum Regi eam venam incidere volens, ner-
vum pupugit, ex qua læsione Rex nonnisi post tri-
mestre spatium sanatus est, ut Paræus narrat, *lib. 9.
sui operis cap.* 38. & sic Phlebotomus ille apud Ama-
tum Lusit. *cent. 3. curat.* 35. ex cujus errore æger vitâ
functus est, in quem errorem turpiter lapsum vidi
audacissimam Pharmacopolam, qui sanguinem et-
iam detrahebat, qui robustissimum juvenem eo er-
rore è medio sustulit. Sic & cùm subjectam arte-
riam, venam jecorariam aperientes, incidunt, & in
causa sunt, ut Aneurysma excitetur; & cùm partes
inurentes capita musculorum, & nervos subjectos
lædunt, aut tumorem aperientes eandem noxam æ-
gris conciliant, unde in causa sunt, ut partium mo-
tus in futurum aut diminuantur, aut depraventur,
aut etiam in totum amittantur. Idcirco autem erra-
16 ta hæc punitione digna videntur, quia facile adhibi-
tâ diligentia evitari possunt; magna ergo Artificis
negligentia præsupponi potest, quæ quidem culpa
est, *l. ead. ff. eod.* Pro his in judicium trahi possunt, &
in eos dignâ pœnâ animadvertere licebit, de cujus
qualitate ad me non pertinet, sed ad Judices deter-
minare.

Quartò, hujusmodi artifices in sanguine detra-
hendo multis erroribus implicantur, & primù cum 17
unam venam pro alia secare negligunt, ut si hepati-
cam pro cephalica, aut medicam pro hepatica secue-
rint, contra id quod Physicus præceperit; quia li-
cèt nonnulli Doctores in ea opinione fuerint, quòd
parum referat ex qua vena sanguinem detrahas,
quia omnes æqualiter corpus evacuant, aut nihil
saltem referre credant quam ejusdem partis venam
aperias, dummodo ejus partis sit, quam Physicus
jusserit, nempe si dextram in superioribus, dextram
superiorum partium incidas, si sinistram inferio-
rem, inferiorum partium sinistram, & sic de reli-
quis: tamen certum est, quod demonstrat etiam
Gal. *comm. 2. in lib. de vict. rat. in acut. text. decimo.* non
omnes venas eâdem celeritate, & promptitudine 18
omnes corporis partes indifferenter, aut totum eva-
cuare; & patet experientia, in quibusdam particu-
laribus casibus magis opportunum esse hanc, aut il-
lam potiùs venam secare, & commodiùs, & prom-
ptiùs partem affectam juvare; non est ergo hic error
absque animadversione transigendos.

Sed superiori adducto errato, multò majori cen- 19
surâ dignum est, cùm Phlebotomus sanguinem de-
trahere audet absque ulla Physici licentia, præter-
quam quòd enim hoc illis per edicta, & constitutio-
nes omnium Collegiorum prohibitum expresse est,
facilè in grave damnum alicujus personæ in hunc
errorem labi possunt, cùm enim neque hominum
temperaturas, neque partium dispositiones, neque
morborum, neque causarum essentiam, neque vi-
rium robur, neque alia necessaria cognoscant, im-
possibile est illos non errare, & fortuitò fit quòd non
errent, & ex hominum, quibus sanguinem detra-
hunt, infortunio.

Sed gravior multò error ille est, cùm omisso, aut 20
neglecto Physici præcepto jubentis venæ incisio-
nem, illi aut per scarificatas cucurbitulas, aut per hi-
rudines sanguinem detrahunt, aut contrà, jubente
Physico, ut scarificatæ cucurbitulæ applicentur, ea-
rum loco hirudines admovent, aut venas aliter ape-
riunt. Est autem hic error tantâ animadversione
dignus, ut inde facilè ægrotum mors aliquando e-
manare possit, & siquidem hoc, aut aliud notabile
damnum ob illum succedat, non debet ullum esse
dubium, quin isti artifices in culpa sint; qui qualiter,
& quatenus sint puniendi, ipsi Jurisconsulti meliùs
determinabunt.

Quintò, errant inemendabiliter hi artifices, in
quantitate sanguinis detrahenda, juxta Medici præ- 21
ceptum; quippe cùm semper eam excedant, & ali-
quando insigniter prætergrediantur, ita ut dixerim
ex hoc ægros aliquando succubuisse. Nam memini
artificem quendam ex his, jussum à me sanguinem
ex salvatella cujusdam febricitantis ad uncias qua-
tuor detrahere, illum ad libras duas detraxisse, ex
quo adeò refrigeratus æger est, ut cachecticus fa-
ctus intra bimestre spatium obierit. In hunc erro-
rem hi volentes impingunt, eâ ratione persuasi,
quòd sanguis ater, niger, crassus, adustus, malus,
pessimus sit; quam cantionem de quocunq; sangui-
ne canunt, quia boni, aut mali sanguinis qualitatem
ne per somniū quidem agnoscūt, sed etiamsi agno-
scerent, nesciunt ignari, neque persuaderi possunt,
in tantò minori quantitate sanguinem esse detra-
hendum, quantò impurior, ac deterior existit, qui
tunc manifesto signo apparet, spirituum paucitatem
sub-

subesse, & facilè hinc posse vires collabi, ita admonente Fernel. *lib. 2. Meth. med. cap. 17.* & doctissimo sene nostro Sepial. *lib. 4. caut. Med. num. 2.* Licèt autem graviter peccent hi in majori copia sanguinis detrahenda, quam Medicus præscripserit, non tamen sunt sub errore immunes, si minorem detrahant; nam & hoc in notabile interdum ægrotantium præjudicium esse potest, nam & in huoc errorem hos ipsos aliquando labi comperies, cùm ut pro doctis habeantur, ægrotantium vires ipsi metiri volunt, & si Medicus semilibram sanguinis detrahi jusserit, ipsi vires languentis debiles esse pronunciantes, ad tres tantùm uncias detrahant, & interdum cum evidenti ægrotorum periculo.

22 Sextò errant iidem artifices circa tempus mittendi sanguinem, ut si Medicus præcipiat venam secari summo manè, illi prope meridiem secent; aut si jusserit secandam venam hodie, illi in crastinam diem opus rejiciant. Hoc enim maximi refert, præcipuè in febribus, in quibus aliquando necesse est evitare ipsarum febrium accessiones, insultus, incursiones, nam prope hæc tempora venam secare est hominem è medio tollere. Adde quòd aliquando procrastinatio in causa esse potest, ut æger succumbat, etiamsi sit aliquarum tantùm horarum, ut usuvenire potest in præcipitibus nonnullis morbis, qualis esset acutissima pleuritis, suffocans squinantia, aut alia pernecabilis inflammatio interna. Debitâ ergo severitate in hunc errorem animadvertendum, & Medici quidem culpam in his casibus evitare debent, urgendo, ut sanguis quamprimùm detrahatur.

23 Sed videamus tandem, num circa consilium dandum id genus hominum quicquam peccare possit, quod vel temporali, vel spirituali pœnæ, aut utrique subjiciatur. Notum autem est, ad eos non pertinere, ullum consilium ægrotis dare, sed ad Physicum, qui vitæ institutum præscribit, & idcirco nihil peccant hi, omittendo aliquid consulere, cùm nihil teneantur consulere; sed committendo sæpissimè, ac graviter, ob eorū audaciam peccant; dant enim & ipsi interdū prava aliqua consilia, ut circa abortum procurandum, circa coitum exercendum; vel circa aliquid simile, in quibus duplici ex capite veniunt puniendi, primò quod transgrediantur propriam capacitatem, & facultatem eis concessam, immisceantque se in iis, quæ ad eos non pertinent. Secundò, quòd consulant ea, quæ contra animæ salutem sunt. Denique circa horum artificum mercedes, quando, & à quibus accipere possint, idem videtur dicendum, quod in superioribus de Chirurgis dictum est.

SUMMARIUM.

1 *Aromatarii quomodo errent circa peritiam.*
2 *Aromatarius non habens sufficientes divitias ad exercendam artem, graviter peccat.*
3 *Circa electionem medicamentorum quomodo errent aromatarii.*
4 *Circa medicamentorum quæ Medici præscribunt quantitatem, quomodo delinquant aromatarii.*
5 *In compositione medicamentorum aromatarii quomodo errent. & n. seq.*
7 *Circa medicamentorum ætatem quomodo errent.*
8 *Circa usum medicamentorum quomodo errent.*
9 *Circa recipiendas visitationes Medicorum, aromatarii, quâ ratione errent.*
10 *Seplasiorum errores.*

De Aromatariorum & Seplasiariorum erroribus.

QVÆSTIO X.

Quàm multiplici errore implicentur, & implicari possint Aromatarii in propria arte exercenda, non est quòd pluribus demonstrare laborem, satis fuerit si nonnulla generaliora in medium proferam, ex quibus lectores facilè in cæterorum cognitionem devenire possint. Sed horum artificum delicta licet respectu variarum rerum considerare, ut primò respectu peritiæ; secundò respectu facultatum, quibus affluunt; tertiò circa electionem & qualitatem medicamentorum; quintò circa præparationem; sextò circa compositionem; septimò circa eorundem commutationem; octavò circa eorum ætatem; nonò circa usum; decimò circa Aromatariorum visitationes.

Ut ergo à primo incipiamus, certum est mortaliter peccare Aromatarium, non minus quàm Medicum & Chirurgum, cùm absque sufficienti peritia pharmacopœam exercere aggreditur; in quibus autem, & de quibus sit hæc peritia, satis docuerunt ii, qui de hujusmodi arte præcepta tradiderunt; ex quibus antequam Aromatarius ad eam artem sese accingat, ediscendum, quænam cognoscere oporteat: neque id solùm sufficere putandum, sed maximè necessarium esse sub solerti ejus artis magistro sese exercuisse, à quo postquam idoneus judicatus fuerit, poterit conlegio, ac diligenti examini se subjicere, quæ si minùs præstiterit, gravi illum errore detinere certum est, cujus complices & participes illi fient, qui ad pharmacopœam exercendam eum tanquam idoneum admiserint, etiamsi non sit. 1

Secundò graviter errat ille, qui pharmacopœam exercere aggressus, sufficientibus divitiis non affluit, quibus Aromatariam rebus necessariis, & opportunis instruere possit; ad hoc enim teneri quemcunque Aromatarium, ex Medicorum auctoritate, satis testantur omnes, qui Antidotaria, aut de hujusmodi arte libros ediderunt, & inter alios ita eos obligati dicunt Val. Cord. *in princ. sui Antid.* & Calest. *part. 1. suar. Observ. in princ.* Et hoc summa cum ratione, quia nunquam fieri potest, ut absque necessitatibus saltem divitiis Pharmacopola suum munus rectè, & ut decet, exercere possit in hac arte; in qua tam facilè potest artifex hominem decipere. Paupertas autem, licèt in homine aliàs non malorum morum; nec pravæ propensionis, multa contra artem simul, & contra conscientiam, & contra hominum salutem machinari, non docet modò, sed cogit, quia ut moralissimus Poëta noster Petrarcha dicebat: 2

--- Il proverel degiuno
Tiene ad atto talor, ch' in meglior stato
Haurìa'n altrui biasmato.

Imò & in statutis Aromatariorum exstat Bulla Julii Tertii, si rectè memini, quæ obligat quemcunque, qui aromatariam instruere velit, ut habeat quingentos nummos aureos, quos in eam impendat. Itaque qui suæ indigentiæ sibi conscius, tamen non abstinet ab hac arte exercenda, perpetuò occasionem peccato præbens, seanimæ periculo evidenter exponit.

Tertiò, Aromatarii sæpissimè delinquunt circa electionem & qualitatem medicamentorum, quibus utuntur, eligendo vetustiora & obsoleta, & quæ nullius valoris sunt, ut viliori emant, vel de novo emant, coganturque ea, quæ habent, projicere; quod peccatum tam grave est, ut præterquam quòd gravibus pœnis se subjiciunt, ut dicit Ac̄t. *de Infirm. c. 42. n. 25.* si ex hoc mors alicujus sequatur, rei mortis efficiantur, Carrat. *de Med. & ejus off. part. 4. nu. 143.* neque solùm errant aromatarii, trahentes in usum medicamenta jam vieta & obsoleta, sed etiam non eligendo inter bona meliora & inter selecta selectiora; 3

quia in hoc maximè ac præcipuè consistit aromatarii solertia & diligentia, à qua si deficiat, manifestum est illum errare; neque debet esse contentus mediocri diligentiâ uti, ut bona inveniant, sed summam adhibere debet, ut optima investigare queat.

4 Quartò, circa quantitatem medicamentorum errant Pharmacopœi, vel in componendis medicamentis officinalibus, vel in expediendis Medicorum ordinationibus, quas receptas vocant: in utroque enim casu si minorem, aut majorem quantitatem in usum trahant, quàm Medici præscripserint, in magnum, & nonnihil faciendum errorem labuntur, cùm possint esse notabilis damni causa, aut periculi vitæ earum personarum, quæ talia medicamenta assumunt. Jam non semel evenisse scimus, ægros ex hujusmodi pharmacopœorum errore evidenter periclitatos; dum enim satagunt hi, ut medicamenta suum effectum sortiantur, dosim quorundam simplicium iterum augendo id se consecuturos autumant, ut, exempli gratia, in opiatis opium augendo, aut in medicamentis solventibus augendo solventia; ex quibus factum aliquando est, ut ægri in lethargum, vel in superpurgationem, ex alterutro errore lapsi sint. Ægro cuidam D. Baltassar Bonannus, vir non vulgaris doctrinæ, nec vulgari laude dignus, medicamentum quoddam satis ad rem præscripserat, quo assumpto æger toties egessit, ut animam jam agere videretur. Medicus ægrum invisens, præter opinionem toties leve medicamentum, ac tanta cum virium dejectione, alvum movisse comperiens, quid esset suspicatus, ad pharmacopolam properat; apud ipsum conqueritur de medicamento illi ægrotanti dato, quòd nihil omnino alvum dejecerit: tum audax pharmacopola, miror, inquit, ej' rei, cum medicamento à te præscripto, ut promptiùs solveret, diagridium commiscuerim. Sic solertissimus Medicus procacissimi artificis dolum detexit, & opportunis auxiliis superpurgationem compescuit; multò autem libentiùs, ut est cujuscunque doli hostis acerrimus, & æqui amantissimus, ignari illius artificis audaciam compescuisset.

5 Quintò, in componendis medicamentis multis modis errant aromatarii, tam in electione medicamentorum, eorumq; qualitate, de qua suprà, quàm in quantitate, & in modo compositionis. Nam circa electionem, & qualitatem, non potest aromatarius absque gravi culpa, nullâ causâ cogente, nullaque urgente necessitate, medicamenta à Medicis præscripta commutare, & quid pro quo absque Medici licentia accipere. Jo. Alphons. à Fontech. *in spec. Med. Christ. lum. 1. p. 38. in fin.* tametsi enim sancitum jam à multis doctissimis Medicis sit, quid in defectu unius medicamenti assumere debeamus, quod ad deficientis naturam quàm proximè accedat, & vires imitetur, tamen diligens aromatarius in hoc non debet esse facilis, sed tenetur omnem operam impendere, ut ipsa medicamenta auctoribus præscripta inveniat; quòd si diligentiâ adhibitâ tamen non inveniat, tunc excusari potest, si accipiat quid pro quo, id est, unum pro alio. Ratio ejus rei est, quia licèt medicamenta substituta, seu suppositiria similem sortiantur naturam & vires, cum iis quibus substituuntur, & similia sint, non sunt tamen eadem, quia simile non est idem; neque fieri potest, ut in aliqua re ab illis non deficiant, semperque supposititia hæc medicamenta in virtute inferiora censenda sunt iis, quibus sunt substituta, unde auctores non substituta, sed ea, quibus substituuntur, elegerunt.

6 Sextò, circa compositionem medicamentorum compositionem quantopere errent interdum mali artifices, facilè norunt, qui de ea re particulariter verba fecerunt, quorum omnium instar sit in omnibus Medicinæ operibus exercitatissimus Medicus, Petrus Castellus, qui in suo *novo Antidotario*, anno 1634. edito, exquisita diligentia edocet, quomodo hæc medicamenta componi debeant, & quanam ratione aliquando errare Aromatarios contingat, tam in electione, & in præparatione, quam in commixtione simpliciũ, & in coquendo, & fermentando & conservando composita. Malorum autem artificum errores, solertes, exercitatique Medici & Aromatarii non semel deprehendunt, tenetur autem ipse Aromatarius, si errores non sint emendabiles, si sint notatu digni, composita abjicere; quòd si non abjiciat, toties mortaliter peccat, quoties iis utitur. [Adde Schröderum & Zvvelfferum, *viros Clarissimos.*]

Septimò, delinquunt circa medicamentorum tam simplicium, quàm compositorum durationem, & quidē enormiter: quia ne abjicere cogantur, ea post expiratum terminum durationis eorum, adhuc in usum trahere non desistunt, eaque magno cum Medicorum dedecore, & gravi cum ægrorum damno illis administrant; certum autem est hujusmodi viros tanquam sicarios esse habendos, & summa cum severitate esse puniendos, in his enim malus dolus intervenit, quia cùm optimè noverint, quanto tempore medicamenta integrâ virtute servari possint, scíantque ea ob id non esse bona, sed mala, & nullius pretii, tamen hominum salutem nihili facientes, ob avaritiam illis uti non desistunt. Qui tamen de medicamentorum duratione certior fieri cupit, præter auctores Antidotariorum, recurrat ad suprà nominatum Petrum Castellum, de hac re seorsim in particulari libro disserentem. 7

Octavò, circa usum medicamentorum errant Aromatarii, quando iis ex se utuntur absque Medicorum licentia, neque solùm puniendi cùm ad malum finem id faciunt, sed etiamsi ad bonum. Idcirco respectu prioris, prohibentur absque sufficienti licentia vendere, aut præbere medicamenta venenosa, solventia, opiata, abortiva, & hujusmodi alia, *per l. 3. §. alio SC. ff. ad l. Corn. de sicar.* licèt enim ibi solummodò venenorum commercium, & aliquorum tantùm interdicatur, tamen omnibus similibus, eorum exemplo, Legislatorem interdixisse, non est ambigendum, quod ex ipsius Textus verbis palam est, ut admonui aliàs *lib. 2. harum Quæstionum tit. 2. q. 12. in princ.* Respectu etiam posterioris, nempe quando ad bonum finem fit, aromatarii sunt puniendi, si id absque licentia faciant, quia transgrediuntur propriæ artis limites, ex qua transgressione mille errores, & his multò plures pullulare possunt. 8

Denique quia laudabili consuetudine introductum ubique terrarum est, ut semel in anno saltem ab aliquo Collegio Medicorum, vel ejus aliquo idoneo ministro, Aromatariæ omnes visitentur, ut Aromatarii eas opportunis, bonisque medicamentis instructas sufficienter habeant, fit inde ut pharmacopolæ malitiosè admodum in ea re errent; cùm enim norunt propriam apothecam esse visitandam, medicamenta, si quæ mala habeant, celare student, & ea interim ab aliis, ut etiam quæ deficiunt, mutuantur; decipiuntque hoc pacto ministros ipsos visitantes, pœnamque deficientium & malorum medicamentorum effugiunt, in hominum perniciem ea postmodum adhibituri. 9

Post Aromatarios de Seplasiariis agendum, qui & ipsi multipliciter errare possunt tam in colligendis, quàm in conservandis & vendendis simplicibus; debent n. ex suo tempore, ac debito ex loco colligere, conve- 10

convenienti item loco reponere, ac conservare, & ubi oportuerit, siccare: neque longiori tempore ea venalia habere, quàm par sit: in quibus si quid notabiliter peccaverint, culpæ rei efficiuntur, cùm & in grave interdum damnum hominum illis utentium, eorum errores emanare possint. Non adhibitâ enim diligentiâ, quæ in ea re desideratur, hujusmodi simplicia, aut propriam virtutem amittunt, aut saltem remittunt, aut etiam aliquando contrariam induunt naturam, quæ nocere magis, quàm juvare est aptæ. Possunt insuper & hi, ut aromatarii, aliique id genus artifices, errare vendendo medicamenta venenosa, solventia, somnifera, abortiva, aut aliâ mala qualitate insignia. Quin & si aliis hominibus ad malum aliquem finem horum medicamentorum virtutem commonstrent, graviter delinquunt & debitam ejus delicti pœnam reportare debent.

SUMMARIUM.

5 *Empirici toties errant, quoties sese in curandis hominum morbis immiscent. & n. 4.*
2 *Empirici ab omni ratione alieni.*
3 *Empirici antiqui sua remedia ex triplici fonte depromebant.*
5 *Empirici licentiam dispensandi aliquod medicamentum habentes, si illud aliis morbis adhibeant, quàm iis pro quibus licentiam habent, puniendi.*
6 *Circulatores audire & ab illis medicamenta emere, est peccatum.*
7 *Chymicorum peritia suis principiis, & rationibus innixa.*
8 *Chymici superbè sanitatem à suis medicamentis hominibus promittunt.*
9 *Chymici dupliciter errare possunt.*
10 *Chymici quomodo errent in administrandis suis medicamentis.*

De empiricorum & chymicorum erroribus.

QUÆSTIO XI.

1 QUotquot actiones Empirici faciunt, immiscendo se in curandis hominum morbis, tot errores eos patrare tam certum est, quàm quod certissimum. Si enim vera est jam sæpe adducta Canonistarum omnium opinio, quam sequuntur etiam Medici, quòd sub pœna mortalis peccati non possit ullus Medicus, antequam morbum cognoscat, medicamenta administrare, certè Empirici quoties medicamenta administrant, toties peccato mortali subjiciuntur, quia medentur non cognito morbo, nec causa inquisita. Galen. *in Introd. seu Med. cap. 3.* & tamen abertare in salutis propriarum animarum, cæterorumque hominum perniciem permittuntur: ac mirandum, me hercle, quomodo non quivis videat, Empiricos non posse quicquam, nisi ex casu, in hominum salutem afferre: quia si quid salutare hominibus futurum est, profectò ratione aliquâ inveniendum est futurum salutare: sed empirici à ratione ita sunt alieni, ut ei sint inimici manifesti, qui a nihil aliud satagunt, nisi ut, quæ ratione inventa sunt, destruant, ut inculcat Gal. *libro 1. de Alim. fac. in princ.* Quòd si vetustiores Empirici, qui tamen aliquibus præceptis suæ ipsorum artis innitebantur, & secundum ea operabantur, ut plu-
2 ries demonstrat Gal. & præcipuè *in Introd. ubi suprà, & de opt. secta ad Thrasib. cap. 20.* tam insigniter errabant, tamque irrationabiles erant, ut eos idem Gal. lapidibus assimilaret, quid dicemus de nostri temporis Empiricis, quos ex ignorantia & temeritate progenitos esse dejerarem, qui licèt illi tam à ratione alieni essent, tantopere illis ipsis sunt ratione inferiores: ut demonstrat Sanctor. de Sanctor. *lib. 12. de vit. error. cap. 5.* Illi quidem tres fontes constituebant, ex quibus remedia depromebant, propriam nempe inspectionem, historiam & analogismum: nostri neque ullum hujusmodi fontem constituunt: neq; unde remedia depromant, noverunt, neq; quæ agenda sunt, ad aliqua capita referre sciunt: neque tandem cognoscunt, quam tantopere in ore habent experientiam: quæ satis post Galenum, & alios demonstrata sunt à præstanti Sanctorio, *ubi suprà.* Sed unde obsecro tanta hominum patientia in hoc ignavo hominum genere tolerando? Num quia facilè in aliis patimur ea, quæ nos etiam patrare satagimus? unusquisq; enim, occasione præsente, se pro Medico jactare posse desiderat: unusquisq; etiam suas in morbis anteponit experientias, neq; ullum hominum genus est, etiam mulierculis ipsis, vilissimisq; aniculis non exceptis, quod non habeat ad certas quasdam ægritudines suas remedia expertissima, quorum auxilio certò certiùs morbi illi curentur: tanta est in omnibus, me lienum se aliis ostentandi, prurigo. 3

Quoniam verò præter meum esset institutum, eorum, qui verè Empirici sunt, errores prosequi: hancq; sectam (sed quid ego sectam dixi? turbam potiùs dixerim) abiis metu pœnæ deterrere, de ipsis plura non addam, omnia enim mihi dixisse videor, cùm toties errare eos firmaverim, quoties manum admedeodum admovent: certumq; esse debet, quòd si quid damni tales homines ex suis medicamentis cæteris inferant, de damno teneantur, & si quem medicamentis suis occiderint, tenentur etiam de homicidio. Quia tamen eorũ nonnulli sunt, qui à quibusdam Collegiis, vel supremis Principibus licentias reportant, certa quædam medicamenta venalia habendi (an id autem iis tutâ conscientiâ concedatur, illi videant ad quos pertinent) de his peculiariter dicendum, quod quandocunq; sua remedia ad alios morbos, quàm ad expressos in suis licentiis adhibeant, severissimè sunt puniendi & hujusmodi licentiis privandi. Sed quis est, qui procacem eorum loquacitatem in circulis compescat? quodcunq; remedium ab eis dispensatum, ad omnes ac singulos morbos fugandos valet, & si iis liceret, etiam ad mortuos suscitandos illud valere, dejerantes affirmare non dubitarent: nihil prorsus est, quod suis hisce insulsis remediis summâ temeritate non audeant tentare, ac verbosa quadam, naturaliq; loquentiâ credulos plerosque ex plebe, imo & alios homines ad ea coëmenda non alliciunt modò, sed penè cogunt. Verùm tales homines, quos Circulatores & Ceretanos vocamus, audire, ab illisque medicamenta emere, peccatum esse, ex D. Thomæ auctoritate luculenter demonstrat Mercur. *lib. 4. Error. popul. c. 8.* ubi & rationes ad hoc affert. 4 5 6

Empiricis proximum aliud genus hominum est, ipsis empiricis non minùs procax, quod chymicum dicitur: per quos illos artifices intelligo, qui cùm nullam habeant Philosophiam, aut rationem, cui innitantur, sed solùm destillandis ac suo modo præparandis medicamentis destinati, audent tamen, quæcunq; se offerat occasio, manũ admovere: aliàs autem ii, qui cum ratione chymicis remediis utuntur, etiam aliàs quàm de cæteris faciant, laudandi sunt, non vituperandi, quòd Medicinæ præsidia augeant. Sed ignarum illud genus hominum suis remediis tantopere fidit, ut nihil suprà. Medicamenta omnia rectificare, & purum ab impuro separare autumant, sobsq; rerum substantiis omni â labe, nullaq; fæcum illuvie conspurcatis uti se credunt, tantisque elogiis sua hæc medicamenta extollunt, ut minimum, quod præstare posse affirmant, sit morboa

quoscunque etiam incurabiles ac desperatos cito, tutò, jucundè sanare: majora multa promittunt, jam morti proximos ab orci faucibus eripere, vitam ad longum tempus protrahere, parumq; abest, quin suis remediis homines beatos efficere affirment, tantùm omnia divina, vitalia, cœlestia sunt quæcunq; proponunt.

Quoniam autem Chymicorum peritia suis prin-
7 cipiis, & rationibus innititur, nolim idcirco putet quisquam, me Chymiam à medicina eliminare, imò in nonnullis etiam eam maximè proficuam agnosco: velim tamen chymica remedia debitâ diligentiâ à suis artificibus præparata, à rationalibus Medicis tractari, non autem ab irrationalibus quibusdam ac procacissimis mechanicis, qui putant se non minùs scire eorum medicamentorum præparationem, quàm usum: quod tantum à vero abest, ut hac audaciâ impulsi, in mille errores in hominum perniciem indies labantur, cùm neq; morbos cognoscant, nec modum utendi suis medicamentis, quibus tantopere fidunt, ut in detestandum illum errorem eos incidere contingat, cujus in principio nonnullos quoq; rationales Medicos insimulavimus, nempe quòd superbè sanitatem hominibus promittant, ita ut summæ Dei potentiæ detrahere videantur.

Sed præter hunc errorem dupliciter peccare
8 possunt Chymici, primò in iis, quæ ad ipsam chymi-
9 cam artem propriè spectant, quæ cùm pars quędam pharmacopϾ sit (de operativa loquor) non minus hi, quàm pharmacopœi errare solent, & in electione, præparatione, & asservatione medicamentorum tam simplicium, quàm compositorum, & in aliis omnibus, in quibus pharmacopœos errare diximus. Secundò, errare possunt circa eorundem medicamentorum administrationem, & hoc modo dupliciter, vel administrando ea per se absq; ulla Physici licentia, vel administrando cum licentia, sed non ut Physicus jubet: primo modo Chymici semper gravius errant duplici ex causa, prima, quia morbos, quibus ea adhibent, non cognoscunt, secunda, quia non norunt tempus adhibendi. Advertendum tamen, me semper loqui de chymicis mechanicis, & qui Rationem non sequuntur, qui ea tantùm medicamenta præparare, non ut ratio postulat, in usum trahere norunt: aliàs enim Medici rationales Chymiæ addicti, qui & morbos, & tempora morborum cognoscunt, & medicamentorum, quibus utuntur, naturam: sciunt etiam incommoda ab illis provenientia evitare, neq; promiscuè, ut illi faciunt, & indifferenter in omnibus morbis iis utuntur, cùm nonnullos irritare potiùs, quàm sanare possint.

Secundo modo in administrandis suis medicamentis errant Chymici, cùm ea administrant ex licentia Physici, sed non, ut Physicus præscripserit, & & in ea quantitate quam jusserit, aut non cum circumstantiis, quas ille desideraverit: quocunque enim ex his modis sua remedia adhibeant, culpæ rei efficiuntur, maximè si quid inde damni assumentibus emanare possit.

SUMMARIUM.

1 *Mulierculæ etiam sub nomine Medici veniunt.*
2 *Obstetrices possunt, ut Physici, in consilio, in opere, in mercede recipienda errare.*
3 *Obstetrices quomodo errent, cùm mulieres extra pregnantiam, & partum tractant.*
4 *Obstetrices quomodo in pregnantes errent.*
5 *Obstetrices non debent medicamenta ad prægnantiam explorandam adhibere.*
6 *Obstetrices quomodo errent in parturientes, & puerperas.*
7 *Obstetrices quomodo errent in fœtum.*
8 *Obstetrices quomodo errent in fœtum simul, & puerperam.*
9 *Obstetrices per negligentiam quomodo errent.*
10 *Obstetrices tenentur veram baptizandi formam callere, aliàs toties peccant gravissimè, quoties recens natos baptizare aggrediuntur.*
11 *In præscriptione victus puerperarum quomodo delinquant obstetrices.*
12 *Obstetrices errant quicquam per os exhibendo.*
13 *Obstetrices an teneantur parturientibus confessionem suadere.*
14 *Obstetrices peccant in judicio falsum referentes.*
15 *Omittendo circa operationem quomodo errent.*
16 *Obstetrices nimis vetulæ, & impotentes, errant artem exercendo.*
17 *Mulieres an absque licentia obstetricis officium exercere possint.*
18 *Obstetrices plures parturientes in cura suscipientes, quàm quibus satisfacere possint, errant.*

De Obstetricum erroribus.

QUÆSTIO XII.

MUlierculas etiam sub nomine Medici compre- 1
hendi, jam ab initio hujus tituli firmavi, sed earum aliquæ sub Empiricorum genere continentur, nempe quæ, ut Empirici factitant, nonnulla medicamenta ad quosdam morbos administrant, de quarum erratis non aliter quàm de erratis ipsorum Empiricorum sentiendum: sed aliæ obstetriciam artem exercent, licèt omnes fœmineâ audaciâ, & ignorantia ductæ, etiam medicamenta nonnulla administrare soleant: sed nos de iis tantùm nunc erroribus hîc agemus, quos hæ in officio Obstetricis patrare possunt, ob quorum culpam, vel punitionem à civili lege reportare debeant, vel peccatum incurrere: de qua re licèt copiosissimè scripserint plurimi Doctores, & præ omnibus ex Neotericis Mercurius, *in lib.* cui titulum fecit, *la Commare, & lib. 6. Err. popul*, tamen non desistam ego, quæ ad meum argumentum faciunt, hîc adjungere, ne ex eorum omissione, mancum in hac parte fuisse me, quisquis sit, existimet.

Obstetrices ergo cùm sint cæterarum mulierum, præcipuæ fœcundarum, earumque quæ marito junguntur, Protomedicæ, non aliter quam Physici possunt in consilio, in opere, & in receptione mercedis, committendo, & omittendo delinquere.
Vel ergo obstetrices extra prægnantiam, & par- 2
tum, mulieres tractant, vel in prægnantia & partu.
Extra prægnantiam, & partum multipliciter ac 3
insigniter errant obstetrices uno ex commemoratis modis, ut cùm contra animæ salutem quicquam mulieribus persuadent, ut non licitum coitum ad suscipiendos liberos ex alio, quàm ex proprio viro, usum vani alicujus & superstitiosi remedii ad eundem finem suscipiendæ prolis, vel alium quemcunque, aut cum medicamenta coitus desiderium excitantia commonstrant, aut viri vel proprii, vel cujusvis amorem conciliantia, cùm corruptarum virginum integritatem reparare docent, vel lacâ partu exsiccare vel sterilitatem inducere, & conceptum impedire, cùm medicamenta genitalium laxitudinem constringentia administrant, cùm fucos & cosmetica ipsis mulieribus parant, vel indicant, & alia hujuscemodi ad malum finem adhibent: in his enim omnibus quantopere ipsæ propriam conscientiam aggravent, non meum est demonstrare.

In prægnantes porrò non minùs, imò multò magis graviter peccant, cùm vel aliquid facere, vel aliquid assumere, aut aliomodo adhibere ad abortiendú eas mulieres docent, quas minimè gravidas esse docet. Ubi notandum est, quòd quamquam ex multorum sententia, Medicus possit ob matris salutē abortú non animati fœtus procurare, tamen obstetrici id nuo-

id nonquam omnino licebit, ita ut nullâ excusatione digna sit, siquando in tale facinus fuerit lapsa, quia suam capacitatem prætergreditur.

Sed neque tutâ conscientiâ potest obstetrix ad
5 detegendum, an mulier gravida sit, necne, aliqua medicamenta propinare, aut supponere, aut aliter adhibere, hujusmodi fœminis familiaria, ut, exempli gratiâ, Aquam mulsam à cœna exhibitam, anisum tenuissimè tritum, & aquâ dilutum, allium, netopum, galbanum suppositâ, & alia his similia, suffitus, aliaque id genus, quorum licèt plura ab Hippocrate primùm, & mox ab aliis tam vetustioribus, quàm recentioribus proponantur, ab aliis tamen pluribus rejiciuntur, eo quòd omnia hujusmodi experimenta periculi plena sint, cùm facillimè abortui causam dare possint.

6 Porrò autem in parturientes, obstetrices errant
7 dupliciter, vel in eas solùm, vel in fœtum. In fœtum primò, cùm ipsum perire permittunt, vel dolo occidunt: evenit enim aliquando fœtus nasci parentibus ipsis invisus, ot cùm nascuntur monstrosi, sciòque ipsas obstetrices, cùm tales nascuntur, à parentibus petere an umbilicus illis alligandus sit, vel non alligandus, sed sic permittendus, ut fœtu non vivat: aliquando etiam matres celari partum volunt, & sic ab ipsis obstetricibus nefario ausu auxilium reportant, fœtum enim in ipso ortu, & exitu ab utero facilè illis est necare: atque in his casibus eas tanquam homicidas esse puniendas non est dubio locus. Neq; obstat, quoad partum monstrosum, quòd monstrum possit impunè occidi, ut dicam *aliàs tit. de monstris, in princ.* quia non indifferenter de quolibet monstro est intelligendum, & qualisnam fœtus monstrosus ad hunc effectum possit dici monstrum, videndus Menoch. *lib. 2. de arbitr. jud. n. 28. & seqq.*

8 Errant porrò & in fœtum, & in puerperam obstetrices, cùm in actu pariendi verba superstitiosa proferunt, aut superstitiosa etiam remedia adhibent ad partum accelerandum, vel cùm superstitiosos actus quosdam faciunt, quibus cùm semper vel implicitè, vel explicitè Dæmonis opera interveniat, videant quàm pessimè cum puellis agant, dum in primo eorum ortu Dæmonem in patrocinium advocant. Christiana igitur & prudens obstetrix hæc eane pejus & angue effugiat, & invocato semper Dei, Deiparæque Virginis præsidio, operi sibi imposito incumbat, & si quibus remediis sit utendum, physica tantùm sint & nullâ omnino superstitione suspecta.

9 Peccant ulteriùs obstetrices, cùm debitam diligentiam non adhibent in adjuvandis ipsis parturientibus, ut partus facilè succedat tam ex parte fœtus, quàm ex parte matris. Et quia ad debitam diligentiam adhibendam multa experientia opus est: hinc fit, ut obstetrices, quæ nullâ præcedente exercitatione & observatione, ex aliis senioribus obstetricibus petita, ad hoc munus deveniunt, mortaliter peccent, quoticscunq; illud exercent, etiamsi bene exerceant: quia semper paratæ sunt dare causam magno vitæ periculo mulierum, cùm rectè administrare nesciant, & si quid insoliti eveniat, evitare aut corrigere non sint aptæ. Quæ verò errata, & cujus momenti ex hoc emanare possint, latè demonstravit Mercur. *loc. sup. cit.* Sciat ergo diligens obstetrix, optimèq; calleat non solùm naturalem partum, sed etiam contra naturam adjuvare, expertaq; sit in omnibus, quæ & ad partus actionem, & ad fœtus, puerperi [illegible] diam, & symptomata puerulis nuper natis, aut puerperis ipsis evenientia pertinent, in quorum omnium non opportuna, aut nimis tar[illegible], vel nimis præcipitata administratione, maximi momenti errorea intervenire, in dies adnotantur.

Verùm post hæc, imò ante hæc omnia tenetur 10
christiana obstetrix debitam ac veram baptizandi formam ut decet, scire, quam si non exquisitè calleat, mortaliter absque dubio, & gravissimè toties peccat, quoties baptizat. Navarr. *in Manual. c. 21. num. 7.* Patet enim quanta mala ex hac obstetricum ignorantia non fragilibus puerorum corpusculis, sed ipsorum animabus immineant: neq; enim baptizatus dicitur, qui non est baptizatus sub vera baptizandi forma à catholica Ecclesia præscripta: unde certum est, tales sic baptizatos vitæ æternæ bonis defraudari, quod in casu nostro ex ipsarum obstetricum culpa fit, digna animadversione expiada.

Præterea peccant obstetrices in præscribendo 11
victu puerperarum, contra id, quod Medicis placere noverunt: consueverunt enim audaculæ illæ mulierculæ ex proprio marte multa contra Medicorum dogmata præscribere, sibimetipsis persuadentes multò plura se Medicis cognoscere: & ideireo Medico præcipiente puerperæ abstinentiam à vino, aut jubente dandum esse vinum leve, & oligophorum, illæ contrà & vinum propinant, & illud quidem poteos ac meracum: ex quo fit, ut facilè genitales partes, ob extraneum conceptum calorem in partu, inflammatione tententur: sic etiam Medicu in nonnullis casibus tenuem victum præscribente, ut quando puerperæ retinentur partus purgamenta, & quando interdum ob id ipsum magna simul febre detinentur, ipsæ contrà victum non solùm plenum, sed pleonissimum instituunt, & in causa sunt ut febre aucta, puerpera in vitæ periculum deveniat. Reprimenda ergo earum audacia est, & si quid contra Medicorum præcepta pertinaciter peccare inveniantur, severissimè puniendæ, & officio obstetricis privandæ, maximè quandocunq; constet, ipsas etiam à Medicis admonitas ab iis erroribus non destitisse.

Errant etiam eædem mulieres non leviter, cùm 12
puerperis, aut aliis quibuscunque fœminis quicquam per os notatu dignum exhibere audent: hoc enim ipsis nullo modo permittendum, quia ignorant individuorum, morborumq; ac Medicamentorum naturam, & quicquid machinantur, casu faciunt: sed hic error est illis communis non solùm cum mulierculis aliis, sed etiam cum ineptissimis empiricis, cum quibus & ipsæ, ut decet, veniunt mulctandæ. Quia tamen obstetrices in iis, quæ 13
ad earum manus pertinent, parem cum Medicis aleam currere videntur, determinandum ulteriùs de quibusdam erroribus, qui cum erroribus Medicorum rationalium facilè conveniunt: & primò quoad consilia videndum esset, an teneantur obstetrices, mulieres cùm partui sunt vicinæ, aut quæ in ipso partu periclitantur, ad sacramentalem confessionem suadere, quia licèt actio partus sit naturalis ex se, tamen adeò de facili præter naturam evadit, & tam promptè exitialis fit, ut jure mulier in partu existens dicatur vitæ periculo exposita, in quo casu eas pœnitentiæ sacramento sese munire conveniens est: cùm ergo Medici teneantur eis, quorum curam suscipiunt, & maximè quando morbis exitialibus subjiciuntur, confessionem suadere, eodem modo obstetrices videntur teneri parturientibus eandem confessionem injungere. Erant medius fidius obstetrices ad hoc, medio juramento obstringendæ, antequam illis licentia impertire-

impertiretur in eo munere se exercendi, cùm tamen neque ullum tale, neq; aliud simile juramentum præstent. Ex mea verò sententia præstaret, non solùm ad hoc, medio juramento obligare, sed etiam ad multa alia, quæ ipsæ facillimè, & absq; ullo scrupulo contra propriam conscientiam patrare solent. Jurarent saltem: nulli se mulieri abortum consulturas, medicamenta ad sterilitatem conciliandam, aut ad alium quemlibet malum finem non exhibituras, pueros nascentes omnino juxta Sanctæ Matris Ecclesiæ præcepta excepturas, eosq; secundum eadem præcepta, quatenus opus fuerit, baptismatis lavacro aspersuras, omnem se superstitionem non tam in actu partus, quàm baptismi, & in alia quacunq; occasione relicturas.

Cæterùm quia obstetrices aliquando tanquam peritæ in judicium vocantur, ut in multis, quæ ad eas pertinent secundùm earum peritiam, sententiam suam propalent, ut cùm quæritur de alicujus virginis integritate, aut cùm de mulieris impotentia
14 ad copulam, aut cùm dubitatur, an mulier in utero habeat, necne, & in aliis permultis, certè non dubitandum, quod etiam de aliis Medicis firmavimus, in eis habere locum: peccare nempe eas mortaliter quotiescunque contra veritatem, & contra id, quod ex propria peritia sentiunt, Judici relationem faciant: quod peccatum eò magis grave magisque punibile est, quò magis in particularium hominum, vel ipsius justitiæ præjudicium, earum votum emanat.

15 Verumenimverò circa operationem errant obstetrices, si parientem in necessitate positam quacunq; occasione relinquant, & maximè si hoc faciant, ut ditiori serviant: tantundem enim est, ac si Medicus infirmum ante absolutam curationem deserat, quem magnæ culpæ reum fieri, *suprà, quæst.* 6. dixi. Si ergo ob absentiam obstetricis, quæ illam reliquerit, mulieri in partu positæ quicquam sinistri eveniat, non minùs illa punienda, ultra mortale peccatum, quod etiam illam incurrere est verisimile, ut de Medicis etiam cum Navar. dixi, *loc. cit.*

16 Sed hic error omissionis est, commissionis est qui sequitur, nimirum quando obstetrices jam vetulæ & invalido corpore obstetricio muneri ineptæ, tamen ab eo sese lucro inhiantes abstinere recusant, ex hoc enim quamplurimis non contemnendis erratis occasionem dare possunt; quæ in notabile tam parientium, quàm fœtuum præjudicium resultare possunt, & maximè in casibus difficilioribus, quando maximè & fœtus, & matres obstetricum alacritate, robore, perspicaciâ, ac dexteritate indigent, contra quàm illæ sese eis præbere possint, quia ex senio effœtæ jam sunt: viribusq; debiles, inertes ac tardæ, neq; possunt, ut decet, tantâ necessitate urgente, opem ferre. Non negaverim tamen, si judicio polleant, ut alterâ juniore, ac robustiore fœminâ ad manualia opera substitutâ, ipsæ præsentes consilio & fœtam, & fœtum, & juniorem obstetricem coadjuvent, quam etiam instruant quanam ratione sese in eo casu gerere debeat.

17 Determinandum autem erat, an mulieres obstetricis munus exercere absque eorum licentia possint, ad quos pertinet illam impertiri, nempe Medicorum, qui de Collegio Civitatis sunt, ac profectò cùm licentia concedatur præcedente examine, ex quo appatet, an tali officio idoneæ sint, necne, non possunt absque licentia obstetricem exercere, & si quicquam locum habet hîc similitudo, quemadmodum Medicus absque Doctoratu non potest mederi, ut dixi *suprà, quæst. septima*, sic neq; obstetrix eo officio fungi absque licentia poterit: excipiendi tamen casus necessitatis, in quibus unaquæque mulier obstetricem exercere tutâ conscientiâ potest, quemadmodum & Medicum non doctoratum, in casu necessitatis, posse mederi volunt DD.

Nec minùs quàm errent ipsi Medici, qui plures infirmos curandos suscipiunt & omnibus debitam opem ferre non possunt, peccant & ipsæ obstetrices, si plures parturientes, quibus accuratè subvenire non valeant: debent enim omnino illas relinquere, ut alias convocent, quæ obstetricari illis possint & solùm iis inservire, quas suâ se solertiâ juvare posse cognoscunt: aliter si ex hoc alicui damnum aliquod resultaverit, immunes à culpa non sunt. 18

SUMMARIUM.

1. *Infirmis assidentes veniunt hic sub nomine Medici.*
2. *Errata assidentium in quibus consistant.*
3. *Summa artis medicæ difficultas unde?*
4. *Assidentes quomodo errent circa administrationem medicamentorum.*
5. *Circa victus rationem quomodo errent assidentes.*
6. *Assidentes errant negligendo convocare Parochos.*

De Assidentium, seu Ministrantium erroribus.

QUÆSTIO X.

HI quoque, qui infirmis assident, aut illis aliquo modo ministrant, sub Medicorum censu 1
pronunc venire debent, nam & hoc multis erroribus implicari non advertentes contingit, qui etiam à legibus punitionem reportare deberent, quod etiamsi de facto non fiat, non est idcirco, quòd aliquando grave & mortale peccatum non incurrant. Omnia verò horum hominum errata 2
consistere videntur in exequendis quæ Medici præceperint: itaque aut omittentes ea, quæ illi jubent: aut facientes ea, quæ illi vetuerint, errare solent: factum autem aliquando est, imò & quotidiè fit, ut ob aliquem hujusmodi ministrantium assistentiumve errorem ægri plurima damna perpetiantur, & interdum etiam vitam cum morte commutent: eam ob rem inter præcipuas artis medicæ dif- 3
ficultates hanc agnovit, de ea tantoperè benè meritus senex noster Hippocrates, *lib.* 1. *Aphor.* 1. quòd non sufficiat Medico, ut rectè operetur, seipsum præstare opportuna facientem, sed necesse etiam sit, ut & ipsi ægri, & assidentes, illisque ministrantes, & exteriora in salutem ipsorum conspirent, faciendo ea, quæ ad eorum salutis acquisitionem pertinent.

Graviter ergo peccant multi, qui vel remedia à 4
Medicis proposita in ægrotorum utilitatem renuunt, quòd, exempli gratiâ, nimis implacida illis videantur, vel quòd illis non probentur, vel ea secundum Medicorum præceptum non adhibent, ut, jubente Medico, sanguinis extractionem ex venæ sectione, ipsi cucurbitulas malunt scarificatas applicari, vel hirudines, improbantes venæ sectionem, ægri debilitatem causati, aut præteritum venereis usum, aut aliud quid; sic & si Medicus purgans medicamentum præscribere voluerit, stomachi subversionem, ejusque imbecillitatem in medium afferentes, in causa sunt ut æger medicamentum non assumat, unde debitis auxiliis defraudatus, aut vitæ periculum subit, aut saltem in longum protrahitur. At narrari vix potest, quantopere

vulgares

vulgares hi Doctores ægris aſſidentes ipſis diſpendioſi ſint, niſum aliquod dubium in medium non afferant, & quod pejus eſt, ſemper ſe præ Medicis ipſis ſapere ſibi perſuadent.

In victus porrò ratione quàm freqoenter oon
5 leviter errent, vix poſſibile dictu eſt, & maximè mulieres, quæ præcipiente Medico victũ renuem, ipſæ ſemper pleniorem exhibent, ſemper, æternùmque ægri debilitatem, nunquam plenitudinem pertimeſcentes. Res autem à Medico vetitas, ut ægro morem gerant, paſſim offerunt: ſed non conſiderant, quòd ſi ex eorum errore æger decedat, ipſi ejus mortis rei efficientur, & idcirco etiam irregularitatem incurrunt, ut poſt Innoc. & alios DD. dicit Covarruvias *in 2. part. relect. §. 4. rubr. de Homic. n. 3. verſ. ex his etiam.* Non enim de raro fit, ut horum aliquis ægro obtemperare ſtudens, ipſum è medio tollat.

Cæterùm aſſidentes ægrotis, eiſque miniſtrantes peccare non eſt dubium, ſi negligentes ſint in 6
convocandis parochis & ſacerdotibus, qui ipſis ægris opportunè Eccleſiæ Sacramenta miniſtrent: quod multo magis habebit locum, ſi de his à Medico admoniti, juſſa non exequantur: quod enim ex ſe ad hoc teneantur ſub pœna mortalis peccati, ego quidem affirmare non auſus fuerim, quòd ad me hæc non pertineant, ſed ad Canoniſtas decidere. Certè ſi, quiſquis ſit, Medicum, cæteroſque negligentes videat in ſuadendo ægro confeſſionem, & in aliis ad animæ ſalutem ſpectantibus procurandis, & tamen ipſe idipſum negligat, cùm aliquid in his præſtare poſſit, non eſt ex mea ſententia (ſi tamen in his mea ſententia locum habet) à peccato immunis. Et hæc de Medicorum erroribus, ab otraq; Lege punibilibus, dicta ſufficiant.

LIBRI SEXTI
TITULUS SECUNDUS,
DE TORMENTIS ET POENIS.
Continens Quæſtiones octo.

SUMMARIUM.

1 *Non omnia tormenta, neq; omnes pœnæ indifferenter omnibus hominibus infligi poſſunt.*
2 *In tortura agitur de hominis ſalute.*
3 *Medici circa tormenta infligenda conſuluntur.*
4 *Pœnæ temperantur ob ætatem & morbum.*
5 *Tormentum eſt corporis cruciatus.*
6 *Tormentum propriè his quid ſit?*
7 *Quæſtio, Tortura, Tormentum, ſynonyma.*
8 *Quæſtio quid ſit?*
9 *Tortura quid ſit?*
10 *Tormenta, quæ nunc ſunt in uſu quatuor ſunt, & quænam ſint?*
12 *Tormenti nomine ſimpliciter prolato, de chorda intelligitur.*
13 *Rei ita torquendi, ut ſalvi & illæſi, vel innocentia, vel ſupplicio ſerventur.*
14 *Tormentis, verberibus, aut virgis rei non ſunt interimendi.*
15 *Tormenti chordæ deſcriptio.*
16 *Chorda tormentum vetuſtiſſimum.*
17 *Fidicula quid.*
18 *Chordæ tormentum infligitur aliquando per unum brachium.*
19 *Vigiliæ deſcriptio.*
20 *Deſcriptio Tormenti Taxillorum.*
21 *Deſcriptio Tormenti Sibillorum.*
22 *Tormentum famis.*
23 *Tormentum ſitis.*
24 *Vigiliæ tormentum in ejus inventionis principio quomodo venerit in uſum.*
25 *Ignis tormentum.*
26 *Tormentum aquæ.*
27 *Tormentum ex aceto.*
28 *Tormentum ex ſcarabæo.*
29 *Tormentum ex ſale, & capra.*
30 *Tormentum ex ſale, & linteo.*
31 *Pœnarum diviſio.*
32 *Temporalis pœna quid? quid item ſpiritualis?*
33 *Corporales pœnæ quæ?*
34 *Capitales pœnæ quæ?*
35 *Pœnæ non capitales corporis afflictivæ quæ?*

Tormentum, Quæſtio, Tortura, Pœna quid? tormentorum quot genera, quot item genera pœnarum.

QUÆSTIO I.

Errorum inquiſitionem tormenta manent, delicta pœnis expiantur, jure ergo poſt tractatum de erroribus, ſeu delictis Medicorum, de tormentis & pœnis agendum, de qua materia cùm inter miſcellanea diſſerere decreviſſem, & plura jam exaraſſem, viſum eſt, tractationem juſtæ quæſtionis modum nimis excedere, unde coactus calculum reducere, ſeorſim de iis agere oportuit, & unicam queſtionem in plures dividere, eis in unum titulum redactis. Videbatur autem hoc argumentum à Medico pro Juriſconſultis de neceſſitate tractandum, quia cùm tormentorum & pœnarum plura genera & plures gradus ſint, non omnia indifferenter, & in quocunq; gradu indifferenter omnibus infligi poſſunt: ſunt enim interdum, ut vel ob ætatem, vel ob naturæ debilitatem, vel ob aliquem morbum, vel vitium, vel ob ſexum, vel aliquam aliam conditionem rei, huic aut illi tormento ſint inepti, aut illud in hoc, aut illo gradu non ſuſtineant, aliàs ex eo tormento in eo gradu inflicto perituri, ſic & de pœnis dicendum: quorum omniũ conſideratio ad Medicum pertinere ſatis liquet, maximè cùm in tortura, hoc eſt, in tormentorum impoſitione agatur de hominis ſalute, ut dicit Farinac. *in pract. crimin. quæſt. 37. part. 2. tit. de Ind. & Tort. n. 4.* de iis autem, quæ ad hominum ſalutem 2
pertinent,

pertinent, præ omnibus Medicus est sollicitos, *arg. l. 1. §. Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.* Hinc
est, quòd in tormentis infligendis, si torquendus
alleget aliquam infirmitatem, ex qua ineptum tor-
mento se dicat, Medicorum ad hoc judicium expo-
scitur, ut post alios dicit Farinac. *ubi suprà, quæst.* 41.
3 *num.* 93. sic etiam reo deficiente in tormentis,
Medicus ad determinandum convocatur, an ulte-
riùs sine periculo torqueri possit, necne. Ambrosin.
de mod. form. process. lib. 4. cap. 14. num. 12. & utrùm
tortus ex immoderato tormento obierit, statur et-
iam Medicorum judicio, ut per Farinac. *ibid. quæ-
stione* 37. *n.* 141.

Sed ut palam fiat de quanam re futurus nobis sit
sermo, videndum est primò, quid sit tormentum,
quid item Quæstio & Tortura, qui termini pluries
progrediente sermone occurrere debent: quid de-
niq; sit Pœna, nam & de pœnis hîc agimus, quod in-
ter causas propter quas, pœnas aliquando esse tem-
4 perandas jubent leges, recenseatur etiam ætas &
morbus: itaq; de his quoq; agere operæ pretium est.
5 Tormentum igitur, ut omnibus manifestum est,
corporis est cruciatus: ex Jurisconsultis autem Bos.
in pract. crimin. tit. de Tort. n. 14. dixit, Torturam,
vel Tormentum esse magnum corporis dolorem,
omnis ergo dolor, dummodo sit magnus, hoc
modo tormentum, aut tortura dicetur, sed propriè
tormentum accipimus pro cruciatu ab extrinseco
per vim inflicto, propriissimè verò hîc intelligimus
6 pro cruciatu à Judice illato, ad veritatem ex reis
indagandam: quæ tamen definitio minùs bona
videri posset ex hoc, quia non semper inquisi-
tione à Judice per tormenta facta, ad veritatem ex
reis eruendam, intervenit cruciatus; cùm minæ
& terror à Judice incussus, & conductio ad lo-
cum tormentorum, & simplex spoliatio, & alliga-
tio rei, dicatur Tortura, & inter gradus torturæ
connumeretur. Clar. *lib. recept. sent. quæst.* 64. *num.*
30. Farinacc. *in pract. crimin. quæst.* 38. *num.* 34. Guaz-
zin. *ad def. Reor. def.* 30. *cap.* 22. *num.* 3. & tamen
in his nullus intervenit dolor, aut saltem non ma-
gnus. Dicendum tamen videtur, quòd DD. hæc
omnia voluerunt esse impropriè tormenta, unde
gradus quosdam, & rudimenta tormentorum ea
esse determinarunt, & largo modo tantùm esse
torturam. Farinacc. *ibid. n.* 43.

Sed & quæstio, & tortura, & tormentum syno-
7 nyma sunt, atque unum idemque apud Juriscon-
sultos significant, ut ex Gloss. & aliis dicit Char-
8 tar. *in practic. interr. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *numer.* 2.
Quæstio enim dicitur inquisitio veritatis per tor-
menta. *l. Item apud Labeonem. §. Quæstionem. ff. de
Injur. & fam. libell.* & propriè quæ in servos fie-
bant, teste Sigonio *lib. 2. de Jud. cap.* 14. Quæstiones
inquit, fuerunt testimonia servorum vi tormento-
rum expressa, & sic eo nomine utitur Cicero plu-
ries, ut in locis adductis ab eodem Sigonio *ibid.*
qui etiam quæstionem veram dicebat *lib. eod. cap.* 4.
Judicium publicum. Tortura quoque idem im-
portat, cùm dicatur esse corporis cruciatus ad
9 eruendam veritatem, Abb. *in cap. cum contempl'at. de
reg. Jur.* Bour. *de Ind. & tort. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 1.
Grilland. *de Quæst. & tort. dub.* 1. *num.* 3. Carrer. *in
pract. crimin. in princ. num.* 171. unum ergo, idemq;
hæc omnia significare videntur: quotiescunque
enim Judex, ut facti veritatem à reis eliciat, illos
tormentis subjici mandat, tunc intelligitur quæ-
stio, quæ & tortura. *d. l. apud Labeonem. §. Quæstionis
verbo.*
10 Cæterùm Pœna dicitur satisfactio pro delicto à
Lege, vel a Legis ministro imposita. Azo *in summa
rubr. de Pœnis. n.* 1. quæ quidem definitio optima
videtur, cùm comprehendat quodcunq; velis pœ-
narum genus, non inquam solùm quæ temporales
simul & corporales sunt, sed etiam pecuniarias, quæ
corporales non sunt; & alias quascunq;, quinimò
etiam spirituales, nam & satisfactiones impositæ à
à confessariis, tanquam primæ ac supremæ Legis
ministris in ea definitione comprehenduntur, &
pœnæ, seu pœnitentiæ dicuntur, de quibus tamen
cùm verba facere sit necessarium; pro iis, quæ ad
nostram facultatem spectant, id quidem in alium
opportuniorem locum rejiciemus.

Tormentorum porrò, quemadmodum & pœna-
rum quamplurima sunt & esse possunt genera: sed
neque possibile est de omnibus mentionem habere,
neq; ad rem nostram necessarium: de iis enim so-
lummodò tormentis & pœnis nobis disserendum,
in quibus infligendis aliquando Medicorum judi-
cium exposcitur. Unde eâ de causa relinquam datâ
operâ de iis tormentis, aut pœnis quicquam affer-
re; quæ de præsenti in usu non sunt, nisi de paucis,
& per transennam id fiat: nam pluribus apud vetu-
stiores tormentis rei torquebantur, quàm nunc fiat,
& illis quidem tam atrocibus & immanibus, ut in-
tolerabili cum dolore ac cruciatu, aliquando etiam
cum membrorum mutilatione, usque eorum de-
perditione adhiberentur, qualia erant ea, quæ præ-
cipuè in SS. Christi Martyribus excruciandis in
usum trahebantur, de quibus abundè Anton. Gal-
lon. *in lib. ad hoc dicato.*

Sed tormenta, quæ modò in usu sunt, quatuor 11
tantùm esse; testantur recentiores, nempe tor-
mentum funis vel chordæ, tormentum vigiliæ, ta-
xillorum, & sibillorum: omnium tamen usitatissi-
mum & frequentissimum esse tormentum funis,
DD. unanimiter fatentur, Carrer. *in pract. crimin.
in princ. numer.* 178. Chartar. *in sua pract. interr.
reor. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 4. & 6. Farinacc. *quæst.* 38.
num. 61. Ambrosin. *de mod. form. process. in fin. lib.* 4. 12
cap. 1. *num.* 2. & ex Medicis Fortun. Fidel. *lib. 2. de
Relat. Med. cap.* 3. *in princ.* & idcirco torturæ
nomine simpliciter prolato, de hoc intelligi dicit
Ambrosin. *ibid. cap.* 8. Ratio verò cur horum tan-
dem tormentorum tantum usu acquieverint Judi-
ces, ita ut novorum usum interdixerint, ut post alios
dicit Chartar. *ubi suprà, num.* 7. & 9. Farinac. *ibid.* 13
num. 55. & *seq.* ea est, quia cùm rei in quæstionibus
exercendis ita torquendi sint, ut salvi & illæsi in-
nocentiæ vel supplicio serventur, sic disponenti-
bus Legibus, *in l. Quæstionis modum. ff. de Quæstion.*
quam sequuntur omnes DD. Guido à Suzar. *de
Ind. & tort. num.* 3. Carrer. *ubi suprà, num.* 53. &
quæst. 41. *num.* 93. & ex nostris Fortun. Fidel. *ubi
proximè, in princ.* cumque expressè prohibitum à
Lege reperiatur, ne tormentis, verberibus aut vir-
gis rei sint pro pœna interimendi. *l. Aut damnum.* 14
§. hostes autem. ff. de Pœnis. nullum tormentum adin-
ventum est, quo magis, aut meliùs id consequi
liceat, quod Judices intendunt (nempe absque
vitæ dispendio per cruciatus veritatem ex reis eli-
cere) quàm prædictis quatuor tormentorum ge-
neribus, & maximè funis, quia hæc inferendo
multum dolorem, & cujus acerbitate coguntur
rei inviti veritatem propalare, non admodum cor-
poris saluti incommodant, ut de chorda præcipuè
dicebat idem Fortunat. *ibid. in princ.* licèt ex Juris-
consultis Brunus *in tract. de Ind. & Tortur. part.* 2.
capit. 2. *num.* 6. dicat, multa pericula solere eve-
nire ex funis tormento, quæ tamen prudentiâ,
ac so-

ac folertiâ, & præcautione ipsius Judicis facilè evitari possunt.

Horum autem tormentorum descriptionem, atque illam quidem integram, quantum in me erit, lectori meo & maximè Medico, qui nullam de eis notitiam habeat, ex proprio marte talem dabo. Chordæ igitur tormentum nulli non notum hoc

15 modo infligitur. Reo denudato brachia retrò in dorsum contorquentur: invicemque superposita tenui, sed coriaceo vinculo digitum latitudine non æquante, quod vocant, *la stringa*, arctissimè supra carpum, seu brachiale obligantur: dehinc crassiori vinculo similiter coriaceo, sed tereti iterum super primum vinciuntur, atque per hoc funi ex alta trochlea pendenti reus alligatur, tum per trochleæ curriculum sursum trahitur & pendulus eo modo ad Judicis libitum relinquitur. Aliquando reo usque ad trochleam sublato, funis relaxatur, reusque suo pondere labi deorsum permittitur, ita ut suspensus à terra remaneat, quod interdum repetitur bis, aut ter: sed quia non satis, aliquando est simplex suspensio, neque repetiri ictus, in ulra Judices machinantur ad majorem cruciatum reis inferendum, ut funis quassationes, pondera rei pedibus appensa, compedes, urcei aqua pleni, baculus divaricandis ac distrahendis pedibus inditus, & alia hujuscemodi: sed præ omnibus, superioribus temporibus in usu erat aqua frigida in dorsum projecta, de quibus omnibus suo loco abundè disseremus.

16 Cæterùm hoc tormentum novum non esse, unanimiter DD. omnes testantur, sed vetustissimum, vocatumque apud veteres, fidicularum nomine, ut *in l. Decuriones. C. de quæstionib. & l. Nullus. C. ad l. Iuliam Majestatis*: ac de eo etiam meminit Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib.* 10. *cap.* 5. inter alia tormenta veteribus usitata: sed de hac voce, fidiculæ, maximum intervenit dubium, cùm non constet quid verè essent: certum est fidicularum nomen diminutivum esse à fidibus, fides autem chordas nerveas esse, quibus in aliquibus musicis instrumentis utimur, Terent. *in Eunuch. Act.* 1. *Scen.* 2.

Itubi hanc formâ vides honestâ virginem,
Et fidibus scire.

Virgil. *lib.* 6. *Æneid.*

Si potuit manes accersere Conjugis Orpheus,
Threiciâ fretus cithara, fidibusq; canoris.

Sumitur & hoc nomen pro ipso quoque instrumento musico. Fidiculæ ergo sunt & ipsæ nervea quædam vincola, quibus reorum brachia dum tormentis subjiciuntur, alligari solent: imò & iis ipsis in aliis tormentis infligendis utebantur, ut in eculeo maximè testatur Signor. *de Indiciis lib.* 3. *c.* 18. Sed aliam esse magis usitatam ac propriam fidicularum significationem dicit Martin. Delt. *in comm. Troad. Senec. part.* 2. *n.* 560. & Ant. Gallon. *de*

17 *cruciat. Mart. c.* 3. *pag.* 57. esse nempe fidiculas ungulas, quibus torquentur in eculeo appensi, & alia de hoc nomine vide apud ipsos: sed & Calepinus utramq; significationem amplectitur. Apud Suetonium certè fidicularum nomen, *in Tiberio, c.* 62. (qui locus ab illis etiam adductus est) nullo modo aptari potest ungulis ferreis, sed benè cõvenit parvis funibus (& fortè nerveis, qualibus in musicis instrumentis utimur) quibus Tiberius aliquos largâ meri potione per fallaciam oneratos, vetitis deligatis fidicularum simul, hoc est, stri[illegible] rum fuoiculorum urinæque tormento distentabat.

Sed quicquid sit de prædictis, certum est, chor- 18
dæ tormentum non idem esse cum tormento eculei, ut notat Alciat. *lib.* 10. *Parerg. c.* 11. (nam aliqui hoc nomine chordæ tormentum appellant, ut Fortunatus) quod satis patet per ea, quæ afferunt Sigonius *lib.* 3. *de Judiciis, c.* 18. & Anton. Gallonius *de cruciat. Mart. cap.* 3. quale autem tormentum esset eculeus, videndum apud eosdem. Illud tantùm addam, eculeo usos fuisse veteres in quæstionibus, culeo, vel culleo (utroq; enim modo scriptum reperio) ad pœnam parricidii, erat autem culleus saccus, in quo includebatur parricida cum simia, gallo, cane & serpente, & in mare projiciebatur, vel in flumen, ut *Instit. de publ. iud.* §. *alia deinde lex.* unde Juvenalis *Sat.* 8.

Cujus supplicio non debuit una parari
Simia, non serpens unus, non culeus unus.

Et *Sat.* 13.

Et deducendum corio bovis in mare, cum quo
Clauditur adversis innoxia simia fatis.

Sed de chordæ tormento nunc hæc sufficere existimo: ad alia transeundum, dummodò non prætereamus, quòd præsente aliquo impedimento in alterutro brachio ipsius rei, torquetur per brachium tantùm sanum, ut post Brun. *de ind. & tort. part.* 2. *c.* 2. *n.* 6. Farinac. *citata quæstione* 38. *num.* 63. & Guazzin. *ad defens. Reor. def.* 30. *cap.* 20. de qua re peculiariter est suo loco considerandum. Qui cruciandi modus etiam apud Tyrannos in usu fuisse in SS. Martyribus torquendis, testatur Gallon. *de cruciat. Mart. cap.* 1. *pag.* 8.

Secundum tormentum, quo in præsentiarum utuntur, illud est, quod tormentum vigiliæ nominant, quod quidem ex nonnullis conditionibus atrocius multò videtur, quàm tormentum funis: est autem hoc tormentum hujusmodi. Reus in to- 19
tum denudatus, illique pilis omnibus etiam tecondiratum partium detasis, brachiis versus spinam retrò contortis, ut in tormento chordæ, alligatur tanquam fune torquendus. Tripes tum scamnum in promptu est, quod capram, vel equum, vel mulgo, *il Cavalletto* nuncupant, sexipedalis altitudinis, cujus summitas ex quadrangulari tabula lignea est pollicaris crassitudinis, latitudinis undique bipalmaris: ejus tabulæ superficies plana quidem in totum non est, sed sensim, paulatimque versus medium ex singulis lateribus sese elevans, in obtusum angulum definit seu potiùs obtusam planitiem efformat. Reus eo modo chordæ ex trochlea pendenti alligatus hîc sedens sistitur. Lata insuper fascia ad pectus inditur, ac retrò in proximo pariete firmatur: uterque humerus muris hinc inde à lateribus existentibus longo funiculo medius deligatur: tum ad pedes longus inditur baculus ipsos pedes divaricans, ne eos reus jungere possit: hic baculus per alium funiculum, quo medius ligatur, sursum elatus pedes etiam & crura rei attollit, adversoque parieti firmatur. Hoc modo relinquitur misellus per decem, duodecim, quindecim, aut viginti, & plures horas ad Judicis libitum, nisi delicta confiteatur, eâ tamen cautelâ adhibitâ, ne brachia retrò contorta per crassiorem funem trochleæ appensum nimis extendantur: sic enim, ut misero rei multum extensis brachiis de vita periclitetur, ut notat Farinac. *quæstione* 38. *numer.* 61. ubi plures ex nimia brachiorum extensione in ipso tormento periisse narrat. Aliis autem ex eo tormento, licèt magnum dolorem ac cruciatum, multumque laboris ac molestiæ rei percipiant, nullum tamen vitæ periculum

incutrunt, nisi quid obstet, ut aliqua membrorum principalium debilitas, morbi aliqui peculiares, corporis habitus & dispositio, ætas, aut quid simile, ut suo loco videbimus.

Sed ubi adsint aliqua impedimenta, ex quibus neq; chordæ, neq; vigiliæ tormento rei supponi possint, tettium tormenti genus in eorum locum succedit, quo de præsenti Judices utuntur, quod
20 Taxillorum appellant, vulgo autem *la Stanghetta*, de quo post alios Fatio. *quæst*. 28. *n*. 67. quod sic describam.

Reus, ut opportunum videtur, alligatur, nudisque pedibus in terram prope destinatum parietem prosternitur. Taxillos tum ferreos binos paratos habent, quatuor digitorum latitudinem undique æquantes, digitalis crassitudinis, atq; in medio excavatos quantum malleolorum alterutrum capere possint: est tamen inferior taxillus ob id, eo qui superponitur interno malleolo major. Supponitur ergo major taxillus reo pedem porrigere coacto, superponiturq; minor super dictum internum malleolum. Tum in pariete foramen est quatuor digitorum latitudinis, in quod ligneum repagulum ac forte inditur, ejusdem latitudinis, crassitudinis digiti crassioris, longitudinis verò quatuor, vel quinq; palmorum. Tum tortor repagulum super taxillus validè premit, iteratq; ad Judicis voluntatem premere, ex quo dolor atrox quidem & notabilis excitatur: est enim pars compressa maximè sensibilis.

Deniq; in debilibus, fœminis ac pueris leviori
21 tormento ad præsens utuntur, quod sibilotum vocant, de quo idem Farinac. & adducti per eum *ibid. n*. 68. quod tormentum an idem sit cum eo, quod digitalia Antiqui nominabant, de quibus ex Synosio Mart. Delt. *in Senec. Troad. part. ult. n*. 560. ego ingenuè fateor me ignorare, cùm quale tormentum illud esset, apud neminem invenire licuerit. Nostrum autem hoc modo repræsentabo. Lignea paxilla habent numero sex, longitudinis octo transversorum digitorum, torno fabricata ex forti ligno, maximè verò ex buxo: pollicaris sunt crassitudinis, capitulo oblongo & utrinq; capitata, & in utroq; capitulo perforata. Quod inter utrumque capitulum est, in cochleæ modum est affabrefactû, utrinque autem per capitulorum foramina forti funiculo conjunguntur, ipsaq; funiculi capita currenti modo copulantur. Reus ergo coriaceo vinculo illo, quod diximus appellari *la Stringa*, alligatis manibus simul super brachiale, in orantis speciem, ante Judicem sistitur. Tum singuli paxilli in singulis digitorum interstitiis interponuntur, ita ut duo postremi extra utriusque manus interstitia digitos comprehendant, hinc tormentatius validè funiculum attrahens, nodumque coarctans, digitos comprimit cum non aspernabili dolore, iteratq; ad Judicis mandatum premere, eo interim instante, ut veritatem propalet. His jam descriptis tormentis ad præsens, hîc maximè, Judices in quæstionibus utuntur. Sed & vetustiores, & anteactæ quoq; ætatis homines, aliis quampluribus tormentis utebantur, quorum aliqua ob eorum levitatē, alia ob atrocitatem ab aula recesserunt: horum plura recenset Brun. *de Indiciis, & Tort. part*. 2. *n* 6. Quorum nonnulla hîc, cum parvulis quibusdam aliis, non ad aliū effectum recensebo, nisi ut apertum fiat quantâ nunc lenitate, respectu præteritorum temporum Justitia exerceatur: licèt quæ recensebo, vix minima pars sint eorum, quibus antiquiores, & tyranni præsertim in sanctos Christi Martyres utebantur.

Crudelitatem nimiam sapiebat illud, quòd fame 22
exercebant, subtrahendo ad nonnullos dies quotidianum victum, donec famis impatientia reorum pertinaciam superaret. De hoc tormento meminit etiam citatus Brun. *ibid. cap. eod. num*. 1. & Carret. *in pract. crim. tract*. 2. *de Ind. & tort. num*. 180. Hoc autem tormentum grave quidem erat, sed nonnisi ad certum tempus periculosum, cujus tamen termini non possunt in particularibus assignari, sed de ea re plura dixi *lib*. 4. *superiori tit*. 1. *quæst*. 7. *à n*. 4. *ad plures seqq*.

Sed hoc multò immanius erat, multoque magis 23
intolerabile tormentum, sitis: curabant enim, ut reo quantum vellet ciborum, salsorum præcipuè, ad comedendum ultrò daretur, potu omnino denegato. Hic quidem cruciatus erat maximæ considerationis, quia quantumvis magnus esset is, qui ex fame proveniebat, nunquam æquare potuit cruciatum provenientem ex siti. Cur autem id ita in rei veritate se habeat, dixi aliàs *lib*. 5. *tit*. 1. *quæstione* 5. *n*. 12. Sed erat fortè hoc tormentum suspectum, cùm sitis à nonnullis facilè ad multos dies toleretur, imò acceptum habeamus, multos toto vitæ curriculo nihil bibisse, ut patet ex historiis relatis per Schenck. *lib*. 3. *Observ. tit. de siti*. nam asitos quidem per aliquod longum tempus nonnullos fuisse satis compertum est, sed toto vitæ curriculo neminem, adipsos tamen per totam vitam nonnullos, ut dixi, fuisse constat, & testantur etiam Alexand. Bened. *lib*. 11. *pract. c*. 17. & Bruyerin. *de re cib. libr*. 16. *capit*. 6. & præter allatos à Schenckio, recensetur alia observatio ex Plateto Marchionis cujusdam, à doctissimo Daniel. Sennert. *lib*. 3. *consummatissima ejus practica, part*. 1. *sect*. 2. *c*. 6.

Mitius multò prædictis erat in natalis sui primor- 24
diis, tormentum vigiliæ: Reus enim in scamno sedere jussus, absque ullo forrasse fulcimento, per quadraginta horas neque se movere, neque dormire permittebatur: (fortè etiam nonnullis ingeniis utebantur, ut somnolentum redderent, ut maximè si post largiorem cœnam, & uberiorem potum tormento reum subjecissent) apponebantur enim hinc inde custodes, qui illum dormire tentantem expergefacerent: eo etenim tædio, & molestiâ mirum in modum reus exagitatus, promissa sibi quiete illectus, veritatem propalabat: nam hoc tormento nullum efficacius aut præstantius, minusve noxium esse, rectè dicit Mart. Delr. *in Seneca Troad. part*. 2. *num*. 560. *in fin*. neque aliter se primùm eo tormento usum dicit Marsil. & post ipsum quotquot DD. de eo verba faciunt, & maximè Farinac. *ubi sæpe. n*. 70. Sed Judicum modernorum solertia, vel severitas pertinacitate delinquentium, & facinorum immanitate concitatorum, tormenti atrocitatem indies novis ingeniis adauxit, ita ut ad id deducta res fuerit, ut coacti fuerint Principes ejus tormenti pernecabilitatem aliqualiter moderari, & modum Judicum crudelitati præscribere, ne miseri rei, ut sæpe factum est, inter quæstiones decederent.

Sed non contenti præteritorum sæculorum Ju- 25
dices fame, siti, vigiliâ reos cruciare, etiam igne & aqua in quæstionibus usi sunt. Igne autem, duplici modo, aliquando enim nudis pedibus accensos carbones reos calcare cogebant, atrox certè suppliciū, non tormentum, ex quo in posterum inutiles miseri evadebant, usu pedum omnino orbati. Aliàs (& hoc erat magis in usu, nam illo tyranni præcipuè in SS. Martyribus cruciandis usi sunt, de quo

Gallon.

Gallon. *de cruciat. Mart. cap. 7. & 8.*) Reorum pedes porcinâ pinguedine perunctos, magno igni appropinquandos curabant, ipsis, ut par erat, arctissimè vinctis, ne loco dimoveri possent. Ab humanitate & hoc nimis alienum, nam & ab hoc non secus quàm à priori, plerumq; homines ad pedum usum inhabiles reddebantur, ut geminus testatur casus apud Benardin. *in schol. ad Ambrosin. tract. de modo form. process. lib. 4. c. 8.* unde jure ab eo abstinendum de præsenti suadet, cum eod. Ambrosin. *eod. c. 8. n. 11.* idem Bernardin. *ibid.*

26 Aqua etiam dupliciter reos cruciabant. Carnificinum illud erat, cùm reo, manibus, pedibusque suis alligatis compressoque naso, ahenum aquâ plenum in os infundebant, dehinc alterum atque alterum, usque ad septem & ultra. Strangulationis in his facilè imminebat periculum, præter alia mala inde secutura. Eâ ratione reos torquere consuevisse vetustiores, ex Jo. Millæo testatur Chartar. *lib. 4. Pract. inter. reor. cap. 2. n. 3.* sed Brun. *de Ind. & tort. part. 2. quæst. 2. n. 6.* consuevisse dicit aliquos aquam in reorum nares infundere ore obstructo: alios verò non simplici aquâ usos, sed calce immixtâ, quod cum multò majori molestia, majori periculo reos subjiciebat & majorem hominum impietatem arguebat. Neque hoc inferius tormentum illud fuisse crediderim, quod aceto, vel aquâ aceto immixto exercebant, eodem modo, nempe vel ipsum acetum, vel poscam meraciorem in nares infundendo: hoc in servis plectendis utebantur, ut patet apud Aristophanem, quem

27 refert Laurent. Pignor. *de servis, pag. 14.* Parem hoc cum superiori habuisse & molestiam, & periculum crediderim.

Ridiculum illud medius fidius erat, sed tædii

28 plurimum habuisse existimo, quod Scarabæo fiebat, de quo tormento Brun. *ubi proximè.* & Bellovis. *in practic. Iudic. part. 2. rubr. de Quæst. num. 48.* denudato atque alligato reo, vivus scarabæus supra ventrem, seu in umbilico ponebatur, inde catino vel cyato intercludebatur, ut inde egredi non posset: mirum enim est quantum molestiæ animalculum illud afferre eo modo possit: sed quid mirum de scarabæo dixi? quis id non credit in mentem redigat, quantum molestus sit pulex in aure inclusus.

29 Multo magis molestum fuisse existimo, quod sequitur tormentum, neqe tamen multum habuisse periculi, si modus adhiberetur. Reo discalceato alligatoque, muriâ, salitâ nempe aquâ pedes madefaciebant: fortè etiam sale plantis confricatis, ipsoque in scamno optimè vincto, ne loco dimoveri posset, capram ad ejus pedes lingendos admovebant: fiebat enim, ut capta salis aviditate allecta propriæ linguæ scabritie plurimum tædii eo linctu afferret, neque facilè tolerabile, neque enim solùm tædium, sed dolorem attulisse vero consentaneum est, cùm carnem aliquando usque ad ossa corroderet. De hoc tormento meminit Brun. *ubi suprà,* & ex recentioribus Gomesius *de Sale, lib. 2. n. 28.*

30 qui & aliud tormentum ex sale factum describit hoc modo. Tum aliud longè gravius, quod ministro sale tendit ad strangulationem: fit enim magno quodam linteo sale & aquâ madefacto, quod in os, & guttur supplicis ingeritur: cui ob id maximè adhibetur sal, ut hujus sapore duce major fiat tum in gutture hiatus, tum in gustu appetitio, indeque facilior lintei insinuatio, unde præ angustia spiritûs aut timeatur suffocatio, aut ferè ad animi usque deliquium reus torqueatur. Hæc Gomesius. Sed Bellovis. *ubi suprà, num. eod.* de hoc tormento memoriam habuit, simplici linteo aquâ madefacto fieri solito: apud quem etiam alia tormentorum genera jam exoleta videre licet, quorum etiam nonnulla videnda apud Delr. *in Senecâ Troad. n. 560.* & apud Gallonium plura *lib. de cruciat. SS. Martyrum*: & alia ex aliis hîc commemorare possem, sed ne inanem operam sumpsisse videar, de his plura non addam.

Cæterùm pœnarum genera quamplurima sunt, eorumque plura recensentur in text. *l. si quis fortè. §. final. & ll. seqq. ff. de Pœnis*: nobis tamen de nonnullis tantùm verba facienda, & meo modo pro nunc sic dividam. Pœnæ vel spirituales sunt, vel temporales. Temporales voco à Judice quocunque, sive 31
is laicus sit, sive ecclesiasticus, pro delictis publicis inflictas. Spirituales voco à Dei ministris, nempe 32
à confessariis, vel aliàs ab ecclesiasticis Judicibus impositas, in peccatorum nonnullorùm satisfactionem, quas propriè pœnitentias vocamus, de quibus tamen seorsim inter miscellanea, verba faciam, unicâ ad hoc quæstione dicatâ. Pœnarum autem temporalium corporales aliæ, aliæ pecuniariæ. Corporales voco non eas solùm, quæ sunt cor- 33
poris afflictivæ, sed eas etiam, quæ vel libertatem adimunt, vel civitatem, vel etiam honorem. Quarum aliæ capitales sunt, aliæ non capitales. Capitalium aliæ civiles, aliæ simpliciter capitales. Non capitalium aliæ sunt corporis afflictivæ, aliæ non. Simpliciter capitales sunt, quibus imponitur ultimum supplicium. Civiles, cùm inferunt summam capitis diminutionem absque sanguine, ut est exilium perpetuum, bonorùm & libertatis amissio, carcer perpetuus, deportatio, in quibus rei, tanquam si ampliùs in humanis non essent, habentur, 34
ut elicitur *ex l. Rei. ff. de Pœnis. & l. licet. ff. de verbor. signif.* Non capitales corporis afflictivæ sunt fustigatio, verberatio, membri abscissio, tortura ad pœnam data, & aliæ ad hunc modum. Quæ corporis afflictivæ non sunt, exilium est ad tempus, carcer ad tempus pro pœna injunctus & hujusmodi: de quarum nonnullis, quæ ad nostrum argumentum facere videntur, suo loco & tempore differemus.

SUMMARIUM.

1 *Tormenta eadem non semper uno eodemque modo infliguntur.*
2 *Tortura est remedium subsidiarium pro veritate in Iudiciis eruenda, quando aliàs haberi non potest.*
3 *Torturæ gradus quot.*
4 *Primus torturæ gradus.*
5 *Prægnans non potest terreri.*
6 *Pueri & decrepiti an terreri possint.*
7 *Timor & terror animi defectum excitant.*
8 *Puerpera an possit terreri.*
9 *Mulier menstruata an terreri possit.*
10 *Mulier menstruis fluentibus non est torquenda.*
11 *Secundus torturæ gradus, & qui ab eo debeant esse immunes.*
12 *Tertius torturæ gradus.*
13 *Tristitia senibus inimicissima.*
14 *Quartus torturæ gradus.*
15 *Quintus torturæ gradus.*
16 *Carcer est quadam torturæ species. Contrarium a seq.*
18 *Carcer propriè est tormentum.*
19 *Carcer non facit quæstionem.*
20 *Quæ Medico consideranda, cùm judicium ferre debet, an quis in carcere absq; periculo detineri possit.*
21 *Quomodo pronuntiare debeat Medicus circa detentionem reorum in carceribus.*
22 *In carcerato ob levem causam, levis infirmitas sufficere debet ad illum ex carcere eximendum.*
23 *In carcerato ob gravem causam, levis infirmitas non sufficit ad illum liberandum.*

intuttunt, nisi quid obstet, ut aliqua membrorum principalium debilitas, morbi aliqui peculiares, corporis habitus & dispositio, ætas, aut quid simile, ut suo loco videbimus.

Sed ubi adsint aliqua impedimenta, ex quibus neq; chordæ, neq; vigiliæ tormento rei supponi possint, tertium tormenti genus in eorum locum succedit, quo de præsenti Judices utuntur, quod
20 Taxillorum appellant, vulgo autem *la Stanghetta*, de quo post alios Fario. *quæst.* 28. *n.* 67. quod sic describam.

Reus, ut opportunum videtur, alligatur, nudisque pedibus in terram prope destinatum parietem prosternitur. Taxillos tum ferreos binos paratos habent, quatuor digitorum latitudinem undique æquantes, digitalis crassitudinis, atq; in medio excavatos quantum malleolorum alterutrum capere possint: est tamen inferior taxillus ob id, eo qui superponitur interno malleolo major. Supponitur ergo major taxillus reo pedem porrigere coacto, superponiturq; minor super dictum internum malleolum. Tum in pariete foramen est quatuor digitorum latitudinis, in quod ligneum repagulum ac forte inditur, ejusdem latitudinis, crassitudinis digiti crassioris, longitudinis verò quatuor, vel quinq; palmorum. Tum tortor repagulum super taxillos validè premit, iteratq; ad Judicis voluntatem premere, ex quo dolor atrox quidem & notabilis excitatur: est enim pars compressa maximè sensibilis.

21 Deniq; in debilibus, fœminis ac pueris leviori tormento ad præsens utuntur, quod sibilorum vocant, de quo idem Farinac. & adducti per eum *ibid.* *n.* 68. quod tormentum an idem sit cum eo, quod digitalia Antiqui nominabant, de quibus ex Synōsio Mart. Delr. *in Senec. Troad. part. ult. n.* 560. ego ingenuè fateor me ignorare, cùm quale tormentum illud esset, apud neminem invenire licuerit. Nostrum autem hoc modo repræsentabo. Lignea paxilla habent numero sex, longitudinis octo transversorum digitorum, torno fabricata ex forti ligno, maximè verò ex buxo; pollicaris sunt crassitudinis, capitulo oblongo & utrinq; capitata, & in utroq; capitulo perforata. Quod inter utrumque capitulum est, in cochleæ modum est affabrefactū, utrinque autem per capitulorum foramina forti funiculo conjunguntur, ipsaq; funiculi capita currenti nodo copulantur. Reus ergo coriaceo vinculo illo, quod diximus appellari *la Stringa*, alligatis manibus simul super brachiale, in orantis speciem, ante Judicem sistitur. Tum singuli paxilli in singulis digitorum interstitiis interponuntur, ita ut duo postremi extra utriusque manus interstitia digitos comprehendant, hinc tormentarius validè funiculum attrahens, nodumque coarctans, digitos comprimit cum non aspernabili dolore, iteratq; ad Judicis mandatum premere, eo interim instante, ut veritatem propalet. His jam descriptis tormentis ad præsens, hîc maximè, Judices in quæstionibus utuntur. Sed & vetustiores, & anteactæ quoq; ætatis homines, aliis quampluribus tormentis utebantur, quorum aliqua ob eorum levitatē, alia ob atrocitatem ab aula recesserunt: horum plura recenset Brun. *de Indiciis, & Tort, part.* 2. *n* 6. Quorum nonnulla hîc, cum parvulis quibusdam aliis, non ad aliū effectum recensebo, nisi ut apertum fiat quantâ nunc lenitate, respectu præteritorum temporum Justitia exerceatur: licèt quæ recensebo, vix minima pars sint eorum, quibus antiquiores, & tyranni præsertim in sanctos Christi Martyres utebantur.

Crudelitatem nimiam sapiebat illud, quòd fame exercebant, subtrahendo ad nonnullos dies quotidianum victum, donec famis impatientia reorum pertinaciam superaret. De hoc tormento meminit etiam citatus Brun. *ibid. cap. eod. num.* 1. & Carrer. *in pract. crim. tract.* 2. *de Ind. & tort. num.* 180. Hoc autem tormentum grave quidem erat, sed nonnisi ad certum tempus periculosum, cujus tamen termini non possunt in particularibus assignari, sed de ea re plura dixi *lib.* 4. *superiori tit.* 1. *quæst.* 7. *à n.* 4. *ad plures seqq.* 22

Sed hoc multò immanius erat, multoque magis intolerabile tormentum, sitis: curabant enim, ut reo quantum vellet ciborum, salsorum præcipuè, ad comedendum ultrò daretur, potu omnino denegato. Hic quidem cruciatus erat maximæ considerationis, quia quantumvis magnus esset is, qui ex fame proveniebat, nunquam æquare potuit cruciatum provenientem ex siti. Cur autem id ita in rei veritate se habeat, dixi aliàs *lib.* 5. *tit.* 1. *quæstione* 5. *n.* 12. Sed erat fortè hoc tormentum suspectum, cùm sitis à nonnullis facilè ad multos dies toleretur, imò acceptum habeamus, multos toto vitæ curriculo nihil bibisse, ut patet ex historiis relatis per Schenck. *lib.* 3. *Observ. tit. de siti*, nam asitos quidem per aliquod longum tempus nonnullos fuisse satis compertum est, sed toto vitæ curriculo neminem, adipsos tamen per totam vitam nonnullos, ut dixi, fuisse constat, & testantur etiam Alexand. Bened. *lib.* 11. *pract. c.* 17. & Bruyerin, *de re cib. libr.* 16. *capit.* 6. & præter allatos à Schenckio, recensetur alia observatio ex Plateto Marchionis cujusdam, à doctissimo Daniel. Sennert. *lib.* 3. *consummatissimæ ejus practicæ, part.* 1. *sect.* 2. *c.* 6. 23

Mitius multò prædictis erat in natalis sui primordiis, tormentum vigiliæ: Reus enim in scamno sedere jussus, absque ullo forrasse fulcimento, per quadraginta horas neque se movere, neque dormire permittebatur: (fortè etiam nonnullis ingeniis utebantur, ut somnolentum redderent, ut maximè si post largiorem cœnam, & uberiorem potum tormento reum subjecissent) apponebantur enim hinc inde custodes, qui illum dormire tentantem expergefacerent: eo etenim tædio, & molestiâ mirum in modum reus exagitatus, promissa sibi quiete illectus, veritatem propalabat: nam hoc tormento nullum efficacius aut præstantius, minusve noxium esse, rectè dicit Mart. Delr. *in Seneca Troad. part.* 2. *num.* 560. *in fin.* neque aliter se primùm eo tormento usum dicit Marsil. & post ipsum quotquot DD. de eo verba faciunt, & maximè Farinac. *ubi sæpe. n.* 70. Sed Judicum modernorum solertia, vel severitas pertinacitate delinquentium, & facinorum immanitate concitatorum, tormenti atrocitatem indies novis ingeniis adauxit, ita ut ad id deducta res fuerit, ut coacti fuerint Principes ejus tormenti pernecabilitatem aliqualiter moderari, & modum Judicum crudelitati præscribere, ne miseri rei, ut sæpe factum est, inter quæstiones decederent. 24

Sed non contenti præteritorum sæculorum Judices fame, siti, vigiliâ reos cruciare, etiam igne & aqua in quæstionibus usi sunt. Igne autem, duplici modo, aliquando enim nudis pedibus accensos carbones reos calcare cogebant, atrox certè suppliciū, non tormentum, ex quo in posterum inutiles miseri evadebant, usu pedum omnino orbati. Aliàs (& hoc erat magis in usu, nam illo tyranni præcipuè in SS. Martyribus cruciandis usi sunt, de quo 25

Gallon.

Gallon. *de cruciat. Mart. cap. 7. & 8.)* Reorum pe-
des porcioâ pinguedine perunctos, magno igni ap-
propinquandes curabant, ipsis, ut par erat, arctissi-
mè vinctis, ne loco dimoveri posseor. Ab humani-
tare & hoc nimis alienum, nam & ab hoc noo secos
quàm à priori, plerumq; homines ad pedum usum
inhabiles reddebantur, ut gemious testatur casus
apud Benardin. *in schol. ad Ambrosin. tract. de modo
form. process. lib. 4. c. 8.* unde jure ab eo abstinendum
de præsenti suader, cum eod. Ambrosin. *eod. c. 8. n. 11.*
idem Betnardin. *ibid.*

26 Aqua etiam dupliciter reos cruciabant. Carni-
ficinum illud erat, cùm reo, manibus, pedibusque
funi alligatis compressoque nalo, ahenum aquâ
plenum in os infundebant, dehinc alterum atque
alterum, usque ad septem & okta. Strangulatio-
nis in his facilè imminebat periculum, præter
alia mala inde secutura. Eâ ratione reos torquere
consuevisse vetustiorea, ex Jo. Millæo testatur
Chattar. *lib. 4. Pract. inter. reor. cap. 2. n. 3.* sed Brun.
de Ind. & tort. part. 2. quæst. 2. n. 6. consuevisse dicit
aliquos aquam in reorum oares infundere ore
obstructo: alios verò noo simplici aquâ usos, sed
calce immixtâ, quod cum multò majori molestia,
majori periculo reos subjiciebat & majorem ho-
minum impietatem arguebat. Neque hoc infe-
rius tormentum illud fuisse crediderim, quod ace-
to; vel aquâ aceto immixto exercebant, eodem
modo, nempe vel ipsum acetum, vel poicam mera-
ciorem in nares infundendo: hoc io servis plecten-
dis utebantur, ut patet apud Aristophanem, quem
27 refert Laurent. Pignor. *de servis, pag. 14.* Parem
hoc cum superiori habuisse & molestiam, & peri-
culum crediderim.

Ridiculnm illud medius fidius erat, sed tædii
28 plurimum habuisse existimo, quod Scarabæo fie-
bat, de quo tormento Brun. *ubi proximè.* & Bello-
vis. *in practic. Iudic. part. 2. rubr. de Quæst. num. 48.*
denudato atque alligato reo, vivus scarabæus
supra ventrem, seo in umbilico ponebatur, inde
catino vel cyato intercludebatur, ut inde egredi
non posset: mirum enim est qoaotum molestiæ
animalculum illud afferre eo modo possit: sed quid
mirum de scatabæo dixi? quid non credit in meo-
rem redigat, quantum molestua sit pulex io aure
inclusus.

29 Multo magis molestum fuisse existimo, quod
sequitur tormentum, neqe tamen multum habuisse
periculi, si modus adhiberetur. Reo discalceato
alligatoque, muriâ, salitâ nempe aquâ pedes made-
faciebant: fortè etiam sale plantis confricatis, ipso-
que in scamno optimè vincto, ne loco dimoveri
posset, capram ad ejus pedes lingendos admove-
bant: fiebat enim, ut capra salis aviditate allecta
propriæ linguæ scabritie plurimum tædii eo linctu
afferret, neque facilè tolerabile, neque enim solùm
tædium, sed dolorem attulisse vero consentaneum
est, cùm carnem aliquando usque ad ossa corro-
deret. De hoc tormento meminit Brun. *ubi suprà,*
& ex recentioribus Gomesius *de Sale, lib. 2. n. 28.*
30 qui & aliud tormentum ex sale factum describit
hoc modo. Tum aliud longè gravius, quod mi-
nistro sale tendit ad strangulationem: fit enim ma-
gno quodam linteo sale & aquâ madefacto, quod
in os, & guttur supplicis ingeritur: cui ob id ma-
ximè adhibetur sal, ut hujus sapore duce major
fiat tum in gutture hiatus, tum in gustu appetitio,
indeque facilior lintei insinuatio, unde præ an-
gustia spiritûs aut timeatur suffocatio, aut ferè ad
animi usque deliquium reus torqueatur? Hæc
Gomesius. Sed Bellovis. *ubi suprà, num. eod.* de hoc
tormento memoriam habuit, simplici linteo aquâ
madefacto fieri solito: apud quem etiam alia tor-
mentorum geocra jam exoleta videre licet, quo-
rum etiam oonnulla videnda apud Delr. *in Seneca
Troad. n. 560.* & apud Gallonium plura *lib. de cru-
ciat. SS. Martyrum:* & alia ex aliis hîc commemo-
rare possem, sed ne inanem operam sumpsisse vi-
dear, de his plura non addam.

Cæterùm pœnarum genera quamplurima sunt;
eorumque plura recenitur in text. *l. si quis fortè. §.
final. & ll. seqq. ff. de Pœnis*: nobis tamen de noonul-
lis tantùm verba facienda, & meo modo pro nunc
sic dividam. Pœnæ vel spirituales sunt, vel tempo-
rales. Tempotales voco à Judice quocunque, sive 31
is laicus sit, sive ecclesiasticus, pro delictis publicis
inflictas. Spirituales voco à Dei ministris, nempe 32
à confessariis, vel aliàa ab ecclesiasticis Judicibus
impositas, in peccatorum nonnullorum satisfa-
ctionem, quas proprè pœnitentias vocamus, de
quibus tamen seorsim inter miscellanea, verba fa-
ciam, unicâ ad hoc qoæstione dicatâ. Pœnarum
autem temporalium corporales aliæ, aliæ pecunia-
riæ. Corporales voco non eas solùm, quæ sunt cor- 33
poris afflictivæ, sed eas etiam, quæ vel libertatem
adimunt, vel civitatem, vel etiam honorem. Qua-
rum aliæ capitales sunt, aliæ non capitales. Capi-
talium aliæ civiles, aliæ simpliciter capitales. Non
capitalium aliæ sunt corporis afflictivæ, aliæ non.
Simpliciter capitales sunt, quibus imponitur ulti-
mum supplicium. Civiles, cùm ioferunt summam
capitis diminutioneio absque sanguine, ut est exi-
lium perpetuum, bonorùm & libertatis amissio,
carcer perpetuus, deportatio, in quibus rei, tan-
quam si amplìùs in humanis nooessent, habentur, 34
ut elicitur *ex l. Rei. ff. de Pœnis. & l. licet. ff. de verbor.
signif.* Non capitales corporis afflictivæ sunt fusti-
gatio, verberatio, membri abscissio, tortura ad
pœnam data, & aliæ ad hunc modum. Quæ corpo-
ris afflictivæ non sunt, exilium est ad tempus, carcer
ad tempus pro pœna injunctus & hujusmodi:
de quarum oonnullis, quæ ad nustrum argu-
mentum facere videotur, suo loco & tempore
differemus.

SUMMARIUM.

1 *Tormenta eadem non semper uno eodemque modo infli-
guntur.*
2 *Tortura est remedium subsidiarium pro veritate in Iudiciis
eruenda, quando aliàs haberi non potest.*
3 *Torturæ gradus quot.*
4 *Primus torturæ gradus.*
5 *Prægnans non potest terreri.*
6 *Pueri & decrepite an terreri possint.*
7 *Timor & terror animi defectum excitant.*
8 *Puerpera an possit terreri.*
9 *Mulier menstruata an terreri possit.*
10 *Mulier menstruis fluentibus non est torquenda.*
11 *Secundus torturæ gradus, & qui ab eo debeant esse im-
munes.*
12 *Tertius torturæ gradus.*
13 *Tristitia senibus inimicissima.*
14 *Quartus torturæ gradus.*
15 *Quintus torturæ gradus.*
16 *Carcer est quadam torturæ species. Contrarium n. seq.*
18 *Carcer propriè est tormentum.*
19 *Carcer non facit quæstionem.*
20 *Quæ Medico consideranda, cùm judicium ferre debet, an quis
in carcere absq; periculo detineri possit.*
21 *Quomodo pronunciare debeat Medicus circa detentionem
reorum in carceribus.*
22 *In carcerato ob levem causam, levis infirmitas sufficere de-
bet ad illum ex carcere eximendum.*
23 *In carcerato ob gravem causam, levis infirmitas non sufficit
ad illum liberandum.*

24 *Gravis morbus in quibus casibus excusare carceratum possit.*
25 *Infirmitas gravissima quando excuset.*

De gradibus torturæ, & de carceribus.
QUÆSTIO II.

1 LIcèt verò de præsenti, nonnisi quatuor supe-rius descriptis tormentis quæstiones fiant, non tamen semper eadem tormenta eodem modo infliguntur, sed aliquando mitiùs, interdum atrociùs, aliàs autem atrocissimè, quoniam etiam delicta, ipsique delinquentes non semper unius ejusdemque conditionis sunt. Delicta enim aliquando sunt leviora, interdum graviora, aliàs gravissima & atrocissima, ita ut tormentorum & pœnarum atrocitas illorum atrocitatem nunquam æquare possit. Sic & delinquentium malitia, delinquendi consuetudine, statu, ætate, fortitudine, sexu, fragilitate, multisque aliis conditionibus alii ab aliis superantur. Cùm ergo tortura remedium sit

2 subsidiarium pro veritate in judiciis eruenda, quando aliàs haberi non potest, ut manifestè elicitur ex textu *in l. Edictum. ff. de Quæstionibus.* & ex aliis tam Legum, quàm DD. auctoritatibus à Farinac. post alios adductis, *in pract. crim. quæst. 40. num. 3.* hinc est, quòd Judices in quæstionibus, non ex abrupto ad tormenta deveniunt, sed gradatim procedunt, incipientes primò ab admonitionibus, dehinc descendendo ad minas & ad terroris incussionem, successivè ad deductionem locum tormentorum, post hoc ad corporis denudationem, tum postmodum ad alligationem, dehinc sensim ad aliqualem, sed levem torturam, post hanc ad graviorem, tandem ad gravissimam. Itaq; à DD. constituuntur varii torturæ gradus, & à pluribus plures, per quos sensim volunt esse ut plurimùm procedendum, nisi quid obstet.

3 Alii verò maluerunt torturam in tres gradus distingui, in levem scilicet, gravem & gravissimam: alii autem diviserunt in quinque gradus: quæ quidem divisio Medico magis cognitu est necessaria, ut judicium ferre possit, an reus torturæ subjiciendus sit necne, cùm non satis sit aliquando negativè, aut affirmativè absolutè respondere, sed necesse sit distinguere, quo torturæ genere, ac quo torturæ gradu possit, aut non possit cruciari: nam multi gravissimam torturam sustinere non possunt, qui tamen gravem sustinerent: alii neque ipsam gravem, sed levem: alii neque levem, sed levissimam: alii ne levissimam quidem, imò nec minas & terrorem. Examinemus ergo torturæ ipsos gradus juxta postremam divisionem, quæ magis ad rem nostram facere videtur, ut sciamus quænam prohibeant quæstionem in uno aut altero

4 torturæ gradu fieri. Primum ergo gradum cum nonnullis DD. faciamus, cùm Judex minatur reo tormenta, ipsumque terrere studet, ad veritatem ab illo eliciendam, & ab hoc primo torturæ gradu (licèt abusivè tortura dicatur) nemo excipitur, nisi mulier utero gerens, ut unanimiter sentiunt DD.

5 omnes, Carter. *in pract. in princ. num.* 180. Farinac. *quæst.* 38. *num.* 84. quem adduxi aliàs *lib.* 1. *num.* 3. & hoc summa cum ratione, quia si gravidam deterreas, fœtum abjicere facilè coges. Cæteri autem à terrore & minis non fiunt immunes, licèt torqueri non possint, ut impuberes, senes, lactantes. Bos. *in pract. crim. tit. de Ind. & tort. num.* 121. Carter, *ubi suprà.*

6 Sed non videtur tam absolutè de eare, quoad pueros & decrepitos esse pronunciandum: nam terror incussus puero, aut decrepito periculo non vacat: facilè enim pueri perterriti, & maximè tenerioris ætatis, in epilepsiam, aliaque mala derepente incidunt, senes autem facili negotio in apoplexiam, aut in animi defectum, cùm timor & terror ex sui natura animi defectum excitare sint apti. Gal. *lib.* 1. *de art. cur. ad Glauc. cap.* 14. & *lib.* 2. *de Sympt. caus. cap.* 5. quod maximè efficere 7
possunt in senibus, ob caloris paupertatem. Cavendum ergo in his ætatibus, ut quantò magis teneræ, & quantò magis præcipitatæ fuerint, tantò cautiùs, tantoque minor terror incutiatur. Monendum insuper, ut hic terror non fit repentinus, quia infirmæ ejusmodi ætates illum vix sustinere possunt, factumq; interdum est, etiam in robustioribus ætatibus, ut aliqui ex repentino terrore, aut timore interierint, ut narrat Gal. *ubi proximè.* Lenius ergo in primis Judex procedat, dehinc sensim ad graviores minas prorumpat.

Sed cùm diximus prægnantem terreri non 8
posse, num & puerpera, hoc est, quæ de recenti peperit, terreri debeat? Hoc à Jurisconsultis intactum video: Dicamus ergo nos, distinguendo, aut enim puerpera est in primis diebus sui puerperii, & tunc nullo modo est terrore afficienda, qui terminus erit decem, aut ad summum quindecim dierum. Ratio est, quia ex terrore, & timore maxima fit sanguinis commotio, & directò contraria ei, quæ fit in puerperio: in puerperio enim sanguinis motus tendit ad exteriora per uteri venas: in timore sanguinis motus recurrit ad interiora, & maximè versus cor, & sic puerperia facili negotio reimentur, quæ retentio quàm discriminis plena sit, noverunt Medici. Sequentibus verò diebus, cùm terror incussus tanto periculo hominem non exponat, erit, dummodò neque magnus sit, neque repentinus, magis tutus.

Sed postquam purgationibus puerperii tempore 9
fluentibus mulier non potest terreri, poteritne menstruis purgationibus fluentibus mulier terreri? Videretur enim eadem ratio in utroq; casu militare, quia etiam in menstruata fieri potest recursus sanguinis ad superiora, & inde plurima mala nasci mulieri extimanda: sed dicendum, non esse parem rationem, nam multò promptius, & majori cum periculo ex retentione puerperii morbi adveniunt, quàm ex retentione menstruæ purgationis, ut adnotavi aliàs ex Gal. *lib.* 2. *tit.* 4. *quæst.* 4. *n.* 49. Illud tan- 10
tùm adnotaverim hic, mulierem menstruis fluentibus non esse torquendam, quia ex dolore, & labore, aut subita ac repentina retractio fieret ad superiora fluentis sanguinis, aut major venarum adapertio: præterquam quòd facilè tunc eâ occasione posset mulier animo deficere & alia symptomata non sine vitæ periculo incurrere.

Secundus torturæ gradus erit, cùm reus dedu- 11
ctus ad locum tormentorum spoliatur, manibusq; ut fit, vinctis, tormento quasi tunc torquendus applicatur, judice jam minitabundo instante, ut antequam tormenta experiatur, veritatem prodat. Certum autem est, eos, qui primo gradu torqueri non possunt, neq; etiam secundo esse torquendos, cùm majora ex hoc, quàm ex illo pericula immineant: majori ergo cautione his uti debemus: nam fortè neque valetudinarii, si multùm debiles sint & tenuis complexionis, neque notabili morbo affectos, & maximè non aspernabili febre, aut acuto aliquo morbo, ad hunc usque terminum torquendi, vel potiùs deterrendi. Excipio tamen chronicos quosdam morbos, ut hydropem, cachexiam, febres

febres longas, sed leves, morbum gallicum, arthritim & alios hujusmodi.

12 Et hæc multò magis procedere deberent in tertio torturæ gradu, cùm reus denudatus, vinctis manibus, tormento jam exponitur, licèt actu non torquentur, sed sic in tormento tantisper detinetur, & certè nulla hic occurrit dubitatio de prægnanti & de recenter enixa, aliisque suprà commemoratis, sed de pueris & senibus, cùm alter in ætate processit, attingens decimumquartum annum, aut non longè ab eo distans, alter autem nondum ita præcipitatæ ætatis est, ut adhuc omnino viribus destitutus videatur: & ego quidem in puero jam provectiori, nempe saltem duodecimum annum prætergresso, nihil extimescerem. In sene autem, etiam non præcipitatæ ætatis, cautè agerem: neq; enim dubium est, quantopere animus tum exagitari possit, quantoq; mœrore senex affici, unde facile est illum aliquid mali non aspernabilis pati: nam tristitia senibus inimicissima, quia, ut ex Galeno dicebat Ranchin. *de morb. sen. sect. 1. cap. ult.* debilis natura sub valido affectu oppressa statim suffocatur: ut enim flammula morientis lucernæ à

13 violentiori quavis aura facilè extinguitur, sic & vita senilis à vehementiore animi commotione. Prudenter ergo Bes. *tit. de Tort. n. 122.* non esse audacter cum pueris & senibus ad hæc deveniendum monet. Quia tamen robur virium non ex annorum numero in particularibus mensurari potest, & hominum conditio est diversa, idcirco hæc Judicis arbitrio relinquenda.

14 Quartus torturæ gradus est, cùm reus jam actu torquetur, cui succedit quintus gradus, cùm non

15 solum torquetur, sed ad atrocitatem tormenti augendam multa adhibentur, ut detinendo ipsum in tormento ad longum tempus, projiciendo aquam frigidam in dorsum, alligando lignum intra pedes ne eos jungere possit, quassando funem in chordæ tormento, aut dando ictus, imponendo pondera in extremis pedibus & faciendo alia nonnulla, de quibus in sequentibus videbimus. Nunc de hoc quarto gradu torturæ dicamus, quòd ad eum non possunt judices absque periculo devenire in febricitantibus quacunque febre, nisi esset levis quartana, & tunc in diebus interpolationis, in hæmoptoicis, nempe in iis, qui sanguinem expuunt, in valetudinariis, in debilibus & hujusmodi, quæ omnia clariora evadent, cùm procedente sermone de tormentis in specie loquemur.

16 Quoniam autem carcer dici potest torturæ species quædam, ut ex Baldo Patis. à Put. *de syndic. verb. Tortur. capite 1. num. 27.* & Farinac. *quæstione 27. num. 1.* antequam de tormentis propriè di-

17 ctis in specie agamus, de carcere loquamur: licèt sciam voluisse nonnullos alios DD. Carcerem non esse speciem torturæ, per ea quæ affert Clar. *quæst. 64. lib. 5. §. final. n. 31.*

18 Sed in rei veritate, carcer dici potest tormentum corporis & animi; unde idcirco dicitur infernus & sepultura vivorum. Farinac. *ubi suprà, n. eod.* imò carcer durus quæstioni æquiparatur: Bellovis. *in pract. iudic. part. 2. rubr. de quæstione & qualit. torm. num. 5.* & jure, quia ex carceris duritie non minùs elici potest per vim veritas à reis, quàm ex duritie tormentorum.

19 Clarus tamen intellexit fortè carcerem non facere quæstionem, & consequenter non esse torturæ speciem, neq; inter tormenta connumerari.

20 Quæri igitur potest aliquando à Medico, ut sæpe sæpius etiam in civilibus causis usuvenit, an quis absque vitæ dispendio in carcere detinere possit? qui antequam de ea re judicium ferat, & causam, ob quam quis detinetur in carcere, & morbum quo affligitur, considerare debet. Causa ergo vel est civilis, vel criminalis: criminalis item vel est levis, vel gravis, vel gravissima. Levem voco, cùm quis detinetur in carcere pro aliquo levi delicto, quod vel pecuniariâ, vel levissimâ aliquâ pœnâ expiari soleat. Gravem, cùm pro delicto reus gravi pœnâ corporis afflictiva, aut etiam capitali, sed non ultimi supplicii, aut privatione bonorum, saltem magna ex parte, est mulctandus. Gravissimam, cùm delictum pro quo custoditur, ultimum supplicium exposcit.

Eodem modo infirmitas, quâ carceratus detinetur, vel est levis, nempe quę neq; de præsenti, neque in futurum etiam, in ipsis carceribus reo manente, quicquam timeri possit, ne ejus incolumitati notabiliter præjudicet, ut esset levis stomachi, aut infimi ventris dolor, scabies, tumor aliquis simplex, vulnusculum, & id genus alia: vel est gravis, nempe quę conjuncta est cum aliquo vitæ periculo etiam dubio, vel quæ cùm non sit talis, potest fieri talis, ex mora in carcere, aut ex sua natura, ut tertiana febris etiam intermittens ac simplex, & multò magis duplex, aut quotidiana intermittens, quartana quæcunq; & alii non dissimiles morbi, qui licet ab omni periculo ex intermittentia & maximè longa, ut in tertiana & quartana, videantur immunes, facilè ex procatarctica aliqua causa, ut est ipse carcer, possunt ex tutis periculi pleni evadere. Vel tandem infirmitas est gravissima, id est, cum manifesto vitæ periculo, quales sunt febres continuæ omnes, morbi acuti & hujusmodi.

His sic examinatis & distinctis, ac consideratâ insuper carceris qualitate atque duritie, Medicus in hac re ita interrogatus judicium ferre potest, 21 subsequentibus universalibus conclusionibus, ad determinandum de particularibus, manuductus. Levis infirmitas nullum affert impedimentum, quominùs quis in carcere non nimis duro detineri possit: neque enim ob sui levitatem, ullum à carcere fomentum recipere potest, sed à natura, antequam vires acquirat, facilè superatur: idcirco levis morbus nomine morbi dignos non censetur. *l. 1. §. sed sciendum, ff. de Ædil. ed.* & ex nostris Gal. *lib. de const. Art. cap. 19. in Isagoge.* quæ quamquam vera sunt, tamen secunda hæc conclusio formari potest, In levi causâ etiam levem infirmitatem, nisi sit le- 22 vissima, debere dare causam excarcerationi. Etsi enim ratio notabiliter prognosticari possit, nihil ex tali infirmitate esse timendum, attentâ, causæ levitate & incertitudine, quam habemus in quibuslibet levissimis morbis, apparatus corporis ægrotantis, levis morbus respectu levis causæ dici potest ad hunc effectum: quod tantò magis haberet locum, quantò infirmitas etiam levis magis protraheretur, nam tunc dubitationi locum non facerent: quia cùm in carcere detenti multa incommoda patiantur, non solùm quoad ea, quæ in victu necessaria sunt, sed etiam quoad res ipsas non naturales & maximè ad aërem, qui in carcere non potest esse nisi deterrimus, cùm sit locus immundus, & horribilis, ut dicit Bald. *in tract. de carcer. cap. 1. n. 2.* & Farinac. post alios *ibid. num. 2.* & ex nostris Baptista Codronch. *in method. testif. cap. 2.* & idcirco mala mansio ab ipsis Jurisconsultis appelletur, Farinac. *citata q. 27. numero primo*, hinc est, quòd etiam levis morbus si perseveret, ita urgere potest, ut facilè carcerati vitam in discrimine ponat.

Sit tertia Conclusio: Levis infirmitas in casu gravi, & multo minùs in gravissima, non debet excusare hominem à carceris custodia: secundùm Justitiam enim videtur, ut graviter delinquentes, etiam cum aliquali vitæ incommodo, & dispendio (licèt in levi infirmitate adesse non præsumatur) in carcere custodiantur, ut delictorum suorum condignas pœnas reportent.

Quoad infirmitatem porro gravem, eo modo quo dixi, sit quarta conclusio, quòd jure excusare debeat in omni causa civili & in criminali gravi, & multo promptiùs in levi: & hoc non absq; ratione & auctoritate dico: quia non æquum est carceratos etiam pro delicto gravi, ob carcerum incommoditatem, in ipsis carceribus periclitari, ut ex Follerio dicit Farinac. *quæst.* 33. *num.* 87. Quòd si hoc verum est, cùm ex infirmitate gravi eo modo, quo gravem hîc accipio, immineat justus & rationabilis timor, ne ex mora in carcere infirmitas illa hominem è medio tollat, jure poterit excusare. Rationabilis autem timor non modò apparet ex parte & ex natura morbi, qui aptus est interdum in mortem terminari, sed ex aliis plerisq; conditionibus, ut ex malo carceris aëre, ex ineptitudine ministrantium & medicamentorum non opportuna exhibitione, ex gravibus infirmi pathemaris, quæ omnia cum plerisq; aliis, facile ad ægri interitum etiam in infirmitate aliàs non lethali, sed tamen gravi, conspirare consueverunt.

Multò magis ergo à carcere excusabit infirmitas
25 gravissima, etiam in delicto gravi: quia quæ in infirmitate gravi evenire dixi, multò magis locum habent in gravissima, & multo promptiùs ad ægri mortem cooperantur, quàm in gravi: atq; ea de causa acceptissimum apud Medicos est, gravissimos morbos, quales acuti omnes sunt, in carceribus nonnisi summâ cum difficultate, & cum evidenti ægrorum discrimine, curari posse, ut demonstrat Baptista Codronch. *in method. testif. c.* 2. *per totum.*

Utrùm autem gravissimorum delictorum rei, ob gravissimas hujusmodi infirmitates à carceribus extrahi debeant, ego quod ad me non pertineat, non determino. Videtur Farinac. in negativam sententiam abire, *loc. cit.* ibi, *Nisi gravissimi criminis qualitas, vel indiciorum multitudo repugnaret.* Mihi satis superq; est admonuisse, in carceribus detentos, morbo periculoso aut acuto laborantes, facilè & promptè interire, difficillimè & ægerrimè ad salorem perduci, cùm ob inopportunam remediorum administrationem, tum ob vehementes animi passiones, & maximè timorem & mœrorē, quæ, si quid aliud, infelicem morborum exitum promittunt.

SUMMARIUM.

1 *Inter tormenta frequentius est tormentum funis.*
2 *Chorda subtilis majorem infert dolorem, quàm grossa.*
3 *Iudex debet uti cautione circa tempus intermedium inter ligaturam rei & elevationem in tormentum.*
4 *Suspensio majorem cruciatum affert, quàm ictus. Contrarium ex Fortunato.*
5 *Quassationes minùs periculosæ, magis dolorosæ: ictus contrà magis periculosi, minùs dolorosi.*
6 *In nullo delicto dantur ultra tres ictus.*
7 *Tormentum funis per unum brachium inflictum an magis molestum, aut magis periculosum, aut magis dolorosum*
8 *Ictus in tormento funis per unum brachium inflictus magis periculosus, quàm in inflicto per utrumque brachium.*
9 *Quibus ingeniis Iudices funis tormento atrocitatem augere soleant.*
10 *Cur post refrigerationem à priori tortura, major fiat cruciatus in secunda.*
11 *Parum à terra elevatus in tormento majorem dolorem experitur, quàm multum elevatus.*
12 *Cur ex abrasione pilorum rei faciliùs confiteantur.*
13 *Chordà non possunt rei torqueri ultra horæ spatium.*
14 *Tortura repeti non potest.*
15 *Reus non potest torqueri continuatis diebus.*
16 *Spatium inter unam torturam, & aliam, quantum esse debeat. Dic, ut n. seq.*
18 *In chorda tormento quænam partes præ ceteris patiantur.*
19 *In chorda tormento humeros laxari falsum.*
20 *Chorda tormentum pectori inimicissimum.*

De Tormentis in specie, & primò de tormento funis.

QUÆSTIO III.

INter tormenta, quæ in usu nunc sunt, frequentius, & usitatius est tormentum funis, ut jam superiùs dixi, 1 quia cùm magnum inferat dolorem ac cruciatum, hominis saluti nequaquam officit, & idcirco Judices ubiq; terrarum eo utuntur in quæstionibus. In eo tamen infligendo multa offeruntur consideranda, quæ ad ejus tormenti majorem aut minorem tolerantiam facere videntur, unde magis aut minùs ab eo in particularibus personis abstinendum Judicibus est, qui animum ad hoc advertere debent, ut majorem aut minorem dolorem ex tormento reus percipiat, quò major aut minor ejus apparet tolerantia: nam exempli gratiâ, chorda subtilis majorem multò infert cruciatum, quàm grossa, 2 Carrer. *in pract. crimin. in princ. n.* 167. Giavar. *in addit. ad Clar. q.* 64. *libro quinto, litt. a.* Farinac. *quæst.* 37. *n.* 62. In debilibus ergo, in pueris, in senibus: in valetudinariis grossâ Judex utetur; in robustis, in juvenibus aut viris, in sanis subtili, & sic de ceteris, & idcirco prior illa ligatura, quæ tenuiori vinculo coriaceo fit, quod dixi vocari, *la stringa*, videndum an in prioribus moderari debeat, ne tam atrociter torquendos cruciet, nam eam tanti facit Farin. *ubi suprà, num.* 38. *& quæst.* 41. *num.* 19. ut eam ipsissimo tormento æquiparet, quin & in priori loco *num. superiori* dicebat: hanc ligaturam tam atrocem esse, ut eatenus dilaniet usque ad ossa: itaque cum ipsa atrocitate tormenti Judex hanc quoq; computare debet, eamque in certis personis magnifacere.

Eadem cautione utendum circa intermedium tempus, quod intercedit inter ligaturam & elevationem, 3 quippe cùm si diuturnum sit, erit maximæ considerationis, ut idem Farinac. animadvertit *d. quæst.* 38. *n.* 38. Medicos autem considerabit in hoc partium tam arctè vinctarum intumescentiam: & quid succedere possit, præcipuè in aliquibus personis debilibus, cùm ex Avicenna habeamus, 4. *primi, c.* 20. nonnullos ex forti ligatura aliquando periclitatos in phlebotomia facienda: quid autem in hac tam arcta ligatura, & tam diuturna evenire potest, & maximè si post diuturnam hanc ligationem funi appendatur, ibique per notabile spatium detineantur? Videat ergo, ne eos, quos à tormento eximi debere judicat, sed ligari permittit, pari tormento exagitari faciat, ac si fune torquerentur, si per longum spatium ligati permanere permittantur, aut in aliquod periculum eos conjiciat.

Præterea cùm in hoc tormento, ut dixi, rei aut simpliciter suspendantur, aut etiam concutiantur, 4 vel quassentur, fune, cui appenduntur, agitato: aut deniq; ictu à summo trochleæ præcipites deorsum labi permittantur, suspensi tamen à terra remanentes, voluerunt Jurisconsulti, ut post multos Farinac. *loc. cit.* suspensionem majorem cruciatum afferre, quàm ictus: cùm tamen ex Medicis Fortunat. Fidel. *libro secundo, Relat. c.* 3. contrarium firmare videatur.

videatur, dicens, in simplici suspensione molestiæ quidem plus, minus doloris inesse, in concussione minùs molestiæ, plus autem doloris. Ego quomodo horum Dd. auctoritatem conciliare possim, non habeo; mihi certè Medici opinio sit verisimilior, quia major fit violentia in ictibus, quàm in simplici suspensione; major igitur unitatis solutio, & ex consequenti major cruciatus, quia ex majori & violentiori unitatis solutione, majorem fieri nõ est dubium. Farinac. ut mihi videtur, molestiam à dolore non sejunxit, sed unum idemque esse voluit, & sic ejus sententia vera esse potest, quia summa molestia, quæ percipitur in suspensione dolori associata, superat absque dubio molestiam & dolorem in ictibus perceptum. 5 Controverti illud non potest, quod idem Farinac. *d. quæst. 38. num. 54.* dicebat, quassationes nimirum minùs esse periculosas, magis tamen dolorosas, quàm ictus; utroque autem minùs periculosa est simplex suspensio, unde quassationes, seu concussiones, & ictus vitandi in certis casibus, de quibus postmodum agemus. 6 Et ea de causa, ob imminens nempe periculum ex iteratis ictibus, non possunt multoties repeti, sed in quocunque delicto, & in quacunque quæstione, etiam atrocissimis, non dantur ultra tres ictus, ut post vetustiores Farinac. *ibid. num. eodem.* Ambrosin. *de mod. form. process. in fin. lib. 4. cap. 4. num. 6.* Considerabile tamen maximè in ictibus est, utrùm ab altiori, vel humiliori loco inferantur, cùm quanto ex altiori loco inferuntur, tantò majorem vim reus patiatur, tantoque majori vitæ periculo exponatur; cui rei ex mea sententia terminus esset præscribendus, neque temerè ex qualibet altitudine ictus inferendi.

Quoniam autem evenit aliquando, quòd reus altero brachio est impeditus, & idcirco per unum tantùm brachium torquetur, ut in usu esse testantur Brun. *de Ind. & tort. part. 2. cap. 2. num. 6.* Farinac. *d. quæst. 38. num. 63.* Guazzin. *ad def. reor. def. 30. cap. 20. num. 7.* & alii, videndum esset an hic torquendi modus 7 sit magis, vel minùs periculosus, & an majorem, vel minorem molestiam & cruciatum inferat; nam si magis sit periculosus, magis item molestus, & dolorosus, certè cautiùs à Judice in eo infligendo procedendum esset, neque posset fortè per tantundem temporis in tormento reos detinere, ut quando per utrumque brachium torquentur.

Sed contrarium mediusfidius verius videtur, nempe tormentum reis per unum brachium inflictum, & minùs molestum, & minùs dolorosum, & minori periculo subjectum esse. Nam præterquam quòd (hoc enim ad multo majorem cruciatum facit) brachia sic nõ contorquentur, certũ est partes numero pauciores malè habere, & minorem multò spiritus 8 angustiam fieri. Illud maximè in hoc casu considerabile est, Ictus majus afferre periculum, quàm cùm per utrumq; brachium rei torquentur: quia cùm corpori pondus ab unico brachio sustentetur, si per se ex alto labi permittatur, suspensumq; remaneat, totam vim unicum brachium sustinet, & sic impossibile est quin ligamenta, nervi, musculi, & musculorum capita in ea parte lacerantur, ac discindantur, unde in posterum homo brachii illius usum vel in totum, vel in partem amittat; præterquam quòd alia pericula ex ea re imminere possunt, ut rupturę venarum & dilatatio arteriarum, in ea potissimùm parte, quæ alligatum brachium respicit; cavendum ergo duxerim ab ictibus, & præcipuè violentis in hoc casu, & potiùs quassationibus utendum, quæ cùm ab omni periculo immunes sint, sufficientes existimandæ ad reum, quantum necessitas requirit, cruciandum.

Cæterum in hoc tormento infligendo Judices, ut 9 aliàs dixi, multis utuntur ingeniis, ad molestiam & cruciatum augendum; tale illud est, cùm baculum inter utrumque pedem rei in fune pendentis immittunt, ne eos simul jungere possit, quod quantâ cum molestia fiat, testatur post alios sæpe adductus Farin. *loc. cit. num. 65.* Non dissimile est cùm compedes, vel pondus aliquod reorum pedibus appendunt, dum in fune suspensi manent; nam & ex hoc major dolor, neque impar molestia concitatur, & idcirco his non utuntur nisi in delictis atrocissimis, eorum atrocitate tormentorum atrocitatem exposcente. Sed non satis ad hoc est delicti atrocitas, nisi simul robustus rei vigor ad eam tormentorum atrocitatem sufferendam sufficiens existat; quia quantumvis atrocia delicta sint, nunquam tormentis rei possunt enecari, cùm illis uti liceat pro quæstione, non pro pœna, ut aliàs dixi; sunt ergo hæc in debilibus, & insufficientibus evitanda.

Superat autem ejus tormenti hac ratione inflicti 10 sævitiem id, quod nonnullos Judices facere dicunt, Carrer. *in pract. crim. in princ. num. 189.* ex Parid. à Put. *de Synd. cap. 4. num. 6.* & post hos Farin. *ubi aliàs, num. 66.* imperare nempe reos jam tantisper tortos à tormento deponi, ac permittere eos à prægresso labore superexcalfactos refrigerari, refrigeratos denuò tormento subjicere, duplicato in tormento ex prægressa refrigeratione mirum in modum dolore. At cur hoc? In priori tortura corpus insigniter excalfit, pori adaperiuntur, nervi, nervosæque omnes partes, & quæcunque nervorum naturam æmulantur, relaxantur; superveniente mox frigore, & per jam patentes poros facilè ad eas partes sese insinuante, illæ obrigescunt; pòst ex novo tormento, majori multò cum cruciatu eas distendi, ac divelli necesse est; unde non fit hoc absque periculo disruptionis, evulsionis, & lacerationis vasorum, & patientium particularum; quamobrem non immeritò & hoc ab usu recessit, quemadmodum & projectio frigidæ in rei dorsum, quæ ob eandem ipsam rationem parem superiori infert cruciatum.

Considerabile & illud in hoc tormento est, quan- 11 topere nempe reus à terra elevetur: nam parum à terra elevatus majorem experitur dolorem, quàm qui magis elevatur, ob rationem à Dd. adductam, de qua re non siluit etiam Fortun. noster *loc. cit.* eandem afferens rationem, quæ talis est: nam dum multâ vi terræ inniti suspensi rei contendunt, atque in hoc unò totis nervis incumbunt, partes magis distenduntur, ac seipsos plurimùm exagitant, atq; dilacerant; etenim quò propius id laboris solamen cernitur, quod inhibetur, eò magis potiundi sollicitat desiderium: Ita Fortunatus, & ex Jurisconsultis Carrer. *in pract. crim. in princ. num. 178.*

Sed antequam ulteriùs progrediamur, quæri po- 12 test hîc cur abrasio pilorum id operari videatur, ut rei faciliùs à tormentis victi, veritatem confiteantur: Ita enim sese rem habere dicit ex Parid. à Put. Carrer. *ubi proximè,* & ex aliis Flam. Chartar. *in practic. interrog. reor. lib. 4. cap. 1. n. 222. vers. Quinto capillos capitis.* & Ambrosin. *de mod. form. process. in fin. lib. 4. cap. 7. n. 6.* Mihi quidem, ut veritatem ingenuè fatear, nulla de ea re physica ratio, quæ satisfaceret, in mentem venire poterat. In factis quippe robur in capillis adnotatur, ut in Sampsone, *Iudic. cap. 16.* cui abrasis capillis omnis vigor; & fortitudo recedebat, ut ibi *vers. 19.* Apud Poëtas etiam, ut apud Ovid. *Metamorph. lib. 8. fab. 1.* Nisus superari ab hostibus non poterat, nisi ei crinis è capite abscinderetur, quod ubi à Scylla ejus filia factum, facilè à Minoë superatus

petratus est. Sed cùm id in Sampsone fuerit supernaturale, in Minoë, & aliis fabulosum, non habet locum in casu nostro, sicuti neque id, quod alii Poëtæ fabulantur, quosdam nimirum vita excedere non potuisse, nisi illis crinis abscinderetur. Quasi abscisso crine omnis vigor evanesceret: ut de Didone Virg. *lib. 4. Æneid. ibi:*

Nam quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed misera ante diem subitoque accensa furore.
Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
Ergo Iris croceis per cœlum roscida pennis,
Mille trahens varios adverso sole colores
Devolat, & supra caput adstitit, hunc ego Diti
Sacrum jussa fero, teque isto corpore solvo,
Sic ait, & dextrâ crinem secat, omnis & unà
Dilapsus calor, atque in ventos vita recessit.

Certè coma rasa abjicit animum; idcirco moris fuit apud veteres in conjunctorum funere, comam deponere, aut tondere, aut etiam evellere, ad demonstrandam summam animi abjectionem, unde apud Homer. *Odyss. lib. 4.*

. . . . indignor nec quicquam
Flere quicunque mortuus fuerit mortalium & fatum obierit.
Hoc nimirum munus est solùm miseris mortalibus,
Tondereq; comam, profundereq; lacrymas a genis.

De qua re plura vide apud Delrium *in comm. ad Senec. Hyppolit. num.* 1177. In Sacris etiam *Deuter. c. 21. v. 12.* si quis captivam ducere in uxorem vellet, præcipiebat, ut eam in propriam domum introductam curaret, ut raderet cæsariem, ad animum ejus, ut credo, abjiciendum: unde apud vetustiores tam Græcos, quàm Latinos, omnes servi caput radebant, referente Pier. Valer. *lib. 32. Hieroglyphicorum, c. de Coma.* Sed pilos fortitudinem, & audaciam afferre certum est; Unde illud Ovidii *Metamorph. lib.*

Barba viros, hirtæque decent in pectore setæ,

Et illud Juvenal. *Sat.* 8.

Hispida membra quidem, & duræ per brachia setæ
Promittunt atrocem animum.

Nam mulieres, & Eunuchi, qui pilis, ut cæteri, secundùm totum corpus minùs abundant, timidiores etiam cæteris hominibus sunt, imò inter cæteros, pilosos esse audaciores notissimum est. Idcirco apud Græcos consuetum fuisse comam nutrire, in fortitudinis signum, testatur idem Pier. *ibidem*, unde nullum Heroum, qui bello Trojano interfuerunt, absque comæ laude Homerus reliquit, ut percurrit Synesius ex Dione, *in calvitii encomio prope principium.* Superstitiosum quid inesse putant Judices in ipsis pilis, illis abscondi posse remedia quædam, & characteres ad tormenta sustinenda. Ego, quicquid sit de hoc, putabam nonnisi ex tormentorum atrocitate evenire, ut rei, postquam illis pili abrasi fuerint, veritatem confiteantur: nam pili vel abraduntur postquam Rei jam aliàs torti fuerunt, & visi sunt tormentum floccifacere, vel cùm vigiliæ tormento sunt supponendi, & in utroque casu ob tormento-
13 tum atrocitatem vix unquam rei constantes sunt in deneganda veritate: & quoad primum testatur Paris à Put. *ex Andr. de Isern. ubi suprà n. eod.* & post hunc Chartar. *in pract. interr. reor. lib. 4. c. 1. n.* 192. raro accidere, quòd semel tortus iterum torturæ expositus non confiteatur; & quoad secundum asseverat Farinac. *cit. q. 38. n.* 71. perpaucos esse, qui à tali tormenti acerbitate non vincantur, quia, ut addit; est insupportabile tum ratione temporis, tum ratione immensi cruciatus & doloris. Verùm cùm prædictis
14 non contentus adhuc, causam ejus rei, quæ magis satisfaceret, investigarem, cum quodam Judice de vigiliæ tormento verba faciens, retulit, Reos capillis detalis in ipso tormento summam, atque intolerabilem molestiam ex capitis frigore percipere. Ergo consentaneum vero est, per adapertos poros, in locis in quibus pili abraduntur, & maximè in capite, externum frigus ad interna, in eo labore & agone, nonnisi summo cum tædio penetrare, atque eo modo in causa esse, ut rei eo tædio, cruciatibus, quos perpetiuntur, adjuncto victi, vel nolentes veritatem fateantur.

Offertur insuper adnotandum tempus tam continuum, quàm discretum, quo rei torquentur: Quoad 15
tempus enim continuum, convenit inter omnes Dd. non posse esse longius spatio unius horæ. Chartar. *loc. cit. lib. 4. c. 1. n.* 113. Ambrosin. *ubi aliàs, c. 3. n. 2.* & ibi Bernard. *in schol.* Farin. *cit. q. 38. n.* 54. Guazz. *def. 30. c. 22. n. 8.* licèt aliquando ultra per horæ quadrantem in atrocissimis sit illatum, teste eodem Farinac. *ibid.* Sed certè conveniens est & sufficiens ad summum, horæ spatium, & prudenter hoc tempus moderati sunt Judices; quia cùm maximè & insigniter in hoc tormento lædatur respiratio, cùm tantopere in tormento rei defatigentur, ut notat Fortunat. *ubi sæpè*, cumque respiratio tam necessaria sit ad fovendum cordis calorem, signanter ubi corpus tantopere laborat, certum est, si ad magis diuturnũ tempus tormentum proferatur, in pluribus, ne in omnibus dicam, periculosissima symptomata, & vitæ etiam extinctionem producturum, habita etiam consideratione intensi cruciatus, quem rei perpetiuntur; viderunt ergo illi, quod ultra hoc spatium illos torquere, erat Legum sanctionibus contrarium, quæ Reos aut pœnæ, aut innocentiæ incolumes servari præcipiunt.

Quoad tempus discretum, consideratur spatium 16
inter unam & aliam torturam, & torturæ ipsius repetitionem; & quoad primum (nam an, & quando repeti possit tortura, ad me non pertinet decidere, sed illud tantùm scio, regulam esse in jure, quòd tortura repeti non debeat. Brun. *de ind. & tort. p. 2. c. 5. n.* 59. Carrer. *in pract. crim. in princ. n.* 188. Farinac. *ubi suprà, n.* 32. Guazzin. *de def. loc. cit. c. 23. n.* 1.) communis Dd. opinio est, quòd Reus torqueri non possit continuatis diebus. Farinac. *ubi mox, n.* 103. cum pluribus *ibi* per eum adductis. Guazzin. *ibid. n.* 11. & hoc non absque ratione, quia cruciatus tantopere excederet, ut suspectus esse posset in eruenda per vim veritate & periculo non vacaret. Eadem cum ratio hîc militaret, & magis etiam urgeret, quam militare dixi, cùm Reus paulisper tortus refrigerari permittitur, & dehinc iterum tormento exponitur, quod ob immodicum cruciatum evitandum censent Doctores. Quoad secundum verò nihil certi determinatum reperio. Blanc. apud Farinac. *ubi proximè*, interstitium inter unam & aliam torturam videtur constituere triduanum. Sed Paris à Puteo *de Synd. vers. Tort. 3. cap. 4. num.* 5. de quorundam Judicum consuetudine locutus, dicebat tale spatium debere esse octo, aut decem, aut plurium dierum. Ex nostris autem Fortunatus *ubi aliàs*, refert Jurisconsultos consuevisse, si quando funis tormentum repeti debeat, quadraginta dierum spatium interponere, quod apud neminem eorum, quos vidi, adhuc inveni; sic fortè utuntur in Sicilia. Illud certum est, debere considerari qualitatem torturæ prægressæ, & Rei torquendi vires, aliasque concurrentes conditiones antequam de tempore intermedio quicquam determinetur. Poterit enim illud longius, aut brevius esse pro torturæ prioris majori aut minori gravitate,

vitate, pro Rei majori, aut minori robore, & sic de cæteris; neque dubium est, quòd quanto magis una distabit ab alia, tantò minùs cum periculo secunda infligetur, & quantò minùs distabit, tantò cum majori periculo; licèt etiam post octo, aut decem, aut plures dies, ut testatur Paris à Put. *loc. cit.* tortura repetita tantum inferat cruciatum, ut quantumcunque reus corpore, & animo sit induratus, veritatem confiteatur. In hac re si Medicorum judicium requiratur, tale ex mea sententia esse debet universaliter loquendo, non debere Reum ante quindecim dies de novo tormento exponi, nisi Judex ob criminum immanitatem, atrocitatem tormentorum affectare cogatur; nam aliàs periculum est, in secunda tortura ante hoc tempus illata, nervi, venæ, arteriæ & capita musculorum ne disrumpantur, ipsique musculi lacerentur, & insigniter debilitentur, maximè in pectore, ut sunt qui brachia ad pectus adducunt; ut in nonnullis ex tormenti acerbitate evenisse testatur Fortunatus noster, *ubi aliàs*.

18 Considerandum insuper Medico, quænam partes corporis in hoc tormento præ cæteris eveniantur, ac malè ex tortura afficiantur; & certè humeros præcipuè dolorem excipere non est ambigendum, & maximè secundum articulos, quibus scapulis conjunguntur.

19 Quamobrem existimant omnes homines, humeros in hoc tormento luxari, quam tamen opinionem, ob impossibilitatem hujusmodi luxationis, falsam esse dicit idem Fortun. Fidel. *loco citat.* probatque ulteriùs eâ ratione, quòd recenter à tormento depositi brachia quoquoversum moveant; quod facere absque dubio non possent humeris aliquo modo luxatis. Humeri quidem luxationes per rara esse, & eventu difficiles, notissimum Medicis est, licèt Galen. plura genera luxationis humeri agnoscat, & nonnulli ex Avicennæ, aliorumque auctoritate, tria genera luxationum in humeris consideraverint, & alii etiam quatuor, ut Paræus *lib. de luxat.* tamen Hippocrates apertissimis verbis negat humerum posse, præterquam unica ratione, nempe in alam, luxari. ¶ ka *lib. de Artic. in princ. & in Mochlico prope princ.* Imò contra alios Medicos contrarium sentientes disputat. Et cùm hæc luxatio ex chordæ tormento nequaquam fieri possit, sequitur ut nullo modo ex tormento luxatio sequatur, & tamen in usu quotidiano est, ut Reo à fune deposito, brachia per tortores reaptentur, quasi suo loco mota sint; sed id fieri credo, ob jam perpessum dolorem, nam & cùm à vigiliæ tormento deponuntur, in quo brachia non luxari certum est, brachia ob prægressum dolorem, & ligaturam ac immobilitatem per custodes ex Judicis mandato reaptantur.

20 Sed præter dolorem, quem humeris, totumque articulis, ac juncturis, quæ cubito manum jungunt, tortura chordæ infert, pectori insuper est inimicissima, spirandique difficultatem, & plurimam spiritualibus affert molestiam; quia rectò extensis brachiis, fursumque musculos, qui illa ad pectus adducunt, attrahentibus, & alia ex parte corpore pendulo suo pondere illos retrahente, fit molesta anhelitus difficultas, urgente maximè respirandi necessitate, ex labore in tormento perpetrato: neque idcirco aliæ partes à dolore & molestia sunt immunes, quia totum corpus compatitur, & dolores & molestiæ non ex solo tormento augentur, sed ex plerisque, quæ in ipso tormento superveniunt, quæ aliàs minimi momenti viderentur, exemplo sit sudor in guttas ex capite emanans, quem aliquando ad summum nasi apicem decurrentem tam molestum miseri rei experiuntur, veluti mihi nonnulli retulerunt, ut magis molestum ipso cruciatu fuisse dejeraverint.

SUMMARIUM.

1 *Impedimenta, ob quorum causam quis torqueri non debeat, unde desumantur.*
2 *Impedimentum ex ætate.*
3 *Impuberes torqueri non possunt.*
4 *Impuberes, habilitati à statuto ad testimonium dicendum, torqueri possunt.*
5 *Senes torqueri non possunt.*
6 *Senex ad hoc ut torqueri non possit, quis dicatur.*
7 *Morbi respicientes totum ob quorum causam rei tormento chordæ non sunt subjiciendi.*
8 *Morbi particulares simul cum impedientes tormento chordæ Reum posse torqueri, & num. seq.*
10 *Articularibus morbis obnoxii ob hoc tormento an eximendi.*
11 *Gallico morbo affecti an à chorda sint immunes.*
12 *Impedimenta respicientia partium dispositionem, ob quorum causam Rei non possunt torqueri.*
13 *Cauteria in brachiis an exoneret à chorda tormento.*
14 *Impedimenta corporis habitudinem respicientia, ex quorum causa Rei non sunt torquendi.*
15 *Valetudinarii, & debiles torqueri non possunt.*
16 *Qui de recenti comederint, vel biberint, non possunt torqueri.*
17 *Tormento subjiciendi per decem horas jejuni esse debent. Dic, ut num. seq.*
19 *Mulierum quænam chorda tormento non sint torquenda.*
20 *Puerpera non potest torqueri.*
21 *Lactantes non sunt torquendæ.*
22 *Mulieres cur faciliùs chorda tormentum sustineant, quàm viri.*

Quænam impedimenta in causa esse possint, ne rei chordæ tormento subjiciantur.

QUÆSTIO IV.

IMpedimenta hujusmodi considerari possunt vel ex parte ætatis, vel ex parte morborum, vel ex parte constitutionis & habitudinis corporis. Ex parte ætatis, vel quia est nimis tenera, vel nimis præcipitata. Ex parte morborum, qui vel respiciunt totum, vel partes. Ex parte constitutionis corporis, vel totius, vel partium. 1

Quoad ætates ergo primò sese offert ætas, quæ præcedit pubertatem, & est Regula apud Jurisconsultos desumpta ex *l. de minore 14. annis ff. de Quæst.* de qua omnes Dd. etiam testantur, quòd impuberes, extendendo hanc ætatem ad 14. annos, torqueri non possint. Brun. *de Ind. & tort. part. 2. cap. 4. num.* 16. Bellovis. *in pract. Iudic. tit. de Quæst. num.* 13. Clar. *lib.* 5 *recept. sent. quæst* 64. *num.* 20. Carrer. *in pract. crimin. in princ. num.* 180. Grilland. *de Quæst. & Tort. quæst.* 6. *num.* 4. & post alios vetustiores Chartar. *ubi aliàs, lib. 4. cap.* 1. *num.* 49. Farinac. *quæst.* 41. *num.* 16. & Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. *cap.* 11. *in princ.* & ex Medicis Fortun. Fidel. *loco sæpius cit. rub. Cujus ætatis &c.* Sed nota Dd. velle impuberes eximi quidem ob ætatem teneriorem ab omni tormento, sed si à statuto habilitentur ad testimonium dicendum (fortè quia tum malitiam superabundare credendum est) posse torqueri. Bart. *in d. l. minore;* Farinac. *d. q.* 41. *num.* 22. 2 3

Quod quàm benè sit prolatum, ego non video, quia licèt habilitatio ad testimonium dicendum, fiat alicubi, ob maturiùs advenientem in hominibus animi vigorem, & quia ut Pers. *Sat.* 4. 4

- - - - Ingenium, & rerum prudentia velox
Ante pilos venit, dicenda tacendaque callent.

Tamen hoc non facit, quòd possint esse habiliores ad tormenta toleranda, quia hæc tolerantia respicit vigorem, & robur corporis, non animi; nam possunt quidem alicubi terrarum pueri maturiùs quartodecimo anno eum animi vigorem habere, quem alibi vix quartodecimo adipiscuntur, sed non idcirco hinc sequitur, quòd debeant esse validiores, ita ut tormen-

tormenta faciliùs tolerare possint; licèt, ut ingenuè dicam, videtur in omnibus robur animi sequi ad corporis robur. Sed tamen prudenter moderati sunt prædictam sententiam iidem DD. quòd hoc sit intelligendum de tormentis levioribus, ut ferula, vel scutica: nam ea regula, quòd minores torqueri non possint, maximè intelligenda habere locum in tormento funis, quia ut Fortunatus dicebat, & insimul ipsa ratio dictat, impuberibus adhuc corpus non est tam firmiter suis articulis compactum, neque ita nervorum duritie munitum, ut ex hoc tormento non insigne damnum, ac certum salutis detrimentum sint reportaturi. Unde ex hoc idem Fortunatus (& maximè quia pubertas non eodem tempore in omnibus advenire solet) illam ad decimum octavum usque annum extendit: vult, inquam, chordæ tormento non posse adolescentes ante hunc terminum cruciari: sed quæ à Jure determinari non possunt, Judicis requirunt arbitrium. Itaque particulares naturas ipse, requisitâ, si libet, Medici sententiâ, antea considerans, aptas vel ineptas ad hujus tormenti tolerantiam judicabit; quod satis superque illi notum esse potest ex compagine, & fortitudine membrorum, ex aspectu & corporis habitu.

5 Quoad senes etiam, protrita regula est apud eosdem Jurisconsultos, *ex l. si quis gravi. §. ignoscitur ff. ad SC.* Syllanian. & Claud. (qui text. an ad hanc rem faciat, ipsi videant) eos torqueri non posse. Bellovis. *ubi suprà, num.* 13. Brun. *loco cit. part.* 2. *cap.* 4. *num.* 18. Carrer. *ibid. num. eod.* Farinac. *cit. quæst.* 41. *num.* 24. Guazzin. *adducta def.* 30. *cap.* 12 *num.* 2, & ex Medicis idem Fortunat. *ubi alias, rubr. ead.* & hoc nonnulli voluerunt locum habere in omni tormento, etiam levi. Bos. *in pract. crim. tit. de tort. num.* 20. Farinac. *ubi suprà, num.* 29. *in fin.* Sed hoc non debet in omnibus indifferenter procedere, quia nisi præcipitatæ ætatis sint, & viribus effœtis, non video cur non possint
6 saltem levioribus tormentis cruciari. Quinam autem ad hunc effectum dici debeat senex, rectè à Jurisconsultis definitum puto, quòd Judicis arbitrio relinquatur, ut per eund. Farinac. *ibid. num.* 28. Sed qui terminum aliquem præfigunt, extendunt illum ad septuaginta annos, ita idem Farinac. *loco citato num.* 25. sed Fortunatus noster (licèt nihil certi ex Jurisconsultorum monumentis potuisse scelicete circa hoc dicat, fortè quia noluit in hoc tempus conterere, aut necessariis libris carebat) senex à sexagesimo tertio anno à tormentis facit immunes: ratio ejus termini est; quòd omnis ætatum series, ut ex nostro Hippocrate patet, per annorum septimanas progreditur, unde in septimana sequenti annum sexagesimum tertium, senes plerumque viribus omnino destituuntur, & ad omnem laborem inhabiles fiunt, quòd corpore & animo langueant: sed melior est Jurisconsultorum sententia, quia nullus certus terminus in ulla re, & præcipuè in ætatum mutatione potest in particularibus assignari, & sic Judicis arbitrium in hoc intervenire debet; erit enim qui sexagesimo tertio ætatis anno vegetior, & robustior erit alio, qui nondum quinquagesimum excesserit. Difficiliùs autem omninò, ob allatam à Fortunato rationem, Judices eo termino transacto, senes torquere debent, & omnino leviùs.

Porrò impedimenta ex parte morborum quamplurima sunt, cùm multiplex item esse possit mor-
7 bus, ex quo quis torqueri impediatur: & primò morbi respicientes totum, erunt febres quacunque sint: Quia cùm in chordæ tormento maximè spiritales partes afficiantur, & plurimus in illis calor ex molesto tormenti labore excitetur, periculum est, ne ex calore etiam minimo magna febris accendatur. Sed utrùm excusare debeat simplex tertiana intermittens, aut simplex quartana saltem in diebus intermissionis, dico, quòd debeat excusare, & maximè tertiana, ob id quòd corpus facilè ex incalescentia à tormento & labore facta, & calidissimis humoribus jam putrescentibus refertum, majorem de facili potest calorem concipere, & ex simplici tertiana continuam, imò acutam febrem excitare. Minus quidem periculi esset in quartana, in qua humores prædominantur frigidiores, sed tamen, nisi admodum levis sit, idem ex ea periculum impendet, quod quidem majus erit ex hoc, quòd quartana ex simplici continua facta est maximè periculosa, ut Cels. testatur *lib.* 3. *cap.* 15. Eadem autem ratio est de singulis morbis, qui febrem comitem habent, neque enim in hoc negotio quicquam refert, utrùm accidentalis febris sit, quia in utroque casu par imminet periculum.

Cæterùm alii morbi, qui impedimento sunt, ne
Rei huic tormento subjici possint, à capite enume- 8
randi sunt, ejusdem capitis insignes dolores, vertigines, & apoplexia, epilepsia, nempe, inquam, cùm Rei aliàs apoplectica, aut epileptica symptomata pati consueverunt, ejusdem tumores & vulnera non præsentia solùm, sed etiam à multo tempore prægressa, præcipuè si insignia extiterint. Post hæc squinantia, si ei homo facilè sit obnoxius, vulnus trachææ, vel adjacentium partium præsens, aut prægressum, earundem partium tumores non aspernabiles, dehinc omnes pectoris morbi notatu digni, præter, & ultra eos, qui febrem adjunctam habent. Adnumeranda & hîc est tussis longa, rebellis & molesta, asthma & omnis spirandi difficultas, catarrhus molestus, & maximè tenuis & salsus. Præsentia aut prægressa pectoris vulnera, & ulcera notatu digna, & præcipuè fistulosa; venarum quæcunque solutio continui, sive, inquam, scissæ, sive apertæ, sive ruptæ, sive exesæ sint, raucedo perpetua, empyema, phthisis, & si qui alii ad pectus spectant. Cum quibus adnumerandi etiam cordis morbi, vel minimi momenti, ut ejus palpitatio, tremor, lipothymia, syncope.

Pectoris morbos sequuntur morbi ventriculi, ut dolores, vomitus, frequens & molestus, cardialgia,
tumor, & alii non aspernandi. Hos sequuntur 9
cæteri morbi infimi ventris, inter quos connumeranda aqua intercus, hydrops dicta, maximè jam confirmata, herniarum species omnes, nisi subligaculis, aliisque ingeniis imminenti periculo occurratur, licèt cùm hernia, sive ruptura est intestinalis, & magna, tutum non sit his remediis fidere, & licèt Fortun. *ubi aliàs*, admiserit ad suspensionem & concussionem etiam aliquos herniosos, habitâ cautelâ prædictâ; tamen neque magnos tumores illos pati, neque multum adapertos esse voluit. Et adverte, quòd nullus herniosus debet ictibus torqueri, licèt ille ad concussionem hos admittat, quæ videtur apud ipsum ictum significare, non quassationem; nam ut patet, quassatio differt ab ictu, quam differentiam non videtur Fortunatus cognovisse.

Qui articularibus doloribus, & signanter partium 10
superiorum infestati sunt, ab hoc tormento videntur excusandi, quia facilè est acerrimo dolore in læsis particulis excitato, eas inflammari, & ob exteroæ causæ violentiam in gangrænam facessere, concurrente præsertim partium debilitate, ac caloris inopiâ: & esset mehercle satis superque, si ad judicantium ipsorum libitum dolores arthritici in Reis excitari possent,

possent, qui pro tormento inservirent, nam permultos eorum medius fidius cogerent ad confitendum, etiam nolentes, veritatem, neque ullis aliis ad hunc finem tormentis egeremus, tam acerbos, tamque atroces dolores illos articulares esse clamant podagrici, & arthriticorum omnis turba. Non tamen conticendum est, quod Guilh. Fabric. *Obs. Chirurg. cent. 1. obs. 79.* narrat, plurimos scilicet ex tortura ab arthriticis doloribus, & à podagra fuisse liberatos, quod si ita est, jam non esset timendum, quia suo potiùs commodo, quàm incommodo arthritici torturæ essent exponendi.

11 Gallico morbo affectos Jurisconsulti ab hoc tormento excipiunt, ita Chartar. ex Decian. *lib. 4. pract. interr. reor. c. 2. num.* 112. Farinac. *quæst* 38. *num.* 33. *in fin.* & Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. *cap.* 4. *num.* 25. Sed hoc certè indifferenter in omni Gallico morbo non habet locum, neque verisimile est id sibi voluisse Dd. ut quicunque gallicos morbus Reos à tormento excuset; cùm ergo id ipsi non definiverint, nempe cujus qualitatis morbus esse debeat, ad hoc ut Reus torqueri non possit, ad nos pertinet hoc determinare, cùm ex arte notum habeamus, quandonam imminere possit ex hoc morbo periculum, si Reus huic tormento exponatur; dicendumque tunc periculum notabile illum minitari, cùm gravia symptomata secum affert, ut sunt artuum dolores maximè noctu molestantes, ulcera cacoëthica & maligna, tumores similis naturæ, quos gummata vocant, ossium caries, capitis dolores gravantes, noctuque similiter exacerbati, corporis consumptio, marasmus, lenta febricula, & id genus alia: nam & potest ex supra nominatis morbis aliquem excitare, cùm nullum prorsus genus morbi sit, quod à gallico seminio excitari non possit, & cui non possit morbus gallicus associari. Verumenimverò neque in hoc potest quicquam certi determinari; unde & arbitrio Judicantium hoc ipsum moderandum censeo, addito Medicorum consilio.

12 Cæterùm impedimenta, quæ artuum dispositionem respiciunt, enumerantur à Fortunato, ubi aliàs. Et primò est brachiorum debilitas, ex prægressa eorum effractione, modò non acciderit ante pubertatem, quia fractura ante eam ætatem eveniens non solùm facilè sanatur, & propriè quidem sanatur, Avic. 5. 4. *tract. 1. cap. 1.* sed ossa ad conveniens, imò ad majus etiam robur redire solent: post pubertatem autem contrario modo evenit; unde suspendi quidem tales permittit Fortunatus, sed eâ cautelâ adhibitâ, ut si insolitus livor in pendentis Rei brachiis animadvertatur, illicò deponatur à tormento. Sed nimis certè ille rigidus est, qui periculi experientiam in Reorum caput facere permittit. Neque dubium est, id periculi imminere, ne jam effracta ossa iterum frangantur, satisque hoc videtur ad eximendum Reum ab hoc tormento. Sed & vulnera insignia brachiorum jam perpessa, eandem afferunt excusationem pro Reis, quia non permittunt brachia extendi, & periculum est, ne ad extensionem coacta disrumpentur. Neque articulorum tantùm sed aliarum quoque partium ipsorum brachiorum, & præcipuè magna & transversim inflicta vulnera, in quibus par est, venas, arterias, capita musculorum, nervos fuisse recisos, ob eandem ipsam causam Reos hoc tormento cruciari non permittunt. fiunt autem hæc ex magnis cicatricibus relictis satis intuentibus conspicua.

Voluerunt insuper ex Jurisconsultis Bernardin. *ad Ambros. de mod. form. process. lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 13. *in fin.* & ex Medicis jam millies citatos Fortunatus, *loco eodem*, à tormento hoc servandos quoque eos immunes, qui ulcuscula in brachiis, quæ fonticulos, & cauteria vocant, gestare solent; dilacerari enim brachia dicit Fortunatus, maximè si ex longa talium fonticulorum gestatione, ut usu venit, brachia sint emaciata, quemadmodum fœminæ cuidam evenisse testatur; unde Reorum malitiam notat idem Bernardin. *ubi suprà*, qui ut se ab hoc eximant tormento, hujusmodi cauteria sibi in brachiis excitant. Tumores etiam in brachiis notatu digni idem impedimentum afferunt, testante eodem Fortunato *ibidem*, de quibus multò minus intercedere dubium debet, quàm de fonticulis prædictis, cùm periculum, ut mihi videtur, ex his evidentius ac certius emanare possit.

Sed & inter cætera impedimenta ea connumeravimus, quæ corporis dispositionem, ac habitudinem respiciunt, ut est imprimis nimia, & luxurians obesitas, & turgida membrorum, ventrisque inferioris compago. Neque video quid ad hoc faciat Fortunati distinctio, qui voluit non de omni obesitate hoc verum esse, sed de illa maximè, quæ a natura, & à prima ætate advenit, nisi quòd in his, qui procedente ætate pinguescunt, calor naturalis major, & vasa ampliora, in illis verò, qui à natura pingues sunt, minor absque dubio calor est, & vasa angustiora reperiuntur, ita docente Galeno *comm. 2. Aphorism.* 44. unde periculo majori exponuntur, sed non ob id à periculo sunt immunes qui per accidens pinguescunt; quia admodum obesi non ob id solùm servantur ab hoc tormento immunes, quia periculum sit, ne præ nimia corporis mole musculi lacerentur, & venæ, & vasa quæcunque disrumpantur, sed etiam, ut addit Fortunatus, quia omnes hi difficultatem respirandi patiuntur, ob quam non solùm à concussione & quassatione, (pro quibus ille ictus intelligit) ut vult, hos eximerem, sed etiam à simplici suspensione, & maximè ad longum tempus, quia & simplici quoque suspensione insigniter respirationem lædi constat; præterquam quòd apoplexiæ & syncope esse nimis obesos obnoxios palam est, quam etiam ob causam non sunt huic tormento subjiciendi. Inepti præterea huic supplicio, qui pectus habent angustum, humerosque ac spatulas eminentes & alati ob id vocantur: præterquam quòd enim hujusmodi habitudinis homines quamplurimis morbis sunt obnuxii, ut phthisi, empyemati, hecticæ febri, sanguinis sputo, & similibus, difficultatem etiam respirandi ingentem in tormento patiuntur, eo quòd non tantum aëris attrahere præ thoracis angustia valeant, quanto in eo labore indigerent.

Sed neque valetudinarii & debiles funis tormento apti sunt, cùm utrique præ imbecillitate facilè possint deficere: facilè item est eos novis ægritudinibus ex ea violentia prehendi, non sine manifesto vitæ dispendio: sed quinam ad hunc effectum debeant dici debiles, & qui valetudinarii, non ita in prompto est. Signa equidem, ex quibus valetudinarii deprehendi possint, jam percurri *lib. 3. tit. 2. quæst. ult. num. 7.* Sed in hac ipsa re Judicis arbitrium requiri non est dubium, quod requisitâ Medicorum sententiâ ferre debet.

Ad corporis dispositionem spectat jejunusne, an satur homo sit, & omnes Judices eâ cautione utuntur, non tormento subjiciendi, qui de recenti comederint, aut biberint. Paris à Put. *de synd. verb. Tortura* 3. *cap. 4. num.* 11. Clar. *lib. 5. Recept. sent. quæst.* 64. *num.* 29. Chartar. *in pract. interr. Reor. lib. 4. cap. 1. num. ult.* & ibi Bernardin. *in schol.* Farinac. *quæst.* 30. *num.* 32. Guazzin. *ad def. Reor. def.* 30. *cap. 4. num.* 20. & ex 16

Medica

Medicis Fortunat. *loco sæpè cit.* Rationem hujus cautionis Jurisconsulti dicunt esse, ne stomachus subvertatur: ita quoque & ipse Fortunatus, quia molestissimus eo tempore esset vomitus. Sed aliæ urgentiores causæ ad hoc concurrunt, compressio primò partium spiritualium ex ventriculi plenitudine, & præcipuè septi transversi; quam tamen causam non admittens Fortun. videtur apertâ fronte Galeno contrariari, *lib.6. de loc. aff. cap.5 transl. med.* dicenti, Etenim cùm aliquis se impleverit, ventriculus intumescens planè videtur septum transversum comprimere, atque hanc ob rem spiratio redditur celebrior: quâ unusquisque hoc in seipso facilè sæpiùs experitur; concesserim quidem Fortunato, non quantulocunque cibo ingesto ventriculum ita tumefieri, ut septum transversum comprimere possit, sed multo. Quoniam ergo in hoc tormento respiratio plurimùm læditur, ut jam sæpissimè diximus; si Rei, qui de recenti se cibis & potibus impleverint, illo torqueantur, majorem multò, & non absq; periculo respirationis difficultatem incurrerent. His addendum impedimentum ex vomitu proveniens, de quo alii loquuntur; cùm enim facilè sit post ciborum assumptionem, per agitationem in tormento factam, nauseam & vomitum excitari, suffocationis periculum absque dubio immineret, quia in tormento pectus ob violentam musculorum compressionem compressum, minùs liberè respirare potest; dehinc major ex labore in tormento fit respirationis necessitas, unde superveniente vomitu, & ob motum sursum majorem in modum pectus comprimendo, & laborem, & respirationis necessitatem augendo, dolorem etiam ob agitationem ab eo factam addendo, homo facillimè exitio exponeretur, stante insuper quòd vomitus pectori sui naturâ sit inimicus, ut dicit Avic. *lib.1. fen.4. cap.14.*

Optimo igitur jure præcipiunt Jurisconsulti, ut
17 Rei per decem horas cibum aut potum non assumpserint, si tormento subjiciendi sint; quem tamen terminum multi ad pauciores horas restringi voluerunt; licèt plures in decem conveniant, ut Paris à Put. & Clar. volunt: nonnulli dicunt sufficere septem, ut Ambrosin. Alii etiam sex aut quinque, ut Farinaccius & nonnulli alii apud Fortunatum. Sed ex Jurisconsultis Bernardin. *loco citat.* & ex Medicis Fortunatus ipse, *ibidem.* longiori spatio, decem nempe horarum, adhærent, & tutiùs ex mea sententia procedunt, licèt narret Fortunatus, bis se vidisse Reos proximè à cibo tortos, nihil inde nocumenti reportasse; non idcirco tamen hæc exempla videntur sequenda, si cum debita circumspectione in re tanti momenti procedere in animo sit.

18 Sed in hac ipsa re est aliquid maximâ consideratione dignum, nempe quòd si in omnibus indifferenter per decem horas à cibo expectes, antequam tormento eos subjicias, summus error aliquando intervenire poterit; cùm enim sint quidam homines ejus institutionis & habitudinis, ut cibos facilè conficiant, & jejunium difficillimè ferant, quales ii sunt, quos picrocholos, id est, biliosos nominamus, certè si post decem horas à cibo hos tormento subjicias, ex hac una causa poterunt inter tormenta levi negotio deficere: itaque Judex in his minus temporis spatium observabit, & ut eos ex aliquibus signis cognoscat, & non decipiatur, sciat hos plerumque esse habitûs gracilis, coloris pallidioris, ad citrinitatem vergentis, vel etiam ad fuscedinem, staturæ aut proceerioris, aut etiam pusillæ, cholericæ naturæ, nempe ad iram promptæ. Cùm his etiam anni tempus considerandum est, difficiliùs enim uno, quàm alio tempore homines jejunium tolerare possunt; sic & de ætatibus quoque considerandum, cùm una quàm alia difficiliùs ferat jejunium, ut patet ex Hipp. 1. *Aph.* aliorumque Medicorum auctoritate.

Denique mulieres si utero gerant, si puerperia habeant, aut si lac præbeant, à tormento hoc excipiuntur, & multo magis. Et quoad prægnantem textus est *in l. Prægnantis, ff. de Pœnis*, à Dd. adductus, qui tamen de tormentis non loquitur. Brunus *de Ind. & Tortura, part.2. cap.2. num.6.* Bellovis. *in pract. Iudic. tit. de Quæst. num.7.* Clar. *lib.5. Recept. quæst.64. nu.22.* Carrer. *in pract. crim. in princ. num.180.* Farinac. post multos *q.41. n.78.* & hoc procedere in quocunque prægnantiæ tempore non est dubium, ut dicit idem Farinac. *ibidem, num.38.* & Fortun. Fidel. *loco sæpe allegato.* 19

Concordant etiam omnes de puerpera, nempe de ea, quæ de novo peperit, quam per quadraginta dies dicunt torqueri non posse. Ratio assignationis ejus termini conveniens quidem videtur, non quòd ob junctutarum nonnullarum separationem aut ossium motionem, necesse sit tot diebus expectare, ut idem Fortunatus voluit, neque solùm quòd purgationes puerperii per quadraginta dies durent, quia in pluribus ad tam longum terminum non producuntur, sed quia etiam cessantibus puerperiis adhuc venæ hiant, & apertæ ad hoc usque tempus in pluribus remanent, ad expurgandas quasdam superfluitates in uteri substantia à partu relictas. Evenire igitur facilè potest, quòd venæ in tormentis adhuc magis adaperiantur, & sanguinis fluorem, aut alium etiam non minùs periculosum morbum excitent, & præcipuè hystericos, seu uterinos dolores, quos ipsos chordæ tormento atrociores esse, aliquando ipsa docet experientia. 20

Sed & lactantes non solùm ratione infantis, sed ratione etiam sui ipsarum exceptæ ab hoc tormento sunt; fieri enim potest, ut ex tormenti violentia, & sanguis ad mammas decurrens, (si modò ex sanguine lac generetur, quod non infirmis rationibus improbatur) & ipsum lac, quod jam ad mammas delatum est, per totum corpus dispergatur, unde & dolores & febres non contemnendas excitari posse certum est: præterquam quòd, ut dicit Fortunatus, bona sanguinis parte in lactante ad mammas decurrente, fit, ut ipsa mulier minori sanguinis copia abundet, & ea de causa debilis reddatur. Sed ego hoc suppositum falsum existimo, non enim video nutrices seipsis fieri debiliores, & idcirco non ex sanguine lac fieri censendum, quomodo enim integras sanguinis libras, imò binas singulis diebus ex nutrice ad annos elicies? Sed nunc non datur his locus. Obsecro, lector humanissime, vide quæ pro hac opinione affert cumulatissimè Prosper Martianus ad lib. Hipp. *de Nat. Puer. versic.250. & alibi, in commentariis ejusdem Hipp.* 21

Sed his omissis, superioribus rationibus allatis pro lactantibus, quòd torqueri non debeant hoc maximè chordæ tormento, addam etiam, quòd longo tempore jejunæ permanere non possint, pastas autem illas torquere, ut alios homines, est periculosum; si ergo eas impastas per decem horas ad tormentum duxeris, animi deliquio, lipothymia, syncope facillimè prehenduntur; si pastas, eas in illa pericula conjicies, de quibus jam locuti sumus.

De mulieribus autem cùm sermo sit, illud opportunè fieri potest, cur sit, quod chordæ tormentum faciliùs sustineant, quàm viri? Ita tradit ex Jurisconsultis 22

sultis

sultis Ant. Scap. apud Chartar. *in practic. interrog. Reor. lib. 4. cap. 1. num.* 210. & ex Medicis Fortunatus *ubi sæpe*, & confirmat experientia, & communis hominum assensus. Ipse Fortunatus hoc ex eo evenire credit, quòd non adeò molestentur à respirandi difficultate in ipso tormento, ut viri, quia pectus multò latius obtinent; unde addam quòd etiam extra tormentum respirandi difficultatem faciliùs tolerant, quàm viri, Aretæo teste, *lib.* 1. *Acutor. cap.* 11. oportuit namque à natura mulieri latius pectus donari ob prolis nutritionem. Sed interdum non tantùm ex hoc fit, ut in confitenda veritate sint pertinaciores, sed quæ summa animi pertinacia dotantur, quippe quæ frustratim se concidi libentiùs eligant, quàm cuncta id facere, quod in animo obfirmaverint suo, cujus muliebris vitii testis est communis hominum opinio. Sed de hac re vide, quæ affert Tiraquell. *in leg. connub. l.* 9. *à num.* 34. *ad plures seqq.* Ægyptii, ut hoc per transeonam dicam, à natura tanta animi pertinacia dotantur, ut tormenta patientissimè ferant, & in quæstionibus torti, potiùs moriantur, quàm veritatem prodant, teste *Aelian. lib. 7. var. histor. cap.* 18. At unde est, si hoc tormentum faciliùs sustinent, quòd pleruinque faciliùs quàm viri, quæ perpetraverint, confiteantur? Nam ita firmat Tiraquell. *ubi suprà, num.* 136. & Ambrosin. *de mod. form. process. lib.* 4. *cap.* 6. *nu.* 2. & idcirco volunt, ut testatur Paria à Put. *de Synd. verb. Tortura* 2. *cap.* 2. *num.* 3. & idem Ambrosin. *ibidem.* quæstionem esse primò à muliere incipiendam, quòd faciliùs confiteatur. Anne timiditas animi vincit pervicaciam? an fortè impossibile est, fœminam, quæ novit tacere? an utrumque simul in ea re aliquid operari dixerim?

SUMMARIUM.

1 *Vigilia tormentum atrocius quàm chorda.*
2 *Quæ partes in Vigilia torqueantur.*
3 *Quæcunque impediunt chordæ tormentum, impediunt etiam tormentum vigiliæ.*
4 *Peculiares morbi, qui vigiliæ tormentum rei infligi non permittunt.*
5 *An vigiliâ torquendi, comedere aut bibere possint, antequam tormento exponantur.*

De Tormento Vigiliæ.

QUÆSTIO V.

1 ATrocitatem Tormenti, de quo jam locuti sumus, superat, ut dixi, non ratione doloris tantùm, qui insupportabilis est, ut dicit Farinac. *quæst.* 38. *num.* 71. verùm etiam ratione temporis, quo detineri in tormento Rei solent, superat, inquam, absque dubio alterum tormentum, quod Vigiliæ nuncupant, & cujus descriptionem jam dedi *quæstione prima*, in quo tormento infligendo non aliter quàm in superiori plura venient consideranda; & primò quæ de ligatura, & de tempore intermedio inter ligaturam & torturam, cùm eadem hîc sint, omnia etiam in hoc locum habent: non aliter enim Rei tractantur, quàm si chordæ tormento essent subjiciendi, brachia tantùm in hoc non tantum attrahi & extendi possunt, saltem insigniter, quia hoc esset manifesto Reorum exitio, ut ex Farinacio aliàs dixi. Sed tamen aut parùm, aut multum, quatenus hujus tormenti qualitas fert, extendi solent. Dolor in utroque casu acerbus, sed in postremo pernecabilis, & notatum experientia est, de qua testatur Farinacius, plures ex hoc in ipso tormento periisse: nam non modò cooperatur hic tam insignis, ac tam diuturnus dolor, qui aliquando pertransit spatium quindecim ac viginti horarum, sed etiam spirandi difficultas, quæ cum tanto dolore ac labore, cum tanto totius corporis, ac tam varii generis cruciatu, non potest hominem non multum lædere.

Cæterùm in hoc tormento totum ferè corpus suum particularem cruciatum experitur: torquentur enim diversæ partes, & penè omnia corporis membra, sive artus præcipui, ut brachia, quia retrò contorta, arctissima ac dolorosissima alligatione vincta per longum tempus detinentur: crura, quia summo cum incommodo distracta, ac tam molesto situ collocata, omnibus inferioribus partibus cruciatum communicant, pectus item, & universus thorax, infimusque venter suum particularem dolorem & anxietudinem experiuntur; sed maximè omnium os sacrum & coccyx in eo cruciantur, cùm universa corporis moles super ipsum decumbat, & ipsæ ossis sacri, ac coccygis partes super obtusam illam & acuminatam planitiem non enarrabili molestiâ ac cruciatu incumbant. Succedit his omnibus molestia ex vigilia ipsa, cùm dormire neque possint rei, neque permittantur: immò hoc uno incommodo somnium erat hoc tormentum in sui natalis exordiis, ut aliàs dixi; auget autem mirum in modum dolores & molestias ipsa vigilia, & corpus multò magis debilitat, ut notum est. 2

Cùm ergo hoc tormentum non eadem modò incommoda, sed etiam multò majora, & numero plura afferat, quàm tormentum funis, etiamsi tempore illud non tantopere superaret, ecstè hujus molestia & atrocitas, molestiam & atrocitatem illius æquaret; cùm verò tantoperè illud exuperet, superfluum est asseverare hoc illo esse pari eum cautela infligendum, imò majori, ut monet Farinac. *quæst.* 38. *num.* 17. Atque idcirco dubium esse non debet, quòd omnia ea, quæ impediunt, ne quis chordæ tormento cruciari posset, multò magis impedimento erunt, ne quis huic tormento subjiciatur; nisi brachiorum quædam impedimenta excipere velis, quæ tamen ego, respiciens ad cruciatus diuturnitatem, non exciperem. Quinimò leviores aliquos morbos, qui fortè chordæ tormentum non sufficienter impedire videntur, ut esset leviuscula tertiana simplex, aut etiam quartana, certè ab hoc tormento excusare dixerim, quia tametsi inter unam & aliam quartanæ febris accessionem longa sint interstitia, nempe duorum dierum, tamen nimis violenta ea tormenti causa est, neque fieri potest, ut tam violenter, & tam longo tempore agendo, ex intermittente continuam febrem non faciat, in corpore jam ad concipiendum febrilem calorem disposito; atque eadem ratio militaret, me judice, in omni vel levissima febricula, & in quibuscunque aliis levioribus morbis: unde eadem causa, quæ insufficiens videtur ad impediendum, ne quis fune torqueatur, sufficiens evadet ad impediendum, ne quis tormento vigiliæ crucietur. 3

Sunt tamen præter enumeratos morbos in superiori quæstione, alii nonnulli, qui peculiariter impedimento sunt, aut esse possunt, ne rei huic tormento exponantur, quales illi omnes sunt, qui infimam sedem, circumjacentesque partes obsident, ut tumores sunt, sive apostemata eorum locorum, dolentes, aut tumentes, aut ulceratæ, aut fistulosæ hæmorrhoides, quæ quidem, venæ quædam cùm sint, numero quatuor, quarum duæ à splenetico ramo, duæ ab epigastrico descendentes ad extremum podicem se conferunt, interdum inflammantur, apostemantur, ulcerantur, & fistulas concipiunt, & quocunque ex his modis afficiantur, sufficientissimum impedimentum præbent, ne Rei torqueri hoc supplicio pos- 4

jo sint, quia facillimum esset ex tormenti violentia nova apostemata & inflammationes gigni, aut jam factas in gangrænas abire, & malam qualitatem induere, quemadmodum etiam & in eorum ulceribus evenire potest; imò & in simplici earum venarum apertione. Neque solùm hoc locum habere debet cùm de præsenti morbi Reos molestant, sed etiam si constet de facili illis molestari solitos, de qua re cùm nihil apud quenquam scriptum repererim, certè peculiarem haberi mentionem decuit; licèt de Tormento vigiliæ neque Jurisconsulti, neque alius quisquam quicquam effatu dignum afferant, si modum, quo infligitur, & tormenti atrocitatem, de qua testantur, excipias. At de impedimentis quæ excusare Reos possint, nihil omnino habent, supponendo fortè id quod dixi, nempe quòd omnia ea, quæ à chorda excusant, excusent multò magis à vigilia: sed hæc quæ addidimus, excusant à vigilia, non autem à chorda.

Sed & illud peculiarem animadversionem in hoc tormento exposcit, quòd si in hoc quoque tormento infligendo ea cautela adhibeatur, ne Rei per octo aut decem horas quicquam comederint, aut biberint, cùm tormento sunt subjiciendi, necessarium omnino erit plerosque, si longo tempore in tormento detineantur, ex inedia deficere, maximè autem juniores & habitu graciles, qui jejunium difficulter ferre possunt: in his enim cùm ex labore & dolore, quem in tormento perpetiuntur, fiat multa spirituum resolutio, si alia ex parte jejunium & ante torturam, & in ipsa tortura perpeti cogantur, facili negotio animi defectus, lipothymia, syncope, & ipsa tandem mors succedere ipsis potest, nisi opportunè hoc incommodum declinetur. Quamobrem rectè consultum puto, si minus temporis spatium intercedat inter comestionem & tormentum, & fortè non majus quinque horarum, maximè in calidioribus naturis, & in his qui habitûs sunt gracilioris; quod tantò magis, ac tutiùs executioni demandari potest, quantò in hoc tormento non fit tam violenta corporis agitatio, ut in chorda; unde minor etiam occasio adest excitandi vomitum, ex quo etiam minus periculum in hoc, quàm in illo impendet. Quin & in ipso tormento non inconveniens duco Reis aliquid offerre, si deficere se clament, aut Judici ita videator, quod tamen stomachum gravare non possit, ut esset jusculum carnium, vel panis buccella vino madefacta, vel aliquid simile; vel permittendum, ut vini modicum sorbillent, quod executioni aliquando à non imprudentibus Judicibus demandari accepi.

SUMMARIUM.

1 *Iudex reus mortis efficitur, si rei in tormento ex sua negligentia moriantur.*

2 *Iudex quando teneatur de homicidio, si reus in tormentis decedat.*

3 *Ad cognoscendum an reus in tormento deficiat, quaenam attendere Iudex debeat.*

4 *Quomodo succurrendum his, qui in tormentis deficiunt.*

5 *Admonitio circa reorum torquendorum inediam.*

Reos in tormentis deficere, ex quibusnam signis cognosci possit.

QUÆSTIO VI.

1 EVenit interdum in infligendis tormentis, ut vel nullum appareat impedimentum, vel nullum à Reis opponatur; vel si opponatur, sufficiens à Judice, vel à Medico ad hoc convocato non existimetur, vel ut verè nullum impedimentum adsit, unde Rei tormentis expositi manifestissimi periculi aleam subeant, defectu animi, vel simili aliquo lypothymate correpti, ita ut, nisi illico à tormentis deponantur, & quàm citissimè illis succurratur, acta de ipsis res sit: hoc autem magni momenti quidem est, tum quia de vita hominis agitur, tum etiam, quia si in hoc Judicis culpa interveniat, qui nimis in tormentis excesserit, aut diligentiam non adhibuerit, nec peritos convocandos curaverit, antequam Reum tormento subjecerit, neque opportunè jam deficere incipientem à tormento deposuerit, ipse 2
Reus mortis efficitur: de qua re, si quis plura scire desiderat, consulat Farinac. abundè de ea re disserentem *quæst. 37. a num. 112. ad plures seqq.* ubi quando, & in quibus casibus hoc habeat locum, sufficienter docet. Inter cætera verò, quæ ille habet, hoc est, tunc nempe Judicem teneri de homicidio, quando Reum ultra ejus tolerantiam torquere non desistit, sed in torquendo modum excedit: quod tunc usuvenit, quando apparentibus nonnullis signis, quæ demonstrare possunt tormentum excedere Rei tolerantiam, Judex tamen illum ulteriùs torquet. Necessarium igitur est videre, ex quibusnam signis cognoscere liceat, quando Reus ex tormentorum atrocitate deficere incipiat; quæ quidem signa nimis succinctè, & concisè affert Ambrosin. *de mod. form. process. lib. 4. cap. 14. num. 4.* ex quo etiam, sed nihil luculentiùs Guazzin. *ad def. Reor. def. 30. cap. 12. num. 3.* Accuratiùs, sed breviter recensentur à Fortunato *loco sæpissimè citato.* Judex ergo ubi aliquid mali suspicetur, vel quòd existimet Reum esse debilis naturæ, vel quòd in medium attulerit aliquod impedimentum, quod ipse Judex pro insufficienti duxerit, vel quòd tormenta sint nimis atrocia, vel præscriptum tempus excedant, tunc primò ad faciei, & totius corporis colorem attendat, qui si in pallorem manifestum convertatur & appareat jam in Reo cadaverosa penè imago; si deinde etiam livescere faciem, pectus & brachia conspexerit, tum tantò magis de futuro animi defectu dubitans, majore circumspectione & majore attentione Reum considerabit; tum etiam 3
ad illum tangendum accedet, vel tangendum curabit, ad explorandum, an refrigerari secundùm frontem, aut tenuiter sudare comperiatur; quibus si accesserit vocis defectio, vel interceptio, crebrior anhelitus, & summa respirandi difficultas, aut si guttur, & collum præter modum intumescere videatur, si ungues livescant, & si cætera omnia membra, quæ maximè soluta habet, dissolvi, ac quasi præmortua concidere adnotentur, jam magis de ea re sollicitus erit. Quòd si jam frigido, ac tenui sudore frontem, vel nimiùm copioso, & tepidiore corpus totum diffluere comperiat, si jam summus præsens sit corporis languor, si palpebræ concidant, si stertat, si spumam ex ore emittat, Reus jam prope mortem est, nisi confestim illi opem feras. Neque debet Judex hæc expectare, difficile enim esset hominem à morte eripere, antequam à tormento deponeretur, & apto in loco collocaretur; priora ergo signa animadvertens, sese ad deponendum reum à tormento accingat. Quòd si ea quæ secundo loco recensuimus adnotaverit, illicò, nullaque interpositâ morâ deponendum jubeat, aptisque auxiliis illi subveniat, quæ mox recensebimus. Et licèt Rei multa effingant, atque plura effingere possint, ut Judici persuadeant, ne ulteriùs ipsos in tormentis detineant, ut vocis defectionem crebram ac difficilem respirationem, stertorem, languorem, spumæ exitum ab ore, & alia id genus, tamen neq; pallorem, ac fœdum illum, cadaverosumque corporis aspectum sibi ad libitum, & quantum voluerint, &

ex

ex quibus partibus voluerint extrudare, neque alia nonnulla simulare, quæ in vero, & non ficto animi quocunque defectu evenire solent; ut admonui a-liàs *lib. 3. tit. 2. quæst. 6. n. 9.*

Videtur autem maximè ad nos pertinere, ut de-
4 monstremus, quanam ratione succurrendum his sit symptomatibus, si unquam ex tormento eveniant: & primò Rei quantocyus à tormento deponendi, & undique à vinculis solvendi, placideque tractandi, &, si fieri potest, mollibus stragulis excipiendi; sin minùs quiescere aliquo in loco quàm maximè incommodo permittendi; tum aquâ frigidâ leniter inspergendi, vel rosacea in faciem projicienda; aceto item rosaceo tempora, nares & pulsus madefaciendi, aliisque non dissimilibus ingeniis restaurandi, quibus uti plerumque Judices testatur Ambrosio. *ubi suprà, lib. 4. cap. 14. num. 11.* quæ tamen leviora sunt respectu violentiæ prægressæ causæ; quamobrem necessitate urgente, nempe si Rei jam defecerint, & in manifestam syncopen lapsi fuerint, neque tamen à tormentis depositi, & prædictis adjuti in se redierint, tunc absque dubio Medicus convocandus, sed interim si vocatus Medicus præstò non adfuerit, quia in mora summum in hoc casu periculum, panis buccella vino generoso intincta offeratur, si modò porrectam assumere possint, vinum ipsum malvaticum, aut aliud generosum in os ingeratur, vel aquæ vitæ tantillum ex Cinnamomo, aut Caryophyllis, aut similibus, iisque etiam facies, pulsusque omnes madefiant; quinimò & pe-ctus eo vino madefactâ, ac repente testes involvantur. Stomacho etiam crusta panis eodem vino calido madefacta apponatur, odoribus etiam gravissimis spiritus recreentur; nam mali odores in hoc casu omnino fugiendi, & ideirco reprobandum nonnullorum Jurisconsultorum consilium, volentium, ut malis quibusdam odoribus Reos excitare procuremus; cùm enim syncope hîc ex summa, ac confertim facta spirituum dissolutione eveniat, vitanda ea omnia, quæ aut spiritus ipsos dissolvere, aut turbare possunt; quamobrem nec cucurbitulis, nec fortibus ligaturis, nec dolorosis illis remediis utendum, sed placidis ac mitioribus tractandum, omniaque sine mora administranda ei sunt, cui salus hominis cordi esse debet.

5 Admonendum autem hîc etiam quod *superiori quæstione* admonuimus, nempe quòd cùm consuescant Judices, homines per octo aut decem horas jejunos tormentis exponere; aliqui ex ea sola occasione in prænarrata mala incidere possunt, & maximè si longo tempore in tormento detineantur, ut absque dubio in Vigiliæ tormento evenit: ideircò cùm Judex aliquid simile suspicatus fuerit, rectè consultum puto, si aliquod signum etiam leve ex his, quæ recensuimus, demonstrantibus futurum animi defectum, adnotaverit, ut Reum cogat aliquid assumere, veluti buccellam panis vino intinctam, aut quid simile; aut si tormentum futurum sit diuturnum, aliquod majoris momenti, sic enim de facili hoc inconveniens evitabi:

SUMMARIUM.

1 *Taxillorum tormento non multum fidunt Iudices.*
2 *In maximè debilibus etiam Taxillorum tormentum evitandum.*
3 *Morbi peculiares impedientes hoc tormentum.*
4 *Sibillorum tormentum omnium levissimum.*
5 *Sibillorum tormentum quænam impediant.*
6 *Ferula proprium puerorum tormentum.*

De Taxilis, Sibillis & Ferula.

Tom. II.

QVÆSTIO VII.

TAxillorum tormentum in locum atrocioris tormenti adhibetur, vocaturque vulgò, *la Stan-ghetta*, à repagulo ligneo, quo tormentarii in eo in- 1
fligendo utuntur, ut suo loco dixi. Ei autem Judices non multum fidere videntur, imò periculosum esse dicunt, utpote quod non possit suâ acerbitate, quæ multa non est, Reos cogere ad veritatem propalandam; ideirco ipse etiam Farinac. *in sæpe citata quæst. 38. num. 67.* hoc tormentum parvi pendit, affirmans perpaucos esse, qui ob ejus efficaciam quicquam fateantur; cùm tamen alia ex parte Bernardin. *in schol. ad Ambrosin. lib. 4. cap. 1. num. 2.* seriò affirmet, Taxillorum usum esse verè inhumanum, ac rigidum. Quanam ergo ratione hanc horum DD. contrarietatem conciliabimus? Farinaccio certè in his plurimum deferendum existimaverim; sed si alia ex parte considerabimus modum ipsius cruciatus, membrum quod cruciatur sensu exquisitissimo præditum, articulum nempe insignem, aliasque partes eam partem componentes, negari nullo pacto poterit, dolorem non posse non fieri in hoc tormento atrocissimum, neque iis inferiorem, qui in aliis tormentis excitantur; jam à Tormentario accepi, posse se Repagulum calcando quantum vellet, malleolum ipsum minutim confringere. Sed quia neque ad longum tempus Rei eo tormento cruciantur, & in ministrorum potestate est, mitiùs, aut atrociùs Reos torquere, qui strenis & blanditiis cùm liceat, eos corrumpunt, ideirco eo nomine suspectum est: aliàs enim hoc non minoris facerem, quàm ipsum chordæ tormentum, quia saltem intensivè in hoc fit major cruciatus, licèt in illo fiat major molestia. Atque ea de re puto & in hoc tormento infligendo plura considerari posse legitima impedimenta, quibus præsentibus, Judex ab eo abstinere debeat, ne, si non obstantibus his impedimentis, eo utatur, impietatis crimine defœdetur, & hominis salutem parvipendere videatur. Ac profectò, cùm 2
hoc tormentum, ut dixi, tunc in usum à Judicibus convocetur, cùm aliis præ Rei debilitate, aut alioqua infirmitate, & legitimo impedimento uti non licet, videndum ne insigni debilitate præsente id faciant; nam & ex hoc periclitari Reus posset, maximè si debilitas ex prægresso morbo sit; neque etiam præsente quacunque febre, nisi esset aspernabilis ob ejus exiguitatem, neque in ullo morbo, qui febrem adjunctam habeat, nisi fortè in simplici quartana In omnibus enim prædictis casibus & vires affatim concidere, & febres ex doloris acerbitate mirum in modum augeri possunt, quia dolor, & præcipuè vehemens, qualis in hoc cruciatu est, vires exolvit, Gal. 12. *Method. cap. 1. & alibi.* dolor item magnus corpus inflammat, humores accendit, inflammationesque ea de causa inducit, Galen. *comm. 3. de fract. text. 21.* & maximè dolor ex collisione & compressione proveniens, qualis ex hoc tormento fit, ut idem Galenus docet, *ubi suprà. comm. 1. text. 24.* itaque non temerè ita affecti hoc tormento cruciandi.

Sed morbi, qui peculiariter impedimento esse 3
possunt, ut huic supplicio Rei supponantur, sunt qui ipsas inferiores partes, tibias nempe, pedesque exercent: ut tumores, sive apostemata, vulnera maximè insignia, ulcera notatu digna, varices, dolores podagrici, qui pedis prope articulos molestant; qui quidem non solùm si præsentes sint, impediunt hujus tormenti usum, sed etiam si Reus aliàs illis fuerit obnoxius; non sic autem cæteri supranominati morbi, nisi summa remansisset partium debilitas.

ras. Tantò magis autem attendendam in hoc Judici existimaverim, quantò hoc tormentum in senibus faciliùs usurpari solet, qui propter graviorem ætatem chordâ, aut vigiliâ torqueri non possunt, ut dicit Farinac. *ubi supra*. At senes si quibus morbis sunt obnoxii, maximè podagram habent familiarem, ut experientia testatur, & cum Hippocr. *lib. 3. Aphor. ult.* omnis Medicorum schola: id autem non aliunde fit, nisi quia articulos valde infirmos habent, & pluribus humoribus crudis, ac pituitosis abundant, qui facilè ad eas partes, tanquam cæteris debiliores, & decliviores decurrunt; itaque cautè agendum cum senibus in hoc tormento.

4 Sibilli & ipsi in locum majorum tormentorum usurpantur, levissimum omnium tormentorum censetur, quod non tam ratione ipsius instrumenti, quo infligitur, evenire credo, quod aliàs gravissimum inferre posset dolorem, quàm ratione modi torquendi; nam funiculus, quo Sibilli simul alligantur, & quem coarctando digiti pressi cruciatum majorem, aut minorem percipiunt pro majori, aut minori pressura, non videtur tantopere attrahi posse, tantâve violentia digitos premere, ut licèt notabilem dolorem excitent, intolerabilem faciant, aut parem illi, qui Taxillis inferri potest. Præterquam quòd etiam in hoc, ut in Taxillis, Tortorum fraus intercedere facili negotio potest, qui funiculum validè attrahere simulantes, lentiùs attrahunt, & interim Reum ad vociferandum stimulant, ne fraus detegatur, ut magno cruciatu affici videatur. Et tamen benigniùs ac leviùs tormentum hoc fuisse anteactis temporibus crediderim, eo quòd, quantum assequi potui, nonnisi virgas quasdam inter digitorum interstitia intermittebant, dehinc vinculo aliquo, aut funiculo digitos constringebant, ut recitat Brun. *de Ind. & tort. part. 2. quæst. 2. num. 6.* Sed nostra hac tempestate virgæ illæ in ligneos ac præduros paxillos abierunt, quales retuli, cochleæ in modum fabrefactos; & quia ex buxo fiunt, ligno nempe durissimo, cochleares illi circuli multum cruciare sunt apti, quod non crediderim obtinuisse antiquiores sibillos. Fortè etiam non ambas simul manus junctas, ut ad præsens fit, tunc temporis alligabant.

5 Porrò hoc tormentum absque periculo præ cæteris omnibus adhibetur; sed tamen si ullus adsit extremæ manus peculiaris morbus notatu dignus, ut maximè chiragra est, ab eo certè abstinendum; periculum enim est, ne doloris acerbitate materia ad patientes particolas plurimâ cum violentia attrahatur, & notabilem excitet tumorem, & inflammationem, quæ facilè gangrænosam ac pravam naturam ob partis debilitatem inducere possit, aut aliquem alium morbum, qui licèt difficulter talis fieri possit, ut lethalis evadat, tamen videant Jurisconsulti, an impedimento huic tormento infligendo esse debeat.

Ferula tandem, virga, scutica proprium tormentum puerorum est, quo non solùm Judices, sed multò frequentiùs minaces Ludimagistri utuntur, unde illud Juvenal. *Sat. 1.*

Et nos ergo manum ferulæ subduximus.

pro eo quod est, pueritiam evasimus, & Martial. *lib. 10. num. 62.* Ludimagistrum alloquens:

Scuticaque loris horrendis Scythæ pellis,
Quâ vapulavit Marsyas Celænæus,
Ferulaque tristes sceptra pædagogorum
Cessent.

6 Ferula verò & scutica leviora sunt, flagella sunt graviora: nam ferulâ & scuticâ in pueris & mitioribus delictis; flagellis in viris & atrocioribus utebantur, unde illud Horat. *lib. 1. Serm. Sat. 3.*

Ne scuticâ dignum, horribili secture flagello;
Nam, ut ferulâ cædas meritum majora subire
Verbera, non vereor.

Sed & ad plectendos servos antiqui his quoque instrumentis utebantur: unde idem Juvenal. *Sat. 6.*

- - - - Hic frangit ferulas, rubet ille flagellis,
Hic scuticâ.

Notum verò est nullum habere hoc tormentum in se vitium, nisi illud animadvertendum ducas, quod adnotavit Chartar. *lib. 4. pract. interr. Reor. c. 1. num. 49.* scilicet non indifferenter omnes pueros ferulâ, aut scuticâ cædi posse, quia excipi debent infantes, nempe illi, qui nondum septennium excesserunt; & videtur hæc cautela non esse superflua, sed post prædictum tempus, dummodò magnus terror illis non incutiatur, & vapulatio sit moderata, non est quid quod prohibeat, quo minùs vapulare debeant: si tamen unquam casus detur, in quo necesse sit ante duodecimum annum puerum torquere.

SUMMARIUM.

1 *Pœnarum divisio.*
2 *Exilium perpetuum an sit pœna capitalis.*
3 *Exilium à relegatione quid differat.*
4 *Morbi ex nervi vitio periculosissimi.*
5 *Carcer perpetuus pro pœna de jure civili prohibitus.*
6 *Carcer, in quo Rei ob aeris malitiam perire possunt, est prohibitus.*
7 *In damnatione ad triremes quæ animadvertenda.*
8 *In fustigatione quid considerandum.*
9 *Membri abscissionem quæ prohibeant.*
10 *Fustigati, & ii quibus membrum est abscissum quomodo tractandi.*

De Pœnis.

QVÆSTIO VIII.

POEnarum genera quamplurima & esse dixi, & multò plura esse posse: omnia tamen in duo genera generalissima distinxi, in pœnas temporales scilicet, & spirituales. De spiritualibus breviter inter miscellanea pertractare decrevi; nunc de temporalibus, quarum alias esse dixi pecuniarias, alias corporales, de prioribus nihil ad nos: posteriorum aliæ sunt capitales, aliæ non; Capitalium aliæ ad ultimum usque supplicium procedunt, (de quibus nihil omnino est à nobis dicendum) aliæ non, de quibus perpauca sunt, quæ per nos admoneri debent; ea autem, ut dixi, aut sunt simpliciter capitales, ut exilium perpetuum, Triremes perpetuæ; aut non capitales, ut fustigatio, membri abscissio, exilium ad tempus, Triremes ad tempus. Relinquam autem, ne ultra septa meæ artis transiliam, disputationem illam, ad Jurisconsultos tantùm pertinentem, an nimirum exilium perpetuum, & carcer perpetuus, & similes pœnæ capitales sint, necne; quia multi in affirmativam, plerique in negativam sententiam abeunt, communiorem ego pro veriori supponam, pejores nimirum capitales esse, posteriores nequaquam; neque ad hoc ullas afferam auctoritates, cùm hujus puncti decisio nihil ad ea quæ tractamus, conferre possit.

De exilio igitur nihil adderem, nisi cum exilio relegationem etiam comprehenderem, quia quandocunque esset in potestate exoli sese ad hanc, aut illam regionem conferre, nihil difficultatis esset, quòd quæcunque persona, & quandocunque, nisi aliud obstaret, in exilium mitti posset. In relegatione autem coguntur, ut existimo, ipsi damnati in ea regione permanere, ad quam relegantur, quæ si aeris fue-

rit mali & contrarii alicui morbo, cui relegatus sit obnoxius, vel si ob ejusdem aëris vitium in morbum aliquem incideret, dubitari posset, an locus relegationis esset in salubriorem mutandus, in quo dubio quid esset resolvendum, ego, quod ad me non spectet, non determino; sed illud admonere, quod ad me duntaxat pertinet, non desistam, quòd morbi, qui ex aëris vitio eveniunt, & periculi pleni sunt, & cum summa difficultate sanabiles; unde quandocunque per Medicos requisitos pateret, locum relegationis esse pravi aëris, vel contrariæ omnino naturæ, habitudini, aut morbis, quos relegatus patitur; idem esset eò Reum relegare, ac illum securi percutere, aut alio modo occidere; cui impedimento, an; & quando, & in quibus casibus sit attendendum, ipsi Jurisconsulti dijudicent.

Eadem consideratio esse potest in damnatione ad perpetuos carceres, licèt de Jure civili hæc pœna sit prohibita, *lege Aut damnum §. solent. ff. de Pœnis.* Bald: *de Carcer. cap. 1. num. 3.* & vide Cujac. *lib. 14. Observ.*
5 *cap. 34.* sed si quando nunc imponatur, certum est prohibitum esse carcerem, in quo Rei ob aëris malitiam perire facilè possunt, Farinac. *quæst. 27. num. 97.* Quod si veritatem habet, etiamsi carcer non esset ex se pravi aëris (si modò idem observandum in carcere, qui ad custodiam, & in eo, qui ad pœnam inservit)
6 sed tamen ejus naturæ, ut damnato præsentaneum vitæ periculum afferret, absque dubio esset in minùs malum permutandus; quod si habet locum in damnato, ad carceres perpetuos, multò magis habebit locum in his, qui ad tempus, aut non pro pœna, sed in custodia detinentur. Quinam autem morbi ab ea custodia excusare, & quando hominem possint, jam aliàs determinavimus.

7 De damnatione ad Triremes eadem, imò multò major consideratio habenda: si enim necessarium esse dicant Jurisconsulti, attendere ad ullum futurum vitæ periculum, in his, qui ad eas in perpetuum damnantur, multò magis necessarium esse firmabunt, attendere ad idem periculum in his, qui damnantur ad tempus. Itaque debiles, convalescentes valetudinarii, magno morbo capitis, pectoris, aut cujuscunque alterius partis detenti, quos aliàs recensuimus, Gallicæ infectioni, arthriticis doloribus, herniis quomodocunque obnoxii, Triremibus sunt inepti. Ætatem quoque tam teneriorem, quàm provectiorem in considerationem venire debere, notius est quàm ut à me ulteriori oratione moneri debeat, quia triremes fortes homines & sanos requirunt, ut notat ex Jurisconsultis, *Act. de Infirm. part. 2. verb. Triremes, num. 1.* ubi ad triremes damnatos, si sint infirmi, dimittendos esse voluit, dato substituto.

Cæterùm fustigatio, quæ & fustuarium dicitur, 8
habet etiam aliquid consideratione dignum: nam si multa, ac sæva futura sit, in debili tuta esse non potest, neque in febricitante, neque in phthisico, neque in hectico, neque in eo, qui insigni aliquo pectoris morbo laboraverit. Quin etiam tuta non est, si gravi stomachi imbecillitate, aut cordis tremore, aut lipothymia, aut syncope, aut alio notabili cordis affectu fustigandus invadi sit consuetus.

Sed & membri abscissio multò magis in censu ha- 9
benda, neque ubi homo insigni morbo laboraverit, infligi absque præsentaneo vitæ periculo potest; quin & robustas requirit vires, nam & ipsi Medici vix audent membrum etiam demortuum abscindere, nisi summus corporis vigor adsit; quamobrem morbi omnes notatu digni, quos aliàs nominavimus, etiam in hac pœna infligenda impedimento esse possunt. Quodnam autem membrum abscindendum, si quod à statuto præcipitur, tantùm utile sit, aliud autem inutile; ut si statutum jubeat amputari dextram, Reus autem sinistram habeat aridam, apud Jurisconsultos videndum.

Remanet tandem, ut Medici officio pellecti do- 10
ceamus quæ cura in fustigatis, & in his, quibus aliquod membrum abscinditur, sit adhibenda, & quoad fustigatos diversa auxilia proponuntur à Paulo *lib. 4. cap. 12.* & Avic. 44. *tract. 2. cap. 7.* & aliis ex Arabibus, à Bertapalia *de apostem. cap. 15.* à Jo. de Vigo *sua Chirurg. lib. 9. cap. 15.* Omnes autem maximè laudant ovillam pellem detractam, calentemque superimpositam. Vigo sanguinem primò detrahit; pòst cum aliis (qui universalia supponunt) præbet Rhabarbarum pondò unius drachmæ, cum Rubia tinctorum & Zingibere, ad scrup. 1. cum aqua Scabiosæ. Datur & Bolus Armena & Terra sigillata, & Mumia, & Rhaponticum, & decoctum Cicerum rubrorum excorticatorum, & alia quæ ad eos, qui ex alto cadunt, aut violenter in aliqua dura corpora impingunt, ab auctoribus præscribuntur. Extrà apponitur cerussa, lithargyrium, pulvis myrtillorum, Rosarum, camomillæ, oleum rosaceum, myrtinum, chamæmelinum, & alia apud illos vide, apud quos etiam curam habes, quæ servari debet in amputatione membrorum, præcipuè autem eam require apud eundem Vigonem *lib. 9. cap. 3.* & apud Paræum *lib. 11. cap. 20.*

LIBRI SEXTI
TITVLVS TERTIVS,
DE PRÆCEDENTIA INTER MEDICVM & Iurisperitum.

Continens Quæstiones octo.

SUMMARIUM.

1 *Honor quibuscunque præsentis vitæ bonis, & ipsi quoque vitæ est præferendus.*
2 *Civitas sine legibus placere non potest.*
3 *Sine lege homines vivere non possunt.*
4 *Quicquid ex mutua hominum societate boni emergit, à legibus dependet.*
5 *Præcedentia est honoris species.*
6 *Honor quid sit.*
7 *Præcedentia quid, & num. 27.*
8 *Præcedentia quid, ex Legumperitis.*
9 *Præcedentia consistit in actu recipiendi honorem.*
10 *Præcedere quid?*
11 *Homines honorantur propter virtutem.*
12 *Virtus bonum facit habentem.*
13 *Virtuti cur debeatur honor.*
14 *Virtutes non sunt omnes unius generis.*
15 *Vna virtus est major altera.*
16 *Virtus est tantò altera major, quantò majoris boni est effectiva.*
17 *Virtutis magis proprium est honesta agere, quàm non agere turpia.*
18 *In Republica quis præcedere debeat.*
19 *Multa honorantur præter virtutem.*
20 *Omnia honorantur in ordine ad virtutem.*
21 *Dominari debet qui justissimus est.*
22 *In mundi primordiis honorabantur præ cæteris qui virtute excellebant.*
23 *Quòd honorentur nobiles, à prima majorum virtute fit.*
24 *Honor tangit posteros, laus autem eorum tantùm est, quorum est virtus.*
25 *Generis virtus est nobilitas.*
26 *Propter ætatem majorem cur honorentur homines.*
28 *In Republica magis honorandi, qui virtute præcellunt.*
29 *Ars & scientia nobiles unde dicantur.*
30 *Nobilitas subjecti à Philosophis accipitur tanquam quid cum bono convertibile.*
31 *Verum & bonum convertuntur.*
32 *Animi bonum corporis bono anteferendum.*

Quid sit Honor? quid Præcedentia? Honor major uni, quàm alteri cur debeatur in Republica?

QVÆSTIO I.

QUanta Honoris cura cunctis hominibus esse
1 debeat, ipsius Honoris pretium facilè commonstrare potest, tale enim tantumque est, ut jure merito Honor quibuscunque præsentis vitæ bonis, etiam ipsi vitæ sit præferendus; quia est omnium bonorum externorum maximum, Arist. *lib. 4. moral. Nicom. com. 3.* cætera namque caduca ac fragilia, Honor perenna ac divinum bonum est, Platone teste *lib. 5. de Legib. in princ.* Ne ergò non tam excellens bonum parvipendere me, quisquis sit, existimaret, quod facilè contingere potuit, si artis quam profiteor, honorem negligere credidisset, qui eam à detrectantium calumniis indefensam me reliquisse observasset, non erat à me silentio involvenda controversia, quæ inter Jurisconsultos & Medicos viget, aut prætereunda, dum utrique propriam, & suæ ipsorum artis existimationem tueri satagunt. Deferere enim meam simul causam, & honorem visos essem, si dum omnes ac singulas quæstiones Jurisconsultis ac Medicis communes hisce meis scriptis exagito, hanc unam tacitus præteriissem, & omni ex parte neglexissem, quod ex animi magis ignavia, quàm ex alia quavis honestiore causa factam Aristarchus aliquis judicasset. Pace igitur Jurisconsultorum, liceat mihi cum ipsis in arenam descendere; etiamsi enim è pugna cedere victo mihi contingat, otiosus tamen, & inhonoratus cedere non cogar. Sed utinam inter litterariæ palæstræ limites sese continentes Jurisconsultorum nonnulli, dum de Honore cum Medicis contendunt, ad convitia & vilipendia non hominum dicam, sed divinæ, ac artis artium omnium nobilissimæ, Deique dono hominibus concessæ transgressi, suum ipsorum honorem non defœdassent. Dolendum mediusfidius magis, quam redarguendum est, viros prudentissimos, & qui prudentium epitheto non injuriâ se decorari volunt, dum æmulatione excitari cum Medicis pugnant, ad despectum & derisionem æmulorum prosiluisse, ac frivolis quibusdam cavillationibus, injuriosisque verbis Medicos lacessisse, Medicos, inquam, viros (absit verbo invidia) vel ipsa superni Opificis sapientiâ dictante, summo honore & collaudatione dignissimos.

Utinam ergo æquo animo pugnantes extra liram vagati non essent, poterant fortasse aliquâ saltem ex parte victoriam vel ipsis æmulis judicibus reportare; nunc verò quæstionis literariæ modum prætergressi, & ad ea, quæ ad rem minimè suam faciunt, sese conferentes, inanibus argumentatiunculis, frigidisque argutiis, insulsisque salibus segniter adversarios lacessentes, de jure suo cecidisse, meritò judicari possunt; ita ut nisi in integrum restituantur, vix illis locus ad oris apertionem sit relictus. Verum enimverò aliter cum ipsis decertare mihi in animo est. Apage à me non modò doctos viros, sed ne eos quidem, qui doctorum nomine quomodocunque insigniuntur, aliter, quàm summo cum honore excipere: absit de illis aliter, quàm summa cum modestia, ac reverentia loqui, longè tandem à me sit quicquam contra eorum existimationem proferre; hoc enim persuasissimum mihi est, eum, qui doctos viros, aut doctrinas, bonasque aliquas artes negligit, despicit, irridet, ultrò esse inhonorandum, despiciendum, irridendum, imò & puniendum. Ego verò, licèt professione Medicus ipsos Jurisconsultos in hac causa æmulos habeam, non tamen ea de re ipsos despectu, aut irrisione, sed multo honore dignos pronuntio, Leges autem, & Legumperitiam (licèt hæc cùm Medicina de dignitate contendat) tanti faciendas existimo, ut non
modo cum Platone sentiam, *in Critone,* dicente, Ci- 2
vitatem sine legibus placere non posse, *& 2. de Leg.* inculcante, Civitatem sine lege nullo loco esse ha-
bendam, tanquam si non esset: sed addam etiam, 3
quòd, quemadmodum sine lege vivere homines non possent, eodem Platone teste *in dial. qui inscribitur,*
Hippias major; sic quicquid boni ex mutua homi- 4
num societate emergit, ab ipsis legibus dependet, absque ipsis omnino, affatim que ruiturum, nulloque modo, neque per ullum tempus duraturum. Quòd si quis tam perfrictæ frontis homo sit, qui leges ab hominum societate ablegandas esse velit, aut eas, earumve conditores, ministros & interpretes ullo modo injuriis lacessere, jurgiisque contra eas, aut eos insurgere audeat, sciat is per me, se omne publici boni fundamentum destruere, ipsumque publicum bonum ab hominum communitate eliminare, cujus origo & præcipua causa ipsæ leges sunt, & ad cujus boni tutamen, & perpetuitatem non minùs leges, quàm earum ministri, & interpretes, necessarii omni ex parte existimandi, ac ipsum tale ob meritum summo supplicio, tanquam humani, ac publici boni acerrimum hostem esse afficiendum. Eam igitur ob causam quantum leges, earumque conditores, & ministri honori amereantur, quantumque ab hominibus observandi, nullus sanæ mentis homo non novit. Ergo leges, earumque conditores, & ministri in debito honoris gradu etiam per nos manutenendi, & dum ex eorum

numero

nomero aliqoi nobiscum de honore pugnant, si ita ratio, & Justitia expostular, locus illis cedendus est: sin minùs secundum rationem, & justitiam videatnr, causam nostram omni cum modestia toeri studeamus solidas ac firmas argumentationes, non iocptas argutias, aut vanas quasdam deductiones, vel contumeliosa verba extra rem pro nostra tutela adducentes, qui imò adversarios ipsos in debito honoris grado tueamur, ut tantò gloriosior victoria, si quæ sperari possit, futura sit.

Sed antequam eum ipsis congrediamur, doo nobis præstanda sunt: primò videndum, quid sit honor, quid præcedentia, nam de his contentio est, quibusque ex causis uni persooæ in Republica major quàm alteri honor debeatur. Secundò, calumnias quasdam, ac contumelias, quas in utramque artem, seu scientiam vel ipsi Professores vicissim inter se, vel alii quicunque evomunt, refellere ac confutare oportet, ipsosque detractores mendacii convincere: oam deinceps artes ipsas & artifices inter se placidè comparabimus, & ex his quæ deducuntur, victoria facilè cedet his, quibus de Jure convenit.

Cùm ergo præcedeotia sit honoris species delati
5 in aliquem respectu & in relatione aliarum personarum, quæ simul hooorantor, videndum primò quid sit honor. Et ut ab hoc puncto breviter me expediam & ad immediata me cooferam, relictis pluribus honoris definitionibus ex Aristotele, D. Thoma, & aliis relatis per Cassanæum *in Catal. Glor. mund. part.* 1. *cons.* 1. & per Leonell. *de Præced. Homin. quæst.* 1. *art.* 2. & per nostros Philosophos in Ethicis, dicamus cum Aristotele, honorem esse exhibitionem reverentiæ io virtutis testimonium:
6 vel dicamus quòd hooor est significatio quædam excellentiæ virtotis per actus civiles, præstita io eum qui honoratur. Est enim honor quid pertinens homini prout sociabili & io societate viventi, idcirco prudenter ex Baldo doctissimus Juriseonsultus Melchior Lotherius, in suo consummatissimo opere *de Benefic. libro primo, quæst.* 16. *num.* 13. defioivit, hooorem esse recogoitiooem majoritatis cojusdam, quæ à persona persooæ debetur. Licèt, ut ingenuè fatear, non semper honor cooferatur in sigoum majoratis, quinimò multoties hooor à majori in minorem confertur. Malim ergo dici esse recognitionem & significationem virtotis, qoam dixi per actus civiles præberi: siqoidem honor confertur etiam à summis Regibos, Imperatoribus, Pontificibos, privilegiis, indultis, ac similibus rebus, vel confertur ab iisdem aliis personis majoribus, minoribus, paribus per eosdem actus civiles: siqoidem in colloquiis, in congressibus, io sessionibus, & in aliis occasioolius bujusmodi, quinetiam & in scribendo per epistolas, aut aliàs, manifestamus qualis debeatur significatio virtutis, personæ qoam honorare intendimus: cujus rei exemplum unum, aut alterum ex Sacris afferam, relictis aliis: sic Joseph à Pharaone per multos hujusmodi actus honotator, *Genes. c.* 41. sic & Mardochæus ab Assuero honoratur per plures similes actus, proclamante Aman. *Sic honorabitur, quemcunq; voluerit Rex honorare. Esther. cap.* 6. Utimur & io præbenda hac significatione certis quibosdam verbis, loci dignioris cessione, titulis quibusdam ac nominibus id quod volumus attestantibus: unde pro eorundem actuum conditione, honor major aut minor haberi dicitor, ut appositissimè demonstrare possunt duo illi Regis Ægypti Oratores, apud Torq. Tassum, *Hierus. Cano.* 2, *St.* 61. *& seqq.* quorum alter parum, alius verò multum honoris Godefredo deferens, per externa signa id significant, dicente Poëtà.

Piccol segno d'honor gli fece Argante,
Quasi huom, ch' ad altero hada, è non curante.
Ma la destra si pose Alete al seno,
E piegò 'l capo, e chinò a terra i lumi,
E l' honorò con ogni modo a pieno,
Che di sua gente portino i costumi.

Cùm ergo hæc exhibitio reverentiæ, vel hooris significatio, possit esse major & minor, fit ut, cùm plures personæ veniunt honorandæ, in eam, quæ magis honorari meretur, aut ob excelleotiorem virtutem, aut quia sic nobis videtur, majorem significationem per eosdem actus præbemus, us collocatiooe in loco digniore & emioentiore, assurectiooe, & concessione ot primo, aut ultimo loco loquatur, obviatione, associatiooe & similibus, atque hæc persooa dicitor tunc cæteris præcedere, hoc est, in honoris receptione cæteris præire:
Unde patet, quòd præcedentia, est prælatio unius 7
personæ ad aliam in honoris publici exhibitione, vel est majoris honoris acceptio in comparatione ad aliam personam simul honorandam. Quæ definitiones magis rei oaturam attingere videntur, ni fallor, quàm allata à Leonello, *d. tract. de Præced. q.* 3,
art. 3. nempe quòd sit quædam qualitas, qua unus 8
homo est ioajor altero: habet enim hæc definitio multas difficultatns, præterquam quòd obscura est, cùm non semper ex præcedentia fiat, ut unus sit altero major, sed ut appareat esse: cùmq; è cootra quis habere possit haoc qualitatem, ut sit major altero, virtute, divitiis, potentià, nobilitate, populi favore, & tamen illum oon præcedat: & illa qualitas potest multa respicere: poterat ergo addi saltem,
in honore. Imò etiamsi uous sit major altero in ho- 9
nore, ooo tamen dicetur habere præcedentiam, cùm præcedentia consistat io ipso actu receptionis honoris majoris, & maximè quidem publici, respecto aliarum persooarum, quæ simul honorantur: & consideratur etiam io hooore ejusdem generis, vel qui similibus persoois, nempe dignitate convenientibus, aut saltem ooo prorsus inæqualibus confertur, ut Regibus inter se, Regibus & Ducibus, Cardioalibus & Regibus, Cardinalibos &
Episcopis & Abbatibos, & sic de aliis. Sed quicqoid 10
sit de Leonelli definitione, illud manifestissimum est, quòd præcedere est præ aliis honorari, aut alioa in honoris collatione aoteire, & præcipoè cùm honor publicè confertor.

De hooris porrò variis generibus, & præcipuè de eo, sob quo cootioetur præcedentia, quæ respicit honorem uni personæ præstitum in comparatione alterius, nihil addo, quòd oimis loogum sermooem id argumentum requireret, & quòd minùs ad rem nostram faciat, est eoim alterius considerationis.

Cæterùm honorem deberi virtuti, maoifestum 11
est, Aristot. *in Mor. ad Nicom. libr.* 4. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 145. *art.* 1. *ad* 2. & ex Juriseonsultis doctissimus Melchior Lother. ex eodem D. Thom. *libr. primo, de Benef. quæst.* 16. *num.* 22. Et idcirco; ut idem Aristot. *ibid. cap. tertio*, revera solos bonus est honorandus, atque inde fit, ut homines maximè honorem affectent: ob id enim, inqnit idem Arist, *ibid. cap.* 5. *libro primo*, sectari honotem homines videntur, ut se ipsi bonos esse credant. Cùm ergo virtus bonum faciat habentem, D. Thom. 2. 2. *quæst.* 47. *art.* 1. *ad* 3. & honor debeatur virtori, qui honorarut, bonus reputabitur: nunqnam enim vilipendere oportet, ut dicebat Plat. *ult. de Leg.* an boni esse, aut secùs alii videamur;

videamur: licèt præ omnibus curandum sit non ut boni videamur, sed ut privatim & publicè si-
13 mus, eodem Platone asserente *in Gorgia*. Quâ verò ex causa virtuti honor debeatur, ipsemet Arist. *loco suprà cit. lib.* 2. declaravit, nimirum quia est alicujus boni effectiva, imò, ut Plautus *in Amphitr. act.* 2. *sc.* 2.

---Omnia adsunt bona quem penes est virtus.

14 Cùm verò & virtutes non unius generis sint, & bona item diversi sint generis, & unum sit melius &
15 excellentius altero, una etiam virtus erit major alterâ, quòd bonum ex ea emanans, majus fuerit alte-
16 ro, quod à minore virtute procedit. Si ergo quò majoris boni est effectiva, eò major virtus censenda, major virtus, exempli gratiâ, erit magnificentia, quàm liberalitas, siquidem majus bonum in suo genere ex illa, quàm ex hac haberi palam est, major & dignior item Justitia erit, quàm temperantia, cùm bonum ex Justitia emanans, majus & magis communicativum existat, quàm quod procedit ex temperantia. Ergo & majore honore digna erit Magnificentia, quàm liberalitas, & Justitia quàm temperantia: & consequenter majorem honorem consequi debet magnificus, quàm liberalis: & majorem Justus, quàm temperatus, & idem procedere in omnibus ac singulis virtutibus, est acceptissimum. Unde sapienter Plato *libro quinto, de Republ. in princ. Honorandus*, inquit, *certè est, qui nihil injustè agit: qui verò nec alios id facere patitur, duplici honore, imò etiam magis est honorandus: ille enim uno, hic multis hominibus præstantior est: & qui aliis bonis abundat, qua in alios transfundi possint, si cæteros participes efficit, tanquam vir sum-*
17 *mus honorandus.* Hæc Plato, & quidem optimè, nam eùm virtutis magis proprium sit honesta agere, quàm non agere turpia, ut Arist. dicebat, *lib.* 4. *eorundem Moral. cap.* 1. magis item proprium virtutis est, in alienum bonum, & in commune, quàm in proprium aut particulare redundare: quia honesta agere simpliciter ac positivè in alienum semper bonum redundat: non agere turpia, non simpliciter, quia id positivè bonum non est: nihil enim boni positivè mihi evenit ex hoc, quòd
18 meas divitias non fureris, at si tuas mihi impertiaris, hoc quidem positivè bonum est. Ex quibus sequitur, quòd qui magis utilis Reipublicæ est, honestè & ex virtute operando, in honore aliis præcedere debet, cùm majoris boni causa existat.

Dubium tamen facere poterat id quod dictum est, honorem soli virtuti deberi, & propter eam tantùm homines honorari, cùm pleraque alia sint, quorum causa homines honorantur, & quibus jure optimo honor deberi videtur, ut est potentia,
19 dominatio, nobilitas, sexus, ætas, divitiæ, & alia nonnulla: cum effectu enim videmus honorari potentes, & qui cæteris dominantur præ aliis omnibus: ergo potentia honoratur magis quàm virtus. Imò hoc jure fieri, vel Platone judice *libro quinto, de Repub.* patet. *Quæ dominantur*, inquit, *præ illis, quæ serviunt, semper sunt honoranda*: unde illud in Sacris: *Proverb. c.* 4. *vers.* 28. *In multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis.* Sic etiam de aliis rebus suprà nominatis constat, eas honorari non minùs quàm honoretur virtus.

20 Si tamen animum advertamus, omnia quæcunq; honorantur, non respectu sui ipsorum, ut virtus, sed in ordine ad ipsam virtutem, honorari comperiemus, & sic propriissimè soli virtuti debetur honor per se, cæteris autem rebus non per se, sed quatenus virtuti vel inhæreant, vel inhærere debent: quia dominantes & potentes in tantùm honorantur, in quantùm dominatio & potentia cum Justitia pari passu incedere debent, cùm qui dominantur, Justitiam simul populis administrent: neq; Justitia propter dominationem & potentiam, sed è contra hæ propter Justitiam honorantur: dominari enim debet inter homines, qui Justissimus est. Sic etiam de 21 nobilitate differendum: nam primi nobiles in aliqua civitate, aut communitate, aut priùs in mundi primordiis, quando nullus alteri præstabat, sed erant omnes genere æquales, ii existimati sunt, qui alios virtute excedebant, Senecâ optimè id dicente, *in Epist. num.* 90. & sic iis honor propter virtutem 22 habebatur. Postmodum in abusum conversa ea consuetudo est: cùm enim tunc, qui erant virtute cæteris excellentiores, honore, potentiâ, dominio & divitiis potiti essent, filios ac descendentes suos earundem rerum hæredes reliquerunt, quorum plurimi divitiis ac potentiæ fisi, virtute neglectâ, honorati tamen, ut progenitores voluerunt, fucatam quandam generis nobilitatem adinvenientes ex majorum virtute & gloria emanantem, quæ in rei veritate imaginaria potiùs, quàm realis quædam res est: unde rectè Plato *in Theateto, Nobilitas apud Philosophum virum absurda quadam curiositas apparet*: *Non enim*, ut Seneca *in Epist. n.* 44. dicebat, *facit nobilem, atrium fumosis imaginibus plenum: nemo in nostram gloriam vivit, nec quod ante nos fuit nostrum est: animus facit nobilem, cui ex quacunq; conditione supra fortunam surgere licet.* Et rectè alter Seneca, *in Herc. fur. Act.* 2. sub persona Lyci,

Non vetera patriæ jura possideo domus
Ignavus hæres, nobiles non sunt mihi
Avi, nec altis inclytum titulis genus:
Sed clara virtus. Qui genus jactat suum
Aliena laudat.

Cui concinit id, quod prudentissimè Juvenalis, *Sat. octava*,

---Miserum est aliena incumbere famæ.

Quòd ergò honorentur nobiles, non ex nobilitate, sed ex prima majorum virtute fit: nam honor rangit 23 posteros, laus verò eorum solùm est, quorum est 24 virtus, ut post alios Philosophos dicebat Valles. *in lib. de sacr. Philosoph. c.* 74. Habet tamen medius fidius id saltem nobilitas sibi proprium, ut faciat præsumptionem pro se excellentiæ virtutis, & quòd bonus filius bonus futurus sit, cùm generis, virtus sit nobilitas, Aristot. *lib.* 3. *Polit. cap.* 8. & ut rectè Plato *in Alcibiad.* 1. Meliores esse naturas in nobili 25 genere, consentaneum est, quàm in ignobili: unde idcirco nobilitas refertur ad bonitatem generis, cùm nobile id sit, quod ex bono prodiit genere, ut Aristot. dicebat 1. *de hist. anim. cap.* 1. & sic semper refertur ad virtutem.

Sed & propter ætatem honorantur homines, non 26 ob ipsam tantùm ætatem, quantùm ob id, quòd ætate majores juniores, & minores prudentiâ, consilio, virtute prævertant, aut prævertere debeant, idemque dicendum de sexu, nam masculinus eandem ob causam præ fœminino honoratur, cùm virtus propriè virorum sit. Sed & divitiæ, licèt immeritò, honorantur, nam ut Plat. 9. *de Repub.* dum divitiæ & divites honorantur, & virtus & boni contemnuntur. Honorantur tamen & ipsæ ex eo, quòd bonorum, & eorum, qui virtute pollent, esse deberent: per abusum tamen honorantur propter utilitatem, quam ab illis sibi homines emanare sperant: simulatus ergo hic honor est, non verus, qui semper & ubique locorum ad virtutem refertur,

refertur, & ejus initium habetur: & præcedentia, quæ est, ut diximus, collatio vel receptio majoris honoris respectu alterius, refertur ad majorem virtutem minori comparatam. Unde à primo ad ultimum concludendum videtur, in honoris col-
28 latione in Republica, illum debere præ cæteris honorari, & inter alios magis honorari, quod idem est ac præcedere, qui virtute alios præcellit: ex hac enim non solùm homines meliores dicendi respectu sui, sed etiam respectu Reipublicæ, quòd majoris boni illi causa esse possint: idemque procedere debet in scientiis, & artibus: Nam quantò majus bonum per ipsas consequimur, tantò sunt illæ præstantiores & nobiliores, & tantò majore honore dignæ. Neque contra hoc facit id, quod Aristot. *de Anim. text.* 1. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 182. *art.* 1. Conciliat. *diff.* 5. *vers. propter tertium.* Vallesi. *de sacr. Philos. c.* 74. Roderic. Castrens. *in Medic. Polit. libr.* 1. *cap.* 12. Epiphan. Ferdin. *libro* 1. *Theor.* 1.
29 & ex Jurisconsultis Cassanaus, & adducti per ipsum *in Catal. Glor. mund. part.* 10. *consid.* 25. nempe quòd ars & scientia nobilis dicatur ex subjecti præcipuè nobilitate, aut propter demonstrationis certitudinem, aut propter utrumque: nam in idem recidit quod dicebamus, quia subjecti nobilitas apud Philosophos, accipitur pro bonitate ejusdem, & nobile tanquam quid cum bono convertibile,
30 & idcirco scientia, quæ versatur circa nobilius subjectum, magis est honoranda, quia majus bonum sibi pro fine proponit. Certitudo etiam demonstrationis in tantum facit scientiam honorabiliorem, in quantum est majoris boni effectiva, quia perducit nos ad certam & infallibilem rerum cognitionem, & facit nos certissimo tramite invenire veritatem eorum, de quibus est speculatio: absque veritatis autem inventione nequaquam boni quic-
31 quam ex artibus & scientiis assequi possumus: nam si quid bonum est, id etiam verum sit oportet: cùm verum & bonum convertantur & scientia veritatis scientia sit. Plat. *in Parmen.* Subjectum autem scien-
32 tiarum illud præire cæteris debet, quæ animum respicit, animi enim bonum corporis bono anteferendum esse, nullus est qui ambigat.

Et hæc pro fundamento sint decidendæ quæstionis: ante cujus determinationem operæpretium duco, ut iis calumniis in medium allatis, quibus tam Medici, quàm Jurisconsulti, & tam Medicina quàm jurisprudentia lacessuntur, eas omnino diluamus, ne ad nugas, in ipso pugnæ fervore, converti nos oporteat, & ab ea diverti: quia dum frivola alterius partis jurgia potius, quàm oppositiones altera conatur repercutere, à solido & rationali discursu ab utrisque deviatur, nec optatus finis, interim incassum tempore prætérlabente, quæstioni imponitur.

SUMMARIUM.

1 *In Medicam artem cur multi invehantur.*
2 *Artifices nomine plurimi, re autem perpauci.*
3 *Ignorantia semper audaciam comitem habet.*
4 *Medicinæ origo ignota.*
5 *Medicinæ origo ex peccato.*
6 *Medicina ex hominum intemperantia.*
7 *Non est opus Medico bene valentibus.*
8 *Medicina est superflua.*
9 *Medicina est noxia.*
10 *Medicina religioni contraria.*
11 *Medicina ars vana & inconstans.*
12 *Medicina est ars, in qua plus valet experientia quàm ratio.*
13 *Medicina est ars mechanica*
14 *Nisi Medici essent, nihil esset stultius Grammaticis.*
15 *Bonus Medicus esse non potest, qui non sit malorum morum.*
16 *Medicorum vitia.*
17 *Medici dicuntur ex eo, quòd homines è medio tollant.*
18 *Medici sunt superbi.*
19 *Avaritia proprium Medicorum vitium.*
20 *Invidia proprium Medicorum vitium.*
21 *Medicus est ignobilis.*
22 *Medicus an assequatur doctoratus dignitatem, non est certum.*
23 *Medicus computatur inter viles artifices.*
24 *Medici exercitium antiquitùs solis servis exercendum relinquebatur.*
25 *Medici dicuntur parabolani.*
26 *Medici non sunt majoris valoris, quàm obstetrices.*
27 *Medicus, Merdicus, Mendicus.*

Objecta in medicinam & Medicos.

QUÆSTIO II.

SEd plurimùm mehercle excresceret nostra oratio, ita ut justum volumen ob idipsum, multoq; majus exposceret, si singula quæque à Jurisconsultis, aliisque nonnullis Professoribus in medicinam & Medicos objecta, hîc discutienda proponeremus: mirandum enim est, quantopere multi in nobilissimam hanc artem, atque in ejus studiosos invecti sint: cujus rei causam aliquando mecum ipse perscrutatus, non unicam in singulis detractoribus esse comperi. Ante omnia autem ipsius artis 1
præstantiam, & difficultatem id operari certum est, nam solet accidere, inquit Ptolom. *de Iud. Astr. in proœm.* ut artes difficiliores vulgi judiciis vituperentur ac facilè evenit, ut homines in aliis ea contemnant, quæ ipsi ignorant. Sed fit prætereà, ut nonnulli medicinam & nunc aspernentur, & aliàs aspernati sint, ob odium & æmulationem ipsorum artificum, & in horum censu fuit fortè Plinius, qui vel ob particulare, quo nonnullos Medicos prosequebatur, odium, vel quia ipse in recensione suæ naturalis historiæ multa attulisset à contemporaneis suis Medicis vel reprobata, vel illis minùs accepta, in eos acerbè invectus est: sed dum ipse in alios invehitur, propria vincla cædere videtur: multa enim bona ejus historia habet ad medicam facultatem pertinentia, & cæteris magis humano generi utilia, atque proficua. Sed videnda quæ contra Plinium affert Joan. Filesac. Theologus Parisiensis *lib.* 2. *select.* in medicinæ defensionem. Verùm & in hoc eodem numero Jurisconsulti nonnulli sunt, qui dum artis hujusce gloriam ac prestantiam transversis oculis intuentur, & Medicos ipsos in honoris causa æmulos sibi esse dedignantur, contra artem & artifices obloquentes, se ipsos, & Jurisprudentiam eâ ratione extollere se putant: neque enim alia viâ sibi succedere posse vident eorum aliqui, honoris palmam obtinere, quàm affectatâ quadam æmulorum depressione.

Alii sunt qui medicinæ & Medicis malè volunt, ob improsperos successus, qui sibi ab illis prodierunt, ut charæ alicujus personæ, putà filii, uxoris, parentis, amici internus, & hujusmodi. At omnes iniquissimi hominum ii sunt, qui ab arte exposcunt quod ejus potentiam exuperat, nimirum, ut eos qui à morbo vincuntur, ad sanitatem revocet: quod tantundem esset, ac si jam mortuum hominem ad vitam revocari ab ea expeteres, quod non humanæ alicujus artis præsidio, sed supernaturali tantùm Dei potentiâ potest succedere. Atque his affines sunt, qui medicinam & Medicos idcirco insectantur, quia morbis longis & incurabilibus detenti, non possunt, ut optarent, artis hujusce beneficio ab illis allevari.

Alii verò (quibus justior fortè hujus simultatis causa una ex parte affertur) in hanc artem invehuntur, quòd

quòd artificum multitudinem supina ignorantiâ
insignium exosam habeant. At verò injustè agunt
2 qui hominum peccata in artem retorquent, & qui
ob unius culpam omnes condemnant. An non in
quibuscunque artibus exercendis idem usuvenit,
ut artifices nomine quidem complures sint, re au-
tem perpauci, ipso Hippocrate attestante in lege?
An non idipsum in Jurisprudentiæ professione
contingere, ipsi quoq; Jurisconsulti confitentur?
Iniquum autem est, ut Ptolomæus dicebat *lib. 1. de
Jud. nat. c. 1.* Arti adscribere errata, quæ ab imbecil-
litate Professorum oriuntur.

Sunt prætereà nonnulli, qui artem hanc præcla-
rissimam & artifices irrident ac despiciunt, quòd à
natura optimum sortiri temperamentum, & id-
circo morbis quàm minimè tentati, propriæ pru-
dentiæ sanitatis suæ incolumitatem acceptam re-
ferentes, cæteros hominum, qui deterius tempera-
mentum sortiti & imbecilliori naturâ muniti mor-
bis ob eam, aut aliam quamcunque causam faci-
liùs conflictati, medicinâ & Medicis indigent,
cum suis præceptis & medicamentis derident,
nasoque, ut dicitur, adunco suspendunt, tanquam
satur homo, qui famelico escam ad jejunium fran-
gendum quærenti exprobraret. Et tamen ii ipsi,
velint nolint, dum medicinam contemnunt, ejus
necessitatem & utilitatem facto ipso confitentur:
nam aut aliquid faciendo, aut prætermittendo,
sani vivunt, ut Hipp. demonstrat, *lib. de Arte.* Hujus
classis jam fuit Cato ille, Medicorum, imò (in-
quam) doctorum omnium hostis acerrimus, qui
tamen suæ inscitiæ pœnas dedit, cùm filium & uxo-
rem suâ ignorantiâ perdidisset, non obstante, quòd
de se, suaque prudentiâ (ut eorum, qui ignorantiâ
pollent, mos esse solet) tam magnificè sentiret, ut
gloriaretur, scire se suis præceptis familiam suam
servare incolumem, contemptâ omni Medicorum
ope, ut Plutarchus *in ejus vita* testatur. Sed quid mi-
rum, hominem qui tunc & imperitus esset, & lite-
3 ras odisset, tantopere de sua scientia extolli? annon
ignorantia semper audaciam comitem habet, ut
Hippocr. ipse *in lib. qui inscribitur Lex*, testatum re-
liquit? At verò siqui alii hujus ordinis sunt, nempe
qui medicinam ob id insectentur, quòd ipsi eâ non
indigeant, imprudenter omnino facere videntur,
dum naturæ indigentiam ab uno individuo metiri,
ad reliqua omnia transferre conantur. Sed illud
pro certo & quotidianâ experientiâ docti, vel
jurati affirmare Medici possumus, nullum genus
hominum turpiter unquam labi & in irreparabiles
propriæ, vel alienæ salutis errores præcipites dari,
quàm vulgarium hujusmodi doctorum turbam,
qui dum suam sapientiam detegere & ostentare
pruriunt, crassæ & impudentis ignorantiæ notas
manifestissimas præbent? nam non ipse solus, neq;
semel vidi hujusmodi farinæ homines selectis
quibusdam suis, utplurimùm absurdissimis medi-
camentis, vel ineptis quibusdam & inanibus omni-
nò præceptis, dum sanitatem restituere quibus-
dam studerent, eos è medio evidenti facto sustu-
lisse: neque longè quærendum exemplum est: nam
ipse Cato, ut dixi, in filio & uxore ejus rei pericu-
lum fecit.

Cum his pari passu procedunt, qui nauseabundi
hanc artem ipsosque artifices respuunt, ut univer-
sis hominibus magis sapere videantur: & ob hoc
ipsum, Catonem inimicum nos habuisse certum
est, fortè & alios, quos nominare quidem volo,
sciolos maximè quosdam recentiores. Ii tamen
quicunque sint, qui præ aliis sapiunt, næ interdum
cum magno suo malo propriæ sapientiæ vires in se-
ipsis experiuntur, cæterisq; desilui ac despectui in
futurum sunt. Sed accedamus jam ad ea, quæ vel
omnes prædicti simul, vel eorum aliqui contra me-
dicinam & Medicos obloquuntur, ut deinceps ea
refellere liceat, & primò videamus quæ contra ar-
tem, dehinc quæ contra artifices objiciuntur, vel
objici possunt: nam & ego in hoc illis manus dabo.

Circa originem primò medicinæ nonnulli eam
criminantur ac despiciunt, volentes eam esse igno- 4
tam, ut quidam ex recentioribus Jurisconsultis con-
tendit, qui vel auctores non legit, quod credo, vel
legisse dissimulavit: illud ignorantiæ aut concla-
matæ negligentiæ: hoc malignitatis indicium est.
Aliis, qui magis ad rem ratiocinari norunt, affirma- 5
se liceret, illam à peccato derivasse, ut ex Theolo-
gorum auctoritate probat Daniel Vherden. *in I. li-
bell. Quòd Medicus non corpus solum sed animum et-
iam curat*: nam omnes morbi, & ærumnæ humano
generi familiares, circa quorum curam medicina
versatur, sunt pœna peccati à primo homine in ter-
restri paradiso parati: nam in statu innocentiæ neq;
morbis esset conflictatus homo, D. Thom. 1. 2. *quæst.
85. art. 5.* neq; ex consequenti medicinâ indiguisset,
quod confirmat illud *Ecclesiast. cap. 38. vers. 15. Qui
delinquit in conspectu ejus, qui fecit illum, incidet in
manus Medici.* Adde quòd etiamsi hoc non haberet
veritatem, certum tamen est, medicinam à peccato 6
originem duxisse: quia omnis medicina circa mor-
bos sanandos ex intemperantia pullulat, Platone
asseverante, *lib. 3. de Rep.* aliter cum temperantia ho-
mines sani viverent, neque medicinâ egerent: un-
de Ægyptii ex eo quod à ciborum affluentia & ab
ipsa intemperantia, omnem morborum conge-
riem nasci crederent; sese singulis mensibus per
triduum purgare assueverunt, ut narrat Herodot.
in Euterp. Ergo sublatâ intemperantiâ, tolletur
prorsus medicina, quia homines sani vivent, sani 7
verò medicinâ non indigent, juxta illud in Evange-
lio Marci, *cap. 2. vers. 17. Non est opus bene valentibus
Medico, sed male habentibus*, cui consonat illud Ovi-
dii *lib. 4. Trist. eleg. 3.*

Si valeant homines, ars tua, Phœbe, jacet.

Unde Celsus *libro primo, suæ Medic. cap. primo, Sanus
homo, qui & bene vivit, & suæ spontis est, nullis obligare
se legibus debet, ac neq; Medico, neq; Iatraliptâ egere*:
idemque comprobat Pausaniæ dictum apud Plu-
tarchum *in Apophtheg. Lacon.* Ne Medici quidem
apud sanos, sed ubi sunt ægroti, versari consueve-
runt. Plura autem circa hoc propositum, vide
apud Tiraq. *de Nobil. cap. 31. à numero 494. ad seqq.* 8
Et tamen etiamsi intemperanter vivant homines,
& medicina intemperantiæ vitiis occurrere pro-
curet, superflua quoque & ad nihil utilis videtur:
quia cùm cætera etiam animalia non minùs quàm
homo corruptioni ac morbis subjiciantur, tamen
nulla ex illis medicina utantur, superfluus etiam
erit ejus usus in homine, quia natura ex se ipsa mor-
bos curat, vel ipsis Medicis non tergiversantibus,
Hipp. 6. *ad morb. vulg. sect. 5.* quæ ergo curat morbos
per se in aliis animantibus, curabit etiam in homi-
ne. [An Medici aliquando Româ pulsi sint, vid.
Reies *pag. 1. Camp. Elys.*]

Neque solùm superflua, & inutilis medicina ha-
betur, sed noxia, & mortifera, ut deblaterat quidam 9
crassioris minervæ Jurisconsultus: quod compro-
bant nonnulla sapientum dicta, ut illud Pausaniæ
apud Plutarch. *ubi suprà*, qui interrogatus cur Me-
dico cuidam detraheret, cùm ab eo injuriâ non esset
affectus, Quia, inquit, si de illo periculum fecissem,
nequa-

nequaqnam vivetem: & illud quod sequitur, quo Medico, qui ei gratulabatur, quòd senex factus esset, respondit, Quia te Medico non sum usus; & tertium quo firmabat, illum optimum esse Medicum, qui suos ægrotantes tabescere non sineret, sed quam primùm sepeliret, quasi nonnisi noxa, & damnum à Medici opera proficisci possit, de qua re vide Royz. *dec.* 1. *Lituanica, n.* 89. *& seqq.* quæ omnia cum aliis nonnullis referuntur etiam à Tiraq. *ubi suprà.*

Sed quod adhuc magis quid est, medicinam reli-
10 gioni esse contrariam patet apertissimè ex sacris Canonibus, *cap. Contraria. distinct.* 5. *de Consecr. in* 3. *part. Decret.* & probatur etiam ratione, quia multa contra ipsius religionis dogmata Medicina & docet, & operatur. Jejunium ab illa tantopere commendatum, tanquam insalubre ac noxium vituperat, virginitatem rem apud illam sanctissimam, continentiam rem tam honestam rejicit, ac dissuadet, gulæ illectaméta, veneris irritamenta, contra ipsius religionis consilia procurat, nam sitis remediis languentem appetitum excitare, sopitam venerem irritare, mulieres ipsas libidinis instrumenta ita fucis exornare studet, ut homines ad sui concupiscentiam alliciant: quæ omnia cùm in animæ detrimentum sint, quàm sanctissimæ religioni contraria existant, superfluum est explicare. Sed quid quod ipsi quoq; sapientię & omnium, ac singularum artium, & scientiarum acquisitioni medicina impedimento est, asseverante Platone, qui & ipse Medicus erat. *lib.* 3. *de Republic. vers. med.*

Cùm igitur medicina & superflua sit, & noxia, & religioni contraria, & animæ bono, cur non ab
11 hominum societate exulare permittitur? nam & cum his omnibus vana etiam est, quod satis superque ejus inconstantia & incertitudo demonstrare poterit: qoid certi enim boni promittere potest ars, quæ incertam habet veritatem? nullam artium esse magis inconstantem, dicit Plin. 29 *sua Nat. hist. cap.* 1. adeò namque inconstans est, ut pro ingenio eorum qui in ea excellunt, singulis ætatibus immutetur, nam famam, ut addit, novitate aliquâ Medici aucupantur, unde Platone asseverante *dial.* 3. *de Repub. transact. med.* diversa erat medicina tempore Æsculapii ab ea, quam suo tempore Medici exercebant, quam tanquam nimis operosam & difficilem vel ipse Plato *ibid.* damnabat. Quid autem si eam, quæ nunc est in usu, Plato cognosceret, an non Fabri illis consilium universis hominibus daret, de quo ipse, ut relictis Medicis, quod non esset sibi otium ad ægrotandum, naturæ sese committerent? Rectè enim medius fidius facere viderentur, quis enim tam prolixam medendi rationem pateretur, cùm antiquitus unico medicamento solvente, aut vomitorio, aut alio simili curationes unico die absolverent, quas nunc ne mille quidem medicamentis, ac ne per annum quidem absolvere Medici norunt? Non potest ergo realem ullam veritatem ars promittere, quæ pro hominum voluntate sua præcepta immutat. Sed vide insuper quæ præ cæteris affert de hac medicinæ inconstantia Royz. *decis. Lituan.* 1. *n.* 82.

Confirmat superiora, quia medicina non est inventa ratione, sed experientiâ absque ulla ratione, ut ex Aristotelis & Galeni testimoniis testatur Argenterius, contra quem tamen pugnat Epiphanius Ferdin. *Theor. libro primo, Theor.* 1. idcirco à Juris-
12 consultis non injuria dicitur, quòd medicina ars est, in qua plus valet experientia, quàm ratio. Rip. *tractat. de Pest. part. ult. part.* 2. *num.* 26. Quæ igitur veritatis assecutio sperari potest ab arte, in qua ratio veluti exulat, neque per eam licet homin ad finem ejus, quod quærit, devenire, ubi & ipsam ratiocinationem homini propriam ad nihilum valere experimur? Ubi enim eminet experientia etiam rationi contraria, cedere ipsa ratio cogitur. Rectè igitur Macrob. *lib.* 7. *Saturnal. cap.* 15. Medicina, inquit, Physicæ partis extrema fæx est, (quàm amarulento ore id profert!) cui ratio cum testeis terrenisq; corporibus: sed quid rationem nominavi, cùm magis apud ipsam regnet conjectura,
quàm ratio? Jure ergo inter mechanicas artes 13
& maximè abjectas communeranda videtur, ex Aristot. 1. *de Anim.* Avert. *comm.* 17. *&* 1. *Coutg. cap. primo*, & ex Jurisconf. Carrar. *de Med. part. tertia, numer.* 14. & idcirco non mirum est, Cardanum *in libello de libris propriis*, hæc habere: At medicina, si qua alta (gloriâ, quæ illam comitatur, exceptâ) tota servilis est, plenaque laboribus & incommodis, sollicitudinibusque immensis ac anxietatibus, &, ut verè fatear, ingenio viro indigna, ut non mirer, olim servorum fuisse hoc exercitium: Unde neque mirandum, Hippocratem *lib. de flatibus* fassum esse, hanc artem esse sordidam, ut somniat Tiraq. *loc. cit. de Nobil. num.* 413. neque mirum est, eam ab auctoribus classicis nullo honore dignari, & à Virgilio ingloriam, ac mutam artem vocari, 12. *Æneid.* ibi:

Ille potestates herbarum, usumq́, medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes,

ubi loci mutas artes dixit, id est, occultas & gloriam non afferentes, præcipuè musicæ, vel poëli potiùs, aut rei bellicæ comparatas, ut expoDit Ascensius, & alii.

Sed quot, & quanta, Deus bone, contra Medicos objiciuntur? nihil boni habet homo, quod judicio horum medicinæ osorum non amittat, si Medicus professione sit: scientiæ, bonorum morum, nobilitatis, omnisque honoris, Doctoratus ipsius, animæ denique jacturam facere eum, qoi medicinæ se addicit, seriò affirmant jatromastiges quidam, tantum in illis potest maledicendi pruritus ille, & enthusiasmus, ad quem ab hujus artis odio rapi se
permittunt. Quoad scientiam enim in tantum de- 14
spicitur Medicus, ut ab Athenæo illud prolatum sit, Nisi Medici essent, nihil foret stultius Grammaticis, quasi medicinæ scientia stultitia quædam sit, non scientia.

Quoad mores verò Medici ita taxantur, ut nullus homioum in pejore conditione sit: quod pessimum omnium est, ipsi iidem medicinæ Professores, non posse esse bonum Medicum affirmant, qui non sit malorum morum, ita Concil. *diff.* 7. *vers. propter tertium, in fin.* quasi ars ipsa morum pravitatem
comitem perpetuam habeat. Sed multo clariùs Me- 15
dicorum quasi congenitos mores ad vivum depin- 16
xit *idem Conciliator, ibid.* Æmuli, inquit, sunt, detractores, oblocutores, elati, ambitiosi, loquaces, scientiæ alicujus & laudis detestatores, negligentes, luxuriosi, vinolenti, aleatores, pecuniæ, vanæ gloriæ, & superbiæ inhiantes, Dei etiam incultores, omnifariàmque spernentes: & his non inferiora retulerat, *diff.* 1. *vers. propter primum*, Medicus dicebat ille, est invidiæ pelagus inexhaustum, detractionis organum, indefensæ aut indefessæ ambitioni perforata clepsydra, alienæ veritatis garrulus prædictor, ignorantiæ propriæ constantissimus inconfessor, inexcusabilis infirmorum neglector. Quid ergo ab alienæ professionis hominibus de Medicorum moribus ulteriùs audire expectamus? Minima sunt, horum respectu: quæcunque

Juriscon-

Jurisconsulti & præcipuè Tiraq. *de Nob. cap. 31. n.*
437. *& seqq.* aut quivis alius contra Medicos pro-
ferre possunt: sed tamen & ipsi ex proprio penu
contra nos nonnulla depromere tentant. Impieta-
tis nos primùm criminentur, quod homines è
medio officiosè tollamus, [vid. Camer. *oper. succis.*
17 *s. 3. c. 7. cent. 1.* Panciroll. *mem. 1. t. p. 2.*] ita ut non ali-
unde nomen Medici sit deductum, Cartar. *de Med.*
part. 1. num. 13. de nobis enim dicitur à Plinio, *Ex-*
perimenta per mortes agunt, Medicoque hominem oc-
cidere summa impunitas est. Inde etiam Medicos
dici Archiatros volunt, quòd sint auctores, &
principes omnis mali, ut quidam Jurisconsultus,
cujus nomen proferre nolo, dicit, qui, quicquid
illi in buccam venit, obloquitur insulsissimè, mini-
mè gnarus eorum quæ proferr, de qua tamen
voce vide quæ affert Mercurial. *libro quarto, var.*
lect. c. 1. & Cagnat. *libr. secundo, var. observ. c. 15.* & Ju-
risconsultis Cujac. *in comm. ad lib. 11. C. Iustinian. l.*
18 *Medicos.* Sed & superbiæ taxantur Medici, quia
semper novitate aliquâ famam nominis aucupan-
19 tur, ut ex Plinio dixi. Avaritiam porrò tam propriam
esse Medicorum volunt, ut jure connumerentur
inter avaros. Mascard. *concl. 150. n. 3.* Ac profectò
nullum objectorum criminum in majorem me eru-
bescentiam conjecit, quàm objecta avaritia, quæ
quidem tanquam in propria sphæra, in pluribus
Medicorum residere conspicitur. Quin & ipsum
medicinæ inventorem ac Deum Æsculapium hoc
vitio laborasse ferunt, ob illudq; à Jove fulmine
ictum, ut alias dixi, licèt pateat Virgilii auctoritate,
7. *Æneid.* Æsculapium à Jove fulmine interem-
ptum ob id, quòd Hippolytum in vitam revocasset,
ut patet in his seqq. carminibus.

Namque ferunt famâ Hippolitum postquam arte
novercæ
Occiderit, patriasq; explerit sanguine pœnas,
Turbatis distractus equis, ad sydera rursus
Æthereæ, & superas cœli venisse sub auras:
Tum pater omnipotens aliquem indignatus ab
umbris
Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ,
Ipse repertorem medicinæ talis, & artis,
Fulmine phœbigenam stygias detrusit ad undas.

Et pleraque alia, ut ad rem revertar, de tam inemen-
dabili Medicorum avaritia à Jurisconsultis sunt
prolata: sed satis sit adducere quæ sequuntur, ex
Caroc. *de loc. & cond. part. 2. rubr. de Med. quæst. 5. nu-*
mero quinto. Nihil inquit, hodie Medico magis ava-
rum, (utinam falsa diceret secundùm plurimum)
omnes enim sitibundi, & reputant se mereri plus
ultra dimidium justi pretii, & plusquam parabolani
sunt, nec salmæ denariorum phantasticos satiarent.
Quid ergo de medicina & Medicis jactat Hipp. *in*
lib. de Orig. Med. dicens, Nam omnia, quæ ad sapien-
tiam requiruntur, insunt in medicina, argenti con-
temptus, &c. & Gal. *in lib. quòd Opt. Medicus sit &*
Philosophus, oportet Medicum esse contemptorem
pecuniæ, & quæ ibi sequuntur. Imò illud certum
est, quòd ubi argentum, aut lucrum non est, nec
Medicus venire vult, ut dicebat Gaspar. Tristan. *de*
Cleric. Med. §. 16.

20 Invidiam porrò esse Medicis connaturale vi-
tium: idq; in proverbio esse, dicit ex nostris Fran-
cisc. Ranchin. *de consult. med. c. 3.* sed & Medicorum
hæreditaria etiam est superbia, & avaritia, de qui-
bus jam diximus: ut testatur ex Medicis ipsis Ro-
deric. à Castr. *in Med. Polit. lib. 3. cap. 2.* & ex
Jurisconsultis Tiraq. *cit. cap. 31. de Nob. n. 437. &*
seqq.

Præterea habetur Medicus pro ignobili, ut con- 21
tendit Faber. *decis. 9.* ex quo Ricc. *collect. 147. part.*
prima, qui tamen nescire medius fidius videtur,
quid sit nobilitas, neq; addam, hoc de Fabro mirum
non esse. Quinetiam Medicus in tam vili conditio- 22
ne est, ut Doctoratus gradum assequatur, necne, du-
bium adhuc sit: litigant enim de hoc Jurisconsulti
nonnulli, quorum nomina prætereo, qui tùm, quod
volunt contra nos probare, verum esse sibi persua-
dent, cùm conditionem nostram viliorem faciunt,
an verò ullum ea rationis habeant fundamentum,
necne, id illis curæ non est: nam satis superque ha-
bent, si nonnulla verba alicujus legalis textus, vel
alicujus Doctoris, ad id quod dicunt, per summam
vim accommodare possint. Computatur ergo ob 23
prædicta Medicus per ipsos inter viles artifices,
argumento *l. Artifices. C. de excusat. Artif.* & ju-
re, nam adeò vilis Medicorum professio est, ut
cuilibet liceat medicinam exercere, & nomen
Medici etiam non doctoratis conveniat, neque
solùm chirurgis, quod æquiori animo ferendum
esset, sed & cuicunque, ipsis obstetricibus ac qui-
buscunq; quovis modo medicinam quamcunque
exercentibus, sed & veterinariis, & circulatori-
bus, & hujusmodi personis abjectissimis Medici
nomen aptetur. Ripa *ubi suprà, num. 11. & seqq.*
Quinimò tam vile est Medici exercitium, ut anti- 24
quitus solis servis faciendum relinqueretur, ar-
gumento *l. 1. §. sin autem aliqua arte. C. de comm.*
serv. manumiss. quod & Card. testatur *in lib. de libris*
propriis. Ac de facto patet ipsos solos medicinam
fecisse apud Romanos: sed etiam apud Ægyptios
id ipsum in usu fuisse, demonstrare possunt sacri
textus *Genes. cap. 9.* verba, in quibus habetur Jo-
seph præcepisse servis suis Medicis, ut condirent
patrem. Plura etiam adduci poterant ad demon-
strandum id ipsum Romanis familiare fuisse, sed
satis sit una, aut altera auctoritas, ut illa ex Sue-
tonio decerpta, apud quem *in Caligula, cap. 8.* Au-
gustus ad Agrippinam scribens, *Mitto*, inquit,
præterea cum eo ex servis meis Medicum, quem scripsi
Germanico, si vellet, retineret, & altera, *in Nerone,*
cap. 2. ubi narrat Suetonius, Cnéum Domitium
haustum venenum pœnitentiâ mortis evomuisse,
Medicumque servum manumisisse, qui idem
sibi prudens ac sciens minùs noxium temperasset.
Pluribus etiam antiquis inscriptionibus, cæteris
relictis, quas ex Pignorio communicavit mihi Do-
ctissimus vir Leo Allatius, (Vir, inquam, magis inter
eruditos notus, quàm ut à me notior fieri possit,
quibus omnibus summo decori & utilitati esse,
satis ejus monumenta typis commissa, ac prope-
diem committenda declarant) id ipsum commón-
strari potest, ut illa est apud prædictum Pignorium,
de servis, pag. 42.

CRESTÆ CONSERVÆ, ET CONIUGI
CELEDUS ANTINOUS DRUSI
MEDICUS CHIRURGUS.

& aliæ, quas apud ipsum vide: ubi etiam pleraque
notatu digna reperies, de servis Medicis. Et ne
omnia ex aliis transcribere videar, cætera nonnulla
circa hoc videnda apud Tiraq; *ubi sæpe, n. 410.* illud
tantùm addam, Archiatros ipsos, qui principes
Medicorum erant, inter servos fuisse connumera-
tos, ex Pignorio *ubi suprà, pag. 43.* licèt illi contrarius
omninò sit Text. *l. Archiatri.* Ac denique tam de-
spectum atque abjectum Medici nomen est, ut
unicuique liceat appellare se Medicum & stultum,
ut ibid. Ripa, *num. 10.* Sed & ipsos verè Medicos,
nempe

nempe qui cum Philosophiæ, medicinæ quoque doctoratum assecuti, artem suam decenter utcunque exercent, minimi pretii esse, præter allata, illud declarat, quòd à lege quasi per contemptum parabolani appellentur, ut omnes penè Jurisconsulti fatentur, argumento *l. parabolani. C. de Episc. & Cleric.* & cur, & unde vocentur Parabolani, vel simili nomine, explicat Tiraq. *ubi aliàs, n.* 421. quod etiam adnotarunt ex nostris Roderic. à Castr. *lib.* 1. *Med. Polit. cap* 10. & Canonher. *in prolegom. ad Hippocr. Aphor. pag.* 77. *vers objicies* 16. Quid mirum ergo Medicus non majoris valoris haberi, quàm obstetrices? Gloss. *in cap. non sane* 14. *quæst.* 4. *in vers Nec Medico.* Ripa *ubi supra, num.* 106. & ex nostris idem Roderic. à Castr. *ubi mox.* Ob hæc omnia etiam ad vilipendium, & derisionem Medicorum quidam transgrediuntur, & Medicum in modo excedentem, merdicum, deficientem, mendicum vocari dicunt. Carrar. *de Med. part.* 1. *n.* 13. Ad quod poterant illud Plauti *in Rudente, Act.* 5. *Sc.* 3 non absre addere.

— G. Quidem, num Medicus quæso es?
L. Immo edepol unâ literâ plus sum quam Medicus.
G. tum tu
Mendicus es.

Hæc & his etiam pejora in nos Jurisconsulti, aliique objiciunt, & alia præterea quammulta, neque pudet prudentes viros hujusmodi pueriles nugas in spretum tam nobilis artis, eorumque professorum in medium afferre: cujus rei causa ego quidem Deum hominesque testor, vicem eorum doleo, malè enim ex hoc in perpetuum audituri sunt apud cordatos viros, & qui solidam sapientiam, non futilam, & ex commentario profitentur. Ac profectò, si liceret mihi tam turpem, deformemque maculam ab illis delere, næ ego quàm promptissimè id præstarem, ut qui Jurisconsultus tanquam prudentes viros multum recolendos censeam; unde ob hanc ipsam causam, nempe ut quæ contra eos, eorumque peritiam objiciuntur (non ut par pari referatur) refellere, ac confutare liceat, ea non secus ac de iis, quæ contra medicinam & Medicos opponuntur, hactenus præstiti, hic proponam; quod licet ipsi per se satis superque præstiterint, tamen facere non desistam, ut meum erga illos obsequium experiantur, quod æqui bonique consulant summopere exopto, atque ab ipsis enixè expostulo. Si quid tamen contra eos ob scioli alicujus culpam exciderit, quod contra eorum existimationem videatur, ego quidem licet factum nollem, prohibere tamen apud alios non potero, qui fortè cùm maledictis in nos, nostramque artem nullum finem aliquos facere advertant, non se continere poterunt, quin acerbè iis respondeant, quia læserunt priùs.

SUMMARIUM.

1 *Legum origo ex hominum malitia.*
2 *Lex justo non est data.*
3 *Nullus per leges humanas bonus evadit.*
4 *Leges naturæ contrariæ.*
5 *Lex non docet, neque instruit hominem ad virtutem.*
6 *Lex à ligando dicta.*
7 *Lex habet vim coactivam.*
8 *Juris nomen à jubendo, non à Justitia.*
9 *Legibus carere hominibus præstaret, & cur?*
10 *Boni non sunt sub lege.*
11 *Lex est per se muta.*
12 *Imperatores legibus non obstringuntur.*
13 *Leges à ratione elongantur.*
14 *Leges etiam sine ratione latæ sunt servandæ.*
15 *Leges per ambages loquuntur.*
16 *Lex clara esse debet.*
17 *Legibus ob earum obscuritatem fides derogatur.*
18 *Leges uni eidemq; populo latæ inter se contrariæ.*
19 *Jurisconsulti erubescunt sine lege loqui.*
20 *Mundus aliquando fuit sine legibus.*
21 *Multa regna jure, & Jurisconsultis carent.*
22 *Ubi Jurisconsulti multi sunt, ibi malè constitutam esse civitatem indicium est, ex Platone.*
23 *Possibile est hominem injustè operari, si secundum leges faciat.*
24 *Leges plerumque malæ.*
25 *Lex intravit, ut superabundaret delictum.*
26 *Jurisperitia neque ars est, neque scientia.*
27 *In Hispania Legumperitus venit maximè sub nomine literati.*
28 *Leges insufficientes ad eum finem consequendum, quem sibi constituunt.*
29 *Mala auferendo auferentur etiam multa bona.*
30 *Leges inconstantes.*

Objecta in leges & legumperitiam.

QUÆSTIO III.

PLurima sunt quæ contra leges & legumperitiam, ejusque professores objiciuntur, quorum ego perpauca hic proponam, atque ea fortè tantùm, quæ non dissimilia videntur his, quæ antè contra medicinam & Medicos objecta sunt. Originem 1
primò legum, hominum fuisse malitiam, calumniatores pro certo habent, juxta illud Platonis *de Legib.* relatum à Macrob. *lib.* 3. *Saturnal. cap.* 17. Leges bonæ ex malis moribus procreantur. Quod etiam explicatum est à Lucretio, *lib.* 5. *de rer. nat.* in his carminibus.

Nam genus humanum defessum vi colere ævum,
Ex inimicitiis languebat, quò magis ipsum
Sponte suâ cecidit sub leges, arctaq; jura.

Et ideò cùm legibus vivere, naturæ pravitatem & imperfectionem arguere, rectè ex Philosophorum sententia dicebat Peregr. *in Apolog. contra Med. Calumn.* immò eodem Platone asserente, *lib.* 9. *de Leg. non longe à fin.* Nam profectò, inquit, si quis hominum divinæ sortis favore, eâ naturâ præditus esset, ut cognosceret publicum bonum, ad idque generosè ac semper intenderet, nullis Legibus sibi dominantibus egeret: quod Platonis dictum multò 2
magis roborat D. Pauli auctoritas, 1. *ad Timoth.* 1. *vers.* 9. *ibi.* *Sciens hoc, quia lex justo non est posita.* Et videtur quidem ita esse, nam ad quid essent necessariæ leges, si homines & bene viverent ex se, & ratione omnia facerent? contrà autem legibus opus est, ubi mali mores vigent, unde Jac. *lib.* 3. *Annal.* & corruptissimâ republicâ plurimæ leges. Præterquam quòd leges non compellunt homines ad bene faciendum (de humanis loquor) sed malè facere prohibent. Felin. *in proœm. Decret. cap Rex pacificus. n.* 1. ubi videnda alia nonnulla ad hoc facientia. Ergo ubi homines ex se à male faciendo abstineant; quod longè facilius est, quàm bene facere, leges ad nihil videntur necessariæ, & sic à malitia sola hominum originem ducunt. Adde his, quòd, ut Cardan. dicebat *in lib. de Socr. stud.* Nullus per 3
leges humanas bonus evadit, sed bene ex ipsarum metu à malè patrando retrahitur. Cùm ergo à malitia dependeant, & bonos homines facere non sint aptæ, vituperandæ magis videntur, quàm laudandæ. Præterquam quòd leges vim naturæ nostræ inferunt, quia illi sunt contrariæ: quod non diffitetur Plato optimus Legislator *in Gorgia* dicens. *Lex, & natura inter se contrariæ plerumq; sunt*, unde Hippoc. noster *in lib. de Aer. Aq. & Loc. num.* 41. *Ut enim*, inquit, *quisque maximè à natura virilis, & magnanimus est, ita plurimùm ejus natura leges aversatur*; & idcirco ab eodem Platone *in Protagora* dictum est, *Lex, quæ tyrannus est hominum multa præter naturam cogit.*

Ac verè quidem tyrannus dici poteſt lex; cùm vitæ dulcedini ac hominum libertati tantopere ſit contraria, eoſque per vim ſibi ſubjiciat, ut Lucret. *loc. cit.*

Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.

Et Ovid. *lib.* 10. *Metamorph.*

— Humana malignas
Cura dedit leges, & quod natura remittit,
Invida Iura negant.

Et illud Portæ noſtri in ſua Tragicomœdia.

O troppo dura legge,
Che la natura offendi.

Neque hoc ex abundanti dictum ab effrænata libidine eſt, quia in rei veritate lex multis nobis interdicit, quæ à natura, immò inquam, ab ipſo Deo permittuntur, Coninck *de Sacram. Tom.* 2. *diſp.* 20. *dub.* 11. *num.* 110. neque dubium eſt, quòd lex naturæ violentiam infert, unde D. Paul. *ad Romanos, cap.* 7. *verſ.* 23. *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ:* & non extra rem Cardan. *lib.* 7. *de variet. cap.* 40. *Quod verò lege & conſuetudine conſtat, violentum quid habet.*

A fine porrò à legibus intento non videtur legumperitia in bonitate cum aliqua ſcientia comparanda, quia ſcientia eſt de reliqua veritate, & docet atque inſtruit homines ad ejus inventionem, & ad virtu-
5 tem; at verò lex non docet ullam veritatem, neque inſtruit homines ad virtutem, ſed tantummodò imperat, vetat, permittit, retrahit, punit. *l. Legis virtus ff. de Leg.* D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 92. *art.* 2. Suarez *de Leg. lib.* 1. *cap.* 15. & ad hunc maximè finem factæ ſunt leges, ut hominum, metu earum, coërceretur audacia, ut ex Iſidoro idem D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 95. *art.* 1. & ex Medicis Petr. Andr. Canonher. *in proleg. ad Hippoc. Aphor. cap.* 1. *pag.* 73. *verſ. ſexto*
6 *à fine.* Unde lex à ligando dicta eſt, quia ligat, & obligat ad agendum, retinetque ne faciant, D. Tho. 1. 2. *quæſt.* 90. *art.* 1. Licet ſciam Ant. Auguſt. & ex Cicer. & ex legalis textus auctoritate velle, leges dictas eſſe à legendo & plures alias tradi ejus nominis etymologias, ut videre eſt apud citatum Soa-
7 rez, *de Leg. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 9. ſed quomodocunque ſeſe ea res habeat circa nomen, certum eſt, legem habere vim coactivam, D. Tho. *ibid. quæſt.* 69 *art.* 5.
8 unde aliqui prudentes quidem voluerunt Juris nomen non à Juſtitia, ut Ulpianus volebat, ſed à jubendo deductum, ut probat Hieron. Magg. *lib.* 4. *Miſcellan. cap.* 1. quod quidem, ſi Cardano in his credere par eſt, verificatur de quacunque lege, quia divina metu homines cogit eſſe bonos; humana nonniſi vi; ſed quotusquiſque homo eſt, qui inficiari poſſit, quòd præſtaret homines legibus carere ut ex ſeipſis, volentes, & à natura boni efficerentur, non
9 autem nolentes, & per violentiam? D. Thom. *ubi ſuprà, quæſt.* 95. *art.* 1. quod & Terent. *in Eunuch. Act.* 1. *Scen.* 1. dicebat.

— Nam præſtat
Suâ ſponte rectè facere, non alieno metu.

Meliùs enim, ut proſequitur D. Thom. *ubi proximè*, inducuntur ad virtutem homines bene diſpoſiti mo-
10 nitionibus voluntariis, quàm coactionibus. & idcirco rectè ab ipſo *ibidem* additum eſt, Bonos non eſſe ſub lege, ſed tantùm malos; & multò magis ad rem noſtram Ariſtot. 3. *Polit. cap.* 9. ubi loquens de hominibus, qui in Republica cæteros longè virtute antecellunt, dicebat, in hujuſmodi viros non eſſe poſitam legem, *Ipſi enim*, inquit, *Lex ſunt*: etenim ridiculus foret, qui illos legi ſubjicere conaretur, quibus verbis conſonant D. Pauli verba jam citata, 1. *ad Timot. Sciens hoc, quia lex juſtò poſita non eſt, ſed injuſtis, & non ſubditis, impiis, & peccatoribus, ſceleratis & contaminatis, & parricidis, & matricidis, homicidis, fornicariis, maſculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, perjuris, &c.*

Videtur inſuper ſuperflua legumlatio, quia leges per ſemetipſas mutæ ſunt, & nihil operantur, & ad nihil utiles ſunt, niſi lex viva illis vitam & robur concilìet. Ergo ſatis ſuperque eſſet ſi lex viva, 11
quam Principes, Reges, Dominatores, & Magiſtratus repræſentant (Mutus enim magiſtratus eſt lex, ſicuti viva lex eſt ipſe magiſtratus, Ariſtor. *lib.* 5. *Ethic. cap.* 4. Cicer. *lib.* 3. *de leg.* Gloſſ. *fin. in l. More major. ff. de Iuriſd. omn. Iud.*) bona eſſet, ac juſta; Nam ſi Rex bonus fiat, ut dicebat Cardan. *ubi ſuprà*, ſtatim omnes fermè, vel etiam ſine legibus, aut præmio ullo, imitatione boni fiunt. Juxtà illud Senecæ, *in Thyeſt. act.* 2.

Rex velit honeſta; nemo non eadem volet.

& ante legumlationem, legis vivæ arbitrio, & exemplo populi regebantur, ut ex D. Auguſtino, qui ex Juſtino id refert, dicit Suarez, *libro primo, de leg. cap.* 7. *num.* 10. At cùm ipſi Reges & Magiſtratus aliquando mali ſint, quippe cùm multa licere ſibi velint, quæ aliis non licent, ut aliena bona ſurripere, mulieres alienas ſubigere, injurias ad libitum & ſine modo ulciſci; & alia permulta, quæ animi elatio & intemperantia dictat, hinc fit ut leges conſtituantur, quibus inhibeantur cæteri hominum ea facere, quæ ipſi ſibi licere volunt;
neque enim Reges, Imperatores, & Dominatores 12
legibus, quas aliis ponunt, obſtringuntur, *l. Princeps, ff. de leg. & ſen. conſ.* quam & D. Thom. adduxit 1. 2. *quæſt.* 96. *art.* 5. Quomodo autem fieri poteſt, ut eadem lex, quæ norma debet eſſe & regula aliorum, ſine lege, & norma, & regula vivere debeat; & tamen id plerumque uſuvenit, ut ipſa lex viva ipſius legis deſtructio ſuo exemplo ſit. Quamobrem cùm lex multa & inutilis per ſe exiſtat, & lex viva non ſolùm illi vitam dare non ſit ſufficiens, ſed potiùs illi vitam adimat, præſtabilius atque optabilius eſt, homines abſque lege omnino vivere.

Præterea leges à ratione plerumque elongantur, 13
nam & Plutarch. *in lib. de ſer. num. vind.* dicebat, in principio leges, quas ferunt homines, neque rationabiliter, neque undique æquitati conſonæ ſunt: quod non diffitentur ipſi legum conditores, & ſi libet, vide allata à Suarez *libro* 3. *de leg. cap.* 12. *numero* 2: ubi pleraſque leges in tantum injuſtas eſſe dicit, ut etiam actus pravos non tantùm permittant quàm foveant. Unde hoc ipſum in ſe veritatem habere noſcentes ipſi legumlatores, ſanxerunt, leges etiam ſine ratione, & contra juſtitiam, & æquitatem; immò duriter latas, ſervandas eſſe. *l. Proſpexit in princ. ff. Qui & à quibus*
man. ex qua Maranr. *in ſpec. Aur. part.* 3. *num.* 102. 14
l. Non omnium. & l. ſeqq. ff. de Leg. & Sen. Conſ. videtur autem hæc ipſa lex contra æquitatem & injuſta. Quod ſi reſpondeas, nunquam leges eſſe injuſtas aut duras, ſed tales nobis videri, quos latet ratio, ob quam dictæ leges eo modo latæ ſint, cùm multarum legum nulla ratio reddi poſſit, cur ita ſint latæ. *eadem l. Non omnium* D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 95. *art.* 2. tunc alia legum imperfectio,
& magni quidem momenti pullulat, quòd ea quæ 15
dicunt, per verborum ambages, ac quaſi per nebulam tradant, ita ut ne Apollo quidem aliquando earum ſenſum aſſequatur, contra id quod deſiderabat Iſidorus, ex quo idem D. Thom. *ubi ſuprà, artic.* 3. quòd nimirum lex clara & manifeſta ſit;

nam

16 nam ex ejus obscuritate tanta interpretum copia, tam inexplicabilis opinionum confusio, tanta auctorum circa verborum intelligentiam contrarietas emergit, atque illa tam perpetua necessitas, ut, quemadmodum Juvenal. *Sat. 3.*

—— veniat de plebe togata
Qui Juris nodos, & legum ænigmata solvat.

17 Hinc detestabile prorsus vitium ipsis legibus irrepit, ut illis fides derogetur, neque illis credatur, nisi Doctorum auctoritatibus comprobentur, Gratian. *discept. for. cap. 257. num. 33. Tom. 2.* ex quo etiam Fontanell. *de pact. nupt. claus. 7. Gloss. 2. part. 9. n. 29. Tom. 2.* unde meritò apud Guilhelm. Onciac. *libro secundo, Colloq. mixt. cap. 18.* Planeus Jurisconsultus Medico cedens, ingenuè professus est auctorum multitudine variè inter se dissidentium, veram rectamque Juris rationem vix subsistere; & quod præ omnibus deplorandum est, aliquando ipsi Doctores, qui leges interpretandi potestatem habent, aut scientiam, non secundum veritatem, sed secundum proprium affectum eas declarant, celantes alios ipsam veritatem, unde jure merito his comminatur Christus Dominus in Evangel. *Luc. cap. 11. vers. 52. Væ vobis legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ, ipsi non introistis, ac eos, qui introibant, prohibuistis.* Inde denique fit, quod summopere damnandum, ut perraro Justitia suum locum habeat; nam ut certè idem Onciac. *ibidem, cap. 2.* tam variorum interpretum subtilitatibus & opinionum conflictu ... Justitia, ad superos evolavit, terras relinquens.

Minus tamen hoc culpandum esset, nisi eadem contrarietas ipsasmet leges exerceret: non modò enim diversæ leges diversis populis latæ, contrariæ inter se sunt, permittentibus illis ea, quæ aliæ prohibent, & capitale delictum aliis judicantibus, quod apud illas modicâ pecuniarum summâ redimitur, sed ipsæmet leges uni eidemque populo latæ inter se contrariantur: & de priori conclusione patet mille exemplis. Lycurgus adulterium non puniebat, Joan. Coras. *in l. Tertiam. ff. de Leg. & sen. cons. num. 7.* quod tamen à legibus nostris maximè punitur, ut patet *ff. ad l. Iul. de Adult. & alibi.* apud aliquas gentes mulieres in hæredes admittuntur, etiam
18 ad feuda, apud alias autem nequaquam. Leges civiles ab Imperatoribus nostris traditæ non observantur ubique, & præcipuè in Gallia, Suarez *lib. 3. de leg. cap. 8. num. 4.* & habent inter se nonnullas contrarietates, & hoc de plerisque considerari potest, de posteriori verò conclusione, quòd eædem leges ejusdem populi contineant aliquando inter se contrarietatem, patet ex Glos. *in l. ex quibus causis. ff. de Leg. & sen. cons.* cùm tamen lex ubique eadem esse debeat, si a Justitia & veritate dependentiam habet, verum enim, bonum & unum convertuntur. Quid mirum ergo est, cùm ipsæ leges inter se sibi contrarientur, Jurisconsultos quoque sibi invicem contrarios esse? Hoc non inficiantur ipsi Jurisconsulti, Caccialup. *de Transact. quæstion. 12.* Carrar. *de Medic. & ejus off. part. prima, num. 130.* & adnotat ex nostris Peregr. *in Apolog. contra Med. calumn. pag. 5. & pag. 181.* Facile ergo inde est, ut verum omnino ignoretur, unusquisque enim pro sua fulcienda opinione textum fautorem habet.
19 Cum ergo legum auctoritas pro decidendorum ratione sit (erubescunt enim Jurisconsulti sine lege loqui, ut notant ex nostris Cardan. *in libello de lib. propr.* Roderic. à Castro, *libro primo Medic. Polit. cap. 12.* Olmo. *de nobil. Medic. dial. 1.* & ipsis est protrita conclusio) & leges in hanc, & illam partem trahi possint, eo quòd & obscuræ sint, & una alteri contraria, certè nihil inde aliud consequi potest, nisi ut pleraque contra rationem & veritatem determinentur.

Verumenimverò præter ea, quæ jam adduximus ad demonstrandum, nullam esse hominibus legum 20
necessitatem, hoc etiam urgere videtur, quòd & mundus aliquando legibus caruerit, & tunc multò meliùs quàm nunc, cum rebus humanis actum sit, cunctis rectiùs ac magis secundum Justitiam ex se viventibus: aureo namque sæculo, in mundi nempe primordiis, nullæ leges fuerunt, inquit Joan. Coras. *in l. 1. ff. de leg. & sen. cons. num. 10. verb. Delictum* quo nulla inter homines contentio, atque ita crimen nullum, sed quisque fidem, & rectum suâ sponte retinebat: quod etiam Poëtæ demonstrarunt. Lucret. *lib. 5. de rer. natur.*

Nec commune bonum poterant spectare, nec ullis
Moribus inter se scibant, nec legibus uti.

Et Ovid. *lib. 1. Metamorph.* luculentius idipsum edocens.

Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo
Sponte sua sine lege fidem rectumq; colebat;
Pœna metusq; aberant, nec vincla minacia collo
Ære ligabantur, nec supplex turba timebat
Iudicis ora sui, sed erant sine Iudice tuti.

Et ne hoc poëticè dictum credat aliquis, inter Historicos sunt qui eadem habent, quorum satis sit Tacitus *lib. 3. Annal. Vetustissimi,* inquit, *mortalium nullâ adhuc malâ libidine, sine probro & scelere, eoq; sine pœna, aut coercitionibus agebant, neque præmiis opus erat, cùm honesta suopte ingenio peterentur, & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur,* & reliqua. Faciunt & ad hæc Ovidii carmina. *lib. 1. Fast.*

Nondum Iustitiam facinus mortale fugarat,
Vltima de superis illa reliquit humum.
Proq; metu populum sine vi pudor ipse regebat,
Nullus erat iustis reddere iura labor.

Sed fortè hæc longius ab hominum memoria absunt quàm oporteret, ad ejus veritatis probationem; evidentius probari potest ex eo, quòd multa regna de præsenti, Jure & Jurisconsultis careant, ut testa- 21
tur Roderic. à Castr. *ubi suprà*, qui & Matthiam Corvinum ex universâ Pannonia Jurisconsultos expulisse memorat, neque injuriâ, si Platoni credimus, (quem & ipse Rodericus adduxit) dicenti, *Ubi Iurisconsulti multi sunt, ibi malè constitutam esse civitatem indicium est.* Unde Lucianus *in dialogo de veritate*, miseros illos populos appellat, qui Juris- 22
consultorum arbitrio gubernantur; ac posse tandem absque Jurisconsultorum ope civitates gubernari probat luculenter Petr. Andr. Canonh. *in prolegom. ad Hippoc. Aphor. pag. 10. vers. Undecimo Principes possunt.*

Prætereamus autem id, quod Cardanus dicebat 23
in Antigorgia, quòd possibile sit, ut quis injustè operetur, si secundum leges faciat (quod verum esse dixeris, si D. Thomæ dictum, de quo infrà, verum est) & quod pejus multò est, ut justè operetur, si contra ipsas leges operetur; & hoc, quia quandoque leges scriptæ continent injustitiam, D. Thom. 2. 2. *quæst. 60. art. 5.* ex quo non solùm inutiles, sed etiam damnosas leges esse patet; quamobrem idem Card. *in libell. de Socr. stud.* dicebat: *Cùm leges plerumque* 24
malæ sint, ut non ex malis bonos, sed ex bonis malos potiùs efficere queant; tyrannicæ primùm, rudes, barbaræ, omnes fermè ad malos homines efficiendos videntur ordinatæ. Et ad hæc facere videtur illud D. Pauli *ad Rom. cap. 5. vers. 20. Lex autem intravit, ut superabundaret delictum,*

quasi positâ lege, sequatur homines frequentiùs delinquere, quàm ante legis positionem, cùm, quemadmodum idem D.Paul. dicebat *ibid. cap 4. verſ.15.* ubi non eſt lex, nec prævaricatio, Et *cap.6 ſeq. verſ.14.*
25 *Peccatum vobis non dominabitur, non enim ſub lege eſtis. & cap.7. verſ.8. Sine lege enim peccatum mortuum eſt.* & Seneca *epiſt 90. Sed poſtquam ſurrepentibus vitiis in tyrannidem verſa regna ſunt, opus eſſe cœpit legibus.* Quæ ſi vera ſunt, quis dubitare ampliùs debeat, an leges ſuperfluæ, inutiles, & damnoſæ ſint necne, & an præſtet homines illis carere?

26 Sed contra legumperitiam objicitur ulterius, quod neque ars ſit, neque ſcientia, ex Ariſt. *6. Ethic. cap.5.* cùm ejus principium non ſit in re, ſed in Principibus. Caſſan. *in Catal. Glor. mund. parte.10. conſ.25.* Benius *de privileg. Iurec. part 3. privil.15. num.2.* & ex noſtris Epiphan. Ferdin. *lib.1. Theor.1.* Hippol. Obicius *de nob Med. dial.1.* Canonher. *ubi ſuprà, cap.1. pag.12. verſ. Medicina eſt verè.* Hoc patet, inquiunt, ulteriùs, quia & demonſtratione caret & circa neceſſaria non verſatur, unde Juriſtas ſcientificos non eſſe facilè ſequitur: id enim ſolummodò ſciunt, quod legis conditor juſſerit, ut *ibid.* addebat Obicius; hoc autem non eſt ſcire, cùm rem per cauſſam non cognoſcant; onde coguntur Juriſconſulti, cùm quid probare volunt, ipſis legum verbis ſeſe adſtringere, nullam habentes intellectus libertatem, ſed literæ tantùm inhærentes, & idcirco inter
27 cæteros doctos, Legumperitum maximè venire nomine literati in Hiſpania, dicebat Joa. Huart. *in examin. Ingen. cap.11.* Inde fit, ut cum legumperitia omni contemplatione & ſpeculatione ſit ſpoliata, ſolâ memoriâ urgente, facillimè ediſcatur, ita ut quemadmodum Cic. *pro Muren.* dicebat, ex quo idem Obicius *ubi ſuprà*, & Roderic. à Caſtr. *loc. cit.* mirum nòn ſit, ſi triduo addiſci poſſit. Quòd etiam ſi dixeris, Juriſprudentiam à ſcientia ſaltem dependentiam habere, tamen notiſſimum eſt; eam ſcientiam ex quà dependet, nempe politicam, eſſe minimam moralis philoſophiæ activæ partem, quam inferiorem longè eſſe contemplativâ, quis dubitat? Probant id ipſum idem Obicius *ubi ſupra*, & Goynæus *in dial. Quod Philoſoph. & Med Iurec. deb. præced.*

28 Porrò leges ſufficientes omnino ſunt ad eum finem aſſequendum, ad quem latæ ſunt; earum enim finis eſt hominem ad virtutem diſponere & vitia corrigere, ut ex Ariſt. D.Thom. & aliis locis ſuprà citatis plures teſtantur; at neutrum leges poſſe efficere, ſed ſemper ab hoc fine deficere ſatis ſuperque patet, quia neque ad omnem virtutem diſponere poſſunt, neque omnia vitia corrigere, ut demonſtrat D.Thom. 1.2. *quæſt 96. art.2. & 3.* & teſtatur etiam Card. *in cit. lib. de Socr. ſtud.* & quod maximè ad rem facit, nullo conatu poſſibile eſt, ut per leges mala auferantur, quia auferendo omnia mala; multa ſimul bona tollerentur:
29 D.Tho. 1.2. *quæſt.91. art 4. & queſtione 96. art.2.* At neque fieri poteſt, inquit Plato *in Theæteto*, ut pereant mala, ſemper enim aliquid contrarium bono eſſe neceſſe eſt. Si ergo leges, quod pro fine ſibi proponunt, aſſequi nullo modo poſſunt, inſufficientes judicandæ & aliunde petenda eſt virtutum aſſecutio & vitiorum extirpatio.

30 Denique ſi medicinæ objicitur inconſtantia, multo promptius objici poteſt legibus & legumperitiæ, cùm leges perpetuæ mutationi ſubjiciantur, quod etiam maximè facit ad probandum legumperitiam non eſſe ſcientiam; nam quæ ex ſcientia habentur, mutationi nequaquã ſubſunt; cùm ſcientia omnis ſit immutabilis veritatis, verſatur enim circa neceſſaria; at leges ſæpe mutari, vel ipſi Juriſconſulti fatentur, imò ipſiſſimi legiſlatores. Non enim, inquit Plato *lib.4. de Leg.* minori mutationi ſubſunt leges, quàm multæ aliæ artes; multis enim ex cauſſis novæ conduntur, & jam conditæ mutantur. Hanc ipſam inſtabilitatem legibus ineſſe, teſtatur Gellius *Noct. Att. lib.20. cap.1.* dicens: *Non enim profectò ignorans legum opportunitates, & medelas pro temporum mutationibus, & pro Rerumpublicarum generibus ac pro utilitatum præſentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum eſt, fervoribus, immutari atq; flecti, neque uno ſtatu conſiſtere; quin ut facies cœli & maris, ita rerum atque fortunæ tempeſtatibus variantur.* hæc Gellius. Atque ea de re videmus pleroſque legiſlatores vetuſtiorum leges abrogaſſe, ut Solonem feciſſe ſcribit Plutarch. *in ejus vita.* abrogando leges Draconis, multaſque hujuſmodi legum mutationes, & abrogationes recenſet Peregrin. *in Apolog. contra Medic. calum.*

Multa præterea eſſent, quæ contra ipſos Juriſconſultos ab aliis prolata in medium producere poſſem, ne tamen cum quibuſdam calumniatoribus, obloqui contra quos minùs velim, fortaſſe videar, eâ ſilentio prætereo, & ad refellenda ea, quæ contra leges earumque peritiam objiciuntur, accedam, ſi modò antè pro medicina & Medicis eâ confutavero, quæ primùm objecta ſunt, ut in antecedente quæſtione viſum eſt; ſi quis tamen plura contra Juriſconſultos audire cupiat, præcitatos Auctores adeat, ac præ omnibus Petr. Andream Canonher. *in prolegom. ad Hippocr. Aphor. cap.1. per totum.*

SUMMARIUM.

1 *À Deo eſt omnis medela.*
2 *Medicinam emanaſſe ex peccato, falſum.*
3 *Ars medica maximè à natura ineſt.*
4 *Medicinam propter amorem à Deo hominibus conceſſam fuiſſe.*
5 *Medicinam non emanaſſe ex intemperantia.*
6 *Medicina duplex, ex D.Thoma.*
7 *Medicinam non eſſe ſuperfluam.*
8 *Gravitèr peccare dicitur, qui Medico indigens, à Deo ſanitatem expectat.*
9 *Medicorum auxilio ſæpè ſanantur, qui aliàs perituri erant.*
10 *Medici opera & medicamenta veniunt ſub nomine alimentorum*
11 *Medici hominum ſalutis curam gerunt.*
12 *Qui Medicum in infirmitate reſpuit; habetur pro furioſo.*
13 *Ars multa poteſt, quæ non poteſt natura.*
14 *Medicinæ finis eſt ſanitas.*
15 *Medicinam religioni non eſſe contrariam.*
16 *Medicinam non eſſe inconſtantem.*
17 *Experientiam in medicina plurimi faciendam.*
18 *Experientia quid?*
19 *Medicina ex Ariſtotele eſt ars mechanica.*
20 *Medicus corpus animo curat.*
21 *Medicina cur ars muta à Virgilio dicta.*
22 *Medicina ſuos profeſſores bonis moribus inſtruit.*
23 *Medicus ſemper prodeſſe, nunquam obeſſe cupit*
24 *Melius eſt, Medicum eſſe bonorum morum, quàm perfectum artificem.*
25 *Medicus an nobilis.*
26 *Medicus an Doctoratus dignitatem conſequatur.*
27 *Medicum non eſſe vilem artificem.*
28 *Homo dicitur tam vir, quàm mulier.*
29 *Lex dicitur medicina, & Iudices Medici.*
30 *Parabolanos, apud leges, non eſſe Medicos.*

Reſpondetur iis, quæ contra Medicinam, & Medicos objecta ſunt,

QUÆSTIO IV.

VEtum contra hujuſmodi tam Medicinæ, quàm Juriſperitiæ calumniatores acerbius ſermonem acuere, ut meritum eorum eſſet, non eſt quòd laborē:

nam

nam satis superque fuerit, si eos partim imperitiæ, partim verò mendacii redarguens, eâ pœnâ mulctatos videam, quæ imperitorum & mendacium est propria, nempe primò, ut discant, secundò, ut in posterum fides omnis eorum dictis derogetur.

Sed ante omnia hujusmodi calumniatoribus verba Hippocratis objiciam, *in princ. lib. de Arte*, quæ sic habent. *Qui ea, quæ ab aliis sunt inventa, inhonestorum verborum artificio contaminare contendit, neq; quicquam corrigit, sed à peritis inventa apud imperitos traducit, is sanè prudentia existimationem tueri velle non videtur, sed potiùs naturam suam, aut ignorantiam malitiosè prodere*, & quæ sequuntur. Et hæc universim dicta volo. Nunc ad medicinæ objectiones diluendas deveniens, ad primam de ipsius origine, eam nobilissimam, ac clarissimam esse, si infinita Doctorum testimonia ad probandum insufficientia sunt, (quorum plura vide apud auctores sæpè cita-
1 tos, & infrà etiam citandos, & apud Valeriol. *locor. comm. lib.* 1. *cap.* 1.) Sacræ saltem paginæ sufficiens esse debet. *A Deo est omnis medela. Eccles. cap.* 38.
2 *vers.* 2. Sed de hac re omissis iis, quæ à Medicis aliundè afferuntur, unum Tiraq. *cap.* 31. *de Nob. num.* 24. *& seqq.* legendum proponam, & citatos à Carrar. *de Med. part.* 2. *in princ.* & ad id quod additur, eam ex peccato emanasse, dicam, facilè hoc falsitatis convinci ex ea, quòd Adam antequam peccaret medicinæ scientiam habuerit, nam hoc insinuatur *Genes. cap.* 2. *vers.* 19. *& seqq.* ibi, *Formatis*, &c. Omne enim quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus, appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & universa volatilia cœli, & omnes bestias Terræ. Quid autem aliud est illud, omne quod vocavit, ipsum est nomen ejus, nisi quòd Adam vocaverit omnia, omnibusque nomina imposuerit, secundum naturam & virtutem à Deo illis tributam, & secundum proprietates, quas à Deo sortita erant? Hoc quidem etiam Valles. confirmat *in lib. de sacr. Philosoph. cap.* 3. hæc ipsa verba declarans. Neque tamen videtur dicendum, Deum post peccatum virtutes & proprietates viventibus tribuisse, immo potiùs in pœnam peccati ademisse. Patet id manifestissimè ex cæteris ærumnis, quæ consecutæ sunt peccatum. Si ergo ante peccatum inerat in singulis rebus sua propria virtus, quâ poterant homini prodesse, & Adam ante peccatum fuit omni naturali scientiâ & sapientiâ divinâ instructus, ut probat D. Thom. 1. 1. *quæst.* 94. *art.* 3. certè medicinam etiam fuit edoctus, unde medicina fuerit ante peccatum; non ergo ex peccato, immò ante creationem Adæ, quod longioribus probat Joan. Martinus, *de Medic. antiq. cap.* 13. quia ipsa ars medica maximè à natura
3 cùm insit, ut Hipp. *in lib. de flat.* dicebat, & ex Jurisconsultis Onciac. *lib.* 2. *Colloq. mixt. cap.* 4. *num.* 1. creatis rebus medicina suum esse est sortita. Sed peculiariter Adam fuisse à Deo medicinam edoctum, notat ex Nicol. de Lyra inter Jurisconsultos Carrar. *de Med. & ejus off. part.* 2. *num.* 24. & ex Medicis Mercur. *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 11. Sed quid ad citatum sacri textus testimonium quicquam addimus? Non desunt tamen prophanorum scriptorum vetustissimorum testimonia, unanimiter enim omnes conveniunt, medicinam à Diis propter amorem hominibus
4 fuisse tributam, ut ex Agathone refert Epiph. Ferdin. *lib.* 1. *Theorem.* 1. & ex Herophilo Scribon. Larg. *de Comp. Med. in proœm.* Lang. *lib.* 2. & ex Jurisconsultis Tiraq. *loco cit. à num.* 2. *ad plures seqq.* Carrar. *ubi suprà, part.* 2. *n.* 16. & vide plura ad hoc congesta à Mercur. *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 11. & Petr. Andr. Canoniher. *in proleg. ad Hippocr. Aphor. cap.* 1. *in princ.*

& multò post *ibid. pag.* 19. *vers. Med. est scientia revelata*, ubi ex Pythagora, & Apollonio Thyanæo probat medicinam vocari rem divinissimam, undè meritò à Luciano, citante Tiraquello *ibid. num.* 33. vocatur Deorum doctrina, apud quem plura vide, ibi enim plures Deos connumerat, qui antiquis pro medicinæ inventoribus sunt existimati. Immò Ælian. *lib.* 2. *de Animal. cap.* 18. Medicinam & omnia ad illam pertinentia, Hermes tantùm & Deorum filios à principio exercuisse, quin & succedente tempore summos Philosophos medicinam exercuisse idem Ælian. testatur *lib.* 9. *var. histor. cap.* 21. præcipuè autem Pythagoreos, ac præter hos Platonem & Aristotelem, sed de hoc aliàs.

Quod additur ex Platone, medicinam ex intemperantia emanasse, diluitur levi negotio, quia si rectè Platonis verba ponderentur, non id dicit, sed intemperantiam ad leges refert, non ad medicinam, ut 5
prudenter adnotat Cagnat. præceptor meus *lib.* 1. *Observ. cap.* 21. Sed esto, ex intemperantia fieri, ut homines medicinâ interdum indigeant, hoc tamen semper ita esse, verum non est, cùm extra intemperantiam multi pullulent morbi, & à natura etiam ipsa plurimi vigeant. Non ergo ex intemperantia originem ducit omnis medicina, quia etiam intemperantia remota, adhuc homo medicina indigebit. Non esse autem opus benè valentibus Medico, rectè dicitur in Evangelio, non tamen negatur, quòd Medicus ullo modo sit necessarius, quia etiamsi de præsenti quis non ægrotet, sed sanus sit & Medico non indigeat, poterit ob naturæ conditionem aliàs ægrotare & Medico indigere. Deinde Medicus non amissam tantùm sanitatem redintegrare potest, sed præsentem quoque conservare; & relictis ad hoc probandum Medicorum auctoritatibus, Id satis nobis de- 6
clarat D. Thom. 3. *part. Summ. quæst.* 80. *art.* 4. *ad* 2. qui medicinam duplicem esse dicit, unam removentem morbum, aliam promoventem ad perfectam sanitatem. Primam convenire dicit infirmis, secundam etiam verè sanis. In Evangelio igitur dicitur sanos non indigere Medico, eo modo quo ægri, sed alio, nempe non indigere Medico curante, sed præservante, ac sanitatem custodiente, quod etiam ex Jurisconsultis confirmat. Carrar. *de Medic. & ejus off. part.* 3. *num.* 58.

Quòd superfluâ non sit medicina, sed maximè 7
utilis ac cunctis hominibus necessaria, ipsa sacra Scriptura (si quam fidem sacra Scriptura apud contumaces hosce medicinæ hostes assequi potest) apertissimis verbis testatur *Eccles. cap.* 38. *vers.* 1. *Honora Medicum propter necessitatem, etenim illum creavit altissimus, & vers.* 12. *Da locum Medico, etenim illum Dominus creavit, & non discedat à te, quia opera ejus sunt necessaria*; ubi nota illud *Etenim illum Dominus creavit*: nam quæ major ratio est, cur honores Medicum ob hoc, quòd illum Dominus creaverit, quàm quemlibet alium hominem, cùm omnes, ac singulos Deus creaverit? Certè illud insinuatur per sacrum textum, speciali quodam favore & ob hominum indigentiam, Deum Medicum creasse. Atq. inania sunt quæ contra hanc sacræ paginæ auctoritatem, ex propria sententia profert Petr. Andr. Gammar. *tract. de ver. & excell. scient. leg. num.* 56. relatus, ac confutatus à Gaspar. Tristan. *lib. de Cler. Med.* §. 27. Natura quippe nostra alterationi & corruptioni obnoxia est, ita ut nisi per convenientia media aliquando illi succurratur, facilè succumbat ac deficiat; necessaria ergo omnino ab ipsa natura est medicinæ opera, & in tantum necessaria & utilis, ut unusquisque teneatur in indigentia eâ uti, atque eâ non utens

videretur culpæ reus non minus, ac si in semetipsum
manus injiceret; unde graviter peccare dicitur, qui
Medico, ejusque auxilio indigens, illum non implo-
rat, etiamsi à Deo expectatet sanitatem, D. Thom.
ex quo Canonher. *in proleg. ad Hipp. Aphor. cap.* 1.
8 *pag.* 66. & notat ex Jurisconsultis Carrar. *de Med.*
part. 2. *num.* 21. nec id ipsum siluit Codronch. *de*
Christ. med. rat. lib. 2. *cap.* 2. & Peregrin. *in Apolog.*
contra Med. calumn. pag. 181. & ad hanc ipsam rem
citatus Canonherius Navarram adducit; hoc enim,
ut inquiunt, est tentare Deum, cùm naturaliter eve-
9 niat, ut Medicorum auxilio sæpe sanentur, qui aliàs
perituri erant. *cap. fin. de Pœniten. dist.* 7. Ripa *in tract.*
de Pest. par. ult. partic. 2. *num.* 1. & ex nostris Rasis
lib. 31. *Contin. tract.* 1. *cap.* 1. Codronch. *de Christ. med.*
rat. lib. 2. *cap.* 2. Unde omnino erronea eorum de-
ductio est, qui cùm dicunt, Deum esse auctorem
omnis languoris & sanitatis, in Dei manus se homi-
nem tradere debere affirmant, cujus quoque volun-
tate aut mori, aut sanati illum contingit; non aliter
quàm impii quidam hæreticâ pravitate notandi,
de prædestinatis loquuntur; ajunt enim, nihili cu-
randum nobis esse, malene an benè operemur, cer-
tum enim, inquiunt, est prædestinatum salvari, præ-
scitum condemnari. Sed si quis multa contra hunc
errorem, quo homines medicinam superfluam esse
judicant, scire desiderat, legat Mercurium *lib.* 1.
Error. popul. cap. 3. *& seqq.* Gaspar. Tristan. *de Cler.*
Med. §. 31. per totum.

At verò parvifacienda omnino est singularium
quorundam hæresis potius, quàm opinio: satis nobis
sit, ex legum auctoritate, Medicæ artis, ejusque o-
petum necessitatem ostendere, quam quidem insi-
nuasse manifestissimè videntur *in l. Cùm Antiquitas,*
in princ. C. de Testam. quam ad hoc etiàm adducit
Benius *de privileg. Iurisconsult. partic.* 3. *privileg.* 55.
num. 1. cùm in condendo testamento id respexerint;
ne ex retardatione medicaminis, aut potionis æger
periclitaretur, ex hoc significare volentes, tantam
esse hujus artis necessitatem, ut aliquando ex retar-
datione & procrastinatione remediorum, quibus
ipsa utitur ad hominum salutem tutandam & recu-
perandam, eorum sanitas in manifesto ponatur dis-
crimine.

His adde ad hanc ipsam necessitatem Medicorum,
& ipsius Medicinæ demonstrandam, quod Medici
opera & medicamenta apud eosdem Legumperitos
veniunt sub nomine alimentorum, quasi non minùs
cæteris alimentis ad vitam sustentandam, quàm Me-
dicò & medicinis homo indigeat; idcirco, qui tene-
tur præstare alimenta, tenetur etiam solvere Medico
10 salaria, & medicamenta emere pro eo, cui alimenta
debet, per ea quæ ex communiori sententia adducit
Surd. *de alimen. tit.* 4. *quæst.* 7. *numero* 1. *&* 3. *&* 18.
& post eum Carroc. *de loc. & cand. part.* 1. *quæst.* 17.
num. 2. nam ut Surd. *ibi*, humanum corpus vix susti-
neri potest sine medicina, ideò cui alimenta deben-
tur, medicinæ quoque sunt præstandæ, *& num.* 8.
Qui enim medicinas subtrahit, vitam videtur sub-
trahere, & necare, ex *Glossa*. Ergo si necessitatem ul-
lam habet ars, quæ salutis hominum curam gerit,
11 certè medicina est summè necessaria, vel ipsis ll. atte-
stantibus *l.* 1. §. *Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.*
ubi Medicos salutis hominum curam gerere firma-
12 tur. Non ergo mirum sit, si qui Medicum in infirmi-
tate respuit, aut qui ei non obedit, furiosus non solùm
apud ipsos Juristas, sed etiam apud Theologos exi-
stimetur, ut ex D. Antonino notat Tiraq. *de Nob.*
cap. 31. *num* 529. & Carrar. *de Med. part.* 4. *num.* 157.
cum aliis *ibi* per eum adductis, & ex nostris Rasis
lib. 31. *contin. tract.* 1. *cap.* 1. Codronch. *lib.* 2. *de Christ.*
med. rat. cap. 2. & Gasp. Tristan. *de Cler. Med.* §. 27.
quod veritati consentaneum est, cùm rem suæ saluti
tam necessariam respuat, aut contra suam ipsius salu-
tem manifestè faciat, Medici salutaribus præceptis
non obediens. Imò multo fortius hoc ipsum pro-
batur ex eo, quòd si quis mente constans Medico
obedire respuit, peccat mortaliter, ut post Navar-
ram, aliosque Canonistas probat Gaspar Tristan.
de Cler. Med. §. 35. (licet hic velit non semper; sed
aliquando hoc verum esse) & Mercurius *lib.* 3. *Error.*
popul. cap. 20 reprobans Innocentii & Hostiensis opi-
nionem, volentium non teneri infirmum Medico
obedire, quòd nullam habeat Medicus jurisdictio-
nem super infirmum; quod quidem falsum est, habet
enim Medicus talem jurisdictionem super infirmũ,
ut cujuscunque qualitatis infirmus sit, Medico sit
subjectus, & Medicus contrà illi liberè possit impe-
rare; quod & innuitur ab Hippocr. *in lib. de Arte,*
num. 12. Idcircò vetustiores Medici ab Asclepiade
oriundi, testante Gal. *libro* 1. *Med. cap.* 1. tanquam
Duces militibus, & Reges subditis imperare ægris
voluerunt, unde illud, *Medici Imperatoribus im-*
perant, ut suo loco latiùs dicam. Idcircò tam impe-
riosè Erminia apud Torq. Tassum *in sua Hierusal.*
Cant. 19. *St.* 161. Tancredum jubet quiescere, &
silere, ibi:

—— Or te'l commando,
Come Medica tua, taci, & riposa.

Pugnat autem contra id quod diximus, teneri fu-
riosum medicamenta respuentem, Royz *decis. Li-*
tuan. 1. *à num.* 15. *ad plures seqq.* qui videtur extra Mi-
nervam quidem; & ex abrupto in Medicos invehi;
à num. 72. *ad seqq.* Sed nulla caussa est, cur aliqui
medicinam & medicamentorum usum excludant,
nisi ut detegant imprudentiam suam, ut dicit Scribon.
Larg. *in proœm. de comp. medic.* imprudentiaque ma-
ximè notari eos, qui medicinam contemnunt, ex
sacræ Scripturæ auctoritate satis patet, & percurrit
idipsum Valles. *de sacr. Philosoph cap.* 74. Sed ad Roy-
zium respondeo, qui in hoc puncto; quòd qui renuit
medicamenta, pro furioso sit habendus, multa qui-
dem affert eruditè, hancque deductionem facit, si
ex eo, quia æger renuit medicamenta, ideò judicatur
furiosus, quia videtur malle perire, quàm ope medi-
câ servari, quod dementis est, hinc deducere multo
facilius licet, quòd quicunque mortem sibi consci-
vetunt, furiosi extiterint, quod est falsum; ut ex
quamplurimis historiis ibi collectis probatur. Sed
non videt hic doctus Jurisconsultus, plures eorum,
qui sibi mortem consciverunt, verè fuisse melancho-
licos & amentes. Sed dato quòd hi non essent tales,
habebant aliquam justam caussam, sano modo lo-
quendo, quamobrem sese interimerent, ut impa-
tientiam vivendi, metum pœnæ, conscientiam de-
lictorum, pudorem, & alia id genus; at qui respuit
medicamenta, & per illa juvari renuit, facit id
absque caussa, & inde deduci potest eum furere sal-
tem secundùm plurimum; sed vide quæ ille affert
ibid. num. 63.

At contra eos, qui idcirco superfluam esse medici-
nam probare se credunt, quòd non medicina, sed na-
tura sit morborum sanatrix, vel ipso Hippocrate af-
ferente & nullo Medicorum tergiversante, crassa
eorundem ignorantia opponitur, cujus culpâ non
vident, multa artem posse, quæ natura non potest, ut,
exempli gratiâ, medicina corrigere potest os fractũ, 1
non natura. Gal. *de Const. Art. cap.* 12 *& seq. in Isagog.*
Multa item natura potest ab arte adjuta, quæ per se
non potest, idcirco in plerisq; ars naturâ præstantior,
quæ

quæ non solùm naturam imitetur, sed modò coadjuvet, modò etiam superet, ac sæpè medendo plus quàm natura gerit; verba sunt Fernelii *lib. 1. Method. med. cap. 1.* quod longioribus etiam probat Camother. *in proleg. Aphor. cap. 1. pag. 23. num. 48.* Non negatur ergo, Naturam morbos curare, eâ enim repugnante omnia irrita: Hippocrates *lib. de Arte.* sed artem plurimùm naturam coadjuvare & quandoque eam superare; nam facit, ut diximus, aliquando quæ natura per se non potest, cùm is, qui decederet absque dubio non adjutus ab arte, eâ adjutus mortem evitat, & qui non adjutus longo tempore ægrotaret, arte adjutus brevi à morbo liberatur, & qui cum timore & periculo non adjutus ab arte à morbo liberaretur, ab arte adjutus tutò & absque timore sese recolligit, & qui tandem artis auxilio destitutos nonnisi molestissimis morbi vestigiis contractis, ut membrorum mutilationibus, fistulosis ulceribus, perpetuâ partium debilitate, & hujusmodi, ab eò vendicaretur, artis præsidio morbum & omnia ejus vestigia, & incommoda abigit, & integram ac jucundissimam consequitur sanitatem. Quod additur de brutis, quòd medicinâ non utantur, non in spretum, sed in laudem, & dignitatem medicinæ resultat, quæ in hominis maximè utilitatem, ac in ipsius tantummodò usum inventa est; quòd si ob id, quia cætera animalia eâ non utantur, superflua etiam pro homine sit censenda, idem procedet etiam in usu legum, & cæterarum scientiarum, & artium.

Sed calumniatores illos, qui artem hanc noxiam, & mortiferam, contra Spiritus sancti sententiam, procaciter prædicant, mendacii & calumniæ con-
14 vincit ipse medicinæ finis, qui sanitas, & salus hominum est, ita ut quæcunque Medicus agit, quæcunque disponit, quæcunque mente evolvit, omnia in hominum utilitatem agat & exequatur, semper enim Medicus prodesse, nunquam obesse debet, ex artis præcepto. ut Hippoc. *1. de morb. vulg.* & Gal. *ibi. com. 2 text. 50.* dicebant; scientia enim hæc sanandi, non nocendi scientia est. Scribon. Larg. *ubi suprà*, & idcirco vel Jurisconsultis consitentibus Medicorum opera valde utilis Reipublicæ, & magnam infirmis præstat consolationem. Scaccia *de sent. & re jud. Gloss. 3. quæst. 1. num. 34.*

15 Religioni porrò non modò non esse contrariam medicinam, sed maximè consonam, vel ex hoc uno capite probari potest, quod illi vitio dant, nimirum quòd jejunium ab Ecclesiâ nobis aliquando injunctum dissuadeat; non enim medicina jejunium simpliciter dissuadet, sed tale jejunium; nempe quod saluti corporeæ notabiliter obesse potest, & in hoc cum ipsamet sentit Ecclesia, quæ & ipsa tale jejunium prohibet, ac condemnat, neque enim jejunium est semper laudabile. D. Th. *in 4 sentent. dist. 51.* quia cùm ex eo homo ita debilis efficitur, ut ægrotet, & idcirco à necessariis & utilioribus operibus vacare cogitur, certè laudabile non est, *cap. non mediocriter, de Cons. dist. 5.* inde fit, ut medicina laudanda ex hoc sit, quia vituperat hoc jejunium, & illud; non ut opus virtutis, & ut ab Ecclesia injunctum, sed ut opus indiscretum, & illaudabile, & ut Ecclesiæ non acceptum, & sic potiùs ex parte vitii quàm ex parte virtutis se tenens: aliàs enim jejunium à Medicis bene & catholicè sentientibus summopere, ut opus temperantiæ laudatur. Quòd si quidam Medicorum jejunium simpliciter, & præsertim quadragesimale, tanquam corporeæ saluti maximè noxium & pernecabile vituperarunt, nihili facientes animæ salutem: hi quidem ab universa Medicorum schola, quæ Catholicè sentit, non solùm falsitatis redarguuntur, sed tanquam hæreticâ doctrinâ muniti, & ob id infamiâ notantur. Sed circa jejunium & ea, quæ dubitanda etiam de hac ipsa re occurrunt, si libet, vide quæ attulimus *lib. 5. superiori, tit. 1. quæst. maximè secunda per totum.* Et ne adversariorum quisquam nobis auctoritate *text. in cap. Contraria de Consecr. dist. 5.* insultet, dicendum videtur textum non simpliciter pronuntiasse, quòd medicinæ præcepta sint cognitioni divinæ contraria, sed locutum esse de affectatis quibusdam medicinæ præceptis; unde non dixit semper, sed plerumque hæc affectata præcepta contraria esse cognitioni divinæ, innuere volens, ne multo cum studio medicinæ hæc scrupulosa præcepta observemus, atq; illis ita nos mancipemus, ut impediant nos à bonorum operum executione, juxta quem sensum exponitur hic textus à glossa hic: vel dicamus, textum non accepisse verbum illud, *Contraria*, stricto modo, nempe quòd posito uno tollatur omnino aliud, ita ut unum sit destructivum alterius, sed latè, quatenus unum in aliqua parte potest aliud impedire; hoc enim pacto affectata observantia præceptorum medicinæ impedit divinæ legis cognitionem & distrahit nos à præceptorum ejus executione; sic si scrupulosè observes hoc medicinæ præceptum, ne aëri nubilo ac pluvio te exponas, impedimento tibi erit, ne ad divina officia audienda te conferas; aut si affectatâ quadam abstinentia cibos mali succi respuas, jejunium, etiamsi sanus sis, non observabis: sed hoc non est esse religioni contrarium, quia non est hoc præceptum veræ medicinæ, ut etiam à minimis quibusque te custodias, sed cujusdam affectatæ medicinæ. Aliàs autem vera medicina adeo religioni consona est, ut Medicu maximè ac præcipuè timor Domini primùm in omnibus ab ipsa arte imperetur, ut ostendit Mercur. *lib. 2. Error. popul. cap. 17.* præterquam quòd medicinæ contemplatio homines theologos facit, ut probat Joan. Pistor. *in suo Microcosm. cap. 5.*

De medicinæ porrò inconstantia quod objicitur, 16
facilè diluitur, cùm medicina sive ars sit, sive scientia, (etiam de hoc pro nunc ulteriùs non loquar, videndus tamen Concil. *diff. 3.* & Card. *Contrad. Med. libro 1, tract. 5. contr. 4.*) versatur circa ea quæ immutabilia sunt, & habet sua principia, & propositiones universales ab intima Philosophia deductas, quibus innituntur omnia quæcunque docet aut actu operatur. Si quæ autem indies immutantur ab ipsis artificibus, eatenus immutantur; quatenus principiis illis universalibus minus consona videntur illis ipsis, qui hæc immutanda censent. Neque medicinæ solùm hoc vitium est, sed omnium, & quarumcunque artium, & scientiarum; indies enim ab ipsis sapientibus & artificibus nova quædam & aliis qui antecesserunt; incogitata inveniuntur, ipsis tamen principiis omnia innixa. At hoc in medicina evidentiùs apparet, quia omnes indigent medicina, & habet illa omnium hominum oculos in se conversos. Cùm tamen unus proponatur in medicina finis, nempe hominis sanitas, non absurdum est, hanc pluribus mediis & instrumentis nos assequi posse; idcirco fuerunt qui solâ diæta morbos curarent, fuerunt qui exercitio, fuerunt alii qui corporis purgatione, alii qui sanguinis detractione, alii qui sudorificis id perficerent, & suæ opinionis fundamenta & rationes tradentes, etiam novam medicinæ exercendæ methodum demonstrabant.

Quod dicitur medicinam artem esse, in quâ plus 17
valet experientia, quàm ratio, falsum esse demonstratur,

ſtratur, quia licet plurimi facienda ſit in medendi arte experientia, ita ut ubi eminet experientia, omnis contraria ratio ſuccumbat, atque invalida evadat. Ratio tamen tanti momenti eſt in arte medica, ut experientia per ipſam rationem, & non aliter confirmetur; imò caſu aliquando, & temerè inventa, nonniſi ratione fulta cum ſecuritate in uſum trahantur: quòd niſi talis ſit, temeraria prorſus, & periculi plena experientia eſt. Rationalis quidem ars medicina eſt, Philoſophicis principiis innixa, ratiocinatione plura invenit, & in experimentum trahit, & ea quæ rudis experientia, ac caſualis in uſum jam traxerit, meliora efficit, ad rationalem uſum diſponit, & magis tuta reddit, de quibus vide Concil. *diff. 5. verſ. propter tertium*, garriant ac obſtrepant, oblatrentque imperitiſſimi Empirici, rumpantur & ilia irrationabilibus Chymicis nudæ experientiæ pervicaciter fidentibus, nulla unquam experientia tuta, & omni ex parte utilis eſt, niſi ratione Phyſicâ ſit confirmata,
18 ac poſtmodum in uſum tracta. Quinimò non meretur experientia abſque ratione facta experientiæ nomen, ſed temerariæ potius operationis, cùm vera experientia, Remedii alicujus frequentatus uſus ſit, & ratione confirmatus.

Cæterùm cùm Ariſtoteles non ſemel Medicinam ſcientiam vocaverit, *ut lib. 5. Metaphyſ. cap. 12. text. 20. & alibi*, id calumniatores ſilentio tegunt, & ad artis ignobilitatem demonſtrandam adducunt ejuſdem Ariſtotelis, & Averrois auctoritatem, connumerantium eam inter artes mechanicas: Ad quod reſpondent nonnulli, ut ex Juriſconſultis Carrar. *de Med. part. 3. num. 114.* non intelligi niſi de illa medicinæ parte, quæ conſiſtit in componendis medicamentis, nempe, inquam, de pharmacopœa, vel, addit ille,
19 de chirurgia; ſed Ariſtotels, inquit Averroës. *1. Collig. cap. 1.* approbriat hanc artem inter mechanicas in virtute, (loquitur autem de medicina propriè dicta) hoc eſt, inquam, quia videtur habere conjunctum opus cum ſe, ut mechanicæ habent, non quòd ſit mechanica. Alii, ut Capivacc. *in ſchol. 1. Aphor. primo, verſ. ſed cùm ars ſit*: dicunt per hoc nomen, *mechanicum*, intelligi ſolertem quandam, ac ſublimem machinationem, & idcirco Galenum quoque *in orat. ſuaſ. ad Art. cap. ult.* dixiſſe, medicinam eſſe artem liberalem, & maximè mechanicam. Galeni verba ita habent: *Cum artium igitur duo prima genera ſint, alia nobiles, quæ in munere animi poſitæ ſunt, quas liberales vocant, alia ignobiles, quæ labore corporis tractantur, quas mechanicas appellant, ſatius exiſtimare debetis, ſi vos primo genere electo, aliquam ex liberalibus diſcatis, aliæ enim deſerere artificem in ſenectute ſolent: in primo genere ſunt medicina*, & quæ ſequuntur: ita ut miratus ſim, quomodo Capivaccius Galeni verba eo modo adduxerit, ut dixiſſe velit, medicinam eſſe artem mechanicam, cùm contrarium dicat. Non inficior tamen nomen hoc, *mechanicum*, apud Græcos ſignificare id, quod ipſe Capivaccius ex Platone dicebat, nempe ſublimem ac ſolertem machinationem: cùm hoc clarè pateat, & ita loqui Græcos de quibuſdam, qui habent ingenium maximè ad ſpeculationem promptum, teſtatur Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib. 11. cap. 7.* Sed ad Ariſtotelis dictum revertor, qui nequaquam id ſibi voluit eo in loco, ut medicina inter mechanicas artes connumeretur, nam quomodo id voluiſſet, ſi mechanicæ omnes artes laborem corporis requirunt, teſte Gal. *ubi proximè*? At quis dixerit, medicinam labore corporis egere? Medicus, inquit Plato *libro tertio de Republ.* corpus animo curat, & rurſus, *Medici*
20 *non corpore corpus curant, ſed animo.* Quòd etiamſi detur medicinā corporis labore exerceri, tamen hoc nihil ad ejus nobilitatem præjudicare, ſed imò multum addere, abunde probat Canonher. *in prolegom. ad Aphor. Hippocr. pag. 77. verſ. obiicies 17.* Ariſtoteles ergo in citato textu dividebat conſiderationem de paſſionibus corporum diverſimodè, nam de quibuſdam, inquit, paſſionibus, quæ non naturâ inſunt, conſiderare pertinet interdum ad fabrum & Medicum, nempe quia dixerat, ad Phyſicum pertinere de illis omnibus materiæ paſſionibus conſiderare, ab ea non abſtractis; de iis verò, quæ ſunt quædam paſſiones corporum inſeparabiles, ſed per abſtractionem conſideratæ, ad mathematicum; de iis verò quæ verè abſtractæ ſunt, ad primum Philoſophum. Non ergo ob id quòd Medicina, ut ars fabrilis & mechanica, conſideret aliquando paſſiones corporum, quæ naturâ non inſunt, idcirco mechanica dicenda eſt; neque enim id illud eſt, quod facit artem mechanicam, ſed labor corporis, quando eo indiget ars, ut exerceatur: medicinam verò inter mechanicas non connumerari, Lacedæmonii teſtantur, quibus, cùm non liceret mechanicas artes exercere, licebat tamen exercere medicinam, ut refert Ælian. *lib. 5. var. hiſtor. cap. 6.* alia autem ad hoc ipſum probandum, vide apud citatos Auctores, præcipuè verò apud Mercurium *libro primo, Error. popul. cap. 22.* Quod etiam ut demonſtrarent Athenienſes, cæterorum Græcorum, imò hominum tum temporis ſapientiſſimi, ſervos ad medicinæ ſtudia non admittebant, ut ex Proclo refert Tiraquell. *de Nobil. cap. 31. numero 526.* Sed deciſionem ejus quæſtionis ab ipſis legibus petamus: Notus eſt text. *in l. Medicos. C. de Profeſſ. & Med.* qui inter liberales artifices Medicos connumerat, & *in fin. ejus legis* ea habentur. *Mercedes etiam eis & ſalaria reddi jubemus, quò facilius liberalibus ſtudiis & memoratis artibus multos inſtituant.* Accedat & Plutarchi auctoritas, *in princ. lib. de tuend. valet.* At medicina, inquit, ſic eſt de numero diſciplinarum liberalium, ut politie, ſplendore & jucunditate nulli ſit inferior.

Sed ulterius medicinam vilem, & abjectam eſſe ex eo probare nitebantur adverſarii, quòd à Virgilio ars muta, & ingloria ſit appellata: ſed ſi Poëtæ 21
verba æquâ lance ponderentur, nihil in artis hujus vilipendium inde deduci poteſt; comparabat quidem ille medicam artem cum poëſi, vaticinio, & muſica, dicens:

Jamq; aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis
Jaſides, acri quondam cui captus amore
Ipſe ſuas artes, ſua munera lætus Apollo,
Augurium, citharamque dabat, celeresque ſagittas:
Ille, ut depoſiti proferret fata parentis,
Scire poteſtates herbarum, uſumq; medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

Comparatione ergo poëſis, vaticinii & muſicæ medicina ars muta dicitur, quia poëſis, vaticinium & muſica voce exercentur, medicina verò operatione, non verbis; languentes enim, ut Celſus dicebat, non eloquentiâ, ſed remediis curantur. Sed vide inſuper quæ ad hanc rem affert Mercur. *libro tertio, Variar. lect. cap. 13.* Sed cur, inquies, addit vocem illam, inglorius, niſi quia medicina talis ars eſt, ut nullam afferat gloriam? Certè Virgilius locutus eſt reſpectivè ad poëſim, intuens non parem eſſe gloriam in medicina, quæ corpus à morte redimere ſolet, cum poëſi, quæ nomini immortalitatem conciliat, quod ſuæ ipſius arti blanditus falſus videtur; ſed eum locum aptiſſimè ſanè, & imitatione, & explanatione

natione illustravit Poëta noster Torquatus Tassus, *Cant.11.St.70.* dicens:

E già l'antico Erotimo, che nacque
In riva al Pò s'adopra in sua salute.
Il qual de l'erbe, e de le nobil' acque
Ben conosceva ogni uso, ogni virtute;
Caro a le Muse ancor, ma si compiacque,
Ne la gloria minor de l'arti mute.
Sol curò torre à morte i corpi frali,
E potea far i nomi anco immortali.

Nihil ergo in hujusce artis contemptum pronontiare voluit Poëta, neque verisimile est, illum animo deprimendi eximiam hanc artem, quam ipse professus aliquando erat, ea carmina protulisse. Multò tamen magis ad rem videtur eorundem carminum alia expositio, quam ex Afrēsin & Servio affert Ohic. *de nobil. Med. dial.* 1. quam & ego tantisper illustrabo, ac dicam, Virgilium de medicina illa locutum, quam empiricam vocamos, ut inde elicitur;

Scire potestates herbarum, usumq; medendi
Maluit.

non ergo doctrinam & scientificam cognitionem est secutus; unde meritò additur,

—— & mutas agitare inglorius artes.

mutas quidem, quia in simplici operatione consistũt; inglorius, eò quòd non secutus esset gloriam scientiæ ipsius medicinæ, sed empiricæ, quæ per se sine gloria; cùm nullis scientiæ principiis innixa omni gloriâ destituatur: ac certè id vero consentaneum est sibi voluisse Virgilium, cùm introducat Medicum manu operantem, & vulnus curantem; tales enim Medicos constat plerumque esse empiricos.

Sed jam ad ea, quæ contra ipsos Medicos objiciuntur, respondendum; & primò illud monebo, nolle me particularium hominum vitia in censum vocare, eaque vel excusare, vel refellere, vel tueri, sed ea tantùm, quæ ab ipsa arte emanare in suos professores creduntur; nam Medicum, non qualis est hic, aut ille, ab objectis injuriis, ac oppositis calumniis vindicandum mihi propono, sed qualis ex ipsius artis documentis esse debet; hic enim solus Medici nomine dignandus est. Athenæi ergo primùm insulsissimum dicterium rejicere supervacaneum est, apud illum quisquis ille fuerit; ut scurra locutus est, & ut talis pertractandus; nempe ut suo libitu garriat.

De moribus Medicorum illud asseveranter di-
22 cam, quòd Medicus qui artis, quam profitetur, præcepta, atque consilia, in executionem demandare satagat; non modò bonis, immò optimis moribus instruetur, sed ipsius quoque artis beneficio pravas quasdam & à natura, vel ab accidenti forsitan irrepentes propensiones, facili negotio emendabit, bonas verò meliores efficiet; videat qui de his dubitat, quæ Hippocr. *in lib. de Med. & dec. hab. & alibi*, aliique classicorum Medicorum, scriptis de ea re mandarũt, & videat præcipuè nonnullos ex neotericis jam citatos, ut Heurnium, Codrouchium, Mercurium, Silvaticum, alios; Jurisperitos autem videat Tiraq. *cit. cap. de Nobil. num. 313. & seqq* nam facilè discet ex medicina non solùm fieri homines in sua arte doctos, sed etiam in quocunque virtutum genere maximè instrui; quicquid in contrarium dicat Conciliator Petrus de Abano, de moribus Medicorum, licet non ex proprio, sed ex alieno dicto maledicta illa contra Medicos effutiat. Quomodocunque tamen hoc sese habeat, illud mihi satis superque esto, si ars ipsa nonnisi bonos artifices faciat, neque illis vitii quicquam, sed contrà, ut dixi, omne virtutis genus communicare, ac conciliare sit apta. Relinquam virtutes quasdam omnibus Medicis communes, ipsisque peculiares, etiamsi alio nomine improbi videri possint, nempe pietatem, quâ semper prodesse, nũquam obesse desiderant, & quâ alienos casus suas faciunt esse tristitias, ut Hippocr. *cit. lib. de Med.* & Soran. 23
Ephes. *in Isagog.* dicebant, & hujus pietatis intuitu etiam clericis, & religiosis, ac sacerdotibus licet medicinam exercere, ut probat Gaspar. Tristan. *de Clerico Medico*, §. 8. Relinquam humanitatem & mansuetudinem, quâ suos ægros excipere ac tractare solent; nam has Medico magis, quàm alteri cuicunq; convenire, & Hippocrates *locis citatis* docet, & notat ex Jurisconsultis Ripa *in tract. de Pest. part. ult. partic. 2. num 60.* Sed ne omnes Medicorum virtutes proprias enumerem, id tantùm dixisse satis sit, tanti momenti ab arte hac judicari bonitatem in suo artifice, ut malit Medicum esse bonum virum, quàm perfectum artificem, ita Soran. Ephes. *ubi proximè*, 24
quod etiam notant ex Jurisconsultis Tiraq. *ubi sæpè, num. 313.* & Carrat. *de Medic. part. 2. n. 63.* sed & facet textus *Ecclesiastic. cap. trigesimo octavo. vers. 11. & seqq.* Medicorum pietatem insinuat, illis verbis, *Da locum Medico, etenim illum Dominus creavit, & non discedat à te, quia opera ejus sunt necessaria. Est enim tempus quando in manus illorum incurras; ipsi verò Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum, & sanitatem propter conversationem illorum.* Ubi monstrat Medicos esse maximè Dei amicos, & quidem ex artis ipsius præceptis, verus ac bonus Medicus semper Deum ante oculos habere debet, ita monentibus non christianis solùm, sed ethnicis etiam quibuscunq; auctoribus, ut ex quamplurimis probat Jo. Alph. à Fõtech. *in spec. Medic. Christ. lum. 1. in princ. vers. Invocabis igitur.* Atq; ex dictis corruit omnis contra Medicorum pietatem objectio. Quod verò de superbia, avaritia & invidia eorum dicitur, nihil me movet; sunt enim hæc individuorum vitia, de quibus non curandum; non ita eos ars sua componit, neque instruit, ut tales sint, sed naturalis ac prava animorum propensio tales efficit, à qua ne reclamante quidem suâ ipsorum arte relevare se possunt. Habent tamen, si ab exemplo quicquam proficere volunt, ducem in his Hipp. qui ab iis vitiis tantùm abfuit, ut satis fuerit christiano Medico in moralibus eum imitari.

An porrò Medicus, respectu suæ artis, nobilis sit, 25
quod Faber inficiabatur, ii videant, ut Juvenalis verbis utar, *Sat* 14.

—— Quibus arte benignâ,
Et meliore luto finxit præcordia Titan.

Nam nisi homo à scientia nobilis fiat & à virtute, unde per te, Faber, nobilis evadet? At negabis Medicos esse scientes, & idcirco non esse nobiles firmabis: num contra sacrum textum stare audes, dicentem, *Disciplina Medici exaltabit caput illius, & in conspectu Magnatum collaudabitur.* Quòd si neges medicinam esse scientiam, & Celso fidem non habes, qui eam sapientiæ partem apud antiquiores habitam fuisse memorat, unde Pallas sapientiæ Dea, quæ ex Jovis cerebro prosiliit, Stygia dicta est, & medicinæ prælata. Ignoras profectò artem hanc ex omnium artium cognitione constare, ut ex Plinio *lib. 26. cap. 2.* dicunt Tiraq. *loco cit. n. 73.* Benius *de privileg. Iurec. privil. 55. num. 3.* & Carrat. *de Med. part. 1. n. 41.* ita ut medicina vera sit encyclopædia.

Ridiculum præterea mediusfidius est, quod in quæ- 26
stione ponunt nescio qui Doctores, qui puri puti Jurisconsulti fortè sunt, num Medicus Doctoratus dignitatem consequatur, & hoc tantò magis ridiculum mihi fit, quantò illi iidem Jurisconsulti Doctoratus dignitatem absq; ullo controversiæ principio sibi adjudicant, an Medicis debeatur, in dubiũ revocant,

quod

quod minimè præstarent, si animum ad rei naturam, & dehinc etiam advertere novissent ad Ecclesiastici protrita illa verba, *Honora Medicum propter necessitatem, creavit enim illum Altissimus*, hoc est, Deus illum Medicum constituit: ita ut bene hinc deducat Olmius, *de Nobil. Med. Dial. 1.* Medicum à Deo primum Doctoratum adipisci, creando illum Medicum, sic enim verba illa intelligenda nonnullorum expositorum auctoritate demonstrat; sed hæc subtilitates quędam obolariæ sunt Doctorum forte nbolariorum, licet enim plures Jurisconsultorum scriptorum, & Philosophi sint, & viri eruditissimi, quantum ego existimo, in omnique scientiarum genere instructissimi, non ideirco est, quin illorum aliqui inter scriptores emergat, qui ex libro Doctores sunt; hi quia cæteris rudiores, audaciores etiam, & loquaciores sunt & aliquando etiam de iis disserere audent, quorum cognitionem ex libro non habentes, ex proprio penu nonnulla depromunt insulsissima bœotico ingenio digna, qualc eorum est, à scientiæ quam profitentur dignitate alienissima, ut facilè detegant crassam, ac contemptibilem ignorantiam suam; sed sermonem ego contra hos acuere, tantundem est, ac in Bagoam loqui: hos igitur suæ imperitiæ relinquamus, ad veros Jurisconsultos nempe re & nomine Doctores me converto; hi enim neque tam absurdos scrupulos, neque tam ridiculas dubitatiunculas de Medicorum dignitate, aut doctoratu excitabunt, qui scium Medicos apud Imperatores lege constitutum inter comites primi ordinis connumerari, ducibusque, ac vicariis æquiparari, quæ dignitates inter maximas Imperii recensentur, de qua re vide quæ affert Jo. Feliciac. *lib. 1. select. in defens. Med. advers. Plin.*

27 Illud quod tanquam quid maximi ponderis adducunt nonnulli, ad demonstrandam vilem Medicorum conditionem, in medium afferentes legum auctoritatem Medicos inter viles artifices connumerantium, confutant nonnulli dicentes cum glossa textum loqui de Medicis brutorum, hoc est, veterinariis, seu mulomedicis. Cujacius ibi intelligit, & pro Mulomedicis, & Medicis; Medicos autem dicit esse chirurgos. Ego concedam de quibuscunque Medicis loqui, quod me nihil moveret, quia de eorum commodo agitur. Aliam tamen solutionem ad eum textum affert Petr. And. Canonher. *in prolegom. ad Aphor Hippoc. pag. 146. vers. Respondetur*, qui & ad id, quod adducunt, servos etiam posse esse Medicos, luculentissimè respondet *ibid. pag. 76. vers. Objicies decimoseptimò.* Sed an non servos medicinam exercentes contraponderate debent tot summi viri pro Diis ob id à veteribus habiti, tot Imperatores, tot Reges, tot Pontifices, tot Legumlatores, tot eximii Philosophi, qui & ipsi medicinam exercuerunt? quorum omnium catalogum describere supervacuum esset; sed qui illum habere desiderat, videat inter Jurisconsultos Tiraq *in jam sæpe cit. c. 31. de Nobil.* & inter Medicos, præter plures ex citatis, prædictum Petr. Andr. Canonher, *ibid pag. 6 vers. ex præstantia.*

28 De nomine Medici, quod cuicunque licet usurpare, nihil laboro, nam quid hoc ad Meretium? Homo dicitur tam vir, quàm mulier, *l. Hominis. ff. de verb. & rer. signif.* num ideirco ejusdem conditionis & dignitatis mulier est, ut vir quæ quam dignitatis ob id amittit, quod etiam mulier ut vir, homo appelletur? Sed si ex eo, quòd nomen Medici etiam vilibus personis commune est, Medici dignitas diminuitur, cur non aliâ ex parte adaugetur ex eo, quòd nomen Medici Deo ipsi tribuitur? Cur tacent calumniatores isti medicomastiges, Christum Dominum non solùm se vocasse Medicum, sed Archiatrum, hoc est, principem Medicorum, ut ex D. Chrysostomo *Homil. 6.* refert Gasp. Tristan. *de Cer. Med. q. 8. in pr.* Imò & Medicum se hominibus præbuisse, ut ex Jurisconsultis præter alios referunt Tiraq *de Nob. c. 31. num. 191.* Scaccia *de sent. & re jud. Gloss. 3. quæst. 1.* Cattar. *de Med. in præfat. & part. 2. num. 17.* & ex nostris Goyrzeus *in dial. Quod Med. Jurec. præced. dub.* Gaspar. Tristan. *ubi supra.* Petr. Andr. Canonher. *loco sæpe citato.* Prætereunt data operâ, qui calumniari gratis cupiunt, quod etiam Angeli Medici nomen assumunt; nihil enim aliud importat Raphaëlis nomen, nisi Dei medicina, & quod ipsi Angeli Medici officium exercuerint, ut de eodem Raphaële patet, Tobiæ *cap. 12. vers. 12. & seqq.* & de Angelo movente probaticam piscinam, & aliis, quæ unusquisque videre potest apud plures ex citatis auctoribus, & maximè apud Tiraq. *num. 103. & seqq.* Sed quid ego non ipsam legem medicinam vocari dixerim, & ipsos Judices Medicos, cum Plato *lib. 3. de Republic.* Judices animo mederi firmaverit? & Plut. *de sera Num. vind.* non aliter Jus vocaverit, quàm animæ medicinam. De qua etiam re vide præcitatum Tiraquell. *ibid. num. 316. & seqq.*

Eandem sapit subtilitatem, quam superior objectio, dicterium illud protritum apud Jurisconsultos, quòd Medici non sint majoris valoris, quàm obstetrices, tantidem enim æstimantur. Quod tamen satis refellit ex Jurisconsultis, post Ripam Cattar. *de Med part. 4. n. 162. & seq.* & ex nostris Roderic. Castrens. & Peregrin. *ubi alias*: Qui & ad id, quod opponitur, Medicos apud leges vocari parabolanos, satisfaciunt, & præter eos Scaccia etiam *loco suprà citato, num 32.* ad quod ipse quoque habeo aliquid, quod Jurisperitorum quorundam & maledicentiam reprimat, & ignorantiam detegat; apertissimè enim per ipsum textum legalem demonstrare licet, parabolanos apud leges, pro Medicis non accipi, cùm ut per ipsam legum sanctionem liquet, parabolanorum electio (qui verè hospitalarii sunt, ut præcitati auctores declarant, & comprehenduntur inter clericos, ut per Cujac. *in exposit. Novell. constit. Justin. novell. 3.* qui & clariùs qui sint parabolani, vel parabolarii, exponit) pertinet ad Episcopum; at electio Medicorum pertinet ad Decuriones, seu Magistratus, ut clarissimè demonstratur *per l. primam. ff. de decret. ab Ord. faciend.* Cattar. *de Med part. 4. in princ.* sive pertinet ad Senatores, ut idem *ibid.* prosequitur. Ergo si parabolani & Medici non sint eligendi ab uno eodemque genere personarum, parabolani & Medici apud leges pro iisdem personis non accipiuntur; imò vix dari posset ipsi legumlatori, quòd hoc nomen pro Medicis uti passet absque ulla occasione, ac ne minimâ quidem necessitate, sed manet omnino, ac præter tem, cùm proprium nomen, & usitatissimum habe-ret, & leges debeant uti vocibus claris, non dubiis & obscuris, ut altàs dixi. Atque hinc facilè evanescit insulsa eorum scurrilitas, qui Medicis hoc nomen imponi à legibus contendunt, quòd multas habeant parabolas, & multa suis ægrotantibus polliceantur. Gloss. *in cit. l. Parabolani. C. de Episc. & Cler.* Ferdin. Abdeen. *contra Jurisprud. vitup. pag. 12.* qui & insulsissimè Archiatros dicit, vocari eosdem Medicos, quòd auctores & principes omnis mali & mœroris credantur, neque adducens, neque sciens deductionem hujus vocis à Græca voce *Iatros*, de qua tamen si aliquid scire lector desiderat, legat Mercurial. *lib. 4. variar. lect. cap. 1.* ubi etiam declarationes quasdam nonnullarum legum C. habet, & Marc. Cagnat. *lib. 2. variar Observ. cap. 15.* & ex Jurisconsultis Cujac. *ad l. Med. C. de professor. & Med.* 29 30

Sed

Sed jam cætera inanitet simul, ac procacitet in medicioam & Medicos prolata prætetibo, ne aliena imprudentia me quoque procacem reddat, ac contra naturalem propensionem acerbiùs, quàm ferat, obloqui compellat; nam tespondendum quidem interdum stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur, aliquando verò non tespondendum stulto juxta stultitiam suam, ne effielamur ei similes, secundùm Sapientis sententiam, *Proverb. cap. 16. vers. 4. & seq.* Qui tamen cùmulatiùs percurrere cupit responsiones omnes ad objectiones contra medicinam & Medicos factas, videat præ cæteris Petr. Andr. Canonher. *in proleg. citat. cap. 1. à pag. 40. ad plures seq.* & Mereur. *lib. 1. & 2. Error. popul.* & ex Jurisennsultis Tiraq. & Carrar. cæterosque tam Medicos, quàm Jurisconsultos supracitatos.

SUMMARIUM.

1 *Leges quomodo ab hominum malitia orta.*
2 *Lex à natura & num 4.*
3 *Lex & natura omnia sibi subjiciunt.*
5 *Leges subjectum homo est dirigibilis in bonum.*
6 *Lex quid ex Cicerone.*
7 *Virtus est hominis propria.*
8 *Leges plurimùm ad magnanimitatem conferunt.*
9 *Leges homines ad infusam virtutem disponunt & acquisitam caussant*
10 *Legibus homines cum Diis consociantur.*
11 *Lex est Dei donum.*
12 *Leges humanæ omnes ab æterna lege.*
13 *Homo si per se bene viveret, non egeret legibus, quomodo accipiendum.*
14 *Lex est regula humanorum actuum.*
15 *Quòd leges aliquando sint injustæ, hominum peccatum est.*
16 *Leges sine ratione latæ non dicuntur leges.*
17 *Lex etiam dura & injusta cur sit servanda.*
18 *Legum obscuritas hominum peccatum est.*
19 *Contrarietas legum est quid ex accidenti.*
20 *Lex semper cum mundo fuit.*
21 *Regna legibus carere non possunt.*
22 *Homo separatus à lege est pessimum animalium.*
23 *Jurisconsultorum multitudinem malè constitutam civitatem ostendere, quomodo accipiendum.*
24 *Leges suo fine non frustrantur.*
25 *Jurisperitiam non esse artem, neque scientiam falsum.*
26 *De ratione legis est, ut justa sit.*
27 *Instabilitas legum non facit instabilem scientiam condendi leges.*

Satisfit ad ea, quæ contra Jurisprudentiam, ejusque Professores objiciuntur.

QUÆSTIO V.

NOn minoris certè impudentiæ taxandi ii sunt, qui contra Jurisprudentiam ejusque Professores, quàm qui contra medicinam Medicosque obloquuntur, & idcirco quæcunque in ejus, eorumque despectum objiciunt, tanquam falsa, nullaque ratione fulta, sed summâ cum temeritate prolata, confutanda, reprobanda, rejicienda: nam nemo qui mente præditus est, redarguerit vel leges, vel legislatores, ut ex S. Cyrillo dicit Suarez *lib. 1. de leg. cap. 3. num. 19.* Sed ad objecta satisfaciamus.

Legumlationem primò ab hominum malitia ori-
1 ginem duxisse opponebatur; quod quidem si de ea parte intelligitur, quæ vitia, in dictis pœnis, reprimit, aut hominum dirimit controversias, verum quidem utcunque erit, sed si de ea, quæ mores dirigit, & viam fœlicitatis ducet, falsum. Sed sit quomodocunque, nihil hoc demit de legum dignitate; undecunque enim originem habeant, hominem ad Justi-
2 tiam & Virtutem disponunt. Sed quod opponitur certè falsitatis convincitur, quia lex ipsa à natura originem habet, contra illud, quod in oppositum addebatur, leges nempe esse naturæ contrarias, quod tantum à vero abest, ut ipsa natura nihil aliud sit, nisi lex quædam in rebus creatis; unde tam lex, quàm natura omnia sibi subjiciunt, vel nostro Hipp. asserente, *in pr. lib. de Genit.* An non à natura est, ut suum unicuique tribuatur? at hoc à legibus præcipuè intenditur. Sed quomodo dixeris legem ab homi- 3
num malitia originem duxisse, si Deus ipse, ut Plutarch. *in libro de doctr. Princ.* dicebat, Lex est tum antiquissima, tum exactissima? Unde rectè Cicero *libro tertio, Epist. 6.* dixit, Legem simul cum mente divina ortam esse. Cùm ergo Deus ipse sit conditor naturæ, non poterit naturæ esse contrarius; non fuerit ergo lex naturæ contraria.

Præterea legumperitia est philosophiæ pars, & ex ipsa philosophia immediatam dependentiam habet *l. 1. ff. de Iustit. & Iur.* Zasius *in l. 2. de orig. Iur. part. 3. num. 75.* neque hoc ab ipsis Medicis controvertitur, Goynæus *in libell. Quòd Philos. & Med. deb. præced. Iurisconf.* Obicius *dial. 1. de nob. Med. in pr.* quod & multo ante Cicero *lib. 1. de Leg prope principium* firmaverat, dicens, *Iuris disciplinam ex intima Philosophia hauriendam puto.* Cùm ergo ita sit, erit insimul Jurisprudentia Sapientiæ pars, ita enim vocatur à Jurisconsulto *in l. 1. §. Proinde. ff. de var. & extr. cognit.* ex quibus veritatem insimul habebit Juvenal. dictum, *Satyr. 14.*

Nunquàm aliud natura, aliud Sapientia dicit.

Non modò ergò leges non sunt naturæ contrariæ, sed initium Juris ab ipsa natura proficiscitur, ut te- 4
statur Cicero *libro secundo, de Invent. prope finem*, ex quo D. Thom. 1. 2. *quæst. 91. art. 3.* nam ante quamcunque conditam legem est in natura quædam naturalis lex, ut sentit idem Cic. *de leg.* & D. Thom. ex quibus Suarez *de leg. libro primo, cap. 3. numero nono.* Quòd si Plato aliquando dixerit, legem & naturam inter se plerumque contrarias esse; respexit solummodò ad naturæ propensionem, & ad eam partem, quæ illam tendentem ad malum retrahit à malo, nam 5
universim legis subjectum est homo dirigibilis in bonum maximè commune, aut in bonum commune & in Deum; secundùm sacros canones, Lenauder. *de Doctor. part. 3. quæst. 1.* & ex nostris Epiphan. Ferdinand. *Theorem. 1. lib 1.* idcircò prudentissimè Cicero 6
lib. 1. de leg. sic legem definiebat. *Lex est Ratio summa in natura, quâ jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria:* non enim aliud leges sunt, ut pulcherrimè ex Seneca dicebat Vir doctissimus Melchior Lotthetius, *libro primo, absolutissimi sui operis de re Benef. quæst. 21. num. 47.* quàm minis mixta præcepta, nimirum ut minis à malo retrahant, ut præceptis impellant ad bonum. Quandocunque ergo naturalis propensio à bono retrahit, & ad malum impellit, absque dubio lex illi contraria est, quæ naturæ pravitatem emendare satagit, retrahendo à cōtrariis, impellendo ad contraria. Aliàs autem lex ipsi naturæ consona; 7
quia cùm virtus sit hominis propria, ut aliàs dictum est, & lex disponat hominem ad virtutem; Aristot. *5. Ethic. cap. 1.* non potest lex naturæ esse contraria, nam bonum cujuslibet virtutis est conveniens homini secundùm rationem, ideò convenit ei naturaliter: D. Thom. *1. 2. quæst. 147.* Ex vitio autem partis inferioris fit, ut quantò magis viriles homines sunt, nempe partem irascibilem prædominantem sortiti; eò magis à legibus aversentur, quemadmodum ex Hippocratis dicto opponebatur; & hoc fit; quia dominante irascibili homines à ratione sunt alieni, contra verò ubi ratio prædominetur, leges plurimùm ad magnanimitatem conferunt, eodem Hipp. asserente

8 asserente *in lib. de Aër. Aq. & loc. num.* 54. neque ad
magnanimitatem solùm, sed ad quascunque virtutes
leges conferre palam est, retrahentes enim vel per
vim homines à malo & impellentes ad bonum, con-
ciliant illis habitum quendam cujuscunque virtutis;
& ut Arist. *lib. 2. Moral. Nicomach. cap.* 1. dicebat,
assuefacientes faciunt bonos, imò hæc, ut addit, est
uniuscujusque legislatoris voluntas; qui verò id non
9 bene efficiunt, peccant. Et cùm virtus duplex sit,
infusa, & acquisita, leges ad infusam homines disponunt
& acquisitam causant. D. Tho. *part. 2. quæst. 92.*
10 *art. 1. ad 1. & quæst. ead. art. 2. ad 4.* Ob hæc igitur
tantùm leges excellunt, ut per eas cōsociari homines
cum Diis putandum esse dixerit Cic. *loc. cit.* neque
11 injuriâ lex Dei donum vocatur à Jurisconsulto *in l.
Nam & Demosthenes. ff. de leg.* quem sequitur Gloss.
in l. Cùm in longi. §. fin autem. C. de præscript. long. temp.
nam vel Galeno nostro edocente *in lib. Quòd Anim.
sit id quod in utero est, cap. 5. class.* 1. Leges ferre in pri-
mis Deorum est, siquidem rerum omnium pater in-
12 ter Deos omnia lege disponit: cui dicto simile est illud
D. Thom. 1. 2. *quæst. 93 artic. 3.* quòd leges humanæ
(dummodo sint quales esse debent, nempe ut rectæ
rationis quippiam sapiant) omnes ac singulæ ab æ-
terna lege originem habent.

Quanquam autem leges non instituont homines
ad virtutes, sed ad eas tantùm præceptis alliciunt,
& vi ac metu à vitiis retrahunt: tamen lex ad hoc
maximè inventa, ut actus humanos dirigat, & in
quantum actus humani operantur ad virtutem, in
tantum lex facit homines bonos D. Thom. *ubi suprà,
art. 1. ad* 1.

13 Quòd autem homo non egeret legibus, si per se
bene viveret, verum fortè est, si ita accipiatur, ut in-
telligatur non egere lege illâ, quæ vi & metu retrahit
homines à malis operibus, quæ coactiva dicitur,
quia cùm homo per se bene operatur, ostendit opus
legis scriptum in corde suo, ut ex D. Paulo *ad Rom. 2.*
D. Th. 1. 2. *quæst. 96. art. 5. ad 1.* Non ergo hic homo
sine lege viveret, sed maximè ex lege, quia justissimus
esset, quod est secundum leges vivere, esset enim
sibimetipsi regula suorum actuum, ex qua regula vi-
vendo ex lege viveret, quæ nihil aliud est quàm re-
gula humanorum actuum, D. Thom. *ubi proximè.*
14 Quomodo autem intelligendum sit D. Pauli dictum,
quòd lex Justo posita non sit, vide apud Suarez *lib. 1.
de leg. cap. 19. n. 2. & seqq.* apud quem vide alia ad hanc
ipsam rem facientia.

15 Quod dicebat Plutarchus, leges ab hominibus
latas æquitati & rationi consonas non esse, & D. Th.
quòd leges scriptæ continent aliquando injustitiam,
nequaquam peccatum est ipsius scientiæ ferendi le-
ges, seu ipsarum legum, sed est hominum peccatum,
nempe legislatorum; quemadmodum non artis,
sed Medici peccatum est, si remedia morbo præscri-
bat non convenientia; secundum prædictam enim
scientiam ferendi leges, hæ semper esse debent æqui-
tati, & rationi consonæ, quæ verò aliter latæ sunt per
errorem & malitiam absque inhærentia ejus scien-
tiæ, ejusque præceptorum latæ fuerint, & hujus-
16 modi leges, quæ sine ratione sunt latæ, non dicuntur
leges, sed scita tyrannica, ut ex Cicerone admonet
supracitatus doctissimus Lotherius *lib. 2. de re benefic.
quæst. 40. num.* 20. neque sunt cum effectu leges, sed
perversitates potiùs legum, ut cum D. Thom. *ubi su-
prà. q. 92. art. 2. ad 4.* dicit Suarez *lib. 1. de leg. cap. 9.*
quod notat etiam Jo. Huart. *in exam. Ingen. cap.* 11.
17 & ad id quod additur, legem etiam injustam, & dic-
tam esse servandam, respondetur, hoc fieri ob ipsarū
legum reverentiam, quibus obtemperare convenit,
ne unâ spretâ cæteræ etiam vilipendio habeantur:
sed alium sensum ad *l. Prospexit,* quam adduximus,
vide apud Melchior. Lotherium ex Jasone, *ubi su-
prà, num.* 29.

Obscuritas ipsarum legum, siqua est, vel hominum 18
peccatum est, vel studio & ex industria procurata,
ne si faciliores intellectu sint, imperitis ac rudioribus
communicentur, ab ipsisque defœdentur, ut aliis
scientiis, & præcipuè medicinæ evenisse constat;
aliàs enim leges scribi debent sermone maximè in-
telligibili, ut unusquisque cognoscere possit quid lex
jubeat. D. Thom. *ubi suprà, art. 3. quæst. 95.* & notavit
etiam idem Joan. Huart. *ibid.*

Contrarietas etiam & perplexitas legum est quid 19
ex accidenti; nam satis si nullam habeant dubita-
tionem, & contrarietatem quoad legislatorem,
etiamsi habeant quoad nos: Matt. *sing. 39. num.* 1.
Pro sæculi verò novitate, ac temporum mutatione
& conditione nova lex conditur, jam conditæ fortè
contraria, & hoc ex arte, & secundum Justitiam fieri,
non est quid vetet.

Quòd nulla idcirco videatur esse legum necessi-
tas, quia mundus aliquando sine legibus extiterit,
falsum est, si de lege absolutè dicatur; est enim verum 20
de lege scripta tantùm; nam lex semper cum mundo
fuit, & cum ipso mundo, & cum ipso homine nata
est, ita ut impossibile sit illam ab ejus corde aboleri.
D. Thom. 1. 2 *quæstion. 90. art. sexto,* imò tam ne-
cessaria est lex homini, ut supposità ejus creatione,
lex simpliciter fuerit necessaria, necessitate finis,
ut declarat Suarez *libro primo, de leg. cap 3. num.* 3.
Non potest ergo homo sine lege esse, ita ut siqui
populi lege carere videantur, hoc nequaquam ita sit,
quia, ut D. Paulus *ad Rom. Cap. secundo, vers.* 14. ex
quo D. Thom. *ubi suprà, quæst. 90. artic. 3.* dicebat,
Cùm gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea,
quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non haben-
tes ipsi sibi sunt lex. De Regnis, quæ legibus carent, 21
idem prorsus dicendum est, absolutè enim carere
non possunt eâ, quæ cum natura ipsa existit; quòd si
deficiat lex scripta, supplet ipsa ratio naturalis, quæ
legis locum habetur. D. Thom. *ubi sæpe, quæstione 91.
art. 2.* Ludovic. Roman. *sing.* 781. Quomodo verò
subsisteret mundus, aut homo sine legibus viveret,
si à feris tunc nihil differret, & facilè injustitiâ suâ 22
seipsum absumeret? Nam homo separatus à lege
& justitia, est pessimum omnium animalium; habet
enim arma rationis ad explendas concupiscentias
& sævitias, ex Arist. idem D. Tho. *ibid. quæst. 96. art.* 1.
per leges autem à feris homo maximè distinguitur
in ratione vivendi, quia per eas justitiæ adhæret,
feritate exutâ, unde Claudian. *in Manl. consul.*
Justitiam allocutus;

—— Tu prima hominem silvestribus antris
Elicis, & fœdo detergis sæcula victu,
Te propter colimus leges, animosq; ferarum
Exuimus.

Eaque de re primi Legislatores, ut Poëtæ fabulantur,
dicti sunt leniisse feras, ac movisse saxa, ut de Orpheo
& Amphione, Horat. *in Art. Poet.*

Silvestres homines sacer, interpresq; Deorum,
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidosq; Leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quo vellet.

Quod idcirco dictum est, quia homines absque lege
viventes ipsis feris erant simillimi, imo & saxis
nullo sensu præditis, tam à ratione erant alieni.

Necesse

Necesse est, inquit Plato *libro nono, de Leg.* Leges hominibus ponere, ut secundùm leges vivant, nam si absque his viverent, nihilo à feris atrocissimis discreparent: cui dicto aptari quoque potest illud *Psalm. 9. vers. ult. Constitue Domine Legislatorem super eos, ut sciant gentes quia homines sunt:* quasi dicebat, necesse est dari gentibus Legislatores, qui eas regant atque instruant, doceantque se à feris differre, & idcirco secundùm leges vivere debere.

23 Dictum Platonis de moltitudine Jurisconsultórum, quod arguat malè constitutam civitatem, declarandum est, quòd intelligatur de iis Jurisconsultis, qui litibus fovendis solummodò apti sunt & cavillationibus pugnantes plerumque contra justitiam lites fovent: nam aliàs Jurisconsulti sunt in civitate necessarii, non secus ac leges, de quibus Plutarch. *in problem. Rom. num.* 40. dicebat, maximum atque pulcherrimum judicari in civitate legum bonitatem; & sicuti corpus absque anima vivere non potest, sic neque civitas absque legibus; hæ etenim sunt anima civitatis, Cæl. Rhod. *Antiq. lib.* 18. *cap.* 19.

24 Ad objectionem, quòd leges suo fine frustrentur, quia neque ad omnes virtutes homines instruant, neque omnia vitia corrigant; Respondendum ex D. Tho. 1. 2. *quæst. 96. art. 2. ad tertium*, quòd satis est, si leges dirigant homines ad eam virtutem, quæ ad commune bonum ordinatur, nam hoc sibi propo-

25 nunt, sic etiam & de vitiis dicendum: & tandem quanquam omnia non faciunt, non idcirco improbanda quæ faciunt, D. Thom. *ibid.*

Cæterùm Jurisprudentiam non esse artem, neque scientiam, ex eo quòd ejus principium non sit in re, sed in Principibus, haudquam verum est, quia etiamsi Principes ferant leges, semper tamen inhærent ipsi rei naturæ, prout ars, seu scientia ferendi leges dictat, semperque Principis voluntas est & esse debet aliquâ ratione regulata, ad hoc quòd legis rationem habeat, alioquin voluntas Principis non est lex, sed iniquitas potiùs quàm lex. Verba sunt D. Th. *ubi supra, quæst. 90. artic. 1. ad 3. & quæst. 95. art. 2.* Suarez *lib. 3. de leg. cap. 22. num. 4.* & quod de ratione legis sit, ut inhæreat scientiæ ac regulæ ferendi leges,

26 & sit justitia & justè lata, abundè præ cæteris, ut videtur, docet idem Suarez *lib 1 de leg. cap. 9. per totum.* Cùm ergo lex sit aliquid rationis, ut idem D. Thom. *eadem quæst 90. art.* 1. dicebat, non potest habere suum principium in mera Principis voluntate, quæ aliquando à ratione est aliena.

27 Instabilitas porrò legum non facit instabilem & variabilem scientiam condendi leges, quæ in hoc præcipuè consistit, ut juxta temporum varietatem, & hominum conditionem, & juxta aliorum ab extra accidentium opportunitatem, leges condantur nunc hoc, nunc illo modo, & quòd aliquando concedant, quæ aliàs negaverint, & contrà, & quòd peccata quædam, aliàs leviora & anteacto tempore ut talia non animadversa, nunc multâ severitate puniant, & sic de cæteris. Necesse enim est, ut leges generaliter ponantur, actiones autem circa singularia fiunt; unde patet quasdam leges, & quandoque esse mutandas. Verba sunt Arist. *lib. 2. Politic. cap. 6.* apud quem complura vide de legum mutatione, & alia apud D Th. 1. 2. *quæst. 97. per totam.* Facit pro Jurisconsultis *l. Iura. & lege seqq. ff. de leg.* & notata à Suarez *lib. 1. de leg. cap. ult. per totum.* Non ergo inconstantiæ insimulanda est scientia ferendi leges, quia ex ipsius scientiæ præceptis fit, ut leges pro rerum opportunitate mutari aliquando debeant, imò & pro populorũ regionumque varietate; una enim eademque lex non potest omnibus populis convenire, sicuti unum idemque medicamentum diversis ægrotantibus & ægritudinibus non convenit.

Sed quid ego incassum pro Jurisconsultis dimicare laboro? Satis superque ex se ipsis calumnias quasque, sibi, eorumque professioni objectas refellunt, seque, suamque artem accerrimè tuentur: unde siquis est, qui ad ea, quæ contra ipsos objiciuntur, pleniorem desideret satisfactionem, ipsos adeat, ac præ omnibus post plerosque antiquiores, Cassan. *in Catal. Glor. mund. part. 10. cons.* 25. Tiraq. *de Nobilit. cap.* 31. & adductos per Benium *de privil. Jurisconsf. privil.* 55. Carrar. *de Med part.* 1. & alios quamplurimos, quos brevitatis caussa omitto.

SUMMARIUM.

1 *Homo ex sui natura est animal sociabile.*
2 *Homo debuit ad commune bonum instrui.*
3 *Bonum civile non est simpliciter, & per se bonum*
4 *Homo absque religione justus esse non potest.*
5 *Religio est potissima Iustitiæ pars.*
6 *Nihil Deo similius, quàm justissimus homo.*
7 *Legis novæ & veteris convenientia*
8 *Bonum commune quomodo conservetur.*
9 *Politicæ facultatis adinventio unde?*
10 *Lex scripta cur lata?*
11 *Lex scripta, muta ac mortua per se est.*
12 *Leges ferre quis debeat?*
13 *Legis vivæ necessitas.*
14 *Actiones hominum, circa quas judicia occurrunt, sunt de singularibus.*
15 *Actiones hominum in communitate viventium semper sunt ad alterum.*
16 *Iurisperitiæ inventio unde?*
17 *Iurisperitiæ finis.*

Lex quomodo orta, politica unde originem traxerit, unde item Jurisprudentia.

QUÆSTIO VI.

Vindicatis jam à maledicentium calumniis ambabus scientiis, nonnisi multâ laude & honore prosequendis, earumq; professoribus ab injustè illatis injuriis & objectis vitiis, quantum nobis permissum fuit, liberatis, reliquum est, ut jam pacato animo, omnique prorsus pathemate undequaque deposito, ad litem in hoc titulo propositam, dirimendam accedamus. At quoniam ego Medicus Medicorum partes tueri obligatus, suspectus in sententia ferenda haberi possim, si pro Medicis lata fuerit, ingrati autem ac perversi animi vir, si contra Medicos, reclamante veritate, pronuntiaverim, rectè mediusfidius mihi consilium puto, si sententiam non suspecto Judici ferendam relinquam. Quoniam autem re omni ex parte sic indecisâ relictâ, viderer post multum apparatum ac post multum exhibitum negotium, multamq; de nobis opinionem excitatam, nihil tandem in medium attulisse, eâ de re nollem undique mihi viam præclusam esse, quominùs pro veritate multa proponam, quibus perpensis Judex, quisquis tandem ille futurus sit, faciliùs secundum Justitiam pronuntiare possit.

Ante omnia igitur operæpretium videtur voces quasdam ac terminos in disputationis processu occurrentes declarare ac distinguere; ex confusa enim eorum acceptione quamplurimos in judicando errores emergere posse, tam certum est, quàm quod certissimum; atque hanc unam causam agnosco, ob quam Jurisconsulti tam iniquam præ Jure suo causam Medicorum faciunt, tamq; impar proprio eorundem Medicorum Jus: nullâ etenim vocum distinctione,

aot terminorum liquidatione utuntur, sed indistin-
ctè omnia accipiunt, legem nempe aliquando pro
politica, politicam pro Jurisperitia, & quod pejus
est, Jurisperitiam pro lege, sic & legem vivam pro
politico, politicum pro Jurisperito, & sic de cæteris;
quod etiam cùm de medicina verba faciunt, usu-
venit, confundentes interdum medicinam physicam
cum Chirurgia, & quacunque aliâ mechanicâ, & quæ
uni conveniunt alteri tribuendo. Nunc verò prius-
quam ad id, quod proposuimus, accedamus, de ea-
rundem legis, politicæ, Jurisperitiæ origine aliqua
præmittamus, ex quibus quæcunque de terminorum
explanatione afferemus, clariora evadent.

1 Homo igitur, cùm ex sui natura animal sit sociа-
bile, debuit absque dubio in communitate vivere,
quod nequaquam succedere poterat, nisi ad bonum
illud dirigeretur, quod maximè ad communitatis
2 conservationem faceret. Debuit ergo civilis ho-
mo ad commune bonum institui, ut Civitates, Re-
gna, Respublicæ, communitates, & bene gererentur,
ac diu multumque, & si fieri posset, ad æternitatem
3 usque perdurarent. Sed quia bonum civile nonnisi
per participationem divini boni, non autem simpli-
citer, & per se bonum est, idcirco incassum homo
ad humanum & civile bonum dirigebatur, nisi antè
ad divini assecutionem disponeretur: quia cùm lex
deberet instruere hominem ad justitiam, certum est,
4 quòd absque religione, quà divinum illud bonum
præcipuè consequimur, justus esse non poterat; ipsa
5 enim religio, quâ Deo tribuimus quod debemus,
est potissima pars Justitiæ. D. Thom 2. 2. *quæst.* 122.
art. 1. Si ergo antè homo in Deum dirigatur, tunc
exercendo actus Justitiæ ipsi Deo similis efficitur,
qui vera justitia est, unde jure Plato *in Theateto*, di-
6 cebat, *Nihil Deo similius quam justissimus homo.* Igi-
tur cùm per humanam sapientiam non posset homo
dirigi in verum bonum, oportuit hoc à summa Dei
sapientia emanare, & sic ipse Deus pro temporum
opportunitate, & pro majori aut minori hominum
perfectione, utramque legem condidit, veterem &
7 novam. D. Thom. 1. 2. *quæst.* 90. *art.* 5. quæ inter se ita
conveniunt, ut nova non sit constructio veteris, sed
ejus perfectio, & complementū, juxta illud in Evan-
gelio. *Non veni solvere legem, sed adimplere.*

Postquam autem per legem divinam homo ad
verum bonum dirigi erat aptus, ut sciret dehinc tan-
quam civile animal in societate vivere, oportuit ut
regulam quandam haberet, secundum quam ea fa-
ceret, quæ ad civilis communisque boni tutelam
erant necessaria; tunc autem commune bonum tutū
& illæsum servatur, cùm præsupposito antè Dei ti-
more, alter alteri in communitate non nocet, & cùm
suum unicuique tribuitur: in his enim maximè con-
sistit Justitia, hæc præcipuè à legibus jubentur. *l. Iu-*
8 *stitia. ff. de Iust. & Iur.* Quoniam autem hæc regula
rectè vivendi in communitate, ob populorum, re-
gionum, morum, ac temporum, aliarumque rerum
varietatem, non poterat ubique, ac semper esse una,
idcirco inventa est scientia quædam, ex qua discere
liceret, quænam vivendi regula huic aut illi populo,
uni aut alteri reipublicæ, his aut illis regnis, commu-
nitatibus, universitatibus, ac civitatibus, hoc aut illo
tempore, his aut illis moribus vigentibus, esset op-
portuna, quæ scientia politica dicta est, quæ non
aliud intendit, nisi per rectam legumlationem, po-
9 pulorum, regnorum ac rerumpublicarum optimam
gubernationem, ut diu durent & augeantur, & sic
varias leges ponere docet, ita ut non respublicas
ad leges, sed leges ad respublicas accommodandas
demonstret. Arist. *lib.* 4. *Ethic. cap.* 2.

Præterea oportebat homines in communitate vi-
ventes, notum habere quid agere, quid prætermit-
tere deberent, ut omnes ac singuli ad commune bo-
num conspirarent; idcirco regulam illam, quam dixi-
mus, & secundùm quam homines vivere debeant,
notificari illis aliquo modo oportuit, & præcipuè in 10
scriptis tradi, quæ deinceps lex scripta dicta est; nisi
enim aut scriptis, aut alio modo notificaretur, igno-
rantia præsumi poterat, & homines ab ejus obser-
vantia excusari. Idcirco lex nisi vel scriptis promul-
getur, vel consuetudine introducatur, nullius valoris
est, D. Th. 1. 2. *quæst.* 90. *art.* 4. abundè Suarez *de leg.*
lib. 1. *cap* 11. *per totum.*

Sed cum his omnibus lex, etiam juxta præcepta 11
politicæ tradita, scripta, aut quovis modo promul-
gata, infirma, ac nullius valoris adhuc erat quia Poli-
ticus ut talis, non habebat potestatem in homines,
ut eos ad conditas à se leges servandas cogere posset,
nam lata lex per semetipsam muta ac mortua per-
manebat, & quæ ab hominibus nullo negotio asper-
naretur, debuit igitur is leges ferre, qui in populos 12
plenam haberet potestatem præcipiendi, vetandi,
permittendi, puniendi, & sic ad supremos tantùm
Reges & Imperatores pertinere debuit condere le- 13
ges. Suarez *de leg. lib.* 3. *cap.* 5. *& 9.* hi enim vim
conciliare poterant, ac robur legibus dare à Politi-
cis, & Legumlatoribus, secundùm eorum scientiæ
principia traditis. Oportuit igitur præter legem
illam mutam, ac mortuam ex se, dari legem vivam,
quæ haberet in homines potestatem, ut præceptis,
minis ac vi illos ad latæ legis observantiam alliceret,
invitaret, cogeret, si oporteret. Quia tamen, ut alias 14
diximus, actiones, circa quas judicia versantur, sunt
particularium, & numero infinitæ, ipsa lex viva non
poterat ad omnia sufficere, idcirco debuit alios ho-
mines suæ ipsius potestatis participes facere, qui
vicem suam gererent, & essent tanquam leges vivæ
particulares, ad hæc aut illa judiciorum genera de-
stinatæ, & sic à supremis Imperatoribus, Regibus,
Potentatibus & Magistratibus creari oportuit præsi-
des, prætores, judices, & hujusmodi alios ministros
majores, & minores, prout necessitas & varietas ju-
diciorum exigebat.

Præter hæc omnia, cùm, ut jam dictum est, a-
ctiones essent particularium, & leges universaliter
essent positæ, hinc alia difficultas insurgebat; nam 15
cùm hæ actiones hominis, prout in communitate
maximè vivæ, essent ad alterum, nempe vel ad alium
hominem, vel ad ipsam justitiam, divinam fortè,
aut humanam respicientes, quasi de necessitate o-
portuit sæpè sæpius in judicando contentionem ex-
citari inter eas personas, quarum sunt, & ad quas sunt
hominum actiones, dum universales regulas à legi-
bus traditas particularibus his actionibus applicare
contingebat; ea igitur de causa necesse fuit dari 16
artificiosam quandam, aut si libet sic appellare, ratio-
nabilem facultatem, quæ ex ejusdemmet legis latæ
principiis, & ex ejus recta intellectione, quando-
cunq; de particularibus hominum actionibus juxta
universalem legis dispositionem determinandum, ac
pronunciandum à Judice esset, ipsa dubia & difficul-
tates pro alterutra parte pullulantes amoveret, &
sententiam pro se à Judice exposceret, & hæc fuit
Jurisperitiæ (quam nunc vocant) facultas, sic appel-
lata, quod jam constitutarum legum & conditi Juris
peritiam profiteatur: nam quicquid in contrarium
aliqui dicant, nihil hæc facultas ultra rectam legis
intellectionem sibi pro fine proponit, ut ejus verba
universaliter prolata particularibus casibus & diffi-
cultatibus, siquæ pullulent, applicare possit, ubique
ex ejus-

ex ejusdemmet legis verbis satisfaciendo. Neque ad eam facultatem pertinet latæ legis causam reddere, aut cur sic, & non aliter sit intelligenda, sed suf-
17 ficit illi, si per unam legem alteri satisfaciat; unde si finis ab hac facultate intentus propalandus sit, certè alius non est, nisi recta legis intellectio, quatenus ad particulares casus decidendos inservire debet, non quatenus ad publici boni custodiam tendit.

SUMMARIUM.

Vocum ac terminorum elucidatio.

QUÆSTIO VII.

NE igitur ex vocum ac terminorum, quæ in disputatione occurrunt, confusione & indistincta acceptione decipiamur; ipsæ voces ac termini declarandi, ac inter se distinguendi, ut sciamus de quânam re verba fiant, & cuinam conveniant quæ proferuntur, nam aliquando Jurisperitiæ & legis nomina confundentes, legis propria Jurisperitiæ tribuimus, & medicinæ nomen indistinctè accipientes, quæ chirurgiæ, aut inferiori arti conveniunt, veræ medicinæ aptamus, & sic de cæteris: qui error non modò Jurisperitos maximè exercuit, sed etiam Medicos nonnullos, qui de hac materia scribentes, terminos distinguere aut nescientes, aut negligentes, non undequaque susceptam provinciam adimplevêre, sed ad objectiones Jurisconsultorum non plenè satisfacientes, dubiam suam victoriam fecerunt.

A legis ergo nomine incipientes, patet illud ad
1 multa aptari; omnis namque regula, ad quodcunque rectè peragendum, aut pronuntiandum, lex dici potest, atque hoc pacto omnes non modò scientiæ ac facultates, sed etiam vilissimæ quæque artes, immò etiam, si quæ extra omnem artem peragi, aut ad aliquem præmeditatum finem deduci postulant, suas habent leges. Sic Hippocrates noster cùm demonstrare vellet, quæ in Medico requirantur, qui bonus futurus sit, legem constituit, nempe regulam, quâ id ordine traderet; unde non injuriâ idem Hippocr. *in lib. de Genit.* dixit, Legem omnia sibi subjicere, quia per legem, hoc est, per regulam quandam omnia diriguntur; sed per antonoma-
2 siam, ac propriè lex vocatur regula humanorum actuum, à Deo, vel ab homine tradita, quæ ipsum ad verum ac ultimum finem, aut ad commune bonum dirigit. Licet propriissimè, & per se illa tantùm regula dicatur lex, & vera lex, quæ hominem
3 ad suum finem, ac verum ultimumq; bonum dirigit, nempe ad Deum, & hæc est lex divina, cujus participatione civilis regula, quæ eundem hominem ad commune & civile bonum instruit, lex vocatur.

Sciens autem, ac volens silentio prætereibo hujus nominis legis deductionem, præterquam quòd enim plura de ea re passim apud plures Doctores occurrunt, qui de legibus scripserunt, videor mihi nonnulla in superioribus quæstionibus attulisse, quæ nunc sufficiant.

Hîc porrò per legem accipimus utramque regulam, secundùm quam homo, vel ut civilis persona, vel ut ad ultimum suum finem destinatus, ex Dei 4
aut hominis præcepto vivere debet. Illud autem ex his certissimum fit, legis nomen accipi debere, ut quid omnino à legali facultate distinctum, ac per se existens, tanquam opus quoddam ab artifice relictum, quod licet ab arte proficiscatur, & secundum artem sit, non tamen ipsum ars est, seu artifex:
nam lex divina opus est divinæ sapientiæ, civilis 5
autem humanæ, nempe scientiæ politicæ, veluti statua statuariæ, & sanitas medicinæ; & hoc pacto non aliter lex à legisperitia, & ab ipsa quoque politica distinguitur, quam statua à statuaria, & sanitas à medicina. Unde constat neque artem esse legem, neque scientiam, sed opus quoddam scientificum, aut artificiale politicæ facultatis, atque hac ratione semper hîc à nobis legis nomen accipiendum, contra quam eveniat apud Jurisconsultos, & alios, apud quos perperam pro ipsa legali scientia, nempe Politica, aut, quod magis ab re est, pro ipsa Jurisperitia accipitur; cùm tamen lex à legumperitia, & legumperitia à politicâ, & politica à lege, non aliter differat, quàm statua à statuaria, & statuaria à marmoraria, & marmoraria à statua; aut non secus quàm differat figura depicta ab ipsa arte pingendi, & ars pingendi à coloraria, & coloraria ab ipsa figura delineata, nam scientia politicæ leges parit, leges autem Jurisperitiam.

Idem error, qui intervenit in legis nomine, locum 6
quoque habet in Jurisscientiæ, Jurisprudentiæ, legumperitiæ, & Jurisperitiæ nominibus. Accipiuntur enim omnia indistinctè & indifferenter ab ipsis Jurisconsultis; præcipuè pro duabus facultatibus inter se toto cœlo differentibus. Ac profectò non videtur ab eo errore immunis fuisse Ulpianus *in l. Iustitia. ff. de Iust. & Iur.* in qua encomium potius, quàm definitionem Jurisprudentiæ tradidit, dicens; *Iurisprudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia*: neque 7
constat quid verè definire voluerit, politicamne aut Jurisperitiam, nam neutri applicari ea definitio potest, utrùm autem applicari possit politicæ, pro nunc determinatè non curo. Quòd Jurisperitiæ aptari non possit, patet, si ea quæ *superiori quæstione* retulimus, in memoriam redigantur; neque enim est notitia divinarum aut humanarum rerum, cùm ad eam non pertineat eas cognoscere; neque est justi, aut injusti scientia, quia neque omne justum, aut injustum est ipsius subjectum, neque rem per caussam cognoscit, cùm tantùm facultas sit, ut ex superioribus patet, quæ ex recta legum intellectione 8
emergentes lites dirimere apud Judicem contendit, aut sit facultas, quâ secundum universalem legum dispositionem particulares hominum actiones apud Judicem tuemur: nam quicquid novit, ex regulis & canonibus habet, per quos leges sunt latæ; hujusmodi autem habitus dicitur propriè peritia, non scientia, ut optimè singillatim de Jurisperitia verba faciens demonstrat ex nostris Hieronym. Capivacc. *de differ. doctrin. c. 2. prope finem.* Neque hæc facultas,
ut dixi, de divinarum aut humanarum rerum natura 9
caussas, aut principia perscrutatur, neque item est justi, aut injusti scientia, cùm causam non reddat,

cut hoc sit justum. illud injustum. nisi quòd sie à lege
dispositum invenit; quod verò secundum legem est,
10 justum dicitur. injustum, quod contra legem. Licet
præter justitiam legalem, alia sit potior Justitia quæ-
dam, de qua aliàs, ita ut Jurisprudentia præterquam
quod non est eo modo accepta justi aut injusti scien-
tia, non omne justum, aut injustum pro subjecto
habeat, ut jam dixi.

Quemadmodum autem hujusmodi facultatum
& operum ab iis emanantium nomina inter se tanto-
pere differunt, sic etiam Professores inter se differre
11 tam certum est, quàm quod certissimum; nam legi
scriptæ vel alio modo latæ, operi nempe scientifico
à politica emananti, respondet lex viva ab æterno,
ac sapientissimo politico Deo emanans. Politicæ
facultati correspondent politici & legum condito-
res; Jurisperitiæ verò Jurisperiti. Unde cùm de
dignitate hominum, professorumque quæquam re-
quiritur, ad earundem scientiarum, & facultatum,
ac scientifici operis adminiculum id erit statuendum;
cum maximè intersit inter Politicum, & Jurisconsultum.
12 sultum. Politicus quidem legem condit, quantum
ad ipsum spectat, in universali. Jurisconsultus con-
ditam legem particularibus hominum actionibus
accommodat. Politicus constituendo leges innitur
moralis philosophiæ principiis, ejus nempe partis,
quæ activa dicitur, quorum principiorum virtute
varias leges condit pro populorum, civitatum, re-
gnorum exigentia, innovat pro hominum malitia,
abrogat pro de novo emergentium necessitate, mu-
tat pro temporis opportunitate. Jurisperitus nihil
horum agit, sed tantùm in constitutarum legum recta
perceptione insistit, ut quàm maximè fieri potest,
secundum earum mentem & dispositionem, parti-
cularium rerum decisionem à Judice reportet, ita
ut Politicus opus constituat, Jurisconsultus cōstructo
opere utatur, eo modo quo diximus.

13 Nomina quoque philosophiæ & medicinæ ve-
niunt distinguenda. nam philosophia quidem scien-
tia est rerum naturalium, cujus multæ sunt partes,
& quarum una medicina est, & maximè speculativa,
& hinc realiter medicina à philosophia distinguatur,
tanquam pars à toto, ita ut medicinam nominantes,
non intelligamus eam pro scientia omnium rerum
14 naturalium, sed quarundam, nempe earum, quæ ad
humani corporis salutem tuendam & recuperandam
spectant. tamen medicina nomine partem non facti-
vam tantùm, sed speculativam quoque compre-
hendimus; & licet hoc quoque medicinæ nomine
abutamur, comprehendentes per illud quamlibet
medicinæ partem, etiam mechanicam & sordidam,
tamen hîc medicinam accipimus in stricto & proprius-
simo sensu, pro facultate scilicet, quâ res naturales
considerantur in ordine ad sanitatem corporis hu-
mani; hoc enim pacto non solùm philosophiæ pars
est, sed ipsissima philosophia. Quamobrem & Me-
dici nomen strictè hîc accipiendum, nempe pro Me-
15 dico, qui Philosophus est, cùm verè Medici nomine
dignandus non sit, nisi idem sit Philosophus; & licet
pro Philosopho intelligamus illum, qui rerum na-
turalium scientiam habet, etiamsi Medicus non sit,
pro Medico hîc maximè non intelligimus illum, qui
mederi novit, nisi sit Philosophus, sed eum, qui cum
scientia rerum naturalium conjunxit scientiam me-
dicinæ; hic enim Medicus propriè est, cæteri impro-
priè, & per abusum Medici nominari, atque hunc
quidem cum Jurisconsultis comparatione intendimus,
nam solus ad caussam venit, cæteris Medicis, vel po-
tiùs pseudomedicis omnino sedentibus. Atque hoc
pacto de nominibus, quæ in quæstionis processu

occurrere debent, sentiendum, quod non reclaman-
tibus Jurisconsultis factum volo; siquam enim diffi-
cultatem afferre in medium eos sensero, pro viribus
ei satisfacere conabor.

SUMMARIUM.

1 *Honor debetur virtuti, & cur?*
2 *Bonum unum altero majus, quando est magis excellens.*
3 *Bonum commune majus bono privato.*
4 *Bonum magis necessarium dicitur majus bono minùs ne-cessario*
5 *Bonum magis appetibile majus est, quàm bonum minùs ap-petibile.*
6 *Illa virtus est aliis præferenda, quæ majoris boni est effectiva primò & per se.*
7 *Sanitas bonum est animo & corpori commune.*
8 *Lex supra omnes virtutes, omnesque scientias est hono-randa.*
9 *Deus tanquam lex viva supra omnia honorandus, dehinc homines qui magis immediatè ipsam primam legem vivam repræsentant.*
10 *Philosophia politica anteponenda.*
11 *Totum est melius & excellentius suâ parte.*
12 *Pars continetur in toto.*
13 *Philosophus Politico præcedere debet.*
14 *Politica medicinæ an præferenda?*
15 *Politicus an debeat præcedere Medicum.*
16 *Iurisperitia longè abest à Philosophiæ dignitate.*
17 *Medicina Iurisperitiæ anteponenda.*
18 *Bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum.*
19 *Bonum emanans à medicina est magis necessarium ad consequendam felicitatem, quàm bonum emanans à Iurisprudentia.*
20 *Bonum emanans à medicina est per se appetibile.*
21 *Iurisperitia non est boni interni caussa per se.*
22 *Medicus ut Medicus, Iurisconsulto anteponendus.*
23 *Bonum emanans à Iurisperitia, est bonum particulare.*
24 *Iudex non exercet Iustitiam ut Iurisconsultus, sed ut repræsentat legem vivam, ejusque potestatis saltem est particeps*
25 *Anima est pretiosior corpore.*
26 *Illa scientia nobilior, quæ habet nobilius subjectum.*
27 *Finis legalis scientiæ est conservare bonum publicum.*
28 *Illa scientia est nobilior, per quam humana vita melius disponitur.*
29 *Illa scientia est nobilior, per quam homo fit magis obediens Deo*
30 *Iurisprudentia est divinarum & humanarum rerum cognitio.*
31 *Lex est donum Dei.*
32 *Medicus non est majoris valoris quam obstetrix.*
33 *Scientia legalis est nobilior medicina, quia faciliori modo acquiritur*
34 *Illa scientia est nobilior, quæ parit nobiliorem effectum.*
35 *Per scientiam legalem illuminatur mundus.*
36 *Legalis scientia prodest universis.*
37 *Sacerdotes præferuntur laicis.*
38 *Doctores Iuris sunt tanquam sydera in cælo.*
39 *Omnes aliæ artes sunt vilissimæ respectu Iurisprudentiæ.*
40 *Facultas legalis dicitur thesaurus.*
41 *Doctoratus medicinæ conceditur Iudæis.*
42 *Notarius præfertur medico.*
43 *Doctor Iuris præfertur, apud leges, Doctori Medico.*
44 *Iuristæ subrogantur loco Dei.*

Decidendæ quæstionis ratio ostenditur. Objectis in contrarium respondetur.

QUÆSTIO VIII.

Quæstionis hujusce decidendæ rationem com-
monstrare, non ut Judici mihi licere expeto, sed
ut ingenuo viro pro veritate ea in medium afferenti,
quæ ad verum litis judicium promulgandum faciunt.
Diximus ergo in hujus tituli principio, honorem de- 1
beri virtuti, ex eo quòd sit boni alicujus effectiva,
idcircò enim virtus dicitur bonum honorabile. Arist.
Magnorum moral. lib. 1. c. 3. unde cùm omnes virtutes
non sint uno modo honorandæ, sed una alterâ magis,
certè

certè illa magis honorari debebit, quæ majoris boni erit effectiva. D. Thom. 2.2. *quæst.* 117. *artic* 6. *in corp.*

2 circa quod notandum primò, quod unum bonum tanto potest esse majus altero, quantò est magis excellens; sic bonum animi majus est bono corporis, & bonum divinum majus, quàm bonum civile, unde majus etiam bonum est, quod emanat ex vita contemplativa, quàm quod emanat ex activa. D. Th. 1.2. *quæst.* 2. *art.* 5 *&* 2.2. *quæst.* 134. *art.* 3. *& ibid. quæst* 152. *art.* 2. *ad* 4. & sic virtutes quæ ordinant in bonum divinum, quia est majus, hoc est, magis excellens, aliis virtutibus præferuntur, Divus Thom. *ubi suprà; quæst.* 117. *art* 6.

3 Secundò, bonum, quod est magis commune, est majus, quàm quod est minùs commune; atque hoc pacto bonum civitatis majus est, quàm bonum particularis alicujus familiæ, & bonum totius familiæ majus est, quàm bonum individui, & sic inter virtutes Justitia, quæ ordinatur in bonum commune, honorabilior est quàm liberalitas, quæ tendit ad ordinandum propriam alicujus individui actionem circa possessionem, & usum pecuniarum. Divus Thom. *loco citato.*

4 Tertiò, unum bonum est majus altero, quando est magis necessarium ad majus aliquod, aut supremum bonum assequendum; atque hac ratione majus bonum est quod resultat ex lege divina, quia magis necessarium ad cõsequendum æternum bonum, quàm quod resultat ex civili. Eodem quoque pacto majus bonum est quod resultat ex justitia, quàm quod ex temperantia, quia magis necessarium illud est ad salutem assequendam, quàm hoc; per bonum enim emanans à Justitia, assequimur omnes alias virtutes, non sic autem ex bono, quod emànat ex temperantia.

5 Quartò, bonum quod est magis appetibile, est majus, quàm minùs appetibile; nam bonum majus, necesse est ut sit magis desideratum, Aristot. 12. *Metaph. text.* 12. loquor autem de appetitu rationali. & sic fœlicitas est majus bonum, quàm sanitas, cùm enim fœlicitas contineat in se cætera omnia bona præsentis vitæ, magis appetibilis est, quàm ipsa sit sanitas; & sic bonum simpliciter est majus, quàm bonum secundum quid.

6 Secundò, notandum quòd illa virtus est præferenda, quæ bonum à se emanans caussat primò & per se, illi, quæ simile, aut par bonum caussat non primò & per se, sed ex consequenti: ut, exempli gratiâ liberalitas, ita asserente D. Th. *ibid.* licet primò & per se tendat ad ordinandum liberalis propriam affectionem circa possessionem, & usum pecuniarum, tamen ex consequenti tendit etiam ad bonum commune; sed Justitia tendit primò & per se ad bonum commune; erit ergo Justitia honorabilior, quàm liberalitas; quod est secundum verba D. Th. *loc. cit.*

7 Tertiò, notandum sanitatem non esse tantùm bonum corporis, quàm animi: non solùm, inquam, quia animus moraliter dicatur infirmus & sanitate orbatus, cùm vitiis inquinatur, & nunc sanitate frui, cùm vitiis caret. & secundum virtutem operatur, sed quia physicè ipsa sanitas corporis etiam animi sanitas est, ex bona enim corporis dispositione animus actiones suas facilius efficit bonas, & naturaliter bonas meliores, contrà autem ex mala ipsius corporis dispositione suas actiones. quantum est ex hoc, non ex necessitate, pravas efficit, & naturaliter pravas pejores. Præterquam quòd dantur etiam morbi quidam animi peculiares, quod est notissimum. Itaque medicina cùm proponit sibi pro fine sanitatem, non intendit solùm sanitatem corporis, sed etiam animi;

& idcirco dixerim ego, subjectum medicinæ non esse corpus humanum, ut sanabile, sed hominem, ut sanabilem, quia & animo, & corpori medetur; non minùs quàm moralis philosophia, cum hac tantùm differentiâ, quòd medicina animo sanitatem procuret, per sua instrumenta removendo impedimenta, quæ malos mores homini conciliare possunt, moralis autem Philosophia introducendo habitus virtutis convenienti institutione.

His prælibatis, videtur dicendum primò. Lex licet neque virtus aliqua sit, neque scientia, sed opus quoddam intellectualis virtutis, & politicæ facultatis, si de civili loquamur, si de divina autem, opus sit quoddam divinæ sapientiæ, tamen supra omnes virtutes, omnesque scientias est honoranda. Nam bonum, quod emanat à lege, maximè divina, est quolibet alio bono magis excellens, quia est divinum & æternum; est item magis commune, cùm lex propriè respiciat & caußet bonum commune; est etiam magis necessarium, quia absque lege nihil boni adipisci licet, nam privatio legis divinæ privat homines acquisitione boni divini, & privatio legis civilis privat homines bono communi & civili, ad cujus acquisitionem ipsa lex supra omnia est necessaria; & propter hæc omnia, bonum emanans à lege, est etiam magis appetibile: quod bonum ipsa lex caussat per se & immediatè, non ex consequenti, aut per aliud. Est ergo magis honoranda, quàm cætera omnia. Quibus alia adjungitur ratio, cur lex supra omnia honorari debeat, & est, quia necesse est illam dominari, nihil enim adeò, ut leges rectè positæ in civitate, dominari debet. Aristot. *lib.* 3. *Polit. cap.* 7. Quæ autem dominantur, præcedere ea, ex Platone, debent, quibus dominantur. Quòd si optimi homines cæteris præire debent, ut ex eodem Platone aliàs dixi, certè leges, quia multo magis, quàm optimi homines conducunt, Card. *lib.* 5. *de Sapient. transf. med.* præ omnibus honorandæ; unde rectè à Pindaro lex vocata est hominum Deorumque Regina, *l. Nam & Demosthenes. ff. de Leg.* Plutarch. *de doctr. Princ.* Cælius Rhod. *lib* 18. *cap.* 19. 8

Quod verò de lege muta diximus, multò magis locum habet in lege viva, ac primò & principaliter in Deo, qui vera lex est, verusque Legislator; Deus enim supra omnia ita est honorandus, ut illi in honore non solùm nullares, aut creatura præire debeat, quantacunque sit; sed neque ullo modo comparari. Secundò habet locum hæc conclusio in omnibus supremis potentatibus, qui legem vivam; ipsum nempe Deum repræsentant immediatè, ut Pontifices summi ac supremi Reges, & qui ab aliis creaturis independentem potestatem habent. Tertiò habet locum etiam in minoribus Principibus & Potentatibus, qui à Deo quidem mediatè, à summis Potentatibus immediatè dependent. Quartò se extendit etiam ad quascunque personas, quæ legem vivam aliquo modo repræsentant, nempe ad eos, qui à superioribus Potentatibus aut Principibus ad judicia impartienda cæteris hominibus destinantur, participes facti ejusdem potestatis, quam ipsa lex viva sortitur; hinc enim omnes vivæ legis loco colendi, atque in honore cæteris personis præire debent, factâ distinctione inter ipsos, secundum eorum dignitates & gradus, ut patet. 9

Secundò videtur dicendum, quòd comparatis scientiis & facultatibus inter se, primo loco Theologiæ tributo, philosophiâ cum politica deinceps comparatâ, absque dubio philosophia secundum locum à theologia teneat, & politicæ præferatur. Quod nõ solum procedit, si universam philosophiæ scientiam, 10

tanquam totum quid accipias, continens sub se varias
partes, & inter eas politicam, in qua re non est du-
bium, quia totum est melius & excellentius suâ par-
11 te; nam totum est perfectum, cùm illi nihil desit,
Aristot. *lib. 3. Physic. textu 63. & sequenti*, & pars
continetur in toto. *l. in toto. ff. de Reg. Iur.* unde si quid
habet boni ipsa pars, hoc ipsum habet & totum, sed
12 procedit etiam, si divisim eas scientias accipias, ac
singulas tanquam unum totum per se, segregatâ à
philosophia ipsa politica, quia philosophiæ bonum
est magis excellens, est enim secundùm majorem sui
partem scientia speculativa, conducens nos ad veri-
tatis cognitionem & ad assecutionem fœlicitatis;
quinetiam & ad acquisitionem quarumcunq; virtu-
tum moralium, ut de quacunque scientia speculativa
dicit ex Alexandro Averr. *in Prolog. 1. lib. Physic.* Politica
autem est scientia practica, & consistit in operatione;
deinde abstrahendo politicam à reliqua philosophia
13 morali, certè reliqua moralis in eo excellentior est,
quòd hominem multo melius ad omnem virtutem
instruat, quod non facit politica; quæ tamen in eo
quod respicit bonum commune, anteferri digna est:
sed eodem modo si Philosophum cum Politico com-
parare libet extra communitatem sumpto, vel in cō-
munitate, in qua Politicus actu regimini non sit de-
stinatus, Philosophus debet præcedere, non tantùm
quia & ipse Politicus est, & potest quandocunque
etiam ipse regimini invigilare, imò & leges tradere,
cùm videamus legislatores omnes summos Philoso-
phos fuisse, ut alias dixi, sed etiam, quia potest multò
majoris boni Philosophus caussa esse, docendo po-
pulos viam virtutis, & veritatis investigationem, viã-
que ad inveniendam veram felicitatem. Cùm autem
Politicus præest, tunc Philosophum cedere necesse
est, ob rationes alias allatas.

14 Tertiò videtur dicendum, quòd comparata poli-
tica, & medicina ab ipsa philosophia abstracta inter
se, Politica sit præferenda. Ratio est, primò quia
politica habet pro fine bonum commune prout tale,
& sub ratione universalitatis; medicina autem quan-
quam aliquo modo potest dici habere pro fine bo-
num universale, non habet illud sub eadem ratione,
nec ut tale, sed ut particulare. Neque valet contra
hoc, quod obiicit Peregrin. *advers. Med. Calumn.
pag. 175.* quòd etiam medicina bonum publicum
pro fine habeat, & ut tale respiciat, curando, exem-
pli gratiâ, Reges, Imperatores, Pontifices, personas
publicas, patresfamilias, (addamus & nos integras
civitates & provincias, ut quando eas à peste, epide-
micisque morbis liberat, aut præservat) quarum
incolumitas in bonum universale redundat, quia
hoc est per accidens; per se enim Medicus habet
pro fine particulare hujus aut illius bonum, nempe
sanitatem, per accidens autem fit, ut sanitas hujus
aut illius redundet in bonum publicum. Magis affi-
ceret illud quod diximus de liberatione civitatum &
provinciarum à peste, aut alio quopiam morbo epi-
demico, quia verè tunc Medicus habet pro fine bo-
num publicum.

Secundò, quia bonum emanans ex politica, quæ
est regnorum ac civitatum recta gubernandi ratio
per optimarum legum positionem, est magis necessa-
rium ad consequendum commune bonum, quàm
bonum emanans ex medicina; non autem ex eo quòd
politica constituendo leges, animos curet, medicina
autem corpora, quia & ipsa medicina non solùm ani-
mos curat, sed multò magis corpora; verùm medici-
na particularem curam perficit, politica universalem
animorum institutionem respicit, in iis quæ ad leges
spectant & civili homini conveniunt.

Sed quod de politica & medicina diximus, du- 15
bium est, an locum habeat inter Politicum & Medi-
cum. Ratio est, quia Politicus non immediata caussa
est boni communis ex legumlatione emanantis, quia
quantumvis Politicus leges constituat, nullum illæ
sortiuntur vigorem, neque ullum bonum ex illis
emanare potest, nisi illis à Rege, Imperatore, aut
Pontifice vis legis concilietur; nam lex quidem non
Politici, sed Principis opus est, Plutarch. *de doctr.
Princ.* Suarez *de Leg. lib. 3. cap. 4.* apud quem *capite*
etiam 9. videnda permulta ad hanc rem facientia.
Cùm ergo Politicus non primò & per se causset bo-
num commune, certè in hoc Medico cedit, qui per
se primò, & principaliter caussat in homine animi
& corporis sanitatem, quantum artis potentia sese
extendit: unde est, quòd Medicus dogmata medi-
ca, & alia permulta in medicina mutare potest pro
oblata occasione, at Politicus, & multo minus
Jurisconsultus, leges mutare non potest. Augustin.
Barbos. *in Collectanea Doctor. Tom. 2. tit. 7. cap. 5.
num. 2.* ex nostris Roderic. à Castr. *in Medico Politico,
lib. 1. cap. 12.*

Quartò videtur dicendum, quòd comparatâ Ju- 16
risperitiâ cum philosophia (memor semper, quo-
modo accipienda sit Jurisperitia) longè absit illa à
philosophiæ dignitate, tum quia à philosophia ema-
nat bonum magis excellens, magis universale, ma-
gis necessarium ad majoris boni assecutionem,
magis item appetibile, tum etiam quia philosophiæ
bonum caussatur ab illa per se, primò, & non per
aliud, neque ex consequenti; quæ omnia patent
ex superioribus; nec quenquam credo posse hoc
controvertere, quia dato etiam quòd Jurisperitia &
politica sint unum quid (quod longè à vero abest,
ut probavimus) tamen erit hoc etiam pacto Jurispe-
ritia philosophiâ inferior, ut de politica probavi,
non solùm quia erit pars, cùm philosophia sit totum,
sed quia quicquid potest politica, potest etiam phi-
losophia.

Quintò videtur dicendum, quòd comparatâ ea- 17
dem Jurisperitiâ, nempe quæ propriè Jurisperitia
dicitur, cum medicina, ipsa medicina sit præferenda.
Primò, quia bonum emanans à medicina est magis
excellens, quàm quod emanat à Jurisperitia. Quia
bonum quod à medicina procedit, multò magis re-
spicit veram fœlicitatem, quàm bonum quod proce-
dit ex Jurisperitia: à medicina enim emanat sanitas,
quam ad fœlicitatem magis cōferre non est dubium,
& maximè cùm ab ea procedat sanitas animi & cor-
poris. De sanitate autem animi non est dubium,
quòd est bonum magis excellens, quàm alia quæ-
cunque bona hominis propria. De sanitate verò 18
corporis patet, quia bonum corporis præeminet
bono exteriorum rerum. D. Th. 2. 2. *quæst. 117. art. 6.*
Jurisperitia ergo tuetur quantum est ex se (nam in
causando aliquod bonum, sive particulare, sive uni-
versale, non est in censu alicujus generis caussæ, nisi
fortè impulsivæ) bona exteriora, nempe divitias;
Ergo medicina, quę tuetur sanitatem, quæ est bonum
corporis, dicitur caussare majus bonum. Quod verò
medicina causset etiam animi sanitatem, abundè post
Galenum *lib. de cognosc. curand. Anim. morb.* & *lib. 1.
de san. tuend. cap. 8.* probatum est à plerisque Medicis,
& signanter à Daniel. Ulierd. *libell. ad hanc rem dicat.*
Goynæus *tractat. Quòd Med. Jurisperit. praeced.* Ca-
nonher. *in proleg. ad Aphor. Hipp. pag. 11. vers. Medici
non solùm,* & ex Jurisconsultis Tiraq. *de Nobil. c. 31. n.* . .
Carrai. *de Med. part. 1. n. 55. & 72. & alii.*

Secundò, quia bonum emanans à medicina, est 19
magis necessarium ad consequendam fœlicitatem,
quàm

quàm bonum emanans à Jurisperitia; quia sanitas præ omnibus exterioribus bonis est ad fœlicitatem consequendam necessaria, & ob hoc, divitiæ ad sanitatem ordinantur, non sanitas ad divitias. D.Th. 1.2. *quæst. 2. art. 5. ad* 1.

20 Tertiò, quia bonum emanans à medicina est appetibile per se, magis ergo appetibile, quàm bonum emanans à Jurisperitia, quod est appetibile in ordine ad alia, non per se: nam divitiæ per se bonæ non sunt, sed quatenus per ipsas ut voluptates, aut sanitatem, aut honores, aut aliud quodcunque bonum consequimur. Cùm ergo artificiales divitiæ, quæ maximè sunt materia circa quam versatur Jurisperitia, ordinentur ad naturales, & naturales ad hominis sustentationem, certum est, non esse quid appetibile per se, ut optimè explicat D. Thom. *ubi suprà, art.* 1.

21 Quartò, quia Jurisperitia non est causa boni intenti per se, immò neque est ejus boni ullo modo caussa nisi per accidens; medicina verò caussat bonum intentum per se. Nam per se quidem medicina introducit, aut conservat sanitatem. Jurisperiti non per se conservant divitias clientis, hoc enim ad Justitiam spectat, quæ reddit unicuique suum; Justitia autem à Judice administratur tanquam lex viva, aut habens potestatem à lege viva, & ejus vicem repræsentans; quamobrem non facit hoc ut Jurisconsultus, quia etiamsi non sit Jurisconsultus, Justitiam administrat, si legis vivæ potestatem habeat. Cùm ergo bonum emanans à medicina tantopere exuperet bonum emanans à Jurisperitia, in excellentia, in necessitate, in appetibilitate & præter hæc causset bonum intentum immediatè & per se; Jurisperitia autem bonum à se intentum caușet per aliud, patet quòd medicina Jurisperitiæ debeat omnino præferri: quod non solùm procedit, ut vult Leonell. *de Præced. Homin. quæstion. nona, artic. 9. & 11.* quatenus medicina continet contemplativam, sed etiam quatenus est factiva, ob prædictas rationes.

22 Ex quibus videtur dicendum sextò, quod Medicus, ut Medicus, non ut Philosophus (nam de hoc ex superioribus non est dubitandum) Jurisperitum præcedere debeat, quia Medicus majoris boni causa est in communitate, quàm Jurisconsultus, ut ex dictis patet; procurat enim Medicus, & introducit ac parit, quantum sese sua facultas extendit, populorum & hominum sanitatem per se, Jurisperitus autem nullum bonum in communitate caussat per se & immediatè, sed tantùm per alium, & mediatè; immò vix dici potest ullo modo causa esse boni, quod intendi à sua facultate existimat, si rectè, & animi passione quacunque remotâ, rei natura ponderetur. Sed Jurisperiti putant, ex eo quòd à Judice dependet Justitia, & Jurisperiti in Judices constituuntur, Justitiam à Jurisperitia dependere, quod falsum esse, satis superque, per ea quæ attulimus, ostenditur. Ac certè si exemplo per eos uti mihi in hoc liceat, faciliùs hoc ipsum demonstrabo. Afferam autem illud seplasiarii & Medici: nam seplasiarius herbas, radices, aliaque simplicia colligit, ex quibus Medicus, relictis quæ ad rem suam non faciunt, & medicamentis compositis, eisque infirmo oblatis sanitatem amissam recuperat. Eodem modo Jurisperitus ex constitutis legibus seligit ea, quæ ad particularem aliquam hominis actionem tuendam apud Judicem sunt apta, ipsique Judici anteponit, tum Judex rejectis quæ ad rem non faciunt, secundum ea quæ ad rem faciunt Justitiam exequitur. Quemadmodum ergo ad sanitatem caussandam parum quid operatur seplasiarius, immò nihil, & maximè cum herbas colligit, quæ ad medicamenta componenda non sunt aptæ, & si quid operatur, tantùm mediatè, & per accidens, non immediatè, & per se, sic profectò Jurisperitus in exercendo actus Justitiæ, nihil omnino per se, & primatiò, sed per alium & secundariò operatur, neque ullo modo dici potest causare Justitiam.

Sed dices, nonne ad rempublicam, & ad bonum commune spectat, ut suum unicuique tribuatur? at hoc sibi pro fine proponit Jurisperitia, quomodo ergo negabimus, eam non intendere bonum commune? Si ergo intendit bonum commune, præferenda medicinæ est, quæ intendit bonum particulare. At ego falsum esse respondeo, quòd Jurisperitia intendat, ut suum unicuique, nempe omnibus hominibus tribuatur, quia intendit tantùm, ut suum tribuatur (immò etiam quod suum non est) huic, aut illi personæ, unde dato quòd aliquod bonum ex ea emanet, non minùs particulare est hoc, 23
quàm bonum emanans à medicina; quia Jurisperitia tueri studet famam, vitam, divitias particularium hominum, nam judicia sunt de particularibus hominum actionibus. Oporteret autem Jurisperitiam intendere ut suum non magis huic, quàm illi tribuatur, sed cui debetur; hoc autem ad Judicem spectat, non enim magis uni, quàm alteri favet, sed indifferenter omnibus. Jurisperitia verò difficulter se salvare potest, quin simul & semel, & pro Justitia, & contra Justitiam defatigetur.

Et si de novo instes, quòd Judices sunt ipsi Jurisconsulti, unde patet Jurisconsultos exercere Justi- 24
tiam, & per se esse caussam communis boni in communitate, jam ego superius respondi, Judicem non exercere Justitiam, ut Jurisconsultus est, sed ut lex viva habens potestatem à superiori Domino; nam & absque eo quòd quis sit Jurisconsultus, potest repræsentare legem vivam, & justitiam exercere, si à superiori principe ad hoc delegetur, ut indies videmus in electione Proregum & præsidum provinciarum, aliorumque majorum Officialium; qui aut non sunt Jurisconsulti, aut per accidens, non quòd de necessitate ad Justitiam ministrandam Jurisconsulti esse debeant. Itaque Judex, ut Judex, non ut Jurisconsultus Justitiam administrat.

Sed remanet tandem satisfaciendum nonnullis argumentis, à Jurisconsultis in sui defensionem allatis, quibus etiamsi plenissimè satisfecerint plerique Medici, tamen & ipse ab hoc non desistam, ne mancus in parte fuisse videar. Illud tamen ante omnia præmonebo, argumenta Jurisconsultorum, prout ab ipsis afferuntur, nullis omnino mutatis verbis, me allaturum, quod ideo dico, ne lector animadvertens terminorum varietatem & conclusionum fallaciam, eam mihi vitio vertat; illi enim vix ex multis unum, aut alterum argumentum in formâ probabili norunt afferre; desumam autem eorum formam à Cassanneo, & Tiraquello. Primum ergo 25
est hoc. Anima est pretiosior corpore, & semper est præferenda, sed legalis censura est medicina animæ, & curat animam, sic scientia legalis; sed medicina curat quandoque corpus ægrotum; non semper ergo scientia legalis est nobilior medicina. Extendit deinde argumentum etiam ad philosophiam, quia licet philosophia naturalis tendat ad cognitionem rerum & ad quandam fœlicitatem cognoscendi, non tamen tendit ad beatitudinem animæ. Ergo &c. Ad hoc argumentum satisfaciendum primo côcedendo majorē, animam nempe esse pretiosiorem corpore;

sed minor negatur, nam si per scientiam, aut censuram legalem accipias politicam, non est verum, quod sit medicina animæ, quia ipsa non habet pro fine animæ sanitatem, sed bonum commune, ponendo leges, quæ maximè faciant ad boni communis assecutionem & tutelam, imò scientia legalis, & ipsa etiam lex civilis impotens atque inefficax est ad mores dirigendos. Suarez *de Leg. libro tertio, cap.11.n.8.* & quod Plato dixit *libro sexto, de Leg. transf. med.* Leges versari circa animum bonis moribus imbuendum, intelligendum est de iis moribus, qui conveniunt homini civili, & qui faciunt ad boni communis conservationem, non de iis, qui verè faciunt ad animæ beatitudinem. Quòd si dicas, hoc intelligi de scientia legali canonica, tunc ad utrumque sensum respondeo, quòd hoc non verificatur de scientia legali, sed de lege; nam lex quidem, & maximè canonica est medicina animæ; modò scientia legalis à lege quantum differat ostendimus. Anima autem virtutibus imbuitur, & sana efficitur, ex operatis vitiis ex philosophia morali; ex qua etiam docemur parere legibus: nam leges non instruunt homines ad omnes virtutes, sed ad aliquas; moralis philosophia ad omnes: unde videndum quàm audacter Cassanæus extendat argumentum suum etiam ad philosophiam; ridiculum enim est, aptare scientiæ legali, quæ quid sit, ipse non declarat, morum instructionem, & virtutum assecutionem, & eam ademptam philosophiæ morali; sed is ignarus fortè erat eorum, quæ illa docet. Sed ulteriùs cùm argumentum procedere utcunque possit (quod detur per nos) in scientia legali accepta pro politica, seu scientia instruente hominem ad rectam legumlationem, quid hoc ad Jurisperitiam? Quonam pacto Jurisperitia, quæ non aliud est, ut toties dixi, nisi facultas quædam, quâ juxta legum universalem dispositionem, particulares hominum actiones tueri apud Judicem contendimus, est medicina animæ? quid Jurisperitiæ cum anima? ne per somnium quidem quicquam ad animæ salutem spectans habetur à Jurisperitia: sed Cassanæus, qui nescio quàm bonus Logicus esset, terminos confundeos, cotumq; naturam ignorans, deducit quicquid vult ex præmissis, quod quàm benè illi succedat, videant qui in logicalibus sunt magis versati, quàm ipse fit.

26 Secundum argumentum est. Illa scientia dicitur honorabilior alterâ, cujus subjectum est honorabilius. Sed subjectum legis est Justitia, & justitia est major omnium aliarum virtutum. Ergo scientia legalis est nobilior artibus & medicinâ. Cujus argumenti maiorem propositionem libenter admittimus, minorem non negamus, conclusio declaratione indiget; nam quæ est hæc scientia legalis? Dummodò autem illam pro Jurisperitia non accipias, concedo totum argumentum. Adverte tamen Cassanæe, te terminos etiam in hoc argumento confundere: nam quod in minori prædicatur de lege, in conclusione prædicatur de scientia legali: mihes autem dixi, legem esse diversum quid à scientia legali. Utrùm autem legalis scientia habeat pro subjecto Justitiam, & quam Justitiam, prætermitto pro nunc discutere, cùm satis de hoc disseruerim superiùs.

27 Tertium argumentum. Finis legalis scientiæ est conservare Rempublicam. Sed ad hunc finem non tendunt artes & medicina. Sed jam ad hoc argumentum patet responsio: nam legalis scientia, quæ habet pro fine conservationem reipublicæ non est Jurisperitia; & quod addit Cassanæus, civitatem non posse stare sine Jurisperito, falsum est: nam civitas non potest stare sine lege, & sine Judice, qui legis vivæ locum tenet, sed Judicem non esse de necessitate Jurisperitum, jam probavi.

Quartum argumentum. Illa scientia est nobilior, 28
per quam humana vita meliùs disponitur: sed per censuram legalem meliùs disponitur humana vita, nam per leges homo homini prohibetur insidiari, &c. Ergo. Mi Cassanæe, vide, te met ipsum confundis, dum leges, scientiam legalem, censuram legalem, Jurisperitiam, Jurisperitum, politicam pro una eademque re accipis. Et ego iterum iterumque monebo hæc inter se differre. Ad argumentum igitur concedam majorem, minorem non nego, nam censuram legalem pro legibus videris accipere. Sed si inde inferre contendis Jurisperitiam esse nobiliorem medicinâ, malè audies apud Logicus, cùm Jurisperitia non sit lex, nec scientia legalis, eo modò quo scientiam legalem in præmissis accepisti.

Quintum argumentum. Illa scientia est nobilior 29
alterâ, per quam homo fit magis obediens Deo & magis ipsi Deo conjungitur. Sed per legem nos efficimur virtuosi, jungimur Deo, & sumus filii ipsius Dei, &c. Sed per medicinam in nihilo Deo conjungimur, &c. igitur, &c. Videte Doctores mei, qui hæc argumenta in medium affertis, nisi anteà in Logicis tantisper vos exerceatis, ut saltem discatis terminorum varietatem in argumentis, difficile est vobis satisfacere. Dico tamen majorem continere falsitatem, quia nequaquam verum est, quòd per scientiam legalem fiamus Deo obedientes, sed per leges, ut in minori; at per leges non magis fit obediens Deo, nec magis ipsi Deo conjungitur Jurisperitus, quàm quivis alius homo. Sed vellem vos conclusionem per extensum deduxisse; sic ergo Jurisperitia est nobilior medicinâ, nam tunc etiam concessa majori, & minori, negabimus consequentiam, ob terminorum varietatem in præmissis & conclusione.

Sextum argumentum. Lex est humanarum re- 30
tum & divinarum cognitio, & medicina est tantùm cognitio rerum naturalium & humanarum. Ergo excellentior est legalis scientia. Aliàs dixi, legem non esse cognitionem ullius rei, sed esse opus quoddam scientificum; oportebat ergo dicere, quòd scientia legalis est humanarum, & divinarum rerum cognitio, quod nullo modo est verum; sed transeat. Ad conclusionem dico, non esse bonam, si de Jurisperitia intelligatur, si de politica dicatur, transeat, ne morosus videar.

Septimum argumentum. Lex est donum Dei, at 31
medicina est inventa ab homine; ex quo sequitur quod magis est honorandus Legista, quàm Medicus. Discant Logici hanc argumentandi formam. Respondeo, concedendo primam antecedentis partem, negando secundam; vel si mavis, concedendo totum antecedens, & negando quod inde sequitur, nam termini variantur cùm si lex est donum Dei, non sequatur Juristam esse Dei donum, ergo non potes à lege transferre argumentum ad Legistam.

Octavum argumentum. Medici non sunt majoris 32
valoris, quàm obstetrices, ex Gloss. *in cap. non satis 14. q. 5. verbo Medicum.* Quid ergo hinc colligitis vos Doctores mei honorandi? Credo responsuros, quòd cùm Legista sit magni valoris, debeat præcedere Medicum. Sed hoc non procedit, nisi antea probetis, Legistam esse majoris valoris, quàm sit Medicus; nam potest Legista, si Medicus non est majoris valoris quàm obstetrix, esse etiam minoris valoris, & sic non præcedit Medicum. Hoc tamen dictum ex vestra glossa probatis, quod quàm æquum sit,

vos

vos qui Justitiæ mendicatores vosmetipsos facitis, videte.

33 Nonum argumentum. Faciliori modo acquiritur scientia legalis, quàm artis, aut medicinæ. Ergo videtur dignior. Sed nunc de modis, ac methodis doctrinarum vobiscum disputare non vacat. Si ex eo tamen quòd faciliori modo acquiritur scientia legalis, quam pro Jurisperitia accipitis, vultis esse superiorem medicinâ & Philosophiâ, quæ demonstratione habentur, jam complures artes erunt nobiliores Jurisperitiâ, quia faciliori modo traduntur. Sed advertite, modum, per quem habetur Jurisperitia, esse per regulas quasdam, & canones ab ipsa lege traditas, qui habitus peritia dicitur, non scientia; apud eos qui scientiam à peritia distinguere norunt, modò tantum eminet modus acquirendi Medicinam à modo acquirendi Jurisperitiam, quantum eminet habitus scientiæ habitum peritiæ.

34 Decimum argumentum. Illa scientia est aliâ excellentior, cujus hors excellentiorem producit effectũ. Sed peritus in censura legali efficitur parens Imperatoris, & alii plures effectus emanant à scientia legali in legisperitos, qui nequaquam emanant à medicina in Medicos. Ergo. Si inter ea quæ per accidens, & ea quæ ex rei natura sunt, ullam novistis ponere differentiam, Doctores mei, Barbatia, Cassanæe, & Tiraq. vide eris argumenti vestri energiam; sed apud vos fortè non distinguitur id quod per accidens est, ab eo quod est ex rei natura. Hoc respondeo, dato quòd cum effectu illicò atque Jurisperitiæ Doctoratum assequimini, Parentes, imo Proavi Imperatoris evaderetis. Sed num ex hoc, Deus bone, quòd Imperator Ulpianum vocaverit Parentem suum, id deduci vultis, quòd omnes Doctores legum sint Imperatoris parentes? si his argumentis nobiscum Jurisperiti pugnatis, absque dubio ous eonficitis.

Undecimum argumentum. Illa scientia est nobilior, cujus splendore illuminatur universus orbis. 35 Sed per scientiam legalem illuminatur mundus. Ergo. Sed quæ est ista illuminatio mundi, quæ procedit à legisperitia? nisi clarioribus terminis utamini, ego quidem quid respondeam, non habeo. Illuminari mundum dixerim aliquâ scientiâ præ qualibet alia, per quam aut veritas, aut felicitas acquiri communiter potest; sed hæc scientia, legalis scientia non est, & multo minus Jurisperitia, per quam neque ullam rerum veritatem, neque ullam fœlicitatem mundus adipiscitur.

36 Duodecimum argumentum. Legalis scientia prodest universis, quia bonos invitat ad præmium, & malos prohibet à malo. Sed Medicina non prodest nisi ægrotis. Ergo melior, & honorabilior est scientia legalis. Ego jam probavi, Justum non indigere lege, scripta saltem, & sanos lege indigere medicina. Nunc responde mihi Barbatia, sive Cassanæe, quomodo sanus vivis? nonne hoc, aut illo modo vivendo, hæc omittendo, illa exequendo? At hoc est medicina egere. Num caput concutis? num id inficiaris? Fac quæ omittere soles, omitte quæ facis, ambula sub sole, relinque omnino exercitium, omne imple te quantum potes cibis, & potibus, vel si mavis verè Medico non indigere, decem totos dies à cibis abstine, tum experieris an medicina egeas, etiamsi sanus sis, necne. At quod Christus Dominus dixit, non egere sanos Medico, de Medico curante intelligendum, non de præservante, ut ex Divo Thoma aliàs dixi. Sed quid tu tam promptè pronuntias, Jurisperitiam cunctis prodesse, medicinam perpaucis? Cur antequam id pronuntiares, non considerasti hominem, antequam sit, postquam est conceptus, illicò, atque est in lucem editus, dum vivit, & post mortem quoque medicinâ egere? Num ignoras plura medicinam machinari, ut homo concipiatur, ut conceptus in utero augescat, ut auctus in lucem exeat, ut editus in lucem longo tempore sanus vivat, ut vita functus saltem ejus reliquiæ diutissimè à corruptione immunes serventur? Quodnam genus hominum, quam ætatem, in qua regione, quo tempore observasti medicinæ ope interdum, imò semper non juvari? Sed id ingenuè mihi fatearis necesse est: quodnam genus hominum alterius ope indiget, Medicorumne, an Jurisperitorum? an me hoc ælate animum inducis? ego tibi id igitur patefaciam. Medicus Jurisperito rarò, & solùm ut civilis homo indiget, Jurisperitus Medico indiget ut homo, & ut Jurisperitus; nam quoties in Judiciis exercendis Medici operâ uti vestræ ipsæ leges coguntur, & ipsi? Hoc manifestè ipso facto paret, & notant ex Medicis Langius *lib. 3. Epistol 6.* Codronch. *in præfat. method. testif.* Fortun. Fidel. *in prin. Relat. Med.* Roder. à Castr. *in Med. Polit. lib. 1. c. 12.* Canonher. *in proleg. ad Hipp. Aph. pag* 10. & ex Jurisconsl. Carrar. *de Med. & ejus officio, in præf.*

Decimumtertium argumentum. Sacerdotes præferuntur Laicis, sed Doctores legum dicuntur Sacerdotes. Ergo Doctores legum præferuntur Do- 37 ctoribus artium, & medicinæ. Saltem probasses primò, Cassanæe, Medicos non esse Sacerdotes, aut non dici Sacerdotes nam ego apud Ægyptios invenio Medicos fuisse Sacerdotes, de qua re meminit ex Medicis Langius *libro secundo, Epistol. 3.* & ex Jurisconsultis Tiraquell. *de Nob, cap. 31. num.* 292. Sed libenter concedam Medicos non esse Sacerdotes, num neque Jurisconsultos esse, sed tantum dici Sacerdotes affirmes.

Decimumquartum argumentum. Doctores Juris stant sicut sydus in cœlo. Ergo præferuntur Medicis. 38 Ego autem sydera pluries contemplatus, nullum eorum Legumperitum inveni: Ergo Juristæ non præferuntur Medicis; imò inter sydera cœli connumerantur Æsculapius & Chiron, qui fuerunt Medici, neque ibi connumerari reperies ullum Legumperitum. Astræam certè, nempe Justitiam ibi invenies, ob id quòd nobiscum stare noluerit, sed ad cœlum aufugerit mortales relinquens, juxta illud Ovidii, *Metamorph.* 1.

Victa jacet pietas, & virgo cæde madentes
Ultima cœlestum terras Astræa reliquit.

Decimumquintum argumentum. Omnes aliæ artes per textum *in Proœm. ff. §. duab. verb. quibus.* sunt vilissimæ, habito respectu ad scientiam Lega- 39 lem. Ex quo sequitur, quòd habito respectu ad Doctores Juris, Doctores artium, & medicinæ succumbent. Hunc textum dicit Barbatia, quòd nemo respondere non posset. Ego autem invenio hominem, qui respondere potest, dicitque, textum non probare quod supponit; ergo conclusio est falsa. Et rectè *addentes* ad Barbatiam, qui fallaciam argumenti viderunt, dixerunt, hoc argumentum esse ab auctoritate Jurisconsulti, quod nullum est, secundùm Philosophum, & veritatem.

Decimumsextum argumentum. Facultas legalis 40 dicitur esse Thesaurus; hinc Doctor Juris antecedere debet. Et ego concesso quòd facultas Legalis non solùm dicatur, sed sit Thesaurus, dico, multò majorem Thesaurum esse Medicinam, per quam alii Thesauri acquiruntur, & maximè Thesaurus sanitatis, sine quo Thesaurus facultatis legalis acquiri non potest. Est ergo medicina, quia major Thesaurus, facultati legali anteponenda.

Decimum-

41 Decimumseptimum argumentum, Doctoratus Medicinæ conceditur Judæis, qui tamen non possunt assumi ad Doctoratum Juris: unde infert, quòd Doctoratus Medicinæ non sit dignitas. Debet ergo præferri Jurisconsultus Medico, qui est in dignitate. Respondendum, Judæos vivere sub alieno dominio, nec posse ex se judicia exercere, ideo ad Jurisperitiæ Doctoratum non assumuntur; admittuntur autem ad Doctoratū Medicinæ [*Patavij* quidem, non autem *Bononiæ*, nec in *Germania*, aut *Gallia & Hispania*,] quam tamen nonnisi inter se, aut alios Infideles exercere possunt. Hoc quidem illis à Summis Pontificibus, & Imperatoribus an jure concedatur, videat Cassanæus. Certum est Sūmos Pontifices & Imperatores non concedere non cōcedenda; aliàs aut injusti, aut ignorantes erunt, per ipsum Cassanæum, qui dicet concedi ab ipsis, quia Doctoratus Medicinæ non est dignitas; at hoc in idem recidit, quia iidem, qui concedunt Doctoratus dignitatem Jurisconsultis, concedunt & Medicis. [Judæos autem non admittendos probant Langius *epist.* 71. *t.* 1. Saxonia *in epist. dedic.* An ad arcendam ab Urbe pestem licitum sit Sanitati præsidentibus opera uti Medici Judæi, fusius exponit *in libello divino p.* 7. *cap.* 6. *pag.* 164. Philibertus Marchinus *ex* Sanchez; Romano, Armilla, Tabienna, Angelo, Ricciullo; Felino, Ripa & Azonio]

42 Decimumoctavum argumentum est ab ordine litteræ, quod est validum in Jure: sed ex ordine literæ Notarius præfertur Medico, *l. fin. in princ. comm. de leg.* Ergo multò fortiùs Jurista præfertur Medico. Si verò alibi Medicus præfertur Juristæ, ut multis in locis, citatis ibi per Cassanæum, arg. seq. respondent literam esse præposteratam; & hac responsione sibi victoriam addicunt. Nos autem hac responsione non dignamur, quemadmodum neque

43 Decimumnonum argumentum, quod eandem vim desumit ab ordine literæ, quia *in rubr. cap. de Professoribus & Medicis*, Professor Juris Medico præfertur. Quæ omnia tam inania sunt apud nos, qui argumentorum vigorem multò meliùs, quàm Cassanæus cognoscimus; ut risu excipienda videantur.

Vigesimum argumentum. Subrogatus sapit naturam illius, in cujus locum subrogatur. Sed

44 Doctores Legum subrogantur loco Dei. Ergò præferuntur Medicis. Hujus argumenti major per nos transeat, & ad minorem respondeo distinguendo, Doctores Legum subrogari loco Dei ut tales, negatur; subrogari ex eo quòd majoribus potentibus sic libet, concedo: nam & loco Dei subrogantur etiam, qui non sunt Doctores Legum, immò præcipui magistratus, ut Proreges, Prætores, Legati, Præsides provinciarum, & alii non sunt de necessitate, sed per accidens tantùm aliquando Doctores Legum. Nec solùm id verum est, sed notissimum etiam, vel ipsas fœminas, quæ Doctoratus dignitatem absque dubio non assequuntur, interdum subrogari loco Dei, nempe quia loco legis vivæ destinantur ad regenda regna, & Provincias, & status, & maximas urbes, quin habent præterea nonnulla regna, ut maximè Hispaniarum, talia instituta, ut ipsæ fœminæ non exstantibus masculis ad ea regna gubernanda absolutè, & independenter ab aliquo, succedant. Dixi autem aliàs necesse fuisse in hominum comunitate, præter Legem quoquomodo datam, dari Legem vivam, quæ ad mutæ Legis observantiam homines cogeret, aliàs inanis omnino erat legumlatio. Modò lex viva non potest ad omnia sufficere. Ergo oportet illam alios homines facere suæ potestatis participes, & in sui locum ad particularia judicia exercenda subrogare. Sæpè autem subrogantur, sed non semper Doctores Legum, ex eo quòd majorem habeant legum cognitionem, & tamen to iis, quæ ad alios professores pertinent; subrogantur etiam alii Professores, etiamsi non sint Doctores Legum; ut in iis quæ spectant ad Medicos, subrogantur ab alia lege viva ad judicandum ipsi Medici, quinetiam in vilioribus artibus ac mechanicis, ut in fabrilib, ipsi fabri subrogantur, in carpentaria Carpentarii, & sic de singulis. Itaque ad minorem dico, quòd si eam ita accipias, ut velis solos Doctores Legum subrogari loco Dei, absolutè nego; si non solos, concedo. Conclusio ergo non benè procedit, quia hic terminus, subrogari loco Dei; etiam aliis hominibus, & Professoribus communis est. Addo aliam responsionem, concedendo totum Argumentum, ac dicendo, quòd habeat veritatem in iis doctoribus Legum, qui actu loco Dei subrogantur; at non probat procedere in illis, qui non actu subrogantur. Jam enim dixi, Judices, omnesque qui Justitiam administrant judicando, esse loco Legis vivæ, præ cæteris omnibus honorandos. Ergo subrogatio loco Dei; in causa est ut honorentur homines. Non ergo Jurisconsultus tunc, ut Jurisconsultus, sed ut loco Dei subrogatus est honorandus.

Denique argumenta, quæ pro nobis non advocati in medium afferunt quidam Jurisconsulti, omnia respuimus; habemus enim nos multò potiora, ut ex supra scriptis deducere licet. Atque hæc sunt; quæ pro rei veritate in Medicorum tutelam afferre placuit. Is autem de hac controversia judicium ferat, qui omni pathemate nudatus, nostræ argumentationis, allatarumque rationum vim atque energiam ponderare noverit, & qui omni animi affectu deposito Legem à Politica, Politicam à Jurisperitia, Judicem, seu Legem vivam à Legumperito, & Legumperitum à Politico secernere facilè noverit.

* * *

PAULI

PAULI ZACCHIÆ QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM, LIBRI SEPTIMI

TITULUS PRIMUS,

DE MONSTRIS.

Continens Quæstiones novem.

SUMMARIUM.

1 *Magna vis consuetudinis.*
2 *De Monstris considerare Iurisconsulto quoque necessarium est.*
3 *Monstrorum Naturam explanare, ac definire quænam monstra sint, ad Medicum, & Philosophum spectat.*
4 *Monstra quænam sint, iudicis arbitrio relinquitur.*
5 *Monstrum non rumpit testamentum.*
6 *Monstra appellatione filiorum non veniunt.*
7 *Partus ex sua natura non vitalis non rumpit testamentum.*
8 *Monstra vitalia non sunt.*
9 *Num prosit Mulieri ad hoc, ut Mater dicatur, si quid monstruosum sit enixa,*
10 *Monstrum an baptizari possit.*
11 *Monstrum ex incestuoso congressu hominis cum Bruto an nasci possit.*
12 *Monstrum impunè occidi potest.*
13 *Monstra an sint resurrectura.*
14 *Quæcunq; rationali animâ prædita sunt, resurgere debent.*
15 *Recens natus fœtus pro marone, an pro fœmella sit baptizandus.*
16 *Monstrum bicorpor, an unus homo, vel duo.*
17 *Monstrum, Ostentum, Portentum, Prodigium, omnia videntur interdum pro eadem re accipi.*
18 *Monstra Ostenta, Portenta, Prodigia unde dicta.*
19 *Monstra in solis viventibus contingunt.*
20 *Monstrum quid ex Aristotele.*
21 *Monstra sunt quæ contra naturam fiunt.*
22 *Monstrum ex VVeinrichio quid, & num. seq.*
24 *Monstrum ex Capivacca quid.*
25 *Monstrum à Liceto definitum.*
26 *Monstrum propriè quid.*
27 *Non quilibet Naturæ error, nec quilibet recessus à figuræ bonitate facit monstrum*
28 *Monstrum apud Leges quomodo accipiatur.*
29 *Ad naturalem corporis constitutionem & figuræ bonitatem quæ requirantur.*
30 *Monstrorum genus duplex ex Capivacca.*
31 *Monstrorum divisio ex Liceto.*
32 *Monstrorum quinq; genera.*
33 *Monstrorum primum genus eorum, quæ à natura sunt.*
34 *Secundum monstrorum genus, peccantium in quantitate secundum totum.*
35 *Tertium monstrorum genus, eorum quæ deficiunt, aut superabundant in partibus.*
36 *Quartum genus eorum, quæ dissimilia sunt secundum partes à sua specie.*
37 *Quintum genus eorum, quæ dissimilia sunt secundum totam à sua specie.*
38 *Alia monstrorum divisio.*
39 *Monstrum aut multiforme aut uniforme.*
40 *Monstrum divisio ex VVeinrichio.*
41 *Monstrorum alia speciem mutant, alia non.*

De Monstri, Ostenti, Portenti, Prodigii appellatione, Monstrum, quid, & quotuplex.

QUÆSTIO I.

Tanta est in nobis vis consuetudinis circa ea, quæ sensibus nostris, atque oculis maximè, in inferiore hac mundi Machina objiciuntur, ut ea, quæ nunquam satis admirari deceret, ferè pro nihilo ducamus, ob id quod indesinenter ea conspiciamus; contrà multa, quorum nulla nos movere deberet admiratio, obstupentes contuemur, quòd ea rarò contueamur: tantillum vaporis in aëre accensi turmatim accurrentes admirabundi contemplamur, Solem, Lunam, Stellas, Cœlum ipsum oscitanter prætermus, & in cæteris omnibus eodem modo usuvenire & nos experimur, & docuit Lucret. *lib. 2. de Rerum Nat*, his carminibus: 1

Sed neque tam facilis res ulla est, quin ea primùm
Difficilis magis ad credendum constet; itemq;
Nil adeò magnum, nec tam mirabile quicquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paullatim, ut Cæli clarum, purumq; colorem,
Quemq; in se cohibent palantia sydera passim,
Lunaq;, & Solis præclarâ luce nitorem;
Omnia quæ nunc si primùm mortalibus adsint,
Ex improviso seu sint objecta repentè.
Quid magis his rebus poterat mirabile dici?
Aut minùs ante quid auderent fore credere gentes?
Nulli, ut opinor, ita hæc species miranda fuisset,
Quam tibi, jam nemo fessus satiate videndi,
Suspicere in Cæli dignatur lucida templa.

Ad

& novissimè Carranz. *ibid. numero* 22. & ex nostris Weinrich. *ubi alias. cap.* 41. apud quem alios Auctores citatos habes.

13 Prætereà dubitant Theologi, an monstra resurrectura sint, necne, & negat D. Bonav. *in 4. sent. dist.* 44. ex quo Weinrich. *ibid. cap* 22. Quæ tamen quæstio ex eo dependere videtur, an monstra rationalem animam sortiantur, necne, de quare *infrà, quæst.* 4. nam in dubium revocari non debet, quòd
14 quæ rationali animâ dotata sunt, resurrectura sint, ita tamen ut nihil deforme, aut indecorum habeant, sic docente D. August. *de Civit. Dei, lib. 22. cap.* 19.

15 Evenit etiam aliquando, ut dubitetur, an recèns natus fœtus pro mare, vel fœmella baptizandus sit, nullis apparentibus signis alterutrius sexûs, ut est geminus casus apud Bauhin. *libro primo, de Hermaphrod. cap.* 4. qui & *lib. eod. cap.* 4. *numero primo,* hoc idem quærit. Quin etiam alias permultas quæstiones movet idem Bauhinus *eod. c.* 4. quæ tamen omnes ex eo dependere videntur, an fœtus virilis, aut mulieris conditionis existat; itaque hac unâ decisa, omnes decisas habebimus.

16 Circa bicorporea tandem monstra multipliciter dubitari contingit, duóne homines, aut potiùs unus sint; & sic, an pro uno, vel duobus baptizandi; an tanquam unus, vel duo in hæreditatem succedere debeant, si succedere modò possint, & alia permulta his non dissimilia. De Hermaphroditis quoque quot, & quanta occurrant discutienda, in propria quæstione manifestum fiet.

Cùm ergo ad tot, ac tantas dubitationes enodandas conferat ipsis Jurisconsultis doctrina de Monstris, ad eam pertractandam accedentes, ante omnia de nominibus disseramus; dehinc quid verè Monstrum sit, videamus; mox alia permulta, quæ in processu hujus tituli occurrent, discutiemus.

17 Monstrum igitur, Ostentum, Portentum, Prodigium, licèt in proprissima acceptione multùm inter se evarient, in frequenti sermonis usu quasi synonyma sunt, hisque vocibus Antiqui indifferenter usi sunt, ut ex Jurisconsultis testatur Alciat. *in l. Ostentum. ff. de verb. signif. numero primo,* & ex Medicis post multas adductas DD. auctoritates, Bauhin. *de Hermaphr. libro primo, cap.* 5. Hoc autem pacto nominantur, si Ciceroni fidem habemus, *lib. 1. de divinat. & lib. 2. de Nat. Deor. in princ.* & D.
18 Augustin. *lib. 21. de Civit. Dei, cap. octavo,* (quibus adhæret Polydor. Virg *libro primo, de Prodig.*) quia monstrant, ostendunt, portendunt, prædicunt, & ita ab antiquis appellata, quòd maximè auguriis, aliisque divinationibus essent addicti. Quamobrem immeritò videtur reprehendi Cicero à Liceto, quòd voluerit monstrum dici ex eo, quòd futura præmonstret: vult enim dici potiùs ex hoc, quòd ab unoquoque unicuique commonstretur: & facit pro Liceto, communis loquendi usus, quodcunque enim valde rarum, & insuetum nobis offertur dignum quod alteri commonstretur, tam in genere boni, quàm mali, Monstrum vocamus, quasi dignum ut monstretur alteri, ab altero, ob malitiæ, vel bonitatis excessum. Sic aliquando pro convicio in pessimos homines id nominis jactatur. Terent. *in Eunuch. act. 4. scen.* 4.

—— Unde habes vestem? taces?
Monstrum hominis, non dicturus?

idem *ibid. act. 5. scen.* 2.

—— Monstrum etiam ultro derisum advenit.

Sed & optimis quibusq; rebus, ipsi quoq; pulchritudini cùm valde excedit, hoc Monstri nomen aptamus: unde Petrarcha noster Lauram suā allocutus:

O de le Donne altero, & raro mostro?

Homines quoque doctrinâ excellentes Monstra ob hoc ipsum vocamus; hac enim ob caussam Monstri nomine insignitur ad præsens Reverend.ᵐᵘˢ P.M. Fr. Nicolaus Riccardius S. A. Palatij Magister dignissimus, nec injuriâ quia si, quæ de raro eveniunt, ut Cicero *loco citato,* portenta sunt, sapientes portentum esse putandum est.

Quanquam autem hæc ita se habent, certè ego Latinæ Linguæ parenti majorem, quàm Liceto fidem habeo: nam esto, Monstra futura non præmonstrate, ut veritas ipsa docet, primi tamen illi Latinæ linguæ inventores, eo quòd ita opinarentur, Monstra sic appellari voluerunt. Abuti autem quoscunque Auctores hac voce notissimum est, cùm, quod Prodigij, vel Ostenti, vel Portenti potiùs nomen mereretur, monstrum indifferenter vocitent, sic Plaut. *in Asinar. act. 2. scen* 2.

—— Pro monstro extemplo est, quando qui sudat, tremit.

ubi monstrum propriè prodigium esset dicendum quemadmodum & illud apud Virg l. 9. *Æneid.*

Trojanos hæc monstra petunt.

sic etiam & à nostris factitatum esse cognosces. Tass. noster Hierusal. *cant. 9. stant.* 13.

Sempre di Mostri, e di Prodigi il Cielo

Sed Leges in *l. Ostentum. ff. de verb. & rer. signif.* ostenta in duo genera dividentes, Monstrum fecerunt Ostenti speciem, ut in ipso textu paret, & videat qui hæc luculentiùs pertractata desiderat, Alph. à Carranz. de eare differentem, *lib. de Part. nat. & leg. cap* 17. nam nos has de nominum, & vocum usu nimis affectatas quæstiones Grammaticis relinquimus; proprietatem tamen, & differentiam eorum tradunt præter vetustiores, inter Medicos Martin. Weinrich. *de Ort. monstr. c.* 3. Fatæus *lib de Monstr. in Præfat.* Licet. *libro primo, de Monstr. in princ.* & Bauhin. *libro primo, de Hermaphrod. cap* 5. & inter Jurisconsultos Alciat. *ubi supra,* & novissimè Carranz *ibidem, in princ.* quanquam hi Auctores vix inter se conveniunt. Mihi, ut breviter ab his me expediam, placet Liceti opinio, quæ refertur etiam à Majul. sive ab adden. ad Majol *dier. canic. coll.* 4. *tom.* 2. & à citato Carranza, *ubi proximè, num.* 5. 19
ea verò est, Monstra in solis animantibus contingere, & sic propriè Monstrum de his solis dici: in cæteris animâ carentibus portenta dari, ostenta, prodigia; sed præ cæteris Weinrichius hanc horum nominum proprietatem prosequitur. Nos de humanis monstris tantùm loquimur, vel quæ ex humana specie originem ducunt.

Sed quid sit Monstrum, diversimodè multi docuerunt. Aristoteles 3. *de Gener. anim. cap.* 4. monstrū voluit esse conceptum vitiosum, & præter Naturæ intentionem procreatum, ita ut quandocunq; aliquid deficit, vel superfluit in animantibus, monstrum ex ipso fit. Ita præter alios Alciat. *in l. Quæres aliquis. ff. de verb. signif.* Carranza, *ubi proximè,* & ex Medicis Roderic. à Castr. *libro tertio, de morb. mul. cap. 11. part. prima,* unde eidem Aristoteli prima degeneratio conceptûs in monstrum est, cum fœmina concipitur, deficit enim fœmina à virili perfectione, præterquam quòd præter Naturæ intentionem esse voluit, fœminam nasci, cùm illa semper intendat animal perfectum generare, quod tamen veritatem non habere, longioribus ego non demonstrabo, cùm satis circa hoc nonnulli doctissimi viri insudaverint, & novissimè Æmil Parisan. *libro 3. de Microc. subtil. cap. 3. exercit.* 2. satis illud sit,

quòd etiamsi Naturam velimus deficere in generatione fœminæ, non idcirco fœmina monstrum est, quia generatio fœminæ à natura intenditur ad speciei propagationem, & conservationem, non minus quàm generatio Maris, ita ut fœmina non minus quàm Mas, sit in sua specie perfectissima creatura; aliàs non ex naturæ intentione esset speciei conservatio, nam si fœmina præter ejus intentionem generatur, & conservatio speciei nonnisi per fœminam fieri potest, Natura nunquam conservationem speciei intendet, sed tantùm individui perfectionem. Adde quòd si illico atque Natura à summa illa perfectione deficit, monstrum gignere dici debeat, cùm illa intendat semper facere quod perfectius est, etiam cùm marem unum alio imperfectiorem facit, monstrum generasse dicenda esset, quod nequaquam verisimile est. Fœminam quippe mare imperfectiorem esse non est dubium, nam idcirco etiam Plato *in Timæo trans. princ.* voluit, animas eorum, qui in vita existentes, malè & præter Justitiam vixissent, in fœminea corpora, quasi imperfecta, & monstruosa recipi; sed quicquid sit de hoc, Monstri certè definitio ab Aristotele tradita, neque fœminæ aptatur, neq; monstri verè dicti naturam explanare videtur, cùm alij conceptus vitiosi dentur, & præter Naturæ intentionem generati, quibus non convenit monstri appellatio, ut Mola Weinrich. *de Ort. monstr. cap. 6.* Varand. *libro secundo, de morb. mul. cap. 5.* [Adde Deusingium *de fœtu Mussipont.* *p.* 109. Straussium *pag.* 180.]

21 Mercatus *libro tertio, de Steril. & Pregn. aff. cap. septimo*, Monstra ea propriè vocavit, quæ contra Naturam fiunt: sed hæc definitio multò magis manca videtur, quàm superior, & confutatur à Weinrichio *ubi proximè*; nisi dicamus, & hanc, & superiorem genericas esse, & comprehendere quæcunq; in quacunque rerum generatione, & in quibuscunque Naturæ operibus contra Naturam fiunt. At fortè Monstrum contra Naturam non est, quia ab ipsa Natura habet esse, ut ex Aristot. elicitur *libro tertio, de Anim. cap. quarto*, & si quid in monstro peccatur,
22 id culpâ potiùs aliarum causarum fit, ut latiùs infra dicam; licèt etiam Weinrich. *ubi suprà* definierit, monstrum esse Naturæ erratum ab eo fine, quem sibi in agendo proposuit. Sed & aliam definitionem idem ex Medicorum sententia affert, quæ est hujus-
23 modi. Monstrum animal est in utero deformatum, genitum præter naturam, corrupto aliquo generationis principio. Sed neq; hæc satisfacit; nam nullum principium generationis corrumpitur in his, quæ superfluunt. Hieron. Capivac. *lib. 4. c. 6* sic de-
24 finivit: Monstrum est animal in utero genitum à depravata formatione; At admodum de raro à depravata formatrice monstrum fieri est compertissimũ, nam neque in monstris quæ mancum aliquod mẽbrum habent, neq; in his, quæ superfluum, videtur quicquam formatrix facultas peccare, quia format pro materia sibi subministrata, quod potest, nam si non potest formare totum brachium, format humerum tantùm, & superabundante sibi materiâ suppeditatâ format pro uno, duplex caput, quod videtur potiùs illam commonstrare satis vegetam.

25 Licetus *libro primo, de Monst. cap. 1.* definivit, ut sequitur, Monstra dicuntur quæ in subcœlestium animantium genere non sponte genita membrorum constitutionem perfectè primogenitorũ structuræ turpiter dissimilem, ac rerum naturæ minimè consentaneam sortita fuere. Aliam huic non dissimilem attulit *ibid. cap. undecimo*, quam *cap. seq.* explanavit, ut apud ipsum videre licet; quarum utraq; probari potest: sed si libet, alias Monstri definitiones apud ipsum, & Weinrichium ex Medicis vide, & ex Jurisconsultis apud Carranz. *ubi suprà.* Sed ego quoque ad præsens negotium meam in medium afferam, & est hujusmodi. Monstrum animal est ita 26
genitum, ut à figuræ bonitate, & simplicitate suæ speciei conveniente enormiter recedat. Animal dico esse, ut monstrum à prodigio, & portento sejungam. A figuræ bonitate dico, sumendo bonitatem figuræ pro symmetria, & proportione naturali, ut cùm deficit id quod necessarium est, ut cùm brachia, oculi, pedes, manus, aut aliæ notabiles partes desiderantur, aut cùm suam naturalem figuram partes non sortiuntur, aut cùm eædem partes suum situm non servant, veluti si brachium non humero, sed lateri adnatum habeat, quale monstrum peperit Larissæa mulier apud Hippocr. *libro quinto, Epid. part. prima*, (quam historiam redegit mihi in mentem D. Claudius Le Febvre, Medicus Hippocratis studiosissimus) aut cùm caput in homine apparet asininum, vel in equo humanum, & sic de cæteris. Additum est, Et simplicitate, ut comprehendamus monstra, in quibus membra superfluunt, aut alia quædam pars, quæ ejus speciei individuis non convenit, superadditur. Tale est monstrum, homo caudatus, vel cornutus, aut cùm naturales ipsæ partes præter modum magnificantur: ut Gibbositas in Camelo, & Indicis Tauris monstrosa non est, imò neque duplex gibbositas monstrosa in Asiaticis, vel Scythicis Camelis, ut in Africanis, quæ in homine, aut Tauris nostris, aliisq; animalibus monstrosa quidem esset. Quoniam verò non quilibet error, & re- 27
cessus à figuræ bonitate, & simplicitate, facit monstrum, ut pes distortus, deficiens, aut superfluens digitus, quicquid in contrarium velit Carranza contra Alciati opinionem, *d. cap. 17. num. 65.* & id genus alij recessus, addita idcircò sunt ea verba: Quod enormiter recedit. In hac enim enormitate recessus à figuræ bonitate, & simplicitate, monstrositas consistit, sive monstrum ex eo, quòd futura præmonstret, sive ex eo, quòd ab uno alteri commonstretur, dictũ velis, ad admirationem excitandam, quæ quidem ex hisce modicis recessibus à naturali statu non insurgit.

Et licèt propriissimè, & strictè loquendo ita se res habeat, à Legibus tamen Monstri nomen strictiùs multo, imo strictissimè accipitur, ad plures maximè 28
effectus: non enim apud ipsas satis est, ad hoc ut conceptus monstrum dicatur, membra in eo duplicari, aut deficere, sed requiritur, ut contra formam humani generis, & converso more procreatum sit, nempe ut humanam formam mutaverit, ut si caput habeat bovinum, vel toto corpore vitulum repræsentet, & aliter ad hunc modum prodigiosum appareat, ut apertissimè elicitur ex ipsismet Textus verbis *in l. Non sunt liberi. ff. de stat. homin.* & prudenter admonet Farinac. *tit. de homic. quæst.* 120 *num.* 191. *sect.* 5. & notavit novissimè Carranz: *sæpe cit. cap.* 17. *num.* 21.

Cùm autem ad corporis naturalem constitutio- 29
nem, & figura naturalis, & numerus, & situs aptus membrorum, & debita quantitas requiratur: si vel in quantitate, vel in figura, vel in numero, qui & ipse discreta quantitas est, vel in situ membrorum animal enormiter vitietur, monstrosum fit. Duplicem tamen monstrorum ordinem aliqui fecerunt, ut ll. primo *in l. Ostentum sup. cit.* unum eorum, quæ contra Naturam fiunt, superfluendo, aut deficiendo in 30
partibus, alterum cùm quid prodigiosum nascitur, nempe, ut Gloss. *ibi, in ver. videtur.* cùm effigiem mutat, neque eam servat, quæ suæ speciei convenit.

nit. Sed ex Legum peritis Menoch. *lib. 2. de Arbitr. caſ. 491. num. 19. & ſeqq.* volens afferre ſigna, ex quib⁹ liceat animal monſtroſum dignoſcere, monſtra diviſit in ſex claſſes, ſed cùm ea non dividat ſecundum differentias ſpecificas, eam diviſionem ſilentio prætereamus. Medici nonnulli, ut Capivacc. *loco ſuprà cit.* dupliciter, ſed diverſo modo, quàm leges fecerint, diviſerunt, & unum dixerunt eſſe monſtrum ſecundum ſpeciem, alterum ſecundum compoſitionem. Secundùm ſpeciem, cùm alterum animal à ſua ſpecie naſcitur. Secundùm compoſitio-
31 nem, cùm fœtus peccat in plaſmatione. Sed & Licetus *libro primo de Monſtris*, ea dupliciter diviſit, ſed diverſa ratione; nam unum genus fecit uniforme, aliud multiforme; quæ tamen genera ſubdiviſit in ſuas ſpecies, & utrumque in mutilum, aut excedens, aut difforme, aut informe, aut enorme; ex quibus facit decem monſtrorum ſpecies, quas apud ipſum vide.

Lodovicus Mercatus *libro tertio, de prægn. & ſte-*
32 *ril. aff. cap. ſeptimo*, Roderic à Caſtr. *libro tertio, de*
33 *morb. mul. part. prima, cap. 11.* & Bauhin. *de Hermaphrod. libro primo, cap. 15.* quinque Monſtrorum genera conſtituerunt, unum eorum, quæ à Natura conſtituerunt, unum eorum, quæ à Natura, & ſecundum Naturam ipſam ſunt; in quo comprehendunt nationes omnes, quæ notabili aliquo vitio inſigniuntur, ut præter quamplures Populos, de quib⁹ Plin. *libro ſexto, Nat. hiſt. cap. 37. & alibi.* & Strabo *Geograph. libro ſecundo*, ſunt qui à nonnullis recentioribus hiſtoricis fide dignis enarrantur, quales ſunt ij, quos canina capita habere, & alij, quos caudatos eſſe, aliisq; enormibus figuris inſigniri recenſet Sigismund. Liber *in commentar. Moſcov.* & alij, de quibus multi hiſtorici de rebus Indicis ſcribentes.

34 Secundum genus faciunt eorum, quæ peccant in quantitate ſecundùm totum, hinc Gigantes in exceſſu, Pygmæi, Pumiliones, Nani in defectu: ſed Gigantes, & Pygmæi comprehendi poſſunt in primo genere, quia à Natura, & ſecundum Naturam ſunt, & de Gigantibus quidem aliàs. De Pygmæis Ariſt. *8. de hiſt. anim. cap. 12.* Plin. *libro ſeptimo, cap. 3.* Ælian. *lib. 15. de Anim. c. ult.* Strabo *Geograph. lib. 2. in pr.* & ex Poëtis Homerus *Iliad. lib. 1. in princ.*

Veluti clangor Gruum eſt in aere ſuprà,
Quæ poſtquam frigus effugerunt, & immenſum
imbrem,
Cum clangore illæ volant ad Oceani fluctus,
Hominibus Pygmæis cadem, & mortem ferentes.

Et Ovid. *lib. 6. Metam.*

Altera Pygmeæ fatum miſerabile matris
Pars habet; hanc Juno juſſit certamine victam
Eſſe Gruem, populisq; ſuis indicere bellum.

Et Juvenalis *ſat. 13.*

Ad ſubitas Thracum volucres, nubemq; ſonoram
Pygmæus parvis currit bellator in armis,
Mox impar hoſti, raptusq; per aera curvis
Unguibus à ſæva fertur Grue: ſi videas hoc
Gentibus in noſtris, riſu quatiare, ſed illic
Quanquam eadē aſſiduè ſpectentur prælia, ridet
Nemo, ubi tota cohors pede non eſt altior uno.

Quæ quanquam videri poſſunt tanquam à Poëtis tradita fabuloſa, tamen naturales hiſtorici hæc pro veris admittunt; quin etiam Bernard. Gordon. Medicus ſuâ ætate magni nominis, & integræ fidei, *in Prognoſt. part. 2. cap. 7.* Pygmæos ſe vidiſſe teſtatur non majores palma manus. Ex quibus notandus videtur Carranza Juriſconſultus *de part. cap. 17. numero 59.* qui nullâ ratione fretos, nulla experientiâ fultus, Pygmæorum exiſtentiam fabuloſam eſſe affirmat, & Plinium, vide hominis ingenium, irridet, qui nonnulla de iis Populis tanquam vera recenſeat: ſaltem aliquam apparentem rationem in contrariū adduxiſſet, nam ſi ipſe nihil certi ex propria experientia afferre poteſt, non idcirco ob ejus dictum, qui neq; Philoſopham ſe profitetur eſſe, neq; rerum naturalium indagatorem, neganda eſt Pygmæorum exiſtentia; at ſaltem Ariſtotelem mendacij redarguere tam inaniter non decebat, ſed antè ejus verba ponderanda erant, quæ aſſertivè Pygmæorum exiſtentiam firmant: ſic enim *loco ſupra cit.* de his populis eſt locutus. Non enim id fabula eſt, ſed certè genus tum hominum, tum equorum puſillum, ut dicitur, eſt, deguntq; in cavernis, & quæ ſequuntur. Saltem cum Alberto Magno dixiſſet, Pygmæos eſſe Simiarum genus, ne fidem gratis, & abſq; ulla in contrarium ratione tantis viris de Pygmæis loquentibus adimere videretur; nam & Ariſtotelem non apertè dixiſſe, Pygmæos homines eſſe, ex præcitato textu volunt, cujus verba aliter, quàm Theodorus Gaza verterit, ſonare dicunt. Vidiſſet denique ſolidas quasdam rationes à Cardano adductas *libro octavo, de variet. cap. 40.* ad improbandam hanc Pygmæorum fabulam; quæ probentne, an non, quod intendit Cardanus, non eſt hic aptus locus ad inquirendum. Majori multò cum modeſtia id ipſum negavit Torreblanc. *libro ſecundo, Dæmonolog. cap. 31. n. 22. & ſeqq.* de Pygmæis tamen plura Weinrich. *de Ort. monſt. cap. 21.* & alia notatu digna Nic. Nancel. *in Analog. Microc. lib. 7 part. 2 col 949.* qui quidem, ſi in rerum natura ſint, à Natura, & ſecundum naturam, ut dixi, ſunt; habent enim naturam hominibus ejus regionis convenientem. Non ſic autem Nani, & Pumiliones in noſtris regionibus, qui deficiunt ſecundum totum, & conſtituunt ſecundum genus monſtrorum apud Mercatum, & alios DD. ſuprà citatos. Ut fuerunt fœtus illi Comitiſſæ Margaretæ trecenti ſexaginta quinque numero, qui majores non fuerunt quàm magnus Manus digitus Pollex dictus; horum enim reſpectu nullus Pygmæus, aut Pumilio puſillus eſt; quamobrem alios Pumiliones, & Nanos prætereamus, quorum mentionem habent Majolus *dier. canic. tom. 1. coll. 2.* Plater. *lib. 3. Obſerv. tit. de deform.* [Strauſſius *in fœtu. Muſſip.* 182. Bartolinus, & alij. Tyri præſidiarij apud *Ezechielem 27.* an fuerint *Pygmæi*, vide Deuſingium *in ſecund. fœtus Muſſipont. pag. 57.* Quoad Margaretam *Comitiſſam Henneberg.* in pago Lausdun extat ſequens marmorea tabula.

En tibi monſtroſum nimis & memorabile factum,
Quale nec à mundi conditione datum.

Margareta Hermanni Comitis Hennebergiæ uxor, Quarti Florentini Comitis Hollandiæ & Selandiæ Filia, Guilielmi Regis Romanorum, ac poſtea Cæſaris ſeu Gubernatoris Imperij, atque Alitheiæ Comitis Hannoviæ ſoror, cujus Patruus Epiſcopus Trajectenſis, avunculi autem filius Dux Brabantiæ, & Comes Thuringiæ, &c. Hæc autem Illuſtriſſima Comitiſſa anno XL. circiter nata, ipſo die Paraſceves, nonam circiter Horam anno Milleſimo Ducenteſimo LXXVI. trecentos & LXV. enixa eſt Liberos, qui prius à Guidono ſuffraganeo Trajectenſi, omnes in duabus ex ære pelvibus baptizati ſunt. Quorum Maſculi quotquot erant JOANNES; puellæ autem omnes Eliſabethæ vocatæ ſunt. Qui ſimul omnes cum Matre, uno eodemque die fatis conceſſerunt; atque in hoc LAUDUNENSI templo ſepulti jacent. Quod quidem accidit ob pauperculam quandam fœmi-

fœminam, quæ ex uno partu gemellos in ulnis gestabat pueros, quam rem ipsa admirata Comitissa dicebat, id per unum virum fieri non posse, ipsamq; contumeliosè rejecit. Unde hæc paupercula animo perturbata ac perculsa, mox tantum prolium numerum ac multitudinem ex uno partu imprecabatur, quot vel totius anni dies numerentur. Quod quidem præter Naturæ cursum obstupenda quadam ratione ita factum est, sicut in hac tabula in perpetuam hujus rei Memoriam, ex vetustis tam manu scriptis, quàm typis excusis Chronicis, breviter positum & enarratum est. Deus ille Ter maximus hac de re suspiciendus, honorandus, ac laudibus extollendus in sempiterna secula, Amen.]

Magis compertum est, quod de Gigantibus scribitur, licèt non minor de his sit quæstio, quàm fuerit de Pygmæis. Dubitatur enim de multis, nempe an unquam fuerint, aut de præsenti sint Populi giganteæ staturæ, unde primùm geniti, & hujusmodi: sed verè fuisse gigantes, hoc est, Populos giganteæ staturæ, habemus ex Sacris, *Numeror. cap. trigesimo, in fin. ibi: Populus, quem aspeximus procera statura est, ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere Giganteo, quibus comparati quasi locustæ videbamur.* In libb. quoque Regum plurium Gigantum mentionem habemus, eosq; verè fuisse, præter sacræ Scripturæ testimonia, testatur D. August. *lib. 15. de Civ. Dei, cap. 9.* & post alios vetustiores Perer. *in Genes. libro octavo, cap. 6.* Sed & Proavorum nostrorum memoriâ Cannibales, & Patagones visi sunt giganteæ proceritatis populi, ut referunt Indicarum rerum scriptores omnes, & præcipuè Ovied. *in utraque hist.* & Card. *de variet. lib. 8. cap. 43.* & alia permulta ad hoc vide apud Licet. *de Spont. viv. ort. lib. 4. cap. 7.* [Testantur idem multa *ossa gigantea* inventa passim, uti testatur Barclajus *in Argen.* & nuperrum os femoris circa Wistadium effossum. Conjung. Gassendus in vita Peirescij l. 3. & l. 4. p. 355.]

Non est ergo revocandum in dubium, an fuerint, & an esse possint Gigantes, sed quærendum potiùs est, cur sit, quòd non tam frequens eorum proventus nunc sit, ut antiquis temporibus. Dantes Aligherius *Infern. cap. 31.* ad Naturæ providentiam id refert in his carminibus.

Natura certo quando lasciò l' arte.
Di si fatti animali assai fe bene.
Per torre tali essecutori à Marte.
E s' ella d' Elefanti, ó di Balene
Non si pente, chi guarda sottilmente
Piu giusta, é piu discreta la ritiene;
Che dove l' argomento della mente,
S' aggiungi al mal volere, & alla possa,
Nessun riparo vi puo far la gente.

Sed aliam ejus rei causam post multos tam vetustiores, quàm recentiores, afferunt Hieron. Magg. *Miscell. lib. 1. cap. 4.* & Licet. *ubi suprà*, & videntur omnes convenire in hoc, quod id fiat, ob mundi senectam: quod videtur etiam insinuari *libro 4. Esdra, cap. 5. vers. 54 Considera ergo & tu, quoniam minori staturâ estis præ his, qui ante vos, & qui post vos, minori quàm vos, quasi jam senescentes creaturæ, & fortitudinem juventutis præterenntes.* In hanc ipsam sententiam venerunt aliqui Philosophi, eamque sic attulit Lucret. *lib. 2. de Rerum nat. in fin.*

Jamque adeò affecta est ætas, effætaq; tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Secla, deditq; ferarum ingentia corpora partu.

& quæ ibi sequuntur, & Juvenal. *Sat. 15.*

Terra malos homines nunc educat, atque pusillos.

Mihi tamen hæc sententia verisimilis non sit, nam si homo à prima mundi origine semper decrevisset, aut etiam si jam multis ab hinc sæculis, quando jam decrescere mundum erat communior sententia, decrescere incepisset usque ad præsens, res profectò ad Pygmæorum naturam vel jam esset redacta, vel tempore saltem non modò ad hanc, sed ad locustarum magnitudinem redigeretur. Addo quòd Mundus non ex solo homine, sed ex infinitis penè animalium, viventiumque speciebus constituitur; unde non major ratio est, cur homo decrescat solus, cætera viventia non item, & tamen hoc in cæteris viventibus non observatur. Nam minima quædam, si semper decrescerent, in nihilum abirent. Ad quod me confirmat illud *Ecclesiast. cap. 7. vers. 11. Ne dicas, Quid putas caussæ est, quòd priora tempora meliora fuerunt, quàm nunc sunt? stulta enim est hujuscemodi interrogatio*: quod non tam ad hominum mores, quàm ad cætera quæcunque refero. Alia ergo caussa quærenda est, cur de præsenti non tam frequenter Gigantes generentur, quam investigare ad aliud tempus rejiciam, aliàs autem aliquando generantur, & ut multas ipsorum historias prætercam à supracit. Hieron. Maggio *ibid.* à Majol. *dier. canic. coll. 2. part. 1.* & Kornman. *de Mirac. vivor.* & à Torrebl. *lib. 2. Dæmonol. cap. 31. num. 1. & seqq.* pauculas hîc subdam. De Senogallia Gigante Amat. Lusit. *curat. Med. cent. 5. cur. 95.* hic cubito cæterorum hominum staturam excedebat, & huic proceritati singula membra proportionata obtinebat. Gigantem porrò novem pedum altitudinis vidit Matt. Delt. anno Sal. 1572. ut testatur *in Senec. Troad. comm. part. 2. num. 91.* alium vidi Romæ ex S. Ginnesio oriundum anno 1600 prælato fortè non minorem. In principio anni 1631. visum hominem memorat Bauhinus *lib. 1. de Hermaphrod. cap. 8.* octo pedum altitudinis, de quo etiam fortasse Plater. *ubi suprà*, qui & multò majori admiratione dignam staturam in medium affert cujusdam Gigantis, cujus ossa in dumne Lucernensi, si rectè memini, inventa sunt. Hic, ut ex eorundem ossium compositione computatum est, novemdecim pedum proceritatem excedebat, hoc est, triplo proceriorem communi hominum staturâ, & pede insuper majorem. Sed hoc etiam multò magis vasta Gigantum cadavera reperta aliquando fuisse, testantur plures historiæ à Majol. Magg. Kornman. aliisque relatæ, quas apud ipsos vide. Mediolani tandem hoc præsenti anno 1633. ossa cujusdam Gigantis cum nonnullis molaribus dentibus reperta: cujus Materiæ affinitate pellectus, historiam cujusdam pueri hîc suboectam, qui Neapoli natus anno 1630. mense Febr. non major, quàm cæteri recèns nati pueri, seximestris in tantam molem crevit, ut ad decimum quartum mensem deductus altitudinem quatuor palmorum, totidemque crassitudinem æquaret, omnesque jam dentes emisisset.

Monstrorum tertium genus faciunt illi, quoad 35
particularem partium superabundantiam, vel defectum, ut si cruribus animal omnino destituatur, qualem fœminam viderunt multi annis superioribus, quæ à Circulatoribus circumferebatur. Hæc, ut audio, à nebulone quodam impregnata, in partu periit. De hac fortè Licet. *lib. 2. de Monst. cap. 2.* In eodem genere continetur Monstrum quatuor cruribus, aut totidem brachiis dotatum, aut geminum obtinens caput, aut eo orbatum, & acephalum, ut Populi illi, de quibus Plin. *libr. 5. histor. nat. cap. 8.* Pompon. Mela *lib. 1. cap. 4.* Solin. *cap. 3.*

cap. 3. Aol. Gell. *lib.* 9. *Noct. Att. cap.* 4. quos se etiam vidisse testatur D. August. *serm.* 37. *ad fratres in Erem.* quæ cum aliis refert Torreblanc. *Dæmonolog. lib. 2. cap.* 33. *num.* 4. hi sine cervicibus nati, oculos in humeris habent; tale fuit monstrum in Vasconia natum, de quo Paræus *lib.* 24. *cap* 6. & aliud Wittemhergæ anno 1525. de quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 6. & aliud Wittembergæ anno 1525. de quo Licet. *ubi proximè.* Et tertium in Misnia ortum, de quo ex Fincelio idem Licet. *ibid.* & de alio simili meminit Weinrich. *de Ort. monst. cap.* 25.

36 Quartum genus faciunt quoad dissimilitudinem secundum aliquam partem à sua specie, quale est monstrum humanum capite canino, ut Cynocephali esse narrantur, quorum unum ætate suâ ad Ludovicum Galliæ Regem delatum esse testatur Vincentius *lib.* 31. *cap.* 126. ex quo Torreblanc. *ubi suprà, num.* 21. vel quale fuit aliud canino capite, ex humano semine prognatum, & quod ex ferino genere, capite humano, aut humanis pedibus, ut Cæsaris Equus, de quo Plutarch. Plin. & alij, & Sueton. *in ejus vita, cap* 61. vel contrà ferinis pedibus ex humano, quales sunt Centauri, Satyri, Sphinges, & hujusmodi; vel qualis fuit puella pedibus asininis, si tamen unquam talia monstra exstiterunt.

37 Postremum genus ex eorum sententia est, quoad dissimilitudinem totius à sua specie, qualis erat puella specie honestissimâ ex Equa suscepta, & alia item formosissima ex Asina, de qua mox, & puer ex Vacca, & Lepus ex Equa natus, cùm Xerxes in Europam exercitum trajiceret, & Columba ex muliere, de qua Ovid. *lib.* 7. *Metamorph. fab.* 12.

Transit & antiqua Carthea mœnia Cea,
Quà pater Alcidamas placidam de corpore Nata
Miraturus erat nasci potuisse Columbam.

Tale etiam fuit caput humanum ex ovo Gallinaceo genitum, serpentibusque pro crinibus dotatum, de quo Paræus *ubi suprà, cap.* 1. quorum aliqua dari ne naturaliter potuerint, necne, suo loco discutiemus. Monstrosissima quidem hæc præ cæteris omnibus, unde Juvenal. *Sat.* 2.

Scilicet horreres, majoráque monstra putares,
Si mulier Vitulum, vel si Bos ederet Agnum.

38 Nos ad rem nostram, quia de humanis tantùm monstris verba facimus, ea sic dividemus. Monstrum aut peccat secundùm externam formam, vel figuram, aut secundùm membrorum, vel totius quantitatem. Quod peccat secundum externam figuram, aut peccat secundum externam constitutionem, aut secundum situm, aut secundum substantiam membrorum. Secundum constitutionem peccat, si membra suam rectitudinem non servent, ut Nasus distortus, pedes contracti, oculi strabi, & id genus alia. Secundum situm peccat illud, in quo membra, & partes suum naturalem situm non servant, ut quod habet oculos in pectore, aut manum prope costas mendosas, ut illud Hippocrat. aut pedem in medio tibiæ connatum, ut illud, quod secuit Joan. Faber, de quo aliàs. Secundum substantiam membrorum peccat, quod habet aliquod membrum diversum ab humana specie, vel secundum totum ab humana specie distat, ut puer capite canino, vel bubulinis cruribus, aut equinis, vel ex muliere natus Canis, aut Lepus, aut ex Equa puella, & alia ad hunc modum. Quod peccat secundum quantitatem, aut est mutilum, aut excedens; utrumq; aut deficit, aut excedit in particulis membrorum, aut in membris ipsis, vel in partibus majoribus, ut capite, & cruribus, veluti si capite careat, vel gemino donetur, vel quaternis cruribus, aut quaternis brachiis constet: vel peccat in quantitate secundum totum, ut Gigantes, & Pygmæi.

Aut etiam cum Liceto dicamus, Monstrum esse 39
aut uniforme, aut multiforme, & utrumq; cum his
omnibus prædictis conjungi potest. Sed & quod
excedit, potest excedere in re suæ speciei non convenientes, ut si cornutus infans sit, aut caudatus, aut
alatus, aut ungues habeat aquilinos, & alia his similia; nam hæc videntur omnia monstrorum genera,
quæ in humana specie fieri possunt, comprehendere.

Non prætereunda tamen monstrorum divisio à
Martino Weinrichio allata, quanquam ad rem nostram minùs facit, etiamsi maximè ex re sua sit.
Monstrorum alia esse voluit divina, alia naturalia, 40
alia voluntaria, vel artificiosa, alia fabulosa. Magis
ad rem nostram facit, quam deinceps affert; Monstrorum, inquit, alia speciem mutant, alia non mu- 41
tant; quæ non mutant, ea vel in intemperie insigni,
vel in conformatione degenerant, vel solota unitate: in conformatione quadrupliciter, figura, numero, magnitudine, & situ. Quæ speciem mutant, sunt quæ morphen, & partium constitutionem speciei convenientem ex toto non habent, sed alienum quid repræsentant, eaque maximè inter cætera monstri nomine insignienda: quovis verò modo monstra dividas, dummodò differentias omnes comprehendas, ego nihil moror.

SUMMARIUM.

1 *Causa Monstrorum, aut Physica, aut Metaphysica.*
2 *Causa Metaphysica.*
3 *Physica Monstrorum causa.*
4 *Physica Monstrorum secundum omnia causarum genera considerata.*
5 *Deus aliquando, non semper, est Monstrorum causa, nisi permissiva.*
6 *Mali Angeli non semper monstrorum causa.*
7 *Monstra ex incubis, & succubis.*
8 *Generatio ex incubis, & succubis facta, ex principiis naturalibus est.*
9 *Monstrositatis causa ex parte Dæmonis.*
10 *Cœlum non est monstrorum causa.*
11 *Semen quomodo sit causa monstrorum.*
12 *Miscella seminum diversorum speciei animalium, an monstrorum causa esse possit.*
13 *Uterus quomodo sit monstrorum causa, & numero 15.*
14 *Uteri angustia quorum monstrorum causa esse possit.*
16 *Uteri tortuositas quomodo esse possit causa monstrorum.*
17 *Mulier quomodo sit monstrorum causa.*
18 *Imaginatio an esse possit monstrorum causa.*
19 *Imaginatio non tantum potest, quantum plerique sibi persuadent.*
20 *Omnis monstrorum proventus plerumq; ex parte feminis.*
21 *Monstra quæ excedunt, à seminum superabundantia.*

De causis generationis Monstrorum.

QUÆSTIO II.

VArias, ac inter se dissidentes monstrorum causas Varij, ac inter se dissidentes Doctores attu-
lerunt: plures tamen eorum duplex causæ genus 1
constituunt, Physicum unum, Metaphysicum alte-
rum. Metaphysicas dixerunt esse aliquando Deum, 2
interdum malos Angelos. Physicas, semen ipsum 3
conceptum, hoc aut illo modo malè dispositum,
uteri ipsius naturam & constitutionem, ejusdem
angustiam, vel improportionatam amplitudinem,
vel tortuositatem, mulierem ipsam, ejusque vehementem imaginationem, ac deniq; ipsum Cœlum.
Licetus multâ diligentiâ has causas prosecutus est,
secundùm quatuor genera causarum, nempe mate-
riale, formale, efficiens, & finale, de quibus apud 4

ipsum, *lib. 1. de Monstr. cap. 6. & seqq.* sed non minori diligentiâ casdem causas conquisivit Martin. Weinrich. *in lib. de Ort. monstr.* & Bauhin. *de Hermaphrod.* nonnullas etiam eorum recensuit Joan. Hieronym. Bronscr. *de princ. eff. fem. instit. sect. 2. capite* 18. & ne in his Jurisconsultus desideretur, habes Alph. à Carranz. *in libro de Part. leg. & nat.* qui *cap. 17. à numero 85. ad seqq.* diligenter casdem causas dinumeravit, ad quem lectorem Jurisconsultum remitto, nam lectorem Medicum ad supracitatos relegaverim Auctores.

Ego in his prolixior non ero, sed ad ea immediatè me conferam, quæ ad nostrum negotium magis facere videntur. Quoad Metaphysicas ergo
5 causas, & primò quoad Deum, videtur dicendum, Deum pro causa Monstrorum admittere, sicuti aliquando videtur necessarium, Delrius *lib. 2. disquisit. Magic. quæst. 14.* sic semper aliter, quàm permissivè ad eorum generationem illum concurrere, & superfluum videtur, & ab omni veritate alienum, ut doctè convincunt Martin. Weinrich *loco cit. cap. 10.* & Licet. *lib. 1. de causs. monstr. cap. 1.* quam opinionem secutus etiam est Polyd. Virgil. *lib. 3. de Prodig.*

6 Malos autem Angelos semper esse Monstrorum efficientes caussas externas, non est verum, sed aliquando posse, non sit per nos à vero alienum. Idem Weinrich. *ibid. cap. 11.* Non videntur tamen Doctores ullo modo explanare, quomodonam Dæ-
7 mones sint monstrorum causæ, quippe qui tradant succubos Dæmones viris succumbentes, decisum ab illis semen excipere, debine incubos factos mulieres comprimere, ex eo autem semine concipere ipsas mulieres, ac monstra inde generari: quod tamen non videtur ullâ ratione consequi de necessitate, quia generatio per succubos, & incubos procurata, (si modò id possibile sit, videtur enim difficile, ne dicam impossibile) ex principiis naturalibus fit, ex ipsis nempe humanis seminibus invicem ad
8 agendum, patiendumque ab ipso Dæmone applicitis, at si hæc principia aliunde non impediantur, sed in suo naturali robore, & energiâ conserventur, non ideireo monstrosos fœtus generare debent, quod per Dæmonem in actum proximum generandi perducantur; nihil enim de suo Dæmon in generatione admiscet, cùm substantia sit spiritualis, & incorporea. Ergo hujusmodi semina humana invicem concurrentia, & in actum generandi perducta, per naturalem, ac insitam sibi virtutem generandi, nonnisi naturales partes proereabunt. Quòd si aliquo modo Dæmon esse possit monstrorum causa, id non magis fiet in conceptu ex succu-
9 bis & incubis, quàm in quocunque alio conceptu per naturalem agendi modum, conjunctione nempe maris & fœminæ, suscepto; in utroque enim casu potest Dæmon læsionem aliquam feminibus, in actu ipso concipiendi, vel postquam concepta fuerint, communicare, aut ipsum jam adultum in utero fœtum, quovis modo, permittente Deo, monstrosum reddere, & non aliàs: sed hoc fortè non tam de facili evenire potest; nos autem causas quærimus, quæ utplurimùm in generatione monstrorum concurrunt.

10 Quoad Physicas ergo causas, Cœlum inter eas admissum, contra astrologorum sententiam, cumulatissimè rejicit Weinrich. *loco suprà citato.* Restant igitur aliæ caussæ suprà numeratæ, ante quarum considerationem non videtur silentio involvenda eorum opinio, qui, ut pleraque alia in hoc sublunari mundo evenientia, monstra casu, aut fato contingere voluerunt. Facit Aristot. 2. *Phys. text. 82.* & illud Senecæ *in Hippol. act. 1.*

—— Majus est Monstro nefas,

Nam Monstra Fato, moribus scelera imputes.

Adhærere huic opinioni videtur text. *in l. Quæret aliquis. ff. de rer. & verb. signif. ibi.* Neque id, quod fataliter accessit, Matri injungere damnum debet. Alciat. *ibid. num. 3.* Quam tamen sententiam improbat Hieron. Magg. *lib. 1. Miscell. cap. 20.* Rejecto ergo simul cum superioribus Fato, casu, & omni accidentali causa pro causa Monstrorum, reliquum est de cæteris causis considerare. Empedocles apud Plut. *lib. 5. de Plac. Philosoph. cap. 8.* Monstra propter seminis redundantiam, aut defectum, aut propter motus perturbationem, aut propter motus perturbationem, aut propter divisionem ipsius in plures partes, aut propter mutationem gigni pronunciavit. Neque dubium est, semen obtinere primum locum in genere harum causarum: & 11 quantum ego existimo, prædictæ ejus Philosophi sententiæ inhærens, illud potissimum, & frequentissimam causam monstrorum agnosco.

Sed dubitatur, utrùm miscella seminum diverso- 12 rum speciei animalium id possit, & de hoc in propria quæstione, est enim hic punctus magni momenti, & maximè controversus.

Plerique autem pro Monstrorum causa uterum 13 adduxerunt, cùm aut nimis parvus & angustus est, ita ut distendi in tantam capacitatem nequeat, quantum fœtus in sui augmentum exposcit, vel cùm idem uterus est nimis amplus & capax, ita ut semen undequaque amplexari non possit, & sic non potens in seipsum coire, diffluat. Verumenimverò haud verisimile sit, vel angustiam, vel amplitudinem uteri unquam esse posse Monstrorum, maximè insignium, caussam: nam quoad angustiam, certum est, 14 quòd si quod monstrũ ex ea caussa generaretur, maximè generaretur id, quod peccat in defectu quantitatis secundum totum, ut Nani sunt & Pumiliones; sed hoc ob uteri angustiam fieri cedere non potest, nam dato quòd semen habeat insitam virtutem aptam ad fœtus ipsius augmentationem, & distensionem, secundum omnem corporis dimensionem, ea otiosa eu quaquam permanere poterit, sed alterutrum consequi necesse erit, aut abortiri fœtum, aut septimestrem, & ante debitum tempus nasci, ita enim docuit medicus fidus Hippocr. noster *in libro de Nat. Puer.* qui & ob eandem caussam fœtus debiles nasci tradidit, *libro de Genitura, in fin.* vel in utero ipso contabescere, cùm augeri prohibeantur. Sed neque uteri amplitudinem, pro caussa monstrorum acceptaverim, quia quantæcunque amplitudinis uterus sit, debet, si ulla secututa est conceptio, super ipsum conceptum semen recolligi, illudque arctissimè undequaque amplexari, ita ut ne minimum quidem vacui inter conceptum semen, & corpus ambientis uteri intercedat, aliàs impossibile 15 est, ullam sequi conceptionem. Si quid ergo in culpa esse possit uterus in generatione monstrorum, id fiet, cùm aliqua in parte callosam duritiem contraxerit, quæ facilè impediat, ne secundum eam partem distendatur; inde enim fieri potest, ut membrum illi parti correspondens vel non augeatur, neque saltem ad debitam magnitudinem perveniat, vel angeatur quidem, sed obtortum evadat, aut aliàs malè conformatum, non potente utero sese, ut dixi, secundum callosam, induratam, aut scirrhosam partem distendere.

Sed & uteri ipsius tortuositas inter monstrorum 16 causas adnumeratur à nonnullis DD. quæ an id possit, ad-

sit, adhuc non video; putaverim enim tortuositatem uteri potiùs conceptum impedire, quàm monstrum caussare: militat enim hîc eadem ratio, quam suprà de amplitudine ejus attuli; necesse enim est uterum super conceptum semen recolligi, unde quantumcunque tortuosus existat, si sequi debeat conceptio, rotundari, ut ita dicam, illum oportet, & in orbem super ipsum semen coadunari, ut nullus externo aëri locus, aut cuivis rei esse possit; quod inconveniens sequi necesse est, quandocunque uterus orbiculariter semen non amplexetur, datur namque aliquod vacuum in aliis figuris inter semen, & uteri corpus, & sic conceptio sequi, aut saltem perfici non potest.

17 Mulier denique ipsa pro causa generationis Monstrorum maximè admittenda: hæc enim inconcinno coitu, & agitatione in eo actus celebrando, ac præcipuè in seminum emissione, aut illicò ab ipsa conceptione, & motibus inordinatis, & laboriosis, crurumque inopportuna decussatione, & aliis mille modis, potest insignem aliquam oblæsionem fœtui ipsi afferre, ac talem, ut ex ea monstrosus in lucem edatur. Sunt & præter hæc in harum causarum censu, ipsius Mulieris pathemata Animi vehementia, & maximè subitanea, ita ut validum excitent humorum, ac spirituum motum: nam hoc pacto factum puto, quòd habente quadam muliere in utero gemellos, & timore maximo perculsa, quòd ex improviso muliercula alia prægnantis ipsius capite arrepto, ludibunda alterius mulierculæ proximè adstantis capiti illud alliderer, gemelli frontibus cohærentes nati sint; disruptis namque ex valido motu, ut credo, membranis fœtus involventibus, si in diversis includebantur, aut allisis simul gemellorum tenerrimis capitulis, si unicâ continebantur, facile fuit eos simul secundum allisam partem cohærere: sic & aliàs evenire in aliis potest.

18 Restat ultimo loco inter Monstrorum causas adnumerata imaginatio, quam plerique, ne omnes dicam, ex DD. acceptant, ut ex Jurisperitis, Gloss. *in l. Quæret aliquis. ff. de verb. & rer. sign. in verb. fataliter.* Damhoud. *in Enchirid. rer. crimin. cap. 84. num. 29.* & alij apud Torrebl. *lib. 2. Dæmonolog. cap. 33. num. 42.* & apud Carranz. *de Part. cap. 17. num. 86.* & ex Medicis plures à supradictis recensiti. Ac plura quidem ex historiis monstra referuntur, quæ in nullam aliam causam rejici posse existimantur, quàm in Matris imaginationem; quorum plura vide apud Thom. Fien. *de virib. imaginat. quæst. 13.* & alibi eo in opere; hanc enim in omnibus, sed maximè in Prægnantibus magnam habere efficaciam volunt; quod facilè etiam declarant frequentes maculæ, quas fœtus in ipso Matris utero ex ipsius Matris desiderio, vel imaginatione vehementi alicujus rei contrahunt. Sed quemadmodum ego nonnihil utcunque Imaginationi tribuo, præcipuè in Prægnantibus, ita vim talem ac tantam, qualem ac quantam aliqui illi concedunt, admendam illi putaverim: nam si tantum potest imaginatio, quantum posse nonnulli ariolantur, huic quantam fenestram ad monstrorum generationem patefaceremus! nulla dies, nulla hora, nullum momentum absque alicujus Monstri ortu transigetur: quæ tamen tam de raro visuntur, ut non ob aliam causam, tantam nobis admirationem incutiant: io quot enim absurda, Deus bone, labitur in horas, & momenta Prægnantium imaginatio! At, inquies, plura concurrant necesse est, ad hoc ut Imaginatio in fœtum operetur, ut est ipsius Imaginationis vehementia, validus spirituum motus ex valida aliqua Animi passione excitatus, ut ex avidissima cupiditate, ex improviso terrore, ex insigni displicentia, & hujusmodi; tempus autem præcisum generationis ipsius fœtus, cùm aut solum in actu ipsius generationis, aut dum adhuc fœtus tenerrimus est, ut in primis quadraginta diebus, aut primis tribus mensibus, ab Imaginatione alterari aliquo modo possit, ut percurrit Thom. Fien. *de vir. Imag. quæst. 22.* Quæ conditiones non tam de facili simul concurrunt, ut tam frequenter monstra generari debeant. Et tamen hæc mihi non videntur adeò connexione incompossibilia, quòd non debeant multo frequentius apparere, ac simul ad ejus effectus productionem concurrere.

Maximè item mirandum est, si Imaginatio tantum potest in immutatione fœtus, ac signanter in producendis quibusdam maculis, ac stigmatibus (quod minimum est respectu generationis Monstri) cur mille rebus, quas Prægnans mulier appetierit, avidissimeque desideraverit, vix unius stigma in fœtu imprimatur: plura enim, & maximo cum fervore pluries appetere prægnantes conspicimus, quibus partim sua vota explent, partim autem carere coguntur, & tamen fœtus de raro signantur; certè si semper signarentur, essemus jam omnes Pantheræ corio maculosiores. Sed cur Bruta ipsa, ea præcipuè, quæ palam coëunt, quotidie monstra non generant, nempe fœtus suos alienæ speciei figurâ deformatos? habent enim imaginationem multo quàm nostræ fœminæ vehementiorem, ob id quòd mulieres à superiori facultate ab Imaginationis intentione distrahuntur, quod in illis non habet locum. Cur ergo Canes coram hominibus quotidie coëuntes, & dominos suos præsentes, & in ipso actu coitus, & conceptionis, & toto gravidationis tempore vel blandientes, vel objurgantes, minitantesve eos conspicientes, indesinenterque cum illis commorantes, catulos suos saltem tantisper à sua specie immutatos non generant? aut cur saltem non pariunt similes fœtus aliis animalibus, eorum quibus assiduè coëunt, & cum quibus perpetuò commorantur, quorum species, eas in Imaginatione perpetuò servare, & facilè illis objici posse verisimile est? imò non modò alterius speciei animalibus similes catulos non generant, sed neque ipsis canibus, qui in ipsissimo coitus actu præsentes non modò plurimum sunt, sed petulanti ardore, alacrique salacitate fœminas maribus cohærentes superinire satagunt; verùm parentibus similes catulos generant, cùm omnino concedendum, ex mea sententia, sit, plurimùm fœminarum imaginationem à molestantium canum petulantia in ipso coitu, eorum imagine alterari, & maximè tunc disponi posse ad conceptos figuram alterandam, si id naturaliter Imaginatio potest, quod mihi difficulter persuadetur: nam magis rationi consonum duxerim, imaginationem posse ad libitum fœtum delineare, & formosissimum effingere, quin & marem, & fœmellam pro suo arbitrio procreare cur non poterit? An non facilius est, Imaginationem Naturæ in suo opere effingendo opitulari, quàm ipsam per summam vim ab opere divertere, ac deviare? Naturam enim obsecundare, quàm illi obsistere, multò facilius putaverim.

Deniq; si Imaginatio alterare potest conceptum, & illum monstrificum reddere, ut exempli gratiâ, conciliare illi figuram bovis, vel caput raninum, vel hujusmodi quid, vel id faciet in instanti, vel tempo-

re quodam proportionato. In instanti non, quia vel facit in quolibet instanti, vel in certo; si in quolibet, poterit jam de una figura fieri transitus in aliam, etsi in hoc instanti mater imaginata bovem, filio concillet formam capitis bovinam, vel imaginata ranam, caninam, dehinc si imaginabitur Asinum, fiet metamorphosis de bove in Asinum, vel si imaginabitur avem; fiet immutatio ranæ in avem, quod est ridiculum. Si verò id facit in certo instanti, vel facit ante fœtus formationem in primis septem conceptionis diebus, (non enim ante hoc tempus, vel saltem ante tres dies, fœtus formatur, si Hippocrati credimus) vel post. Antè non, quia imago ab Imaginatione communicata non potest in informi semine servari, ubi nulla adhuc conspicitur partium differentia, & discriminatio. Non post, quia sic Imaginatio, quæ est causa per accidens, & momentanea, esset Naturâ fortior, quæ est causa per se, & immutabilis, unde consequens est, Naturam indesinenti suâ operatione Imaginationis brevem, ac non propriam operationem evincere, & si quid communicare posset, ab illa obliterari. Interim notandus Carranza *lib. de Part. cap.17. num.91. vers. Tertia causa principalis, & deinceps*: qui in omnibus suam sententiam immiscens, magnorum virorum opiniones audacter irridere ac refellit, non ullâ ratione, sed ex propria assertione, nec, quod majore reprehensione dignum est, ex adverso oppositas rationes convincit, ut in hoc proposito Joannis Huarti sententiam, quâ contemnit eorum opinionem, qui Imaginationi vim tribuunt signandi fœtum in Matris utero, reprobat, & audaciam notat, neque tamen ejus argumentis satisfacit; quod mirum non est, quanam enim ratione leguleius hic subtilissimis ejus Auctoris rationibus satis faceret? Magis prudenter Torreblanc. *lib.2. Dæmonolog. cap.33. à num. 48. ad seqq.* Huarti sententiam examinans, illi tandem ut probabiliori adhæret; hoc enim pacto à doctis viris fieri solet. Quamobrem ex his concludam, Imaginationem omnino à numero causarū hîc esse eliminandam. [Quantum verò possit imaginatio Prægnantum vide apud Horstium *tom. 1. de simil. & dissim. nat. tom. 2. de morb. mulier.* Marcell. Donatum *hist. mirab.* Deusingium *secund. fœtus Mussipont. pag.* 105. Digbæum *de pulvere sympat. &* Laur. Straussium *epistol. ad Digbæum de hoc pulvere scripta pag.*139. Marcum Marci *Idearum operatric. Id.*]

Cæterùm cùm varia sint genera monstrorum, &
monstrum sit quid præter naturam, & per accidens
20 ita genitum, non possunt omnia ad unam eandemq;
causam reduci, sed necesse est unumquodque genus habere suam adæquatam, & proportionatam
21 causam: & licèt plerumque monstra talia generentur ex parte seminum, tamen ipsa semina non semper eodem modo sunt disposita. Defectus ergo, & superabundantia membrorum in monstris, non aliam potest habere causam, quàm defectum, & superabundantiam seminum. Tortuositas monstrosa à mulieris inconcinno decubitu, aut ab inconcinnitate in actu ipso coitus dependentiam habet. Membrorum mutatus situs ex seminum, vel eyemaris ipsius, vel effluxionis trepidatione & concussione originem ducet. Figura in maximè extraneas figuras degenerans, seminum, sanguinisque alentis vitium insigne denotabit. Degeneratio in alteram speciem, miscellam diversorum speciei seminum commonstrabit: maculas quasdam, si libet, ad Imaginationem refer, ego ad sanguinis ipsius vitium referrem, & sic de singulis considerandum.

SUMMARIUM.

1 *Ex diversis specie animalibus tertium generari non potest.*
2 *Processus in infinitum à natura alienus.*
3 *Animalia specie differentia quando coëuntia generare possint.*
4 *Homo à cæteris animalibus quantum differat.*
5 *Homo cum multis animalibus convenit in tempore ferendi uterum.*
6 *Propter formæ nobilitatem non potest ulla species cum humana commisceri.*
7 *Maxima substantiarum diffidentia impedit generationem inter Hominem, & Brutum.*
8 *Animalia specie differentia coëunt, & generant inter se.*
9 *Naturæ diffidentia non semper impedit generationem inter animalia specie diversa.*
10 *Magnitudinis disparitas an generationem inter specie diversa animalia impediat.*
11 *Nullum animal nasci potest, nisi sibi determinato tempore.*
12 *Homo ex Aristotele, in tempore ferendi uterum cum omnibus animalibus ambigit. contr. num.14.*
11 *Proprietates naturales sunt inseparabiles.*
15 *Carranza notatur.*
16 *Proprietas nascendi hoc magis, quàm alio particulari, ac præciso tempore, est individuorum, non speciei.*
17 *Cur non idem omnibus individuis ejusdem speciei nascendi tempus.*
18 *Fœtus quando nascatur.*
19 *Monstra non vivunt.*
20 *In natis ex diversis specie animalibus, quædam naturales parentum proprietates confunduntur, quædam non.*
21 *Cur ex diversis specie animalibus non possit sequi generatio, alia causa respiciens coitum, & constitutionem genitalium.*
22 *Semen ex Galeno principium sui motus non habet in diversis speciei.*
23 *An ex Homine & Bruto sequi possit generatio, peculiaris consideratio.*
24 *Semihumanorum monstrorum historia cur suspecta videri possint.*
25 *Ut conceptus quicunque ex duobus seminibus sequatur, necesse est ea semina misceri tota per tota.*
26 *Quænam caussæ ab extra concurrere possint, quæ impediant generationem inter hominem, & Brutum.*
27 *Concursum, & commixtionem seminis humani, & Bruti in ipso coitu fieri, nulla caussa videtur impedire posse.*
28 *In quibusvis viventibus dari calorem quendam cœlestem, & divinum.*
29 *Calor vivificans humani seminis differt à calore seminis bellunis, secundum majorem, & minorem perfectionem.*
30 *Calor magis perfectus non corrumpet, sed vivificabit calorem minùs perfectum.*
31 *Quale monstrum secuturum esset ex commixtione seminis humani, & bellunæ, si quando fieret, non satis constat.*

Quæ Monstra ex diversis specie Animalibus progigni possint, quæ non. Quæ item ex humana specie possibilia, quæ non.

QUÆSTIO III.

De Monstris, quæ ex diversis specie Animalibus progignuntur, multum inter Philosophos
ambigitur. Negant aliqui ex diversis specie animalibus tertium generari posse, & ratio pro his evidens est; nam quod ex duobus animalibus specie 1
differentibus nascetur, aut cum suo compare generabit, aut non; si primum, dabitur hoc modo processus in infinitum, qui à Natura est maximè alienus; indies enim novæ animalium species pullulabunt. Si secundum, videbitur Natura frustra aliquid facere, & à suo fine deviare, qui cùm is sit, ut seipsam in
speciebus conservet, non poterit illum ullâ ratione 2
per hæc individua assequi. Sed huic opinioni, & ratio-

rationi in ejus favorem allatæ refragatur experientia, nam nasci videmus animalia ex specie differentibus parentibus, quæ inter se aliquando generant, aliquando non, cujus rei testis instar omnium locupletissimus sit Arist. *lib. 2. de Gener. anim. cap. 5.* immò in ejusdem Aristotelis sententia volentis, fœminam non habere semen, sed tantùm subministrare suo sanguine nutrimentum semini masculeo, ex quocunque Mare fœminæ alterius speciei conjuncto, poterit testium facilè nasci; quid enim obstare potest, quo minus semen masculeum nutriatur sanguine cujuscunque fœminæ extrà Maris speciem.

Rationi in contrarium adductæ satisfit dicendo, quòd alterutrâ ex suppositionibus admissâ, neutra ex consequentiis sit necessaria: nam animalia ex parentibus specie differentibus enata, si inter se generent, non novam speciem generabunt, sed in primam redibunt; quòd si non generent, ut de Mulis evenit, hoc non est Naturam frustra aliquid facere, quia intentio Naturæ est conservare se in individuis susceptis secundum ejus dispositionem, non in his, quæ præter ejus intentionem oriuntur. Aristoteles *ubi suprà, & 4. ejusdem, cap. 4.* quem plerique se-
3 quuntur, admittit quidem generationem inter animalia specie differentia, sed tres concurrere conditiones ex necessitate, ad hoc ut inter ea sequatur generatio, voluit. Quarum prima est, ut naturâ non multum distent; secunda, ut magnitudine corporis non admodum imparia sint, tertia, ut utriusque gestationis uteri tempora coincidant: sic Canes &
4 Lupi, Vulpes & Canes, Equi & Asinæ coëuntes, prolem ex coitu suscipiunt; sic etiam ex Avibus Perdices & Gallinæ, cùm in eis omnes prædictæ conditiones concurrant. Contrà verò ex homine, & Bruto non videtur posse sequi generatio, deficientibus omnibus prædictis conditionibus. Homo quippe naturâ à Brutis, cæterisque quibuscunque animalibus tantum distat, ut cum nullo omnino conveniat. Temperaturæ enim bonitate omnia excellit, formæque immortalitate unicus inter cætera existit; Magnitudine item, maximè propter corporis constitutionem & figuram, nulli par videtur. Quod magis palam fiet, si eorum, quæ maximè figuræ similitudine cum homine garriunt, qualitates, & conditiones examines: nam Homo solus bipes est, & erectus incedit, cæterorum animalium propriissimè, & ex sua natura nullum. Solus Homo manus habet ad omnia opera aptissima, cæterorum nullum, quanquam habere æquivocè dici possunt, ut dicit Card. *de Socr. stud.* Soli Homini capitis rotunditas, & amplitudo præ reliquo corpore, est connaturalis, soli Homini Nasus prominet, immò solus Homo Naso dotatur, ut ex Andrea Laur. dixi *lib. 5. superiori, tit. 3. quæst. 4. num. 16.* soli Homini cutis lævitas concessa, cæteris verò borum nihil. Quid de facie dicam, sede pulchritudinis, quâ propriè solum Hominem dotari firmant Doctores? And. Laur. *Anatom. lib. 11. cap. 1.* Talliacot. *lib. 1. de Chirurg. cap. 1.* Quid denique de aliis plerisque particularibus mentionem habeam, quæ hominem tantopere quoad magnitudinem, & corporis constitutionem, & figuram à cæteris animalibus secernunt? ex his enim omnibus videtur constitutio, & figura Hominis cum constitutione, & figura aliorum animalium incompossibilis; quia videtur à Natura quodlibet semen determinatum ad conformandum totum hoc, & non alio modo, nempe tali, & non aliâ figurâ, hac, & non aliâ tempetie, hoc, & non alio situ, hoc, & non alio numero, ita ut semen humanum nonnisi figurâ humanâ membra dotata conformare possit, etiam abstractâ ab ipso semine formâ immateriali, & Equinum equinam, etiam abstractâ à formâ totius: alter videretur ex quolibet semine quodlibet animal, quoad externam figuram, generari posse, si fuerit indeterminatum ad certam figuram communicandam. Hoc autem importat illud Hippocr. semen rapere secum ideam omnium partium, quod optimè pluribus demonstrat Ludov. Mercat. *Consult. Medic. num. 20. vers. At cùm prorsus.* Non videtur ergo quod semina commixta ex Brutino & humano possint generare unum quid, quod sit medium inter duo corpora, tantopere in tam multis conditionibus inter se diffidentia.

Sed præter hæc, homo tempora gestationis cum nullis habet communia, quòd nullum, ut Aristoteli, aliisque placet, statutum tempus, attendi sortiatur. Si ergo cum nullis convenit, cum nullo commixtus generabit; cætera enim semina aut prævenient, aut subsequentur, quod ex semine humano generabitur; & sic cùm simul nasci non possint, impossibile erit ea simul commixta generare. 5

Sed præ his maximè urgere videtur intrinseca hominis forma, propter cujus nobilitatem nulla omnino species commisceri cum humana potest. Quomodo enim immortalis, incorruptibilis, cœlestis, cum mortali, corruptibili, & terrestri forma convenire in unum poterit? aut quidnam tertium resultare ex utriusque principiis materialibus, quod partim corruptibile & mortale, partim incorruptibile & immortale existat? Hoc tamen ad aliam videtur pertinere quæstionem, nempe an quod nascetur ex tali seminum miscella formam hominis habiturum sit, necne: primùm autem videtur quærendum, an seminum commixtio in utero fieri possit, an potiùs unumquodque ab alio successurum sit; an ex commixtis ulla plasmatio fieri possit, an potiùs unum aliud corrumpet, ut infrà. 6

Nam Galenus quoque *lib. 3. de usu Part. cap. 1. in princip.* hanc seminum miscellam ideò negavit fieri posse, quia propter maximam substantiarum diffidentiam, unum semen ab alio receptum corrumpi necesse sit; quin alias ad hanc ipsam generationem impediendam caussas concurrere voluit; nam exemplo deducto ex animali nato ex Homine, & Equo, non constar quomodo tale animal, si nascatur, nutriri possit, cùm Homo ab Equo tam diversa sortiatur nutrimenta; item difficile est demonstrare, quomodo tale animal regeretur in gressu, in sessu, in actionibus. Quæ omnia nihil quicquam generationem in utero, nisi illa substantiarum diffidentia, sed vitam fortè extra uterum impedire possent: at hoc ad rem meam non facit; mihi enim satis est inquirere, an generari tale animal ex tali commixtione possit. Licèt ad ea, quæ Galenus affert, non desit responsio: cùm enim ex his seminibus generetur tertium quid, particulare fortè nutrimentum habebit, particularemque corporis constitutionem obtinebit, nam aliàs animalia non specie solùm, sed genere differentia commixta generant, ut infrà ostendam, in quibus tamẽ potiores caussæ conceptum impedientes, & vitam extra matris uterum, concurrunt: nam cùm tantoperè distet modus nutritionis in ruminante à modo nutritionis in solidungulo, & tamen hæc duo simul juncta generent, & animal ex tali conjunctione natum vivat, certum est impedimenta, quæ adducuntur ex parte alterutrius, non obstare generationi tertij 7

cujus-

cujusdam animalis, etiamsi maxima sint, ut est illud, quod intervenit inter ruminantia, & solidungula quoad nutritionem.

Non dissimiles allatis ad hoc ipsum rationes attulit Lucret. *lib. 4. de rer. nat. & lib. 5.* ejusd. *in subsequentibus carminibus.*

Sed neq; Centauri fuerunt, neq; tempore in ullo
Esse queat duplici natura, & corpore bino,
Ex alienigenis membris compacta potestas.
Hinc illinc par vis, ut non pari esse potis sit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde:
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret Equus, puer haudquaquam, qui sæpe etiam tunc
Ubera mammarum in somnis lactantia quæret.
Post ubi Equum valida vires ætate senecta,
Membraque deficiunt fugiente languida vita,
Tum demum pueris, ævo florente, juventa
Occipit. & molli vestit lanugine malas;
Ne fortè ex homine, & veterino semine Equorum
Confieri credas Centauros posse, nec esse:
Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
Inter se quorum discordia membra videmus,
Quæ neque florescunt pariter, neque robora sumunt
Corporibus, neque proficiunt ætate senecta,
Nec simili Venere ardescunt, nec moribus unis
Conveniunt, nec sunt eadem jucunda per artus.

Exemplum quoque affert idem Poëta ab insitione arborum desumptum; quemadmodum enim impossibile est ex quibusvis arboribus insitionem fieri, quæ fructifera sit futura, & maximè si fructus utriusque insitæ arboris naturam æmulari debeat, ita, immò multo magis, difficile eventu est in permixtione animalium speciei differentium quorumcunque generationem sequi posse.

Sed quia huic sententiæ videbatur obstare experientia, cùm ex historiis fide dignissimis habeamus monstra hujusmodi, habentia nimirum membra commixta diversorum speciei animalium aliquando extitisse, Aristoteles huic instantiæ occurrit dicens, talia membra diversa à propria animalis specie, esse tantùm per similitudinem talia, non autem verè talia, nempe inquam non habere à forma sua substantiali, à parentum scilicet semine deducta, ut talia sint, sed ab aliqua accidentali causa: De iis autem intelligit, quæ nullo modo inter se convenire possunt.

Plures autem DD. cum Aristotele consentiunt, & ne omnium catalogum hîc congeram, præter Averroëm ex vetustioribus *4. de Gener. Anim. cap. 4.* eandem sententiam tuentur ex recentioribus Marcell. Donat. *lib. 2. hist. Med. mirab. cap. 1.* Card. *de variet. lib. 15. cap. 77.* Eust. Rud. *de med. hum. corp. aff. lib. 2. cap. 59* Faciuntque pro Jurisconsultis nonnullæ Legum auctoritates apud Carranz. *de Part. cap. 17. sub num. 71. in fin.*

8 Alij denique volnerunt, animalia speciei differentia quæcunque intet se coire, & generare posse: circa quod etiam fabulæ, ut puto, referuntur, ut illud esse crediderim, quod Leo African. Ex quo Majol. *dier. canic. coll. 6.* refert, Aquilas nempe Lupis in Africa commixtas generare, ex eaque commixtione nescio quod animal oriri. Neque majorem habet verisimilitudinem quod jactatur, Hominem scilicet cum quibuscunque brutis, & quod multò magis inverisimile est, cum Avibus, & Piscibus commixtum aliquando generasse, ex tamque nefando coitu interdum fœtum consuetâ hominis figurâ produisse, interdum autem membris ex utroque parente mutuatis, aliàs tandem brutum figurâ patrem, aut matrem repræsentans, idque pro generantium seminum majori, aut minori virtute, & activitate; quam sententiam sequitur, & tuetur inter recentiores Licetus, *lib. 2. de causs. monstr. cap. 68.* & maximè in ea parte, qua credit hominem cum feris aliquando commisceri, & generare, Aristotelem in testem advocat, qui tamen potiùs contrarium firmare videtur, sic enim habet: Sed enim impossibile esse, ut tale monstrum gignatur, id est, alterum in altero animal, tempora ipsa graviditatis declarant, quæ plurimùm differunt in Homine, & Cane, & in Ove, & Bove. Licetus tamen aliàs suam sententiam optimè tuetur, argumentis ex adverso oppositis & contrariis Aristotelis auctoritatibus satisfaciens, ut apud ipsum unusquisque videre potest.

Nos priori sententiæ, neganti absolutè ex duobus animalibus specie differentibus sequi posse ge- 9
nerationem, jam satisfecimus. Difficultatibus nunc, quæ pro Aristotelis sententia allatæ sunt, satisfaciendum. Primò ergo, quod de Naturæ dissidentia affertur, non videtur impedire hanc generationem, cùm videamus non modò ea animalia, quæ parum Natura distant, ut quorum unum silvestre est, domesticum alterum, ut Sus & Aper, Canis & Lupus, Asinus & Onager, inter se coëuntia generare, sed etiam quæ multò magis dissident in temperamento, in naturali propensione, in corporis dispositione, ut Canis & Vulpes (quanquam parum admodum dissidere vult Card.) Canis & Tigris, Tigris & Panthera, Pardos & Leæna, Canis & Simia, & alia permulta. Prætereo Equum & Asinum, quos naturâ multum dissidere quis non dixerit, cùm alter impiger sit, superbus, animo elato, cursu veloci, alter verò piger, humilis, animo demisso, gressu tardo, ille bello aptus, hic nonnisi oneribus ferendis? Quis non dixerit illus plurimùm naturâ dissidere, cùm unus calidissimi temperamenti sit, alter frigidissimi? & tamen hæc Bruta inter se conjungi, & quotidie generare quis non novit. Sed omittamus Equum & Asinum, an non toto cœlo dissident animalia, quæ sub diverso genere constituuntur, ut quæ sub solidungulorum genere continentur, & quæ sub genere ruminantium comprehenduntur? & tamen hæc inter se coire, & generare Hippotaurus declarat, partus ex Tauro & Equa susceptus, quem & vidisse se testatur Jacob. Rueff. *libro 5. de muliebr. cap. 3.* & de quo Card. *libr. 2. de Medic. contrad. tr. 6. contr. 18.* & quem in Gallia infrequentem non esse testantur nonnulli, & quem denique nos ipsi vidimus, ut ex historia, quam in ultima hujus tituli quæstione habes, satis liquet. Et de eo etiam Parisanus, *Nobil. exerc. de subtil. lib. 2. exerc. 3. cap. 3.* Sed & suprà citatus Jacobus Rueffus *ibidem* equam à cervo subactam pullum peperisse meminit posteriore parte Cervo similem, quem nullus alius equus cursu æquare potuit, ipsumque Ludovicus Rex à possessore dono accepit, cui simile vidimus etiam nos hîc Romæ Francisco Cardinali Barbarino dono missum ex Cervo & vacca natum, de quo mentionem habui *Tit. de Monstr. libro septimo, in fin.* Cùm ergo tanta Naturæ dissidentia, quanta intervenit inter Solidungula & Ruminantia, non impediat inter ipsa generationem, certè non quælibet, sed summa dissidentia concurrere debet, si generatio inter hæc animalia frustrari debeat; & idcirco bene crediderim falsitatem continere quod de Aquilis cum

Lupis

Lupis coëuntibus refertur, aut de homine cum A-
vibus, aut Piscibus commixto; hæc enim fabu-
lam omnino sapiunt, cùm propter summam diffi-
dentiam in quibuscunque rebus tam ad coitum,
quàm ad generationem, tam quoad temperaturas,
quàm quoad corporis constitutionem, tam quoad
victus rationem, quàm quoad mille alia spectanti-
bus, impossibile videatur ex illis sequi posse gene-
rationem.

10 Altera conditio, quam desiderabat Aristoteles,
erat corporum magnitudo non improportionata,
quæ item maxima sit oportet; aliàs enim inter e-
jusdem speciei individua, nullu impedimento eam
esse conspicimus; ergo nec inter animalia diversæ
speciei. In humana certè specie indies animadver-
timus prægrandes viros pusillas fœminas gravidas
facere, & contrà prægrandes mulieres à maximè pu-
sillis viris, & pumilionibus impleri, in canino por-
rò genere catellam aliquando aspicies à Molosso,
seu Mastino iniri, qui quadruplâ proportione in
magnitudine illam exuperabit. Illud verum est,
fœminam canem magnam à catello iniri non posse;
sed non idcirco dicendum, inter hæc animalia se-
qui non posse generationem, hoc enim solùm per
accidens est, quia conjungi non possunt, & sic in cæ-
teris animantibus improportionata magnitudo
impediet fortè Maris & fœminæ diversæ speciei
conjunctionem, non tamen idcirco sequitur, quòd
impediat ex sua natura generationem, sed tantùm
per accidens.

Verumenimverò præ omnibus conditionibus,
quæ inter animalia specie differentia generationem
11 impedire existimat, maximi facere videtur Piloso-
phus differentiam temporis in utero ferendo. Pa-
tet enim nullum animal nasci posse nisi determina-
to, & sibi convenienti tempore; quod ergo ex duo-
bus seminibus specie differentibus conflatur, quo-
cunque tempore nascatur, (dummodò non ex ani-
malibus decisa sint, quæ uno eodemque tempore
patiant) aut præveniet, aut retardabit ortum ex par-
te alterius ex seminibus, & sic impossibile erit, ut vi-
vat; at, inquam, non vivat, nam ego quæro, an nasci
possit, non autem, an victurum sit tale animal, nec-
12 ne. Sed neque ad vitam obstare quicquam videtur,
quod opponitur, maximè in ipsius Aristotelis do-
ctrina, & signanter inter hominem, & brutum;
quia in ejus sententia homo in uteri gestatione cum
omnibus ambigit; ergo cum omnibus etiam quo-
ad uteri gestationem conveniet: licèt voluerint
nonnulli DD. proprietatem hanc generandi filios,
septimo, aut octavo, aut nono, aut decimo, aut un-
decimo mense, esse quorundam individuorũ, quod
falsitatis convincitur, ut aliàs dixi, quia idem homo
eidem mulieri junctus modò septimestres, aut no-
nimestres generat, non semper autem aut septime-
stres, aut nonimestres, quod succedere deberet, si
hæc proprietas à Natura inesset, quippe cùm hujus-
13 modi proprietates non sint separabiles. Sed ego
14 jam monstravi, hominem in uteri gestatione, hoc
est in tempore ferendi uterum, non differre à cæte-
ris animantibus, sed habere ut cætera, suum statutũ
pariendi terminum, convenienti latudine dotatum,
ut alia quoq; sortiuntur: quam sententiam Carranx.
15 *de part. in Prolegom num.* 7. tanquam minus aptè
consideratam reprobat. Vide autẽ in quas ineptias
hominum audacia aliquando eos conficiat, quid-
que differant sapientum ab aliorum ingeniis, Ste-
phan. Roderic. Castrens. *in lib. Hippocr. de Alim.
part.* 4. & Daniel Sennert. *lib. 4. sua pract. Medic.
part. 2. sect. 6. cap.* 1. ambo Medici, & Philosophi
illustres, hanc meam ipsius sententiam examinan-
tes, ejusque & contrariæ sententiæ rationes pon-
derantes, illam tanquam communi probabilio-
rem acceptant, cæterosque ad eam acceptandam
invitant; hic homo autem, qui neque Philosophus
est, neque rationes meas aut voluit, aut novit pon-
derare, audacter eam rejicit, ac improbat, & quod
magis detestandum est, ratiocinationem à me habi-
tam, nonnisi multis in medium productis solidis
quidem rationibus, ut prædicti DD. judicarunt,
ineptam ineptissimè appellat. Sed hunc Ju-
ristam suæ in confutandis Philosophicis aliorum
sententiis ineptitudini relinquamus: ad rem meam
redeo, & ad Aristotelis rationem dicam, verum es-
se, debere unumquodque animal statuto sibi tem-
pore nasci; nempe Equum mense duodecimo, vi-
tulum decimo, Elephantem biennio, & sic de cæte-
ris; atque madmodum quod ex Equo, & Bove pro-
gignitur; neque Equus verè est, neque Bos, ita ne-
que Bovis neque Equi tempore statuto nasci debet, 16
sed habere illud oportet particulare quoddam tem-
pus sui ortus, nempe quod satis fuerit illi ad acqui-
rendam sibi convenientem in utero perfectionem:
hæc enim proprietas nascendi hoc, aut illo tempo-
re, etiamsi quoad universale tempus, sit ipsius spe-
ciei, quoad particulare, & præcisum ad dies deter- 17
minatum, est ipsorum individuorum: non enim il-
lud tempus ob aliam causam à Natura ortui anima-
lium est assignatum, nisi quia tanto tempore indi-
gent, ut in utero perficiantur, ita ut in lucem prode-
untia, & nutriri per os, & exteroi aëris injuriis obsi-
stere possint; & quia individua ejusdem speciei va-
riant temperamento, viribus, parentum fortitudi-
ne, cœli temperie, & mille alijs conditionibus, id-
circo terminus ille non est à natura idem in omni-
bus, ita ut omnia eodem die eademque hora, toti-
demque diebus ab utero prodeant, sed latitudine
quadam dotatur; atque hoc pacto calidiora indi-
vidua ejusdem speciei citiùs nascuntur, quàm frigi-
diora; unde mas prior utplurimùm nascitur, quam
fœmina; robustiora etiam citiùs, debiliora tardiùs
nascuntur; quæ parentes fortes sortiuntur, matu-
rant exitum, quæ debiles, retardant; cœlo calidio-
re minori tempore, frigore, diuturniore in utero
manent; & sic de cæteris, idcirco hominem à nono
affecto ad undecimum, Equum à decimo ad duo-
decimum, Asinum & Bovem eodem modo, canem
à spacio bimestri ad trimestre; ovem à quarto men-
se ad quintum, alia alio tempore indeterminato
semper, & determinato nasci destinavit; ut ex hi-
storicis naturalibus *loco citato*, comprobavi. Ani- 18
mal ergo, quod ex duobus specie differentibus fue-
rit conceptum, nascetur eodem modo, cùm ad eam
perfectionem pervenerit, quæ sibi conveniens erit;
aut nascetur, cùm illi defecerit à Matre alimentum:
neque id obstabit ejus ortui, viverène possit, an non,
non enim ex intentione Naturæ universalis progna-
tum est; unde hac de causa Monstra facilè intet-
eunt, ut aliàs cum Philosophis demonstrabo, idque 19
sibi voluit Virg. *lib. 6. Æneid. ibi*:

Centauri in foribus stabulant.

ut sentit Servius *ibi*, ex quo etiam Hieron. Magg.
loc. aliàs cit. pro nunc tamen non id quærimus, an
quod ex specie differentibus animalibus plasmatur,
vivere possit, necne, sed an plasmari possit, aut
concipi.

Addo his quoad in natis ex diversis specie animali-
bus, cùm semina misceantur tota per tota, proprie-
tates quædam naturales etiam confunduntur, ne-
que facilè dices, quam proprietatem tam ab altero

paren-

patente accipiant, ut ex uno potius quàm ex alio acce piſſe affirmare poſſis: aliæ autem non ab utroq; patente communicantur, ſed ab alterutro; ſic Mulus ex Equa, & Aſina conceptus, habet ita ab utroque parente commixtam figuram, ut à quo magis acceperit, nequeas affirmare, à patre tamen accipit fortitudinem, à matre tolerantiam in laboribus: ſic & Hippotaurus in figura neutri ex parentibus omnino ſimilis, à patre tamen habuit ſpeciei characterem, nempè, ut potiùs ſolidungulus, quàm ruminans naſceretur. Specificam ergo hanc differentiam naſcendi potiùs hoc, quàm illo tempore ab utroq; patente natum recipere neceſſe nequaquam eſt, ſed ab alterutro; aut etiamſi contendas utrumque in hoc cooperari, naſcetur, ut dixi, peculiari quodam tempore, nempe cùm perfectionem acquiſierit. At dices, unum quidem ſemen perfectionem tunc fortè acquiſierit, alterum tamen non, & ſic interibit; at ſi ſeminum fieri poſſit perfecta commixtio, ex duobus unum fieri neceſſe eſt, quod talem inducat proprietatem, ut tali tempore naſcatur. Redeundum ergo ad id, an ex hoc quòd hæc ſemina perfici, & deduci in actum eodem tempore non poſſunt, eorum etiam commixtio impediatur; & ſic non quærendum de temporis diverſitate in utero ferendo, hoc enim nihil omnino ſeminum commixtionem, & conceptus formationem impedire poterit.

Sed præter impedimenta ab Ariſtotele allata, aliud non contemnendum inſurgit, ex quo inter ſpecie differentia animalia generatio ſequi non poſ-
21 ſit, idque eſt diverſitas conſtitutionis membrorum generationis, & varietas in coëundo. Maris enim, & fœminæ ejuſdem ſpeciei genitalia eâ proportione Natura plaſmavit, ut nullo negotio invicem aptari poſſint, atque eâ ratione cujus ſpeciei mares veretri craſſitudine dotavit, ejuſdem fœminas vulvæ amplitudine ditavit; contrà, cujus mares membri exilitatem obtinuerunt, ejuſdem fœminæ vulvæ anguſtiam ſunt conſecutæ: ſic & in longitudine eadem proportio in eadem ſpecie, quæ ſi aliquando vitietur, conceptus facilè negotio impeditur. Sic etiam ſi quibus maribus veretrum oſſeum dedit, ac ita efformavit Natura, ut in coitu tumefactum nodos quoſdam in medio excitaret, quibus cogeretillos cum fœminis cohærere, ejuſdem ſpeciei fœminis ita vulvam efformavit, ut retinendo Maris genitali apta eſſet; non ſic autem in aliis fœminis, quarum mares membro non ita conſtituto dotabantur. Itaque quanam ratione canis ovem inire poterit, aut etiamſi ineat, quomodo generabit, ſi in ipſa commixtione cum ove cohærere, ut ſua natura fert, nullo modo poſſit; Putandum enim eſt, animalia, quæ inter ſe cohærentia coëunt, nequaquam generare poſſe, ubi neque ſimul cohærere, neque per conveniens tempus perſiſtere in coitu poſſint: canes enim, qui vel ſui ipſorum vitio, vel fœminarum, in coitu adhærere non potuerunt, ſteriles fuiſſe experimento compertum habemus.

Eandem patit difficultatem genitalium conſtitutio quoad magnitudinem, nam quomodo Equus Vaccam imbit, cùm ille membri craſſitie, hæc vulvæ anguſtia pro ſui maris capacitate ſit inſignis? aut quam viam reperiet Camelus ineundi Equam, aut aliam fœminam extra ſuam ſpeciem, aut etiamſi ineat, quomodo in emiſſione ſeminum à fœmina ſimul, & mare facienda concordabit? conſentaneum enim eſt calidiora animalia citiùs, ac promptiùs ſemen emittere, frigidiora ſeriùs. Sed & hoc cauſa erit per accidens impediens generationem inter duo animalia ſpecie differentia, quia impeditur generatio ex impedimento conjunctionis maris, & fœminæ. Nobis autem inquirenda intrinſeca cauſa impediens talem generationem in ipſis ſeminibus inhærens, nulla enim præmiſſatarum ſufficiens ad hoc ex ſua natura videtur.

Galeni quoque ratio ad hoc allata, cùm maximi quidem ponderis ſit, ad trutinam revocanda: ea eſt idcirco, impoſſibile eſſe ex duobus ſeminibus ſpecie differentium animalium generationem ſequi, quia ſemen principium ſui motus non habet in diverſas ſpecies. Quæ ratio licèt experientiâ con- 22
vincatur, quia videmus ſemina Equi & Aſinæ, Hirci & Ovis, Tauri & Equæ commixta generare, habet tamen facilem reſponſionem, quia procedit quidem de quolibet ſemine per ſe ſeorſim ſumpto, neque enim Equinum ſemen poteſt habere motus ſui principium in diverſas ſpecies, neque aliud quodlibet: at ſi conflatum quoddam ex diverſis ſeminibus accipias, jam hoc habebit principium ſui motus ad gignendum tertium quoddam ex diverſis ſpeciebus commixtum, ob communicatam illi à ſeminibus virtutem; ex duobus enim ſeminibus, quæ ſunt partiales cauſæ conceptus, fit unum totum, quod eſt cauſa totalis ipſius; niſi ergo, ut Galenus addebat, quid imped at ſemen à diverſa concipi, quia unum fortè aliud corrumpet, fœtum efformari ex ipſis, non erit ob eam rationem impoſſibile; habebit enim ſemen commixtum ex duobus ſeminibus ſpecie differentibus particularem quemdam motum ad talem aut talem figuram, aut talem & talem formam producend.m, & non aliam: idque fier pro exuperantium ſeminum virtute; quod enim magis exuperabit, plura conceptui tribuet; ſed partim ſemper ſuperate, partim ſuperari neceſſe eſt, cùm utrumque ſemen, ex doctrina Hippocratica & Galenica, habeat principium activum, & paſſivum, tam fœmineum inquam, quàm maſculeum, quod apud Medicos eorum ſequaces eſt acceptiſſimum.

Cæterùm peculiariter eſt à nobis conſideran- 23
dum, an ex homine, & Bruto ſimul commixtis ulla ſequi poſſit generatio; nam hoc, ut dixi, non ſolùm concedunt multi viri doctiſſimi, ſed etiam hiſtorias, de quarum veritate piaculum videtur ambigere, in medium producunt. Vidimus jam animalia multum natura diſſidentia inter ſe jungi, & generare, notiſſimumque eſt, quod de Africa jactatur, ab ipſo quoque Hippocrate noſtro ſecta perpetuò, & certa ſectante, (licet ille de Aſia loquatur, ponens nonnullas Africæ regiones in Aſia, ut expoſitores volunt) *libro de Aer. aq. & loc.* memoratum, ubi & ejus rei cauſam affert dicens, *Vincit enim in ipſis voluptas, quæ ratio eſt multiformes generari partus, præſertim in feris*; quod & Ariſtoteles fatetur *libro ſecundo, de Gener. Anim. cap. quinto*, notandumque illud in Hippocratis verbis, *Quæ ratio eſt multiformes generari partus, præſertim in feris*, quaſi non diffiteatur, in aliis ſpeciebus, & in humana quoque, idipſum contingere. Plutarchus etiam *in libro cui tit. Quòd Brut. rat. utant. prope finem*, manifeſtè manibus pedibusque in affirmantem ſententiam ire videtur, quod homo Brutis commixtus generare poſſit, dicens; *Etenim cum capris, & ſuibus, & Equabus ſe commiſcere, & viri tentarunt, & fœminæ propter ferarum maris inſanierunt. Ex hujuſcemodi verò nuptiis, & Minotauri, & Ægipanes, &, ut ego quidem puto, Sphinges, & Centauri vobis oriuntur. In parallelis autem, numero 54.* ex Ariſtotele hiſtoriam enarrat Ariſtonis Ariſto-

Aristonymi Ephesij Demostrati filij, qui Asinæ sese immiscuit, & inde Onoscelen virginem specie honestissimam tulit. & *num. seq.* de Fulvio Stella meminit Equam comprimente, quæ ex eo congressa Hipponam formosissimam puellam peperit. Plinius præterea *lib. 7. cap. 7.* Indos feras comprimere affirmat, & inde semiferos partus nasci tradit. Quin & *lib. eod. cap. 3.* sub Claudio Cæsare se vidisse Hippocentaorum narrat ex Ægypto allatum, ac melle asservatum. Huic, inquit, anterior pars humana, equina posterior erat. Non videtur autem conveniens Plinio in his, quæ se vidisse affirmat, fidem derogare, maximè cùm ipse Imperator, ad quem scribebat, & alij permulti ex principibus viris tunc temporis possent scribentem falsitatis convincere. Sed & Ælianus Centauros admittere videtur, *lib. 17. de Animal. cap. 9.* & Onocentauram visam se audivisse docet: quin *idem lib. 6 cap. 42.* protritam illam historiam in medium affert Capræ ab adolescēte pastore adamatæ, & compressæ, ex qua puer natus est caprinis pedibus, sed humana facie. Pastorem autem dormientem ab hirco ob zelotypiam narrat occisum.

Sed & Veronæ visum Centaurum, & à viro quodam impunè interfectum, dicit Franc. Petr. *lib. 4. Memorab. tr. 6. cap. 20.* ex quo Corasius, quem refert Menoch. *de Arbit. lib. 2. casu 491. numero 27.* Multi ergo ex Recentioribus ob hæc concedere non recusarunt similes partus ex hujusmodi hominum cum feris commixtionibus suscipi posse. Ut Cardan. *de variet. lib. 7. cap. 31. vers. Lupos esse Canes.* Jacob. Rueff. *de mulier. libro quinto, cap. 10.* Mercat. *libro tertio, de ster. & pragn. aff. cap. 7. & in consult. num* 20. Capivacc. *libro quarto. Pract. cap. 6.* Roderic. à Castrens. *de morb. mulier. part. 1. libro tertio, cap. 11.* Weinrich. *de Ort. monstr. cap. 15. & 16.* Andr. Laur. *Anatom lib. 8. quæst. 14.* Fortun. Fidel. *libro tertio, Relat. cap. ult.* Ambros. Paræus *libro 23. cap. 12.* Licet. *libro secundo, de caus. Monst. cap. 68.* Bauhin. *de Hermaphrod. libro primo, cap. 10.* Sennert. *libro quarto, pract. part. 2. sect. 4. cap. 10.* Sebast. Nas. *in pract. Meth. med. part. 1. sect. 2. digr. 2. q.* [Reies *pag. 326. Horst. Oper. medic.*] & ex Jurisconsultis Gloss. *in l. Quæret aliquis ff. de verb. signif. verb. fataliter, & alij.* Hieron. Mag. *Miscell. libro primo, cap. 20.* Torrebl. *Dæmonolog. libro secundo, cap. 32. num. 10.* & novissimè Alphons. à Carranz. *de Part. cap. 17. num. 77.* cum aliis ibi per eum adductis *num. 91. vers. Quinta istarum* & ex aliis Professoribus Polyd. Virgil. *lib. 3. de Prodig.* Martin. Delr. *libr. 2. disquis. magic. quæst. 14.* apud quem etiam nonullas historias vide; relinquam Manilium, ex quo idem Delrius, & alios; omittam quoque Avicennam, *lib. 18. de Animal.* & cum his quoque sentientem Cardanum, *lib. 14. de variet. cap. 77.* aliosque Astrologos, qui concedunt quidem talia monstra nasci posse, non ad virtutem tamen ipsorum seminum, sed ad Stellarum referunt. Consultò etiam omitto nonnullos alios scriptores, qui ex historiis fidedignissimis facti possibilitatem comprobarunt, quos tamen si quis legere desiderat, auctores præcitatos evolvat, præcipuè autem Schenck. *in Observat.* Weinrich. Licet. Paræum, Bauhinum [Castannedam, Torquemadam,] & alios. Solùm addam, fortè aliis quoque notam historiam, sed quam ex manuscripto quodam diario Paradis de Crassis habeo, nempe Romæ in Regione Montium, mulierem fœtum semicanem edidisse regnante Leone Decimo. Et tamen nonnulli ex iisdem Auctoribus, qui id fieri posse concesserunt, aliàs negarunt, ut Plut. *in libello, qui inscribitur. Quòd non oporteat fœnerari*, ubi videtur pro impossibilitate generationem existimare, in his verbis: *Minimè*, inquit, *Usurariorum genus pessimum inveniretur, quemadmodum neque Centauri, neque Gorgones.* Ad impossibilitatem etiam retulit id ipsum Ovid. *lib. 4. Eleg. 7.*

— credam priùs ora Medusæ
Gorgonis anguineis cincta fuisse comis.
Esse Canes utero sub Virginis, esse Chimæram,
A truce quæ flammis separat angue Leam.
Quadrupedesque homines cum pectore pectora junctos,
Tergeminumq; virum, Tergeminumq; canē.

Quin & Leges ipsæ hujusmodi animalium ortus ad impossibile reducendos censuerunt, *ut § 1. Inst. de Inut. stipul. & l. si ita stipulatus. ff. de verb. oblig. & alibi,* ut per Torrebl. & Carranz. *loc. sup. cit.*

Cæterùm non desunt in hac re aliæ plures difficultates; & primò historias Centaurorum, alio- 24
rumque monstrorum semihumanotom suspectas mihi mirum in modum facit eorundem corporum constitutio, quòd nempe partim humana, partim ferina membra sortirentur; nam primò hoc apertissimè commonstraret semina, ex quibus sunt generata, non fuisse tota per tota commixta; at ostsi se- 25
mina ita misceantur, concipi in utero non possunt; aliter posset ex alterutro tantùm semine fieri generatio, quod est impossibile. Secundò, dato quòd semina sint quidem commixta in utero, certè oportuit ea disgregari, ut unumquodque sibi appropriata membra generaret, atque unum exempli gratiâ generaret caput humanum, alterum verò pectus helluinum, & sic mixtionem illam dissolvi oportuit, ac invicem semina segregari, quod non est verisimile. Tertiò, necesse fuit dari duo agentia totalia in uno individuo, quod nequaquam concedendum, nam utrumq; semen oportuit à proprio agente regi ad hæc, & non alia membra, hoc & non alio charactere insignita efformare; siquidem si ex utroque unum agens esset conflatum, membra commixta generasset, non hæc humana, illa belluina. Deniqoe si ab experientia fides desumenda est, nunquam videmus animalia ex seminibus diversæ speciei enata, habere partim membra unius, partim alterius ex parentibus, sed commixta, ita ut aut totum magis ad unius, quàm ad alterius similitudinem accedat, sed retineat tamen aliquid, aut certè ad nullius, hoc est, non magis ad unum, quàm ad alium; at nunquam scio repertum mulum capite equino, reliquo corpore asinino, neque item Hippotaurum capite prorsus Taurino, corpore reliquo prorsus Equino, licèt *Iul. Obseq. de Prodig. numero 46.* referat Frusinone Agnum natum capite suillo; hæc tamen, & siquæ alia his similia referuntur, fabulosa puto, aut habere quandam similitudinem, ut habent etiam quando ex diversis specie generantur, ad parentum imaginem, quam tamen, ut dixi, nunquam simpliciter, & absque ulla convenientia cum altero repræsentant.

Denique, præterquam quòd de raro, immò rarissimè fit, ut tam ab humano sensu deviet homo, ut
se cum Brutis commiscere in animū inducat suum, 26
existimandum est quamplurima etiam in tam nefario coitu intervenire, quæ seminum miscellam, & ex iis generationem prohibeant, ferarum nempe ipsarum inobedientiam, quæ ab aliis maribus extra suam speciem subigi, aut cum alienis fœminis conjungi se non patiuntur. Hominis ipsius etiam extremâ lasciviâ gliscentis abominationem, & verecundiam. Vindicis item divinæ, & humanæ

Legis timorem, necnon coëundi rationem, membrorum genitalium disparitatem, cujusvis proclivitatis alterius in alterum, & reciproci amoris absentiam, & alia id genus, quæ me maximè in eam opinionem manuducunt, quòd etiamsi sæpe sæpius contingeret tam horrenda, & abominabilis commixtio (quam D. O. M. ab humana progenie eliminet) nonnisi summa cum difficultate, aut fortè nullo modo succederet generatio.

Sed neque hæc, licèt de facto generationem hujusmodi prohiberent, rei possibilitatem adimere
27 videntur. Quid ergo ad tam implicitam dubitationem respondebimus? Post seminum concursum, quem nihil impedire posse, nemo est qui dubitet, videndum an quicquam sit, quod eorum commixtionem possit prohibere. Substantiæ, vel materiæ dissimilitudinem causari possumus. Et quoad substantiam, nimis certè distare videtur per-
28 fectio caloris seminis humani à belluini. At si in quibusvis viventibus calorem inesse quendam cœlestem, ac divinum admittamus, quod demonstrat præ cæteris Fernel. *lib. 4. Physiol. cap. 1. & alibi*; ca-
29 lor seminis humani à belluini calore differet tantùm secundum magis, & minus; non erunt ergo contrarij, ita ut semina commisceri prohibeant; immò calor magis perfectus vivificabit, non corrumpet calorem insitum seminis belluini, proprium enim videtur cœlestis caloris vivificare, non
30 corrumpere. At nonne substantiarum dissidentiam indicant experientiæ in medium productæ hujusmodi miscellæ, humani nempe, & belluini seminis? quippe cùm ex illis pateat, nequaquam mixta fuisse tota per tota, cùm partim generaverint membra humana, partim belluina, non promiscuè commixta, ut in cæteris animalibus animadvertuntur, quæ ex parentibus specie differentibus procreantur? Adde quòd anima, quæ est in semine humano, aut animæ facultas nimis distat à natura animæ, quæ deducitur ex semine belluino. Sed aliâ tamen ex parte non videtur ulla anima, aut ulla animæ facultas effingi in semine posse, quia facultas, animæ facultas est, unde si ulla adesset facultas animæ rationalis in semine humano, adesset & anima rationalis, quod non est verisimile; sed hæc longioribus prosequitur Thom. Fien. *libro de form. fœtus, quæst. quinta*, Verùm quoad materiam, an fortè quia unum semen magis altero crassum, tenue, frigidum, siccum, calidum, humidum, idcirco semina misceri prohibentur? Certe neque hoc, saltem de necessitate, quia unum semen alterius qualitatem moderabitur, si commisceri permittantur. Misceri ergo semen humanum & belluinum, non est quid quod prohibeat. Dehinc in actum produci, & inde aliquam generationem sequi, quæcunque tandem illa futura sit, adhuc non video quid impedimento esse possit. Quòd si hæc aut nunquam, aut tam de raro conspiciantur, non facti impossibilitas, sed causarum ex accidenti concurrentium impedimentum incusandum. Quale vero monstrum, qualisve partus ex tali seminum commixtione nasci possit, utrùm habens partim humana membra, partim belluina, an potiùs ita simul commixta, ut in aliis, quæ ex specie diversis parentibus orta videmus, conspiciuntur, aut aliud quoddam animal, ingenuè fateor ancipitem me adhuc detineri, neque posse experientiá orbatum (summum enim nefas in his experientia) quicquam certi determinare; quòd enim homo inde nasci possit, facilè non dixerim, & multo minùs quod bellua; Quid ergo concludendum? semina quotumcunque animalium, homine excepto, animam continere certum esse debet. Semina igitur eorum cum pari semine junguntur, nempè Maris, & fœminæ aptum locum nacta in Pisces, in Aves, in animalia cætera abeunt, anima ipsa, quam continent, materiam seminum & sanguinis materni informante, in Homine autem semen à Parentibus decisum animam non continet, sed spiritum tantùm disponentem semina ad recipiendam animam rationalem à Deo, simul ac semina utriusque junguntur, infundendam. Modò cùm semen alterutrius ex parentibus sit tantùm partialis causa generationis, ex se nihil generat, sed necesse habet jungi compari semini, ut homo indè generetur. Si ergo pro semine humano semen belluinum ex parte alterutrius concumbentis obvium fiat, non potest simul jungi, quia semen belluinum animatum est, habetque in se formam suæ speciei propriam, nempè animalis illius, cujus est semen, & incapax ex hoc est ad recipiendam formam alienam, semen autem humanum habet dispositionem ad recipiendam animam rationalem, non aliam, undè neutrum potest novam formam admittere, itaque non videtur, quod ex semine humano, & belluino possit quicquam generari. Sed illud non inficiari auderem, monstro nascente, ut natum aliquando jactant, quoquo modo commixta membra humana, & belluina habente, evidens indicium facere, ut nefarij incestûs Reus exquisitissimis tormentis torqueri possit; Fortè enim D. O. M. ad tam ineffabile scelus expiandum, poterit permittere, ut ex infami hujusmodi commixtione aliquid nascatur, ut eo indicio Reus debitas pœnas luat, ad hoc enim maximè pro Jurisconsultis tota hæc rerum series pertinere videbatur; quod si quid aliud est, quod pro ipsis faciat, hinc etiam facilè recolligere poterunt.

SUMMARIUM.

1 *Necessitas sciendi, quænam monstra rationali Animâ sint prædita.*
2 *Fœtus ad aliquos effectus dici potest monstrosus, ad alios autem non.*
3 *Monstrum ad effectum quod baptizari non possit quando dicatur.*
4 *Fœtus humanam figuram habens pro homine habendus.*
5 *Fera ex homine concipiens poterit in aliquorum sententia generare aut hominem, aut feram, sic & mulier ex Bruto concipiens generare aut hominem, aut Brutum.*
6 *Ad hominis perfectionem videtur requiri figura humana.*
7 *Sola anima sine corporis perfectione sufficiente non facit hominem.*
8 *Quod formam hominis, id est, figuram non habet, rationalem animam habere non præsumitur.*
9 *Effigies externa est prædominantis seminis indicium.*
10 *Caput est præcipua rationalis Animæ sedes.*
11 *Fœtus humano capite pro homine habendus.*
12 *Totus homo in facie, & solus Homo facie dotatur.*
13 *Monstra in dubio baptizanda.*
14 *Fœtus humanus capite belluino an pro homine habendus.*
15 *Fœtus capite belluino quando pro homine existimandus.*
16 *Monstra ex homine, ab humana figura prorsus degenerantia in speciem alienam, nihil humani habent.*
17 *Monstri bicorporis alterum, quod videtur sensu carere, an homo sit.*
18 *Monstrum rationalem animam habere, si humanâ figurâ sit præditum, an verum sit.*

Quæ Monstra ex humana specie rationalem animam sortiantur, quæ non.

QUÆSTIO IV.

PRoximum ab his est, ut videamus, quænam monstra ex humana specie quomodocunque enata

enata rationalem animam sortiri pronunciare liceat,
1 at, quæ non; ab hoc enim plura maximi momenti
dubia dependentiam habent, nempe an fœtus baptizandus
ptizandus sit necne, an rumpere debeat testamentum,
tum, an succedere debeat in paternis bonis, an im-
2 punè occîdi possit, & alia quamplura. Non enim,
etiamsi monstrosus fœtus sit, semper eodem modo
ad quoscunque effectus pro monstro habetur, sed
ad aliquos monstrum dicitur, ad alios non. Simpliciter
pliciter tamen Monstrum dicitur, quandocunque
aliquod enorme vitium habet, vel in excessu, vel in
3 defectu, vel in conformatione membrorum. Ad
effectum autem quòd baptizari debeat, nunquam
dicitur Monstrum, quandocunque humanam figuram
ram retineat, nisi fortè quando cum hoc, nullo sensu
su præditum esset; quemadmodum ad effectum
quòd possit impunè occîdi, non sufficit quævis etiam
iam enormis monstrositas, nisi enormiter à figura
humana recedat, & verè homo dici non possit. An
autem enormis læsio in excessu, vel in defectu
membrorum impediat, in paternis, aut maternis
bonis succedat, Jurisconsultorum est definire: nam
nisi illud sit, quòd hujusmodi fœtus pro vitalibus
non habentur, & idcircò testamentum non rumpunt,
punt, non video quid in causa esse debeat, cur paternâ,
ternâ, aut maternâ hæreditate defraudetur; nisi
fortè defectus esset enormis membrorum principalium,
palium, ut si monstrum esset Acephalum, hoc est,
sine capite, tunc enim nequaquam palam esset, an
homo esset, necne.

4 Videndum ergò quæ monstra Animâ humanâ
dotentur, quæ non. Putarunt aliqui nullum in
hoc dubium intervenire, quandocunque fœtus humanam
manam figuram habeat: ita Fortun. Fidel. *lib. 3. relat.
lat. cap. ult.* in qua sententia sequitur, quòd Equa,
5 vel Bos possit generare verum hominem, nam potest
test etiam, ut credit, Equa, vel Bos homini commixta
mixta generare fœtum, qui humanâ figurâ perfectissimè
ctissimè dotetur, nihilque Brutinæ retineat. Sic
& Mulier ex Bruto concipiens, aliquando Brutum,
aliquando Hominem generare poterit, sicque ferunt
runt Attilam Hunnorum Regem, ex cane, & muliere
liere susceptum, unde Torquat. Tass. *Cant. 17.
Stanza 70.*

Ben si conosce ad volto Attila il fello,
Che con occhio di Drago ei par, che guati,
Et ha faccia di Cane, & à vedello
Dirai, che ringhi, è udir credi i latrati.

In hanc ipsam sententiam ita ex Jurisconsultis
inclinat Torreblanca *lib. 2. Dæmonolog. cap. 33. à
numero 22. ad plures sequentes*, ut putaverit, Satyros,
ros, aliaque hujusmodi animalia semihumanâ figurâ
gurâ insignita, & homines esse, & rationis participes,
pes, natosque ex nefanda Hominum cum feris
commixtione.

6 Videtur autem ad hominis perfectionem, corporis
poris sufficientem quandam perfectionem requiri,
7 quia sola Anima non facit Hominem sine ejusdem
corporis perfectione. Plat. *in Convivio, & ibi* Ficin.
orat. 4. Cic. *in somn. Scip.* & ex Jurisconsultis Baldus
dus *in l. 2. in princ. C. de Post Hered. instituend.*

8 Unde apud Jurisconsultos, quod formam, id est,
figuram Hominis non habet, rationalem Animam
habere non præsumitur, ut ex eodem Bald. Carranz.
ranz. *de Part hum. cap. 17. numero 25.* quandocun-
9 que ergo in externa figura humana elucet effigies,
etiamsi fœtus ex nefaria aliqua commixtione hominis
minis cum Bruto nasceretur (si modò id in via naturæ
turæ succedere possit) fœtus ille Homo dici debet.
Et ratio pro hac sententia est evidentissima, quia externa
terna effigies prædominantis seminis indicium est,
ad cujus formatricem facultatem consequitur:
determinantur enim semina à sua specifica natura
ad talem, & talem membrorum, corporisque
efformandam figuram, & non aliam, ut jam probavi.

Sed dubium hoc maximè procedit in his monstris,
stris, quæ cum aliqua parte, vel aliquibus membris
bris humanis mixta etiam habent membra bellina,
luina, ut esset Centaurus, Onocentaura, Satyrus:
præcipuè autem dubitatur de iis, quæ caput humanum
num cum corpore belluino, aut belluinum cum
humano corpore sortiuntur; & circa id videretur
facilis responsio, si de sede principatus Animæ constaret,
staret, de qua cùm non sit hîc aptus locus ad discepiandum,
ptandum, cum Medicis me sentire, imò cum ipsa
Ecclesia Catholica, dicam, (quæ, ut idem Fortunatus
natus dicebat, sacrâ, ac vitali Baptismatis aquâ 10
caput respergit, non pectus,) si caput esse præcipuam
puam rationalis Animæ sedem firmavero; quam
sententiam, ut Medicos omittam communiter ei
adhærentes, comprobat ex Jurisconsultis Carranza,
za, *de Part. cap. 17. numero 29.* Et ex his videretur
dicendum, quòd ubi fœtus capite humano insignitur,
atur, præsumptio sit latentis Animæ rationalis: 11
nam totus Homo in facie, ut dicebat Majol. *dier.* 12
canic. colloq. 2. imò facies soli homini propria est,
ut ex communi sententia dicit Andr. Laur. *Anatom
tom libro undecimo, cap. primo*, & tamen, proh.
naturæ nostræ infœlicitatem! Sub humana facie
ferinum animum celari, an non quotidiè experimur?
mur? utinam ant animo facies responderet, aut saltem
tem illud succederet, quod in voto habebat Franciscus
ciscus Balduccius Poëta Siculus in suis carminibus,
nitore & lepore suspiciendis, dicens:

Deh che non dassi à noi nell' altrui seno
Di Lince à guisa penetrar gli arcani,
O per ampia fenestra al manca lato
Mirar il cor svelato,
Pria che d' am... accor gli affetti insani?
Oh qual vedrian celarsi
Sotto sembiante human sensi inhumani, &c.

Et tamen constat, Monstra quædam superiores
partes humanas habentia, inferiores belluinas, humani
mani nihil habuisse, cùm neque humanam vocem
ediderint, aut alio quocunque signo se homines
prætulerint; unde cùm quæritur, an talia baptiza- 13
ti debeant, necne, non malè forte diceretur, si modò
dò id per Canones liceat, ea sub conditione esse baptizanda:
ptizanda: nam esse omnino in dubio baptizanda,
ex Petr. Gregor. dicit Carranz. *ubi suprà, numero
ro 31.*

At verò non quia præsumptio ex humana effigie
desumpta id operetur, ut cum ea conjungatur Ani- 14
ma rationalis, constat idcireò, an si fœtus humanus
nus caput belluinum habeat, caninum putà, equinum,
num, caprinum, vitulinum, quales plures habentur
tur apud Jul. Obseq. Arnald. Sorbin. Paræum, &
alios, pro bellua sit existimandus, necne. Carranza
za *ubi suprà, numero vigesimoseptimo*, voluit hujusmodi
modi monstra inter homines non esse connumeranda.
randa. At quidem, si nulla commixtionis suspicio
cio adfuerit seminis belluini, cur, quod ex humanis
nis seminibus natum est, pro homine non est habendum,
dum, cùm hæc, ut aliàs ex Aristot. dixi, non sint
verè talia, sed per similitudinem talia? Ergo distin- 15
ctione hîc opus est, si enim ulla affuerit commixtio
belluini seminis, pro homine non temerè hujusmodi
modi partus esset habendus, aliàs autem omnino
pro homine existimandus, quod maximè proce-

det, si etiam vox ipsa humana, & vagitus humanus erit.

Cæterùm alia monstra, quæ interdum mulieres pariunt ab humana figura aliena, imò verò nonnullorum aliorum animalium effigiem prorsus sortita,
16 ut serpentes sunt, Bufones, Ranæ, Soleæ, Glires, Leporet, Tincæ, & si quæ alia id genus sunt conspecta, ex mulieribus genita (quæ omnia ad vitalis Molæ genera reducenda) in nullo censu habenda: nam non modò talia monstra humani nihil in se habent; sed neque perfecta animalia ejus generis sunt cujus effigiem præ se ferunt: Itaque de his nihil in medium afferendum, occîdi enim possunt, & in sterquilinia abjici.

17 Sed remanet adhuc dubitationi locus circa Monstra quædam bicorporea, vel bicipitia, quorum alterum aliquando conspicitur non modò cujusvis humanitatis expers, sed etiam cujusvis sensus: tale vidimus hîc Romæ annis præteritis; adhærebat enim integro, & optimè quidem conformato puero (cujus historiam cum aliis nonnullis in fine hujus tituli damus) alter imperfectus puer secundùm reliqua membra, sed capite bene conformato, nullo tamen erat sensu præditus.

De hujusmodi monstris dubitari, inquam, potest, an utrumque rationalem animam sortiatur, & ego quidem, si exemplo quod retuli, quicquam fidere licet, dicendum putaverim, imperfectum illum puerum, etiamsi caput optimè conformatum haberet, nequaquam rationalem animam, imò fortè nec sensitivam fuisse sortitum, aut hanc quidem admodum imperfectam: sed fuisse pato inutile quoddam membrum nihil habens perfecti animalis, nisi augmentationem, & nutritionem: quomodo ergo tam imperfectum corpus, vix perfectionem consecutum quorundam imperfectorum animalium, sensu dilatationis & constrictionis insignitum, rationalem animam sortiri potuerit, quæ insuper in eo lateret, nullâque sibi propriâ operatione, imò ne inferioris quidem ullius animæ sese proderet, ego quidem non video: nisi sufficere dixeris externam configurationem, ad hoc ut animâ rationali dotari præsumeretur, quod nullatenus admiserim. Scio hunc puerum sensim à perfecto fuisse baptizatum: an rectè, & secundum rationem id factum, neque affirmo, neque nego, quod enim Ecclesia Catholica in hoc determinet, expecto, cui & in hoc & in cæteris omnibus humiliter me subjicio. [Vide Straussij *Fætum Mussipentanum*, & Deusingij *Secundinas Mussipontan.*] Interim verò non magis me moveret de hoc addititio puello dubitatio, quàm moveret me de aliis quibusdam superfluis membris, quibus monstra quædam insigniuntur, aut de aliis corporibus, absque capite tamen aliàs à perfecto homine prodeuntibus, & qualem historiam narrat Paræus *libro 23. cap. tertio*, & Amat. Lusit. *Curat. Medicin. cent. 3. cur. 57.* Vir enim erat is, de quo Paræus, ex cujus alvo veluti consutus alter homo propendebat membris omnibus, capite excepto, absolutus, erat autem vir ille quadragenarius, visusque est tum primùm anno Domini 1530. is verò, de quo Amatus, puer erat Illiricus sexennis, boni sanè habitus, exactè, ac perfectè omnia sua membra habens, monstrum tamen præ se ferens, quia ab ejus umbilico thoracem versus, alterum pueri corpusculum deducebatur, absque tamen capite, sed duo habebat crura, duo brachia, sed utraque immobilia, ano carebat, sed scroto absque didymis, (id est, gemellis testibus) ornabatur, non secùs ac pelle oblonga quadam glandis vice, per quam urina ferè semper destillabat, sed puer cùm mingebat, per hanc quoq; viam urinam de repente emittebat: Fuit autem hoc monstrum Anconæ, anno 1532. Hactenus Amatus. Simillimum (fortè etiam idem, nisi temporis diversitas obstaret) illud est, quod à Langio describitur, Argentinæ natum, anno 1556. de quo vide apud ipsum *libro secundo, epist. 8.* Francosurti visum. Non dissimile quoque illud est, de quo Beniven. *de abd. ac mir. sanat. cap. ult.* quod Alexandra quædam mulier ex agro Mediolanensi spectandum obtulit Florentiæ, cujus historiam ab ipso require. Simile & illud de quo est Epigramma Pierij Valeriani, quod mihi communicavit omnium bonarum literarum scientissimus D. Gaspar de Simeonibus; & tale etiam illud denique est, cujus historiam attulit Plater. *libro tertio, Obs. tit. de deform.* De quibus omnibus dubitari non potest, quòd & additamenta fuerint ex luxuriante semine enata, & quòd nullam, ne per somnium quidem, rationalis Animæ potentiam sortirentur. Quamobrem quemadmodum hæc addititia membra, vel corpora nihil dubij circa hoc pariunt; sic etiamsi perfecta sint, & capite dotata, & tamen nullum omnino sensum præ se ferant, ut illud, de quo agebam, rationali animâ non dotari, salvâ semper veriori sententiâ, asseveratem.

Et ex his deducendum videtur, absolutè verum non esse, quòd ubi caput figurâ humanâ sit insignitum, monstrum pro homine sit habendum, ut volebat Fortunatus; nam non satis est ad hoc externa configuratio, sed necesse est, ut propriis operationibus Animal se aliquo modo prodat, ut elicitur ex Arist *lib. 4. Meteor. cap. ult.*

SUMMARIUM.

1 *Sedes Animæ in capite.*
2 *Omnes præcipuæ Animæ operationes à Cerebro.*
3 *Passionum diversitas simul, eodemque momento in eodem animali vigens geminam animam in monstris bicipiti ostendet.*
4 *Duplici corde nata bicorpora monstra, unico tamen capite, unicâ voluntate reguntur.*
5 *Animal unicum, si unicum cor habeat, geminum, cùm geminum, ex Aristotele.*
6 *Geminum caput geminum facit animal, & num 9 & 10.*
7 *Animal nullum duplici corde, ut duplici capite.*
8 *Cum gemino capite non reperiri geminum cor, contra Martinum Vvenrichium.*

Bicorporea monstra, & quæ principaliora membra duplicata habent, pro unico-ne homine, an pro gemino habenda.

QUÆSTIO V.

HUjus quæstionis decisio cum superiori in hoc
conveniet, quòd ex cognitione sedis principa-
tus Animæ & ipsa dependet: quam in controver-
siam ad præsens revocare, neque temporis, neque
scribendi opportunitas permittit. Statuamus ita- 1
que, ac supponamus, ut in superiori quæstione fe-
cimus, sedem hanc in capite, hoc est, in Cerebro
esse, ut verè est, cùm clarissimè pateat, cætera vis-
cera, ipsumque Cor aliis multò præstantius, ob
Cerebrum facta, non è contra, Galen. *libro sexto,*
de usu part. cap. decimoseptimo, & alibi. vide quæ
ad hunc præ cæteris affert Andr. Laur. *Anatom. libro*
primo. quæst. quarta, & novissimè Æmil. Paris. *de*
subtil. Microcosmica lib. octavo, exerc. 1. cap. quarto.
Omnia

2 Omnia enim in conficiendo materiam insudant, quæ dehinc nobilioribus Cerebri functionibus inserviat: ab eo enim dependent, originemque desumont sensus omnes tam externi, quàm interni, ac singuli motus in animali perfectiores. Per Cerebrum actiones nostras determinamus, atque ad hunc aut illum finem dirigimus, corpus quò libet movemus, quò libet trahimus, & hoc maximè quidem declarant veritatem habere Monstra duobus capitibus insignita, quomodocunque tandem in corpore situentur, quæ semper habent disjunctas operationes. Conspicitur enim sæpè sæpius in unico corpore bicipite, tamen diversas uno eodemque tempore passiones dominari, atque uno eodemque momento voluntatem in diversa rapi, alterum enim lætitiâ afficitur, mœrente alio; ridet unum, flente altero; loquitur unum, altero tacente; dormit, altero vigilante; blanditur, altero iratum præ se ferente, quin inter seipsa pugnare duo capita in uno corpore conspecta sunt, extatque de hinc Epigramma de gemellis connatis, (præter historiam ex Gisberto relatam à Majol. *dier. canic. part. 2. coll. 2.*) à Francisco Petrarcha *tr.6 de rer. mem. cap.* 21. relatum in quo præter alia hæc habentur:

Non verò nobis unus somnusq; cibusq;,
Nec risus nobis, fletus & unus erat.
Unus membra dabat somno, ridebat & alter,
Surgebatq; unus, flens quoq; & alter erat.

3 Hæc autem passionum contrarieras, simul &
semel apparens, an accidere potuerit, ubi unica
fuisset in ambobus anima, videant qui cor pro sede
4 rationalis Animæ posuerunt. Nam contrà, ubi
Monstra unico capite dotata corpore duplici, duplicique corde nata sunt, unicam, & à se ne latum quidem unguem discrepantem voluntatem habuisse compertum est; unico enim rectore, unicâ animâ in unico capite domicilium habente, gubernabantur. Tale monstrum à Valleriola describitur *libro primo, loc. comm. cap.* 18. à cervice infrà totum bicorporeum, & aliud simile describitur à Paræo *libro vigesimoquarto, cap. secundo*, &
5 à Fortun. Fidel. *loc. sæpe cit.* Itaque non obstat Aristotelis sententia, quòd Animal tunc unicum cen-
6 sendum sit, cùm unicum cor habet, geminum cum cor geminum sortitur: nam dicendum videtur, geminum caput geminum animal facere; quemadmodum enim Arist. sententia vera esset, si Animæ principatus in corde resideret, ut ille sentiebat, sic nobis, qui in capite, ut veritas persuadet, illum collocamus, ex capitis geminatione geminum Animal emanabit.

Non desunt tamen aliqua in naturalibus, quæ Aristotelicæ sententiæ maximè opitulari videntur.
7 Natura enim producit animalia, quæ secundum suam speciem duplici capite dotantur, nullum autem, quod corde duplici insigniatur, quia unicum animal cum duplici capite stare potest, non autem cum duplici corde, nam tunc esset duplex anima in unico corpore, quod nequaquam succedere potest: neque obstat id Quod Ælian. *libro* 14. *de Animal. cap. sexto*, narrat de elephantis quòd nempè duplici corde dotentur, nec quod ex Theophrasto Gell. *libro* 16. *Noct. Att. cap.* 15. Plinius *libro* 11. *nat. hist. cap.* 37. Ælian. *de Animal. lib. decimo, cap.* 35. Petr. Crinit. *de honest. discipl. libr.* 13. *cap. septimo*, Majol. *dier. canic. part.* 1. *coll.* 7. retulerunt, Perdicibus nempè in Paphlagonia bina corda esse, hoc enim falsum esse constat, & impossibile, ac fabulosum demonstrat Card. *lib.* 7. *de Variet. cap.* 36. & ego non majorem veritatem habere credo, quàm quod ex Theopompo iidem Gellius *ubi suprà*, & Ælianus *lib.* 7. *cap.* 27. tradiderunt, nempe Lepores in Bisaltia bina jecora habere.

Circa capitis tamen geminationem magis acceptum universum est, quod de Amphisbæna narratur, de qua Nicand. *in Theriac.* Solin. *de sit. orb. cap. vigesimo nono*, Plin. *libro octavo, cap.* 23. Ælian. *libro undecimo, de Animal. cap.* 25. Majol. *dier. canic. part.* 1. *coll.* 8. quam omnes firmant duplici donari capite, unde Lucan. *de Bell. Pharsal. lib.* 9.

Et gravis in geminum surgens caput Amphesibæna.

Quinetiam Diod. Sicul. *lib.* 2. ex quo Majol. *ibid.* de quodam animali meminit quatuor capitibus insignito, & apud eundem Majol. *part.* 1. *coll.* 9. quorundam Cancrorum viridi colore insignium mentio exstat, qui bicipites sunt, licèt unum caput altero majus habeant.

Sed hæc aut falsa esse, aut monstrosa, & adhuc incomperta satis patet, & de posteriori satis declarat quod à Leone Africano, ex quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 22. unico capite sit descriptum: de Amphisbæna porrò dubitat Avic. *6. 4. tract. 3. cap.* 41. & ipse Albert. Magn. *lib.* 25. *de Animal.* qui tamen aliàs videtur maximè credulos.

Neque ullam veritatem habet id, quod Mart. 8
Weinrich. *libro de Monstr. cap.* 49. tradidit, nempe cum gemino capite, geminum cor etiam reperiri esse necessarium; experientia enim falsitatis hanc assertionem convincit, cùm ex Autopsia in dissertionibus contrarium apparuerit, non semel, aut bis: nam Paræus de Monstro illo Lutetiano ita habet. Anno Domini 1546. mulier Lutetiæ sexto gravidi tans mense fœtum peperit, geminum caput, bina brachia, & quaterna crura habentem: ejus mortui cadaver cùm dissecuissem, unicum cor reperi. Quæ autem addit, à veritate, & communi Medicorum assensu dissona sunt, ab Aristotele enim decipi se passus est, ex quo, inquit, scire licet, unicum eum infantem extitisse. Secundo, Fortunatus Fidelis *loco cit. libro tertio, cap. ult.* hæc habet. Proditum est à doctissimis quibusdam viris, atque ego ab oculatis testibus accepi, non multis abhinc annis Panormi monstrum exortum fuisse duobus capitibus, ac reliquis membris ita conduplicatis, ut duos planè diceres, unicum ta[illegible]erat cor agglutinatis utrinque pectoribus, atque unicum tantum spatium efformantibus. Aliud monstrum apud Paræum sic se habebat. Anno Domini 1572. in ponte Sæo ad Andes oppidulo, prodierunt in lucem decimo die Julij, gemellæ fœminæ, cætera membris omnibus perfectæ, nisi quòd alterutrius manus sinistra quatuor tantùm digitis erat distincta. Cohærebant autem anterioribus partibus, nempe à mento ad umbilicum usque, qui ipsis unicus, uti & cor unum erat; hepar verò in locos quatuor divisum.

In puella etiam bicipiti, natâ anno 1544. mense Januarij, de qua Cardan. *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. cor unicum inventum est, licèt bifidum videretur: cujus rei quicquam non mirandum, quia gallum quispiam Diis sacrificans, invenit cor duos ventrices habens, Gallen. referente 7. *de Anatom. admin. cap.* 11. tamen is gallus unicum erat animal. Sed non dissimile prænarratis monstrum fuit Lutetiæ natum, anno 1605. cujus historiam recenset Riolanus filius, ex quo Licetus *libro secundo, de Monstr. cap.* 10. quod coagmentatum fuit ex duobus puellis, am-

lis, amplexu mutuo sterno, & ventre ad umbilicum usque conjunctis, in quibus dissectis repertum est cor, & jecur unicum. Sic & quod Heidelbergæ apud Neccarum flumen ortum est, anno 1544. descriptum ab eodem Liceto, ex duobus masculis infantibus constabat, ventre conglutinatis, duobus capitibus, pedibusque totidem: in cadavere horum dissecto cor unicum extitisse compertum. Aliud apud Cœlium Rhodig. *lect. Antiq. libro 24. cap.* 3. Id infans fuit biceps. Multa in eo mira. Quadrimestris primùm magnitudo, &c. natus est circa Idus Mart. 1514. cor quidem illi simplex, ut assolet, at Jecur duplex, sicuti & Lien. Quinetiam Joan. Faber Linceus bicipitem vitulum annis præteritis secuit non longè ab Urbe natum, anno 1625. & unicum cor invenit, ut refert *in libro de Animal. Ind.* ac denique monstrum bicorporeum natum hic Romæ, anno 1631. circa Mensem Novembris unicum cor habebat, ut ex historia habetur in fine hujus tituli annexa. Ex quibus exemplis, aliis pluribusque prætermissis, quæ ad rem facere possent, perspicuum fit, caput geminum non habere de necessitate cor geminum, atque hoc pacto geminum caput geminum animal constituere necesse est, cùm appareat præcipuas animæ operationes diversificari in geminatione capitis, non autem in geminatione cordis: tum si alia Monstra consideraveris, quæ sub uno capite duo corda habebant, hanc sententiam multò firmiorem judicabis, quia ea unicâ voluntate, & unica Anima regebantur. Licèt mirari subeat Cardanum *lib. 14. de variet. cap.* 77. asseverantem, plures bicipites infantes videri, qui autem geminum corpus habeant, atque unum caput, non ita, ipsium enim falsitatis conveniunt sequentes historiæ: Tale enim fuit monstrum illud in Insula obscuri lacus in Ferratiensi ditione ortum, anno Domini 1579. sub unico capite duo pectora, & reliqua ferè membra omnia conduplicata habens, de quo Licet. *lib. 2. de Monstr. cap. cit.* hoc quidem unicum verè animal, non geminum dixeris. Talia etiam fuerunt monstra illa, de quibus in fine superioris quæstionis locuti sumus ex Amato, Paræo, & aliis. At geminum caput, ubicunque tandem situerit, (dummodò animalitatis particeps videatur, & non ut illud, de quo aliàs, solâ plantarum vitâ vivens) geminum animal constituit; & ita tenet ex recentioribus Sebast. Nasius *in spec. meth. med. part. 1. sect. 2. digress. 2. quæst.* 5. nam & [illegible]stra visa sunt unicum caput loco consueto, & [illegible] in medio ventre sortita. Tale visum est, cætera perfectus homo, cujus è medio ventre caput insigne extrahat, nec secus quàm verum, ac summum Monstri illius caput, hoc monstrificum, & tanquam applicitum nutriebatur; ad virilem ætatem pervenit: duo ergo homines hi censendi erant, & seorsim unusquisque eorum baptismo fuit mundandus, ut ex Medicis concludit Fortunatus, *ubi sæpe.* & Sebast. Nasius *loco cit.* & ex Jurisconsultis Carranza *de part. cap. 17. numero* 95. cum aliis ab eo adductis, ad quos Auctores, si plura lector audire desiderat, illum remitto. Dubium tantùm reliquum erat de Monstris bifrontibus, & quæ geminam faciem, ut Janus pingitur, habent. An pro duobus hominibus, vel pro unico habenda, & prudenter eam dubitationem resolvit idem Sebast. Nasius, *ubi suprà*, quòd si distinctum habeant cerebrum pro duobus hominibus habenda, quia distinctio animarum elicienda ex distinctione perfectissimi organi, per quod proprias operationes exercere valeat. Ergo si disjunctas hæ duæ facies operationes habebunt, & si singulæ suos sensus perfectos sortiantur, duo cerebra habere conjectabimur, & duos homines esse.

SUMMARIUM.

1 *Monstra ex sua natura non vitalia.*

2 *Monstra cur in Matris utero facilè vivant, extra uterum intereant. & num. 4. 5.*

3 *Monstra cur non abortiantur.*

6 *Quæ monstra in ipso ortu intereant.*

7 *Bicipitia monstra, aut præcipuas partes geminatas habentia, non vivunt.*

8 *Quæ ex corrupta, & vitiosa materia monstra generantur, non vivunt.*

9 *Quæ ob figuræ absurditatem, difficultatem partus excitant monstra, non vivunt.*

10 *Quæ non justo tempore educuntur, non vivunt*

Quæ monstra vitalia, quæ non vitalia.

QUÆSTIO VI.

HAnc quæstionem optimè, & prudenter discussit Martin. Weinrich. *de Ort. Monstr. cap* 34. ejusque discussio Jurisconsultorum maximi interest: & primò ea conclusio firma, ratáque remanere debet, ab Aristotele canonizata *libro quarto, de Gen. Anim. cap.* 4. quæ generaliter vera qui- 1
dem est, Monstra scilicet ex sua natura non esse vitalia; atque idcirco inanis omnino censenda, Carranz. *de Part. cap. 17. numero* 33. audacter se in his, quæ sua non sunt, immiscentis explicatio, & hujus assertionis distinctio, quia non obstante, quòd monstra formam humanam obtineant, dummodò enormiter deformata conspiciantur, vel quoad excessum, vel quoad defectum membrorum, vel quoad ipsam conformationem, ut plurimùm, & secundum plurimum intereunt, ob rationes, de quibus infrà, quas legulejus homo hic penetrare non potuit. Sed antequam eas causas assignemus, illud discutiendum est, cur sit nempe, quod Monstra fa-
cillimè in Matris utero vivant, ita ut augescant, 2
& ad ultimos usque menses à Matre portentur, ne-
que de facili abortiantur, ut firmat Cardan. *lib. 12.* 3
de subtil. Audiamus ergo rationem ab ipso Cardano allatam, cur Monstra non abortiantur. Abortus, inquit, de raro fiunt, rariora Monstra, Monstrorum igitur abortus rarissimi. Sed hoc non satisfacit ad dubium, non enim quærimus raritatem abortus Monstrorum inter abortus quoscunque, seu respectu quorumcunque abortuum, sed raritatem abortus monstrorum inter ipsa monstra, & respectu monstrorum, quia monstra ut plurimùm non abortiuntur, ut ipse supponit; sed ego suppositionem hanc veram non credo, nam & monstra abortiva visuntur non in minori numero, quàm Monstra debito tempore nata; quin unam ex abortus caussis puto esse monstrositatem fœtus, tanquam naturæ minùs acceptam, & minùs convenientem. Ad principale ergo dubium, cur scili-
cet Monstra de facili intereunt, idem Cardan. *loco* 4
citato, dicebat, Principio quidem Monstra facillimè in utero vivere, & absolvi, quoniam generantur, & quæ generantur, non eisdem caussis etiam servari necesse est, quibus fiunt. Verùm, addit, cùm à Natura remota sint, & imbecillia, & insaluberrima, cùm primùm nata fuerint, intereunt, Weinri-
chius, *loco suprà cit. cap.* 35. Monstra in Matris utero convivere potiùs dixit, quàm vivere, habere nempe ex vita Matris unde vivant, & idcirco à Matre decisa, & ex se non vivere. 5

In eam

In eam ego sententiam venio, Monstra & facile abortire, & si casu augescant, decisa à Matris utero non vivere: & illud quidem multas habet caussas, multa enim concurrunt in prima monstrorum plasmatione vitæ de directo contraria: præcipuè autem seminum vitia, & dyscrasia, vel dissonantia inter se: eorundem vel luxurians copia, vel defectus uteri, ac Matris, sanguinisque alimentalis vitiosa constitutio, caloris imbecillitas, & alia permulta. Non ergo ad perfectionem deduci possunt, licèt in esse ex talibus principiis deducantur, unde fota calore materno faciliùs, eo destituta difficiliùs vivere ea contingit.

6 Sed ad propositam in quæstionis principio assertionem cum Weinrichio respondeamus, ea maximè Monstra vel in ipso primo ortu, vel quamprimùm ab ortu interire, in quibus princeps aliqua pars in totum abest, vel enormiter quoque transposita, aut læsa est, Ut quod Wittembergæ natum est anno 1525. de quo Licetus *lib. 2. de Monstr. cap. 2.* & aliud Villæfrancæ in Vasconia natum, anno 1565. de quo Paræus *lib 24. cap. 6.* & his similia.

7 Secundò, vitalia non solent esse, quæ præcipuas parte geminatas habent, ut quæ bicipitia, aut bicorpora sunt, quorum plura variis temporibus conspecta, ex quorum numero vix unum, aut alterum vitam ad perpaucos annos protraxisse compertum.

8 Tertiò, quæ ex corrupta, aut vitiosa materia constituntur, & ea de re valde infirma, atque infortuna sunt; ut verbi caussa, quæ ex humana in brutinam figuram degenerare ob id conspiciuntur, & figurâ sunt valde absurdâ, ut quæ taninum caput aut caninum aspectum sortita sunt, quale nobilis quædam primipara annis præteritis est enixa hîc Romæ, & alia ad hunc modum.

9 Quartò, quæ ob absurditatem constitutionis membrorum difficilem partum Matri conciliant, qualia sunt quæ diximus, præcipuas partes geminatas sortiti, quæ vix integra prodire in lucem possunt.

10 Quintò, quæ non justo tempore eduntur, sed hæc duo postrema non ob id intereunt, quòd monstrosa sint, nempe ab intrinseca causa, sed ab extrinseca; quia utraque causa, hoc est, & partus difficultas, & abortus omnibus partubus etiam nihil monstrositatis præ se ferentibus est exitialis; cùm neque ullus partus justo tempore non editus, nec qui multum negotij matri in nascendo facessit, ipseque multum in ea se actione exagitat, vitalis esse consueverit.

SUMMARIUM.

1 *Incubos, & succubos dari.*
2 *Dæmones coitûs voluptate, aut propagationis desiderio non detinentur.*
3 *Dæmones semen habere, & fœcundos esse ridiculum.*
4 *Incubi, & succubi non generant, & num seq. 5. & 6.*
7 *Seminis spirituosa substantia illicò evanescit.*
8 *Mulieres dicentes se ex Dæmone concepisse, vel illuduntur à Dæmone, vel illa alios illudunt.*
9 *Gigantes an ex Incubis.*
10 *Pro filiis Dei in sacra historia qui accipiantur, & ex quibus generati Gigantes.*
11 *Nati ex Incubis an aliquid peculiare ob id habere debeant à cæteris hominibus.*
12 *Ex Incubis non debent generari Gigantes*
13 *Filius ex incubo susceptus, hominis est, cujus est semen, non Incubi.*
14 *Nec quoad corpus, nec quoad animum quicquam peculiare habere debent nati ex Incubis.*
15 *Sprengeri opinio reprobata.*

De Partu ex Incubis suscepto.

QUÆSTIO VII.

DAri Incubos & Succubos Dæmones, qui sub 1
virorum specie cum mulieribus, & sub specie
mulierum cum viris coitum exerceant, & aliàs firmavimus, & eam quæstionem longioribus discutit Mart. Delr. *libro secundo, disquis. Magic. quæst.* 15. & Peter. *in Genes. libro octavo, disp.* 3. præter quamplurimos alios tam vetustiores, quàm recentiores Theologos, & ex Jurisconsultis Torreblanc. *Dæmonolog. libro secundo, cap.* 30. & novissimè Car-
tanz. *de Part. cap.* 20. *quæst.* 10. Neque ob id, quod 2
Dæmones Incubi, & Succubi fiant coitûs voluptate, vel propagationis desiderio detineri illos dixeris, sed hæc ea de causa machinari, ut homines enormibus lascivijs, ac fœdissimis Veneris delectamentis irretiant, atque illaqueent. Dæmones enim, cum spiritus sint, neutro horum moveri ad hæc patranda
censendum, neque enim sperma habent, neque 3
successionem in prole quærunt, cùm immortales sint; unde deridenda Marci illius opinio, de qua præ cæteris Cælius Rhodig. *libro secundo, lect. Antiq. cap. sexto*, volentis Dæmones semen habere, ac fœcundos esse. Licèt autem apud citatum Delrium Cardanus ex Medicis, & Ponzinibius ex Juristis, & alij apud eundem Delr. *in comm. Herc. Fur. Senec. num* 447. contrariæ sententiæ adhæserint, tamen, ut rectè ille addit, minimi facienda eorum opinio. Quemadmodum neque nos à veritate amovere debent Martin. Weinrich. *de Ort. monst. cap.* 11. Joan. Wierus apud Ronssejum, & ipse Balduin. Ronssejus *de hum. vita primord. cap.* 11. qui acriter in hanc opinionem invehitur, absurdam eam existimans; neque etiam alij, siqui pro negativa sententia sunt, cum affirmativa sit magis communis Doctorum, de qua testatur idem Delr. *ubi supra*, utrobique, & eam sequuntur ex Medicis (nam Theologi magna ex parte consentiunt) Symphor. Champet. *lib. 2. Pract. cap.* 7. Marcell. Donat. *hist. Medic. mirab. lib.* 4. *cap.* 25. Hucher. *de Sterilit. libro quarto, in fin.* Vallés. *de Sacr. Philosoph. cap.* 8. Codronch. *libro tertio, de morb. venef. cap.* 10. Roderic. à Castrens. *de nat. mul. libro tertio*, Fortunat. Fidel. *libro tertio, Relat. cap. ultimo.* Mercurius *in lib. cui titul. la Commare*, 2. *cap.* 39. Bauhin. *libro* 1. *de Hermaphrod. cap.* 20. *& seqq.* Heurnius *de morb. Capit. cap.* 30. Licetus *de Monstr. libro secundo, cap.* 73. hanc ipsam sententiam insinuat Torquat. Tass. *Hierusal. cant.* 13. *st.* 4. *ibi.*

Qui s' adunan le streghe, & il suo vago
Con ciascuna di lor notturno viene,
Vien sopra i nembi, e chi d' un fero drago,
E chi forma d' un Hirco informe tiene,
Consiglio infame, che fallace imago
Suol allettar di desiato bene
A celebrar con pompe immonde, é sozze
I profani conviti, e l' empie nozze.

Sed Heurnius, Paræus, & Roderic. à Castrens. & ex Jurisconsultis Ulric. Molit. *de Python. mul. cap.* 6. & 10. Hieronym. Magg. *Miscel. libro* 2. *cap.*
4. Cartanz. *de Part. cap.* 20. *quæst.* 10. Incubos, & 4
Succubos incumbere, & succumbere hominibus credunt, & concedunt; sed inde sequi posse ullam conceptionem apertâ fronte negant. Torreblanca quoque *lib* 2. *Dæmonolog. cap.* 30. anceps in ea re est. Verùm undique priori opinioni adhærent Suarez

de superstit. lib. 2. cap. 16. num. 5. Cæsalpin. *in Dæmon. investig. Perip. cap. 14. & 19.* & alij Medicorum, & ex Jurisconsultis Grilland. *de Sortileg. quæst. 7. numero 12.* & nonnulli, quos tam Delrius, quàm Bauhinus adducunt *locis suprà citatis*. Consentit etiam omni ex parte, ut mihi videtur D. Thom. *in 2. sentent. distinct. 4. art. 4.* dum quærit, an geniti ex hujusmodi Dæmonum congressu sint majoris virtutis, quàm alij homines, & illi adhærent Sprenger. *in mal. malef. part. 1. quæst. 3. & part. 2. quæst. 1. cap. 4.* Barthol. Spin. *de Strig. cap. 6.* & ex recentioribus Cardin. Bellarm. apud Osterman. *de Stigm. sect. 7.* dum putat Antichristum eo modo nasciturum. Conimbricens. *in primum de Gener. cap. 4. quæst. 10. art. 3.* eosque sequitur Petr. Hurtad. de Mendoz. *in sua Philosoph. tract. de Gener. disputat. 1. sect. 3. §. 22. & seq.* præterquam quòd constat etiam ex Sagarum confessione, quæ inquisitæ apertissimè fassæ sunt, se cum Dæmonibus concubuisse, & ex eis gravidas factas peperisse, ut maximè videri potest *in lib. de tribus Energum. in part. Belg. tract. 3. cap. 3.*

Sed certè hæc sententia multis implicita est difficultatibus; atque eâ tandem tamen pro vera acceptatâ, datoque quòd ex tali concubitu conceptio sequi possit, de prole multa in quæstionem veniunt, nempe an proles eo modo suscepta ullis signis ab alijs hominibus distinguatur; deinceps cujus proles sit dicenda; præterea an aliquid peculiare habeat à cæteris hominibus, non solùm circa ea quæ spectant ad animum; ultra hæc, an inter se Succubæ, & Incubi coire consuescant, vel possint; an susceptum ab homine semen fovere ita valeant, ut in perfectum fœtum evadat: dubia quidem magnâ ex parte inaniter, ex mea sententia, excitata.

5 Sed quoad conceptionem, absurdissimum visum est non modò Medicis quibusdam, & Jurisconsultis, sed nonnullis etiam ex Patribus, quos referunt Delrius, Bauhinus, & alij *locis suprà citatis*, ex Dæmonum concubitu cum muliere sequi posse generationem; hujusque sententiæ rationes, & in contrariam simul objecta, vide apud præcitatos Auctores; quemadmodum & rationes pro contraria facientes, & objecta in contrariam, præcipuè apud Peter. *in Genes. libro 8. cap. 6. disp. 2. & 3.*

Ego quidem (licèt aliàs *lib. 3. harum Quæstionum, Tit. 1. quæst. 8. num. 5. & 19.* ex communi opinione contrarium senserim) nisi Sancta Mater Ecclesia aliter doceat, de facto non dari talem conceptio-
6 nem, & partum existimaverim, immò dixerim in via Naturæ esse impossibilem, cùm Dæmon non possit excedere naturæ creatæ vires. Non obstante ergo summâ Dæmonis virtute, ac mirâ dexteritate, & incomprehensibili, quàm dicunt, celeritate, & cautela in seminibus à viro decisis fovendis, illisque in actum producendis, generationem ex ejus concubitu sequi posse non credo, quia spirituosa se-
7 minis substantia non minori momento, cùm à suo principio fuerit decisa, & non illicò inveniens vas recepta, evanescit, & infœcundum redditur quod reliquum ex semine est, ut percurrit Peter. *ubi suprà, disput. 3. vers. Hanc opinionem.* Neque crediderim unquam celeritatem Dæmonis in semine adsportando, & injiciendo in uterum mulieris adæquare posse brevitatem temporis, quo seminis calor evanescit: neque enim in hoc exuperat Dæmonis potentia potentiam naturæ, quia ob sui inenarrabilem tenuitatem, seminis spiritus contineri extra conveniens receptaculum, ne per momentum quidem potest; & tamen non credendum, Incubum Dæmonem illico atque mulierem superinit, semen in illius uterum projicere, sed in ipso actu coitus, ut eis majorem in modum obsequatur, easque mulieres oblectet, longiusculo temporis intervallo insistere, maximè cùm necesse sit ad generationem etiam fœminæ semen concurrere, unde aliquanto tempore ad hoc ipsum opus erit, ut illa semen effundat; in quo tempore quis dicet adhuc seminis calorem, & spirituosam substantiam in ipso conservari? Immò necesse est, omni calore, & spiritu illud destitui, indicioque ejus rei esse potest, quòd, quæcunque sagæ concubitum cum Incubis fassæ sunt, referunt se semen illorum frigidissimum expertas, ita ut displicentiam magis, quàm delectationem inde sint consecutæ. Ad hoc respondet Delrius, *ubi suprà, quæst. 15. argumento 3.* hoc non semper esse verum, sed tunc solùm, cùm Dæmon pro tali à succumbente muliere excipitur.

Sed quid dicendum ad id, quod suprà innuebam, Dæmonem plurimum temporis absumere debere in actu coitus, ut suas amasias magis oblectet? Vel ergo non habet necesse eâ celeritate, quam dicunt, ad seminis conservationem, vel si potest conservare per dimidium horæ quadrantem, vel per minus etiam temporis spatium, potest etiam conservare ad annos, si libuerit, quod non est verisimile.

Non valent autem contrà adducta à Petr. Hurtad. de Mendoz. *in sua Philosoph. tract. de Gener. disp. 1. sect. 3. §. 23.* immò inania sunt, quæ ex Averrois fabula, & ex similibus alijs, quæ nos aliàs multò plura adduximus, deducere ille conatur. Magis urgeret quod Conimbricens. *loco cit.* ex D. Thom. & ipse Petr. Hurtado addunt, posse Dæmonem efficere, ne spiritus illi seminis tenuissimi exhalent. Sed hoc non videtur possibile, quia si per quantumcunque modicum temporis potest Dæmon semen conservare in suo vigore, (neque enim in instanti operari potest, ut probat Delrius *loco cit. quæst. 10. vers. Quartò nequeunt*) poterit, ut dixi, etiam ad longissimum tempus. Quin & fateri necesse est, posse etiam illum semini huic alimentum præparare extra uterum; & in sententia eorum, qui semen mulieri denegant, poterit hoc semen in perfectum fœtum, & hominem deducere, cùm facilius multò sit illi conveniens alimentum subministrare, quàm in suo robore illud servare extra naturalia conceptacula: sed hæc non videntur factu possibilia, immò omnino inverisimilia.

Ad confessiones autem sagarum, quæ referunt 8
se ab Incubo Dæmone compressas, & inde gravidas effectas, dehinc peperisse, dicendum videtur, quòd vel illis Dæmon illusit, vel illæ alijs illudunt. Nam potest Dæmon facere, ut ex se gravidas seipsas credant, ventremque tumentem effingere, dehinc tempore partus alienos fœtus undecunque subreptos illis supponere; vel eas ex homine prægnantes ita persuadere, ut ex seipso in ventre habere se credant. Atque ita salvari credo nonnullas historias, de quarum veritate non videbatur dubitandum, & sic etiam fieri posse existimo, ut Succubus Dæmon in utero habere se effingat, ac etiam ut suo tempore parere videatur, assumens, ut in superiori, subreptitios pueros, & sibi supponens, ut percurrit Delrius, *ubi suprà.*

Ad exempla autem Antiquorum, quæ adducuntur in contrarium, efficta omnia esse dixerim, merasque fabulas. Iovem modò in forma Tauri, nunc in forma Cygni, modò sub specie Aquilæ,

nunc

none mutatum in Amphitryonem, modò in Dianam, Martem sub forma Militis, aliosque Deos sub aliis formis varias mulieres compressisse, nescio quam facti realitatem nobis promittat, ita ut inde quicquam pro sufficienti rei probatione deduci possit. Neque Platonis auctoritas *in Cratylo*, allata etiam à Delrio, *in comm. ad Herc. fur. Senec. num.* 447. dicentis, Heroës omnes vel ex amore Deorum erga mulieres, vel ex amore Dearum erga viros esse progenitos, quicquam huic opinioni opitulatur, cùm ille secutus sit in hoc fabulosas Poëtarum traditiones, licèt hoc videatur conforme Sacræ Scripturæ narrationi de Heroibus, virisque potentibus, ac Gigantibus factæ.

9 Sed quæ de hujusmodi viris fortibus, & Gigantibus Sacra narrat historia, conceptis ex congressu filiorum Dei cum filiabus hominum, non intelligi de hoc Dæmonum Incuborum, & Succuborum concubitu, ut arbitratur Valles. *de sacr. Philos. cap.* 8. & tenet universa Theologorum Schola, ut testantur idem Delrius, *ubi sæpe*, & ex Medicis Roderic. à Castr. *de Nat. mul. loco cit.* Mercurius *lib.* 2. *della Comm. cap* 39. & ex Jurisconsultis Hieronym. Magius *lib.* 1. *Miscell. cap.* 4. *in princ.* & licèt D. Augustin. *lib.* 3. *de Civit. Dei, cap.* 4. quasi dubius hoc indecisum reliquisset, tamen *lib.* 15. *ejusdem, cap.* 23. eandem quæstionem reproponens, eam determinavit, docens, quinam per filios Dei in sacra Scriptura accipi debeant. Certè Conimbric. *loco aliàs cit. in* 1. *de Gen, & corr. cap.* 4. *quæst.* 10 *art.* 3. & Pererius *in Genes. lib.* 1. *cap.* 6. *vers.* 2. & Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 30. Joan. Seldenus, I. C. *de Diis Syris, in proleg. cap.* 3. *& Ian. Iacobus Boissard. de Magia, cap.* 7. & alij celeberrimam opinionem eorum in medium afferunt, qui per filios Dei, filios Seth intellexerunt, per filias autem hominum, filias Cain, & rationes pro hac sententia adducunt: quam sequitur etiam ex nostris Roderic. à Castr. 10 *de nat. mul. lib.* 3. *part.* 1. *cap.* 6. quæ tamen non caret difficultate; siquidem quicunque per filios Dei, homines qualescunque intellexerunt, illud inexplicabile, arduumque in hoc offendunt, quòd demonstrare nequeant, quanam potiori ex ratione hi homines, vel quòd essent boni, vel quòd essent ex filiis Seth, & vocarentur Dei filij, debuerint generare Gigantes: Nam quod supponunt nonnulli, filios Seth fuisse staturæ proceræ, & viribus præpollentes, non probatur; imo scimus Noë filiosque ex stirpe Seth, non dissimiles ab aliis hominibus extitisse, cùm nihil habeamus memoriæ proditum in contrarium, ut habere nos necesse esset, præterquam quod filios aliis hominibus prociores non generarunt: aliàs, cum omnes quotquot fuimus post diluvium, ex Noë simus progeniti, vel omnes, vel magna saltem ex parte giganteæ staturæ esse deberemus. Neque magis satisfacit id, quod ex Hieron. Vecchietto *lib.* 3. *de anno primit. mund. cap.* 2. *in fin.* affert Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 52. nempe Sacram Paginam vocasse quoscunque homines, filius Dei, ex eo quòd essent rationis participes, qui cùm ex mulieribus quascunque vellent, sibi eligerent, & cum eis miscerentur, cùm maximè adamarent eas, quæ magis sibi sanguine proximæ erant, ut proprias filias, sorores, matres, factum est, ut ex tanta delectatione uberrimum semen in coitu excernerent, & sic generarent Gigantes; quod tam facilè diluitur, quàm facilè ab hoc Doctore in medium producitur; nam si sic est, quotiescunque conjuges summopere in coitu delectantur, ut inter amantes fit, Gigantes deberent generari, Sed neque ex eo quòd essent robusti & potentes, debuerunt generare Gigantes, nam non major causa est, cur in præsentiarum viri potentes, & robusti, & anteactis similiter temporibus non debuerint, ut tunc temporis, Gigantes procreare. Multo minùs autem videtur concedendum, per filios Dei intelligi viros staturæ proceræ, nempe Giganteæ, nam inane hoc esset, volente sacro textu demonstrare, Quanam ratione procreati sint Gigantes; nam si jam erant homines Giganteæ staturæ, quid novi jam demonstrare debebat historia sacra de eorundem generatione? Sed verè mihi videtur, salvo semper meliori judicio, sacram historiam id sibi voluisse docere, quanam ratione Gigantes fuerint procreati, cùm antea omnes homines ad eam staturam non accederent: dicebat ergo, *Postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes à sæculo viri famosi*; hoc est, cùm antea non extitissent Gigantes, procreati sunt, postquam filij Dei congressi sunt cum filiabus hominum. (aliàs Filij Dei in sacra pagina ut *Iob. cap.* 1. *vers.* 6. vocantur Angeli ipsi) Unde, ut verum ingenuè fatear, perdifficilis videtur ejus loci intellectio, & ad Theologos releganda, nam quæ hactenus adducta sunt, nullà ex parte satisfaciunt. Videtur enim sacer textus, innuendo quòd Gigantes generati sint ex hoc congressu filiorum Dei cum filiabus hominum, aliquid nobilioris notæ, quàm hominibus conveniat, absque dubio his Dei filiis tribuisse, ob quod non consuetæ staturæ. & virtutis homines, sed Giganteæ, & virtutis eminentioris generaverint; quod quid sit, cùm, quæ allata sunt, prædictis non conveniant, non est meum, sed sacræ Theologorum scholæ determinare. Nobis satis pro nunc sit, plures negasse, atque eos quidem summæ auctoritatis viros, eo in loco sacrum textum hujusmodi Incuborum commercium cum hominibus insinuare voluisse.

Sed demus, utcunque ex tali concubitu generationem sequi posse, & ad secundum quæsitum respondeamus. 11 Semen, ex quo mediante Incubo fieri supponitur hæc generatio, cùm ab homine sit desumptum, & nihil ei à Dæmone de suo communicetur, hominem generabit nihil omnino ab aliis hominibus differentem, sed ei tantùm similem, ex quo semen decisum fuerit, vel Matri, in cujus utero conceptus, & ad perfectionem fuerit deductus. Nisi ergo vitium ullum in seminibus, aut materno sanguine sit, (quod tamen communicari posse à Dæmone ipsis seminibus, & sanguini non inficior) fœtus ex hoc congressu susceptus nullum peculiare signum habebit, quod illum à cæteris hominibus pro nato ex Incubo palam faciat. Neque majorem 12 caussam esse existimaverim, cur Gigantes ex hujusmodi congressu aut aliàs nati sint, aut nasci debeant, vel Heroës cæteris hominibus præstantiores: oportet enim semē ab ipso Incubo Dæmone aliquid majoris virtutis, & excellentię adipisci, ob quod ad Heroës potiùs, & Gigantes generandos aptum esset, quàm semen consuetæ conditionis hominum. Cùm semen igitur illud hominis sit, ut dixi, (nam Dæmones aut quosdam, aut omnes semen habere, quis unquam firmaverit, nisi insulsæ quorundam opinioni adhæreat, de qua post alios Perer. *in Genes. lib.* 8. *c.* 6. *disp.* 2.) certè secundum virtutem à patre semini communicatam, & secundum ejus virtutis gradum, fœtum fortem, aut debilem, magni ac proceri, aut parvi & pusilli corporis, quantum ad paternum

semen

semen spectat, generabitur, cùm filius hominis sit fœ-
13 tus inde susceptus, non Dæmonis, qui generare nequit, ut post alios dicunt etiam Conimbr. *in 1. de Gener. cap. 4. quæst.* 10. *art.* 3. & Petr. Hurtad. de Mend. *de Generat. disput.* 1. §. 12 *sect.* 1.

Scio quòd D. Thom. *in 2. sentent. dist.* 4. *art.* 4. ex quo Spreng. *in mall. malef. part.* 2. *quæst.* 1. *cap.* 4. qui in parte assentitur, & post alios ex nostris Medicis Valles. *de sacr. Philosoph. cit. cap.* 8. & ex Jurisconsultis Torrebl. *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 31. *num.* 19. attulerint: posse nempe Dæmones seligere humanum semen, non qualecunque, sed robustissimum, calidissimum, & quantitate plurimum. Id verò eis facile esse conquirere deligendo homines robustos & calidos, multóque semine effluentes, quibus succumbant, deinde & mulieres similis conditionis, quibus incumbant; sic voluit Vallesius fuisse procreatos Gigantes illos, de quibus in sacris, sed prǽterquam quòd hoc gratis dicitur, cùm jam nullus inficiari queat, quòd generatio Gigantum, qualitercunque à Dæmone per applicationem seminum hujusmodi naturæ procurata, virtute tamen hominum fiat, seu humanorum seminum, non ipsius Dæmonis, jam non major ratio erit, cur de præsenti Gigantes alicubi non generentur; quis enim inficiabitur, dari ubique terrarum robustissimos, calidissimos, & multo semine affluentes viros, qui similis naturæ mulieribus jungantur, & inde prolem suscipiant? Concedam tamen quicquid sibi assumit Vallesius, (licèt de mulieribus contrarium videamus, cùm eæ, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, plerumque deformes, vetulæ, victæ, cæterisque debiliores existant) sed quid inde? num ex hoc concubitu Gigantes generabuntur? at hoc de præsenti non videmus, cùm videre nos aliquando esset conveniens. Num id sibi voluit Vallesius, Dæmonem ex Gigantibus, qui in Mundo, ubicunque terrarum reperiantur, semina hujusmodi furari? sed & Giganteas fœminas quibus incumbat, eligere illum oporteret, fortè enim aliæ fœminæ non tantum sanguinis gigantéo semini subministrare poterunt, quanto, ut ad gigantéam proceritatem fœtus deveniat, indigebit. Fortè neque uteri aliarum Mulierum Gigantéi seminis capaces erunt, sed nimis angusti, ut in eorum cavitate gigantéus fœtus augeri possit: licèt nonnullos ex Gigantibus, quos aliquando extitisse accepimus, ex parentibus naturæ etiam mediocris natos enarrant, & non admodum robustis; & præter alios Gigantéæ staturæ mulierem ex parentibus consuetæ magnitudinis, Romæ natam se vidisse testatur D. Aug *de Civ. Dei, lib.* 15. *cap.* 23. Sed quid quòd Gigantéum semen ad Gigantes generandos sufficiens non semper est? Constat enim Samogethas homines corpore ut plurimùm procero, ac prægrandi, persæpè pumiliones generare, ut refert Card. *lib.* 1. *de variet. cap.* 4. Præterea, cùm constet hisce temporibus maximè vigere Incubos, & Succubos, & multo magis quàm sæculis retro actis, ut probat Spreng. *in mall. malef. part.* 2. *quæst.* 1. *cap.* 4. *& alibi*, oporteret plures in præsentiarum Gigantes procreari, quàm fuerint antè procreati; & tamen contrarium experimur.

14 Neque ergo quoad corpus, neque quoad animum, (si nihil aliud intervenire aliunde supponamus) nati ex congressu Incuborum cum mulieribus, quicquam melioris conditionis, aut deterioris sortiri debent, quàm cæteri hominum, sed pro seminum, & materni sanguinis natura tam quoad corpus, quàm quoad animum, sibi debitas conditiones, ac propensiones habere. Unde duplici ex capite falsa apparet Sprengeri sententia *loco cit. part.* 2. *quæst.* 1. *l. cap.* 4. putantis & generationem talem esse possibilem, & prolem inde nasci à Dæ- 15
mone infectam, & quod pejus multò est, & à veræ Philosophiæ dogmatibus alienissimum, putat quòd malefica viro juncta, & ex viro concipiens, per maritum nempe imprægnata (hæc enim sunt ejus verba) possit per commixtionem alterius seminis ab Incubo suscepti fœtum inficere. Quòd tamen qui sic nascuntur, aut nasci jactantur potiùs, ex Dei permissu sint pejoris naturæ & conditionis, ob hujusmodi coitus abominationem, quàm cæteri homines, ego non detrecto, sed si in via Naturæ loquimur, certè non aliter sese res habebit, quàm quomodo recensui, si unquam talis generatio posset succedere, quod non facilè admiserim. Pejoris conditionis aliquando posse esse puto, qui ex mulierculis, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, orti sunt, non quòd inficiantur à Dæmone, sed quòd malitia matris faciat eos propensos ad iniquitatem, non tamen cogat.

Denique Succubos, & Incubos inter se coire, aut Succubos semen fovere, ac enutrire posse, vel, ut cum Delrio loquar, succubum Dæmonem ad debitam magnitudinem fœtum deducere, ac parere, aliaque his similia perficere, neque ego credo, neque quemquam solidâ doctrinâ munitum sibi persuadere posse crediderim, & siquando accidisse narretur, Dæmonis illusionem intervenisse putarim.

SUMMARIUM.

1 *Hermaphroditi qui dicantur.*
2 *Hermaphroditorum quatuor species.*
3 *Alia Hermaphroditorum distinctio.*
4 *Tertia Hermaphroditorum distinctio.*
5 *Fœminæ aliquando Penem emiserunt.*
6 *Hermaphroditorum à genitalium conformatione distinctio.*
7 *Eorundem à potentia coëundi distinctio.*
8 *Eorundem distinctio à potentia generandi.*
9 *Baptizans fœminam putans se baptizare masculum, fœmina non dicitur baptizata, & vice versa.*
10 *Hermaphroditi an sint monstra, & numeris seqq.*
11 *Hermaphroditi nullo sexu conspicui in censu Eunuchorum habendi.*
14 *Hermaphroditi qui sint irregulares.*
15 *An dentur, & quæ sint signa distinguentia marem Hermaphroditum à fœmina, & num.* 16. *&* 17.
18 *Quinam Hermaphroditi pro maribus, qui verò pro fœminis habendi.*
19 *Testes extrà apparentes marem ostendunt.*
20 *Excretio menstrua cum carentia Testium facit evidentissimam probationem fœminini sexus.*
21 *Mas an in fœminam degenerare possit.*
22 *Natura semper tendit ad perfectiora, dic autem ut numero seq.*
24 *Hermaphroditus eodem tempore in utroque sexu perfectus an dari possit.*
25 *Senecæ locus de fœminarum sui temporis inhonestate, & lascivia.*
26 *Adam an fuerit Androgynus.*
27 *Hæretica quorundam opinio de sexuum indistinctione ante peccatum Adæ.*
28 *Ante Evæ formationem fœmina erat in viro.*
29 *Non est impossibile dari Hermaphroditum, qui agere, ut vir, & pati possit, ut fœmina.*
30 *Impossibile est dari Hermaphroditum qui generet in se, & in alio.*
31 *Duplicem sexum sortiti, ratum unum, irritum alium habent, ex Aristot.*
32 *Sodomia quid.*
33 *Adam debuit solus à Deo creari, & cur, remissivè.*
34 *Duo genitalia ejusdem sexus in eodem animali cur non reperiantur.*
35 *Hermaphroditus an irregularis.*
36 *Hermaphroditi quando sint irregulares.*
37 *Hermaphroditi omnes irregulares.*

De Her-

De Hermaphroditis.

QUÆSTIO VIII.

DE Hermaphroditis aliàs incidenter verba feci, in hac autem quæstione, ad quam propriè universum hoc argumentum spectare videtur, de illis
1 ex professo loquar. Dicuntur Hermaphroditi, qui sexu sunt indistincti, nempe qui vel neutrum, vel utrumque habere videntur, & hoc nomine hîc comprehendi volo quoscunque, qui aliquo modo in sexus qualitate dubium excitare possunt. Horum autem quatuor species constituunt, quicunque de illis verba faciunt, ut ex vetustioribus Paul. *lib.6. cap. 69. & Avic. 20.3. tract. 1. cap.43.* & ex recentioribus Manard. *lib.7. epist. 2.* Paræus *lib.24. cap. 4.* & inter alios Professores, eandem habet divisionem Cælius Rhodig. *lect. Antiq. lib. 15. cap. 10.* & ex Jurisconsultis novissimus Carranz. ex eod. Paræo *de Part. cap. 17. num. 67.*

2 Considerant verò tres species in viris, unicam in fœminis. In viris prima est, cùm in Perinæo (hoc est, sub radice Penis, in spatio, quod est inter ipsum, seu inter scrotum, & Anum, hoc enim dicitur Perinæum, non Coles, ut malè Cælius ex Theodoro, Aretæur *lib.2. Acut. cap. 11.* Gal. *comm. 3. in lib. Hipp. de Artic. part. 45.*) muliebre pudendum conspicuum est. Secunda species est, cùm idem pudendum muliebre apparet in scroto habens exile foramen, à quo nihil omnino prodeat. Tertia species est, cùm ibidem existente eodem pudendo muliebri, ex ejus orificio urina effunditur, aut etiam aliqua excretio menstrua. Et hæ species Hermaphroditorum dicuntur considerari in viris, quia sic constituti pro viris habendi; neque dubium in ea re intercedere debet, neque fortè de his Leges ambigere credendum, ut latiùs infrà. Quarta species in fœminis considerata, (quod sic constitutæ fœminæ verè sint) est cùm in superna parte muliebris pudendi, utpote in ima pube, ubi magna pudendi rima suum desumit principium, Penis aliquis, vel quid Peni simile apparet.

3 Sed multo accuratiùs nonnulli alij Doctores has Hermaphroditorum species descripserunt, de quibus luculenter Bauhinus *de Hermaphrod. lib 1. cap.4.* & Riolan. *de Hermaphrod. cap. 12.* Mihi tamen placet plures facere Hermaphroditorum distinctiones. Et primò Hermaphroditorum alij in primo ortu sese produnt, alij instantibus primò menstruis, vel quandocunque. Rursus priorum alij in masculino sexu; alij in fœminino, alij tandem in utroque prævalent; quin & alij marernæ, an fœminæ potiùs sint, non manifesti fiunt, utroque sexu, quod oculis usurpare liceat, orbati. Posteriorum plerique, ac penè omnes dixerim, Mares fiunt, nempe qui in prima mensium eruptione menstrualium exerunt, ut plerisque evenisse est notissimum. Pauci quidem admodum sunt prorsus fœminæ, ut quæ jam uterum gestarunt. Sed tam ex validitate nativi caloris, quàm adscititij aucti insuper ex dimissione coitus, menstruorum intempestivo defectu, & hujusmodi, simile quid virili membro exerunt, & semiviri apparent. Sed in prioribus Testes aliquando cum mentula existunt, in his verò mentula sola, aut quid simile, membrorum nempe, vel carnea excrescentia, sed molis exilis, testibusque omninò destituta.

4 Præterea licet distinguere omnes Hermaphroditos quadrupliciter: primò à conformatione genitalium; secundò, à situ eorundem; tertiò, à potentia coëundi; quartò, à potentia generandi. A genitalium conformatione distinguuntur, quia nonnulli neutrum sexum, ut Natura requirit, rectè constitutum habent; alij contra utrumque rectè, saltem quoad externas partes; alij denique unum naturaliter rectè conformatum, alium nequaquam. A situ distinguuntur, cùm alij sexum habeant unum sub alio, alij unum in alio, alij verò ambos lateraliter positos. A potentia coëundi distinguuntur, quia nonnulli sunt potentes in alterutro tantùm sexu, alij in utroque, alij in neutro. Sic, eodemque modo distinguuntur à potentia generandi: quæ omnia in processu sermonis exemplis, & historiis illustrabimus.

In primo ortu multos apparuisse Hermaphroditos est notissimum, neque ulteriori indiget testimonio; quod verò fœminæ nonnullæ, vel quæ fœminæ apparebant, in Mares evaserint, & sic Hermaphroditi se instante pubertate, vel instantibus menstruis prodiderint, non minoris famæ, quàm de superioribus historiæ testantur, quas hic transcribere superfluum videtur.

Porrò in quo sexu prævaleant Hermaphroditi, palam fiet, cum de potentia coëundi loquar, & exempla, ac historias ad eam rem afferam. At eos Hermaphroditos Mares verè esse, quibus instantibus menstruis virile membrum exilit, manifestum est, ut Arescusæ evenit apud Plinium *lib. 7. cap. 4.* Lucio Cossitio, & aliis apud eundem, & superiori ætate duabus sororibus Salernitanis, de quibus Fulgosius *apud Schenckium*, & Mariæ Pacechæ *apud Amat. Lusit. curat. med. cent. 2. cur. 39.* & aliis, quorum historias vide recollectas per Schenck *libr. 4. Obs. in princ.* & per Bauhin. *de Hermaphrod. lib. 1.* & inter Jurisconsultos, per Majol. *de irreg. lib. 1. cap. 27. num. 6.* ita ut non injuriâ velit Licetus, hos non esse verè Androgynos, seu Hermaphroditos, sed Pseudoandrogynos, & habuisse tantùm masculinum sexum intus latentem, ob caloris pauperiem.

Quinetiam, addam ego eos quoque, qui in pubertate penem exerentes, tamen in perfectos viros evasisse non videntur, esse tamen verè Mares, sed ob eandem caloris inopiam non potuisse virilia extrà prorsus, ac omni ex parte exilire, ut Annæ illi evenit, de quo in fine hujus tituli. Nimis tamen primâ fronte refragari videtur tot experientiis, tantorumque clarissimorum virorum testimoniis, Clementis Alexandrini, Mercurial. *lib 6 var. lect. cap. 20.* Mercat *lib. 2. de virg. & vid. aff. cap. 10.* Nancelij *lib. 8. Analog. Microc. ad Macroc. cap. 8. vers. Ego verò* & Pinæi *de not. virg.* sententia; quæ non admittit ullas unquam fœminas in Mares evadere, sed id semper per Obstetricum errorem contingere, aut aliquem Naturæ defectum, in quibusdam autem penem nullum apparere, sed uteri potiùs prolapsum fieri, ex quo penem exerere videntur, quod maximè voluit Mercatus. At Galenum tam aperta fronte Hermaphroditos negasse, ut dicit Carranz. *lib. de Part. cap. 17. num. 69.* omnino à vero abest. Loco enim ab eo citato *libro 2. de sem. cap. 3. in fin.* id dicit, aliquos fictores Hermaphroditos effingere, qui utraque genitalia membra tam maris, quàm fœminæ integra habeant. At absurdissimum est, quod hic Jurista addit, Galenum negasse adeò maris, & fœminæ divulsa membra esse posse, ut alia in maris, alia in fœminæ semine possint contineri: nam nihil omnino hoc ad rem suam facit, neque intellexit hic bonus quid Galenus sibi voluerit, quod mirum non est de Leguleio hoc Philosophicis contemplationibus sese audacter

dacter immiſcente. In hi certè Galenus contra Empedoclem diſputat, volentem divulſas partes in maris, & fœminæ ſeminibus ineſſe, quod Galenus tanquam quid abſurdum, & impoſſibile refellit; ſed quid hoc ad Mercurium, aut quid ad comprobandum Galenum Hermaphroditos negaſſe, cum adducit hîc de ſeminum miſcella loquentem?

5 Sed ad penſum noſtrum, certè fœminas (nempe inquam verè fœminas, non apparentes, ut ſuperiores) virile membrum, ſeu quid illi ſimile aliquando emiſiſſe, etiam poſtquam non ſemel conceperint, teſtantur hiſtoriæ à Pontano relatæ apud Schenck. *ubi ſuprà*, & apud Marcell. Donat. *lib. 6. hiſtor. Med. mirab. cap.* 2. & Bauhin. *loco cit.* has tamen pro fœminis ſemper habendas, non ſolùm teſtari poſſunt Teſtium, Barbæ, & pilorum in locis conſuetis carentia, & alia, de quibus agam, cùm loquar de ſignis diſtinctivis, ſed maximè perfectionem fœminini ſexus demonſtrat uſus venereorum per fœmineum ſexum, & multò magis conceptio. Satis ergo pro nunc id ſit adnotaſſe, mulieres ita in mares evaſiſſe, ut pleriſque id Clitoridis beneficio ſucceſſerit, ut nonnulli ſentiunt Anatomici, & pluribus demonſtrat exemplis Joan. Riolan. *cap.* 9. undè non verè mares evaſerunt, cùm neque verum Penem emiſerint, & teſtes illis foràs non proſilierint.

6 Porrò eorum Hermaphroditorum, quorum diſtinctio deſumitur à genitalium conformatione, aliquos diximus neutrum ſexum rectè conformatum ſortiri, ut exemplo eſt Cingara, de qua Columb. *Anat. lib.* 15. & fratres illi duo, de quibus in fine tituli, quibus imperfectus uterque ſexus contigit. Aliquos etiam dixi nullum habere inſignem ſexum, qualis fuit fœtus ille, quem diſſecuit Joan. Faber in Xenodochio S. Spiritus; his enim nullum ſexum præ ſe ferebat, licet dehinc fœmella apparuerit in diſſectione cadaveris, & geminum uterum habere. Tale etiam fuit monſtrum illud Dantiſcanum, de quo Joachim. Olhaf. apud Bauhin. *de Hermaphrod. in fin.* Non diſſimilis etiam erat is Hermaphroditus, de quo Hali Rodoam apud Schenck. *lib* 4. *Obſerv. in princ.* qui nullo ſexu erat conſpicuus, ſed aſpectu, & moribus ſimilis erat caſtrato: & apud Paræum habetur Monſtrum bicorpor, nullo ſexu inſigne, & aliud ſimile natum eſt anno 1610. cujus hiſtoriam habes *in fin. hujus tit.* cui par fuit natum anno 1555. apud Licet. *lib. 2. de Monſtr. cap.* 22.

Utrumque autem ſexum quaſi rectè conformatum habent, ſeu habere ſaltem videntur ij Hermaphroditi, qui in utroque ſexu ſunt potentes, qualis fortè fuit Montui Hermaphroditus, de quo Bauhin. & Schenck. & qualis etiam fuit Aſinus, quem Romæ vidi, cujus hiſtoriam infrà annectam. Notiſſimi tandem ſunt, qui alterutrum tantùm ſexum conformatum rectè habent, ſed inter ſe in hoc differunt, quòd, ut dixi, eorum alij Mares ſint, alij fœminæ, priores Androgynos, poſteriores Gynanthropos appellari ex Domino de Val dicit Riolan. *de Hermaphrod. cap* 12. & huc referri poteſt ea differentia, quam primò ex aliorum ſententia attuli, & de his dicebat Ariſtoteles (cui fortè aliæ ſpecies cognitæ non fuerunt) eos alterum ſexum ratum, irritum verò alterum habere, quod tamen non undequaque verum eſſe volunt aliqui DD. nam experientiâ conſtat & utrumque ratum, & utrumque irritum habere eos poſſe, & de irrito non eſt dubium; tamen Ariſtotelem dicamus intellexiſſe pro rato ſexu illum, cum quo homo poteſt generare, ſic enim verum eſt, quòd utrumque ratum habere non poſſunt.

Sed & eodem quoque pacto diſtinguuntur Hermaphroditi à potentia coëundi, ut diximus; nam neutro nonnullos valere Cingara Columbi, & Anna ille Pharmacopolæ filius, & fortè etiam Carolus, alter ex fratribus Sangeminianis, & alij apertiſſime demonſtrant. Utroque valere Montui Hermaphroditus, aliique oſtendunt, alterutro verò nonnullos valere plura oſtendunt exempla, quæ minimè neceſſe eſt repetere, præterquam quòd paſſim habentur. 7

A potentia item generandi diſtinguuntur Hermaphroditi; nam licèt utplurimùm verè Hermaphroditi non generent, quia ſi in ſexu maſculino prævalent, frigidiores tamen cæteris maſculis ſunt, & idcirco utplurimùm imberbes, & glabri; ſi in fœminino, calidiores quàm oporteat, unde menſtruis deſtituuntur, ut ex Haly tradit Marcell. Donat. *lib. 6. ſua hiſt. med. mir. cap.* 2. tamen hoc non eſt perpetuæ veritatis, quia nonnulli cum maſculino, alij cum fœminino ſexu generarunt; cum utroque verò an ullus generaverit, vel generâre poſſit, diſcutiemus infrà: licet plerumq; Hermaphroditi, verè inquam Hermaphroditi, in neutro ſexu potentes ſint, unde Auſonius *Epigram.* 102. 8

Mercurio genitore ſatus, genitrice Cythere,
Nominis ut mixti ſic corporis Hermaphroditus.
Concretus ſexu, ſed non perfectus utroque.
Ambiguæ veneris, neutro potiundus amore.

A ſitu denique, ut diximus, Hermaphroditi diſtinguuntur; nam alij ſexum unum habent ſub alio poſitum, nempe vel maſculinum ſub fœminino, veluti Mulus ex Mula natus, de quo Herod. *in Polymn. ſeu libro* 8. & homo quidam apud Rueffum *libro 5. de Gen. hom. cap.* 3. & alius apud Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaphrod.* vel habent fœmininum ſub maſculino, ut plerique habere conſpiciuntur, & qualem ſortiuntur utrique fratres Sangeminiani, alij verò ſunt, qui ſexum utrumque habent à lateribus poſitum, in quibus adnotarunt Doctores, quòd ſexus, in quo prævaleat, & quem ratum habent, ſemper à dextris ſitus eſt, irritus à ſiniſtris. Hoc modo conſtituebatur Daniel ille, qui uxore ductâ nunquam cum ea congredi potuit, interim verò à quodam commilitone impregnatus nocte intempeſtâ cum uxore accubans, ventris doloribus partum præcedentibus, fœmellam enixus eſt, quam ſolâ dextrâ mammillâ lactavit, ſiniſtrâ lacte carente: erat enim huic ratus ſexus, nempe fœmininus, à dextris, maſculeus, irritusque à ſiniſtris: de hoc Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 33. Alij tandem ſexum unum habent in alio, veluti ille, de quo in fine hujus Quæſtionis. Hi tamen ultimo loco recenſiti plerumq;, immò ſemper, fœminini ſexus ſunt; in ipſo enim utero, ubi Clitoris apparet, vel etiam poſt urinarium meatum intrò progrediendo, vel inſignem Clitorim, vel membro virili aliquid ſimile obtinent, quale ſortiebatur Scortum Romæ famoſum, de quo in ſeqq. nonnihil. Atque his videor mihi omnes, & quaſcunque Hermaphroditorum ſpecies, ac differentias amplexus, quotquot unquam hactenus vel extiterunt, vel extitiſſe narrantur; de quibus tamen omnibus permultæ in medium afferri ſolent quæſtiones. Et primò, num inter monſtra hujuſmodi homines ſint recenſendi, ſecundò an detur, & quænam ſint ſigna diſtinguentia marem Hermaphroditũ à fœmina; Tertiò, quinam eorum pro maribus, qui verò pro fœminis habendi: non modò 9
enim multum refert hoc, quoad Baptiſmum, quia ſi baptizans fœminam putans ſe baptizare maſculum,

malcu-

masculinum nomen ei imponit, aut vice versa, non dicitur fœmella illa, aut puerulus baptizatus. Petr. Gerard. *sing.* 90. *n.* 2. Sed & circa hoc, ea omnia in dubium venire possunt, circa mas à fœmina, & fœmina à mare distinctionem in Jure accipiunt. Quartò dubitatur, num quemadmodum ex iis, quæ fœminæ apparent, aliquæ in mares evaserunt, sic possibile sit ex maribus in fœminas degenerare. Quintò, num dari possit Hermaphroditus utroq; sexu perfectus. Sextò, quid sentiendum sit de Hermaphrodito circa corporis deformitatem, an ob eam scilicet in inhabilitatem, & irregularitatem in aliquibus actibus celebrandis incurratur: & præter eas aliæ insuper dubitationes proponi possunt, quas in sermonis processu discutiemus.

10 Sed quoad primam ex propositis, antiquitus Hermaphroditi pro Monstris habiti, & idcirco tanquam sinistri omnis auguria forent, in mare demergebantur, vel in insulam desertam deportabantur, vel aliâ quadam ratione, ut cætera Monstra, expiabantur: ita factum testatur Livius, *decad.* 1. *lib.* 3. *& alibi.* Plin. *lib.* 7. *Nat. hist. c.* 3. quorum plures historias vide apud ipsos, quas etiam cum aliis pluribus habes recollectas per Schenck. *lib.* 4. *Observ. in princ.* Weinrich. *de ort. Monstr. c.* 50. Marc. Donat. *lib.* 6. *hist. med. mir. cap.* 2. Laur. *Anatom. lib.* 7. *q.* 8. Nancel. *lib.* 7. *Analog. Microc. ad Macr. c.* 6. Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. c.* 35. & ex Jurisconsultis apud Tiraq. *de leg. Conn. Gloss.* 1. *lib.* 1. *part.* 1. *n.* 100. *& seqq.* & novissimè apud Carranz. *de Part. c.* 17. *n.* 69. Sed & Plato *in Convivio, in orat. Aristophanis,* id ipsum videtur sentire, cùm nomen Androgyni, seu Hermaphroditi infame dicat: sic etiam Lucret. *lib.* 5. *de rer. nat.* illos inter Monstra enumerat:

Multaq; tunc Tellus etiam portenta creare
Conata est mirâ facie, membrisq; coorta,
Androgynum inter utrum, nec utrumq; & utrinq; remotum, &c.

Sed & Cicero *lib.* 1. *de divinat.* pro Monstris judicavit: Quid, inquit, ortus Androgyni, nonne fatale quoddam monstrum fuit? Inter Recentiores quoque, Mercat. *lib.* 3. *de Steril. affect. cap.* 7. Martin. Weinrich. *de ort. Monstr. ubi suprà,* Roderic. à Castr. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 11. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 2. ex Jurisconsultis autem Majol. *de Irregul. lib.* 1. *c.* 27. *n.* 4. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *c.* 17. *n.* 21. & Carranz. *ubi suprà, num.* 68. in eandem sententiam veniunt. Ac si verum est Aristotelis dictum, *lib.* 4. *de Gener. Anim. c.* 4. quod aut deficere, aut superesse aliquid monstrosum sit, Hermaphroditi pro monstris habendi.

11 Verumenimverò his non obstantibus, Hermaphroditi monstra non sunt, nec pro monstris à Legibus habentur, sed in virorum, vel mulierum censu reputantur, à quibus nihil habent peculiare, *l. Quæritur. ff. de stat. hom. l. Repetund. §. Hermaphrod. ff. de Testib. l. sed est quæsitum in fin. ff. de lib. & posth. cap. si testis. §. Hermaphrodit.* 20. *quæst.* 3. & ex eandem Legum auctoritate idem adstruit ex Medicis Bauhin. *ubi aliàs cap.* 5. In hac controversia Licet. *lib.* 2. *de Monstr. cap.* 52. voluit non omnes Hermaphroditos indifferenter pro Monstris habendos esse, sed illos tantùm, quibus neuter sexus ob exilitatem perfectus est, aut quibus alter longè à suo naturali loco est transpositus: juxta quam opinionem videtur dicendum, Hermaphroditos illos, qui saltem alterum sexum ratum, & rectè conformatum habent, non magis monstrosos esse, quàm eos, quibus aliquis digitus manus, vel pedis superflueret, vel quibus pes, aut manus esset distorta, aut qui simile quid vitii haberent: hi enim monstra dici non possunt, cùm in monstri constitutione requiratur insignis, & enormis læsio, ut jam diximus.

Itaque non solùm in hoc sensu monstra non sunt 12
Hermaphroditi, qui in utroq; sexu, vel in alterutro tantùm prævalent, sed ad rem nostram, nempe ut pro viris, vel fœminis habeantur, & inter eos, vel eas locum obtineant, neque ii monstra dici debent, qui in neutro sexu potentes existunt, aut alterum etiam transpositum habent: si quæ enim turpitudo, ac monstrositas inde enascitur, parum quid facere videtur ad humanæ figuræ, vel cujuscunque detrimentum: apud leges autem hi tantùm partus, qui scilicet formâ humanâ destituuntur, pro monstris reputantur, ita ut in numerum filiorum non veniant. Unde falsa apparet Carranzæ sententia *lib. de Part. c.* 17. *n.* 66. volentis, Hermaphroditum esse propriè monstrum, cùm ad nullum effectum pro tali à lege reputetur, neque nisi latissimo modo, & impropriissimè apud Philosophos pro Monstro sit judicatus.

Adnotandum tamen primò, eos Hermaphroditos, in quibus nulla sexùs distinctio apparet, in 13
censu Eunuchorum esse habendos: servare enim hos hujusmodi naturam patet experientiâ, cui suffragatur exemplum ex Haly Rodoam suprà adductum: At quemadmodum Eunuchi fœmineæ naturæ accedunt, quoad animi robur, & corporis constitutionem: ita dixerim apud Judices hos Hermaphroditos non tam pro Eunuchis, quàm pro fœminis habendos, & idcirco tanquam fœminæ ab iis omnibus eliminandos, à quibus fœminæ eliminari solent, aliaque ex parte siquæ leges pro fœminis favorabiles existunt, pro his etiam facere existimaverim.

Secundò adnotandum, hos ipsos Hermaphroditos, ob naturæ imperfectionem, facilè pro irregula- 14
ribus existimandos, quod Canonistæ videant; eos certè, qui in utroq; sexu prævalent, non tam ob monstrificam qualitatem, quâ carere eos facilè convinci potest ex superioribus, quàm ob scandalum, irregulares esse manifestum est, ut percurrit Navarr. *Consil. lib.* 1. *tit. de Æt. & qualit. cons.* 8. *n.* 3. *tom.* 1. & Majol. *lib.* 1. *de Irreg. c.* 27. *n.* 4.

Secunda dubitatio est, an dentur, & quænam sint 15
signa distinguentia marem Hermaphroditum ab Hermaphrodita fœmina, & unde hæc signa petenda sint. Navarr. *ubi sup. n.* 4. voluit hæc signa haberi ex potentia: & rectè quidem hoc, non tamen rectè quod addit, standum scilicet esse relationi ipsius Hermaphroditi, & multo minus rectè quæ subjungit, nimirum standum esse judicio Medicorum: Quod tamen, inquit, in idem recidit, cùm oporteat judicare Medicos secundum ea, quæ ipse de se asseruerit. In quam etiam sententiam iis ipsis verbis ire se manifestum facit Sanchez *de Matrim. lib.* 2. *disput.* 106. *n.* 2. Ultima tamen hæc verba clarè ostendunt, insignes hos Doctores multa circa hoc ignorasse Medicis cognita: neq; enim desunt nobis ingenia, absq; eo quòd stare debeamus relationi Hermaphroditi, quibus ipsius potentiam, aut impotentiam, & in quo sexu prævaleat, detegamus.

Itaque in propositis casibus, quando nimirum ita exilis sexus uterque est, ut modicam, vel quando nullius, ut nullam de se significationem præbeat, vel contrà ita uterque conspicuus, ac bene efformatus, ut parem habere virtutem censeatur, Medici plura signa habent, ad distinguendum potentiorem ab impotentiori, Navarræ, & Sanchez incompetta. Paræus ergo *lib.* 24. *cap.* 4. & ex ipso, &

det, si etiam vox ipsa humana, & vagitus humanus erit.

Cæterùm alia monstra, quæ interdum mulieres pariunt ab humana figura aliena, imò verò nonnullorum aliorum animalium effigiem prorsus sortita,
16 ut serpentes sunt, Bufones, Ranæ, Soleæ, Glires, Lepores, Tincæ, & si quæ alia id genus sunt conspecta, ex mulieribus genita (quæ omnia ad vitalis Molæ genera reducenda) in nullo censu habenda: nam non modò talia monstra humani nihil in se habent; sed neque perfecta animalia ejus generis sunt cujus effigiem præ se ferunt: Itaque de his nihil in medium afferendum, occidi enim possunt, & instetquilinia abjici.

17 Sed remanet adhuc dubitationi locus circa Monstra quædam bicorporea, vel bicipitia, quorum alterum aliquando conspicitur non modò cujusvis humanitatis expers, sed etiam cujusvis sensus: tale vidimus hic Romæ annis præteritis; adhærebat enim integro, & optimè quidem conformato puero (cujus historiam cum aliis nonnullis in fine hujus tituli damus) alter imperfectus puer secundùm reliqua membra, sed capite bene conformato, nullo tamen erat sensu præditus.

De hujusmodi monstris dubitari, inquam, potest, an utrumque rationalem animam sortiatur, & ego quidem, si exemplo quod retuli, quicquam si lere licet, dicendum putaverim, imperfectum illum puerum, etiamsi caput optimè conformatum haberet, nequaquam rationalem animam, imò fortè nec sensitivam fuisse sortitum, aut hanc quidem admodum imperfectam: sed fuisse potiùs inutile quoddam membrum nihil habens perfecti animalis, nisi augmentationem, & nutritionem: quomodo ergo tam imperfectum corpus, vix perfectionem consecutum quorundam imperfectorum animalium, sensû dilatationis & contractionis insignitum, rationalem animam sortiri potuerit, quæ insuper in eo lateret, nullâque sibi propriâ operatione, imò nec inferioris quidem ullius animæ sese proderet, ego quidem non video: nisi sufficere diceris externam configurationem, ad hoc ut animâ rationali dotari præsumeretur, quod nullatenus admiserim. Scio hunc puerum seorsim à perfecto fuisse baptizatum: an rectè, & secundum rationem id factum, neque affirmo, neque nego, quod enim Ecclesia Catholica in hoc determinet, expecto, cui & in hoc & in cæteris omnibus humiliter me subjicio. [Vide Straussij *Fœtum Mussipontanum*, & Deusingij *Secundinas Mussipontan.*] Interim verò non magis me movet de hoc additio puello dubitatio, quàm moveret me de aliis quibusdam superfluis membris, quibus monstra quædam insigniuntur, aut de aliis corporibus, absque capite tamen aliàs à perfecto homine prodeuntibus, & qualem historiam narrat Paræus *libro 23. cap. tertio*, & Amat. Lusit. *Curat. Medicin. cent. 3. cur. 57.* Vir enim erat is, de quo Paræus, ex cujus alvo veluti consutus alter homo propendebat membris omnibus, capite excepto, absolutus, erat autem vir ille quadragenarius, visusque est tum primùm anno Domini 1530. is verò, de quo Amatus, puer erat Illiricus sexennis, boni satis habitus, exactè, ac perfectè omnia sua membra habens, monstrum tamen præ se ferens, quia ab ejus umbilico thoracem versus, alterum pueri corpusculum deducebatur, absque tamen capite, sed duo habebat crura, duo brachia, sed utraque immobilia, ano carebat, sed scroto absque didymis, (id est, gemellis testibus) ornabatur, non secus ac pelle oblonga quadam glandis vice, per quam urina ferè semper destillabat, sed puer cùm mingebar, per hanc quoq; viam urinam de repente emittebat: Fuit autem hoc monstrum Anconæ, anno 1532. Hactenus Amatus. Simillimum (fortè etiam idem, nisi temporis diversitas obstaret) illud est, quod à Langio describitur, Argentinæ natum, anno 1556. de quo vide apud ipsum *libro secundo, epist. 8.* Francofurti visum. Non dissimile quoque illud est, de quo Beniven. *de abd. ac mir. sanat. cap. ult.* quod Alexandra quædam mulier ex agro Mediolanensi spectandum obtulit Florentiæ, cujus historiam ab ipso require. Simile & illud de quo est Epigramma Pierij Valeriani, quod mihi communicavit omnium bonarum literarum scientissimus D. Gaspar de Simeonibus; & tale etiam illud denique est, cujus historiam attulit Plater. *libro tertio, Obs. tit. de deform.* De quibus omnibus dubitari non potest, quòd & additamenta fuerint ex luxuriante semine enata, & quòd nullam, ne per somnium quidem, rationalis Animæ potentiam sortirentur. Quamobrem quemadmodum hæc addititia membra, vel corpora nihil dubij circa hoc pariunt; sic etiamsi perfecta sint, & capite dotata, & tamen nullum omnino sensum præ se ferant, ut illud, de quo agebam, rationali animâ non dotari, salvâ semper veriori sententiâ, asseveratem.

Et ex his deducendum videtur, absolutè verum non esse, quòd ubi caput figurâ humanâ sit insignitum, monstrum pro homine sit habendum, ut volebat Fortunatus; nam non satis est ad hoc externa configuratio, sed necesse est, ut propriis operationibus Animal se aliquo modo prodat, ut elicitur ex Arist. *lib. 4. Meteor. cap. ult.*

SUMMARIUM.

1 *Sedes Animæ in capite.*
2 *Omnes præcipuæ Animæ operationes à Cerebro.*
3 *Passionum diversitas simul, eodemque momento in eodem animali vigens geminam animam in monstris bicipiti us ostendit.*
4 *Duplici corde nata bicorpora monstra, unico tamen capite, unicâ voluntate reguntur.*
5 *Animal unicum, si unicum cor habeat, geminum, cùm geminum, ex Aristotele.*
6 *Geminum caput geminum facit animal, & num 9 & 10.*
7 *Animal nullum duplici corde, ut duplici capite.*
8 *Cum gemino capite non reperiri geminum cor, contra Martinum Vvemrichium.*

Bicorporea monstra, & quæ principaliora membra duplicata habent, pro unico-ne homine, an pro gemino habenda.

QUÆSTIO V.

Hujus quæstionis decisio cum superiori in hoc convenit, quòd ex cognitione sedis principatus Animæ & ipsa dependet: quam in controversiam ad præsens revocare, neque temporis, neque scribendi opportunitas permittit. Statuamus itaque, ac supponamus, ut in superiori quæstione fecimus, sedem hanc in capite, hoc est, in Cerebro esse, ut verè est, cùm clarissimè pateat, cætera viscera, ipsumque Cor alus multò præstantius, ob Cerebrum facta, non è contra, Galen. *libro sexto, de usu part. cap. decimoseptimo, & alibi.* vide quæ ad hoc præ cæteris affert Andr. Laur. *Anatom. libro primo, quæst. quarta*, & novissimè Æmil. Parif. *de subtil. Microcosmica lib. octavo, exerc. 1. cap. quarto.* 1

Omnia

2 Omnia enim in conficiendo materiam insudant, quæ dehinc nobilioribus Cerebri functionibus inserviat: ab eo enim dependent, originemque desumunt sensus omnes tam externi, quàm interni, ac singuli motus in animali perfectiores. Per Cerebrum actiones nostras determinamus, atque ad hunc aut illum finem dirigimus, corpus quò libet movemus, quò libet trahimus, & hoc maximè quidem declarant veritatem habere Monstra duobus capitibus insignita, quomodocunque tandem in corpore situentur, quæ semper habent disjunctas operationes. Conspicitur enim sæpè sæpius in unico corpore bicipite, tamen diversas uno eodemque tempore passiones dominari, atque uno eodemque momento voluntatem in diversa rapi, alterum enim lætitiâ afficitur, mœrente alio; ridet unum, flente altero; loquitur unum, altero tacente; dormit, altero vigilante; blanditur, alterum iratum præ se ferente, quin inter seipsa pugnare duo capita in uno corpore conspecta sunt, extatque de hoc Epigramma de gemellis connatis, (præter historiam ex Gisberto relatam à Majol. *dier. canic. part. 2. coll. 2.*) à Francisco Petrarcha *tr. 6 de rer. mem. cap. 21.* relatum in quo præter alia hæc habentur:

Non verò nobis unus somnusq; cibusq;,
Nec risus nobis, fletus & unus erat.
Unus membra dabat somno, ridebat & alter,
Surgebatq; unus, flens quoq; & alter erat.

3 Hæc autem passionum contrarietas, simul & semel apparens, an accidere potuerit, ubi unica fuisset in ambobus anima, videant qui corpro sede
4 rationalis Animæ posuerunt. Nam contrà, ubi Monstra unico capite dotata corpore duplici, duplicique corde nata sunt, unicam, & à se ne latum quidem unguem discrepantem voluntatem habuisse competum est; unico enim rectore, unicâ animâ in unico capite domicilium habente, gubernabantur. Tale monstrum à Valleriola describitur *libro primo, loc. comm. cap. 18.* à cervice infrà totum bicorporeum, & aliud simile describitur à Paræo *libro vigesimoquarto, cap. secundo,* &
5 à Fortun. Fidel. *loc. sæpe cit.* Itaque non obstat Aristotelis sententia, quòd Animal tunc unicum cen-
6 sendum sit, cùm unicum cor habet, geminum cum cor geminum sortitur: nam dicendum videtur, geminum caput geminum animal facere; quemadmodum enim Arist. sententia vera esset, si Animæ principatus in corde resideret, ut ille sentiebat, sic nobis, qui in capite, ut veritas persuadet, illum collocamus, ex capitis geminatione geminum Animal emanabit.

Non desunt tamen aliqua in naturalibus, quæ Aristotelicæ sententiæ maximè opitulari videntur.
7 Natura enim producit animalia, quæ secundum suam speciem duplici capite donantur, nullum autem, quod corde duplici insignatur, quia unicum animal cum duplici capite stare potest, non autem cum duplici corde, nam tunc esset duplex anima in unico corpore, quod nequaquam succedere potest; neque obstat id Quod Ælian. *libro 14. de Animal. cap. sexto,* narrat de elephantis quòd nempè duplici corde donentur, nec quod ex Theophrasto Gell. *libro 16. Noct. Att. cap. 15.* Plinius *libro 11. nat. hist. cap. 37.* Ælian. *de Animal. lib. decimo, cap. 35.* Pett. Crinit. *de honest. discipl. libr. 13. cap. septimo,* Majol. *dier. canic. part. 1. coll. 7.* retulerunt, Perdicibus nempè in Paphlagonia bina corda esse, hoc enim falsum esse constat, & impossibile, ac fabulosum demonstrat Card. *lib. 7. de Variet. cap. 36.* & ego non majorem veritatem habere credo, quàm quod ex Theopompo idem Gellius *ubi suprà*, & Ælianus *lib. 7. cap. 27.* tradiderunt, nempe Lepores in Bisaltia bina jecora habere.

Circa capitis tamen geminationem magis acceptum universum est, quod de Amphisbæna narratur, de qua Nicand. *in Theriac.* Solin. *de sit. orb. cap. vigesimo nono.* Plin. *libro octavo, cap. 23.* Ælian. *libro undecimo, de Animal. cap. 25.* Majol. *dier. canic. part. 1. coll. 8.* quam omnes firmant duplici donari capite, unde Lucan. *de Bell. Pharsf. lib. 9.*

Et gravis in geminum surgens caput Amphesibæna.

Quinetiam Diod. Sicul. *lib. 2.* ex quo Majol. *ibid.* de quodam animali meminit quatuor capitibus insignito, & apud eundem Majol. *part. 1. coll. 9.* quorundam Cancrorum viridi colore insignium mentio exstat, qui bicipites sunt, licèt unum caput altero majus habeant.

Sed hæc aut falsa esse, aut monstrosa, & adhuc incomperta satis pater, & de posteriori satis declarat quod à Leone Africano, ex quo Paræus *lib. 24. cap. 22.* unico capite sit descriptum: de Amphisbæna porrò dubitat Avic. *6. 4. tract. 3. cap. 41.* & ipse Albert. Magn. *lib. 25. de Animal.* qui tamen aliàs videtur maximè credulus.

Neque ullam veritatem habet id, quod Mart. Weinrich. *libro de Monstr. cap. 49.* tradidit, nempe cum gemino capite, geminum cor etiam reperiri esse necessarium; experientia enim falsitatis hanc assertionem convincit, cùm ex Autopsia in dissertionibus contrarium apparuerit, non semel, aut bis: nam Paræus de Monstro illo Lutetiano ita habet. Anno Domini 1546. mulier Lutetiæ sexto graviditatis mense fœtum peperit, geminum caput, bina brachia, & quaterna crura habentem: ejus mortui cadaver cùm dissecuissem, unicum cor reperi. Quæ autem addit, à veritate, & communi Medicorum assensu dissona sunt, ab Aristotele enim decipi se passus est, ex quo, inquit, scire licet, unicum eum infantem extitisse. Secundo, Fortunatus Fidelis *loco cit. libro tertio, cap. ult.* hæc habet. Proditum est à doctissimis quibusdam viris, atque ego ab oculatis testibus accepi, non multis abhinc annis Panormi monstrum exortum fuisse duobus capitibus, ac reliquis membris ita conduplicatis, ut duos planè diceres, unicum tantum erat cor agglutinatis utrinque pectoribus, atque unicum tantum spatium efformantibus. Aliud monstrum apud Paræum sic se habebat. Anno Domini 1572. in ponte Sæo ad Andes oppidulo, prodierunt in lucem decimo die Julij, gemellæ fœminæ, cætera membris omnibus perfectæ, nisi quòd alterutrius manus sinistra quatuor tantùm digitis erat distincta. Cohærebant autem anterioribus partibus, nempe à mento ad umbilicum usque, qui ipsis unicus, uti & cor unum erat; hepar verò in locos quatuor divisum. 8

In puella etiam bicipiti, natâ anno 1544. mense Januarij, de qua Cardan. *lib. 14. de variet. cap. 77.* cor unicum inventum est, licèt bifidum videretur: cujus rei quicquam non mirandum, quia gallum quispiam Diis sacrificans, invenit cor duos ventrices habens, Gallen. refert *7. de Anatom. admin. cap. 11.* tamen is gallus unicum erat animal. Sed non dissimile prænarratis monstrum fuit Lutetiæ natum, anno 1605. cujus historiam recenset Riolanus filius, ex quo Licetus *libro secundo, de Monstr. cap. 10.* quod coagmentatum fuit ex duobus puellis, am-

lis, amplexu mutuo sterno, & ventre ad umbilicum usque conjunctis, in quibus dissectis repertum est cor, & jecur unicum. Sic & quod Heidelbergæ apud Neccarum flumen ortum est, anno 1544. descriptum ab eodem Liceto, ex duobus masculis infantibus constabat, ventre conglutinatis, duobus capitibus, pedibusque totidem: in cadavere horum dissecto cor unicum extitisse compertum. Aliud apud Cœlium Rhodig. *lect. Antiq. libro* 24. *cap.* 3. Id infans fuit biceps. Multa in eo mira. Quadrimestris primùm magnitudo, &c. natus est circa Idus Mart. 1514. cor quidem illi simplex, ut assolet, at Jecur duplex, sicuti & Lien. Quinetiam Joan. Faber Linceus bicipitem vitulum annis præteritis secuit non longè ab Urbe natum, anno 1625. & unicum cor invenit, ut refert *in libro de Animal. Ind.* ac denique monstrum bicorporeum natum hîc Romæ, anno 1631. circa Mensem Novembris unicum cor habebat, ut ex historia habetur in fine hujus tituli annexa. Ex quibus exemplis, aliis pluribusque præteritis, quæ ad rem facere possent, perspicuum fit, caput geminum non habere de necessitate cor geminum, atque hoc pacto geminum caput geminum animal constituere necesse est, cùm appareat præcipuas animæ operationes diversificari in geminatione capitis, non autem in geminatione cordis: nam si alia Monstra consideraveris, quæ sub uno capite duo corda habebant, hanc sententiam multò firmiorem judicabis, quia ea unicâ voluntate, & unicâ Animâ regebantur. Licèt mirari subeat Cardanum *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. asseverantem, plures bicipites infantes vidisse, qui autem geminum corpus habeant, atque unum caput, non ita, ipsum enim falsitatis convincunt sequentes historiæ: Tale enim fuit monstrum illud in Insula obscuri lacus in Ferrariensi ditione ortum, anno Domini 1579. sub unico capite duo pectora, & reliqua ferè membra omnia conduplicata habens, de quo Licet. *lib.* 2. *de Monstr. cap. cit.* hoc quidem unicum verè animal, non geminum dixeris. Talia etiam fuerunt monstra illa, de quibus in fine superioris quæstionis locuti sumus ex Amato, Paræo, & aliis. At geminum caput, ubicunque tandem situetur, (dummodò animalitatis particeps videatur, & non ut illud, de quo aliâs, solâ plantarum vitâ vivens) geminum animal constituit; & ita tenet ex recentioribus Sebast. Nasius *in spec. meth. med. part.* 1. *sect.* 2. *digress.* 2. *quæst.* 5. nam & monstra visa sunt unicum caput loco consueto, & aliud in medio ventre sortita. Tale visum est, cætera perfectus homo, cujus è medio ventre caput insigne extabat, nec secus quàm verum, ac summum Monstri illius caput, hoc monstrificum, & tanquam applicitum nutriebatur; ad virilem ætatem pervenit: duo ergo homines bi censendi erant, & seorsim unusquisque eorum baptismo fuit mundandus, ut ex Medicis concludit Fortunatus, *ubi supra*. & Sebast. Nasius *loco cit.* & ex Jurisconsultis Carranza *de part. cap.* 17. *numero* 95. cum aliis ab eo adductis, ad quos Auctores, si plura lector audire desiderat, illum remitto. Dubium tantùm reliquum erat de Monstris bifrontibus, & quæ geminam faciem, ut Janus pingitur, habent. An pro duobus hominibus, vel pro unico habenda, & prudenter eam dubitationem resolvit idem Sebast. Nasius, *ubi supra*, quòd si distinctum habeant cerebrum pro duobus hominibus habenda, quia distinctio animarum elicienda ex distinctione perfectissimi organi, per quod proprias operationes exercere valeat. Ergo si disjunctas hæ duæ facies operationes habebunt, & si singulæ suos sensus perfectos sortiantur, duo cerebra habere conjectabimur, & duos homines esse.

SUMMARIUM.

1 *Monstra ex sua natura non vitalia.*
2 *Monstra cur in Matris utero facilè vivant, extra uterum intereant. & num.* 4 5.
3 *Monstra cur non abortiantur.*
6 *Quæ monstra in ipso ortu intereant.*
7 *Bicipitia monstra, aut præcipuas partes geminatas habentia, non vivunt.*
8 *Quæ ex corrupta, & vitiosa materia monstra generantur, non vivunt.*
9 *Quæ ob figuræ absurditatem, difficultatem partus excitant monstra, non vivunt.*
10 *Quæ non justo tempore eduntur, non vivunt.*

Quæ monstra vitalia, quæ non vitalia.

QUÆSTIO VI.

HAnc quæstionem optimè, & prudenter discussit Martin. Weinrich. *de Ort. Monstr. cap* 34.
ejusque discussio Jurisconsultorum maximi interest: & primò ea conclusio firma, ratáque remanere debet, ab Aristotele canonizata *libro quarto, de Gen. Anim. cap.* 4. quæ generaliter vera quidem est, Monstra scilicet ex sua natura non esse vi- 1
talia; atque idcirco inanis omnino censenda, Carranz. *de Part. cap.* 17. *numero* 33. audacter se in his, quæ sua non sunt, immiscentis explicatio, & hujus assertionis distinctio, quia non obstante, quod monstra formam humanam obtineant, dummodò enormiter deformata conspiciantur, vel quo ad excessum, vel quod defectum membrorum, vel quoad ipsam conformationem, utplurimùm, & secundum plurimum intereunt, ob rationes, de quibus infrà, quas legulejus homo hic penetrare non potuit. Sed antequam eas causas assignemus, illud discutiendum est, cur sit nempe, quod Monstra facillimè in Matris utero vivant, ita ut augescant, 2
& ad ultimos usque menses à Matre portentur, neque de facili abortiantur, ut firmat Cardan. *lib.* 12. 3
de subtil. Audiamus ergo rationem ab ipso Cardano allatam, cur Monstra non abortiantur. Abortus, inquit, de raro fiunt, rariora Monstra, Monstrorum igitur abortus rarissimi. Sed hoc non satisfacit ad dubium, non enim quærimus raritatem abortus Monstrorum inter abortus quoscunque, seu respectu quorumcunque abortuum, sed raritatem abortus monstrorum inter ipsa monstra, & respectu monstrorum, quia monstra utplurimùm non abortiuntur, ut ipse supponit; sed ego suppositionem hanc veram non credo, nam & monstra abortiva visuntur non in minori numero, quàm Monstra debito tempore nata; quin unam ex abortus caussis puto esse monstrositatem fœtus, tanquam naturæ minùs acceptam, & minùs convenientem. Ad principale ergo dubium, cur scilicet Monstra de facili intereunt, idem Cardan. *loco* 4
citato, dicebat, Principio quidem Monstra facillimè in utero vivere, & absolvi, quoniam generantur, & quæ generantur, non eisdem caussis etiam servari necesse est, quibus fiunt. Verùm, addit, cùm à Natura remota sint, & imbecillia, & insaluberrima, cum primùm nata fuerint, intereunt, Weinri- 5
chius, *loco suprà cit. cap.* 35. Monstra in Matris utero convivere potiùs dixit, quàm vivere, habere nempe ex vita Matris unde vivant, & idcirco à Matre decisa, & ex se non vivere.

In eam

In eam ego sententiam venio, Monstra & facilè aboriri, & si casu augescant, decisa à Matris utero non vivere: & illud quidem multas habet caussas, multa enim concurrunt in prima monstrorum plasmatione vitæ de directo contraria: præcipuè autem seminum vitia, & dyscrasia, vel dissonantia inter se: eorundem vel luxurians copia, vel defectus uteri, ac Matris, sanguinisque alimentalis vitiosa constitutio, caloris imbecillitas, & alia permulta. Non ergo ad perfectionem deduci possunt, licèt in esse ex talibus principiis deducantur, unde fota calore materno faciliùs, eo destituta difficiliùs vivere ea contingit.

6 Sed ad propositam in quæstionis principio assertionem cum Weinrichio respondeamus, ea maximè Monstra vel in ipso primo ortu, vel quamprimùm ab ortu interire, in quibus princeps aliqua pars in totum abest, vel enormiter quoque transposita, aut læsa est, Ut quod Wittembergæ natum est anno 1525. de qoo Licetus *lib. 2. de Monstr. cap. 2.* & aliud Villæfrancæ in Vasconia natum, anno 1565. de quo Paræus *lib. 24. cap. 6.* & his similia.

7 Secundò, vitalia non solent esse, quæ præcipuas parte geminatas habent, ut quæ bicipitia, aut bicorpora sunt, quorum plura variis temporibus conspecta, ex quorum numero vix unum, aut alterum vitam ad perpaucos annos protraxisse compertum.

8 Tertiò, quæ ex corrupta, aut vitiosa materia constituntur, & ea de re valde infirma, atque infortuna sunt; ut verbi caussa, quæ ex humanam in brutinam figuram degenerare ob id conspiciuntur, & figurâ sunt valde absurdâ, ut quæ raninum caput aut caninum aspectum sortita sunt, quale nobilis quædam primipara annis præteritis est enixa hîc Romæ, & alia ad hunc modum.

9 Quartò, quæ ob absurditatem constitutionis membrorum difficilem partum Matri conciliant, qualia sunt quæ diximus, præcipuas partes geminatas sortiri, quæ vix integra prodire in lucem possunt.

10 Quintò, quæ non justo tempore eduntur, sed hæc duo postrema non ob id intereunt, quòd monstrosa sint, neque ab intrinseca causa, sed ab extrinseca; quia utraque causa, hoc est, & partus difficultas, & abortus omnibus partubus etiam nihil monstrositatis præ se ferentibus est exitialis; cùm neque ullus partus justo tempore non editus, nec qui multum negotij matri in nascendo facessit, ipseque multum in ea se actione exagitat, vitalis esse consueverit.

De Partu ex Incubis suscepto.

QUÆSTIO VII.

SUMMARIUM.

1 *Incubos, & succubos dari.*
2 *Dæmones coitûs voluptate, aut propagationis desiderio non detineantur.*
3 *Dæmones semen habere, & fœcundos esse ridiculum.*
4 *Incubi, & succubi non generant, & num. seq. 5. & 6.*
7 *Seminis spirituosa substantia illicò evanescit.*
8 *Mulieres dicentes se ex Dæmone concepisse, vel illuduntur à Dæmone, vel illæ alios illudunt.*
9 *Gigantes an ex Incubis.*
10 *Pro filiis Dei in sacra historia qui accipiantur, & ex quibus generati Gigantes.*
11 *Nati ex Incubis an aliquid peculiare ob id habere debeant à cæteris hominibus.*
12 *Ex Incubis non debent generari Gigantes.*
13 *Filius ex incubo susceptus, hominis est, cujus est semen, non Incubi.*
14 *Nec quoad corpus, nec quoad animum quicquam peculiare habere debent nati ex Incubis.*
15 *Sprengeri opinio reprobata.*

Dari Incubos & Succubos Dæmones, qui sub virorum specie cum mulieribus, & sub specie mulierum cum viris coitum exerceant, & aliàs firmavimus, & eam quæstionem longioribus discutit Mart. Delr. *libro secundo, disquis. Magic. quæst. 15.* & Perer. *in Genes. libro octavo, disp. 3.* præter quamplurimos alios tam vetustiores, quàm recentiores Theologos, & ex Jurisconsultis Torreblanc. *Dæmonolog. libro secundo, cap. 30.* & novissimè Carranz. *de Part. cap. 20. quæst. 10.* Neque ob id, quod 1 Dæmones Incubi, & Succubi fiant coitûs voluptate, vel propagationis desiderio detineri illos dixeris, sed hæc ea de caussa machinari, ut homines enormibus lascivijs, ac fœdissimis Veneris delectamentis irretiant, atque illaqueent. Dæmones enim, cùm spiritus sint, neutro horum moveri ad hæc patranda censendum; neque enim sperma habent, neque 3 successionem in prole quærunt, cùm immortales sint; unde deridenda Marci illius opinio, de qua præ cæteris Cælius Rhodig. *libro secundo, lect. Antiq. cap. sexto,* volentis Dæmones semen habere, ac fœcundos esse. Licèt autem apud citatum Delrium Cardanus ex Medicis, & Ponzinibius ex Juristis, & alij apud eundem Delr. *in comm. Herc. Fur. Senec. num 447.* contrariæ sententiæ adhæserint, tamen, ut rectè ille addit, minimi facienda eorum opinio. Quemadmodum neque nos à veritate amovere debent Martin. Weinrich. *de Ort. monst. cap. 11.* Joan. Wierus apud Ronssejum, & ipse Balduin. Ronssejus *de hum. vitæ primord. cap. 11.* qui acriter in hanc opinionem invehitur, absurdam eam existimans; neque etiam alij, siqui pro negativa sententia sunt, cùm affirmativa sit magis communis Doctorum, de qua testatur idem Delr. *ubi supra,* utrobique, & eam sequuntur ex Medicis (nam Theologi magna ex parte consentiunt) Symphor. Champer. *lib. 2. Pract. cap. 7.* Marcell. Donat. *hist. Medic. mirab. lib. 4. cap. 25.* Hucher. *de Sterilit. libro quarto, in fin.* Vallef. *de Sacr. Philosoph. cap. 8.* Codroneh. *libro tertio, de morb. venef. cap. 10.* Roderic. à Castrens. *de nat. mul. libro tertio,* Fortunat. Fidel. *libro tertio, Relat. cap. ultimo.* Mercurius *in lib. cui titul. la Commare, 2. cap. 39.* Bauhin. *libro 1. de Hermaphrod. cap. 20. & seqq.* Heurnius *de morb. Capit. cap. 30.* Licetus *de Monstr. libro secundo, cap. 73.* hanc ipsam sententiam insinuat Torquat. Tass. *Hierusal. cant. 13. st. 4. ibi.*

Qui s' adunan le streghe, & il suo vago
Con ciascuna di lor notturno viene,
Vien sopra i nembi, e chi d' un fero drago,
E chi forma d' un Hirco informe tiene,
Consiglio infame, che fallace imago
Suol allettar di desiato bene
A celebrar con pompe immonde, é sozzo
I profani conviti, e l' empie nozze.

Sed Heurnius, Paræus, & Roderic. à Castrens. & ex Jurisconsultis Ulric. Molit. *de Python. mul. cap. 6. & 10.* Hieronym. Magg. *Miscel. libro 2. cap. 4.* Carranz. *de Part. cap. 20. quæst. 10.* Incubos, & 4 Succubos incumbere, & succumbere hominibus credunt, & concedunt; sed inde sequi posse ullam conceptionem apertâ fronte negant. Torreblanca quoque *lib. 2. Dæmonolog. cap. 30.* anceps in ea re est. Verùm undique priori opinioni adhærent Suarez

de superstit. lib. 2. cap. 16. num. 5. Cæsalpin. *in Dæmon. investig. Perip. cap.* 14. *&* 19. & alij Medicorum, & ex Jurisconsultis Grilland. *de Sortileg. quæst.* 7. *numero* 12. & nonnulli, qnos tam Delrius, quàm Bauhinus adducunt *locis suprà citatis.* Consentit etiam omni ex parte, ut mihi videtur D. Thom. *in* 2. *sentent. distinct.* 4. *art.* 4. dum quærit, an geniti ex hujusmodi Dæmonum congressu sint majoris virtutis, quàm alij homines, & illi adhærent Sprenger. *in mal. malef part.* 1. *quæst.* 3. *& part.* 2. *quæst.* 1. *cap.* 4. Barthol. Spin. *de Strig. cap.* 6. & ex recentioribus Cardin. Bellarm. apud Osterman. *de Stigm. sect.* 7. dum putat Antichristum eo modo nasciturum. Conimbricens. *in primum de Gener. cap.* 4. *quæst.* 10. *art.* 3. eosqne sequitur Petr. Hurtad. de Mendoz. *in sua Philosoph. tract. de Gener. disputat.* 1. *sect.* 3. §. 22. *& seq.* præterquam quòd constat etiam ex Sagarum confessione, quæ inquisitæ apertissimè fassæ sunt, se cum Dæmonibus concubuisse, & ex eis gravidas factas peperisse, ut maximè videri potest *in lib. de tribus Energum. in part. Belg. tract.* 3. *cap.* 3.

Sed certè hæc sententia multis implicita est difficultatibus; atque eâ tandem tamen pro vera acceptatâ, datoque quòd ex tali concubitu conceptio sequi possit, de prole multa in quæstionem veniunt, nempe an proles eo modo suscepta ullis signis ab aliis hominibus distinguatur; deinceps cujus proles sit dicenda; præterea an aliquid peculiare habeat à cæteris hominibus, non solùm circa ea quæ spectant ad animum; ultra hæc, an inter se Succubæ, & Incubi coire consuescant, vel possint; an susceptum ab homine semen fovere ita valeant, ut in perfectum fœtum evadat: dubia quidem magnâ ex parte inaniter, ex mea sententia, excitata.

5 Sed quoad conceptionem, absurdissimum visum est non modò Medicis quibusdam, & Jurisconsultis, sed nonnullis etiam ex Patribus, quos referunt Delrius, Bauhinus, & alij *locis suprà citatis*, ex Dæmonum concubitu cum muliere sequi posse generationem; hujusque sententiæ rationes, & in contrariam simul objecta, vide apud præcitatos Auctores; quemadmodum & rationes pro contraria facientes, & objecta in contrariam, præcipuè apud Peter. *in Genes. libro* 8. *cap.* 6. *disp.* 2. *&* 3.

Ego quidem (licèt aliàs *lib.* 3. *harum Quæstionum, Tit.* 1. *quæst.* 8. *num.* 5. *&* 19. ex communi opinione contrarium senserim) nisi Sancta Mater Ecclesia aliter doceat, de facto non dari talem conceptio-
6 nem, & partum existimaverim, immò dixerim in via Naturæ esse impossibilem, cùm Dæmon non possit excedere naturæ creatæ vires. Non obstante ergo summâ Dæmonis virtute, ac mirâ dexteritate, & incomprehensibili, quàm dicunt, celeritate, & cautela in seminibus à viro decisis fovendis, illisque in actum producendis, generationem ex ejus concubitu sequi posse non credo, quia spirituosa se-
7 minis substantia non minori momento, cùm à suo principio fuerit decisa, & non illicò inveniens vas recepta, evanescit, & infœcundum redditur quod reliquum ex semine est, ut percurrit Peter. *ubi suprà, disput.* 3. *vers. Hanc opinionem.* Neque crediderim unquam celeritatem Dæmonis in semine adsportando, & iojiciendo in uterum mulieris adæquate posse brevitatem temporis, quo seminis calor evanescit: neque enim in hoc exuperat Dæmonis potentia potentiam naturæ, quia ob sui inenarrabilem tenuitatem, seminis spiritus contineri extra conveniens receptaculum, ne per momentum quidem potest; & tamen non credendum, Incubum Dæmnnem illico atque mulierem superinit, semen in illius uterum projicere, sed in ipso actu coitus, ut eis majorem in modum obsequatur, easque mulieres oblectet, longiusculo temporis intervallo insistere, maximè cùm necesse sit ad generationem etiam fœminæ semen concurrere, unde aliquanto tempore ad hoc ipsum opus erit, ut illa semen effundat; in quo tempore quis dicet adhuc seminis calorem, & spirituosam substantiam in ipso conservari? Immò necesse est, omni calore, & spiritu illud destitui, indicioque ejus reiesse potest, quòd, quæcunque sagæ concubitum cum Incubis fassæ sunt, referunt se semen illorum frigidissimum expertas, ita ut displicentiam magis, quàm delectationem inde sint consecutæ. Ad hoc respondet Delrius, *ubi suprà, quæst.* 15. *argumento* 3. hoc non semper esse verum, sed tunc solum, cùm Dæmon pro tali à succumbente muliere excipitur.

Sed quid dicendum ad id, quod suprà innuebam, Dæmonem plurimum temporis absumere debere in actu coitus, ut suas amasias magis oblectet? Vel ergo non habet necesse eâ celeritate, quam dicunt, ad seminis conservationem, vel si potest conservare per dimidium horæ quadrantem, vel per minus etiam temporis spatium, potest etiam conservare ad annos, si libuerit, quod non est verisimile.

Non valent autem contrà adducta à Petr. Hurtad. de Mendoz. *in sua Philosoph. tract. de Gener. disp.* 1. *sect.* 3. §. 23. immò inania sunt, quæ ex Averrois fabula, & ex similibus aliis, quæ nos aliàs multò plura adduximus, deducere ille conatur. Magis urgeret quod Conimbricens. *loco cit.* ex D. Thom. & ipse Petr. Hurtado addunt, posse Dæmonem efficere, ne spiritus illi seminis tenuissimi exhalent. Sed hoc non videtur possibile, quia si per quantumcunque modicum temporis potest Dæmon semen conservare in suo vigore, (neque enim in instanti upectari potest, ut probat Delrius *loco cit. quæst.* 10. *vers. Quartò nequeunt*) poterit, ut dixi, etiam ad longissimum tempus. Quin & fateri necesse est, posse etiam illum semini huic alimentum præparare extra uterum; & in sententia eorum, qui semen mulieri denegant, poterit hoc semen in perfectum fœtum, & hominem deducere, cùm facilius multò sit illi conveniens alimentum subministrare, quàm in suo robore illud servare extra naturalia conceptacula: sed hæc non videntur factu possibilia, immò omnino inverisimilia.

Ad confessiones autem sagarum, quæ referunt 8
se ab Incubo Dæmone compressas, & inde gravidas effectas, dehinc peperisse, dicendum videtur, quòd vel illis Dæmon illusit, vel illæ aliis illudunt. Nam potest Dæmon facere, ut ex se gravidas seipsas credant, ventremque tumentem effingere, dehinc tempore partus alienos fœtus undecunque subreptos illis supponere; vel eas ex homine prægnantes ita persuadere, ut ex seipso in ventre habere se credant. Atque ita salvari credo nonnullas historias, de quarum veritate non videbatur dubitandum, & sic etiam fieri posse existimo, ut Succubus Dæmon in utero habere se effingat, ac etiam ut suo tempore parere videatur, assumens, ut in superiori, subreptitios pueros, & sibi supponens, ut percurrit Delrius, *ubi suprà.*

Ad exempla autem Antiquorum, quæ adducuntur in contrarium, efficta omnia esse dixerim, merasque fabulas. Iovem modò in forma Tauri, nunc in forma Cygni, modò sub specie Aquilæ,

nunc

nunc mutatum in Amphitryonem, modò in Dianam, Martem sub forma Militis, aliosque Deos sub aliis formis varias mulieres compressisse, nescio quam facti realitatem nobis promittat, ita ut inde quicquam pro sufficienti rei probatione deduci possit. Neque Platonis auctoritas *in Cratylo*, allata etiam à Delrio, *in comm. ad Herc. fur. Senec. num.* 447. dicentis, Heroës omnes vel ex amore Deorum erga mulieres, vel ex amore Dearum erga viros esse progenitos, quicquam huic opinioni opitulatur, cùm ille secutus sit in hoc fabulosas Poëtarum traditiones, licèt hoc videatur conforme Sacræ Scripturæ narrationi de Heroibus, virisque potentibus, ac Gigantibus factæ.

9 Sed quæ de hujusmodi viris fortibus, & Gigantibus Sacra narrat historia, conceptis ex congressu filiorum Dei cum filiabus hominum, non intelligi de hoc Dæmonum Incuborum, & Succuborum concubitu, ut arbitratur Valles. *de sacr. Philos. cap.* 8. & tenet universa Theologorum Schola, ut testantur idem Delrius, *ubi sæpe*, & ex Medicis Roderic. à Castr. *de Nat. mul. loco cit.* Mercurius *lib.* 2. *della Comm. cap* 39. & ex Jurisconsultis Hieronym. Magius *lib.* 1. *Miscell. cap.* 4. *in princ.* & licèt D. Augustin. *lib.* 3. *de Civit. Dei, cap.* 4. quasi dubius hoc indecisum reliquisset, tamen *lib.* 15. *ejusdem, cap.* 23. eandem quæstionem repropónens, eam determinavit, docens, quinam per filios Dei in sacra Scriptura accipi debeant. Certè Conimbric. *loco aliàs cit. in* 1. *de Gen. & corr. cap.* 4. *quæst.* 10 *art.* 3. & Pererius *in Genes. lib.* 1. *cap.* 6. *vers.* 2. & Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 30. Joan. Seldenus, I. C. *de Diis Syris, in proleg. cap.* 3. *& Ian. Iacobus Boissard. de Magia, cap.* 7. & alij celeberrimam opinionem eorum in medium afferunt, qui per filios Dei, filios Seth intellexerunt, per filias autem hominum, filias Cain, & rationes pro hac sententia adducunt: quam sequitur etiam ex nostris Roderic. à Castr.
10 *de nat. mul. lib.* 3. *part.* 1. *cap.* 6. quæ tamen non caret difficultate; siquidem quicunque per filios Dei, homines qualescunque intellexerunt, illud inexplicabile, arduumque in hoc offendunt, quòd demonstrare nequeant, quanam potiori ex ratione hi homines, vel quòd essent boni, vel quòd essent ex filiis Seth, & vocarentur Dei filij, debuerint generare Gigantes: Nam quod supponunt nonnulli, filios Seth fuisse staturæ proceræ, & viribus præpollentes, non probatur; imo scimus Noë filiosque ex ...c Seth, non dissimiles ab aliis hominibus exti..., cùm nihil habeamus memoriæ proditum in contrarium, ut habere nos necesse esset, præterquàm quòd filios aliis hominibus proceriores non generarunt: aliàs, cum omnes quotquot fuimus post diluvium, ex Noë simus progeniti, vel omnes, vel magna saltem ex parte giganteæ staturæ esse deberemus. Neque magis satisfacit id, quod ex Hieron. Vecchietto *lib.* 3. *de anno primit. mund. cap.* 2. *in fin.* affert Cattanz. *de Part. cap.* 17. *num.* 52. nempe Sacram Paginam vocasse quoscunque homines, filios Dei, ex eo quòd essent rationis participes, qui cùm ex mulieribus quascunque vellent, sibi eligerent, & cum eis miscerentur, cùm maximè adamarent eas, quæ magis sibi sanguine proximæ erant, ut proprias filias, sorores, matres, factum est, ut ex tanta delectatione uberrimum semen in coitu excernerent, & sic generarent Gigantes; quod tam facilè diluitur, quàm facilè ab hoc Doctore in medium producitur; nam si sic est, quotiescunque conjuges summopere in coitu delectantur, ut inter amantes fit, Gigantes deberent generari. Sed neque ex eo quòd essent robusti & potentes, debuerunt generare Gigantes, nam non major causa est, cur in præsentiarum viri potentes, & robusti, & anteactis similiter temporibus non debuerint, ut tunc temporis, Gigantes procreare. Multo minùs autem videtur concedendum, per filios Dei intelligi viros staturæ proceræ, nempe Giganteæ, nam inane hoc esset, volente sacro textu demonstrare, Quanam ratione procreati sint Gigantes; nam si jam erant homines Giganteæ staturæ, quid novi jam demonstrare debebat historia sacra de eorundem generatione? Sed verè mihi videtur, salvo semper meliori judicio, sacram historiam id sibi voluisse docere, quanam ratione Gigantes fuerint procreati, cùm antea omnes homines ad eam staturam non accederent: dicebat ergo, *Postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illaque generarunt, isti sunt potentes à sæculo viri famosi*; hoc est, cùm antea non extitissent Gigantes, procreati sunt, postquam filij Dei congressi sunt cum filiabus hominum. (aliàs Filij Dei in sacra pagina ut *Iob. cap.* 1. *vers.* 6. vocantur Angeli ipsi) Unde, ut verum ingenuè fatear, perdifficilis videtur ejus loci intellectio, & ad Theologos releganda, nam quæ hactenus adducta sunt, nullâ ex parte satisfaciunt. Videtur enim sacer textus, innuendo quòd Gigantes generati sint ex hoc congressu filiorum Dei cum filiabus hominum, aliquid nobilioris notæ, quàm hominibus conveniat, absque dubio his Dei filiis tribuisse, ob quod non consuetæ staturæ, & virtutis homines, sed Giganteæ, & virtutis eminentioris generaverint; quod quid sit, cùm, quæ allata sunt, prædictis non conveniant, non est meum, sed sacræ Theologorum scholæ determinare. Nobis satis pro nunc sit, plures negasse, atque eos quidem summæ auctoritatis viros, eo in loco sacrum textum hujusmodi Incuborum commercium cum hominibus insinuare voluisse.

Sed demus, utcunque ex tali concubitu gene- 11
rationem sequi posse, & ad secundum quæsitum respondeamus. Semen, ex quo mediante Incubo fieri supponitur hæc generatio, cùm ab homine sit desumptum, & nihil ei à Dæmone de suo communicetur, hominem generabit nihil omnino ab aliis hominibus differentem, sed ei tantùm similem, ex quo semen decisum fuerit, vel Matri, in cujus utero conceptus, & ad perfectionem fuerit deductus. Nisi ergo vitium ullum in seminibus, aut materno sanguine sit, (quod tamen communicari posse à Dæmone ipsis seminibus, & sanguini non inficior) fœtus ex hoc congressu susceptus nullum peculiare signum habebit, quod illum à cæteris hominibus pro
nato ex Incubo palam faciat. Neque majorem 12
caussam esse existimaverim, cur Gigantes ex hujusmodi congressu aut aliàs nati sint, aut nasci debeant, vel Heroës cæteris hominibus præstantiores: oportet enim semẽ ab ipso Incubo Dæmone aliquid majoris virtutis, & excellentiç adipisci, ob quod ad Heroës potiùs, & Gigantes generandos aptum esset, quàm semen consuetæ conditionis hominum. Cùm semen igitur illud hominis sit, ut dixi, (nam Dæmones aut quosdam, aut omnes semen habere, quis unquam firmaverit, nisi insulsa quorundam opinioni adhæreat, de qua post alios Perer. *in Genes. lib.* 8. *c.* 6. *disp.* 2.) certè secundum virtutem à patre semini communicatam, & secundum ejus virtutis gradum, fœtum fortem, aut debilem, magni ac proceri, aut parvi & pusilli corporis, quantum ad paternum

semen

semen spectat, generabitur, cùm illius hominis sit fœ-
13 tus inde susceptus, non Dæmonis, qui generare ne-
quit, ut post alios dicunt etiam Conimbr. *in 1. de
Gener. cap. 4. quæst.* 10. *art.* 3. & Petr. Hurtad. de
Mend. *de Generat. disput.* 1. §. 12. *sect.* 1.

Scio quid D. Thom. *in 2. sentent. dist.* 4. *art.* 4.
ex quo Spreng. *in mall. malef. part.* 2. *quæst.* 1. *cap.* 4.
qui in parte assentitur, & post alios ex nostris Me-
dicis Vallel. *de sacr. Philosoph. cit. cap.* 8. & ex Ju-
risconsultis Torrebl. *lib.* 2. *Dæmonolog. cap.* 31. *num.*
19. attulerint: posse nempe Dæmones seligere hu-
manum semen, non qualecunque, sed robustissi-
mum, calidissimum, & quantitate plurimum. Id
verò eis facile esse conquirere deligendo homines
robustos & calidos, multòque semine effluentes,
quibus succumbant, deinde & mulieres similis
conditionis, quibus incumbant; sic voluit Valle-
sius fuisse procreatos Gigantes illos, de quibus in
sacris, sed præterquam quòd hoc gratis dicitur, cùm
jam nullus inficiari queat, quòd generatio Gigan-
tum, qualitercunque à Dæmone per applicatio-
nem seminum hujusmodi naturæ procurata, virtu-
te tamen hominum fiat, seu humanorum seminum,
non ipsius Dæmonis, jam non major ratio erit, cur
de præsenti Gigantes alicubi non generentur; quis
enim inficiabitur, dari ubique terrarum robustissi-
mos, calidissimos, & multo semine affluentes viros,
qui similis naturæ mulieribus jungantur, & inde
prolem suscipiant? Concedam tamen quicquid si-
bi assumit Vallesius, (licèt de mulieribus contra-
rium videamus, cùm eæ, quæ cum Dæmonibus
congrediuntur, plerumque deformes, vetulæ, vie-
tæ, cæterisque debiliores existant) sed quid inde?
num ex hoc concubitu Gigantes generabuntur? at
hoc de præsenti non videmus, cùm videre nos ali-
quando esset conveniens. Num id sibi voluit Val-
lesius, Dæmonem ex Gigantibus, qui in Mundo,
ubicunque terrarum reperiantur, semina hujusmo-
di furari? sed & Giganteas fœminas quibus incum-
bat, eligere illum oporteret, fortè enim aliæ fœmi-
næ non tantum sanguinis gigantéo semini submini-
strare poterunt, quanto, ut ad gigantéam proceri ita-
tem fœtus deveniat, indigebit. Fortè neque uteri
aliarum Mulierum Gigantéi seminis capaces erunt,
sed nimis angusti, ut in eorum cavitate gigantéus
fœtus augeri possit: licèt nonnullos ex Gigantibus,
quos aliquando extitisse accepimus, ex parentibus
naturæ etiam mediocris natos enarrant, & non ad-
modum robustis; & præter alios Gigantéæ staturæ
mulierem ex parentibus consuetæ magnitudinis,
Romæ natam se vidisse testatur D. Aug *de Civ. Dei,
lib.* 15. *cap.* 23. Sed quid quòd Gigantéum semen ad
Gigantes generandos sufficiens non semper est?
Constat enim Samogethas homines corpore ut plu-
rimùm procero, ac prægrandi, persæpè pumiliones
generare, ut refert Card. *lib.* 1. *de variet. cap.* 4. Præ-
terea, cùm constet hisce temporibus maximè vige-
re Incubos, & Succubos, & multo magis quàm sæ-
culis retroactis, ut probat Spreng. *in mall. malef.
part.* 2. *quæst.* 1. *cap.* 4. *& aliis*, oporteret plures in-
præsentiarum Gigantes procreari, quàm fuerint an-
tè procreati; & tamen contrarium experimur.

14 Neque ergo quoad corpus, neque quoad ani-
mum, (si nihil aliud intervenire aliunde supponá-
mus) nati ex congressu Incuborum cum mulieri-
bus, quicquam melioris conditionis, aut deterioris
sortiri debent, quàm cæteri hominum, sed pro se-
minum, & materni sanguinis natura tam quoad
corpus, quàm quoad animum, sibi debitas condi-
tiones, ac propensiones habere. Unde duplici
ex capite falsa apparet Sprengeri sententia *loco cit.
part.* 2. *quæst.* 1. *l. cap.* 4. putantis & generationem
talem esse possibilem, & prolem inde nasci à Dæ- 15
mone infectam, & quod pejus multò est, & à veræ
Philosophiæ dogmatibus alienissimum, putat quòd
malefica viro juncta, & ex viro concipiens, per ma-
ritum nempe imprægnata (hæc enim sunt ejus ver-
ba) possit per commixtionem alterius seminis ab
Incubo suscepti fœtum inficere. Quòd tamen qui
sic nascuntur, aut nasci jactantur potiùs, ex Dei
permissu sint pejoris naturæ & conditionis, ob hu-
jusmodi coitus abominationem, quàm cæteri ho-
mines, ego non detrecto, sed si in via Naturæ loqui-
mur, certè non aliter sese res habebit, quàm quo-
modo recensui, si unquam talis generatio posset
succedere, quod non facilè admitterim. Pejoris
conditionis aliquando posse esse puto, qui ex mu-
lierculis, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, or-
ti sunt, non quòd inficiantur à Dæmone, sed quòd
malitia matris faciat eos propensos ad iniquitatem,
non tamen cogat.

Denique Succubos, & Incubos inter se coire, aut
Succubos semen fovere, ac enutrire posse, vel, ut
cum Delrio loquar, succubum Dæmonem ad debi-
tam magnitudinem fœtum deducere, ac parere,
aliaque his similia perficere, neque ego credo, ne-
que quemquam solidâ doctrinâ munitum sibi per-
suadere posse crediderim, & siquando accidisse nar-
retur, Dæmonis illusionem intervenisse puta-
tim.

SUMMARIUM.

1 *Hermaphroditi qui dicantur.*
2 *Hermaphroditorum quatuor species.*
3 *Alia Hermaphroditorum distinctio.*
4 *Tertia Hermaphroditorum distinctio.*
5 *Fœminæ aliquando Penem emiserunt.*
6 *Hermaphroditorum à genitalium conformatione distinctio.*
7 *Eorundem à potentia coëundi distinctio.*
8 *Eorundem distinctio à potentia generandi.*
9 *Baptizans fœminam putans se baptizare masculum, fœmina non dicitur baptizata, & vice versa.*
10 *Hermaphroditi an sint monstra, & numeris seqq.*
13 *Hermaphroditi nullo sexu conspicui in censu Eunuchorum habendi.*
14 *Hermaphroditi qui sint irregulares.*
15 *An dentur, & quæ sint signa distinguentia marem Hermaphroditum à fœmina, & num.* 16 *&* 17.
18 *Quinam Hermaphroditi pro maribus, qui verò pro fœminis habendi.*
19 *Testes extrà apparentes marem ostendunt.*
20 *Excretio menstrua cum carentia Testium facit evidentissimam probationem fœminini sexus.*
21 *Mas an in fœminam degenerare possit.*
22 *Natura semper tendit ad perfectiora, dic autem ut numero seq.*
24 *Hermaphroditus eodem tempore in utroque sexu perfectus an dari possit.*
25 *Senecæ locus de fœminarum sui temporis inhonestate, & lascivia*
26 *Adam an fuerit Androgynus.*
27 *Hæretica quorundam opinio de sexuum indistinctione ante peccatum Adæ.*
28 *Ante Evæ formationem fœmina erat in viro.*
29 *Non est impossibile dari Hermaphroditum, qui agere, ut vir, & pati possit, ut fœmina.*
30 *Impossibile est dari Hermaphroditum qui generet in se, & in alio.*
31 *Duplicem sexum sortiti, ratum unum, irritum alium habent, ex Aristot.*
32 *Sodomia quid.*
33 *Adam debuit solus à Deo creari, & cur, remissivè.*
34 *Duo genitalia ejusdem sexus in eodem animali cur non reperiantur.*
35 *Hermaphroditus an irregularis.*
36 *Hermaphroditi quando sint irregulares.*
37 *Hermaphroditi omnes irregulares.*

De Her-

De Hermaphroditis.

QUÆSTIO VIII.

DE Hermaphroditis aliàs incidenter verba feci, in hac autem quæstione, ad quam propriè universum hoc argumentum spectare videtur, de illis
1 ex professo loquar. Dicuntur Hermaphroditi, qui sexu sunt indistincti, nempe qui vel neutrum, vel utrumque habere videntur, & hoc nomine hîc comprehendi volo quoscunque, qui aliquo modo in sexus qualitate dubium excitare possunt. Horum autem quatuor species constituunt, quicunque de illis verba faciunt, ut ex vetustioribus Paul. *lib.6. cap. 69. &* Avic. 20.3. *tract.* 1. *cap.*43. & ex recentioribus Manard. *lib.7, epist* 2. Paræus *lib.* 24. *cap.* 4. & inter alios Professores, eandem habet divisionem Cælius Rhodig. *lect. Antiq. lib.*15. *cap.*10. & ex Jurisconsultis novissimus Carranz. ex eod. Paræo *de Part. cap.*17. *num* 67.

2 Consideraut verò tres species in viris, unicam in fœminis. In viris prima est, cùm in Perinæo (hoc est, sub radice Penis, in spatio, quod est inter ipsum, seu inter scrotum, & Anum, hoc enim dicitur Perinæom, non Coles, ut malè Cælius ex Theodoro, Aretæos *lib.*2. *Acut. cap.* 11. Gal. *comm.* 3. *in lib. Hipp. de Artic. part.* 45.) muliebre pudendum conspicuum est. Secunda species est, cùm idem pudendum muliebre apparet in scroto habens exile foramen, à quo nihil omnino prodeat. Tertia species est, cùm ibidem existente eodem pudendo muliebri, ex ejus orificio urina effunditur, aut etiam aliqua excretio menstrua. Et hæ species Hermaphroditorum dicuntur considerari in viris, quia sic constituti pro viris habendi; neque dubium in ea re intercedere debet, neque fortè de his Leges ambigere credendum, ut latiùs infrà. Quarta species in fœminis considerata, (quòd sic constitutæ fœminæ verè sint) est cùm in superna parte muliebris pudendi, nempe in ima pube, ubi magna pudendi rima suum desumit principium, Penis aliquis, vel quid Peni simile apparet.

3 Sed multo accuratiùs nonnulli alij Doctores has Hermaphroditorum species descripserunt, de quibus luculenter Bauhinus *de Hermaphrod. lib* 1. *cap.*4. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.*12. Mihi tamen placet plures facere Hermaphroditorum distinctiones. Et primò Hermaphroditorum alij in primo ortu sese produnt, alij instantibus primò menstruis, vel quandocunque. Rursus priorum alij in masculino sexu; alij in fœminino, alij tandem in utroque prævalent; quin & alij maresne, an fœminæ potiùs sint, non manifesti fiunt, utroque sexu, quod oculis usurpare liceat, orbati. Posteriorum plerique, ac penè omnes dixerim, Mares sunt, nempe qui in prima mensium eruptione mentulam exerunt, ut plerisque evenisse est notissimum. Pauci quidem admodum sunt prorsus fœminæ, ut quæ jam uterum gestarunt. Sed tam ex validitate nativi caloris, quàm adscititij aucti insuper ex dimissione coitus, menstruorum intempestivo defectu, & hujusmodi, simile quid virili membro exerunt, & semiviri apparent. Sed in prioribus Testes aliquando cum mentula exiliunt, in his verò mentula sola, aut quid simile, membrorum nempe, vel carnea excrescentia, sed molis exilis, testibusque omninò destituta.

4 Præterea licet distinguere omnes Hermaphroditos quadrupliciter: primò à conformatione genitalium; secundò, à situ eorundem; tertiò, à potentia coëundi; quartò, à potentia generandi. A genitalium conformatione distinguuntur, quia nonnulli neutrum sexum, ut Natura requirit, rectè constitutum habent; alij contra utrumque rectè, saltem quoad externas partes; alij denique unum naturaliter rectè conformatum, alium nequaquam. A situ distinguuntur, cùm alij sexum habeant unum sub alio, alij unum in alio, alij verò ambos lateraliter positos. A potentia coëundi distinguuntur, quia nonnulli sunt potentes in alterutro tantùm sexu, alij in utroque, alij in neutro. Sic, eodemque modo distinguuntur à potentia generandi: quæ omnia in processu sermonis exemplis, & historiis illustrabimus.

In primo ortu multos apparuisse Hermaphroditos est notissimum, neque ulteriori indiget testimonio; quod verò fœminæ nonnullæ, vel quæ fœminæ apparebant, in Mares evaserint, & sic Hermaphroditos se instante pubertate, vel instantibus menstruis prodiderint, non minoris famæ, quàm de superioribus historiæ testantur, quas hîc transcribere superfluum videtur.

Porrò in quo sexu prævaleant Hermaphroditi, palam fiet, cùm de potentia coëundi loquar, & exempla, ac historias ad eam rem afferam. At eos Hermaphroditos Mares verè esse, quibus instantibus menstruis virile membrum exilit, manifestum est, ut Arescusæ evenit apud Plinium *lib.7. cap.* 4. Lucio Cossitio, & aliis apud eundem, & superiori ætate duabus sororibus Salernitanis, de quibus Fulgosius *apud Schenckium*, & Mariæ Pacechæ *apud Amat. Lusit. curat. med. cent.* 2. *cur.*39. & aliis, quorum historias vide recollectas per Schenck *libr.*4. *Obs. in princ.* & per Bauhin. *de Hermaphrod. lib.* 1. & inter Jurisconsultos, per Majol. *de Irreg. lib.* 1. *cap.* 27. *num.* 6. ita ut non injuriâ velit Liceetus, hos non esse verè Androgynos, seu Hermaphroditos, sed Pseudoandrogynos, & habuisse tantùm masculinum sexum intus latentem, ob caloris paupertatem.

Quinetiam, addam ego eos quoque, qui in pubertate penem exerentes, tamen in perfectos viros evasisse non videntur, esse tamen verè Mares, sed ob eandem caloris inopiam non potuisse virilia extrà prorsus, ac omni ex parte exilire, ut Annæ illi evenit, de quo in fine hujus tituli. Nimis tamen primâ fronte refragari videtur tot experientiis, tantorumque clarissimorum virorum testimoniis, Clementis Alexandrini, Mercurial. *lib* 6 *var. lect. cap.* 20. Mercat *lib.* 2. *de virg. & vid. aff. cap.*10. Nancelij *lib.*8. *Analog. Microc. ad Macroc. cap.*8. *vers. Ego vero* & Pinæi *de not. virg.* sententia; quæ non admittit ullas unquam fœminas in Mares evadere, sed id semper per Obstetricum errorem contingere, aut aliquem Naturæ defectum, in quibusdam autem penem nullum apparere, sed uteri potiùs prolapsum fieri, ex quo penem exerere videntur, quod maximè voluit Mercatus. At Galenum tam aperta fronte Hermaphroditos negasse, ut dicit Carranz. *lib. de Part. cap.*17. *num.*69. omninò à vero abest. Loco enim ab eo citato *libro* 2. *de sem. cap.*3. *in fin.* id dicit, aliquos fictores Hermaphroditos effingere, qui utraque genitalia membra tam maris, quàm fœminæ integra habeant. At absurdissimum est, quod hic Jurista addit, Galenum negasse adeò maris, & fœminæ divulsa membra esse posse, ut alia in maris, alia in fœminæ semine possint contineri: nam nihil omnino hoc ad rem suam facit, neque intellexit hic homo quid Galenus sibi voluerit, quod mirum non est de Leguleio hoc Philosophicis contemplationibus sese audacter

masculinum nomen ei imponit, aut vice versa, non dicitur fœmella illa, aut puerulus baptizatus. Perr. Gerard. *sing.* 90. *n.* 2. Sed & circa hoc, ea omnia in dubium venire possunt, circa mas à fœmina, & fœmina à mare distinctionem in Jure accipiunt. Quartò dubitatur, num quemadmodum ex iis, quæ fœminæ apparent, aliquæ in mares evaserunt, sic possibile sit ex maribus in fœminas degenerare. Quintò, num dari possit Hermaphroditus utroq; sexu perfectus. Sextò, quid sentiendum sit de Hermaphrodito circa corporis deformitatem, an ob eam scilicet in inhabilitatem, & irregularitatem in aliquibus actibus celebrandis incurratur: & præter eas aliæ insuper dubitationes proponi possunt, quas in sermonis processu discutiemus.

10 Sed quoad primam ex propositis, antiquitus Hermaphroditi pro Monstris habiti, & idcirco tanquam sinistri omnis augurii forent, in mare demergebantur, vel in insulam desertam deportabantur, vel aliâ quadam ratione, ut cætera Monstra, expiabantur: ita factum testatur Livius, *decad.* 1. *lib.* 3. & *alibi.* Plin. *lib.* 7. *Nat. hist. c.* 3. quorum plures historias vide apud ipsos, quas etiam cum aliis pluribus habes recollectos per Schenck. *lib.* 4. *Observ. in princ.* Weintich. *de ort. Monstr. c.* 50. Marc. Donat. *lib.* 6. *hist. med. mir. cap.* 2. Laur. *Anatom. lib.* 7. *q.* 8. Nancel. *lib.* 7. *Analog. Microc. ad Macr. c.* 1. Bauhin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. c.* 35. & ex Jurisconsultis apud Tiraq. *de leg. Conn. Gloss.* 1. *lib.* 1. *part.* 1. *n.* 100. *& seqq.* & novissimè apud Carranz. *de Part. c.* 17. *n.* 69. Sed & Plato *in Convivio, in orat. Aristophanis*, id ipsum videtur sentire, cùm nomen Androgyni, seu Hermaphroditi infame dicat: sic etiam Lucret. *lib.* 5. *de rer. nat.* illos inter Monstra enumerat:

Multaq; tunc Tellus etiam portenta creare
Conata est mirâ facie, membrisq; coorta,
Androgynum inter utrum, nec utrumq; & utrinq; remotum, &c.

Sed & Cicero *lib.* 1. *de divinat.* pro Monstris judicavit: Quid, inquit, ortus Androgyni, nonne fatale quoddam monstrum fuit? Inter Recentiores quoque, Mercat. *lib.* 3. *de Steril. affect. cap.* 7. Martin. Weintich. *de ort. Monstr. ubi suprà*, Roderic. à Castr. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 11. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 2. ex Jurisconsultis autem Majol. *de Irregul. lic.* 1. *c.* 27. *n.* 4. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *c.* 17. *n.* 21. & Carranz. *ubi suprà, num.* 68. in eandem sententiam venerunt. Ac si verum est Aristotelis dictum, *lib.* 4. *de Gener. Anim. c.* 4. quod aut deficere, aut superesse aliquid monstrosum sit, Hermaphroditi pro monstris habendi.

11 Verumenimverò his non obstantibus, Hermaphroditi monstra non sunt, nec pro monstris à Legibus habentur, sed in virorum, vel mulierum censu reputantur, à quibus nihil habent peculiare, *l. Quæritur. ff. de stat. hom. l. Repetund.* §. *Hermaphrod. ff. de Testib. l. sed est quæsitum in fin. ff. de lib. & posth. cap. si testis.* §. *Hermaphrodit.* 20. *quæst.* 3. & ex earundem Legum auctoritate idem adstruit ex Medicis Bauhin. *ubi aliàs cap.* 5. In hac controversia Licet. *lib.* 2. *de Monstr. cap.* 52. voluit non omnes Hermaphroditos indifferenter pro Monstris habendos esse, sed illos tantùm, quibus neuter sexus ob exilitatem perfectus est, aut quibus alter longè à suo naturali loco est transpositus: juxta quam opinionem videtur dicendum, Hermaphroditos illos, qui saltem alterum sexum ratum, & rectè conformatum habent, non magis monstrosos esse, quàm eos, quibus aliquis digitus manus, vel pedis superfluceret, vel quibus pes, aut manus esset distorta, aut qui simile quid vitii haberent: hi enim monstra dici non possunt, cùm in monstri constitutione requiratur insignis, & enormis læsio, ut jam diximus.

Itaque non solùm in hoc sensu monstra non sunt 12
Hermaphroditi, qui in utroq; sexu, vel in alterutro tantùm prævalent, sed ad rem nostram, nempe ut pro viris, vel fœminis habeantur, & inter eos, vel eas locum obtineant, neque ii monstra dici debent, qui in neutro sexu potentes existunt, aut alterum etiam transpositum habent: si quæ enim turpitudo, ac monstrositas inde enascitur, parum quid facere videtur ad humanæ figuræ, vel cujuscunque detrimentum: apud leges autem hi tantùm partus, qui scilicet formâ humanâ destituuntur, pro monstris reputantur, ita ut in numerum filiorum non veniant. Unde falsa apparet Carranzæ sententia *lib. de Part. c.* 17. *n.* 66. volentis, Hermaphroditum esse propriè monstrum, cùm ad nullum effectum pro tali à lege reputetur, neque nisi latissimo modo, & impropriissimè apud Philosophos pro Monstro sit judicatus.

Adnotandum tamen primò, eos Hermaphrodi- 13
tos, in quibus nulla sexûs distinctio apparet, in censu Eunuchorum esse habendos: servare enim hos hujusmodi naturam patet experientiâ, cui suffragatur exemplum ex Haly Rodoam suprà adductum: At quemadmodum Eunuchi fœmineæ naturæ accedunt, quoad animi robur, & corporis constitutionem: ita dixerim apud Judices hos Hermaphroditos non tam pro Eunuchis, quàm pro fœminis habendos, & idcirco tanquam fœminæ ab iis omnibus eliminandos, à quibus fœminæ eliminari solent, aliaque ex parte si quæ leges pro fœminis favorabiles existunt, pro his etiam facere existimaverim.

Secundò adnotandum, hos ipsos Hermaphrodi- 14
tos, ob naturæ imperfectionem, facilè pro irregularibus existimandos, quod Canonistæ videant; eos certè, qui in utroq; sexu prævalent, non tam ob monstrificam qualitatem, quâ carere eos facilè convinci potest ex superioribus, quàm ob scandalum, irregulares esse manifestum est, ut percurrit Navarr. *Consil. lib.* 1. *tit. de Æt. & qualit. cons.* 8. *n.* 3. *tom.* 1. & Majol. *lib.* 1. *de Irreg. c.* 27. *n.* 4.

Secunda dubitatio est, an dentur, & quænam sint 15
signa distinguentia marem Hermaphroditum ab Hermaphrodita fœmina, & unde hæc signa petenda sint. Navarr. *ubi sup. n.* 4. voluit hæc signa haberi ex potentia: & rectè quidem hoc, non tamen rectè quod addit, standum scilicet esse relationi ipsius Hermaphroditi, & multo minus rectè quæ subjungit, nimirum standum esse judicio Medicorum: Quod tamen, inquit, in idem recidit, cùm oporteat judicare Medicos secundum ea, quæ ipse de se asserit. In quam etiam sententiam iis ipsis verbis ire se manifestum facit Sanchez *de Matrim. lib.* 2. *disput.* 106. *n.* 2. Ultima tamen hæc verba clarè ostendunt, insignes hos Doctores multa circa hoc ignorasse Medicis cognita: neq; enim desunt nobis ingenia, absq; eo quòd stare debeamus relationi Hermaphroditi, quibus ipsius potentiam, aut impotentiam, & in quo sexu prævaleat, detegamus.

Itaque in propositis casibus, quando nimirum ita exilis sexus uterque est, ut modicam, vel quando nullius, ut nullam de se significationem præbeat, vel contrà ita uterque conspicuus, ac bene efformatus, ut parem habere virtutem censeatur, Medici plura signa habent, ad distinguendum potentiorem ab impotentiori, Navarræ, & Sanchez incomperta. Paræus ergo *lib.* 24. *cap.* 4. & ex ipso, &

Liebautio Bauhin. *libro primo, de Hermaphrod. c. 4.* & Riolan. *de Hermaphrod. c. 16.* plura ad hoc afferunt, quæ omnia reducenda ad alterutrius sexus proprietates, nam is, qui majores, efficaciores, patentiores, & numero plures habet sexus, prævalere
16 dicitur. Desumuntur verò hujusmodi proprietates ex mole vasorum, ex eorundem conformatione, ex naturali situ, ex viarum latitudine & angustia, ex adnascentibus pilis, ex incalescentia majori aut minori, in uno quàm in alio: sexus enim qui prævalet, mole semper est magis conspicuus, qui irritus est, minùs. Sic etiam sexus qui prævalet in conformatione ad naturalem formam semper magis accedit, & perfectior est, contra fit in altero sexu. Eadem quoque ratione prævalens sexus semper naturalem, ac sibi debitum situm servat, imperfectus nequaquam, maximè respectivè ad perfectiorem: unde fit quod ratus sexus semper, ut diximus, à dextris est, irritus à sinistris, in his, qui eos lateraliter constitutos habent: quin & in his, qui unum habent sub alio, superior ratus, inferior irritus, licèt contrarium, sed perraò aliquando eveniat. Pili in perfecto conspicui sunt, copiâ, & quantitate, in imperfecto vel nulli, vel copiæ, & qualitatis nullius momenti. In rato sexu, vel potentiori viæ pervæ, & patentes, ac penetrantes, in irrito, & impotenti imperviæ, angustæ, & minimè penetrantes. Quòd si ambo sexus imperfecti sint, unus tamen respectu alterius, latitudine earundem viarum, & penetratione se manifestum facit: ac denique incalescentia semper fit in sexu, qui prævalet, aut semper promptior, & citior. Quam solam præ oculis habens Navarra, & Sanchez, cætera ignorare se patefecit, aut oscitantes prætermisisse: nam etiamsi in utroque sexu incalescat aliquando Hermaphroditus, secundùm perfectiorem tamen facillimè, secundùm imperfectiorem difficiliùs id illi contingit: aut si juxta utrumq; frigidus homo sit, is qui prævalet sexus magis naturalem calorem servat, & venas magis conspicuas habet: qui imperfectus est, quasi mortuus languere videtur, & mole etiam non considerabili præ perfecto est.

17 Sed & præter hæc, alia nonnulla ad idem demonstrandum collimant: habitus enim corporis virilis, vox gravis, ac sonora, animus ad virilia pronus, impiger, & pathematis viro dignis excitatus, pili in mento, in Perinæo, seu Tauro, & ano, mammæ exiles, pectusve excarne, capitis capilli hirti, breves, & duriusculi, urinæ per Penem excretio, & multo magis seminis, Testes propendentes, & non prorsus spernendæ magnitudinis, aut saltem inguinibus adhærentes, virilem sexum demonstrant, & maximè testes extrà apparentes. Contrà habitus corporis muliebris, mollis, & delicatus, vox exilis, animus demissus, & passionibus muliere dignis implicitus, pili in mento, perinæo, & ano nulli, mammæ turgidulæ, & pectus carnosum, capilli capitis promissi, tenues, molles, longi, urinæ per consuetas muliebres vias excretio, per easdemque menstruorum suo tempore facta expurgatio, vel apparens etiam sanguinea evacuatio, Testes nulli, nullumq; alicubi eorum vestigium se prodens, muliebris certè sexûs sufficientia indicia sunt: quod autem Marcell. Donat. *lib. 2. hist. Med. mirab.* ex Haly tradit, Hermaphroditos non purgari, non habere semper veritatem, jam diximus.

18 Tertia dubitatio est, quinam ex Hermaphroditis pro maribus habendi, qui verò pro fœminis: quæ, dubitatio remaneret prorsus sublata ex superioribus, nisi darentur casus, in quibus nullus sexus apparet, aut uterq; apparet imperfectus, aut aliquãdo apparent tantùm Testes, membrum verò nullum: præterquam quòd membra sexum conformantia non sunt causæ constituentes marem, aut fœminam, aut distinguentes inter ipsos, ut ex Aristot. probat Tadd. Flor. *in Isagog. Joan. cap. 18. in respons. ad secundum quæsitum tertii argumenti principalis.* Quod si ita est poterunt quippe apparere membra unius sexus in eo, qui est contrarii sexus, & idcirco non his solùm fidendum, sed iis maximè, quæ totum respiciunt.

In hac dubitatione illud unum ante omnia monendum, prædictis non obstantibus, genitale extrà se prodens, Testesque extra alvum prominentes ostendere maximè animalia, quorum masculis prominere solent, sexus masculini, indicium enim faciunt temperaturæ totius calidioris, ipsiusque nativi caloris vigorem, ac robur demonstrant. Quemadmodum ex adverso, horum absentia ob contrarias causas, fœminas indicat, quantum est ex hoc: Testes enim sic dicti, quòd testimonium præbeant virilitatis; Andr. Laur. *Anatom. lib. 7. c. 4.* & ad horum similitudinem vocantur etiam Testes hæ ipsæ partes in mulieribus, etsi in ipsis lateant. Et licèt Cardan. *lib. 7. de var.* c. 27. non haberi signum dixerit, quod manifestiùs masculum obstendat, quàm genitale extra se prodens, tamen ex mea sententia insufficiens illud ad hoc per se est, nisi Testibus associetur: nam & fœminas habuisse genitale extra se procedens patet ex historiis fide dignissimis, quarum unam, aut alteram vide in fine hujus tituli. Circa Testes autem dixi, eos esse signum masculeitatis, ut ita dicam, in animalibus, quorum maribus prominere solent, cùm nonnulla eos habeant intus conditos, ut Aves. Hinc elicere hanc conclusionem possumus, quòd quandocunq; Testes extrà 19 apparent, & ad sensum conspicui sunt, dummodo eorum exilitas non id operetur, ut tanquam si abessent, pro nihilo ducantur, Hermaphroditus pro viro reputandus sit: quod verum erit non solùm si ambo Testes apparent, sed etiam si unus tantùm: atq; insuper non solùm verum est, cùm etiam virile genitale apparet, sed etiam si non appareat, qualis fuit puer apud Rueff. *lib. 5. de Concept. hom. c. 3.* & alter apud Schenck. ex Cneulino, *lib. 4. Observat.* Adde etiam quòd in tantum operentur testes ad ostendendam virilitatem, cùm extrà prominent, ut hæc conclusio habeat locum etiamsi insignis muliebris sexus constitutio adesset: & in priori casu habeo Rueff. Testimonium, nam suum illum puerum pro mare baptizatum fuisse narrat.

Secundò monendum, quòd excretio menstrua cum carentia Testium facit sufficientissimam pro- 20 bationem fœminini sexus, etiamsi plura alia vigerent pro sexu masculino, & etiamsi insigne membrum virile adesset: indicat enim excretio menstrua internum hominis temperamentum, & muliebrium genitalium perfectam constitutionem, quâ stante impossibile est virilia genitalia ad eam perfectionem, uno eodemq; tempore pervenire posse.

Porrò ex hac ipsa hujus dubitationis decisione multæ aliæ dependentiam habent, quarum plures proponit inter Medicos Bauhin. *lib. 1. de Hermaphrod. c. ult.* & inter Canonistas, & Jurisconsultos Sanchez *de Matrim. lib. 7. disp. 106. &c.* Alphons. à Carranz. *de Part. c. 17. n. 68.* & præter has aliæ, ut an matrimonium contrahere possint, an ad ordines admittendi, an ad testimonium dicendum, an ad feudi successionem, an eorum miseratio habenda, & id

genus

genus aliæ: quia quandocunque determinatum remaneat cujus sexus sint judicari, illicò determinata remanent etiam quæcunq; circa prædicta dubitationem parere possunt.

21 Quarta dubitatio erat, num quemadmodum Hermaphroditi aliqui, qui fœminæ apparebant, in viros evaserunt, sic è contra possibile sit eos, qui mares apparebant, in fœminas degenerare: nam aliqui non solùm hanc posteriorem partem apertâ fronte negarunt, sed priorem etiam, & aliàs dixi ejus sententiæ fuisse Clementem Alexandrinum, Mercatum, Pinæum, And. Laureot. & Riolanum. Quoad hanc tamen partem videntur hi contra communem DD. opinionem pugnare, quæ tamen communis opinio declaranda, ac moderanda videtur juxta Laureotii, & Riolani opinionem. Quoad posteriorem tamen partem, communis opinio est pro negativa: rationem afferunt, quòd Natura semper ten-
22 dat ad perfectiora. Non desunt tamen, qui & idipsum factum aliquando admittant, & fieri etiam posse, quod non est dubium, si modò factum unquam est: Primò Poëtæ, (qui aliquando fabulis secretiora Naturæ arcana contegunt) pluries id evenisse cecinerunt. Virgil. 6. *Æneid.* de Cęneo loquens:

--- Et juvenis quondam, nunc fœmina Cæneus,
Rursus & in veterem fato revoluta figuram.

Et Ovid. *lib.* 11. *Metamorphos.* de Tiresia:

--- Venus huic erat utraq; nota,
Nam duo magnorum viridi coeuntia silvâ
Corpora serpentum baculi violaverat ictu,
Deq; viro factus, mirabile, fœmina, septem
Egerat Autumnos.

Et *lib.* 4. ejusdem de Scythone.

Nec loquar, ut quondam naturæ jure novato,
Ambiguus fuerit modo vir, modo fœmina Scython.

Et ne hæc omnino fabulosa, & impossibilia ducas, narrantur & ab Historicis nonnulli casus facti possibilitatem attestantes, & historicè primùm locutus videtur Ausonius Gallus, vir consularis, Poëta & Medicus insignis, ut Langius testatur *lib.* 1. *Epist.* 10. (licèt alii non hunc, sed hujus parentum Medicum fuisse dicant) in carminibus subsequentibus, quæ & ipse recitat Langius, ad rem enim nostram maximè faciunt.

Vaile Banares nota, & vix credenda Poetis,
Sed quæ de vera promitur historia:
Fœmineam in speciem convertit masculus Ales,
Pavaq; de Pavo constitit ante oculos.
Cuncti admirantur monstrum: sed mollior Agna
Adsistit in tenerum de grege versa marem.
Quid stolidi ad speciem notæ novitatis hebetis?
An vos Nasonis carmina non legitis?
Cænea convertit proles Saturnia Consus,
Ambiguoq; fuit corpore Tiresias.
Vidit semivirum fons Salmacis Hermaphroditum,
Vidit nubentem Plinius Androgynum.
Nec satis antiquum quòd Campana in Benevento
Unus Epheborum Virgo repente fuit.
Nolo tamen veteris documenta accersere famæ,
Ecce ego sum factus fœmina de Puero.

Cujus Epigrammatis duo carmina, quæ postrema præcedunt, recitat ex Jurisconsultis Tiraq. *de leg. Connub. Gloss.* 1. *part. num.* 105. relictis aliis, & maximè disticho postremo multum ad suam rem faciente, licèt nonnulla alia ex supradictis. Virgilii, & Ovidii carminibus recitet, quæ tamen illi accepta non refero, sed Auctoribus suis, quemadmodum neque alia plura hîc adducta, siquæ ille habet: hoc dico, quia mei moris fuit ingenuè referre unicuique accepta, ea quæ ex lectione uniuscujusque, vel etiam oretenus excerpo, quandocunque primùm apud ipsum quicquam, quod ad rem meam faciat, legerim, vel ab amicis confabulantibus audiverim, ut apertissimè patebit iis, qui opellas hasce meas criticè in hoc perlustrare voluerint: sed hæc incidenter. Habes præter adducta, ut ad rem redeamus, historias nonnullas Hermaphroditorum, qui & pro viris habeantur, & uxorem duxerant, vel monasticam vitam cum Monachis tanquam viri vivebant, qui tamen in fœminas postmodum adierunt, & filios pepererunt, & inposterum pro fœminis habiti sunt: & vide, si libet, geminam historiam apud Licetum *lib. sæpè cit.* 2. *de monstr. c.* 53. Sed quid prætereo Scytarum historiam ab Hippocrate viro sensatissimo, ac maximè veridico enarratam *in lib. de Aer. Aq. & locis?* hi enim cùm Mares nascantur, mox cvirati habitu muliebri induuntur, & in muliebrem naturam abeuntes, muliebria quoq; munia obeunt, quos Herodotus *lib.* 1. hoc modo puniri à Diis meminit, ob direptionem templi Veneris Uraniæ in Palæstina, vocatiq; ob id hunc morbum Theliam. Sed & arte mutari posse masculum in fœminam patet: castratione enim id facilè assequimur, cùm mas castratus fœminæ similis evadat, sicut aliàs ex Galeno dixi, ut interim Spori castrationem; & versionem in fœminam à Nerone procuratam prætercam.

Sed non desunt etiam plura exempla hujus metamorphosis, quæ in aliis animalibus à Natura apparent, attestantia facilè & id hominibus succedere posse. Notissimum est quod de Hyæna narrant, de qua copiosissimè Gasp. Bauhin. *in sæpissimè adducto libro de Hermaphrod.* 2. *cap.* 2. *& seqq.* qui etiam de Lepore, & de aliis quibusdam animalibus sexum mutantibus non tam fœmininum in masculinum, quod plerique admittunt, quàm masculinum in fœmininum, quod ferè omoes negant, mentionem habet, de quibus etiam Langius *ubi suprà*, qui Cervos quoque in contrarium sexum abire tradit, quin & in utero Cervi, dum evisceraretur, repertum fuisse hinnulum testatur membraoulis circumseptum. Ex quibus non videtur extra Naturæ limites esse, ex Maribus fœminas fieri, quæ conclusio Galeotto Martio, *de doctr. promisc. cap.* 18. adeò accepta est, ut non magis difficile credat propendentia maris genitalia intrò remeare posse, quàm eadem intus latentia foras prosilire: & Jo. Huart. *in exam. Ingenior. cap.* 15. non solùm huic opinioni assentitur, sed commentitium etiam hoc addit, Pueris hoc evęnire non modò cùm extra uterum existunt, sed etiam in utero materno existentibus, & ex quibusdam imaginariis signis id colligi posse autumat. Et hanc ipsam opinionem sequitur ex Jurisconsultis Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *c.* 17. *à n.* 12. *ad plures seqq.*

Veruménimverò horum Doctorum vanâ, ac ridiculâ opinione non obstante, dicendum id naturaliter nequaquam posse succedere, Ludovicus Vives 23
in lib. 3. *de Civit. Dei, cap. ult.* hoc pro difficili reputavit, cùm potius pro impossibili pronuntiare debuerit, ut Majol. *dier. canic. coll.* 3. *part.* 1. & Delrius *lib.* 2. *disquis. Magic. quæst.* 22. qui sicuti hoc à Natura fieri posse pro impossibili ducit, sic neq; factibile per Dæmonis potentiam probat: sed vide quæ ad hoc afferunt Marcell. Donat. *lib.* 6. *hist. med. mirab. cap.* 2. Riol. *de Hermaphrod. cap.* 13. & Nancel. *in Analog. Microc. ad Macro. lib.* 8. *cap.* 8. nam si quæ membrorum transmutatio realiter fieri possit, ea à calore proculdubio fiet, non à frigore, at calor impellit, diffundit, dilatat, non cogit, non contra-

contrahit, non tetrahit: ergo nunquam vi caloris membra, quæ foràs propendent, intrò remeabunt. Secundò, hic motus, (& dependet hæc ratio à priori) vel fieri à facultate Expoltrice, vel Attractrice: non ab Expultrice, quia tendit ad contrarium motum, non ab Attractrice, quia hæc attrahit id, quod in Animalis commodum faceslit, cùm rectè operatur: sed hæc attractio esset magis in animalis detrimentum, fieretenim suâ Naturâ, & in sua specie imperfectior. Tertiò, cùm in corpore animalis non detur locus vacuus, si genitalia, quæ foràs prominent, intrò remeare debeant, oportebit hæc alia corpora intus existentia aut penetrare, aut impellere, & de loco suo expellere, & mille alia absurda subsequentur, quæ ne admittamus, superiùs allata conclusio sarta tecta remanere debet, & ad historias à Bauhino recensitas, (quarum veritatem rettactare non decet, cùm per publicos tabellarios ad perpetuam rei memoriam earum aliquæ fuerint descriptæ, jussu eorum, qui tunc rerum potiebantur) dicendum, eos Hermaphroditos, licèt pro viris haberentur, quod fortè virile membrum essent sortiti, tamen reverà fœminas extitisse: unde sequitur, nequaquam verum fuisse, quòd ex masculino sexu in fœmininum fuerint commutati: nam miles ille Germanus, nomine Danielis, cum uxore, cui septem annos convixerat, nunquam congredi potuit, nimirum quia erat in masculino sexu omnino imperfectus, fœminino prævalente, quem ratum ac perfectum habuit, ut experientia ipsa comprobavit: atque hoc etiam pacto de alus historiis ab ipso Bauhino, & à Liceto ab aliisque adductis sentiendum. De cæteris verò animantibus masculinum sexum in fœmininum commutantibus, dicendum, certi quicquam non haberi, ac proinde non deberex his deduci rei possibilitas, de qua tamen vide Caspar. Bauhin. *ubi aliàs*. De Scythis, Castratis, Eunuchis dicendum, non fieri in illis mutationem hujusmodi, quoad membra generationis, sed quoad corporis habitum, & animi vigorem, deinde privari Castratos virilibus, non indui fœmineis genitalibus: ad poëticas autem enarrationes quid dicendum, patet.

24 Quintò dubitatum est, an detur, vel dari possit Hermaphroditus, uno eodemque tempore in utroque sexu perfectus: quod primò negatur apertâ fronte ab Aristotele *loco sapissime citato, de historia animalium*: vult enim in iis, qui utroque sexu insigniuntur, unum semper ratum, irritum alterum esse, cujus auctoritatem potior Medicorum pars videtur secuta. & ultimo loco Æmil. Parif. *de Subtil. Mieroc. lib. 3. exerc. 4. c. 11.* contraquam tamen primò militat id, quod ipsemet Aristoteles & ex ipso & Calliphane Plinius *lib. 2. Natur. hist. c. 2.* in naturalibus evenire docuerunt, nempe supra Nasamones Androgynos esse vicibus inter se coëuntes, quibus dextra mamma virilis, sinistra muliebris existat.

De capris etiam idem Aristoteles, & ex ipso Æmilian. *de Rumin. syntagm. 5.* dicebat, Plurimis earumutrumq; sexum Natura concessit, quas hircinas vocant & Ælian. *lib. 10. de histor. Animal. cap. 47.* de Ichneumone loquens, *Ichneumoni*, inquit, *utriusque sexus participi à Natura trebutum est, ut suo semine graviditatem, & partum aliis afferat, & ipse quoque uterum ferat, & ex sese pariat.* Relinquo quæ de Leporibus, de Cervis, de Hyænis, de aliis animalibus narrantur.

Secundò Avic. *libro tertio, fen. 20. tract. 1. cap. 43.* accepisse se scribit, quòd ex Hermaphroditis aliqui sunt, qui agant, & patiantur. Et licèt ipse sibi dat, hoc non verificari, cùm ille tales non viderit, verificarum tamen videtur apud posteriores. Montanus *de Medic. Theor. libro 1. cap. 6.* Ipse, inquit, novi Hermaphroditum, qui legnioris sexus, seu muliebris putabatur, viroque nupserat, cui filios aliquot, & filias peperit, nihilominus ancillulas comprimere, & in his geoerate solebat. Sequitur apud Schenckium historia, quam apud ipsummet Auctorem antea legeram, nempe Matt. Weinrich. *de Ort. monstr. cap. 50.* de qua etiam Riolan. *de Hermaphrod. cap. 8.* & est hujusmodi. Memorabile hoc anno 1461. in Scotiæ urbe quadam Androgynam ancillam herilem filiam in eodem lecto cubantem fecisse gravidam: accusatam factò apud Judices, ac vivam sub terram defossam petiisse. Alias etiam historias habes ibidem quarundam Mulierum, quæ plures quidem annos cum maritis conviventes, alias mulieres comprimebant. Mirabile & illud est, quod de Cervo illo ex Langio superiùs retuli. Sed Jo. Faber Lyceus *loco aliàs citato*, de Juvene Hermaphrodito in utroque sexu potente mentionem habet his verbis. *Certorum enim mihi fide testimoniorum constat, fuisse egregiâ staturâ, & venustâ facie Iuvenem, qui modo gladium cingebat, modo colum tractabat, & agere, & pati posset.* Sed non pigebit Equi Androgyni historiam ex Cardan. *libro septimo, de variet. cap. 33.* huc transferre, quæ sic habet. *Unum habebat is testem loco proprio, cum mammis tumidis, ut Equa habent: inde vulvam proprio loco, & ex vulva Penis emittebatur. Hinniebat ad Equas, & forma masculina erat, promptus, & erectus capite, crassiore autem corpore, colore griseo, ut vocant, caput magnum. Penis non major palmo cùm illum exereret. Emptus aureis 36. certum est, cùm averso esset Pene, coire illum non potuisse.* Præterea idem Jo. Faber, Muris Androgyni, & fœtum in utero habentis historiam *loco citato* profert. Apud Riolanum quoque *de Hermaphrod. cap. 6.* Androgynum fuisse utroque sexu potentem firmatur, quod optimè declaratur, quia cùm fœminea genitalia perfectè conformata haberet, per glandem tamen semen emittebat mediocriter crassum, albumque. Licentius insuper *lib. 2. de Monstr. cap. 53.* ex Phlegone duas historias enarrat, alterum de Cinædo parturiente, alteram de sero militis similiter parturiente. Quin etiam Leges tales Hermaphroditos admittere videntur, cùm concedunt Hermaphrodito sexum unum eligere, alterius usu illi interdicentes, quod testatur quoq; Sanchez *de Matrim. lib. 7. disp. 106. n. 6. & seqq.* & ex nostris Riolan. *ubi sæpe, c. 9.* conceduntq; tandem ejus rei possibilitatem Galeot. Mart. *ubi alias*, Paræus *lib. 24. c. 4.* Licet. *lib. 2. de Monstr. c. 53.* Bauhin. *lib. 1. de Hermaphrod. c. 4.* & Jo. Faber *in lib. de Anim. Ind.*

Sed præter hæc, aliæ possunt adduci ad ipsum probandum experientiæ. Domesticas Gallinas, quæ cæteris alacriores sunt, in Galli maximè defectu cæteras Gallinas calcantes, & Galli cantum, & officium imitantes cuilibet conspicere licet: quod & Marcell. Donat. adnotavit *lib. 6. de hist. med. mir. cap. 2.* Narratq; Mercatus, Gallinam ex victoria contra Gallum parta cristam exuisse, & calcaria produxisse.

Tritum quoque est, fœminas nonnullas seipsas invicem inire, & semen in alias ejaculari, quod ne suspicemur per consuetas sibi vias, nempe per vasa seminaria suo sexui concessa illis contingere, audiamus

audiamus quæ Alsahar. *sua pract. tract.* 25. *cap.* 1. dicebat, & quidem, inquit, Antiqui dixerunt, quòd hujusmodi carnem (loquitur autem de Clitoride, seu de Pene muliebri) in tantum est possibile crescere, ita quòd aliquæ spermatizant cum ea, ut mares, & agunt cum aliis mulieribus: cui dicto consonat Avicennæ dictum *loco suprà citato*, *cap.* 44. ubi mulieres, quæ desiderium coëundi cum maritis explere non possunt, quòd segniores sint in semine emittendo, dicit cum aliis mulieribus coire, remque veneream habere, quò sese inter se subagitantes, semen expellant: & licèt non dicat Avicenna eas per Clitoridem semen emittere, non desunt tamen alii, qui id concedant, & vide nonnulla apud Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 9. ubi & illud Martialis habes, *lib.* 1. *num.* 58. in Bassam fricatricem,

Esse videbaris, fateor, Lucretia nobis,
At tu, proh facinus, Bassa fututor eras.
Inter se geminos audes committere cunnos,
Mentiturq; virum prodigiosa Venus.
Commenta es dignum Thebano ænigmate monstrum,
Hic ubi vir non est, ut sit adulterium.

Et idem Martial. *lib.* 7. *n.* 69. *in Philenim.*

Ipsarum Tribadum Tribas Philenis,
Rectè quam futuis vocas Amicam,

Quid autem fieret mulieri, quæ alterius mulieris semen eo modo emittentis conciperet? Dices concipi non posse, quia mulieres semen emittunt ad intra uterum, non ad extra: At hoc non semper verum est, nam & fœminas Clitoride insignes, per eam, ut viros spermatizare, jam suprà probavimus, & interdum etiam per productiones vasorum seminalium, de quibus Laurent. *Anat. lib.* 7. *cap.* 9. & alii, semen ejaculari, maximè gravidas. Quin & nos gravidas foràs semen emittere, testatur Hippocr. *lib. de Genit.* *num.* 5. in hæc verba. Emittit autem & mulier à corpore genituram aliquando in ipsum uterum, qui sanè inde humidus evadit, aliquando foràs, si uterus magis quàm opportunum est, hiârit. Fortè ad fundum succubæ mulieris Incubæ semen pervenire non posse firmabis: At si dum glíscit Veneris ardor uteros tantâ attractione dotatur, quanta DD. enarrant, cur non poterit Incubæ semen succubæ uterus ad se attrahere? Dices iterum, nullam secuturam conceptionem, etiamsi ad fundum usq; uteri compressæ mulieris, alterius semen pervenire posset. At ego hoc pro impossibili non duco, cùm aliàs probaverim, mulieres suum ipsarum semen aliquando concipere absque semine viri, & absque coitu, ut in Molæ conceptione evenire plerique existimant. At, inquies ulteriùs, idem fieret ex duobus seminibus fœmineis simul commixtis. Fortasse, inquam, non idem fieret, præcipuè cùm subagitatrices, & fricatrices hæ mulieres ex Hermaphroditorum genere multò calidiores sint, quàm aliæ, indicio sit, eas semen crassius habere, quàm fœminei sexus conditio patiatur, & menstruis plerumq; destitui, absumente maximam excrementitii sanguinis portionem ipso vividiore calore. Putant Hurtad. de Mendoz. *de Gen. & corr. disp. sect.* 5. *sub.* 1. & Garzias Carret. *in* 1. 1. *Avic. doctr.* 7. *sum.* 1. *disp.* 36. *cap.* 5. ex hac conjunctione generationem posse sequi, dummodo mulier necessariò semper ageret proprio semine, quod inficiatur Garzias. Hurtado enim non absolutè credit hoc possibile esse: sed hæc omittamus. Redit nunc mihi in mentem, (quod & ad hanc rem nonnihil facere videtur) id, quod mihi superioribus annis bonâ fide enarratum est, mulierem nobilem, cui puer quidam inserviebat, ejus pueri amore aliquando deperditam, quæ non tantum ab eo iniri, quàm ipsum masculâ venere inire ardebat: habebat enim mentulam muliebrem minimo digito virili & crassiorem, & longiorem: hanc multoties cum eo congressam, ut libitum est, lassatam, non satiatam, desiderio nequaquam expleto recessisse, quod semen fortè eâ ratione non posset emittere: itaq; ad Naturæ viam semper regredi coacta, comprimendam se illi tradebat: sic mihi narratum est, nec mihi hoc aliter, quàm ex aliena narratione constat, nam Lectori hæc pro veris imponere absit, licèt difficilia non videantur. Ad ejus rei tamen facit illud Martial. *lib.* 7. *n.* 66. relatum quoq; à Riol. *ubi sup. cap.* 9.

Pædicat pueros Tribas Philenis,
Et tentigine sævior mariti
Undenas vorat in die puellas.

Scio Ulmum Patavinum *in lib. de Physiolog. Barb. hum. sect.* 3. *cap.* 4. hoc pro impossibili habere, & idcirco Senecæ locum *in epist.* 95. vel ut ipse citat *lib.* 15. *epist.* 5. emendasse nixum, quòd non visum illi sit Senecæ dictum ullam sortiri verisimilitudinem: sed apponamus hîc Senecæ verba, ut sensus illorum promptiùs innotescat. *Dii illas*, inquit, 25 *Deæque omnes malè perdant, adeò perversum commentæ genus impudicitiæ, viros ineunt.* Ulmus igitur illud, *viros ineunt*, accipit pro eo, quod supra de muliere illa nobili, & servulo retulimus, & quod de Philæni Martialis, hoc est, quòd mulieres viros ipsos pronos supergredientes Clitoride Penis vice usæ, masculâ venere ineant: at hoc absque dubio verisimile non est, cùm paucæ admodum tam insignem Clitoridem obtineant, ut id perficere possint: at Seneca de vitio fœminis sui sæculi familiari verba facit, præterquam quod idem Clitoridis situs ad hoc obstaret: illud ergo, *viros ineunt*, non aliud meâ sententiâ importat, quam subjacentes, ac supinos viros supergredi, eoq; modo Venerem exercere, quod vitium & fœminis nonnullis, & viris familiare est, sed non sine eorundem virorum periculo: multos enim morbos accersere potest, ut testatur Avicenna 20. 3. *tract.* 1. *c.* 11. Non est ergo, quòd Ulmus Senecæ locum emendare, ut inverisimilitudinem devitet, tantopere laboret: apud ipsum tamen plura vide scitu digna, ac pulcherrima, quantum argumenti turpido permittit.

Sed mirum in modum ad comprobandum dari in Natura Hermaphroditum utroque sexu potentem, & generantem, videtur facere id, quod in Sacra Genesis historia in principio habetur, & mox *capite* 5. ubi primâ fronte apertissimè apparet, Deum creasse primum hominem Marem simul, & fœminam, ita enim *cap.* 1. *vers.* 27. *Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum & fœminam creavit eos*, & deinceps *cap.* 5. *vers.* 1. *Hic est liber generationis Adam in die, qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum, masculum & fœminam creavit eos, & benedixit illis, & vocavit nomen eorum Adam* 26 *in die, qua creati sunt.* Ex quibus videtur evidenter colligi posse, Adamum, cùm primùm creatus est, fuisse marem simul, & fœminam, quod longioribus explicat Leo Hebr. *dial.* 3. *de Amor.* qui & Platonem Androgyni fabulam non aliunde intexuisse dicit, quàm ex hac sacri textus enarratione.

Huic opinioni non minùs erroneæ, quàm ridicu- 27 læ accedit Hæresis sub Innocentio Tertio orta, quæ affirmabat, sexus non futuros distinctos, si peccatum Adæ non intervenisset. De hac hæresi ex Mart. Pol. Kornm. *de mirac. vivor. c.* 8. Majol. *dier. canic.*

part.1.colloq.3. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.3.* apud quem vide etiam *cap.12.* erroneam quandam de hoc Domini du Val opinionem : nec deest inter Jurisconsultos quem ad hoc adducam , nempe Alphons. à Carranz. *de Part. c.17. n.66.* Ac profectò Platonem de Androgyno eam vel verè habuisse opinionem, vel quam ad allegoricum aliquem sensum traheret, & accommodaret, non est dubium, ejusq; rei maximoperè admiratur Riolan. *ubi suprà, c.3.*

Favet etiam, vel favere posse primâ fronte videatur
28 huic opinioni de Adamo Androgyno, ratio subsequens: cùm enim ante Evæ formationem fœmina in viro esset, & ab ejus latere fuisset desumpta, unde *cap.5. Genes. vers. 13.* ipse Adam cùm primùm Evam videret. *Hoc*, inquit, *nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea,* certè Adam utramq; in se naturam continebat, fœmininam, inquam, & masculinam : in quam sententiam videtur ire Huchet. *de sterilit. lib.3. cap. de Hermaphrod.* in his verbis: *Hæc sexuum mixtio in Adamo non fuit, tametsi sexto die creatus ipse sit mas & fœmina, de cujus latere fœmina avulsa sit.*

Adde quòd omnino palam est, Adam primò solùm fuisse creatum absque fœmina, non ut alia animalia, quæ omnia in distinctos sexus creata sunt: unde illicò illis communicata est à Deo virtus generativa, cùm illicò post eorum creationem sequatur in sacro textu: *Benedixitq; eis Deus dicens, Crescite, & multiplicamini.* Si ergo cætera animalia Deus voluerat per generationem propagari, & iditcò efformaverat ea distincti sexus , non erat conveniens solum hominem creasse generativâ facultate orbatum, qui ob id, neque crescere , neq; multiplicare posset, dicendum ergò , Adamum ita creatum, qui in se, & ex se generare, & multiplicare posset: unde ea de re in sacra historia apparet, Adamum absq; fœmina creatum, masculum & fœminam extitisse, & crescere ea se, ac multiplicare potuisse, sic enim habet litera in enarratione ejus creationis, *Et creavit Deus hominem ad imaginem suam , ad imaginem Dei creavit illum , masculum & fœminam creavit eos , Benedixitq; illis Deus, & ait , crescite , & multiplicamini , & replete terram , & subjicite eam, &c.* Apparet insuper post creationem Adamum solum in Paradiso positum , eiq; soli præceptum datum non comedendi de ligno scientiæ boni, & mali: dehinc Deum, quòd non esset bonum, Adamum esse solum, formasse Evam. Unde videtur concludendum, Adam fuisse Androgynum , & ea verba, *masculum & fœminam fecit eos* , de solo Adamo tunc primum à Deo creato esse intelligenda: quam opinionem Martini Poloni fuisse refert Torrebl. *Dæmonolog. lib.2. c.17. n.19.* licèt is Auctor *in vita Innocentii Tertii* narrat , ut videtur , alienam opinionem, non suam.

Neq; frustrà illud appositum in sacro textu censendum , *Ad imaginem Dei fecit illum,* quia sicuti Deus quamlibet virtutem habet formandi , & creandi animalia, ut mas, & fœmina simul mixti , unde illud Orphei apud Apul. *de Mund.*

Jupiter, & mas est, & nescia fœmina mortis.

sic Adam ad ejus similitudinem creatus est mas simul, & fœmina, sexusq; indistincti, ut haberet potestatem ex se, & in se generandi, non ut alia animantia, quæ nullam habent potestatem hujusmodi per se, sed tantùm cum compare mixta.

Pro veritate primò, præcipuæ dubitationis , di-
29 cendum videtur primò , non esse omnino impossibile dari Hermaphroditum tantæ perfectionis in utroq; sexu, ut agere, & pati possit : nihil enim videtur obstare, quo minùs genitalia ita affabrè facta sint, ut ad hunc usum sufficiant : unde non videtur historiis plerisq; id attestantibus fidem denegandam esse: licèt minùs ad hanc rem probandam faciant , quæ superiùs de nonnullis mulieribus retuli , quas Tribades, Subagitatrices, fictrices, seu frictrices, vel fricatrices vocari dixi, & notat Bauhin. *de Hermaphrod. lib.1. cap.4.* & quas Alciatus quoq; ex Jurisconsultis Pathicas, & Tribades, & Subigatrices nominat *lib.10. Parerg. c.11.* (non pertinet tamen huc Tractatricis nomen , ut hoc obiter dicam , erant enim Tractatrices, quæ corpus fricabant. Pignor. *de Servis, pag.43.*) quia hujusmodi fœminæ non sunt Hermaphroditæ , sed habent tantùm partem quandam sibi connaturalem, nempe Clitoridem, seu Tentiginem, vel Nympham, aut Myrton, vel Hypodermin, aut quomodocunq; appelles, consueto majorem, & insigniorem. Ad ejus tamen rei probationem non desunt alia, ut ex superioribus videre licet.

Dicendum secundò , impossibile esse dari Her- 30
maphroditum , qui utroque sexu adeò perfectus existat, ut per utrumq; generare possit , in se nempe, & in alio: & ratio est, quia unum , idemque semen non potest habere duos contrarios motus ad extra nimirum, & intra. Sed quid, si dicatur contra hoc, duplicem sexum habentem habere etiam utrumq; semen , & unumquodque per se à suis vasis concoctum , conservatum , delatum, & ejaculatum? Hoc Alex. Bened. citante Marcell. Donat. *ubi suprà* , negat fieri posse , rationem in contrarium ullam, neque ipse adducit, neque ego habeo : Impossibile enim est, inquit ille, reperiri in eodem corpore duo excrementa simul perfecta , nempe semen masculinum, & fœmininum. At hoc in idem recidit, nam cur, inquam , hoc est impossibile , cùm tam mas , quàm fœmina utrumque semen in se contineat, ex sententia Hippocratis, *in lib. de genit. & 1. de Diæt. & alibi?* Et quid si ad allatam rationem, quòd impossibile sit, idem semen habere duos motus contrarios , dicamus, hoc verum esse in uno eodemque tempore, at habere eos motus vicissim, & successivè , nequaquam esse impossibile? Sed esto pro nunc impossibile, quòd possit unus , idemque homo , seu aliud quodlibet Animal in se ipso , & in alio generare , quæramusque ejus rei magis sufficientem rationem. Certè impossibile videtur, unum idemq; individuum sortiri posse duplicem naturam inter se dissidentem , respectu totius: nam hæc proprietas generandi , vel in se, vel in alio, respicit universam individui Naturam, & temperamentum: nam generare in alio, ex vivido totius calore fit, generare autem in se, ex calore remisso, quæ non videntur simul stare posse.

Plures porrò rationes ex ipsa Anatomia , partiumque situ, & collocatione desumptas , ad ejus rei impossibilitatem commonstrandam , adducit Riolan. *de Hermaphrod. cap.8.* & Constant. Varol. *lib.4. Anatom. cap. 4.* ex quo Daniel Sennert. *sua pract. lib.3. part.9. sect.1. cap.13.* Bene igitur pronuntiasse ex his Aristotelem dixerim, cùm duplicem sexum sortita animalia, semper ratum unum , irritum alterum habere voluit: nam ratum intellexit potentem ad generandum , irritum impotentem: non negaturus fortè succedere posse , ut utrumque ratum habeant quoad coëundi potentiam , ut jam dixi. Et ad Montui, aliorumq; historias respondendum censeo, fœminas illas quæ se ab Hermaphroditis gravidas factas asseverabant , ex aliis potiùs concepisse: & ut majori excusatione tanquam deceptæ dignæ viderentur , se ex Hermaphroditis uterum gestare firmabant.

Ad Legum auctoritatem, cùm jubent, Hermaphroditos sexum, quem libuerit, eligere, quasi utrumque ita perfectum obtineant, ut in voluntate eorum sit positum seligere quo uti velint, pœnas imponendo, si quando propriæ electioni non steterint, ac contrà fecerint altero sexu abutentes, dicendum id sibi voluisse, quòd sexum, in quo potentiores sunt, eligant, & eo utentes ab altero abstineant, arbitriumque eorum id remiserunt, quia certum est, unumquemque sexum electurum, in quo se potentiorem experitur, & cujus usum Natura magis insinuat, stimulisque urget acutioribus:
32 nam si irrito utantur, graviter peccant, Sodomiæ peccatum, vel huic saltem non dissimile committentes, quia Naturâ abutuntur, cùm non possibile sit illos per irritum sexum generare; nihil enim aliud fortè est Sodomiæ peccatum, quàm coitus cum compari sexu, vel non in vase naturali, ex quo impossibile sit generationem sequi: neque enim solùm Maris cum Mare carnalis conjunctio Sodomiæ peccatum est, sed etiam fœminæ cum fœmina, Filiucc. *in 6. præcept. Decalog. tr. 30. c. 8. nu. 159.* Farinac. *de delict. carn. q. 148. n. 40.*

Ad auctoritatem sacri textus respondendum, sacram historiam loqui ibi per anticipationem: primò enim narrat creationem per epilogum dicens, Deum creasse hominem masculum, & fœminam: deinde magis per extensum narrat, quâ ratione hominem masculum, & fœminam creasset; erat enim quædam ratio particularis, quâ creati fuerant, non enim, ut cætera animalia, sunt progeniti; sed videnda quæ in hunc locum, & pro responsione ad tam absurdam opinionem affert Nicol. de Lyra, *c. 1. v. 27.* & ad rationem, quòd non videretur conveniens, Adamum solum inter alia animantia creatum fuisse generativâ facultate privatum, respondetur, Adam fuisse à Deo creatum, sed ita ut ex eo desumeretur, & formaretur Eva, cum qua postmodum generasset; & cur oportuerit ita, & non aliter fieri, declarat D. Thom. 1. *part. summ. quæst. 92. art. 1.* & ad illam tandem rationem de similitudine hominis cum Deo, dicendum, non respicere hanc similitudinem virtutem generativam, neque Deum fœminam, aut marem esse. Orpheum autem poëticè, & allegoricè locutum fuisse constat. Ex quibus jam concludendum, omnino falsum, imò ridiculum esse asseverare,
33 Adamum fuisse Androgynum. Tandemque quis non videt ejus opinionis vanitatem, quòd Adam creatus fuerit mas simul, & fœmina, ut in se, & ex se generare posset? nam ad quid hoc? Nonne oportebat Adamum Androgynum ab alterius semine in se generare, & ex se, ac proprio semine generare in alio? nunquam si mas simul, & fœmina erat Adam, potuisset in se ex proprio semine generare? Hoc si nugari non est, quid est nugari? silentium ergo tam bardæ opinioni jam imponatur.

Sed incidenter hic pro Philosophis occurrit quæ-
34 dam dubitatiuncula à Bauhino excitata, quæ est, cur, quemadmodum Natura in uno eodemque animali duos diversos sexus effingit, nunquam tamen duos sexus similes in eodem efformet? Ego quidem, an hæc hypothesis veritatem habeat, valde dubito: nam ex Jul. Obseq. *de Prodig. num. 84.* habemus, anno ab Urbe condito 618. puerum ex ancilla natum quatuor pedibus, manibus, oculis, auribus, & duplici obscœno; & de hoc etiam fortè Majol. *dier. canic. part. 1. colloq. 2.* ex eodem quoque Jul. Obseq. *nu. 102.* anno 662. habetur. Mulierem duplici naturâ fuisse inventam. Theani insuper Senecini infantem natum manibus quatuor, pedibusque totidem, capite & ventre uno binoque membro fœmineo, narrat Jacob. Rueff. *de mulebr. lib. 5. cap. 3.*

Præterea ex Weckero notat Schenck. *lib. 4. Observ. tit. de p. genit. in spec.* Bononiæ in publicis dissectionibus visum viri cadaver, quod duplicem habuit Penem, & Jo. Faber, vir in indagandis Naturæ secretis, ut aliàs dixi, valdè accuratus, monstrum dissecuit, de quo etiam suprà, quod duplicem habuit uterum, cui singuli testes adhærebant, non duo, ut in cæteris. & Riol. *lib. 2. Anthropograph. cap. 31.* in Hermaphrodita puella duplicem matricem observavit. Quinetiam Oviedus, gravis Naturalis historiæ rerum Indicarum scriptor, *lib. 13. histor. gener. cap. 9.* Tiburonum piscium in Oceano degentium masculos duplici veretro dotari attestatur, humani cubiti magnitudinem æquante, licèt eorum fœminæ unicum habeant uterum: quod etiam testatur Cardanus *in libell. de libris propriis.* Sed & idem Card. *de san. tuend. lib. 3. cap. 65.* Raias duo foramina vulvæ habere narrat, quod addit, rarum & miraculi instar. Quæ exempla falsam mihi reddunt, non suspectam modò superioris suppositionis identitatem, cujus tamen Bauhinus sequentem adducit rationem, quòd si Natura duo membra ejusdem sexus efficeret in eodem animali, videretur frustra aliquid moliri, quod est contra Aristotelem. Quæ responsio, quod pace hujus Doctoris dictum volo, mihi non satisfacit, quia in organizatione corporum superfluentium, Natura operatur pro ipsius materiæ copia, efformans hoc, aut illud membrum superfluum ex luxuriante materia, ne otiosa videatur; unde non major ratio est, cur non debeat efformare duplicem sexum ejusdem conditionis in eodem individuo, quàm efformare tertium brachium, tertium crus, sextum digitum, quadruplicatas aures, & inanes alias membrorum additiones: nam quis non videt hæc frustra à Natura facta? Cur ergo, si hæc cùm frustra fiant, fiunt tamen, duplex genitale ejusdem sexus fieri non poterit? & tamen certum est id admodum de ratò contingere. An fortè quia Hermaphroditus ex seminibus efformatur, quæ æqualem virtutem masculeam, & fœmineam habeant in efformando fœtu, ita ut neutrum superare contingat, sed unumquodque operari quod potest.

Denique dubitatur, quidnam sentiendum sit de Hermaphrodito circa corporis deformitatem, an ea nimirum sit talis, & ex ea irregularitatem incur- 35
rat, de qua materia videndus Majol. *lib. 1. de irregul. cap. 27. per totum.* qui Hermaphroditos omnino, penè in omnibus facit irregulares: Itaque neque moniales fieri posse adstruit, etiamsi in sexu muliebri incalescant, neque ad ordines promoveri posse vult, etiamsi in sexu masculino sint potentes, licèt illis characterem imprimi affirmet, neque etiam eos, de masculis loquor, ad Religionem admittit; quod etiam procedere vult, ubi neutrius sexûs Hermaphroditus existeret. Notandum tamen, Majolum præsupponere hos Hermaphroditos, licèt in altero sexu magis incalescant, posse tamen etiam alterouti, in quo casu non est dubium apud Canonistas irregularitatem incurri. Sed videndum, an Hermaphroditus, qui in virili sexu incalescit, & 36
fœmineum non solùm inutilem habet; sed nullius usus, talem habeat deformitatem, quæ sit sufficiens ad hoc? Non videtur enim majorem deformitatem habere talis Hermaphroditus, quàm si leviter in alia quadam corporis parte læsus esset, ut in sexti digiti superabundantia, vel minimi carentia; quod enim Arabes dixerunt, hanc esse affectionem valde turpem, ac verecundam, de his

non intelligendum. Antonius verò Fernan. *in exam. Theolog. moral. part. 2. cap. 10. §. 7. interrog. 5.* nulla distinctione facta, omnes Hermaphroditos dicit esse
37 irregulares, quod an omnimodam habeat veritatem, Alii Canonistæ videant.

Cæterùm alia nonnulla, quæ circa hanc materiam quæri possunt, consultò à me prætermittenda. Interim verò ab humanissimo Lectore meo expeto, ut si quæ hîc offenderit castis ipsius auribus minùs congruentia, argumenti qualitatem excuset, quod aliter tractari non permittit; sciat tamen, nullam esse in verbis indecentiam, aut ignominiam, quæ ad laudabilem finem, & propalandam rerum veritatem proferuntur.

SUMMARIUM.

1 *Monstri Bicorporis historia.*
2 *Alterius Bicorporis Monstri enarratio.*
3 *Bicorporis alterius Monstri descriptio.*
4 *Monstri abortivi delineatio.*
5 *Columba monstrosa historia.*
6 *Viri sine brachiis nati, pedibus non secus quàm alii manibus, omnia peragentes.*
7 *Puerulus monstrosa lingua natus.*
8 *Anna Pharmacopola filius Hermaphroditus.*
9 *Ioannes ex S. Geminiano puer Hermaphroditus.*
10 *Carolus alter frater ex S. Geminiano puer Hermaphroditus.*
11 *Scortum caudatum.*
12 *Vulva muliebris puero in cruro enata.*
13 *Mulier barbata.*
14 *Homo pilosus, & hujusmodi hominum ortus qualis.*
15 *Asinus Hermaphroditus.*
16 *Muliercula pro Hermaphrodita habita.*
17 *Hermaphroditus alius pro muliere habitus.*
18 *Hippotauri historia.*

Novæ Monstrosorum aliquæ historiæ, & alia circa hanc materiam scitu digna.

QVÆSTIO IX.

PLacet tandem in hujus tituli calce monstrosas nonnullas, & animadversione dignas historias ad propositum argumentum pertinentes, non ex aliorum relatione, sed ex propria observatione perlitas annectere.
1 Ac primò sese offert Monstrum bicorporeum, quod primò vidi hîc Romæ, anno 1617. si rectè memini, dehinc iterum magis adultum anno 1623. natum est Genuæ, anno prædicto 1617. duodecimâ Martii, ex quodam Joan. Baptista Coloreto, & Peregrina ejus uxore, & eo quod pro gemino puero judicatum est, Lazari nomen uni, alteri verò Joan. Baptistæ inditum est in sacro Baptismatis fonte; habebat autem se, ut sequitur. Puer erat venustâ facie, aureo capillitio, & crispo, optimi habitus, & coloris perlaudabilis, omnibusque membris absolutissimus, & nihil omnino à cæteris benè conformatis pueris discrepans. Huic alter adnatus erat puer prope oris ventriculi regionem, aut sub mucronata pectoris cartilagine, cui adhærebat. Inter utrumque in ea adhæsione umbilicus apparebat. Posteriori huic puero crus unicum erat, ac brevius, quàm ut crura perfectioris adæquare posset; ita ut perfectus imperfectum quasi suspensum circumferre videretur. Vultu erat imperfectus hic incomposito, ac deformi, licèt nihil à perfecto in hac parte deficeret, carne tamen prædictus erat suppallida, Caput illi erat crassum, capillitium ut perfecto aureum, ac concinnatum; oculis captus erat, omnique sensu orbatus præterquam Tactus, læsus enim in seipsum contrahebatur; ejusque læsionis expers perfectus videbatur, sed imperfectus nullum assumebat nutrimentum ab extra, sed perenni quodam motu os dimovebat, unde semper spuma quædam prodibat colore candicante ac lacteo. Erat etiam nonnullis dentibus insignitus, brachia habebat mutila & imperfecta, quæ etiam ex se ipso tantisper movebat, sexus erat masculini, pene enim dotabatur, testibus tamen carebat.

Huic simile monstrum superioribus annis, nempe 2
1610. natum erat Cosignani mensis Martii die undecima; est autem Cosignanum in Tuscia diœcesis Pistoriensis, ortum ex juvencula Matre, cui nomen Gineuræ de Magis, non majore annis sexdecim. Pueli erant sexus indistincti, & ambigui, idcirco uni Joannis, alteri Mariæ nomen impositum est. Ad umbilicum usque supernè optimè conformati, inde per Epigastrium sibi invicem adversi cohærentes, crura ad latera exporrigebant, quorum quidem alterum alteri deerat. Vixerintne, an non, satis compertum non habeo; utrumque lac suxisse non segniùs, quàm cæteri pueri faciant nuper nati, referebant. Monstrum hoc non vidi; cui simillimum tamen monstrum est, de quo Paræus *de Monstr. cap. 2.* apud quem ejus imaginem vide, nihil enim penitus ab hoc (cujus imaginem illicò ab ejus natali accepi) differre videtur, nisi quòd illud Paræi unico sexu fœmineo dotabatur. Neque dissimile est, quod Oviedo *lib. 6. histor. Ind. General. cap. 11.* se vidisse testatur, virgunculæ erant in anteriori parte ab ore ventriculi ad umbilicum usque hærentes, cætera omnibus membris absolutæ; natæ sunt anno Domini 1533. decimâ Julii, in civitate S. Dominici in Insula Hispana, olim Hayti dicta, vixêre diebus octo. Pater vocabatur Joannes Lopez, mater Melchioria.

Sed & anno 1631. hîc Romæ 15. Augusti, ex muliercula Hebræa natum est monstrum bicorporeum, prænarratis non dissimile, quod tamen imperitus quidam Chirurgus, cùm partus non succederet, tantâ vi ab utero dertaxit, ut totum dilaceraverit, & insimul uterum maternum attrahens, matri mortem attulerit. Non licuit eâ de re mihi omnia, ut decebat, examinare; quæ autem adnotavi, hæc ferè sunt. Duplici capite hoc monstrum dotabatur, & unum in aliud conversum exstabat, eratque unum majus altero, visumque est se mutuò contigisse, & majus minus oppressisse. Hinc duo corpora videbantur à claviculis insta cohærentia ad infimam usque pubem; unicus prominebat in eorum medio umbilicus, duoque apparebant Testiculi, qui non videbantur ullo scroto concludi, sed hærebant inter spatium, quo in pube conjungebantur. Quatuor brachiis erat insignitum inter se benè distinctis, ac decenter efformatis, sicuti & totidem cruribus. Cavitatem unicam in Thorace conspexi, & cor unicum observavi. Anus in neutro erat perforata, sed & virga deesse visa est, nisi à Chirurgo unà cum pluribus aliis partibus laceratam esse existimem. 3

Infantem porrò abortivum vidi hîc Romæ vigesima quarta Martii, anni 1624. erat fœminini sexus, & ut tunc existimavi, septimestris: natus est, ut referebant, non longe ab Urbe. A claviculis infrà ex parte antica non malè conformatus, nisi quod tam crura, quàm brachia longiora multò haberet, quàm conveniret; brachium enim totum extensum ultra genu non parum porrigebatur, cujus proportioni crura respondebant. Caput habebat prægrande, corporis molem ultra proportionem excedens, figurâ rotundum, collo omnino carebat, unde claviculis ipsis implantatum videbatur. Facie erat tumidâ, & duo primores dentes erant in ore conspicui. Totus pilis obsitus erat, 4

præter-

præsertim secundum superiores partes. Ea porrò in parte, ubi frons capillos versus terminatur, hinc & inde duabus eminentiis dotabatur, erantque quasi cristæ quædam pelliceæ corniculа repræsentantia. Caput à postica parte carne, seu pelle erat detectum, quâ etiam spinalis medulla erat denudata; quæ duplex conspiciebatur. Mater, ut parabolani illi retulerunt, cùm utero gereret, corpus adeò tumens habuit, ut admirationi esset, & illo ejecto, insignem unà aquæ copiam ejecit. Cerebro caruisse dicebant, & cor sursum versus fuisse situm; sed hæc mihi non constant, nisi ex eorum relatione. Vidi hoc monstrum septima post die à quo mater illud ediderat; mirabile quidem, ac dignum profectò memoriâ, maximè si vera sint, quæ mihi ex auditu tantùm, non ex visu constant.

5 Quod sequitur Monstrum, licèt humanum non sit, habet tamen aliquod admirabile, illudque hîc Romæ vidi, anno 1618. Columba erat magnitudine cæteras Columbas parumper excedens, motu valida, ac magis ferox, quàm Columbæ natura ferat. Hæc quatuor erat pedibus insignita, quod quidem parvi feci, sed habebat insuper duo orificia, non unum sub alio, sub Coccyge, aut cauda, ut in aliis fit, sed utrinque lateraliter posita, per quorum utrumque fæces excernebat, firmissimum indicium intestina quoque in illa fuisse duplicata, singulis mensibus ova pariebat, & tunc temporis pepererat, sed sui similem pipionem nullum ediderat, præter unum, cujus sceleton nobis circulator ille ostendit. Huic erant posteriora crura, quàm matri insigniora, mater tamen, ut adnotavi, anterioribus tantùm pedibus ambulabat.

6 Offertur post hæc vir sine brachiis natus, quem hîc Romæ vidimus, anno 1614. mense Novembris, huic nomen erat Petro, eratque natione Lucernensis, consistentis ætatis, pedibus nebat, tesseris ludebat, instrumenta nonnulla musica ex arte tractabat, & alia denique omnia, etiam quæ magis industriam manuum operam exposcunt, & quæ exteri hominum manibus, pedibus ipse perficiebat. Alios nonnullos aliàs conspectos huic similes jam dixi, ut notat Majol. *dier. canic. coll. 2. part.* 1. & de simili muliere, quæ hic conspecta est, anno 1622. jam mentionem habui. Qui etiam anno, si rectè memini 1629. Romam deductus est puer annorum tredecim, natione Ligur, nomine Joannia, qui & ipse multa aptissimè pedibus, cùm manibus careret, perficiebat, etiam sclopum explodens; huic Pedum digiti longiusculi visebantur, quàm aliis hominibus esse solent; validè quidem illis omnia apprehendebat, caput eà dexteritate pectebat, quâ cæteri manibus faciant. Pedibusque ipsis ad quamvis corporis partem perveniebat, ita ut sese absque alterius auxilio vestibus indueret, & exueret, ad fœmoralia tantùm solvenda non sufficiebat. De simili quoque juvene sine brachiis, Salamanticæ Jurisprudentiæ operam navante, meminit ex Jurisconsultis ipsis Cattanz. *de Part. cap.* 17. *num.* 18. Sed & Hispanus hic Romæ mihi notus est, qui utrumque brachium breve, ac mutilum sortitus est, dextram manum quatuor tantùm digitis insignitam, sed cubiti flexuram versus obtortam habet, sinistra duobus tantùm digitis constat. Hic tamen Pictor est, & licèt in ea arte non excellat, mirum tamen est ipsum tam aptè pingere, quàm facit, cæteraque non minori industriâ, & agilitate peragere, quàm quilibet alius homo.

7 Cæterùm in anni 1628. principio, hic Romæ amico meo puerulus natus est maximè carnosus, optimeque efformatus, & in summa crassitudine alios vel crassiusculos puerulos non parum excedens. Huic lingua extra os prominebat tribus saltem digitis, quæ etiam crassiuscula & latiuscula erat, quàm conveniret, at cùm illam exerebat, mirum erat quantopere extra oris septa prominеret. Lac tamen optimè sugebat, licèt papillas requireret crassiores, & longiores, si enim exiliores, brevioresque essent, nequaquam sugere poterat. Bimestri spatio annum exsuperans, quatuor tantùm dentes ediderat, comedebat tamen, & bibebat, & verba nonnulla, prout ætatis teneritudo ferr, proferebat. Obiit non multo pòst, quo morbo, compertum non habeo.

Nonnulla quoque hic de Hermaphroditis adnotare ex propria observatione liber. Ac primùm sese offert Aromatarii cujusdam filius, Anna dictus, qui hic Romæ ex fœmina, vel cùm fœmina appareret, decimo tertio ætatis anno mas apparuit. De eo nihil addam, quia notissimus hic fuit, & Joan. Faber ejus historiam diligentissimè intexuit *loco aliàs citato de Anim. Ind.* cùm de Zibetti animali agit, apud quem illam require. De eo etiam M. Ant. Ulmus Patavin. *in lib. de Physiolog. Barb. hum. sect. 3. cap.* 11. Illud non conticebo, credibile nullo modo esse, hunc, antequam virilia foras illi prosilirent, per uterum urinam reddidisse; quo penitus caruisse illum, tam certum est, quàm quod certissimum; erat enim hic Anna mas, sed imperfectus. Pene autem latente & virilibus, uteri species apparebat, unde per uterum mingere videbatur, cum per easdem semper vias minxerit. Hic, ut nôrunt omnes, imberbis semper permansit, ac superioribus annis à ruina suffocatus interiit; in tantam autem molem ejus corpus excreverat, ut duo mediocris crassitudinis humana corpora simul, qualia tunc Natura producit, mole æquaret, neque jam loco se dimovere posset. 8

Sed digni præ cæteris memoria sunt germani duo fratres Sabinenses ex sancto Gemino oriundi, quorum alter altero anno major est. Eorum unus, nempe Joannes, cùm annis præteritis hydrope detentus esset, tandem convaluit. Hic puer erat, cùm illum conspexi, quatuordecim annorum, aspectu magis fœmineo, quàm virili, vultu verecundo, & frigidiusculâ corporis temperaturâ, capillitio ex flavo albicante, staturâ mediocri, habituque simili. Mammæ illi erant tenues, sed ut mihi visum est, turgidiusculæ quàm in puero ejus ætatis esse debent. Pili in corpore nullibi. In pube virili pudendum apparebat exile, ac breve, cum suo quidem præputio: sed glandem non cooperiente: glans impervia omnino erat: magnitudo Penis minimi digiti extremum articulum parumper excedebat flaccidæ erat substantiæ, & nunquam erigebatur, ut ille ferebat; & ut rationi consonum existimo, quòd pervium non esset. Sub hoc pudendo exilis rima conspiciebatur perinæum in longum dissecans, ut in fœminis, quæ quidem prope ipsum pudendum pervia erat, ibi enim parvum exstabat foramen, quod longum stylum admittebat, atque inde urinam ejaculabatur, cujus perpetuam patiebatur incontinentiam, ita ut ipse sæpè commingeret. Ejus Rimæ orificium non majus erat, quàm ut scriptorii calami tenuis tenuiorem partem admittere posset. Prope hoc orificium rimam ipsam membrana intersepiebat, quę videbatur facilè incisioni cessura. Non tamen ex ejus excisione orificiũ majus evaderet; ab hoc intersepto rima Podicem versus superficialiter progrediebatur, ita ut labellis diductis subjecta tantũ cutis appareret. 9

Testes

Testes in inguinibus exiles, & mollisculi veluti glandulæ ea in parte adnascentes. Menstruari cœpit anno decimo quinto, & fœmineâ veste ob id indutus; unde dubitare contingit, an verè glandulæ illæ in inguinibus Testes essent, necne.

10 Carolus alter frater ætatis duodecim circiter annorum, aspectu erat magis virili, staturâ mediocri, & ætate conveniente, pilos in corpore nullos habebat: rima magna in naturali situ erat conspicua, primoque intuitu Penis nullus conspiciebatur, cùm intra Rimam lateret, & nonnisi labellis diductis sese proderet: minor erat, quàm ut extremum articulum auricularis digiti æquare posset, glande donabatur, quæ similiter ac in Joanne à præputio detecta, & imperforata visebatur. Apparebat tamen in ipsius glandis vestigio veluti vestigium quoddam foraminis. Sub Pene exile quoddam foramen apparebat, quod vix crassioris aciculæ caput admittere poterat, per hoc urinam reddebat. Testes tactu insignes in Rimæ labris ima in parte continebantur, & Gallorum testes magnitudine æquabant, compressi manum effugientes. Videtur autem Joannes non differre ab Hermaphrodito, quem Riolan. descripsit *in fine sui libelli de Hermaphroditis*.

11 Scortum porrò Romæ famosissimum, notum plerisque præteritis annis fuit, cujus nominis mariti gratiâ parcendum duco, cui à teneriori ætate insignis Clitoris obtigit, auricularis digiti magnitudine, quæ illi cùm concumbit, solet impedimento esse, præcipuè si coëundi desiderio incensa sit, ut ab iis ipsis, qui eo usi sunt, accepi. Non vi-
12 detur autem hic prætereundum, quod D. Baltassar Bonannus, vir humanitate & doctrinâ insignis (ex cujus copiosissima & instructissima Bibliotheca sæpe, qui mihi non suppetunt, libri subministrantur) de juvene quodam retulit, quem pauperculæ mulieris filium, ætatis annorum duodecim conspexit, in reliquo corpore nullam omnino imperfectionem habentem; hic tamen in medio crure dextro, in parte silvestri, vel externa, prope Ilii os, vulvam sortitus erat, non modò labellis, & rima conspicuam, sed etiam pilis obductam, omnibusque numeris, quantum ab extra promittebat, absolutam; nam labris diductis, nihil præter subjacentem carnem apparebat, neque ullum pervium foramen conspiciebatur.

13 Mulierem insuper ex Amatrice oriundam annis præteritis, cui nomen, si rectè teneo, erat Magdalenæ, viderunt plerique prolixa barba præmunitam, piloque denso ac duro, pectore toto satis hispido, mammis, ut sexus fert, permagnis, rugosis ac flaccidis. Huic menstrua, ut ex ipsa accepi, annum circiter trigesimum defecerant, vox tamen exilis, & fœminea servata est. Primùm sub temporibus pili eruperunt, mox in mento, & reliquis partibus. Ejus historiam diligenter conscripsit Joan. Faber, *in lib. de Animal. Ind. cap. de Stellion.* illud in hac muliere adnotandum, animo semper illam extitisse virili, nam & cum hostibus pro marito non pugnare dubitavit, ut ipse Faber testatur.

14 Et quia de Pilis mentio est, non abs re fuerit, de homine piloso, quem ideircò silvestrem hominem appellant, mentionem facere. Hic in aula Odoardi Cardinalis Farnesii commorabatur; eratque ejus Principis à cubiculo; licèt verò hoc novum non sit, aliquid tamen ea occasione, quod mihi, & fortè aliis novum erit, in medium afferam. Homo erat hic justæ staturæ, & consueta fortè procerioris, in nulla re à cæteris hominibus discrepans, sed faciem, universumque corpus tenui pilo, oblongo, promisso, ac ex flavo albicante obsitum habebat. Hic Scribæ amici mei sororem in uxorem duxit, ex qua tunc nempe anno 1613. quatuor jam liberos susceperat, quorum duo, mas unus, fœmina altera sui similes erant. Horum ortus aliquid novitatis habet, non omnibus compertum: nam cùm primùm in lucem eduntur, pilo nigro toto corpore conteguntur, non aliter quàm Hœdi coloris nigri; quod mihi in mentem revocat ortum Esau, in sacra Genes. *cap.* 25. de quo dicitur *vers.* 25. *Qui prior egressus est rufus erat, & totus in morem pellis hispidus.* Hoc autem facti veritatem confirmare videtur; nonnullorum verò dierum spatio, quindecim nempe, si rectè memini, is pilus his sic natis totus decidit, ac deinde adolescentibus prius denuò emergit tenuis & mollis, quo universum corpus, ipsaque facies etiam secundùm tempora, & frontem convestitur. Hic ipse autem vir, de quo verba fecimus, ex patre piloso, & glabra matre natus est, ut ex Platero elicere mihi fas est, *lib. 3. Observ. tit. de deformat.* Versabatur enim hujus pater in aula Henrici II. à quo hic, de quo loquimur, dono missus est, cum sorore similiter pilosa Duci Parmensi in Flandriam, à Duce autem Parmensi ejus fratre dono accepisse verisimile est Odoardum Cardinalem Farnesium; de ortu tamen Platerus ne verbum quidem, quem tamen ita succedere retulit mihi Scriba ill., amicus meus, frater, ut dixi, uxoris hujus viri.

Sed ad Hermaphroditos redeo, & superioribus historiis tres adhuc annectendas enarrabo, priorem 15
de Asino Hermaphrodito, de quo aliàs in hoc titulo, nam & bruta nasci utriusque, & indistincti sexus plures historiæ testantur. Neronem Equas habuisse Hermaphroditas, testis est Plin. *lib.* 11. *Nat. histor. cap.* 49. de Cane & Equa Hermaphroditis habes apud Schenck. *lib.* 4. *Observat. in princ.* & de Agno Hermaphrodito Jul. Obseq. *de Prodig. num.* 26. de Sue, Majol. *dier. canic. coll.* 1. *part.* 1. de Cervo item Langius, & de Mure Faber, de quibus aliàs mentionem habui. Itaque Asinus hic, quem hîc Romæ vidi, anno 1621. utroque sexu erat insignitus. Membro dotabatur satis crasso, ut Asinina natura fert, sed obtorto, quale Hypospediæi habent: sed & vulvam sortitus erat quantum ab extrà promittebat, optimè efformatam, ejus tamen orificium minimum digitum admittebat; situs utriusque genitalis qui aliis est familiaris; sub podice enim rima magna extabat, quæ à superiori parte versus caudam per medios usque Testes ad membri dimidium protendebatur, sed consuetum spatium prætergressum superficialiter tantùm incedebat, ita ut membri dimidium quasi fissum in postica parte ab eadem rima appareret, & unicam rimam cum rima magna hæc fissura effingeret. Urinam nùn modò per Penem, sed etiam per vulvam emittebat, arrigebat, & Asinas calcabat, sed inire eas non poterat ob prædictam membri tortuositatem. Hunc Asinum circumferebat Imolensis quidam circulator, vel fortè Foroliviensis Senex procerus, qui aquam quandam ad capitis dolorem venalem habebat, quæ illicò applicata, ut ille jactabat, dolorem quemcunque sedaret; qui in malam crucem abiit, antequam illum diligentiùs de aliis permultis interrogare mihi licuerit: curabo, si in vivis est, ut omnia mihi innotescant.

Secunda historia est mulierculæ cujusdam, quam 16
in Hospitali incurabilium conspexi operâ, & humanitate D. Angeli Colii Senensis, qui prædicto Hospitali præest, apud celebriores Medicos solidâ doctrinâ & maximè Hippocraticâ celebris & urbanitate acceptissimi. De hac inter Hermaphroditos mentionem

habeo,

habeo, non quòd affirmare pro certo velim, fuisse illam Hermaphroditam, sed quòd in ea re dubium aliquod insurrexerit inter celebriores Urbis Medicos. Habebat ergo genitales partes ita constitutas. Intra uteri labra supra meatum urinarium, versus internum uteri osculum procedendo, carnosa quædam moles conspiciebatur, speciem virilis membri præ se ferens, crassitudine virilis mentulæ mediocris crassitiem excedens, longitudine, cùm exerta erat, quinque transversorum digitorum quantitate: in summitate corpus apparebat virilis membri glandi respondens, sed præputio destituebatur, cujus vicem ipsa uteri pterygomata supplere videbantur, à parte superna callosæ erat substantiæ, ita ut suspicio mihi irrepserit, ne ex ulceribus cicatrices contraxisset, quod illa inficiabatur. Glans, ut ita dicam, transversaliter perforata erat, sed orificium minimum penè digitum admittebat; per hoc nulla urina reddebatur, sed per meatum, unde cæteris fœminis solet effluere. Menstrua illi, ut referebat, partim per hoc ipsum orificium, partim sub eo ex intimiore, & inferiore uteri parte prodibant; nam sub hac carnea mole pervius erat meatus valde exilis, qui indito in ejus molis orificium per siphonem vino mulso, aut alio quovis liquore, conspicuus fiebat, per eum enim is liquor ex parte cum flatu quodam prodibat. Nymphæ hinc inde ab uteri labris admodum exiles erant. Moles hæc, quicquid esset, intra pudendi labra, ut dixi, delitescens, vel tussiente, vel ridente muliercula ad duorum digitorum transversorum quantitatem foràs exhibebat, (quod fortè uteri corpus esse denotare posset) cùm vero attigebatur, (quod contrà, non esse uteri corpus testari potest) tensa ac dura, ut retulerunt, evadebat, & in majorem molem excrescebat. Ea mulieres alias se compressisse fatebatur, & per illam se semen emisisse, quod mihi non constat. Tunc temporis per Glandis hujusce orificium veluti gonorrhœam patiebatur, & in ipsa glande ulcuscula apparebant nullo dolore insignia, nam Chirurgus absque ulla mulieris molestia, & foràs molem illam manu educebat, & intrò impingebat. Cùm iniretur, ut ipsa enarrabat, mentulæ virilis glans in suam ipsius glandem impingens, membrum muliebre ad uteri interiora claustra impellebat; ex hoc factum est, ut trudente membro virili glandem muliebrem, ulcera, & gonorrhœam contraxerit, quantum ex ipsa accepi. Aspectus fœminæ hujus muliebris, sed vox crassiuscula, Mammæ etiam crassiusculæ, ac inter se pares, nec vultu erat ingrato, Pudendi rima non magna, imò mediocri minor, Clitoris quàm minima, pili in pube non multi, in podice nulli. Patria erat Vicentina, nomen illi erat Franciscæ. Hanc fœminam nonnulli viri doctissimi Hermaphroditam esse voluerunt, & molem illam carneam virile membrum esse; alii voluerunt hanc pari uteri procidentiam, & molem illam esse uteri fundum inversum, quorum opinioni favet Mercat. *lib. 2. de Virg. & Vid. aff. cap. 11.* qui mulierum mutationem in viros ad uteri procidentiam reducit. Riolan. *lib. de Hermaphrod. cap. 6.* casum huic quàm simillimum describit, ejusque opinionis est, molem illam fuisse in sua illa fœmina quandam carnis excrescentiam in ipso matricis collo enatam, reprobatque Mercurialis opinionem, qui illam ad Clitorim reducit, cùm hæc varium ab illa situm sortiatur. Sed quo pacto simplex carnis excrescentia esse illa potuit, si per eam mulier illa spermatizabat, ut ille refert, & semen crassum, & album per eam ejaculabatur? Non ergò simplex carnis excrescentia hæc fuit: quid autem fuerit, aliis dijudicandum relinquam; nam multa mihi aperiri vellem, antequam de hoc sententiam meam pronuntiarem; præcipuè autem an hæc moles ab ortu mulieris apparuerit, an potiùs post aliquod tempus, & quâ occasione, aliaque hujusmodi. Quæ cùm mihi non constent, indecisa ea res per me remaneat. Tertia historia sequens est. Scortum vivit adhuc Romæ exoletum, 17
non ingrato aspectu, habitus succi pleni, statura mediocri, calidioris temperamenti, cui nomen est Elisabethæ, patria Urbinas, ætatis annorum quinque supra quadraginta, quo nullum alium Hermaphroditum, sexum habere utrumque tam bene distinctum vidi. Constituebatur autem quo sequitur modo: Uterum, quoad externa, optimè conformatum habebat, mediocrisque magnitudinis, quinetiam diductis labris nihil se in conspectum dabat, quod à cæteris fœminis distaret: in ima tantùm parte ipsius uteri prope Perinæum, labris diductis levis quidam, ac vix perceptibilis tuberculus apparebat, qui fœminâ in venerem accensâ sensim succrescens, in verum penem evadebat, cujus longitudo ad quinque transversorum digitorum mensuram ad summum ascendebat, crassitudinis erat pollicaris, ac fortè cr[illegible]oris, glandem absque præputio habebat, ex carne molliori, ac spongiosa, sed imperforatam: tantâ verò duritie erectus ipse penis constabat, ut nullum virilem penem illi in duritie æquiparandum existimem. Ad ejus radicem duo corpuscula glandulosa, veluti testes, fabam mediocrem communem æquantia, exstabant. Pueros, & puellas calcandi erat avidissimum, & animo erat virili, ac masculea audacia prompto. Filios nunquam concepit: à congressoribus iniri, ubi erecto pene persisteret, nullo modo poterat. Bis terve illud contemplatus, expertissimum Chirurgum Nicolaum Larché, ad illud invisendum convocavi. Ex cervo & vacca natum animal habet Eminentissimus Cardinalis Barberinus; statura est magno cervo aliquantò majore, ore oblongo, cornibus vaccinis, internodiis tantùm orbiculatim divisis, colore nigricantibus; pilo est ex fulvo dilutiore; ferociam & velocitatem habet insignem, pedibus est cervinis, sed crassioribus.

Denique de Hippotauro aliquid dicam. Mulus 18
erat, vel quomodocunque appellare libet, animal ex Tauro & Equa natum, facie bovina, cætera à reliquis mulis non dissimile, nisi quòd tibias bovinas haberet, etiamsi pedibus & ungulis equinis dotaretur. Ejus magnitudo communi, vel mediocri erat minor, pilo crasso, ac duro, dentibus omnibus, tam superioribus, inquam, quàm inferioribus erat insignitus, ob id neque ruminabat; vox illi indistincta erat inter mugitum & hinnitum, quam neque facilè explicabat, neq; tamen Mulorum ipsorum voci eam facilè assimilasses. A matre tantùm videbatur cætera omnia desumpsisse, à patre perpauca, è Gallia, ubi frequentiora nascuntur hæc animalia, illum attulit Cardinalis de Comitibus, si rectè teneo, & Scipioni Cardinali Burghesio dono dedit. Viribus erat validis, gressumque habebat firmum, ac suavem. Vixit annis duobus supra triginta: vita functus est, quòd fœnum, & duriores cibos mandere dentibus non potans, integros deglutiret.

***

LIBRI SEPTIMI
TITULUS SECUNDUS,
DE OFFICIIS DIVINIS.

Continens Quæstiones sex.

I. Quænam requirantur in recitandis Officiis divinis, quæ item in Missa, vel dicenda, vel audienda.

II. Quinam morbi excusare possint à privata divinorum recitatione.

III. De recitatione publica in Choro facienda.

IV. Qui recitare Officia divina non possunt, an teneantur alium recitantem audire, & quænam etiam ab auditione recitandi hominem excusare possint.

V. Qui morbi Missæ dicendæ, quive audiendæ impedimento esse possint.

VI. Medica præcepta in recitandis divinis Officiis, iis servanda, quibus recitatio ob aliquem morbum noxia quoquo modo esse posset.

SUMMARIUM.

1 *Officiorum divinorum nomine quæ veniant.*
2 *Ad divinorum recitationem quæ requirantur.*
3 *Ab obligatione recitandi divina qui eximantur.*
4 *In dubia ægritudine an excusari debeat, Medicus consulendus.*
5 *Christiani omnes diebus festis de præcepto obligantur ad Missam audiendam.*
6 *Horæ Canonicæ septem.*
7 *Tempus recitandi notabiliter anticipare, aut remorari absque causa, sine peccato non fit.*
8 *Locus recitandi duplex.*
9 *In recitandi modo quæ considerentur.*
10 *In recitandis officiis divinis requiritur vocis expressio.*
11 *Attentio requiritur in recitando, & quotuplex sit.*
12 *Qualisnam vox requiratur in recitatione.*
13 *Oratio sine ulla attentione non dicitur oratio.*
14 *In publica recitatione requiritur præsentia in Choro.*
15 *In Missa celebranda major labor, quàm in recitando divina.*
16 *In Missa audienda quæ requirantur.*
17 *Attentio in audienda Missa qualis esse debeat.*

Quænam requirantur in recitandis Officiis divinis; quæ item in Missa, vel dicenda, vel audienda.

QVÆSTIO I.

Officiorum divinorum nomine non solùm, quæ Horæ Caoonicæ appellantur, sed & sacrosan-
1 ctum Missæ sacrificium, & siquæ alia sunt, quæ certas aliquas personas ad sui auditionem, vel recitationem adstringant, hîc comprehendi volo; nam hæc omnia, sed præcipuè Missam, venire sub officii divini nomine *ex Gloss.* dicit Alb. de Ferrar. *de Hor. Canon. num.* 26. Circa hæc autem non desunt quamplura, de quibus Medicus secundum ipsorum Canonistarum determinationem venit consulendus, unde æquè Medicis ac Canonistis scitu necessaria erunt, quæ hic afferemus.

2 Cùm ergo Clerici omnes in sacris constituti, sive beneficiati sint, sive non, & religiosi omoes utriusque sexus teneantur sub pœna mortalis peccati ad officiorum divinorum recitationem. Navarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 97. & ex Joan. Andr. & Archidiacono Nicol. Plovius *de Hor. Canon. part.* 1. *quæst.*
3 1. Joan. de Lignan. *de Hor. Canon. quæst.* 3. Alb. de Ferrar. *ubi suprà, num.* 8. Navarr. *de orat. cap.* 7. *numer.* 1. *in fin.* Intrat & in hoc præcepto, ut in aliis humanis, excusatio, ob corporis ægritudinem. Suar. *de virt. & stat. Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 19. unde eximuntur ab ea obligatione, qui absque notabili corporis damno ei satisfacere non possunt, ut communissima est opinio, ex Innoc. & Hostiens. Navarr. *ubi suprà, in Man. num.* 100. *& de orat. cap.* 11. *num.* 1. Nicol. Plovius *ibid. part.* 1. *quæst.* 4. Suarez *ubi proximè, numero eodem.* Azor. *Instit. Moral. lib.* 10. *cap.* 13. Filiucc. *quæst. mor. tract.* 23. *cap.* 9. *in princ.* Tolet. *Instr. Sacer. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 1. Cùm verò infirmitas corporis aliquando vel levis sit, vel gravis, aliquando autem dubia, ac media inter gravem & levem, ita ut hæsitari possit, an homo eà infirmitate detentus aliquod notabile damnum reportaturus sit ex divinorum recitatione, Medici judicium exposcitur. Nam levis infirmitas, quæ non impediat alias corporis actiones, dubium non parit, quòd hominem non excuset; gravis autem non indiget Medici judicio, quia causa excusationis nimis patens est, & absque alia Medici definitione, aut Canonistæ dispensatione homines excusantur. Sed quando ægritudo est dubia, tunc communis Dd. sententia est, consulendum esse Medicum, & secundum ejus judicium faciendum esse.
Ita Navarr. *ubi suprà, in man. num.* 100. Azor. *loco ci- 4
tato.* Suarez *ibid. num. eod.* Filiucc. *loco eod. num.* 293. Sanchez *Cons. moral. lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 45. *numer.* 2. Roderic. *quæst. Canonic. & Regul. quæst.* 42. *art.* 7. *tom.* 2. Operæ pretium ergo est, ut tanquam Medici determinemus, quænam corporis ægritudines ita hominem malè accipiant, ut ex recitatione divinorum notabile aliquod nocumentum elicere possit; in promptu enim simul erit, quando excusatio locum habere debeat, quando verò nequaquam. Et quia eadem excusatio intervenire solet in Missa, vel dicenda, vel audienda, quandocunque homo ad harum alterutrum teneatur, de hac etiam re in hoc ipso titulo disseremus. Nota enim est obligatio, quâ Christiani omnes obstringuntur, ut singulis festis diebus missam audire teneantur, *per cap. Missas. & cap. Omnes fideles, de consecrat. dist.* 1. Cùm non audiendo mortaliter peccent. Navarr. *in man. cap.* 21. *num.* 2. *& de orat. & hor. Canon. cap.* 13. *num.* 18. At verò & ab hac ipsa obligatione soluti sunt, si aliquà infirmitate detineantur, ob quam non possint absque notabili salutis incommodo illam audire, ut communiter omnes Dd. sentiunt. Navarr. *ubi mox, num.* 3. Azor. *Institut. moral. lib.* 7. *cap.* 7. Tolet. *lib.* 6. *Instit. sac. cap.* 9. *num.* 2. Laymar. *lib.* 1. *Theol. mor. tract.* 4. *cap.* 4. *num.* 3. & in hoc quoque casu de infirmitatis qualitate an sufficienter excuset, necne, Medicus consulendus. Azor. *ubi proximè.* Qui tamen Medicus non eo fine in his casibus adhibetur, ut infirmos

fit mos aut ea obligatione, aut alia quacunque absolvat, quia non hanc habet ille auctoritatem tollendæ, aut minuendæ obligationis, sed ad hoc, ut juxta propriæ artis peritiam determinet, an cum hac, aut alia infirmitate æger notabile periculum incurrere possit, si jejunet, si debitum reddat, si Officia divina recitet, si Missam dicat, vel ad eam audiendam se conferat. ita Azor. *loco citat.* & Suarez *ibid. num. eod. in fin.*

Ut ergo hæc determinemus, antè necessarium est palam fieri, quænam requirantur, ad satisfaciendum huic obligationi de recitandis Officiis divinis, quæ item ad satisfaciendum præcepto de dicenda, aut audienda Missa. Et quoad primum in recitatione divinorum officiorum plura considerantur, sed nos ea tantùm percurramus, quæ ad rem nostram facere videntur, quæ sunt tempus recitandi,
6 locus & modus. Quoad tempus, cùm Horæ Canonicæ, ex quibus Officia divina constant, septem sint, Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ & Completorium, non dubium est, quòd habeant diversum recitandi tempus, juxta ritum Ecclesiasticum, quod tempus notabiliter aut anticipare, aut tardare absque causa, volunt Canonistæ absque
7 culpa non esse. Navarr. *de Orat. cap. 3. num.* 54. Tolet. *lib. 2. Instr. Sacerd. cap.* 13. *num* 3. Suarez *lib.* 4. *cit. cap.* 15. *num.* 12. maximè verò grave peccatum, ac mortale intervenire volunt in universali recitatione in choro facienda, ut Suarez dicit *ibid.* Itaque de hoc tempore nobis est peculiariter considerandum, cùm possit quis ratione ipsius tantùm rationa-
8 biliter impediri, ne in choro recitet. Quoad locum duplex esse potest, aut determinatus, aut indeterminatus; determinatus Chorus est, qui requiritur in publica recitatione in religiosis, aliisque personis ad hoc obligatis. Quomodo verò hujusmodi personæ obligentur recitare in Choro, & an aliquo modo peccent, aut quantum peccent, videndus est præ cæteris Suarez *loco aliàs citato, lib.* 4. *cap.* 10. *præcipuè n.* 15. *& seqq.* sed de his nihil ad nos. Indeterminatus locus est quicunque recitanti libuerit, nam in recitatione particulari, ac privata non assignatur locus certus recitandi. Tolet. *ubi suprà, cap.* 13. *num.* 5. Suarez *ibid. cap.* 27. *num.* 1.

9 Quoad modum recitandi, duo considerantur, nempe vox, & attentio, vel vox externa, & interna; hoc enim importare verba illa, studiosè ac devotè, in præcepto recitandi apud Concilium generale, *ex*
10 *Gloss.* dicit Navarr. *de Orat. cap.* 13. *num.* 1. & ut communissima est Dd. omnium opinio in recitandis officiis divinis requiritur vocis expressio. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 12. *in corp.* Nicol. Plovius *de Hor. Canon. part.* 2. *quæst.* 3. Joan. de Lignano, *ibid. quæst.* 11. Alb. de Ferrar. *eod. tract. num.* 60. *& seq.* Suarez *lib.* 4. *cit. cap.* 7. *num.* 6. Tolet. *lib.* 2. *Instr. Sacerd. cap.* 17. Roderic. *quæst. Canon. & regul. quæst.* 43. *art.* 4. *tom.* 1. & idcirco mentaliter tantùm recitando non satisfit obligationi. Roderic. *ubi mox.* Tolet. *ibid.* & ibi Victorell. *verb. Nisi ore proferant,* ubi ea de causa dicit, malè nonnullos Dd. excusare eos à peccato, qui mentaliter tan-
11 tùm recitant. Rationes autem, cur externa vox in hujusmodi orationis genere requiratur, vide apud D. Thom. *ubi suprà.* Tolet. *ibid. num.* 3. Suarez *loco citato,* & alios. Sed requiritur etiam, ut diximus, vox interna, nempe attentio, quæ cùm triplex sit. Navar. *d. Orat. cap.* 13. *num.* 4. hoc est, prima circa verba, quando recitans attendit, ut singula verba benè & integrè, quantum est ex se, proferantur, secunda, quando attendit ad sensum verborum; & tertia, quæ attendit ad finem orandi, considerando se coram Deo preces fundere, Dd. volunt primam attentionem omnino esse necessariam, secundam nequaquam, quemadmodum neque tertiam, licèt hæc sit maximæ utilitatis. D. Thom. *ubi suprà, art.* 13. *in corp.* Tolet. *loco citato, cap.* 13. *num.* 5. *&* 6. Suarez *ibid. lib.* 5. *cap.* 6. *num.* 8. *&* 13.

De utriusque autem vocis externæ scilicet, & internæ qualitate definiri debet, qualisnam sit oporteat; & quoad externæ qualitatem distinguitur in eo, qui publicè, & in eo, qui privatim recitat: nam is, qui publicè recitat, ita debet vocem extollere, ut
à populo intelligi possit; is autem, qui recitat priva- 12
tim, debet vocem saltem ita exprimere, ut seipsum verba proferentem intelligat: de quibus videndus post alios præ omnibus abundè differens Suarez, *cit. cap.* 7. Quoad attentionem autem notandum, quòd etiamsi primo illo attentionis genere utens, de quo diximus, qui satisfaciat præcepto de recitando officio divino, non tamen idcirco, ut ajunt Dd. potest homo cum hac sola attentione absque peccato mente vagari, & aliò cogitationem dirigere; nam cùm multi, postquam sese in hujusmodi recitatione convenienti temporis spatio exercuerint, officium memoriter optimè teneant, absque ulla alia attentione ad ipsam verborum expressionem, in qua ob jam acquisitum habitum non errant, sequeretur quòd satisfacerent absque ulla alia attentione, quod non est dicendum, quia oratio sine attentione non
potest dici oratio. Suarez *lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 5. imò & 13
ipsa voluntaria oratio sine attentione mala est, Navarr. *de Orat. cap.* 12. *num.* 39. *& seqq.* & sic, si, qui recitat, non orat, non satisfacit, ergo qui nullam habet attentionem non satisfacit: necessaria ergo est virtualis quædam attentio, nempe ut recitans habeat à principio propositum & voluntatem attendendi, & siquando involuntariè sit distractus, & se distractum cognoscat, debet ad eandem attentionem eodem proposito redire. Navarr. *de Orat. cap.* 13. *num.* 13. *& seqq.* & Suarez *ubi suprà, num.* 7. *& seqq.* Itaque præsupponere debemus nos, teneri recitantem officium divinum, ut culpam evitet, ad hoc, quod diximus, nempe ut mente recurrat ad intentionem, quam à principio intendere debuit, si involuntariè aliquando distrahatur. Quæ cùm ad negotium Medicum nonnihil faciant, recensenda omnino erant, nam hæc omnia considerare debet Medicus, qui suum judicium ferre debet, utrùm recitatio divinorum officiorum possit ita huic, aut illi morbo, huic, aut illi homini noxia esse, ut inde recitans nobile damnum reportare possit, tunc enim intrat secundum Canonistarum sententiam excusatio.

Eadem consideratio adhibenda quoque est circa ea, quæ requiruntur in publica recitatione, & in Choro, & in dicenda vel audienda Missa. Nam in publica recitatione requiritur, ut jam diximus, præ-
sentia in Choro, vel in loco determinato, tempus 14
item determinatum, aut saltem magis determinatum, quàm in privata, vox elatior, ita ut non à seipso tantùm, sed ab adstantibus quoque intelligi possit. In Missa dicenda major, intensivè inquam, labor cor-
poris; per horæ enim quadrantem quod minimum 15
est, celebrans cogitur stare, qui situs laboriosus corpori est, magis multò quàm deambulare, aut quomodocunque moveri, ut aliàs adnotavi. Requiritur ulteriùs major attentio, neque enim sufficit illud primum genus attentionis; vocis etiam requiritur intelligibilis prolatio à circumstantibus, & siqua alia sunt, de quibus suo loco.

In audienda tandem Missa breviter dicitur illud requiri, corpore adesse, & mente attendere ad id,

quod in sacro fit: nam, ut Dd. dicunt, absque eo quòd quis intelligat, & comprehendat verborum, quæ in Missa dicuntur, significationem, absque eo quòd quis etiam auribus audiat eorum sonum, absque eo quòd quis videat ea, quæ in sacro fiunt, præcepto huic de Missa audienda diebus festis satisfacit corporis præsentiâ, & mentis attentione, Navarr. *de Orat. cap.* 13. *num.* 8. Tolet. *Instr. Sacerd. lib.* 6. *cap.* 6. quod etiam innuere voluit Poëta noster Torq. Tassus *Jus Hier. cant.* 11. *st.* 14. de hujusmodi sacrificio canens:

Humili intorno ascoltano i primieri.
Le viste piu lontani almen v'han fisse.

17 De præsentia autem corporis non est, quòd aliquid dicamus, de attentione verò volunt Dd. eam debere esse talem, ut homo advertat ad id, quod fit, neque datâ opera mente divagetur, faciendo actus attentioni contrarios. *ubi supra, num.* 1. Et in omnibus, ac singulis his commemoratis casibus, infirmitatem, aut præsentem, aut quæ de facili timetur, præbere justam excusationem, aut non recitandi officia in Choro, aut non dicendi, vel non audiendi Missam, communiter decidunt Dd. omnes ubi de causis ab hujusmodi obligationibus homines eximentibus verba faciant. Sed qualis debeat esse infirmitas, ut excuset, si præsens est, aut justum timorem inducat, si præsens non est, unde legitima emergat excusatio, ad Medicum non minus quàm in superiori casu, de recitatione officiorum divinorum, pertinet judicare; itaque de hoc in sequentibus differemus, & primò agemus de morbis, qui hominem à privata recitatione excusare possunt, secundum Medicinæ Canones; deinceps de iis, qui à recitatione publica illum eximere debent; tertiò de iis, qui excusant à Missa celebranda; ultimò de iis, qui excusant à Missa audienda; post quæ alia nonnulla addemus ad hoc ipsum argumentum pertinentia: illud ante omnia Lectorem commonendo, me semper tanquam Medicum loqui, nolens ut hæc, quæ affero, vim Legis habeant, sed ea potiùs Canonistarum judicio submittens, illud unum satis superque mihi esse testatus, si secundùm Artem, quam profiteor, ea quæ sese mihi offerunt discutienda, determinavero.

SUMMARIUM.

1 *Morbus qui excusare debeat à recitatione divinorum, qualis esse debeat.*
2 *Capitis dolor an excuset.*
3 *Azorii opinio examinata.*
4 *Dolores quidam speciales, qui excusare possint, & n. seq.*
6 *Dolores capitis intermissiones habentes an semper excusent.*
7 *Dolores aurium, & dentium an excusent.*
8 *Vertigo an excuset.*
9 *Oblivio an excuset.*
10 *Somnolentia innaturalis an excuset.*
11 *Morbi nervorum qui excusare possint.*
12 *Melancholia & insania delucida intervalla habens, an excuset tempore intermissionis.*
13 *Catarrhus an excuset.*
14 *Ophthalmia, & alii nonnulli oculorum morbi qui excusent.*
15 *Surditas an excuset.*
16 *Narium hæmorrhagia an excuset.*
17 *Mutitas, & alia quædam oris vitia quæ excusent.*
18 *Gutturis affectus, qui excusent.*
19 *Tussis an excuset.*
20 *Asthma an excuset.*
21 *Sanguinis sputum, Empyema, Phthisis an excusent.*
22 *Cordis tremor, palpitatio, Syncope an excusent.*
23 *Cardialgia an excuset.*
24 *Ventriculi affectus, qui excusare debeant.*
25 *Sitis, quando excuset.*
26 *Intestinorum affectus quidam qui excusent.*
27 *Venarum hæmorrhoidalium affectus, qui excusent.*
28 *Hepatis morbi, qui excusare valeant.*
29 *Lienis affectus, qui possint excusare.*
30 *Renum affectus, qui excusent.*
31 *Herniosi an excusentur.*
32 *Arthritici an excusentur.*
33 *Febres intermittentes an, & quando excusent.*
34 *Tumores qui, quæ vulnera excusent.*
35 *Fœminæ in quibus morbis peculiariter excusentur.*

Quinam morbi excusare possint à privata divinorum recitatione.

QUÆSTIO II.

Cum palam sit ex superioribus, quænam requirantur ad divinorum recitationem, possumus non magno negotio, illis perpensis, determinare, quinam morbi ita huic obligationi impedimento esse possint, ut nonnisi cum gravi, & rationabili vitæ periculo liceat eis satisfacere, & cum superiùs quoque dixerimus, levem morbum sub hoc censu non venire, & gravem non indigere Medici judicio, remanent tamen nonnulli morbi considerandi, qui dubium excitare possent; de quibus ut determinemus, illud pro fundamento sit oportet ex Canonistis desumptum, quòd morbus, qui jure hominem 1
excusare ab hac obligatione possit, talis esse debet, ut illum ita impediat, ne absque gravi salutis propriæ discrimine, aut absque nimio dolore & corporis vexatione prædictum pensum persolvere valeat; ut post vetustiores Tolet. *lib.* 2. *Instruct. Sacerd. cap.* 14. *num.* 1. Azor. *Instit. mor. lib.* 10. *cap.* 13. *in prin.* Sanchez *Cons. moral. lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 45. *num.* 1. Suarez *lib.* 4. *de virt. & stat. Relig. cap.* 28. *num.* 19. *Tom.* 2. Navarr. *de Orat. cap.* 11. unde non tam faciles Medici esse debent, ut pro quolibet morbo judicent ægros excusandos, ne in illos possit Navarræ reprehensio *loco proximè allegato*, quadrare, ita ut minùs probi Medici nomen negligere videantur. Sed non solùm si morbus directè recitationi divinorum impedimento sit, excusat, sed etiam si indirectè. Roderic. *quæst. Canon. & Reg. Tom.* 1. *quæst.* 42. *art.* 7. aut etiam si non de præsenti, & in ipsa recitatione, sed etiam si in futurum rationabiliter timeri notabile periculum potest, idcircò morbi graves, quales acuti sunt, & qui febrem continuam adjunctam habent, dolores insignes, & maximè molesti, nullum dubium, ut diximus, faciunt, ita ut neque Medici judicio opus sit ad decidendum, an ægri excusentur, necne, quia palam & in promptu causa est, ex qua absque dubio recitanti summa noxa emergere potest, quia ex continuata officii recitatione, ex attentione quæcunque tandem illa sit, ex lectione, ex tempore etiam determinato facilè insurgere potest febrium augmentatio, earundem recrudescentia, remediorum procrastinatio, dolorum intentio, accidentium augmentatio, atque id genus alia nocumenta, nam etiam hac multò leviores causæ ad ea sufficiunt, ubi adest jam in corpore morbosa dispositio. Sed de dubiis morbis jam sermo instituendus, & difficultates, quæ eorum occasione emergunt, diluendæ; in quibus enarrandis eundem ordinem sequar, quem aliàs secutus sum in aliis similib. argumentis, nempe in quib. disserendum erat de morbis ab aliqua obligatione hominem eximentibus, vel ipsum ab aliqua alia re liberantibus.

Offert igitur primò sese nobis considerandum 2
capitis dolor, cujus cùm plurimæ species sint, & unus quidem gravis sit, alius acutus, alius pulsans, alius terebrans, alius pungens, & unus quidem totum caput aggravet, alius verò aliquam ipsius partem, non potest generaliter esse vera Azorii opinio, *Instit. moral. lib.* 10. *cap.* 13. *in princ.* volentis, capitis dolorem non excusare à divinorum recitatione: imò si absolutè & generaliter loquendum est; magis vera esse

contra-

contraria conclosio, nempe quòd dolor capitis de-
beat excusare. Patet enim ex Medicorum auctori-
3 tate, sermonem, (cui propè accedit lectio, cùm di-
stincta voce, & intelligibili fit, ut in divinorum reci-
tatione evenit) vim quandam habere, ut caput im-
pleat, & gravitatem afferat. Oribas. *lib. 6. collect. cap.*
7. unde patet, quòd cùm dolor indicet partem af-
fectam, quia ubi dolor ibi morbus, recitatio officii
noxia ex se esse possit capite quomodocunque do-
lente. Nec contra id facit, quod Mercurialis *lib. 6.*
de Art. Gynast. cap. 6. ex Cælio Aureliano, & ex
Seneca dicebat, nempe, quòd clara lectio capiti ne-
quaquam sit nocua, sed potiùs proficua, argumen-
to quòd Cælius eam præcipiat in capitis dolore, *lib.*
1. *tard. pass. cap.* 1. & in mania, *ibid. cap.* 5. & Seneca
illa usus fuerit ad refrænandas capitis destillationes;
nam neutrius auctoritati multum in hoc fidendum;
quia Cælius non absolutè jubet in capitis dolore le-
ctionis exercitium, sed cùm jam dolore ægri fue-
rint relevati; in insania autem lectione non utitur
tanquam ad exercendum caput, sed ad spiritus ex-
citandos, & ad falsas persuasiones in ægro tollen-
das. Seneca autem amico destillationibus obnoxio
claram lectionem suadet, ad exercendum potiùs
pectus quàm caput, quod in illis destillationibus af-
fici credebat, ut videre est *epistol.* 78. Quamobrem
rectè idem Mercurialis *loco allegato* addit, sermonem
in capitis doloribus, aliisque pluribus ejus affecti-
bus interdici; ac profectò ita secundum plurimum
sese res habet, non tamen semper; unde terminan-
dum in quibus doloribus excusatio sit legitima, in
4 quibus verò non. Primò autem dolores vel à causa
calida sunt, vel frigida, vel sicca, vel humida, vel ali-
qua ex his composita. At certè in causa calida ma-
gis noxia recitatio, quàm in frigida; & in sicca, quàm
in humida; recitando enim divina caput calefit, &
exsiccatur, & morbi causa augetur; at quemadmo-
dum in causa calida, & sicca, aut ex his composita est
noxium, sic in causa frigida, & humida, aut ex his
composita, poterit esse proficuum, caput calefacien-
do, & materiam dolorem causantem absumendo,
Quòd etiamsi caput dicatur lectio implere, non est
quòd inde notabilis noxa timeatur; quia major est
utilitas, quæ excalfactione & exsiccatione proveni-
re potest, quàm damnum, quod expectari posset ex
aliquali vaporum elevatione ad ipsum caput. His
tamen omnibus non obstantibus: dicendum vide-
tur, ea locum habere in doloribus mediocribus;
nam ubi vehementes fuerint, & molestissimi, et-
iamsi à frigida, & humida causa fuerint, & respe-
ctu ipsius molestiæ, & vexationis corporis, & respe-
ctu dejectionis virium, & aliorum symptomatum
inde provenientium, sufficientem causam præbe-
bunt, ut homo sibi timeat majus malum ex recita-
tione divinorum.

Non est autem opus particolares capitis dolores
recensere, ut constet, quinam excusare possint, qui
non; quia hoc ab eorum gravitate & levitate de-
5 pendet. Itaq; nec quicquam interest, totumne caput
doleat, ut in Cephalæa, seu Cephalalgia, aut ipsius
pars, ut in Hemicrania, in Clavo: in omnibus e-
nim, ac singulis eadem ratio habenda, maximè cùm
interdum magis periculosi, ac molesti sint dolores
capitis particulares, quàm universales, ut ipsa docet
experientia. Eodem quoque pacto nihil refert in
hoc negotio, utrùm caput per idiopathiam, aut pro-
priam affectionem, vel per sympathiam, & consen-
sum aliarum partium doleat; ex lectione enim, &
recitatione divinorum facilè dolor, qui proprius
capitis est, augetur; qui non proprius est, proprius
evadere potest, ob illud, quod innuimus lectionis
incommodum, nempe quòd vim habeat replendi
caput. Notandum tamen quòd dolor occupans tan-
tùm externam capitis cutem, sicuti faciliorem habet
exitum, quia faciliùs curatur, & minùs affert peri-
culum, ita etiam non facilè ab hac obligatione excu-
sare debet, nisi esset supra tolerantiam infensus,
præsertim cùm in recitatione possit adhiberi modus,
ne noxia quibusdam affectionibus sit, ut in quæstio-
ne propria dicemus.

Sed cùm ex doloribus aliqui habeant suos insul-
tus & exacerbationes, ut febres habent, & notum
sit, quòd aliqui morbi, qui per totum diem non af-
fligunt, sed intermissiones habent, non excusent 6
totaliter à divinorum officiorum recitatione, sed ab
ea parte tantùm, cui tempus afflictionis impedi-
mento est, Suarez *lib. 4. cap.* 27. *num.* 27. Filiucc. *tract.*
23. *cap.* 9. *num.* 295. videndum, an hoc etiam in dolo-
ribus locum habeat. Dicendum que in hoc, quòd
dolores vel sunt magni, & intensi, vel mediocres;
item intermissio aut est magna, ut spatii unius diei,
quòd dolor affligat de tertio in tertium, aut de no-
cte, & non de die, aut contrà interdiu exacerbetur,
noctu quiescat; aut intermissio est modica, ut pau-
carum horarum. Igitur dolores magni si modicam
habeant intermissionem, justum omnino impedi-
mentum præbebunt non recitandi officia, etiam in
ipsa intermissione, quia consequens est morbum,
& morbi causam augeri per hujusmodi recitatio-
nem. Ubi autem intermissio sit magna, etiamsi do-
lor sit magnus, nulla noxa expectari potest ex recita-
tione facta tempore interpolationis, cum cautela ta-
men, de qua suo loco. Si verò dolores sint medio-
cres, & intermissio modica, adhuc non esset tutum
recitare, quia, facilè esset ex ea causa dolorem ex in-
terpolato fieri continuum, & majorem, Si verò in-
termissio sit magna, nulla causa est, quin absque ul-
lius noxæ timore recitari possit, quæ tamen locum
habent in doloribus nobilium partium, nam cætera-
rum, nisi intensissimi sint, non eadem consideratio
habenda. Quod denique de dolore capitis diximus,
locum etiam habebit in doloribus partium
nonnullarum ipsius capitis, ut essent dolores au-
rium, aut dentium, qui aliquando sunt acutissimi; 7
sed dolor aurium præcipuè, etiamsi tantam acutiem
non sortiatur, aspernabilis non est, nisi esset omninò
levis, dentium non ita; non enim tam proxima pars
cerebro est, neque pars minatur periculum.

Post capitis dolorem sequitur quoddam sympto- 8
ma, Vertigo dictum, quo non modò aliqui ex alia
quacunque occasione prehendi solent, sed sunt qui
ex ipsa lectione facilè in illud labantur, estque certè
magni momenti affectus, tendit enim aliquando ad
Epilepsiam, vel Apoplexiam, aut consimiles mor-
bos, Galeno asserente *comm.* 3. *Aphor.* 17. confir-
mantibusque Dd. omnibus, in suis practicis, capite
proprio, de vertigine. Est hic tamen considerao-
dom, vertiginem quandam fieri à causa interna,
quandam ab externa. Quæ ab externa causa fit, cùm
facilè removeri possit, remotâ causa, nullo impedi-
mento in recitando est, nisi esset ipsa lectio. Neque
ob id, quòd quis ob capitis debilitatem facilè in
vertiginem ex qualibet leviori causa incideret, id-
circo magis excusaretur, dummodò eas causas re-
movere, aut evitare posset, ad quod teneretur, ne
illi essent impedimento, quominus huic obligatio-
ni posset satisfacere. Vertigo porrò, quæ ab in-
terna causa fit, duplex item est, vel gravis nimirum,
vel levis: utraque vel per consensum fieri potest, vel
per essentiam, ut de dolore diximus, In vertigine

gravi (nempe quæ hominem cadere in terram cogat, quæ diu duret, quæ frequenter prehendat) undecunque fiat, vel per propriam capitis affectionem, vel per alienam, locum omnino habet excusatio. In levi, (non itatamen, ut ob sui levitatem in considerationē venire non debeat) si fiat per consensum, distinguendum: nam vel fit ex causa aliqua notabili, & frequens est, vel fit ex levi causa, & frequens non est: in primo casu periculum imminet, ne quotidiana, ac frequentata divinorum Officiorum recitatione vertigo invalescat, hominemque in pejores morbos conjiciat: in secundo, cessat hujusmodi periculum, levis enim causa facilè est amovibilis.

9 In oblivione quoque, & memoriâ deperditâ non parvum intercedere potest dubium, an ex recitatione ne ullum notabile periculum immineat, necne, cùm enim omnis actio, quæ ab Animali fit, calorem naturalem defatiget, & in affectibus partium, & capitis præcipuè calor sit imbecillis, ac succumbat, ita ut præcipuæ ejus virtutes corruant, videretur non debere frequentari à lectione, & attentione hujusmodi calor defatigari, ne diminutus omnino evanescat. Contrà tamen sese res habet, quia vocis exercitatio in his affectibus summo juvamento esse potest, dicente Hippocrate, *lib. 2. de Diæta, num. 16. in fine. Quicunque labores vocis sunt, veluti sermo, aut lectio, aut cantus, omnes hi animam movent mota autem siccatur, & calescit, & humiditatem in corpore consumit.* Itaque non modò divinorum recitatio non erit nocua in his affectibus, sed apprimè proficua, ad calefaciendas partes refrigeratas, & absumendam exuperantem, atque excrementitiam humiditatem illa obsidentem: unde conferet his sic affectis clarè legere, & vocem etiam intendere: nam vocis intentio summa prodest naturali calori excitando, pituitæ crassæ ac tenaci eruendæ, & meatibus aperiendis, qua de causa refrigeratis corporibus calfieri indigentibus commoda est, verba sunt Rabi Moysis *sect. 7. Aph. 54*, competet ergo divinorum recitatio, si quid aliud, in prædictis morbis.

In somnolentia item non naturali non modò non 10 nocet recitatio, sed quia, ut diximus, clara lectio humiditatem Cerebri exuberantem, ex qua somnolentia fit, evacuare, ac digerere est apta, potiùs utilis erit, quàm secus: unde jure ab Oribasio *lib. 6. collect. cap. 7.* dictum esse, sermonem (cujus vicem suppleat clara lectio) aptum est iis, qui præter modum ad somnum sunt propensi. Nec quicquam faceret, quod lectio possit hominem magis somnolentum reddere, ut deinceps dicemus, quia ubi in hoc debita cura adhibeatur, vocem intendendo, sese dimovendo, ac deambulando, si opus sit, aut alia quadam corporis actione sese excitando, facilè hoc incommodum evitatur. Major difficultas est de præternaturali vigilia, an legitimè à recitatione posset excusare. Nam primùm vigilia, ubi modum excedat, malum portendit; & quot, ac quanta incommoda, si superexcedens, ac diuturna fuerit, parere possit, docuerunt omnes practici in propriis capitibus; neque hoc mirum videri cuiquam debet, quia somnus animalibus datus, ut anima quiesceret à magis laboriosis operationibus, neque ullum animal absque somno ea de causa diutius vivere potest, virtute omni concidente. Secundò, recitatio divinorum cum aliqua saltem attentione facta, caput magis calfacere & exsiccare potest, & sic morbificam causam notabiliter augere; ex quibus videretur dicendum, vigiliam innaturalem, ubi diuturna sit & molesta, debere hominem excusare à recitatione divinorum, ob evidens inde imminens saluti recitatoris periculum. Sedalia tamen ex parte notum est, ex ipsa lectione aliquando somnum excitari, unde idcirco quæsitum est ab Arist. *lib. 18. Problem. 1. & 7.* cur sit, quòd lectio quibusdam somnum inducat, alios autem pervigiles reddat. Quod quidem ex varietate naturæ ipsorum vaporum ad caput sese elevantium, credendum evenire, in quibus enim humidiores sunt & frigidiores, somnum facilè excitant; eis autem, in quibus calidi & sicci sunt, & acres, potiùs pervigiles reddunt. Licèt & ipsius capitis in hoc crasis, tanquam causa concurrat. Dicendum, in his rationem particularium habendam; ubi ergo quis longis, ac molestis vigiliis afflictaretur, ejusque esset naturæ, ut lectio, & recitatio illum magis insomnem redderet, & ex vigilia debilitatem, stomachi cruditatem, aliaque symptomata incurreret, absque dubio ex recitatione evidens timere posset periculum, eo affectu durante. Contrà autem esset, ubi quis lectione somnum faciliùs arriperet, & ex vigilia nullius virtutis notabile reportaret incommodum.

Ab his considerari possunt morbi Nervorum, ut 11 ex prægressa Apoplexia, Epilepsia, Paralysis actu affligens, Spasmus, Tremor, membrorum torpor, & siqui alii his similes sunt, qui dummodo prolationi omnino non incommodent, nullam reportare possunt noxam ex divinorum recitatione, quæ non solùm in his morbis obesse non potest, sed maximè prodesse, excitando partium calorem, & moderatè cerebrum, nervosque exsiccando. Dixi autem, dummodò omninò prolationi non incommodent; nam interdum hujusmodi morbi nervos, & musculos, aut linguam moventes, cæterasque partes prolationi destinatas obsident, ipsamque prolationem vel in totum, vel ex parte impediunt, sed nisi in totum impediant, debent infirmi omni conatu niti, ut verba proferant, & assiduâ prolatione partes illas expediant, quod quidem ipsa recitatione assequi facilè licet.

In Melancholiæ, & Insaniæ speciebus omnibus, 12 quæ dilucida habent intervalla, quæri potest, an excusatio habeat locum, & videretur dicendum, quòd non, quia ubi ægri ad rationis usum restituuntur, absque dubio huic obligationi videntur subjecti, neque videntur aliquod inde notabile incommodum posse reportare. Imò potiùs aliquam utilitatem, veluti esset excrementitiorum, ac fumidorum vaporum ad caput repentium dissolutio, ipsius intellectivæ facultatis excitatio, caloris partium vivificatio, senis ad somnum propensio, & hujusmodi. At verò non possunt hæc simpliciter in omni affectu similiter locum habere. Itaque distinguendum est inter ipsas dementias, nam vel frequenter teversionem faciunt, vel de raro. Ubi frequenter revertantur, certum est ex quotidiana divinorum recitatione, ita posse Cerebrum lædi, ob calorem, & exsiccationem ex lectione, & attentione excitatam, ut ex interpolata hac dementia continua, quod non nisi summo cum damno succederet. Ubi verò dementia de raro prehenderet, ut semel in anno, aut bis, nisi alia major causa urgeret, nullum timendum esset recitationo damnum; si modò æger lectione ipsa non dementiret, ut aliquando evenit.

De Catarrho peculiaris consideratio habenda: vo- 13 co autem hic catharrum, destillationem à capite ad pectus, relictis aliis ejus nominis significationibus, est enim duplici ex respectu in magna consideratione habendus; primò quia læditur in hoc affectu caput, tanquam pars mandans, cui frequentata lectio, & attentio quotidie in recitandis officiis requisita,

potest

poteſt magnopere obeſſe; nam & Oribaſius, ut ex quo aliàs id ipſum repetii, lib. 6. Collect. cap. 7. ſermo (qui ejuſdem naturæ cum lectione eſt, niſi quòd ſermo interdum nulla attentione fit lectio verò tarò ſine, aliquâ attentione) vim quandam habet, ut caput impleat, & gravitatem afferat, quin etiam vires diſſolvit. Secundò, quia in hoc ipſo affectu læditur pectus, tanquam pars recipiens, ex quo cùm derivet vocis materia, frequentata lectio poterit ipſi magno nocumento eſſe ipſum pectus excalfaciendo, ac præbēs illi occaſionem, ut majorem in modum irruentem catarrhum ad ſe alliciat. Sed de catarrho, quoad hoc negotium, ita ratiocinandum. Catarrhus vel eſt maximè moleſtus, & indeſinenter affligens, vel eſt benignior, & toleratu facilior: de poſteriori nihil dicendum, cùm in eo locum non habeat excuſatio; de priori autem notandum, illum aut eſſe cum capitis calore, materia falſa, atque acri, & tuſſi moleſtâ difficultate anhelitus, & hujuſmodi, vel eſſe cum capitis frigiditate, vel non magno calore, & cum materia craſſa, ac viſcida; in primo caſu certè ex recitatione imminet certum ſalutis periculum, calefieri enim & caput, & pectus majorem in modum ex lectione neceſſe eſt, materiam majorem ſalſedinem, atque acredinem inducere, tuſſim irritari, & reſpirationis difficultatem augeri; unde evitare ægro non licebit, quin pulmonibus ulceratis in Phthiſin labatur. Contrario autem modo evenire certum eſt in alio caſu, nam ex quotidiana divinorum recitatione caput moderatè calefieri, & fluens materia per inſenſibiles potos digeri poteſt; quin & pectori hoc modo ſuccurritur, ut videbimus, cùm de morbis pectoris verba faciemus.

14 Accedendum verò jam ad Oculorum morbos, & primùm in Ophthalmia gravitas, aut levitas morbi, & accedentium conſideranda; dehinc etiam an reverſionem facere ſoleat, exacerbationes pati, & quàm pertinax ſit ad curandum. Univerſaliter tamen illud ſciendum, quòd cùm Oribaſ. lib. 5. Collect. cap. 7. dixerit, ſermonem lippientibus eſſe incommodum, certè multò magis incommoda erit lectio, & divinorum aſſidua, & quotidiana recitatio. Peculiariter autem Ophthalmia, ſeu oculorum inflammatio, quæ gravis ſit, maximè irritari poteſt ab officiorum recitatione, unde major indies timenda ſymptomatum adauctio, viſus imminutio, & morbi vicinis partibus communicatio. In levi autem lippitudine, etiamſi his periculis non ſit æquè obnoxia, ſi tamen de facili reverſionem facere ſoleat, timendum ex recitatione eſt, ne materia ipſis oculis infixa, alios convocet moleſtos ipſorum oculorum affect⁹, ut Corneæ exulcerationem, ſuffuſionem, popillæ dilatationem, aut etiam Tabem, & alios his non abſimiles. Hoc autem non accipiendum ita, ut in quacunque ophthalmia locum habeat, ſed in ea tantùm, quæ licèt inflammatione, tumore, ac dolore non ſit gratiſſima, non idcirco tamen aſpernabilis omnino eſt; in levi enim, quemadmodum comminata ceſſant pericola, ita omnis ceſſat non recitandi excuſatio.

Succedunt alii oculorum morbi notatu digni, præcipuè autem Suffuſio, Cataracta dicta, Obſcuritas, ſeu, Amauroſis, Nyctalopia, viſus debilitas, Imaginationes, qui omnes aut via in cæcitatem ſunt, aut cæcitatem inducunt, cujus periculi reſpectu à lectione abſtinere homines neceſſe eſt, & à viſionis quacunque defatigatione, & maximè ab ea, quæ fit lectione literarum minutiorum, quæ in his affectib. eſt ſuſpectiſſima. Si tamen aliàs quis majorem officiorum divinorum partem memoriter tenetet, tantò minus damnum ex recitatione reportaret, quantò minor officiorum pars legendo recitanda ab eo eſſet. De viſus autem debilitate advertendum, an naturalis ſit, vel adſcititia; naturalis enim (quæ tamen à præternaturali aliqua causa non eſſet adaucta) non ſatem timoris cauſam daret cum adſcititia, quam in tantum fovere poſſet aſſidua lectio & officiorum recitatio, ut tandem in perfectam cæcitatem terminaretur. Sed quomodo quis in viſus debilitate ſeſe gerere recitando debeat, ut quàm minimè, aut nullo modo ex recitatione lædatur, ſuo loco dicemus.

Surditas, aut gravis auditus rectè, ut mihi videtur, à perſolvendo debitum recitandi divina, dicuntur non excuſare. Suarez *de virt. & ſtat. Relig. Tom. 2. lib. 4. cap. 27. num. 17.* quia cùm utplurimum hæc ſymptoma à frigida materia originem ducant, & lectio, ut ſæpè dictum eſt, poſſit caput moderatè calefacere, & exſiccare, nullum ex officiorum recitatione damnum, imò notabile juvamentum ægri reportare poterunt. Nec contra hoc faceret, quod opponi poſſet, probando recitationem divinorum maximè poſſe eſſe noxiam in ſurditate, quia ſurditas detrimentum pulmonis eſt. Ariſt. *in Probl. ſect. 33. probl. 14.* at in vocis formatione laborat præcipuè pulmo, utpote qui aërem, unde vox formatur, ſubminiſtrat; poterit ergo frequentata, ac quotidiana divinorum recitatio pulmonibus majori detrimento eſſe, & cùm pars hæc ſit ſummè ad vitam neceſſaria, conſequens etiam erit ex ejus læſione notabile periculum imminere. Sed neque verum eſt, ſurditatem ſemper fieri cum detrimento pulmonum, ut dicit Mercurial. *de morb. Aur. cap. 2.* neque etiam, ſi fieret clara lectio poſſet quicquam nocumenti pulmonibus afferre, ut luculentiùs de pulmonum ac pectoris morbis loquentes demonſtrabimus. 15

Sed & de Narium hæmorrhagia, ſeu de fluxu ſanguinis ex naribus, aliquid dicendum: cùm enim, ut Oribaſ. dicebat *lib. 7. ſæpe cit. cap. 7.* ſermo, & conſequenter etiam lectio, ſi apertâ voce fiat, his, quibus ſanguis ex naribus fluit, ſit nocua, quod etiam adnotavit Alex. Bened. *lib. 4. ſuæ pract. cap. 5.* non ab re determinandum videtur, quòd ubi quis huic affectui ſit obnoxius, ita ut ſuperfluenter, & magna cum difficultate reprimibilem ſanguinem fundat, evidēs vitæ periculum æger ſubeat, aliàſque expertus ſit ab hujuſmodi cauſis, aut ſimilibus facilè hunc fluxum reverti, abſtinendum illi ſit ex Medici conſilio, ab officiorum recitatione. At ſi fluxus neque frequens, neque diuturnus, neque multus ſit, ceſſante periculi evidentia, non debet abſtinere: nam etiamſi iteratus ſanguinis fluxus, undecunque fiat, poſſit hominem in Cachexiam, Hydropem, aliosque morbos conjicere, tamen modo adhibito in recitando, poteſt omne inconveniens, ac periculum evitari, ut recitando ſubmiſſa voce, ac placidè, & cum aliis conditionibus, de quibus poſtrema quæſtione verba faciemus. 16

Quoniam verò vocis prolatio eſt præcipuè partium pectoris, oris, & linguæ, idcirco non prætermittendum de harum partium affectibus loqui. Poſſunt ergo inter eos affectus conſiderari mutitas, & loquelæ alia quædam vitia, oris inflammatio, ulcera, tumores, ſicut etiam & linguæ; ejuſdem oris diſtorſio, ſeu Paralyſis, vel Cynicus dictus ſpaſmus; ſicer iam linguæ reſolutio, aut convulſio, & hujus generis alii affectus. Et quoad mutitatem, dubio quidem locus non eſt, quòd cùm ad ſatisfaciendum huic obligationi, requiratur vocis prolatio, & muti hac ſint orbati, 17

bati, non videantur muti teneri ad recitandum. Sed proponam Canonistis, circa hâc materiam, dubium quoddam ab ipsis decidendum; nam evenit interdum linguam quibusdam præcîdi; non quidem totam, sed aliqua ex parte, ex qua tamen omnino loquelæ, & prolationis usum amittunt: verùm Medicorũ industria huic impedimento opem tulit quoddam instrumentum in usum trahens, (de quo Paræus *lib.22.cap.5.*) cujus ope lingua mutilata potest verba integrè ac benè proferre, non secus ac si mutila non esset. Utrùm ergo qui sic loqui potest, aliàs non potest, tenetur ad divinorum recitationẽ? De sermonis autem tarditate, aliisq; loquelæ impedimentis, nihil quicquam addendum videtur; nam frequẽs sermo, lectio, recitatio, & hujusmodi actiones, potiùs juvamento, quàm damnu his affectibus esse possunt.

Oris inflammatio, nisi exigua adeò sit, ut aspernabilis judicetur, recitatione certè irritari facilè potest & bomiuem vitæ discrimini exponere, cùm inflammatio hæc sit etiam contiguis partibus, gutturi scilicet & faucibus communicabilis, unde pernecabilis squinãtia excitari potest. Quoad ulcera, si magna sint, si malignitate aliquâ insignia, aut excedentia, cum calore & rubore notabili, idem prorsus dicendum, quod de simplici inflammatione diximus; aliàs si non magna sint, neq; maligna, neq; exedentia, neq; cum multo calore & rubore, nullum reportabunt à recitatione periculum, modo adhibito. Quod spectat ad tumores, distinguendum, nam si sint ex materia frigida, absq; inflammatione, recitatio potiùs erit proficua, quàm damnosa. Si ex materia calida, & cum inflammatione, tunc conjungi solet illis febris, & recitatio erit timenda; majorem enim in modum tumores augere, & inflammationem poterit non sine evidentiori vitæ periculo; quæ verò de oris affectibus diximus, linguæ etiam affectus debent comprehendere; eadem enim damna in iisdem casibus ex recitatione in linguę affectibus emanare possunt. Cætera autem oris symptomata, de quibus mentionem habuimus, ut etiam linguæ, juvari magis, quàm oblædi à vocis, quæcunq; illa sit, exercitatione possunt; & idcircò non modò prohibendi ægri non sunt à recitandis divinis officiis, sed cogendi ut recitent, sic enim & debito satisfacient, & non aspernabile remedium pro ægritudine depellenda habebunt.

28 Post Oris affectus considerandum est de affectibus Gutturis, ex quibus majorem considerationem sibi vendicat inflammatio, seu illa Tonsillarum sit, sive Gutturis, sive musculorum quorumcunque Gutturis ipsius, aut linguæ. Ex his si Antiades, hoc est, Tonsillarum inflammationem excipias, reliquæ omnes, etiam si non magnæ essent, sed tantùm mediocres, facilè ex recitatione adaugeri, & ita irritari possent, ut hominem jugularent; prætetquam quod etiam caput ex ea repleri potest, & materiam inflammationi subministrare. Quoad Tonsillas autem, nisi febrem adjunctam habeant, aut insignem inflammationem facilè contiguis partibus communicabilem, nullo impedimento esse illas dicendum, quo minùs homo recitare officia tutò possit, præsertim si modum habeat in recitando.

29 A faucibus procedendum ad pectus, primusque affectus, de quo considerandum sit, est Tussis, non tamen quæcunque, sed quæ frequens sit, diuturna, & molesta, & maximè sicca: in hac itaque cùm maximè afficiantur vocis instrumenta, videtur quòd recitatio admodum noxia futura sit, quia cùm sicca tussis vel à sicca intemperie, & exasperatione ipsius arteriæ asperæ fiat, vel à materia acri ac subtili, vel à vaporibus calidis atque acribus, certum est quòd, cùm recitatio apta sit pulmones, asperam arteriam, atque omnia vocis organa & calefacere magis, & exsiccare, non possit ullo modo, nisi summè noxia esse, magis enim partes exasperabit & exsiccabit, tussimque mirum in modum irritabit. Contrà tamen est Medicorum consilium, in tussi enim quacunque, sive sicca sit, sive humida, non solùm confert moderata lectio, sed etiam vehemens, qua de re Cels. *lib.4. sua Medicin.cap.4.rubr.de Tussi.* Oportet, inquit, in Tussi *lectione uti vehementi, quæ primò impeditur à Tussi, post eam vincit*: Non modo ergo Tussi non nocebit divinorum officiorum recitatio, sed maximo juvamento esse poterit. Quia tamen aliquando Tussis excitari solet à materia fluente à capite ad pectus, cum ipsius capitis plenitudine, poterat in hoc casu dubium intervenire, quia caput ex lectione majorem in modum repleri est consentaneum, & tussis causam adaugeri. Est verò Tussis, cùm pertinax ac molesta est, non tantùm sui causa maximè timenda, sed etiam quia propter ejus pertinentiam, & vehementiam vasa pectoris disrumpi, pulmones, & alia vasa exulcerari, Phthisis inde accersiri, & alia mala periculi plena concitari possunt. Si itaque lectio capiti est noxia, & præcipuè si cum lectione aliqua conjungatur attentio, quia magnopere illud replet, & si repleto capite tussis augescit, tussi verò adaucta augescunt prænominata pericula, videretur in Tussi hujusmodi omnino ægris lectioni esse interdicendum. Altera tamen ex parte Seneca in seipsu, ut refert in *Epistolis, n.78.* expertus est, assiduam lectionem sibi in hoc affectu contulisse, destillationibus enim ad pectus, & febriculis vexabatur, unde & amico eodem morbo detento suadet, ut clariùs legat, & spiritum, cujus iter & conceptaculum laborat, exerceat. Verùm distinguendum omnino in hoc casu est, nam vel caput laborat notabili intemperie calida cũ materia calida, vel frigida. In calida intẽperie lectio potest esse insigniter noxia, si frequens, si multa sit; in frigida contrà potest esse proficua: unde Senecæ consilium optimum erat, quòd caput in amico esset frigidiusculum, materias crudas procreans, quæ vel motu, vel superexcalfactione, dum à capite ad pectus præcipitabantur, febriculas excitabant; itaque exercendo caput, & pectus, materiæ illæ expugnari facilè poterant, ac digeri, caput exsiccari, ac roborari, pectoris viæ dilatari, atque expediri, & homo ad sanitatem perduci.

Congener affectus Tussi Asthma est, quod symptuma licèt plerumque à crassa, ac viscida materia fiat, aliquando tamen etiam à tenui excitari potest; 20
Asthma verò, Anhelatio Latinis dicta, & suspirium Cælio Aurel. *Chron.lib.3.cap.1.* dicitur difficilis respiratio sine febri; quæ vel actu affligit, vel aliàs affligere hominem facilè solet: & aliquando quidem levis est vel mediocris, aliquando autem ita gravis, ut æger nunnisi erecta cervice possit respirare, & sicuti prior affectus Dyspnœa, secundus verò simpliciter Asthma nominatur; sic posterior, Orthopnœæ nomine insignitur; in quo morbo pro temporis ratione, & ejus morbi gravitate diversimodè determinari possunt ea, quæ ad propositum spectant argumentum. Primò ergo Asthma, cùm familiare quidem homini est, non tamen actu affligit, nullum impedimentum illi præbere potest in legendo, loquendo, officia divina recitando; imò hujusmodi actionibus possunt pectus, & pulmones, cæteraque vocis organa ab ipsis superfluis, noxiisque materiis ita repurgari, ut in posterum Asthmaticus aut in totum accessiones devitet, aut saltem diminuat; & idcirco vociferationem Asthmaticis opitulari, rectè dixit

Antyl-

Antyllus apud Orib. *lib.* 6. c. 8. & Asthmaticis omnibus suadent Practici, ut altiori voce legant. Alex. Bened. *Pract. lib.* 8. *cap.* 25. Difficultas major est in Asthmate cùm actu affligit, siquidem etiam tunc videretur proficua recitatio: expurgaret enim ipsos pulmones à materia in ipsis impacta. Dicendum tamen quòd aut paroxysmus ita vehemens est, ut æger summa cum difficultate, & nonnisi erectâ cervice respiret, ut in Orthopnœa, aut non ita vehemens est: in priori casu timor urget inflammationis, unde verendum, ne excitato ex recitatione divinorum majori calore in pectore, æger in Peripneumoniam labatur: in posteriori casu is timor aut omnino cessat, aut saltem diminuitur ita, ut ex recitatione potiùs aliquod levamen, quàm noxa sit expectanda.

21 Proximè ab his considerandum est de sanguinis sputo, Empyemate, sive suppuratione, Phthisi, quatenus ulcus Pulmonis est. Quoad sanguinis sputum, communis opinio Medicorum est, sermonem, lectionem, & his multò magis vociferationem, esse mirum in modum bis, qui sanguinem rejectant, incommodam, Oribas. *libro* 6. *collect. cap.* 7. Alex. Bened. *libr.* 8. *Pract. cap.* 45. adeoque quamcunque oris actionem in loquendo verentur, ut nutibus uti potiùs ægros velint, quàm quovis locutionis modo. Cæl. Aurel. *lib.* 6. *Chron. c.* 13. quamobrem neq; levi, ac submissa voce facta recitatio omni ex parte tuta judicanda, cùm maximè frequentari eam oporteat, ac indesinenter repeti, imminet enim aut major vasorum disruptio, si aliqua præsens sit, aut nova, si nulla adsit.

In Empyemate, Purulentia, Vomica, seu Collectione, periculosa quidem, alio tamen ex capite, esse potest divinorum recitatio. nempe quia cum Empyemate plerumq; febris conjungitur, humores in pectore decumbentes facili negotio excalfiunt, atq; acrimoniam sortiti, faciliùs Pulmones ulcerare possunt: itaq; ea omnia religiosè convenit evitare, quæ aliquo modo pectus, & Pulmones excalfacere apta sunt, inter quæ frequentata lectio connumeranda, quæ profectò multo magis locum habent in jam facto Pulmonis ulcere, hoc est, in Phthisi, in qua semper ob easdem jam commemoratas causas periculosiorem existimarem recitationem, cùm magis locum habeant in Phthisi, in qua certa jam febris fixa, & habitualis reperitur, cui quanto nocumento esse possit quæconq; à quacunq; causa procurata Pulmonum, spiritualiumq; partium excalfactio, nullus Medicorum est, qui nesciat.

22 Ex cordis affectibus hi præcipuè in hoc negotio considerandi, tremor scilicet, Palpitatio, Syncope: qui quidem, ubi fuerint homini familiares, & de facili revertantur, quantumconq; leves sint, evidens improvisæ mortis periculum minantur: unde convenit multâ cautelâ uti, ne vel minima ex occasione repullulent. Cùm igitur recitatio divinorum officiorum posset in hoc aliquid operari, videtur jure omni studio evitanda: prætérquam quòd enim in his omnibus, ac singulis affectibus, fit confertim copiosa spirituum resolutio, ex longa lectione, aut vocis quocunque usu, ipsum cor primò, & per se enervatur, ejusq; calore in auras evanescente, omnis ejus virtus concidit, unde syncope, & mors: constat enim (& testatur id ex Medicis, Oribas. *loc. jam sæpe cit.*) sermonem, cui lectio congener actio est, vires dissolvere: quamobrem rectè ab omnibus Practicis in his, qui facilè resolvuntur, quæcunque vocis formatio, ac quicunq; vel minimus sonus prohibetur: quæ quidem cùm maximè locum habeant in paroxysmis, aut non longè à paroxysmis, dubitari potest, an in interpolationibus idem periculum urgere dicendum sit: ac dicendum videtur, quòd si homo soleat promptè, ac frequenter aliquo ex prædictis symptomatibus prehendi, non omni periculo vacet recitatio, etiam extra paroxysmos, cùm facilè ex ea possint singula prædicta symptomata repullulare. At si nec tam promptè, nec tam frequenter prehendunt, sed ex evidenti, ac notabili causa, & de raro, ut singulis annis, vel singulis anni tempestatibus, tunc certè recitatio non habebit ullum cum se periculum, præsertim si modus adhibeatur à recitante. Non imminet autem æquale periculum ex recitatione in Animi defectu, lipothymia dicto, nisi admodum frequens esset, & minimâ quacunq; ex causa excitaretur: tunc enim facile esset in consummatam syncopen progredi, & ex illa hominem è medio tolli.

Cordis affectibus quàm proximè gravitate, & periculo accedit quoddam Oris ventriculi symptoma, variis nominibus appellatum, dicitur namque Cardialgia, & Cardiogmos, & passio Cardiaca, & Syncope stomachica, in quo affectu ob exquisitum patientis particulæ sensum aliquando dolores, & tristes quædam sensationes excitantur, tantæ anxietudini junctæ, ut hominem mirum in modum exagitent, nec loco stare permittant, & nisi citò opem feramus, morti addicant. Hæ passiones sive plures numero sint, specieque differant, sive unius tantùm speciei sint, à calida intemperie, cum acris & biliosæ materiæ affluentia exoriuntur, quæ ipsum Os ventriculi, sensus acumine Cordi æquiparandum, vellicando ac lancinando, hominem in syncopen conjiciunt, cumque in his quoque multa, & confestim fiat spirituum resolutio, vires illicò concidunt, unde syncope, & mors, itaque urgentissima causa hæc est impediens omnem cujuscunque generis laborem, ipsumq; etiam sermonem, & lectionem, nam & hanc vires dissolvere, aliàs ex Oribasio *loco sæpe cit.* dictum est. 23

Itaque si in leviuscula Tertiana, vel Quartana hoc symptoma, ut evenire aliquando solet in accessionibus, vigeret omnino etiam in intermissionib', abstinendum esset à recitatione, ob imminens reversionis periculum. Quod autem dicebat Azor. *Institutionum Moralium lib.* 10. *cap.* 13. *in princ. tom.* 2. stomachi dolores non solvere hominem à recitatione divinorum, de hoc certè dolore non intelligendum: imò nec promiscuè de quocunq; dolore, sed de mediocri, ac tolerabili: aut de eo qui à flatu, vel à pituitosa ác frigida provenit materia, quo casu lectio potiùs proficere, quàm officere potest: at verò in dolore acutiori, & in eo, qui à calida, mordaci & biliosa materia provenit, nequaquam potest habere locum.

Considerandum ergo jam de aliis ipsius stomachi, seu potiùs ventriculi affectibus quibusdam, ut eruditas est, imbecillitas, vomitus, inflatio: in quibus interdum tam malè homines sese habent, ut exangues, ac pallidi perpetuò appareant, spiritibus magna ex parte exhaustis, nec de facili generabilibus: ex quorum affectuum causa videretur obligatus ad recitandum, prohibendus esse à recitatione, ex qua majorem debilitatem causari, spiritusque magis exhauriri jam sæpe dictum est. Aliâ tamen ex parte notum est, ut ex Antyllo Oribas. *libro sexto, Collect. cap. octavo*, summoperè à Medicis in his casibus laudari vocis exercitationem, maximè per vociferationem: sic enim Antyllus ibi, *Convenit autem* vociferatio *stomachicis*, *vomentibus*, *acidum ructantibus, ægrè concoquentibus*, *atq; etiam* 24

accommoda est iis, quibus pituita redundat in corpore. Et paulò pòst. *Jam verò iis qui cibi fastidio tenentur, quiq; non aluntur, convenit, præcipuè verò languidis, Hydropicis, & Asthmaticis, itemque refectionibus ex morbo accommodatissima est.* Videtur ergo, quòd si vociferatio, quæ nonnisi insigni cum labore fit, utilis est prænominatis ventriculi affectib⁹, multò tutior futura sit simplex lectio, quæ absq; insigni labore facta, potest partium robur, virtutē, & calorē adaugere, spiritus vividiores reddere, superfluas ac noxias materias digerere, & aliàs utilitates afferre his non absimiles. Ac certè licèt diversa omnino ratio sit vociferationis, & lectionis existimandum tamen, etiam lectionem posse his affectibus opitulari, præcipuè cum in hominis potestate sit vocem quantumlibet attollere, ad majorem partium exercitationem, & ad majorem calorem excitandum, quod quanam ratione præstandum sit, in propria quæstione palam faciemus. Nonnihil tamen obstare duo videbantur, attentio primùm, quæ in recitatione requiritur: hæc enim quò major est, eò magis his affectibus infesta esse potest: deinde hora recitandi, quæ non semper ita opportuna est, ut absque omni noxa recitari possit. Sed hæc ego non tanti facerem ut hominem eorum causa à recitatione prohibendum censerem, nam attentio nunquam tanta est, ut notabile nocumentum possit afferre, neq; item semper importuna recitandi hora, sed plerumq; opportuna: cùm autem opportuna est, vocem extollere, magisq; exercere licet, cùm importuna, illam magis submittere, atque hac ratione nihil omnino nocumenti inde percipiemus.

25 Sitis & ipsa ventriculi affectio est, & quidem molesta, non ejus tamen gravitatis, ut ex ejus causa videatur ullum imminere periculum in divinorum recitatione: maximè cùm facilè liceat eam potu levare. Quia tamen fieri potest, ut hoc symptoma alicui morbo levi quidem ex se conjungatur, ut Tertianæ miti, aut alicui affectui, qui per se non esset sufficiens ad aliquod notabile impedimentum afferendum, ex quo quis recitando divina grave aliquod periculum incurreret: videndum esset tunc, an sitis molestia damnum aliquod minari posset, ex quo quis meritò esset à recitatione prohibendus: nam si, exempli gr. sitis cum Tertiana levi conjungeretur, ex officiorum recitatione certè non solùm sitis augeri, sed febris etiam majorem in modum intendi, & ex miti immitis fieri, & ex intermittente continua, & homo periclitari posset. Evenire & illud facilè solet, ut homo non tam facilè, ut necessitas summa requirit, possit illi succurrere, quia interdum à potu quoeunq; etiam minimo insigniter læditur, tunc enim coactus sitim tolerare, daret illi majorem causam recitando, & certè in utroq; casu non tam parvi facerem sitis incommodum, ut non timerem, quòd adaucto ventriculi calore homo aliquid majoris mali contraheret. Licet enim sitis esset febris ipsius symptoma, tamen posset fieri causa irritans, & adaugens ipsam febrem, imò aliquando sitis inter gravia symptomata ipsarum febrium recensetur, & curam ad se trahit: ex ejus namque magnitudine lingua, & fauces reficcatæ inflammantur, excoriantur q; : cumque ad ejus medelam unicum proponatur ab Hipp. remedium, *lib. 6. de morb. vulg. sect. 3.* continere eos, ac tacere, profectò omnis lectio, & sermocinatio prohibenda est; si periculum, quod imminet, evitandum sit. Sed cum hæc locum tantum habeant in siti immoderata, & ingenti, & hæc semper ad majores morbos sequatur, qui qui ex se impedimento recitationi sunt, dicendum, nunquam sitim per se posse insigne periculum minari in recitandis divinis officiis.

Stomacho adhærent intestina, & idcirco post 26
ejus passiones de intestinorum affectibus verba facienda, qui præcipui sunt eorum dolores, & varia fluxus genera, ut Lienteria est, Diarrhœa, Disenteria: & post hos Tenesmus, & Cholera. Et quoad dolores in duplici differentia hi sunt: nam quidam Intestina tenuia exercent, Iliaci dicti, & morbus inde genitus, Ileos ab Ileo Intestino, vel Chordapsus, aut Volvulus, aut miserere mei: alii intestinis crassioribus sunt infesti, à Colo intestino Colici dicti. Item alii mitiores sunt, alii verò mediocres, alii ob eorum acutiem intolerabiles. Dolores ergo Iliaci, quia semper molestiores sunt, & insigniter vires dejiciunt, etiamsi essent leviores (dummodo aliàs homo valentiùs ab illis angi consueverit) facilè ex sola divinorum recitatione irritari, aut mirabiliter augeri possent, dum aliquo modo affligunt: quod non fieret absque multa corporis anxietudine, & evidenti vitæ periculo, cùm hujusmodi dolores pernecabiles sint, & levi negotio ob eorum atrocitatem hominem è medio tollant. Colici dolores cùm non adeò vehementes sint, si leviores, aut etiam mediocres extiterint, nullo impedimento recitationi erunt: quamvis ex clata lectione fieri posset, ut potiùs levarentur, quàm intenderentur: sed si magis acuti sint, tunc certè dum actu affligunt maximè incommoda esset recitatio, adaugeri enim possent, aliisq; intestinis communicari, hominiq; exitio esse. In omni porrò fluxus genere (loquor autem ubi febris non adsit, nam præsente febre jam universaliter determinatum est, quid sentiendum) considerandæ vires sunt: quæ si insigniter ex fluxu dejici, ac dissolvi videantur, certè labor in recitandis divinis officiis susceptus, saluti ægrotantium inimicus apertè est; at verò ubi vires constent, nihil quicquam is incommodare illis videtur: nisi fortè peculiare quid in Dysenteria placeat determinare, in qua quia ulcus adest, intestinis à materia calida, acri ac mordaci inustum facilè fieri posset, ut ex quotidiana, ac frequentata recitatione nimis excalfacti humores ulcus majus fieret, evidenterq; cresceret, non sine rationabili vitæ discrimine, quod locum habebit non in gravi solùm, sed etiam in mediocri morbo, nempe qui dolore, fluxu, & aliis conditionibus non esset aspernabilis.

In ultima Intestinorum parte hæmorrhoidales 27
venæ sunt, quæ interdum inflantur, inflammantur, dolent, adaperiuntur, sanguinemque in multa, & interdum in excedenti nimis copia effundunt. Simplici inflationi, aut apertioni recitatio nihil quicquam obesse potest, Inflammationi, si magna est, officere aliqualiter posset, non tamen insigniter, Ubi verò dolor urgeat, nisi magnus sit & intolerabilis, nihil quicquam recitatio obesse poterit, aliàs nocua insigniter esset, cùm hi dolores interdum sint acutissimi, & vires insigniter dejiciant. In apertione, si sanguis in magna copia effundatur, duplici ex capite officiorum recitatio poterit ægrotis esse nocua, primò ob virium defectum, qui in omnibus sanguinis evacuationibus insignis esse solet: neque ob id, quòd hic sanguis per hæmorrhoidales venas evacuetur, dicendum in hoc casu non adeò vires dejici, ut quando ex aliis venis effunditur, quia hoc habet locum ubi naturalis ille fluxus fit, non autem ubi est morbosus: In hoc enim, ut experientia patet, sanguis tenuissimus, atque optimus solet excerni. Secundò est nocua recitatio ratione apertionis venarum,

venatum, nam ex frequentata recitatione, sanguis magis excalfieri, & ad exitum flexibilior reddi potest, & vasa etiam majorem in modum adaperiri: unde homo in non contemnendum morbum facilè dilabatur.

28 Cæterùm connumeratis affectibus succedunt reliquorum naturalium viscerum morbi, & symptomata, & primò Hepatis, cujus ægritudinibus qui obnoxii sunt, Hepatici dicuntur. Hi calorem ipsius visceris debilem sortiuntur, quamobrem malè suo munere fungitur, crudumq; sanguinem generat, neq; rectè sanguificat: unde fit, ut homines & malè colorati perpetuò sint, & viribus admodum imbecillibus: & tamen non ob id ex divinorum officiorum recitatione quicquam damni posse eos reportare existimandum, levis enim illa caloris exercitatio, totius corporis calorem excitare potest, & malè affecto etiam visceri succurrere: idemq; sentiendum videtur de obstructionibus ipsum hepar indesinenter exercentibus, quæ cùm ex crassis, crudis, viscidisq; humoribus proveniant, juvari magis, quàm irritari à vocis illa exercitatione possunt: undè neq; Ictericis morbo regio sive Arquato laborantes, ob id abstinere ab officiorum recitatione licitè possunt, cùm nihil habeant, quod ex ea propriæ saluti timere debeant, nam & illis potest opitulari potius, quàm secus: Cachecticis verò, aut malo habitu præditis, atq; Hydropicis, si, ut Antyllus apud Oribas. *lib. 6. collect. c. 8.* constat convenire vociferationem, eo quòd ab illa subleventur, crudosq; ac superfluentes humores digerant, & nativum calorem exsuscitent, nulla causa est, quin etiam divinorum recitatio convenire non possit, nam & hæc modicè excalfacere ipsos potest, & actiones quascunq; coadjuvare. Unicus Jecoris affectus est, cum quo ægri notabile nocumentum ex divinorum recitatione reportare possunt, atq; is est hepaticus dictus fluxus, in quo quæ excernuntur, sunt veluti carnium loturæ, quem DD. voluerunt esse affectum hepaticis ipsis familiarem, sed aliquando diversus omnino est: & siquidem aut familiaris hepaticis sit, aut ex se prehendat, semper à recitatione divinorum hominem prohiberet, ob noxam quæ inde certa saluti emergeret, tum quia vires debilitat, tum etiam quia fluxum irritat, & alia mala generare apta esset, quæ hominem facilè negotio morti addicerent.

29 In Lienis affectibus eadem locum habere debent, sed in omnibus his, id quodjam aliàs monuimus, iterum repetendum, intelligi nempe hæc, ubi morbi febre vaccent, nam aliàs pluribus morbis tam naturalia, quàm quæcunque viscera, & partes, cum febre afficiuntur, qui maximæ considerationis sunt, & semper periculo juncti, & idcirco locum ut his sibi vendicat universalis conclusio à nobis in hujus quæstionis principio proposita, de febribus, & morbis qui febribus copulantur. Illud tantùm hic addendum, quòd febres quædam lentæ, ac diuturnæ, quæ tamen nullo symptomate, si calorem, & pulsus frequentiam excipias, conspicuæ sint, & quæ præsertim à viscerum, mesaraicarumque venarum obstructione dependent, excipiendæ sunt à communi illa conclusione, nisi fortè hecticę suspicio irreperet, aut à tenuibus destillationibus à capite ad subjectas partes fierent, ut fieri interdum experientia docet.

30 Renes & ipsi gravibus morbis obnoxii sunt: nobis ad præsens negotium proponendi tantùm sunt Diabetica passio, calculus, sanguinis fluxus ab iisdem partibus, urinæ difficultas, & suppressio. In Diabete, quæ Hydrops matulæ, & urinæ profluvium dicitur, adest totius corporis consumptio, summusque virium langor, & renum excedens calor, quamobrem recitandi labor insigniter in hoc affectu ægris potest officere: nam & vires prosternere magis poterit & spiritus absumere, & Renum calorem, præcipuam Symptomatis causam, adaugere. In calculo nullum sese offert recitandi impedimentū, nisi dolore urgente, non quidem quocunq;, sed gravi, in quo ob corporis anxietudinem nimis incommoda recitatio esset: eo tamen remittente, nullam ab ea noxam expectare licet. In hæmorrhagia, vel sanguinis fluxu ex ipsis renibus provenienie, etiamsi fluxus non esset admodum copiosus, recitatio esset timenda: nam in modico facilè cautelâ adhibitâ omne incommodum evitatur: at si excedat, & præcipuè si magnus sit, profectò recitatio nullo modo tuta censenda est. Molestissima passio est urinæ difficultas, & tamen non habet in quo officiorum divinorum recitationem revereri possit, nisi summam corporis angustiam, animiq; insignem perturbationem. Quæ omnia multò magis molesta sunt in totali illius suppressione, quam tanti faciendam censeo, ut nihil fugiat: & licèt recitatio in hoc quoq; affectu minùs sit timenda, cùm nihil molestiæ ægrotantium saluti afferre possit, tamen impossibile esset hominem cogere ad recitandum, tantâ anxietudine hoc symptoma ægros exercet. Sunt præterea nonnulli ex connumeratis affectibus, qui vesicæ quoq; proprii sunt, ut lapis, urinæ difficultas, ejusdemque suppressio, idemq; de his videtur determinandum, quod de superioribus determinatum est.

Herniæ species plures sunt, nulla tamen earum in causa esse potest, quo minùs tutò divina ab Herniosis recitari possint, nisi exitus intestinorum præcipuè alium quempiam graviorem affectum excitaret, ut dolorem non aspernabilem, ventris torporem, calorem in parte præternaturalem, & hujusmodi: tunc enim quia facilè periculum inflammationis immineret, & dolor irritari posset, fugienda essent quæcunq; quocunque modo causam majori morbo dare possent: inter quæ suum sibi vendicat locum labor in recitandis divinis officiis perpetratus. Non enim dubium est, affectas partes ejus occasione facillimè tumefieri, quod etiam, ubi dolor urgeat, ex simplici locutione evenire animadvertitur. Aliàs autem etiamsi Hernia magna esset, & intestina majori ex parte in scrotum prolapsa, nihil mali ex recitatione evenire potest, modo præsertim adhibito. 31

Arthritici dolores, etiamsi familiares homini sint, non impediunt tamen divinorum recitationē, sed dum actu affligunt, & atrociores sunt, videndum esset, an ex recitatione notabiliter Arthritici lædi possent: at profectò non video quicquam eos inde lædi posse, ob corporis tamen summam anxietudinem, esset aliquid dolorum molestiæ condonandum. Imò ubi dolores etiam spinalis medullæ, colliq; articulos exercerent, cùm in his quilibet vel minimus capitis, aut oris motus soleat illos insigniter irritare, nō essent omnino Arthritici ab evidenti noxa immunes, sed notabile vitæ periculum subirent, ne ex dolorum irritatione, inflammatio aliàs cunctis obsessis partibus familiaris adaucta, vicinisque partibus communicata squinantiam, aliumve quendam graviorem affectum produceret, aliàs verò non tanti faciendi ejus generis dolores, ut in recitandis officiis divinis homo notabilis damni quicquam reportare possit: imò ex hoc labore (cùm omnis corporis exercitatio plerumque impeditis articulis sit prohibita) commodè exerceri homini licet, & aliquam inde utilitatem reportare. 32

Do

33 De febribus intermittentibus, dubitatum à Canonistis est, an hominem totâ die excusent à divinorum recitatione, vel an potiùs teneatur homo in febris remissione, aut omnia, aut nonnulla ex divinis recitare: & videntur omnes in eam sententiam venire, quòd teneatur saltem eam officii partem recitare, quam potest, exemplificantque de Quartana, & Tertiana; Alb. *in cap. 1. n. 10. de celebrat. Missar.* Azor. *Instit. moral. lib. 10. cap. 13. in princ.* Suarez *de virt. & stat. Relig. tom. 2. lib. 4. cap. 27. num. 23.* Tolet. *lib. 2. Instruct. Sacerd. cap. 14.* Filiucc. *Quæst. Moral. tract. 23. c. 9. n. 295.* Roderic. *Quæst. Canon. & reg. tom. 1. quæst. 42. art. 7.* Quia tamen & natura, & status morborum mirum in modum diversificantur, & interdum morborum accidentia sunt majoris momenti, quàm ipsi iidem morbi, distinctione in his opus esse videtur: nam vel febres leves sunt, aut mediocris saltem vigoris: vel sunt fortes, & habentes validos paroxysmos. Sic etiam vel intermissio est certa, & longa, vel est dubia, ac brevis. Item in intermissione, cum ipsa febre remittuntur, aut omnino cessant accidentia febris, vel adhuc in ipsâ intermissione, aut omnia, aut magnâ ex parte affligunt, vel alia ab ipsa febre relinquuntur, ut lassitudo magna est, debilitas, stomachi imbecillitas, nausea, subversio, inappetentia, vigiliæ, capitis dolor, & alia id genus. Ubi ergo interpolatio est certa, & longa, febrisque omni ex parte remittit, & cum eâ febris accidentia, eorumque nulla, aut pauca, neque magna remanent, nulla causa est, ob quam ægrotantes timere debeant divinorum recitationem: at contrà si interpolatio sit brevis, aut incerta, & præcesserint paroxysmi fortes, & post febrem remaneant accidentia febris, tunc quidem timendum est, ne febris adaugeatur, ne accidentia irritentur, ne ex intermittente continua fiat, ne homo tandem periclitetur. Et in Tertiana certè, nisi levinscula sit, & notha, hæc omnia habere veritatem experieris: dependet enim, si exquisita ac vera sit, ab humore calidissimo, ac ferventi, maximamque habente activitatem, & facilè etiam ex minima occasione agitabilem, unde motus fieri solent vehementes, ita ut etiam cessante febre, plurima remaneant symptomata, quæ febre ipsa pejora existunt. In Quartana autem cùm interpolatio major sit, nempe duorum dierum, si simplex sit, aut unius integri, si duplex, hæc non ita procedunt, licèt & ipsa, ubi vehemens sit, pessimè interdum ægros accipiat, consuescatque ingentem lassitudinem, mœrorem ac tristitiam, debilitatem, viscerum obstructiones, inappetentias deploratas, & hujusmodi alia symptomata in intermissione relinquere.

34 Cæterùm quoniam etiam fœminæ religiosæ obligantur ad divinorum recitationem, habent & peculiares quosdam morbos, ex quorum culpa possunt ab ea recitatione notabile detrimentum reportare: de quibus tamen generaliter dicendum est, quòd nisi sint febribus, & vehementibus symptomatibus concomitatæ, non facilè impedimento esse possunt divinorum recitationi. Una tantummodò, aut altera ægritudo est præ reliquis in fœminis, hujus rei respectu consideranda, nempe fluxus menstruorum immodicus, & fluor albus ipsius uteri: Cum primo ergo affectu, si notabilis sit, & non facilè amovibilis, recitatio profectò posset esse summoperè nocua, ut ferè omnibus immodicis hæmorrhagiis esse solet: facilè enim fit, ut ex assiduo motu oris, partiumq; vicinarum, etiamsi levis sit, venæ majorem in modum adaperiantur, & sanguinis motus concitetur. In fluore albo, nisi admodum immoderatus sit, nequaquam æquale periculum imminet, sed adhibitâ cautelâ, poterit recitatio esse innocua. His addi potest dolor uterinus, & ipsius uteri suffocatio: in quarum ægritudinum prima dicendum, quòd nisi doloris acerbitas obstet, recitatio non sit prohibenda: in secunda verò dicendum, quòd, si ea passio sit insignis, & frequenter prehendat, omnino prohibeat hominem à divinorum recitatione: nam & maxima in ea anxietudo intervenit, & multa, ac confertim facta spirituum resolutio, ex qua summa corporis debilitas infirmas insigniter exerceat.

Postremò de Tumoribus, & vulneribus mentio 35
habenda: & Tumores quidem pro partis, quam obsident, natura, pro accidentium concomitantia, pro humorum ipsos excitantium qualitate possunt aut notabile nocumentum à recitatione reportare, aut immunes ab omni noxa esse: nam Tumoribus, exempli gratiâ, calidis, caput occupantibus, aut pectus, vel alias insignes corporis regiones, febribus concomitatis, doloribus, inflammationibus, recitatio certam afferre potest, ac insignem noxam: contrà si frigidi sint, si ignobiliores partes obsideant, si levibus accidentibus associentur, recitatio nulli nocumento esse poterit: idemq; de vulneribus videtur determinandum, quæ tamen magnitudine non sunt æstimanda, sed qualitate, & partium nobilitate: nam & levinscula quidem capitis vulnera (nisi adeò exigua sint, ut aspernabilia judicentur) aut pectoris, aut aliarum nobiliorum partium, & ubi aliqua magna vena aut arteria continui solutionem patiatur, aut si sanguinis rejectatio difficulter cohibeatur, nō modò à simplici recitatione insigne damnum reportare possunt, sed etiam ex frequentato, ac levi sermone, & multò magis ex lectione.

Morbus deniq; Gallicus, cutaneæ infectiones, & alii quidam affectus, de quibus hîc peculiaris mentio non habetur, aut ex se quidem nullam oblæsionem ex recitatione reportare possunt, aut si aliquibus symptomatibus, majoriq; morbo associentur, ad superiora capita reduci possunt: juxta quorum determinationem aut notabiliter oblædi à recitatione eos posse, aut non ita, ut sufficienter excusent, nobis determinare licet.

SUMMARIUM.

1 *Morbi à privata recitatione excusantes, multò magis excusant à publica.*
2 *Morbi aliqui etiamsi prohibeant recitare, non prohibent adesse in Choro.*
3 *Vertigo levis an excuset à publica recitatione.*
4 *Melancholia, & Insania, an à publica recitatione excusent.*
5 *Epilepsia an ab eadem recitatione excuset.*
6 *Asthmatici à publica recitatione an excusentur.*
7 *Stomachi dolor, cruditas, & alii hujusmodi morbi, an à publicè recitando excusent.*
8 *Calculosi à publica recitatione an excusentur.*
9 *Herniosi an in Choro recitare cogendi.*
10 *Arthritici dolores an ab ea recitatione excusent.*
11 *In febribus intermittentibus an valeat excusatio recitandi in Choro tempore intermissionis.*
12 *Fluxus menstruus immodicus an Mulieres à publica recitatione excuset.*
13 *Excusatio à publica recitatione locum habet in quibusvis sanguinis evacuationibus immodicis.*
14 *Fluxus albus uterinus, an mulieres à publicè recitando excuset.*

De recitatione publica in Choro facienda.

QUÆSTIO III.

QUæ à privata recitatione divinorum idcirco hominem excusare possunt, quia ex canorabile 1
ejus

ejus saluti detrimentum immineat, multo magis
excusare videntur à publica recitatione in Choro:
nisi fortè illud adnotare libeat, nonnullos ex præ-
dictis morbis à recitatione quidem homines pro-
hibere debere, quia ab ea insigniter oblæderentur,
qui tamen prohibere non possunt, quo minùs præ-
2 sentes in Choro esse possint, ut exempli gratiâ Sur-
ditas est, Ophthalmia, Cæcitas, sanguinis sputum,
stomachi dolor non actu affligens, & omnes penè
morbi, qui etiam in interpolatione excusare pos-
sunt, ob reversionis periculum, & alii permulti. Er-
go nisi simul & semel, qui eximitur à recitatione,
eximatur ab interventu in Choro, (non inquam ab
auditione recitandi, nam de hac re suo loco dicam)
certè de hujusmodi morbis esset peculiariùs consi-
derandum. Cùm tamen hoc (nempe an excusatus
à publica recitatione, excusetur etiam à præsentia
in Choro) sit mihi adhuc incompertum, neque
ullam circa hoc Canonistarum determinationem
viderim, de illis ulteriùs verba facere pro nunc su-
persedebo, rejiciamq; id ad eam ipsam quæstionem
de auditione recitandi.

3 Sed præter commemoratos morbos, qui excu-
sare videntur à privata recitatione, adhuc alii sunt,
qui non à privata, sed à publica tantùm excusare
debent, de quibus aliquid peculiariter addendum.
Diximus ergo levem vertiginem, sed non frequen-
tem, nullo modo impedimento esse, quin homo
possit divina recitare: quod quidem non in recita-
tione privata tantùm, sed etiam in publica locum
habet. Dari tamen potest casus (nec difficilis quidem
eventu est) ut homo ex aliorum hominum frequen-
tia, ex aëris excalfactione, ex cantu, ex luminibus,
aliisq; hujusmodi concurrentibus facilè vertigi-
nem pateretur. Tunc ergo quia morbus non solùm
semper repullulare potest, sed ex frequentatione
Chori majorem in modum adaugeri, certè homo
ex tali recitatione nonnisi notabile nocumentum
saltem processu temporis expectare rationabiliter
posset: nam, ut diximus, vertigo prælodium quod-
dam est majorum morborum, & si frequenter pre-
hendat, etiamsi levis sit, in eos tandem terminatur:
at verò si vertigo levis sit, neq; ex hac causa irrite-
tur, tunc certè non majus detrimentum homo
reportabit à publica, quàm à privata divinorum
recitatione.

4 Jam verò, præteritis aliis quibusdam morbis,
Melancholia, & Insania idcirco de se particularem
speculationem exposcunt, quia, ut de vertigine di-
ximus, evenire solet, quòd aliqui ex hac una causa,
nempe ex publica recitatione, & ex hominum fre-
quentia, facilè mente moveantur. Idcirco igitur,
licèt in Melancholia, & dementia, cùm habent di-
lucida intervalla longa, ut sex mensium, aut etiam
integri anni, dixerimus non posse ægros notabi-
liter lædi à privata divinorum recitatione: tamen
ubi interventus in Choro esset procatharctica cau-
sa reversionis paroxysmi, jam abstinere omnino
debent ægri ab hac publica recitatione, quia non
solùm morbus reverteretur, sed ægri in pejorem
omnino statum singulis diebus lapsi, tandem nun-
5 quam resipiscerent. Quæ quidem locum quoq; ha-
berent in Epilepsia, quam certè non aliam ob cau-
sam sacrum morbum vocari voluerunt aliqui, nisi
quia in sacris faciendis ipsorum hominum frequen-
tia illi obnoxios molestare consuevit, quemadmo-
dum & ob idipsum Comitialis dictus est, vel quia
cùm ægros prehenderet dum Comitia haberentur,
Comitia dimittebantur: omittam autem volens
alias causas, cur Sacer ab Auctoribus dictus sit, re-
censitas præcipuè à Mercurial. *lib. 1. pract. cap. 26. in
princ.* Esset ergo omnino evitanda publica recitatio
ab Epileptico, dummodo soleat aliàs Epilepticis in-
sultibus molestari: non enim ex hoc quòd quis se-
mel, aut iterum Epilepsiâ sit correptus, quicquam
timere sibi debet ab hac publica recitatione, sed si
frequentiùs corripiatur, ac præcipuè expertus sit eâ
occasione se concidere, tunc omnino abstinere de-
bet, quia facile est hominem in accessione succum-
bere, si frequentiùs reverteratur, ac fortiter.

Quoad Asthmaticos, seu Anhelatores illud con- 6
siderandum, an à motu lædantur, necne: sunt enim
qui vel levissimo motu facto, suffocari planè vi-
dentur, hi autem non tam ratione recitatio-
nis in ipso Choro faciendæ, insigniter oblædi pos-
sunt, quàm ratione motus. Neq; solùm eundo, &
redeundo, sed etiam in aliis plerisq; corporis mo-
tionibus, quæ in Choro fiunt: nam quoad ipsam vo-
cem jam monuimus, ægros magis juvari, quàm ob-
lædi posse à divinorum recitatione, neq; ob id, quòd
in publica recitatione vox magis elevetur, expe-
ctandum idcirco majus nocumentum inde est, nam
contrà pectus, cùm vox attollitur, expeditius à cras-
sis, viscidisq; materiis illud obsidentibus expurga-
tur, & respiratio liberior evadit: unde hujusmodi
ægri (nisi moveri prohibeantur, quod maxime in
ipsis accessionibus habet locum) in Choro interve-
nire debent, ubi primùm publicâ recitatione in di-
vinum cultum directa, & ex ea etiam notabile leva-
men suæ ægritudinis reportare poterunt, si studiosè
vocem attollant, atq; pectus exerceant, facilè enim
experientur illud ab excedentibus excrementia hac
ratione expediri.

Stomachi dolor, qui moderatus sit, ejusq; crudi- 7
tas, & inflatio, nausea, inappetentia, aliaq; ejus sym-
ptomata à materia cruda dependentia non sunt im-
pedimento publicæ recitationi: cùm enim vocife-
ratio, ex Antyllo apud Oribasium, *loco sæpe cit. c. 8.*
calorem augeat, purget, firmet, & attenuet, solidas-
que corporis partes robustas, putas, & offeosæ mi-
nimè obnoxias reddat, præsentaneo remedio his
affectibus esse potest, quod & ipse Antyllus paulò
pòst addebat dicens, *Convenit autem hæc stomachi-
cis, vomentibus, acidum ructantibus, ægrè concoquenti-
bus, &c.* Unde quò magis ægri hujusmodi in Choro
vocem attollent, eò magis à circumstante populo
officia divina percipientur, & sic ipsi magis debito
satisfacient, ac magis etiam ab ipsamet recitatione
juvabuntur. Eadem ratio est de Hydropicis, Cache-
cticis, crudisq; humoribus repletis, ac refrigeratis,
imò, ut idem auctor dicebat, etiam de his, qui ex
morbo refici debent: his enim omnibus accommo-
datissimam vociferationem esse inculcabat.

Qui calculo laborant, ut diximus, à privata reci- 8
tatione nihil quicquam oblæduntur, non sic autem
à publica. Intelligo autem de iis, qui doloribus
Nephriticis ex calculo, aut vesicæ ex eadem causa
molestari facilè solent, hi enim coacti vocem at-
tollere, iisdem doloribus facilè prehendi possunt,
qui acutissimi, ac molestissimi sunt, ob quorum cau-
sam abstinere à recitatione deberent. Quod præci-
puè haberet locum, ubi aliàs homo expertus sit, se
à vocis elevatione in prædictos dolores labi. Non
tamen quicunq; dolor considerabilis esset, sed
gravis, aut ejus naturæ, ut eum eo lapis motus facilè
urinã supprimeret, quod etiamsi absq; ullo dolore
ex hac ipsa causa, nempe divinorum recitatione al-
ta voce factâ accideret, hoc est, ut urina ex moto la-
pide, vel crassiusculis arenulis supprimeretur, ho-
mo deberet omnino à recitatione abstinere, quia

quanta

quanta mala impendeant ex urinæ suppressione, quotaq; anxietudine homines in ea vexentur, unusquisq; novit.

9 Herniosum non est dubium à vehementiori voce, quâ in Choro opus est, posse insigniter obladi, siquidem adaperiuntur magis viæ, & intestina, vel aliud quodcunque Herniam generans, ad locum rupturæ decidunt, unde non aspernandum incommodum, ac morbus notatu dignus excitatur. Verumenimverò cùm hæc facile remedium fortiri posse experiamur (nam subligaculis huic negotio aptis intestina, cæteraque à ventre ad rupturam decidentia suo in loco detinemus) nihil incommodi, quod notabile sit, ex recitatione etiam altiori voce factâ ægri reportare poterunt: si tamen non obstantibus ligaturis, ex levi occasione intestina in scrotum prolaberentur, non esset ea res negligenda: facilè enim fit, ut intestina conduplicata in causa sint, ne fæces excerni possint, quæ inibi induratæ, & superexcalfactæ inflammationem enneciant, ægris exitialissimam: inde enim volvulus fit morbus carnifex, ac perniciosissimus, ex quo homines frequentiùs ob ejus ferociam succumbunt, quàm liberentur, & hoc quidem familiare Herniosis esse, ut ex hoc symptomate pereant, testatur Paræus *libro 16. cap. 58.*

10 Arthritici dolores etiamsi actu affligant, neque exacerbari ex divinorum recitatione, neque graviorem morbum accersere possunt, nisi acutissimi sint, & plures articulos obsideant, maximè autem superiores, & præcipuè cervicis, tunc enim prætereaquam quòd in otu quocunque irritari possunt, ex qua potissimùm causa ægri in Choro præsentes esse prohibentur, ipsa recitatio altâ voce facta posset non aspernabile nocumentum afferre, nam non modò caput & excalfacere, & replere, & consequenter universum corpus, sed etiam humores proritare poterit, & promptiùs in articulos præcipitare, quin & ad spirituales partes, proximosque articulos eos demandare non absq; evidenti salutis discrimine.

11 Jam verò de privata recitatione in intermittentibus febribus locuti in superiori quæstione, determinatum est, quandonam ea noxia, aut innoxia esse possit: in publica verò recitatione multò magis militabunt quæ inibi concurrere diximus, quod spectat ad imminens ex recitatione periculum. Illud unum commonefacere hic non relinquendum, quòd in Tertiana quacunque etiam levi, & quæ certam, ac longam habet intermissionem, non modò quoad calorem febrilem, sed etiam quoad accidentia, quæ febrem concomitantur: etiamsi homo pancraticè valeret, non posset sine periculo majoris morbi in Choro officia divina recitare: & ratio est, quia cùm in Tertiana putredo accendatur in humore tenui, calidissimo, & facilè mobili, non levi negotio evenire potest, ut tam ex motu, quo indiget homo, ut ad Chorum se conferat, quicunq; tandem ille sit, cùm repeti debeat pluries singulis quibusque diebus, quàm ex cantu, & recitatione alta voce factâ, ipsa bilis majori eum impetu, ac celeriùs consueto moveatur, ut calor in corpore increscat, & in natura aliàs disposita eadem bilis adaugeatur, ut paroxysmi longiores fiant, ac fortiores, ut symptomata multiplicentur, & ut tandem febris ex simplici duplex, & ex duplici intermittente continua fiat, & hominem è medio tollat. Quæ omnia tantò magis locum haberent, quantò esset Tertiana magis exquisita: tunc enim bilis sincerior magis ferociens, cum impetu movetur: unde multò magis hæc locum sibi vindicabunt in juvene naturæ calidæ & siccæ, in fortibus paroxysmis, in calore acitac fervido, quàm in sene, in natura frigida & humida, in mitioribus accessionibus, in calore magis remisso. Sed & in Quartana etiam pari circumspectione videtur utendum: ubi tamen simplex est, recitare in diebus remissionis nihil obesse potest. Sed si duplex esset, non esset omni ex parte tutum recitare: quanquam enim integro die febris intermittit, ægri à præcedentibus accessionibus summè debiles, ac defatigati remanere solent, ita ut quiete opus habeant, ne ex labore, quicunque ille sit, labefactata Natura, febris quotidiana fiat: tunc enim in malis æger est, ut dicebat Celsus *lib. 3. c. 15.*

Sunt verò etiam in fœminis nonnulla, quæ sese offerunt in hac occasione consideranda: maximè autem considerabiles in ipsis sunt duo affectus, nempe menstruus sanguinis fluxus, cùm immundicus est, & alter fluxus, albus dictus. De priori 12
enim symptomate dubium non est, quòd recitatio in Choro altâ voce facta possit illi summopere nocere, nam viæ magis adaperientur, sanguis magis excalfiet, & ad motum concitabitur. Ubi ergo hic fluxus adeò superfluus sit, ut periculum minetur, & habere soleat accessiones quasdam menstruas, aut etiam minùs frequentes, non solùm timendum est, ipso symptomate urgente, sed etiam extra ipsius insultum, maximè verò ipso menstruali fluxu ex naturæ præscripto revertente: modicâ namque occasione hiantibus uteri venis, sanguis ad exitum irritari, ac commoveri potest, & mulierem in commemoratum vitæ discrimen deducere. Quapropter 13
illud etiam hic adnotabimus, quòd, cùm in superiori quæstione admonuerim, in nonnullis sanguinis expurgationibus etiam privatam recitationem summo detrimento corporeæ saluti esse, hoc multò magis locum habeat in publica recitatione, ex qua quælibet sanguinis evacuatio præter naturam facta potest incrementum sumere, hominemque evidenti vitæ periculo exponere, si modò ea evacuatio notabiliter superfluat, nam aliàs ubi levis esset, inanis esset timor reportandi aliquid mali ab ipsa recitatione: dummodo excipiamus sanguinis sputum ex pectore, in quo tantâ circumspectione procedendum Medico est, ut etiam simplici locutioni ægro interdicere debeat.

Quoad alium verò fluxum, quem album nomi- 14
navimus, dubitari non ab re potest, an publicæ recitationi impedimento esse possit, decernendumq; id negativè, nisi is fluxus consumptivus esset, & ex ejus causa mulier in marasmum tendere videretur: tunc enim magis disponeretur ex publica recitatione ad Tabem, ac promptiùs vitam, radicali humido omnino absumpto, obiret.

SUMMARIUM.

1 *Qui non tenetur recitare, non tenetur alium recitantem audire.*
2 *Aliqui sunt qui obligantur ad audiendum Horas Canonicas.*
3 *In audiendo suus est labor.*
4 *Labor in audiendo levis, quando sensorium est bene dispositum, Contrà ubi est malè dispositum.*
5 *Dolores capitis acuti, & inflammatorij, ab auditione vehementiori irritari possunt.*
6 *Auris dolor, vel inflammatio, quandonam ab auditione excusare possit.*
7 *Dolores oculorum, & dentium, an & quando excusent.*
8 *Dolores si intermittant, tempore intermissionis non excusant.*

Qui

Qui recitare Officia divina non possunt, an teneantur alium recitantem audire, & quænam etiam ab auditione recitandi hominem excusare possint.

QUÆSTIO IV.

Licèt communissima Canonistarum opinio ea
1 sit, non teneri eum, qui non potest officia divina recitare, alium recitantem audire, ut testantur Navarr. *in manual. cap.* 25. *num.* 100. *& de Oration. cap.* 11. *num.* 6. *& seqq.* Suarez *de ver. & stat. Relig. cap.* 27. *num.* 11. *tom.* 2. Tolet. *lib.* 2. *Instr. Sacerd. cap.* 14. *num.* 1. Summa Silvestr. *verbo Horæ, n.* 5. Azor. *Instit. Moral. lib.* 10. *cap.* 13. *vers. Secundo quæritur.* Rod. *Quæst. Canon. & Reg. tom.* 1. *quæst.* 42. *art.* 10. & alii: non defuerunt tamen, iisdem asserentibus, qui contrariam opinionem, veriorem crediderint, signanter autem apud ipsos hanc opinionem sequitur Girard. *in tract. de assid. oran. quæst.* 4. eamq; etiam amplectitur Nicol. Plovius *de Hor. Canon. quæst.* 4. & pro ea Innocentium adducit, quem tamen cæteri omnes pro negativa citare solent. Sed quicquid sit de hoc, non hac una tantùm ex causa agere etiam de iis impedimentis statui, quæ homini justam præbere possint excusationem, ne audire recitantem tenea-
2 tur, eo quòd tutò auditûs sensu uti non possit: sed etiam quia idipsum ad alia inservire poterit: nam datur etiam in aliquibus obligatio audiendi Horas Canonicas, ut in Religiosorum Laicis, Nav. ex Palud. *de Orat. c.* 11. *n.* 8.

Est ergo & in audiendo suus labor: nam & sua
3 voluptas, & suus dolor est, ut patet, & adnotat quoque Gal. *lib.* 1. *de sympt. caus. cap.* 6. *in princ.* Et ante illum Hippocr. *lib.* 2. *de Diæta. n.* 26. consequens igitur est & in audiendo spiritus resolvi, cùm & ex voluptate, & ex dolore spiritus resolvantur, ex spirituum autem resolutione consequitur labor, & ea de causa ad laborem sequitur imbecillitas, Gal. *comm.* 2. *de vict. rat. in acut. text.* 47. rectè igitur inter cæteras exercitationes ac labores, quibus in victus ratione utimur, hæc etiam exercitatio, & labor connumeratur, qui per auditum fit, de quo post vetustiores copiosè ex Neotericis egit Marsilius Cagnatus, *de sanitate tuend. lib.* 2. *c.* 14.

4 Licèt autem labor, quem sensus Auditus facit, levis omnino sit, ubi objectum non sit valde excedens vel in magnitudine, vel in frequentia, ut in sono, ac fragore magno, in frequentata, ac alta, aut aliàs minus grata vociferatione, in sono maximè acuto, ac perenni, & minimè grato, & in summa in omni sono, qui huic sensui aut insigniter displiceat, aut illum intensè afficiat: tamen id quidem verum est, ubi ipsum sensorium, ejusq; origo, nempe caput, sit bene & naturaliter dispositum, aliàs autem ubi præter naturam aliquo modo se habeat, ac malè sit dispositum, tunc etiam ab auditione mediocris soni, imò etiam interdum lenis, aliasq; non ingrati, laborem subit, & malè habet, quemadmodum evenit etiam in sensu tactus: Ubi enim caro naturaliter se habeat, non ita promptè afficitur à quocunque sensibili: quando verò non naturaliter est disposita, ut exempli gratiâ, in gravi vulnere, in inflammationibus, & hujusmodi, tunc etiam à lenissimo sensibili pessimè afficitur, atq; intensè dolet, quod eleganter insinuabat Torquatus Tassus *in sua Hierusal. Cant.* 12. *stan.* 85. dicens in hæc carmina:

Qual in membro gentil piaga mortale
Tocca s'inaspra, e'n lei cresce il dolore.

5 Quoniam ergo plures casus dari possunt, in quibus ex sola recitationis auditione homo notabilem læsionem reportare possit, certè omnino necessarium videtur de illis nonnulla in medium afferre. Et primò quidem dolores capitis acuti, ac inflammatorũ, ex acuta ac calidissima materia ortum trahentes, etiamsi absq; febre esset, quod tamen de raro evenire solet, non minimum lædi à sola auditione recitationis divinorum possunt: maximè autem id locum habet in recitatione publica, à qua etiamsi dolores ad eam acutiem, quam diximus, nõ devenerint, sed tamen sint magni, & molesti, possunt notabiliter augeri, & majores facti morbum aliquem de certo pernecabilem accersere. Quæ tamen locum non haberent in aliarum partium doloribus, ipsa Aure exceptâ, cujus vel dolor, vel in- 6
flammatio, si notabiliter, & insigniter affligant, à simplici auditione recitandi divina majorem in modum irritari possent: ut enim jam monuimus, licèt sonus recitantis moderatus esset, quemadmodum est cantus in Choro factus, tamen organo tam malè disposito existente, etiam à moderato illo sono, imò & à leviori, ubi maximè per aliquod notabile tempus frequentaretur, non aspernabilem pateretur læsionem. Sed & aliarum quarundam partium ipsius capitis dolores tam malè interdum hominem accipiunt, ut à simplici, submissa, ac levi allocutione irritari videantur, qualis esset dolor oculorum maximè pulsatilis, qui vel ex ipso aëris circumambientis motu videtur excandescere, ut in his, qui gravi Ophthalmia laborant, non infrequen- 7
ter experimur. Quin & dentium dolor tam acerbus, & atrox interdum est, ut ne levem quidem sonum audire ægrum permittat: neque id mirum, cùm ipse motus aër in partem dolorosam impingens, videatur ipsius doloris causam augere: neque profectò hæc tam levia sint, ut saltem in vehementiori sono, qualis est, qui ex cantu in Choro proficiscitur, nullâ consideratione digna sint censenda.

Admonendum autem, quòd, etsi dolores ad 8
magnam acutiem perveniant, & tamen sint periodici, & omnino remittant, non promptè ex hac sola causa, nempe ex auditione aliorum in Choro recitantium, irritari, ac repullulare possunt: unde, cùm ex Canonistarum determinatione, morbi qui non perpetuò, sed per accessiones, & circuitus affligunt, non excusent hominem tempore intermissionis à recitatione divinorum, multa minùs profectò excusabunt ab auditione recitandi: neque enim tam evidens, aut efficax causa auditio est, etiam mediocris soni, imò & vehementioris, ut Religiosorum in Choro canentium, ut insignem dolorem etiam in homine aliàs disposito, non tamen actu dolente, causare possit: cùm tamen dolores actu affligunt, & acerrimi insimul sunt, hæc ipsa causa, ut diximus, facilè potest eos ipsos dolores exacerbare, & adaugere, ob jam malè affecti instrumenti exquisitiorem sensum, & præternaturalem constitutionem. Quamquam, ut ut finem his imponam, nunquam datur casus, in quo quis insignem læsionem ex sola auditione recitandi reportare possit, quòd non simul & semel ab aliquo majori morbo, aliave graviori ex causa, ab eadem auditione excusari non possit. Itaque superfluum videtur, præter commemoratos, de aliis morbis mentionem peculiarem facere, maximè cùm excusatio ab auditione vix unquam habere possit locum in recitatione privata: in publica verò semper plura concurrant, ob quorum causam multo faciliùs homo excusatur, quàm ex hac,

nempe ex læsione, quam ille, audiendo recitantes, contrahere potest.

SUMMARIUM.

Qui morbi Missæ dicendæ, quive audiendæ impedimento esse possint.

QUÆSTIO V.

1 MAnifesta est Sacerdotum obligatio ad celebrandum saltem in diebus solemnibus, per ea quæ adducit D. Thom. *part. 3. Summ. quæst.* 82. *art.* 10. & Navarr. *in man. c.* 25. *n.* 89. & omnium item aliarum personarum obligatio ad audiendam Missam in diebus festis, qui de præcepto sunt, per Ecclesiæ præceptum, ut omnes Canonistæ testantur. Navarr. *in man. cap.* 21. *num.* 1. Summa Aug. *verbo Missa, num.* 57. Summa Silvestr. *verbo Missa.* 2. *n.* 1. Tolet. *Instr. Sacer. lib.* 6. *c.* 8. in utroq; tamen casu intervenire possunt legitimæ excusationes, & justa impedimenta, de quibus iidem Canonistæ, inter quæ suum obtinet locum infirmitas, de quo impedimento Medicus consulitur, ad quem spectat determinare, quando sit sufficiens, quando verò non. De eo igitur in præsenti quæstione verba faciemus, ac primò de iis, quæ impedire possunt Missæ celebrationem: deinceps de iis, quæ impedire possunt ejusdem auditionem.

3 Quoad primum ergo notandum obligationem celebrandi non obligare Sacerdotes singulis diebus, sufficit enim, eiq; obligationi satisfaciunt, si aliquando celebrent, ut saltem ter in anno. Quâ veritate stante, rari omnino morbi erunt, qui hominem legitimè excusare debeant, cùm morbi rari sint, qui indesinenter affligant, & penè nulli, qui non aliquando intermittant: unde potest homo, qui de præsenti aptus non est ad celebrandum, post menstruum, aut bimenstruum spatiũ aptus esse: etsi enim decentius sit in solemnibus festis celebrare, qui tamen tunc non potest, si alio tempore celebret, obligationi satisfaciet, dummodò ter in anno celebret, ut ego credo, nam hoc ad Canonistas pertinet.

Sunt tamen aliqui morbi graves quidem, qui vel ex hac una occasione, si aliàs familiares sint, possunt reverti, qualis primo loco est Epilepsia, quæ si insignis sit, ita ut homo in terram cadat cum stridore, membrorum distorsione, & spuma in ore, & hoc non semel acciderit, omnino hominem prohibet à celebrando, quod ideirco jure determinatum est, *in cap. Nuper. caus.* 7. *quæst.* 2.

5 Huic autem finitimus morbus est Vertigo, cui si homo sit ita obnoxius, ut facilè eâ prehendatur, ejusque naturæ sit, ut hominem stare non permittat, sed aut quiescere, aut in terram cogat concidere, & diu duret, motusq; ejus sit validus, ita ut omnia in gyrum convolvi appareant, profectò periculosa celebratio esset, maximè quia vertigo hujusmodi solet hominibus jejunis, stantibus, legentibus, aut aliquid attentiùs facientibus esse infesta, quæ omnia in Missa celebranda concurrunt.

6 Timendum insuper esset celebrare in Asthmatis specie illa, quæ Orthopnœa dicitur, & quæ hominem suffocare videtur, si aliàs quis eâ de facili prehendatur, & præcipuè ex longiusculo sermone, vel vocis aliquali exercitatione, qualem oportet in celebrando intervenire. Sic & si stare quis non possit absq; eo, quòd facilè in anhelationem, spiritusque angustiam labatur: nam ubi in celebrando, symptomate prehenderetur, coactus celebrationem continuare, facillimè in animi defectum impingeret, & vitæ evidens periculum subiret: quæ tamen non haberent locum in aliis levioribus suspirii, seu Asthmatis speciebus, licèt & in ipsa accessione, nempe si in ipsa celebratione accessio irrueret, valde incommoda futura esset celebratio, & nonnisi cum indecentia aliqua absolveretur.

7 Sanguinis sputum timorosum quoque in hoc negotio est, neq; debet homo se huic periculo exponere, ubi aliàs frequenter sanguinem ex pectoris venis vel erosis, vel scissis, vel reseratis excreet, maximè urgente adhuc destillatione salsa & acri ad pectus, cum tussi sicca, & perenni: nam profectò facile est in ipsa celebratione, venas adaperiri, & sanguinem ab illis effundi, aliquando in magna copia, non sine multo celebrantis dedecore, & tanti sacrificii indecentia, neq; sine omni ejusdem celebrantis vitæ periculo.

8 Lypothymiæ, aut Syncopę si quis frequenter obnoxius sit, à celebrando debet desistere: nam & jejuno homine, & stante, & quoquomodo laborante irruere hi affectus consueverunt: quemadmodum etiam & Cordis tremor, ejusdemq; palpitatio, ex quorum causa promptè homo periclitari posset. Quæ quidem intelligenda, ut in aliis quibusdam morbis admonui, ubi hujusmodi affectus insignes sint, & frequenter, ac levi ex causa, & maximè stomacho vacuo: & homine diutius stante, aut attentè aliquid faciente, revertantur, syncope exceptâ, quæ nunquam ita levis est, quin sit gravissima: itaq; si his commemoratis ex causis aliquo modo se prodat, hominem à celebrando omnino prohibere debet.

9 Cardialgia quoq;, in hac re, in censu habenda est: tam atrox enim affectus est, tantaq; anxietudine hominem exercet, ut impossibile sit cum inter celebrandum aut animo non deficere, aut inceptam sacrificii celebrationem absolvere. Vomitus etiam molestus, ac frequens fugiendus esset, si homo eo jejunus molestetur, nam aliàs ubi à cibo, vel longè à cibo, vel in quocunq; diei tempore provocaretur, nullum impedimentum præberet, quo minùs homo celebrare posset.

10 Cæterùm in Missa audienda tam parum laboris impenditur, ut, nisi obstaret corporis motus, quo indigemus, ut nosmetipsos ad locum sacrum conferamus, vix ullus daretur morbus, ex quo quicquam notabilis periculi homini imminere posset in Missæ auditione: quia tamen absq; eo motu huic obligationi satisfacere secundum plurimum non permittitur, & ex ea causa plura in morbis accidere 11
possunt non contemnendum periculum portendentia, peculiariter venit considerandum, quinam ii morbi sint, ex quibus id genus periculi sit expectan-

expectandum. Et primò quod de febribus aliàs diximus, locum etiam habere in hoc casu potest, nisi aut levissimæ sint, aut simul & leves, & interpolatæ, ut Tertiana, & Quartana: in quibus tamen certum est, quòd in diebus afflictionis nullo modo tutum sit, hominem è lecto sese dimovere, & multo minùs tutum extra domum prodire, si vehementiores habeant insultus, & maximè in Tertiana, in qua ob humoris ipsam excitantis naturam, & qualitatem, facillimè Ægri aut in prava symptomata labi possunt, aut febris ex simplici duplex, aut continua fieri potest. Sed & in diebus quoq; interpolationis, ubi Tertiana non omnino aspernabilis, sed aliquam habeat vehementiam, non caret periculo sese movere, aut domo egredi: si tamen leviuscula est, utrumque videtur periculo carere, nisi morbosus apparatus majus aliquod malum minaretur. In Quartana, ubi lassitudo non sit adeò excedens, ut ipsa sola per se prohibeat hominem loco moveri, non modo è lecto surgere, domoq; egredi, omni vacat periculo, sed etiam sese paulisper exercere: itaq; absq; incommodo possunt ægri Missæ intervenire.

12 Præterea in his febribus intermittentibus animadvertendum, quòd, cùm contingat in diebus interpolationis aut sanguinem minuere, aut medicamentum per alvum purgans exhibere, atq; id de necessitate fiat, quia periculosum est in ipsa die afflictionis hæc præstare, certè non careret gravi periculo, homines in his casibus sacrificii celebrationi intervenire, eâ enim occasione facili negotio in syncopem, aliosque non contemnendos affectus labi possunt. At verò non absq; peccato alia ex parte

13 à Medicis fieri crediderim, ut in præservativis purgationibus præbentes medicamenta, aut sanguinem absque necessitate extrahentes in diebus festivis, occasionem præstent, ut homines Missæ intervenire non valeant, ipsisque etiam medicamenta assumentes, quibusq; sanguis extrahitur, non esse à culpa immunes credendum, cùm aliàs commodè possint feriatis diebus eadem medicamenta assumere, aut sanguinem extrahere, quod pro Canonistis animadvertendum duxi, & multò magis pro ipsis Medicis, ad hoc ut in posterum hoc inconveniens admoniti pro viribus devitent.

14 Cæterum dolores, qui motu irritari possunt, ad hoc ut notabile aliquod periculum minentur, graves esse debent, & cum notabili anxietudine corporis associati, quales sunt, qui vel nobilem aliquam partem, vel exquisito sensu præditam obsidere solent, & qui secum afferant alia non contemnenda symptomata, vel lassitudines ingentes, inappetentias invincibiles, vigilias insuperabiles, & id genus alia: In his namque similibusque eventibus facilè & dolores irritari, & symptomata adaugeri, & homo manifesto vitæ periculo exponi posset. Tales essent dolores capitis acuti cum pulsu, oculorum caligine, vomitu, horrore, & hujusmodi, stomachi vehementes cruciatus cum inappetentia, nausea, lipothymia, dolores colici, Iliaci, Nephritici, quando atrocitate sunt insignes, & alii his non absimiles.

15 Præterea quidam morbi sunt, qui non tam ex motus occasione, quàm ratione externi ambientis periculum minari videntur, si homo illis affectus Aeri sese exponat: Hujusmodi esset gravis Ophthalmia, quæ insigniter irritari ab externi Aëris injuriis potest, & hominem in pessimum statum conjicere, quæcunque tandem sit temporis constitutio: præcipuè autem hoc locum habet in Ophthalmia, quæ & dolore, & inflammatione sit notatu digna. Talis etiam morbus esset grave Asthmatis genus, etiamsi non actu affligeret, aut mediocre actu affligens, vigente Hyemis rigore. Et quamquam Cels. *lib.* 4. *cap.* 4. nihil magis conferre huic affectui adstruit, quàm lentam ambulationem penè usque ad lassitudinem, docetq; exercitationem ambulandi, currendique esse in eo necessariam, tamen cavendus semper Aeris rigor est, ex cujus tantùm culpa hi affectus & recurrunt, & exacerbantur, & acutiores fiunt. Non dissimile commemoratis est sanguinis sputum, quod etiam in magnis Æstatis fervoribus, & in horridis Hyemis algoribus solet levi negotio recrudescere. Ubi igitur proximus timor, ac rationabilis est, ne reversionem faciat, omnino hujusmodi temporis constitutiones declinandæ, ne homo mortis periculum eâ occasione subeat.

Ex motu quoque rationabilis timor insurgit in omnibus sanguinis fluxionibus, si non modo mediocres tantùm, sed & excedentes sint, qualis esset sanguinis vomitus, narium hæmorrhagia, aut hæmorrhoidum, aut menstruorum in fœminis non naturalis evacuatio, cùm in omnibus, ac singulis indici à Medico debeat omnimoda quies, & qualiscunque motus, etiam lenis, discrimine notabili non vacet. Quin etiam cæteros fluxus, cùm ultra modum molestant, non esse ab omni periculo immunes in hoc negotio, certum esse debet: nam præterquam quòd motu irritantur, facilè ex ejusdem motus causa ægrotantes in Lipothymiam, animi defectum, ac syncopen labuntur, ex quibus aliquando improvisam illos mortem oppetere difficile omni ex parte non est. 16

In quibusvis tamen casibus, præter prædicta, qualitas & quantitas etiam motus faciendi, ut homo ad sacrificii locum se conferat, venit consideranda: non enim dubium est, quòd ubi motus modicus sit, & cum parva agitatione, ut si lecticâ, aut Rhedâ quis ferri possit, major morborum vehementia requiritur, ut ex eo homo quicquam periculi reportare se posse timeat: contrà si multus esse debeat: ut si Ecclesia longè distet, si propriis pedibus perficiendus, minor morbus sufficiet. 17

SUMMARIUM.

1 *Vocis exercitatio inter alias corporis exercitationes connumeratur.*
2 *Lectionis commoda, & incommoda unde.*
3 *In lectione quæ notanda.*
4 *Lectio longe à cibo facta semper tutior, quàm proximè à cibo.*
5 *Characteres minuti caput, & oculos insigniter fatigant.*
6 *Submissa vox, quam clara tutior: alta tamen in multis morbis maximè proficua.*
7 *Recitatio sedendo facta tutior, quàm ambulando.*
8 *Qui capite imbecilli sunt, quæ observare in recitando debeant.*
9 *Qui Catarrho laborant, quomodo recitare possint.*
10 *Qui oculorum vitiis molestantur, quomodo debeant recitare.*
11 *Asthmatici quomodo recitare debeant.*
12 *Qui sanguinis rejectationibus tentantur, quæ observare debeant.*
13 *Qui animo facilè deficiunt, quomodo recitare possunt.*
14 *Stomachici quomodo debeant recitare.*
15 *Ventris doloribus obnoxii, quæ observare debeant.*
16 *Cachectici, Hydropici, Obstructi, quomodo possint tutò recitare.*

Medica præcepta in recitandis divinis Officiis, iis servanda, quibus recitatio ob aliquem morbum noxia quoquo modo esse posset.

QUÆSTIO VI.

1 INter cæteras corporis exercitationes Medici vocis exercitationem connumerarunt, eamque ad corporis salubritatem accommodantes, plura de ea re præcepta tradiderunt: inter alias autem de eâ significanter exercitatione meminerunt, quæ lectione fit, in quo genere comprehendere nobis licet divinorum recitationem. Quoniam ergo una ex parte in hac re urget hominis obligatio ad recitandum, ex alia verò timor corporeæ salutis amittendæ, cùm nonnullos contingat malè affici, & à divinorum recitatione facilè notabilem noxam reportare. Qui tamen auctoritate c. *Contraria de consecrat. dist. 5.* moti, aut religionis amore: & Dei obsequentiâ pellecti, corpoream salutem Animæ saluti postponunt, consentaneum est his commonstrare quoam pacto cum minima, aut nulla corporis injuria propriæ obligationi possint satisfacere: quod etiam, si observare velint nonnulli, qui levioribus ex causis à divinorum recitatione sese excusant, non tam faciles in posterum erunt ad se ab ea obligatione eximendos, nec Prælati tam indulgentes erunt in illis dispensandis, qui tamen plerumq; Medicorum relationi, ad pauca advertentium, & in hoc negotio negligentium acquiescentes, subditos suos ab hoc vinculo eximunt.

Jam igitur in secunda quæstione vidimus, quibus in morbis periculosa esse possit divinorum officiorum recitatio: nunc, ut propositæ provinciæ satisfaciamus, aliquid breviter, ac generaliter de lectione dicendum, ut postmodum sciamus quæ commoda, aut incommoda ab illa reportare liceat, & quomodo incommoda evitare, commoda procurare inde possimus. Ac profectò lectionis commoda, & incommoda, noxæ, & utilitates à variis rebus dependent, quæ aut ipsum hominem recitantem, aut
2 ipsam lectionem respiciunt. Quoad hominem enim videndum, an sanus omnino sit, an aliquâ parte corporis laboret cujus partis respectu lectio illi utilis, aut damnosa esse possit. Quoad lectionem autem
3 notatur qualitas ipsius modulationis vocis, tempus legendi, librorum qualitas & quoad res, quæ leguntur, & quoad characteres librorum, locus ubi legitur, quantitas lectionis.

Quoad vocis namq; modulationem, hæc aut alta est, & clara, aut summissa, & obscura: item aut velox, aut tarda: aut gravis, aut acuta: aliter enim corpus afficit una, quàm alia, & una quidem partes roborare, alia illas debiles efficere apta est, & sic de reliquis.

Quoad tempus, lectio vel fit jejuno stomacho, vel à cibo: item vel fit de mane, vel in meridie, vel vespere, vel noctu: item aut ante somnum, aut post somnum. Quoad qualitatem librorum, vel constant in characteribus minutis, vel grossis, vel mediocribus, in qua re alia quoque ad notari possent. Quoad qualitatem rerum quæ leguntur, eæ vel feriæ sunt & graves, vel ludicræ, vel jucundæ, vel molestæ, vel mentem abstrahentes, & summam attentionem facientes, vel contrà.

Quoad locum legendi, is vel apertus est, vel clausus, vel Soli discoopertus, vel umbrâ contectus, vel calidus, vel frigidus, humidus, aut siccus, vel ventis bonis, aut malis perflatus, aut nullo vento agitatus. Quoad quantitatem deniq; , lectio aut longa & multa est, aut brevis & modica: aut mediocris: item aut frequens, aut infrequens, aut una vice conferrim facta, aut sensim, & repetitis vicibus.

Qui ergo, non obstante aliquâ corporis valetudine, quæ illos excusare posset, recitare divina officia volunt, ii, quæ inde incommoda eorum saluti provenire possunt, evitare desiderant, has primò generales regulas, quæ sequuntur, observent.

Minus damni semper habet secum lectio longè à cibo facta, quàm immediatè post cibum: innoxia autem semper est ante cibum. Nam quæ immediatè à cibo fit, præterquam quòd requisitam attentionem habere non solet, ciborum concoctioni nocet, caputq; multis vaporibus replet, quæ tantò facilius succedunt, quantò attentiùs homo recitat, aut legit. Maximè igitur nocebit recitatio tunc facta, ubi caput doleat, aut excrementitiis humoribus sit refertum, ubi oculi fluxionibus sint obnoxii, ubi stomachus difficulter concoquat, & in aliis quibusdam casibus, de quibus in superioribus. 4

Secundò, literæ, vel Characteres minutiores non solùm oculos mirum in modum defatigant, quibus inimicissimi sunt, sed etiam caput ipsum, cujus aliquando dolores convocare solent: quapropter semper, atq; in omni ætate, in omniq; corporis affectione conducibilius, magisque tutum est, crassiorum Characterum libris uti, præcipuè autem minutiores evitare debent, qui caput, & visum debile sortiuntur, & qui quoquomodo oculorum affectibus detinentur. 5

Tertiò, sicuti submissa vox nulli penè affectui incommoda est apta, ita alta, clara, & acuta in aliquibus interdum noxia, in aliis etiam perutilis esse potest. In submissa nulla humorum agitatio, nulla, aut saltem modica excalfactio succedit: in clara, alta, in acuta major & minor agitatio, & notabilis capitis pectorisque, vicinarumque partium excalfactio exoritur. Quemadmodum ergo submissa capiti tutior est, ita cæteræ interdum insigniter illi obesse possunt. Eodem pacto submissa pectori nunquam inimica, acuta aliquando inimicissima: clara, sonora, & expedita amica plerumq; est. Idem quoque de lectione tarda, aut veloci asserendum: illa nihil aut propemodum, hæc aliqualiter interdum, plerumq; autem insigniter, præcipuè si simul clara sit & velox, hominem exercere, & excalfacere apta est, & sic aut nocua, aut innocua, quinimò dicam nonnisi utilis evadet. 6

Quartò, recitatio sedendo, aut quiescendo facta nullum habet secum salutis incommodum, nisi procumbendo, & maximè in dorsum fiat: ambulando autem, quemandmodum aliquando potest nocere, ita aliàs utilis esse poterit. Sic recitare sub Sole semper nocuum, sub umbra non semper nocuum, si modò neque multum densa sit, neque in loco frigidiori, aut humidiori fiat, exercitatione enim, & recitatione succedit internarum partium excalfactio, & evaporatio ad externos cutis poros: unde si ambiens in frigiditate excedat, pori constipantur, & vapores ad intra repelluntur, non sine notabili salutis nocumento. In humidiori autem loco poriadaperti ambientis humiditatem excipiunt, unde non contemnenda sanitatis incommoda pullulant. Jacendo, & maximè supinè recitare, habet secum notabile incommodum, in latus non ita. Et ratio est, quia supino jacente homine, magis laborant in respirando partes, cùm difficiliùs elevari possint: tantò magis autem eas laborare necesse est, si legere, aut recitare modo homo velit: itaque in pectoris affectibus erit hoc maximè noxium. 7

His ita dispositis, sanis suo juri relictis, si qui capite imbecilli sint, quod facilè repletur, aut minima ex causa dolet, ii nullam noxam à recitatione reportabunt, si recitare vitent immediatè à cibo, si reci- 8

si recitent voce submissa, in loco amœniori, & aperto, non sub densiori umbra, neq; in loco nimiùm calido, aut nimis humido, si ambulantes, aut sedentes recitent, si; non velociter, sed tardiusculè: quæ etiam convenient iis: qui quoquomodo aliquâ capitis parte dolent, aut malè afficiuntur.

9 Qui catarrho tenui, salso, ac subtili, calido, & acri laborant, leniter recitēt, in loco frigidiusculo, voce submissiori, non jacentes, sed stantes, leviter deambulantes: qui autem frigido, ac crasso molestantur, concitatiori sono, altaque ac clarâ voce recitare debent, in loco calidiori, stantes, aut ambulantes potius quàm sedentes, aut procumbentes. Qui oculorum vitiis obnoxii sunt, characteres
10 quærant crassiores, sub sole non recitent, neque in loco valde claro: capite non inclinato, sed reclinato potiùs: nihil enim æquè visui obest, quàm caput in faciem pronum sæpè habere, atque eo modo aut stare, aut legere, aut aliquid studiosè operari, facilè namque ex capitis vacuitate ad ipsos oculos delabentes humores visui majorem in modum incommodant: contrà verò reclinato ad posteriora capite, humores ab ipsis oculis ad posteriora potiùs recurrunt. Eadem fugiant qui frequenter Ophthalmia prehendi solent: & cum his fugiant etiam altiori voce, & contentiore, concitatioreq; prolatione recitare, recitentq; tardiusculè, ac submissiori voce.

11 Qui Asthma patiuntur, vocis exercitio, ut jam diximus, tutiùs quàm plerique alii uti possunt, idcirco altiori, ac clariori voce, ac concitatiore recitare illis conducit, sensim ambulando potiùs quàm sedendo, aut procumbendo: præcipuè autem evitare debent recitare supini jacentes, respirationi enim hic motus est maximè noxius. Frigidiora loca, aut æstuosa vitent, maximè autem Soli discooperta: hoc enim pacto & debito satisfacere, & saluti etiam corporeæ simul prospicere poterunt. Qui hæmorrhagiis undecunque fluentibus
12 obnoxii sunt, maximè autem qui sanguinem exspuunt, leni omnino voce, tarda ac submissa recitare debent, sedentes, aut in latus recumbentes potius, quàm deambulantes: solem pro viribus evitent, & temperato loco, temperatiorique item diei tempore recitare procurent, nisi ad aliud ex præcepto revocantur. Quicunque animi defectum
quomodocunque familiarem habent, quiescentes 13
recitare debent, voce submissa, ac lenissima prolatione, quàm minimum corpus recitando defatigantes. Hos omnino jejunos esse non conducit, sed satius illis est aliquanto pòst à cibo recitare, aut saltem ante recitationem aliquid præassumere.
Qui stomachi imbecillitate, ac cruditatibus labo- 14
rant, recitatione aptissimè corpus exercere possunt, & malè habenti stomacho commodissimè opitulari, nam ex Celsi consilio *lib. 1. cap. 8.* si quis stomacho laborat, legere clarè debet, post lectionem ambulare: quod paulo pòst repetit. Alta igitur, claraque voce, ac concitatiori recitet, leniter sub dio perambulando. Imò non sola lectio stomachicis confert, sed etiam vociferatio, teste Oribasio *lib. 6. Coll. c. 7.* nam, ut ibi habetur (ubi speciatim vociferationem stomachicis conferre demonstratur) vociferatio calorem auget, purgat, firmat, & attenuat: consequens ergo est, stomachi cruditates per eam purgari, ejus calorem firmari, concoctionem meliùs succedere, & inde alia bona emanare: unde proficua erit his, qui in Choro recitare tenentur. Qui ventris doloribus sæpè mo-
lestantur ex accumulatis cruditatibus prodeunti- 15
bus, non minùs quàm superiores à recitatione juvari poterunt, & præcipuè à vociferatione, quæ in publica recitatione potest habere commodè locum. Hos etiam cum superioribus jejunos recitare conducit, ut crudæ superfluitates expeditiùs
expurgentur, partium calore firmato. Cachecticis, 16
& Hydropicis eadem convenire non est dubium, quos, etiamsi capite firmiore sint, sub Sole recitare permittendum, monentes ut frigida & humida loca pro viribus declinent. Neque secus suadendum iis, qui viscerum obstructionibus, consimilibusque morbis conflictantur, præcipuè autem ubi ab infirmo calore, & à copia frigidorum humorum excitantur. Nam contrà ubi calor viget, & humores calidiores abundant, contraria supradictis facienda: nempe leniter, ac submissa voce recitare, quiescendo potius, quàm ambulando, solem, & calidiora loca evitando, & sic de singulis: quæ etiam pro regula inservire possunt, servanda in alus morbis, qui homini molesti esse solent.

LIBRI SEPTIMI
TITULUS TERTIUS,
DE DEBITO CONIUGALI.

Continens Quæstiones sex.

SUMMARIUM.

1 *Conjuges tenentur ad mutuam debiti redditionem, & negantes reddere debitum, absque justa causa, peccant mortaliter, & n. 4.*

2 *Modus concumbendi, qui generationem impediat, peccatum mortale inducit.*

3 *Conjuges non tenentur reddere debitum cum propria salutis detrimento.*

5 *Venus optimus dissidii conjugalis Medicus.*

6 *Conjuges quando teneantur reddere debitum.*

7 *Copula Matrimonialis, secundum aliquos, non est licita diebus festis.*

8 *Coitus quibusdam temporibus maximè noxius.*
9 *Ex qualitate temporis quando Vir à coitu lædatur.*
10 *Debitum quoties reddendum.*
11 *Exactio debiti vel tacita est, vel expressa.*
12 *Tacita exactio ex quibus signis deprehendi possit.*
13 *Immoderatè petere non eodem modo dicitur vir, ut uxor.*
14 *Mulier an teneatur reddendo debito semen & ipsa emittere.*
15 *Filiorum procreatio est præcipuus Matrimonii finis.*
16 *Semen muliebre requiri ad generationem.*
17 *Fœmina neque habent, neque habere debuerunt semen, ex Aristotele.*
18 *Conceptio succedit absq; ea voluptate, quam fœmina in emissione seminis percipiunt.*
19 *Species rerum non miscentur.*
20 *Fœminæ habet ut mas omnia instrumenta, quæ ad semen conficiendum, conservandum, ejaculandum requiruntur.*
21 *Qualibet res est propter suam operationem.*
22 *Seminis effectus idem in fœmina, ac in mare.*
23 *Fœmina testibus abscissis non generat.*
24 *Fœminarum semen esse verum, & perfectum semen.*
25 *Generans genitis formam procreat.*
26 *Cujus est dare formam, illius est actio, quia forma est actio agentis.*
27 *In seminibus inest forma fœtus in potentia.*
28 *Forma consequitur naturam materia.*
29 *Si fœmina non haberet activitatem in generatione, Natura nunquam intenderet generare fœminam.*
30 *Fœmina generatur per accidens.*
31 *Semen fœmineum concurrit ad generationem ut agens, & ut materia.*
32 *Fœmina quomodo absque voluptate cum proprio semine concurrant ad generationem*
33 *Seminum unumquodque per se est partialis tantùm causa.*
34 *Semen fœmineum ex se absque masculeo non generat, quia non concipitur.*
35 *Beatissima Virgo fuit vera, ac perfectissima Christi Mater, ut omnes aliæ matres sunt.*
36 *Maria Virgo non mente solùm, sed etiam corpore fuit semper Virgo.*
37 *Christi Domini incarnatio partim naturalis, partim miraculosa.*
38 *Naturalis modus reddendi debitum, quis sit, & n. 41.*
39 *Naturalem modum coeundi esse Venerem exercere à parte postica, falsum: contra Lucretium & Mercurialem.*
40 *Naturalis modus concumbendi est qui magis facit ad generationem.*
42 *Deviatio à naturali modo concumbendi, utrum etiam sit culpabilis, in quibus nulla speratur generatio.*
43 *Coitus etiam licitus factus solâ voluptatis causa peccatum infert, ex aliquorum Canonistarum.*
44 *Coitu non est ob voluptatem utendum.*
45 *Coitum Natura non instituit ad delectanda animalia, sed voluptatem in coitu posuit, ut allicerentur ad coitum.*
46 *Non omnis deviatio à naturali concumbendi modo impedit generationem.*
47 *Potest deviari in concubitu à naturali modo, ad hoc ut sic faciliùs sequatur conceptio.*
48 *Ex parte tantùm seminis potest fieri conceptio.*
49 *Generationem in nulla coeundi ratione impediri, dummodò coitus in naturali vase celebretur, falsum.*
50 *Ad concubitum in latus celebratum difficillimè sequitur conceptio.*
51 *Concumbendi quidam modi non solùm conceptionem impediunt, sed sanitati etiam maximè officiunt.*
52 *Quinam concumbendi modi magis, aut minùs generationem impediant: qui item magis, aut minùs sanitati noceant.*
53 *Concubitus, qui erectis hominibus fiunt conceptionem impediunt, & sanitati maximè nocent.*
54 *Qui modus præ cæteris conceptionem simul impediat, & sanitati pariter sit nocuus.*

Quando, quantùm, quomodo debitum conjugale sit reddendum.

QUÆSTIO I.

1 Qui sancto Matrimonii vinculo copulantur, cùm ad plura invicem præstanda, tenentur, tum verò maximè ex Justitia ad debiti conjugalis mutuam redditionem: eamq; ob causam mortaliter peccant, quotiescunque hujusmodi debitum reddere absque legitima causa negant, ut ex communissima dicunt DD. Navarr. *in Manual. c.* 16. *n.* 25. Summa Silvestrina *p.* 1. *verbo, debitum conjugale, n.* 1. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disput.* 2. *n.* 4. Coninc. *de Sacram. disp.* 34. *dub.* 2. *n.* 17. Alphons. Vivald. *in Candel. Aur. p.* 1. *tit.* 17. *rubr. de reddit. deb. Matr. n.* 5. Pontius *de Matr. n.* 10. *c.* 2. *n.* 4. Bonaccin. *eodem tractatu. quæst.* 4. *punct. n.* 1. Multa autem circa hãc materiam à Canonistis pertractantur, de quibus cùm Medicus ex arte determinare possit, illi ejus judicium requirunt: nam occurrit aliquando dubitare, an Veneris usus hoc, aut illo modo, qui à naturali recedat, celebratus, impedire possit generationem, necne: quia ubi generationem impediat, mortale intervenire peccatum volunt, nisi justa aliqua ex causa id fiat. Coninc. *ubi sup. disp.* 34. *dub.* 9. *concl.* 9. *n.* 80. & elicitur ex D. Thom. 2. 2. *q.* 154. *art.* 12. Lessius *de Justit. & Iur. lib.* 4. *c.* 3. *dub.* 13. *n.* 89. *v.* 5. Sanchez *de Matr. disp.* 16. *n.* 5. *lib.* 9. Pontius *ib. lib.* 10. *c.* 11. *n.* 2. Scire ergo pernecessarium videtur, & ex Medicis expetendum, quinam concumbendi modus aut prorsus, aut ex parte, aut faciliùs, aut difficiliùs conceptionem impediat.

Præterea quia, ut post alios ex Riccardo Pontius *ubi sup. n.* 2. Deus non vult conjuges invicem obligari in his, quæ contra rectam Naturæ inclinationem sunt, quæ est priùs, ante omnia seipsum servare, idcirco neuter eorum, ejus mandatú reddendi debitú adinvicem, tenetur reddere cum propriæ salutis detrimento. Scot. *in l.* 4. *senten. dist.* 32. *q. unic.* D. Thom. ex quo Sanchez *ubi sup. disp.* 24. *n.* 2. Pontius *loc. cit. c.* 14. *n.* 3. Coninc. *de Sacr. disp.* 34. *dub.* 3. *n.* 20. Bonacc. *ib. quæst.* 4. *n.* 6. & ex nostris Epiphan. Ferd. *lib.* 3. *Theor. undecimo.* Verùm quando possit, & quale damnum ex coitu alterutri ex conjugibus evenire, absque dubio ad Medicum spectat determinare, ut firmabat *idem* Pontius, *loco citato.* Nonnulla insuper sunt, quæ sub mortalis culpæ reatu prohibent alterutrum ex conjugibus exigere, aliquando etiam reddere debitum: alia, quæ simul & reddere, & exigere, quorum etiam plura ad Medicum pertinet considerare, ac pleraque alia quæ dubium faciunt, in ea re offeruntur, quorum determinatio à Medico proferenda est: de hoc igitur argumento etiam Medico, quatorum suâ interest, pertractandum. 2

Jam verò in principio hujus argumenti, ex receptissima Canonistarum sententia, imò ex divinæ sapientiæ decreto monuimus, Conjuges teneri ad mutuam conjugalis debiti redditionem: quam quidem vel quòd filiorum procreationem, vel quòd Justitiæ satisfactionem, vel quòd stimulorum venereorum refrenationem, vel quòd reciprocam conjugum dilectionem in Matrimonio spectemus, ad eorum singula comperiemus esse apprimè necessariam: nam constat ex ea, & non aliter, conjuges prolem sperare posse, nec aliter: aut alio modo Justitiæ debito satisfieri, neq; ullo aptiori medio Veneris aculeos retundi posse, neq; per aliud quodvis medium, quàm per hoc, mutuum conjugum amorem foveri, nam idcirco dictom est à Plutarcho *in præcept. Connubial. n.* 40. Venerem esse optimum dissidii conjugalis Medicum: debiti itaq; Matrimonialis redditionem his omnibus Matrimonii finibus plenissimè satisfacere certum est. 3

Cùm ergo debitum à Conjugibus sit omninò ad invicem reddendum, determinandum deinceps est, quando, quantum, quomodo, sit reddendum. Consentaneum enim est, modum, ac regulam quandam in his tradendam esse, neque indifferenter omni tempore, nec quantum alterutri libuerit, nec quomodo libuerit reddendum esse: sed tunc tandem contrà Justitiam, & rectum eos facere cùm

à præ-

6 à prædicta regula deficiunt. Circa quando igitur
absolutè dicunt Dd. conjuges teneri ad reddendum
debitum qoandocunque, ut ex D. Thom. Brunell. *de
Sponsal. & Matrim. conclus.* 8. *num.* 10. In tempore
tamen considerari possunt variæ qualitates, primò
aotem aut tempus universale est, ut quod quatuor
Anni tempestates comprehendit, aut particulare
ipsius diei. Ulteriùs considerari potest tempus, vel
ut habens aliquam naturalem qualitatem, ut calidi,
frigidi, humidi, sicci, nocturnam, aut diurnam, vel
ut habens aliquam qualitatem ex accidenti, ut quod
à prandio sit, vel cœna, vel quod festum sit, aut ne-
festum; de hac tamen posteriori qualitate nihil ad
Medicum considerare spectat, licèt supervacaneum
7 non existimem admovere, voluisse Canonistarum
nonnullos copulam Matrimonialem non esse lici-
tam diebus festis, ut multis probat Tiraquellus *de leg.
Connub. lib.* 35. *Gloss.* 1. *num.* 111. *& seqq.* ubi etiam apud
Gentiles id moris fuisse, ut festis quibusdam, so-
lemnibusque diebus uxoribus abstinerent, testan-
tur multæ ab ipso recollectæ auctoritates, quas a-
pud ipsum vide; nam ego ne aliena transcripsisse vi-
dear, etiam nonnulla à me ipso adnotata hic præter-
eo, quæ & ab ipso referuntur, ut illa Juvenal. car-
mina *sat.* 6.

Ille petit veniam, quoties non abstinet uxor
Concubitu, sacris observandisque diebus.

Si tamen circa id alia desideras, vide Suarez *de vir.
& stat. Relig. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 4. & Sanchez *de Ma-
trim. lib.* 9. *disp.* 11. apud quem etiam habes plures Au-
ctores citatos, in varias sententias abeuntes, ipse ve-
rò adhæret Auctoribus quartæ opinionis, tenenti-
bus, nullum esse peccatum exigere diebus festis, sed
esse tantùm de consilio non exigere.

8 De qualitate autem temporis naturali constat,
quibusdam temporibus coitum esse maximè no-
xium, & Medici quidem laudantes pro coitu tem-
pus vernum, aliis anni temporibus ab eo abstinere
jubent, neque dubium est summis fervoribus, rigi-
disque algoribus vigentibus notabile afferre nocu-
mentum, maximè in non assuetis; sed licèt de par-
ticularibus nihil quicquam certi determinari possit,
tamen dicendum ex hac temporum qualitate, vi-
9 rum saltem, à consueto paulisper Veneris usu re-
mittari debere, quia si tam frequenter utatur in Æ-
state ferventi, in Autumno intemperato, in Hyeme
rigida, ut in Vere, certè non evitabit notabile no-
cumentum, quo stante justa ex hoc excusatio emer-
git: unde si exempli gratià, consuevit Vir Venere
uti singulis diebus absque noxa, poterit æstu aut al-
gore vigente his singulis hebdomadis, aut modera-
tiori tempestate alternis diebus tutò illâ uti, neque
tenebitur, etiam petente uxore, frequentiùs uti,
quia tunc diceretur uxor immoderatè, & indiscretè
exigere, periculo, de quo suprà, ex redditione viro
imminente. Sed hæc pro exemplo sint, nam par-
ticularia juxta virium, temperamentorum, ætatum,
consuetudinis, Religionis qualitatem sunt deter-
minanda; nam unum temperamentum magis quàm
aliud Veneris laboribus aptum, & una ætas aptior
alia, & sic de singulis, in omnibus tamen Virium
præcipua ratio habenda, & juxta earum robur de his
sententia ferenda est. Illud tantùm addendum est,
accidentalem, sed contrariam temporis qualita-
tem, nempe quando Hyems calida, Æstas frigida
esset, posse etiam interdum justo impedimento es-
se, non enim ex eo quòd naturalis temporis quali-
tas ab accidentali temperari videatur, idcirco di-
cendum non magno nocumento coitum esse posse;
quia accidentales hujusmodi qualitates extra natu-
ram temporum prædominantes corporibus sunt
inimicissimæ, unde individuorum Naturæ notabili-
ter ab eis læduntur, quapropter consentaneum est,
eas à coitu tum temporis majorem in modum lædi.
Ex accidenti etiam fit, ut tempori aut pestilentia, aut
Epidemia conjungatur, & communis Medicorum
opinio est, tunc temporis, vigente nempe aut Peste,
aut Epidemiâ, coitum esse ex magis lædentibus sani-
tatem, ut dixi *lib.* 3. *tit.* 3. *quæst.* 4. *num.* 15. licèt non de-
sint, qui adstruxerint, tunc temporis abstinentiam à
coitu consuetis esse perniciosam, & ex ea potissima
causa nonnullos pestem contraxisse.

Cæterùm circa quantum reddendum sit debitum,
duo sese offerunt consideranda, quantum nimirum
discretum, & quantum continuum. Circa quantum 10
discretum, hoc est, quoties sit reddendum debitum,
dicunt Canonistæ, toties reddendum, quoties mo-
deratè, & discretè exigitur; moderatè autem, &
discretè exigere dicuntur conjuges, quoties qui
reddere debet absque propriæ salutis detrimento
reddere potest. Sed adverte id, quod iidem Cano-
nistæ admonere non destiterunt, exactionem nempe 11
hanc vel posse expressam, vel esse tacitã, maximè ex
parte mulieris: mulieris enim, de honestis loquor,
vix eò procacitatis deveniunt, ut expressis verbis, aut
actibus à viris suis debitum exigant, idcirco cùm nõ
expresè exigunt, quibusdam tamen signis, & verbis
tacitè exigunt, viri tamen etiam huic tacitæ exactio-
ni tenentur satisfacere, Sanchez *ubi sup. lib.* 9. *disp.* 2.
num. 4. Coninc. *de Sacrament. disp.* 34. *dub.* 2. *num.* 17.
Alphons. Vival. in Candel. Aur. *part.* 1. *tit.* 17. *rubr. de
redd. debit. conjug. num.* 7. Videndum ergo quibus 12
signis ac conjecturis dignosci à viro possit hæc tacita
uxoris exactio, quorum signorum, conjecturarum-
que nonnullas Medici subministrare possumus; li-
cèt profectò nunquam tam bardus homo sit, quin
ex se idipsum maximè ex consuetudine conjectari
possit. Tamen solent mulieres cùm illis veneris li-
bido incessit, viros circa amatoria facdè interpella-
re, zelotypiam causantur, sese ultrò illis dedunt, il-
lisque blandiuntur; corporis partes quasi per incu-
riam denudatas apparere permittunt, pectus, &
mammæ & incalescunt, & tumentiores apparent, a-
lacriores consueto sunt, facie rubent, oculi illis nito-
re fulgescunt, & si majori ardore coëundi detinean-
tur, balbutire videntur, extra rem loqui, ac vix mente
constare; loca illis insuper incalescunt, ac tumefiunt,
quæ si viro nota sint, dissimulare jam, neque ad debi-
tum opus devenire, omnino non curantis debito sa-
tisfacere hominis est. Sed etiam ex parte viri, qui
verecundiâ detineretur, revereretur que uxorem,
tacitæ hujusce exactionis proportionales conjectu-
ræ, præter membri erectionem, elucescunt, quibus
etiam mulier admonita ex parte suâ ita operari tene-
tur, ut vir, minutâ verecundiâ, debitum exigere tu-
tò possit, quod facilè succedet mulieris ipsius blan-
dimentis & illectamentis, quibus virum excipere
conari debet.

Adverte secundò, non parem esse rationem im- 13
moderatè petendi in viro ac muliere; cùm enim, ut
luculentiùs dicemus suo loco, vir ex coitu maximè
dissolvatur, ac debilitetur, neque unquam illum ex-
erceat sine proprii seminis emissione, mulier autem
contrà parũ debilitetur, & multoties absq; proprii
seminis effusione venere utatur, fit, ut exactio ex
parte fœminæ immoderata dici possit, exempli gra-
tiâ, si bis singulis diebus, aut etiam semel exigat, quæ
tamen ex parte viri immoderata non diceretur, et-
iamsi decies singulis diebus exigeret, nisi tamen
quid ex parte mulieris obstaret.

Circa quantum continuum dubitatur primò, an vir teneatur copulam continuare, postquam ipse seminaverit, donec mulier quoque semen emittat; & idem etiam dubium occurrere potest circa uxorem, an nimirum teneatur ipsa, postquam proprium desiderium expleverit emissione seminis, virum expectare, qui emittat; sed de utraque hac dubii parte dicam quæstione ultima, cùm ea de re sermo incidet.

14 Secundò dubitari potest, an mulier ita teneatur reddere debitum, ut, nisi semen emittat, non dicatur reddidisse, sic & de viro dubitari potest, an dicatur debito satisfecisse, si cum uxore congressus quidem sit, & illa semen emiserit, ipse verò nequaquam. Sed de hac posteriori parte aliâs. Quoad priorem, nem-
15 pe quantum ad id, quod ad mulierem spectat, ratio dubitandi est, quia conjuges videntur teneri, quantum est ex se, procurare, ut ex eorum copula sequatur generatio, cùm hic sit præcipuus matrimonii finis; at hæc sequi non potest absque eo quòd mulier semine proprio in coitu concurrat; tenebitur ergo copulam continuare donec semen effundat, ut, quantum est ex se, ex eo congressu sequatur generatio. Sed huic dubitationi respondendum videtur, salvo semper saniori judicio, aliud esse debitũ reddere, aliud uti matrimonio ad hunc finem, ut sequatur generatio. Dicendum ergo, mulierem debito satisfacere, si cum viro congrediatur absq; eo quòd semen proprium effundat, satisque esse, si ipsa semen datâ operâ non retineat, ne sequatur generatio, aut alio quocunque actu ipsam generationem impediat. Quod est peccatum mortale, Sanchez *de Matrim. lib.9.disp.20.num.1.* & licèt, ubi spes est generationis, mulier conari debeat, ut semen effundat, aliàs frustrà viro congressura, tamen obligationi reddendi debitum videtur satisfacere, si ipsa sibi impedimento non sit, ne effundat, quippe cùm impediendo proprii seminis effusionem, omninò impediret generationem, absque ea enim succedere non potest; quoniam mulieris semen requiri ad generationem apud Medicos communissima ac receptissima sententia est, ita ut mirari subeat Pontium *lib.10. cap.11.num.3.*
16 & Dianam *Miscellan.tract.3.resol.38.* & alios firmantes, semen muliebre non concurrere activè ad generationem, ex receptiori Philosophorum & Medicorum opinione: Videntur enim hi Dd. quicunque tandem sint, classicos Medicos, ac plerosque Philosophos non legisse: quia tamen video quamplurimos aliarum scientiarum Professores eâ hæresi detineri, quod semen muliebre neque activè concurrat, neque sit necessarium ad generationem, lubet tantisper in hac re immorari, ut Jurisperitis rem gratam faciam, quia hæc non adeò in promptu ex Medicis habent, breviter enim ea, quæ prolixè ab ipsis Medicis in hac materia producuntur, recensebo, & siquid aliud circa hoc mihi occurrit, ut veritatis lumine in hac re & ipsi perfruantur.

Digressio de semine fœmineo.

Licèt Philosophi nonnulli, ante & post Aristotelem, negaverint fœminas semen habere, aut quid ad generationem illud conferre, ipse tamen Aristoteles præ cæteris hanc opinionem secutus est, eamque multis in medium productis rationibus pro
17 viribus tueri studuit: nam non solùm negavit fœminas semen habere, sed probavit etiam nonnullis argumentis non debuisse habere, dicens. Si semen esset, menstrua non essent, nunc autem ideò menstrua sunt, quia semen non est: quod verò à fœminis in coitu cum voluptate excernitur, non esse semen, sed crudam quandam materiam credidit partis ipsius propriam, cùm semen contra sit quid maximè concoctum. Neque debere fœminas habere semen, ulteriùs probavit, quia si haberent, vel concurreret ad generationem, ut agens, vel ut materia: non ut agens, quia cùm agens in generatione sit semen Maris, disconveniens est uni materiæ, & uni affectui respondere duo agentia: neque ut materia, superfluum enim est, menstruis pro materia existentibus. Nullo ergo modo semen fœmineum concurrere debuit ad generationem. Frustra ergo Natura illud in fœmina procreasse, quod non est affirmandum.

Præterea si semen fœmineum ad generationem necessariò concurreret, nunquam fieret generatio absque fœminæ voluptate; cùm neque semen absque voluptate emittatur, neque generatio absque semine succedat: sed generatio succedit sine ea vo-
luptate, quæ ex seminis expulsione fit. Ergo succedit 18
etiam sine semine. Adde fœminam semen habentem activitate dotatum, omnino ex se generare posse, nam non deficiente agente, neque loco ad id apto, neque materia, quid impedimento est, quo minus fœmina ex se suo proprio ex semine generare possit?

His argumentis & rationibus aliàs addiderunt, qui Aristotelem secuti sunt, Philosophi, quas ego prætermitto, ne res brevibus hîc transigenda in longum protrahatur, sed non relinquam adducere quæ
protulit Scaliger, nempe subsequentia. Species re- 19
rum non miscentur, & ex duobus entibus per se non potest unum ens per se fieri. Ac verò concurrente utroque semine Maris & fœminæ activè ad generationem, & species miscerentur, & ex duobus entibus per se fieret unum, quod repugnat. Ex quibus elicitur, aut fœminam semen non habere, aut si habeat quidem, impropriè semen dici, quod ad generationem nihil conferat, aut ad summum activè non concurrat. Verè tamen dictum est ab Æmilio Parisano, *de Microcosm.subtilit.lib.1.exercit.6.cap.2.* Philosophos hosce post Aristotelem, non ex naturæ, sed ex ejusdem Aristotelis libro hoc saxum volutare; non mirum ergo si tantopere à veritatis scopo aberraverint. Medici enim qui Naturæ librum in Anatomicis dissectionibus susque deque evolverunt, multò faciliùs veritatem assecuti, eam aliis professoribus propalare potuerunt, plerosque tamen in Aristotelis verba tam firmiter jurasse comperies, ut sensui potiùs, quàm Aristoteli contradicere eligant. Qui verò particularium hominum opinionibus veritatem præferendam existimat, audiat quæ à Me-
dicis pro ejusdem veritatis tutela in hac re in me-
dium producuntur. Fœmina habet omnia instru- 20
menta quæ ad semen perfectum, aptissimumque ad generationem procreandum, potuerunt à Natura
fabrefieri; cùm autem à Natura nihil frustrà fiat, sed 21
quælibet res sit propter suam operationem, *2. Cæli. text. 17.* certè ne hæc instrumenta frustra facta dicamus, dicendum est, quòd fabrefacta sint propter seminis confectionem, quæ propria est operatio eorundem instrumentorum. Cæterùm ita se rem habere sensus ipse demonstrat; nam in fœminis sunt primùm vasa desumentia materiam sanguinis venalis & arterialis à vena magna & arteria magna, ut in maribus, quam ad Testes deducunt, qui in fœminis etiam, ut in maribus, eandem ipsam materiam recipientes, ulteriùs conficiunt ac concoquunt; licèt in nonnullis discrepent Testes fœminei à masculeis, scilicet figurâ, quia rotundiores, & compressiores; situ, quia intus hinc inde ad uteri latera conduntur; magnitudine, quia minores; tempe-

temperamento, quia frigidiores; substantia, qoia molliores, structurâ, quia simpliciores, unicam enim tunicam non quadruplicem sortiuntur, & epididymide etiam molliore dotantur, nempe varicoso quodam corpore testi quasi adstante ad concoquendam, dealbandumque semen destinato, parastatas hæc corpora vocaot. Sed præterea in fœminis adsunt item vasa à superioribus, quæ præparantia dicuntur, enata, vocataque deferentia, aut ejaculentia ad semen ejaculandum, ut in Maribus destinata, quanquam hæc in fœminis ad uterum, in Maribus ad vesicæ collum terminatur: nam Marem oportuit extra se semen per Penem ejaculari, fœminam in se, nempe in proprium uterum. Nec solùm denique vasa in fœminis apparent eadem, quæ in maribus, sed etiam ipsissimum semen in testibus album, atque exquisitè, prout fœmineæ naturæ conditio fert, concoctum; & tamen his omnibus non obstantibus adhuc contendunt aliqui, materiam illam semen non esse, sed humiditatem quandam, crudamque materiam generationi ineptam, torque vasa ad hanc materiam elaborandam Naturam procreasse volunt, ut ex ejus materiæ emissione etiam fœminæ voluptate perfunderentur, & per eam voluptatem ad venerem allicerentur. Minimi autem faciunt, quòd hæc eadem materia eosdem omnino effectus producat in fœminis, ac in maribus. Jam enim
22 eâ turgente fœminas quasi furiis actas marem appetere norunt; maribus commixtas ejus materiæ ejaculatione summâ voluptate perfundi sciunt, eâdem materiâ depositâ veneris desiderium in ipsis, ut in maribus, refrænari notum habent; ejus multâ effusione ipsis etiam viribus destitui, spiritusque in ipsis dissolvi, dissimulare non possunt, quod etiam testatur Avic. 21.3. *tract.* 3. *cap.* 15. defraudatur enim earum corpus universum sanguinis, & spirituum purissima portione, accedente etiam voluptate, quæ vel sola idonea est ad vitales vires dissolvendas. Galen. 1. *de sem. cap.* 16. voluptates enim, quæ ad rem veneream spectant, omnium maximæ habentur, Athenæus *Deipnosoph. lib.* 12. *cap.* 1. & tamen adhuc pervicaci animo negant, semen fœmineum semen verè esse, sed æquivocè semen esse volunt, & idcirco infœcundum. Verumenimverò à Philosophantibus in hoc maximè peccari deplorandum est, ut inter philosophandum non, quomodo rerum veritatem assequantur, satagant, sed quomodo ejus, aut illius Sapientis, aut Præceptoris sententiam pro vera tueantur: at hoc patrocinari medius fidius est, non philosophari est; servimus quidem hoc pacto alieno ingenio, nostro autem, veritati non invigilamus. Inde fit ut vel ipsum sensum negare aliqui sint parati, dummodo Præceptorum suorum sententias falsas esse non fateantur. Quid mirum ergo, si neque prædicta, neque alia quamplurima, hujusmodi farinæ homines à sua pertinacia dimovere non possint? Fœmineos testes etiam æquivocè
23 testes esse volunt. Quòd si objicias ex eorum abscissione fœminam ad venerem non stimulari, non ampliùs generare, quemadmodum neque mas iisdem abscissis, ad venerem agitur, neque generationi est aptus, promptam habent responsionem, id fœminis evenire ex læsione vicinarum partium, & retractione cæterorum vasorum ad generationem facientium.

24 Porrò autem semen fœminarum verum esse, ac perfectum semen, materia primùm, ex qua fit, satis clarè demonstrare potest: si enim, ut Aristoteles ipse inculcabat, semen est quid summè ac perfectè concoctum, jam cùm materia seminalis in fœmina desumatur ex maximè concocto, & elaborato sanguine, tam venali, quàm arteriali, quæ etiam in ipsis postmodum testibus majorem coctionem acquirit, patet eam materiam seminalem naturam esse adeptam eodem modo, quo ipse idem sanguis per eadem vasa in maribus ad testes delatus in semen per ulteriorem concoctionem evadit. Itaque materia illa alba, quæ in fœminarum testibus reperitur, & quam per ejaculantia vasa illæ in coitu effundunt, non solùm non erit materia cruda, ut voluit Aristoteles, & cum eo plures ejus sequaces, sed erit materia quovis venoso, ac arterioso sanguine magis, ac exquisitiùs excocta & elaborata. Cùm ergo hæc materia sit omni optimo sanguine perfectior, quantò magis perfectione superabit sanguinem menstruum, cùm non è venoso tantùm, sed arterioso sanguine componatur? quod non videtur assecutus Petr. Hurtado & Mendoz. *de Generat. & corrupt. disp.* 2. *sect.* 5. *subsect.* 1. qui credit seminis materiam ex venoso tantùm sanguine depromi; nisi per venosum genus intelligat etiam arteriosum. Non desunt verò, qui, ut suam opinionem tueantur, videntes non posse se negare fœminas semen habere, dixerunt, illud esse imperfectum; sed contrà ex prædictis patet, semen fœmineum non minùs perfectè semen esse, quàm sit semen maris; quemadmodū enim masculeum semen, quia ex sanguine calidiori & robustiori desumitur, & à vividiori calore conficitur, magis item calidum, ac robustius est, magisque excoctum, & sic semen fœmineum, qoia ex minùs calido, minusque robusto sanguine desumitur, & à moderatiori calore perficitur, minùs item calidum, minusque robustum est; sed quemadmodum se habet semen masculeum ad sanguinem masculeum, ita se habet semen fœmineum ad sanguinem fœmineum: & quemadmodum non ob id, quòd minùs calidus sit, minusque excoctus respectu masculei, sanguis fœmineus, sanguis dici non meretur; sic neque semen fœmineum, non ob id, quòd masculeo minùs calidum, minusq; excoctum sit, semen dici non debet, sed imò est verum ac perfectum semē in suo genere, ut sanguis est perfectus sanguis. Licèt Reald. Colomb. *de re Anat. lib.* 12. asserat in fœminis semen repertisse se adeò concoctum, album, ac crassum, ut tale in viris non invenerit.

At verò non desunt aliæ permultæ, ac maximi quidem ponderis rationes commonstrantes, fœminas non solùm verum, ac perfectum semen habere, sed illud esse ita generationi necessarium, ut & tanquam materia, & tanquam agens etiam in ea concurrat: & relictis his, quas Galenus, & alii in medium produxerunt, validissimas quidem, quæ per se convincere possunt, & quas unusquisque apud Auctores ipsos requirere poterit de hac materia ex professo tractantes, quorum catalogum infrà habes, nonnullas ego philosophicas cum Philosophis certamen instituentes, ulterà productas producam.

Primò ergo, si fœmina non concurrit activè ad ge- 25
nerationem, falsò dicitur generare, quia non agens in generatione non generat, generare enim dicit actionem, unde forma est actio agentis, 2. *de anim. text.* 24. ubi Averr. & generans geniti formam procreat, 3. *Phys. text.* 17. idque dicitur generans, quod dat corpori generato suam formam, & omnia consequentia formam. Averr. 8. *Phys. comm.* 32. & 3. *Coeli comm.* 28. aut ergo fœmina non potest dici generare, aut si verè generare dicatur, dabit formam generato, & sic activè concurret ad generationem. Si ergo concurrat activè, certè non menstruo, quod est tantùm materia: concurret ergo semine, ut mas,

ut mas. Prætereà proponamus nobis ante oculos animal ex parentibus diversæ speciei genitum, ac semper illud veritatem habere comperiemus, hoc animal se tenere magis ex parte Matris, quàm ex parte Patris, sic ex Hirco, & Ove nascitur Ovis, ex Capra, & Ariete Capra, ex masculo Cane, & Vulpe, Vulpis proles, ex Vulpe mare, & Cane fœmina canina gignitur. Quod ut magis etiam palam fiat, sume mihi animal natum ex parentibus diversi generis, ut ex Patre ruminante, & matre solidungula, quale est mulus natus ex Tauro, & Equa, jam semper ex talibus parentibus solidungulum fœtum nasci conspicies. De eo autem, ne fabulam credas, testantur Jacob. Rueff *lib. 5. de mulier. cap. 3.* Card. *lib. 2. contrad. Medic. tract. 6. contr.* 18. Parisan. *nobil. exerc. de subtil. lib. 2. exerc. 3. cap. 3.* quem nos etiam vidimus, ut testatur historia superiori titulo enarrata. Tunc ergo
26 sic arguo. Cujus est dare formam, illius est actio cùm forma, ut diximus, sit actio agentis; sed specificam formam fœtui ex hac conjunctione suscepto tribuit Mater: ergo Matris fuit actio communicatio formæ.

Major quidem non controvertitur: minor probatur, vel ipso sensu demonstrante, nam characterem speciem fœtus hic à Matre habet, ita ut potiùs solidungulus sit, quàm ruminans. Ergo consequentia est bona, quod communicatio formæ fuerit actio Matris; sed Mater non concurrit ad agendum materiâ, nempe Menstruo; concurret ergo semine.

27 Insuper in semine inest forma fœtus in potentia, quæ per aliquod agens extrahitur de materia ad actum: retento igitur supradicto exemplo, sic arguo. Forma hujus fœtus vel erat in semine Tauri, vel in materia præstita à matre in generatione. Non in semine Tauri, quia esset magnum absurdum affirmare, semina continere in potentia formas alienas, nam sic posset ex quolibet semine quælibet forma extrahi. Ergo forma erat in materia à matre decisa, & sic materia generaret formam, quod non est minùs absurdum. Oportebit ergò quod cùm forma deducta ex semine, non sit deducta ex semine Patris, deducta fuerit ex semine Matris, cum similis procreata sit formæ Matris.

Ulteriùs forma aliquando sequitur naturam ejus, quod mater in generatione subministrat, ut patet non solùm in prædicto assumpto, sed etiam in alio, quod est ipsius Aristot. *lib. 2. de Gener. animal. cap. 4.* & de quo Card. *lib. 2. contr. Medic. contr.* 18. & est hujusmodi, Animalia specie differentia, & tertium quid generantia, primos partus similes edunt communi generis utriusque speciei, quales ex Vulpe, & Cane generantur, aut ex Perdice, & Gallinaceo, sed tempore procedente diversi ex diversis provenientes, demum formâ fœminæ instituti evadunt. Modò
28 hoc non potest esse ex materia, quia forma non sequitur naturam materiæ, 5. *de Gener. anim. cap. 1. & alibi sæpe,* Averr. *in 2. Phys. comm. 74. & 87. & alibi.* Ergo mater subministrat aliquid in generatione, quod non est materia, sed habet vim agentis, quod est semen. Minoris propositionis illam partem, quod forma non sequatur naturam materiæ, defendit pluries ipse Aristoteles contra Antiquos, non debet ergo ab eo, vel ejus sequacibus controverti. Forma igitur fœminæ non potuit seminibus communicari à mare alterius speciei, quia nemo dat quod non habet; communicata ergo fuit à fœmina, & sic fœmina in generatione habet vim agentis. Præterea in ovo inest duplex materia, altera pro nutrimento alterius, utrumque velis, ita ut una sit tanquam agens, alia tanquam materia; sed utraque hæc materia ducitur à matre, quia etiam absque ope maris in ovis utraque invenitur: Ergo mater non solùm subministrat materiam; sed etiam insuper aliquid aliud, quod vim agentis habere conspicitur. Etiamsi autem Hier. Fabric. *in lib. de format. ovi & pulli, c. 2.* voluerit neutrum horum, hoc est, neque vitellum, neque albumen esse materiam, ex qua vel nascatur, vel corporetur pullus, sed utrumque esse tantùm materiam nutritionis pulli, tamen pro nunc communissima sententia acceptata, quod alterum alterius in nutrimentum facessat, prædicta quidem rectè procedere debent.

Denique si fœmina nullam haberet activitatem 29
in generatione, Natura nunquam intenderet generare fœminam, ponens enim activitatem tantum, & dans vim generandi tantùm Mari, ex parte sui seminis, secundum ejus intentionem, quæ est simile semper generare sibi simile, nunquam debuit generari nisi Mas, fœmina autem casu, & ex accidenti, quod non dubitat affirmare Aristoteles. Sed certè contra 30
est, quia Natura non magis intendit generare Marem, quàm fœminam; oportuit ergo, ut fœmina fœminam generare posset, habere illam activitatem in generatione, quâ generaret sibi similem. De majori propositione nullum intercedere debet dubium, est enim conformis Aristotelis doctrinæ; unde facilè per ipsum conceditur, quod inde deduximus, nempe fœminã casu, & non ex intentione Naturæ generari, quæ semper intendit perfectius; generatur enim ex ipso fœmina, cùm Maris semen deficit à sua naturali perfectione; ob quem defectum mari sibi similem generare non potest. Sed minor probatur, qui enim intendit finem, intendit media ad finem, aliàs frustrà intenderet finem. Sed Natura in generatione intendit pro fine specierum conservationem, cùm idcircò animalibus data sit generatio, quòd numero perpetuari non possent. 2. *de Gener. animal. cap. 1.* Ergo intendit Natura etiam media ad hanc specierum conservationem; sed hæc media sunt tam mas, quam fœmina, cùm tam hæc, quàm ille sint generationis gratiâ, ut ibidem habetur. Ergo Natura intendit generare tam marem, quàm fœminam, neque fœmina casu fieri dici potest. Si ergo fœmina a Natura intenditur, necesse est, illam non minùs ac marem, activè in generatione concurrere, ut non præter Naturæ intentionem ejus generatio succedat.

Relinquam autem datâ operâ alia argumenta à Galeno primùm, ab alisque adducta, ut quod ex similitudine nati ad Matrem desumitur, quod maximè illustravit Ant. Ponce Sanctacruz, & quod ex hæreditariis morbis à Matre filio communicatis, & alia plura, videnda, si libet videre, apud Galenum, præcipuè *in lib. de semine.* Quibus argumentis persuasi Medici penè omnes conclusionem hanc pro indubitata jam habent, semen fœmineum necessariò requiri ad generationem, nec solùm materialiter, sed activè concurrere. Fuerunt certè nonnulli Medici, qui particulares quasdam opiniones in hac re habuerunt, & à communi desciverunt, ut Alex. Bened. qui semen fœmininum ad ignobiliora membra spermatica efformanda necessarium agnoscit; & Fab. Pacius, *qui in lib. Method. Med. Galeni, cap. 3.* concessit semina ambo requiri ad generationem, sed voluit eorum utrumque esse materiale tantùm generationis principium, effectivum verò voluit esse ipsius fœminæ, & uteri calorem. Nova certè opinio, sed quam ille multis rationibus non omnino respuendis tueri conatur. Sic & Petrus Garzia, ut infrà dicam, voluit fœmineum semen

habere

habere facultatem generativam, sed imperfectam, neque ob id necessarium esse simpliciter ad generationem, cui opinioni videtur adhærere ex Canonistis Sanchez *lib. 9. de Matrim. disp. 17. n. 9.* Liddelius etiam Scotus, *ut infrà*, necessarium esse credit fœmineum semen, non tamen habere activitatem, cui etiam opinioni videtur adhærere Riol. *Physiol. sect. 7. cap. 5. & in Arte curativa sect. 4. cap. 11.* Sed ego eorum, qui communissimæ opinioni adhærent, nonnullos, maximè ex recentioribus, recensebo, si antè dicam ex Theologis Scotum *super 3. sent. 4. q. unica*, non dubitare contra Aristotelem opinionem hanc tueri, cùm magis in hanc credendum esse Medicis firmet, quorum præcipui, qui ad mentem venerint, sequentes sunt. Ac primò omnium Præceptorem Hippocratem, ex quo alii hanc opinionem desumpserunt, & ejus interpretem Galen. prætermittam, licèt falsò Sanchez, *ubi proximè*, sibi contrarium esse dicat, cùm tamen nullibi, & signanter in duobus locis ab ipso citatis Galen. is in contrariam sententiam inclinaverit. Aët. *serm. 16. cap. 6.* Avic. *3. 1. cap. unico.* sibi contrarius Isaach, *lib. 3. Theor. cap. 34.* Hali Abb. *lib. 3. Theor. cap. 34.* Savonarol. *in pract. magn. tract. 6. cap. 21. rubr. 21.* Joan. Matth. de Grad. *in novum ad Almans. part. 2. cap. 29.* Franc. Pedemont. *sua pract. partic. 4. sum. summa 4. sect. 1. cap. 2.* Valesc. Tarent. *in Philon. lib. 6. cap. 10.* Gordonius *in Lil. 6. partic. 7. cap. 14.* Fernel *Physiolog. lib. 3. cap. 6.* Capivacc. *lib. 4. pract. cap. 5.* (quanquam hic Aristotelem tueri conetur, quasi non ex professo contra veritatem sit) Trincavell. *lib. 11. pract. cap. 17.* Vesal. *lib. 5. de fabr. human. corp. cap. 15.* Valleriol. *loc. commun. lib. 1. cap. 17.* Massaria *lib. 4. pract. cap. 5.* Cardan. *lib. 2. contrad. Med. tract. 6. cont. 18.* Valles. *lib. 2. controvers. 7.* Levin. Lemn. *lib. 1. de occult. nat. mirac. cap. 6. & seqq.* Joan. Heurnius *de morb. mul. cap. 5.* Mercat. *lib. 1. oper. suor. part. 4. art. 3. quæst. 97.* Hucher. *de steril. lib. 3. tit. de Conceptione.* Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap. 5.* Vid. Vid. *de tuend. valet. membr. lib. 13. cap. 5.* Rorar. *in contrad. Gal. num. 134.* Andr. Laur. *Anatom. lib. 8. quæst. 5.* Plater. *de funct. læsion. lib. 2. cap. 19.* Eustach. Rud. *Art. Med. lib. 2. cap. 59.* Reald. Columb. *Anatom. lib. 12. in princ.* Balduin. Rovil. *de num. vit. primord. cap. 2.* Raphaël Moxius *in Meth. med. morb. mul. lib. 2. cap. 1.* Ferdin. Eustach. *lib. 2. Theor. 38.* Varand. *de aff. mul. lib. 2. cap. 1.* Petr. de Paramat. *de semin. pag. 59. vers. sed jam quis hic ferat Aristotelem.* Joan. Bapt. *Silvat. controvers. 79.* Roderic. à Castr. *de Nat. mul. cap. 3. & 4.* Petr. Garzia Carrer. *in 1. 1. Avic. doctr. 2. sum. 1. cap. 2. disp. 35. cap. 6.* (licèt hic velit semen fœmineum habere quidem facultatem generativam, sed imperfectam, *unde disp. seq. cap. 4.* non vult idcirco esse simpliciter necessarium ad generationem) Liddelius Scot. *Physiolog. lib. 1. cap. 13.* qui tamen activitatem fœmineo semini denegat. Stephan. Roderic. Castrens. *de Met. Microc. lib. 2. cap. 1. 6. & 7.* Ant. Ponce Sanctacruz *in Hippocr. Philosoph. text. 73.* Nic. Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. cap. 8. problem. 4. & alib.* Æmil. Pariß. *de Microc. subtil. lib. 1. exerc. 6.* Daniel Sennert. *Instit. Med. lib. 1. cap. 10.* Sebast. Nasius *in sp. c. med. part. 1. sect. 2. tract. 1. digress. 1. quæst. 3.* Joan. Gallego de la Serna, *de princ. gener. lib. 1. cap. 25. & seqq.* qui tamen efficientiam negat fœminino semini. Acerrimè etiam ex recentioribus Philosophis hanc opinionem tuetur Petr. Hurtad. de Mendoz. *de Gener. & corr. disp. 2. sect. 5. subsect. 1. & seq.* quæ & nonnullorum antiquiorum Philosophorum fuit, ut Pythagoræ, Democriti, Epicuri, teste Plut. de Plac. *Philosoph. lib. 5. cap. 3.* unde Lucret. *lib. 4.* Epicuri sententiam secutus.

Et muliebre oritur patrio de semine seclum,
Maternoque mares existunt corpore creti,
Semper enim partus duplici de semine constat:
Atque utri simile est magis id quodcunque creatur,
Ejus habet plus arte aqua, quod cernere possit.
Sive virûm soboles, sive est muliebris origo.

Neque desunt ex Jurisconsultis quos pro hac opinione adducam, ut est ex Canonistis Sanchez *lib. 7. de Matrim. disp. 92. num. 9.* qui tam probabilem dicit hanc sententiam, cùm ipse credat non esse semen fœmineum simpliciter necessarium, sed valde conferre ad generationem, ut in superiori dixit Pontius *ibi. lib. 10. cap. 11 num. 3.* Diana *Miscell. tract. 3. resolut. 38.* & alii plerique. Torrebl. *Dæmonolog. lib. 2. cap. 44. num. 4.* Carranza, *de Part. cap. 20. quæst. 1. in Miscellan.* Sed jam ne tædio Lectori sim tam prolixa Auctorum recensione, alios tum Medicos, tum Philosophos, tum etiam Jurisconsultos, huic opinioni addictos conticebo, & contrariæ faventes nonnullos enumerabo. Habet enim contraria sententia Aristotelem auctorem, præter alios antiquiores Philosophos: unde non mirum si aliqui tanti viri auctoritatem sequi destinaverint. Sunt autem D. Thom. *3. part. quæst. 31. art. 5. ad 3.* Averr. *1. de Gener. anim. cap. ult.* Avic. *lib. 9. de Animal. cap. 1. & lib. 15. ejusd. cap. 3.* (licèt sibi contrarius videatur, *lib. 3. Canon. fen. 21. tract. 1. cap. 2.* & aliàs concedat fœminas verum semen habere, sed efficientiâ orbatum) Soran. apud Oribas. *lib. 24. Collect. cap. 31.* & in *Isagog.* si modò idem auctor est, *cap. 16.* Conciliat. *different. 37.* Thadd. *Isag. Joannit. cap. 0.* Ugo Senens. *2. Tegnisc. de Testib. text. 1.* Alex. Bened. *lib. 24. Pract. cap. 1.* licèt is *lib. 1. de histor. part. corp. hum. cap. 23.* ex muliebri semine ignobiliora membra spermatica formari dicat. Et ultimo loco Prosper Martian. *in 1. de morb. mul. sect. 1. vers. 411.* qui tanti facit Aristotelis rationes, ut ob eas in hoc à suo Hippocrate discedere cogatur; omittam autem alios recensere

Sed argumentis in contrarium allatis satisfacere
necesse est, satisque erit id de potioribus præstare; 31
nam plerique ex citatis auctoribus plenissimè singulis satisfecerunt. Primo ergò argumento dicimus, semen fœmineum concurrere ad generationem, ut agens, & ut materiam; & licèt masculeum sit præcipuum agens, est tamen per se impotens ad generandum, nisi fœmineo associetur; neque ob id dici potest hoc modo dari duo agentia, duasque materias unius ejusdemque generationis, & effectus, quia seminum unumquodque ex se agens est incompletum, & partiale, & materia incompleta, & defectuosa seminalium membrorum, ex commixtione autem utriusque fit unum agens completum, totale, ac perfectum, aptumq; ad generandum. Utrumlibet enim semen ex se ab utero exceptum nihil quicquam operatur, donec & quousque ambo simul tota per tota misceantur, nam tunc fit unum conflatum ex ambobus, quod unum agens est, una materia. Ejus rei manifestissimum signum est, quod ex utroque semine generatum non unius tantùm seminis naturam sequitur, sed utriusq;, cùm mixtum illud ex duobus unum quid factum sit, quod peculiares effectus sibi quidem proprios, ab hoc tamen, aut illo semine communicatos, producit. Itaq; videmus indies, filios aliquando in externa figura referre patrem, & tamē à matre habuisse morbos quosdam hæreditarios, & è contra aliquando in externa figura referre patrem, in moribus referre matrem; interdum etiam ab utroq; habere hæreditarios morbos, & in in figura neutrum referre; & sic mille modis

pro

pro mixtionis ratione genitorum proprietates variari competiemus, modò ab uno, modò ab altero ex feminibus communicatas, pro alterutrius exuperantia.

Quod additur, fœmineum nempe femen non posse in generatione concurrere tanquam materiam, quia superfluum est, concurrentibus ut materia fœtus ipsis menstruis, declaratione indiget; si enim loquamur de materia partium sanguinearum, veritatem habebit (licèt non menstruus, sed optimus sanguis sit vera materia nutritionis fœtus:) si verò loquamur de materia partium spermaticarum, falsum est: nam sanguis quidem sanguinearum partium proportionata materia est, semen feminalium; itaque duplicem dari materiam generationis respectu diversarum partium, neque inconveniens, neque absurdum est, sed omnino necessarium, quando unam singulis inservire non fuerit possibile.

Difficultatem illam, quòd fœminæ absque voluptate illa, quæ ex feminis ejaculatione fit, aliquando concipiant, quod arguit etiam, eas concipere absque
32 semine, aliàs diluere te otavi, *lib. 3. tit. 1. quæst. 5.* sed Æmil. Parisan. post alios, *nobil. exerc. lib. 1. cap. 2. exercit. 7.* ex Anatomes inspectione demonstravit, & rationibus confirmavit, quomodo contingat, ut mulieres sine voluptatis sensu, & absque eo quòd feminis proprii ejaculationem persentiant, concipere soleant; quod etiam mirum non esse dicit, cùm etiam viri licèt rarò admodum, sine voluptate semen ejaculentur, sed certè in his, quæ absque voluptate concipiunt, plura concurrere necesse est, ut id eo modo contingat, feminis nempe tenuitatem, locorum frigiditatem, sensus hebetudinem, viarum brevitatem, earundem amplitudinem, feminis non usque ad eas partes, in quibus delectatio, & titillatio viget, excursum, sed ad ipsum uteri corpus per ejusdem cornua momentaneam transmissionem, aliquando etiam excedentem delectationem ex fricatione, & receptione feminis virilis, voluptatem in emissione proprii feminis obscurantem, & alia nonnulla, de quibus vide peculiariter prædictum Parisanum *loco citato*. Sed inter omnia placet responsum, quòd semen fœmineum tam præsto est aliquando in vicinissimis uteri vasis irruenti femini masculeo, ut nullo penè motu opus habeat, ut cum illo permisceatur, unde nulla excitatur tunc voluptas, quia voluptas ex titillatione fit, titillatio autem ex motu. Est etiam quando semen non confertim movetur, sed veluti stillans à superioribus partibus, & tunc quidem nullam secum affert ejus excretio voluptatem; nam videmus in Gonorrhœa etiam, in qua semen non confertim, sed quasi stillans excernitur, nullam fieri voluptatem.

Ad ultimum Aristotelis argumentum multi multa dixerunt, sed inexpugnabile illud crediderunt Peripatici. Satisfecisse certè debuit, quod à non-
33 nullis dictum est, feminum unumquodque per se esse tantùm partiales causas tum materiales, tum effectrices conceptus; conjuncta, unam totalem, ac perfectam efficere generationis causam. Consentaneum ergò est, quòd quanquam fœmineum femen sit causa effectiva, & habeat promptam materiam, nempe & ipsius feminis, & fœminei sanguinis, & locum sortiatur convenientem & opportunum ad generationem, tamen cùm partialis tantùm causa sit, non sufficiens est ad generandum. Sed ad hanc difficultatem Peripateticorum, quæ validissima censetur, unico verbo respondeo: Cur, inquiunt, si fœmina utrumque principium habet, activum & passivum, sub proprio semine in utero non generat? quia, inquam, semen suum non concepit. At fortè rides hanc responsionem? sed audi, et non amovebis. Etiamsi utrumque semen activè concurrat ad generationem, masculeum tamen majorem vim agendi habens excitat fœminei feminis a- 34
ctivitatem. Sed circumscriptâ hac potiori activitate masculei feminis, & dato etiam, quòd parem activitatem habeat fœmineum, & quòd etiam possit ex se habere principium motus, adhuc non generaret, quia à fœmina non concipitur. Conceptio enim fit attractione feminis masculei ad intra uteri cavitatem, & ejusdem necessaria retentione. Modò uterus, semine proprio ad expulsionem propetante, illud non attrahit (attrahunt enim partes id, quod eis deficit) imò expellit per vasa ejaculantia ad uterum, ut obviam factum masculeo femini, & cum illo commixtum generationem coadjuvet. Unde hinc providentia Naturæ clucet, quo unico uteri motu, nempe attractione, simul & semel ad duo diversa femina contrario motu se moventia recipienda, utitur. Dum enim uterus in se ad superiora recolligitur, attrahendo semen masculeum, insimul femini fœmineo ab intrò advenienti occurrit, ipsumque simul cum masculeo excipit, attrahit, retinet, fovet. Deficiente ergò femini masculeo, nulla fit ab utero attractio, nulla item retentio feminis, imò expulsio proprii, & sic nulla unquam succedit ex solo fœmineo semine conceptio, etiamsi solum ad conceptionem sufficeret.

Remanerent autem adhuc nonnulla argumenta Scaligeri, Fabii Pacii, & Prosperi Martiani, quibus necesse esset satisfacere: Sed ad Scaligeri argumenta satisfaciunt Garzias in Avicen. *fen. 1. lib. 1. doctr. 7. summ. 1. cap. 2. disp. 36. cap. 3. sub num. 13.* & Ant. Ponce Sanctacruz, *de Hippocrat. Philosoph. text. 73. in digressiuncula contra Scaligerum*, ubi etiam Fabii Pacii argumentis satisfacit. Contra quem etiam facit, quòd si ejus opinio esset vera, etiam calor extrinsecus posset habere in generatione vim agentis, quod est absurdum; siquidem ovipata sola incubatione pullos excludunt, imò & calore Solis & ignis, pulli excluduntur, ut patet. At quomodo se habet calor uteri ad femina concepta in viviparis, eodem modo se habet calor incubantis ad ova in oviparis: sed calor uteri habet, secundum hanc sententiam, vim agentis, ergo & calor incubantis, imò ignis, & solis, & alterius etiam Maris diversi à propria specie erit agens in oviparis, quod videtur maximè absurdum. Ad argumenta Martiani satisfaciunt plenissimè quæ contra Aristotelem addoximus, cujus ipse opinionem sequitur, cùm tamen nihil de novo adducat; illud solummodò ab aliis nuoquam memoratum attulit, semen fœminis idcircò datum esse, ut in congressu os uteri clausum aperiretur, ita ut masculeum semen statim ingredi uterum posset. Sed pluribus agere contra hanc opinionem superfluum est: illud tantùm non contiebo, quòd cùm mulier semen millies emittat, antequam semel concipiat, certè si semper os uteri aperitur, & semen deglutiat virile, alterum ex his subsequi necessarium est, aut semen virile retineri absque eo quòd concipiatur in ipso utero, aut uterum de novo aperiri, ut excidat; non primù absque dubio, quia semen virile non conceptum corrumperetur. Non secundùm, quia oporteret os uteri ex alia, ac oova feminis emissione aperiri, aut saltem ex fluxu menstruo, & sic idem inconveniens sequeretur, quousque alterum ex his succederet, nam, ut ille addit, uterus à seipso oon aperitur.

Sed his omissis, adhuc noo desunt aliæ difficultates ex

tes ex uberrimis ſacræ Theologiæ ſontibus pullu-
lantes, quæ commonem Medicorum opinionem
dubiam facere poſſent. Si enim velimus de Naturæ
neceſſitate fœminam cum proprio ſemine concur-
rere ad generationem, cùm ex Theologica veritate
ſit notiſſimum, Beatiſſimam Virginem fuiſſe veram,
ac naturalem Chriſti Domini Matrem, ut omnes a-
liæ Matres ſunt, ſequeretur inde, illam neque in con-
35 ceptione, neque poſt conceptionem manſiſſe Virgi-
nem, quod eſt falſiſſimum. Nam ſi ſeminis effuſio-
ne, carnalique veneris voluptate eſt polluta, virgi-
nitatem in ipſa ſeminis effuſione amiſit, quia, ſaltem
materialiter, virginitas conſiſtit in immunitate à de-
lectatione venereorum per ſeminis reſolutionem.
36 D.Thom.1.2.*quæſt.*152.*art.*1.*in corp.* At Maria Chri-
ſti Domini Mater non mente ſolùm, ſed etiam cor-
pore, antè, & pòſt, & in ipſa conceptione ſemper
Virgo manſit, corporisque etiam puritatem ab om-
ni vel imaginario inquinamento carnali illibatam
ſervavit; inconveniens ergò, ac indecorum eſt ad-
ſtruere, illam proprium ſemen in Jeſu Chriſti Do-
mini incarnatione præſtitiſſe; Ergò contrarium erit
verius, & cùm illa, quæ vera Mater fuit, absque pro-
prio ſemine naturaliter conceperit, poterunt etiam
aliæ matres abſque ſemine proprio concipere. Ad
hæc reſpondent, ac undecunque ſatisfaciunt non-
nulli ex Theologis, qui Medicorum opinionem tan-
quam veriorem ſequuntur, ut Scotus *in ſent. diſt.* 4.
quæſt. un. & alii citati per Petr. Hurtad. de Mendoz.
de Gener. & corrupt. diſp. 2. *ſubſect.* 3. & aliqua etiam at-
tulerunt ex noſtris Peramat. *in Appendice ad lib. de
hom. procreat.* ubi de Incarnatione, & partu Domini
Noſtri diſputat, Garzias *in primam* t. Avic. *doctr.* 7.
ſumm. 1. *cap.* 2. *diſp.* 35. *cap.* 5. & Joan Gallego de la Ser-
na *de princ. Generat. tr.* 1. *lib.* 1. *cap. ult.* Dicam tamen
ipſe etiam circa hoc, quæ tanquam Medicus eloqui
non prohibeor, ut ad propoſitam difficultatem ſa-
tisfaciam.

37 Chriſti Domini incarnatio partim miraculoſa
fuit, partim autem naturalis: quæ autem peculiari-
ter habuerit miraculoſa quæ verò naturalia abun-
dè docet proximè citatus Petr. de Peramat. *in ea Ap-
pend. ad hoc dicata.* Ego ad hoc particulare punctum
devenio, utrùm Maria Virgo ſemen in ejus conce-
ptione præſtiterit, necne. Dico igitur hoc aut natu-
raliter proceſſiſſe, aut ſupranaturaliter: ſi ſupranatu-
raliter, non eſſet quærendus modus, vel ſi quærend'
modus eſſet, hoc ad Theologos, non ad Medicos
pertineret. Supplente enim Spiritu ſancto activita-
tem ſeminis virilis, in quamcunq; materiam libuerit,
quam ſemen mulicbre præſtaret, agere potuit abs-
que ullo motu, qui poſſet carnali voluptate virgini-
tatem commaculare.

Quòd ſi hoc naturaliter proceſſit, non aliter ſuc-
ceſſiſſe potuit, quàm in naturalibus aliis concepti-
bus eveniat, quantum eſt parte ſeminis mulicbris,
quod aliquando ita præſens eſt in viciniſſimis uteri
locis, in quibus fit conceptio, ut nullo motu opus ſit
ad hoc, ut cum virili ſemine miſceatur; & ſic abſen-
te motu, ceſſat titillatio, ex qua voluptas emergit,
unde eſt quòd aliquæ, ut jam diximus, absque ulla
omnino voluptate, quantum eſt ex parte expulſio-
nis proprii ſeminis, concipiunt; quod & naturali-
ter in ſacratiſſima Virgine Salvatorem Mundi con-
cipiente eveniſſe potuit: & ſic, etiamſi proprium ſe-
men præſtiterit, nulla tamen labe illibatam corpo-
ris mentisque Virginitatem violavit. Sed videnda
inſuper quæ in ſecunda parte in Appendice de ſe-
mine fœmineo attulimus, his non minùs rei verita-
tem atteſtantibus.

Jam verò ad rem noſtram redeuntes, de modo,
quo reddi debet conjugale debitum, verba facien-
da: & Canoniſtæ quidem, ut Summa Armilla, *verbo,* 38
debitum conjugale. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *diſp.* 16.
n. 1. & alii, naturalem modum dicunt eſſe, ut mulier
ſit ſuccuba, vir incubus, omnem autem deviationem
ab hoc modo adverſari aliqualiter Naturæ. Sed ad-
verte, hos non apertè ſe explicare, nam mulier pot-
eſt eſſe ſuccuba, & vir incubus, & tamen deviari à
naturali modo, ut ſi mulier prona jaceat, non ſupina:
oportuit ergo meliùs ſe explicare, dicendo, natu-
ralem modum concumbendi eſſe, ut mulier ſupina
ſuccumbat, vir que illam ſupergrediatur: ut Summa
Ang. 1. *p. verbo debitum conjugale, num.* 25. & Silveſtr.
verb. debitum conjugale, num. 6. *part.* 1. licèt Mercu-
rialis, quem retuli aliàs, *lib.* 3. *harum quæſt. tit.* 1, *quæſt.*
7. *num* 22. ex Lucretio, & Paulo volucrit, *lib.* 1. *de
morb. mulier. cap.* 2. & *lib.* 1. *variarum lect. cap.* 6. na-
turalem modum venerem exercendi eſſe, ut
mulier prona à viro ineatur; nam quòd mulier ſu-
pina virum admittat, magis voluptuoſum eſſe vo-
luit, minùs autem ſecundùm Naturam, quia homi-
nes hac ratione venerem exercent ſtudentes magis
voluptati, quam ex mutuis oſculis, & amplexibus,
& mutuâ inſpectione percipiunt, quàm generatio-
ni, quæ faciliùs ſuccedit, ut cum citatis auctoribus
credit, pronâ jacente muliere, & hoc pacto initâ,
quàm ſi ſupina ineatur. Verumenimverò hanc ho-
rum Doctorum opinionem aliàs *loco citato* confu-
tavimus, & ex Anatomicorum quorundam aucto- 39
ritate demonſtravimus, nequaquam verum eſſe,
quòd faciliùs ſequatur conceptio eo modo, quàm
hoc, quo communiter homines utuntur. Quod
etiam faciliùs perſuadere poteſt id, quod *loco citato*
dix, nempe fœtum eo concumbendi modo conce-
ptum, nunquam in exitu ab utero ſervari naturalem
ſitum, & ſic ſemper maximum negotium parturienti
Matri faceſſere. Corruit ergo, corruente hac ratio-
ne, etiam erronea hæc opinio. Non eſt tamen ne-
gandum, in aliquibus caſibus interdum faciliùs ſe-
qui conceptionem illà ratione congrediendi, quàm
conſuetà; nam experientia docuit Medicos, alios-
que, nonnullas fœminas, quæ per multos annos ob
Matricis depravatum ſitum non conceperant, aut
aliâ etiam ex cauſa, eâ ratione in venere congreſſas,
concepiſſe, patientes nempe ſe pronas per poſticam
partem à viris ſuperiniri; quemadmodum & aliæ
ſunt, quæ faciliùs in uno, quàm alio ſitu congredien-
tes concipiunt, quòd faciliùs virile ſemen excipiant,
ut deinceps, cùm occaſio dabitur, adjiciam: hæc ta-
men in quibusdam particularibus per accidens eve-
niunt. Nobis autem quærendus eſt naturalis modus
exercendi coitum: neque dubium eſt, illum eſſe ma-
gis naturalem, qui magis facit ad conceptionem, 40
cùm fini à Natura intento conſequendo magis ad-
jumento ſit. Hunc ergo modum poſt Hippocratem,
aliosque vetuſtiores, tradunt nonnulli Recentio-
rum, ut Mercat. *lib.* 3. *de Mulier. & Pragn. aff. cap.* 6.
Roderic. à Caſtr. *lib.* 2. *de Nat. mul. cap.* 5. & alii: Eſt
autem hujusmodi, ut Mulier in dorſum jaceat, diva- 41
ricatis, acclivibusque cruribus, capite tantiſper de-
miſſo, & vir illam ſic jacentem ſuperineat; hoc enim
pacto, modicè elevato uteri oſculo, ipſe uterus
promptiùs ad ſe virile ſemen allicere poteſt, & vir
etiam faciliùs prope ipſum uteri oſculum internum
ſemen effundere, unde faciliùs ſuccedit conceptio.
Quæcunque ergo alia coëundi ratio, aut in totum,
aut ex parte impedire poteſt conceptionem, impe-
diendo aut ne facilè virile ſemen excipiat, aut ne vi-
rile membrum tam de facili ad uteri interiora per-

venire possit, aut aliâ quadam ratione, recedet à na-
turali ratione, & habebit semper ob id in se deli
ctum, ut ex Dd. nonnullorum opinione, D.Thom.
in 4. sent. dist. 31. ex quo Summa Silvestr. *verbo deb.*
conjug.num. 7. Summa Ang. *part.* 1. *verbo debitum con-*
jugale, num. 11. Unde præter allatas rationes, ex qui
bus coitus à postica parte celebratus impedit gene-
rationem, eam insuper esse volunt Roder. à Castr. *u-*
bi suprà, quia vir non potest ob natium spissitudi-
nem, & crassitiem ad uteri intimiora suo instrumen-
to pervenire; quanquam veritas est, hoc nullo esse
impedimento, nisi Natium spissitudo monstruosa
esset; aliàs si mulier prona quidem locatur, in ven-
trem tamen non recumbat, sed super genua, faciliùs
pervenit vir suo membro ad uteri intimiora à parte
postica, quàm ab antica; unde, quantum est ex hoc,
nullo modo impeditur conceptio Venerem hac ra-
42 tione celebrando. Sed antequàm ulteriùs progre-
diamur, quæri potest, (licèt hoc ad Canonistas per-
tineat) utrùm deviatio ab hac naturali ratione con-
cumbendi, etiam in his culpabilis existat, qui nullam
omnino spem concipiendi habent, ut in Decrepitis,
aut in gravidis mulieribus, maximè post aliquot
menses, quando neque superfœtationis ullum du-
bium esse potest. Ratio dubitandi est, quia quocun-
que modo reddatur debitum, satisfit cuicunque
Matrimonii fini; deviationem autem à naturali ra-
tione celebrandi coitum, in tantum constat esse cul-
pabilem, in quantum ex ea impeditur generatio.
Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 11. *nu.* 2. ubi ergo nulla
spes sit generationis, nihil interesse videtur utrùm
hoc, aut illo modo concumbas, dummodò Naturâ
non abutaris, quod esset crimen pessimum, nam,
ut dixi, debito matrimoniali, & aliis, si quos fines
Matrimonium præter prolis generationem habet,
absque dubio satisfacere videris.

Ego, non ut sententiam meam in his proferam,
sed per modum ratiocinandi, ad hoc dubium dice-
rem, quòd quandocunque deviatio à Naturali ra-
tione concumbendi nullâ honesta ex causa fiat, sed
ob voluptatem tantùm, semper interveniat aliqua
43 culpa; & moveor ex eo, quòd etiam simplex coi-
tus naturali modo celebratus, factus tamen solâ vo-
luptatis causa, peccatum infert, secundùm aliquos
Dd. saltem veniale. Coninck. de Sacram. *disp.* 34. *dub.*
1. *num.* 12. Adde seqq. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disp.*
11. *num.* 4. Quantò magis si illicito modo ob solam
voluptatem coitus celebretur? quo tamen, vel Ga-
leno nostro teste *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 6. non est homini
44 ob voluptatem utendum, licèt contrarium sentire
videatur Plutarch. *in libro de sanit. tuend.* ubi Vene-
ris finem solam voluptatem esse voluit; sed hic fi-
nis irrationalis mediusfidius est, neque verus, nam
coitum Natura non instituit ad delectanda anima-
lia, sed voluptatem in coitu posuit, ut allicerentur
ad coitum propter generationem, Isaach. *lib.* 5.
Theor. cap. 107. Halyabb. *lib.* 5. *Theor. cap.* 36. Et ex
Canonistis idem Sanchez, *ibid. num.* 6. qui & illud
rectè addit à Medicis & Philosophis desumptum,
non minus scilicet intendi à Natura delectationem
in cibis assumendis ad individui conservationem,
45 quàm delectationem in coitu ad conservationem
speciei. Sed quicquid sit in cæteris animantibus,
homini certè in uxore ex usu Matrimonii voluptas
minimè quærenda; nam benè Verus Imperator, re-
ferente Cœlio Rhodigin. *lect. antiq. lib.* 28. *cap.* 13.
uxoris nomen, dignitatis, non voluptatis nomen
esse asserebat. Relinquam nonnullorum Cano-
nistarum opinionem, de qua Summa Armilla, *ver-*
bo, debitum conjugale, quòd qui non naturali con-
cumbendi modo utuntur, videntur abuti Matrimo-
nii Sacramento; de hac enim ratione ad me non
pertinet considerare.

Licèt autem unicam tantùm coëundi rationem
esse dixerim propriè naturalem, ex eo, quòd ea præ
cæteris ad conceptionem facere videatur, non est 46
tamen hoc ita accipiendum, ut, quemadmodum su-
periùs annuimus, omnis deviatio ab ea omnino ge-
nerationi obsit. quia evenit aliquando, ut conceptio
ex coitu naturali ratione celebrato nullo modo suc-
cedat: succedat autem alia quacunque ratione; un-
de eam ob causam determinatum à Canonistis est,
nullam habere in se culpam deviationem à naturali 47
modo coëundi ad hunc finem, nempe ut faciliùs
succedat conceptio. Brunell. *de Matrim. conclus.* 8.
num. 13. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disp.* 16. *num.* 7.
Alphons. Vivald. *in Candel. aur. part.* 1. *tit.* 17. *rubr.*
de redd. debito conjug. num. 11. quemadmodum ne-
que culpabilis hæc eadem deviatio est, quandocun-
que ex alia honesta causa fiat, ut iidem Dd. dicunt
locis citatis, veluti ad evitandum abortum, vel cùm
non licet ob corporum dispositionem assuetâ ratio-
ne coitum exercere. Hoc autem in tantum esse ve-
rum dicunt, quòd etiamsi talis coëundi ratio impe-
diret, ne mulier totum virile semen suscipere pos-
set, tamen dummodò ex causa fieret, non esset pec-
catum, quia non impediret generationem; dicunt
enim cum Medicis, quòd ex parte tantùm feminis
succedit conceptio: Somma Armilla, *part.* 1. *verbo.* 48
deb. conjug. Summa Silvestr. *part.* 1. *verbo, deb. conjug.*
num. 6. *in fin.* Sanchez *ubi suprà, num.* 5. Diana *resolut.*
moral. part. 3. *tract.* 4. *resol.* 204.

Adverte tamen, hîc neutiquam veram esse Cano-
nistarum, ex Alberto Summæ Silvestr. & Sanchez,
aliorumque opinionem, volentium generationem 49
in nulla coëundi ratione impediri, dummodo coitus
in naturali vase celebretur; prudenter autem eam
rejicit Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 2. &
Medicorum sententiæ sese in hoc remittit; nam sim-
pliciter loquendo omnis deviatio à tradita illa natu-
rali ratione conceptionem aut in totum, aut ex par-
te impedire potest, licèt per accidens interdum eve-
niat, ut eadem deviatio à naturali ratione conceptio-
nem coadjuvet, aliàs aut prohibendo omnimodam
vasorum approximationem, aut os uteri constrin-
gendo, aut contorquendo, aut à suo situ dimovendo,
aut virile membrum cogendo extra opportunum
locum semen effundere, aut alio quocunque modo
hæc deviatio conceptionem impedit; quemadmo-
dum eandem ob rationem cùm vel mulieris habi-
tus, vel uterus, non naturali modo se habet, juvatur
conceptio ex mutatione modi naturalis: sic ventre
alterutrius, vel amborum conjugum nimia pingue-
dine turgente, mulierem à parte postica inire idcir-
co conceptioni opitulatur, quia ex parte antica inire
impedit approximationem convenientem mem-
brorum, & seminis proventum ad uterum; à parte
autem postica facilior approximatio, & promptior
seminis ad uterum accessus. Sic etiam ubi uterus
descendat, is idem situs magis facit ad conceptio-
nem, quia muliere in faciem prona jacente, sublatis
lumbis, uterus in suum locum reverti potest, & sic
faciliùs sequitur conceptio. Eodem quoque pacto,
utero in alterutrum latus vergente, prodest in ad- 50
versum latus jacentem mulierem comprimere, licèt
conjugibus hoc modo, in latus scilicet congredien-
tibus, aliàs difficulter, imò vix ullo modo sequatur
conceptio, quia semen in collum ipsius uteri effun-
ditur, ut dicit Roderic. à Castr. *de Nat. mul. lib.* 3.
cap. 5.

Sed

Sed præterquam quòd, ut dixi, ut plurimùm mutatio modi naturalis concumbendi impedit generationem: Contra id, quod cum aliis citatis Canonistis determinat Sanchez *loco citato disp. 9. n. & disp.*
51 20. *num.* 1. sunt quidam concumbendi modi, qui non solùm conceptionem impediunt, sed sanitati maximoperè officiunt, quod quidem concumbentium culpam graviorem facere, fortasse non erit dubium. Jam ultrà autem processit conclamata hominum lascivia, ut nullæ propriæ sanitatis ratione habita, non contenta iis, quas natura immiscuit in coitu, voluptatibus; majores suâ malitiâ quæsiverit; unde non uni, aut alteri, quos fortè ipsa Natura dictare potuit, modo concumbendi acquievit, sed multiplices adinvenit, potiùs silentio contegendos, quàm summo cum pudore detegendos. Jam verò Cyrenem meretricem duodecim concumbendi modos habuisse, unde Dodecamechanos dicta sit, ex Aristophanis interprete referunt Cœlius Rhodig. *lib.* 14. *cap.* 8. Auctor *in Adagiis*, & Tiraq. *de Leg. Connub. Gloss.* 1. *part.* 1. *num.* 97. ex Suida, qui & Elephantidem quandam modos, & figuras, speciesque, & formas descripsisse, & concubituum schemata depinxisse narrat, quibus Tiberium Imperatorem cubiculo exornasse tradit Sueton. *in ejus vita cap.* 43. & de alia etiam vide apud ipsum, *ibid.* Sed perdita quorundam hominum petulantia superiori sæculo huic rei ita studuit, ut de illis verificari potuerit Ovidii dictum, *lib.* 1. *de Art. amand.*

---- Venerem jungunt per mille figuras.

Et illud Martialis, *lib.* 12. *num.* 43.

Sunt illic Veneris novæ figuræ,
Quales perditus audiat fututor.

Et utinam hæc in præsentiarum non magis, quàm alio quovis tempore vigerent, fortasse non magis difficile fuit antiquitùs, quàm nunc sit, enarrare,

---- Quibus verbis consumbat quisque, modis quot.

Nos autem de his non absque pudore inviti loquimur, non tamen absque summa necessitate; pro Canonistis enim à nobis decidendum est, quinam modi concumbendi magis, aut minùs generationem prohibeant; qui item magis, aut minùs sanitati noceant, ut ipsi deinceps determinent, quantum concumbentes, & quando peccent.

52 Naturali itaque modo jam demonstrato, dicendum est, ab eo omnium minimè recedere, nihilque sanitati obesse coitum, in quo mulier instar Quadrupedum initur prona jacens, elevatis cruribus; magis autem conceptioni obsistit, & magis item sanitati mulieris obest, cùm illa in venerem jacens demissis, extentisque cruribus venerem exercet, pectori enim, & respirationi mulieris situs hic inimicus est, eo maximè in actu, in quo mulier multum se exagitat, atque ut Lucr. *lib.* 4.

---- Exossata ciet omni pectore fluctus.

Vir autem non potest ob natium mutuam compressionem & spissitudinem, membro ad uteri intima penetrare. Conceptionem insuper impedit, & viri sanitati insidiatur, si modo quidem consueto concumbat, sed vir aut alterutrum, aut utrumq; uxoris crus propriis brachiis elevet, atque sustentet, præterquam quòd enim laborem adauget, ejus semen non rectâ ad uteri internum osculū, sed ad superiores colli ipsius uteri parietes ejicitur. Hinc sequitur concubitus in latus, qui etiamsi nihil obesse alterutrius sanitati videatur, conceptionem tamen omnino impedit, sive ille ab antica parte, sive à postica fiat; nullam enim in hoc differentiam agnosco, quantum pertinet ad faciliorem, vel difficiliorem conceptionem; ventris enim extuberantia ab una parte, Natium ab altera, & compressio subjacentis partis à superiore, prohibent necessariam vasorum approximationem; situs autem uterum in latus concidere cogit, ac ipsius osculum constringit, ita ut minùs promptè virile semen possit excipere. Ex quo patet, magis recedere hunc modum à naturali, quam Canonistæ putent, qui parum recedere existimarunt. Summa Ang. *p.* 1. *verb. deb. conjug. n.* 25. Sum. Silvestr. *p.* 1. *verb. deb. conjug. n.* 6.

Subsequitur concubitus, factus utrisque stantibus, in quo conceptio impeditur, & sanitas detrimenti plurimum elicit. 53 Impeditur conceptio, quia os uteri & constringitur, & nimis extenditur, ut dicit Rodericus à Castr. *loc. cit.* sanitas labefactatur, quia cùm coitus per semetipsum hominem debilem faciat, quandocunque erectis hominibus fit, majorem multò affert lassitudinem, Oribas. ex Rufo *lib.* 6. *Collect. cap.* 38. præterquam quòd disponit corpora ad articulares morbos, & ad plerosque alios; unde crediderim, si ulla culpa intervenit in mutatione modi, multò majorem (licèt contrà videri possit) ex hoc concumbendi modo conjuges incurrere, quàm ex ullo eorum alio, quos jam tradidimus. Sed & coitus qui sedente alterutro ex conjugibus, vel utrisque fit, laboriosus est, & conceptioni contrarius, nam sedente muliere internum uteri osculum constringitur, & vasa, seu instrumenta generationis debitè conjungi non possunt; sedente autem viro, eadem inconvenientia subsequuntur, quæ mox addemus numero proximo, sedentibus autem utrisque eadem inconvenientia adaugentur. Omnium maximè & generationem impedit, & noxius sanitati viri concubitus est, cùm mulier virum init, nempe cùm vir succubus est, mulier incuba. Avicen. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 11. Ras. 24. *Cont. in cap.* 1. præterquàm multos e- 54
nim morbos, qui inde sequi possunt, nullo modo conceptio est possibilis. Neq; ullam veritatē habet, quòd mulieres concipere possint, etiamsi membrum virile non intret per uteri claustra, ob uteri facultatem attractricem, ut voluerunt Canonistæ, Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disp.* 16. *num.* 3. decepti omnino ex eo, quod sibi persuaserint ex semine projecto in balneo, aut in lecto, absque concubitu mulieres aliquando concepisse, quod est ridiculum, & aliàs à me confutatum. Itaque hic modus uti à Medicis præ cæteris ad corporis salutem improbatur, ita præ cæteris ob salutem animæ à Canonistis videtur damnandus, quia omnino impedit prolis generationem. Unde videndum, an benè determinaverit Ungarell. *in addit. ad summ. Ang. verbo, debitum conjugale, n.* 25. *litt. b. ex Asten.* in hoc modo concumbendi, eo quòd nec mulier est apta ad semen suscipiendum, nec vir ad infundendum, intervenire peccatum mortale.

Et ex his apparet minus rectè Brunellum *de Spons. & Matrim. concl.* 8. *num.* 13. Summ. Angel. *part.* 1. *verbo, debitum conjugale, num.* 11. Summ. Silvestr. *verbo, debitum conjug. num.* 6. aliosque plures Canonistas determinasse, qualistiam modus deviet à naturali concumbendi ratione, nam cùm deviatio à naturali modo tantò sit magis contra Naturam, quanto promptiùs impedit conceptionem, ut elicitur ex D. Thom. 2. 2. *quæst.* 154. *art.* 12. Less. de Just. & Jur. *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 12. *num.* 80. Sanchez *ubi s. num.* 1. absque dubio modus, quo quadrupedes utuntur, minimè deviat à naturali modo, quia minùs impedit conceptionem, ut jam probavi; contrà autem lateralis concubitus parum quidem deviat à naturali modo secundum figuram, sed maximè deviat quoad finem in concubitu intentum, quia ex eo difficillimè, aut

aut nullo modo sequitur conceptio. Brunellus tamen, & cum eo Sanch. *ubi supra* & alii Canonistæ, qui, cùm Medici non essent, nesciebant qualis modus magis, aut minùs conceptionem impediret, attendebant tantùm ad externam figuram, & sic voluerunt concubitum illum belluarum more nimium maximè esse contra Naturam, quod ex dictis falsum esse constat,

SUMMARIUM.

1 *Conjuges excusantur à redditione debiti, si ea in propria salutis detrimentum sit futura.*
2 *Venus, si quis alius labor, firmas requirit vires.*
3 *Quæ Naturæ sint magis, aut minùs Veneri idoneæ.*
4 *Venerem Melancholicis prodesse, quomodo veritatem habeat.*
5 *Morbis ex Pituita Venus quomodo conferat.*
6 *Quæ ætates Veneri sint magis, aut minus idoneæ.*
7 *Principum partium dyscrasia quomodo à Veneris usu prohibere hominem possit.*
8 *Mulieres magis quàm viri æstate Venerem appetunt.*
9 *Anni temporis conditio quomodo virum prohibere possit à coitus usu.*
10 *Quodnam tempus Veneris usui magis, aut minùs idoneum.*
11 *Coitus quando exercendus, aut vitandus.*
12 *Inanitio quando coeunti possit esse noxia.*
13 *Jejunare an teneantur qui debitum reddere debent.*
14 *Conjux non potest se ita jejuniis macerare, ut impotens ad debitum reddendum inde fiat.*
15 *Qui jejunavit, an teneatur reddere debitum.*
16 *Labor quomodo excuset à reddendo debito.*
17 *Morbus est ex præcipuis causis impedientibus debiti redditionem.*
18 *Coitus non præsumitur in valetudinario.*
19 *Coitus ad sanitatem confert, & est causa curativa multarum ægritudinum.*
20 *Morbi ex pituita quando præbeant legitimum impedimentum utendi coitu.*
21 *Detrimentum, quod timetur ex coitu, debet esse notabile, ut excuset.*
22 *Infrequentata debiti redditione sufficit morbus levissimus, ut excuset, contrà in variori.*
23 *Febres, & morbi cum febre, à redditione excusant.*
24 *Dolores omnes insignes à debiti redditione legitimè excusant.*
25 *Morbi per circuitus revertentes, si sint notatu digni, excusant etiam in eorum intermissione.*
26 *Nervorum morbi qui excusent,*
27 *Morbi somnolenti, & insania, quando excusent.*
28 *Qui morbi oculorum, & Aurium excusent.*
29 *Qui morbi pectoris excusent.*
30 *Qui morbi partium naturalium excusent.*
31 *Morbi Renum qui excusent,*
32 *Vulnera quæ excusent.*
33 *Tumores qui excusent.*

De his, quæ virum à redditione debiti excusare possunt, ex parte sui.

QVÆSTIO II.

EX præcedenti quæstione patet, quòd quanquam
Conjuges ex Justitia teneantur, sibi invicem
reddere matrimoniale debitum, tamen excusantur,
1 quandocunque redditio futura est cum propriæ sa-
lutis periculo; unde non solùm non tenentur eo ca-
su reddere, sed reddendo, & exigendo mortaliter
peccant, Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 2.
& 3. & quia ad Medicum solummodò spectat dijudicare, quandonam coitus possit esse ita noxius, ut notabili discrimini coëuntes exponat, circa hoc jure optimo Medicus venit consulendus Pontius, *ubi proximè, num.* 3. is enim causas, quæ maximè impedire possunt Veneris usum investigans, multum Canonistas juvare potest in determinando, quænam legitimè excusent, quæ non.

Hujusmodi igitur causæ Veneris usum notabiliter impedientes, considerari possunt vel respectu viri, vel respectu mulieris, vel respectu utriusque. Loquamur autem ante omnia de iis, quæ excusant virum reddere debitum uxori ex parte sui ipsius,
dummodo ante omnia admoneamus, omnes hasce
causas respicere magna ex parte virium robur: Ve-
nus enim, si quis alius labor, firmas requirit vires, 2
præsertim in viro; itaque ubi vires ex coitu notabiliter labefactatas iri suspicamur, jam præsens est legitima excusatio non reddendi debitum: vires autem vel ex sua natura debiles sunt, vel ex accidenti dejiciuntur. Ex Natura quidem, ut ob temperamentum, vel ob ætatem, vel ob insignem aliquam principis partis dyscrasiam: Ex accidenti verò, vel ob temporis conditionem; vel ob morbum, vel ob inanitionem, vel ob laborem.

Quoad temperamenta, quæ ipsas Individuorum 3
Naturas dixeris, certum est, & admonent etiam Medici, ut Galenus, Oribasius, Avicenna, & alii locis jam adductis, quòd quemadmodum Naturæ calidæ & humidæ Veneri sunt maximè idoneæ, ita his contrariæ, nempe frigidæ & siccæ, omnino Veneri ineptæ: ut enim illæ sanguine multo, & semine abundant, & ob id validas vires habent, eodem quoque pacto hæ ob contrarias causas viribus sunt imbecillibus. Qui ergo imbecilles habent vires, inquit Galenus apud Oribas. *lib.* 7. *collect. cap.* 27. ità Veneris usu ad summam infirmitatem deveniunt. Considerandum autem esset, quatenus, & quousque hujusmodi Naturæ sufficiant ad coitum, ita ut absque periculo, saltem insigni, possint debito satisfacere. Sed certè non possunt particularia determinari, quamobrem in hoc unusquisque proprias vires, & Medicum consulere debet, adnotando ea, quæ aliàs ex coitu, aut ex voluntaria, vel in somnis facta seminis evacuatione sibi acciderint, & quanam ratione in hoc se habuerit; universaliter tamen hæc ita determinari possunt: Calidas humidasque naturas omnium minimè, frigidas & siccas omnium maximè, ut diximus, à Veneris usu lædi, Averr. *lib.* 5. *Collig. cap.* 12. unde & respectu temporis, & respectu ætatis, & respectu laboris, & respectu frequentanis ipsius coitus, & respectu denique quarumcunque causarum illæ aut nihil, aut parum, vel multum excusari possunt. Calidæ & siccæ naturæ licèt facilè resolvantur, medio tamen modo se habent, quia sanguine abundant, multoque spiritu & calore; unde facilè, quod facilè deperdunt, recuperare sunt aptæ. Frigidæ & humidæ, eo quòd multo calore non abundent, his multò minùs Veneri sufficiunt. Quanam autem ex ratione Aristoteles, & Rufus dixerint, Venerem Melancholicis prodesse, qui tamen Naturæ sunt frigidæ & siccæ, ambigere li-
cèt; dici tamen potest, non his, qui à Natura, quòd 4
paucissimo calore sint dotati, sed his qui ex accidenti, in quibus aliàs calor vigere potest, fiunt Melancholici, Venerem prodesse. Idem dubium etiam de Hippocratis, ejusdemque Aristotelis sententia insurgere potest, quòd dixerint, coitum prodesse
morbis ex pituita: nam si sic est, videretur etiam di- 5
cendum, Pituitosis naturis, frigidis nempe & humidis, quæ multâ pituitâ abundant, Venerem esse proficuam. Verumtamen non idem est dicere, Venerem prodesse morbis ex pituita factis, & Venerem prodesse Naturis pituitosis; nam pituitosæ Naturæ debili calore sunt præditæ, & modico sanguine abundant; at qui patiuntur morbos pituitosos, poterunt aliàs multo calore abundare, & sanguine, & vires integras sortiri: sic autem à Veneris usu juvari poterunt evacuando per Venerem pituitæ copiam, absque eo, quòd viribus destituantur, aut proprium corpus nocuâ refrigeratione labefactent.

De Ætatibus autem ita cum præcitatis Docto- 6
ribus determinandum: Juventus quidem, quòd &
spiritu,

spiritu, & calore, & viribus præ cæteris sit prædita, præ cæteris quoque Veneris operibus vacare tutò potest. Ab hoc autem tempore, quod in hoc negotio à vigesimo primo anno enumerare libet, quando jam corpus suum totale incrementum sortitum est, succedit procedendo usque ad quadragesimum, vel quadragesimum quintum; ætas verò quæ huic succedit, usque ad quinquagesimum, vel quinquagesimum quintum, medio modo se habet; abhinc ita ætatem excusare dixerim, ut legitimum impedimentum præstet reddendi debitum, aut omni ex parte, aut saltem ex majori, ita ut si anteacta ætate quis reddere consuevisset bis singulis hebdomadis, ab inde sufficeret reddere semel in mense, quòd ab ulteriori redditione insigniter lædi possit; imminet enim huic ætati ex frequentiori coitu evidentissimum sanitatis periculum. Sed tamen hæc nihil per se operantur, nisi simul vires cum ætatibus considerantur: nam, ut non semel diximus, Ætates non annorum numero, sed virium robore sunt metiendæ. Verumenimverò Ætas, quæ Juventutem præcedit, nempè ante annum vigesimum primum, quemadmodum acutioribus Veneris stimulis conflictatur, ita minùs rationabiliter, minusque discretè & exigere, & reddere debitum solet; illud tamen certum est, hanc ætatem eò magis Veneris usu lædi, quò tenerior est, & idcircò in prima pubertate tanti æstimarem [hanc rationabiliter] timendam læsionem, ut saltem ab iterata per singulos dies redditione jure excusari etiam robustiorem adolescentem posse crediderim, coitus enim tum temporis, cùm nempe hircire, aut catulire, ut ajunt, homines incipiunt, & corporis incrementum impedire, & vires insigniter labefactare, & hominem ad multos morbos disponere potest: quin & imbecillem prolem, morbisque obnoxiam expectare ex hujusmodi horum frequentata conjunctione conveniens est.

7 Ab his considerandum est de Principum partium naturali debilitate; fit enim interdum, ut corporis quidem Natura, Temperamentum, & robur Veneris laboribus facilè sufficiant, sed vel capitis, vel cordis, vel stomachi imbecillitas huic rei mirum in modum obstare videatur. Neque dubium est, naturales hasce principum, vel præcipuarum partium debilitates & constitutiones evidentem causam præbere posse concumbentibus, ut in difficiles, perniciosos, lethalesque earundem partium morbos labantur: legitimum ergo hæ ipsæ impedimentum dabunt reddendi debitum. Sed de his plura exarabimus, cùm de morbis hanc eandem debiti redditionem impedientibus verba faciemus.

Jam verò ad ea, quæ ex accidenti eveniunt, considetanda properemos, & primo loco se offert Anni
8 tempus, circa quod illud antè ex naturalibus denuò adnotabimus (nam & aliàs adnotavimus) mulieres magis appetere coitum vigente æstu, quàm alio quovis anni tempore, quod etiam ex Hesiod. & Aristot. pluribus in locis, præcipuè verò *lib. 4. Probl. cap. 26.* & Plinio, adnotavit ex Jurisconsultis Tiraq. *in leg. Connub. lib. 9. Gloss. 1. part. 9. num.* 125. & ar-
9 dente præsertim Sirio, salaciores sunt, quando maximè viribus Viri languent; cùm ergo tunc evenire facilè possit, ut mulieres debitum frequentiùs exigant, videndum, an temporis conditio viros à redditione sufficienter excuset; dicendumque videtur, anni tempora aliquando in totum, aliquando ex parte excusare posse; nam in totum excusare potest æstas vigens, ut ardente caniculâ, unde dies caniculares determinantur; tunc enim ob summam virium imbecillitatem, & ob facilem earum resolutionem, ob præternaturalem calorem facilè conceptibilem, summum imminet ex coitu periculum. In assuetis tamen hoc non habet ita locum, ut in totum excusari possint, sed maximâ ex parte, ut si consueverint bis in die, non excusabuntur ab unica, vel repetita etiam redditione singulis hebdomadis, durante æstu; ex hac enim notabile nocumentum non reportabunt.

Porrò Medici, cùm inter Anni tempora vernum 10
dixerint esse Veneri aptissimum, cætera suspecta habuerunt, omnium tamen maximè æstivum, ob caloris naturalis pauperiem, ejusque facillimam resolutionem, viriumque, ut dixi, summam imbecillitatem, alia verò duo, hyemale nempe, & Autumnale, licèt non utilia esse pronunciaverint, non ut æstivum tamen ab aliquibus vituperantur, licèt plerique fuerint, qui non Æstivum, sed Autumnale præ omnibus damnandum esse ad hunc effectum existimaverint, quod & corpus imbecilli adhuc calore donetur, & multis, variisque excrementosis abundet humoribus: & videtur quidem, quòd quemadmodum coitus frigidis & siccis Naturis est inimicissimus, sic etiam in Autumno, qui frigidus & siccus suâ naturâ est, magis quàm in alio quovis tempore, nocuus futurus sit. Quod si ita est, Autumnus non minùs quàm Æstas, à debiti redditione excusabit, licèt vulgus contrarium persuasum habeat; In Æstatis enim fervoribus ab uxoribus recedunt, advenienta autem Autumno ad earum redeunt congressus, juxta vulgatum proverbium. Ergo Hyemale tempus medio modo se habebit, ut non quantum vere, coitu absque incommodo viri uti possint, nec ut in Æstate, & in Autumno excusentur.

Considerarunt porrò Medici, in hac ipsa re, etiam
particularis totius diei tempora, & quæ cum iis cor- 11
poris eveniunt mutationes, ut an jejuno, vel pasto homini coitus magis nocuus, aut proficuus sit; an ante, vel post somnum celebrandus; an vespere, cùm quis it cubitum, an de mane, antequam è lecto homo surgat, sit conducibilior. Nos Galeni, aliorumque Medicorum auctoritate ducti, dicamus, recentes satietates, & ebrietates semper esse vitandas, periculum enim minantur: Videndum ergo an prægressæ à debiti redditione excusare debeant, Famem quoque esse cavendum certum est; jejunia ergo à coitu abstinendum, unde & jejunus homo excusabitur: non pro unica vice, sed si frequenter jejunus concumbere cogeretur. Optimè verò quis concumbet à cibo, inquiunt Medici, qui ad satietatem non sit ingestus; & cùm satius sit viro uti coitu cùm cibum moderatè sumpserit, à cœna quidem opportunè id fiet; concubitus verò, qui mediâ nocte, & qui sub Auroram fiunt, habent omnes cum se aliquod periculum, & licet hæc leviora forte sint, quàm ut virum excusare à debiti redditione possunt, tamen si uxor frequentaret exigere semper horis hujusmodi non opportunis, non esset detrectandum, virum legitimè excusari posse; sunt enim qui ex coitu tunc facto in stomachi cruditates, dolores, vertigines, capitis debilitatem, & alias non contemnendas infirmitates incidant.

Cæterùm inanitio notatu digna, vel Naturâ fa- 12
cta, vel arte, aut quomodocunque procurata, ex qua vires quoquomodo sint dejectæ, legitimè viderentur excusare à redditione debiti, cùm post tales inanitiones concumbere, sit mortis periculo sponte occurrere; ut post insignem corporis dejectionem, post notabilem sanguinis undecunque evacuationem, post vomitum copiosum, post uberem su-

ſudorem, & in ſumma, poſt quamcunque inanitionem; ſic etiam poſt jejunium, tale nempe, in quo nihil homo ingeſſerit, quod non minùs inanire cor-
13 pus eſt aptum. Circa quod tamen dubitari poteſt primò, an qui debitum redditurus eſt, teneatur jejunare; & circa hoc, non minus quàm circa alia determinanda; vires, ut admonuimus, examinandæ, quæ ſi validæ ſint, & debitum moderatè ſit reddendum; nihil quicquam impedimento eſſe cenſuerim debiti redditioni, ſi jejunium juxta Eccleſiæ Catholicæ ritum ſit obſervandum, nempe ut ſemel in die ad libitum comedamus quicquid libuerit, carnibus, lacticiniis, ovisque exceptis, permiſſo inſuper veſpertino jentaculo, quod affluentius ea de cauſa, ſiquando opus fuerit, deſumi poterit. Aliàs verò ſi jejunium rigoroſius eſſet, & plurium dierum futurum ſit, ut ſi triduo cum pane, & aquâ ſit jejunandum, tunc certè ob imminentem virium dejectionem non poſſet abſque periculo homo jejunare, ut ſi fortè id eſſet alicui pœnitentiâ injunctum; nam tunc magis tenetur ſatisfacere debito, ad quod ex Juſtitia tenetur. Adverte autem, unius diei jejunium ordinarium nihil notabilis detrimenti afferre poſſe ei, qui redditurus eſt debitum, juxta id quod in uſu habet; contrà autem ſi plurium dierum, ut eſt Quadrageſimale.

Nota ulteriùs; ſecundum Canoniſtas non poſſe
14 Conjugem ſe jejuniis, & abſtinentiis ita maccrare, ut evadat impotens ad reddendum, Somma Armilla, *verbo, debitum conjug.* Summa Silveſtr. *verb. eod. num. 2. part. 1.* Coninch. *de Sacram. diſp. 34. dub. 2. num. 18.* Pontius *lib. 10. de Matrim. cap. 3. num. 7.* Sanchez *de Matrim. lib. 9. diſp. 3. num. 7.* quod in tantum verum eſt, ut non ſolum habeat locum ubi impotens evaderet, ſed etiam ubi deformis ex hoc redderetur, & maximè mulier, quam volunt ex hoc mortaliter peccare, quia daret cauſam, ut odioſa
15 apud virum ſuum evaderet, qui facilè inde occaſionem haberet committendi adulterium, ut proſequitur Sanch. *de Matrim. lib. 9. diſp. 19. num. 4.* Et ex his etiam ſatisfieri poteſt alteri dubio, num ſcilicet qui jejunavit, teneatur reddere debitum; nam vir mediocris virtutis, nempe qui commune hominum robur adæquet, non excuſatur ex ordinario unius tantùm, aut alterius diei jejunio à debiti redditione; ſecus autem ſi fuiſſet plurium dierum, & multò magis ſi jejunii ordinarii rigorem tranſcenderet, ut ſi fuiſſet cum pane & aqua. Sed in his quoque virium robur attendendum, nam quantumvis arduo, & longo quis jejunio maceraretur, intra terminos tamen ordinarii, ac diurni jejunii loquendo, dummodo vires ſufficerent, non excuſaretur à debito reddendo in totum, nullo imminente ſanitatis periculo.

16 Sequitur poſt hæc labor, qui ſi vel jam præceſſerit; vel de neceſſitate poſtmodum futurus ſit, dummodò ſit notatu dignus, à Veneris uſu ita hominem prohibet, ut niſi omnem ſalutis aleam currere velit, ab eo abſtinere debeat; licèt enim ut Ruf. apud Oribaſ. *lib. 6. c. ult.* dicebat, putaverint Medici nonnulli, ſolvi concubitu labores, nempe concubitum eſſe pro remedio laborum, tamen, ut ipſe Rufus addebat, malè hi ſentiunt, cùm imbecillitas eſſe non poſſit laborum remedium: nam ipſa ratio ſuadet, ut ex Hippocrate Galenus dicebat *in 3. de morb. vulg. comm. 3. text. 31.* labori laborem non mederi. Et tamen non videtur abſque apparenti ſaltem ratione dixiſſe Medici illi, ſolvi concubitu labores, nempe concubitum eſſe pro remedio ejus laſſitudinis, quæ laborem conſequitur; fit enim hæc à confertim facta, ac multa ſpirituum reſolutione ex incaleſcentia ſanguinis per laborem. Levis ergo concubitus, ſanguinem modicè refrigerando, cauſam tollit majoris reſolutionis ſpirituum, ſicque aliquo modo labori mederi poteſt; ſed neque vera omni ex parte eſt ea Galeni aſſertio, quòd labor labori non medeatur, quia ſi Celſo credimus *lib. 1. cap. 3.* levat laſſitudinem, etiam laboris mutatio, eumque quem novum genus ejuſdem laboris preſſit, id quod in conſuetudine eſt, reficit.

Quicquid autem de hac ratione ſit, certum eſt laborem excuſare à debiti redditione, quod intelligendum, ut annuimus, de labore immodico & inconſueto, nam ſi aliàs ita quis ſe aſſueverit, ut poſt familiarem, quotidianumque laborem concumbat, & ex hoc nihil jam detrimenti perceperit, non erit hic labor ſufficiens ad excuſandum: immoderati enim labores dicendi, qui ultra virium tolerantiam, vel ultra conſuetum fiunt; ſemper autem immoderati dicuntur in relatione ad ipſum laborantem, nam qui labor reſpectu Socratis erit levis, gravis immoderatusque erit reſpectu Calliæ, & ſic ex uno, eodemque labore, quoad quantum, Callias excuſari poterit à redditione debiti, Socrates nequaquam, ex eo quòd Calliam, vel quia nõ eſt aſſuetus, vel quia imbecilli corpore eſt, inſigniter debilem faciet: Socratem, vel quòd ſit aſſuetus, vel quòd firmo ſit, ac robuſto corpore, ne afficiet quidem. Sed de labore aliàs *lib. 5. tit. 1.* diſſerui.

Remanet tandem inter cauſas virum excuſantes à debiti redditione, de Morbo conſiderare: firmabimus ergo primò hanc concluſionem, omnibus Medicis, ſed quid inquam Medicis, omnibus profeſſoribus, imò & ipſi imperitiſſimo vulgo acceptiſſimam, Morbum eſſe ex præcipuis cauſſis impedientibus Veneris uſum: Eſt enim Morbus res præter naturam, & Naturæ ipſi inimica, unde in quovis morbo ſupponitur Naturæ debilitas, & nativi caloris ſuccumbentia. At veneris uſus, & multo calore naturali indiget, & proſperã requirit valetudinem, 17
nam ipſa corporis valetudine, ut dicebat Ariſtot. 8. *de hiſt. anim. cap.* 18. animalia quæcunque ad coitum excitari ſolent; atque eadem ex cauſa prudenter apud Juriſconſultos dictum reperies, & communiter ac- 18
cipi, Coitum in valetudinario non præſumi. Maſca. *de probat. concl. 312. nu. 16.* quanto magis non præſumendus in eo; qui jam ægrotat?

Licèt autem conſtet, ut aliàs etiam probavi, coi- 19
tum non modò ad tuendam ſanitatem aliquando conferre, ſed eſſe cauſam curativam plurimarum ægritudinum, ut cum Hippocrate, Ariſtotele, Galeno & Avicenna, aliiſque præcipuæ auctoritatis Medicis dicit univerſa Medicorum ſchola, quemadmodum recenſui *lib. 6. tit. 1. quæſt. 5. num. 5. & ſeqq.* maximè autem opitulari morbis ex pituita genitis, ut poſt Hippocratem ſignanter firmat Ariſtot. *lib. 1. problem. num. 51.* quod, quâ ratione fiat, exponunt Doctores ibi, & poſt Conciliatorem, Septalium,
Guaſtavinium, alii recentiores, tamen hi ipſi morbi 20
legitimum impedimentum præbere debent in Veneris uſu, quia quandocunque coitus pro cura alicujus morbi ſit exercendus, non debet, qui coiturus eſt, alterius voluntate adſtringi, ſed libitu ſuo, & quando opportunitas exigit, concumbere; aliàs non modò Venus morbum non curabit, ſed eum adaugebit, aut hominem in pejores morbos conjiciet. Non tamen dubitandum, quòd, ſi uxor opportunè petat, & redditio ſit ceſſura in viri utilitatem, etiam morbi detenti, vir teneatur, modò id illi conſtet, reddere debitum; contrà autem, ſi extra opportunitatem exigat.

Sed

Sed qualisnam Morbos ad hunc effectum dici debet sufficienter excusare? num sufficienter qualiscunque, etiam levissimus? Advertendum circa
21 id, quod detrimentum redundans viro ex debiti redditione, ut ipsum legitimè excuset, debet esse notabile, aliàs si modicum futurum sit, non legitimè excusabit, quia præponderat illi lex Justitiæ obligans ad debitum reddendum, Sanchez *de Matrimonio, disput.* 24. *num.* 2. *libro* 9. Pontius *ibid. li-*
22 *bro decimo, cap.* 14. *num.* 3. Quâ veritate stante, dicendum primò, In frequentata debiti redditione sufficere, ut morbus sit levissimus, ad hoc ut excuset, quia frequentia coitus exhauriendo spiritus, absumendoque substantiam ultimi alimenti, ex levissimo morbo, maximè si aliqua dispositio, aut morbosus apparatus adsit, facilè potest facere, frequentia autem, & raritas coitus desumenda juxta hominum robur, consuetudinem. At in rariori debiti redditione, in viro alioquin mediocris fortitudinis, non satis est quicunque levis morbus ad excusandum: Natura enim, etiam in ipsis morbis alicujus considerationis, salubriter sponte semen excernit, maximè in assuetis. Morbus ergo qui legitimè excuset, debet esse talis, ut insigniter lædat operationes, & vires aliquo modo dejiciat.

23 Cæterùm circa morbos universaliter primò ita videtur pronunciandum, Morbi omnes, qui aut febres sunt, aut febres conjunctas habent, quæcunque tandem illæ sint, aut continuæ, aut intermittentes, aut lethales aut non lethales, aut acutæ, aut chronicæ, aut essentiales, aut accidentales, aut Ephemeræ, aut putridæ, aut habituales, omnes, ac singulæ hominem ab omni coitus usu prohibere debent, ob damnum notabile ab ejus usu emergens: quia cùm in febre calor vigeat præter naturam, certè necesse est naturalem calorem succumbere: at in Veneris usu, ut jam sæpe diximus, calore naturali multo quidem, ac vegeto est opus. Si ergo ex coitu ob seminis excretionem calor naturalis debilior reddatur, jam absque ullo dubio naturam summopere lædi necesse est. Imminente ergo notabili, ac insigni periculo ex coitu, febris quæcunque erit legitima causa non reddendi conjugale debitum.

24 Secundò dolores omnes insignes, & maximè nobiliorum partium justo impedimento sunt, ne vir reddere possit debitum: nec quicquam interest utrùm à causa calida, vel à frigida dependentiam habeant: cùm enim in omni dolore notatu digno fiat maxima spirituum resolutio, ex qua vires dejici mirum in modum non est dubium, & in Veneris usu hæc spirituum resolutio, & ob evacuationem utilis ac spirituosæ materiæ, & ob laborem, & ob voluptatem multò magis adaugeatur, consequens est, Veneris usum notabile afferre periculum, ubi dolor aliquis virum exerceat, qui insignis sit, & idcirco hujusmodi dolorem semper dare legitimam causam non reddendi debitum. Imò non solùm hujus generis dolores excusare debent, dum adhuc vigent, sed etiam per aliquod tempus post eorum remissionem, ob eandem virium dejectionem, quas refici ante usum Veneris undequaq; est necessarium. An autem excipi dolores debeant, qui à multitudine sanguinis originem habent, vel à retento semine, dubium esse posset, quia videmus in his casibus Medicos copiosa sanguinis evacuatione uti: rationabile ergo fuerit, etiam seminis evacuationem adjumento esse. Sed hoc potiùs haberet locum in retento semine, quàm in dolore à sanguinis copia: certum tamen est minus multò nocumentum hominem, in his doloribus à sanguine, ex Venere perceptum, quàm ex aliis.

Tertiò, morbi omnes, qui facilè insultus, & exa- 25
cerbationes habent, ex erratis in victu, aut undecunque, etiamsi præsentes non sint, sed aliàs familiares existant, dummodo sint notatu digni, legitimè virum excusare possunt à debiti redditione: non solùm enim quia veneris usus potest eos morbos facilè excitare, excusare debent, sed etiam quia possunt eos pejoris conditionis efficere, ita ut non solùm aliàs consuetam afferant molestiam, sed vitæ evidentiùs insidientur, tales sunt Capitis dolores periodici, Apoplexia, Epilepsia, Vertigo, Paralysis, Asthma, sanguinis sputum, & stomachi dolores, dolores item Colici, Iliaci, Nephritici, articulares, & alii id genus: quod tunc absque dubio locum habebit, cùm idem vir aliàs semel atque iterum Venere usus, eorundem morborum insultus esset expertus.

Atque his quidem sic universaliter determinatis, ad particulares jam morbos devenientes, dicamus 26
primò, capitis morbos, qui nervis quoquo pacto sunt infensi, etiamsi leviores sint, licitè à debiti redditione virum excusare: cùm enim Venus nervis sit maximè inimica, Rasis 24. *Contin. cap.* 1. *in princ.* & morbi Nervorum ex quacunque leviori causa irritentur, certum est eos ex Veneris usu mirum in modum irritari posse. Itaque non modò Apoplexia recens prægressa, Epilepsia, insignis Paralysis, convulsio, aliique his similes morbi à redditione debiti excusare debent, sed etiam membrorum permanens torpor, paralyses leviores, Incubus, Scotomia, sive Vertigo, & siqui alii hujus generis sunt, sed priores non modò legitimè excusare debent, dum actu molestant, aut de recenti molestaverint, sed etiamsi jam per nonnullos dies præterierint, qui plures, aut pauciores esse debent, juxta majorem, & minorem morborum fortitudinem. Coitus enim facilè eos morbos in personis ad eos dispositis excitare potest, & vitæ evidenti periculo hominem subjicere.

Porrò morbi omnes somnolenti, non solùm quia 27
ut plurimùm febrem adjunctam habent, sed quia à frigida causa originem ducunt, debilem calorem supponunt, maximè in Cerebro, cui Venus ex sua natura apprimè est inimica, excusant à debiti redditione: tales sunt Letargus, Caros, Catoche, Catalepsis, Coma, seu Cataphora, vel Subeth, vel Sopor, & hujusmodi: quibus tamen præsentibus certum est incassum uxorem petere debitum, quæ tamen tunc peccaret exigendo, vir autem etiam iisdem morbis remittentibus excusari debet. Addendi insuper soporosis, seu somnolentis morbis alterius generis alii, nempè Insaniæ quodcunq; genus, ut Melancholia, Mania, Lycanthropia, oblivio, & hujusmodi, omnes enim insigniter à Veneris usu irritari possunt, & in deteriorem conditionem ægrum conjicere. Quamquam verò Aristot. *lib.* 4. *Problem.* 31. Paul. *lib.* 1. *c.* 35. Oribas. ex Rufo *Collect. lib.* 6. *cap. ult.* Avic. 3. *lib. fen.* 20. *tract.* 1. *capitt.* & 20. 4. *tractat.* 10. *cap.* 10. & inter Jurisconsultos ex Homero Tiraq. *de Nobil. c.* 30. *n.* 195. & *de leg. Connub. Gloss.* 15. *num.* 58. voluerint, Venerem, ut aliàs dixi, Melancholicis, morbisque Melancholicis esse proficuam, tamen hoc universim, & simpliciter verum non est, ut ibi expositores percurrunt. Nam in Melancholicis, & morbis Melancholicis aut frigiditas, aut siccitas, aut utraque simul qualitas mirè exuperat, aut etiam alterutra: Venus autem refrigerat, & siccat, spiritusque

exhauriat, quorum exiguam Melancholici, ut plurimùm, copiam habent.

Superiores morbos subsequuntur ægritudines 28 oculorum, quorum illi, qui visioni quoquomodo incommodant, maximo impedimento sunt in reddendo debito conjugali, quia cùm omnibus sensibus Venus sit infesta, præ cæteris maximè visui obest. Rasis ex Aristot. 24. *Contin. cap. 1. in princ.* quia cùm indigeat tenuiorum spirituum ope, illis exhaustis insigniter labefactatur. Sunt verò hujusmodi morbi Ophthalmia frequens, Oculorum ulcera, & vulnera, Albugines, Pupillæ dilatatio, & Tabes, Suffusio seu Cataracta, Glaucoma, Offuscatio, Obscuritas sive Amaurosis, Hebetudo, Nyctalops, & id genus alii. Nec minori consideratione dignum impedimentum est, quod præbent morbi sensum Auditûs labefactantes, nam & huic sensui noxia Venus est. An autem insignis Auditus læsio, quæ ex redditione debiti provenire possit, sufficienter virum excuset, Canonistæ determinent. Illud certum est, frequentatum Veneris usum totalem Auditus deperditionem minari, in his qui sensum hunc debilem sortiuntur, aut aliter læsum habent. Quod si sufficiens causa est non reddendi debitum, certè virum ad frequentem redditionem non teneri dicendum, si hunc sensum malè dispositum habeat.

29 Succedunt prænominatis Pectoris morbi, de quibus peculiariter dicebat Rufus apud Oribas. *ubi proximè*. Habenda quoq; est ratio omnium morborum Thoracem obsidentium, aut quos obsessuros esse suspicamur, rectè quidem addidit, *Aut quos obsessuros esse suspicamur*, quandoquidem Venus pectori est adversa, ipsumq; pectus, ac viscera in eo contenta ex Veneris usu debilitentur. Ubi ergo aut naturalis pectoris debilitas, aut ejusdem angustia, aut insignis cordis dyscrasia, aut Pulmonum flacciditas, aut arteriarum obstructio, vel alia quæpiam similis causa, aut spirandi difficultatem, aut syncopen, aut sanguinis sputum, aut Cordis tremorem, vel aliumquendam hujusmodi affectum minentur, certè legitima causa subest virum omninò excusans à conjugalis debiti redditione.

Subsequuntur morbi partium naturalium, & 30 primò Hepatis, Lienis, & ventriculi. Harum ergo partium frigidæ intemperies, quæ insignes fuerint, possunt excusare virum à debiti redditione. Veneris enim usus sanguinis meliorem partem exhauriens, facilè cachexiam, Hydropem, insuperabiles cruditates, aliosque hujusmodi affectus facili negotio excitare potest, quos hominem in evidentissimum vitæ periculum præcipitare certum est. Dissimilia quidem incommoda afferre potest exuperans earundem partium sicca intemperies, quæ neq; prorsus contemnendo periculo hominem exponeret, Venus enim exsiccat: quæ ratio est, ut Melancholicis adversissima censeatur. Aliæ verò dyscrasiæ, calida nempe & humida, non tanti videntur faciendæ, ut in totum à redditione debiti, aut magna ex parte excusare possint, cùm non adeò inimicam Venerem experiantur. Sed si verum est supradictas partium intemperies hominem aut universim, aut in parte excusare à debiti redditione, multò magis verum erit excusare aliquos morbos prædictarum partium, qui ex aliqua ex supranominatis dyscrasiis originem trahunt: talis est Hepatis imbecillitas, quâ qui laborant, Hepatici ob id dicuntur, Hydropis species omnes, non in facto esse tantùm, sed etiam in fieri: quin & Cachexia, quæ Hydropem præcedit, Morbus Regius contumax, ventriculi recurrentes dolores, rebelles cruditates, Inappetentia non facilè superabilis, Cardialgia, & si qui alii morbi notatu digni sunt, qui aliquam ex prænominatis partibus obsidere consueverint, & maximè ventriculum, quia coitus, ut inquit Rasis 24. *Contin. cap. 1.* res efficacior in debilitate virtutis facienda in stomachu: hoc est, ex cæteris omnibus causis magis efficax ad debilitandum stomachum, & ideò, addit, abstinentia ejus conservat virtutem stomachi. His etiam adnumerandi aliqui harum simul partium, & intestinorum affectus, ut insignis diarrhœa, Cœliaca passio, Cholera, Lienteria, Dysenteria, Fluxus Hepaticus, aliaque nonnulla fluxus genera: Intestinorum, ventrisque insignes dolores, & maximè Ileos, Volvulus etiam dictus, & Colicus. Quoad inappetentiam tamen, & longos fluxus, Rufus apud Oribasium, *loco citato*, voluit hos morbos Veneris usu aliquando sanari, sed id multâ cautione executioni demandandum esse norunt Medici. Jam nota quoque est Hippocratis sententia, Dysenteriam solvi à corpi scortatione: ex quo doctus Amatus Lusitanus *Curat. Medic. cent. 2. cur. 47.* coitum leniter factum idem præstare experientiâ docuit. Sed quæ pro remedio sanitatis usurpantur, non facilè secundum alterius voluntatem usurpari possunt.

Inter naturales partes Renes etiam sunt, Vesica, & Testes, harumque morbi notatu digni, & qui justam excusationem viro præbent non reddendi debitum sunt, Dolores Nephritici aut præsentes, aut familiares, hoc est, qui qualiber ex occasione reversionem faciunt, Renum ulcera, urinæ suppressio, stillicidium, Diabetes, & siqui alii sunt prædictis non dissimiles, Gonorrhœa vera, nam pseudogonorrhœa, quæ est materiei cujusdam, non tamen propriè seminalis ex genitalibus profluvium, non est sufficiens causa excusans, quemadmodum neq; alii quidem leviores morbi, ut Herniæ species omnes, non tamen magnæ, nam magnæ possent magna ex parte excusare, quia frequentia coitus vias magis aperiendo, & partes caloremq; earum debilitando, potest eos morbos insigniter facere deteriores. 31

Post hæc sese nobis offert aliquid dicendum de vulneribus, quæ nisi ita exigua sint, ut in nulla consideratione haberi debeant, pro eorum gravitate aliàs magis, aut minùs excusabunt. Semper autem legitimè excusabunt dum vigent, sed gravia absq; dubio ad multò longiorem terminum, imò si partium nobiliorum sint, & maximè Capitis, non solùm dum vigent excusare debent, sed etiam per totum vitæ curriculum, saltem à frequentiore redditione: quia magna vulnera nobiliores partes obsidentia corpus in posterum mirum in modum debilitatum relinquunt, quin & hominem, ut aliàs dixi, sterilem reddunt: imò non vulnera solùm, sed etiam vehementes quarundam ex illis partibus percussiones, ut Capitis, Spinæ, vel Cervicis, eandem afferunt excusationem: in tantum enim hominum vires naturales dejiciunt, ut eos in Venerem posthac reddant notabiliter segniores, ut notat Alex. Bened. *lib. 24. Pract. c. 12.* Sed & magna ulcera pari impedimento, aut non multò minori esse debent, nam dolore, & perenni sanguinis, aut puris, aut cujuscunque materiæ, etiam inutilis, expurgatione debilem hominem ita reddunt, ut frequentiori Veneris usui absq; vitæ dispendio sufficere non possit, &, si proprias vires expetiatur, facilè succumbat. 32

Erat postremò aliquid dicendum de morbo

Gallico

Gallico, & de Cutaneis morbis, de utrisq; tamen convenientiori loco agemus. Addendum tantùm, Tumores etiam externos non asperoabiles, hominem urgentes, illum à debiti redditione magna ex parte excusare, nisi ignobiliores partes occupaverint aut magnitudinis sit non considerabilis.

SUMMARIUM.

1 *Non est par ratio viri, & uxoris in reddendo debito conjugali.*
2 *Mulier satisfacit debito, patiendo se à viro moveri absque eo quod semen emittat.*
3 *Non licet negare debitum, ne plures filii nascantur, sed licet abstinere ob id a coitu.*
4 *Multa à redditione debiti excusant Virum, quæ non excusant Mulierem.*
5 *Qualisnam morbus esse debeat, ut mulierem à debito reddendo excuset.*
6 *Qui morbi mulierem à redditione excusent.*
7 *Peculiares morbi mulierem excusantes.*
8 *Fluxus menstruum diuturnus, & morbosus, an mulierem excuset.*
9 *Uteri morbi mulierem excusantes.*
10 *Affectiones hysterica quæ excusent.*
11 *Tempore Menstrui an debeat reddi debitum.*
12 *Quandonam coire tempore menstrui, omni culpâ careat.*
13 *Majus periculum imminet coeunti cum puerpera, quàm cum menstruata.*
14 *Puerpera quanto tempore à coitu abstinendum.*
15 *Pragnans an excusetur à debiti redditione.*
16 *Distinctio Sannazarii de usu coitus in pragnantia examinatur, & n. seqq.*
18 *Veneris usus in pragnantia quando concedatur à Medicis in postremis mensibus.*
19 *Quodnam, ultra Abortus periculum, immineat pragnanti ex Veneris usu.*
20 *Superfœtatio mulieri, & fœtui periculosa.*
21 *Mulier quæ in partu periclitari solet, an excusetur à redditione debiti.*
22 *Mulier an possit non seminando impedire conceptionem si in partu periclitari soleat.*
23 *Lactans an excusetur à reddendo debito.*
24 *Ex Veneris usu in lactante muliere duplex imminet periculum lactenti puero.*

De his, quæ Uxorem à debito reddendo excusant, ex parte sui.

QUÆSTIO III.

1 NOn est par ratio Viri, & Uxoris in reddendo debito, quoad excusationem ex aliqua ex caussis nominatis in superiori quæstione provenientem, quia multa excusare possunt Virum à reddendo, quæ nequaquam excusabunt Mulierem, idque non ex uno, sed ex multiplici capite, & primò ratione laboris, qui major absque dubio est, concitatiorque fit ex parte Viri. Secundò, ratione modi concumbendi, plerumque enim Mulier in dorsum jacet, unde veluti requiescens concumbit, neque laboris multum impendit, nisi volens: Vir autem illam supergressus perenni motu, & concitatâ impulsione.

- - - sollicitat spatium decurrere Amoris.

Tertiò, ob copiosiorem seminis quantitatem à viro profusam, quàm à muliere, quod etiam est materiæ utilioris, quàm semen fœmineum, quia magis spirituosa, licèt etiam fœmineum in suo genere semen sit perfectissimum habens potentiam generandi sibi similem, ut jam probatum est. Quartò, ratione intensioris voluptatis à viro in seminis effusione perceptam, ex qua etiam major spirituum, & virium dissolutio: nam dissolvi ex coitu inter animantia maximè hominem constat, & ejus rei caussam quærit Arist. *sect. 4. problem. 6.* quod de viro quidem magis verificatur, quàm de muliere, ut patet, ex quibus omnibus fit, ut non possit ex iisdem regulis traditis pro excusatione viri desumi, quando excusari debeat mulier. Præterquam quòd sunt aliqui morbi viris peculiares, qui aut nullo modo, aut de raro, aut non tam malè mulieres exerceant: quemadmodum è contra morbi nonnulli sunt mulierum proprii, à quibus viri sunt immunes.

His accedit, quòd, ut quæstione prima jam probavimus, mulier satisfacit debito matrimoniali solâ patientiâ copulandi se cum viro, absque eo quòd semen emittat: unde potest minimo, imò nullo virium dispendio, nisi aliud interveniat, debitum reddere; licèt nulli dubium esse debeat, quòd stante necessitate seminis fœminei in generatione, nunquam mulier possit impedire semet ipsam, si jam sit excitata ad seminandum, ne semen effundat, quia tunc impediret generationem, quod mortale peccatum est, quia impediendo generationem, matrimonium præcipuo suo fine frustratur; unde est, quòd non licet negare debitum, ne plures filii nascantur. Navarr. *in man. cap. 16. n. 24.* Conin. *de Sacram. disp. 34. dub. 3. num. 24. tom. 2.* 3
non interdicitur quippe abstinere à coitu hoc fine, ne plures filii nascantur. Navarr. *ibid. num. 33.* sed si, conjuges non abstineant, non possunt sine lethali culpa impedire aliquo modo generationem, ut patet apud omnes Canonistas. Quandocunque ergo Mulier Viro copulatur, non poterit impedire seminis proprii effusionem, ubi suscipiendæ prolis sinc aliqua esse possit, si ad illud effundendum jam mota fuerit.

Quicquid tamen sit de prædictis (nam ad Canonistas in his me omninò remitto, tantumq; per modum consulentis hæc attuli) dicendum primò est, 4
Mulierem non excusari ab aliqua corporis, vel partium naturali dyscrasia à reddendo debito, neque ab ætate majori, ut à senio, vel decrepitate, neque ab ætate minori, quantum est ex parte virium, neque à principum partium debilitate, neque ab Anni tempore, neque fortè ab aliis incidentibus particulari tempori dici, neque à labore, nisi sit excessivus, neque à quovis etiam notabili morbo, quæ tamen, ut vidimus, virum excusant: nam morbus qui mulierem excusare debeat, talis sit oportet, ut non solùm insigniter actiones lædat, sed sit ex sua natura aliquo modo gravis. Et hæc quidem 5
procedunt in simplici redditione: nam aliàs ubi in mulieris potestate non esset non seminare, quandocunque vir cum ea copulam exerceat, esset hæc certè omnino limitanda: at neque seminante muliere æqualiter cum viro, excusari à redditione potest, quia magis, ut diximus, resolvitur vir, quàm mulier ex seminis effusione, &, ut ex Rufo refert Oribas. *lib. 6. cap. 38.* minus laboris à muliere impenditur in coitu, quàm à viro, atq; ita etiam minus molestiæ mulieri accedit.

Restringenda insuper prædicta sunt, ut procedant in moderata debiti redditione: nam aliàs si vir nimius esset in petendo, excusare possent etiam mulierem prædicta paulò minùs ac virum: quod haberet locum, etiamsi mulier aut raro, aut nunquam semen effunderet: tametsi enim parum quid perpeti mulierem à compressione viri dictum sit, tamen si ea frequens, atq; iterata fuerit, notabiliter resolvi & ipsa potest ex solo labore etiam modico in coitu perpetrato, accedentibus externis illis caussis, quas commemoravimus, ex quarum occasione minùs aptam ad eos labores perpetiendos mulierem reddi certum est.

Peculiariter tamen circa Mulieres considerandum de Menstruatione, de Prægnãtia, de Puerperio, de lactatione, & præter hæc de aliis nonnullis particularibus, si modo antè, quoad morbos, hanc 6
univer-

universalem conclusionem ponamus, omnes morbos: qui non aspernabilem febrem adjunctam habent, sufficienter posse excusare mulierem à redditione debiti: quia licèt modico mulieris labore coitus exerceatur, nunquam tamen sine aliqua corporis excalfactione ipsiusque quoque mulieris succedit, quæ superaddita febrili calori non dubium est, quin morbum adaugere possit, sanitatisque recuperandæ spem adimere, vitæ periculo eam exponendo. Cæterorum verò morborum, de quibus in superiore quæstione diximus, quòd virum excusent, perpauci quidem excusant, mulierem: qui excusare autem possunt, sunt Asthma actu affligens, Phthisis maximè confirmata, cordis palpitatio, & tremor, syncope, aut frequens Lipothymia, stomachi dolores insignes, aut alii partium nobiliorum dolores acuti, & pernecantes, & hujusmodi. Sed præ cæteris considerandi veniunt mor-
7 bi, ad Renes, & contiguas quasdam partes spectantes, & primò Menstruorum defectus, qui cumque non impedit debiti redditionem ex se: contrà verò Menstruorum fluxus legitimè impedire potest, cùm enim ex Venereo usu majorem in modum venas adaperiri, loca magis concalefieri, & sanguinem concitatiùs ad uterum moveri contingat, certè ex eo, maximè si frequentetur, mulieris saluti notabile imminet incommodum. Quod au-
8 tem nonnulli Canonistæ dixerint, debitum reddi debere tempore menstrui, quando est diuturnum, ac morbosum, nempe in eo morbo, quem propriè fluxum menstruorum immodicum vocamus, Tolet. *Instruct. Sacerd. libro septimo, cap. 24. numer. secundo.* Sanchez *libro 9. de Matrim. disp. 21. numero* 1. & per eum adducti *num. 2.* Pont. *de Matr. lib.* 10. *cap. 14. num. 5.* videndum ex his, an omnimodam habeat veritatem ex parte fœminæ, nempe quòd teneatur reddere, stante supradicto periculo. Canonistarum certè sensus talis videtur, quod cùm reddere, vel exigere debitum tempore menstrui, sit peccatum, aut mortale secundum aliquos, aut veniale secundum communem, aut saltem sit quid indecens, ut luculentiùs infrà, hoc voluerunt habere locum, ubi menstruum diuturnum sit, & immodicum, ac morbosum, ex quo capite vera est illorum sententia: ex capite tamen periculi imminentis mulieri ex Veneris usu in sanguinis fluxu morboso, non perinde fortè vera est, quod tamen, his consideratis, iidem Canonistæ determinent. Habet tamen nostra conclusio magis locum in uno, quàm in alio genere fluxus, præcipuè autem in eo, qui valde immodicus est, & indesinenter affligit, aut de facili revertitur, & in quo venæ mirum in modum hiant, & sanguis fervidus, tenuis, biliosus, ac copiosus est, tunc enim tantò evidentiùs coitus nocet.

Secundò inflammationes, Apostemata, & Ulcera
9 ipsius uteri, quæ insignem dolorem, aut aliud quoddam notabile incommodum in congressu excitare mulieri possunt, certè illam evidenti periculo exponunt: ex frequentata namque impulsione, & excitato dolore uterus facilè majorem in modum inflammari, ac fortè gangrænari potest: quæ conclusio locum habere potest in omnibus, ac singulis uteri affectibus, qui quoquomodo notabilem dolorem ex coitu excitare possunt, signanter verò in mutato uteri situ, ut quando ad interiora, aut ad exteriora vergit: tunc enim ex eo quòd virile membrum in uteri corpus impingat, coitum mulieres tam molestum experiuntur, ut si sæpius iteretur, manifestum habeant inflammationis periculum. Neque contra hoc recipienda videtur sententia Mercurialis *lib. 4. de morb. mul. c. 21.* qui ex eo quòd Aristot. 7. *de hist. anim. cap.* 2. scripserit in mulieribus uterum aliquando descendere propter coitus desiderium, hasque curari, ubi concipiunt, existimavit coitum in hoc uteri prolapsu potiùs prodesse, quàm obesse: nam contra Hippocrates *lib. 2. de morb. mul. num.* 37. ubi uteri extra Naturam progressi fuerint, prohibet mulieri accessum ad virum, cui est magis adhærendum. Nisi dicamus Hippocr. voluisse esse abstinendum à coitu, cùm uteri foras prolabuntur, Mercurialem autem cùm absque eo quòd extra prodeant, simpliciter descendunt.

Tertiò affectiones Hystericæ, quæ ex nimio san- 10
guine, aut ex magna seminis copia procedentes: mulierem exercent, nisi alio ex capite excusent, per se non excusant, quia non modò nihil detrimenti in his casibus ex Veneris usu expectandū, sed potiùs etiam in ipsarum vigore relevari eas ex coitu sperandum: per coitum enim retrahuntur à capite, corde, ventriculo, & superioribus partibus evaporationes ad ipsas ab utero transmissas, quin & ipse uterus ex coitu facilè expurgatur, viæ magis adaperiuntur, & menses faciliùs eunt, eaq; ratione mulier ab innumeris affectionibus ab ipso utero emanantibus vindicatur, quin & evacuatione interdum superabundantis seminis omnino ab omni noxa liberatur, quod satis superq; non vana experimenta veritatem habere indies ostendunt, ut Medici norunt, & patet exemplo viduæ apud Galenum.

Cæterùm quod ad menstrua pertinet, voluerunt 11
Canonistarum nonnulli, ut jam suprà recensuimus, tempore menstrui mortale peccatum esse exigere debitum, maximè autem mulieri, ut ex D. Thom. Navarr. *in Man. c. 16. n. 32.* Scot. *in 4. sent. dist. 32. quæst. unica*, & ex Silvestr. & Ledesm. Sanchez *de Matrim. lib. 9. disp. 22. n. 4.* quod habere maximè locum putat Summa Ang. *part. 1. in verbo, debitum conjugale, n. 15.* ubi periculum est lepræ morbo infectam nasciturarn prolem: licèt alii voluerint hoc esse tantùm veniale peccatum. Tolet. *Instruct. Sacerdot. lib. 7. cap. 24. num. 2.* Coninc. *de Sacram. disp. 34. dub. 9. n. 76. tom. 2.* Pont. *de Matrim. lib. 10. c. 14. num. 6.* alii tandem nullo modo esse peccatum firmarunt. Sanchez. *ubi suprà, n. 7.* Alphons. Vivald. *in Candel. Aur. part. 1. tit. 17. rubr. de redd. debit. conjug. n. 9.* Circa quæ nonnulla mihi ut Medico sunt adnotanda, quæ maximè ad rem faciunt. Primò tamen illud certum est quod notant etiam Canonistæ, Summa Armilla, *verbo, debitum conjugale.* apud Legem veterem in tantum fuisse culpabilem coitum tempore menstrui factum, ut mortis pœnâ mulctaretur, quemadmodum habetur *Levit. c. 20. vers.* 18. neque aliam ob causam interdictum ab illa Lege, hoc est, nisi quia mirum in modum invigilabat Legislator, ut populum à Lepra mundum servaret, cùm aliàs ob regionis, quam incolebat, naturam, & alias dispositiones ab extra advenientes, populus Israeliticus huic morbo esset maximè obnoxius: est enim Lepræ morbus Ægypto, finitimisq; regionibus patrius, ut aliàs dixi, unde Lucret. *lib. 6. de rerum nat. in fin.*

Est Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media.

Et Fracast. *lib. 1. Syphil.*

Sic Elephas sacer Ausoniis incognitus oris:
Sic Lichen latuêre diu, quibus incola Nili
Gens tantùm regioq; omnis vicina laborat.

idcircò

idcircò tot leges de Lepra, & Leprosis promulga-
tæ. Modò certum est ex coitu cum menstruata peri-
culum imminere, ne proles maximè deformis, &
monstrosa, & hujusmodi morbo infecta nascatur,
cap. origo 32. quæst 4. cap. causa quæst. 7. & 33. quæst. 4.
Scotus *in 4. sentent. dist. 32. quæst. unica*, ut Medici
etiam fatentur. Card. *in lib. Hipp. de Alim. lect. 24.*
text. 26. in fine. Neque solùm proli timendum ex
coitu tempore menstrui celebrato, sed etiam ipsis
coëuntibus, disponit enim eorum corpora ad eum
morbum, Scotus *ibid.* & ex nostris Avic. 2. 1. *doctr. 1.*
in fin. Averr. 3. *Collig. cap. 7.* Mercurial. *libro quar-*
to, de morb. mul. cap. 1. & Nancel. *in Analog. Mi-*
croc. ad Macroc. lib. 10. cap. 10. Quòd autem non
Medicis solùm, sed vulgo etiam ipsi constat quo-
tidianâ experientiâ, de qua etiam Mercurialis *ibid.*
est, aliquando ex coitu cum menstruata viros Go-
norrhœam, non quidem veram, sed virulentam,
pseudogonorrhœam dictam contrahere, aliosque
nonnullos morbos à sanguinis pravitate, ab ipsis
menstruis per genitales partes viro communicatâ
originem ducentes: prolem insuper, si quæ sequa-
tur, valetudinariam vivere, morbisque quamplu-
rimis conflictatam: quin neq; ipsas mulieres ab
omni noxa ex hoc coitu esse immunes, eadem te-
statur experientia: aliquando enim in causa est, ut
menstrua aut plura, aut pauciora, quàm par sit ex-
purgentur, unde plures pullulant morbi. Quibus
sic ex se habentibus, determinandum à Canonistis
jam est, an cum prædictorum periculorum im-
minentia, absque ullius culpæ nota, possint con-
juges nullâ urgente necessitate, nullaque legitima
ex causa, tempore menstrui, ad solam libidinem
explendam, invicem commisceri: præterquam
quòd Matrimonii usus suo præcipuo fine plerum-
que frustratur, plerumque enim nulla euntibus
menstruis fit conceptio, quod Medicis est notissi-
mum, & nota ex Canonistis Pontius *lib. 10. de Ma-*
trim. cap. 14. num. 6. Crediderim autem Canoni-
stas non tam facilè ab omni culpa immunes existi-
maturus Conjuges, qui euntibus menstruis coie-
rint, his optimè perpensis. Quòd si sententiam suam
12 mutaverint, & cum aliis supracitatis determinave-
rint, in hoc actu aliquam culpam intervenire, tunc
admonendum est, posse fluentibus menstruis præ-
sentari legitimam coëundi causam, ex qua conju-
ges fiant ab omni culpa immunes: nam etiam eun-
tibus menstruis aliquando datur occasio coëundi, ut
faciliùs succedat conceptio, in nonnullis enim casi-
bus consulunt Medici, ut Hipp. *in libb. ad mulieres*
pertinentibus: & maximè primo de morb. mul. ut flu-
entibus adhuc mensibus vir, & uxor congrediantur.
Dari insuper & alius casus potest, qui à culpa excu-
saret, nempe quando mulier aut ex sui natura esset
nimis arcta, aut respectu magnitudinis, & crassitiei
pudendi virilis, tunc enim cui loca ex menstruo hu-
mecta, ac lubrica redduntur, promptissimè virile
membrum admittere posset, quantumcunq; aut ar-
cta ipsa sit, aut vir bene mentulatus existat. Sed circa
redditionem & exactionem debiti, tempore men-
strui, vide distinctiones allatas à Summa Ang. *part. 1.*
verbo, debitum conjugale, n. 15. & à Sanuazar. *de Spons.*
& Matr. c. 3. art. 5. n. 56. & seqq.

Eadem dubia excitari possunt circa puerperium,
quæ jam circa menstrua fuerunt excitata, quibus
Canonistæ eâdem responsione satisfaciunt. Summa
Ang. *part. 1. verbo, debitum conjugale, n. 17.* Pontius
lib. 10. cap. 14. n. 8. Mihi tamen magis peculiariter
de puerperio considerandum videtur, quia ex
puerperio magis profectò imminet infectionis, &
sanitatis periculum ipsis coëuntibus, proli autem
fortè nullum, cùm neque ulla spes utplurimùm 13
esse possit, ut fluentibus puerperiis mulier conci-
piat. Quòd si forte fortuna conciperet, tunc etiam
multò majus periculum & monstruositatis, & infe-
ctionis inde proli immineret. Ratio autem est, quia
etiamsi nonnullæ mulieres sanguinem talem, tam-
que benignum sortiantur, ut etiam euntibus men-
struis nihil damni viris cum ipsis congredientibus
communicent, tamen puerperium nunquam
absque multa variorum humorum colluvie pro-
cedit: & idcirco, ut ex Hippocrate aliàs dixi, multò
evidentius imminet periculum mulieri ex puerpe-
rii retentione, quàm ex retentione menstrui: unde
cùm ex concubitu immineat mulieri periculum re-
tinendi puerperium, certum est majori periculo
sese exponere exercendo coitum eunte puerperio,
quàm euntibus menstruis. Cum quibus insuper ad-
monendum, nunquam dari posse legitimam cau-
sam exercendi coitum tempore puerperii, ut tem-
pore menstrui, (nisi legitimam dixeris illam, ad
evitandam scilicet fornicationem, & stimulos car-
nis inhibendos.) Quandocunque ergo aliquam
culpam firment Canonistæ incurrere utentem coitu
tempore menstrui, tempore puerperii semper, &
multò magis erit in culpa. Sed per quodnam tem-
pus abstinere debent conjuges in fluore menstruo-
rum, per quod item in puerperio? Et quoad men- 14
strua dicendum, servandum esse consuetum tem-
pus particularis fluxus, nempe quousque à sangui-
ne mulieres sint emundatæ: nam plerisq; post san-
guinis excretionem restat cujusdam materiæ albæ,
aut ad instar loturæ carnis, quæ, quia in nonnullis
nihil impedit conceptionem, & in aliis adeò durat,
ut vix unquam omnino mundæ appareant, non
prohibere debet conjuges à Veneris usu. Sed est
etiam quando uti coitu adhuc fluentibus menstruis,
sed cùm jam desinunt, ad conceptionem maximè
faciat: & tunc quidem cessant omnia tam con-
jugum, quàm prolis nascituræ periculum, libera-
to jam utero, à copiosa illa sanguinis colluvie, nam
ejus reliquiæ remanere solent ex venarum hiatu,
nec quicquam officere solent. Sed quoad puerpe-
rium, num Veteris Legis præcepto standum est, ex
quo mulier si peperisset masculú triginta, si fœmi-
nam sexaginta sex immunda erat, ut narratur
Levit. *cap. 12.* Non credo, quia non intuitu hu-
jusmodi præcepti nunc abstinendum, sed ob de-
centiam, & ob timorem imminentis periculi. Ergo
per totum tempus abstinendum, quo periculum
imminet: imminet autem ad summum per triginta
dies in partu fœminæ, in masculi per viginti: non
enim ad quadraginta, aut sexaginta unquam pro-
rogari puerperii purgationem comperimus, quin
pluribus ante vigesimum cessat, & vix fœminis
enixis ad triginta aliquid expurgatur notatu di-
gnum: in particularibus autem id observandum, ut
abstineamus, quousq; mulieres à puerperii reliquiis
mundæ appareant.

Cæterùm dubitatur de muliere Prægnante, an
excusetur à redditione debiti: in quo puncto di- 15
cendum primò secundum Canonistas, quòd quan-
docunq; rationabilis adest, vel adesse potest timor
abortus, tunc prægnans duplici ex capite excu-
setur: primò ratione fœtus, quem non debet, nec
potest absque gravi peccato hujusmodi periculo
exponere: etiamsi enim Conjuges teneantur ex
Justitia debitum invicem reddere, majus tamen de-
bitum Justitiæ est illud, quo tenemur alterum non
lædere: cùm ergo hîc interveniat tam gravis alterius
læsio,

læsio, quippe cùm vitâ defraudari ex hac debiti redditione prolem contingat, certè abstinendum ab ea redditione omnino est. Secundò, ratione sui ipsius, nam mulier abortum faciens rationabilem timorem incurrit suæ ipsius incolumitatis, cùm ex abortu, maximè ex violenta causa patrato, indies videamus mulieres periclitari. Jure igitur à Canonistis determinatum est, conjuges mortaliter peccare, quandocumq; tempore prægnantiæ Venere utuntur, si verisimilis timor insit abortus, ut per Summ. Silvestr. *verbo, debitum conjugale, n.* 8. Sanchez *lib.* 9. *de Matrim. disp.* 22. *n.* 1. Tolet. *lib.* 7. *Instruct. Sacerd. c.* 24. *n.* 2. aliàs autem nullam in hoc intervenire culpam omnes Canonistæ unanimiter firmant, Brunell. *de Spons. & Matrim. concl.* 8. *n.* 13. Sanchez *ubi supra*. Tolet. *loco citato*. Pontius *lib.* 10. *c.* 10. *n.* 7.

Examinanda autem venit hoc loco distinctio tradita à Sannazar. *de Matrim. c.* 3. *art.* 5. *n.* 69. *& seqq.* quæ talis est: Aut sumus, inquit, in primo tempore ipsius prægnantiæ, aut in intermedio, aut in postre-
16 mo. In primo tempore igitur, & in postremo (in primo, inquam, & ultimo quadragenario) neque reddere, neque exigere debitum conjuges posse credit: in intermediis autem posse & reddere, & exigere. Sed notandum primò, considerandam esse in hoc casu particularem mulierem naturam: sunt enim quæ in principio facilè abortiant, aliæ quæ in principio nunquam, sed transacto tertio, aut quarto mense, aliæ cùm septimum attingunt, aliæ tandem in ultimo quadragenario, tunc ergo dubium non est, quòd omni studio coitus evitari debet eo tempore, quo mulieres sunt propensæ ad abortum, daretur enim facilis abortiendi occasio. Licebit ergo quibusdam uti coitu in principio conceptionis, non in medio, aliis in medio, non in fine, aliis fortè, ut his, quæ non de facili abortiunt, licebit toto gravidationis tempore indifferenter: unde simpliciter loquendo, nisi aliunde timor adsit rationabilis, prægnantia neq; redditionem, neq; exactionem impediet, dummodo semper majori cautelâ utamur in prægnantia, quàm extra prægnantiam.

Secundò nota, quòd etiamsi vera esset hujus Ju-
17 risconsulti opinio, tamen non vacaret maximo scrupulo, quia prægnantia in primis quadraginta diebus vix de se ullam præbet significationem, nullam verò omnino certitudinem: unde sequeretur, quòd emergente sæpè ex coitu inter fœcundos conjuges non irrationabili suspicione successi conceptus, semper à quocunque Veneris usu tenerentur abstinere, donec ipse rei exitus certiores illos redderet, conceptum non successisse, quod non est verisimile.

18 Nota tertiò, à Medicis concedi Veneris usum mulieribus prægnantibus in extremis mensibus: dicunt enim partum faciliorem reddere. Rasis *lib.* 19. *Contin.* Mercat. *lib.* 3. *de steril. & prægn. aff. cap.* 21. Varand. *lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 3. Hucher. *de steril. lib.* 3. *rubr. de conservat. concept.* neque in contrarium facit quod Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. c.* 4. & Mercur. *in lib. cui tit. la Commare* 1. *cap.* 21. ex Arist. *lib.* 7. *hist. animal. c.* 4. dicebant, quòd ultimis prægnantiæ mensibus concubitus mulieribus sit prohibendus, quia ex eo fœtus nascuntur mucco oppleti, præterquam quòd enim hoc non est semper verum, non videtur aliquid damni ob id sive Puerorum, sive fœminarum sanitati conciliari posse, licèt Mercurius timeat, ne ex ipsorum muccorum quantitate ligamenta relaxentur: inanis tamen hic timor est: nam magnâ muccorum quantitate ad hoc esset necessarium, quæ vix coadunari posset spatio bimestri. Sed adverte, Aristotelem voluisse tum demum infantem muccore oppletum exire, cùm mulier mense octavo concumbit, cujus rei causa erat peculiariter investiganda. Illud certè constat ex Hipp. *in lib. de superfœtat. n.* 7. mulierem prægnantem faciliùs à partu liberari, si coitu non utatur, quod non tam præcisè de postremis mensibus accipiendum, sed de toto prægnantiæ tempore, meliùs enim absq; dubio vires servantur abstinendo à coitu, quarum fortitudine partus facilior succedit.

Verumenimverò Prægnantibus ex Veneris usu 19
ultra periculum abortus, de quo cum Medicis etiam Canonistæ, aliud quoque, & duplex illud quidem imminet Periculum, à Canonistis prætermissum: unum est periculum superfœtandi, aliud verò molam generandi: & de utroque periculo Mercat. *lib.* 3 *de steril. & Prægn. aff. cap.* 21. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 4. & Daniel Sennert. *lib.* 4. *suæ pract. part.* 2. *sect.* 5. *cap.* 6. superfœtationem autem esse & mulieri, & fœtui utrique periculosam, & idem Medici post Hipp. *lib. de superfœt. num.* 2. 20
cum aliis testantur. Roderic. a Castr. *de Nat. mul. lib.* 3. *c.* 13. & comprobat experientia, de qua idem Sennert. *ibid. sect.* 4. *c.* 6. unde ad evitandum hoc periculum consulunt Medici abstinentiam à coitu. Varand. *lib.* 2. *de aff. mul. cap.* 6. Quod tamen ad hoc periculum attinet, certum est illud esse valde remotum, cùm de raro admodum mulieres superfœtent, teste Arist. *lib.* 7. *de hist. Animal. c.* 4. neq; etiam hujus periculi timor semper æqualiter urget, quippe cùm primis quadraginta diebus magis, subsequentibus quadragenariis semper minùs urgeat: & si desideras scire, quanto tempore ut plurimùm periculum superfœtationis immineat, vide ultra præcitatos Auctores, alios quos adduxi *lib.* 1. *tit.* 3. *quæst.* 4. & ex Jurisconsultis vide Carranz. plura de ea re afferentem *lib. de Part. c.* 19. Verùm autem Canonistæ vel ex non advertentia, vel ob superfœtationis raritatem, ejus periculi non meminerint, in lectoris esto libertate determinare.

Aliud, ut dixi, periculum impendet prægnanti ex usu coitus à molæ procreatione, ut enim aliàs dixi, *citato lib.* 1. *tit. eod. quæst.* 5. *num.* 12. *& quæst.* 6. *n.* 9. Mola utplurimùm in Prægnantibus generatur, & hoc quidem & faciliùs eventu est, & frequentius: solet autem Mola fœtui mirum in modum & Matri obesse, ut unanimiter omnes Auctores Gynæciorum post Hippocr. *in lib. de steril. num.* 20. *& in libb. aliis de Morb. mul.* tradunt. At neque hoc periculum generationis Molæ tam evidens est, aut frequens, ut de illo quicquam à Canonistis in medium sit adductum. Sed non quia tarum, idcirco ejus timor irrationabilis existimandus: sed Canonistæ id animadvertentes determinent, an ex hujusmodi periculi timore conjuges abstinere à coitu debeant, muliere in utero habente, quod quidem nimis grave esset, & idcirco non in omnibus indifferenter id determinare possunt: sed certè in his, quæ aliàs in prægnantia molas gestaverint, & fœtum expertæ sint periclitatum ex hoc fuisse, aut seipsas etiam vitæ aleam subiisse, non esset ab re, aliquo modo Veneris usum in prægnantia dissuadere, nam Medici quidem intuitu sanitatis corporeæ dissuaderent.

Dubitatur insuper, an mulier, quæ concipiendo 21
rationabili periculo exponitur moriendi in partu, teneatur reddere debitum, & Canonistæ negativè resolvunt. Bonacio. *de Matrim. quæst.* 4. *num.* 7. *part.* 1. Sed hoc difficultate non caret, quia cùm

mulier

mulier concipere non possit absq; proprii seminis concursu, & debitum reddi possit absq; proprii seminis emissione, certum est ex redditione debiti absque eo quòd mulier semen emittat, nullum illi imminere periculum: at cessante periculo mulier tenebitur reddere, maximè si in ejus potestate sit abstinere à seminis effusione, & ab omni motione ipsius, quia quandocunq; semen jam ad motionem properaret, non est omnino clarum, an possit mu-
22 lier illud retinere. Illud ergo à Canonistis determinandum propono, an concurrente prædicto conceptionis periculo, & mortis in ipso partu, mulier possit proprii seminis emissionem impedire, aut concursum saltem proprii cum semine viri, ad hoc ut conceptio non succedat: nam non solùm, ut succedat conceptio, requiritur utrumq; semen, sed etiam ut simul effundantur, aut unum non multò post aliud. Itaq; videndum, an fœmina licitè vel sollicitaret, vel remoretur proprii seminis effusionem, ne sequatur conceptio, & maximè si excitata jam fuerit ad expulsionem, an possit sese cohibere, & omnino semen retinere: aut an possit aliquo alio actu positivo conari, ut conceptio impediatur, veluti multum se exagitando, ac corpus retractando in coitu, vel naturalem modum concumbendi mutando, vel se retrahendo viro seminante, ita ut semen, licèt extrà non effundatur, ad uteri tamen interna non perveniat, aut aliquid aliud simile agendo, quæ quidem determinare meum non est.

23 Præterea dubitare occurrit de lactante, an excusetur à redditione debiti, & negativam partem tenent communiter Canonistæ. Sanchez *de Matrim. disp.* 22. *lib.* 9. *num.* 14. Pont. *ibid. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 9. Animadvertendum tamen hic, ex Veneris usu in lactante muliere, duplex imminere periculum lactenti puero. Unum est provocatio menstruorum, ex qua ipsum lac deterius moltò evadit, ita ut videamus in iis, quæ cùm lactant, menstruantur, puellus eo tempore notabiliter malè habere, & in plerosque morbos labi. Secundum periculum est impraegnatio, cujus causa multo evidentiùs pueri læduntur, ex ea enim in dies experimur (quod Canonistæ maximè adnotare debent) eos aut valetudinariam vitam in posterum agere, aut morbis difficilibus conflictari, aut in ipsis debitū augmentum corpusculorum impediri, aut etiam denique vitam obire: quod non tam infrequens esse constat, ut exigua ejus rei ratio sit habenda. Quin & ipsi conceptui malè prospicitur, ut percurrit Avic. 3. *primi, doctr.* 1. *cap.* 2. cùm enim necesse habeat fœtus puriori sanguinis materni parte ad sui alimoniam, fit, ut lac ex deterrimo, qui relinquitur, sanguine conficiatur, unde lactens puer pessimè nutritus, in eos morbos, in eaque discrimina incurrat, de quibus jam diximus. At quia lactens puer ad mammas plurimum attrahit sanguinem, fit ut parva, & magis impuri sanguinis portio ad fœtum alendum transmittatur, & sic uterque summo, ac evidenti periculo subjicitur: & quotidianâ quidem experientiâ constat, lactantes, quæ concipiunt præcipuè intra primum annum, nisi à lactatione desistant, conceptus gestare debiliores, & minimè vitales: quibus ex causis non absque ratione jubent Medici, ut toto lactationis tempore Nutrices à coitu abstineant. Mercat. *lib.* 4. *de morbis mul. cap.* 15. Roderic. à Castr. *de nat. mul. lib.* 4. *cap.* 13. Daniel Sennert. *lib.* 4. *Pract. de Infant. cur. part.* 1. *cap.* 1. Et licèt dici possit, quòd quandocunque lactans mulier in ventre habere se sentit, facile illi sit, nutricem reperire, quæ puerum lactet, & sic utriusque pueri indemnitati facile sit consulere: tamen videndum, an hoc habeat locum in pauperculis, & in nonnullis aliis, quarum pueri nequaquam alienas mammas sugere volunt, hos enim à periculo eximere est impossibile. Verùm licèt hæc per Canonistas fortè non modò sufficienter excusare lactantem mulierem existimarentur, sed etiam prohibere à debiti redditione, haberent tamen locum, ubi tale aliquod rationabile periculum timeretur, & quandocunq; etiam mulier in coitu semen emitteret: at potest mulier, ut aliàs diximus, debito satisfacere absq; proprii seminis emissione, & sic cessabit omne conceptionis periculum, imò etiam & illud, quod timetur de lactis deteriore conditione, & turbatione ex seminis profusione, & tamen ubi vir frequenter debitum exigeret, non caret ea res periculo, de necessitate enim lactans Mulier frequēter à Viro cognita aliquando irritabitur ad seminis emissionem, unde utrumque periculum manifestè adaugebitur. Itaque non inconveniens dixerim determinate, ut viri à frequenti exactione abstinere debeant, & mulieres ad frequentem redditionem non teneantur.

SUMMARIUM.

1 *Conjuges nunquam sub pœna peccati tenentur ad debitum exigendum, nisi in nonnullis casibus.*
2 *Conjuges prohibentur interdum debitum exigere.*
3 *Sanus conjunx an exigere possit à conjuge non sanæ mentis.*
4 *Sanus Conjunx tenetur leproso reddere debitum, etiamsi proles nascitura sit infecta.*
5 *Ebrio Conjugi an sanus teneatur reddere debitum.*
6 *Menstruata an possit debitum exigere.*
7 *Menstruis fluentibus Mulieres ad Venerem excitantur.*
8 *Vir an exigere debitum possit à Menstruata.*
9 *Vir an exigere possit ab Uxore, quæ certo gravidationis tempore abortit.*
10 *Vir an exigere possit debitum ab Uxore, quæ semper mortuos parit.*
11 *Vir an exigere possit debitum ab Uxore, quæ semper Gemellos parit.*
12 *Mulier an exigere ita debitum possit, ut sola semen emittat, viro non seminante.*
13 *Arrigentes sed semen non emittentes, non possunt matrimonium contrahere.*
14 *Mulier lactans an possit debitum exigere.*
15 *Conjuges an possint ex sola causa sanitatis debitum exigere.*

De his, quæ vel alterum, vel utrumq; Conjugem prohibent exigere.

QUÆSTIO IV.

Licèt Conjuges nunquam obligentur sub pœna 1
lethalis peccati, imò vero neque venialis, debitum exigere, nisi in uno, aut altero casu, de quibus Canonistæ. Summa Angelica *part.* 1. *verbo, debitum conjugale, num.* 16. *& seq.* Coninck. *de Sacram. disput.* 34. *dub.* 2. *n.* 13. Pont. *de Matrim. lib.* 10. *c.* 2. *n.* 2. Alphons. Vivald. *in Candel. Aur. part.* 1. *tit.* 17. *rubr. de redd. deb. conjug. nu.* 7. Sanchez *de Matrim.*
lib. 9. *disput.* 2. *n.* 2. tamen sub pœna mortalis pec- 2
cati interdum prohibentur exigere: & universaliter id habet locum quandocunque coitus redundare potest in evidens, ac notabile detrimentum aut salutis ipsius exigentis, aut conjugis reddentis, aut etiam fœtus in utero existentis, aut pueri lactentis. Tunc enim quemadmodum licitè excusantur à redditione, sic videntur prohiberi ab exactione. Sannaz. *de Matrim. c.* 3. *art.* 5. *n.* 73. Coninck. *ubi suprà, dub.* 3. *n.* 20. quod quidem maxima cum ratione videtur determinatum: nam si licet negare conjugi quod illi ex Justitia debetur, si hoc in detrimentum propriæ salutis emanare possit, quantò magis debet quis jure suo non uti, si hoc in detri-

detrimentum propriæ salutis futurum sit? Sunt tamen peculiares aliqui casus, qui dubitandi ansam in hoc subministrare possunt, fit enim interdum, ut etiamsi alter conjugum non possit exigere, non idcirco, si exigat, possit ab altero debitum negari.

3 Primò igitur dubitari potest, an sanus Conjunx exigere possit debitum à conjuge non sanæ mentis. Ratio dubitandi est, quia nonnulli Canonistæ voluerunt, non esse inter Conjuges licitam copulam conjugalem, ubi uterque sit non sanæ mentis, ob periculum, quod proli imminere potest, ne ita nascatur, ut suo tempore nullo rationis usu doretur, Coninck. *de Sacram. disp.* 34. *dub.* 9. *n.* 79. Pont. *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 10. etiam tamen existimem, hîc non intervenire culpam ex malo opere, quemadmodum neque meritum ex bono, cùm amentes utriusque sint incapaces. Idem autem periculum, quod ajunt imminere ex utriusque amentia, imminet quoque ex amentia alterutrius: unde bene, ut credo, Pontius *lib.* 10. *de Matrim. c.* 14. *num.* 10. absolutè negat, tempore amentiæ esse reddendum debitum: & prudenter id quidem, nam securi nequaquam esse possumus, an nascitura proles magis sano, quàm infirmo conjugi in valetudine similis futura sit: quinimò contrà justus timor, & rationabilis irrepit potiùs contrarii eventus, nempe ut morboso similior sit futura, quia plerumq; parentes morbosi, nempe altero ex parentibus existente morboso, potiùs morbosam prolem generare sibi similem, quàm sani sanam & sibi similem consueverunt, ubi morboso sanus copulatur, ut ex Hippocratis auctoritate patet *in lib. de Genitura, & alibi*, quod quidem maximè habet locum in ægritudinibus Cerebri, quæ omnes cùm insignes fuerint, solent esse hæreditariæ. At verò si leproso Conjugi tenetur sanus reddere debitum, etiamsi adsit notabile periculum, prolem eo morbo nascituram infectam. Brunell. *de Spons. & Matrim. concl.* 8. *num.* 8. Sanchez *lib.* 9. *de Matrim. disp.* 24. *num.* 25. quia melius est proli, ut dicunt, esse aliquo modo etiam sic infectæ, quàm non esse, videretur par ratio militare in hoc casu, cùm tamen alia ex parte contrarium sentiant Canonistæ, ut dixi, qui huic dubio satisfaciant. Quorum tamen nonnulli, ut Sum. Silvestr. *part.* 1. *verbo, debitum conjug. n.* 2. volunt omnino esse necessarium reddere debitum conjugi fatuo, vel dementi, si id absque propriæ personæ periculo fieri possit. Mihi satis
4 sit innuisse, periculum non tantùm imminere ex utriusque Conjugis amentia, sed etiam ex alterutrius tantùm. Illud verò certum est, quòd si Canonistarum sententia habet locum in amentia, habebit etiam locum in plerisq; aliis morbis, qui à Parentibus in filios emanare solent, ut Epilepsia est, Phthisis, Hectica, & alii, unde non carebit hæc sententia multis difficultatibus, nisi quid fortè in amentia peculiariter operetur privatio usus rationis, vix enim homo nasci dici potest, qui sic nascitur, ut nunquam debito tempore ratione uti possit.

5 Idem dubium intervenire potest de Conjuge Ebrio, cùm idem etiam immineat periculum, ne proles fatua, vel amens oriatur: præterquam quòd urget etiam aliud periculum, ne scilicet ebrius Conjunx in ipso Matrimoniali actu in mille absurda incidat, quæ ebrietas Luxuriæ associata dictare potest: tiam cùm ebrius sui juris non sit, ubi Veneris ardore incaluerit, omnia sibi licere credit, in omnia impetum facit, unde bene Juvenal. *Sat.* 6.

--- Quid enim Venus ebria curat?
Inguinis, & Capitis quæ sint discrimina nescit?

Videretur ergo à Canonistis decidendum, num ob Prolis periculum, aut etiam ne occasionem graviter peccandi faciè præster, possit sanus conjunx ab ebrio debitum exigere, aut non teneatur reddere, cùm ebrius exigens non possit dici opportunè exigere, quia non est sui juris, neq; opportunitatem novit, neque periculum, quod sibimetipsi ex Veneris usu instat, cùm Medici omnes uno ore hortentur, vitandas esse ebrietates, cùm quis coitu uti destinavit, periculosæ enim admodum, ne Apoplexiam, aut alium quempiam gravem excitent affectum, Rasis 24. *conten. cap.* 1. Advertendum autem distingui quidem ebrium ab ebrioso, ut alias dixi, *lib.* 2. *tit.* 1. *quæst.* 11. *n.* 24. sed etiam ebrioso coitum esse noxium, & prolem ex ipso susceptam, ut plurimùm imbecillem esse, ac morbis obnoxiam patet: sed an hæc impedimento sint, quoad debiti redditionem, ii, ad quos spectat, determinabunt.

De Menstruata Muliere dubitatum est, an possit 6
exigere debitum, nam aliqui putarunt eam posse. Sannazar. *de Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 68. Sanchez *ubi aliàs, disp.* 21. *num.* 4. contra sentientibus aliis, ut Sum. Silvestr. *verbo, debitum conjug. num.* 8. *in fine*, & Ledesm. apud eundem Sanchez *ibid.* qui voluerunt mulierem mortaliter peccare, si menstruis fluentibus debitum exegerit. Ratio horum Canonistarum est, quia cùm mulier tum temporis non adeò acutis carnis stimulis, ut aliàs, agitetur, & possit ob id facilè prurienti luxuriæ resistere, non debet ipsa seipsam ad Venerem irritare, maximè cùm fluentibus menstruis conceptio plerumque non fiat. Sed hæc horum Doctorum ratio inanis ac falsa est, ostenduntque se parum in his expertos: quippe cùm plerumque mulieres soleant maximè menstruis fluentibus in Venerem accendi. Avic. *lib.* 9. *de*
Animal. cap. 1. quod etiam habet æquivalentem 7
causam, excalfiunt enim loca à confluente ad eam partem sanguine, unde Veneris stimulus augetur: imò si adnotassent hoc in Brutis, non tam facilè hæc protulissent: Bruta enim tum demum incipiunt in Venerem excitari, cùm menstrua, aut quid simile patiuntur, hoc enim pacto Brutorum fœminas ad Marium desiderium, & conjunctionem irritari natura voluit, nam aliàs non facilè paterentur se iniri, ut patet extra prædictum tempus. Si ergo secundum communiorem opinionem, mulier absq; ullo peccato potest debitum exigere tempore menstrui, certè etiamsi aliqua culpa in hoc interveniret, tunc maximè excusaretur, si exigeret, & Matrimonio ad compescendos carnis stimulos uteretur,
quos tunc acutiores, & molestiores experitur, 8
quàm alio quocunq; tempore. Contrà autem vir non videretur ullo modo excusari, si exigeret debitum à menstruata, imò potiùs culpari, cùm non solùm ex hujusmodi exactione pleraq; illi mala immineant, de quibus quæstione superiori, sed etiam quia ipsa mulieris coinquinatio ex menstruis deberet ipsum magis alienum à Veneris usu efficere, & potiùs in eo carnis stimulos obtundere, quàm acutiores reddere. An non Brutis ipsis nauseam moveret procedens à fœminarum uteris colluvies? Considerandа ergo & hæc cum iis sunt, quæ jam prædictâ quæstione commemoravimus.

Præterea dubitari potest, an vir exigere possit 9
debitum ab uxore, quæ certo gravidationis tempore abortit, aut ab ea, quę semper mortuos parit. Non quæritur autem hîc, an exigere possit ab hac ipsa uxore tempore prægnantiæ, sed extra prægnantiam. Nec dubitatur de hoc immeritò, quippe cùm

mulier

mulier abortum faciens, aut mortuum fœtum pariens semper rationabili, & evidenti periculo vitæ subjiciatur. Quibus adde periculum ipsius fœtus, qui in his, quæ sæpe abortiunt, plerumq; aut non vivus, aut non vitalis editur, & sic ipsi fœtui periculum imminet amissionis vitæ temporalis, & spiritualis. Videant ergo Canonistæ, an satius videatur determinare, quòd vir cognoscens hæc omnia Matris, & fœtus pericula, non possit absque gravi culpa debitum exigere, & si exigat, quòd possit Mulier licitè excusari, ut non reddat, quod non est dubium: lic[illegible] enim negari petenti conjugi debiti redditionem, quandocunque propriæ vitæ rationabiliter timetur, ut in hoc casu, jam superiùs firmatum est. Sed quoad abortum primò dicendum videtur, dupliciter mulierem ex abortu affici posse, uno modo quando facilè liberatur ab ejus noxa, & expeditè tolerat ejus symptomatis molestiam, quemadmodum evenire interdum dixi, *lib. 1. tit. 4. quæst. 4. num.* 106. quibusdam mulieribus, quæ non magis ex abortu afficiuntur, quàm ex simplici menstruorum fluxu, & vidi jam præteritis annis mulierem duodecies abortum fecisse quinto semper, aut sexto mense, aliamque quinquies supra vigesies secundo, aut tertio, quarum neutra quicquam notatu dignum patiebatur, nisi posterior posterioribus abortibus: in quibus licèt malè admodum se habuerit, sana tandem evasit. Alio modo, quando mulieres ex abortu manifestum vitæ periculum subeunt, ac pessimè se habent. An igitur posset in priori casu dici, non sic illicitum esse exigere, ut in posteriori? nam in priori sperandum est, ut aliàs, mulierem non magno negotio incolumem futuram, licèt hoc de necessitate sequi necesse non sit: corporis enim status indies variatur, & ab extrinseco, & intrinseco plura indies emergunt, quæ periculo ansam præbere possunt. In posteriori autem contrà, timendum enim ne in futurum mulier ex abortu pejùs se habitura sit, quàm prægresso tempore: quò magis namq; morbus reversionem facit, eò magis invalescens magis Naturam labefactat.

10 Aliter autem decidendum fortè esset circa exactionem debiti ab Uxore, quæ semper mortuos pareret, sive justi temporis fœtus existant, sive saltem provectiores, ut septimestres vel octimestres: absolutè enim dicendum videtur, quòd stante rationabili, & evidenti Mulieris periculo, vir omnino teneatur ab exactione abstinere, & mulierem ipsam teneri, stante eodem periculo, non reddere: nam & Maritus, & Uxor, aut exigendo, aut reddendo, videntur aut in seipsos, aut in alium, graviter peccare, exponendo se periculo tam evidenti. Moderanda tamen hæc sunt, his non obstantibus, maximè quoad virum, quia vir potest debitum exigere, & Venere uti, absque eo quòd Mulier semen emittat, & sic non emittente muliere, conceptio non sequitur, & cessat abortûs omne & vitæ periculum, quod absque dubio adaugetur, si fœmina concurrat in emissione seminis cum viro, unde ex hoc erit magis prohibita exactio mulieri, quàm viro. Quæ tamen (veluti cætera omnia, quæcunque & hic, & alibi dixi, aut dicturus sum ad Canonistas pertinentia) ad eorundem Canonistarum mentem sunt redigenda, ac moderanda. Illud certum est, quòd cùm matrimonium ex ea causa, quòd mulier semper pariat mortuos, non irritetur, Sanchez *lib. 7. de Matrim. disp.* 93. *n.* 26. licebit conjugibus matrimonio uti, quia potest id non semper eodem modo evenire: unde cùm hoc impedimentum non sit, aut possit non esse perpetuum, non impediet usum matrimonii. Sanchez *ibid.*

Occurrere posset insuper dubium circa eam, 11
quæ semper Gemellos pareret: cùm enim in hoc quoque casu duplex immineat periculum, & ipsius mulieris, quæ geminos pariendo vitæ discrimini exponitur, ut dixi aliàs *lib. 1. tit. 2. quæst. 7. num.* 14. & ipsorum fœtuum, quia difficillimè servantur. Avic. 21. 3. *tract. 1. cap.* 17. ex quo dixi aliàs, *ubi suprà, quæst.* 8. *num.* 9. non videretur licitè vir posse exigere debitum, & multo minùs fœmina. Sed hoc dubium leve est, & secus quàm superiora resolvendum: præterquam quòd enim non sequitur de necessitate, ut quæ bis, aut ter geminos pepererit, semper in posterum gemellos parere debeat: dato etiam quod de necessitate id sequeretur: tamen dicendum, quoad matrem, periculum cui illa exponitur, neque tam evidens, neque tale esse, ut ex illo mulieres secundùm plurimum periclitentur: nam potiùs ut plurimum servantur. Quoad fœtus autem dicendum, meliùs absq; dubio illis esse aliquo, quàm nullo modo esse: itaq; non videtur hæc causa sufficiens ad impediendam debiti exactionem alterutri ex conjugibus.

Præterea dubitari potest, an Mulier exigere pos- 12
sit debitum à viro, qui aut volens, aut non potens semen emittere, coitu tamen uteretur, ut suam ipsius cupiditatem mulier expleret. Sed de viro, qui volens pollutionem remoratur, videbimus infrà quæstione sequenti, cùm quæremus, an vir possit inchoatum coitum non absolvere. De viro autem, qui non potest semen emittere, jure dubitatur: non enim ambigendum est, ex tali coitu nunquam sequi posse conceptionem, coitumque hoc modo irritum esse, & solâ voluptatis causa exerceri: at coitus solâ voluptatis causa factus peccatum saltem veniale inducit, *ut suprà*, ex Canonistarum decreto dixi: ad quos licèt hujus dubii decisio, non ad Medicum spectet, illud addere non desistam, quòd si verum est hujusmodi viros arrigentes, sed semen non emittentes inter frigidos connumerandos, non posse contrahere matrimonium, ut probat
Sannazar. *de Matrim. cap. 3. artic. 4. à num. 11. ad seqq.* 13
verum etiam erit, eos non posse Matrimonio uti. An fortè distinguendum, dicendumque Virum vel ante contractum Matrimonium fuisse hoc modo affectum, nempè frigidum, vel post contractum ex valetudine talem evasisse? Fortassis enim in primo casu quemadmodum Matrimonium non tenet, sic non licebit Matrimonio uti, in secundo contrà: sed hæc iis, ad quos pertinent, decidenda remittantur. Illud dubium facit, cur fœminâ semen non potente emittere, vir tamen coitu uti possit, & Matrimonium teneat: contrà verò viro non potente emittere, coitus sit illicitus, & Matrimonium non teneat, cùm in nostra sententia etiam fœmineum semen, ut masculeum, requiratur ad conceptionem? In utroq; certè casu, licèt succedere non possit conceptio, possunt intendi, & haberi duo alii Matrimonii fines, nempe & debiti solutio, & fornicationis remedium. Si ergò ad primum finem, nempe ad procreationem filiorum non facit hic Matrimonii usus, potest aliis duobus suppleri, non minùs quàm possit, ubi alia quacunq; ex causa omnis spes habendæ prolis sit irrita, ut in Matrimonio evenit inter decrepitos contracto.

De lactante muliere jam locuti sumus in supe- 14
riori quæstione, quomodo, & quantum excusetur à debiti redditione: modò dubitari potest, an ipsa lactans mulier debitum possit exigere. Videretur

autem easdem causas, quæ lactantem excusant à redditione, prohibere eandem ab exactione. Relictis tamen his, quæ ad Canonistas pertinent, dicam id, quod considerare spectat ad Medicum; nempe quòd licèt, ut aliàs dixi, non simplex, sed duplex, imò etiam triplex periculum immineat ex coitu lactantis, in lactentis pueri damnum, & in conceptus etiam, si quis sequatur, tamen hæc habent locum in coitu frequentato, & ubi timetur facilis conceptio. Itaq; cùm ex rariori coitu sanguis lactantis non ita turbetur, & nisi sequatur conceptio, (quæ tamen non est semper æqualiter timenda) essent etiam omnia commemorata damna, dicendum, non esse omnino prohibendam lactantem Mulierem ab exactione debiti de raro factâ, si modò acutiores carnis stimulos experiatur: & ratio est, quia majus expectandum damnum & lactenti puero, & ipsi mulieri ex abstinentia, quàm ex usu coitus, ubi mulier illum vehementer appetat: frequentem tamen exactionem semper esse noxiam dicendum, ob rationes, de quibus aliàs.

Dubitatur deniq;, an Conjuges exigere possint
15 debitum ex solâ sanitatis causâ. Ratio dubitandi est, quia copula Matrimonialis ad hunc finem non est instituta: abutuntur ergo Conjuges Matrimonio, non deligentes ejus usum ad aliquem ex illis finibus, ad quos est ordinatum. Præterea Venus semper nocua est, neq; veritatem habet, unquam ad sanitatem, vel ad alicujus morbi revelationem ex usu esse, per ea quæ adduxi *lib. superiori, tit. 1. quæst. 5. n. 6.* Non solùm ergo debet prohiberi Veneris usus ad hunc finem conjugaris, quia Matrimonium non exercetur hoc modo ad aliquem ex institutis finibus, sed etiam quia sanitati obest, & inaniter procuramus per eum sanitati consulere. Dicendum tamen, secundùm Canonistas, nullam habere culpam exigere debitum causa sanitatis. Summa Ang. *part. 1. verbo, debitum conjug. n. 24.* tametsi veriorem opinionem esse credat, quæ hoc veniale peccatum esse existimat, quam sequitur etiam Summa Silvestr. *verbo, debitum conjugale, num. 13.* Sanchez *de Matrim. lib. 9. disp. 10. num. 3.* Coninck *de Sacram. disput. 34. dub. 1. num. 12. tom. 2.* & licet Sanchez addat, hoc verum esse, quando aliud medium aptum ad tuendam præsentem sanitatem, aut ad amissam recuperandam non reperitur, tamen cùm hoc medium non sit illicitum, fiatque absque vitæ dispendio, & faciliùs executioni demandetur, quàm quæcunque alia à Medicis præscribenda, fortè etiam suppetentibus aliis mediis, non erit culpa hoc remedio ad sanitatem uti, quia semper, saltem implicitè, intendi potest aliquis ex illis finibus in usu Matrimonii intendendis. Secundùm Medicorum autem communiorem opinionem dicendum, Veneris usum nonnullis morbis auxilio esse, & sanitati etiam custodiendæ proficere, ut probavi *loco citato, n. 4. & seqq.*

SUMMARIUM.

1 *Conjugi leproso sanus an teneatur reddere.*
2 *Text. in cap. Quoniam de Conjug. Lepros. de quanam Lepra loquatur.*
3 *Cuinam ex Conjugibus certius immineat infectionis periculum ab altero.*
4 *Vir Gonorrhœa laborans an possit debitum exigere.*
5 *Gonorrhœa duplex*
6 *Sanus conjunx an teneatur reddere infirmo exigenti, cui venus futura est maximè noxia.*
7 *Sani conjuges an teneantur invicem reddere, si ex coitu notabilem morbum soleant incurrere.*
8 *Conjugi satyriasi, aut consimili morbo laboranti an sit reddendum debitum.*
9 *Mulier an teneatur reddere viro, qui nimis crasso, aut longo Pene dotetur, & n. seq.*
11 *Uxori imperforata, an teneatur vir reddere debitum.*

De his, quæ Conjuges à redditione debiti excusant, ex parte alterius.

QUÆSTIO V.

PRimo loco offertur diu agitata inter Canonistas quæstio, an nimirum sanus Conjunx teneatur reddere debitum conjugi leproso, extatq; circa 1
hoc præceptum, *in cap. Quoniam de Conjug. Lepr.* jubens esse reddendum: cùm tamen aliâ ex parte certum sit, neminem teneri cum propriæ salutis periculo, aut notabili sanitatis detrimento debito satisfacere, ut superioribus quæstionibus ex Canonistarum auctoritate dictum est: at ex Lepra promptissimè infici potest sanus conjunx à leproso: unde non modò summum imminet sanitatis detrimentum, sed etiam manifestum vitæ periculum, quia Lepra cancer universalis est ipsum corpus depascens, ultra indicibile, quod secum affert, tædium, & inenarrabilem molestiam, quâ homines affligit, & abominabilem turpitudinem cæteris hominibus odiosam. Itaq; ex his moti aliqui DD. in ea re decidenda judicarunt distinguendum esse, ac tum demum teneri sanum conjugem voluerunt reddere debitum, cùm Lepra non est contagiosa: ubi verò Medicorum judicio contagiosa sit, & sano immineat infectionis periculum, non teneri. Sum. Silvestrina, *verbo, debitum conjug. num. 2. part. 1.* Tolet. *Instruct. Sacerd. lib. 7. cap. 24. num. 3.* Coninck *de Sacrament. disput. 34. dub. 2. num. 22. tom. 2.* Bonaccin. *de Matrim. quæst. 4. n. 8. part. 1.* quam sententiam facit DD. communem Barbos. *in Collect. Doctor. in lib. 4. Decret. tit. 8. c. 2. n. 2.* & videndi allegati ibi per eum.

Nolo tamen ego inficiari, Pontificem in primo 2
capite loqui de Lepra contagiosa, cùm dicat, tali morbo affectos solere ejici ab hominum societate, quod quemadmodum ob solùm contagium fit, ita de Lepra non contagiosa non verificatur. Mox autem in secundo capite præcipit, Conjugi leproso exigenti debitum esse reddendum: unde apparet, Pontificem de eodem morbo loqui, de quo locutus fuerat in præcedenti. Verumenimverò subsequentia illa verba, nempe, *seu aliâ gravi infirmitate detenta*, id videntur importare, ut Textus ibi non loquatur de Lepra, respiciendo contagium, vel in respectu contagii, sed respiciendo gravitatem ipsius morbi: non solùm enim in Lepra, sed in quacunque aliâ gravi infirmitate, voluit illud præceptum habere locum, hoc est, ut Conjuges ob gravem infirmitatem se invicem non deserant, aut dimittant, quin etiam ut alter alteri exigenti teneatur solvere debitum: sed ad hoc videri possunt quæ attuli *lib. 3. quæst. 6. num. 15. & seqq.* ubi etiam licet videre quæ addidi de morbo Gallico, qui & ob symptomatum similitudinem & gravitatem, & ob contagium, videtur Lepræ natura convenire: quod & Card. *in lib. Hipp. de Alim. text. 26.* dicebat. Imò non defuerunt qui nonnullos Gallico morbo affectos Antiquorum Elephantiasi infici censerent, quæ unus idemque morbus cum Lepra pessima, & consummata est, & idcirco Gallicum morbum novum non esse crediderunt Langius *lib. 1. epist. 42.* & Valles. *in 4. Epidem. text. 1.* ubi loci in quibusdam ægrotantibus observata videntur omnia symptomata, quæ Gallico morbo sunt familiaria, & ex quibus ejus essentiam, & naturam assequi solemus: licèt supra citatæ opinioni, nempe quod

quòd Elephantiasis sit idem quod morbus Gallicus, ex Leoniceni auctoritate contrarietur Fracastor, *lib. 2. de Contag. cap. 13.* per totum, ubi ad id multas quoque adducit rationes, quamquam & ipse *lib. 1. Syphilidis*, partim conveniat cum illis, qui morbum Gallicum novum non esse censuerunt, sed aliàs visum, ut patet in seqq. carminibus.

De genere hoc est dira lues, quæ nuper in auras
Exiit, & tandem sese caligine ab atra
Exemit, durosque ortus, & vincula rupit,
Quam tamen (æternum quoniam dilabitur ævum)
Non semel in terris visam sed sæpe fuisse
Ducendum est, quamquam nobis nec nomine nota;
Hactenus illa fuit, quoniam longæva vetustas
Cuncta situ involvens & res, & nomina delet,
Nec monumenta patrum fert videre nepotes.

Sed quicquid sit de hoc, ne de novo ea, quæ loco citato retuli, hic repetere cogar, cùm jam ad eum Lectorem remiserim, iis quæ ibi dicta sunt, subsequentia addere libet, quæ utrique etiam lo-
13 co inservire possunt. Videndum ergo est cuinam ex Conjugibus certius, aut majus immineat infectionis periculum, Viróne ab Uxore, an Uxori à Viro, ex contagioso morbo, qualiscunque tandem sit. Summa Silvestrina *part. 1. verbo, debitum conjug. num. 2.* ex Medicorum auctoritate, Sanchez *de Matrim. disput. 24. num. 19.* ex Canonistis voluit certius periculum infectionis imminere viro à muliere Leprâ, aut alio contagioso morbo infectâ. Sed cùm Medicorum opinio ea sit, de qua testatur Forest. *lib. 32. Observat. 1. in Schol.* corpora, quæ molliorem carnem sortiuntur, promptiùs contagium excipere, quàm quæ solidiorem habent, certè mulier, quæ molliorem habet carnem, promptiùs inficitur quàm vir. Neque ob hanc tantummodò causam mulier facilius à viro inficitur, sed etiam quia ipsa à viro excipit materiam seminalem corruptam, & contagio infectam in proprium uterum, ubi etiam per aliquod spatium commoratur. At vir nihil recipit ab ipsa muliere, sed tantummodò se cum illa commiscendo, per contactum, ac illum quidem nonnisi multoties repetitum, plerumque inficitur, quin facilè emundando se, ab ea infectione se liberat, quod non tam facilè evadit de muliere, in cujus utero hærent interdum, ac sæpissimè infecti seminis virilis reliquiæ, quæ ab ipsius calore, & humiditate fotæ facilè contagium excitare possunt: cumque mulier non modò secundum totum, sed secundum genitales maximè partes, multò humidior sit quàm vir, certè impressionem faciliùs excipiet à viro. Simpliciter ergo loquendo, dataque paritate, ex sua natura mulier promptiùs à viro inficitur, quàm è contrà, licèt contractâ infectione difficiliùs se liberare possit vir, quàm mulier ob id, quòd non ut mulier per uterum possit sanguinem à corruptis, & venenosis humoribus singulis mensibus expurgare: tametsi mulieres pessimè à morbo Gallico exceptas, nec minus quàm viros diffi[illegible] ab eo se vindicare, comperiamus. Sed pro[illegible] in hac re decidenda temperamenta, & ætate[illegible] etiam considerandæ. Tenella juvencula [illegible] viro facillimè inficietur, difficillimè [illegible] muliere juniore. Junior item vi[illegible] tori muliere facilè cont[illegible] contrahet, [illegible] senior mulier à pub[illegible] mare, & sic de singulis: idemque de temperamentis statuendum, & de corporum ipsorum habitu, & textura. Sed aliud addant Canonistæ, quod omnino à rei veritate abest, circa debiti redditionem à sano Conjuge faciendam leproso Conjugi, nempe quòd non ita est periculum infectionis in reddendo debito, sicut in cohabitando. Ita summa Ang. *part. 1. verb. conjug. num. 4.* & Summa Silvestr. *part. 1. verbo, debitum conjugale, num. 1.* & alii, quod tamen nequaquam verum est: nullus enim actus, sive contactus promptiùs, ac evidentiùs inficere potest quàm veneris usus, qui non solùm timeri debet ubi ipsa mulier leprâ laborat, sed etiam ubi absque eo quòd Lepra laboret, cùm leproso viro rem habet, nam sano viro huic mulieri copulari esset periculosum: ut notat ex Medicis Gordon. *in Lil. part. 1. cap. 22.* & ex Canonistis Sanchez, *lib. 9. disp. 22. n. 20.*

Sed cùm de morbo Gallico inciderit mentio, & 4
Gonorrhœa sit symptoma utplurimùm præcedens, vel concomitans morbum Gallicum, videndum, quam veritatem habere possit id, quod Sanchez determinat, dicens, quòd viro Gonorrhœa laboranti nulla sit culpa exigere debitum: adde m, idem valere in uxore eodem symptomate affectâ, cùm idem periculum, quod uxori impendet à viro, impendeat viro ab uxore, si de virulenta Gonorrhœa loquamur.

Adverte igitur Gonorrhœam in duplici esse diffe- 5
rentia, alia enim est vera, alia falsa: vera Gonorrhœa seminis effluxus indesinens est, absque voluntate factus: falsa, vel pseudogonorrhœa est morbificæ materiæ per genitales partes perpetuus effluxus, cujus sunt duæ species, nam alia quidem virulenta & maligna est, contagio commonicabilis, alia non virulenta, nec contagio communicabilis. Vera Gonorrhœa hominem emaciat, illumque ad tabem non longo tempore perducit, & idcirco cùm non sine summo vitæ periculo in hoc affectu infirmi concubitu utantur, facilè Canonistæ decernent, ut mihi persuadeo, neque exigere, neque reddere debitum conjuges invicem posse absque mortalis culpæ reatu. Pseudogonorrhœa virulenta præterquam quòd generationem impedit, affert interdum molesta symptomata, & morbos etiam nonnullos accersit, maximè autem ob ulcus in meatu urinario caruncullas excitans, difficultatem, & quandoque etiam urinæ suppressionem conciliat. Est autem hæc ita contagio communicabilis, ut ex ejus contagio interdum non simplex Gonorrhœa, sed mille Gallica symptomata, atque illa quidem gravia, homines contrahant, & in summa aliquando ex ejus tantùm vitio sævissimi Gallici morbi concipiant semina. Unde videndum, an debeat hoc periculum retrahere hominem ab exactione, & excusare à debiti redditione. Pseudogonorrhœa non virulenta, præter turpitudinem, & molestiam continui effluxus materiæ morbificæ, nullum insigne affert conjugi incommodum, nisi quòd interdum ipsa quoque in viris caruncullas excitat, nunquam tamen par incommodum affert cum virulenta, præterquam quòd contagio caret. Itaque cùm Sanchez determinat, nullam esse culpam exigere debitum à Conjuge Gonorrhœa affecto, videndum de qua Gonorrhœa intelligat: in vera enim hoc non potest habere locum, ut dixi: in virulenta autem non ita facile dictu est, quid sentiendum: in posteriori fortè locum habere poterit illius opinio, ut ego existimo, licèt li ce, ponderatis his quæ illis ponderanda objicio, ipsis Canonistis remittenda sint.

Secundò dubitatur, an sanus Conjux teneatur 6
reddere debitum Conjugi non aspernabili ægritudine laboranti, stante exigentis notabili periculo

ex Veneris usu. In quo dubio advertendum, disparem esse periculi rationem in Viro, & in Uxore, quod aliàs quoq; admonui. Nam Viro reddere debitum graviter ægrotanti tantùdem est, ac illum jugulare: at fœminæ etiam graviter ægrotanti reddere debitum, si à marito exigatur, licèt nocuum esse possit, non ejusdem periculi erit, ut jam suprà quæstione tertia dictum est. Ratio esse potest, quia vir quadruplo magis, quàm fœmina in coitu dissolvitur, tum ob majorem laborem, tum etiam ob copiosiorem utilis materiæ effusionem. Secundò advertendum, quod & aliàs admonui, mulierem minimâ, aut etiam nulla virium jacturâ posse debitum reddere, satis enim est absq; eo, quòd semen emittat, ut se à viro iniri patiatur. Quod si etiam exigendo debitum semen effundere cupiat, non potest hoc esse absq; evidenti periculo, nisi morbus ex iis esset, quibus Venus aliquo modo succurrere potest.

7 Tertiò dubitari potest, an conjuges teneantur invicem reddere debitum, si sani quidem sint, sed tamen insigniter alteruter eorum à coitu oblædi soleat. In quo casu peculiaris est dubitandi ratio, ut dicam: nam sunt ex viris maximè, qui Veneris laborem nullo pacto sustinere possunt, quin aut citò dissolvantur, aut stomachi, cordis, nervisve affectus, aut dolores contrahant, aut vertigine tententur, aut alio quodam notabili symptomate afficiantur. Quin etiam quædam mulieres ex coitu ulteriores dolores, lipothymiam, syncopen, aliosque effectus incurrere soot paratæ: quemadmodum Scorto cuidam, cui Aogela nomen erat, evenire consuevisse narravit mihi Joseph Gbislerius Romæ inter primarios Urbis Medicos, multa, ac merita cum laude Medicinam exercens: quotiescunq; enim mulier hæc cùm viro congrediebatur, maximè si bene meotulatus existeret, in syncopen levem incidebat, si verò & ipsa semen emitteret, in graviorem syncopen lapsa longiusculo temporis spatio ad sese redibat, nonnullisque in posterum diebus decumbere & ex lassitudine, & ex ventris dolore cogebatur. Sic & Dysetidis ancilla Larissæ, narrante Hippocrate *lib. 5. de morb. vulg. num. 11.* cùm Venere uteretur, doloribus vehementer affligebatur. Eodem quoq; pacto Scortum aliud apud Marcellum Donatum *lib. 4. de med. histor. mirab. c. 17. in princ.* cui nomen erat Lucretia, cùm coitu uteretur, animo linquebatur, & alios huic similes casus narrant alii, in quibus peculiariter considerandum, an si petant, sit illis debitum reddendum, cùm enim hæc vitia fiot utplurimum connaturalia, certè si infirmus prohibeatur exigere, & sanus reddere, Matrimonium omni bono fine frustrabitur: aliâ autem ex parte coitus his adeò nocuus esse potest aliquando, ut subitam mortem obeant, aut in longos, & difficiles morbos, aut in perpetuam valetudinem labantur: nisi ergo noxa sit levior, fortè non tam promptè Canonistæ concedent in hoc casu vel exigere, vel reddere.

8 Quartò occurrere potest dubium, an Conjugi Satyriasi, vel furore uterino, vel inordinatâ coëundi cupiditate affecto possit licitè per alium debitum reddi. Ratio dubitandi est, quia Venus his, qui hujusmodi symptomatibus detinentur, plerumq; noxia est, maximè verò uteri pruritu, quæ passio est furori uterino congener, quam à coitu efferari magis quàm mitiorem reddi, dicit Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap. 8.* quod palam etiam fit in nuper devirginatis juvenculis, quæ ob extraneum calorem ex violentia devirginationis conceptum, hujusmodi pruritu molestatæ magis libidinosæ evadunt ex ipso Veneris usu, ut ex Arist. *lib. 4. problem.* refert. Franc. Ranchin. *de morb. Virg. sect. 3. cap. 2. rubr. de fur. uterin.* Itaque duplici ex capite excusaretur sanus conjux à debiti redditione in his casibus: uno, quia tales possunt absque discretione, & immoderatè exigere: alio, quia ex redditione exigens notabiliter lædi potest: unde neq; etiamsi moderatè, & cum discretione exigeret, durante morbo, teneri fortè videtur sanus debitum reddere, esset enim in nimium exigentis præjudicium, qui tum temporis in his, quæ ad Venerem spectant, vix compos mentis esse solet. Dicendum tamen, quòd, ubi hujusmodi morbi ex seminis abundantia ortum habeant, cùm moderata Venus illis pro remedio sit, ut idem dicit Mercurial. *ibid. cap. 10.* sanus Conjunx tenetur exigenti moderatè reddere. Neq; obstat quod Ranchinus ex Aristotele dicebat, qui loquitur ubi simplex calor passionem faciat: at ubi furor uterinus, tentigo, pruritus, & similes passiones ab exuperantia seminis ortum ducant, Veneris usu eas omnino defervescere ac curari, experientia docet.

Quintò vertitur in dubium, an mulier teneatur 9
reddere debitum viro qui nimis crassiori, aut nimis longiori mentula dotaretur: Et quoad crassitiem, (nisi adeò immoderata appareat, ut sit monstrosa) si vir cautus sit, & cum moderatione agat, neq; cum impetu, & irrationabili violentia in agrum Naturæ irruat, & ubi etiam opus sit, aptis medicamentis, nempe uteri angustiam relaxantibus utatur: & nisi altera ex parte uteri angustia tanta sit, ac tam præternaturalis, ut Medici magis, quàm Mariti opeream desideret, nullum notabile secum periculum ea inducere potest, si aliqualem dolorem, aliqualemq; , sed modicam lacerationem in primis congressibus factam excipias. Nonne vides tenellarum Juvencularum uteros in primo partu puerum emittere, cujus caput decuplo majus aliquando est, quàm quævis etiam crassissima mentula humana? Illud certè palam est facilè uterum dilatari, ac constringi, & vix hominem reperiri posse tam crasso membro dotatum, qui jactare illud possit, quod in obscœnis habetur:

Commoditas hæc est in nostro maxima Pene,
Laxa quod esse mihi fœmina nulla potest.

Cui disticho æquivalens novum hoc est de cunno angusto:

Maxima noster habet vigilataque commoda cunnus,
Parva quod esse mihi mentula nulla potest.

Itaque nisi aliud obstet, ut esset uteri præter naturalis angustia, aut muliebris corporis exiguitas, & habitus monstrosa gracilitas, non videtur ex hac exuperanti membri magnitudine ullum notabile periculum mulieri imminere, ut dixi aliàs *lib. 3. tit. 1. q. 6. n. 3.*

Neq; obstat, quòd membri crassities interdum ipsius uteri vasa aperiendo, & lacerando, sanguinis fluxum, & menstruorum nimis excedentem copiam adsciscere possit, ut notat Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. c. 2.* nec quod addit Huchet. *lib. 1. de sterilit. c. de magnitud. Pen.* nimirum hanc membri magnitudinem posse urinæ incontinentiam, Diarrhœam, inflammationem, aliaq; symptomata excitare, quia hæc locum habent tantùm in violento concubitu, & absq; ulla discretione, nec cum memoratis cautionibus celebrato.

Dispar tamen ratio est, ubi vir mentulam ha- 10
beret nimis longam, ita ut facilè concumbens in uteri-

internum uteri osculum violenter impingeret; tunc enim, & magis notabile, & evidentiùs imminetet periculum, cùm odorem gravem, sanguinis rejectionem, inflammationem, ligamentorum disruptionem, atque alia nonnulla symptomata excitare posset, præterquam quòd excitando dolorem, omnem Veneris jucunditatem, ac delectationem mulieri adimeret, unde etiam conceptio omninò impediretur, ut percurrit idem Hucher *loco citato*. Quòd autem longitudo nimia ipsius Penis per se sit causa, ut semen infœcundum evadat, eò quòd ob eam meatus longitudinem refrigeretur, antequam ad uterum perveniat, quod primò Arist. *lib. 1. de Gener. Animal. cap. 6.* & post illum multi Medici, ac Philosophi tradiderunt, non immeritò ab eodem Huchero *ubi alias* improbatur, ob nimiam viæ brevitatem, quam permeat, quantumcunque mentula longa sit, & ob uteri, à quo illicò excipitur (imò, inquam, attrahitur) caliditatem. Utrùm autem supradicta sanitatis pericula tantæ molis sint, ut in considerationem venire debeant, maximè cùm cautè agendo evitari possint, fortè negativè resolvendum. Certe ad hoc saltem videbatur necessarium de his mentionem habere, quia facile eventu est, ut mulier à viro discedere cupiens, thori separationem ex hac causa procuret, & proprium periculum caussetur, & tunc Canonistæ palam ex dictis habebunt, an mulier justo timore ducatur, necne, & an hæc causa sufficiens esse possit ad illam excusandam à debiti redditione, vel ad thori separationem illi concedendam.

11 Sextò in dubium verti potest, an vir teneatur reddere debitum uxori imperforatæ, nempe quæ uteri clausuram patitur incurabilem; sunt enim mulieres nonnullæ, quibus membrana in medio uteri collo obtenditur, aliquando tam dura, ut nullâ irruentis viri violentiâ disrumpi possit: has Atretas, imperforatas, ac velatas vocant, de quibus aliàs verba feci. Videtur autem virum teneri his reddere debitum, maximè si concipere possint, ut nonnullæ possunt; nullo enim fine videtur destitui hoc Matrimonium, ita ut irritari possit, dum ultra cæteros etiam hunc, qui præcipuus est, habere potest, nempe sobolis procreationem, quia ut Hippocr. auctoritate, aliorumque Medicorum, aliàs dixi *lib. 3. tit. 1. quæst. 7. num. 24. & seqq.* hujusmodi mulieres possunt concipere. Imò etiamsi hoc fine destitueretur, tamen non excusari deberet vir, quin redderet, quia neque ipse vir, neque mulier impediuntur, quin semen emittant, unde uterque eorum potest habere remedium concupiscentiæ, & usu Matrimonii mutuam dilectionem fovere. Ergo etiamsi ex hoc capite mulier sterilis esset, tamen non esset illi denegandum debitum, quia & sterilium Matrimonium valet, & sterilibus etiam ex alia magis irreparabili causa debitum est reddendum, quia etiam abstractâ à Conjugio omni spe habendæ prolis, tamen Conjugium non est irritum, Sanchez *de Matrim. lib. 7. disp. 92. num. 26.* ut aliàs dixi. Si ergo inter hos Matrimonium valet, rectè Matrimonio uti poterunt. Neque dicendum, idcircò in hoc casu non esse reddendum debitum, quia necesse est virum extra vas fœmineum semen effundere, & hoc fieri non posse absque peccato, quia id non videtur habere locum in hoc casu, cùm non possit dici, virum extra vas semen effundere, si intra uteri collum effundat; quemadmodum neque ille extra vas effundere dici deberet, qui vel per negligentiam, vel aliqua alia ex causa ad intima uteri concumbendo non perveniret, sed in media semita semen emitteret: totum enim uteri collum vas illud dici debet, in quod semen projiciendum est, sufficitque ad hoc, ut vir dicatur intra vas effundere, ut intra uteri labra emittat, satis namque est, ut in locum emittat, unde uterus sua attractrice facultate illud ad se allicere possit, ut inde conceptio sequatur. Alia tamen ex parte videretur in hoc casu debitum non esse reddendum, cùm subsit manifestum vitæ periculum ipsius mulieris, si concipiat ex una, & ex alia semen ob membranæ impedimentum retrocedat, at tantundem sit illud extra vas effundere. Quibus consideratis Canonistæ determinabunt, an Matrimonium cum his fœminis valeat, an debitum reddi debeat, & hujusmodi alia dubia, quæ circa hoc occurrere possunt; mihi satis sit ea, quæ ad Medicum cognoscere spectat, præmonstrasse. Scio arctationem, quæ remedium non admittit in fœmina, causam esse sufficientem, ac præsentaneam dirimendi Matrimonium: sed si conjuges eo modo quo potuerint, commixti fuerint, & seminaverint, & ex eo congressu mulier conceperit, ut evenire posse ex Hippocr. auctoritate aliàs dixi, poterunt ne conjuges, cognito impedimento hujusmodi, ab invicem separari, & Matrimonium dirimi? Ad hoc dubium quid sit dicendum, Canonistis relinquo determinandum.

SUMMARIUM.

1 *Viro an liceat, aut mulieri, medicamenta assumere ad Venerem excitandam.*
2 *Vir an possit se medicamentis validiorem reddere ad Veneris usum.*
3 *Vir an teneatur post seminis emissionem copulam continuare, ut uxori integrè satisfaciat.*
4 *Conceptio non sequitur, nisi conjuges ambo simul semen emittant.*
5 *Conjunx an possit remorari pollutionem, ut alterius emissionem expectet.*
6 *Conjunx an possit pollutionem remorari, ne interim alter pluries polluatur.*
7 *An inchoatum coitum non absolvere liceat.*
8 *Seminationem extra vasa fieri quomodo sit intelligendum.*
9 *Pollutio voluntaria extra vas est peccatum mortale, secundum Canonistas.*
10 *Pollutionem extra vas quando dicatur vir facere.*
11 *Mulierem extra vas pollui, quid sit, non potest explicari.*
12 *Uxor an possit post coitum surgere, & urinam reddere, ut semina excutiat.*

Examinantur nonnulla, quæ secundum Canonistas in usu Matrimonii cum peccato inter Conjuges contingunt.

QUÆSTIO VI.

PRoponam in hac quæstione dubia nonnulla, de quibus nullam apud Canonistas factam mentionem invenio, cum nonnullis aliis, quæ & ipsi tetigerunt. Primò autem quæro, an Conjunx, qui non est 1
multum potens ad coëundum, teneatur, aut saltem licitè possit, ut debito satisfaciat, aliquo modo seipsum potentiorem reddere, ut assumendo medicamenta calida, semen adaugentia, & sopitam Venerē ptoritantia. Et non teneri absolutè, dicit Summ. Silv. *p. 1. verbo, debitum conjug. n. 2.* ex Archid. auctoritate, nam satis est, ut inquit, si se non reddat impotentem; an verò possit licitè id præstare, non determinant. Dico igitur, quantum ad Medicum spectat, quòd primò in viro impotentia, seu ignavia, & debilitas ad Venerem exercendam, potest habere diversas causas, quarum aliæ nullo modo sunt amobiles, ut est naturalis genitalium partium frigiditas, aliæ verò sunt amobiles quidem, quæ & ipsæ in duplici sunt differentia; vel enim in totum amoveri possunt, vel in partem: vel meliùs dicamus, alias verè amoveri, alias autem apparenter tantùm, & quemadmodum priores amoventur absque ullo sanitatis incommodo, imò cum ejus commodo, ita posteriores,

etiamsi amoræ appareant, & hora ad Venerem excitetur, nonnisi cum aliqua, & notabili saniatis noxa id perficere solent. Priorum exemplum ût impotentia, quæ ex longo aliquo morbo successit, & ex diuturna convalescentia, in qua corpus spiritibus, & sanguine depauperatum refrigescit; restauratis autem viribus facilè impotentia cessat cum notabili sanitatis profectu; renutritur enim corpus, ac spiritibus, & sanguine repletur, unde utilis materiæ, seminisque copiâ procreatâ, facilè venereorum appetitus redit, & homo ad Venerem stimulatus, ejus laboribus jam promptior, atque aptior evadit. Posteriorum exemplum esset impotentia in Viro, jam in senectute, vel in senio constituto; amovetur enim, vel amoveri videtur impotentia quibusdam Medicis auxiliis, quæ semen, sanguinemque acuere, & genitales partes jam frigescentes solent excalfacere, flatumque insimul procreare, atque eo modo vir tantisper ad Venerem potentior evadit; quod non fit per amotionem causæ, sed per momentaneam quandam alternationem, & idcirco succedere non potest, nisi cum magna virium jactura, & evidenti sanitatis noxa, si sæpè maximè medicamenta reiterentur.

Præterea finis, cujus gratia Vir procurat se potentiorem facere, vel est simplex venereorum voluptas, vel Prolis desiderium, vel voluntas debito satisfaciendi. Dicendum itaque videtur (salvo semper meliori Canonistarum judicio) in primo casu, nempe ubi causa est amobilis, procurare se potentem ad Venerem reddere, ob procreandam prolem, non solùm licitum esse, sed honestum, quia id fit salva etiam Viri incolumitate; neque enim aliter amoventur tales causæ, quàm excitando calorem naturalem, & vires augendo: quemadmodum etiam licitum esset, ubi id fieret causa reddendi debitum conjugale; quod etiamsi ex sola voluptatis causa id fieret, non videretur tamen ullam habere culpam, quia Vir dat operam, ut robustior evadat, & naturales actiones commodè exercere possit, quod non videtur esse illicitum procurare licitis mediis. Licet ex aliquorum Dd. opinione Summa Ang. *verbo, debitum conjug. nu* 23. dixerit, hoc esse peccatum mortale. De qua re alii Dd. judicent. In posteriori casu, si causa habendæ prolis id fiat, non videretur illicitum, etiam cum aliqua, non tamen insigni, ac gravi noxa propriæ sanitatis id fieret. Quòd si fiat causa satisfaciendi debito, ubi non timeatur evidens & notabile periculum, adhuc fortè non esset inhonestum; sed si fiat causa voluptatis, tunc quidem omni proculdubio (nisi me mea fallit opinio) hoc tanquam illicitum, & peccatum inducens, est improbandum. Sed vide ad hæc quæ affert Sanchez *de Matr. lib. 9. disp. 3. n. 3. & seqq.*

Porrò in fœmina, non datur impotentia ad coeundum, nisi ex causa imperforationis, cujus curam tentare, absque evidenti vitæ periculo, non est illicitum. Aliàs nunquam mulier est impotens ad exercendam Venerem, sed aliquando fit ut in coëundo nullam percipiat voluptatem, quam Medici interdum aptis medicamentis procurant; ergo id in muliere vel fit ob solam voluptatem, vel ob Prolis desiderium, cùm privatio delectationis in coitu conceptionem secundum plurimum impediat; non fit autem unquam ex causa satisfaciendi debito, quia absque voluptate mulier satisfacit. Ergo causa solius voluptatis medicamenta assumere ad percipiendam delectationem in coitu, fortè non erit magis illicitum, quàm exercere Venerem ejusdem voluptatis causa; verùm causa habendæ prolis omninò erit licitum, imò fortè tenebitur mulier, cognoscens hoc sibi esse impedimento, ne concipiat, ad ea medicamenta assumenda devenire, ut in coitu delectata possit concipere.

Secundò dubitare licet, an quis possit, ut potentior ad Venerem evadat, etiam ultra id quod debiti redditio expostulat, supradictis medicamentis licitè uti; sunt enim quidam tam Veneris illecebris capti, ut ipsi seipsos, alias per se ignavos, ad eam stimulare, omnique studio pruritare satagant; præcipuè autem ex senescentibus nonnulli, qualis Lupercus ille apud Martial. *lib. 3. Epigr. 33.* in quem Poëta hoc pacto invehitur:

Stare, Luperce, tibi jam pridem Mentula desit,
Luctaris demens tu tamen arrigere;
Sed nihil Erucæ faciunt, Bulbique salaces,
Improba nec prosunt jam Satureia tibi.
Cœpisti puras opibus corrumpere buccas,
Sic quoque non vivit sollicitata Venus.
Mirari satis hoc quisquam, vel credere possit,
Quæ non stat, magno stare, Luperce, tibi.

In hoc ergo casu cum ad nullum laudabilem finem, sed solùm voluptatis venereæ causa id fiat, & aliquando cum notabili sanitatis detrimento, videretur dicendum, non licere hujusmodi medicamenta assumere, cùm coitum ab omni culpa immunem non esse jam dictum sit, si sola voluptatis causa fiat: quid ergo si accedat notabile admittendæ sanitatis periculum? nam certè quæcunque tandem ea medicamenta sint, quæ Venerem stimulant, nunquam sine aliqua notabili noxa aut assumuntur, aut in usu aliquando convocantur.

Tertiò, dubitatur etiam à Canonistis, an Vir teneatur post seminis emissionem copulam continuare, donec etiam mulier emittat. Sanchez *de Matr. lib. 9. disp. 17. n. 9.* & Pont. *de Matr. lib. 10. cap. 11. n. 3.* voluerunt, virum non teneri expectare, ut fœmina emittat. Licèt ille *n. 11.* & hic *loc. eod.* dicant licere Marito copulam continuare, donec mulier seminet. Nullū tamen peccatum intervenire determinavit Sanchez *ibid. num.* 15. si, ubi vir semen emiserit, mulier ante proprii seminis emissionem à copula desistat. In quibus Canonistarum assertionibus nonnulla sunt, quæ grave dubium excitare possunt. Quoad illud enim, quod ajunt non teneri virum expectare mulierem donec semen emittat, non videtur in omni casu tam simpliciter accipiendum, & solùm fortè habere locum, ubi vir à muliere exigat; nam exigente muliere, videndum esset, an vir hoc pacto obligationi reddendi debitum satisfaceret: Atqui duplici ex capite satisfacere non videretur. Primò, quia si debiti redditio respicere debeat generationem jam absque eo, quòd mulier semen emittat, nulla sequi potest generatio, ut communis est Medicorum opinio, quam luculenter quæstione primâ roboravimus. Quòd si redditio debiti respiciat extinctionem stimulorum carnis, & coërcitionem incendii ejusdem, tantùm abest, ut mulier à viro inita, & semen non emittens, ab ejusmodi stimulis vindicetur, ut potiùs acutiores eos experiatur, non enim cessat libido, donec semen effundatur. Peramat. *de femin. pag.* 59. Itaque quandocunque mulier petit reddi sibi debitum, credendum maximè est, illam ad explendum proprium desiderium id expetere: quod non ad simplicem copulam, sed ad seminis tendit effusionem, per quam solùm illicò desiderium illud defervescit. Non modò ergo vir, non expectans mulierem in copula, donec semen & ipsa emittat, non evitaret in illa, ut tenetur, incontinentiæ periculum, sed majorem in modum adaugeret; dupliciter namque mulier periclitatur, uno modo, qui animæ; alio, qui

qui corporis respicit salutem. Primus modus est, ut mulier vel in somnis, quod minimum est, vel ex fcalugia via polluatur; nam plerasque offendes, quæ post viri congressum, cùm proprium desiderium non expleverint, coxas invicem sibi superponunt, illasque invicem constringunt, ac confricant, ut ea confricatione semen jam ad exitum stimulatum effundatur; hoc nonnullæ, quod manum abstineant, putant se sine peccato facere: quibus favent nonnulli Theologi, de quibus Petr. Hurtad. de Mendoz. *in libb. de Gener. & corr. disp. 2. sect. 6. §. 84.* Sanchez. *de Matrim. lib. 9. disp. 17. num. 12.* qui putant, posse mulierem post congressum cum viro, se provocare ad seminis emissionem, ut concipiat: quod quidem quemadmodum Medicis inane videtur, sic etiam Canonistis non esse tunc culpa apparebit, quippe cùm frustra omnino semen emittat mulier, nisi cum viro aut paulò pòst, vel antè emittat: nec majus peccatum existimandum provocare ad seminis effusionem post viri congressum, quàm extra viri congressum; in idem enim utrumque recidit & inania omninò sunt, quæ contra hanc opinionem affert idem Sanchez, *ib.* Secundus modus, qui corpoream respicit incolumitatem, est, quia mulieres ad seminis expulsionem stimulatæ, & illud non emittentes, hystericos dolores, & affectiones, melancholicasque passiones facilè incurrunt. Ex quibus videretur potiùs dicendum, quòd muliere exigente, (& id quidem aut tacitè, aut expressè, nihil enim ad hoc refert) maritus teneatur aut copulam continuare, aut nuo mulcto pòst, si fieri possit, ad eam redire, ut illa, quod primà vice non potuit, secunda absolvat; nisi mulier ipsa expressè fateatur se prægressa copula esse contentam, & novam respuat, nam alias ob modestiam mulieres dicunt se contentas esse, cùm non sint.

Sed contrà objici potest, frustra Maritum copulam continuare, si generationem respiciamus, cùm jam seminaverit; præterquam enim quòd nova agitatione semen in uterum emissum facilè excidit, non potest inde ulla sequi, ut diximus, conceptio, nisi simul cum marito, aut tantisper post ipsum mulier semen effundat; sic enim fœmina illicò commiscentur, & ab utero attracta, conceptionis materia & causa fiunt; aliàs non commixta, semen quod priùs effusum refrigeratur, & ab utero non conceptum excidit, aut cùm illa suum emittit, foràs prodit. Non ergo ad alium finem continuabitur copula à viro, post sui seminis emissionem, nisi ut mulier etiam delectetur ex coitu, quod an liceat, non ita patet. Dicendum tamen, non esse necessarium ex omni concubitu sequi conceptionem, satisque esse, si conjuges, quantum est ex seipsis, non sint impedimento ipsi conceptioni; & præter eorum intentionem, & ex accidenti fit, ut ob id quòd simul femina non effuderint, nulla sequi potuerit conceptio.

Verùm cùm dixerimus, ob prænarratas causas teneri virum expectare, ut mulier semen emittat, ubi illa debitum exegerit, videndum erat, an è contra mulier teneatur expectare virum. Sed de hoc nullum omnino est dubium, cùm non possit mulier dici debito satisfacere, nisi patiatur se à viro iniri, donec ille semen emiserit, terminus enim copulæ est seminis emissio.

5 Quartò dubitari potest, an Conjunx licitè pollutionem remorari possit, ut alium expectet, quò simul semen effundat, de qua dubitatione etiam Canonistæ verba facerent; circa quam tamen nonnihil ratiocinari non invitat Medica speculatio, nam ex Rufo apud Oribasium *lib. 6. Collect. cap. 38.* & ex Rasi, *24. contin. cap. 1.* seminis interceptiones, quæ in medio concubitu fiunt, renibus & vesicæ pessimas esse constat; sicut ex Avic. *20. 3. tract. 1. cap. 11.* spermatis retentionem, ejusque prætermissionem esse malum valde. Quamobrem cùm ex remorata pollutione notabile immineat periculum conjugibus propriæ salutis: dicendum videtur, non posse absque culpa conjuges pollutionem retardare. His adde, quòd hujusmodi seminis retardatio potest etiam impedire conceptionem; nam semen ad expulsionem motum, neque emissum, proprium vigorem amittit, evanescentibus spiritibus, indeq; ipso refrigerato, indicio est, post hujusmodi interceptiones, & minori cum delectatione, & minori etiam eum impetu semen effundi, quod in viris sensu assequimur, & in mulieribus consequens est eodem modo evenire.

Dicendum tamen est, aut semen jam motum esse, quod ex prorientе sensu, & ea incœpta delectatione conjicimus, aut non. Quando ergo semen jam motum est, & desistitur à coitu, tunc omnia inconvenientia sequuntur, quæ suprà commemoravimos, & idcirco tunc, ut puto, non licet pollutionem retardare. At si semen adhuc non properat ad exitum, sed videtur tantùm de proximo properaturum, tunc licet magis lentè in copula procedere, aut ab ea tantisper desistere, ut alter Conjunx opportunè semen emittat. Doctores autem loquuntur in priori casu, in quo ex seminis retardatione Renum, Vesicæ, & Testium tumores, Gonorrhœam, & meatuum obstructiones in Viris, in mulieribus autem hystericas passiones facilè succedere credendum.

Quintò dubitari potest, an unus conjunx, ut unico congressu alter pluries polluatur, absque prænominatis periculis, possit pollutionem remorari; nam sunt qui suo libitu absque ullo incommodo in coitu commorantur, seminis emissionem procrastinantes. Utrùm ergo ad supradictum finem liceBit his pollutionem differre? at certè cùm hoc non fiat ad aliquem honestum, ac laudabilem finem, sed tantùm ad magis libidinem explendam: credo Canonistas determinaturos, licitum id esse non posse, maximè si inde aliquod notabile damnum alterutri ex conjugibus evenire possit. Sed liccbitne conjugi, qui falacior in Venere sit, & quàm citissimè semen effundat, segniore existente altero, interim se provocare ad iteratam pollutionem? Hoc quidem non videtur habere difficultatem; si per Canonistas licet Conjugi, qui jam seminaverit, copulam continuare, donec alter quoque semen effundat: cur ergo non licebit falaciori, & qui citiùs emittit, de novo emittere? nam non videtur ullo illicito medio ad hoc uti, nec quicquam ad hoc obstare. Sed adhuc instari potest, an licet conjugi, qui præproperè semen effundit, medicamenta assumere, quæ seminis effusionem retardent? Hoc posse habere varios fines, notum est; vel enim id fit ad se magis in coitu delectandum, vel ad delectandam conjugem, vel ad faciliorem conceptionem, vel tandem, quia hoc modo non potest integrè debito satisfacere. At profectò duos priores fines illaudabiles esse, unusquisque affirmabit; videtur ergo tunc id à culpa immunem hominem non facere. Duos posteriores laudabiles esse, unde peccato carere Canonistas determinaturos existimare licet.

6

Sextum dubium ex Canonistis movent Summa Ang. *part. 1. verbo, debitum conjug. num. 12.* Sanchez *lib. 9. tit. disp. 19. num. 14.* & Pont. *lib. 10. cap. 11. num. 9.* & alii, & est, an liceat inchoatum coitum non absolvere, si mulier semen emiserit, an liceat viro

viro absque seminis proprii emissione à copula desistere, & sic è contra putarunt Silvestr. Rosell. & alii apud Pontium, *ubi suprà*, non licere; Summa Ang. tamen, *ubi sup.* & Pont. *ibid.* & alii, contrarium putant verius, eâ cautione usi, dummodo neq; adsit periculū spontaneæ pollutionis in altero conjuge, & sit hic alter eâ copula contentus. Ego, tanquam Medicus, in hoc meam sententiam dicam: & quod pertinet ad virum, difficile esse credo non subesse semper spontaneæ pollutionis periculum, si à copula non emisso semine desistat: nam in Venere exercenda semper à parte viri concurrat necesse est calor, & spiritus ad genitalia membra, unde fiat erectio; dehinc ex motu, & agitatione majorem in modū loca excalfiunt, & semen facili negotio ad exitum excitatur; & sic si vir à coitu desistat, facillimè vel modica ex occasione, etiam in vigilia, aut in somnis, sequitur ejus effusio; quæ quidem non semper locum habent in muliere, quæ absque ulla interdum locorum excalfactione, absque ulla membrorum erectione, absq; ullo veneris appetitu, absque ullo motu & agitatione coitum exercet. In viro ergo magis periculosum est permittere, ut à coitu desistat non emisso semine; in muliere autem, si in Venerem accensa non fuerit, permitti quidem posset ex supradictis; sed si jam in Venerem sit accensa, periculosum etiam in ipsa erit, ut à copula desistat, quod meliùs ex iis, quæ *n.3.* diximus, palam fit.

8 Dubitari præterea potest, quomodo intelligendum sit Canonistarum nonnullorum dictum, quòd seminatio extra vas in utroque Conjuge peccatum mortale induat, si sponte sit facta, ut post alios dicit Pont. *lib.10. cap.11. num.6.* Non revoco autem in dubium, an spontanea pollutio ex se facta, sit peccatum mortale, hoc enim est clarissimum, cùm & Ethnicis ipsis tanquam opus pessimum sit vituperatum, uodo Martial. *lib.9. Epgir.42.* in Ponticum:

Pontice, quod nunquam futuis, sed pellice lævâ
Uteris, & Veneri servit amica manus,
Hoc nihil esse putas? scelus est mihi crede, sed ingens,
Quantum vix animo concipis ipse tuo.
Nempe semel futuit generaret Horatius ut tres,
Mars semel, ut geminos Ilia casta daret.
Omnia perdiderat, si masturbatus uterque
Mandasset manibus gaudia fœda suis,
Ipsam, crede mihi, naturam dicere rerum,
Istud, quod digitis, Pontice, perdis, homo est.

Sed quærimus hic, quandonam dicantur
10 conjuges extra vas se polluere, ad hoc ut peccatum incurrant: & in viris quidem non multum negotii assumendum in hoc dubio decidendo, licèt firmandum omnino sit quantum penetrare debeant ad uteri claustra, ne extra vas pollui dicantur; cùm enim uterus dividatur in os externum, collum, & os internum, quatenus ad hanc rem spectat, an teneri virum firmandum usque ad os internum penetrare, an verò sufficit intra uteri labra, & prope externum os semen emittere, an ad peccatum evitandum tenetur saltem os externum transgredi? & in hoc quidem cùm regula aliqua assignari debeat, absque dubio videretur dicendum, quod illa non alia esse possit, nisi quæ maximè ad generationem facit; quia tamen ad hunc finem jubeant Medici, ut vir quàm penitissimè membrum intrudat, non idcircò dicendū, quòd si aliqualiter ab ea intrusione deficiat, non possit sequi generatio, quia ipse uterus attractrice suâ facultate potest ac solet semen ad se allicere; quandocunque ergo vir, maximè datâ operâ, non ita vas penetrat, nec tam propriè ad intimiores uteri partes polluitur, ut ex ejus seminis emissione sequi possit generatio, tunc extra vas pollui illum firmandum. Ex hac ergo regula desumendum videtur, quomodo etiam ii, qui nulla spe generandi coëunt, Venerem exercere debent, ne extra vas pollui dicātur, ita enim fortè se gerere debent, ac si conceptio ex eorum copula esset secutura. Neque fidendum est quorundam Canonistarum opinioni, volentium satis esse, ut prope vas fœmineum vir semen emittat, absque intromissione etiam, fundantes hanc opinionem in uteri attractione, ex qua factum dicunt, ut aliquæ in Balneo sint impregnatæ, aut ex semine simpliciter prope ipsas effuso, hæc enim ridicula apud Medicos, & inania sunt; licèt pro fundamento suæ opinionis ea adducat Summa Armilla, *verbo, debitum conjugal. vers.4. quæritur.*

Minor dubitatio insurgit circa mulierem, neque 11 offendi quenquam ex Canonistis determinantem, quomodo mulier dicatur extra vas pollui, hoc enim explicari non potest; cùm notum habeamus Medici, mulierem emittere semen in uterum, non extra uterum, & si quando emittat extra uterum, hoc involuntariè fit, cùm in mulieris potestate non sit, semen aut ad uterum, aut extra uterum pro suo libitu effundere: vasa enim ejaculantia ipsius mulieris in corporis vacuitate extra uteri corpus reperta, ad ipsum uterum in coitu semen effundunt, à quibus tamen vasis productiones quædam fiunt ad uteri collum, per quas etiam aliquando semen ad collum uteri demandatur, & per eas nonnullæ, & maximè Gravidæ spermatizant, quas tamen semen non emittere falsò affirmat Avic. Vas ergo congruens, in quo semen fœmina demandare debet, uteri corpus est, & ad illud quidem demandatur. Unde cùm pollutio extra vasa in muliere aut non fiat, aut si fiat, id præter ejus voluntatem eveniat, non videtur dari posse casus, ut mulier peccet extra vasa semen emittendo, ut volebant citati Canonistæ, nisi id sit, illam extra vasa emittere, cùm absque viri copula, datâ operâ polluitur. Quod si id non est, Canonistæ seipsos explicent, significando quid sit.

Tandem in dubium verti potest, an mulier post 12 celebratam Venerem, possit surgere, & urinam reddere, eo fine ut semen ejiciat, ne prægnans reddatur: nam Pet. à Pal. apud Sum. Ang. *pag.1. verb. deb. conjug. num.14.* putavit hoc non esse peccatum. Prudenter tamen ipsa Summ. Ang. & Sanchez *de Matrim. lib.9. disp.20. num.3.* cum aliis Dd. per eum recensitis, periculosum id putant, & rectè; nam non videtur absque peccato mortali posse conjuges impedire conceptionem postquam pervenerint ad carnalem conjunctionem, & maximè ubi semen emiserint. Atque inane est quod putat Canonista ille, quòd conceptio fiat per quoddam tempus post seminum emissionem; nam contrà, illico atque semina sibi invicem obviaverint, conceptio sequitur, aut ipsorum seminum ejectio ab utero. Itaque quandocunque mulier conetur semina ejicere, dicetur conceptum ejecisse, quod an mortale peccatum sit, nullum dubitare existimo: Securior ergo videtur ipsius Summæ Angelicæ opinio, nam omnino conceptio, illicò atque semina commixta retenta ab utero fuerint, dicetur consummata. Nam nisi illicò fiat, multo minùs aliquando pòst fiet, refrigerantur enim semina, & infœcunda evadunt: Præterquam quòd, si illicitum est in ipso coitûs actu se gerere, ut conceptio impediatur, quantò magis post ipsum celebratum coitum, id erit illicitum?

***

LIBRI SEPTIMI
TITVLUS QVARTVS,
DE STIGMATIBVS MAGORVM.
Continens Quæstiones quinque.

I. Quid sint Stigmata, de quibus hîc, & historica eorum disquisitio.

II. Utrùm ejusmodi naturæ Stigmata dari possint.

III. Rationes nonnullæ in Stigmatum defensionem producuntur, illisque occurritur.

IV. Naturâ-ne, an Arte caro viventis Hominis ita affici possit, ut puncta dolorem non sentiat nec sanguinem effundat.

V. Ex præcedentibus quid eliciendum.

SUMMARIUM.

1 *Magorum genus detestabile.*
2 *Republicæ interest Magos perdere.*
3 *Variæ Magorum proprietates, & signa.*
4 *Stigmatum signa Magos certò detegentia, quantum aliqui credunt.*
5 *Stigma quid significet.*
6 *Stigmatum differentia.*
7 *Magicum Stigma quid.*
8 *Stigmata Magica an dentur.*
9 *Stigmata an in omnibus Magis reperiantur.*
10 *Stigma est character impressus à dæmone in Magis, in vicem Baptismi.*
11 *Stigmata quam figuram sortiantur.*
12 *Stigmata aliquando visibilia, aliquando invisibilia.*
13 *Stigmata an deleri possint.*
14 *Stigmata caro mortua est, & ad vitam revocari non potest.*
15 *Stigmata quas conditiones habeant.*

Quid sint Stigmata, de quibus hîc, & historica eorum disquisitio.

QVÆSTIO I.

TAm conclamatæ, ac deploratæ sortis, tamque
1 iniquum, ac detestabile malosum Magorum genus est, ut nullum habeat genus humanum sibi magis infestum, atque infensum. Eò namque immanitatis hujusmodi Sataniçæ pravitatis homines deveniunt, ut præter quamplurima feritatis plena, quæ in exitium cæterorum hominum patrare satagunt (veluti intolerabiles, insanabilesq; simul morbos accersere, steriles mulieres, impotentes viros efficere, fœtus in utero materno corrumpere, tenellos pueros necare, miserasque personas Dæmonibus obsideodas, torquendasque tradere) etiam humana viscera, horrendum dictu, in propria viscera transmittere non abhorreant. Sunt verò hæc, atque fuerunt omni sæculo persuasissima, ac tam crebris experientiis confirmata, ut vulgo etiam eases notissima in omni ætate fuerit, & adhoc, quod ultimo loco diximus, nempe eos tanquam nefarios Atreos humana viscera ingurgitare, respiciebat Coquus ille apud Plautum *in Pseud. Act.3. Sc.3.* vituperans condimenta cæterorum coquorum, inquiens:

---- qui mi condiunt
Non condimentis condiunt, sed Strigibus,
Vivis convivis intestina quæ exedunt.

Unde Horatius *in Arte Poetica*;

Neu pransæ Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Omnium tamen iniquissimum ac detestabilissimum horum impiorum scelus est à Deo Creatore suo abscedere: ut enim propriarum animarum dispendio abominabiles commessationes, infamissimos Veneris congressus, aliaque infanda, ac detestanda oblectamenta mercari valeant, cum Morte fœdus percutiunt, & cum Inferno pactum ineunt.

Quanti igitur Republicæ intersit, scelestissimum hoc hominum genus de terra viventium eradicare, nullus est, qui non noverit; unde maximè Justitiæ consonum est, cæterisque hominum apprimè proficuum, ut cæteri unanimiter in illos conspirent, illis in cæteros quosque conspirantibus. Quoniam autem fama est, eos nonnullis singularibus proprietatibus, ac peculiaribus signis inter alios homines 2
conspicuos fieri, ad hæc animum advertere æquum est, ut per ea detecti è medio populi succidantur. Ferunt enim nefarios hosce binas aliquando pupillas in oculis habere, quod de quibusdam populis memorat Plinius *lib. 7. suæ Nat. histor. cap. 2.* & alii post ipsum. Ejus generis mulieres in Scythia reperiri, quæ visu interimant, præcipuè quos iratis oculis aspexerint, vocarique Vithras ex Apollonide dicit Langius, qui & similes quasdam Pontum in- 3
colere addit, & à Plutarcho Thybias vocari. Sunt qui dicant, hujusmodi homines in alterutro tantum oculorum binas pupillas sortiri; alii, qui in altero geminam pupillam, in altero verò Equi effigiem obtinere tradant, ut idem Plinius *ibidem*, qui hos omnes visu tenellos pueros effascinare, atque interimere asserit; unde urentes oculos habere dicuntur Pers. *Sat. 2.*

---- Urentes oculos inhibere perita.

nam universum omnes vastos oculos, ac deformes, & præter modum turgidos habere, notant Martin. de Arles *de superstit. num. 36.* & alii relati per Petr. Osterman. *de Stigmat. sect. 1. Ætiolog. 1.* Rumor etiam est hujusmodi sceleratos à pluvia non madefieri. Quin etiam pro indubitato Magorum signo eam in medium afferunt experientiam, de qua etiam 4
Plinius *loco citato*, & post alios Balduin. Ronsseius, *Epist. Med. num. 51.* si manibus, pedibusque alligati, atque in flumen præcipitati, non submergantur, sed supernatent. Contra quam tamen experientiam non defuerunt docti Medici, qui nonnulla scriptis commiserint, eamque irritam fecerint, ut Heurn. *in libell. ad hanc ipsam rem dicato*, præter allatos à Kornman. *in Tem. nat. histor. part. 3. concl. 3* quam tamen ille cum aliis defendit. Flammis insuper eorum nonnullos inviolabiles servari jactant, Plinius, *ubi suprà.* Firmant præterea Maleficos, Maleficasque omnes lachrymarum non facilè superabilem defectum pati, nec quantumvis conentur, posse eas effundere, Grilland. *de Sortileg. cap. 9. numer. 3.* & ex Medicis Cæsalpin. *in Dæmon. investig. Peripat. cap. 13.* & Codronch, *de morb. venef. lib. 3. cap. 4.* Quod signum sunt qui pro certo & calidissimo habeant, & multâ experientia jam confirmatum. Sed & invincibili taciturnitate, ne sua facinora prodere cogantur, etiam exquisitissimis tormentis cruciari, eos conspicuos fieri

fieri ajunt. Sprenget. *in mall. Malef. part. secunda, quæst. prima, cap. 2.* Cæsalpin. *ubi proximè*, & Codronchius *ibidem*. Pleraque tandem alia hujusmodi referuntur ad Magos detegendos, quorum plura refert Delrius *libro quinto. Disquisit. Magic. quæst. 5.* ex quibus cùm alia fabulosa potiùs, quam vera à doctis existimentur, alia minùs famosa sint, alia minùs experientia comprobata, ulterioribus examinare desistam. Quod præ omnibus in horum Impiorum notitiam Judices perducere potest, cùm sit inter immemorata omnia signa famosissimum, & inquisitoribus penè omnibus non acceptissimum modò, sed, ut ferunt, multâ, ac frequenti experientiâ comprobatum, illud est, quod de Stigmatibus recensent, de quibus in præsenti, eo fine sermonem instituere puto, ut quantum fidere eorum indicio possint Judices, pro eo quod ad me, tanquam Medicum ac Philosophum spectat, detegam, & idcirco ea tantummodò investigabo, quæ vel Physicam, vel Medicam speculationem spectant, vel ad historiam, vel ad Theologiæ, aut alterius scientiæ facultatem pertinent, vel pro veris supponemus, vel utcunque admittemus, nisi quicquam quod ad historiam pertineant, tanquam ab omni veritate alienissimum, rejiciendum putem. Videndum ergo primò, quid sit Stigma.

5 Importat ergo hoc nomen Stigmatis, propriè notam, aut signum aliquod, sive characterem in alicujus corpore, aliquo modo impressum; unde non solùm signa, quæ inustione inferuntur, Stigmata appellantur, sed etiam quæ quomodocunque etiam à Natura ipsa sponte producuntur, aut aliàs à prægresso aliquo morbo, aut causa præternaturali relinquuntur, ut quæ in Matris utero contrahi consueverunt, ut quæ à variolis, morbillis, aliisque pustulis, tumoribus, vulneribus, aut ulceribus, remanere solent. Ita apud plures Auctorum hanc Stigmatis vocem accipi notare licet, peculiariter autem apud Marcell. *de Medic. cap. 19.* unde febrem illam, quem alii lenticularem, seu Peticularem appellarunt, fuerunt qui Stigmaticam nominaverint. Esse

6 autem perplures Stigmatum differentias notum est, cùm alia à Natura sint, alia ab accidenti, horumq; alia igne, ferro, alia medicamentis; & alia item fiunt unius, alia alterius figuræ; alia etiam sint casu facta, alia ad aliquem præmeditatum finem procurata: sed de multiplici eorum differentia plura habet Pet. Ostetman, *de stigmat. sect. 1. & seqq.* Propriissimè tamen stigmata dicuntur notæ ignito ferro, aut adurentibus medicamentis impressæ, ut expressè patet apud Scribon. Larg. *de Compos. med. cap. 231.* & apud Aëtium *lib. 8. cap. 11.* ut modum quoque habes, quo hujusmodi notæ inscriberentur, quomodoque dehinc nonnullis medicamentis deleri possent. Sic etiam apud Paulum *libro 3. cap. 7.* & apud Avic. *7. 4. cap. 7. tract. 2.* item patet. De hoc autem Stigmatis genere locutus est Juven. *Sat. 10.*

Mitius id sanè, quod non & Stigmate dignum Credidit.

Quamobrem notæ illæ, sive Characteres, qui bestiis, aut mancipiis imprimi consueverunt, ut pro suis cognoscantur, propriè Stigmata appellantur. Licèt apud Thraces hujusmodi notæ non servitutis, sed nobilitatis signum extiterint, ut ex Cicerone refert Herman. Hugo, *de prim. scrib. orig. cap. 19.* Apud plerosque tamen Populos in usu fuit, & de præsenti etiam in usu est, ut his notis bestiæ, & servi, si quando fugiant, aut amittantur, cujus domini sint deprehendi possint; quod etiam adnotavit Galenus noster *lib. 2. de dignosc. puls. cap. 1.* & ex hoc factum vero simile existimo, ut servi, qui alios conservos cædebant, Stigmatiæ dicerentur, ut testatur Cæl. Rhodig. *lect. antiq. lib. 25. cap. 24.* vel quòd verberibus Stigmata plurima in vapulantium corporibus relinquerent, vel quòd non modò alios servos verberarent, sed etiam quòd illis stigmata inurerent, si fugere tentassent, vel ut, cujus Domini essent, agnoscerentur. Licèt Herman. Hugo, *ubi proximè*, ex Nonnio, & Cicerone voluerit, quòd Stigmatiæ dicerentur iidem servi Stigmatizati, & notis compuncti; etsi non solùm fugitivis servis, & cæteris fortè omnibus Stigmata imprimerentur, sed etiam Reis, in infamiæ testimonium, & in pœnam: unde Juvenalis *Sat. 14.*

Tum felix quoties aliquis, Tortore vocato, Uritur ardenti duo propter lintea ferro.

atque inde militibus, ut credo, excitabantur tales notæ in manibus, si aliquando in aliquibus defecissent; nam illud apud Aëtium, *ubi suprà*, habemus, Stigmata notas esse, quæ in facie, aut alia quapiam parte corporis infliguntur, quales videmus in manibus eorum, qui militiam exercent: nisi fortè quis malit, ad alium meliorem finem eas notas in Militum manibus fuisse excitatas; licèt sciam, Senecam *lib. 4. de Benef. cap. 37.* de Philippo Macedone narrare, quòd cuidam militi iratus, Stigmata inscribi jusserit. *Cæterum*, inquit, *improbissimo militi, ingratissimo hospiti, avidissimo naufrago, Stigmata inscribere, ingratum hospitem testantia*, dignum quidem, addens, *cui non inscriberentur illæ litteræ, sed insculperentur*. Ex qua auctoritate apparet, etiam in signum infamiæ Stigmata militibus fuisse excitata, nisi libeat fortè distinguere de Stigmatibus in manibus, & de Stigmatibus in fronte, aut in facie inustis, illaque in militiæ signum, ut ex Vegetio *lib. 1. de re militari, cap. 8. & alibi* constat hæc in infamiæ testimonium extitisse. Sed & inter tormenta, stigmata ab eodem Seneca *lib. 3. de Ira, cap. 3.* connumerantur. Illud certum est, Athenienses quoque Samiorum frontes, eo quòd ab eorum fide defecissent, Stigmatizasse, ut refert Cœlius Rhodig. *lib. 15. lect. antiq. cap. 27.* atque hinc in infamiæ potiùs, quàm honoris signum abiisse patet; unde postmodum factum est, ut infames per metaphoram Stigmate notari dicerentur; hinc illud, Vitelliana cicatrice Stigmosus, ex Plinio, Auctor *in Adag.* pro eo quod est, infamis, & notâ aliquâ turpi insignitus: huic metaphoræ alludit Martialis *lib. 6. num. 64.* ibi:

Stigmata nec vafrâ delebit Cinnamus arte.

Et Sueton. *in Iul. Cæs. num. 73.* Valerium Catullum, à quo sibi versiculis de Mamutra perpetua Stigmata imposita non dissimulaverat, satisfacientem eadem die adhibuit cœnæ. Sic in vetustissima inscriptione, de qua Gruterus apud Pateum, *in Elect. Plaut. in Princ.*

HÆC STIGMATA ÆTERNA ACTÆ LIBERTÆ INUSTA SUNT, VENERARIÆ AC PERFIDÆ, DOLOSÆ, PURI PECTORIS CLAVEM, AC RESTIM SPARTEAM, UTI SIBI COLLUM ALLIGET, ET PICEM CALENTEM PECTUS MALUM COMBURAT SUUM.

Porrò antiqui Romani non frontem solùm, aut faciem servorum stigmatizabant, sed cùm fugere tentabant, etiam crura ipsis inurebant, quod etiam Galenus noster testatur *lib. 8. de Plat. Hippoc. & Plat. cap. 9.* & certè Leges *in l. si quis in metallum. C. de Pœnis.* Iuris tantùm, vel brachiis, vel manibus eas notas inuri permittunt, expressè caventes, ne facies aliquo modo

modo defœdetur. Venit autem hac occasione in mentem id, quod Herman. Hug. *loc. cit. cap.* 15. ex Polynæo & Gellio narrat, consuevisse nempe Antiquos notas quascunque vellent capitibus servorum inscribere, non in aliquod infamiæ signú, aut in pœnam delicti, aut fugæ; sed ut succrescentibus postmodum capillis eos ad amicos mitterent, qui raso denuò servi capite, certiores per impressas notas ficsent de amicorum mẽte. Sed de servorum stigmatizatione plura vide apud Pignorium *de Servis, pag.* 19. *& deinceps:* sed plura ac pulcherrima apud citatum Herman. Hug. *de prima, scrib. orig. cap.* 19. ubi & quales essent inscriptæ notæ habetur, & quotuplicis generis, & alia scitu digna. Juxta hunc priscum ritum stigmatizandi delinquentes in pœnam (de quo etiam Gallon. *de cruciat. mart. cap. ult. pag.* 199.) Just. Lips. *l. de una Relig. adv. Dialog.* agens de coërcendis Hæreticis, pœnisque illis infligendis, postquam stigmata quoque & inustiones frontium adhibendas esse inculcavit, hanc ipsam pœnam in usu fuisse testatur in Anglia sub Rege Henrico II. anno 1162. allegans ad id historiam Guillielmi Neubrigensis *lib.* 2. *cap.* 13. tunc Episcopi, Ne virus hæreticum latiùs serperet, eosdem publicè pronunciatos Hæreticos, corporali disciplinæ subjiciendos Catholico priùs tradiderunt, qui præcepit Hæreticæ infamiæ characterem frontibus eorum inuri, & spectante Populo virgis coërcitos urbe expelli. Sed & simile quid habemus *in cap. ad Audientiam, lib.* 5. *Decret. tit.* 20. *de crim. falsi*, ubi hæc reperies. *Sed his à suis ordinibus degradatis in signum maleficii characterem aliquem imprimi facias, quo inter alios dignoscatur.*

Sed jam, cùm hæc de hujus vocis significatione, & de stigmatum usu prolixè satis allata sint, ad stigmata, de quibus nostrum argumentum esse debet,
7 pertractanda deveniamus. Hæc, ut ajunt, notæ quædam sunt homini à Dæmone impressæ, quibus subjecta caro insensibilis, & exanguis apparet. Non est autem novum Angelos, seu Dæmones tam bonos, inquam, quàm malos, certos quosdam homines aliquo charactere signare; ut in plerisque exemplis patet apud Petr. Osterman. *de Stigmatib. sect.* 6. quæ hîc transcribere supervacaneum est: ex sacræ namque Historiæ lectura hæc quibusvis patere possunt, ut de Caino evenit *Genes. cap.* 4. *vers.* 15. de signo Tau apud Ezechielem, & de signis Electorum *in Apocalypsi cap.* 7. & de signis Antichristi, ut idem Osterman. *ibid. sect.* 7. Sic & apud Dantem Alligherium Angelus ipsum Dantem in fronte signat, ut *Purgat. cap.* 9.

Sette P. nella fronte mi descrisse
Col punton della spada, e fà, che laue
Quando sei dentro queste piaghe, disse.

Sed stigmatum, de quibus agimus, historia non videtur ita Doctoribus communiter accepta, ut aliqua ex parte dubia non remaneat. Primò enim dubium est de eorum essentia, an nimirum verè dentur, an potiùs, commentitium quoddam, ac quorundam figmentum existant. Secundò, quia non omni ex parte fictitia esse apud plerosque constans opinio est, dubitatur in quibusnam personis reperiantur, an scilicet in omnibus Magis Dæmoni emancipatis, an verò in aliquibus tantùm. Tertiò, cujus figuræ, ac magnitudinis sint. Quartò, an visibilia, vel invisibilia, & an omnia, aut partim visibilia,
8 aut invisibilia. Quintò, an deleri possint, necne. Et quoad primum, non defuerunt qui contenderent, commentitium quid hæc stigmata esse, nec verè in Magis tale quid reperiri, & siquidem de præsenti iis, quæ plures incorruptæ fidei Viri, ac Doctores sanctæ Inquisitionis negotiis addicti experti hactenus sunt, credere æquum est, nihil omnino certi de ea re firmari potest; imò sunt qui omnino vanum quid esse affirment. Sed pro contraria sententia satis superque mihi fuerit, Lectorem ad ea, quæ novissimè Petr. Osterm. *de Stigm. sect.* 8. attulit, remittere; hic enim ex quamplurimis Doctorum, & Inquisitorum auctoritatibus probavit, hæc Stigmata verè in Magis dari, pluresque experientias in medium attulit, quibus contradicere non tam facile est. Addam tantummodò auctoritatibus, quas ille adduxit, duorum Medicorum dicta hoc ipsum contestantium, nempe Jo. Hucher. *lib.* 4. *de steril. rubr. An Dæmones immortales & incorpores*, & Bapt. Codronch. *lib.* 3. *de morb. venef. c.* 4.

9 Quoad secundum, non desunt ex ipsismet Theologis ea admittentibus, qui non in omnibus Magis stigmata reperiri asseveraverint, sed in aliquib. tantùm, & in hoc etiam non conveniunt, nempe in quibusnam reperiantur: Nam nonnulli eos solos Magos stigmata volunt habere, qui adhuc in Diaboli fide infirmi sunt, & de quibus facilè ipse Dæmon dubitare potest, ne à sua fide desciscant. Unde Bodin. *Dæmonom. lib.* 4. *cap.* 4. Ego tamen, inquit, cum Danæo sentio, principes quosque Magos carere signo, aut illud habere loco tam abdito, ut eo signo detegi sit difficillimum; quod etiam Binsfeldius sentit, ut videre etiam est apud Osterm. *de Stigm. sect.* 9. *pag.* 54. Contrà verò alii, iis tantùm stigmata conferri à Dæmone volunt, qui jam veterani sunt, & in fide confirmati: sed in omnibus indifferenter dari, quandocunque Diabolo se tradiderint, & nocturnis conventiculis, ac conviviis interfuerint, firmarunt Recentiorum aliqui, quàm sententiam mordicùs tuetur Fr. Sebastian. Michaël. *in histor. de trib. Energum.* & ipsum secutus novissimè Petr. Osterm. *de Stigm. sect.* 9. Illud tamen verum esse concedunt, non in omnib. deprehendi, quia aliquando aut invisibilia sunt, aut in occultissimis partibus inflicta, ut sub palpebris, sub labiis, sub podice, sub uteri labellis, in aliisque occultioribus locis. Aliquando etiam neque carnis colorem immutant, aut ipsius consistentiam variant, ita ut nisi ab ipsismet Magis, ac Veneficis designentur, nequaquam à Judicibus deprehendi valeant. Omnes tamen habere hæc stigmata, vel ex hoc uno probare nituntur, quòd hic sit character ab ipso Dæmone impres- 10
sus; in vicem Baptisma indelebilem characterem imprimit, ex quo Christianus homo fit; sic ex hoc stigmate character in corpore ipsorum Magorum imprimitur, ex quo Diaboli subditi, ac mancipia fiunt; & quemadmodum, inquiunt, nullus Christianus est sine Baptismate, & cum Baptismate unusquisque homo Christianus est, ita nullus Magus est sine stigmate, & cum stigmate repertus homo Magus est, ita supracitatus Fr. Sebast. Michaël, *ubi suprà*, & post ipsum, & ex ipso Petr. Osterm. *ibid. sect.* 9. *proposit.* 6.

Circa tertium quoque dubium discordes sunt 11
qui de ea re mentionem habent; multis tradentibus hæc stigmata nullam habere certam figuram, aliis contendentibus ea variam habere, & aliquando vestigii Leporis, aut Aranei, aut Gliris, interdum equi effigiem repræsentare. Alii voluerunt esse ad similitudinem manus Bufonis, vel Rubetæ, vel Lacertæ; alii imitari Catelli nigri imaginem; alii non omnia eadem sortiri firmant. Recentiores, & præcipuè supracitatus Fr. Sebastian. Michaël, & prædictus Petr. Osterman. Jurisconsultus seriò inculcant, ea in singulis Magis ejusdem esse figuræ,

nempe ad modum Lentis, vel Pisi, nullius tamen coloris, & habere tantùm subjacentem carnem circumstante depressiorem, quæ visibilia sunt. Aliàs tamen idem Fr. Sebastian. Michaël cognosci hæc stigmata voluit ex nota rubra, aut nigra cum prædicta carnis depressione, quod quidem facilè sequitur ad inustiones igne excitatas, ut non Medici solùm, sed unusquisque etiam novit: cui concinere videtur ex nostris jam citatus Bapt. Codronch. *lib. 3. de morb. ven. cap. 4.* dicens, hæc stigmata insensibilia esse, & perforata, nam fortè hac voce, *perforata*, illud intellexit, quod Fr. Sebast. Michaël dicebat de carnis depressione. Remigius tamen *lib. 1. Dæmonolatr. cap. 5.* ex cicatrice relicta stigmata dignosci inculcat.

Ego, licèt nullam harum rerum experientiam me habere ingenuè fatear, cogarque quoad historiam, & rei identitatem alieno dicto stare, adimere tamen fidem cæteris Doctoribus, ut uni Fr. Sebastiano Michaëli prædicto omni ex parte credamus (qui tamen, ut liberè meam sententiam dicam, in toto illo suo volumine multa habet absurdissima, non Philosopho modò, sed Religioso viro, ob eorum inverisimilitudinem, dictu indigna, & quæ apertissimæ falsitatis redarguuntur) nunquam in animum inducam meum: crediderim ergo, licèt utplurimùm stigmata nullam sortiantur figuram, nisi qualem ipse Fr. Sebastianus dicebat, in nonnullis tamen Magis potuisse habere eam, quam alii Scriptores tradiderunt, si modò verè hujusmodi stigmata in Magis reperiuntur.

12 Quoad quartum, communiter conveniunt Doctores hæc stigmata aliquando visibilia esse, aliquando etiam invisibilia; non est tamen dubitandum nonnulla horum stigmatum, licèt ex sui natura invisibilia sint, invisibilia tamen esse aut ob loci, in quo imprimuntur, conditionem, & ipsius impressionis levitatem, eorumque exiguitatem etiam homini perspicacissimo; imò fortè in illis omnibus, quæ invisibilia esse creduntur, potest Dæmon absque eo quòd intuentium oculos præstringat, aut ex quocunque alio modo invisibilia faciat, præstare ut minùs sensum moveant, quod secundum plurimum fortassis evenit, quia, ut constat, nisi ipsi Magi plerumque ea stigmata in suo corpore designant, vix aliis, ut ferunt, aciem oculorum intendentibus perspicua esse solent.

13 Quoad quintum denique dubium, non solùm non conveniunt Auctores, sed ipse idem Fr. Sebastianus Michaël sibi ipsi in hoc contradicit. Voluerunt aliqui Dæmonem hæc stigmata suo libitu conferre, ac delere: sed contra horum opinionem strenuè pugnat ipse Fr. Sebastianus, eamque rationem
14 tanquam suum Achillem in medium profert, quòd cùm per hanc stigmatum impressionem subjecta caro mortua sit, nunquam possit per Dæmonem ad vitam revocari; nam tantundem esset ac mortuũ hominem suscitare, quod cùm Dæmon nullo modo facere possit, neq; poterit consequenter stigmata hæc delere, & carnem in pristinum statum restituere, hoc est, ex mortua vivam reddere; & tamen in ipsa historia patet, Dæmonem delevisse stigmata à quadam famosa venefica, nomine Magdalenæ; & licèt addat, hoc ex miraculo contigisse, magis paret absurdum per majus absurdum voluisse illum confirmare, nam Dæmon miracula non potest facere, neque Deus, neque Angeli boni per ipsum miracula operantur. Quia tamen de ea re longioribus agendum est, pro nunc id monuisse sufficiat, ex aliorum Dd. opinione, hæc stigmata deleri à Dæmone posse.

Quanquam autem tot dubia in horum stigma- 15
tum investigatione occurrunt, in hoc tamen conveniunt auctores omnes, quòd ea duplici conditione sint insignita, utraque quidem maximi momenti, nempe quòd omni sensu destituantur, & quòd sanguinem non contineant. Certum namque est, & multa, ac longa experientia, ut ajunt, comprobatum, partes stigmatizatas longissima acu transfixas, neque ullum dolorem, aut ullum sensum movere, neque sanguinem ullo modo effundere. Cùm igitur in hoc omnes conveniant, relictis aliis supra allatis dubitationibus sub Judice, eorum essentiam, & hanc specialem ipsorum naturam supponemus, ut pro eo, quod ad Medicum & Philosophum spectat, illam examinare possimus, & rei veritatem detegere ostendendo, an dari possint, necne, an à Natura, vel ab arte excitari possint, vel ab ipso solo Dæmone, & siquæ alia in quæstionis processu discutienda occurrent, pro posse discutiemus.

SUMMARIUM.

1 *Eos qui sciunt, consentire inter se oportet.*
2 *Quod verum est nunquam redargui potest.*
3 *Nulla tam certa veritas est, quæ suos contradictores non habeat.*
4 *Magos stigmatizare, videtur non debere esse novum Dæmonis inventum.*
5 *Stigmata conferre, non videtur ad ullum finem Dæmonem redaere.*
6 *An Dæmon stigmata Magis conferat, ut ab aliis hominibus agnoscantur.*
7 *Ad quem finem Dæmon stigmata conferat.*
8 *Omne animal sanguineum, sanguine nutriri necesse est.*
9 *Omne animal sanguineum ex sanguine generatur.*
10 *Vita est consistentia per alimentum.*
11 *Mors est animalis corruptio.*
12 *Quicquid calore naturali destituitur, corrumpitur ab extraneo.*
13 *Calor præternaturalis naturali contrarius, & inimicus.*
14 *Stigmatizatas partes non posse esse mortuas.*
15 *Dæmon circa Magos, cùm in Justitiæ manibus detinentur, nihil moliri potest.*
16 *Ridiculus modus assignatur, quo Dæmon stigmata conferat.*
17 *Gravitas, & levitas corporum non est Dæmoni ullo impedimento.*
18 *Mortuam partem suscitare, idem est ac totum animal suscitare.*

Utrùm ejusmodi Naturæ Stigmata dari possint.

QUÆSTIO II.

AT verò plura sunt, quæ adeò suspectam reddunt horum Stigmatum historiam, ut omnino falsam inde aliquis illam judicare possit. Ac primò quidem ipsorum Auctorum discordia maximam facit
difficultatem; quippe cùm, ut Plato *de Nat. hum.* 1
prope princ. dicebat, eos qui sciunt, consentire inter se oporteat, in iis quæ sciunt, & non dissentire, at hæc scire eos oportet, cùm sensu ipso assequi illa potuerint: quòd si discordes, qui de his scribunt, in iis inter se sint, aut ea nescire eos oportet, nullamque de illis experientiam habuisse, aut falsos esse, aut alios fefellisse. Veritas enim una est, & quod ve-
rum est nunquam redargui potest, eodem Platone 2
asserente *in Gorgia.* Unde autem hoc, ut in re, quam sensu assequi licet, tantus hominum dissensus interveniat, ut unus alteri contrarius omni ex parte existat? Sed huic dubitationi non omnino deest responsio; nam quæ in mundo tam certa veritas est, quæ suos contradictores non habeat? An non & alia plura, quæ sub sensum cadunt, dubia facere consueverunt, qui contradicere sunt parati? an non ipsissimi
sapientes, qui nonnisi veritatis amore alliciuntur, 3
quantum, & quàm frequenter inter se discordes sint, unusquisque novit?

Secun-

4 Secundò consentaneum verò videtur, non esse Magorum Stigmatizationem novum Dæmonis inventum, quin credibile est ab eo quoque tempore, quo primùm Magos sibi addixit, consuevisse his notis eos signare, sive id in eorum honorem faciat, sive ut pro suis agnoscat, sive etiam ut characterem imprimat in vicem Baptismi, sive ut Chrisma deleat, quod vanum est. Quomodocunque autem, & ad quemcunque finem id exequatur, non major ratio est cur non etiam anteactis temporibus idipsum fecerit: quocirca mirandum est, vetustiores de ea re ne verbum quidem fecisse; saltem plures eorum, qui etiam ex professo hæc pertractarunt, eos autem, qui aliquid de ea re in medium attulerunt, nihil certi adduxisse: nam quod Fr. Sebastianus dicit, quod Stigmatum cognitio habeatur per traditionem Doctorum, inane est. In tanta enim re non traditione opus fuit, sed firmissimis, ac minimè dubiis testimoniis, quæ quidem sapientiores, siquid certi in hoc negotio experti fuissent, omnino posteris reliquissent. Sed ne hoc quidem argumentum sufficiens ad probandum videtur, id quod probare intendit: Quis enim est, qui diabolicæ voluntatis rationem reddere possit, cur magis de præsenti, quàm per anteacta tempora his characteribus uti voluerit? Nonne, etiamsi consuevisset semper Stigmatib. Magos signare, potuit ea res per multa sæcula cæteros homines latere?

5 Tertiò non videtur, quòd Dæmon ad ullum finem moveri possit ad conferenda hæc Stigmata: neque tamen dicendum est, tam notabile agens quicquam agere absque fine. Potuit igitur hujusmodi finis esse, ut Magos ipse pro suis cognoscat, aut ut ab aliis cognoscantur, aut ut fidos ab infidis secernat. Sed prior finis est inanis, quia Dæmon his notis, aut signis non eget, ut sibi addictos ab aliis hominibus possit internoscere, qui facilè non solùm sibi addictos, sed singulas personas, & singulas creaturas absque ulla nota, non minùs quàm quivis homo ungues, digitosque suos cognoscit: quibus addendum, quod si ad hunc finem Stigmata conferret, cùm semel impressa non ampliùs deleantur, sufficeret ut semel tantùm conferret, & tamen non semel, aut bis, sed centies aliquando uni eidemque homini ea infligit, ut referunt Auctores, & signanter Fr. Sebast. Michël *loc. cit.*

6 Multò minùs dicendum, Dæmonem Magis Stigmata conferre, ut ab aliis hominibus dignoscantur, hoc enim pacto non modò illos ad cultum, & servitutem suam non alliceret, sed deterreret potiùs; per hæc enim signa facilè illos proderet in Justitiæ manus. Prætereà quam, quòd si ad hunc finem id faceret, semper Stigmata imprimeret, quæ visibilia, & conspicua essent, imò multò magis, quàm nunc sint, & conspicua, & visibilia. At contrà ut plurimùm indit ea in partibus occultissimis, & aliquando etiam, ut ajunt, invisibilia facit, ut superiùs etiam dicebamus. At hæc debuit potissima causa esse, ne Dæmon Stigmata conferat, & ne Magi Stigmatizari se permittant, cùm ad Justitiæ manus lapsi, facilè per ea dignoscantur. Neque ut fidos ab infidis cognoscat, id facere debet Dæmon, nam eædem causæ, quæ illum prohibent ob priorem finem à Stigmatibus conferendis, prohibere etiam debent ob hunc posteriorem.

7 Ad hanc tamen difficultatem respondetur ex historia ipsa, ex qua patet non ad aliquem ex supradictorum finium, sed ad alios nonnullos Dæmonem Stigmata Magis conferre, de quibus vide Petr. Osterman. *de Stigmat. sect.* 30. *Æuolog.* 6. duo autem præcipui videntur: primus, ut imprimat characterem suæ servitutis; nam quia non potest in anima similem characterem imprimere, qualis per Baptismum ab Ecclesia imprimitur, cùm homines suæ militiæ adscribit, facit quod potest, imprimendo suum characterem in corpore, in vicem Baptismi. Secundus finis est, ut habeant Magi signum hoc honoris, & familiaritatis cum ipso, intimæque amicitiæ, & in præmium servitutis, nam idcirco, ut referunt, in nocturnis Magorum conventibus & conviviis, hæc Stigmata tanquam scintillæ relucent ex ipsis Magorum corporibus; unde qui plura, & graviora facinora perpetrarunt, insignioribus quoque, ac frequentioribus Stigmatibus sunt conspicui, ut ex ipso Fr. Sebast. Michaeli dicit, jam sæpè citat. Ostermann. *loco proximè adducto.* Sed si coram cæteris in conventiculis relucere debent, cur induntur in partibus occultissimis? Sed hæc fortè leviora sunt, multò magis urgent quæ sequuntur: nam quartò, supposito, quòd hæc Stigmata duabus commemoratis conditionibus dotentur, nempe ut partes Stigmatizatæ sensu omni destituantur, & sanguinem non contineant, cùm punctæ & transfixæ sanguinem nullum emittant, tunc quæri potest, an partes sic Stigmatizatæ vivant, necne? nam si velis eas vivere, ut non videtur negare communis Auctorum assensus, tunc certum erit, quòd nutriantur; at omne animal sanguinem sanguine nutriri necesse est. Arist. *lib. 3. de histor. Anim. cap.* 19. nutritur enim unumquodque ex 8
substantia, ex qua primùm genitum est. Gal. *lib. 1. de sem. cap.* 19. & omne animal sanguineum ex sanguine generatur. Si ergo animal nutritur ex sanguine, certum est, quòd cùm quæcunque nutriuntur per tota se nutriantur. Gal. *lib. 2. de Nat. fac. cap.* 4. unde est, quòd si quis corpus hominis secet, ubicunque velit, sanguis calidus fluit. Hippocr. *de Carn. num.* 10. etiam partes Stigmatizatæ sanguine nutriri debeant; at si sanguine destituuntur, sanguine nutriri non possunt. Sequitur ergo inde, quòd Stigmatizatæ partes vivunt quidem, sed non nutriantur, quod est idem
ac si diceres vivunt, & non vivunt, quod est impos- 10
sibile, & implicat, cùm vita nihil aliud sit, quam consistentia per alimentum; vitam enim dicimus nutritionem, quæ per seipsum fit. Aristot. *lib. 3. de Anim. text.* 3.

Si autem velis Stigmatizatas partes non vivere, tunc necesse erit mortuas esse, & consequenter corrumpi, quia mors ipsa est animalis, & partium ejus
corruptio. Aristot. *sect.* 14. *Probl.* 9. nam quicquid ca- 11
lore naturali destituitur, corrumpitur ab extraneo, Arist. *ibid.* & eodem calore naturali abscedente, alie-
nus succedit præter naturam, qui putrefacit; cùm 12
verò alienus calor semper procedat putrefaciendo, otiosus enim ob ejus activitatem nequaquam est, consequens erit non solùm ipsas Stigmatizatas partes corrumpi, sed successivè etiam contiguas, & non multo post tempore totum animal, quod tamen eo modo succedere non experimur.

Confirmantur hæc, quia partes Stigmatizatæ, (si mortuas eas esse affectas) continent, ut dixi, calorem præternaturalem, qui nativo inimicus, ac contra-
rius est; unde cùm vicinæ ac contiguæ partes vi- 13
vant, & naturali calore regantur, hoc absque dubio succedere necesse est, ut unum contrarium ab alio superetur; cùm mortui & viventis nulla sit proportio. Hippocr. *de Vulner. capitis.* Alterutrum ergo ex his fiet, aut naturalem vinci à præternaturali, & sic animal interibit; aut præternaturalem superari à naturali, & sic partes Stigmatizatæ, quæ jam mortuæ erant, reviviscent, & dabitur à privatione

vatione ad habitum regressus, quod est impossibile.

Præterea cùm partes Stigmatizatæ jam mortuæ
14 circundentur partibus viventibus, quæ necessariò nutriri debent, nutritio autem fiat per vasa hac illac transeuntia, Stigmata verò non superficiem solam partis, sed etiam profunditatem occupent, nam longâ acu in profundum transfiguntur absque sensu, & sanguinis effusione, necesse est per hanc profunditatem etiam vasa, per quæ nutritio fit, transmeare; non ergo alterutrum sequatur necesse est, aut nutritionem inceptam terminari in parte Stigmatizata, & deinde de novo fieri post ipsam partem Stigmatizatam, quod est absurdum; aut partes viventes nutriri per partes Stigmatizatas, hoc est, jam demortuas, quod est majus absurdum: nam sit exempli causa humeri totius longitudo A. B. C. Stigmatizetur ergo in B. per lineam D. B. E. quæ profunditatem totam humeri comprehendat, tunc nutritio incœpta per vasa, quæ perreptant humerum ab A. usque ad C. aut necessariò terminabitur in linea transversali D. B. E. quæ Stigmatizatam partem comprehendit, & humerum, ac vasa nutrientia intersecat, aut per lineam D. B. E. hoc est per partem Stigmatizatam, ac demortuam succedet humeri nutritio à B. in C. & sic pars viva, quæ est C. nutrietur mediante D. B. E. quæ est mortua, cùm sit Stigmatizata; neutrum autem stare posse naturaliter, tam certum est, quàm quod certissimum. Adde his, quòd cùm Stigma non solam cutem sensu, & vitâ privet, sed omnes partes subjacentes, etiam venas, arterias, & nervos, necesse est & venarum, & arteriarum, & nervorum influxum abscindi per ipsum Stigma, & sic omnes, ac singulas partes, quæ Stigmati subsunt, nutritione, sensu, ac motu, & vitâ privati, omnino necessarium est. Neque enim à spirituum fontibus suscipere eorum influxum ampliùs possunt, parte jam ipsorum vasorum non solùm obstructâ, sed penitus demortua.

Utrùm autem his difficultatibus satisfieri possit, dicendo, in his præstigia concurrere, videant qui adstruunt. Fieri enim posse dicent, ut Dæmon intuentium oculos præstringat, ne fluentem sanguinem videant, ne Magum ex punctura dolentem agnoscant; sed hoc etiam patitur difficultatem, cùm constet, ut ajunt, nihil posse Dæmonem ad sui libitum moliri circa veneficos ac Magos, cùm in Justitiæ manibus detinentur; quam etiam difficultatem haberet, si diceremus, posse Dæmonem Magorum
15 sensum obtundere, ne puncturæ dolorem sentiant; jam enim plura remedia, etiam naturalia, ad doloris insensibilitatem Dæmonem suis Magis tradere certum est, ut notat Grilland. *de Quæst. & Tort. cap. 4. num. 13. & seqq.* Quapropter à Justitiæ ministris solent Rei spoliari, omnibus pilis derasis, ne sub illis aliquod hujusmodi maleficium latitare possit, & eo modo tormentis subjici, ut notat etiam ex nostris Cudtonch. *de morb. venef. lib. 3. cap. 4.* Sic & si dicamus, Dæmonem ipsum sanguinem retinere, ne fluat, aut influxibilem reddere, in eundem scopulum impingemus. Licèt aliàs hoc non magno negotio præstare possit, quippe cùm notissimis remediis, etiam nobis id procurare liceat medicamentis sanguinem incrassantibus, ac coagulantibus, ita ut nullo pacto fluere possit. Quoad partem autem demortuam, si dicamus, Dæmonem eam posse à putredine servare, cùm & hoc per remedia etiam Medicis expertissima, vel idiotæ præstare possint, nam & ipsa integra cadavera à putrefactione per sæcula servantur, aut saltem in illis ita putrefactio procrastinatur (nam à primo die, ex quo calor vivificus abscessit, putrefactionem in ipsis incipere, etiamsi medicamentis condiantur, certum est) ut velut integra multos annos perdurent, nihilo meliùs prædictæ difficultati satisfaciemus. Sed his ego meliora non habeo, ad tuendam ejus facti veritatem, quæ tamen nec mihi quidem omni ex parte satisfacere posse existimo.

Ridiculum præterea est, quod tradunt de modo, quo Dæmon hæc Stigmata Magis conferat: volunt 16
enim id digitis, aut unguibus perficere, cornibus etiam dictum oportuit; quid malum, Dæmonem uti unguibus, & digitis? quasi Dæmon ungues, aut digitos habeat. At inquies, sic apparere. Ergo, inquam, apparens, ac præstigiosus modus hic est, non verus, & realis. At verum assignasse oportuit, quem miror cur non elicere, & extorquere ex Magis potuerint Judices, quos mirandum est huic dicto acquievisse. Wierus tamen *de præstig. Dæmon. lib. 2. cap. 19.* imaginariè hoc Stigma imprimi putat, non verè, ac realiter; erit ergo quid, secundum ipsum, potiùs præstigiosum, quàm verum, licèt huic auctori minùs fides præstanda sit, quòd neque de iis, neque de aliis permultis, bene secundum fidei dictamen sentire videatur, qui non solùm Stigmatum impressionem, sed penè omnia à Magis, Strigibusque facta ad præstigium, vel ad eorum depravatam imaginationem reducit, negans omnia, quæ realiter fieri ab aliis millies probatum, & verificatum est, ut illi obiicit Bodinus *in confutat. opin. ejusdem Wieri, per totam.* Non tamen ego inficior, posse Dæmonem ob illam, quam habent illi 17
res naturales omnes obedientiam, suâ voluntate movere instrumenta quædam (ut ferrum calidum, aut ignitum, quo Auctor historiæ de tribus Eoergumenis, dicit aliquando stigmata à Dæmone conferri) quibus notas hasce, characteres, seu stigmata imprimat, etiam absq; alio mediante corpore, contra Cæsalpini opinionem, qui *cap. 2. Investig. Dæmon. Persp.* vult, eos corpora mediante aëre quocunque movere; nam eo modo, quo potest movere aërem, movebit etiam alia corpora, cùm gravitas, aut levitas nulli impedimento illi sit. Sed hoc locum habebit in stigmatibus visibilibus: Quid autem dicemus de invisibilibus? hæc enim aut aliu omnino modo conferri necesse est, aut à Dæmone quicquam circa illa ulteriùs præstari. Nisi diceremus, nunquam esse stigmata verè invisibilia, sed talia nobis ex Dæmonis solertia. Sed si cum effectu invisibilia aliquando sunt, hoc est, ut nullo modo movere possint sensum intuentium, non assignatur modus, quo conferantur, nisi admittamus illum, quem tradit eadem historia *de tribus Energum.* quæ vult, visibilia ferro calido, invisibilia ungue ipsius Dæmonis infligi. Ecquis non rideret hæc audiens? jam seriò, ac realiter Dæmon unguibus dotatur; nam iis contactu quodam physico stigmata confert ut hic homo somniare videtur.

Qui præterea stigmatum existentiam tueri student, ut præcipuè *citatæ historiæ de tribus Energum.* auctor, & ex eo Petr. Osterman. *de stigmat. sect. 8. & seqq.* volunt, ut à principio dixi, hæc stigmata partes, ac carnem, vasaque per membra perreptantia ita afficere, ut mortem omnino obeant, & in tantum hoc veritatem habere litigant, ut affirment, Dæmonem non posse ampliùs partem stigmatizatam vivificare, 18
quod jure dicitur, supposito quòd pars stigmatizata mortua sit, tantundem enim esset eam vivificare, ac totum bumnem jam mortuum suscitare, quod nequa-

nequaquam per Dæmonem est factibile; unde concludunt, stigmata postquam impressa fuerint à Dæmone, deleri amplius vel per ipsum non posse, neque per alium, nisi ex miraculo, & sic ex sola virtute divina, & tamen testantur multi has notas à Dæmone deleri, & præcipuè patet ex Bodino *Dæmonoman. lib. 2. cap. 4.* quin etiam in prædicta historia narratur, cuidam famosæ veneficæ, cui nomen erat Magdalena, stigmate à Dæmone fuisse deleta. Additur quidem ibi, hoc ex miraculo contigisse, gratis tamen hoc dictum esse unusquisque novit, ac nescio quis illi Auctori eam facultatem dederit miracula declarandi, quod tamen nullus, quite meritatis notam effugere cupit, facere debet, hoc enim soli Ecclesiæ, ejusque summo Pastori, Christi Vicario, reservatur, & quod magis suspectam facit ejus historiæ fidem, est tanta miraculorum frequentia per ipsum Dæmonem, quod pejus est, patratorum, nam Dæmon ibi plura futura, & maximè de Antichristo, pro certo prophetat, imò effutit; & multa quæ in ea supponuntur, non probantur, quæ historiam ipsam reddunt absurdissimam, & apertissimæ falsitatis redarguunt, unde jure optimo prohibita ejus libri lectio est.

SUMMARIUM.

1 *Necessarium est dari aliquod infallibile signum, ex quo Magi deprehendantur. Contrarium, num. seq.*
3 *Ex his, quæ per accidens sunt, nihil quod habent necessariam identitatem dependere potest.*
4 *Experientia est rerum magistra.*
5 *Stigmata probantur esse ex communi Magorum consensu.*
6 *In Dæmonibus naturalia mansere in sua prima perfectione.*
7 *Sententia stigmata reprobans est Reipublicæ perniciosa.*
8 *Veritatis tutela semper pro justitia est.*

Rationes nonnullæ in Stigmatum defensionem producuntur, illisque occurritur.

QVÆSTIO III.

QUoniam autem sæpè citatus Fr. Sebastian. Michaël, & eum secutus Petr. Ostermao, tam anxiè laborant in tuenda stigmatum existentia, ut non solùm verè dari, sed de necessitate deberi dari contendant, adeoque perplures rationes in medium proferant, videre operæpretium est, quantum eæ rationes efficiant, ut si quam facere possint difficultatem, eam diluamus, ubi diluì possit, non quia aut impugnare, aut expugnare hanc stigmatum historiam in animum induxerim meum, sed ad eum tantùm finem & effectum, ut veritas elucescat, & ne homines ab aliorum vel persuasionibus, vel mendaciis decipiantur. Nam certè ego in tanta re meliora desiderarem, quàm ii adduxerint, & supra omnia sensibus ipsis hæc afferqui me velim, aut saltem iisdem sensibus ab incorruptæ fidei viris comprehendi: nam Fratri hoic Sebastiano quæ fides habenda, cùm ipse tantà invetisimilitudine, totque absurdis suam ipsius fidem deturpaverit, atque insigniter infirmaverit? aut quid Petro Ostermanno fidendum, qui similis fidei vito se totum tradidit? Sed ad primam rationem, quam maximi facere videtur Auctor ille, & cum eo etiam idem Osterman. examinandam devenio, quæ talis est. Supponunt primò,
1 necessarium esse dari aliquod infallibile signum, ex quo Magi pro talibus dignoscantur. Rationem afferunt, quoniam aliàs, cùm ipsorum peccata sint secreta, & ipsi pertinacissimi in denegandaveritate, nullo dato infallibili magiæ signo, non possent Magi certitudinaliter dignosci, & sic malum cresceret in infinitum. Absurda quidem, ex mea sententia, suppositio, ex qua tamen inferunt: nullum aliud habemus certius signum ad dignoscendos Magos, quàm stigmata; ergo si negemus non dari stigmata, jam nullum dabitur certum signum, ex quo deprehendantur, quod ob necessitatem suppositionis dicere non debemus. Sequitur ergo signum illud infallibile in deprehendendis Magis esse stigmata. Sed quàm facilè negari possit suppositio, unusquisque videt; nam unde emanat hæc necessitas deprehendendi Magos? à Natura ne? certè non, Magi enim non sunt sua Naturâ Magi, & hoc, quod est inter Magos connumerari, & pro Mago haberi, est quid per accidens; at ex his, quæ per accidens sunt, non potest habere dependentiam aliquid, quod necessariam habeat identitatem. Cùm ergo corruat ne- 3
cessitas suppositionis, corruet insimul quod inde deducitur, & sic argumentum inane evadit, de quo certè valde miror, cùm apud ipsum Fr. Sebastianum per Dæmonem sit conflatum, & non manifestum sit, Dæmonem illum suam ignorasse Logicam, cùm deduxerit ex non necessario necessarium: & tamen concessa hac necessitate deprehendendi Magos, oportuit signa eorum esse conspicua, ut facilè in Justitiæ manus deveniant, at contrà, cùm sint secreta & occulta, & aliquando etiam invisibilia, plures, imò vel omnes, effugere poterunt Justitiæ manus. Nametsi, postquam in carcerem deducti fuerint, pro Magis non deprehendantur ex stigmatibus, neque poterunt per examina rigorosa, & per tormenta ex propriis confessionibus deprehendi. Sed quod absurdissimum est in hac argumentatione, illud est, quòd stigmata à Justitiæ ministris deprehendi vix possunt, eodem auctore asserente, nisi ab ipsis Magis designentur. Itaque antè oportet Magos se pro Magis prodere, quàm per stigmata pro Magis dignoscantur.

Cæterùm Osterman. *de Stigm. sect. 10.* nititur probare, quòd hæc stigmata à Diabolo sint, & primò Ætiologia hoc probat ab experientia, cui cùm sit rerum magistra, & sit, ut dicebat Gal. *in 6. de morb. vulg. comm. 3.* index rerum evidenter apparentium, acquiescendum, veluti & ego acquiescerem, ubi probatos auctores certi quid ab experientia desumptum in bisce invenisse se affirmantes reperissem; maximè autem ubi eos, qui aliàs probatæ fidei sunt, cùm hujusmodi experientias in medium producunt, inter se convenire adnotassem, & si denique nullos Inquisitores invenirem, qui eas ipsas experientias deluderent, & ingenuè falsi non essent, nihil quod stabile, ac certum fuerit, se de ea re reperire ullo in tempore potuisse. Imò dedisse operam se, aliqui fatentur, ut ejus rei certiores fierent, nec unquam quid offendisse, quod dubiam credulitatem saltem eorum mentibus excitasset. 4

In secunda Ætiologia adducit Osterman. communem consensum, & omnium Magorum, Strigarumque confessiones, & depositiones, quibus dicit, non esse contradicendum: & per me ita esto. Sed cùm eos, qui eos ipsos Magos, ac Strigas præ manibus habuerunt, earundem confessiones, & depositiones suspectas habere contingat, & ipsas experientias infirmare, quid causæ est, quin cum his ipsis alii quoque dubitare de horum veritate, non possint? At certè Frater Sebastianus ille, & Osterman. maximè assertionem hanc probare nituntur ex depositionibus Mariæ de Sains, Strigæ, nimirum cujusdam famosissimæ, cujus fides quam suspecta sit, ipsi dixerint? 5

In Tertia Ætiologia proponit hoc subtilissimum, imò verò tenuissimum argumentum: In Dæmonibus,

bus, inquit, naturalia, mansere splendidissima, & in
6 sua prima perfectione. Ergo potest Dæmon, si velit,
servis suis stigmata conferre. Quod autem velit,
non est dubitandum, cùm sit Misanthropos, hoc est,
osor hominum, naturæque humanæ, quam destruere
summopere inhiat, unde procurat stigmatizando
partes, sensus mortificare, & sanguinem ex iisdem
partibus elicere. Quid tandem inde infers Osterman?
nihil certè quod ad rem tuam faciat. Dæmon,
inquis, potest, & vult stigmatizare servos suos.
Velit, possit, & cum actu stigmatizet, non idcirco
sequitur posse hæc, hujus nempe naturæ stigmata
conferre, sed per contrarias rationes apparet non
posse.

In quarta Ætiologia dicit, contrariam senten-
7 tiam, quæ stigmata negat, esse Reipublicæ perniciosam,
quia patrocinatur crimini gravissimo, idcirco
infert hanc, quæ stigmata admittit, esse acceptandam.
Addit deinde, quod contrariari huic sententiæ,
sit condemnare præcipua penè Tribunalia Christiani
orbis, quæ jam stigmata pro infallibili Magiæ
signo experta sunt. Quibus rationibus dico, aliud
esse patrocinari crimini gravissimo, aliud defendere
veritatem, etiamsi ea sit tali crimini favorabilis; nam
si falsitatibus, & mendaciis innitendum est, ut crimina
gravia non remaneant impunita, si hoc Injustitia
non est, dicat Osterman, quid sit Injustitia.

8 Veritatis tutela semper pro Justitia est, ergo semper
bona, nunquam mala, nunquam perniciosa,
nunquam crimini patrocinans, sed semper utilis,
semperque laudabilis; & idcirco semper veritas
quærenda, mendacia repellenda, non obstante quòd
illa pro crimine, hæc sint contra crimen. Quòd v. negando
hæc stigmata condemnentur præcipua Tribunalia
Christiani Orbis, non facilè credo, cùm
nonnulla ex præcipuis illa non tam certò, & infallibiliter
acceptaverint, ut ex eorum auctoritate sint
acceptanda, imò ea controvertere ac refellere adhuc
patiuntur, cùm adhuc de ejus rei veritate hæsitent.

9 In quinta Ætiologia demonstrare nititur, hæc stigmata
in Reis reperta debere facere indicium ad
Torturam, quod ego non detrectu. Quod tamen
addit, solam sanguinis effluxionem sive ex vulnere,
10 sive ex ore, & naribus post unum, vel plures dies à
morte vulnerati, homicidam indicare, quia experientia
hoc docuit, & rarissimè fefellit, tam inane, ac
falsum puto, quàm quod falsissimum, & ex plurium
Jurisconsultorum auctoritatibus experientia illa
nulla demonstratur, eique non esse fidendum, ita ut
sufficiens indicium ad Torturam faciat, concludit
Farinac. *Theor. & Pract. Crimin. part. 1. Tom. 2. lib. 2.
quæst. 52. num. 156.* & videnda quæ attuli *lib. 4. Tit. 2.
quæst. 8. per totam.* & adhuc, etiamsi huc esset verum,
nihil concluderet in casu nostro.

11 Denuò præterea in sexta Ætiologia narrantur
causæ, ob quas Dæmon sibi addictis stigmata conferat,
ex qua causarum enumeratione nihil prorsus
deduci potest, quod necessariò stigmatum existentiam
comprobare possit; cùm enim omnes illæ causæ
sint contingentes, & non necessariæ, & dependeant
à libero agente, nempe ab ipso Dæmone, quid
mihi insudas ex earum causarum positione stigmatum
existentiam probare? Habeat quippe Dæmon
ultra connumeratas, mille, & multò plures etiam
causas, ex quibus verisimiliter moveri possit ad hæc
stigmata conferenda, semper tamen in ejus libera
voluntate erit aut conferre, aut non conferre, neque
ex iis causis unquam coactus conferet; præterquam
quòd has causas qui adducit, conjecturali
quodam discursu usus, putat se eas assecutum, cùm
tamen potiores habere possit Dæmon, quare non
conferat, partim nobis ignotas, partim etiam undequaque
notissimas. Annon magna causa est ad impediendum
Dæmonem, ne stigmata Magis conferat,
si ex iis ipsis tandem pro Magis deprehensi,
pœnas luere debent? An non à suo cultu hoc modo
Magos potiùs abigere, quàm ad illum eos allicere
studeret?

In septima Ætiologia ex eo, quòd Antichristus 12
suos asseclas certo quodam signo sit notaturus, probabile
esse deducit, ipsum Dæmonem futuræ illi stigmatizationi
omnino præludere. Sed hæc quantum
efficiant, quantumque roboris sortiantur ad
probandum quod auctor ille probare intendit, vel
ipsi pueruli nondum rationis capaces noscere possunt.
Nam quænam, obsecro, hujus stigmatizationis
necessitas in Dæmone? Antichristus suos signabit,
ut à cæteris discernat, ac pro suis cognoscat,
Dæmon autem his notis ad hoc non indiget,
gratisque asseritur, illum Antichristi stigmatizationi
præludere.

In octava denique Ætiologia supponit Osterman.
stigmatum existentiam, quam antè concludentiùs
probare oportuit: dehinc sequenti argumentatione
probat ea à Diabolo esse. Stigmata,
inquit, hæc in Magis reperta, aut naturalia sunt,
aut supernaturalia: non naturalia, ergo supernaturalia.
Si igitur sunt supernaturalia, vel divina
sunt, vel diabolica: non divina, ergo diabolica.
Optima certè argumentatio: sed difficultas est,
an verè sint stigmata, aut an etiam ex Diaboli potentia
esse possint, maximè eo modo, quo is Auctor
ea admittit, secutus quorundam auctorum satis
suspectam fidem, ut jam suprà ostendimus. Nam
Dæmonem posse adimere sensum, & vitam alicui
parti, illamque sic vitâ orbatam inter vivas conservare,
nisi ex præstigio ita appareat, quod absurdum
videretur dicere, omnino est impossibile, & egreditur
ejus potentiæ vires, ut aliàs diximus, ac de novo
inculcaturi sumus.

SUMMARIUM.

1 *Philosophiam è medio tollunt, qui rerum miraculis fidem non habent.*
2 *Effascinationis effectus miraculosi, aut Dæmoniaci censentur.*
3 *Fascinum etiam inter Bruta.*
4 *Fascinum videtur quadam contagii species.*
5 *Fascinatio quid.*
6 *Imaginationis vis.*
7 *Effectus indolentiæ, & non effusionis sanguinis in stigmatibus, an ex Magorum imaginatione, vide num. 8.*
9 *Sensus carentia ex morbo provenire potest.*
10 *In Lepra sensus carentia in cute consueta.*
11 *Sanguinem à parte puncta, vel amputata non fluere, à natura esse potest.*
12 *Sensus abolitio, & sanguinis cohibitio ab Arte procurari potest. vide num. seq.*
14 *Affectio partis ex stigmatibus differt ab ea, quæ ab Arte, aut natura procuratur*

Naturáne, an Arte caro viventis Hominis ita affici possit, ut puncta dolorem non sentiat nec sanguinem effundat.

QVÆSTIO VI.

VErumtamen non quia tam mirabilia nobis videantur
hæc stigmata, idcirco videretur esse
eorum existentia deneganda, quòd eorum effectuum
causæ nos hucusque latere consueverint,
nam rectè quidem videtur dixisse Florus apud Plutarch.
Symp. dec. 5, probl. 7. Philosophiam è medio tol- 1
lere, qui rerum miraculis fidem non habent, etenim
miracula

miracula vocitare solemus ea, quorum effectus notus est, causa verò ignota. Ex hac ignorantia, inquit, dubitatio emergit, ex dubitatione nascitur Philosophia, quæ rerum causas inquirit: licèt ergo hactenus impossibile visum nobis sit, stigmata dari posse iis conditionibus dotata, quibus dotari jactantur, quia horum effectuum Physicas causas incompertas habemus, & supernaturales putamus, non desisteodum ab ulteriori investigatione, cùm dentur in Natura his multò admirabiliores effectus, qui aut ex suis adæquatis, & naturalibus causis procedunt, aut mirabiles ex hominum vafritie apparent, quâ primùm student illi eorum effectuum causas veras alios homines non advertentes celare, mox autem, ut majorem admirationem suis operibus concilient, ad superiores causas illos referunt, ut ipsemet Hipp. *in lib. de morb. sacr. n. 2. & 3.* testatum reliquit. Et certè si ea omnia, quæ cæteris hominibus pro miraculis accipiuntur, examines, & quotidie, passimq; fieri observamus, apertissimè videbis per naturam tan-
2 tùm, suasq; causas singula fieri. Annon miraculo proximi existimantur, quæ de fascino ore omnium prædicantur? Quotusquisq; homo est, qui non miraculo, aut Dæmonis operâ fieri contendat, quòd solo intuitu animalia occidantur, segetes languescant, mare sterile, itemq; terra reddatur, ut ipse Hipp. *ibid.* dicebat? Quòd adspectu quorundam puerulis Hectica, aut Phthisis, aut Marasmus concilietur, lac nutricibus exsiccetur, dolor capitis ingens quibusdam procuretur, somno interdicatur ad longissimum tempus, corporis alacritas evanescat, & pulchritudo defœdetur? quæ omnia ubicunque terrarum facilè evenire observamus. Quarundam certè mulierum aspectu arbores, & segetes contabescere est compertissimum, pecora etiam, aliaq; animalia morbosa fieri, ac interire, est notissimum, quod & Virg. *in Bucol. Eclog. 3.* testatur, in decantatu apud omnes carmine:

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Et eleganter cecinit idipsum Marc. Hier. Vida, *Bombyc. lib. 2.*

--- discrimine nullo
Limine anus omnes, monstra infælicia, longè
Pelle, nocent cantu tristes, oculisq; malignis.

& paulò pòst:

Quandoquidem memini Thusci alta in rupe Viterbi
Ipse senem vidisse ferum, cui dira rigebant
Ora, gravesq; oculi suffecti sanguine circum,
Frons q; obscæna situ, hirtiq; en vertice cani.
Ille truci, scelus, obtutu genus omne necabat
Reptantum, tenues animas, parvasq; volantes:
Quin etiam siquando hortos ingressus, ubi Annus
Exuit expleto turpem novus orbe senectam
Floribus, & passim per agros incanuit arbor,
Ille hortis stragem dedit, arboribusq; ruinam,
Spemq; Anni Agricolæ mœsti flevere caducam:
Nam quocunque aciem horribilem intendisset, ibi omnes
Cernere erat subitò afflatos languescere flores,
Mox album latè nimbum volitare per auras.

Hæc, & similia nos Dæmoniacâ virtute, non naturali, & consuetâ fieri idcirco putamus, quia vix mente concipere possumus, spirituolam quandam substantiam malignitate insignitam ex oculis, & corpore quorundam egredi, quæ commemorata patrare possit: quamobrem ad majorem virtutem, nempe ad Dæmonem, eos effectus referimus, cùm tamen aliâ ex parte hæc adeò secundum naturam sint, ut etiam ipsa animalia rationis expertia Natura multa contra fascinationem edocuerit: & si nonnulla ad hoc scire desideras, lege Ælian. *lib. 1. de Animal. c. 35.*
Etenim inter ipsa animalia bruta similes ef- 3
fectus elucere ex iisdem causis conspicimus, ita ut non ab re dicere possis, ipsa sese inter ipsa fascinare, atq; interimere, ut Mustela adversus Basiliscum, de quo Plin. *lib. 8. c. 21.* & Catoblepon adversus omnia animantia, etiam adversus ipsum hominem, de quo Ælian. *lib. 7. de Animal. c. 5.* & Hyæna adversus Canes, quibus etiam umbra propria est noxia, Ælian. teste *lib. 6. de Animal. c. 14.* & Gallus adversus Leonem, de quo Plin. *lib. 8. c. 18.* & Lucret. *lib. 4. de rer. nat.* in his carminibus:

Quin etiam Gallum nocte explodentibus alis
Auroram clarâ consuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contra constare Leones.

Sed & in contagio similia, & admirabiliora ob-
servamus: & certè fascinum speciesquædam conta- 4
gii videtur, nam ea de causa dicimus, fascinationem 5
esse vaporis virulenti à corpore noxio naturâ ab alio dissidente aporrhœam, quâ alienum corpus halitu, & spiritu per visum, contactum, aut invidiam inficitur, ut apud Lang. *lib. 2. epist. 36.* & apud Ronsseum *ep. 48* vel esse effluxum quendam, ab oculis & corpore fascinantis, virulentâ qualitate conspicuum, ex quo illud recipiens corpus inficitur: de quo effluxu siquis plura exempla scire desiderat, ad Auctores de his pertractantes ex professo recurrat, ut Peucer. *de omn. divin. gen. tit. de Incant.* Vair. *de fascin.* Wier. *de præstig.* Lang. *loco cit.* Ronss. *ib.* & ex Jurisconsultisque professoribus Grill. *de Sortileg.* Mart. de Arl. *de superstit.* Ponzinib. *de Lamiis.* Delr. *disquis. Magic. lib. 3. quæst. 4. sect. 1.* & alios: Qui omnes penè hanc unam, ac naturalem illam quidem fascinationis causam agnoscunt, non Dæmoniacam, quemadmodum etiam & Heliod. *lib. 3. hist. Æthiop.* Alex. *lib. 2. probl. 5.* Plut. *5. Sympos. 7.* D. Thom. *1. 2. q. 117. art. 3. ad 2.* Neq; solùm naturaliter id procedit in particularibus hominibus, sed multò magis in quibusdam Populis, veluti narrant, in Africa, ut ex Gellio idem Lang. *ib.* Hi namq; siquas pulchras arbores, lætiores segetes, amœniores infantulos, egregios equos, pecudes pastu, atq; cultu opimas impensiùs laudaverint, omnia contabescunt, & emoriuntur. Hinc illud emanavit, ut alicujus sanitatem, bonamq; valetudinem laudantes, manum oculis admoveamus, ut siquis malignus spiritus in laudatum hominem à nobis emanare possit, is motu manus dissipetur: vulgus autem ad nasum manu recurrit, ignorans quid sibi velit illa manus admotio.

Verumenimverò quæ de fascino commemoravimus, parumper à re proposita abesse videtur: cominùs accedendum, atque in mentem revocandum, quantum possit hominum imaginatio,
non in proprium solummodò corpus, sed etiam 6
in alienum: nam & ea omnia, quæ de fascino commemoravimus, nonnulli DD. à sola imaginatione fascinantis dependere voluerunt, qua putant facilè posse vel per spiritus vi Imaginationis à corpore expulsos, vel per quosdam radius, vel ipso Animæ præstantioris imperio in alienum corpus agere. Neque solùm quidem extra se in aliena corpora, sed etiam in ipsa elementa habere potentiam, Imaginationem quidem putarunt: unde & res loco movere, nubes cœlo deducere, pluvias evocare, fulgura excitare, mare ipsum turbare, & omnia facere, quæ de se jactat Medea apud Ovid. *Metamorp. lib. 7. fab. 2.* in his carminibus:

Diiq; omnes nemorum, Diique omnes noctis adeste,

Quorum ope cùm volui, ripis mirantibus amnes
In fontes redière suos, concussáque sisto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaq; induco, ventos abigoq; vocoq;.
Vipereas rumpo & verbis, & carmine fauces,
Vivaq; saxa, suâ convulsaq; robora terrâ,
Et sylvas moveo, jubeoq; tremiscere montes,
Et mugire solum, manesq; exire sepulchris.
Te quoq;, Luna, traho, quamvis temerata labores
Æra tuos minuant: currus quoq; carmine nostro
Pallens, ac pallet nostris Aurora venenis.

Nam sunt, ut Avic. 6. *nat. sect.* 4. *cap.* 4. & alii apud Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 3. & ex nostris apud Thom. Erast. *in disp. contra Paracels. part.* 1. qui ipsos Magos hæc omnia, aut eorum partem, non aliquâ Dæmoniacâ vi, sed imaginationis, Animæque humanæ imperio ipsas res fieri contendant: unde multo faciliùs concedere parati sunt, ejusdem imaginationis virtute posse interdum & morbos, & sanitatem hominibus procurari. Quòd si tantam habere vim Imaginationem patet in alienum corpus, quantam habebit in corpus proprium Imaginantis? Jam verò quàm plura Matris Imaginatio in fœtum conferre possit, quinetiam & ipsius Patris, tempore concubitus, incassum rememorabo, cùm omnia DD. volumina infinitis historiis sint referta hæc testificantibus. In proprium verò corpus uterque parentum, ac quilibet homo multò plura potest: Annon videmus vehementi imaginatione homines à difficillimis, & insanabilibus morbis sese recolligere? Aonon Imaginatione ipsa corpus tam sensibiliter permutari in horas conspicimus? imò, si nonnullis credimus, non alienâ veritate, sed solâ Imaginationis vehementiâ fit, ut homo in Ecstasim raptus de Terra elevetur, & contra naturam propriæ gravitatis, ibi per notabile spatium ex se sustenterur: & quòd futura prævidere interdum possit, & alia etiam admirabiliora efficere. Quòd si hæc, quæ tantam nobis admirationem incutiunt: ut persuaderi vix possimus à naturalibus causis fieri, tamen fieri observamus, quantò faciliùs erit credere, posse in Magis dari hujusmodi stigmata, quæ puncta, aut quomodocunque transfixa, neque sanguinem effundant, neque dolorem excitent, concurrente ad eorum effectuum productionem fixâ ipsorum Magorum Imaginatione, aut certa persuasione de hujusmodi stigmatum in eorum corporibus insitorum natura? Nam certè imaginatione sanguinem fluentem cohiberi posse, neque novum, neque admirabile est: dolorem autem non sentiri distracta Imaginatione ad alia, & quotidiana docet experientia, & multò evidentiùs Stoicorum Apathia, seu Indolentia, qua ita persuasi, nullum quantumvis atrocem, ac perpetabilem dolorẽ persentire se ostentabant. Quin & in Reis quibusdam experimur, sola Imaginatione doloris acerbitatem non sentiri, cùm aliquid superstitiosum fecerint, aut secum ipsi portaverint, cujus virtute sibi persuadeant, non posse se propria delicta patefacere: unde aliquando Tormentorũ acerbitatem vix sentientes Judicum manus evadunt. Ac profectò Imaginationem corpus nostrum secundum primas qualitates manifestè, ac insigniter alterare quis dubitat? An ad primas qualitates, etiam secundarum effectus consequi, quis est qui nesciat? Si ergo Imaginatio res timoris plenas sibi repræsentans potest corpus frigefacere, poterit insimul cogere, densare, fluentem sanguinem cohibere, & sic de singulis: quemadmodum & si repræsentans sibi aliquid, quod itam moveat, potest calfacere, poterit ex consequenti, rarefacere, attenuare, aperire, & hujusmodi. Itaq; poterunt effectus horum Stigmatum merè naturales esse, & à Magorum Imaginatione, vel persuasione certa dependere.

8 Sed hæc omnia, quæ allata sunt, adhuc non convincunt dari posse hujusmodi Stigmata his conditionibus dotata, quibus dotari jactantur. Quæ enim de fascino dicuntur sive falsa, sive vera sint, ad præsens negotium nihil omnino facere videtur. Si ullam tamen veritatem habent, à suis manifestis causis originem ducunt, quas vulgo ignotas esse, nec mirum est, nec quicquam interest: satis superq; est, si Philosophi rationabili discursu eas assequantur: quomodo autem ea, quæ ad fascinum tribuuntur, succedant, multi explicant. Vide tamen, si liber, Thom. Erast. *in disp. contra Paracels. part.* 1. Hucher. *de Sterilit. lib.* 4. *c. de Lamiar. imaginat.* Peucer *de omni divinat. gen. tit. de Incantationib.* Delr. *disquisit. Magic. lib.* 3. *q.* 4. *sect.* 1. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 37. Absunt ergo omnino effectus illi à miraculi natura, & omnino naturales sunt. Quæ deinceps de Imaginationis virtute, ac vehementia in medium producuntur, partim quidem falsa omnino sunt, ut quæ de activitate in alienum corpus jactantur, & quæ de Ecstasi, & elevatione corporum à terra nobis aliqui obtrudunt, & quæ de Prophetia, sive futurorum prædictione imponunt. Partim verò de raro conspiciuntur, & fortè neq; conspecta vim Imaginationis consequuntur: quæ tamen quòd aliquid possit in iis, cum quibus aliquam sortitur à Natura coordinationem, ego quidem utcunq; admitto: illud pro certo duco, ipsam per se, nihil quicquam operari, sed excitans ob consensum communem, quem invicẽ habent, cæteris animæ facultatibus. Sed de his vide Thom. Erast. *ubi suprà.* Hucher. *ib.* Franc. Ranch. Patholog. *sect.* 2. *cap.* 10. Delr. *lib.* 1. *Disquisit. Magic. q.* 3. At verò credibile non est Magos tormentis expositos, Imaginatione ad eos producendos concurrere, qui detecti capitales sibi ipsis sint: ex Stigmatum enim detectione absque dubio condemnantur: potiùs ergo propriâ imaginatione ad contraria recurrent: præterquam quòd, ut ajunt, Magi non advertentes pungiuntur, ne si advertant, dolere se fingant. Sed videamus ulteriùs, an esse à Natura, vel ab Arte aliquo alio modo possint.
9 Constat enim primo, sensus carentiam in animalis partibus ex quamplurimis morbis provenire posse, ut in stupore, in Paralysi, in Atrophia, in Sphacelo, & id genus aliis, in quorum nonnullis partes obsessas non minùs sensu orbatas esse experimur, quàm si ab ipso vivente animali essent omnino separatæ, unde eas quovis modo torquere, scindere, urere, transfigere, amputare, absq; ullo ne minimo quidem, doloris sensu licere comperimus. Quod ex eo fit, quia sensus instrumenta obstructa in totum sunt, ita ut à primo sensorio, nempe à cerebro, spiritus, & facultatem sensitricem non recipiant: & idcirco non semper eodem modo sensus hebetudo, ac privatio contingit, sed quantò magis nervi, per quos spiritus ad partem deferuntur, sunt obstructi, magis inhibetur illorum transitus, & magis item sensus obtunditur, & totali facta obstructione, omnimoda item fit sensus deperditio. Quinetiam non solùm ex prædicta nervorum obstructione deperditur sensus, sed etiam ex caloris, & spirituum in parte extinctione, ut in sphacelo: extincto enim partis calore, evanescentibusq; spiritibus, jam pars non est ampliùs apta, ut transmissam à cerebro sensoriam facultatem excipiat, & sic neque ullo modo sentire potest. quod adeò verum in ipsa praxi comperies,

ut ali-

ut aliqui igne partem sphacelatam absumi non perceperint, quemadmodum servo illi evenisse narrat Paræus, *operum suorum, lib.* 11. *cap.* 12. Quinetiam
10 quotidiana experientia docet, partem sphacelatam punctam, aut etiam sectam nihil sentire. Fallop. *de Tumor. cap.* 10. Hieronym. Fabric. *lib.* 1. *Pen. Chirur. cap.* 19. Riolan. *Chirurg. cap.* 11. Sed etiam in Lepra hanc sensus abolitionem ita consuetam esse docet experientia, ut cutis longa, ac crassa acu transfixa nullum causet dolorem, quod maximè pro Lepræ confirmatæ signo adducunt plures Auctores Arnald. Villanovan. *libell. de Signis Leprosorum, in fine.* Theoric. *de Chirurg. lib.* 3. *cap.* 55. Lanfranc. *Chirurg. m. doctr.* 1. *tract.* 3. *cap.* 7. Paræus, [Horstius t. 2. *oper. medic. lib. ult. in examine leprosor.*] & alii apud Schenck. *lib.* 6. *Observ. rubr. de signis. Lepra.*

11 Nec minùs à Natura videtur fieri posse, ut sanguis à parte puncta, aut scissa nec fluat, quia ita in parte congelari potest, ut nullo modo fluxibilis existat: consequens enim id est facilè in partibus evenire, quæ sphacelari, ac emori possunt, Fallop. *de tumor. cap.* 10. quâ ratione fit, ut in Gangrænæ scarificatione, quemadmodum testatur Languius *lib.* 1. *Epist.* 40. ob timorem ne sanguis congelatus fluere nequeat, aquâ salsâ calente incisiones irrigamus. Idemque Fallopius cùm cuidam non unum, sed plura sphacelata membra amputaret, sanguinem inde non fluxisse narrabat, quod frequenti etiam experientiâ comprobatur. Ac certè si gangræna in sphacelum jam abierit, sanguinem ita congelare necesse est, ut carne etiam incisa, nullo modo fluat.

12 Non solùm autem Natura, sed etiam arte, ut nonnullis medicamentis, hæc sensus in partibus amissio, & sanguinis congelatio procurari potest. Nam omnia Narcotico id operari non dubitandum, cùm simul, & semel partem stupefaciendo à sensu abstrahant, & sua intensa frigiditate sanguinem cogant, ita ut fluere non possit: ut cætera verò prætercam, in partibus resecandis medicamenta hujusmodi virtute prædita componuntur, quibus fit, ut partes absq; sanguinis fluxu, & absque ullo penitus dolore secari possint: qualia plura proponuntur ab Auctoribus, & quale est singulare illud Bartolomæi Magii *in lib. de vulner. sclopet. cur.* relinquam Memphitim lapidem, de quo Dioscorid. *lib.* 5. *c.* 115. & Plin. *lib.* 36. *c.* 7. & alia. Notum insuper est, dari venena nonnulla, quæ sanguinem congelando enecare soleant: quin & alia, quæ tãtæ virtutis sunt, ut ipsa viscera, si assumantur, in saxeam naturam vertant, quale est fluminis illius aqua, de qua Ovid. *lib.* 15. *Metamorphos.*

Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

licèt Plinius *lib.* 2. *c.* 103. de hoc dicat nihil, sed tantùm, quòd lignum in prædictum flumen conjectum, sicut & in Picenum Lacum, lapideo cortice obducatur. Notissimum & illud est, quod de Torpedine narratur, quotidiano experimento à Piscatoribus comprobatũ, quem nullum hominem manu tractare posse affirmant, tanto illicò torpore tangentem afficit. Sed & de albo quodam Magnete meminit Card. *lib.* 7. *subtil. trans. med.* de quo etiam ex eodem Osterman. *sect.* 10. *Ætiolog.* 8. cui acus affricta cutem carnemque sine ullo dolore transfigere potest, quod in semetipso expertum se esse Cardan. testatur, utrùm verò hic albus Magnes idem sit cum eo, qui in Magnesia Asiæ nascitur, & qui ferrum non attrahit, de quo Plin. *lib.* 36. *cap.* 16. prorsus ignoro. Manifestum ergo ex his est, quod tam ex Natura, quàm ex ex arte, humani corporis partes ita sensu privari possunt, ut punctæ, aut præcisæ neque sanguinem effundant, neque dolorem generent. At si hoc veritatem habebit, jam omnis certitudo, quam ex hujusmodi signo elicere conatur Fr. Sebastianus Michaël, & alii, ad demonstrandum reos esse Magiæ addictos, & Diabolo emancipatos, omnino corruet, atque evanescet.

At verò ubi stigmata ejus naturæ esse, quam di- 13
ximus, adhuc contendamus, nihil omnino contra eam certitudinem probarent, quæ superiùs in contrarium adducta sint. Sive enim à morbo, sive ab aliquo medicamento dispositio in parte introducatur, ita ut sensum amittat, & sanguinem puncta, vel præcisa non effundat, ea quidem nunquam easdem dispositiones, ac conditiones sortiri poterit, quas sortiri jactant partes Stigmatizatas: nam Stigma, ut volunt, non lædit partis actionem, cùm Magi non minùs Stigmatizata parte, quàm aliis quibuscunq; sanis utantur. At morbus, seu medicamentum, aut venenum quod eam dispositionem in parte introducit, ejus actionem manifestissimè lædit, & ex læsione fit, ut sensus obtundantur, & sanguis congeletur, aut obstruendo vias spirituum, ne ad partem fluant, aut calorem ipsum nativum in ipsa parte extinguendo.

Porrò in plerisq; differt affectio in parte à Sti- 14
gmate Dęmoniaco introducta, ac ea, quam Morbus aut ars introducere posset, ut prosequitur etiam Fr. Sebast. & cum eo Osterman. & primò quoad magnitudinem, Stigma enim minimam carnis particulam mortificat, morbus autem, etiamsi posset in principio minimam particulam occupare, semper tamen augescit, neq; designata magnitudine sese continet, sed quia, ubi introducit talem dispositionem, quæ partem corrumpat, introducit etiam calorem putredinalem, qui semper procedit corrumpendo, de necessitate sese dilatat, ac partem post partem corrumpendo, tandem non longo tempore totum animal absumit: quod non tantùm in consummato sphacelo verificatur, sed etiam in Gangræna, nam & hæc semper procedit vicinas partes corrumpendo. Fallopp. *de Tumor. c.* 10. neq; solùm carnem Gangræna in sphacelum abiens corrumpit, sed etiam venas, arterias, nervos, & ossa ipsa, Gal. *lib.* 6. *Meth. c.* 5. & ex eo Fallopp. *ib.* idemq; evenire, si ab Arte medicamentis hujusmodi dispositiones procurentur, certũ est, quia & hæc medicamenta nonnisi partem, ipsiusq; nativum calorem absumendo, ac corrumpendo insensibilitatem, & sanguinis influxibilitatem excitare possunt. Necesse ergo est non in minima particula hujusmodi affectionem consistere posse, sed indies latiùs serpere, quousq; totum hominem corrumpat.

Differunt secundò in hoc ipso, quod diximus, nempe quòd Stigma non se latiùs propagare solet, quamquam particulam, quam obsederit, vita privet ac omnino corrumpat, ut placet F. Sebastiano Michaëli, (quia mors ipsa partis corruptio est) non tamen corruptio hæc ultrà procedit, sed nescio quo miraculi genere à prædicto Fr. Sebastiano in mediũ producto, calor ille putredinalis absque ulla ulteriori actione torpet, & evidẽtissimo miraculo, prout necessariò concludere licet, pars mortua cum vivis convivit, quod certè de partibus ex medicamentorũ vi ita affectis, nullo modo naturaliter evenire potest. Sed naturę necessitate una particula corporis etiam minima demortua, necesse est, nisi à vivente corpore separetur, totum corpus corrumpi, & idcirco utimur partium, integrorumq; membrorum

incisione,

incisione, cùm ea sphacelata, ac corrupta sunt, quemadmodum notum Medicis est.

Differt tertiò pars Stigmatizata à parte, quæ ex morbo insensibilitatem, & corruptionem contraxerit, quia Stigmatizata pars neq; colore, neque odore malo, neq; alio quovis signo pro corrupta, ac mortua sese prodit: at contrà pars ex morbo affecta. & livore, & nigredine, & malo odore, putridaque exhalatione, diffluentia ipsius carnis, partiumque subjacentium, aliisq; pluribus signis corruptionem consequentibus sese manifestat, ut tradunt DD. inter quos præcipuè, si libet, vide Fallopp. & Fabricium *loc. sup. cit.* ita ut Stigmatizatam partem, etiamsi mortua sit, ut paradoxè vult Fr. Sebastianus, à sana in nulla re differre comperias, nisi sensus carentia, & sanguinis influxibilitate: quibus conditionibus tantùm cum morbosa, & sphacelata, aut aliter malè affecta conveniunt. Unde omnino concludendum est, neq; à Natura, neq; ab arte talem dispositionem in viventis corporis particulis excitari posse, ut neq; sentiant, neq; sanguinem effundant, neq; vivant: itaq; quandocunq; hujusmodi Stigmate in alicujus de Magia suspecti corpore adinvenirentur, dicendum omninò esset, ea à Natura esse non posse. Sed dari hæc Stigmata cum his conditionibus, jam per ea quæ in superioribus sunt adducta, impossibile judicandum.

SUMMARIUM.

1 *Judicium de Stigmatibus videtur suspendendum.*
2 *Stigmata deprehendi non possunt, nisi ab ipsis Magis primò designentur.*
3 *Judicium à Stigmatibus desumptum quàm tutum.*
4 *Stigmatum detectio aut impossibilis, aut non tuta, aut non licita.*

Ex præcedentibus quid eliciendum.

QUÆSTIO V.

ENimverò si pro veritate liberè, & absq; verborum circumvolutione disserendum est, cùm ea, quæ ab Auctoribus de stigmatibus traduntur, partim dubia, & incertissima sint, partim undequaque inverisimilia, partim verò omnino falsa, quousq; certiora, magis verisimilia, ac magis vera adducantur, judicium de stigmatibus suspendendum videtur, præsertim, quia etiam ex rationabili discursu falsitas, & inverisimilitudo plurimorum, quæ à nonnullis traduntur, luculenter demonstratur. Neq; tamen ea, quæ à magis veridicis Auctoribus in medium afferuntur, omni difficultate carere judicabit, quisquis ea, quæ nos produximus, probè examinare voluerit. Habent Judices unde faciliùs Magos detegant, quàm ex stigmatum indicio: imò majorem semper difficultatem habet cognitio, quàm ex stigmatibus desumere satagunt, quàm ea, quæ tormentis extorqueri à Magis potest: quippe cùm stigmata, vel iis tradentibus, qui mordicùs eorum veritatem tuentur, deprehendi à quoquam
2 vix possint, nisi sese ipsi Magi prodant, stigmatumq; locum, ac situm ostendant. Oportebit ergo semper præcedere eorum assensum, & confessionem, antequam per stigmata deprehendantur, ita ut postmodum stigmatum detectio inanis, & superflua futura sit, nisi ad facti evidentiam aliquid operetur.

Sed videamus ulterius, quàm tutum sit judi- 3
cium, quod à stigmatibus in Reis repertis desumi potest. Demus igitur, Magum aliquem confiteri se à Dæmone stigmata recepisse, eaq; in proprio corpore designet: tunc ergo ad experimentum veritatis capessendum accedamus. Jam verò probavimus, non posse naturaliter partem animalis viventis ita affici, ut sensum nullum habeat, & sanguinem non contineat, absque eo quòd insimul
vitam amittat, & totum deinceps animal absumat. 4
Ergo in probatione stigmatum alterutrum sequatur necesse est, aut Dæmonem sua activitate semper concurrere ad hoc, ut pars eomodo affecta neque corrumpatur, neque corrumpat, si verè ita est affecta, aut id per præstigium operari, si verè ita affecta non sit. At primum affirmare videtur inconveniens: quia cùm, ut Doctores volunt, Dæmonis potentia irrita sit in Reos, quandocunque in Justitiæ manibus detinentur, & patet, quia non potest tunc Dæmon suâ potentiâ efficere, ut Rei tormentorum acerbitate victi sua delicta non fateantur, ut experientia ipsa docet, contrarium esset verius, si posset tunc temporis ad libitum circa Magos operari, & facere, ut pars stigmatizata neq; dolorem puncta sentiant, neque sanguinem effundat, neque putrescat, si per stigmatizationem jam ampliùs non vivat. Quòd si posterius affirmemus, tunc certè experimentum sumere ejus illicitum omninò esset, ut Theologi Leodienses, & Lovanienses etiam existimarunt apud eund. Osterman. *sect.* 12. quia nonnisi mediante ipso Dæmone suis præstigiis ad id concurrente, hoc fieri potest: quod & dictu improbandum est, & factu pessimum, cùm ex ipsius Dæmonis attestatione hunc, aut illum condemnare aut absolvere oporteat. Nam aut Dæmon cogi poterit per Justitiam ad detegenda Magorum stigmata, aut non. Si primum, oportebit id fieri divinâ virtute, & sic semper in hoc interveniet miraculum, Deumque ad Judicis libitum miracula operari erit dicendum, & quasi ab ipso cogi, quod est ridiculum, & absurdissimum. Si secundum, in libera potestate Dæmonis erit, hunc aut illum detegere, & nocentem condemnare, innocentem absolvere, quod etiam nullam habet veritatem. Ergo etiamsi fateamur dari hujusmodi stigmata, eorum detectio aut non erit possibilis, aut non erit tuta, ex superioribus.

Verumenimverò cùm stigmata in his Quæstionibus impugnasse forté legentibus videar, illud denuò admonere non desistam, non id mihi propositi fuisse, ut probare conarer Stigmata verè non dari, hoc enim (ut quisque elicere ex iis, quæ scripsi, poterit) detrectare, cùm ad historiam pertineat, cujus veritati stare propriâ experientiâ destituto consentaneum est, nequaquam ausus sum: sed posse ejus naturæ esse hujusmodi stigmata, cujus esse jactantur, ita ut Magos certissimè detegant, & Magiæ sint characteres infallibiles, ego quidem ob enarratas rationes in dubium revoco, nunquam tamen idipsum inficiaturus, dummodo aut certiori experientiâ per integræ fidei viros, aut per propriam confirmetur, aut aliud Sancta Mater Ecclesia injungat.

* * *

PAULI

PAULI ZACCHIÆ QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM, LIBRI OCTAVI

TITULUS PRIMUS, *DE IRREGULARITATE.*

Continens Quæstiones vigintiquatuor.

SUMMARIUM.

1 *Irregularitas quid, ex Canonistis.*
2 *Irregularitas quid, ex propria sententia, & n. 5.*
3 *Irregularitas spiritualis qua.*
4 *Vitium refertur ad corpus, & ad animum.*
6 *Irregularitatis species.*
7 *Irregularitatis duæ species, de quibus considerare potest Medicus.*
8 *Deformitas quid.*
9 *Irregularitas incurritur ex vitio proprii corporis, & alieni, & quomodo.*
10 *Chirurgus incidens non est irregularis.*
11 *Irregularis semper non est, qui alium facit irregularem.*

Irregularitas quid, & quotuplex, & quænam circa eam Medicus considerare possit.

QUÆSTIO I.

TAnta est apud Catholicos sacrorum reverentia, ut meritò ii, qui ad ea ministranda per sacros Ordines promoventur, non Animi tantùm, sed corporis etiam quacunq; notabili labe carere debeant, unde siquando alterutram, vel utramq; contraxerint, polluti ob id censeantur, neque ulteriùs promoveri, aut, si jam promoti sint, in sacris ministrare per sacros canones permittantur. Inter ea verò, quæ unam, vel alterutram, vel utramque labem conciliant, unde vel promotionis ad sacra, vel administrationis in iisdem, emanat impedimentum, nonnulla sunt, quæ Medicam considerationem requirunt, de quibus ipsi quoq; Theologi, & Canonistæ verba facientes, ad Medicos recurrunt, ut in processu sermonis patebit. Et igitur de re licèt jam in evulgatis quæstionibus sparsim, & incidenter nonnulla interdum ad hoc argumentum pertinentia adnotaverim, tamen quia & plura consideranda supersunt, & in particularibus multa occurrunt, quæ non leve dubium excitare possunt, in præsenti magis peculiariter de singulis scribere decrevi, quæ ad hanc materiam pertinere videntur: in quibus pertractandis, à consueto, & mihi alias familiari modo non recedam, qui semper is fuit, ut ea tantùm, quæ ad meam professionem spectant, assertivè doceam, cætera verò, quæ ad alios pertinent professores, proponam tantùm, aut nonnisi conditionaliter, & quatenùs non aliter iisdem professoribus visum fuerit, decidere ambigam: quod tantò curiosiùs & in aliis argumentis præstiti, & in iis præstabo, quantò ad Theologos & Canonistas ea spectare magis noverim, cùm nonnisi, prout hi edocere ex Catholicæ fidei documentis me debent, omnia, ac singula à me proferri desiderem.

Ante

Ante omnia igitur quærendum primò est, quid-
nam sit Irregularitas, quæ quidem à Canonistis di-
1 versimodè definitur: plures tamen eorum conve-
niunt in hoc, quòd Irregularitas Canonicum impe-
dimentum sit ex facto, vel defectu proveniens, quo
quis prohibetur ad sacros Ordines promoveri, aut
in sacris ministrare. Nicol. Plovius *ex Duran. de Ir-
regul. n.1.* & ex Joan. Andrea, & Archid. Majol. *de
Irregular. lib.1.c.1. n.1.* & ex Medicis Gaspar Tristan.
de Cler. Med. §.2. Habet etiam suam peculiarem defi-
nitionem Nav. *in Manuel. c.27. n.191.* aliasque ex
aliis affert idem Majol. *loco cit.* quas tamen non pu-
tat ipse non explicare rem totam, (rei naturam di-
xerit Philosophus) imò difficilè omnino existimat,
veram ejus rei definitionem afferre: quod tamen
non videtur adeò arduum, quin definitio assignata
non videatur sufficiens ad rei Naturam explanan-
dam moltò meliùs, quàm aliæ per eum allatæ, &
mihi quidem, quatenùs saltem ad meum facere
possit argumentum, ea sufficientissima videtur. Si
2 tamen peculiarem Irregularitatem, de qua Medi-
cus signanter considerare potest, definire velim, di-
cam, Irregularitatem esse impedimentum ab ani-
mi, vel corporis vitio emanans, cujus causa prohi-
betur homo à Canonibus ad sacros Ordines pro-
moveri, vel in sacris ministrare. Dico ergo esse im-
pedimentum, quia Irregularitas hoc peculiare ha-
bet, ut impediat hominem ad ea consequenda ex
sacris, quæ cæteri liberè consequi possunt, & absq;
ulla exceptione. Dictum deinceps est, emanans ab
animi, vel corporis vitio, non ut comprehendam eos
morbos, quos ad animum referunt Canonistæ, ut
Dementiam, Epilepsiam, & his non absimiles, hos
enim ipsos morbos, qui ad animum spectant, Medi-
ci ad corpus referunt, quòd ex vitio corporis hi
quoq; originem habeant, sed ut comprehendam
quasdam irregularitates ex facto, vel defectu pro-
venientes, ut quæ oritur ex debilitatione, mutila-
tione, & privatione membrorum in alio ex culpa
admissa, hæ enim videntur animum coinquinare
ob reatum, cùm ad corpus nihil pertineant, & id-
3 circò has irregularitates jure merito spirituales ap-
pellaverim, cæteras autem corporales.

4 Dictum insuper est, ex vitio, non ex morbo, quia
vitium & ad corpus, & ad animum referri potest,
ut patet *ex l. Ob quæ vitia, ff. de Ædil. edict.* licèt idem
de morbo eveniat, sed certè universalior est acce-
ptio vitii, quàm morbi, non ob aliud, nisi quia vi-
tium ad animum quoque, & ad mores refertur,
non sic autem morbus, nisi per similitudinem: nam
timiditatem, mœstitiam, iracundiam, & id genus
alios affectus dixerimus, non morbos, ut cæcita-
tatem, mutitatem, surditatem, & morbos dicemus,
& vitia, quæ luculentiùs patent *post. l. ff. eod.* Cæte-
ra denique verba declarant Irregularitatis effe-
ctus, & vicem gerunt causæ formalis: posito enim
tali impedimento, tanquam causa primaria, neces-
sariò consequitur prædictus effectus, nempe ut
illicò tale impedimentum habentes prohibeantur
à promotione ad sacros ordines, & ab eorum ad-
ministratione, ac efficiantur irregulares. At verò si
magis concisam, magisque Philosophicè traditam
5 desideramus Irregularitatis definitionem, dica-
mus, quòd Irregularitas est inhabilitas prohibens
hominem ad sacra promoveri, vel in illis ministra-
re: sic enim omnes, ac quascunq; Irregolaritatis
species comprehendemus, non solùm, inquam,
eas, de quibus nos Medici considerare possumus,
sed eas quoq;, quæ ad Canonistas merè pertinent:
quandocunq; enim quis ex quacunq; causa inha-
bilis redditur ad promotionem ad sacros ordines, vel
administrationem eorum, dicetur contraxisse irre-
gularitatem.

Cæterùm Irregularitatis plures sunt species, & 6
Navarra quidem, *loco citato*, Ejus quinque species
constituit, alii verò multò plures, ut duas tantùm
ego constituam, cùm duæ tantùm sint, de quibus
Medicus considerare potest, jam à me commemo-
ratæ, nempe spirituale, & corporale, quas irregula-
ritates pœnæ, & inhabilitatis dicunt, & illa quidem
continet Irregularitates emanantes ex Animi vitio 7
ob admissam malitiam ex aliquo facto, vel defe-
ctu, ut exemplificando in Medico: si exhibeat
ad malum finem medicamentum abortivum
animati fœtus, vel venenosum, aut si ex affectata
ejus negligentia remedia in curando fiot procra-
stinata, & infirmus ex hoc perierit, & in aliis cùm
quis alium ad malum finem mutilaverit, aut detur-
paverit. Alia verò continet Irregularitates ad cor-
pus spectantes, nempe eas, quæ proveniunt ex in-
ducentibus membrorum debilitates, mutilationes,
& privationes, aut quæ procedunt ex aliis quibus-
dam morbis, aut quas etiam inducit insignis defor-
mitas, quas omnes ex corporis morbo procedere
constat, quia non solùm debilitates, mutilationes,
& privationes membrorum verè morbi sunt, sed
& ipsa deformitas morbus est, cùm nihil aliud 8
ea sit, quàm vitium lædens corporis formam, &
pulchritudinem, seu decorem hominibus conve-
nientem.

Circa hæc igitur Medici judicium versari potest,
quia de morbi gravitate, & levitate, & quatenùs
aliquis morbus, ac quantùm actiones lædat, &
qua ratione, & quas peculiares actiones, solus ille
judicare debet: nec de his solùm, quæ sanitatem,
& liberum corporis usum labefactant, suam sen-
tentiam Medicus interponere potest, sed etiam de
his, quæ ad formam, & decorem pertinent, quia ex
suæ ipsius Artis principiis Medicus rectè novit,
quænam requirantur ad bonam, & decentem cor-
poris formam, & consequenter quænam sint, quæ
formæ bonitatem aliquo modo, ac quando, & qua-
tenùs lædant.

Et, quia, ut superiùs dicebam, Irregularitas non 9
solùm incurritur ex debilitate, mutilatione, &
privatione membrorum, & deformitate proprii
corporis, sed etiam quando has ipsas debilitates,
mutilationes, & privationes membrorum, & de- 10
formitates inducimus in alieno corpore ad malum
finem, vel ex culpa nostra (quia Chirurgus debili-
tans, mutilans, privans, aut deformans ob sanita-
tem recuperandam, non dicitur Irregolaris, ut est
communis Canonistarum opinio. Summa Ang.
verbo Medicus, num. 4. Summa Silvestr. *verb. eod.
n. eod. vers. Tertium.*) idcircò quemadmodum prio-
rem irregularitatem ex vitio corporis provenire
patet: sic posteriorem ad Animam referri non est
dubium, ut dixi. Sed posterior hæc irregularitas ea-
tenus contrahitur, quatenùs quis dat causam Irre-
gularitati in alio mutilando, debilitando, inciden-
do, deformando, non tamen hoc perpetuò verum 11
est, quòd irregularis sit, qui alium facit irregula-
rem. Navar. *in Man. Confess. cap. 27. n. 207. & lib.
5. cons. 20. n. 2.* Chirurgus, ut diximus, qui inciden-
do alium irregularem facit, non est irregularis: sed
habet locum ea conclusio, quandocunque quis
non sine culpa alium facit irregularem, debilitan-
do, mutilando, incidendo, deformando, ut ex jam
dictis patet.

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Idem vitium inducit irregularitatem in vitio, & in eo, cujus culpâ vitium contrahitur.*
2 *Medicinæ exercitium maximè obnoxium irregularitati, ob errandi promptitudinem.*
3 *Medicinæ exercitium an faciat hominem irregularem.*
4 *Quâ maximè ex causa ambigatur, quòd Medicinæ exercitium faciat hominem irregularem.*
5 *Ægro moriente, aut mutilato ex culpa Medici, Medicus est irregularis.*
6 *Exercitium Medicinæ non est in Iure Clericis prohibitum, etiamsi sint in sacris constituti.*
7 *Nemo nascitur doctus, sed discendo doctus evadit.*
8 *Medico aliquando in Arte peccare est inevitabile.*
9 *Medicus cùm non possit effugere aliquando culpam, non potest effugere irregularitatem, & n. 11.*
10 *Clericus non prohibetur exercere Medicinam.*
12 *Clerici prohibentur mederi ob inevitabilem necessitatem incurrendi culpam mortis, vel deformitatis.*
13 *Medicinæ exercitium non facit aliquem irregularem per se, sed ex accidenti inseparabili, ob inevitabile errandi periculum.*
14 *Chirurgia an faciat hominem irregularem.*
15 *Physica est magis errori obnoxia, quàm Chirurgia.*
16 *Chirurgia hominem non dehonestat, sed est Ars nobilis.*
17 *Empirici cur debeant esse irregulares.*

De Irregularitate spirituali, & utrùm Medicinæ exercitium inducat Irregularitatem.

QUÆSTIO II.

SUperfluum est de hac specie Irregularitatis verba denuò facere, stantibus iis, quæ in fine præcedentis Quæstionis diximus: siquidem idem vitium
1 quod inducit irregularitatem in corpore nostro, idem etiam inducit irregularitatem in alio: quotiescunque ex ejus culpa nos tale vitium contrahimus: itaque membri defectus, cæcitas, deformitas ex cicatrice, aut ex alia causa, & alia vitia id genus, quæ Te Irregularem faciunt, facient etiam me Irregularem, si ex mea culpa talem membri defectum, aut cæcitatem, aut deformitatem, aut aliud quodcunque vitium contraxeris. Quæ ergo considerantur tanquam vitia corporalia, inducentia Irregularitatem in tuo corpore, considerantur tanquam vitia spiritualia, inducentia irregularitatem in me ipso ex admissa culpa: atque hoc pacto per singula vitia discurrendo, in singulis seqq. quæst. dupliciter considerabuntur, & tanquam inducentia irregularitatem in corpore proprio, & tanquam inducentia irregularitatem ob admissam culpam in eo, qui in culpa est, in casibus, in quibus id habet locum.

Quoniam autem Medicinæ exercitium maximè
2 obnoxium est, ob errandi promptitudinem, huic Irregularitati, quæ ex culpa contrahitur, ob introductum aliquod vitium in corpus alienum, idcircò non ab re celeberrima illa quæstio hîc discutienda, utrùm nempe Medicinæ exercitium faciat ho-
3 minem irregularem, necne, de qua materia integrum, ac diligentem tractatum habemus Doctoris Gasparis Tristan, Valentini Presbyteri, Theologi, Canonistæ, ac Medici, cui titulus est *de Clerico Medico.* Ejus copiam mihi fecit D. Franciscus de Curtis, Medicus Neapolitanus insignis, vir non pœnitendæ, neque aspernandæ doctrinæ: in quo tractatu Auctor & rationibus, & auctoritatibus quamplurimis id primùm nititur probare, Medicinæ exercitium neminem facere irregularem, atq; ea de causa nequaquam esse Clericis prohibitum: apud eum igitur multa poterit Lector tam pro negativa, quàm pro affirmativa sententia reperire. Ego tamen brevitati, quò magis fieri potest, consulens, in compendium omnia redigam, & quid ex mea sententia concludendum sit, aperiam. Ante omnia ergo videamus, ex qua potissimum causa dubitari possit, quòd Medicinæ exercitiũ faciat hominẽ inhabilem, tam quoad susceptionem, quàm quoad ordinum administrationem, ita ut irregularis eva-
dat: ac certè (si de Medico Physico tantùm verba faciamus) aliam causam adducere non possumus, nisi periculum incurrendi culpam mortis, vel mutilationis; vel privationis membri, vel deformationis 4
Ægrotantium: quandocunq; enim hæc ex culpa ipsius Medici eveniant, non lata tantùm, sed fortè etiam levi, imò levissima, ut ex Majolo infrà, Medicus ut quicunq; alius, qui occidit, aut debilitat, aut mutilat, aut deformat, aut earum rerum aliquo modo est causa, & auctor, & in summa, quandocunqoe aliquam culpam in his habet, vel ex dolo, vel ex ignorantia, vel ex negligentia, irregularitatem incurrit. Summa Silvestr. *verbo Medicus, num. 1. vers. 2. debet. & num.* 7. Summa Ang. *verbo eodem.* Navarr. *cap. 27. num. 228. in Man.* Majol. *de Irregul. libr. 2. cap. 12. n. 1.* Ergo si hoc periculum absit, quia Medicus est doctus, & diligens, & sequitur suæ ipsius Artis præcepta, nec sine sufficienti ratione ab iis discedit, exercendo Medicinæ artem, Irregularitatem non incurrit, ut omnes Canonistæ unanimiter sentiunt, & probat abundè supracitatus Gaspar Tristan *de Cler. Med.* §. 2. & deinceps: 5
Aliàs enim, ut idem Gaspar Tristan pluribus probare prosequitur, non est prohibitum in Jure Clericis etiam in sacris constitutis, etiam ipsis Presbyteris, Medicinæ exercitium: si ergo non est prohibitum Clericis, non potest ullo modo inducere irregularitatem. Sed tota difficultas, ut mihi videtur, in eo consistit, utrum probabiliter dari possit Medicus tam doctus, ac diligens, ut semper ac in singulis medendi casibus sit à culpa immunis: hoc enim ego non dicam absolutè esse impossibile, sed impossibilitati proximum, stante Artis difficultate, & hominum inexperientiâ, antequam saltem ex longo tem- 6
pote firmam aliquam experientiam assequantur: 7
nemo enim nascitur doct⁹, aut subitò evadit in Arte expertus, sed discendo doctus evadit, ac multo tempore experientiam consequitur, & ipsa Medicina temporis longitudine addiscitur, ut patet ex assiduè decantato Hipp. *Aph. 1. lib. 1. Ars longa, vita brevis:* imò, ut inibi habetur, experimentum est periculosum, ob errandi promptitudinem: itaq; impossibile est, ut saltem inter ediscendum tam securus Medicus sit de sua doctrina, & diligentia, ut semper culpâ succedentis mortis, aut deformitatis, aut debilitatis, & privationis membrorum vacare se affirmare possit: nam si Hippocrati credimus (sed cur tanto homini non credemus?) exactam certitudinem in operibus Medicinæ rarò videre contingit. Ubi ergo secundum plurimum incertitudo militat, difficile, imò impossibile est non delinquere: unde idem Hippocrates non cogit Medicum operam dare, ut non delinquat, hoc enim pro impossibili ducit, & ad impossibile nemo tenetur, l. impossibilium, *ff. de Reg. Iur. c.* nemo potest *in 6. de Reg. Iur.* sed ut parùm delinquat, & quàm minimum, eumque Medicum præ cæteris laudandum censet, qui parùm peccet, cùm omnibus hoc commune sit, ut aliquando pec-
cent, quasi inevitabile sit artifici aliquando peccare, 8
sed hoc ex quadam necessitate contingat. Itaq; non tam tutò, ac de facili pronunciandum videtur, posse Clericum etiam in sacris constitutum Medicinam exercere, aut Medicum absque dispensatione promoveri posse, si illum conscientia non remordeat alicujus notabilis erroris, aut culpæ admissæ, ex

qui sui ægrotantes aut perierint, aut alicujus mem-
bri liberum usum perdiderint, aut insigniter defor-
mati remanserint: & quisnam erit hic, qui omnia
tuta conscientiâ exequi potuerit? Non id de me mi-
hi, ita me Deus amet, unquam persuaserim, neque
fortè Hippocrates ipse id de se sibi persuasisset, ne-
que unquam persuasit, cùm proprios errores ali-
quando ingenuè fassus sit. Nisi condonetur ergo
sufficere Medico ad evitandam irregularitatem ha-
bere communem quandam intelligentiam, nec de-
bere omnia quæ quacunq; ex culpa ejus eveniunt,
facere illum irregularem, acta certè de nobis res est,
9 nam cùm non possimus semper culpam effugere,
non possumus effugere irregularitatem: & tamen
cum his omnibus juxta tradita per D. Gaspar. Tri-
10 stan, *ubi suprà*, Clericus non prohibetur exercere
Medicinam, neq; ex ejus exercitio irregularis eva-
dit: nam etiam stante, ut ille inculcat, artis difficul-
tate, & tam amplâ errandi occasione, dummodò
Medicus ex se faciat ea omnia, quæ facere tenetur,
irregularitatem non incurrit, quod etiam existimat
Navarr. *in Manual. cit. c. 27. n. 217. in fin.* dummodò
culpa absit. Idemq; Farinac. asserit *Fragm. crimin.
part. 2. litt. 1. n.* 436.

Ego verò liberè contra propriam Artem pro-
11 nuntiare non desistam, ac dicam, nequaquam fieri
posse, ut in omnibus ac singulis casibus, qui Medico
sese inter medendum offerunt, ipse ita à culpa sit
immunis, ut irregularitatem effugiat, dummodò ex
quacunque culpa irregularitas incurratur: siqui-
dem ubi Medicus eos tantùm morbos curaret, qui
neque ulli vitæ periculo sunt conjuncti, neque
apti sunt ad ullam deformitatem, aut insignem
membri debilitatem Ægris conciliandam, poterit
fortè absq; eo quòd culpam, ullam irregularitatem
cientem incurrat, ægrotantibus mederi, aliàs verò,
quantum ego existimo, nunquam evitare poterit
talem culpam, ac tantò verius id erit, quantò etiam
quælibet levis culpa in hoc sufficit ad inducendam
irregularitatem, ut ex pluribus Majol. *cit. lib. 2. c. 12.
12 n. 2.* cùm tali levi culpâ Medicum semper carere
sit impossibile. & hanc ob causam clerici omnino
prohibeantur exercere Medicinam, ita ut nec pro
miserabilibus quidem personis, nec pro consangui-
neis mederi permittantur, & de rigore Juris susce-
ptum ordinem sacrum administrare prohibeantur,
si exerceant, ex his, quæ prosequitur Majolus *loco
13 citato, n. 7.* Benè igitur ex Panormitano Gaspar Tri-
stan *loco citato*, §. 1. concludit, Artis Medicæ exerci-
tium non facere irregularem per se, sed ex acciden-
ti, addam ego, inseparabili, nempe ob inevitabilem
culpam inter medendum. In abstracto enim sup-
positâ nunquam fallibili diligentia, & sufficienti
scientia, adeò ut Medicum omni culpa vacare ima-
ginemur, non faciet exercitium Medicinæ meden-
tem irregularem: at in concreto hoc nunquam
habebit omnimodam veritatem: cùm impossi-
bile sit, ut toties dixi, Medicum semper culpa
vacare.

Cæterùm quia nomine Medici non solum veni-
unt Physici, sed & Chirurgi, & omnes, qui ali-
quam Medicinæ partem exercent, ut Phleboto-
mantes, Pharmacopolæ, Empirici, Chymici, quin
& ipsæ etiam obstetrices, de singulis peculiariter
14 videndum. Ac primò de Chirurgis, nam de iis ra-
tionabiliùs dubitatur, an etiam omni culpa vacan-
tes, incidendo, secando, urendo, mutilando, defor-
mando, etiam propter ægri salutem, tamen ex his
actibus fiant irregulares: certum enim est, Clericos
ab his actibus exercendis prohiberi, *ut in c. sentent.
sanguinis, ne Cler. vel Mon.* Ergo sequitur inde,
quod exercentes tales actus fiant irregulares, & vide
ad hoc quæ affert Panormit. *in d. cap. sentent. san-
guin. n. 21.* ubi tres assignat causas, propter quas
Chirurgia Clericis sit prohibita, nempe ob pericu-
lum erroris, quod ei inest, propter lubricum con-
scientiæ, & propter dubium curationis eventum,
licet certè magis errori obnoxia Physica sit, quàm
Chirurgia: nam si comparaveris doctum Physi- 15
cum, ac doctum Chirurgum inter se, certè semper
faciliùs errabit Physicus, quàm Chirurgus: hic
enim in suis operationibus habet ut plurimum pro
duce ipsos sensus externos, quorum ope assequi-
tur quæ assequi est necesse, ille verò cogitur discur-
su, & conjecturis assequi quod intus in corpore
latet: at quantò magis fallax discursus est, quàm
sensatio, tantò magis errori obnoxius Physicus,
quàm Chirurgus, & idcircò majori cum securitate
procedit operando Chirurgus, quàm Medicus
Physicus, eaq; de causa admodum turpe judicatur
ab Hippocr. *in lib. de Med. vers.* 5. non contingere à
Chirurgia quod velis: at Physicus magis errando
excusatur, quia faciliorem occasionem errandi ha-
bet, & indocto quoq; periculosa est ignorantia
eorum, quæ neque ipse, non obstante, quòd do-
ctus sit, novit, cùm tam necesse fuerit ea inter ope-
randum noscere: periculosa item est in ipso ne-
gligentia quæcunq;, quæ cùm omnia dent causam
errandi, & incurrendi irregularitatem, non mirum
si ex his voluerint aliqui Canonistæ, Physicum esse
irregularem, ut sentit Majol. *lib. 2. de Irregul. c. 12.
num.* 1. Et tamen licèt Physica magis errori sit ob-
noxia, quàm Chirurgia, & magis prædominetur
in illa, quàm in hac lubricum conscientiæ, & ma-
gis item habeat illa, quàm hæc dubios curationis
eventus, non est Clericis prohibita, ex communi
DD. sententia. Existimaverim ergò magis adæ-
quatam causam ejus prohibitionis exercendi omni-
um Chirurgiam in Clericis ob ipsarum operatio-
num Chirurgicarum conditionem, quæ non tan-
tùm fiunt cum aliquo dedecore, & ob id Clericis
videntur non convenire, sed etiam habent adjun-
ctam membrorum mutilationem, aliquamve cor-
poris deformationem. Ex his ergo dico, quòd Ars
Chirurgiæ præter tres causas à Panormitano assi-
gnatas, facit insuper hominem irregularem propter
indecentiam exercendi, tum quoq; propter certi-
tudinem mutilationis, aut deformationis, quam
habet omninò conjunctam: licèt enim excusari
possit Ars, ex eo quòd tendat ad optimum finem,
nempe ad Ægrorum salutem, non potest tamen
effugere dedecus exercendi respectu ipsorum
Clericorum, nam aliàs ipsa Chirurgia non modo 16
hominem non dehonestat, sed per seipsam Ars est
nobilis, & homine civili dignissima.

De aliis porrò particularibus Medicis peculiaris
consideratio habenda: ac in omnibus quidem
exercitii dedecus ponderandum, propter quod ma-
ximè Clericis est indignum. Dehinc ignorantia
eorum præcipuè videtur suggillanda, quæ in pleris-
que est conspicua, & multorum errorum causa ma-
nifestissima. Magis tamen, quàm in cæteris omnibus
conspicua hæc ignorantia est in Empiricis, quippe
qui nullâ ratione fulti, nullâ regulâ, nullâ methodo
ducti medentur: unde cùm ignarissimi sint, sunt
insimul audacissimi, & tam facilè errant, ut nihil
agant, quod errori non sit quàm proximum, &
cum his pari passu incedunt, qui peculiaria quædam
medicamenta ad particulares quosdã morbos ha-
bere profitentur, & cùm morbum non cognoscant,
remedia

remedia sua etiam aliis morbis, quibus non modò non conveniunt, sed contraria sunt, adhibere solent, ægrosque è medio facilè tollunt: in quibus videndum, an irregularitatem incurrant, cùm ex se talia remedia exhibent, quod non est dubium, sed etiam cùm auctores sunt ipsis Medicis, ut exhibeant: nam non desunt ex Medicis, qui ne hujusmodi personis, maximè si conspicuæ sint, aut aliquâ dignitate insignes, displiceant, facilè assensum præbent: de qua re meum non est, sed ipsorum Canonistarum determinare. Certè rectè consultum puto iis, qui in sacris sunt constituti, si in iis sese nullo modo admisceant: si enim Medicus Physicus, etiam doctrinâ insignis, & judicio, non potest, ut dixi, tam tutò medicinam facere, quin sæpè sæpiùs aliquam notabilem culpam non incurrat, quanam ratione poterunt ii, qui ne de limine quidem Medicinam salutariter, tutò ægris sua medicamenta, quorum naturam, (licèt ipsi de iis tam multa, ac tanta prædicent) nequaquam notam habent, propinare? Certè valdè errare eos putandum, ut Gal. dicebat *in lib. de Ven. sect. adv. Erasm. c.6.* ex Platone, qui ea tractant, quæ nunquam didicerunt: sed in hos acerbiùs invehi in animo mihi non est, ne rem meam agere me, quisquis sit, non æquo animo existimet.

SUMMARIUM.

1 *Morbi aliqui inhabilitant ad promotionem, sed non prohibent promotum ministrare: alii inhabilitant ad utrumque.*
2 *Quinam morbi faciant irregularitatem perpetuam, & qui temporaneam.*
3 *Cessante irregularitatis causâ, cessat irregularitas.*
4 *Morbi immanentes, hoc est, nunquam recedentes.*
5 *Morbi temporanei.*
6 *Morbi facilè recurrentes.*
7 *Morbi propter quas potissimùm causas irregularitatem inducant.*

De Irregularitate ob causam Morbi in genere.

QUÆSTIO III.

1 PLures sunt morbi, ex quorum causa homines irregularitatem contrahunt, sed aliqui eorum inhabilitant ad promotionem ad sacros Ordines, promotum tamen non impediunt ministrare: alii verò inhabilitant ad promotionem, & ad administrationem, ut ex ipsis Canonistis habetur, sed tam priorum, quàm posteriorum nonnulli sunt, qui
2 præbent impedimentum perpetuum, alii verò præbent impedimentum ad tempus. Impedimentum perpetuum præbent morbi omnes, qui permanentes sunt, aut qui de facili reversionem faciunt, dummodò notabilis gravitatis sint, cæterasque conditiones habeant, quas habere necesse est morbum, qui faciat irregularem. Impedimentum ad tempus præbent morbi qui transitorii sunt, & facilè, aut saltem tempore omnino recedunt, nec de facili revertuntur: hi enim, licèt dum præsentes sunt, impediant hominem promoveri, & ministrare etiam, recedentes tamen nullum impedimentum in neutra earum rerum afferunt, neq; ullam notam illos patientibus inurunt, etiamsi magni, & maximè notabiles extitaot, ut esset exempli gratiâ Phrenitis, quæ licèt magnus morbus sit, & ad eam magnitudinem pervenit, ut hominem non minùs ac Mania, & amentia, aut similes morbi accipiat, tamen cùm recesserit, nihil nocet personæ promovendæ, aut promotæ: quin & promoveri absq; alia dispensatione possit, & in sacris ministrare, ut tradunt Canonistæ, Majol. *de Irregul. lib.2. cap. 13. num.6.* idemque est dicendum de plerisq; aliis morbis, qui cùm urgent, impedimentum omnimodum præbent & ad promotionem, & ad administrationem, cessantes autem hominem relinquunt ab omni impedimento immunem, tanquam si nunquam ægrotasset: nam 3
cessante Irregularitatis causa, cessat etiam effectus, *c. statuimus, & c. Neophytus, 61. dist.* & alii allegati per Vivald. *in Candel. aur. part.3. in princ. num.3.* Antequam igitur ad particularia descendamus, generaliter determinandum quinam illi morbi sint, qui impedimentum perpetuum præbent: qui verò ad tempus: & quinam facilè recurrant, qui non. Primi 4
ergo ordinis sunt, qui immanentes sunt: & nunquam ex quo hominem prehenderunt, recedere solent: tales sunt insaniæ species omnes absq; febre, quæ ex proprio capitis naturali, vel accidentali affectu oriuntur: ut est stoliditas, Amentia, Memoriæ defectus, Mania, vel furor, affectio Lunatica, & id genus alii: & præter hos surditas confirmata, Cæcitas, Mutitas, Paralysis, Stupor, Hydrops, Scirrhus partium naturalium, Diabetes, Urinæ incontinentia confirmata, Gonorrhœa confirmata, Hernia, Phthisis, febris Hectica, Lepra, & Elephantiasis, & si qui alii his non absimiles existunt. Quibus addendæ insignes omnes deformitates à natura contractæ, vel ex accidenti, cum deperditione partium: qui omnes morbi, quia, ut dixi, permanentes sunt, & nunquam recedunt, impedimentum perpetuum præbent, quod amoveri non potest: imò non modò amoveri non potest, sed in dies magis contumax evadit, unde rectè Paralysis inter morbos increscentes vocatus ab Hippocr. *lib.6. de morb. vulg. sect.5. text.25.* ut Gal. & Vallesi. *in comm. volunt.* connumeranda est, & notavit Rota *in Mileuitana Antianitatis 1643. num. 8. coram Verospio.* Ad tempus autem præbent impedimentum cæteri morbi, qui non de facili revertuntur, & spatio temporis brevioris, aut etiam longioris tandem recedunt, ut sunt febres omnes, Hectica excepta, & qui febrem comitem habent, ex- 5
cepta Phthisi, & id genus pleriq;. Non permanentes, sed de facili recurrentes sunt speciales quidam capitis dolores, vertigines, epilepsia, lippitudo, seu Ophthalmia, dentium dolores in aliquibus, Asthma, sanguinis sputum, Hæmorrhoides, Podagra, & Arthritidis omne genus, hisque non dissimiles, de quibus omnibus, quatenus opus fit, peculiariter faciemus. 6

Præterea omnes ac singuli morbi, ob unam vel plures simul ex sequentibus causis, irregularitatem generant, nempe quia vel impediunt liberum corporis usum, vel quia periculum inter administrandum minantur, vel quia notabilem indecentiam secum habent, & scandalum excitare possunt, vel tandem quia contagiosi sunt. Liberum corporis usum, & impedimentum operationum afferunt febres, dolores insignes, & hujusmodi, cùm tamen neq; ullam turpitudinem habeant, neq; periculum minentur, si recesserint. Periculum inter administrandum minantur Vertigo, Epilepsia, Apoplexia, Vomitus, Cardialgia, Syncope, sputum sanguinis, & hujus farinæ alii. Turpitudinem denique, & indecentiam habent insignis deformitas, membrorum defectum, vel superfluitatem respiciens, cicatrices magnæ, & apparentes, quæ facilè tegi non possunt, maculæ fœdæ, ac magnæ conspectui hominum obviæ, & si qui alii morbi sunt ab his omnino non dissimiles: hi namq; neque liberum corporis usum impediunt ut plurimùm, neq; periculum minantur: præter quos etiam sunt aliqui morbi occulti, summam indecentiam afferentes, ut est, 7

vera Gonorrhœa, hoc est, seminis veri involuntarium profluvium absq; delectatione, & multò magis pollutio involuntaria, quæ est seminis emissio cum voluptate præter voluntatem, & satyriasis, & Priapismus, & sexus incertitudo, vel geminatio, & si alii sunt ejus generis. Deniq; contagiosi morbi sunt Pestis, Phthisis, Lepra, Morbus Gallicus, & alii nonnulli. Et tam horum posteriorum, quàm aliorum nonnulli, non unam causam irregularitatis habent, ut patet, nam exempli gratiâ, brachii defectus & turpitudinem habet, & impedimentum liberi usus corporis, & fortè etiam indecentiam, licèt à periculoso absint. Quæ omnia ita distinguenda videntur, quia quando cum his dispensandú, notum sit ut cùm facilè, aut difficulter dispensari debeat, quia absq; dubio faciliùs dispensandum in irregularitate proveniente ab una tantùm causa, quàm cum proveniente à duplici, vel à triplici: quinimò & causarum gravitas in censu habenda non solùm unius, ejusdemq; causa, respectu sui ipsius, ut de impedimento liberi usus corporis, cùm minus, aut majus est, sed etiam unius causæ respectu alterius, cùm fortè, ut credo, faciliùs sit dispensandum, ubi deformitas viget, quàm ubi indecentia, & faciliùs cum horum utraque, quàm cùm imminet aliquod periculum inter celebrandum, & sic de cæteris.

SUMMARIUM.

1 *Dementia species.*
2 *Dementia quævis non semper fiunt ex primario, ac proprio capitis affectu, ac per essentiam, sed aliquando per consensum.*
3 *Rationis diminutio ex ætate dupliciter.*
4 *Pueri saltem usq; ad decimumquartum ætatis annum non habent integrum Rationis usum.*
5 *Ætatum differentia in conferendis sacris ordinibus, qua ex causa potissimùm observetur.*
6 *Ratio, & Memoria in ætate provectiori aliquando diminuuntur.*
7 *Rationis diminutio ex naturali vitio quomodo contingat.*
8 *Insania, quæ ex accidentali aliquo vitio fiunt, quæ sint, & quam Irregularitati causam præbeant.*
9 *Terminus Annuus ad experiendum, an Insani convaluerint, necne, quam rationem habeat.*
10 *Insania principium in aliquibus unde, & quid secundùm plurimùm.*
11 *Quodnam tempus verè requiratur ad capiendum tutum experimentum recuperatæ sanitatis in Insania.*
12 *Insanientes licèt circa particularia quadam delirent, & in cæteris sanæ mentis appareant, habent tamen evidentem Irregularitatis causam.*
13 *Insania, quæ ex Hypochondriorum vitio fiunt, cur minus impedimentum Irregularitatis præbeant, quàm alia alterius generis.*
14 *Insania, quæ ex Hypochondriorum vitio generatur, non est tanti æstimanda, ut cætera insania, quæ ex Capitis morbo, aut totius generantur.*
15 *Quæcunq; procedunt quoad irregularitatem in Melancholicis, & Maniacis, procedere etiam debent in cæteris Insaniæ generibus.*
16 *Sub Melancholicorum genere quinam insanientes reponantur.*
17 *Sub Maniacorum genere quinam insanientes continentur.*

De Morbis magis specialiter, & primò de iis, qui secundum Canonistas ad animum spectant.

QUÆSTIO IV.

Licèt Medici etiam eos morbos, quos ad Animum referunt Canonistæ, ad corpus pertinere,
1 vel à corporis morbo dependere statuant, non idcircò desistam quin in hoc ipsos Canonistas sequar, de iis morbis primò verba faciendo, qui sunt, ut illi volunt, Dementia, ejusq; species omnes, Epilepsia, morbus Lunaticus (qui apud nos non aliud quàm frequens, ac confirmata Epilepsia est) obsessio Dæmonum, morbus fanaticus: qui cum aliis omnibus, qui mentem aliquo modo lædunt, sub Dementiæ nomine comprehenduntur, ut aliàs dixi *lib. 2. harum Quæstion. tit. 1. quæst. 1. num. 10.* unde ordinem sequar in iis pertractandis inibi servatum.
Sed ante omnia illud admonendum, horum pleros- 2
que morborum non semper fieri ex primario capitis affectu, sed fieri aliquando per consensum vel à toto, vel ab Hypochondriis: & hoc quidem maxima animadversione dignum censeo, cùm enim Canonistæ vertant in dubium, an qui aliquando insanivit, & dehinc resipuit, promoveri possit, necne, indifferenter decidunt, esse in omnibus quoddam determinatum tempus expectandum, Majol. *lib. 2. de Irregul. cap. 13. num. 5.* quod tempus restringunt ad annum: sed hoc neque in omnibus, neq; semper eodem modo procedere potest: nam in dementiis nonnullis, ut dicetur, nunquam expectari potest integra sanitas, quia semper uniformiter se habent: in aliis licèt remittant, semper tamen adest proclivitas facilis ad recidivandum, ut maximè in iis, qui ex proprio capitis affectu procreantur: in aliis verò qui per consensum fiunt, non tam facilis reversio, ut in prædictis, licèt majorem promptitudinem habeant facti per consensum à toto, quàm per consensum ab aliis partibus. In summa autem, dementiæ cum febre, non facilè, ubi recesserint, revertuntur: quæ sine febre sunt, longiùs perdurant: & si ex capitis proprio affectu fiunt, aut nunquam integrè cessant, aut de facili revertuntur: qui per consensum fiunt integrè quidem remittunt, & ut plurimum non de facili revertuntur, quin etiam faciliùs per medicamenta amoventur.

Sed ad ipsa Dementiæ genera accedentes, primò sese offert dementia, seu potiùs rationis diminutio, & defectus, qui ex ætate contingit, idque du-
pliciter evenit, vel ex ætate nempe teneriori, vel 3
profectiori, ille à natura est, quia pueri saltem us-
que ad decimumquartum annum non habent in- 4
tegrum rationis usum, ob quam causam Irregulares sunt, neque debent in ea ætate constituti ad sacros ordines promoveri, *cap. Indecorum de Æt. & qualit.* & ibi Doctores omnes. Cumq; hujusmodi Rationis imperfectio, ut dixi, à natura sit, non est verè morbus, sed ipsius naturæ imperfectio, quæ impedit pueros tanquam cæteræ dementiæ jam adultos promoveri, & jure, quia, ut *in suprà citato c. Indecorum habetur, ut qui Ratione pro se ipso regendo uti nescit, alios regere debeat.* Quia tamen negari non potest, pueros transacto septennio indies Rationis magis compotes fieri, ita ut accedentes ad decimumquartum annum aliquando penè perfectum rationis usum quoad multa nanciscantur: idcircò transacto prædicto termino septem annorum non eliminantur à susceptione minorum ordinum, in his enim videtur sufficere, ut pueri habeant quandam proximam aptitudinem, aut incipientem rationis usum, cùm tantùm ob sacramenti dignitatem de honestate, non de necessitate præcepti requiratur tempus discretionis, ad quod videtur sufficiens septennium transactum, maximè si pueri bonæ indolis sint: nam aliàs, si crassioris Minervæ existant, non videntur temerè ob prædictam sacramenti dignitatem posse ad minores etiam ordines promoveri, ut notat Majol. *citato c. 30. lib. 1. n. 7. in fin.*

Cæterùm Ætatum differentia, quæ observatur in 5
conferendis sacris ordinibus, certè ob nullam potiorem causam observari videtur, nisi ob majorem,

aut minorem Intelligentiæ perfectionem, & prudentiam: ob majorem enim ordinum sacrorum reverentiam decet, ut quantò ordo majoris dignitatis est, tantò majore prudentiâ promovendus sit dotatus: Canones ergo ad id, quod secundùm plurimum evenit, respicientes, singulis ordinibus suos Ætatis limites præscripserunt, eâ enim procedente usus Rationis magis perficitur, & ad 25. seu trigesimum annum ad perfectionem deducitur: quâ ætate ad presbyteratum quemcunque admittunt, quod secundùm plurimum eo modo eveniat, tametsi certum sit, hunc terminum perfectæ Ratiocinationis non posse in omnibus esse unum, cùm pateat variari notabiliter pro temperamentorum qualitate, & cœli, in quo quis natus est, aut assiduè commoratur, conditione, & pro qualitate rationis victus: sunt enim frigidi temperamento, ut phlegmatici, & Melancholici tardioris intellectus, contrà calidi temperaturâ velocioris, ita ut priores in trigesimo ætatis anno ad eam perfectionem non perveniant, ad quam posteriores perveniunt in vigesimo, idemque in regionibus frigidis, & victus ratione frigidiori, ac crassiori contingit: ad quod etiam Canonistæ respicientes non eandem rationis perfectionem attendunt ubique, sed in aliquibus regionibus, ubi homines pinguioris ingenii sunt, sufficere volunt in promovendo, si tantu ingenio polleat, quanto populis sibi commissis regendis opus est. Majol. *lib. 2. de irregul. cap. 13. n. 7*, ac certè in aliquibus Regionibus vix reperies ejus prudentiæ homines, qualem habere necesse est ad promovendum in nostris.

6 Quoad ætatem grandiorem, non dubium est & rationem, & memoriam diminui, & in aliquibus profectò tantopere utramque diminui, ut omninò stolidi appareant, quod non secus ac cæteri stolidi, & amentes, irregulares omni proculdubio evadunt absque ulla spe amotionis ejus impedimenti: Sed hoc in paucis evenit eo modo, in pluribus quidem memoria insigniter diminuitur, & tantò magis diminuitur, quantò ulteriùs ætas procedit. Usus autem rationis non tam notabiliter labefactatur: at cùm hæc rationis, & memoriæ diminutio habeat plures gradus, quorum respectu promovendus admitti, vel rejici posset, nihil certi determinare de particularibus licet: quamobrem Ecclesiastici Judicis arbitrium hîc requiritur, qui Medicis consultis, si ita expediat, hujusmodi senes, vel admittat, vel rejiciat. Post rationis diminutionem ex ætatis defectu, de ea dicendum, quæ à natura aliter contingit, nempe vel à mala cerebri, ejusque partium conformatione, vel à tempera-

7 tura frigidiori: hæc comprehendit mutos, & surdos à nativitate, ignorantes, stolidos, fatuos, & id genus alios homines: in quibus omnibus illud animadversione dignum est, quòd nulli ab ætatis progressu beneficium accipere consueverint: ita ut nunquam sperari possit, eos ad meliorem rationis usum deventuros: & ratio est, quia tum mala partium compositio, tum naturalis earundem frigiditas superari nullo pacto per ætatem majorem non possunt: intemperies tantùm frigida ex ætatis conversione tantisper emendari solet, nunquam tamen tantopere emendari, ut anima ob expeditiorem organi constitutionem sua munia obire ita perfectè possit, ut ad alios regendos sufficiant, tantamque prudentiam adipiscatur, quantam necesse habent ad ordines suscipiendos, sacros præsertim. Qui verò dicantur ignorantes, stupidi, stolidi, fatui, & hujusmodi, jam satis patefeci, *lib. 2. harum quæst. tit. 1. quæst. 7. per totam.* Prædicta autem vitia sunt, ut dixi, naturalia, quatenus cum ipsis hominibus à naturali constitutione nata sunt. Ad accidentalia nunc devenientes, primò sese offerunt Melancholici, Mente capti, & furiosi, seu

8 Maniaci. Omnes hi ex humoris melancholici vitio vel naturalis, vel qui calore adustus est, insanire solent. idque vel ex propria cerebri passione, vel per consensum à partibus inferioribus, præcipue autem ab Hypochondriis, vel à toto corpore, & in mulieribus ab utero. Qui ex proprio capitis vitio insaniunt, non modo habent causam irregularitatis, dum actu insaniunt, sed etiam extra insaniam, ob facilem recidivam, cùm promptissimè, & ex minima causa ad insaniam redeant. Semel enim capite, & rationis instrumento insigniter ex proprio vitio læso, vix unquam, ac ne vix quidem, ad integram redeunt sanitatem, ut aliàs dixi. Qui ex totius corporis vitio insaniunt, licèt non adeò proximam dispositionem habeant ad recidivam, de facili tamen ad insaniam redeunt, & ideircò cùm agitur de eorum promotione ad sacros ordines, cautè videtur agendum, & exacto Medicorum examini supponendi: unde & in capessenda de iis experientia, an verè sanati sint, necne, tantundem temporis videtur expectandum, quantum expectandum est in insania, quæ ex proprio capitis vitio fit: Et Canonistæ quidem, *in c. communiter dist. 33.* in furioso, seu Maniaco annum expectandum esse censent.

9 Majol. *de irreg. lib. 2. cap. 13. num. 5.* qui terminus habet quidem plurimum rationis, quia cùm ex anni temporum mutatione soleant potissimum morbi, pro superabundantium humorum conditione, reversionem facere, si omnia anni tempora pertransierint, & insania non repullulaverit, neq; ullam de se significationem dederit, jure infirmus judicari posset ab insania omnino liber. Sed hic primò advertendum, quòd aliquibus insaniæ principium afferre solet aliquis error insignis in ratione victus, tam circa ea quæ cibum & potum, quàm circa ea, quæ

10 cæteras non naturales res respiciunt, præcipue autem vehementes animi passiones, ut ira, excandescentia, timor, mœror, dignitatum affectatio, & alia id genus. Itaque ubi securi undequaque esse desideramus, an æger perfectè convaluerit, necne, experientia esset desumenda ab his præternaturalibus causis, exempli gratiâ, ubi viderimus illum, qui ex vehementi aliqua animi passione, utpote ex ira magna, excandescentia, timore, aut mœrore in insaniam lapsus est, impræsentiarum post multam iram conceptam, aut post magnum incussum timorem, aut post longum, ac intensum mœrorem, nullum insaniæ signum præ se ferre, benè tunc judicabimos, ac tutò, hunc esse perfectè sanatum: nam aliàs stante corporis dispositione, de facili his ex causis ad insaniam redibit.

11 Secundò notandum in hoc casu, ut experimentum tutum ejus rei, nempe recuperatæ sanitatis habeamus, non esse tantum expectandum annum undequaq; exactum, sed ut pertransierit totum illud temporis spatium, in quo quis insanivit, ut si quis insanire cœpit veris initio, deinde resipuit vere medio, non satis tutum est pronuntiare de ejus sanitate, transactâ hyeme sequentis anni, sed necessarium est ut pertranseat totum tempus vernum, quia morbi nonnulli pullulant in principio alicujus tempestatis, ac deinde recrudescunt in medio ejusdem tempestatis, vel etiam in fine, pro temporum ipsorum conditione magis, quam pro qualitate tempestatis, hoc est, magis per tempestates, &

partes anni sumptas secundùm Medicos, qui eas mensurant à temporis conditione, prout magis frigidum, aut calidum, siccum aut humidum fuerit, & ab his qualitatibus anni tempestates incipiunt enumerare, quàm secundùm Astrologos, qui eas ab Æquinoctiis, & Solstitiis enumerant, nempe Ver ab Æquinoctio verno ad Solstitium Æstivum, Æstatem à Solstitio Æstivo ad Æquinoctium Autumnale, Autumnum ab Æquinoctio Autumnali ad Solstitium Hyemale, & Hyemem à Solstitio Hyemali ad Æquinoctium vernum: At Medici Ver constituunt, & sic alias tempestates, aliquando multò antè, & aliquando multò post prædictos terminos Astrologicos: quin etiam producunt eas tempestates ad plures menses, & interdum annum constituunt absque Vere, quia Ver erit fortè constitutionis Hyemalis, & sic de cæteris. Cùm ergo morbi pro temporum constitutione insultum faciant hoc modo acceptâ, indeterminando de recuperata sanitate ejus, qui aliquando insanivit, debet expectari, ut pertransierit omnino annus, & tota sequens anni tempestas, ut dixi.

12 Cæterùm cùm aliqui dementes, atq; etiam Maniaci, & Melancholici non circa omnia insaniant, sed circa nonnulla quædam particularia, in cæteris autem sanam mentem præ se ferentes, non idcircò dicendum est, hos non habere causam irregularitatis, & posse ad ordines, vel eorum administrationem admitti, quia præterquam quòd imminet semper periculum, ne ipso actu administrationis circa illud particulare insaniant, cum maximo scandalo, & indecentia, habent insuper maximam aptitudinem, ob rationis depravationem, ut etiam circa reliqua, quæcunque ipsis gerenda sunt, insaniant, & maximè in feriis, in quibus multâ mentis applicatione opus est: tunc enim vitium partis apparet, cùm curiosiùs ad suas actiones exercendas, & majori cum studio incumbit. Inter hos videntur recensendi amantes, qui circa Amasiæ tantùm contemplationem, & desiderium insaniunt, & facilè in quibuscunque actionibus quantumvis seriis (imò faciliùs in his, quàm in aliis) à mente abstrahuntur, & ad Amasiæ imaginationem redeunt. Illud tamen peculiare habet hæc Amoris insania, quod ubi cessaverit, homines relinquit undequaq; sanos, nec facilè reversionem facit, ut quædam aliæ insaniæ consueverunt, ut alias alibi testati fumus: & hoc quidem jure, quia ejus causa in Hypochondriis magis residet, quàm in capite, quod nonnisi per consensum ab Hypochondriis patitur.

De hujusmodi autem insaniis, quæ ex Hypochondriorum vitio fiunt, (nisi simul & totius & capitis læsio concurrat) aliter determinandum, quàm

13 de superioribus: hujusmodi enim insaniæ non sunt adeò durabiles, faciliusque superantur, & cura adhibita non tam de facili plerumq; reversionem faciunt: & ratio est, quia plerumque insaniæ hujusmodi excitantur à vaporibus melancholicis, faciliùs ac promptiùs, quàm ab humoribus: unde fit, ut tantò faciliùs cedat insania ex Hypochondriis, quantò faciliùs discutitur vapor, quàm humor: ille enim ob sui tenuitatem facillimè evanescit, & insania cessat, nec tantam facit impressionem in instrumento, nec tantopere illud depravatum in suis actionibus relinquit, quantopere facit humor. Quòd etiamsi ab ipsis Hypochondriis aliquando humores melancholici ad caput repant, non tantopere fixantur in organo, ut qui inibi generantur, vel à toto transmittuntur: quinimò ab ipso organo, cum præcipuè non habeat à Natura talem dispositionem, promptè superantur, & insaniæ causa illicò cessat. Quibus sic stantibus, non videtur, quòd causa insaniæ, quæ ex Hypochondriis generatur, tanti æstimari debeat, ut non aliàs quàm causa insaniæ, quæ ex proprio capitis affectu fit, homines irregulares faciat, (nisi cùm actu tales insaniunt.) 14

Addo his quòd non tam feriæ plerumque sunt, nec tam permanentes insaniæ culpâ Hypochondriorum factæ, ut quæ ex proprio capitis vitio fiunt: nam non omnino, ac prorsus extra mentem insani id genus sunt, quinimò inter insaniendum apprehendunt se insanire, & ad mentem facilè redeunt, & eum effectu per vices cognoscunt se extra rem aut loqui, aut operari, & admoniti abstinent ab opere, & locutione, unde (nisi jam affectus in capite sit confirmatus) non solent palam, & in publicis viis, vel coram personis, quas reverentur, absurdos actus facere, aut absurda verba effutire, aut aliàs perperam operari, sed verecundantur in bonum conspectu, quod apertissimè demonstrat in illis rationem turbari tantùm, non depravari omnino, aut aboleri: quæ omnia eo modo, & non aliter, in hoc insaniæ genere eveniunt, ratione causæ eas insanias excitantis, quæ utplurimùm vapor est melancholicus, qui neq; fixatur in organi substantia, nec resistit resolutioni, sed facili negotio evincitur, ac dissipatur, ut dixi.

Cæterùm de reliquis insanorum generibus nihil addendum, cùm omnes sub alterutro ex prædictis generibus, vel Melancholicorum nempe, vel Maniacorum comprehendi in hoc casu possint, scilicet ad incurrendam irregularitatem. Itaq; omnia illa, quæ in alterutro ex his procedunt, locum habebunt in iis, qui sub ejus genere continentur, si modò excipiamus dementias, quæ febrem conjunctam habent, de quibus seorsim verba faciam. Sub Melancholicorum igitur genere reponendi Lunatici, Attoniti, Coogelati, vel Cataleptici, Ecstatici, Lycaothropici, seu Cynanthropici, Hydrophobi, vel Rabiosi, Dæmoniaci, Fanatici, Lymphatici, Enthusiastici, Præstigiati, Engastrimythi, amantes, ex assumpto veneno delirantes, ictì à fulmine, & siqui alii hujus classis habentur. Maniacorum verò, & furiosorum genus, illos omnes comprehendit, qui in perpetuo motu, & agitatione sunt, & cum clamore, audacia, ac terrore quodam insanire conspiciuntur, de quibus omnibus ac singulis verba aliàs feci, *lib. 2. tit. 2. per tot.*

15 (margin numbers: 15 beside "si modò excipiamus", 16 beside "vel Rabiosi", 17 beside "qui in")

SUMMARIUM.

1. *Epilepsia, ex quibus gravis dicatur.*
2. *Symptomata quomodo ostendant Epilepsiam esse gravem.*
3. *Symptomata quæ magis terribilia, magis gravem Epilepsiam denotant.*
4. *Ex frequentia accessionum quomodo dicatur gravis Epilepsia.*
5. *Ex duratione Paroxysmi quomodo fiat gravior Epilepsia.*
6. *Epilepsia quomodo gravis denotetur ex iis, quæ relinquuntur post accessionem.*
7. *Levis Epilepsia quæ dicenda.*
8. *Epilepsia gravissima incurabilis, & cur faciat irregularem. num. 19.*
9. *Experimentum desumptum ex tempore de recuperata sanitate Epileptici, quale sit oporteat.*
10. *Spatium annorum in quibus Epilepticus tutum sit ad sumendum dictum experimentum*
11. *Experimenta ad probandum, utrùm Epilepticus sit sanatus, neque tuta, neque certa sunt.*
12. *Epilepticorum filii irregulares. Declara ut num. seq.*
13. *Nepotes Epilepticorum non minùs quàm filii, dubium faciunt, an fiant irregulares.*
14. *Nati ex Matre, aut Avia Epileptica, magis Epilepsiæ obnoxii quàm nati ex Patre, aut Ave Epileptico.*
15. *Quæ consideranda in nato ex Epileptico, & n. seq.*

17 *Trans-*

17 *Transacta pubertate si natus ex Epilepticis sanus sit, quid dicendum.*

18 *Non eadem locum habent in Apoplexia quam in Epilepsia quoad irregularitatem.*

20 *Si Apoplexia nullum relinquat incommodum, Apoplecticus non est irregularis.*

21 *Tam Epilepsia, quam Apoplexia ad animum referri possunt.*

De Epilepsia & Apoplexia.

QVÆSTIO V.

CAnonistæ inter eos, qui mentem oblæsam habent, vel ut eorum modo loquar, inter ægritudines animi connumerant etiam Epilepsiam, morbum comitialem dictum, seu morbum sacrum, circa quem nonnulla sunt multa consideratione digna à Medico discutienda; ac primò de morbi gravitate aut levitate necesse est determinare; juxta alterutrum enim irregularitas magis, vel minùs promptè incurritur, ac magis item, aut minùs dispensabilis censetur: de hac tamen materia plura dixi aliàs, nunc nonnulla restant breviter proponenda, ac resolven-
1 da. Epilepsia igitur dicitur gravis ex symptomatum gravitate, ex eorundem multitudine, ex frequentia accessionum, ex earundem duratione, & ex iis tan-
2 dem, quæ ab accessione relinquuntur. Symptomata primò quo plura sunt eò graviorem ostendunt Epilepsiam, & consequenter quò pauciora eò minùs gravem, sunt verò hæc symptomata casus repentinus, qui aut præsentitur, aut non: si præsentiatur, minùs gravem denotat morbum; non enim fit ex essentiali cerebri morbo, sed ex consensu aliarum partium, & habet minorem indecentiam, & minus periculum; minorem indecentiam; quia ægri præsentientes paroxysmum, hominum conspectum fugiunt, abscondentes se, quousque à paroxysmo se recolligant, præterquam quod solet fieri cum minori membrorum distorsione, & cum minus terribilibus accidentibus; habet etiam minus periculum, quia ægri sibi opportunè cavent, quod non potest evenire cum paroxysmus non præsentitur, unde aliquando se præcipitant, aut cadunt in ignem, aut in terram, & caput, aliasque partes pessimè percutiunt. Aliud symptoma est membrorum contorsio, & hæc quo major est eò graviorem morbum denotat. Præterea spuma in ore, qua apparente morbus est minus gravis, gemitus, & ejulatus, respirandi difficultas, urinæ fæcum, ac spermatis involuntarius exitus; graviorem tamen morbum ostendit exitus spermatis, quam fæcum, graviorem item exitus fæcum, quam urinæ.

3 Deinceps eadem symptomata quo magis terribilia sunt, eo graviorem Epilepsiam ostendunt, nam interdum unum, idemque symptoma & gravius, & levius apparet; sicut de contorsione membrorum dixi, si magna sit magnum morbum, si modica levem denotat; est enim, quando tanta contortio partium, & membrorum fiat, ut impossibile videatur eo modo fieri posse. Presbyterum vidi in Ecclesia S. Claræ prope Minervam ex improviso Epileptica accessione prehensum, tanta partium faciei distorsione, ut os ipsum (vix audeo proferre quod oculis ipsis vidi) ad pectoris claviculas usque distorqueretur. Monialem item tanta retractione capitis ad posteriora tentatam conspexi, ut ad renes usque pertingeret, quo paroxysmo quibuslibet dieb. prehendebatur ad longum tempus, à quo tamen optimè convaluit; amittebat autem omnino vocem, licet ad se redisset, quod non nisi oriente sole recuperabat, cum paroxysmus vigesima secunda hora prægressi diei accederet: sed & inter se comparata accidentia, unum alio gravius est, ut de exitu spermatis, cum de exitu fæcum, & urinæ comparato dixi.

Ex frequentia accessionum dicitur gravis, aut levis Epilepsia; nam quanto major est, eo gravior. Gravissima illa censetur, quæ singulis noviluniis & pleniluniis, & in Lunæ quadratis quoque prehendit: gravissima item ea, cujus accessiones vel minima ex causa repullulant, ut ex minimo errore in victus ratione, ut ex animi passione, ex cibis, aut potibus nocivis, ex usu Veneris, ex somno profundiore & longiore, & ex aliis similibus. 4

Ex duratione Paroxysmi gravis dicitur Epilepsia, quando multum durat, & eo gravior quo magis durat, ita ut levissima ea dicatur, in qua homines dicto citiùs ad sese redeunt, & tanquam si nihil mali perpessi essent, post paroxysmum se habent. Simili Epilepsia detentum aliquando Cæsarem ferunt, aliosque primæ notæ viros in quovis virtutum genere insignes. 5

Denique ex iis, quæ ab accessione relinquuntur, gravis dicitur Epilepsia, nam si Æger nulla verecundia afficiatur, tanquam si nihil passus esset, si fatuitas adsit, aut stultitia, aut mentis inconstantia, aut memoriæ defectus, aut impotentia ad motum, aut membrorum torpor, aut oculorum offuscatio, & id genus alia, si, inquam, aliqua, vel plura prædictorum, vel omnia post paroxysmum remaneant, gravem morbum ostendunt; & eo graviorem, quo plura sunt, & majoris momenti, & diutius persistunt. 6

Contra vero levis Epilepsia ea dicenda, cujus accessio persentitur, & momentanea est, & nulla membrorum distorsione, nullo gemitu, aut vociferatione notabilis, nulla urinæ, fæcum, & multo minus spermatis involuntaria ejectio apparet, verecundia post paroxysmū, nulla corporis lassitudo, nulla mentis inconstantia, nullus membrorum torpor, nullus memoriæ defectus eam consequitur: hæc certè si insimul raritate paroxysmorum fuerit conspicua, penè in nullo censu habenda videtur, cùm neque indecentiam ullam secum afferat, neque ullum notabile periculum comminetur, quoad tempus administrandi in sacris, nam aliàs nulla tam levis Epilepsia est, quæ periculo vacet quoad vitam, cum etiam levissima in accessionibus, & insultibus adaugeri ita possit, ut hominem è medio tollat. 7

Notandum præterea, quod Epilepsia laborans gravissima ac tali, qualem Canonistæ describunt, & præcipuè Majol. *lib. 2. de Irreg. cap. 16. num. 2. & seqq.* nunquam omnino curabilis est, nec quantumvis longo tempore homo à paroxysmo liber permaneat potest præsumi ab eo morbo sanatus, dummodo id non semel tantum, atque iterum, sed pluries passus fuerit; & ratio evidentissima est, quia causa excitans morbum violentissima fuerit oportet; unde morbus tam magnus sit excitatus qui organum ipsum necessario insigniter labefactaverit, & maximam impressionem fecerit, quam removere est pene impossibile in totum, imò neque ex parte, cum si removeri posset ex parte, removeri etiā posset ex toto, cū facilius sit removere minùs impedimentū, quam majus; si ergo remota est causa morbifica ex parte, impedimentum quod remanet erit facilius amovibile, cùm minus sit, quam cum non erat ex parte amota. Quandocunque ergò constet de tanta gravitate Epilepsiæ, quantam hactenus dixi, & quantam designant Canonistæ, jam incassum vertitur in dubium, an Epilepticus dispensari possit, quia ob non reversionem paroxysmorum ad longum tempus liceat præsumere, quòd sit sanatus, hæc enim præsumptio vana omninò est, quia talis nunquam humana ope sanari 8

potest, unde si dispensetur, facile est illum morbum relabi præcipuè inter ministrandum, quando majori mentis applicatione opus est; irregularis igitur hujusmodi Epilepticus perpetuò omnino permaneat. In levioribus autem Epilepsiis, aut saltem non tam gravibus, sequi possumus Majoli consilium, quòd Episcopus cum Medicorum consilio determinet, utrum sanatus dici possit infirmus, & dispensari, an non.

9 Ulteriùs sciendum, tutum esse consilium Canonistarum volentium ex tempore sumendum esse experientiam utrum Epilepticus sanatus sit perfectè, necne, quod tempus duplex faciunt, nempe menstruum & annuum; verùm inanem omninò experientiam esse desumptam ex tempore menstruo, cùm rarissimè, aut nunquam, & non nisi in gravissimis Epilepsiis, & confirmatis evenire soleat, ut singulis mensibus paroxysmus invadat, imò in his ipsis Epilepsiis gravissimis, & confirmatis fit interdum, ut per spatium menstruum, & ultra bimestre ægri quietem habeant, dico etiam in iis, quæ singulis Noviluniis & Pleniluniis ægros exagitant, cùm tamen deinceps fortiores paroxysmos faciant. At morbus, qui gravis quidem sit, sed non gravissimus, semel atque iterum in singulis annis invadere solet, interdum etiam rariùs, unde non solùm non sufficit menstruum spatium ad desumendum experimen-
10 tum recuperatæ sanitatis, sed neque fortè annuum; tamen quia maximè urget anni spatii diuturnitas, & variarum tempestatum conditio, dicendum mihi videtur, ut sequitur, distinguendo, quòd in his, qui semel, aut iterum tantùm Epilepsia in toto anno prehendi consueverunt, spatium annuum sufficiat ad tale experimentum capessendum, præsertim si constet, debitam curam pro recuperanda sanitate eos adhibuisse. In his autem qui frequentiùs prehenduntur, nequaquam, nisi aliqua ratione id fieret, nempe ex mutatione ætatis, ut exempli gratia, si ante decimum quartum annum, aut ante vigesimum primum, aut ad summum usq; ad vigesimum quintum annum, qui Epilepsiæ symptomatibus fuerit etiam fortiter & frequenter correptus, ac deinceps per totum sequentem annum nullo modo ab iis fuerit molestatus, jam quasi certi esse possumus, hunc ex mutatione ætatis perfectè convaluisse; quod tamen non habet locum in aliarum ætatum mutatione, quippe cùm Epilepsia post prædictos annos perseverans nullo modo ampliùs recedat, sed potiùs ingravescat, ut patet ex sententia Hippocratis *lib.5. Aphor.7.* Quibus tamen non obstantibus, si quis post longam & exactissimam curationem per annum ab Epileptico insultu immunis remaneret, non esset omnino spes omnis ejus recuperatæ sanitatis abjicienda, observandus tamen esset insequens annus, & non nisi cum multa cautela permittendus esset in sacris ministrare.

Cæterùm experientiæ, quæ proponuntur ad pro-
11 bandum utrum Epilepticus sanatus sit, necne, multæ quidem sunt, sed neque tutæ, neque certæ: non sunt tutæ, quia fieri potest, ut qui posthac sanus ab Epilepsia vivere posset, medicamento Epilepsiam excitante adhibito, denuò in morbum relabatur absque spe sanationis; fortè ergò talia medicamenta tuta conscientia adhiberi non possunt; sed neque sunt hujusmodi medicamenta certa; quia frustrantur quandoque, & utplurimùm fortè fine suo, quod pene in quibusvis medicamentis habet locum, quorum plura hanc, aut illam virtutem à natura nacta prædicantur, cùm autem in usum trahuntur, experimentatorem ludunt; & ut à proposita re non longè abeamus, caro hædina à Galeno *in Cons. de Puer. Epil.* dicitur promovere Epilepsiam, quod Canonistæ adnotarunt. Majol. *ubi supra num. 9.* & tamen Rasis, Avicenna, Mesue, & plures alii innoxiè hædina carne uti Epilepticos posse docent, sic & Hyssopum, Apium, Petrosellinum ex communi sententia Epilepsiam excitant, quæ tamen plures Epilepticos impunè usurpasse aliquando novimus, idem evenire potest & de suffitu Myrrhæ, Bituminis, Cornu caprini, & Hyrcini, quia, ut dixi, falsa sunt, quæ de horum virtute prædicantur. Apium Avicenna, & alii Epilepsiam excitare volunt, contra Leonard. Jakin. *de Acut. morb. cur.* acriter defendit, illum ab hoc vitio esse immunem, vanæ ergo hujusmodi experientiæ sunt, & experimentatores frustrantur, quemadmodum etiam vana & ridicula sunt, quæ plures Medici & ex Canonistis Majol. *lib. 2. de Irreg. cap. 14. num. 11.* referunt de remediis, per quæ potest curari Epilepsia, quæ cum gravis est vix, ac ne vix quidem rationali- 12
bus, efficacissimisque medicamentis cedit, tantùm abest, ut hujusmodi nugis debellari possit. Jam verò, quia Majoli ordinem in hac materia tractanda secuti sumus, restat, ut de iis quoque, quæ in ejus capitis calce addit, aliquid dicamus; & primò de filiis Epilepticorum; hos ille ab admissione ad sacros ordines excludit, & irregulares esse dicit ex Gabucino; sed res non tam generaliter, ac crasso modo determinanda videtur, nec absque omni distinctione, imò quamplura consideranda veniunt tam respectu parentum, quàm respectu promovendi: nam primò quoad Parentes certum est, multò majus dubium intervenire de eo, qui ex utroque parente Epileptico ortus est, quàm de eo, qui ex alterutro tantùm; & ad verum ulterius, idem dubium militare de eo, qui avos Epilepticos habuerit, quod militat in eo, qui parentes eodem morbo habuerit de- 13
tentos, quia in confesso est apud Medicos, vitia hæreditaria, imò & proprietates quasdam individuorum ab Avis transferri in nepotes non minùs promptè, quàm à Parentibus in filios, ita ut eveniat plerumque, ut nepotes contrahant vitia Avorum, à quibus tamen Parentes immunes exstiterint; sed quid mirum hoc? similitudines ipsas effigiei nepotes magis referunt Avorum, quàm Parentum; jam & ex Avo Æthiope, Nepotem susceptum Æthiopem scimus, atque id non semel, cùm tamen parentes albo colore dotarentur, itaque & hoc nullum excitare debet dubium in promovendo, atque omninò non minùs quam is, qui parentes sortitus est Epilepticos, & cùm non minor suspicio irrepere possit de Nepote habente avos Epilepticos, quàm de filio habente Epilepticos parentes, videant Canonistæ an utrique eidem irregularitatis incommodo pariter subjaceant.

Præterea majus dubium excitare debet is, qui 14
Matrem, aut aviam Epilepsiæ morbo obnoxiam habuerit, quàm qui eodem morbo agitatum habuerit Patrem, aut Avum, & ratio est, quia fœminæ plura communicant filiis, quàm mares, imò & multò faciliùs & vitia, & proprietates quædam naturales à fœminis in filios transmittuntur, quàm à maribus; quod quidem evidentissimè patet, quia fœminæ & semen præstant, & materiam in augmentum conceptus, quem per longum tempus in utero fovent, & proprio sanguine enutriunt, & deinceps etiam proprio lacte. Sed non est fortè his nunc locus, satis illud sit, characterem specificum, quod quidem maximũ quid est, à fœmina potiùs, quàm à mare natũ habere; de hoc qui dubitat, de veritate dubitat; adeat interim animalia specie differentia inter se coëuntia,

& ge-

& generantia,& natos comperiet à matribus ſpecificum characterem habere.

15 Reſpectu denique promovendi conſiderandum eſt primò corporis temperamentum,deinceps capitis diſpoſitio, & fortitudo, ejuſdem forma, & magnitudo, ſenſuum acuties, vel obtuſitas, ſic & mentis vigor,& alia id genus; nam quoad temperamentum totius patet, quod temperamentum frigidum & ſiccum, melancholicum ſcilicet, aut frigidum & humidum, nempe pituitoſum, Epilepſiæ eſſe magis oboxium, itaque cum offertur promovendus ex parentibus Epilepticis natus tali dotatus temperamento, majorem dabit ſuſpicandi anſam. Caput etiamſi obtineat malè diſpoſitum,ac debile,& quod minima ex cauſa facilè læſionem patiatur, adhuc magis ſuſpectos nos reddit; quòd ſi verò ipſum caput fuerit prægrande,aut nimis parvum, de diſpoſitione ad Epilepſiam jam nos certiores facit , licèt parvum ſit pejus multò, quàm magnum, imò caput magnum non ſemper eſt malum , parvum verò ſemper eſt malum Galen. *lib. 6. Epidem. comm. 1.* quia caput magnum poteſt provenire ex fortitudine virtutis formatricis cum copia materiæ , & tunc quidem validum eſt, nec facilè morbis ſubjicitur , non ſic verò cum provenit tantùm ex copia materiæ cum modica virtute,quia tunc facillimè morbis,&maximè Epilepſia tentatur. Quinetiam conformatio ipſius capitis eſt maximè conſideranda,ſi enim caput malè conformatum ſit,denotat organorum malam diſpoſitionem, & ſolent ſemper hujuſmodi capita magnis morbis, & ipſa Epilepſia moleſtari, Senſus quoque ipſi ubi obtuſi ſint,vel omnes,vel eorum aliqui,ſic & mens ſi obtuſa fuerit, ipſius capitis imbecillitatem, & ejus diſpoſitionem ad contrahendos morbos,& maximè hæreditarios, qualis eſt Epilepſia,denotabunt.

16 Inſuper in promovendo conſiderandum eſt , an morbo aliquo notabili ipſius capitis laboret,præcipuè autem catharro, dolore, ſtupore, ſomno gravi, Incubo, vertigine præſertim conſiderabili, & frequenti , tales enim morbi ſolent Epilepſiam præire, ac præſertim Incubus, & vertigo; ſi ergò Epilepticorum filius hujuſmodi morbis detineatur , vix effugiet,quin in ipſam Epilepſiam à parentibus hæreditatam præcipitetur.Ubi igitur plura,aut nonnulla prædictorum in promovendo, qui ex parentibus Epilepticis ortus ſit,obſerventur, cautè determinandum de eo eſt,nec tam facilè promoveri debet, ubi verò aut nulla eorum , aut leviſſima quædam appareant,injuria à promotione ex mea ſententia repelletur, quia non eſt neceſsè natum ex Epilepticis parentibus Epilepticum fieri, ſic enim per generationes communicaretur Epilepſia in infinitum.

17 Et hoc multò magis habebit locum ubi promovendus jam tranſierit pubertatem,& huc uſque ſanus permanſerit non ſolùm ab Epilepſia, ſed ab omni alio ſymptomate præcedente,aut concomitante Epilepſiam, quia ſi quod vitium à parentum ſeminibus natis communicatur,id antè pubertatem detegitur,maximè ſi vitium ex iis ſit, quæ puerilis,& Impuberibus familiares ſunt, quale Epilepſia eſt, quæ idcircò morbus puerilis vocatur, quod maximè, ac promptiſſimè conſueſcat pueros adoriri uſque ad Pubertatem; & licèt illud veritatem habeat, quòd omnium peſſima illa Epilepſia ſit,quæ prehendit poſt Pubertatem,quia omninò,aut ſaltem ut plurimum incurabilis eſt,tamen difficile,ne impoſſibile dicam , eſt natum ex Patre, aut Matre Epileptica, aut ex utroque Epileptico, & qui ex ſeminibus vitium contraxerit, Epilepſia ante pubertatem non tentari. Itaque ſi promovendus ad pubertatem uſque ſanus permanſerit,nulla ſuſpicio infectionis irrepere debet;unde etiamſi ex parentibus Epilepticis natus fuerit,non temerè à promotione eſt repellendus.

Epilepſiæ non abſimilis morbus ex una parte Apoplexia videtur , cujus etiam cauſa quis promoveri ad ſacros ordines prohibetur. Rota *in Florentia Canonicatus 3. Iunii 1630. coram Veroſpio.nu.9. quæ eſt deciſio 384.p.5.Recent.* quia tamen hæc ejus naturæ eſt,ut hominem facilè primo, aut altero inſultu,etiam ſi non multùm fortis exiſtat,è medio tollat, 18
non habent locum in Apoplectico circa irregularitatem,quæ locum habent in Epileptico: nam Apoplecticus à paroxyſmo excitatus non facilè in illum reincidit,ſi vivere debeat,Epilepticus verò contra; Apoplecticus denuò, ſi morbo prehendatur,ut plurimum,ut dixi,perit,aut ſaltem inſignem membrorum oblæſionem,& impedimentum incurrit,unde ex his dici firmiter poteſt Epilepticum ob reincidendi periculum eſſe irregularem , Apoplecticum verò 19
ab eo periculo plerumque eſſe immunem , licet & hic aliis ex cauſis ab ipſo Apoplexiæ morbo pendentibus irregularitatem incurrere poſſit, nam ſolet incurrere in Paralyſim alicujus partis, aut etiam in mentis obtuſionem , inſenſibilitatem, fatuitatem, immobilitatem , mutilatum , & id genus alios morbos, ac ſymptomata , de quibus omnibus impedimentis ſuo loco dicendum. Hic autem tantummodo de mentis obtuſione , quæ poſt Apoplexiam relinquitur , mentio habenda , eſt enim aliquando tanta, & talis,ut hominem non aliter,quàm vera dementia, ac fatuitas reddat irregularem ; & hoc eo modo accidit , quia ex morbo relinquitur inſignis oblæſio in ipſo diſcurſus organo,hoc eſt in cerebro, ex qua impeditur recta ratiocinatio , & aliquando omnis quarumcunque rerum memoria ; quemadmodùm enim ſecundùm plurimum , Apoplexis relinquit poſt ſe paralyſim, & reſolutionem externorum membrorum , ita ut amplius ſuo munere fungi non poſſint,ſic & aliquando relinquit paralyſim, & reſolutionem , & totalem deperditionem organorum internorum,unde abolentur eorum officia, & ea ratione Dementia, fatuitas, Memoriæ totalis amiſſio,auditus, & viſus deperditio, & alis id genus ab Apoplexia apparent.

Illud tamen adnotandum, quòd ſi Apoplexia nullum poſt ſe relinquat notabile nocomentum , (licet 20
hoc,niſi ea leviſſima ſit, de raro admodum contingat) nulla cauſa eſt,ob quam quis irregularis cenſeri debeat : nam & Apoplexia interdum tentatos vidimus non multò poſt tempore ſanos undequaque factos ; quamobrem non eſt ſemper, neque univerſaliter vera ea Canoniſtarum concluſio,quod Apoplectici ſupervíventes nec promoveri poſſint , nec promoti adminiſtrare, ut benè declarat Majol. *lib. 2. de Irregul.c.24.ſub n.1.*

Notandum prætetea,tam Epilepſiam,quàm Apoplexiam poſſe ad ægritudines Animi referri, ſi ægrū in acceſſione poſitum conſideremus , cùm uterque morbus omnem prorſus rationis,ac ſenſuum uſum prohibeat , unde in utriuſque acceſſione ægri extra ſe rapiuntur,& nullatenus Rationis compotes ſunt; & quamquam Majol. *loc. cit.* Apoplexiam à morbis Animum reſpicientibus ſejunxerit , reponens eam cum cæteris corporis ægritudinibus, & ſub ipſa Paralyſi, cùm verè Apoplexia univerſalis ſit Paralyſis, quemadmodum Epilepſia univerſalis eſt convulſio, tamen hoc non ex arte fecit, quia vel uterque morbus ad corpus,quod Medici faciunt, vel uterque ad 21
Animum

Animum est referendus, si Canonistarum divisionem sequamur; nam tam Epileptia, quàm Apoplexia, ut diximus, in accessione accelerata, ad Animum spectare videntur, quia facultates Animæ devastant; Medici autem ad corpus eos ipsos morbos referunt, quia revera omnes à corporis vitio originem habent, ut curato corpore per medicamenta, illicò Anima suis facultatibus uti libere solet, & homo corpore & anima benè constare.

SUMMARIUM.

1 *Morborum Irregularitatem inducentium divisio, & numerus.*
2 *Capitis dolor multiplicis speciei, & quanam species faciat hominem irregularem.*
3 *Vertigo quandonam faciat hominem irregularem, & plures ejus divisiones.*
4 *Quanam vertigo ad inducendam irregularitatem levis, seu gravis dicenda, & ex quibus signis cognoscatur.*
5 *Ex quibus signis dignosci possit, vertiginem per consensum fieri, aut per essentiam.*
6 *Paralysis quid, & quomodo differat ab Apoplexia, ejusque divisio.*
7 *Canonistarum determinatio, quòd Paralytici sint irregulares, quando, & in quibus habeat locum, in quibus verò non.*
8 *Nervi non tantùm externi, & externarum partium, sed etiam interni, ac partium internarum paralyticantur.*
9 *Nervi ad sensus externos destinati, illius sensus, ad quem pertinent, si resolvantur, amissionem causant.*
10 *Sensus Tactus si ex paralysi nervorum ad ipsum pertinentium deperdatur, quando inducere debeat irregularitatem.*
11 *Gustus, & odoratus deperditio an debeat inducere irregularitatem.*
12 *Stomachus resolutus omninò facere debet hominem irregularem*
13 *Morbi ex resolutione Intestinorum, Sphyncteris musculi, & Vesicæ urinariæ, quid incommodi afferant.*
14 *Intestinorum resolutio, & maximè Intestini Recti causat impedimentum retentionis fæcum.*
15 *Vesicæ urinariæ paralysis urinæ incontinentiam parit.*
16 *Sphyncteris musculi resolutio quos effectus parere possit.*
17 *Cur prædicti tres morbi non dispensabilem irregularitatem inducere debeant.*

De cæteris Morbis, ex quorum culpa homo evadit Irregularis, & primò de morbis Capitis.

QVÆSTIO VI.

ANtequam ad propositam provinciam accedamus, & de singulis morbis irregularitatem inducentibus verba faciam (de quorum tamen nonnullis, qui majoris momenti sunt, quàm ii, de quibus Canonistæ ne verbum quidem) dividam eos tripliciter, cùm hæc divisio multùm faciat ad principale negotium. Ergo morbi hujusmodi vel perpetui
1 sunt, & ex quo ceperint nunquam hominem relinquunt, sed ad mortem usque concomitantur, (& hi vel à nativitate, vel postmodum prehendere possunt) quos immanentes vocabo; alii post aliquod tempus omninò cessant, & hominem undequaque sanum dimittunt, & hos transitorios appellabo; alii denique sunt qui hominem relinquunt quidem sanum, sed reversionem exindè faciunt, hosque Recidivantium, vel Recurrentium nomine insignitos volo. Sed præterea singulæ harum classium possunt iterum subdividi hoc modo, nam ex prioribus quidam omninò nunquam curantur, quidam cum magna, imò maxima difficultate: sic ex tertio ordine alii facilè revertuntur, & frequenter, alii difficulter, & de raro; ex secundo autem ordine quidam breves sunt, quidam longi, & quidam longissimi. Generaliter ergo loquendo, videtur, quòd immanentes morbi, ubi ejus ponderis fuerint, quod ad irregularitatem inducendam sufficiat, nullum dubium excitare possint, quantùm est ex hoc, nec ullam dispensationem admittunt, nisi à summo Pontifice, etiamsi non impossibilitas curationis urgeat, sed tantùm summa, & rationabilis difficultas: transitorii autem, quousque hominem detineant, causant irregularitatem, tamen recedentes adimunt insimul omne irregularitatis impedimentum, non obstante quacunque causa in contrarium, etiam turpitudinis insignis, aut insignis deformitatis, & indecentiæ, ut esset, exempli gratia, Phrenitis, quæ recedens nihil omninò impedimenti relinquit, ut aliàs annuimus. Recurrentium denique morborum aliqui, id est qui facilè, aut frequenter revertuntur, Irregularitatem perpetuam inducunt; qui verò difficulter, non ita. De his ergo singulis jam verba facienda, ut si quid à Canonistis intactum in iis pertractandis observem, in medium afferam, & 2
si quid item aliter se habere, quàm quomodo aliqui eorum determinaverint, inveniam, ea ut par est, ipsis corrigenda proponam; & quia Medicorum ordo in morbis recensendis expeditior videtur, nam à capite incipientes ad alias partes progrediuntur, nihilq; intactum relinquunt, eorum ordinem libentissimè sequar. Initium ergo desumam à capite, in quo considerantur nonnulli morbi, quorum culpa irregularitas incurritur, præter jam commemoratos, & primò offertur dolor capitis, de quo certè multa dicenda essent, ego tamen omnia breviter congerens dicam primò, Capitis dolorem esse multiplicis speciei, de ejusque speciebus si quis exactam cognitionem habere desiderat Practicantes adeat, Arabes præsertim, eorumque sectatores, qui numerosiori divisione in hac re usi sunt, quam Græci, & Latini; ad negotium tamen nostrum facit, ut dividamus tantum hos dolores primò in leves, graves, & gravissimos, secundò in continuos & interpolatos, & recurrentes: Dolor ergo capitis, qui debeat præbere causam irregularitati, non dubium est quod debeat esse gravissimus; aut saltem gravis, nam levis in censu non est habendus; debet etiam esse continuus, & quousque continuus fuerit causam irregularitati dabit, quia dolor gravis, & continuus impedit hominem libere uti suis muneribus, præsertim capitis, cujus dolor universo corpori est communis. De dolore autem gravi interpolato, sed recurrenti poterat esse dubium, quod hoc pacto diluetur, nempe dolorem hujusmodi, si frequenter recurrat, facere hominé perpetuo irregularem, cum semper præsens sit, aut esse possit causa impediens liberum corporis usum. Cujuscunque autem speciei sint hujusmodi dolores, dummodo habeant prædictas conditiones, dabút causam irregularitati, ut est species illa, quam Cephalalgiam nominant, & maximè illa, quam appellant Galeatam; sic & dolor ille, quem vocant calvum. Neque refert utrum totum caput doleat, ut in Cephalea & Cephalalgia, vel ipsius pars, ut in Hemicrania, & clavo, nam non minus hi dolores partiales, quam universales, si habeant conditiones commemoratas, dabunt irregularitati causam, cum tam priores, quam posteriores pariter liberum corporis usum impedire consuescant.

Cæterum vertigo dubium excitare potest, quan- 3
do hominem faciat, aut non faciat irregularem, cumque observaverim Canonistas parcius, quam res exigat, de ea verba fecisse, dicam, Vertiginem habere plures gradus, quædam enim est levissima, & quæ sola frictione frontis, vel oculorum superatur, alia non tam facili negotio discutitur, sed homo cogitur sese aliquo modo munire, ne cadat: tertia vero gravis est, & quæ hominem cadere cum

violentia

violentia cogit, nec de facile ſuperatur. Hæc enim vocatur tenebricoſa, & eſt Apoplexiæ, & Epilepſiæ proxima, ut omnes Medici fatentur Gal. *lib. 2. Aphor. 17.* & notavit Rota *in Pampelonenſ. Abbatiæ de Azagra 1603. coram Ludoviſio n. 9. & in Bononienſ. Profeſſionis 9. Dec. 1611. coram Ubaldo n. 10.*

Adhuc obſervandum, vertiginem vel de raro prehendere, & nonniſi ex magna occaſione, vel prehendere frequentius, & qualibet levi ex cauſa. Præterea vertigo vel habet cauſam facilè amovibilem, vel mediocriter, vel maxima cum difficultate; non, inquam, reſpectu paroxyſmi particularis, ut ſupra dixi, ſed reſpectu totius morbi, ita ut cauſa amota, morbus non amplius reverſionem faciat. Denique vertigo vel fit per conſenſum, nempe ex elevatione vaporum ab infernis, aut aliis partibus ad caput; vel fit per eſſentiam, nempe per proprium Cerebri morbum. Atque hoc pacto dicendum, quod vertigo gravis, quæ frequenter prehendat, & cauſam habeat fixam, nec de facili amovibilem, facta ex proprio Cerebri morbo, promptiſſimam cauſam præbeat Irregularitati, quæ vix diſpenſari poſſit, ac ne vix quidem, quia cum ſit proximus morbus Epilepſiæ, & in Epilepſiam omnino terminetur, periculum imminet, ne promovendus inter miniſtrandum in paroxyſmum labatur, qui in Epilepſiam terminetur. Quæ verò media eſt inter gravem, & levem, ſi frequens ſit, ſi cauſam habeat perennem, & fiat per proprium capitis affectum, adhuc eidem incommodo ſubjicitur, quia omninò in graviorem, & graviſſimam, tandemque in Epilepſiam terminatur, ſin autē per conſenſum fiat, magis ſanabilis videtur, unde cum ea facilius diſpenſari poterit, ſi modò ipſa etiam cauſa fuerit aliquo modo amovibilis; præterquam quod non pari periculo ſubjacet, ut in Epilepſiam degeneret, levis autem vertigo, quæ per conſenſum fiat neque frequenter redeat, erit tantummodo ab Irregularitate immunis, quia opportunè curata omne adimit dubium majoris morbi, neque ullam ſecum habet turpitudinem, neque corporis
4 uſui incommodat. Ut autem Canoniſtis majorem in modum ſatisfaciam, ex aliquibus ſignis illos deprehendere doceam, quænam vertigo ad hunc effectum levis, quæ gravis, aut quæ graviſſima cenſenda ſit. Primò igitur vertigo, quæ ex cauſa interna excitatur, gravis dici debet, quantum ex hoc, levis quæ ex cauſa externa, ut ſi fiat ex crapula, & ebrietate, ex intuitu rerum rapide, velociter, & in girum ſe moventium, vel ex odore aliquo acuto, vel ex fumo carbonum, & ſimilium rerum. Secundò vertigo, quæ promptè recurrit gravis eſt quantum eſt ex hac conditione, & tanto magis, quantò habuerit acceſſiones magis ordinatas, ut ſi ſingulis menſibus, in Noviluniis, & Pleniluniis, & Lunæ quadratis urgeat, hæc enim maximè finitima eſt Epilepſiæ, & in eam omnino degenerat. Tertiò vertigo, quæ fit cum oculorum obtenebratione gravis eſt gravior illa, in qua caput ipſum, & corpus Ægrotantis videtur circumagi, graviſſima denique, in qua homo cogitur in terram concidere, hæc enim jam in Epilepſiam abit; levis verò eſt, in qua prædicta abſunt, & tantummodo externa circumagi videntur, & oculorum viſus nullo modo læditur, ac nullatenus offuſcatur. Quartò vertigo tanto gravior eſt, quantò magis ejus paroxyſmus perdurat, cauſam enim ſignificat fixam, ac fortem, & non facilè reſolubilem, & virtutem inſuper debilem, ex quibus fit, ut facilè augmentum capiat, & in deteriorem naturam convertatur; quanto autem brevior, tanto levior ob cauſam morbi reſolubilem, non fixam, & virtu-

tem vegetam. Quintò vertigo, quæ fit per proprium 5
Cerebri affectum gravis cenſenda, contra levis quæ per conſenſum. Cognoſcitur verò vertiginem fieri per proprium Cerebri affectum, ubi caput ipſum jam ante affectum fuerit quod vel ex prægreſſo aliquo dolore, vel gravitate, vel ſomnolentia, vel obtuſitate, vel longo aurium ſonitu, rumore, fluctuatione, tinnitu, ſibilo, interimque non præceſſerint querelæ partium aliarum capiti ſubjectarum, ut ſtomachi præcipue, & Hypochondriorum, aliarumque partium naturalium. Contra vero ſi per conſenſum fiat cognoſcitur ex præcedentibus affectionibus earum partium, quarum conſenſu vertigo excitatur, abſentibus interim pravis ipſius capitis diſpoſitionibus, ut ſi à ventriculo eveniat, quod plerumque contingit, præceſſit Nauſea, vomitus, ipſius ventriculi dolor, aut morſus, cruditas, oris amaritudo, vel aviditas, & ipſa vertigo ſuccedit ad has affectiones ſtomacho exiſtente repleto nimio cibo, vel potu; vel humore aliquo præternaturali, aut corrupto, & non ante revertitur, quam eædem diſpoſitiones præcedant, neque ex cauſa fit niſi ad eam partem ſpectante; quod ſi fiat ſtomacho jejuno, ſumpto cibo allevíatur, ſi verò ſtomacho repleto alleviatur vomitu, aut diarrhæa. Atque ex his Canoniſtæ facilè determinare poſſunt, quæ vertigo diſpenſabilis ſit, & quæ non.

Cæterùm præteritis nonnullis morbis, in quibus nihil dubii excitari poteſt, de Paralyſi loquamur,
quæ eſt Nervorum Reſolutio, & ſi ſit univerſalis, di- 6
citur Apoplexia, de qua jam locuti ſumus, vel eſt partialis, & nomine Paralyſis inſignitur, & quia Nervi vel ad ſenſum, vel ad motum diviſim deſtinantur, vel ad utrumque ſimul, evenit, ut interdum ex Paralyſi Motus tantùm auferatur, non autem ſenſus, aliquando ſenſus, non autem motus, aliquando & motus & ſenſus; prout nervi læſi ad alterutrum eorum, vel ad utrumque fuerint deſtinati. Itaque
quemadmodum procedit Canoniſtarum determi- 7
natio, quod Paralytici ſint irregulares, quandocunque alicujus neceſſarii membri aut motus tantum, aut unà motus & ſenſus amittuntur, ita non promiſcuè procedere poteſt quandocunque ſenſus tantùm deperditur, quippe cùm diſtinguendum abſq; dubio ſit de parte, quæ ſenſu privatur, non omnino injurium eſſet, ſi quis fortè unius, aut alterius digiti manus, vel alterutrius pedis, vel etiam utriusq; partis ipſius faciei, vel cujuſcunq; ſenſus, cujus amiſſio non ſit valdè præjudicialis, neq; ullam afferant turpitudinem, ut ex hoc irregularis fieret, quamobrem ita limitanda eſt Canoniſtarum determinatio, ut tunc quis irregularis evadat ex Paralyſi, cùm aliquod membrum neceſſarium oblæſum habet, aut membrum, vel partem reſolutam haberet, quæ deformitatem inſignem faceret, ut eſſet tortura oris, vel oculi alterutrius, aliarumq; id genus partium.

Quoniam autem non tantùm nervi membro- 8
rum, partiumque exteriorum, ſed etiam partium membrorumque internorum aliquando reſolvuntur, ſeu paralyticantur, & ex eorum reſolutione plures morbi maximum incommodum, ac dedecus ſecum habentes oriri ſolent, videndum, quinam morbi ex hujuſmodi nervorum reſolutione oriantur, qui
cauſam irregularitati dari poſſunt. Et primò nervi o- 9
mnes ad ſenſus externos deſtinati, ſi reſolvantur, cæcitatem, ſurditatem, ſtuporem, tactus, guſtus, odoratusque carentiam excitant: de cæcitate tamen, & ſurditate non eſt, quod quidquam addamus, cùm ex quacunque cauſa eveniant, omnimodam cauſam irregularitati præbeant: Quoad tactum certum eſt, 10
quod

quod si ita deperdatur, ut in manuum actione nota-
biliter noceat, morbus est maxima consideratione
dignus, & qui facilè à Canonistis non solùm inter
eos connumerandus sit, qui irregularem hominem
faciant, sed inter eos, qui ita faciunt irregularem, ut
omnem dispensationis spem adimant, quippe cum
manuum, quæ præcipua membra sensus tactus sunt,
actio ad plura sit necessaria, maximè verò in cele-
11 brando Missæ sacrificio. De gustu, & odoratu fortè
non tanta irrepere debet hæsitatio, cùm ex eorum
deperditione nihil quicquam incommodi, aut de-
formitatis in promovendo, aut in promoto offeran-
tur, quod notabile impedimentum præbere in mi-
nistrando possit, licèt videatur non omni dubio ca-
rere omnimoda gustus deperditio, de qua Canoni-
12 stæ determinent. Stomachus resolutus nullum du-
bium parere debet, quin faciat hominem irregula-
rem, sed morbus hic hominem citò è medio tollit,
& idcircò de eo superfluum est plura addere. Ut
etiam de aliis nonnullis interioribus membris, un-
de restat tantùm, ut de intestinorum, Sphyncteris
musculi, & vesicæ urinariæ resolutione verba facia-
mus, sunt enim hi morbi in hoc negotio summæ
considerationis, ut videbimus, in illis enim evenit
aut fæcum, aut urinæ incontinentia, & involuntaria
13 expurgatio, unde maximè hominem dehonestant,
cùm succedant hæc cum maxima turpitudine, & in-
decentia, ex qua non est dubium generari irregula-
14 ritatem. Intestinorum namque resolutio, & præci-
puè Intestini recti, quod ad podicem terminatur,
causat impedimentum retentionis fæcum: resolu-
tio autem vesicæ causat idem impedimentum reten-
15 tionis urinæ. Sphyncteris porrò musculi in intesti-
16 no recto fæcum, in vesica urinæ, & fortè etiã semi-
nis involuntarium exitum gignit. Quæ omnia cùm
non solùm magnopere, ut dixi, hominem dehone-
17 stent, sed morbi sint, qui curationem in adultis, &
multò minus in senibus, non admittant, certum esse
debet à Canonistis inter eos recensendos iri, qui ir-
remediabilem irregularitatem concilient.

SUMMARIUM.

1 *Morborum oculos infestantium, & ad hoc argumentum ali-qualiter pertinentium enumeratio.*
2 *Myopia quid, & an aliquam causam irregularitati præbere debeat.*
3 *Luscus differt à Lusciosо, & quomodo.*
4 *Luscus est irregularis, de lusciosо dubitabile est.*
5 *Nyctalops quid, & quotuplex, & quanam ejus species inducat irregularitatem.*
6 *Strabositatis diversæ species, & quanam facere possit hominem irregularem.*
7 *Pupillæ dilatatio quando inducat irregularitatem.*
8 *Oculi prominentes quando inducant irregularitatem.*
9 *Suffusio, seu Cataracta facit hominem irregularem; amplia in uno tantùm oculo.*
10 *Cataracta curatur extractione, & visus recuperatur.*
11 *Cataracta extracta si quis visum recuperet, an sit, necne, adhuc irregularis.*
12 *Glaucedo quid, & quando inducat irregularitatem.*
13 *Pannus & macula, quando faciant irregularem.*
14 *Fistula lachrymalis an faciat hominem irregularem.*
15 *Illachrymatio oculorum quid, & quid differat à fistula lachrymali, & an faciat hominem irregularem.*
16 *Lippitudo seu Ophthalmia, & ejus species, & quanam earum inducat irregularitatem.*
17 *Supercilia depilata an faciant irregularem.*
18 *Cilia depilata an inducant irregularitatem.*
19 *Palpebræ morbosæ quomodo aliquando faciant hominem irregularem.*
20 *Aquei, sive albuginei humoris vitia quanam inducant irregularitatem.*
21 *An cæcitas sanata per regenerationem humoris aquei, ex cujus privatione fuerat generata, irregularitatem tollat.*

De Vitiis Oculorum.

QUÆSTIO VII.

Vitia ad visum pertinentia plura sunt, non omnia
tamen ejusdem momenti; nam de illis tantùm
verba faciemus, quæ & ob impedimentum, quod
afferunt, & ob turpitudinem, & ob id, quod curatio-
nem non facili, aut nullo modo admittant, irregu-
laritatem inducere possunt; qui sunt primò Myopia, 1
vel Luscities, seu Lusciosa affectio, Nyctalops, vel
Nyctalopia, Strabositas, vel Strabismus, Pupillæ di-
latatio, Mydriasis dicta, Pupillæ imminutio, vel con-
tritio, dicta Phthisis, Oculorum prominentia, suffu-
sio, vel Cataracta, Gutta serena appellata, Albugo,
Glaucedo, vel Glaucoma, Pannus, macula, Fistula la-
chrymalis, & si quæ alia sunt, quæ visui, ac decori
notabili impedimento sint.

Myopia ergo, quæ & Myopiasis dicitur, visionis 2
quædam debilitas est, ex qua sic affecti visibilia per
aliquam distantiam non vident, sed prope oculos
admota, etiamsi minima sint, vident; coguntur igi-
tur, cùm legere exempli gratia volunt, scripta oculis
admovere, ut ex Aristotele, Alexandro, & aliis retu-
li *lib. 2. harum Quæstionum tit. 13. quæst. 10. num. 2.* ubi
hanc eandem affectionem dici Luscitiem, & affe-
ctionem Lusciosam dixi, neque dubium est non
modicam in celebrante intervenire indecentiam, si
affectio magna sit, nec modicum incommodum; vi-
dendum ergo, an irregularitatem inducat, & quan-
do dispensari possit, quod ad me non pertinet deter-
minare, illud tantummodò dicam, hanc affectionem
è Natura tantùm esse, & idcircò non esse amovibi-
lem, eique omninò similem una ex parte, ex altera
verò contrariam esse visus debilitatem, quæ in sene-
ctute accidit, in qua visibilia ab oculis amovere co-
gimur, cum ea videre volumus. Adnotandum au-
tem, Luscum differre multum à Lusciosо, vel Lu- 3
sciosо, & patiente hanc affectionem, quæ Luscities
dicitur, siquidem Luscus est, qui altero captus est o-
culo, & Monoculus dicitur, qualis fuit Annibal, &
alii, de quibus *loc. cit. n. 4.* unde Luscus, & Monocu-
lus idem est, neque unus distinguitur ab alio, quod
non videtur novisse Majol. *loc. sæpe cit. sub n. 4.* Lu-
sciosus autem est, qui debiliter videt, vel qui ut visi-
bilia discernat, cogitur ea oculis admovere, præter-
tim si minuta sint, licet ergo clarè pateat, Luscum es- 4
se irregularem, Silvestr. *in v. Corpore vitiatus, n. 5.* Na-
varr. *c. 27. n. 144.* non tam in aperto est, an Lusciosus
debeat esse irregularis.

Nyctalops respicit etiam visus debilitatem, affe- 5
ctio enim est, in qua ægri duplici, ac contrario modo
afficiuntur: nam aut noctu non vident, sed tantum
interdiu, aut interdiu, non vident, sed noctu. Prima
affectio, in qua homines noctu non vident, cum vi-
deretur habere cum se notabile incommodum (nam
turpitudinem nullam affert, quia nullam de se signi-
ficationem exteriùs præbet) non est tamen à suspi-
cione libera ob insignem visus debilitatem, majo-
rem inconvenientiam obtinet secunda Nyctalopiæ
species, in qua ægri interdiu non vident, majori
enim impedimento est, quoad administrationem
sacrorum, unde non erit fortè dubium apud Cano-
nistas, quod faciat hominem irregularem; præter-
quam quod, licet noctu hujusmodi ægrotantes cer-
nant, tamen tunc temporis etiam debiliter admo-
dum vident.

De strabositate illud & hic notandum, quòd aliàs 6
adnotavi *loco citato, quæst. 10. num. 27.* eam non esse
unius tantum generis, sed multiplicis, quippe cum
aliquando oculi insigniter distorqueantur ex humo-
ris crystallini perversione ad dextram, aut sinistram
cum deformitate & invenustate quadam; aliquando
vero

verò levitet distorquentur absque ulla deformitate, & priores dicuntur strabones, posteriores dicuntur Pæti, sed insuper ex ejusdem humoris chrystallini, vel etiam ex nervi optici depressione, vel elevatione, vel discussione ad dextram, aut sinistram, sursum, aut deorsum, strabismi quædam species fiunt; sed quemadmodum in priore strabismi specie est maxima deformitas, in secunda autem, & tertia prorsus nulla, ita in tertia notabilis læsio visûs appatet, in prima modica, in secunda prorsus nulla: nam in prima visibilia parum à vero differentia cernuntur, & id genus strabones non minus, aut saltem parum minus quam alii cernunt; Pæti tam acute ac bene, quam cæteri homines, ac strabones tertiæ speciei visibilia vident duplicata, & unica res bina ipsis appàret, ita ut aliquando hujusmodi strabones rei visibilis imaginem falsam sequantur vera relicta, turpiterq; errent, sed facillimè errorem corrigere possint. Igitur quemadmodum strabones primæ speciei ob deformitatem, & invenustatem irregulares cẽsentur, Majol. *de Irregul. lib. 1. cap. 20. cum. 5.* & strabones tertiæ speciei irregulares censendi ob vitium visionis, & ob sensus perversitatem, sic Pæti neque ob invenustatem, neque ob visus læsionem videntur Irregularitati obnoxii: in quibus tamen omnibus, veluti & in plerisque similibus Episcopi arbitrium requiritur juxta dispositionem *c. cum de tua de corpor. vitiat.*

7 Cæterum Pupillæ dilatatio, Græcis Mydriasis dicta, & turpitudinem affert, si fuerit notabilis, & visui non mediocre impedimentum, cum contra Pupillæ constrictio, quæ dicitur Moysis, vel Pupillæ Phthisis, minorem turpitudinem, & minus etiam affetat visioni impedimentum; licet quandoque hoc, nempè impedimentum visionis, majus evenire possit ex constrictione Pupillæ, si in extremo fuerit constricta, quam ex dilatatione: sed quomodocunque sit, non dubium est, quod Canonistæ majori, aut minori deformitate, & impedimento determinationem capiunt, utrum quis irregularis sit, necne, & utrum dispensari possit, necne; sed tam deformitas, quam impedimentum cum majori ex parte à dilatatione procedat, quàm constrictione, certè majorem caussam irregularitatis semper habet pupilla dilatata, quam constricta.

8 Oculi prominentes vitio non carent, si enim in prominentia notabiliter excedant, deformitatem afferunt, neque acute vident, ut cæteri oculi naturaliter se habentes; at quia neque turpitudo notabilis est, neque debilitas visûs insignis, si modò pares utrique sint, rectè non eam Irregularitatem inducere volunt hujusmodi vitium Canonistæ, ut non debeat Episcopus facilè cum iis dispensare. Navarr. *in man. cap. 12 num. 144.* Majol. *lib. 1. cap. 28. num. 5.* sin autem dispares sint, major videtur deformitas, & quemadmodum quando pares sunt à Natura videntur sic constituti, secundum plurimum, eodem pacto quando unus est altero prominentior, non evenit secundum plurimum nisi à morbo, licet etiam utriusque oculi prominentia à morbo esse possit; itaque notandum, quod ea, quæ hactenus dicta sunt, locum habere debent in prominentia naturali, nam in morbosa multo strictius res determinanda, quippe cum nullo modo fieri possit, ut non multo majorem deformitatem, & fortè majus visionis impedimentum afferat. Dicitur autem hæc oculorum prominentia, ubi morbosa sit, oculi procidentia, vel Proptosis; vel Ecptesmos, sivè oculorum expressio, fitque ex violentia quadam aliquando in acutissimis doloribus, & in violento conatu in teddendis urinis, vel fæcibus, & in fœminis in expellendo partu, ac de ea verba feci *cit. q. 10. num. 14. seq.*

9 De suffusione, gutta serena, seu cataracta nihil notatu dignum videtur adjiciendum; cum enim visum omninò auferat, & homines prorsus cæcos efficiat, irregularitatem irremediabilem, ac minimè dispensabilem inducit. Duo tamen de hac affectione notanda, primum quod licet suffusio, seu cataracta sit tantùm in uno oculo, tamen incassum videretur quis dispensari ad promotionem, nam ad administrationem, quamdiu uno oculo benè uti potest, fortè non esset omnino extra spem dispensationis, non sic ad promotionem, quod non tantum fit ex impedimento alterius oculi, sed quia nunquam fit, ut uno oculo cataracta affecto, non afficiatur etiam alter ob maximam utriusque communionem, quo suffuso homo perfectè cæcus evadit, quandocunque ergo suffusio in uno incipiat, videtur ob periculi certitudinem, nempe venturæ suffusionis in oculo sano, suffusus in uno tantum oculo repellendus à promotione: unde non absolute verum esse credi deriùm quod Navarr. *in Man. cit. cap. 27. num. 119.* dicebat, non esse scilicet par impedimentum promotionis, vel administrationis illius, qui visu caret absque eo quod intuentibus id appareat, cum absque ulla deformitate cum eo, qui oculo caret, idque dico ob commemoratam periculi certitudinem amittendi visum in totum, quæ major est ex parte ejus, qui alterum oculum suffusum habet, quàm ex parte ejus, qui altero oculo caret, unde magis dispensabilis videtur hic, quam ille, non obstante, quod majorem deformitatem præferat; quamobrem Navarræ sententia locum fortè habebit in aliis casibus, in quibus ex aliquo alio accidenti alterius oculi visio absque deformitate, & absque eo quod quicquam intuentibus appareat, fuit amissa, at non ubi altero tantum oculo visum amittente suffusio præcesserit, quia, ut dixi, non multo post tempore uterque suffunditur, & visus in totum amittitur.

Est præterea notandum, quod Cataracta aliquando curatur extractione, & sunt artifices quidam ad hunc munus exercitati, qui tamen multa promittunt, promissis tamen stare ne minima quidem ex parte solent ob multas difficultates sibi occurrentes. Utcunq; tamen hæc sese res habeat, extractis cataractis nonnulli visum recuperare solent (debiliter tamen, & aliquando ad tempus tantum, ut subjungam) nam humor; qui visum adimit, & Pupillam obstruit, intra corneam, & humorem Chrystallinum recluditur, & cum fuerit convenienter incrassatus à Pupillæ regione per acum vel ad inferiorem partem temnovetur, & versus oculi angulum transponitur; remoto ergo à Pupilla eo humore, removetur impedimentum visûs, quem eo modo ægri recuperant. Sed utinam ea ratione res succederet, ut Medici promittere solent; certè tot, ac tantæ conditiones concurrere debent, ut hæc cataractarum extractio sit proficua, ut ex centum vix unus visum perfectè recuperare soleat, quomodo autem Cataractæ extrahantur docent Celsus *lib. 7. cap. 7.* Guido de Cauliac. *Chirurg. magn. tract. 6. doctr. 2. de Catar. & gutt. ser.* Arnald. *lib. 1. Breviar. cap. 14.* Jo de Vigo *lib. 4. Chirurg. cap. 7.* & ex recentioribus Hieron. Fabric. *de oper. Chirurg tit. de suffusion.* utcumque autem sit, dubium excitari potest, an qui Cataractas habebat, & eas extrahendas sibi curavit, unde visum recuperavit, possit ex sublato impedimento irregularitatis ad sacra promoveri, & in illis ministrare. & clarè patet, quod cessante caussa irregularitatis cesset irregularitas, & sic visum quomodocunque recuperans non

10

11

non prohibetur suis ordinibus defungi Majol. *d.c.* 10. *num.* 1. sed profecto si quid ex propria sententia Arti Medicæ minimo mihi pronunciare licet, non promiscuè quemcunque sic visum recuperantem ab irregularitate immunem dicerem, quia facili negotio cataractæ revertuntur, & est communis opinio experimento confirmata, Arnald. *ubi suprà*, quamobrem dicendum, quod si cæcus jam fuerat promotus, & visum recuperet, possit quousque benè videat suo officio fungi, si verò non sit promotus, & per cataractarum depositionem visionem recuperaverit, non tam promptè videtur promovendus, quia, ut dixi, Cataractæ de facili revertuntur, & in eadem extractione visus debilitatur, ac procedente tempore imminuitur, & deperditur quod tanto magis verum erit, quanto quis post cataractarum extractionem
12 debilius visum recuperaverit. Glaucedo dicitur visus obscuritas, quæ & Glaucoma, & Glaucosis appellatur, fitque ex humoris Chrystallini crassitie. Hæc parvam de se ad extra significationem præbet, nisi quod circa pupillam profunda albedo apparet, sed visibilia quæcunque tanquam per fumum, aut nebulam cernuntur, unde & ipsa irregularitatem inducere debet, non tantum quia hoc visionis impedimentum est insigne, sed quia difficillimè curationem admittit, & in dies majus efficitur, & in consummatam cæcitatem terminatur.

13 Pannus item oculorum vitium est visioni insigniter officiens, & quandoque in totum illam adimens, ut etiam Maculæ, quæ non solum impedimentum, sed etiam deformitatem caussant cooperiendo oculorum splendorem, illosque obscuros reddendo tanquam si quodam panno, vel alia quapiam re cooperti essent; neque dubium est, homines ex utraque indispositione irregularitatem incurrere, non nunquam ex panno, aut macula utriusque oculi, sed etiam ex alterutrius tantum non minus quam ex eluscatione, & totali oculi alterius privatione, licet major multo deformitas appareat in Lusco, quam in habente pannum, seu maculam in oculo; non est tamen dubium, quod tam ob minorem deformitatem, quam ob minus fortè visionis impedimentum (licet plerumque par in singulis horum morborum sit) magis dispensabilis videatur is, qui pannum, aut maculam in altero oculo habet, quam Luscus, aut Monoculus.

14 Fistula lachrymalis ex Ægilope, hoc est ex tuberculo in oculorum majori angulo adnato facta, eum malè curatus est, aliquam turpitudinem habet, sed non talem, quæ possit inducere irregularitatem, nam neque visui quicquam incommodi affert, secundum plurimum saltem, notandum tamen non esse fistulam lachrymalem eundem effectum cum illachrymatione oculorum, quæ Epiphora à Græcis vocatur, nam quid sit fistula lachrymalis ex ipso nomine patet, E-
15 piphora autem, & illachrymatio est assidua humoris cujusdam rheumatosi, serosi, vel catharralis lachrymarum instar ex oculis effluxio, quæ & majorem habet deformitatem plerumque, & visioni magis noxia passio est; ex decursu enim perenni hujusmodi humoris, visus intercallatur, ita ut visio debilius fiat, at in fistula nihil tale accidit, sed ex ipsa naturali fistula humor acris effluit, unde Juvenalis *Sat.* 10.

— Et aëre malum semper stillantis ocelli.

qui tamen nihil visui incommodat. Præterea in fistula ab ipsa fistula lachrymali, quæ in caruncula majoris anguli oculi posita est, humor effluit, in illachrymatione autem humores effluunt ab ipsa oculi substantia. Nota insuper Illachrymationem hanc non idem esse quod lippitudo, neque ex lippitudine fieri; quamquam enim lippitudine oculi aliquando illachrymant, & plures humores ex oculis effluunt; tamen hæc illachrymatio, de qua loquimur, diversa affectio est; fit namque absque oculorum inflammatione, & quæ lippitudinem semper concomitatur, & ob eam causam aliquæ humiditates ab oculis effluunt. Itaque non rectè fortè Majolus *citato cap.* 10. *n.* 5. dicebat, Lippum, qui oculos lachrymantes habet perpetuò, cùm putredo ab eis effluat, ab ordinibus Ecclesiasticis Canones excludunt, intellexit enim, vel intelligendum id, quod dicit, de lippitudine vera cum inflammatione, quæ tamen absque oculorum illachrymatione fieri etiam solet. Sed illachrymatio, de qua nunc verba facimus, absque inflammatione oculorum fit, & habet cum se notabilem turpitudinem, ut dixi, etsi perennis sit, & Incurabilis, multusque humor ab oculis descendat, causa potissima videtur inducendæ irregularitatis.
Sed jam de lippitudine ipsa loquamur, quæ ophthal- 16
mia dicitur, & quæ frequens est, & notabilis oculorum morbus, ex quo, ita determinantibus Canonistis, homo fit irregularis: hoc tamen non indistinctè accipiendum, cum ophthalmia sit morbus non immanens, sed aliquorum dierum spatio recedens, quod secundum plurimum evenit; quarè non quælibet ophthalmia facit hominem irregularem, nisi fortè ad tempus: sed hujus morbi tres potissimum species constituuntur, prima in qua dolor tantùm, pruritus, & rubedo oculorum absque insigni tumore apparet, diciturque ophthalmia spuria, ac notha, vel pseudo-ophthalmia, fitq; ut plurimum à caussis externis, quæ plurimùm caput ipsum calefacere aptæ sunt, Græcis alio nomine Taraxis appellatur, Latinis, oculorum perturbatio. Secunda species est, quando dolor, pruritus, & rubedo notabiliora sunt, & lachrymæ effluunt copiosæ, Ægerque lumen externum sustinere vix potest, & hæc propriè ophthalmia dicitur. Tertia species adhuc gravior Secundâ est, diciturque Chymosis, & in hac oculi plurimùm rubent, intolerabiliter pruriunt, & acutissimè dolent, palpebræque simul cum universo oculo tument, & indesinenter illacrymant; ac absque alia determinatione patet, maximam intervenire causam Irregularitatis in tertia specie, magnam in secunda, minorem in prima, in singulis autem irregularitas temporanea est, recedente enim morbo (quod fit brevi aliquorum dierum spatio, & quando retardatur spatio dierum quadraginta) absque dubio irregularitas cessat. Sed aliquando Ophthalmia nunquam recedit, aliàs autem recedit quidem; sed de novo, & facilè quacunque ex causa recurrit, & in utraque hac ophthalmiæ specie turpitudo est insignis, & incommodum notabile, & quod majus quid est, tam turpitudo, quàm impedimentum in dies crescunt, nam oculi non modo propriam aciem amittunt, sed procedente tempore minores fiunt, & contabescunt non aliter, quàm in senibus, de quibus Juvenal. *cit. Sat.* 6.

Fiant obscuri dentes, oculiq; minores.

& ex his nova, ac multo maior deformitas, ac novum, & multo majus impedimentum, quæ dubium nullum excitare debent, an irregularitatem inducunt, necne, cum res clara undequaque sit.

Antequam autem absolvamus sermonem de vitiis oculorum, aliquid dicendum de vitiis quarundam partium circumjacentium, & ad ipsos oculos pertinentium, quæ sunt Cilia, Supercilia, Palpebræ; non enim nullius momenti sunt, quæ circa has partes considerare operæ pretium est. Et primò supercilia 17
depilata, & glabra non tantùm invenustatem, sed & deformitatem caussant, cui si addas eorũ glabritiem

porren-

portendere deterius malum, ac præcipuè signum esse non contemnendi morbi Gallici, videndum, an ex hoc inducatur irregularitas. Certè ipse morbus Gallicus per se, ubi per exteriora signa, ac patentia manifestum se faciat, irregularem hominem facit, si non alia ex causa, saltem ob publicum scandalum; sed de morbo Gallico sigillatim in sequentibus verba faciemus, cum multa peculiariter consideranda circa illum occurrant ad præsens argumentum facientia.

18 Verùm adhuc multò majorem deformitatem non sine incommodo habent cilia depilata, hoc est palpebræ ipsæ pilis destitutæ, non tamen tam de facili defluvium patiuntur; sed si defluant, horrorem quemdam intuentibus incutiunt; unde circumscripto etiā non unico impedimento, quod ex horum pilorum defectu emanat, militat caussa evidens irregularitatis ex prædicto horrore intuentibus incusso.

19 Palpebræ (quæ soli homini, & struthiocameli duplices sunt, nempè superior, & inferior) si aliquo modo malè afficiantur, ut exempli gratia si corrosæ vel in totum, vel ex parte sint, si convulsæ maneant, vel relaxatæ, ita ut reclinari, & attolli, cum opus fuerit, non possint, si una alteri adhæreat, si irremediabilem livorem, ac turpem contraxerint, dubitandi caussam præbent, an faciant Irregularitati locum. Ac certè si corrosæ sint etiam aliqua ex parte ob horrorem, quem inducunt, summam deformitatem præ se ferunt, quæ sufficiens causa Irregularitatis à Canonistis judicatur. Si convulsæ sint, ita ut oculi claudi nullo modo possint, non caret dubio, an faciant hominem irregularem; & sic in reliquis: in quibus omnibus, pro majori, vel minori turpitudine, & impedimento Episcopus dijudicare solet, an irregularitati sit locus, necne; pro qua re illud notum sit, minorem deformitatem, ac minus etiam incommodum afferre corrosionem, vel privationem totalem inferioris palpebræ, quàm superioris. Paralysis autem non magnam habet deformitatem, neque magnum incommodum; contrà, insignem habet convulsio, & incommodum etiam majus. sed circa corrosionem, & deficientiam palpebrarum illud animadvertendum, quòd non solùm tota superior palpebra deficiens, aut corrosa magnam affert deformitatem, & incommodum, sed etiam pars ejus aliqua notabilis, ut superiùs innuebam, præcipuè autem si ungula, vel corona deficiat, nempe pars illa extrema cartilaginosa, cui pili adhærent: itaque hæc Canonistis observanda propono, ut ipsi determinent, an sint causæ sufficientes inducendi Irregularitatem, & quę dispensationem admittant, quæ non.

Sunt tandem nonnulla vitia, quæ visionem insigniter lædunt, ob Aquei humoris non naturalem constitutionem, sed præcipuè ob ejus effusionem, ex qua notabile nocumentum actioni videndi communicatur, immò & interdum perit ex ejus effusione omninò videndi actio, unde & ex hac causa, quemadmodum ex plerisque ex superioribus inducitur irregularitas. *Rot. dec. 602. n. 14. part. 5. comm. 2. recen.* Quoniam tamen hic humor, etiamsi deperdatur, solet de novo regenerari, ac visus recuperari, ut experimento proprio docet Gal. *lib. 1. de sympt. causs. cap. 2.* & attestari proprio quoque experimento ipse possum, in duobus viris, qui maximo incendio coërcendo operam dantes, ex cau mate sommo visum amiserant, ob aquei, seu albuginei humoris consumptionem: quibus experimentis suffragantur alia doctorum hominum testimonia apud Daniel. Sennert. *lib. 1. pract. part. 3. sect. 2. cap. 34.* hinc idem dubium enasci in hoc casu potest, quòd in visus recuperatione per Cata-

20

21

ractarum extractionem moveri posse dixi; sed libentiùs multò cum his dispensandum censerem, quàm cum his, qui ex Cataracta visum amiserant, quippè cùm ex Cataractis extractis non solùm remaneat visus debilitas, sed immineat semper periculum reincidendi, ut ibi dixi, at in hoc casu & visus omninò recuperatur, & nullum periculum recidivæ timeri potest.

Erant & alii permulti oculorum morbi, qui vel visum impediunt, vel deformitatem faciunt, vel utrumque simul caussant, sed quia non omnia, ac singula possunt hic recenseri, satis illud sit dixisse, quod omnia ex magnitudine impedimenti, & deformitatis determinationem recipiunt; juxta quam Episcopus vel per se, vel eum Medicorum consilio in nonnullis casibus dubiis judicabit, quandò faciant irregularitatem, & quandò dispensationem admittant, quando verò non.

SUMMARIUM.

1 *Nasus inter animalia soli homini datus, ejusq; dignitas.*
2 *Nasi magnitudo, aut exilitas notabilis inducit irregularitatem.*
3 *Nasi tortuositas duplex, & quænam faciat hominem irregularem.*
4 *Nasi carentia inducit irregularitatem à solo Papa dispensabilem*
5 *Ex Nasi deperditione in altero conjuge sponsabilia juramento firmata dissolvi possunt. & utrum recuperato Naso reintegrari debeant. n. seq.*
7 *Ulcera Narium an irregularitatem inducant.*
8 *Polypus diversæ speciei, & quam inducat irregularitatem.*
9 *Narium caruncula quando faciant irregularem.*
10 *Hæmorrhoides Nasi an, & quando faciant hominem irregularem.*
11 *Narium fætor ex quibus caussis provenire soleat, & quandò inducat irregularitatem.*
12 *Surditas perfecta, seu confirmata facit hominem irregularem.*
13 *Gravi auditu laborantes, qui surdastri dicuntur; an sint irregulares.*
14 *Auricula in totum abscissa an faciat hominem irregularem & utrum sit membrum, necne n. seq.*
16 *Labiorum ulcera si notabilia sunt, & maligna natura, dant caussam irregularitati.*
17 *Labiorum corrosio summam deformitatem, ac dedecus affert, & quam irregularitatem inducat, & à quo dispensabilem.*
18 *Labium inferius relaxatum, maximè si mentum simul cum eo decidat, quodnam incommodum sanitati offerat; & quam irregularitatem inducat.*

De Nasi vitiis, Aurium ac Labiorum.

QUÆSTIO VIII.

Quantam utilitatem, ac quantum decoris obtineat in homine pars illa conspicua, ac prominens faciei, quæ Nasus dicitur, notum feci alias *lib. 5. Baruin Quæstionum. Tit. 3. quæst. 4. à n. 1. ad plures seqq.* hæc pars soli homini à Natura concessa, ac tanti ea de re æstimatur, ut non solùm e jus existentia, sed formositas, ac recta constitutio requiratur, ut quis ad sacra admitti possit, illud profectò palam est, ejus excessum in magnitudine, vel parvitate hominem antiquitùs à sacerdotii consortio repulisse, ut habetur Levit. *cap. 21. vers. 18.* & notavi etiam *loco citato num. 17.* Neque injuria id factum est, siquidem Nasus primùm in facie in intuentium conspectum venit, & faciei deformitatem, aut formositatem primus prodit, præterquam quod interioris quoque pulchritudinis index habetur, obtortus enim nasus pravos mores ostendit; ac mentem obtortam, *loco citato dixi.* In eo ergò considerari possunt quamplurima vitia, ex quorum culpa homo irregularitatem contrahat, ac primo Nasi magnitudo, 2

Tom. II. R 2 vel

vel exilitas consideratur, ex cujus alterutrius culpa, si notabilis sit, irregularitas inducitur. Majol. *lib.* 1. *de Irreg. cap.* 22. *sub. num.* 1. sed tam magnitudo, quàm exilitas à natura esse potest, & à morbo; sed si magnitudo, vel exilitas sit à natura animi potius vitium, quàm corporis portendit; contrà si sit ex accidenti, & à morbo, potius corporis infirmitatem portendit, quàm Animi. Irregularitas utroque modo inducitur secundùm Canonistas ob deformitatem, Medicus tamen prædictas etiam causas considerat, nempè Animi pravam dispositionem, & corporis latentem morbum & quidem notabilem, eruntque etiam in hoc hujusmodi irregularitates differentes ex eo quod naturalia vitia non possunt amoveri, accidentalia autem, si de iis, quæ ad magnitudinem spectant, loquamur, amoveri interdum possunt, si verò de iis, quæ ad exilitatem, nequaquam amoventur, nisi exilitas fieret ex totali, aut partiali privatione Nasi, nam tunc reparatur, ut aliàs dixi.

De naturali igitur vitio quoad magnitudinem, & exiguitatem, non est quicquam addendum: de magnitudine accidentali observamus, quòd Nasus aliquibus vel ob affluxum humorum, vel post apostema, vel ob aliquam excrescentiam (omnia autem hæc in idem recidunt quoad caussam talem ægritudinem generantem) adeò excrescit, ut magnam inducat turpitudinem, immò & incommodum; cessante autem humorum affluxu, vel diminuta ex arte excrescentia, aut sanato Apostemate, Nasus ad naturalem formam redire plerumque solet, & omnis turpitudo indè emanans cessat. qua cessante, cessat etiam Irregularitatis caussa, ut aliàs dictum est. Sed Nasi exilitas non tam de facili est amovibilis, ut observari potest quotidie in aliquibus, quibus ob ulcus interdum, vel ob quamcumque aliam caussam Nasus indies decrescit, corrosis naribus. & subsidente ipso Naso: nam potest quidem prohiberi aliquando, ne ulteriùs decrescat, & in totum amittatur, prohibendo humorum affluxum, & ulcus consolidando, sed quod deperditum est per se non ampliùs recuperatur, sed ex arte cum maxima tamen difficultate; & in hac Nasi exiguitate semper remanet latentis, ac magni morbi caussa, unde etiamsi recuperetur, non effugitur ex mea sententia irregularitas proveniens à prædicto morbo, qui ut plurimum Gallicus, vel malignus est. Ex quibus Canonistæ, quod & aliàs proposui discutiendum, videant, an irregularitas proveniens ex hujus- 3 modi Nasi exilitate cesset, si Nasus ad naturalem statum per artis præsidia redierit. Ad Nasi etiam deformitatem pertinet illius tortuositas, & hæc quoq; esse potest naturalis, & accidentalis; naturalis majorem caussam præbet irregularitati, quàm magnitudo, & exilitas duplici ex caussa, nam & magis decori faciei officit, si insignis sit, & majus vitium Animi portendit, ut dixi enim Animi tortoolitatem denotat, & est ex signis minus fallacibus, cum raro immo rarissimè talis tortuositas existat absque morum pravitate. Quæ autem accidentalis est, nihil quicquam tale significat, & quia nonnisi ex magnis morbis provenire solet, non facile succedit, ut homo cum tali tortuositate Nasi supervivat; convulsionem enim maximam internarum Cerebri partium ostendit, & est ex signis non solùm lethalibus, sed ex iis quæ proximam mortem significant, Hippocr. *lib.* 1. *Prognost. part.* 15. ibique Bened. Victor. Cardan. *aliisq; in comm.*

Sed & præter figuræ depravationem in Naso, ejus 4 carentia maximè in considerationem venit, ob quam nulla difficultas est, quemcunque fieri irregularem, atque à solo Papa dispensari posse Majol. *lib.* 2. *de Irreg. cap.* 22. *num.* 2. quæ regula videtur mihi extendenda, ut non solum locum habeat in totali carentia Nasi, sed etiamsi aliqua pars ipsius notabilis deficiat, vel si omnino subsidcat ita, ut eminentia ipsius non amplius appareat; nam & totalis carentia, & partialis, si à morbo proveniat, majorem subesse caussam morbi denotat, ut jam superiùs dixi, ubi etiam de recuperatione Nasi verba feci, & aliàs ex Sanchez dixi, sponsalia juramento etiam firmata ex deperditione Nasi alterius conjugum dissolvi posse, & dubitavi, an ex reparatione Nasi sponsalia redintegrentur; & quia deperditio Nasi habet caussam utplurimum 5 morbificam, & quidem gravissimam, & utplurimum contagiosam, videbatur mihi dicendum, non teneri sponsum sanum sponsalia redintegrare etiam recuperato Naso per sponsum infirmum; idemque cre- 6 diderim dicendum quoad irregularitatem, eum etiam recuperato Naso ex Gallico ac sævo morbo deperdito, urgeat ipsa morbi Gallici malitia, sed Canonistæ magis ad rem hæc determinabunt. Sed ponamus Nasum quem non à morbo, sed in bello amisisse, vel illi fuisse ab hostibus præcisum, vel quomodocunque per vim externam fuisse deperditum, ac deinde arte recuperatum, certè viderentur sponsalia redintegrari debere, de Irregularitate autem quid sit determinandum, non tam in propatulo est, si enim Nasus in rixa, & maximè injusta fuerit amissus, urget scandalum, quod tamen maxima ex parte cessat recuperato Naso. Porrò Nasum deperditum ita reparari posse, ut nullam invenustatem, nedum deformitatem præseferat, ostendunt opere, & sermone plures Medici, sed ex his vide præcipuè Talliacotium *de Cur. Chirurg. lib.* 1. *cap.* 19. *& seqq.* & Cortesium Miscellan. *dec.* 3.

Præter commemoratas Nasi deformitates, & incommoda, in eo eveniunt plura alia vitia, ut ulcera, & quidem maligna, & cacoëthica, carunculæ, apostemata, inflammationes, tumores, hæmorrhoides, Polypus, fœtor, & id genus alia. Et quoad ulcera 7 certum est, ea non solum esse plerumque maligna, sed & turpitudinem, & indecentiam multum afferre; quia utplurimum saniosa materia per nares ex ipsorum culpa expurgatur cum fœtore, quæ aliquando per se absque sensu cedit, ita ut à propinquis tolerari absque stomacho non possit; & quia urget etiam difficultas sanationis. & latentis morbi suspicio, immò certitudo, videant Canonistæ, cum hujusmodi ulcera ad prædictam gravitatem pervenerint, utrum irregularitas talis sit, ut ab Episcopo dispensari possit, vel ejus dispensatio ad Papæ auctoritatem reservetur.

Quoad Apostemata, tumores, & id genus alios morbos sciendum, omnia venire sub nomine Polypi, teste Falloppio *lib. de Tumor. cap.* 23. Est tamen Po- 8 lypus non unius generis nec quoad turpitudinem, nec quoad sanitatis incommodum, nec quoad curationis difficultatem; cum alius sit maximus, & insignis, alius hoc minor, alius sanitati summopere officiat, alius autem parum, & alius facilè sanetur, alius verò difficillimè, aut nunquam; immò alius est, qui neque curari potest, neque tangi se ullo modo permittitur, ut quando in Cancri naturam degeneravit: verumtamen Polypus duplex est, unus qui simplex tumor est absque ulla cacoëthia, seu malignitate; alter qui cancerosus existit; & licet, quando Polypus cancerosus est, curationem non admittat, non tamen quando simplex tumor est, curatu adeò facilis existit, quin multum negotii Medicis exhibeat, quia plerumq; inter curandum in cancrum degenerat; unde jure merito à Talliacotio de Curt. *lib.* 1 *c.* 21.

inter

inter eas operationes Chirurgicas Polypi extractionem enumerat, quæ non sine summa molestia, & periculo fiunt, & quæ summam curantis industriam exposcunt. Sed cur hic tumor vocetur Polypus, si quis scite desiderat, duplicem caussam ab Auctoribus assignatam esse cognoscat; una quod ejus substantia mollis est, & alba, ad instar Polypi piscis, altera quod non minus quàm idem piscis Polypus tenaciter adhæreat parti, quam primo apprehenderit, unde facetè Plautus *in Aulul. Act.1. Scen.4.* alias à me ad hoc ipsum propositum adductus ad avaros denotandos dicebat.

Ego istos novi Polypos, qui ubi quid attigerint, tenent. eodem modo tumor hic adeò tenaciter naribus hæret, ut non nisi illum circumcirca excidendo curari possit, & habet præterea non aliter quam ipse Piscis Polypus veluti multos pedes, quibus affectam partem arctissimè alligatam tenet. Sed hæc ex abundanti, quod ad rem nostram facit; illud est, hunc tumorem afferre secum & deformitatem, & sanitatis detrimentum, & scandalum, quæ omnia apud Canonistas sunt potissimæ Irregularitatis caussæ, quę quanto minùs amovibiles sunt, tanto minus dispensabilem irregularitatem inducũt, unde magis dispensabilis erit, quæ provenit ex simplici Polypo, quam ex canceroso, ut patet.

9 Non habent omnino eadem incommoda Narium caruncculæ, nisi notabilis sint magnitudinis, cum tutior, & facilior earum curatio sit, immo neque eandem turpitudinem afferunt, neque incommodi tantundem ut Polypus; proximior naturæ Polypi est
10 hæmorrhois, & curam sortitur Polypo similem; unus tantum timor in ejus curatione imminet, ne scilicet ad ejus curationem hæmorrhagia, hoc est, sanguinis fluxus sequatur, qui non facilè deinceps cohiberi possit. Interim Hæmorrhois habet turpitudinem Polypi non absimilem, majorem tamen, aut minorem, prout major, aut minor est, quæ caussa absque dubio irregularitatem apud Canonistas inducit; per quem tamen sit dispensabilis, ipsi statuent;
11 Narium fœtor alia passio est ipsarum Narium, qui aliquando tantus est, ut nonnullis animi defectum excitet, dum illum percipiunt, aliis præ animi angustia difficultatem respirationis causset, aliis vomitum excutiat; & licet nihil exterius hoc vitium interdum se prodat, neque ullam turpitudinem ostendat, est tamen talis, ac tanta ejus vitii indecentia, & ignominia, ut non modicum scandalum inde excitari credam potissimam irregularitatis caussam: & quia hujusmodi fœtor potest variis ex caussis provenire, & maximè ob ulcus earundem narium, vel ob Ozænam, vel ob Polypum, vel ob corruptionem humorum in interiore Cerebri parte, aut ob corruptionem Ossis Ethmoidis, aut ob vitium partium inferiorum ut Pulmonum, aut ventriculi, sciendum fœtorem, qui provenit à partibus inferioribus, esse minorem, & magis curabilem (licet minùs curabilis sit procedens à vitio Pulmonum, quam à vitio stomachi) contra qui provenit ob ulcus, apostema, vel corruptionem partium non removeri, nisi summa cum difficultate, & fortè nullo modo, quia non amovetur, nisi ulcus, apostema, & corruptio removeantur, quæ plerumque removeri non possunt. Qui ex humorum corruptione in cerebro suscitatur non de facili sanationem admittit, est tamen prædictis magis curabilis. In omnibus prædominatur turpitudo, & indecentia, quarum utramque determinabunt Canonistæ, an sufficientes caussæ
12 sint inducendæ Irregularitatis. Circa aures tria vitia ad rem nostram consideranda, surditas nempè, gravis auditus, & auricularum defectus, seu mutilatio: & de surditate nihil est quod peculiariter admoneamus, cum notissimum sit, perfectam surditatem facere hominem irregularem. Majol. *lib. 1. cap. 25. num. 1.* & quia consummata surditas est ex morbis insanabilibus Paul. *lib. 3. sua Med. cap. 23.* immò ex iis, qui in dies ingravescunt, quia procedente ætate quilibet sensus hebetior ad sentiendum evadit, videndum à Canonistis, an locum habeat cum hac surditate dispensatio, & per quem fieri debeat. Sed 13
hi quoque qui gravi auditu laborant, & surdastri dicuntur, si utriusque Auris vitium habeant, etiam per longum tempus malè habuerint, non videntur ab omni Irregularitatis censura esse immunes, cum læsum habeant sensum perfectissimum cum certitudine totalis amissionis ejus, quia teste Gal. *l. 3. de composit. medic. secun. loc. c. 1. tit. ad audit. gravit.* hic gravis auditus in perfectam, ac consummatam surditatem degenerat, cum ergo id, quod de præsenti est, & quod de facili esse potest, comparentur, videretur omnino surdastros ubi prædictæ in illis conditiones concurrant, non minus quam surdos irregularitati esse obnoxios, quod ipsi Canonistæ determinabunt.

Cæterum Auricula in totum abscissa licet magnam 14
secum habeat turpitudinem, interdum tamen capillis tegi vitium potest, cumque ejus privatio modicum incommodum auditus sensui afferat, minorem caussam dabit irregularitati; licet non dubium sit, quod multo majorem dabit utraque deficiens, quam altera tantum, & quod tanto minorem caussam dabit pars Auriculæ deficiens, quam tota, præcipuè si quod deficit, aliquo modo abscondi possit. Navarr. *lib. 5. cons. 75.* sed & ipsæ Auriculæ deperditæ non minus quam Nasus, & labia reparari per Artem possunt, eademque dubia eodem modo, ut de Naso 15
recuperato, solvenda, de Auriculis recuperatis moveri possunt, illud ex abundanti addam, non quod Auricula abscissa faciat hominem irregularem, idcirco Auricula membrum est vocanda; cum non habeat destinatam, ac perfectam operationem, quod latius probavi *lib. 5. harum. Quæst. tit. 3. quæst. 4. à num. 22. ad seqq* & si aliquando tam Medici, ut Gal. *in lib. de Instrum. Odor.* quam Jurisconsulti, ut Gloss. *in c. singula num. Oculus dist. 89.* dixerunt autem esse membrum, intellexerunt de Aure interna, non de externa, quæ propriè Auricula dicitur, quam inter membra connumerari, ut vult Majol. *lib. 1. c. 25. n. 5.* est omnino falsum ex prædictis.

Circa labia contingunt ulcera, tumores, excrescen- 16
tiæ, relaxatio, & alia permulta vitia; sed ulcera si notabilia sint, & multo magis si sint malignæ naturæ, & curationem difficulter admittant, habent secum plurimam deformitatem, ac dedecus, & abominationem, & scandalum, quæ urgentissimæ causæ irregularitatis existunt; an autem ejus ponderis sint, ut Papæ 17
auctoritatem pro dispensatione irregularitatis requirant, Canonistæ statuere poterunt. Cum his ulceribus pari passu procedit labiorum corrosio, quæ jam caussas irregularitatis facit graviores; deformitas enim, & dedecus, & scandalum ex carentia labiorum notabiliter increscunt, patentibus dentibus, & Oris hiatu cum multo intuentium horrore, quamobrem irregularitas, quæ ex hoc vitio inducitur, erit ex his, quæ Pontificiam auctoritatem exposcunt, quantum ex similibus casibus conjicio.

Labium proinde, & maximè inferius relaxatur 18
quandoque, ac decidit interdum ex se, interdum cum toto mento, & in aliquibus vidi tam turpiter eam partem relaxari, ac decidere, ut nõ senoi, sed forti filo eam alligare, & in suo loco continere fuerint coacti,

in qua infirmitate, & turpitudo apparet, & minus liber corporis, vel oris usus iam in cibo, & potu assumendo, quam etiam in loquendo; ex quibus facilè possint Canonistæ statuere, an tales sint irregulares, & an dispensandi, necne.

SUMMARIUM.

De vitiis Oris, Palati, Dentium, Gingivarum, & Linguæ.

QUÆSTIO IX.

1 ABominabilis affectio est, & fœditatem habet Oris fœtor, & licet formæ nihil incommodet, portendit tamen internarum partium morbosam constitutionem & illam quidem non aspernendam, ubi scilicet sit indesinens, nam si perpetuus non sit, & à caussa extrinseca enascatur, ut à nimio cibo, nihil tale minatur. De hoc vitio non aliter dubitari potest, quàm de fœtore Narium, de quo in superiori quæst. *num.* 11. ac profectò ea omnia, quæ in eo locum habere diximus, habebunt etiam locum in fœtore oris; licet hic plures numero caussas habere possit quàm ille; considerata igitur caussarum illum excitantium gravitate Canonistæ decidere possunt; quando hic fœtor inducat Irregularitatem, & quando dispensari possit, aut non.

2 Oris distorsio deformitatem magnam affert, sive illa à convulsione, sive à paralysi eveniat; & certè si magna, ac conspicua sit, non dubitandum, quod sit ex caussis Irregularitatem inducentibus, ac tanto magis id verum erit, quantò magis constabit, eam relictam fuisse ex prægressa Apoplexia, vel Epilepsia, & multò etiam magis si pateat hujusmodi Apoplexiam fuisse fortem, & Æger sit jam gravioris ætatis, quia tunc tale vitium curationem non admittit, immò in dies & deformitas, & incommodum sanitatis ex eo crescit; sed hæc distorsio potest major, & minor esse, & sic majorem, aut minorem deformitatem afferre, & majus, aut minus sanitatis incommodum, juxta cujus qualitatem Irregularitatem per eam induci, aut non induci Canonistæ determinabunt, qui tamen & impedimentum in loquela, in masticatione, in potu, in exspuitione ex eo vitio emanans considerare debebunt.

3 In Palato fiunt ulcera maligna, & cacoëthica, ex quorum vitio Nasus interdum deperditur, & fœtor semper oris emergit; & de his non aliter statuendum, quàm statutum sit de Nasi ulceribus, de quibus abundè in superiori quæstione. Quòd si prædicta palati ulcera non sint malignæ naturæ, nec depascentia, cùm non facilè ab extrà appareant non erunt fortè, ut priora sufficiens caussa Irregularitatis; nam priora præter incommodum sanitatis, quod patet, Gallicam luem prætereà dominari satis clarè ostendunt.

Circa dentes non habent Canonistæ quicquam 4
considerationedignum, quod dubium excitare videatur, an Irregularitati caussam præbeat, necne; nam etiamsi distorti sint, vel eorum plures deficiant, aut etiam omnes, vel si extra os promineant, hominem non facere irregularem dicunt, Majnl. *lib.* 1. *c.* 24. neque enim ex eorum carentia talem deformitatem agnoscunt, quæ celari non possit, neque tale incommodum sanitatis, & liberi corporis usus, quod in sacrorum administratione ulli impedimento sit. Sed certè prominentia Dentium in aliquibus tanta est, ut insignem afferat deformitatem, maximè si cum prominentia jungatur eorundem Dentium magnitudo, quia non dentes humanos, sed porcinos, aut potius Aprugnos eos habere dixeris; cumque hæc deformitas non facilè abscondi possit, videndum, an sufficiens caussa Irregularitatis debeat esse.
Prætereà dentes nonnullis corrumpuntur, & gra- 5
vem oris fœtorem caussant; sed his gratis omissis, quid de eorum dolore dicendum? hic certè tantus quandoque est, ut ex ejus impatientia non solum sibi avelli dentes Ægroti permittant, sed præ anxietudine caput ad parietes allidere interdum cogantur. Quis ergo non æquiparari dixerit hunc cuicunque alterius partis vel acerbissimo dolori? & quis negaverit eum, qui hujusmodi dentium dolori est obnoxius, ac frequenter, & ex quacunque vel minima caussa eo prehenditur, non minùs quàm qui capitis dolore gravi tentari solet, esse ab Irregularitate immunem? Itaque & hoc ipsum vitium Canonistis considerandum propono.

Gingivæ ulcera pati possunt maligna, serpentia, & 6
cancrosa, quæ non minùs ac cætera id genus ulcera Irregularitatis caussa esse possunt, siquidem & insanabilia sunt, & gravem oris fœtorem producunt, licet corporis munia exercere hominem non prohibeant. Cætera autem vitia gingivarum non ejus gravitatis sunt, ut de illis ad hanc rem mentionem facere oporteat, de his ergò hæc satis sunt.

Lingua præcisa hominem mutum reddit, quod 7
potissima caussa irregularitatis est; sed adverte quòd aliàs admonui *lib.* 2. *harum Quæst. tit.* 3. *quæst.* 8. *n.* 4. linguam aliquando in totum, & radicitus præcisam esse, aliàs autem ex parte exteriori, & loquelam in totum perire, si tota sit præcisa, si verò ex parte, loquelam depravari, aut etiam aliqualiter perire ad tempus, nam augetur ipsa lingua, & sermonis usus majori ex parte redit, ut de quodam adnotavi loco allegato. In his autem casibus arbitrium Episcopi maximè videtur habere locum pro majori, aut minori sermonis impedimento.

Prætereà Lingua vel à Natura, vel à morbo ali- 8
quando naturalem magnitudinem excedit, nam à natura vidi Puerum natum cum lingua adeò magna, ac longa, ut extra os tribus digitis promineret, & si eam aliquando foras extendebat, monstruosum judicari quid poterat, tantoperè prominebat, de eo mentionem aliàs feci *lib.* 2. *harum Quæst. Tit.* 1. *quæst.* 7. *num. ult.* Ex morbo autem lingua vel apostematur, vel ita augetur, ut ore contineri non possit, qualem viderunt Galen. & Forest. referente Daniel. Sennert. *lib* 1. *pract. part.* 3. *sect.* 5. *cap.* 1. Non dubium ergo esse debet, quin hoc casu, & maxima deformitas, & magnum liberi corporis usus impedimentum insit, & deformitas quidem per semetipsam conspicua intuentibus sit, impedimentum autem caussatur in loquela, in masticatione, in respiratione, & aliis actionibus: præbebit ergo hujusmodi magnitudo Linguæ duplici ex capite caussam Irregularitati, ut patet.

Sed

9 Sed absque eo quod lingua crescat, aut ullo modo magnificetur, paralysim patitur, ita ut contineri ore non possit intra sua septa, ac præter hæc aliquando introtrahitur ex convulsione, ut neque ullo modo adesse in ore videatur, neq; moveri possit, & in utroq; casu tam paralysis inquã quàm convulsionis loquela vel in totum amittitur, vel maxima ex parte, ac notabiliter impeditur. Verùm in paralysi præter mutitatis incommodum etiam invenustas plerumque, & deformitas cum extra oris septa promineat. In convulsione autem cessat ea deformitas, & tamen, ut dixi, ad interiora interdum tantopere retrahitur, ut aperto etiam ore nulla ejus vestigia appareant, quod maximè notavi in muliere uteri præfocatione detenta, quæ sentiebat quidem quæcunque dicebantur (ut fieri plerumque solet in similibus præfocationibus) nam manus cuicunque parti admovebat, & os diducebat, ostendebatque mihi præcipuè molestiam, & in partibus spiritualibus percipere. Si ergo, qui linguæ usum amittunt, sunt irregulares. D. Thom *p.3.q.82.art.5.ad 3.* ex quo Majol. *lib.1.cap.26.* *n.2.* uterque casus inducit Irregularitatem.

Et quia Lingua sermonis modulatrix est, de loquelæ vitiis, si quid considerandum sese offerat, aptus hic locus est. Sunt autem multa impedimenta, quæ circa loquelam occurrunt, de quibus singulis mentionem feci *lib. 2. tit. 3. quæst. 11.* quæ in nullo censu habuisse videntur Canonistæ, si unam mutita-
10 tem excipias. Itaque nec Balbum, nec Blæsum voluerunt ulla Irregularitate obstringi. Majol. *loco cit.* fortè & idem dicerent de Atypis, Traulis, & Psellis, & id genus aliis, de quibus locutus sum *præd. lib. 2. ubi supra.* Sed inter hujusmodi loquelæ vitia illud est, ex quo quis obscurè loquitur, ut illi interdum faciunt, qui inter sommandum subloquuntur, quod vitium vulgò significamus hoc verbo, *parlar fra denti*, & est in aliquibus adeò notabile, ut vix, ac ne vix quidem percipi possit ab audientibus, unde etiamsi sermonis usus in his non totaliter perierit, tam modicè illis inservit, ut pro deperdito haberi possit. Hoc vitium dici à LL. *loco supra cit.* Atymiam dixi, & rectè ex ejus culpa hominem morbosum debere dici ab ipsis ll. determinatarum *in l. Mutum ff. de Ædil. edict.* ac sunt qui credant idem vitium esse hoc cum Cœlostomia, quando nimirum homo quasi in oris recessu, & ipsa gula loquitur, & ita obscurè, ut modicum sonum efformet, & non intelligibilem. Ea ratione sermonis usum habuisse ferunt Gigantes, Patagones nominatos, qui de rebus Indicis commentaria scripserunt. Sed ut quomodocunque illa generalis regula præscribi potest, quòd ubi nullus sermo est, aut nullus, vel valde modicus ejus usus, evidens caussa Irregularitatis prædominetur.

11 Raucedo non ab omni dubio immunis videtur, an inducat Irregularitatem, necne, licet enim plerumque levis affectio sit, & facilè removeatur, quando ex destillatione simplici provenit (licet in senibus concoctionem non admittat, teste Hipp. *lib. 2. Aphor. 40.*) tamen aliquando perpetua est, ac talis, ut sonus vix percipiatur, fitque à perenni, & contumaci destillatione interdum cum faucium, & partium ad vocem inservientium ulcere, portenditque semper majus aliquod malum, & signanter morbum Gallicum jam confirmatum, qua de caussa ab Haliabbate servi, qui raucedinem perpetuam patiuntur, tanquam morbosi, & suspecti de Elephantiasi, seu lepra respuuntur. Itaque determinandum à Canonistis est, an Raucedo ejus gravitatis, quam commemoravi, sit sufficiens causa Irregularitatis: & an, & quam dispensationem requirat.

Est & aliud vitium quorundam ad loquelæ concinnitatem pertinens, cum quis per ipsas Nares loquitur, quod vulgo dicimus, *parlar col Naso*, quod videtur profectò magnam secum habere indecentiam, an verò tanta ea sit, ut sufficiat, ad Irregularitatem inducendam, Canonistis statuendum relinquatur.

SUMMARIUM.

1 *Pectoris vitia quæ respectu Irregularitatis sint consideranda.*
2 *Tussis quæ, & quando inducat Irregularitatem.*
3 *Sanguinis sputum quotuplex, & quando præbere debeat caussam Irregularitatis.*
4 *Syncopis plures gradus, & quando ex ea induci debeat Irregularitas, & quid de animi deliquio, & Lipothymia.*
5 *Phthisis qui morbus, & an, & quatenus faciat hominem irregularem.*
6 *Asthmatis diversæ species, & quænam illarum Irregularitatem inducat.*

De vitiis Pectoris, partiumque cæterarum spiritalium.

QUÆSTIO X.

IN pectore multæ sunt partes tam externæ, quàm internæ; de externarum vitiis suo loco disseremus, nunc de vitiis internarum, inter quæ quinque præcipuè veniunt consideranda; nempe Tussis, Hæmoptois, hoc est sanguinis sputum, Phthisis, Syncopis, & Asthma. 1
Quoad Tussim, quamquam hæc levis plerumque affectus censetur, & de qua frustrà verba facere instituamus, tamen offertur consideranda quædam peculiaris tussis, quæ non facilè videtur debere esse ab irregularitate immunis ob insigne impedimentum, & molestiam, quam affert, & periculum, quod minatur, & scandalum, quod excitari ex ejus vi inter ministrandum potest. Hæc Tussis Thi- 2
riodes, & ferina, & maligna dicitur, & est Tussis molesta, vehemens, & frequens, quæ supprimi nequaquam potest, & minima quaque ex caussa invalescit; nam & inter loquendum, & inter respirandum, & inter bibendum promptissimè excitatur, nec nisi difficulter quiescit, ita ut homini nullum omninò tempus intermissionis concedat, quamobrem pessimos, ac lethales morbos excitat; proximius tamen ex ea imminet periculum rupturæ venarum pectoris, quæ ob violentiam, & indesinentem motum ipsius Tussis disrumpuntur, & sanguinem effundunt, ex quo deinceps ulcus generatur: nam à sanguinis sputo Puris sputum, à Puris sputo Tabes, & Mors. Hippocr. *lib. 7. Aphor. 15.* Ergo ex hac Tussi fit, ut Ægri aliquando ex improviso cum magno impetu sanguinem ab ore rejiciant. Non unico igitur ex capite intrat in hoc casu Irregularitas, sed ex multiplici, nempè ex impedimento liberi usus corporis, ex imminente periculo majoris morbi, & imminente scandalo inter ministrandum.

Sanguinis sputum à multis partibus provenire 3
potest, à capite scilicet, à gingivis, à palato, à faucibus, à stomacho, à pectore, & partibus spiritalibus. Ad rem nostram illud tantùm videtur in consideratione habendum quod ex pectoris, & partium spiritualium vitio provenit, licet quandocunque sputum, quod cum molesta Tussi, & cum impetu ab ore rejicitur, in consideratione habendum, circa ea, quæ dicemus: nam potest, & ab Hepate, & à Liene, & ex retentione consuetæ evacuationis per Hemorrhoides, vel per uterum factæ provenire, in quibus omnibus casibus semper malum portenditur juxta Hipp. *sent. lib. 4. Aph. 25.* sanguis qualiscunque, si sursum feratur, malum. Tamen non ejus periculi est sanguis ex capite, Gingivis, & oris partibus proveniens,

neque idcircò videretur esse sufficiens Irregularitatis caussa, contrà quam dicendum sit de sputo sanguinis, quod à pectore, aut etiam aliunde ab inferioribus per ns fiat, quia semper minetur ulcus Pulmonis ex vasorum apertione, & Phthisim; quamobrem cum ob præsentem morbum, & sanitatis incommodum, tum ob imminens periculum, & scandalum in administratione sacrorum, videtur hoc symptoma sufficiens caosa Irregularitatis, dummodò tamen non absit dispositio ad hos subsequentes morbos, sed ex Tussi perenni, difficultate respirandi, constitutione pectoris, & aliunde ea dispositto manifestam de se cognitionem præbet.

4 Syncopis sunt plures gradus, primus est, qui dicitur animi defectus, vel animi deliquium, secundus, qui dicitur Lipotbymia, vel Lipopsichia, vel Aposichia. Tertius qui dicitur propriè syncopis, qui est omnium gravissimus, minùs gravis est Lypothimia, & adhuc minus animi deliquium. Circa hunc affectum animadvertendum, quod syncopis omnino differt à vertigine, ab Apoplexia, & Epilepsia, & sunt tam differentes, ut sunt affectus diversarum partium, & à diversis caussis prodeuntes, ita ut nullum symbolum habeant contra id quod ex Gabuccino dicit Majol. *lib. 2. de Irreg. cap. 16. n. 12. vers. ad Comitiales:* nam vertigo, Apoplexia, & Epilepsia sunt passiones Cerebri, Syncopis est passio Cordis; illi affectus ad partem animalem, hic ad vitalem spectat, unde differunt etiam in duratione, nam syncopis de raro revertitur, & si revertatur, hominem è medio tollit; affectus autem illi, præcipuè vero vertigo, & Epilesiá facilè aliquando revertuntur, & cum illis homo ad plures annos perdurare potest. Verum quidem est, quosdam Medicos, inter quos est Mercatus, putasse Lypothymiam, quam secundum gradum Syncopis fecimus, esse affectum Cerebri, & hoc pacto maximè convenire cum vertigine, & Apoplexia, sed rectè hæc sententia convellitur ab aliis, & præcipuè à Daniel. Sennert. *lib. 2. tract. part 4. cap. 6.* Rectè tamen à Canonistis videtur decisum, quod patiens syncopem, dummodo recurrat, & hominem frequenter, ac leviori ex caussa adoriatur, irregularis sit, periculum enim est, ne tales inter ipsam sacrorum administrationem deficiant juxta Hyppoc. sententiam *lib. 2. Aphor. 41.* Qui frequenter, ac fortiter absque manifesta caussa animo linquuntur, derepente moriuntur; in qua sententia Hyppocrates de vera syncopi loqui videtur, cum illo verbo utatur, fortiter: sed videndum utrum de Animi deliquio, & Lipothymia idem sit sentiendum, ac ex mea sententia, si tuto Canonistæ de his determinare cupiunt, Animi deliquium simplex non tanti faciendum, ut ex ejus caussa homo evadere debeat irregularis, quia facilè discutitur, & hominem extra se non rapit, nec cadere cogit; sed modica frictione faciei, aut levi quocunq; auxilio, cessat, non sic autem Lipothymia, quæ hominem parumper sensu, & motu privat, concidere cogit, nisi ab aliis sustentetur, nec facilè cessat, & quod magis considerabile est, si perseveret, in veram syncopem convertitur, sed & alia quædam syncopis species est, quæ Cardiaca dicitur, de qua suo loco verba faciemus.

5 Phthisis est ulcus Pulmonis, ad quod consequitur hectica febris, habitualis, morbus est cum jam est confirmatus, qui curationem non admittit, nec tamen facilè curatur, etiamsi confirmatus non sit, & habet præterea conjunctum secum contagium, & quandoque tanta pravitate, ac malignitate comitatur, ut halitu inficere possit; sed nota, non tantam energiam ejus contagium habere, quantam sibi persuadet Majol. *lib. 2. cap. 20. n. 1.* quia non à quocunque subjecto in quodcunque, & quandocumque communicatur; qui enim ætate jam provecti sunt non tam facilè inficiuntur, ut ille credit, immo neque alii quicunque, nisi habeant quandam à natura propensionem ad prædictum contagium contrahendum, quod non simplici halitu semel, atque iterum percepto contrahunt, sed longa, ac multa reiteratione, ac conversatione cum persona infecta, ut de aliis quibuscunque contagiis ut plurimum usuvenit, sed quomodocunque sese res habeat, Phthisis vera etiam non confirmata non unam habet caussam sufficientem ad inducendam Irregularitatem.

Asthma molestissimus affectus est, ex quo animal liberè respirare non potest, & est triplicis generis, unumquodque autem suum habet peculiare nomen, & illud certum est, quod cujuscunque generis sit, hominem libero corporis usu privare solet; & quia morbus hic est ex facilè recurrentibus, cum minima quandoque ex caussa revertatur, idcircò determinandum, an omnes ejus species, vel aliquæ tantum, & quæ inducant Irregularitatem, nam certum est, omnes non esse pariter sufficientes ad eam inducendam, sed unam esse alia potiorem caussam. Itaque simplex anhelandi difficultas, seu gravis anhelitus vel anhelatio, in qua densus creberque fit spiritus, appellatur Dyspnæa; si verò adhuc magis densa, ac crebrior respiratio fiat, qualis eorum, qui violento cursu de proximo sunt defatigati, nominatur Asthma; si vero tantopere respirandi difficultas crescat, ut homo non nisi rectâ cervice respirare possit, vocatur Orthopnæa: non est igitur dubium, quod in Dyspnæa, seu simplici Anhelatione, & difficultate respirandi minor militat Irregularitatis caussa, si quæ militat, quam in Asthmate, & minor etiam in Asthmate, quam in Orthopnæa; unde ob id Dyspnæâ laborantes non omnino fortè erant repellendi à promotione ad sacra, & ab eorum administratione, nisi fortè in ipso paroxysmo, ex quo tamen non majus imminet periculum, ex cujus violentia desistere cogantur ab ulteriori administratione; quod tamen in Asthmate, & multò magis in Orthopnæa timendum, in quibus aliquando tanta urget respirandi necessitas, ut homines præ angustia animam agere videantur, & nisi succurratur, in syncopem quandoque, & in mortem ipsam impingant. De his igitur si paroxismos frequentes habeant, & maximè si certis, ac determinatis temporibus recurrant, videndum, an repellendi omnino sint à promotione, nisi promoti fuerint; et si promoti sint, an prohibendi ab administratione sacrorum ob rationabilem timorem incurrendi periculum à me commemoratum.

SUMMARIUM.

1 *Passionum, quæ Irregularitati caussam dare possunt ad stomachum, & ventriculum pertinentium enumeratio.*
2 *Oesophagi, & Ventriculi ulcera quatenus, & cur Irregularitatem inducere debeant.*
3 *Deglutitio quibus modis lædatur, & quando faciat hominem irregularem.*
4 *Deglutitionis difficultas in ingerendis cibis solidis tantùm, aut in ingerendis liquidis tantùm, an facere debeat Irregularitatem*
5 *Cardiaca passio, seu Cardialgia quid sit, & quam caussam Irregularitati præbere possit.*
6 *Ventriculi dolor quando faciat hominem irregularem.*
7 *Singultus quid sit, & quomodo à Vomitu, & à Nausea differat, ac quando Irregularitatem inducere possit.*
8 *Vomitus quatenus, & quibus in casibus inducere debeat Irregularitatem*
9 *Nausea quid sit, & quando videatur inducere Irregularitatem.*

De

De Stomachi, seu Oesophagi, & Ventriculi vitiis.

QUÆSTIO XI.

STomachus, & Oesophagus propriè vocatur, ductus, per quem cibi & potus in ventriculum ingeruntur; ventriculus propriè, qui potus & cibos recipit, retinet, ac concoquit. Circa has partes nonnulla vitia respectu Irregularitatis sunt consideranda, quorum tamen nullum præter vomitum videntur Canonistæ in consideratione habuisse; nos de aliis quibusdam mentionem facimus, quia juxta generales Canonistarum regulas, videntur sufficientem 1 caussam præbere Irregularitati: sunt autem quæ sequuntur, nempè ulcera harum partium, læsa deglutitio Cardiaca passio, ventriculi dolor, singultus, nausea & vomitus. Et quoad ulcera certum est, 2 ea magni momenti esse, si in Oesophago existant, multo majoris autem si in ventriculo; utraque autem habere secum impedimentum liberi usus corporis, impeditur enim, seu inquam, labefactatur hæc naturalis actio deglutiendi, tales enim non possunt absque molestia quicquam deglutire, maximè autem vinum, quod molestiam, & dolorem in ulceribus generat; præterquam quod utraque habent secum manifestissimum periculum adjunctum, ex eo enim, quod non facilè curationem admittant, indies majora fiunt, & sordidiora, & malignitatem concipiunt, quousque tandem homo tabe, vel lienteria, vel dissenteria absumatur.

3 Quoad læsam deglutitionem sciendum erit, Naturam fabricasse Oesophagum, quem propriè stomachum, & gulam Medici vocant, ut per eum tanquam per Tubum, seu conductum cibi, & potus ore recepti in ventriculum demittantur, unde illum ex filamentis seu fibris, ac villis ad hoc fabricavit, quibus mediantibus tanquam chordis, seu potius manibus cibos, & potus in ventriculum detruderet. Duabus autem Tunicis illum, Oesophagum inquam, natura donavit, interna crassiori, rectisque fibris dotata, externa tenuiori, & transversas, ac circulares fibras habente: rectis interna membrana tanquam manibus utitur, ut dixi, ad attrahendos cibos, & potus in ventriculum; transversis, ac circularibus externa utitur ad trahendos eusdem cibos, & potus in ventriculum, & ad expellenda noxia per vomitum. Fit ergo, ut hæc pars, nempe Oesophagus, hanc deglutiendi actionem vel omnino amittat, vel malè, difficulter, ac diminute exerceat; si difficulter, & diminute deglutire illum contingat, non tam considerabilis affectus videtur, ut in hoc negotio de Irregularitate locum habere debeat, sed si nullo modo deglutire possit, quomodocunque id fiat, vel ex Apostemate, inquam, vel ex ulcere, vel ex Paralysi, Irregularitati videtur esse maximè locus, quod quidem ampliandum videtur in difficillima & anxia deglutitione, (nam totalis amissio deglutitionis absque dubio hominem paucorum dierum spatio è medio tollit, licet noverimus quosdam, quiusque ad quadragesimum perduraverint, & sanari etiam sint, absque eo quod quicquam eo tempore deglutirent) nam in celebrando sacrificio missæ ea actione libera opus habemus; videant ergo Canonistæ, quatenus in hoc casu intret Irregularitas. Præterea animadvertendum, quod deglutitio aliquando difficillima sit in 4 ingerendis cibis solidis, cum contra liquidi facillimè deglutiantur. Secundò contrarium quandoque evenit ut cibi solidi absque difficultate deglutiantur, liquidi nullo modò. Tertiò denique fit ut neque solidi, neque liquidi deglutiri possint. Itaque quomodocunque hæc actio deglutiendi fieri desistat, videntur prædicta habere locum, cum maximè in celebrando sacrosancto Missæ sacrificio libera deglutitione, ut dixi, indigeamus. Sed certè curiositate non vacat dubium, quod moveri circa hanc deglutitionis difficilis differentiam potest, & est, quanam ratione fieri possit, ut interdum solidi cibi deglutiantur, liquidi nequaquã, immo in aliquibus tam difficilis redditur deglutitio potulentorum, ut eam tentare absque suffocationis periculo non possint. At verò apertissimè patet majorem vim requiri in deglutiendis solidis cibis, quam potulentis, ergo si solidi deglutiuntur, cur non deglutiuntur liquidi, in quibus ingerendis minor vis concurrit? Sed dupliciter satisfieri potest huic dubio, primò negando, majorem virtutem requiri in ingerendis solidis, quam liquidis absolutè, nam in deglutiendis quæ offeruntur, necesse est Oesophagum constringi, & amplexando oblata per rectas fibras detrudi in ventriculum; modò majori constrictione opus habet ad ingerenda, & amplexanda potulenta, quam solida, unde ad ingerendos cibos solidos sufficient fortè fibræ interioris membranæ, at in ingerendis potulentis concurrere etiam debent transversæ, & circulares fibræ tunicæ externæ, & sic majus negotium Naturæ facessit ingestio potulentorum, quam solidorum, & huic opinioni adhæret etiam Daniel Senneci. *lib. 3. pract. part. 1. sect. 1. c. 3. q. 5.* licet antequã ipsius scripta vidissem, eam cõcepissem. Vel dicamus in liquidorum deglutitione pauciores musculos, & partes concurrere, quam in deglutitione solidorum; ac fieri interdum, ut etiam malè affectis quibusdam musculis, aut instrumentis ad deglutitionem deservientibus, eorum tamen deglutitio fiat per altos musculos, & organa sana, at in deglutitione liquidorum si qui musculi deficiant, aut organa ad id inservientia, non posse suppleri per alia, & sic aut difficillimè, aut nullo modo liquida deglutiri posse.

Sed ad alia progrediamur, offertur igitur post hæc 5 cõsideranda passio quædam ventriculi Syncope Cardiaca dicta, seu Cardialgia, de qua supra; & essent quidem nonnulla circa nomina ponderanda, sed satis illud sit, me hæc per hanc vocem Cardiacæ, vel Cardialgiæ significare velle, nempe passionem quandam oris superioris ventriculi cum dolore, & anxietate maxima, & aliquando etiam cum animi defectu, & Syncope. Cùm ergo hæc passio Syncopi jungitur, non eget ulteriori consideratione, num ex ejus culpa irregularitas inducatur, necne, quippe cum non minus quam ipsa Syncope ex primaria cordis affectione procedens culpari debeat; sed dubium tantummodo est, utrum si solo dolore, & anxietudine molestare ægrum soleat, Irregularitatem tamen inducat. At neque circa hoc ullum dubium intervenire debet, cum passio sit acutissima, & molestissima, & tanto angore hominem sollicitet, ut neque stare eum loco permittat, neque libere respirare, immo ne loqui quidem aliquando, unde palam est, quod ob impedimentum liberi corporis usus præter alia Irregularitatem inducat. Quod amplia non solùm dum actu hominem affligit, sed etiam extra paroxysmum in aliquibus, quia hæc passio in nonnullis est ex facilè recurrentibus. Siquis ergo illi sit obnoxius, videant Canonistæ an perpetua Irregularitate detineatur.

Non eadem passio est ventriculi dolor, & Cardialgia: nam Cardialgia ad eos tantum ventriculi pertinet, dolor ad totum ventriculum, illa ab acris, & malignis humoribus, & plerumque calidioribus excitatur, hic à frigidis, & crudis, à flatibus, & à pituita fit, 6 utplu-

ut plurimum. Est tamen ventriculi dolor passio magni momenti, non tamen ut Cardialgia, tum quia ille à benignioribus humoribus generatur, tum etiã quia pars affecta in hac est exquisitissimi sensus, & quæ nequaquam absque cordis ipsius affectione dolare possit. Sed habet etiam ventriculi dolor illud inconveniens, ut facilè recurrat, & siquidem dolor sit insignis ac notabilis, plura alia symptomata maxima consideratione digna excitare solet, ut Animi deliquium, & Lipothymiam, & prætereà Nauseam vomitum, & anxietudinem. Si ergo facilè recurrat, & ad hanc magnitudinem perveniat, non minus quam alii similes morbi culpari ex mea sententia debet, quoad Irregularitatem inducendam.

7 Singultus est quasi convulsivus quidam ventriculi motus, & est inanis quidam ipsius conatus ad noxia expellenda, in hoc à vomito differens, quod vomitus est motus ventriculi, quo expellit cibos, & potus, aut humores in eo contentos, per os; differt etiam à Nausea, quia hæc est quidam inanis stimulus ad vomendum, neque fit in ea, ut in singultu, motus ille convolsivus; ob cujus respectum singultus molesta affectio certè est, circa quam illud tantummodo libet adnotare, nonnullos ex assumptione cujuscunque potus jejuno stomacho facta singultum molestissimum incurrere, ac maximè aliquibus familiarem esse expertum, cum ubi potus fuerit vini dulcis (quod tamen evitari facilè posset) sed alios vidi, ut hoc obiter dicam, nullas res dulces degustare vel primoribus labris posse absque eo quod illico singultu prehenderentur. Vitium igitur illud incurrendi singultum ex quocunque potu jejuno stomacho sumpto non videtur sicco pede pertranseundum, de quo quid statuendum sit, Canonistę videbunt.

8 Vomitus quid sit norunt omnes, eumque superiùs definivimus, sed diversæ speciei est, respectu caussarum eum excitantium, & respectu materiarum quæ evomuntur. Canonistæ de eo maximè loquuntur, qui fieri solet ex intemperie, & languore ipsius ventriculi, sed non hic tantum dare debet Irregularitati caussam, dum qui ex languore procedit Irregularem facit, sed ille etiam, qui fieret ab aliquo humore calido, & acri, vel etiam alterius naturæ stomachum irritante, accogente ad ejus expulsionem, ac profectò quomodocunque succedat, ut homo sæpe, ac levi quaque ex caussa, & indifferenter quocunque tempore etiam jejuno stomacho, vomitu proritetur, habebit urgentissimam Irregularitatis caussam: nam aliàs si quis nonnisi ab assumpto cibo vomeret, vel certo tempore, ut exempli gratia noctu, non interdiu, vel stomacho pleno, non autem jejuno, certè non nisi injuria, quantum ego existimo, ab administratione, vel à promotione sacrorum repelleretur. Et quia diximus vomitum variari secundum varietatem materiæ ejectæ, dicendum nunc, quod cujuscunque materiæ vomitus fiat, nempe sanguinis, pituitæ, bilis, aut melancholiæ, serositatis, vel puris, vel mixtæ, & ætherogeneæ cujusque materiæ, dummodo frequens sit, & indifferenter qualicunq. hora molestare consueverit, Irregularitatem inducet, sed maximè ille, qui jejuno stomacho fit, & minima ex caussa, ac præcipuè ex assumptione materiæ potulentæ, & ratio patet.

9 Sed quid dicendum de Nausea, quæ motus quidam ventriculi est, quo inaniter conatur contenta per vomitum expellere? certè Nausea solet præcedere vomitum; sed si Nausea simplex sit, nec ad illam ullo modo vomitus sequatur, dubitari potest, an hominem irregularitati subjiciat, necne; & hæsitandum non est, ex ea aliquod dedecus, & indecentiam in ministrando subsequi posse, an verò sufficiat ad irregularitatem inducendam Canonistæ videant.

SUMMARIUM.

1 *Intestinorum morbi Irregularitatem inducentes.*
2 *Intestinorum dolores qui, & quatenus dolores quatenus inducant Irregularitatem.*
3 *Dolores colici.*
4 *Fæcum incontinentia quemadmodum fiat, & an Irregularitatem inducat.*
5 *Fæcum rejectio per os & aliena loca, quando & quatenus præbere debeat caussam Irregularitati.*
6 *Hæmorrhoides quid sint, & quales sint morbi earum, de quibus dubitari possit, an irregularitatem inducat.*
7 *Hæmorrhoidu dolor quando faciat hominem irregularem.*
8 *Venarum hæmorrhoidalium apertio utrum, & quando inducat Irregularitatem.*
9 *Hepatis morbi, de quibus dubium esse potest, an faciant hominem irregularem.*
10 *Cachexia quid, & an faciat irregularem.*
11 *Hydrops quid, & ejus species, & an inducat Irregularitatem.*
12 *Icterus quid, & an irregularitatem inducere debeat.*
13 *Icterus Niger quomodo fiat, & an Irregularitatem inducere debeat.*
14 *Lien utrum eximi possit, & an is, cui exemptus est, vel alia ratione deficit, irregularitati subjiciatur.*

De vitiis Intestinorum, Hepatis, & Lienis.

QUÆSTIO XII.

IN intestinis quoque vitia adnotantur, quorum culpa dubitari potest, an Irregularitas locum habeat, necne; quatuor autem ex eis tantummodò proponam, quæ majus videntur negotium facessere, nempè dolores, fæcum incontinentiam, earundem fæcum per aliena loca, sed præcipuè per os, rejectio, & Hæmorrhoides. 1

2 Dolores Intestinorum variant pro varietate eorundem Intestinorum, & pro varietate causæ, & materiæ dolorem excitantis; sed nobis sufficit hanc varietatem ex loco tantùm desumere, seu potiùs ex varietate ipsorum, ut dixi, Intestinorum, quædam enim tenuia sunt, quædã crassa, & sic dolores in duplici erũt differentia, & qui tenuia occupant Iliaci dicuntur, ab Ileo intestino, suntq; dolores acutissimi, & mortales, qui vocantur alio nomine Chordapsus, & Volvulus, & Miserere mei; de his autem non est necesse quicquam addere, cùm hominem interdum brevi paucorum dierum, imò & horarum spatio è medio tollunt. Si autem homo ab illis superstes remaneat, cessat simul cum morbo etiam irregularitas.

3 Dolores qui crassa intestina molestant, Colici nominantur à Colo intestino, in quo præcipuè generati solent. His nonnulli adeò obnoxii sunt, ut minima quaque ex causa illis molestentur, & cum his non contemnendis accidentibus anguntur, & in actu quidem affligendi nullum dubium facere debent, quòd hominem à quacunque actione impediant, & irregularem faciant; sed videndum, num promptitudo relabendi in tales dolores sufficiens causa irregularitatis esse debeat.

4 Fæcum incontinentia fit resoluto musculo Ani, qui Ani Sphincter dicitur, de qua jam nonnulla diximus, turpisque admodum affectio est, ex qua homo fæces retinere non potest, sed involuntariè, & absque ullo sensu emittuntur; quod vitium in Senibus animadvertitur, ac præcipuè in Decrepitis, qui sese facilè conspurcant; ex qua turpitudine certè videtur fieri irregularitati locus, cùm & inter celebrandum, & mini-

& ministrandum facilè id accidere possit cum maxima indecentia; indifferenter enim quocunque tempore id illis accidere solet, præcipuè verò in magnis æstibus, & in magnis frigoribus; cùm namque musculus ille paralysim patiatur, & omnem sensum amiserit, ac omnem virtutem retentricem, fit, ut fæces vel acriores ex se excidant, vel etiam sua multitudine, non percipiente musculo stimulum ipsarum fæcum expultricem excitantium, non potest saltem momento illas retinere, ne importunè exeant. Itaque consideratione digna affectio hæc censenda, & quæ à Canonistis, ut res requirit, ponderetur.

5 Verumenimverò magis multò turpis affectio in aliquibus, licet de rarò, observatur, & est ipsarum fæcum per aliena loca rejectio, ut per Umbilicum, per Penem, per vulnera, & ulcera ventris, & per ipsum os. Hoc ultimum symptoma nempe fæcum rejectio per os aut à natura fit, & est rarissimum, & de quo nihil ob id venit dicendum, aut ex morbo, ut in volvulo, & quia citissimè ex eo morbo homo decedit, neque de hoc quicquam addendum. Fæces per os ab aliquibus ad aliquot annos, interdum etiam toto vitæ curriculo fuisse expurgatas, observatum à Medicis est. Nam nonnullis ex Ani naturali clausura fæcum exitus impediebatur; & sursum tendentes per os rejiciebantur. Aliis ex Scirrho obstruente via m intestinorum idem contigit, & in neutris videtur posse intervenire dubium circa irregularitatem; quod intervenire posset in exitu fæcum per alia loca; affectio quidem semper turpitudinem magnam habet, & si turpitudo abscondi possit, adhuc in dubio res est, si minimè possit celari, dubin nullo modo est locus.

6 Hæmorrhoides vocantur quatuor illæ venæ, quæ in ano partim intrò, partim foras terminantur, duæ idcircò internæ vocatæ, duæ externæ. Has aperiri interdum, ac multum sanguinis effundere, inflammari, tumefieri, dolere, ulcerari contingit, & exulcere fistulas procreari. In quibus omnibus casibus licet turpitudo aliqua, & sanitatis incommodum interveniat, non ejus ponderis aut turpitudo, aut incommodum sanitatis videtur, ut irregularitati locum facere debeant, quia turpitudo contegi facilè potest,
7 & incommodum modicum est. Apertio tantùm, & dolor facere majus dubium possunt, & de dolore primum dicendum videtur, quòd si considerabilis sit, non aliàs, quàm nonnullarum aliarum partium dolores, culpari debeat, cùm non minori impedimento interdum fit, quàm alii, de quorum nonnullis jam
8 verba feci. De apertione, & sanguinis rejectatione dicendum, quòd si copiosissima sit, & perennis ita, ut non modò hominem debilem reddat, sed ad Cachexiam, & Hydropem disponere videatur, quòd facile cognoscitur ex illaudabili corporis colore, non carebit dubitatione, an irregularitatem inducere debeat, necne; non est enim absque turpitudine, & sanitatis incommodo.

Cæterùm ad Hepar nonnulli pertinent affectus, ex quorum culpa irregularitas contrahi debere videretur, de quibus tamen Canonistæ pauca, & tamen, ut mihi videtur, non irrationabiliter de his
9 dubitari potest. Sunt autem præcipuè Cachexia,
10 Hydrops, Icterus. Cachexia dicitur malus corporis habitus, ex eo enim quòd Hepar jam refrigerari incipiens non benè suo munere in sanguificando fungitur, cùm sanguinem frigidum, & aquosum, & qui nutritioni minus aptus est, generat, ægrotantes pravum corporis colorem contrahunt, & secundùm aliquas ejusdem partes inflantur, ex quo non modò turpitudinem notabilem incurrunt, sed ad liberum corporis usum vix sufficere possunt. Ex hoc Ægri ad Hydropem tendunt, qui major morbus est; nam Hepar jam omninò refrigeratum loco sanguinis aquam generat, quæ à Natura intra ventris cavitates, & per inania corporis spatia demandatur, & tumores procreat Oedematosos; præcipuè autem ex ea te venter intumescit, cùm admodum pravo corporis colore, & notabili actionum quarumcunque impedimento. Vocatur Hydrops hic aquosus, nam alius, ubi flatus prædominantur, Timpanitis vocatur; & tertia demum species, in qua tibiæ frequentiùs mirum in modum incrassantur, licet & aliquando etiam totum corpus incrassetur, vocatur Anasarca. In singulis intervenit non modica turpitudo, gravitas in motu, ac præsertim in incessu, & in prioribus adest summa sitis, & respirandi etiam difficultas, & alia symptomata non ultimæ notæ; unde ponderatis his, quæ Canonistæ concurrere volunt ad irregularitatem ex aliquo morbo inducendam, nil aliud determinari potest, quàm ex Hydrope hominem fieri irregularem. 11

Tertius deinceps affectus, quem nominavimus, Icterus est, seu Icteritia, quæ Morbus Regius, & Arquatus, & fellis suffusio appellatur; in eaque totius corporis color, non inquam, tantùm carnium, sed interdum etiam oculorum, & ungium, omniumque denique partium ad flavum convertitur cum ingenti detrimento, ac tali, ut ipsimet Icterici in publicum prodire, & ab aliis conspici verecundentur, unde fortè non tam liberè admitti ad suscipiendos sacros ordines concedendum, ut admitti dicit Majol. *lib. 1. de Irregul. cap. 21. num. 2.* nam licet quoad corporis functiones nihil fortassè incommodi afferat, tamen sufficientem causam irregularitati præbere videtur ipsa morbi turpitudo, prætetquam quod ubi sæpius recurrat, majorem morbum portendit; ut Hepatis Scyrrhum, ejusdem refrigerationem, Cachexiam, & Hydropem. Illud tantùm aliquam limitationem exposcit, quòd in Ictero, ut irregularitatem inducere dicatur, requiritur, ut in plerisque aliis morbis; ipsius Icteri gravitas, nempè ut sit universalis, & color sic intensè mutatus, & afferat secum alia symptomata in hoc morbo familiaria; hoc enim pacto major turpitudo, & majus sanitatis incommodum ex eo emergit; aliàs autem si quis leviter suffunderetur, etiamsi hoc illi sæpiusculè contingeret, non tam de facili videretur Irregularitati subjiciendus. 12

Est & alius Icterus, Niger dictus, ad differentiam præcedentis, qui flavus nominatur, in quo ex effusione succi melancholici ad cutim corpus totum nigro colore inficitur, ita ut homo secundùm faciem, & totum corpus adeò naturalem colorem in nigrum mutet, ut ex nigris parentibus natus appareat. Hic morbus vitio Lienis contingit; nam quemadmodum bilis redundans in Hepate cum sanguine transmissa ad vesiculam ei appensam relegatur, sic humor niger, & melancholicus transmittitur cum crassiori sanguine ad Lienem; ubi aliquando vel turgens, vel recipi in proprium receptaculum aliquo modo impeditus, per totum corpus effunditur; illudque nigredine inficit. Videtur ergo hic affectus non modò parem supradicto, sed majorem inferre turpitudinem, nisi quòd color niger magis homini familiaris videtur, quàm flavus. Ergo & de hoc Ictero nigro idem dubium, quod de flavo moveri poterit, & eodem modo resolvi, quamvis ego existimo, licet fortè contrarium velit Majol. *ubi supra.*

Movet

14 Movet prætereà idem Majol. dubium de eo, cui Lien exemptus est, credens ex aliquorum traditione Plinii præsertim *lib. 11. cap. 37.* Lienem quibusdam, ut expeditiores ad currendum sint, eximi. Alii crediderunt Lienem saltè inuri posse, eo majorem in molē tollatur, cùm Lien magnificatus levitatem cursûs maximè impediat; ad quod confirmandum addunt, integras interdum Lienis portiones io vulnerans per vulnus exiisse ex Arctæi testimonio *de cur. & sign. Acut. cap. 14.* immò & totum per vulnus exemptum dicebat Plinius *ubi suprà*, quod non videtur inficiati Andr. Laur. *lib. 6. Anatomiæ quæst. 25.* ex hoc quod multa animalia perfecta sine Liene vivant, quin etiam hominum cadavera quondam dissecta sine Liene reperta commemorat, sed usus Lienis tam necessarius est, ut sine ejus opera totus sanguis perpetuò coinquinatus remaneret; præterquam quòd necesse est in extrahendo Liene plurimas venas, infinitasque arterias dilacerari, itaque rectè ab Aureliano *lib. 3. Chron. pass. cap. 4.* scriptum est, ex quo Sennert. *Pract. lib. 3. part. 4. cap. seq.* Lienem exscindendum, vel urendum esse voce quidem dictum finisse, non officio completum: In omnem casum illum, cui Lien exemptus esset, adeò morbis obnoxium evadere necesse esset, ut ex hoc tantùm irregularitati facile subjiceretur.

SUMMARIUM.

1. *Renum dolores quam causam præbeant irregularitati.*
2. *Diabetes quid, & quando causet irregularitatem.*
3. *Vrina incontinentia quid, & quando faciat hominem irregularem.*
4. *Vrina incontinentia ex calculo videtur facere hominem irregularem.*
5. *Vesica calculus quam ob causam facere debeat hominem irregularem.*

De Renum, & Vesicæ Urinariæ vitiis.

QUÆSTIO XIII.

IN his partibus nonnulli observari possunt morbi, de quibus, ut de aliis nonnullis, dubitari non absque ratione potest, an irregularitatem inducere debeant, necne, hi sunt Renum dolores Nephritici dicti, & maximè ex calculis provenientes, Diabetes, seu urinæ profluvium, urinæ incontinentia, & vesicæ urinariæ calculus.

1 Dolores ergo Renum acutissimi sunt, & intolerabiles, ex quorum vehementia homo omnino corporis usu privatur, cumque sint ex morbis facilè recurrentibus, dubitari potest, an qui illis obnoxii sont, promoveri debeant, necne; cùmque ex dolore capitis, qui magnus sit, & summoperè hominem angat, videam Canonistas judicare hominem irregularem, videtur mihi non minùs culpari posse dolorem Renum ad hunc effectum ubi & magnus sit, & sæpè recurrat; nisi dicamus Canonistas judicasse dolorem capitis inducere irregularitatem quando non solùm est gravissimus, sed etiam continuus, & nunquam desinit. Majol. *lib. 2. cap. 23.* non verò quando interdum hominem dimittit liberum, licet postmodum recurrat, quamobrem idem fortè dicendum erit de dolore Renum, quando hominem liberum relinquit, licet sæpè recurrat. Sed certè nonnisi multoperè culpandi videntur similes acuti, ac graves dolores etiamsi hominem liberum relinquant, ut sæpè recurrant.

2 Diabetes Renum passio est, in qua potulenta incocta redduntur, onde urina copiosissimè redditur. Dicitur urinæ profluvium, & Hydrops Matulæ, rarus sanè affectus, sed consideratione dignus in hoc negotio, quippè cum afferat secum alia symptomata molestissima, ut febriculam consomptivam sui inextinguibilem, corporis extenuationem, tandemq; mortem. Tametsi ægri otantes per aliquod tempus lecto se non contineant, nisi ingravescente morbo, sed certè ex eo in administratione sacrorum ob necessitatem reddendi urinam, aliquod scandalom, & indecentia imminet; quamobrem ad Canonistas pertinebit determinatè, an ab administratione & à promotione etiam, si non sint promoti, repelli debeant.

Differt urinæ incontinentia à prædicto affectu Diabete dicto, vel urinæ profluvio; in hac enim, 3
hoc est in urinæ incontinentia, urina non multa redditur, sed redditur involuntariè, & contineri ad libitum non potest, ita ut Ægri se ipsos commingant, in illo verò redditur urina copiosissima, sed cum consueto sensu, nec præter voluntatem urinæ incontinentia fieri solet in his, qui vesicæ calculo laborabant, sed ob urinæ acrimoniam, & fit cum sensu, imò cum tristi sensu; sed illa, de qua loquimur, fit ob paralysim, & resolutionem musculi sphincteris vesicæ urinariæ os claodentis, & ob ejusdem refrigerationem, ex qua deperditur sensus. Habet hic affectus dedecus multum, sed quod abscondi utcunque possit; appenditur enim vas tubum retortum habens, quod urinam excipit, in cujus os penis immittitur, & sic evitatur omnis turpitudo, quæ ex eo affectu emanare possit; igitur utrùm hæc turpitudo sit causa sufficiens irregularitatis, & utrùm evitetur sufficienter ea turpitudo, modo prædicto, Canonistis determinandum relinquatur. Majus multò 4
incommodum habet urinæ incontinentia, quæ ex calculo vesicæ fit, ob dolorem enim, & cruciatum in reddenda sæpè sæpius urina non facilè potest vitium celari, itaque neque facilè evitari poterit Irregularitas.

Vesicæ autem calculus molestissima, ac tristissima 5
passio est, ex qua homo perpetuis cruciatibus in urina aliquando per vim, & cum maximo conatu reddendo, aliquando verò coactè, & involuntariè, ut jam dictum est, obnoxius esse solet; ex ea igitur passione causari Irregularitatem non videtur dubitandum, quippè cùm homo liberum corporis usum non habeat, sed inter agendum, quæcunque tandem agat, cogatur urinam, ut dixi, cum dolore, & ardore, & anxietate maxima reddere, unde non solùm habet impedimentum liberi usus corporis, sed etiam turpitudinem, & indecentiam; quamobrem nulla causa est, quin & à promotione, & ab administratione sacrorum arceantur; nisi secus Canonistis visum fuerit determinare.

SUMMARIUM.

1. *Morborum partium genitalium, qui Irregularitati causam dare possunt, enumeratio.*
2. *Vera Gonorrhaa quid, & an faciat Irregularitatis locum.*
3. *Involuntaria pollutio quid, & an faciat locum Irregularitati.*
4. *Pseudogonorrhaa quid.*
5. *Castrati, & Eunuchi respectu Irregularitatis contrahendæ qui veniant dicendi.*
6. *Qui post pubertatem eunuchantur magis habiles ad omnia, quàm qui ante pubertatem, & qui Eunuchi nascuntur minùs quàm cæteri omnes.*
7. *Qui uno Testiculo dotantur non sunt ut cæteri Eunuchi habendi, neq. idcirco Irregularitati sunt obnoxii.*
8. *Virilitas medicaminibus amissa, an faciat locum Irregularitati.*
9. *Herniarum plures species, & quænam videantur posse inducere Irregularitatem.*

10 *Is cui Penis abscissus est, an sit Irregularis, ut in lege veteri.*

11 *Libentiùs videtur dispensandus is, cui Penis est abscissus, quàm ille, cui abscissi fuerunt Testes, aut quicunque Eunuchus.*

12 *Qui cum Glande imperforata nascuntur an, & quando Irregulares fiant, & quando faciliùs dispensari posse videantur.*

13 *Priapismus quid sit, & an irregularem hominem facere debeat.*

14 *Satyriasis quid differat à Priapismo; & cur hominem facere debeat Irregularem, qui dispensari nullo modo possit durante affectu.*

15 *Hermaphroditorum plures species.*

16 *Quidam nascuntur Hermaphroditi, aut tales judicantur, ob latentia virilia, cùm mares sint.*

17 *Hermaphroditi fœminei sexus, & hujusmodi perfectiss. Hermaphroditi descriptio.*

18 *Hermaphroditi omnes Irregulares.*

19 *Hermaphroditus qui penitùs in fœmineo sexu non incalescit, an sit Irregularis.*

20 *Hermaphroditi omnes muliebri animo, ac moribus videntur dotati utplurimum.*

De vitiis Membrorum generationis.

QUÆSTIO XIV.

1 IN his quoque partibus vitia quædam, ac morbi adnotantur, qui Irregularitatem inducunt, aut saltem dubium in ea re excitare possunt; sunt autem præcipui Gonorrhæa vera, vel seminis profluvium, Pollutio involuntaria, Pseudogonorrhæa, vel Gonorrhæa Gallica, Testium defectus, Penis privatio, Glans imperforata, Priapismus, Satyriasis, & quædam alia vitia circa sexum, de quorum nonnullis Canonistæ ne verbum quidem; cùm tamen sint multa consideratione digna.

2 Quoad veram Gonorrhæam, hoc est veri seminis effluvium, certum est in Lege veteri ipsam repulisse ab administratione in templo homines, ut habetur Levit. *cap.* 21. *& seq.* nec injuria, cùm passio sit admodum verecunda, & periculo non vacet, ex ea enim homo, si diu perseveret, in Tabem, seu Marasmum incidit. Est autem hæc passio involuntarium veri seminis profluvium absque Penis erectione, & absq; prævia venerearum rerum ulla imaginatione; videtur igitur, quòd licet turpitudo ab ea emanans non sit patens, sed facilè celari possit, indecentia tamen ab ea proveniens sufficiens esse debeat ad inducendam irregularitatem, cùm respiciat sacramentorum irreverentiam; non obstante quod semen involuntariè effluat, & absque ulla delectatione. Nota autem quod, ut diximus, duplex est Gonorrhæa, vera scilicet de qua locuti sumus, & falsa. Pseudogonorrhæa vocata, nempè Gonorrhæa Gallica, de qua inferiùs, majoremque turpitudinem esse ex parte prioris, & majorem etiam irreverentiam importare illã, quàm posteriorem, non obstante quòd hæc posterior ex Gallici morbi seminiis utplurimum proveniat; & ratio est, quia in vera Gonorrhæa ipsissimum semen genitale effluit, & licet utplurimum absque delectatione effluat, quandoque etiam non omni sensu delectationis privatur, quod quidem turpissimum est, & omni indecentia concomitatum. At in falsa Gonorrhæa non verum semen, sed materia quædam serosa, aut alterius conditionis interdum genitali semini non absimilis expurgatur, sed semper absque ulla venerea delectatione.

3 Sed adhuc majus multò dedecus inducitur ex involuntaria pollutione: nam quidam minima ex causa & dormientes, & vigilantes, ut ex solo aspectu pulchræ mulieris, vel lascivientis hominis, vel Bruti polluuntur, quæ passio in hoc à vera Gonorrhæa differt, quod in Gonorrhæa vera nullus est, aut saltem modicus, neque perpetuus delectationis sensus, neque penis erectio; at in pollutione involuntaria semen ejicitur cùm consueta voluptate, & Pene erecto non aliàs quàm cum data opera in celebranda venere emittitur. Jamque nonnullos huic passioni obnoxios & ego ipse non semel vidi, & indies ab aliis Medicis alii observantur, de iisque aliàs *lib. 2. de morb. Hypochondr. cap.* 12. mentionem habui, ubi loci aliquos me vidisse memoravi, qui simplici lascivæ mulieris aspectu, aut sermonis lascivi auditu, vel ex inspectione brutorum inter se coëuntium, quinimò interdum ex suppositorii, vel clysteris receptione pollutionem patiebantur, hæc ex seminis acutie, aut partium debilitatatum secundum retentricem, vel ex utraque causa juncta, tamen valida imaginatione proveniunt: ac de his quidem quod nec promoveri debeant, nec promoti ministrare, dubio non esse locum existimo.

Pseudogonorrhæa est, ut dixi, profluvium cujusdam materiæ seminali interdum similis, facta à prava qualitate per contagium introducta in ipsis vasis seminariis, & quia de ea verba facienda iterum sunt, cum de morbo Gallico differendum erit, pro nunc nihil addam, sed illud tantum repetam differre hanc à vera Gonorrhæa per ea, quæ jam de utraque supra dixi. 4

Testium defectus continet Castratorum, Eunuchorum, & similium species omnes, de quibus sermonem instituere paro. Ad hunc igitur effectum Castratos, & Eunuchos eos omnes vocandos censeo, qui naturali usu Testium privantur, hoc est virtute generativa, & virilitate, sive id per castrationem, sive per attritionem, sive per contabefactionem eorum fiat, atque id ipsum sive à Natura, sive ab Arte, sive ex accidenti contingat; & ulterius sive omnino deficiant, sive tã exigui sint, ut nulli usui esse possint, sive etiam situm suum non servent. Hi ergo omnes eodem Irregularitatis vinculo obstringuntur, Majol. *lib.* 1. *cap.* [illegible] *num.* 1. atque id duplici ex causa. Prima ob defectum membrorum, secunda quod evirati sint, & naturam induant muliebrem, ut aliàs diximus, & ad hoc argumentum repetit Majol. ubi mox, *num.* 2. 5

Notandum autem, quod hæc naturæ mutatio in muliebrem magis prædominatur in his, qui ante pubertatem eunuchantur, quam in illis, qui eunuchantur post pubertatem, jam enim transacta pubertate calor partibus communicatus est, qui ad virilitatem hominem disponit, quod non potuit succedere ante pubertatem. Quinimò qui tales nascuntur multo magis muliebri naturæ accedunt, quam qui castrantur; & tales quidem omnino mulieribus compararem, nec magis habiles ad sacra ministranda judicarem, quam ipsæ sint mulieres, nisi fortè Testibus non omnino priventur; sed reconditos eos in inguinibus habeant, ut nonnullis evenire quotidiana docet experientia. 6

Notandum prætereà, quod ea, quæ de inhabilitate, & de naturæ mutatione in muliebrem dicuntur, locum non habent in iis, qui uno tantum teste dotantur, dummodo, si hoc à natura sit, servet debitam magnitudinem & situm; nam experientia constat viros nonnullos virtute, & rerum gerendarum solertia, & sanctitate conspicuos cum uno teste natos; ut de Cotta, & Sylla, *ex l. Qui cum uno Testiculo, ff. de re militari*, dixi aliàs *lib. 2. harum Quæst. tit. 3. quæst. 6. num.* 4. & Eminentissimum Principem, ac Dominum meum singulari prudentia, ac morum suavitate, omnique virtute conspicuum, cum uno Teste natum tractavi; ex quibus clarè patet unius testiculi 7

privationem nec naturam in muliebrem immutare, nec mores deteriores efficere, nec quicquam de virilitate demere; id enim sibi voluit *cit. l. Qui cum uno Testiculo*, dum natos uno testiculo, vel etiam uno exciso non prohibet militare. Si ergo ullo modo Irregularitas habebit locum in iis, qui uno testiculo dotantur, certè ea ob membri tantum privationem habebit locum, & erit omni facilitate dispensabilis, fortè etiam dispensatione non egere Canonistæ commemoratis causis judicabunt, quibus ea res releganda. Certum autem est, talem membri privationem nullum corporis usum impedire, nec turpitudinem aliquam inferre, aut si quam infert, facillimè occultari, neque naturam in muliebrem immutare.

8 Quoniam verò virilitas non solum ex privatione Testium adimitur, sed etiam medicaminibus, dubitari contingit, an hi quoque ut alii castrati irregulares sint: nam de Origine narrant, & refertur ab eodem Majol. *ibid. num. eod.* quod adhibita testibus nescio qua herba, virilitate privaverit; & Medici ipsi nonnulla medicamina ad id proponunt, quibus testes contabescant. Sed advertendum quod hujusmodi remedia, si ante pubertatem admoveantur, possunt suum effectum utcunque sortiri, sed si post pubertatem, & maximè post provectam ætatem, suo effectu omnino frustrantur; idcirco quid de Origene dicendum sit, hinc patere potest, nimirum ipsum potiùs ferro, quam aliquo medicamine se virilitate privasse. Ad dubium videtur dicendum, quod ubi virilitate etiam per medicamina quis privetur, & vigorem naturalem amittat, & in muliebrem naturam abeat, videtur eandem irregularitatem habere, quam alii.

9 Verum quia in Oscheo, seu Scroto, & Testium receptaculo fiunt herniæ, de his quoque aliquid dicendum, eæ quidem plurium specierum sunt, atque interdum ad eam magnitudinem deveniunt, ut homines cogantur subligabulis tumens scrotum sustentare; sed intestinalis Hernia majorem multo in modum, quam aliæ, plerumque excrescit, omnia enim intestina in scrotum decidunt, ex quo non modo insignis turpitudo, sed maximum incommodum in libero corporis usu emanat. Quin etiam hujusmodi herniosi obnoxii sunt ex improviso interdum doloribus colicis, & iliacis, seu volvulo; quamobrem determinandum erit, an irregulares sint, & an aliqua dispensatione, vel nulla digni.

10 Quid sentiendum sit de eo, cui Veretrum, seu Penis abscissus est, videbatur determinatum per Legem veterem Deuteronom. *cap. 23. vers. 1.* ubi hominem Veretro abscisso non alias, quam Eunochos ab Ecclesiæ ingressu Deus prohibuit, cum tamen multa, quæ in lege veteri circa id determinantur, in nova non habeant locum, videndum an & hoc ex iis sit; nam si quidem non alia ex causa tales à promotione, & administratione sacrorum deheant eliminari, nisi quia membru privantur, hoc benè procederet, cum tamen hoc neque ullum corporis usum impediat, & si quam turpitudinem habeat, facilè contegi possit; quoad reliqua autem non videntur ii, quibus abscissus Penis est, debere pari passu cum Eunuchis ambulare; nam Eunuchi mutant naturam virilem in muliebrem, & mores acquirunt deteriores, non sic autem evenit de iis, quibus Veretrum abscissum est, nam & retinent virilem vigorem, & pristinos mores in nihilo deteriorem conditionem sortitos. Sed quomodocunque sit, certum est, ob talem membri privationem non esse omnino ab irregularitate hujusmodi homines immunes,
sed facilè dispensari posse, & si quid mihi pronuntiare 11
circa hoc liceret, libentius, & minori multo cum difficultate dispensarem cum hoc, quam cum cujuscunque generis Eunuchis.

Sed præter hoc vitium sive naturale sit, sive accidentale, aliud in ipso veretro adnotatur, cujus aliqua consideratio habenda est, illud autem est Glans imperforata; siquidem nonnulli nascuntur cum penè
nullo foramine pervio; hi, si quam aliam viam na- 12
tura sibi non comparent, ad urinam expellendam in ipso vitæ primordio pereunt; sed in aliquibus natura aliam sibi viam parat, aperiendo orificium aliquod vel in ipso medio, vel ad veretri radices, vel sub testibus in Perinæo, vel in inguinibus, vel alibi; & quia apparet id non evenire absque multa turpitudine, dubium insurgere potest, an tales irregulares sint, & dispensatione indigeant, necne; illud controverti non potest, neque usum corporis fieri deteriorem, neque difficulter hujusmodi turpitudinem tegi posse, nisi urina absque sensu redderetur, & cogerentur hujusmodi homines se ipsos urina conspurcare etiam nolentes, tunc enim major insurgeret turpitudo, & non modica indecentia inter celebrandum, si fortè fortuna tunc temporis, ut facilè fieri potest, seipsos commingerent.

Denique turpissimus quidam affectus aliquando solet nonnullos molestare, qui duplex est, unus, qui
Priapismos vocari solet, alter qui satyriasis. In Pria- 13
pismo Penis semper erectus manet, nulla interim venereorum appetentia sese prodente; ita ut dicatur Penis erectio involuntaria, hoc est absque proclivi-
tate in venerem. In satyriasi Penis erectio indesi- 14
nens, & indesinens etiam, & inexplebilis venereorum appetentia; in quibus affectibus cum concurrat maxima turpitudo, ac summa indecentia, non dubium est, quod iis detenti neque promovendi sint, neque administrare permittendi; cum tamen satyriasis sit multò magis turpis affectio, & reverentia, quæ sacris debetur, tantoperè in hac lædatur, non dubium est, quin multo minùs dispensabili Irregularitati hominem subjiciat, quam Priapismus; licet facilè mihi persuadeam durante affectu nullam dispensationem fortè in his habere locum, quod ut cætera ad hoc negotium pertinentia Canonistæ determinare poterunt.

Circa sexum etiam nonnulla animadvertenda, cumque vitia hujusmodi constituant omnes species Hermaphroditorum, de his specialiter agendum; de quibus tamen singulis copiosius egi *libro 7. præcedenti harum quæst. tit. 1. quæst. 8. per totam*; sed hic ea, quæ inibi longioribus recensui, brevioribus transigam, ea tantum attingens, quæ ad hoc Irregularitatis argumentum, pertinere cognoscam. Dixi autem, Hermaphroditorum plures dari species, nam quosdam Hermaphroditos verè nasci constat, hosque vel utrumque sexum, vel neutrum
habere conspicimus, ita ut cujus sexus sint non fa- 15
cilè cognosci possit. Sed Priorum tamen aliquos in alterutro valere constat, quosdam in utroque,
quosdam in neutro. Verùm aliqui non apparent 16
nasci Hermaphroditi, & Hermaphroditi certè non sunt, sed cum mares sint ob latentia virilia intra pubem pro fœminis judicantur, sed pubertate instante virilia extra pubem exerunt, & ex fœminis in mares evadere dicuntur.

Contra alii verè fœminei sexus sunt, sed puberta- 17
tem egressi, & maximè si veneris stimulis agitentur, membrum Peni simillimum exerunt, quod nisi intralescant, in actu venereo occultatur; incalescentibus autem illis in coitu, erigitur, & in aliquibus durities,

& magni-

& magnitudine Penem æmulans membrum emittunt, quo eorum nonnulli alias fœminas calcare valent; Talem ego Hermaphroditum hisce diebus curiosius observavi una cum D. Nicolao Latchè Chirurgorum urbis primario, ac doctissimo, quem ad hunc effectum convocavi. Scortum erat cui nomen Elisabetha non illiberali forma, ætatis quadraginta circiter annorum, habitu carnoso, ac succi pleno, crassiuscula voce, gestusque & animi virilis, ac in masculos propensa. Uterum ejusque partes optimè conformatas habebat, ejusque labris diductis nihil omninò in conspectum se dabat, nisi naturalis partium constitutio, prout fœminas decet. Sed cum in venerem protritabatur in ima parte vulvæ propè perineum veluti tuberculus eminebat, qui incalescente jam magis muliere in membrum excrescebat quatuor transversorum digitorum longum, pollicaris crassitudinis, glandem habens molliusculam, sed præputio detectam, & imperforatam, ejus tamen duritiei membrum erat, ut nullum virile membrum tam durum heri posse credam; in cujus radice duo glandosa corpora prædictus D. Nicolaus observavit, testes imitantia, magnitudineque Gallorum testes æquantia. Scimus autem certò certius eandem meretricem juvenculas solitam esse constuprare, quas non alias quam vir aliquis adamabat: erat autem patria Urbinas. Sed hic Hermaphroditus erat perfectus; aliæ fœminæ nimtam frequenter conspiciuntur tam benè constitutæ in masculino sexu, sed aliquando habent quandam excrescentem carnem intra uteri labra Penem imitantem quidem, sed neque ea duritie, neque ea magnitudine, neque ullis testibus dotatam; licet, ut alias ex Avicenna, sive nescio qua alio Arabe dixi, per eam spermatizent, quod difficulter admittendum.

18 De nimmibus autem his differenter Canonistæ pronuntiarunt, quod sint Irregulares, Silvestr. n. *Corpore vitiatus num. 5.* & dixi ex Majolo ibi, & ex Hort. Fernand. *in exam Theol. Moral. part. 2. cap. 10.*

19 §. 7. *interrogat.* 5 Sed dubium movebant de eo Hermaphrodito, qui in virili sexu incalescit, & fœmineum muliebrem, & nullus usus fortitur, an ut alii irregularis sit existimandus, nam, ut addebam, deformitas in hoc vel nulla, vel modica, nec major quam si leviter in alia parte corporis esset læsus, imo minor, ac facilè occultabilis; adde quod si quæ Irregularitas ex scandalo, & indecentia inde incurri deberet, ea quidem omnino cessare videtur ex frustrato sexus fœminei qualicunque usu; nam ubi tantisper per illum inc lesceret, non esset dubio locus. Navarr. *ubi suprà c. 27. n. 203. versi 5 dico.* Nisi ergo illa sit, quod mox subjungam, nun tam gratis hi videntur irregulares pronuntiandi, qui nullo modo in sexu fœmineo in-

20 calescunt, aut saltem facillimè dispensandi. Verumenimvero illud obesse potest, quod etiam hi ipsi Hermaphroditi, licet minus quam alii, ut cæteri omnes videntur à virilitate deficere, & naturæ muliebri accedere; quin & moribus non adeò viro dignis dotantur, ut in quibusdam adnotavimus, qui vel ipsa facie, ac voce muliebrem naturam præseferunt, animoque demisso, ac fœmineo existunt.

SUMMARIUM.

1 *Defluvium Capillorum duplex, & quodnam faciat hominem Irregularem.*
2 *Lepra, & Alopecia sunt superficialis carnis corruptio.*
3 *Scrophula quid sint, & an faciant hominem Irregularem.*
4 *Gula tumor duplex, & quandonam inducere debeat Irregularitatem.*
5 *Gibbosi non prohibentur promoveri, nisi magnam habeant deformitatem, aut debilitatem.*
6 *Gibbositatis species tres.*
7 *In quanam gibbositate maior insit, aut minor deformitas, & in quanam majus, aut minus sit sanitatis detrimentum, & in qua facilius, aut difficilius sit dispensandum.*
8 *Gibbi prima species, nempe q, in quibus Tumor in dorso apparet, videntur habere formam contra naturam, cum proni in terram sint, contra formam hominis, quæ erecta est.*

De externarum partium vitiis, & primò de vitiis Capillorum, cutis, capitis, Colli, spondilium, & vertebrarum.

QUÆSTIO XV.

ABsoluto de internis partibus discursu, ad externas me confero, licet de internis tractantes coacti fuerimus de nonnullis externis loqui; atque à capite incipientes, primò sese offerunt capilli, qui patiuntur defluvium, non sine hominis dedecore, si aliàs ex culpa alicujus majoris morbi id eveniat; nam si ex naturali intemperie calida, & sicca vel etiam aliquo morbo, qui secum turpitudinem non habeat, neque scandalum excitet, fiat, & calvities indicatur, nihil habet consideratione dignum, quod ad Irregularitatem pertineat. Verumenimverò ex duplici morbo, & utroque quidem turpi aliquando capilli omnino defluunt, nempè ex Alopecia, quæ 1 vulgò Tinea dicitur, & ex Lue venerea. Differt autem calvitium ab hoc defluvio capillorum, quia Calvitium occupat tantum Bregma, vel Sinciput, & verticem, at hoc defluvium omnes partes capillis denudat, sed in defluvio ex morbo Gallico non solùm capitis Pili defluunt, sed & cilia, & supercilia, & quicunque Pili in quavis corporis parte emergunt: in defluvio ex Alopecia universim tantùm capitis capilli decidunt. Consequens ergo est quòd defluvium capillorum ex alterutrius morbi prælicti culpa faciat irregularem, item ob scandalum minus fortè dispensabile sit defluvium ex morbo Gallico, quàm ex Alopecia. Alopecia autem, cujus species Ophiasis est, turpis quidem est morbus, & hominem maximè dehonestat, insuperque habet secum conjunctum contagium, est enim ex genere lepræ, ut elicitur ex Levitico *cap. 19. vers. 42.* & est quædam particularis 2 capitis Lepra, utraq; enim est superficialis corruptio carnis Arist. Probl. 20. *p.* 10. ex Jurisconsultis *Gloss. in cap. voluissent, de Pœnitent.* faciet ergo Alopecia hominem non minus quàm Lepra, irregularem; quemadmodum & alii nonnulli morbi formam faciei deturpantes vel solam, vel cum aliis membris, ut omnes hi sunt, quorum nomina tantùm percurram, nempè Impetigo, Myrmecia, Leucæ, Morphea, Albaras, Lichen, Papulæ, Volatica, Mentagra, Vitiligo, & id genus alii; quia id commune habent, quod ad rem nostram appositè facit, quòd deturpant caput, & faciem, absque eo quod turpitudo occultari possit, quod contagiosi sint, & quòd sint Lepræ affines morbi, & in Lepram utplurimum degenereut.

Scrophulæ, quæ & strumæ, contagiosus morbus 3 & ipsæ sunt, & collum maximopere (licet & aliàs interdum partes) deturpant. Tumores sunt in collo, ut dixi, sub axillis, in inguinibus, alibiq; pullulantes; sed ad rem nostram ii tantùm in considerationem veniunt, qui in collo apparent, curatu summoperè difficiles, & vestigium semper, quandocunque curentur, turpe relinquentes, ex cicatricibus in illis curatis causticis (quæ maximè expetunt) relictis. Modò si morbus, qui & deformitatem insignem affert, & contagiosus est facit hominem Irregularem Majol. *lib. 2. cap. 19 subnu. 2.* certum est scrophulas

facilè Irregularitatem inducere. Quibus tamen non obstantibus videretur dicendum, strophulas, ubi sanatæ sint, neque iam promptè contagio communicari, ut utraque, vel alterutra causa sufficiens videatur ad Irregularitatem inducendam; certè quoad deformitatem nunquam tam patens est, quin contegi aliquo modo possit, & quoad contagium certum est, eas non esse communicabiles à quibusvis in quasvis personas, sed à provectioribus ad minùs projectas, & hoc etiã admodum de rarò; saltem promptissimè, si quæ Irregularitas ex iis emergat, dispensari cum hujusmodi personis poterit.

In gula porrò tumor interdum excitatur magnitu-
4 dine insignis ex frigida materia eo loci decurrente, vel ex gibbositate, & vitio vertebrarum ipsius colli, quod non sine notabili deformitate fit, quæ videretur sufficiens ad Irregularitatem inducendam. Vocatur autem Tumor ille Græco nomine Bronchocæle, à Latinis Hydrops Gutturis, à Barbaris Bocium Gulæ; & differt quidem maximopere ab eo tumore, quem ex vitio vertebratum fieri dixi, quamobrem hic eo nomine non insignitur, certè in illo minus multò incommodum est, in hoc multò majus, sed deformitas & incommodum ab illo emanans (nisi monstrosæ magnitudinis esset) non tanti facienda, ut non facilè possit cum iis ab Episcopo dispensari. Hujusmodi tumoribus (ut hoc obiter dicam) Allobroges, & in Alpibus degentes, & quidam Hispani, aliique nonnulli populi ex affluxu humorum crassorum, crudorum, ac frigidissimorum ob potum aquarum crudarum, & frigidissimarum infestari solent, unde illud Juvenalis sat.. aliàs à mẽ adductum.

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus?

Contra autem evenit in iis, qui tumorem in collo patiuntur ex subluxatione, & vitio vertebrarum, nam & deformitas major, ut dixi, & majus sanitatis incommodum, de his Hippoc. *in lib. de Artic.* hi enim majorem causam Irregularitatis habere videntur, & minùs facilè idcircò videntur dispensandi, quia gibbi semper permanent, ex quo deformitas augetur.

5 De Gibbosis autem nonnulla peculiariter dicenda, licet enim Canonistæ absolutè dicant, Gibbosos à promotione ad sacra, & ab eorum administratione non repelli, nisi sit nimia deformitas, vel debilitas. Silvestr. *in verbo corpor. vitiat. num. 5.* ad majorem tamen cautelam sciendum ex Medicis est, Gibbositatis plures esse differentias, de quibus inter modernos Daniel. Sennertus *lib. 2. Pract. part. 2. cap. 21.*
6 Tres præcipuæ tamen recensentur. Prima cum vertebræ luxantur ad exteriora, ex quatum luxatione tumor in dorso apparet, & hæc proprio nomine dicitur Gibbositas, & eam patientes, Gibbi; Græcè Cyrtosis dicitur, cybosis, & ybosis. Secunda fit cum vertebræ luxantur versùs anteriora; & in dorso cavitas apparet, tumor autem sese prodit in pectore circa sternum; hæc gibbositas dicitur, Repanditas, Recurvitas, & Gibbositas ad anteriora; Græcè Lordosis appellatur; Ægri verò Repandi, & Recurvi. Tertia est cum in alterutrum latus vertebræ luxantur, dicitur que Græcè scholiosis;
7 Latinè obliquatio, & Tortuositas. Ægri verò obliqui, & Tortuosi. In singulis sua inest deformitas, major tamen, aut minor respectu magnitudinis tumoris, & respectu loci, nam minor est in tertia specie, major in prima, maxima in secunda; itaque si cum aliquo dispensari debeat respectu deformitatis, faciliùs fiet in Gibbosis tertiæ speciei; difficiliùs in prima, difficillimè in secunda. Quinimmò etiam respectu incommodi sanitatis, & impedimenti liberi usus corporis, & debilitatis faciliùs dispensari potest in tertia specie, quàm in prima, faciliùs in prima, quàm in secunda, non obstante eo, quod dicit Majol. *lib. 1. cap. 19.* circa deformitatem, quæ major ex ipso est in prima specie ob id, quòd sit contra hominis figuram, quia ex hac gibbositate pronus in terram stare cogitur, cùm homo erectus à Deo creatus sit, certum tamen est multò majus sanitatis incommodum fieri in secunda; & hujusmodi gibbosos magis debiles esse, & brevioris vitæ ob id, quod internæ partes spirituales mirum in modum à luxatione ad interna vexantur, & quoad deformitatem magis proculdubio conspicua est in secunda specie, quàm in prima.

SUMMARIUM.

1 *Cicatrices faciei, & Maculæ quandò faciant Hominem irregularem.*
2 *In cicatricibus quænam sint consideranda ad effectum, ut Irregularitatem caussent.*
3 *Cicatricum magnitudo consideranda secundum omnes dimensiones.*
4 *Cicatricum inæqualitas respectu quarum rerum consideranda ad hunc effectum.*
5 *Cicatricum Color quomodo eas faciat magis deformes.*
6 *Quænam partium Cicatrices sint magis deformes & num. sequenti.*
8 *Maculæ quid sint, & quando præbeant causam irregularitati.*
9 *Maculæ contractæ à nativitate sunt incurabiles, & quandò faciant hominem irregularem.*

De faciei, & conspicuarum partium Cicatricibus, Maculis, & defœdationibus.

QUÆSTIO XVI.

Cicatrices, Maculæ, Stigmata, & id genus aliæ defœdationes ad pulchritudinem pertinentes cum faciem deturpant non levem Irregularitati causam præbent, & licet fortè in ea re decidenda, nempè utrum quis ex aliqua ejusmodi causa irregularis censendus sit, necne, intret utplurimum Ecclesiastici judicis arbitrium, non desistam tamen de iis nonnulla addere, secundùm quæ judicis arbitrium regulari debeat. Itaque de Cicatricibus primò dico, quòd tametsi quæcunque cicatrix in facie, dummodò alicujus considerationis sit, faciat hominem irregularem ob turpitudinem, quam inducit; ex qua scandalum etiam emergit, tamen cum una majorem turpitudinem, & consequenter majus scandalum inducere possit, majorem & causam, & minus dispensabilem Irregularitati præbebit, quàm alia.

Itaque in Cicatricibus nonnulla consideranda, 2
quæ ipsa magis, aut minùs deformes faciunt, nempè magnitudo, inæqualitas, color, & pars cicatrizata, vel cicatrice affecta. Quoad magnitudinem igitur 3
dubio nequaquam locus est, quòd quantò major Cicatrix est, eò majorem causam Irregularitati præbet, considerata magnitudine secundùm omnes dimensiones, hoc est secundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem, quo enim magis longæ, magis latæ, aut magis profundæ, vel elevatæ, eo magis turpes cæteris paribus judicandæ; sed etiam respectu prædictarum dimensionum una est magis turpis, quàm alia, unde magis vituperanda in cicatrice profunditas, quàm latitudo, aut longitudo, & magis latitudo, quàm longitudo, comparatis tamen inter se harum dimensionem excessibus.

Eadem ratio inæqualitatis habenda, nam quò magis inæqualis cicatrix est, eò magis turpis judicanda, 4
& sic

& sic homo majorem caussam Irregularitatis incurrit; sed & ipsa inæqualitas respectu plurium rerum consideranda, ut dixi alias *lib. 5. tit. 2. q. 5. num. 23. & seqq.* tum magis tortuosæ respectu profunditatis, & eminentiæ non æqualiter profundæ, aut eminentes, angulosæ, aut in serra modum obductæ, callum inæqualitatem habentes magis omnino deformes sunt, quàm rectæ, æqualiter profundæ, & æqualites eminentes, obtusæ, & contrarias qualitates habentes, & idcircò magis dispensabiles sunt his cicatricibus affecti, quàm superioribus.

5 Color quoq; in Cicatricibus consideratur, quantò magis enim cicatrix à naturali colore recedit magis deformis judicanda, quia cæteris paribus magis pulchritudini officit, & sic luteæ, lividæ, nigræ, & id genus aliæ magis fœdæ, & magis hominem deformant.

6 Quoad partes autem non omni difficultate caret, cujusnam faciei partis cicatrix magis deformis sit censenda, sed ante monendum, non esse aliquod dubium, quod magis deformis censenda sit Cicatrix, quæ non simplicem unam partem occupat, quàm quæ duplicem, aut triplicem cæteris paribus; unde magis deformis censenda Cicatrix, quæ Nasum simul & genas defœdat, quàm quæ Nasum solùm, & sic de cæteris. Fortun. Fidel. *lib. 2. Relat. Medic. cap. 1.* Cicatricum deformitates sic descripsit, voluit enim deformissimam Cicatricem esse in Naso, secundo loco in Malis, tertio in buccis, nisi contegi pilis Mystacium possit, quarto in labiis, quinto in oculis, sexto in fronte, ultimo in auribus; addamus nos eam, quæ in mento apparet; insuperque eam, quæ in gula & collo, si celari non possit, & insignis sit, aut alias conspicua, ut cicatrices sunt, quæ Scrophulæ excisæ, aut inustæ relinquere consueverunt.

7 Sed non facilè in his communi calculo consentientes Doctores habebit Fortunatus; nam sicuti facilè illi concedi potest omnium deformissimam esse cicatricem in Naso, sic non facilè concedet aliquis fœdiorem esse cicatricem in Malis, quàm in oculis; nam quæ in oculis est, ultrà cicatricis deformitatem, necesse est etiam ut visionem lædat, unde deformitas augetur; imò neque magis conspicuam putabit quisquis sit, cicatricem in malis, quàm in oculis, cum Oculi illico suo splendore sese intuentibus prodant; unde & illico, si quid habent vitium, aut deformitatem facilè, ac promptissimè eam manifestant & facilius multo, ac promptius, quam Malæ faciant, quæ tamen magis locum habebunt respectu cicatricum buccarum, & Labiorum, quas etiam ille cicatricibus oculorum magis deformes facit; nisi fortè dicamus, Fortunatum non de Cicatrice totius oculi intellexisse, sed de Palpebris superioribus, aut inferioribus.

8 Verumenimverò cicatrices nón solùm cæteris paribus sunt magis deformes in una parte; quam in alia, sed etiam cæteris non paribus; exempli gratia majorem deformitatem secum habebit cicatrix parva in Naso, etiamsi nullo alio nomine turpis sit, quam cicatrix magna in Auribus, aut in mento, etiam si aliis nominibus turpis esset, & sic de cæteris: itaque & in oculis parva cicatrix (parva inquam, sed consideratione digna) majorem deformitatem habebit etiamsi minor sit, quam cicatrix Malarum, aut Buccarum, aut Menti ob commemoratas caussas.

9 Maculæ sunt cutis vitia ipsius naturalem colorem defœdantia, quæ pulchritudini faciei maximè obsunt, si insignes sint, & notabilis magnitudinis, coloremque habeant non laudabilem, ut ex rubro nigricantem, aut omnino nigrum, aut lividum, aut id genus alium; & ipsæ quoque pro parte, quam occupant magis, aut minus deformes sunt, eaque ex causa majorem, aut minorem caussam Irregularitatis habent; tanto autem magis turpes, quanto magis à Natura alienum colorem sortiuntur. Fiunt hujusmodi maculæ aliquando ex superabundantia humorum melancholicorum, & ex adustis etiam humoribus, sed rarius; in plurimum à nativitate pullulant, quas plerique Philosophi, & vulgus hominum ad extranearum rerum appetitum Gravidarum refert, unde vocantur Maculæ hujusmodi *le voglie*, nam si gravida Mulier (ita ratiocinatur) appetitu alicujus rei impulsa, cujus desiderium explere non possit, manum ad aliquam partem admoverit, ex vi, & vehementia imaginationis signatur, inquiunt, fœtus in ea parte, quæ correspondet parti à gravida parente contacta. Quomodocunque sit, ejusmodi maculæ incurabiles omnino sunt, contra verò quæ ex humorum vitio fiunt, curabiles existunt, nam & aliquando ex se evanescunt. In his omnibus dispensationis intrat proculdubio arbitrium, quod regulari debet, pro majori deformitate, quam similes maculæ afferre solent; quæ deformitas major, aut minor censenda ex partis, quam occupant, sito ex ipsarum magnitudine, & ex majori, aut minori coloris fœditate.

SUMMARIUM.

1 *Brachia curta, ac insigniter brevia an sint sufficiens caussa irregularitatis.*

2 *Brachia attracta, & contorta quandonam faciant locum Irregularitati.*

3 *Manuum, & digitorum vitia, qualia, & quando Irregularitati caussam præbeant.*

4 *Pedum, eorumque digitorum vitia, qualia, & quando censeantur præbere caussam Irregularitati.*

De vitiis Brachiorum, Pedum, & Manuum, ac Digitorum.

QUÆSTIO XVII.

Brachia aliqui tam brevia, & curta à Natura sortiti sunt, ut insignem ex hoc deformitatem præseferant, licet aliàs nulli impedimento sit eorum brevitas nulli actioni naturali per ipsa faciendæ; & cùm totum brachium pars sit adeò ad actiones necessaria, & maxime conspicua, non carebit omni dubio, utrum habentes brachia insigniter curta, ac ita brevia, ut non omnes actiones liberè exercere possint, promoveri debeant, necne; quod dubium tanto magis urgebit cùm simul cum brevitate jungitur eorum tortuositas, ut plerumque fit. ac videretur dicendum, quod quandoque sola brevitas brachiorum impedimento non est ulli actioni, nec tortuositati est adjuncta, non videri sufficientem caussam irregularitati præbere posse, aut saltem si qua caussa est, dispensari facilè posse. Contra verò si non liberè actiones suas quis ob brevitatem exercere possit, aut si tortuositas adsit notabilis, tunc alterutram ex his caussis, & multo magis utramque simul majorem caussam Irregularitati præbere. 1

Retracta, seu attracta, vel contracta brachia qui habet, ad liberum usum impedita ea sortitur, unde patens inde emergit Irregularitatis caussa, atque ejus gravitatis, ut nullam dispensationem admittat; quod non minùs habere locum credendum in eo, qui eadem brachia tremula habet, & paralytica, unde rectè à Canonistis determinatum est, hos & à promotione, & ab administratione repelli. Majol. *lib. 1. cap. 14. num. 9.* 2

3 Manus proinde si desitiant ambæ, vel alterutra, si obtortæ sint, si ad actiones quoquomodo impeditæ, si tremulæ, ita ut non tuto ministrare possint, Irregularitatem inducunt indispensabilem, sed quia manuum usus potissimum in digitis est, ut patet, & firmat Gal. *lib.*1. *de usu Part. cap.*10. de digitis peculiarius agendum. Eorum certè non æqualis est utilitas, ut longioribus demonstravi *lib.*5. *harum Quæst. tit.*3. *quæst.* 6. nam omnium summa utilitas in apprehensione, & retentione, sed in quibusvis actionibus major utilitas Pollicis, & Indicis, unde in celebrando etiam tanta necessitas utriusque est, ut eorum carentia Irregularitatem inducat apud Canonistas irremediabilem, cæterorum nequaquam Majol. *lib.*1. *cap.*14. *num.*12. Barbos. *in collect. DD. lib.*1. *tit.*20. *cap.*6. *n.*3. tametsi non esset extra Irregularitatem is, qui pollicem, & indicem haberet, cæteris autem tribus digitis careret, cum maxima, & conspicua, neque occultabilis inde turpitudo emanaret: sinistræ etiam & dextræ manus impar utilitas est, ut omnes norunt; major enim ex parte dextræ, quàm sinistræ, & eadem imparitas observatur in digitis, quia major necessitas digitorum dextræ, quàm sinistræ; unde si ulla difficultas intervenire debeat in promovendo, certè major erit in eo, qui manu dextra, ejusque digitis, quàm in eo, qui sinistra ejusve digitis sit læsus. Majol. *ibid. num.* 11.

4 Pedes contorti, qui ad intra, vel ad extra notabiliter respiciunt, notabilem deformitatem secum habent, & in libero incessu impedimentum, quod tamen majus est si ad intra, quàm si ad extra contorqueantur, unde videndum, an sufficientem caussam Irregularitatis habeant. Pedum autem digiti licet aliquam apprehensionem habeant ad similitudinem digitorum manuum, tamen non ad hoc sunt principaliter à natura fabricati, sed tantùm ad corporis statis stabilimentum, ut faciliùs homo erectus stare posset; quamobrem in eorum deperditione totali, circumscripta aliquali depravatione motus progressivi, sola deformitas emergit, quæ tamen aptis calceamentis occultari potest, unde ea de re non præbet eorum privatio sufficientem Irregularitatis caussam Navar. *lib.* 5. *Cons.* 67. *per totum.*

SUMMARIUM.

1 *Crura quæ partes sint, & quænam vitia eorum faciant hominem irregularem.*

2 *Claudicationis multæ species, & quænam majorem, aut minorem turpitudinem, & majus, aut minus incommodum afferant.*

3 *Vari, Valgi seu Vari, Blæsi, & Rhæbi qui, & quinam eorum sint irregulares.*

4 *Claudi, qui non indigent baculo ad ambulandum, non sunt irregulares.*

De Crurum, & Ambulationis vitiis.

QUÆSTIO XVIII.

1 CRura non secus ac brachia morbis quibusdam tentantur, quorum culpa à naturali actione impediuntur, & naturalem formositatem amittunt; si attracta sint, si obtorta, si tumentia, si paralytica, si sensum amiserint, si contabescant, motum corporis vel debilitant, vel depravant, vel auferunt. Dicuntur autem Crura partes à coxa infra, Tibiamque continent, & pedem Gal. *lib. de Inæq. Intemp.* factaque a Natura sunt, ut totum corpus stantibus, aut ambulantibus nobis sustineant, idem Gal. *lib.*2. *de mot. Muscul. c.*7.

Huc pertinent claudicationis species pene omnes; sed antequam ulteriùs progrediamur, admonendum pro Medicis est, claudicationis vocem apud Hippocratem accipi pro simplici debilitate, ac depravatione motus cujuscunque partis, ita ut ex aliquorum nervorum, tendinum, aut capitum musculorum abscissione quis eo modo claudum fieri dicatur, etiamsi non claudicet, sed hæc per transennam dicta sunto.

Species autem claudicandi evariant pro ipsorum crurum, aut partium ea componentium depravatione: distorquentur enim interdum vel ad intra, vel ad extra, vel ad anteriora, vel ad posteriora, licet hoc rarius eveniat. Contrahuntur etiam, & relaxantur ex convulsione, aut paralysi, & ex abscissione nervorum, tendinum, & capitum musculorum, & ex horum uniuscujusque vitio vel immobilia redduntur, vel depravantur, vel debilitantur respectu motus, & aliquando etiam respectu motus, & sensus simul. Quin & ex contabescentia interdum eorum claudicatio contingit, ita enim testatur Hipp. *lib.* 6. *Aphorism.* 50. licet addat claudicare ægros ex eo, quod coxa excidat, unde crus contabescit. Fit etiam claudicatio ex luxatione quorundam ossium; præcipuè verò ex luxatione ad Malleolum contingente, quomodocunque fiat, nempe vel in exteriorem, vel in interiorem partem, unde species claudicationis multiplicantur; neque dubium est, omnem claudicationem habere secum insignem deformitatem, & impedimentum quoad usum membrorum, sed tam deformitatem, quàm impedimentum non esse in singulis ejusdem gravitatis; unde patere debet, quod Irregularitatis caussa major, ubi major deformitas, & majus impedimentum. Utriusque certè cruris, aut utriusque pedis claudicatio majorem absque dubio deformitatem, & majus habet impedimentum. Item major deformitas, majus impedimentum, si claudicatio totius cruris vitio fiat, quam si vitio partis, & major etiam deformitas, & majus impedimentum si fiat vitio partis utilioris, quam si vitio minus utilis. Qui fulcris gressus sustentare cogitur turpius claudicat, quàm qui iis non eget; & qui crurum tantummodo virtute qualitercunque ambulare potest, minus turpiter claudicat, quàm qui inter ambulandum superiorum etiam partium auxilium requirit; & qui corpus ambulans distorquet, aut propè terram illud inclinare cogitur, magis indecenter claudicat, quàm qui nihil eorum facit, & sic de reliquis. Sed inter 3
Claudos connumerantur maximè Vari, & Valgi, seu Vatii, ac Rhæbi, & Blæsi, de quorum nominum acceptione vix constare inter Auctores jam admonui *lib.*2. *tit.*3. *quæst.*12. ubi de hac materia prolixius egi. Illud certum est, Vari nomen pro qualibet depravatione accipi, ut ibi probavi, hoc est, quomodocunque Crus ad aliquam partem inclinet, unde idem importat Varum, ac obtortum. Idem etiam de Valgo, & Vatio usuvenit, sed apud Hippocratem, & Galenum eo loci adductos Vari sunt ii, quibus crura, vel pedes extra sunt obtorti, Varii ii, quibus intro; ac Rhæbos Galenus eos vocavit, qui à natura curvis sunt cruribus, Blæsos eos, qui eorundem imbecillitate laborant; ita ut stare, aut firmiter ambulare non possint. Sed omisso jam de iis, quæ alias loco citato recensui, sermonem habere, ad Irregularitatem redeo, ac dico, quod si Blæsos excipiamus (in quibus certè minor reperitur deformitas, licet par aut majus esse possit ambulationis incommodum) reliquos neque tantam deformitatem præ se ferre, neque tale incommodum ambulationis perpeti, ut ex alterutrius, vel utriusque culpa homines Irregularitate obstringi debeant; unde rectè, ut credo, saltem secundùm plurimum à Navarra 4
*in Manual. sac. cap.*27. *num.* 199. & à Silvestr. *in summ.* 11. Corpore vitiatus, *num.* 5. determinatum est,

Claudos

Claudos, qui non indigent baculo ad ambulandum, non esse irregulares; licet hoc veritatem habeat, si ad ipsam tantùm ambulationem respiciamus, nam aliàs potest tanta esse crurum turpitudo, ut ex hac sola caussa quis irregularis sit judicandus.

In reliquis porrò Claudorum speciebus insigniorem deformitatem, ac magis notabile incommodum in usu membrorum reperiri, & utramque caussam ejus ponderis esse dixerim, ut non absque omni dubio tales ab Irregularitate esse immunes sit pronunciandum, licet universaliter cum talibus facilè dispensari Canonistæ asserant. Illud certum est tantopere differre Varos, cæterosque suprà nominatos à cæteris claudis, ut nonnisi injuria fiat, eos pari passu cum verè claudis quoad Irregularitatem incedere, nam hos quoque ut Majol. tradit *lib.1. cap.18. sub num. 5.* non nisi dispensatos promoveri volunt Canonistæ, cùm tamen, ut dixi, minori deformitati, & minori multò, immò nullo interdum incommodo ambulandi teneantur, quàm verè Claudi. Excipio tamen ab hoc etiam eos, qui pedes obtortos ad intrà habent, & multò magis quàm eos, qui eosdem habent obtortos ad extrà, nam & majorem deformitatem præ se ferunt, & majori incommodo inter ambulandum detinentur, itaque hi, si qui alii ex iis, qui turpiter claudicant, irregulares fortè judicandi Canonistis non secus ac ii, quibus omnes Pedum digiti deficerent.

SUMMARIUM.

1 *Membra principalia superfluentia habent secum maximam deformitatem, & monstruositatem.*
2 *Quadam superflua, & monstrosa si celari possint, an faciant irregularem.*
3 *Insignis monstruositas corporis etiam non apparens Animi monstruositatem denotat.*
4 *Sedigiti quando videantur irregulares.*

De Membris superfluentibus.

QUÆSTIO XIX.

1 GEneralis regula tradi potest in primis, membra principalia superfluentia habere secum maximam turpitudinem, immò monstruositatem, ac talem, ut homines nequaquam dispensari ab irregularitate possint, etiamsi talis monstruositas nullum illis impedimentum afferret: nam ipsa per se monstruositas sufficientissima caussa Irregularitatis est. Abb. *in c.1. de Cler. Ægrot.* ex quo Majol. *lib.1. cap.13. num.1.*

2 Dubitari tantummodo poterat de quibusdam in corpore superfluentibus, & maximè de iis, quæ contegi vestimentis possunt: nascuntur enim homines quidam, qui excrescentias, exempli gratia, carneas insignes habent, ut quidam cui ab humeris caro quædam versus Lumbos, & Renes propendebat in modum Capucii quorundam Religiosorum, quæ tamen illi nullo erat impedimento; jam & alios veluti tertium brachium habuisse constat humeris adnatum, quod licet nulli usui esset, nullum tamen impedimentum afferebat, & vestimentis celari facilè poterat, ita ut nullam monstruositatem, ac ne deformitatem quidem præ se ferret.

Relinquo alios (nam non solùm monstra sunt, sed monstra insignia, & horribilia) quibus vel aliud caput in medio ventre adnatum erat, vel quibus à ventre aliud corpus exibat, veluti si caput intra illius integri hominis ventrem occultasset, de his enim nullum intervenire potest dubium, sed de superioribus, & de aliis quibusdam non nimìe dubium dilutum est: nam in aliquibus cernuntur à Natura notabiles, ac magnæ excrescentiæ ab una, aut alia parte propendentes, (quæ etiam interdum à morbo fieri possunt) ut ea, de qua superiùs, quæ si oculis aspicientium paterent, monstrosa certè non tantùm deformia judicarentur. Jam puerum vidit amicus Medicus cui vulva in coxa erat enata pilis obsita, & labellis conformata, sed quibus diductis nil aliud, quàm subjecta caro appareret. Gemino Pene aliquando visum hominem dotatum testantur auctores, ac testes ex propria inspectione. Sed alias insuper additiones, & excrescentias monstruosas adnotare interdum licebit, quæ quia oculis aspicientium non patent, & vestibus conteguntur, dubium faciunt, an hominem Irregularitati subjiciant, necne: omittenda autem videntur quædam aliæ monstruositates, quæ in infectione quidem carnis, & cutis consistunt; sed insignes sunt, licet vestibus occultari possint: nàm ego hominem curavi, qui thoracem universum cum brachiis usq; ad Metacarpum squamis nigricantibus, ac duris instar piscium coopertum habebat, alios alii viderunt, qui in diversis corporis partibus quasdam eminentias obtinebant, pilis durniusculis obsitas, quæ porcinam cutem imitabantur. Leporina pelle quidam contectus secundùm spatulas videbatur. Aliqui aliter totam pellem commacularam, ac colore alieno dotatam habuerunt non sine insigni, ac maxima deformitate, quæ quidem omnia monstruositatem sapiunt, & consideratione digna apprimè sunt, non tam ex turpitudinis respectu, quàm quia plerumque animum non benè dispositum ostendunt; homines enim malorum morum, & animi inhumani portendunt, cùm rarò observetur insignis monstruositas in corpore, etiamsi occultari possit, absque concomitantia monstruositatis Animi. In his tamen omnibus videtur Episcopi arbitrium desiderari; mihi satis sit de iis aliquam fecisse mentionem, ne defecisse in ea re alicui viderer. 3

Sedigiti licet inter monstra connumerandi non sint, non modicam tamen deformitatem præ se ferunt, licet non omnes eandem: nam ubi superfluus digitus suum locum servet, nempè ordinem aliorum digitorum, deformitas minor videtur, ubi verò unus digitus videatur in duos bipartitus, major deformitas est, sed multò major ubi sextus digitus ordinem non servet, sed extra ordinem promineat, immò præter majorem deformitatem potest etiam aliquod incommodum afferre in libero manus usu. Unde non tam universaliter fortè pronuntiandum, ut Majolus facit loco nuper adducto, sedigitos non habere ullam Irregularitatis caussam, quia aliquando & deformitatem sufficientem, & sufficiens incommodum habere possunt ad Irregularitatem inducendam. 4

SUMMARIUM.

1 *Arthritis nomen generale est, comprehendens omnem articulorum dolorem.*
2 *Dolores omnes articulorum maximè molesti sunt, licet unus sit acutior, & molestior altero.*
3 *Podagra, & Chiragra faciunt hominem irregularem, sic fortè & alii dolores articulares.*
4 *Dolores articulorum, qui primò pedes invadunt, de facili revertuntur, qui verò primo impetu plures corporis partes molestant, non tam de facili reversionem faciunt.*

De Podagra, & Arthritide.

QUÆSTIO XX.

PEculiarem considerationem habuerunt Canonistæ de Podagra, sub quo tamen nomine etiam Chiragram, omnemque articularis doloris speciem comprehendi volunt: verè tamen apud Medicos 1

Arthritis generale nomen est comprehendens sub se quemcunque Articulorum dolorem; nam & ipsa Podagra, & Chiragra, & Sciatica, & dolor coxendicis, & cæteri omnes dolores, qui Articulos infestant, Arthritici nominantur, seu articulares; sed quandocunque plures articuli uno eodemque tempore dolent, vel omnes simul, tunc hujusmodi affectionem Arthritim vocamus, cæterarum verò partium dolores alio ac proprio nomine insignimus ex parte ipsa dolente detracto. Sic ergo ubi pedum articuli dolent, Podagram nominamus, si articuli Manus Chiragram, si os Sciæ, Ischiadem, ac Sciaticum dolorem, si Genu, gonagram, sic & in quocunque alio articulo dolor sese prodat, nomen ab ipsa parte desumit, vel desumere potest. & sic in Maxillæ articulis, in articulis cervicis, Dorsi. Cubiti, Humeri dolentibus suum nomen licet formare, nam aliàs apud veteres hujusmodi nomina non reperiuntur. Tenontagram dixit Cæl. Aurel. *lib. 5. Tard. pass. cap. 2.* vocari, si dolor majores tenuerit nervos. Sed nominum curiositate relicta, ad id quod magis ad rem nostram facit, accedamus.

2 Dolores omnes articulorum notabili angustia ægrotantes premunt, non quòd in uno homine mitiores non sint, quàm in alio, sed quantumcunque mites sint, molestissimi sunt; certum tamen est secundùm aliquos dolorem coxendicum acutiorem, ac molestiorem esse, secundùm alios verò Podagricum. Indifferenter tamen omnis dolor articularis tam acerbus est, ut non absque ratione dixerit Aretæus *lib 2. Diuturn. Morb. cap. 12.* *Ac istorum* (de ossibus loquitur) *magnum est miraculum, non dolent quidem vel minimum, etiam si quis secet, aut collidat, ac si quis ab ipsis doleat, nihil aliud est eis ad dolorem cruciandum potentius: non ferramenta adstringentia, non vincula, non vulnerans gladius, non exurens ignis.*

3 Hæc igitur cùm ita se habeant, & Canonistæ ex Podagræ culpa dicant hominem fieri irregularem. Majol. *lib. 2. cap. 21. num. 1.* quia impedit munera corporalia. Rota *in Bononien. pecuniaria 1650. coram Othobono. num. 18.* videtur dicendum, idem habere locum in quocunque alio articulari dolore, dummodo ad eam acerbitatem deveniat, de qua dictum; in omnibus enim concurrunt multæ conditiones, quarum caussâ Irregularitas inducitur, nam & turpitudo intervenit ob tumores, ac distorsiones membrorum, ac impedimentum in libero corporis usu, & curationis difficultas, ne dicam impossibilitas, ut prosequitur Majol. *ubi sup.* adde quòd ut plurimum parit scandalum hujusmodi morbus, quia hominem denotat maximè intemperantem. & licet verum sit illud, quod Majolus notat, nempè quòd hoc non semper sit verum, quia hic morbus est hæreditarius, tamen hoc non tollit, quin universalis hominum conceptus hoc sibi persuadeat, unde non ob hoc quòd sit morbus hæreditarius cessat idcircò scandalum.

4 Verumenimverò illud sigillatim adnotare non desistam, cùm aliquid momenti habere videatur, nimirum quòd peculiares dolores articulorum, & præcipuè Podagricus, si soli sint, vel meliùs si hujusmodi dolores incipiant infestare unum tantummodò articulum, ac præcipuè Pedum, tunc facillimè revertuntur, ac temporis successu communicantur cæteris quibuscunque articulis, & sic facilè podagra evadit in Arthritim; quòd si à principio, nempè in primo insultu morbi, plures articuli doleant, tunc dolores difficulter reversionem faciunt, nec de facili recurrunt. Arthritis igitur nisi alii dolores articulares illam præcesserint, hominem liberum relinquit, contra verò Podagra, Chiragra, Sciatica, & id genus alii facillimè recurrunt, & in Arthritim eandem degenerant; unde videtur dicendum, quòd magis Irregularitati obnoxii sint qui Podagram, Chiragram, Sciaticam, aut coxendicum dolorem, vel alium quemcunque articularem patiuntur, quàm qui à Principio Arthritici sunt, absque eo quod aliquem ex illis prænominatis passi fuerint, sed optabit fortè Lector scire, qua ex caussa Arthritis non facilè revertatur, contrà verò alii dolores articulares tam promptè revertantur: ac breviter dico Arthritidem fieri absque multa imbecillitate articulorum, & à multa copia humorum, alios dolores contra fieri ex multa articulorum imbecillitate, & à pauca materia humorali, quod satis ostendit, quod ut notavit Lud. Mercat. *lib. 4. de interr. morbor. curat. cap. 18.* Arthritis incipiat cum tumore, & desinat in dolorem, in cæteris articularibus affectionibus partes primò dolere incipiunt, postmodum intumescunt. Quemadmodum ergo hi dolores ob articulorum vel naturalem, vel accidentalem imbecillitatem, tam promptè revertuntur, sic ob contrariam caussam Arthritici dolores non tam promptè recurrunt. Adde quòd faciliùs possunt plures articuli evincere, & discutere materiam undecunque illis transmissam, quàm possit unicus articulus, stante maximè ejus multa imbecillitate, quæ quidem plerumque est inseparabilis quia à natura est, cùm contra in Arthritide articulorum imbecillitas accidentalis sit, & idcircò superabilis. De ea autem Arthritide hæc omnino pronuntianda, quæ non subsequitur ad aliquos particulares dolores articulares, ut jam dixi.

SUMMARIUM.

1 *Cutaneæ infectiones plerumque secum habent conjunctam fœditatem, ac sunt contagiosæ.*
2 *Leprosus repellitur à promotione, & ab administratione in sacris.*
3 *Lepra nunquam tam levis esse potest, quin hominem irregularem non faciat*
4 *Triplex infectionis lepræ distinctio.*
5 *Veræ lepræ duæ species.*
6 *Scabiei triplex divisio, & quænam irregularem hominem faciat*
7 *Non est possibile aliquem esse perfectè leprosum, nisi facies defœdetur.*
8 *Lepræ veræ signa.*
9 *Experientia ad dignoscendam lepram curabilem, vel incurabilem esse.*
10 *Ad inducendam irregularitatem satis est scabies ferina, quæ præcedit lepram.*

De Scabie, & Leprá, cæterisque cutis infectionibus.

QUÆSTIO XXI.

Cutaneæ infectiones habent interdum secũ conjunctam tantam fœditatem, præterquam quod plerumque contagiosæ sunt; ut promptissimam caussam præbeant Irregularitati; unde antiquitùs etiam à Lege veteri homines ob hæc vitia repellebantur à ministratione in templo, immò & à templi ingressu, ut habetur Levit. *cap. 21. & seq.* Tria verò potissimùm vitia in sacra pagina reperiuntur commemorata ex his, nempe impetigo, scabies, & lepra ibi, *si jugem scabiem, vel impetiginem habens, si leprosus fuerit.* In nova autem lege leprosus non admittitur ad sacros Ordines, D. Thom. 1.3. *quæst. 82. art. 12.* Navarr. *cap. 27. num. 202. vers. 13. dico.* Silvestr. *verb. Corpore vitiatus, num 5.* Majol. *lib. 2. cap. 18. num. 1.* Et quia scabies & aliæ quædam cutaneæ infectiones quamproximè accedunt ad Lepræ naturam, etiam de scabie, & similibus infectionibus dubitare contingit, an Irregularitatẽ inducant, necne:

Non

Non est autem dubium has omnes infectiones habere secum insignem turpitudinem, quæ per se sufficiens caussa videtur Irregularitatis: idcircò Hippocrat. *lib. de affect. sect. 2. num. 35.* eas magis turpitudines corporis dicebat esse, quàm morbos, ex eo quia cutem defœdant, sed ab internis morbis hominem liberant; cui sententiæ adhærebat D. Augustinus, ex quo Amat. Lusitan. sed Canonistæ non solùm consideraront in his infectionibus turpitudinem sed contagium, & morbum usum liberum corporis impedientem, cùm palam sit, eas, ubi notabiles fuerint, non tantùm externas partes contaminatas ostendere, sed etiam internas ob infectionem insignem totius massæ sanguinis. Verùm quia harum infectionum plures sunt species, quæ gravitate, fœditate, contagio, & impedimento liberi usus corporis inter se differunt, certè operæ pretium est eas distinguere, ut sciamus quænam ejus gravitatis sint, ut Irregularitati locum faciant, quæ verò non.

3 De Lepra igitur primò dicam, quod etiamsi non unius speciei sit, tamen nunquam tam levis morbus est, quin & turpitudine, & contagio, & incurabilitate, & incommodo sanitatis non sit adeò insignis, ut ea infectus ab Irregularitate dici possit immunis; sed distinguendum inter lepram, & quandam scabiei speciem, quæ visu ipso, & paribus signis ad Lepram accedit; signa ergo veræ lepræ necessariò tradenda videntur, dicendumque signa adducta in sacris incipientis lepræ convenire maximè veræ lepræ, ex cujus caussa homines arcebantur ab ingressu templi, & à convictu cum cæteris in civitate, non convenire autem falsis quibusdam lepris, aliisque similibus infectionibus, quas tamen abusivè lepras vocamus, & quas sacra scriptura fortè lepras mundissimas appellat.

Quoad signa igitur veræ lepræ, & præcipuè ejus, quæ confirmata dicitur, sciendum quædam præcedere ipsam lepram, quædam verò ipsam jam confirmatam concomitari, de quibus omnibus diligentissimè egit Valles. *de sacr. Philosoph. cap. 14.* percurrens prædictum *cap. 13 Levitici*, ubi etiam exquisitam, & exactam tradidit nominum declarationem, licet nonnihil differat ab iis, quæ Authores alii tradidere; nec mirum, cùm omnes inter se multum discrepent in tradenda prædicta vera nominum significatione. Nos ut breviter, & ad Canonistarum negotium
4 tantùm facientia afferamus, dicimus, has cutis infectiones triplici gradu distingui, nempè simplici cutis defœdatione, exasperatione, & ulceratione. Simplex defœdatio Cutis Macula dicetur, Græcis Leuce, & Alphi, Latinis Morphea, & Vitiligo; estque in duplici differentia, alba nempe, & nigra. Exasperatio altiùs autem penetrat, & quandam in ea asperitatem caussat, & dicitur Græcis Psora, Latinis Scabies, quæ similiter duplex est alba, & nigra, præterquam quod differt etiam secundùm majorem, & minorem magnitudinem squammarum; nam cùm majores squammas producit, Græcis dicitur Lepra, siquidem nigra sit, si verò sit alba, dicitur Lichen, seu impetigo, & lepra volatilis. Ulcerationes si jam cutem penetraverint, & carnem simul & venas, veram lepram generant, quæ Elephas Græcis dicitur, nam alias lepra Græcorum Psora dicta est ipsa scabies. Amat. Lusit. *Cur. Medicin. sent. 2. Cur. 32. in schol.* qui tamen veram lepram ab Arabibus descriptam, & de qua in lege veteri tot præcepta emanarunt, elephantiasin Græcorum esse voluit, quod & aliis quibusdam Medicis probatur. Plures tamen lepræ nomine simpliciter prolato multo majorem morbum significari volunt quam scabies sit, Quod & apud omnes communiter sine difficultate transit. Immò neque ipsam scabiem malignam, & ferinæ nomine insignitam lepræ nomine insigniendam esse volunt; sed veræ lepræ duas constituunt species, unam quæ nudo lepræ nomine appellatur, alteram, quæ & Leonina dicitur, & elephantiasin propriè 5
vocant. Ita Gordon. & Valles. *ubi infra*, qui tamen hanc differentiam tradunt, quod Leonina est illa lepra, quæ fit à Cholera adusta, & cur sic dicatur, docet Avic. *3. 3. tract. 3. cap. 1.* Elephantiasis quæ fit à Melancholia, & eam, quæ fit à Phlegmate dicit Gordon. vocari lepram, quæ à sanguine Alopeciam, scimus tamen ex communi Medicorum consensu Alopeciam fieri à quocunque humore, & præcipuè à melancholia, & esse peculiarem quandam lepræ speciem Capiti familiarem. Prima autem illa species ab Arabibus Alharas nigra nominatur, & morbus est multò gravior, quàm Psora, & scabies, ut ex signis ab Avic. *lib. 4. f. 3. tract. 3 cap. 1.* aliisque Arabibus allatis elicere possumus, & hanc à Celso vocari impetiginem dicit Mercur. *lib. 1. de morb. cutan. cap. 5.*

Sed quomodocunque sese res habeat, cùm Canonistæ in lepra plura considerent, nempè turpitudinem, incurabilitatem, contagium, & impedimentum liberi usus corporis, quorum omnium respectu leprósos irregulares esse volunt, quælibet scabies, nec fortè quælibet lepra faciet hominem irregularem, cùm non indifferenter in quocunq; hujusmodi morbo sit par turpitudo, neque par incurabilitas, neque æqualis vis contagii, neque item par usus liberi corporis impedimentum.

In his ergo considerari possunt plures gradus, pro 6
majori, aut minori eorum gravitate, & primò in scabie; si sola mutatio coloris cutis fiat cum aliqua rubedine, & pruritu levis scabies, & Prurigo dicitur, quæ quasi præludium est incipiens scabiei, licet antequam ulteriùs procedat, aptis remediis interdum sanetur. Jam verò si cutis magis defœdetur, & pruritus crescat, & crustæ, aut pustulæ appareant, tum scabies dicitur. Crescente verò jam pruritu, ita ut incendium afferat, pustulisque aut crustis multiplicatis, jàm ferina scabies est, & ad lepræ naturam accedit, immò ipsa lepra Græcorum est. Cùm igitur in prima specie omnia sint debilia, nam modica apparet turpitudo, neque magnoperè contagium immineat, & facilis sit curatio, neque ullum adsit corporis impedimentum, non videretur in illa posse habere locum Irregularitas: majus dubium excitari posset in secunda specie, in tertia autem res clara est. Illud verò adnotandum eas infectiones magis accedere ad lepræ naturam, quæ caput, & faciem, aut per se solas; aut cum reliquis corporis membris defœdant, majus enim vitium subesse in massa sanguinis ambigitur; ubi elatiores partes inficiant, quam ubi inficiant humiliores, tenuiori enim sanguine illæ, quàm hæ nutriuntur; quamobrem auctores ferè omnes in hoc conveniunt, quod non sit possibile aliquem esse perfectè leprosum, nisi facies defœdetur, quàm quæstionem proponit, & resolvit Gordonius 7
in lib. part. 1. c. 31. vers. Ista materia; immò possibile è contra est corpus totum esse liberum, & caput, & faciem lepra infici, ut in Alopecia videmus. Cæterum, quia totus cardo hujus rei vertitur in dignoscenda vera lepra, cùm de hac plura veniant determinanda, quàm de cæteris cutaneis infectionibus, jam veræ lepræ signa potiora tradenda, & nonnullæ experientiæ ad illam internoscendam in medium afferendæ ad probandum, an confirmata sit, necne. Signa ergo ve- 8
ræ lepræ sunt imprimis Pilorum extenuatio, & minoratio, superciliorum depilatio, eorumque crassities, oculo-

oculorum rotunditas, narium ad extra dilatatio, ad intra coarctatio cum ſpirandi difficultate, verborum prolatio per nares, Aures ſubtiliatæ, faciei color lucidus ad fuſcum vergens. Addunt prædictis Avic. 3. 4. *t. 3. tr. 3. cap. 2.* Valleſ. *lib. 7. Philosoph. cap. 21.* & Gordon. *loc. cit.* muſculorum conſumptionem, ac maximè illius, qui eſt inter pollicem, & indicem; Ægri melancholici fiunt, & moribus fiunt deterioribus, ſomniiſque melancholicis frequenter turbantur. Præter hæc in aliquibus Narium cartilago corroditur, ea nempe, quæ mediat nares, Pedes manuſque ſciſſuris ſcatent, vox rauca evadit, & catulina, & in ſumma inſtat omnium eſt corruptio ipſius formæ, ita ut non humana, ſed ferina appareat, & accedere videatur ad formam Satyri, ut Gal. dicebat, *lib. de cauſſ. morbor. cap. 7.* quam immutationem, & corruptionem formæ hujuſmodi in leproſo tanti facit Gordonius *loco allegato*, ut non credat, lepram dici poſſe confirmatam, niſi ad hunc uſque terminum ſit progreſſa; unde exiſtimat ea de cauſſa non poſſe leproſum ab hominum conſortio ſequeſtrari, niſi in eo forma modo prædicto ſit immutata, quanam autem ratione fiat, ut in leproſis forma ita depravetur, docet Galen. *loco proximè allegato.* Sed Baverius de Baveriis *Conſ. 22.* & Gulielm. de Placentia ſignum ponit confirmatæ lepræ, quod pro infallibili habet, & eſt apparitio puſtularum, & ſciſſurarum in radice linguæ diverſorum colorum, nam ſunt albæ, rubræ, & citrinæ. Communiora ſunt quæ ſequuntur. Ulcerationes altiores carnem erodentes, incendium, & prurigo corpus colliquans, ſudor fœtidus ex corpore emanans, Anhelitus item fœtidus, labia craſſa; ex cute ſquammæ emittuntur ad inſtar ſquammarum piſcium, quin etiam in ipſa cute maculæ apparent albæ ipſa cute humiliores, caro verò ſub cute exiſtens ſuum naturalem colorem amittit, & albidior apparet, quod ſignum eſt lepram occupaſſe etiam ipſas carnes; quod ut magis exploratum habeas Avicen. *loco cit.* jubet acu pungi carnem; ſi enim ſanguis ex punctura exeat, lepra non eſt confirmata, ſed ſi non exeat ſanguis jam lepra confirmata eſt, & incurabilis. Aliud inſuper ſignum magnæ conſiderationis affertur ex adnaſcentia pilorum, eorumque colore albicante; nam ſi ulcera ab ipſa lepra facta cicatricibus obducantur, ac poſtmodum eo in loco pili albicantes renaſcantur, confirmatæ, ac veriſſimæ Lepræ ſignum eſt, ab ipſa quoque ſacra pagina una cum nonnullis aliis ex ſupradictis allatum. Illud autem notat Valleſ. *de ſacr. Philoſ. loco cit.* quod pili renaſcentes in reliquis partibus lepra occupatis mutantur in albos, in capite verò & barba in flavos & tenues, addo etiam admodum raros eſſe, ut in quibuſdam notavi.

9 Quod ad experientias attinet, jam unam attulimus de punctura carnis cum acu, ex qua ſanguine exeunte Lepra curabilis eſt, exeunte verò lacteo quodam humore pro ſanguine, confirmata eſt, & curationem non admittit, ut docet Paul. *lib. 4. ſuæ Med. cap. 5.* ex quo Valleſ. *ubi proximè.* Prætereà deſumitur alia experientia ex ſenſus ſtupiditate hoc modo, tenuiſſimam acum in leproſi corpus infigunt, quam puncturam ſi non ſentiat, deplorata res eſt, conſummatiſſima enim, & omnino incurabilis lepra eſt. Ex qualitate etiam ſanguinis deſumitur experientia hoc modo. Sanguis à leproſo extractus orificio latiore in aqua lavatur, ac per pannum tranſcolatur, & ſi in fundo reperiuntur grana ad modum arenæ, Lepra vera eſt. Ex avulſione pilorum aliam experientiam deſumi volunt Auctores, avulſis enim capitis capillis ſi cum his etiam aliquod cutis, ſeu carnis fruſtulū avellitur, acta jam res eſt. Aliam ab ipſo ſanguine deſumptam experientiam proponunt nonnulli hoc modo. Sanguinem leproſi ponunt in aqua clariſſima, & ſi ſupernatet, lepra confirmata eſt.

Denique alia experientia affertur à nonnullis, quam aliàs attuli *lib. 3. har. quæſt. tit. 3. quæſt. 5.* ex Levin. Lem. *de occult. nat. mirac. c. 51. in f.* quæ eſt hujuſmodi. urina leproſi in matula colligitur, in eamque uſti Plumbi pulverem conjiciunt, ſi enim ſupernatet, ſignum certum eſt deploratæ, ac incurabilis lepræ. Sed hæc fortè pro Canoniſtis ſuperflua à quoquam judicabuntur, quia ſi ad inducendam Irregularitatem ſufficiens ipſa ſcabies eſt, ubi firma ſit, & longo tempore duraverit, multò magis Irregularitatem inducet quæcunque Lepra etiam incipiens, & non confirmata. Verumenimverò hæc exacta lepræ confirmatæ dignotio per commemorata ſigna ad alia inſervire poteſt, ut maximè ubi agatur de ejectione leproſi à cœtu hominum, vel de Thori ſeparatione, & hujuſmodi, in quibus hæc exacta lepræ confirmatæ notitia requiritur. 10

SUMMARIUM.

1 *Morbus Gallicus non ex una tantùm cauſſa Irregularitatem inducit.*
2 *Morbi Gallici duæ ſpecies ex Majolo.*
3 *Gallici Morbi triplex ſpecies & in quonam locum habeat Irregularitas.*
4 *Morbus Gallicus, qui nullam externus de ſe ſignificationem præbet, an Irregularitatem inducat.*
5 *Irregularitas in morbo Gallico inducitur ex iis, quæ exteriùs apparent, & quænam ea ſint.*
6 *Exterius apparentia in morbo Gallico ex diverſa capite inducere debent Irregularitatem.*
7 *Morbus Gallicus ſi celari facilè poſſit, an inducere debeat Irregularitatem.*
8 *Penis ex morbo Gallico deperditus an Irregularem hominem faciat.*
9 *Raucedo perpetua ex morbo Gallico contracta an inducat Irregularitatem.*

De Morbo Gallico.

QUÆSTIO XXII.

MOrbus Gallicus ut plurimum habet cum ſe non unam, ſed multiplicem cauſſam Irregularitatis, nempè quandoque impedimentum liberi uſus corporis, turpitudinem, contagium, & difficultatem curationis, & ſcandalum. Sed quia is morbus habet multos gradus, neque videntur poſſe habere locum in uno, quæ habent locum in alio, idcircò non promiſcuè quæ dicentur intelligenda de quocunque morbo Gallico, ſed de eo tantùm, qui notabilem de ſe ſignificationem præbere poteſt, undè neque ſi quis levi Gonorrhæa laboraverit, aut ulcuſcula, quæ citò curari poſſint, in pudendis paſſus fuerit, aut de præſenti patiatur, aut levi bubone, ac de facili curabili afficiatur, dummodo ſcandalum abſit, illico Irregularitati erit ſubjiciendus. 1

Majolus, qui profitetur ſe ante omnes alios de morbo Gallico in ordine ad Irregularitatem pertractaſſe, ut dicit *lib. 2. cap. 14. num. 1.* duas morbi Gallici ſpecies conſtituit, & utramque quidem graviſſimam; nam unam dicit ex ſententia Medicorum eſſe horribilem valde propter ulcera per corpus diffuſa, & propter extrinſecam deformitatem adjectis acerbis doloribus; alteram verò habere majorem cruciatum internum cum articulorum inflatione, membrorum, ac nervorum attractione, decoloratione vultus, & cutis ſine ullo extrinſeco ulcere, & utramque magnam ſimilitudinem cum Lepra habere aſſeverat. Nos Medici aliter hanc rem enucleare- 2 mus, dicendo, Morbum Gallicum duplicis ſpeciei

eſſe

esse (sequendo ejusdem Majoli distinctionem) & unum potiùs per extrinseca signa, alium per intrinseca magis innotescere. Sed multò magis ad rem nostram faciet si distinctiùs procedamus. nam si morbum Gallicum in species distinguere velimus prout ad negotium medicum magis pertinere videtur, aliter esse distinguendum. Sed dicamus nunc, quod respectu Irregularitatis inducendæ per morbum Gal-
3 licum, tripliciter veniat dividendus, nempe in illum, qui levis, ac mitis est, solis parvis ulcusculis circa pudenda, vel brevi Gonorrhæa, aut levi bubone concomitatus, nullis aliis apparentibus symptomatibus, nisi fortè aliquali capillorum defluvio, & hæc erit prima species. Secunda species gravior est, quæ contumaci Gonorrhæa, & ulceribus pudendorum, malignioribus, & bubonibus insignioribus, de hinc etiam fœdis maculis, ac pustulis in toto corpore, & aliquando etiam in capite, & facie est insignis. Tertia demque species, quæ gravissima est, apostematibus, & contumacibus, malignisque ulceribus, & artuum doloribus, noctu maximè affligentibus, & abscessibus, ac carie ipsorum ossium, & Narium ulceribus cacoëthicis, & totali depilatione etiam ciliorum, & superciliorum est notabilis.

Ex hac igitur divisione patet manifestè in prima hujus morbi specie minimam militare Irregularitatis caussam, si scandalum excipias, majorem in secunda: in tertia verò caussas & numero plures, & efficaciores, & graviores militare, cum in ea concurrant omnia impedimenta, quæ morbis Irregularitatem inducentibus provenire possunt, nempè morbi difficultatem, contagium, deformitatem, sanitatis summum impedimentum, & scandalum, ut jam dixi.

4 Cæterùm quia aliquando morbus Gallicus nullam de se exterius significationem præbet, sola autem doloris artuum acerbitate, & cruciatus malignitate se prodit, videndum à Canonistis est de hoc peculiariter; cessant enim in eo plures ex illis caussis, quas in cæteris concurrere dicebamus, præcipuè verò deformitas, & scandalum, cùm nullatenus per exteriora signa de se significationem præbeat, neque celebrationi impedimento sit, quia plerumque hujusmodi dolores noctu affligunt, interdiu verò hominem liberum, aut penè liberum relinquunt. Nisi ergo sola infectio Gallica per se sufficiens sit ad Irregularitatem inducendam, determinandum à Canonistis est, utrum tales Irregulares sint, necne.

5 Quod superest, certum est, Irregularitatem in hoc morbo induci ex iis, quæ oculis subjiciuntur, hæc enim scandalum pariunt, & deformitatem afferunt, unde videndum ex quibusnam signis homines morbo Gallico affici cognoscamus, & quæ maximè apparentia sint, & ex quibus vel ipsum vulgus facilè sibi persuadet morbum Gallicum esse præsentem, sunt quæ sequuntur. Capillorum defluvium, maximè verò eorum, qui ciliis, superciliis, & barbæ inhærent. Quod signum certissimum Gallici morbi dicitur ab Amato Lusit. *cent. 4 curat. Medicin. n. 4. & 14.* & inter Jurisconsultos *à Sperello ex ipso Amato decis. for. Ecclesiast. par. 2. dec. 14. num. 25. dehinc.* crustulæ, pustulæ & ulcuscula in cute capitis, in facie, in collo, & in reliquo corpore, ac cum his fœdus faciei color, vel ejus rubor insignis, oculorum offuscatio, Palati, Faucium, & Narium exedentia ulcera, raucedo perpetua, oris colluvies, ipsius Capitis & aliorum membrorum gummata, Palpebræ inferiores lividæ, ut in nonnullis fœminis menstrua patientibus, scissuræ, & rhagades in volis manuum, & pedum plantis, & alia nonnulla his non absimilia. Quibus accedant dolores artuum noctu maximè recurrentes, & molestantes, & alia quæ extra non apparent, de quibus idcircò nihil addo.

Hæc igitur, quæ pro signis infallibilibus morbi 6
Gallici attulimus non uno ex capite omnia Irregularitatem inducere certum est, nam aliqua ob deformitatem, alia ob impedimentum liberi usus corporis, & alia aliter faciunt hominem irregularem; nam si capillorum defluvium consideremus, id quidem ex magna deformitate hominem faciet irregularem, & ex magno scandalo, cùm vulgus gravissimum, & fœdissimum illum morbum illicò dijudicet, in quo tale defluvium capillorum apparet, & forma faciei mirum in modum depravetur, maximè si cum capillis capitis etiam pili ciliorum, superciliorum, & barbæ decidant, unde tanti facit hanc turpitudinem Majol. *loco cit. num.* 4. ut tales quasi publicos, & manifestos criminosos, & infames ab ordinibus sacris, ut reliquos infames repellat. At verò neque ullum sanitati hujusmodi depilatio affert incommodum, nec in veritate magnum morbum indicat, cùm inter signa, quæ morbum Gallicum leviorem esse demonstrant, sit defluvium capillorum. Julian. Palmar. *de Lue Vener. c.* 4. & cum eo Sennert. *lib. 6. Pract. part. 4. cap.* 5. & alii, contrà fissuræ, & rhagades in volis manuum neque ex deformitate, neque ex incommodo sanitatis Irregularitati debere caussam dare videntur, sed tantùm quia cùm morbum gravissimum denotent, scandalum afferunt, est enim tale signum ex potioribus, & minus fallibilibus denotantibus gravem morbum Gallicum, ut omnes Doctores firmant.

Quod reliquum est, videretur à Canonistis id in- 7
dubitanter determinandum, Morbum Gallicum nempe, qui celari possit, non inducere Irregularitatem, non obstante quod incurabilis sit, & contagiosus, quia videntur hæ duæ caussæ insufficientes ad inducendam Irregularitatem per se, nam de Incurabilitate nihil consideratione dignum occurrit, ubi non associetur aliis caussis efficacioribus, & de contagio idem dicendum, quando non est de facili communicabile, ut in Lepra. Cessante ergo in morbo Gallico, qui celari facilè potest, scandalo, & impedimento liberi usus corporis, videtur, salva semper Canonistarum determinatione, illum non inducere Irregularitatem.

Et in tantum crederem hoc esse verum, ut etiam 8
si quis ex malignis ulceribus Gallicis, cicatrices insignes in corpore (quæ tamen occultari vestimentis facilè possent) contraxisset, aut etiam Penem totum deperdidisset, vel aliud quodcunque, quantumvis patens ac indelebile, signum in corpore conservaret, non existimarem ex hoc Irregularem fieri. Sed hoc ad me determinare non pertinet.

Sed inter alia signa conspicua gravis morbi Galli- 9
ci, reposui Raucedinem perpetuam, & immedicabilem, quæ quidem tantò majorem dubitationem faciet, si cum ea conjungantur de præsenti, vel aliàs conjuncta fuerint, Gutturis, faucium, aut Narium, aliarumque partium contiguarum maligna ulcuscula, & exedentia. De hac igitur Raucedine non tam liberè fortè pronuntiandum, quòd non sit sufficiens caussa Irregularitatis, cùm, ut dixi, morbum Gallicum gravissimum denotet, & significationem de se præbeat maximam, ex quo scandalum emergere magnum, non est dubium.

SUMMARIUM.

1 *Febriens nec promoveri, nec ministrare potest.*

2 *Febres intermittentes, quartana simplici excepta, etiam in intermissione liberum corporis usum impediunt, & idcircò semper inducere debent Irregularitatem.*

3 *Febres Hectica, & symptomatica ex naturalium viscerum obstructione, an Irregularitatem inducant.*

4 *Levis*

4 *Levis febris quæ dicatur ad hunc effectum, ut non faciat Irregularem, & num. seq.*
6 *Pestis facit hominem Irregularem.*
7 *Pestis non semper est incurabilis.*
8 *Pestis, & Epidemia non sunt idem.*
9 *Peste cessante cessat Irregularitas.*

De Febre, & Peste.

QUÆSTIO XXIII.

Circa Febrem non aliter differendum erat respectu Irregularitatis, quàm de quovis alio morbo, qui liberum corporis usum impediat; de ea tamen Canonistæ peculiarem sermonem habent, eamque conclusionem firmant, quòd quandoque hominem notabiliter vexat, ut liberè actiones suas exercere
1 non possit, inducat Irregularitatem, ita ut febriens nec promoveri, nec ministrare possit. Excipiunt autem illi febres intermittentes, & maximè intermissionis tempore, circa quæ tamen ex Medica officina sunt quædam non parvi momenti ponderanda.

2 Et primò adnotandum, febres omnes intermittentes, si simplicem quartanam excipiamus, dummodò non adeò leves sint, ut nullius considerationis sint existimandæ, etiam in tempore intermissionis non permittere hominem, ut liberè corporis muniis utatur; quod tantò magis habet locum, quantò majoris vehementiæ febris est, quantò majoris durationis, quantò pluribus symptomatibus, & majoris momenti associata, & quantò minus interpolationis tempus habet, immò in duplici Tertiana, seu in triplici Quartana etiam febre omnino intermissionem per notabile spatium habente, homo non habet liberum corporis usum, unde semper videtur habere præsentem Irregularitatis causam, sed quid ego in duplici Tertiana, aut Triplici quartana dixi? in ipsissima Tertiana simplici non pertranseunte spatium duodecim horarum homo in die interpolationis non habet liberum corporis usum, unde neque sanus dicitur, neque sanus est, *l. Qui Tertiam ff. de Ædil. Ed.* quod apud nos probatione non eget, & hoc quidem non absque summa ratione, quia Tertiana laborans, non est in statu naturali, est ergo in statu præter naturam, & sic morbosus dici debet, sed in casu nostro multò faciliùs hoc habet locum, quia non solum Tertiana laborans in die interpolationis habet in se causam morbificam, & dispositionem ad ægrotandum, sed potiùs dici debet in actu ægrotare, dum ad opera quædam naturæ est adeò ineptus, ut nonnisi cum periculo eas exercere possit: nam si exempli gratia Tertiana laborantem permittas domo exire, aut quocunque modo sese exercere motu corporis, immò & è lecto tantùm surgere, illicò humor putrescens excitabitur, & ex simplici Tertiana duplicem, aut etiam continuam efficies, quod quidem hoc modo usu venit, ob ipsius peccantis humoris naturam, qui vel minima occasione facilè accenditur. Ergo febriens ex febri intermittente, Quartana excepta, erit semper impeditus etiam in die interpolationis in libero corporis usu, habebit ergo semper sufficientem caussam Irregularitatis, & sic nec promoveri, nec ministrare ullo modo poterit, quæ omnia Canonistis consideranda propono.

3 Cæterùm quoad febres continuas notandum, ex eis esse nonnullas, quæ vel habituatæ sunt, & fixæ, dicunturque Hecticæ, aliàs verò esse symptomaticas, & ex his quasdam dari levissimas quidem ex naturalium viscerum obstructione dependentes; tam hæ autem, quàm Hecticæ leves dici possunt aliquo modo, quia neque ullo dolore, neque ullo insigni symptomate, neque notabili corporis impedimento sunt molestæ. Sed Hecticæ humidum primigenium sensim depascentes, hominem extenuant, tandemque ad mortem perducunt, & quia cum confirmatæ sunt curationem non admittunt, neque sunt à contagio liberæ, videndum an faciant hominem Irregularem: nam aliæ febres symptomaticæ jam commemoratæ neque incurabiles sunt, neque contagiosæ, cumque non magno impedimento sint libero corporis usui, non viderentur facere hominem irregularem.

At verò cùm levis febris non dicatur inducere Irregularitatem, videndùm quænam febris ad hunc 4
effectum levis sit nominanda; & videtur à Canonistis decisum, eam intelligi levem, quæ non impedit liberum corporis usum; at si considerabimus ea, quæ mox de Hectica febre retulimus, videbimus, eam non impedire hujusmodi liberum corporis usum, quia homo non minùs quàm si sanus esset, liber est ad sua munia exercenda, & nullo corporis dolore afficitur, at verò talis homo dicitur sanus. Galen. *lib 6. de sanit. tuend. cap. 5.* aut saltem etiam si sanum hunc non vocare debeamus secundum Galenum, quia verè non potest dici liber ad corporis munia exercenda, cùm febricitet, sanum tamen vocabimus secundum Canonistas, quia talem liberum usum corporis habet, qualis sufficit ad Irregularitatem evitandam, non erit ergo verum, quòd levis febris non inducat Irregularitatem, cùm Hectica, quàm vidimus levem febrem esse, faciat Irregularem.

Dicendum videtur, levem febrem ad hoc dici, 5
quæ nullo notabili symptomate insignis est, quales solent esse nonnullæ Tertianæ mitissimæ, & jam commemoratæ febres symptomaticæ ex naturalium viscerum obstructionibus originem habentes, & Quartana jam extenuata, & chronicæ quædam febriculæ, quæ sperni possunt. At Hectica febris prætec commemorata incommoda, de quibus suprà, habet secum summam extenuationem, quia absumit Carnes, & radicale humidum, & idcircò non solùm levis nomen non meretur, sed est gravissima, & lethalis, ut notum lippis, & tonsoribus est.

Sed jam de Peste loquamur, quæ dum actu affligit, 6
multo promptiùs quàm alius quilibet morbus Irregularitatem inducit. Majol. *lib. 2. cap. 2. n. 2.* ampliant autem Canonistæ, ut hoc non solùm locum habeat in eo, qui de præsenti peste detinetur, sed etiam in eo, qui pestis suspectus est, nempè quem facilè peste prehensum iri censemus, & hoc, ne, si infectus fortè fortuna sit, alios inficiat. Duplicem autem caussam ejus irregularitatis assignat Majolus, nempè Contagium, & incurabilitatem: Sed adverte esse pestes etiam aliquas sine contagio, immò omnes absque contagio incipere certum est, ut probavi aliàs *lib. 3. har. q. tit. 3. quæst. 2. à num. 13. ad plures seq.* & tunc quidem cessante hac conditione, cessabit Irregularitas 7
quantùm est ex hac. Præterea non est adeò incurabilis pestis, ut plures ab ea non evadant, nam gravissima censetur ab omnibus Medicis, in qua tertia pars ægrotantium vix superstes est, qualis ea Pestis fuit, quæ Anno Domini 1456. vagata est, & in summa non est absolutè verum, esse incurabilem, si ex tribus partibus peste affectorum una superstes esse soleat; præterquam quod neque Pestis ipsa contagiosa judicata tam efficax caussa est communicationis morbi de uno subjecto in aliud, quantùm communiter creditur, cùm in vera peste, quantùm ego existimo, minimum operetur contagium, sed cita communicatio morbi ex aëris corruptione adveniat, cùm nulla vera Pestis sit, quæ ex aëris corruptione non fiat, & ea, quæ ex solo contagio fit, citissimè vires amittere necesse fit ob

fit ob resistentiam & reactionem eorum corporum, in qua communicari debet contagium,amittit enim semper de suo vigore seminium pestis communicando se de uno indiviuo in aliud,tandemque evanescit,nisi ab aëre corrupto,ac pestilenti adsit proxima dispositio contrahendi hujusmodi contagium, ut in particularibus Pestibus usuvenit, quæ plures quidem homines ejusdem domus, ac familiæ inficiendo,tandem agendi energia remissa,omninò, ac brevi temporis spatio cessare solet,sed nunc non est his locus; cogimur tamen plerumque communi hominum opinioni nos asportandos committere, ex qua habemus, Contagium non solùm inspiratione & conservatione,& per tactum,& per vestes,sed etiam per visum,si Diis placet,communicari,& ex hoc tam qui actu ægrotant,quàm qui dispositionem proximam habere censentur ad ægrotandum, & pestis suspecti sunt,Irregulares omninò ex contagii periculum judicantur.

8 Illud autem adnotaverim circa Pestem,quòd non idem sit Pestis & Epidemia,nam aliqui Jurisconsulti,aliarumque scientiarum Professores inter Pestem & Epidemiam nullam differentiam agnoscunt,cùm tamen en causa & periculo maximè eas distingui oporteat,nam Pestis causam habet communem,sed deleteria, ac maligna qualitate insignem, nempe aërem corruptum, seu malignam exhalationem contagio communicatam,Epidemia verò causam quidem habet communem,nempe aërem intemperatum, & in primis qualitatibus excedentem, absque concomitantia ullius pravitatis,ut ex Galeno alisique probavi *lib. 3. tit. 3. quæst. 1. & 2.* differunt etiam periculo, quia in Peste plures pereunt, quàm salventur, nam Pestis est morbus exitialis; in Epidemia contrà plures salvantur,quàm pereant,quia morbus est ut plurimum salutaris.

Atque ex his sequitur,Epidemiam neque ob contagium, neque ob incurabilitatem facere hominem irregularem, sed tantummodò ex vexatione corporis, ex qua impeditur ad suas naturales actiones liberè exercendas,ut quicunque alius morbus, qui liberum corporis usum impediat.

9 Adnotandum præterea,quòd Peste cessante, cessat etiam Irregularitas,non obstante contagio, quia ab eo,qui jam Peste fuit affectus,& ab ea evasit,non amplius timetur contagium, & idcircò nullam causam habet, ob quam repelli debeat aut à promotione,aut ab administratione sacrorum; non enim fit in peste quod in aliis quibusdam contagiosis morbis evenit, nempe ut etiam recedente morbo retineant ægrotantes, seu potiùs convalescentes,& jam sani facti seminium contagii,ut exempli gratia fit in morbo Gallico, ex quo recedentibus etiam cunctis morbi symptomatibus, perseverat tamen contagii seminium, ita ut etiamsi de præsenti homo non appareat infectus, soleat tamen alios contagio inficere, ut quotidiè experimur; imò & illud experientia compertum est , mulierem non infectam morbo Gallico,habere in se aliquando seminium ejus morbi, & non infecta alios inficere,quod etiam de viris evenire (licet multò rariùs & non ad longum tempus) non est impossibile; in his enim occultatur illud morbi seminium in aliqua corporis parte, neque ullam de se significationem præbet quousque in actum non producatur; idipsum etiam de quibusdam aliis venenis evenit, quæ latent per aliquod tempus in corpore,imò aliquando per longissimum tempus,& deinde cùm in actum producuntur de se significationem præbent excitando symptomata eorum malitiæ proportionata, ut de veneno Canis rabidi satis constat. Itaque quemadmodum in Peste,ubi cessaverit,cessat in eo,qui Peste jam fuit affectus,omnis causa Irregularitatis,ita in morbo Gallico hoc non haberet locum, quandocunque contagium judicetur sufficiens causa Irregularitatis, quia possunt etiam cessante morbo remanere seminia ipsius morbi, & deinceps repullulare. At ubi aliquis semel Peste affectus sit,non ampliùs eamolestatur; non inquam,omni Peste indifferenter, sed ea tantum, quæ præsenti vagatur, nam aliàs adventante novo Pestis genere potest de novo infici, ut experientia docet, cum multi bis ac ter io diversis temporibus differentibus pestibus fuerint affecti, at qui eodem tempore eodemque genere Pestis pluries sint molestati,non facilè reperiuntur.

SUMMARIUM.

1 *Fœmina etiam suo modo sunt irregulares.*
2 *Mulierum Irregularitas quando habeat locum.*
3 *Virgo quando verè dicatur corrupta à Canonistis.*
4 *Corrupta mulier dupliciter dicitur.*
5 *Corrupta quoad corpus dupliciter dicitur.*
6 *Non corrupta potest non esse Virgo, & corrupta potest esse Virgo.*
7 *Atreta seu Velata dicitur corrupta, si viro jungatur, etiamsi loca non violentur.*
8 *Virgo potest concipere absque violatione locorum, & quomodo.*
9 *Virgo quando vere constuprata dici debeat.*
10 *Pollutio non potest contingere ante seminis generationem, & utrum Virgo ante dictum tempus possit mentalem Virginitatem amittere.*

De Irregularitate fœminarum,

QUÆSTIO XXIV.

FOeminæ etiam suo modo Irregulares dicuntur, 1
cum inhabiles ex aliqua causa fiunt ad quædam sacra suscipienda & exercenda, quæ ad ipsas pertinent; nam aliquando impedimento legitimo detinentur, ex quo Moniales fieri non possunt, nec velum qualecunque suscipere, nec publica officia, ac præsertim Abbatissarum exercere, & sic de cæteris. Nos pauca quædam de iis impedimentis addere possumus, quæ propria ipsarum mulierum sint, nam alias quædam, quæ viros Irregulares efficiunt, faciunt etiam Irregulares ipsas mulieres, ut est morbus contagiosus, vel qui magnum terrorem suis insultibus aliis incuteret, ut Epilepsia sæva, vel Lunatica passio, furor, & omnis species dementiæ, quæ in aliarum virginum præjudicium emanare posset: in taotùm enim hæc mulierum Irregularitas locum 2
habet, in quantum earum morbi, ac vitia alias moniales lædere sint apta, nam quæ proprias personas deformant, non impediunt illas in omnibus, sed tantùm in quibusdam, cum surditas, mutitas, cæcitas, & alia vitia, & deformitates etiam insignes non impediant virgines consecrari, sed maximè impediat eligi in Abbatissam, ut existimat Majol. *lib. 1. de irregular. cap. 29. num. 5.* quæ opinio an undequaque veritati sit consona, aliis Canonistis ponderandum relinquo. Nobis circa mulieres de corruptela tantùm virginitatis aliquid dicendum, & de pollutione. Hæc enim duo videntur peculiariter impedire posse, an Monialis professionem emittat, aut consecrari possit, aut in Abbatissam eligi, de quibus videndus Majol. *ubi supr.*

Circa corruptam ergo virginitatem occurrit dubitare, quandonam verè virgo dicatur corrupta, & 3
primò afferamus quæ docent circa id Canonistæ, ac postmodum quid secundùm Medicos sentiendum sit, licet, ut liberè meam sententiam dicam, nihil in hoc Medici determinare possint, cùm corruptio virgi-

virginitatis, quæ prædicta affert impedimenta, maxima ex parte mentem respiciat, non corpus, Medici autem ad corporis tantùm integritatem respiciant; non desistam tamen, quin aliquid circa hoc in medium afferam.

4 Canonistæ igitur duplicem corruptelam considerant, unam ad mentem pertinentem, aliam ad
corpus: corrupta quoad mentem est, quæ ex negligentia & complacentia, & assensu in pollutionibus
spontaneis, (quæ nempe ex se, nulla data opera, vigilantibus aut dormientibus accidunt) contaminatur, amittit enim irreparabiliter virginitatis virtutem, licet corpore sit integra. Corrupta quoad cor-
5 pus est, quæ claustra virginalia violata habet, quod
dupliciter evenire potest, vel præter intensionem,
vel ex propria voluntate, & data opera. Præter intentionem etiam tripliciter fit: vel casu, ut si Virgo impingat in aliquod obstaculum, quod claustrum virginale perrumpat, vel data opera, ut si Obstetrix, aut Chirurgus sanitatis causa idem virginale claustrum violaverit ac devastaverit. Ex propria voluntate corrupta dicitur, quæ cum viro commixta, & violata est, aut quæ propriis manibus, vel instrumento aliquo, vel manibus alienis claustrum idem
6 penetravit, aut penetrari permisit. Ex quibus patet, quod quemadmodum virgo corpore integra potest amisisse virginitatem, ita corpore corrupta potest eandem virginitatem adhuc conservare; licet quæ corrupta est quoad mentem, virgo dici possit secundùm statum, non verò secundùm virtutem, contra quam eveniat de ea, quæ integra est quoad mentem, corrupta quoad corpus: nam ut notissimum ex Canonistis est, virginitas non consistit in integritate corporis, sed in integritate mentis, atque hinc est, quòd ea, quæ mulier fieri non potest ob pu-
7 dendi clausuram, quæ in aliquibus à Natura accidit
(vocantur autem tales Attretæ, Imperforatæ, seu Velatæ) si cum viro conjungatur, virgo ampliùs dici non potest, etiamsi locorum integritatem servet, ex assensu enim tantùm illicò virginitatem amittit, hoc est ipsam virginitatis virtutem, licet integra à viro remaneat.

Cæterùm ad ea, quæ magis propria Medicorum sunt, accedens, de ipsa corporea virginitate disserendum esset, de qua tamen lectorem, qui plura scire desiderat, remittam ad harum quæstionum *lib.* 4. *tit.* 2. ubi & quid sit Virginitas, & de vera, ac naturali constitutione partium in Virginibus, & de aliis pluribus longiuribus tractavi. Quod ad præsens negotium facit, illud est, determinare quandonam ve-
8 rè Virgo dicatur corrupta respectu integritatis lo-
corum; quod tamen difficillimum est, quia, ut *titul. praeced. quæst.* 1. *num.* 32. docnimua, Virgo potest genitale viri admittere absque ulla violatione locorum, si una, aut altera die à purgatione menstrua viro jungatur, itaque si id veritatem habet, ut veritatem omnimodam habere notat Pinæus *de not. Virg. lib.* 1. *cap.* 6. etiam integra virginitate corporali, hoc est, non dilatatis, nec dilaceratis, aut ullo modo disjunctis vasis fœmineis, potest virgo virum admisisse & concepisse, unde si ad eam integritatem respiciamus, adhuc eam ipsam virginem esse pronuntiare deberemus, cùm nullatenus talis sit. Ut brevitati consulam id concludam, quòd corporalis virginitas amittatur intromissione quacunque notabili membri virilis; vel siquidem id nimis vigorosum videatur, dicamus tunc debere dici omninò constupra- 9
tam virginem, cùm vir suo membro penetraverit caruneulas illas Hymenem constituentes, quas Myrthoides & Triangulares appellant, harum enim caruncularũ (quæ Cariophili speciem repræsentant) conjunctio & cohærentia verus Hymen est, unde tunc dici potest corporalis virginitas amissa, cum hæ carunculæ diajunguntur per externam aliquam vim, quæ à membro virili processerit, omninò Virgo corrupta ac violata dicitur, aliàs autem nõ ita, vel fortè melius, tunc corporalis virginitas amissa dicenda est, cùm membrum virile ad interna uteri etiam absque ulla violatione aut disjunctione locorum, sed simplici intromissione penetraverit, ut evenire potest non multo post menstruam purgationem, præsertim si mulier ampla pudenda habuerit, & vir exile membrum fuerit sortitus.

Quoad pollutionem tandem, integra remanente primò ea Canonistarum sententia, de qua supra, quod vera virginitas nempe mentalis, & ipsa Virginitatis virtus amittatur simplici assensu, & ex complacentia & desiderio venereorum, dicamus, quod pollutio non potest contingere ante seminis generationem, semen autem generatur cum menstrua fluere incipiunt, tunc enim, & non ante mulier est
apta generationi. Modo Canonistarum est decide- 10
re, utrum, antequam Virgo pollui sit apta ex seminis ejaculatione, amittat tamen virginitatem, si ad eam malitiam perveniat, ut desideret cum viro in actu venereo se jungere, & in hoc desiderio firma remaneat, ac se complaceat, nam hæc ad Animum spectant, & ad Canonistarum negotium faciunt. Dubium facere posset, si velimus Virginitatem consistere in integritate locorum respectu emissionis seminis, ita ut non videatur Virgo illam amittere, nisi ex seminis ejaculatione delectationem percipiat, & cum assensu & voluntate ad eam concurrat. Itaque si hoc modo amittitur Virginitas, certè amissa non potest dici, ubi nulla seminis ejaculatio adesse potest, & sic antequam Virgo semen ferat, hoc est ante decimum quartum annum, quo etiam menstrua fluere incipiunt, non potest dici Virginitatem amisisse etiam ex assensu & complacentia Venereorum; quæ tamen omnia Canonistæ magis clarè definire poterunt in ordine ad Irregularitatem.

LIBRI OCTAVI
TITVLVS SECVNDVS,
DE REMEDIIS MEDICIS.
Continens Quæstiones Quatuor.

I. Quænam sint remedia Medica; & quænam Personæ circa eorum usum errare soleant. Infirmus an, & in quibus casibus teneatur Medico obedire.

II. Diætetica.

III. Pharmaceutica.

IV. Chirurgica.

SUMMARIUM.

1 *Remedia Medica unde desumantur.*

2 *Remedia Diætetica ex quibus rebus desumantur.*

3 *Medici & Ægroti, & Assidentes quomodo interdum circa Remedeorum usum delinquant.*

4 Qua

4 *Quæ Remedia consulere Medicus possit, quæ non, & primo de iis, quæ esse possunt contra Animæ salutem.*
5 *De Remediis dubiis an tentari à Medicis possint.*
6 *Æger an teneatur obedire Medico sub pœna peccati; pars negativa Contrarium n. 7. Vide n. 13.*
8 *Æger non admittens remedia naturalia, remittens se in manus Dei mortaliter peccat. & vide n. 19.*
9 *Æger quando excusetur, si renuat remedia à Medico proposita.*
10 *Iejunans notabiliter saluti corporea præjudicans, peccat.*
11 *Infirmus tenetur ex charitate proprii corporis Medico obedire generaliter loquendo.*
12 *Quilibet tenetur custodire propriam salutem quantum potest, & maximè iis mediis, quæ ad id judicantur necessaria.*
14 *Homo non est suæ vitæ dominus.*
15 *Infirmus non tenetur obedire Medico, quando remedia aspera & maximè dolorosa sunt, aut cum summa displicentia admittuntur.*
16 *Certitudo salutis ex remediis non habetur, sed tantum probabiliter sperari potest.*
17 *Non potest infirmus respuere remedia Medica ex eo, quod existimet expugnari posse morbum viribus Naturæ.*
18 *Infirmus non potest respuere medicamentum ex eo, quod majorem exacerbationem ex remedii usurpatione timeat.*
20 *Infirmus non tenetur obedire Medico assumendo, vel admittendo medicamenta dubia & periculosa, & utrum erret talia remedia admittendo n. seq.*
22 *Non tenetur infirmus obedire Medico, ubi is imperet remedia extra communem medendi rationem. & multo minus si sint contra Animæ salutem, aut superstitiosa, num. seq.*

Quænam sint remedia Medica; & quænam Personæ circa eorum usum errare soleant. Infirmus an, & in quibus casibus teneatur Medico obedire.

QVÆSTIO I.

1 RÉspiciunt Medica remedia tria Medica instru-
menta, hoc est Diætam, Pharmaciam & Chi-
rurgiam; unde ad Diætam pertinentia Diætetica
vocantur, pertinentia ad Pharmaciam Pharmaceu-
tica, & ad Chirurgiam tandem spectantia Chirur-
gica. Quæ ad Diætam pertinent ea omnia sunt, ex
2 quorum usu tota victus ratio constituitur; hæc con-
tinet rectum usum earum rerum, quas Medici Non-
naturales vocant, ac sunt *num*. 6. nempe Aër am-
biens, cibus & potus, motus & quies, somnus &
vigilia, excreta & retenta, & Animi passiones, hunc
harum rerum rectum usum in Ægris ad Medicum
pertinet dirigere, ad Ægrotantem autem in his Me-
dico obtemperare, ad assidentes verò Medici præ-
cepta quantum in se ipsis est executioni demanda-
3 re. Verumenimverò tam Medici, quam Ægroti, &
Assidentes frequentius circa hæc, quam circa cæte-
rorum remediorum administrationem graviter de-
linquere solent vel negligentia, vel ignorantia, vel
audacia, vel incontinentia, vel alia quavis ex causa:
Nam Medici aliquando non præcipiunt quæ præci-
pienda sunt, aut præcipiunt non præcipienda, aut
concedunt non concedenda, ut ipsis Ægrotis gra-
tificentur. Et multo magis in hoc interdum peccant
ipsi Ægrotantes Medico non obedientes, ejusque
consilia ac præcepta spernentes, ut perversis suis de-
sideriis satisfaciant, vel infirmitatis incommoda no-
lentes sustinere, & sic de cæteris. Nec minus in hoc
ipso Assidentes delinquunt, vel non mandantes in
executionem ea, quæ Medicus imperaverit, vel
porrigentes ægrotis cibos, ac potus noxios, & im-
portune, ipsis ægrotis morem gerentes in his, quæ
exposcunt, nihili facientes damnum, quod eorum
saluti inde emergere potest, vel aliquando consu-
lentes illis aliquid contra Artis dogmata.

Erratur quoque pari passu à singulis harum per-
sonarum in usu remediorum Pharmaceuticorum,
nam quoad Medicum jam alias plura eorum, in qui-
bus ille peccat, deteximus, ac deinceps detegemus,
sic etiam & ægri, & Assidentes circa usum eorun-
dem remediorum delinquunt; ut cum ipsi ægri ob
displicentiam, horrorem, & abominationem eorum
remediorum nolunt ea assumere, vel contra assu-
munt quædam non assumenda à Medico reprobata,
& id genus alia. Eodemque modo circa remedia
Chirurgica sæpe sæpius omnes, ac singulæ hujus-
modi personæ delinquunt, cum Medici aliquando
nonnullas operationes Chirurgicas vel consulunt,
vel exercent, ex quibus vita patientis manifesto pe-
riculo exponitur, & ipsi Assidentes suasionibus suis
aliquando ad eas ægrotos exhortantur, & iidem ipsi
ægrotantes vel recusant quæ recusare non debent,
vel admittunt, quæ non debent admittere, in quibus
omnibus cum possit aliquando intrare gravis, ac
mortalis culpa, determinandum cerrè est, quando,
& quibus remediis uti Medici possint, quibus verò
non, quando item assidentes, aut ægrotantes consu-
lere, aut admittere, aut dissuadere, aut tenere ea tu-
ta conscientia possint, quando verò non.

Sed antequam ulterius progrediamur, quædam
dubia generalia discurieoda sunt, & primò quoad
Medicos videndum, an indifferenter omnia reme-
dia Medica consulere possint, necne, quæ norunt in 4
ægrotantis salutem emanare posse, ac dicendum
Medicum omnia remedia consulere ac proponere
posse, dummodo neque ullo modo contra Animæ
salutem, neque certè aut dubitativè etiam contra
salutem corporalem redundare possint, & quoad
primam partem respicientem Animæ salutem, nul-
lum intervenit dubium, & de ea re sufficienter ver-
ba feci alias *lib. 5. harum Quæstionum tit.* 3. qui est *de*
Error. Medic. quoad secundam partem etiam, quæ 5
respicit Medicamentorum dubietatem, res est clara,
quod nullum remedium consulere possit, quod cer-
to contra corporalem salutem emanaturum sit, re-
manet tantummodo dubium in remedio dubio,
quod dissolutum est ab aliquibus Canonistis dicen-
tibus, Medicum non posse dubia remedia in usum
trahere, ac præstantius esse, ægrum relinquere in
manus Dei, & vide nonnullas tam Canonistarum,
quam Medicorum auctoritates apud P. Theophil.
Raynaud. *de Part. contra nat. cap.* 8. *num.* 2. non ob-
stante ergo decantata Celsi sententia, Anceps reme-
dium experiri, quam nullum, medicamenta & re-
media dubia Medicus consulere, aut imperare non
debet absq; gravi culpa, quæ quidem intrabit in ipsa
remedii ancipitis admissione; etiamsi deineeps res
bene succedat, quia quantum est ex se, ægrum vitæ
periculo exposuit, ipsa enim prohibita remedii dubii
admissio antequam effectum suum prodat, culpa
non vacat, de cujus gravitate, vel lenitate Canonista-
rum est determinare.

Cæterum quoad ægrotum dubitatur primo, an 6
ex præcepto, & sub pœna peccati teneatur obedire
Medico. Plures Canonistæ quidem voluerunt
non teneri, ita Innocentius & Hostiensis relati per
Codronch. *de Christ. Medic. Rat. lib.* 2. *cap.* 2. Sil-
vestr. *in summ. verbo Medicus num.* 7. Summa Ang.
verb. eod. num. 10. Quin etiam supra citatus D.
Theoph. Raynaud. *lib. adnotato cap.* 6. *num.* 3. vult
ægro esse liberam prætermissionem remediorum, si
sibi persuadeat, expugnari posse morbum viribus
naturæ sibi relictis, vel si majorem exacerbationem
ex remediorum usurpatione vereatur, & in summa
omnium remediorum rejectionem, dummodo non
adsit certitudo salutis ex eorum admissione, quæ
nunquam adest, esse licitam, & innoxiam probat ex

Victoria, ut ibi apud eum. Sed contra Priorum
7 opinionem ipse Codronchius nonnulla adducit fir-
mans, ægrotum teneri obedire Medicorum præce-
ptis sub pœna peccati, in quam opinionem videntur
etiam nonnulli Canonistæ consentire, ut *cap. si non
licet. c. placuit. 23. q. 5. c. non æstimamus 13. q. 2.* ex Ri-
pa *de pest. part. alt. part. 2. num.* 37. Lessius *de Iust. &
Iur. lib. 2. cap. 9. dub. 14. num.* 96. qui dum deter-
minat, hominem teneri permittere sibi membrum
secari, si Medici id judicent necessarium, videtur
multò faciliùs firmaturus, ægrotum teneri obedire
Medico in admissione aliorum remediorum, quæ
8 tam aspera, ac tam intolerabilia non sunt. Protri-
ta deinceps est Canonistarum sententia, quod æger
non admittens remedia naturalia, ac necessaria ad
recuperandam salutem committens se in manus Dei,
mortaliter peccet, quia hoc est tentare Deum, & de
hujus peccati gravitate vidend. D. Lessius *lib. eod. de
Iust. & Iur. cap. 45. num.* 4. licet supra citatus P.
Theophil. Raynaud. *ibid.* cum nonnullis velit non
cadere in remediorum prætermissione hanc Dei
tentationem, dummodo fortè æger non expectaret
ab ipso Deo salutem per miraculum, atque ex hac
9 causa renueret naturalia remedia. Quomodocun-
que tamen sese res habeat, communior opinio
est, in prætermissione horum remediorum pecca-
tum intervenire ex parte ægrotantis Medico non
obedientis, dummodo remedia neque nimis horri-
bilia, neque nimis aspera, neque nimium dolorosa
sint, nec nisi cum maxima displicentia & abomina-
tione admitti possint: tunc enim infirmum excu-
sant omnes, quia nemo secundùm rectam rationem
adstringi potest, ut vitæ suæ consultum in præsenti
velit per tormenta & cruciatus, præsertim cum sa-
lutis eventus nunquam sit certus.

10 At vero si illud veritatem habet, quod infirmus
peccat jejunando, ubi jejunium notabiliter propriæ
saluti futurum sit noxium *c. Non mediocriter de Con-
secr. dist.* 5. quanto magis peccabit si contra Medico-
rum præcepta quicquam vel admittat, vel renuat,
quod vel admissum, vel rejectum notabiliter pro-
priæ saluti præjudicare possit? nam ubi infirmus je-
junaret etiam cum salutis nocumento, apparenter
saltem videretur benè agere, & deciperetur tantum
sub specie boni, cum id videretur agere amore ob-
servandi præceptum jejunii: sed ubi quicquam ad-
mitteret, vel rejiceret, quod notabiliter illi noceret,
nihil tale illum excusare posset, sed potius accusari
deberet, quod ex mollitie, ut displicentiam medica-
menti non sentiret, vel ut pravo desiderio satisface-
ret, quicquam rejiceret, vel admitteret, quod rejice-
re, aut admittere non potest, nisi cum notabili salu-
tis præjudicio.

Verumenimverò præstabilius videtur ad hæc de-
11 terminanda nonnullas conclusiones firmare, qua-
rum prima sit, ægrum teneri ex charitate proprii
corporis, ejusque salutis Medico obedire generali-
ter loquendo, aliter contra prædictam charitatem
facere neque sine peccato, quod aggravare non pa-
rum videtur sacræ paginæ consilium *in Eccles. cap.* 38.
Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum; ac post
nonnulla, Da locum Medico, & non discedat à te,
quia opera ejus sunt necessaria. Nec solum contra
propriam charitatem, & contra sacræ paginæ consi-
lium facit, qui Medicos & medicamenta respuit, sed
contra omnipotentis Dei dispositionem, qui ut ha-
betur ex sacro textu ibidem, Altissimus de terra cre-
avit medicamenta, & vir prudens non abhorrebit
illa; quandocunque ergo infirmus nullas potiori ex
causa renuit remedia naturalia à Deo in nostram sa-
lutem ordinata, absque dubio imprudentiæ notan-
dus, quia abutitur, ac spernit potius Dei beneficium,
cum quibus an culpa pari passu incedat, necne, Ca-
nonistæ videant, illud certum est, quod si unusquis- 12
que tenetur custodire propriam salutem quantum
est ex se, & maximè iis mediis, quæ Natura ipsa no-
bis offert, & necessaria judicantur, tenetur infirmus
admittere remedia medica, & obedire Medico, quia
opera ejus sunt necessaria, ut mox ex sacra pagina di-
ctum est. Quia tamen remedia medica non sunt u-
nius generis, neq; omnia in omni casu, & omni tem-
pore sunt necessaria, sed quædam magis, quædam
minus, neque omnia item eadem facilitate in usum
trahi possunt, sed quædam facillimè, quædam diffi-
cillimè, quædam cum nullo labore & displicentia,
aut cruciatu, quædam contra cum multo labore,
cum multa displicentia, & cum cruciatu maximo,
insuperque aliqua certiorem salutem saltem proba-
biliter, alia verò magis dubiam promittunt, idcirco
secunda conclusio sit, quod infirmus teneatur obe- 13
dire Medico admittendo remedia, quæ in primo ca-
pite ad salutem recuperandam sunt necessaria, &
alia ex parte renuendo ea, quæ notabiliter noxia
judicantur, & à Medico prohibentur. Circa alia
verò remedia, quæ non sunt in primo capite neces-
saria, neque insigniter noxia, non graviter errare
Ægrum, qui ea vel admittat, vel respuat, & aggrava-
ri culpam ex majori, aut minori necessitate, & ex ma-
jori aut minori noxa. Hæc omnia videntur satis pro- 14
bata ex ea suppositione, quòd homo non est suæ vi-
tæ Dominus, neque potest quicquam facere, aut o-
mittere, quòd vitæ suæ certò, ac notabiliter præju-
dicet, aliter posset homo etiam vim sibi inferre, quod
nullo modo dici potest. Quandocunque ergo infir-
mus respuit remedium in primo capite necessarium
ad salutem corpoream recuperandam, aut quid as-
sumit insigniter noxium, notabiliter, ac certò pro-
priæ vitæ præjudicat, ergo non potest absque pecca-
to infirmus absque sufficienti causa talia remedia
respuere, aut contra Medici præceptum quid maxi-
mè noxium assumere. Nec dicatur, quòd hæc habe-
rent locum, quando ex remediorum admissione ad-
esset moralis certitudo depellendæ ægritudinis, quę
nunquam adest; quia sufficit adesse probabiliter
hanc certitudinem saluti, ut secundùm plurimum
habetur. Quis est, qui non dicat, aut non videat ex
quotidiana experientia, sanguinis missionem in in-
ternis inflammationibus, puta in squinantia, in phre-
nitide, in pleuritide, in febre ardente, esse de certo
salutarem? videmus enim ex hoc remedio plerosq;,
imò inquam ex centum supra novem & nonaginta
salvari. Non est ergo ob id, quòd certitudo salutis in
uno, vel altero non respondeat, rejiciendum reme-
dium ob hanc incertitudinem, cùm sufficiat eam in
pluribus, & secundùm plurimum adesse, & proba-
biliter de certo sperari posse. Modò Deus ex sacræ
paginæ auctoritate determinaverit, opera Medici
esse necessaria, non id sibi voluit, quòd ita necessa-
ria sint, ut semper suum effectum sortiri de necessi-
tate debeant, hoc enim pacto ita necessaria declaras-
set opera Medici, ut cum illis homo perire nullomo-
do posset, quod non est dicendum: nam Deus ho-
minem creavit mortalem, & cum tempus decedendi
advenit, nullis remediis retardari potest, & quia
idem Deus O. M. noluit homini hujusmodi tempus
revelare, noluit etiam hominem medica opera re-
nuere, sed necessaria esse simpliciter determinavit,
unde nunquam homo poterit hujusmodi opera re-
nuere, sed supponere debet, esse semper necessaria,
& sic Medico debet semper obedire in iis, quæ ap-
primè

primè necessaria sunt ad salutem recuperandam, nam in cæteris nulla necessitas cogere debet infirmum ad admittenda remedia, quæ non tam necessaria sunt, & quæ rejecta notabiliter ejus saluti præjudicare non possunt, ut jam dictum est.

15 Tertiò dicendum ægrum non teneri obedire Medico in admittendo remedia aspera, intolerabilia, & quæ cum summa displicentia & anxietudine usurpantur, & videndi ad hoc citati per P. Theophil. Raynaud. *cit. lib. de Ort. inf. contrà nat. c. 6. n. 2.* contrà ponderar enim asperitas remedii ipsimet vitæ, quod tantò magis procedit, quantò remedia hujusmodi tam certam spem non promitterent ex eorum admissione, ut certa salus attendi posset: nam hæc certitudo 16 salutis vix, ac ne vix quidem in ullo remediorum genere reperitur: cùm omnia probabiliter tantùm dici possint profutura, non certò ob individuorum & morborum, & mille aliarum conditionum diversitatem, cùm indies experiamur unum, idemq; remedium, huic quidem juvare, illi autem nocere, alterum verò nullo modo afficere, imò unum, idemque remedium eidem personæ pro status varietate modò juvare, modò obesse; unde stante hac salutis incertitudine compensatur debitum illud charitatis personæ propriæ adjoncta etiam asperitate remedii; quamobrem exempli gratia, calculi per sectionem extractio, cum maximo vitæ periculo, & salutis incertitudine celebratur; non obligatur ergo calculosus in hoc Medico obedire, qui consuleret ad vitam protrahendam sese chirurgo secandum tradere; sic & membri demortui amputatio, & alia id genus respui tuta conscientia ab ægro possunt, cùm in hoc non teneatur Medico obtemperare.

17 Quartò dicendū, non posse infirmum ex eo, quòd existimet, expugnari posse morbum propriæ naturæ viribus, respuere remedia & auxilia Medica, quæ neque aspera sunt neq; multùm dolorosa, neq; summæ impensæ; neq; aliter executioni admodùm difficulter demandari possunt, quod tamen licere existimavit supracitatus P. Theoph. Raynaud. *præd. lib. de Ort. inf. con. na. nat. c. 6. n. 3. in f.* & hoc somma cum ratione, quia infirmus non potest assequi vires suæ ipsius naturæ, neq; cognoscere vires morbi, illasque cum naturæ viribus comparare, atque inde certò elicere, naturam superare per se posse morbum. Sed quid hoc? ne expertissimus quidem Medicus in semetipso ægrotante id cognoscere certò potest; poterit ergo ægrotus Medicinæ ignarus, & inexpertus plus noscere, quàm expertissimus Medicus? nimis certè defert, & ultrà quam admitti possit, Pater Theophilus Ægrotantis cognitioni, & coërcendum omninò in hoc ejus dictum, qui tamen in cæteris tam prudenter, ac tam accurate solet disserere.

18 Sed neq; potest æger respuere remedia & medicamenta ex eo, quòd majorem exacerbationem timeat ab ipsis, & difficilem suæ ipsius naturæ tolerantiam engiosear ex remedii usurpatione, quia neque hoc semper eodem modo succedit, neque Æger semper uno eodemq; morbo laborat, neq; semper in eodem statu, & in eadem ætate permanet, ita ut quod in uno morbo sustinere non potuit, in alio facilè sustinebit, & siquod juvenem lædere poterit, juvare poterit consistentem vel senescentem, hæc eoim itæ variant ipsius Ægri conditionem, ut quod remedium aliàs multùm naturam exagitavit, de præsenti multùm coadjuvabit, tanta fieri solet in naturis proætatis, aliorumq; accidentium conditione mutatio. Non tamen hoc procederet ubi æger haberet cum hoc, aut illo medicamento naturalem antypathiam, & contrarietatem, ut si hortaretur Medicus assumere medicamentum, & velit præbere medicamentum ex Rosis, æger autem à Rosæ odore naturaliter abhorreat, & ab ipso insignem læsionem percipere soleat, ut est casus apud Amat. Lusit. *cent... n...* in quo æger commonens Medicum, quòd Rosa sibi esset inimica, ideoq; respueret eam assumere in medicamento, Medicus ejus tei oblitus rosas propinavit, ex quarum potione æger syncope prehensus obiit. In quo casu, ac id genus aliis posset licitè æger tale medicamentum respuere, & Medico non obedire; at non indifferenter omnia, licet rimeret de sua natura; id enim examinare, ac ponderare ad Medicum spectat, sunt namq; interdum tales infirmorum timores inanes, & nullius momenti, licet Medicus debeat stante ipsius ægri aversione, cum hoc aut illo medicamento illud commutare, & aliud æquivalens propinare. Quæ omnia semper intelligenda cum ea conditione, quando nempe propinatio talis medicamenti apprimè necessaria, quia nulla, aut levis culpa ægri intercedit, ut jam admonui, si renuat quid, quo ad ejus salutem recuperandam non sit in primo capito necessarium.

Quintò dicendum, multò minùs repudiari posse 19 ab infirmo tuta conscientia absque ulla confidentia suæ naturæ, aut timore remediorum, omnia & quæcunque præsidia naturalia permittendo se cursui naturæ, & in manus Dei non obstante, quòd non expectaret à Deo salutem per miraculum, quia, ut jam superiùs dictum, abuteretur, aut potiùs despiceret ipsius Dei beneficium, qui Medicinam creavit, & qui expressè per sapientem monoit, se ideircò medicamenta creasse, quia sunt necessaria, qui ergo respuit talia medicamenta respuit ipsius Dei beneficia nobis ad nostram exigentiam & necessitatem concessa, non secus ac cibos & potus, ac tantundem errare videretur, vel paulò minùs qui ad sustentandam vitam cibos & potus respueret, quàm qui ad recuperandam sanitatem necessaria præsidia & remedia naturalia respuerer, vel absque ulla cautela cibis & potibus abuteretur confidens de sua natura, & promittens sibi de ea, ut omnia, ac singula errata in victus ratione superare possit. Adde his, quòd æger non potest habere ullam certitudinem aut notiam, utrum Natura possit absque necessariis remediis morbum superare, cùm neque ipse Medicus ex Artis suæ præstantia id ipsum ullo modo assequi possit, dico pervenire ad certitudinem talem ut cognoscat Naturam absq; ullo remediorum præsidio morbum debellaturam. Itaq; ubi remedia sint necessaria saltem probabiliter, non poterit æger ullo modo illa reouere ex hac confidentia propriæ naturæ, nisi alia ex parte potiorem haberet causam ea renuendi, quam justam & sufficientem is, ad quem spectat, judicaret.

Sextò dicendum, ægrum non teneri obedire Medico assumendo & admittendo remedia dubia, & 20 quæ licet una ex parte salutem possint promittere, alia ex parte manifesto vitæ periculo illam exponunt, quia licet aliquando sanari possint, interdum tamen contrarium effectum sortita occidunt: nam neque Medicus talia medicamenta præscribere potest, ut ex Canonistarum auctoritate superiùs dixi. Dato autem quòd Medicus his non obstantibus id genus remedia proponeret, ac assumenda jubeter, æger non teneretur ullo modo obedire, cùm nulla ratio suadeat, ut teneatur exponere se vitæ periculo etiam dubio, & satius sit, ac etiam magis prudens consilium remittere se in manus Dei; sed cùm dictum sit, Me- 21 dicum non posse talia remedia præscribere, dubitari posset ulteriùs, an æger sciens dubietatem remedii aliquo modo erraret illud admittendo & exponendo se

do in vitæ periculo, ac videretur dicendum, salva semper veriori sententia, nullo modo errare, cùm spes sanandi honestet ægri actum in illius remedii assumptione, cùm licet medicamentum dubium sit, tamen ille movetur ad illud admittendum sub ea spe salutis recuperandæ, quod succedere potest, licet etiam posset contrarium succedere; quòd maximè procederet, ubi salus aliàs esset jam desperata, & de vita acta res esset: tunc enim omnem aleam subire licet, & posset non solùm æger dubium medicamentum absque ulla conscientiæ nota assumere, sed & Medicus posset illud impunè proponere, facta semper protestatione de Medicamenti qualitate; in hoc enim casu locum haberet Cornelii Celsi sententia, Anceps remedium experiri, quam nullum, & licet, ut aliàs dictum est; velint Canonistæ, satius esse in desperata salute ægrum permittere in manus Dei, quàm dubii medicamenti exhibitione illum vitæ exponere, tamen hoc intelligendum, quando majus ac certius imminet periculum, quàm ulla spes salutis appareat, nam ubi tam spes, quam timor pares sint, videtur, salva semper saniori sententia, absque omni culpa fieri, in desperata salute anceps remedium usurpare.

22 Septimò dicendum, non teneri ægrum obedire Medico, si is imperet remedia extra communem medendi artem, aut contraria consuetis, ac rationabilioribus Medicinæ dogmatibus, ut si in febre ar-
23 denti ægro metum copiosum bibendum suaderet, vel cibum aliquem deterrimum, ac noxium comedere, vel sanguinem sibi mittendum curare post copiosum Veneris usum, vel in excedenti ventris fluxu diarrhætico, vel lienterico, & simili. Multoque minùs tenetur obedire Medico æger, si imperaret quid, quòd esset contra Animæ salutem: in hoc enim non solùm non tenetur obedire, sed peccat obediendo, ac debet potiùs mortem eligere, quàm obedire, cùm præstabilius sit mori, quàm contra Deum peccare.

SUMMARIUM.

1 *Remedia Diætetica pertinent ad usum sex rerum non naturalium.*
2 *In aeris usu quomodo errare possit Medicus, & infirmus, & assidentes.*
3 *Infirmus specialiter quando erret in usu aeris ambientis.*
4 *In usu motus, & quietis quomodo errare contingat.*
5 *In somno & vigilia quomodo se gerere debeant Medicus, Æger & Assidentes.*
6 *Quomodo errari possit in quarta re non naturali, hoc est, in excretis & retentis.*
7 *Quid admonendum circa animi passiones tam quoad Medicum, quàm quoad cæteros*
8 *In cibo & potu administrando Medicus quomodo erret.*
9 *In ciborum & potuum usu infirmus quomodo se gerere debeat.*
10 *Infirmus renuens comedere in jejuniis cibos à morbo requisitos, & à Medico præscriptos peccat.*
11 *Concedere cibos noxios infirmis jam desperatis Medicus non potest.*

Diætetica.

QUÆSTIO II.

1 Diætetica remedia pertinent ad usum sex rerum non naturalium, in quibus præscribendis Medicus debet se gerere ut in quibusvis aliis secundum rectas, ac communes Medicinæ regulas, & æger tenetur illi obedire sub pœna peccati, si inobedientia sit in notabile suæ salutis præjudicium. Prima autem
2 sex rerum naturalium aër est, in hujus usu Medicus errabit, si in leviori morbo, vel in convalescentia, non omninò debili existente ægro, non permittat illum domo exire ad Missam audiendam, ubi obligatio ex præcepto id requirat, vel aliud quid, ad quod ipse æger sit obligatus sub pœna peccati, imò tunc æger non tenetur illi obedire, ubi proprias vires notas haberet, ac nullum ab aëre externo notabile damnum reportare timeret; deberet enim satisfacere obligationi audiendi Missam, aut alteri cuicunque, ad quam sub pœna peccati teneretur, non obstante Medici præcepto in contrarium. Quod procedere debet, ubi æger certus sit, suis viribus fisus, quòd nullum nocumentum ab aëre percepturus sit; aliàs si in hoc haberet dubium, debet obedire Medico, in quem omnis culpa transfundetur, si quicquam æger delinquat non exeundo domo ad Missam audiendam, vel ad aliam quamcunque obligationem explendam.

At verò contrà peccaret omnino graviter ipse æger, ubi Medicus cognoscens posse illi imminere notabile salutis nocumentum, & ab eodem Medico admonitus de periculo, tamen recusaret obedire, & aëri improvidè se exponeret; quod procederet etiamsi hoc faceret ob desiderium satisfaciendi alicui 3
obligationi, ut audiendi missam in diebus de præcepto audiendam, quia tunc corporalis salutis periculum non solùm illum rectè excusat ab obligatione, ita ut impunè possit abstinere, sed etiam obligat illum ad evitanda quæcunq; quæ propriæ saluti possunt notabiliter præjudicare, etiamsi id esset ex aliquorum præceptorum obligatione, ut in hoc casu esset obligatio audiendi Missam in diebus Festivis de præcepto. Quæ quidem probatione egent, & aliàs discussa satis superque sunt, & non aliàs de his sit sentiendum, quàm de Jejunio, & similibus obligationibus, à quibus eximi solent homines legitimè ob aliquod justum impedimentum.

Non parùm etiam errare contingit ægrotantes, ubi non ex vi morbi, sed ex impatientia tolerandi calorem febrilem, stragulis cooperire se sufficienter contrà Medici admonitiones recusant, & in causa interdum sunt ut ab aëre externo pori cutis claudatur, & via irruitio penitus sudori præcludatur, qui fortè febrem solveret. Unde postmodum ex benigna febre maligna efficitur, & ex tuta periculosa, ut in dies observamus in iis, qui nimis intemperantes sunt, & nimium sensui, & corpori proprio indulgent, quos satius esset suæ intemperantiæ manuducendos relinquere, quàm pati inter medendum tantoperè contra propriam salutem operari. Errant etiam graviter tam Medici, in quam, quam ægrotantes, & aliæ quædam personæ, ubi illi nempe Medici, ut prædictis personis gratificentur, judicant, aërem, in quo obligantur tales personæ commorari, aut residere, futurum ipsis noxium, hæ verò personæ, quæ residere, aut commorari tenentur, à Medico tale judicium extorquent, ut illo mediante, vocationem à superioribus impetrent. Contrà verò errant quidam lucro fortè inhiantes, aut dignitati alicui aspirantes, qui non obstante Medicorum dissuasione judicantium aërem illum futurum sanitati ipsorum maximè adversum, ac posse inde illis evidens vitæ periculum imminere, ad id tamen consilium aspirantes se conferunt, quorum aliquos vidimus propriæ avaritiæ, ac superbiæ pœnas luere.

Secunda res naturalis motus, & quies est, in cujus 4
administratione Medicus graviter errare potest imperando motum intempestivum, ut si febricitantem curso & lucta defatigaret ad eliciendum sudorem, ut Prodicus ille apud Hipp. 6. *Epid. Sect.* 3. *text.* 27. sed infirmus tunc licet ægrè posset obtemperare, non teneretur ejus præceptis obedire ullo modo, nam hujusmodi remedium contrarium omnino est rectæ medendi rationi, cùm febris exposcat refrigerantia, & humectantia, motus autem, & labor excalfaciant & exsiccent; itaque non motus imperandus, sed

sed quies, infirmusq; lecto est continendus interdicto omni motu maximè laborioso. Dissolvit enim meliores spiritus motus ægrumq; ita debilem reddit, ut postmodum cum morbo luctari non valeat. Sed omninò succumbere cogatur, ut infirmis, quos curaodus suscipiebat prænominatus Prodicus, eveniebat, eos enim omnes occidebat tali medendi ratione. In hujus rei usu potest quoq; notabiliter infirmus peccare, ubi contrà Medici præceptum quicquam faceret, movendo se, ac fatigando intempestivè cùm maximo, ac notabili salutis detrimento, etiamsi hoc faceret ad aliquem bonum finem, exempli causa, ut alicui obligationi satisfaceret, cui teneretur ex præcepto, non aliter quàm superiùs in similibus dictum sit. Pari errore implicaretur infirmus, qui nimia quiete, & otio morbum insigniter foveret, & notabiliter saluti propriæ præjudicaret. In quo casu occurrit dubitare, an, si Medicus judicet exempli gratia, Cachecticum, seu Hydropicum moveri debere, ille autem in hoc difficultatem sentiat, ac laborem non mediocrem, atq; ea causa recuset se movere, ac Medico obedire, aliquo modo peccet, cum motus ad ejus curam sit maximè necessarius, ac dicendum videtur, ægrum debere quidem omni conatu propriæ saluti consulere, sed non iotervenire in hoc notabile erratum, cùm difficultas se movendi sit excedens, à qua excusatur ab inobedientia Medici, si à motu abstineat.

5 Tertia res non naturalis somnus, & vigilia est, in quibus rebus præscribendis Medicus rationalis, Artis regulis innixus procedere debet, & infirmus in his, ut in cæteris omnibus peccaret, ubi somno intempestivo, & immoderato uteretur cum maximo salutis propriæ præjudicio, & nollet pati se ubi vigilandum est, excitari, ut in accessionibus febrium, in quibus si somnus non esset nimis innaturalis, & profundus, ita ut inde argueremus impotentiam infirmi se abstinendi à somno, sed tantùm esset levis inclinatio ad dormiendum, quæ cum superari facilè posset, tamen æger dormire vellet, certè ex mea sententia omninò peccaret ex mollitie, & impatientia vigilandi, quia hoc esset in præsentaneum damnum, ac id quidem grave propriæ salutis, ac tantundem esset rebus nocivis, & aliis rebus maximè saluti contrariis contra Medici præcepta uti velle.

6 Ex quarta re non naturali etiam remedia Medica desumuntur, ea est excretio, & retentio, & in hac ipsa, ut in reliquis, si æger quid prætermittat, aut admittat, quod insigniter damnosum sit ejus saluti, absq; dubio ob incontinentiam peccati reus censendus, hujusmodi erroris insimulandus esset quoties alvo fluente, & ad periculum usq; adstricta diu permanente, renueret aut clysteres, aut suppositoria, aut medicamentum, aut quodvis aliud præsidii genus, quod ad ciendum remorantem alvum est destinatum: nam non adeò rarum est, ut aliquandò contingat, quosdam ægros tam morosos esse in his remediis admittendis, ut quamvis aleam potiùs currere determinent, quàm illis uti, etiamsi ab his neq; ullum insignem dolorem, neque notabile incommodum, neq; fastidium reportare soleant, sed ex sola pertinacia ea remedia renuentes, fœminæ præsertim, in quibus convincendis nulla ratio, quæ persuadeat, inveniri potest, sed & Assidentes interdum præter rem ex proprio marte quædam offerunt ad ciendam alvum, aut quædam consulunt, vel applicant ipsis infirmis undequaq; noxia, & mortalia, omninò eos peccare, fortè dubio apud Canonistas non erit locus.

Ad animi passiones pertinet quinta res non naturalis, ad quas refrænandas æger quantùm fieri 7.
potest, & quantum Medicus imperaverit, tenetur: excusatur tamen in hoc ob impotentiam, & impossibilitatem tales passiones refrænandi, quæ utplurimùm, ne semper dicam, ab humorum exuberantium qualitate dependent, pro eorum enim natura hæ, aut illæ passiones vigere solent, & nisi hujusmodi humores, vel resolvantur, vel evacuentur, vel in aliam naturam abeant, vix possibile est, ut æger sese cohibere possit, cum vehementes maximè sunt, quia permanente causa illas excitante, necesse est etiam eas passiones vigere. Verùm ad Medicum etiam pertinet passiones bujusmodi compescere pro artis suæ industria, & quia aliquando pro remedio aliquorum morborum opportunum videtur modò unam, modò aliam passionem excitare, videndum, an liceat Medico tali remediorum genere uti: scimus enim in frigidis morbis, ut in somno profundo, & innaturali, aliisq; frigidis affectionibus conducere bilem movere, itamq; excitare, qualem casum eleganter repræsentat Horat. *lib. 2. serm. sat. 3.* de avaro illo læthargo detento in his carminibus.

Pauper Opimius argenti positi intus, & auri
Qui vejentanum festis potare diebus,
Campana solitus trulla vappamq; profestis.
Quondam lethargo grandi est oppressus, ut hæres
Jam circum oculos, & claves, lætus, ovansq;,
Curreret: hunc Medicus multùm celer, atq; fidelis
Excitat hoc pacto, mensam poni jubet, atq;
Effundi saccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum, hominem sic erigit, addit, & illud
Ni tua custodis avidus jam hæc auferet hæres.
Men' vivo?

sed ubi sanguis luxurians delirium cum risu, cum nimia petulantia concitat, præstat aliquid triste ægro nunciare, & melancholiam, aut tristitiam irritare, quòd ægrum à sua petulantia cohibeat. Sed & in sanguinis eruptionibus maximè cum impetu factis, aliisq; excretionibus immoderatis, & excedentibus subitus timor incussus pro præsentaneo remedio est, easq; subitò cohibere solet: Itaque seriò inquirendum, an ad aliquos præcipites morbos sanandos has passiones excitare Medico liceat. Ac dicendum videtur, non aliter de his sentiendum, quàm de aliis quibusq; Medicis remediis, quibus in tantùm uti licet, in quantùm tuta undequaque vel magna ex parte sunt: sed si dubia undequaque, vel magna ex parte sint, ab illis abstinendum: si ergo ex subita aliquarum passionum excitatione imminet evidens vitæ periculum subiti interitus, Medicus abstinere debet non minùs quàm ab aliis dubiis remediis, & quæ nullam securitatem promittunt, quibus abstinere satiùs est, & ægrum in manus Dei permittere, ut Canonistæ sentiunt. Quamobrem non omninò admitterem Cardani remedium excitando subitum, ac magnum timorem instantis mortis ad compescendam impetuosam sanguinis ex naribus eruptionem in quodam infirmo: nam id genus remedii maximè dubium, & periculi plenum est, cùm per timorem sanguis cum impetu ad cor recurrat, & possit ipsum momento suffocare. Itaq; abstinendum ab his, & similibus remediis censeo, eo quòd & dubia sint, nec tutò operentur, & major sit periculi timor ab his, quàm spes ulla salutis.

Connumeremus nos pro ultima re non naturali 8
cibum, & potum, in quorum administratione Medicus multoties, ac multifariam errare potest, ut aliàs

Tit. de Medic. monuimus, vel nimio rigore, vel nimia indulgentia, eodemq; modo infirmus, & assidentes. Medicus in his, ut in aliis omnibus communem, ac rationalem medendi viam servet, itaque tenuissimam diætam per plures dies imperare extra morbi exigentiam non debet, æger autem, si imperaret, & cognosceret ad rem suam non facere, non teneretur obedire, sed è contrà non servando diætam rationabiliter à prudenti Medico præscriptam, & insigniter errans in notabile præjudiciū propriæ sanitatis maximopere peccaret, non solùm, inquam, si Medicus tenuissimam diætam præscriberet, & ille largiorem servaret, sed etiam, & fortè gravius, si Medicus tenuem, aut etiam pleniorem imperaret, & ille servaret tenuissimam: & dixi, quòd fortè graviùs erraret infirmus, qui ex proprio marte tenuiorem diætam servaret contrà Medici præceptum, & Medicinæ regulas, quàm si largiorem servaret ubi tenuior à Medico secundùm Artis propriæ regulas imperata esset, quia minus malum est repletio, quàm inanitio, & in multò majus sanitatis præjudicium est inanitio excedens, quàm excedens repletio, unde morbi ex repletione facti multò faciliùs curantur, quàm facti ex inanitione, juxta illud Hippocratis, facilius est repleta evacuare, quàm evacuata replere.

9 In cibis eligendis æger tenetur Medici præceptis obsequi, illudq; hic etiam repetendum, errata, quæcunq; notabiliter propriæ saluti præjudicare possunt, culpæ obnoxiū pro errati, & prædicti præjudicii gravitate hominem reddere, quod tamen Canonistis decidendum relinquo. Sed in assumptione ciborum quomodo se gerere debeat æger, an peccet nimirum si vim sibi facere recuset, neque ullo ingenio curet sibimetipsi cibis opem ferre ad vitæ sustentationem, ita ob hoc de facili pericliteur, non adeò in promptu est, nam una ex parte ad impossibile nemo tenetur: videmus enim in ægris interdum deploratas inappetentias, tantasq; à cibis abominationes, ut quidvis pati potiùs sint parati, quàm cibos assumere. Alia verò ex parte non dubium est, quòd cibis in totum abstinere est seipsum interimere, contra quàm unusquisq; teneatur ex proprii corporis saltem charitate: dicendum ergo videtur, teneri aliquo modo inferendo, non tamen magnam intervenire culpam, si adsit expugnabilis repugnantia assumendi cibos ob morbi violentiam. Invitus enim ægrotus id facit, nec potest ob eam repugnantiam ciborum assumptione sibi succurrere. Sed interveniretne peccatum si cibos bonos admittere ob eam repugnantiam recusaret, deteriores autem admitteret? ac profectò si ex violentia morbi id accideret, non videretur peccare, quia satiùs est deteriore cibo vitam sustentare, licet morbo is sit contrarius, quàm meliorum abstinentia omnem vitæ spem amittere. Neque ab re Hipp. *lib. 2. Aphor.* 38. dicebat, deteriorem cibum, ac potum suaviorem, meliori ac minùs suavi esse præferendum, nam licet ibi dicat paulo deteriorem cibum, aut potum, non promiscuè quemcunque deteriorem intelligit, ac minus suavi esse præferendum, loquitur ibi in casu, quo etiam minùs suavem æger posset assumere, at in casu nostro, ubi supponimus ægrum quavis sibi vi facta meliores cibos non posse admittere, & tamen admittere deteriores, locum habet id, quod determinavimus, licere ægro deterioribus cibis uti, ne totali ciborum abstinentia deficiat, si ex morbi violentia meliores assumere non potest.

10 Sed advertendum, quòd infirmus recusans in jejuniis comedere cibos à morbo requisitos, & à Medico præscriptos, licet vetitos, volens jejunium servare omnino peccat, si in notabile præjudicium propriæ salutis id sit, unde mulierculæ, quæ nunquam norunt rationibus acquiescere, in hoc peccato sæpissimè implicitas videmus, existimantes se bonum, imò melius opus perficere jejunando etiam in corporeæ salutis non contemnendum damnum, quàm vetitis cibis propriæ saluti consulere. Sed apud illas nulla ratio tam valida est, ut hoc illis persuaderi possit: manentes autem in earum ignorantia, ac pertinacia sæpissimè ex hoc errore in vitæ dispendium labuntur, & suæ pertinaciæ pœnas luunt.

Hûc spectat etiam ciborum quorundam, ac potuum per Medicum concessio, qui morbo adversissimi sint, ac possint insigne damnum ægro afferre, pleriq; enim Medici in desperatis morbis ægris quæcunque volunt, concedunt: quin & ipsi ægri, & assidentes in eandem culpam labuntur, quod tamen mortale peccatum inferre ostendit pluribus Codronch. *de Christ. Med. Rat. lib.* 1. *c.* 8. non enim dubium esse debet hujusmodi pravos, ac noxios cibos, vel potius mortem in desperatis ægris accelerare saltem posse: unde certum est, quod etiamsi per momentum ægrotanti mors acceleraretur, Medicum, & ministros id consulentes, aut offerentes ejus mortis reos effici, quod ulteriore probatione non eget. Circa potum vero illud specialiter discutiendum, utrum tantundem peccet Æger assumendo potum ad extinguendam sitim, ut assumendo cibos noxios, ut appetitui tantum satisfaciat: dicendumq; videtur non esse parem utrinsq; rationem: quia ciborum appetitus facillimè tolerari, & superari potest: non sic autem sitis, quæ res maxime anxia est, & toleratu difficillima, ita ut, quemadmodum aliàs dixi, facilius tolerent fames per diem, quam sitis per horam, quæ causa potissima fuit, quod sancta Mater Ecclesia non obligavit nos, ut in jejuniis siti corpora maceraremus, sed tantum fame, & cibi ablatione: cognovit enim sitis tolerantiam posse in maximum salutis corporeæ damnum redundare, accendendo sanguinem, & spiritus, & augendo respirandi necessitatem, vigiliasq; & alia accidentia perniciosissima excitando: non sic autem fames, & ciborum abstinentia, quamobrem decernendum videtur, an æger ex sitis molestia potum contra Medici præceptum assumens aliquo modo contra animæ salutem operetur, ac dicendum videtur, nullo modo in culpa esse, quia excusari debet ob intolerabilem molestiam ipsius sitis, quæ dictat, imo cogit ægrum, ut aliquo modo exigentiæ propriæ subveniat, partesq; exsiccatas refrigeret, ne inflammentur: & respirationis necessitas augeatur, & alia inde mala succedant, quamobrem non tenetur æger in hujusmodi ardenti siti, ac clamosa, tam rigorosè præceptis Medicis obtemperare, quin & ipsi Medici contra Medicinæ regulas, imo inquam forte contra propriam conscientiam peccant, qui ægros suos sitis tolerantia exagitantes, ac miserè torquentes illos ad aliquem morbum exitialem, ut pulmonum, pectorisq; inflammationem, irreparabiles vigilias, anxietudines, & id genus alia symptomata inducunt.

SUMMARIUM.

1 *Remedia dubia Medicus præscribere, vel admovere non debet.*
2 *An infirmus, qui sciens assumit medicamentum dubium peccatum committat.*
3 *Remedia superstitiosa neq; Medicus præscribere, neq; assumere sine peccato Æger potest, sic consulentes.*
4 *Medicus non potest medicamentum nimis purgans, & suspecta violentia præscribere, neq; æger tenetur illud assumere, ampliat quoad ægrotum n. seq.*

6 Non

6 *Non poteſt Medicus uno eodemq; die plura remedia generoſa uſurpare.*

7 *Æger an abſq; Medici conſilio aſſumere poſſit medicamentum catharticum, ac validum.*

8 *Æger non debet Medicum importunè ſollicitare ad aliquod medium ſibi exhibendum.*

9 *Æger quando teneatur remedia admittere, quando vero non.*

10 *Ægrotus non ſine ſumma culpa decipit Medicum aſſerendo ſe aſſumpſiſſe, remedium, quod non aſſumpſerit, vel contra.*

Pharmaceutica.
QUÆSTIO III.

INfinita penè numero ſunt remedia ex Pharmacia deſumpta, in quorum uſurpatione tam Medicus, quam infirmus, & Aſſidentes, errare graviter
1 poſſunt: jam vero & hic ſpecialem locum habent
duæ concluſiones alias firmatæ: prima quod remedia dubia Medicus præſcribere nō debet. Codronch. *de Chriſt. Med. Rat. lib. 1. c. 6.* ubi & quæ ſint hæc dubia remedia declarat, tametſi alias in deſperata ſalute licere dubium remedium uſurpare oſtendat Theoph. Raynaud. *de Part. contra nat. c. 8. n. 3.* ſed dubium Ca-
2 noniſtis decidendum intervenit, utrum infirmus
ſciens aſſumens tale medicamentum non minus quam Medicus in culpa ſit, cum contra propriam charitatem, & corpoream ſalutem operetur eam in
3 diſcrimine ponens. Secunda concluſio, quod reme-
dia ſuperſtitioſa neq; Medicus ſine mortali culpa præſcribere aut conſulere, neq; alius quiſquam, neque admittere infirmus poteſt. His generaliter poſitis ad magis particularia deſcendamus, ac ſilentio præteritis ſingulis Pharmaceuticorum remediorum ſpeciebus (hoc enim & nimis difficile, ac operoſum nimiſque longum eſſet, ac intolerabili tædio lectorem afficeret (de ſolventibus primò aliquid dicamus) Medicus ergo non poteſt medicamentum nimis purgans, & ex cujus violentia ſuperpurgatio, aut alia rimoroſa accidentia expectari poſſunt, Ægris
4 ſuis præſcribere ſine gravi culpa, ut oſtendit Co-
dronch. *lib. 1. de Chriſt. med. rat. c. 14.* cum tutius ſit medicamentum infra id, quod deberet, quam ultra operari ob virium conſervationem, quam primo loco reſpicere tenetur. Sed nec Æger Medico obedire ullam habet obligationem, ſi tale præſcribat illi medicamentum, cujus vim etiam ille haberet notam ex publica voce, & fama: ut ſi vellet illi propinare Antimonium, Mercurium, ſublimatum dulcificatum, Helleborum, & alia id genus, quibus nonnulli procacisſimi Chymici, & Empirici indiſcriminatim utuntur, & cætera item quibus etiam Rationales Medici morbos depellere ſtudent, ubi vires non recuſent. Hæc enim licet à prudenti Medico præſcriberentur, non teneretur æger admittere, ſi de ſua ſalute dubius eſſet, poſſetq; ea ob eundem timoré, tuta conſcientia recuſare. Nec ſolum ſi medica-
5 mentum purgans nimis violentum ſit, poteſt æger
illud abſq; culpa renuere, ſed etiam ſi eſſet nimis horribile, & cum maxima averſione ſumendum eſſet: excuſatur enim æger ob eximiam illam diſplicentiam, maxime ſi alia eorum vice à Medicis uſurpari poſſint, neq; enim ab aliquo ſingulari medicamento, certa, ac ſecura ſalus promitti ita poteſt, ut alia in ejus locum non ſuppetant: ubi ergo hæc certitudo ſalutis abſit, ad quid cum tanto horrore, & diſplicentia hoc potius medicamentum, quam aliud minus horribile, & quod facilius aſſumi poteſt, uſurpare? Quin etiam illud habere locum hic crediderim, quod dato etiam quod in aſſumptione hujusmodi medicamenti daretur certitudo ſalutis, quæ tamen nunquam datur, non teneretur tamen æger ob difficultatem aſſumendi illud admittere, ut in ſimilibus oſtendit P. Theoph. Raynaud. *de ort. Inf. contra nat. c. 6. n. 2. & 3.* nam etſi negligere propriam ſalutem ſit contra proprii corporis charitatem, tamen nolle hujusmodi medicamentum aſſumere etiamſi ab eo certam ſperet ſalutem, non eſt illam negligere, ſed nolle eam tali medio recuperare, quia eſt maximè horribile, & ipſam naturam ſummopere affligit: licet enim magis reſpiciat propriam charitatem recuperatio ſalutis per hujusmodi medicamenti aſſumptionem, tamen etiam propriam charitatem videtur reſpicere declinatio tam horribilis remedii naturam ſummopere exagitantis, & affligentis.

Præterea non poteſt Medicus uno, eodemq; die 6
plura generoſa remedia præſcribere, maxime ſi ſibi eſſent contraria, ut ſi eadem die ſanguinem mittere, & purgans medicamentum exhibere vellet, neque æger hoc cognoſcens teneretur illi ullo modo obedire: cum hoc contra bonas Medicinæ regulas omnino ſit, & facile poſſet Ægrum vitæ periculo manifeſtiſſimo exponere, ad quam cuſtodiendam tenetur Æger etiam ſpernendo præcepta ipſius Medici, dummodo hoc ſerio cognoſceret: & apud idiotas quoq; id videretur præter rationem fieri.

Sed poteſtne Æger ex proprio marte, & abſq; ul- 7.
lius Medici conſilio aſſumere medicamentū catharticum, ac validum, aut aliud remedium generoſum uſurpare? ac videtur dicendum, non poſſe, quia ſi unuſquiſq; tenetur propriam ſalutem, quantum eſt ex ſe, quovis medio tueri, tenebitur etiam ea evitare, quæ eandem ſalutem in manifeſto diſcrimine probabiliter ponunt, ſed hujusmodi ſunt prænominata remedia abſq; recto conſilio, & ratione uſurpata, ergo non poterit æger ex ſe illa aſſumere, neque alia quævis perſona talia medicamenta conſulere, aut offerre: quæ concluſio videtur etiam locum habere in aliis remediis ad Pharmaciā non ſpectantibus, ut in diæta tenuiſſima ad longum tempus ſervata, in copioſa ſanguinis miſſione, & id genus aliis.
Ex quibus etiam ſequitur, quod Æger, ſi ſpecialiter 8.
ſit vir magnæ auctoritatis, non debeat importuna inſtantia Medicum urgere, ac pene cogere, ut ſibi aliquod medicamentum præbeat, quod Ægro ipſi quidem arrideat, ſed ipſi Medico nequaquam: nam evenit interdum, ut ægri totam ſpem ſanitatis in hoc, aut illo remedio reponant, quod illi ex proprio marte elegerint, vel quod Empiricus aliquis, vel Chymicus, vel muliercula, vel quævis alia perſona proponat, & inſtet ſumma importunitate apud Medicum, ut aſſumptioni hujusmodi medicamenti deſcendat, Medicus autem ægri importunitati, & auctoritati volens nolens, ac cum averſione animi conſentiat. Sed & Medicus conſentiendo, & ipſe æger nimia inſtantia Medicum ad conſentiendum cogens, graviter omnino errat: de gravitate vero, & levitate hujus erroris Canoniſtæ dijudicabunt.

Quoad reliqua autem medicamenta, quæ ſolventia non ſunt, ubi generoſa ſint, & efficacia, cautè à Medico præſcribi debent: ægrotus autem, neque omnia, neq; in omni caſu ea reſpuere poteſt, aut admittere tenetur.

Duo vero ſpecialiter conſideranda, remediorum difficultas, & aſperitas, ac diſplicentia, & ſalutis ipſius periculum: nam ubi remedium aſperum eſt, aut doloroſum, vel aſſumptione difficillimum, & horribile, aliaq; ex parte dubium, licet majorem ſpem promittat ſalutis, quam periculum, quod tamen probabiliter timeri poſſit, remedium hujusmodi poterit ab ægro tuta conſcientia reſpui, ſed ſi periculum ſit præſentaneum, & quaſi certum,
non

non tam in propatulo est, an æger teneatur, necne illud admittere: ubi vero remedium sit mediocriter asperum, & periculum non sit certum, nec præsentaneum, sed major spes salutis effulgeat, æger de sua salute sollicitus tenetur obedire, aliter peccaret graviter contra propriam charitatem, sed si remedium neq; asperum sit, neq; ullo tædio obfuscari potest, & salutis periculum, aut non est certum, & præsentaneum, etiam probabiliter timetur, æger certè non solum peccaret, sed pro insano reputari posset illud non admittens: & tamen videmus nonnullos tam delicatos, ut quantumvis à morbo molestentur, & in vitæ periculo versentur, vix, ac ne vix quidem levissima remedia admittere, quin etiam omne remediorum genus impudentissimè respuere: verum his Medicus mederi quidem non debet, sed eos propriæ mollitiei, & ignaviæ regendos relinquere.

Præterea non videtur sine notabili culpa posse infirmum Medicum decipere, asserendo, se medicamentum assumpsisse, quod nequaquam assumpserit, vel non assumpsisse aliquid, quod assumpserit: nam circumscripta culpa ex mendacio proveniente, si id in non contemneodum propriæ salutis damnum redundet, non carebit notabili culpa, de cujus gravitate, & levitate, ut in cæteris quibusque aliis similibus casibus Canonistæ determinare poterunt, quod procedit quidem, nisi alia potiori ex causa renuisset assumere, ut quia medicamentum erat nimis ingratum, aut nimis validum, aut ab eo quomodocunq; abhorrebat: tunc enim forte partim excusaretur ab inobedientia, licet à mendacio excusari non posset.

SUMMARIUM.

1 *Quoad sanguinis missionem quomodo se gerere debeat Medicus.*
2 *Infirmus quatenus admittere teneatur sanguinis missionem.*
3 *Membrorum amputatio utrum fieri tuta conscientia possit.*
4 *Sectio cæsarea quatenus consulenda, vel admittenda.*
5 *In uteri clausura liceat sectionem adhibere.*
6 *Ani clausuram sectione sanare an liceat.*
7 *Sectio in Empiemate an licita.*
8 *Sectio in Hydropisi an tuta, & licita:*
9 *Nasi, aliarumq; partium deperditarum restauratio quatenus licita.*
10 *Palpebrarum adhæsio an sectione sanari debeat.*
11 *Cutis apertiones in capite, terebrationes, ustiones, & id genus operationes alia, an tuta, & licita.*
12 *De Cataractarum extractione tuta ne sit, & licita.*
13 *Lapidis ex vesica extractio an tuta sit, & licita.*
14 *Castratio tuta ne, & licita sit.*
15 *Aliasne chirurgicas operationes quando suadere, & admittere debeat Medicus.*

Chirurgica.

QUÆSTIO IV.

Circa remedia Chirurgica plura observari possunt, & primò suppositis regulis generalibus ad alia quoq; remediorum genera spectantibus, ad aliqua particularia descendamus. Et primò quoad sanguinis missionem Medicus tenetur commonem
1 viam tam in profusa, quàm in parca exsectione sequi. Errant tamen magis, qui superabundanti utitur, quàm qui parciori: imò graviter errare, & suorum ægrorum homicidas esse constat aliquos Medicos, qui nimis copiosè sanguinem detrahentes, eos dem ægros ad malum habitum, & Hydropem, vel ad insuperabiles convalescentias, vel ad alios morbos ob tam affluentem sanguinis missionem deducunt.
2 Horum Medicorum præceptis nullo modo tenetur infirmus obedire: imò dato etiam, quod morbus requireret talem sanguinis missionem, hoc est copiosissimam, & usque ad animi deliquium, non teneretur infirmus illam admittere, cùm dubium id genus remedii sit, & possit hominem interficere, licet in aliquibus sit necessarium, tutior enim semper est repetita sanguinis missio, quàm confertim, & unica vice facta: multò minus potest æger tuta conscientia ex se, ac proprio marte sibi sanguinem affluentem detrahere, eidemque periculo sese exponere, de quo proximè. Alia autem ex parte peccaret omnino infirmus, qui in morbo hujusmodi remedium maximè exigente, illud admittere recusaret cum evidenti periculo propriæ salutis: cùm enim remedium hujusmodi nullum habeat secum adjunctum periculum, aut dolorem, aut molestiam, & undequaq; tutum sit, cum est necessarium ad salutem recuperandam etiam probabiliter, ut in squinantia suffocante, in pleuritide, in Peripneumonia, in Hepatis inflammatione, & similibus morbis, internisq; Inflammationibus, æger illud renuendo sui ipsius homicida est, nam exponit se præsentaneo mortis periculo, à quo sola sanguinis missione vindicare se potest.

Offeruntur post hæc aliquæ Chirurgicæ operationes, de quibus dubitare contingit, an Medicus eas in usum trahere possit, necne, & ægrotus possit eas admittere, necne. Ac primò de membrorum amputatione considerandum, utrum fieri necessitate urgente tuta conscientia possit, nam aliquando ob gangrænas, aut quid simile cogitur Medicus membrum aliquod amputare, quæ operatio non undequaque tuta est, quia vix, ac ne vix quidem evenit, ut integrum membrum corruptum, aut integra pars corrupta amputetur, non læsa parte sana, aut si integrũ membrum corruptũ non amputetur, non relinquatur corruptæ partis portio, ex qua periculum idem, quod iminebat ab integra parte, adhuc perseveret: & in utroq; casu inest evidens, ac præsentaneum periculum, unde videtur satius esse, ægrum in manus Dei permittere, quàm tale remedium tentare, quod ultra nullam securitatem ab eo promissam, & horrore, & dolore est evidenter molestissimum. Quibus tamen non obstantibus dicendum, posse quidẽ Medicum in extrema angustia tale remedium proponere, & consulere, sed non teneri infirmum illud admittere, stante horrore, ac summa tam asperi remedii molestia: ut pluribus ostendit P. Theophil. Raynaud. *de part. con. nat. c. 6. n. 2. & seqq.* 3

Præterea de sectione cæsarea considerandum, operatione nimirum difficillima, & periculi plena. Est autem hæc sectio operatio circa extractionem fœtus vivi ab utero Matris viventis, quæ aliquando à nonnullis in usum protracta est felici cum successu, ac de ea videnda quæ scriptis consignavit Rousseus in libello ad hoc dicato. Sed quia, ut dixi, operatio hæc difficillima est, & periculi plena, non videtur à Medico tam promptè proponenda, aliaq; ex parte nullum in hoc intervenire peccatum ægrotantis, si obedire recusaret, ob remedii immanitatem, ac præsentaneum vitæ periculum. Quibus tamen non obstantibus quando, & in quibus casibus mater teneatur, vel nõ teneatur admittere hujusmodi remediũ, summa diligentia, & exquisitè, ac perdoctè docuit P. Theophil. Raynaud. *cit. lib. de Part. con. nat. per totum*, quem omnino videre, qui de hujusmodi argumenti veritate certiores fieri volunt, debent: unde ego lectores ad eum libentissimè remittam. 4

Circa Uteri clausuram dubitare contingit, ut de superioribus, & quoad Medicum non videtur ullo modo errare, si tali clausuræ succurrendum sectione suadeat, cùm malum sit maximè notabile, & multa 5

pericula

pericula secum afferat, & ejus curatio per sectionem à periculo magna ex parte sit aliena, nisi multùm dolorosa futura sit. Infirma verò tum demum teneretur obedire, cùm hujusmodi clausura vitæ insidiaretur, aliàs autem non: nisi cum insigni tormento cura esset perficienda. Eodem modo etiam Medicus si cognoscat sectionem hujusmodi tutam futuram, vel saltem probabiliter id speret, & plura appareant conspicua sanationis signa, quàm periculi, salva conscientia illam consulere, ac celebrare etiam potest. Sin res in dubio est, ut quando clausura est maximè interna, vel sit potiùs à carne, quàm à membrana, vel ab alia re, quæ magis operosam reddat sectionē, potiùs debet ab ea abstinere, ut à remedio dubio, & periculoso: atq; uno modo se gerere debet, ubi sectionem ad vitam sustinendam necessariam esse existimet, ut in casu à Guilielm. Fabritio narrato *lib. de Operat. Chirurg. relat.* à Dan. Sennert. *lib. 4. Pract. p. 1. sect. 1. cap. 3.* alio verò, cum non ita necessariam credat, in primo enim casu teneretur suadere, ac cogere infirmam ad obediendum, & ipsa infirma aliquo modo teneretur obedire, in secundo verò nequaquam.

6 Majus incommodum habet Ani clausura, de qua idem Guihelm. Fabrit. *lib. 1. Observ. 73.* & alii. Sed quia hæc operatio in puerulis nuper natis tantùm plerumq; habet locum (neq; enim cum Ani clausura homo longo tempore vivere potest) nihil ex parte infirmi dignum consideratione offertur, cùm liberam voluntatem non habeat, & sui juris non existat. Quoad Medicum non est dubium, quòd cùm Ani apertio sit simpliciter ad vitam necessaria, etiamsi alia ex parte aliquid periculi minaretur: consulenda, ac tentanda tandem tamen omnino esset: quia præponderat periculum certum, ac evidens, & præsentaneum, quod imminet ab ipsa Ani clausura, periculo, quod imminet ab ipsa apertione.

7 In Empyemate, nempe in Puris collectione, in Thoracis cavitate, antiquitus præsertim, sectio fiebat inter quartam, & quintam, aut inter quintam, & sextam costam ad ipsum collectum pus extrahendum, in qua operatione timidissimi nunc Neoterici, quos hujus timiditatis insimulat Rondelet. *lib. 2. Pract. c. 15.* apud Sennert. *lib. 2. pract. c. 19. part. 2.* sed non sine ratione incepit hæc Neotericorum Medicorum timiditas: nam præterquam quod tuta undequaq; non est hæc operatio, sæpissimè in ea Medici decipiuntur, secantes locum non idoneum ad pus extrahendū, cum non semper idem locus secandus sit, unde emersit inter ipsos Medicos contentio de loco secando (quod multò majorem, & minùs tutam operationem demonstrat) cùm non solùm, ut dixi, inter quartam, & quintam, aut inter quintam, & sextam costam nonnulli fieri sectionem volunt, sed contendunt alii secandam esse inter secundam, & tertiam, alii verò inter tertiam, & quartam. Sed quomodocunq; sese res habeat, operatio certè dubia est: & non omni ex parte tuta: unde nec temerè consulenda, nec tentanda, nisi nulla alia via salutis adsit. Sed infirmus hujusmodi remedio suam vitam redimere, ob ipsius remedii qualitatem, cum dolorosum sit, & minus tutum, non tenetur: & in hoc casu posset se potiùs remittere in manus Dei, quàm tali tormento se submittere.

8 Idem dubium habet sectio in Hydrope ad extrahendam aquam morbum facientem, idemque periculum, non solùm ex violentia sectionis, sed ex ipsius materiæ extractione, quippe cùm aliquando pus, & aqua ex facta apertione confertim, & affluenter exeundo, Ægrotos perimere soleat, juxta Hipp. *sententiam lib. 6. Aph. 27. Empyematici, vel Hydropici quicunq; secantur, aut uruntur, si pus, aut aqua universim effluxerint, omnino moriuntur.* Quam ob rem idem omnino dicendum & respectu Medici, & respectu Infirmi de hac sectione in Hydrope, quod de ustione, aut sectione in Empyemate dictum est: nisi aliquid majoris timoris ibi tepete dicas duplici ex causa: una ex parte caloris naturali, qui debilius videtur in Hydrope, & facilè extingui posse, altera ex parte extractionis materiæ aqueæ, quæ magis promptè effunditur in Hydrope, quàm pus in Empyemate, cùm tenuior materia sit, & in parte decliviori contineatur. Itaq; magna cum cautela à Medico consulenda, aut tentanda talis sectio est, & non nisi in summa, ac extrema aliorum remediorum desperatione, optimè primo loco perpensis Ægri viribus, cæterisq; ad id peragendum necessariis.

Inter operationes præterea chirurgicas, negotiosa est, & difficultatibus plena nonnullarum partium recuperatio, ut Nasi, Labiorum, & Aurium, quas subire nullus æger tenetur, cùm earum carentia nihil momenti ad vitam habeat, earumq; integritas ad decorem tantùm, & vix ad aliud quicquam effatu dignum inserviat. Medicus certè, qui experimento polleat, poterit has operationes consulere, ac tentare, cum periculo magna ex parte careant: nisi velis operatione non rectè secuta, timeri posse inde gangrænam, seu sphacelum, & partium corruptionem: quæ tamen à peritissimo chirurgo, & in similibus operationibus experto non difficulter evitari possunt. 9

Est & quædam chirurgica operatio circa palpebras: nascuntur enim quidam palpebris conjunctis, ita ut cernere non possint: unde necessitas emergit aperiendi ipsas palpebras, quod opera manualis fit ab ipsis Chirurgis expertis, quibus apertis, ac disjunctis oculus inde emicat ad sua munia obeunda aptissimus. Operatio hæc periculosa non videtur, & tutò à Medicis executioni demandari potest. Æger autem teneretur ob vitæ bonum illam subire, quia cœcus cogitur multas bonas operationes intermittere, etiam earum, quæ ad Animæ salutem videntur necessariæ. Sed quis est, qui ut videret, talem operationem detractaret? Verumenimverò veritatem hęc habet in simplici coalitu, & adhæsu ipsarum palpebrarum inter se: aliàs autem palpebræ cum ipso oculo, ejusq; membranis coalescunt, & tunc operatio difficilior evadit, & exitus multò magis dubius est, nam etiam disjunctis palpebris interdum visus non recuperatur. Unde neq; tam promptè Medicus hujusmodi operationem in his casibus consulere, vel tentare debet, neq; Æger eodem modo tenebitur ad illam sustinendam, nam & præter majorem difficultatem, ac dolorem, & exitus dubietatem, ab omni periculo immunis non est. Cutis apertiones in capite, Terebrationes, Ustiones, & hujusmodi aliæ operationes non in capite solùm, sed etiam in aliis corporis partibus, ubi eas morbi exigentia requirat, & consulere, & perficere Medicus potest: Æger autem ubi eas detrectaret, & vitæ periculum esset evidens, ac præsentaneum, non esset forte ab omni culpa immunis, non obstante remedii asperitate, quæ quidem excusare illum aliquo modo posset. Sed quia comparata hac asperitate remedii cum ipsa vitæ deperditione, pro nihilo talis asperitas est habenda, excusatio non esset condigna, & teneretur omnino eam subire. Quòd si dubium adhuc esset, an tali operationi salus secutura sit, necne, & Medici, ac Chirurgi illi hoc dubium significassent, ponentes omnino ambiguitatem in recuperatione 10 11

vitæ

14 *Pestis datur sine Contagio.*
15 *Contagium duplex.*
16 *Utrum in Lepra, & aliis contagiosis simul, & malignis morbis, magis expediat infirmas ejicere, quàm sanas à clausura dimittere.*

Quid sit clausura, utrum noxia, & quibus ex causis Moniales possint à Clausura exire.

QUÆSTIO I.

Maximopere Christianæ Reipublicæ decens,
ac laudabile consilium fuit illud à summis
Pontificibus, & à sacrosancta Tridentina Synodo
confirmatum, & in inviolabilem obligationem in-
1 junctum, ut Virgines, quæ suam castitatem Deo
voverunt, & in monasteriis religionis vinculo ob-
strictæ commorantur, perpetuæ clausuræ votum
emitterent, ut habetur in eodem Concilio Trident.
sess. 25. *c.* 5. & in bullis summorum Pontificum, præ-
cipue vero Bonifacii Octavi, Pii Quinti, & Gregorii
decimi-tertii. Notius enim est, quam ut scriptis
monstrari possit, qualia, & quanta inde bona ema-
nent, & qualia, & quanta scandala evitentur.

Quoniam autem multa accidere poterant, pro-
pter quæ necessarium foret, Moniales à prædicta
clausuræ obligatione eximere, ad tres maximè casus
ea reduxerunt Pontifices, ex quorum causa univer-
sus Monialium cœtus aut perire, aut maximè lædi
2 posset, eosq; casus in suis constitutionibus promul-
garunt, dicentes, Moniales non posse à clausura
exire, nisi ubi magnum incendium earum omnium,
aut majoris partis vitæ insidiaretur. Secundò ubi
Epidemia vigeret, & ex ejus violentia ob contagium
justus mortis timor insurgeret, ac tertio ubi aliqua
Monialis lepra infecta alias inficere verisimiliter
posset, nisi clausura dimitteretur, in omnibus enim,
ac singulis hujusmodi casibus consulere voluerunt
universali periculo, & indemnitati ipsarum Monia-
lium, permittentes idcirco eas clausuram relinque-
re, & alio commigrare, servatis cautelis, & condi-
tionibus ab ipsismet Pontificibus indictis. In harum
causarum igitur recensione, si magnum incendium
exceptis, plura possunt à Medicis Canonistæ per-
contari, & plura ab ipsis Medicis animadverti.

Cum ergo de incendio non videatur quicquam à
nobis peculiariter dici posse, illud tantum per tran-
sennam cum Canonistis advertamus, quod cum
3 intentio summorum Pontificum in permissione exi-
tus à clausura ipsis monialibus fuerit cura univer-
salis salutis ipsarum, ut fuga se ab imminentibus vi-
tæ periculis eximerent, non solum ad incendium
sese restrinxisse illos dicendum est, sed incendio pro
exemplo usos esse, ac voluisse hanc permissionem in
alia quacunq; simili causa locum habere, ut si flumi-
nis inundatio monasterium obruere minaretur, aut
ipsius monasterii summa ruina immineret, aut mi-
litum hostilium incursus, aut aliud quid simile. Re-
liquum igitur est, ut de peste tantum, & lepra nobis
sermo instituendus sit.

Sed ante omnia videndum primò est, quid sit
4 clausura, ut constet de quanam re verba faciamus.
Bonacin. *de clausur. quæst.* 1. *punct.* 2. *num.* 1. eam sic
5 definivit, Clausura est locus, intra quem mortales
sistere debent, & à quo egredi nequeunt sine viola-
tione præcepti, aut etiam voti. Nos magis concisam
definitionem afferamus dicendo, Clausuram cer-
tum locum esse, ex quo monialis egredi, & in quem
externi ingredi sine peccato non possunt, vel clausu-
ram esse illud monasterii spatium, quod monialibus
egressum sub pœna violationis voti & externis in-
gressum intercidit sub pœna peccati: quibus defini-
tionibus non absimilē affert Gibald. *de claus. disqui-
sit.* 1. *c.* 2. *§.* 16. *n.* 29. moniales ergo ex voto huic clau-
suræ perpetuo adstringūtur, neq; ulla quantumvis
gravi, imò gravissima ex causa eam violare possunt,
aut deserere, etiam si de vitæ negotio ageretur, nisi
causa ejus naturæ sit, ut universus monialium cœ-
tus ex ea periclitetur, qualis esset magnum incen-
dium, epidemia, & lepra: aliàs nulla alia causa, quæ
tantum particularem salutem respiciat, sufficiens
esse potest manentibus in suo robore Pontificum
constitutionibus, ut monialis à clausura sese exime-
re possit: quòd si aliqua ex monialium cœtu morbo-
rum aliquem lethalem pateretur, qui non posset
nisi extra clausuram curari, tunc egebit hæc speciali
Pontificis derogatione, & dispensatione: neque
enim extendi potest permissio ex causa universalis
salutis facta ad salutem particularem, ut alias vidi-
mus factitatum, & signanter in monialibus Gre- 6
gorii XIII. de quibus aliàs. Unde in præsenti nostræ
partes sunt, ut de causis à Pontificibus propositis
pro clausuræ relaxatione ad ipsorum mentem dis-
seramus: ante tamen discutere operæ pretium est,
utrum clausura humanæ saluti sit, aut possit esse no-
xia, & videtur prima fronte, quod non possit esse,
nisi summè noxia, quia homines nulla alia re ma-
gis liberè ad tuendam salutem frui debent, quàm
aëre libero, & aperto, ac vario pro temporum, &
hominum conditionum, & ætatum ratione: at clau-
suræ aër, cum uniformis semper sit, huic temporum,
conditionum, ætatum, aliarumq; rerum varietati
maximoperè contrariatur, ut patet, & si quidē æsta-
te frigidiusculus aer utilis futurus est, ita aer clausuræ
erit calidior, non poterit esse nisi nocuus: & sic de
singulis, unde mirum non est, si in clausuris monia-
lium tam frequenter infirmitates conspiciantur
longæ, & contumaces, & quæ à cæterarum infirmi-
tatum more tantopere deviant, ut eas potius super-
naturales causas, quam naturales habere dixeris:
quæ non solum naturalibus remediis non cedunt,
sed iis potius irritantur, & augmentum sumunt, &
tamen hæ ipsæ infirmitates extra clausuram aut non
tantopere miseras ægras affligerent, aut certè faci-
liùs, commodius, ac citius curarentur, cum sum-
mum remedium in hujusmodi morbis sit, cœlum
mutare, quod monialibus ex legis clausuræ rigore
denegatur, cumq; notum sit, & à medicis com-
probatum, ut ex Celso habetur *libro* 1. *suæ Medic.
c.* 3. pessimum cœlum esse, quod ægrum fecit, certè
deducendum hinc rectè videtur, quod cum sæpissi-
me ex ipsius clausuræ angustia plures ex moniali-
bus in prænominatos morbos incidant, clausuram
esse illis exitialem, ut experientia comprobatur.
Quæ tanto magis attendenda videntur, quanto so-
lutio clausuræ, ut toto discursu evidenter patebit,
nunquam permissa censetur in gratiam particularis
salutis, cum nulli moniali liceat ob morbum ali-
quem, ex quo etiam certo periclitetur, nisi à clau-
sura exeat, clausuram deserere, neq; comprehendi-
tur hujusmodi casus sub Pontificum dispensatione,
quæ in tantum habet locum in quantum morbus
alicujus particularis potest redundare in damnum
universale, vel scandalo, vel communicatione ejus-
dem morbi ob contagium, & idcircò non indiffe-
renter in omni morbo etiam lethifero, & qui non
nisi extra clausuram curari posset, constitutio eo-
rum locum habet, sed tantum ubi habeat adjun-
ctum contagium, & cum contagio aut notabile scan-
dalum, aut vitæ periculum cæterarum, & idcirco
Lepra tantum, & Epidemia nominantur, quia & ab

utraq;,& ab alterutra & communicatis periculum
à contagio, vel ab eodem contagio notabile scan-
dalum excitatur. Quantum autem ad particularem
alicujus salutem, si clausura solvenda est, nova Pon-
tificum dispensatione opus est, ut visum est in mo-
nialibus Gregorii XIII. & forte in aliis: nobis satis
est, quod ex rigore legis ipsius clausuræ nulla habita
sit ratio salutis particularis in ej⁹ solutione, sed tan-
tum salutis universalis. Quibus sic stantibus dicen-
dum videtur, clausuram esse humanæ vitæ minus
accommodam, imò esse summè noxiam, præsertim
cum tam rigidè imposita sit, ut neq; ex causa certis-
simi periculi mortis solvi possit, nisi ex speciali Pon-
tificis derogatione, quæ tamen nimis freqoens fu-
tura esset ob frequentiam hujusmodi casuum, ita
ut forte inanis evaderet prædictæ legis clausuræ ri-
gor, qui non nisi in maximum virginum, earumq;
saluris præjudicium impositus videtur.

Verumenimverò his non obstantibus, serio vide-
tur dicendum, Clausuram nihil habere in se vitii
contra Virginum Deo dicatarum salutem, imo posse
esse summopere, & undequaq; proficuam: ipsa
enim privatio libertatis actionum, & fruendi aeris
externi varietate pluribus, & secundum plurimum
utilis est, quia natura nostra quantum summopere
læditur à mutationibus in contraria, tantopere pro-
ficit ex assuefactione victus cuidam rationi unifor-
mis, & mutationibus non subjecti, quam quidem
veritatem tam evidenter in ipsis religiosis, tam viris,
inquam, quam fœminis conspicimus, & experien-
tia perenni comprobamus, ut ad hoc alias probatio-
nes adducere inanis omnino opera videatur. Nec
quicquam refert, quod aliqoæ peculiares virgioes
in clausuris infirmitatibus teneantur, quales supe-
rius commemoratæ sunt, nam præterquam quod
illis hoc ex vitio clausuræ non accidit, quia etiam
extra clausuram iisdem morbis affligerẽtur, ut aliæ
virgines, & mulieres clausura non detentæ affligun-
tur, dato etiam quod ex clausuræ vitio id fieret, non
idcircò esset dicendum, clausuram esse noxiam, sa-
tis enim est, si pluribus, & secundum plurimum sit
salutaris, & ex natura sua non sit noxia, quia quæ ex
naturæ præscripto contingunt in pluribus, & secun-
dum plurimum eodem modo cõtingunt. Unde cor-
ruunt quæcunq;, quæ ex adverso adducuntur ad
coovincendum, clausuram corporeæ saluti esse nu-
xiam, cum quotidiana experientia id falsitatis mani-
festè convincat, ex centum enim Monialibus vix
unam, aut alteram offendes similibus morbis tenta-
tam: quinetiam in nullo hominum genere observa-
bis homines vitam in longius protrahere, quam in
religiosis mulieribus, quę clausura detinentur. Hinc
verò factum puto, ut Pontifices in suis constitutio-
nibus noo curaverint licentiam deserendi clausu-
ram relaxare ob particularis alicujus Mooialis salu-
tem recuperandam, nam à Spiritu sancto edocti co-
gnoverunt, primò non habere clausuram hoc in se
vitium, ut de se, & ex sui natura tales morbos pro-
crearet, aut foveret, ita ut nonnisi clausura relaxata
curari possent, vix enim, ac ne vix quidem hic casus
in morbis maximè lethalibus dari potest: licet non
negem dari morbos, qui mutatione Cœli sanaren-
tur, & in quibus forte necesse sit, dimittere Monia-
lem à clausura, sed hoc non fit ex vitio clausuræ, sed
ex natura ægrotantis, aut morbi, qui aliud cœlum
pro sua cura exposcit, ut etiam extra clausuram usu-
venit, nam Phthysicos, Hecticos, Hydropicos, &
alios id genus infirmos mutatione Cœli maximè
curamus. Deinceps satis videntur iidem Pontifices,
quod etiam dimissis ægris Monialibus à clausura
non poterat ex hoc certa salus ipsarum expectari:
quis enim ex Medicis id certo promittere audet?
Itaq; incassum relaxabant Pontifices clausuræ rigo-
rem, ubi nulla certitudo salutis ex hac relaxatione
promittebatur; ex quibus videtur concludendum
omnino, quòd cum clausura nullo modo sit noxia
corporeæ Monialium saluti, noluerunt, nec debue-
runt Pontifices ejus rigorem mollire, aut relaxare
respectu particularis alicujus salutis, sed tantum re-
spectu salutis universalis, cujus respectu & incen-
dium primò magnum considerarunt, & deinde duas
morborum species, nempe Epidemiam, & Lepram:
circa quas primò observandum, Epidemiæ nomen
accipi à summis Pontificibus pro vera peste, ut faci- 7
le demonstrari potest, inconcussa permanente ea
propositione, quod in omnibus causis, propter quas
iidem Pontifices permiserunt Monialibus exitum à
clausura, præ oculis habuerunt comune totius mo- 8
nasterii bonum, & universi cœtus ipsarum Monia-
lium salutem, idcirco non simpliciter in quolibet in-
cendio hanc permissionem voluerunt habere lo-
cum, sed tantùm in magno, in quo vel omnes, vel
major ipsarum pars periclitari poterat: idem etiam
de Epidemia, & Lepra est dicendum: nam Epidemia,
hoc est, vera Pestis, propter contagium, & vitæ peri-
culum, cui subjiciebatur universus cœtus Monia-
lium, visa est justa causa deserendi clausuram, sic et-
iam & Lepra: sed hoc periculum imminet tantum in
vera peste, non autem io simplici Epidemia, ergo
Pontifices de vera peste loquuntur oon de simplici
Epidemia. Est autem pestis morbus Epidemialis, seu 9
Popularis utplurimum, & secundum plurimum
exitialis, ac malignus: Epidemia verò morbus est
popularis utplurimum, & secondum plurimum sa-
lutaris, ac benignus: ut cum Gal. *in lib. de vict. rat. in
Acut. comm. 1. text. 9.* omnes Medici fatentur. Ratio
autem hujus differentiæ est, quia in Peste prædomi-
natur aëris infectio, & ab ipso aëre contagium cum
qualitate maligna, venenosa, & deleteria, in Epide-
mia verò prædominatur aëris infectio, & conta-
gium ab ipso aëre absq; ulla malignitate, aut quali-
tate venefica. Modo si dicamus Pontifices Epidemiæ
nomen accepisse in sua simplici acceptione, hoc est
pro morbo populari non maligno, nec venefico, se-
queretur maximum inconveniens, nempe quod
permitterent clausuræ relaxationem absq; legitima,
& sufficienti causa, cum non possit esse sufficiens, &
legitima causa deserendi clausuram, cui ex voto Mo-
niales obligantur, morbus, qui cum periculo vitæ
non sit conjunctus, etiamsi esset contagiosus, &
non omni ex parte levis: si sic enim esset, cum ali-
quãdo Epidemia producat febres Tertianas, Quar-
tanas, Scabies, capitis dolores, & alios id genus
morbos à periculo immunes, sequeretur etiam in his
habere locum permissionem exeundi à clausura,
quod non est dicendum, sed concludendum omni-
no est, Pontifices accepisse nomen Epidemiæ pro
vera, & legitima peste, hoc est pro morbo pestilen-
tiali maligno & contagioso, sic enim jure optimo li-
cere debet Monialibus ad evitandum vitæ pericu-
lum, quod illis ex contagio imminet, deserere clau-
suram, vel infirmam ejicere, nam tunc censeudum
causam esse legitimam, quando adest hoc periculum
universalis salutis, quo absente causa non est am-
plius legitima: & idipsum confirmatur ex verbis
constitutionis Bonifacii Octavi ibi, Nisi forte tanto,
ac tali morbo evidenter aliquam earum laborare
constaret, quod non posset cum aliis absq; gravi
periculo, seu scandalo commorari: quæ verba affe-
rens, & declarans Gibald. *de Clauf. cap. 6, §. 1. num. 1.*
dicebat,

dicebat: Itaq; solam causam egrediendi Bonifacius jure dixit esse morbum, cui intra monasterium sine aliarum periculo, & offensione remedium afferri non potest: unde idem Gibald. *in princ. praeced.* §. 1. n. 1. formans universalem in hac re doctrinam determinavit, dicendum esse, exitum à monasterio permittendum esse Moniali propter inevitabile aliarū periculum ex ejus commoratione. Attenditur ergo semper in hac permissione salus communis, quæ periclitetur ex contagio, nō autem particularis. Quod si sic est, non video, quanam ratione tueri possimus, Pontificea nomine Epidemiæ hic non significasse veram pestem, ut existimat idem Gibaldinus: nam duo concurrere debent in Epidemia ad hoc, ut sit justa causa, ac sufficiens dimittendi Monialem à clausura, primum quod sit cōtagiosa: unde sanis immineat periculum contrahendi eandem infirmitatem: secundum, ut sit perniciosa, maligna, & cum manifesto vitæ periculo, ut clarè elicitur ex verbis Bonifacii VIII. quamobrem his sic stantibus fateri cogimur, Epidemiæ nomine à Pio V. intelligi morbum communem contagio, & periculo insignem, at si hic morbus Pestis vera non est, quid tandem erit vera Pestis? hæ enim duæ conditiones nulli alteri morbo convenire possunt, nisi pesti, dummodo cum his etiam cōmunis sit & Epidemicus: en ipso enim, quod morbus communis, & Epidemicus habebit secum contagium, & pravitatem, seu venenositatē, erit Pestis. Nec multum moror, quod Pontifex usus sit nomine Epidemiæ, cum posset alias uti vero, ac legitimo nomine pestis, quia non omnino extra consuetudinem videtur locutus, cum pateat, Medicos nonnullos etiam pestem Epidemiæ nomine comprehendere, quod testatur quoq; ex Jurisconsultis Tiraq. *lib. 1. de leg. Connub. part. 15. n. 47.* & ex Medicis Conciliat. *diff. 94. vers. Prop. 1. inf.* licet falsò ab hoc ipso Tiraquello nonnulli ex Medicis citentur, id tamen id præstitisse constat nonnullos Practicantes non infimæ conditionis, ut Valesc. ab ipso Tiraq. *citatus lib. 7. Phylon. c. 1.* Savonarol. *de febrib. cap. 9. & alii*, Marsil. Ficin. qui de Peste scribens titulum *libro fecit Epidemiarum Antidotum.* quos recensere non vacat, sed ut sese res habeat, dummodo demus, Pontificem hic nomine Epidemiæ voluisse significare morbum communem, contagio communicabilem, ac perniciosum, ego nihil moror, utrum hunc, ac talem morbum veram pestem, an alio nomine appellemus, certum illud est, quod cum periculum ab hoc morbo imminens debeat esse grave, & vitæ insidiari, non satis erit, quod ex hoc morbo sanæ Moniales contrahere possint contagium, nisi una cum contagio ponatur vita earum in evidenti, ac manifesto periculo.

Sed ut ad illud redeam, unde digressus sum, dico iterum, atque iterum permissionem exeundi à clausura, vel ejiciendo infirmas, vel permittendum id ipsis sanis, semper factam respectu universalis salutis, quia nunquam videtur, manentibus in suo robore Pontificum constitutionibus, habere posse veritatem id, quod censent nonnulli, & signanter Navarra, & post ipsum, & alios Canonistas Sebastian. de Soto *in libell. de Infirmit. ob quas Moniales ex clausura dimitti possunt*, nempe Pontificum dispositionem respicere etiam particularium Monialium salutem, unde volunt, eam extendi ad nonnullos alios morbos, qui non possint intra ipsam clausuram curari, & qui tantùm unius particularis infirmæ saluti insidiantur, non autem cæterarum Monialium: nam hoc esset aperire nimis amplam portam huic licentiæ, ac in dies cogerentur superiores dimittere Moniales à clausura ob morbos ab ipsis recensitos nam vix monasterium aliquod offendes, in quo una, aut altera Monialis similibus morbis affecta non reperiatur, ut est Hectica, Phthysis, Epilepsia, Cancer, Melancholia, Scrophulæ, qui morbi signanter ab ipso Sebastian. de Sot. nominatur, ac pro talibus judicantur, ut præbeant legitimam causam dimittendi Moniales à clausura: at ego illud inculcare nunquam desistam, nihil omnino cum constitutionibus Pontificiis habere commune particularem alicujus Monialis salutem, neq; unquam hoc Pontifices habuisse in mente: & si quidem justa causa aliàs videatur deserendi clausuram alicui Moniali ob propriam salutem recuperandam concedenda, hæc nullatenus dictis summorum Pontificum constitutionibus inniti potest, sed egebit semper nova viventis Pontificia dispositione, ut alias dixi.

Cæterum à veritate omnino abest id, quod Bonacin. *loco supra cit. n. 2.* dicebat, nempe, pro Epidemia intelligi in ipsis Pontificiis constitutionibus morbum contagiosum, qui alios inficere solet, ut est Pestis, morbus Gallicus, morbus Sancti Lazari, ignis Sancti Antonii, & similes, nam hic Canonista accipit morbum contagiosum pro Epidemia, & unum cum alio confundit: in tantum enim morbus aliquis dicitur Epidemia, in quantum universalis est, & communis, ac populariter vagatur, hoc enim significat Epidemialis, at verò nec Lepra, nec morbus Gallicus, neq; alii quidam morbi à Bonacin. recensiti populares sunt præter Pestem: non possunt ergo comprehendi sub nomine Epidemiæ.

Verumenim verò de Lepra dubitari poterat, an 10
bene judicatum sit, eam esse justam causam deserendi clausuram, & ratio dubitandi est, quia Lepra non videtur morbus, qui sit adjunctus vitæ periculo saltem evidenti, ac præsentaneo, ut pestis: est enim Lepra cutis infectio, cum qua multos videmus ad plures annos perdurare: absente ergo vitæ manifesto, ac præsentaneo periculo, non videtur cum peste posse pari passu procedere, ita ut tanquam ipsa pestis debeat esse justa causa deserendi clausuram. Secundò Lepræ contagium lente procedit, neque illico occursantes, neq; tam facile inficit: ut contagium à peste emanans, imò quemadmodum pestis contagium ob aëris conditionem disponentis corpora ad illud facillimè contrahendum difficillimè evitari potest, ita contagium à Lepra emanans facillimè evitatur, nulla præsente causa disponente corpora ad illud suscipiendum, unde videmus ex Lepra vix unum, aut alterum lentè, & longo tempore, ac ex longa conversatione cum Leproso infici, ex peste autem plures illicò, & nulla interposita mora infirmari ob magnam contagii activitatem, & dispositionem introductam in corpora aere infecto. Tertiò Lepra curari potest etiam in clausura, etiam absq; susceptione contagii per ipsas sanas, si infirma sequestretur, & ejus conversatio, & occursus à sanis evitetur, si ejus pannis, & utensilibus aliæ abstineant, aliisq; necessariis cautelis utantur. Cùm ergo curari possit Lepra intra clausuram absq; aliarum periculo, non videtur sufficiens causa deserendi clausuram. Dicendum tamen est, plura esse Lepræ genera, sed duo præcipuè, ut Medici omnes fatentur, & ego aliàs in hisce quæstionibus testatus sum, & ex Fracastorio, quem ego etiam ad hoc adduxi, & ex nonnullis aliis refert Gibald. *de Claus. disquisit. 1. §. 5. n. 30.* unum quidem nomine Lepræ insignitum, & est scabiei finitimum, sive scabies quædam ferina, & contumax cum nonnullis aliis conditionibus aliàs enarratis demonstrantibus morbum

jam excessisse scabici limites, & in Lepram fuisse
conversum. Aliud nomine Elephantiasis insignitur,
& est vera legitima, & consummata Lepra. Ergo
præterquam quod falsum est, Lepram non esse mor-
bum cum vitæ periculo, si de vera Lepra loquamur
(cujus signa attuli titulo superiori hujus libri *quæst.*
21. *à n.* 2. *ad seqq.*) cùm hæc cancer sit universalis,
carnes ipsas ad ossa usq; depascens, ac rodens, quo-
usq; hominem, licèt aliquando lentè, consumat, ha-
bet insuper cum se horrorem, & contagium ad-
junctum, unde non solùm respectu particularis
personæ, quæ Lepra detinetur, licentia exeundi à
clausura impetriri licet (quamquam hic particularis
respectus in hoc negotio in consideratione non ha-
beatur) sed respectu totius cœtus Monialium, &
publici interesse, ne aut ab infecta sanæ inficiantur,
aut ob horrorem in alias non contemnendas infir-
mitates labantur. Itaq; Lepra ejus generis, quod di-
ximus, erit sufficientissima causa dimittendi Monia-
les à clausura, quinimò uno ex capite magis urgens
causa ad hoc videtur Lepra, quàm Pestis, quia licèt
Pestis habeat secum magis præsentaneum pericu-
lum, cum peste affectæ paucorum dierum spatio
11 vitam cum morte commutare soleant, tamen ali-
quando tam præceps est remediorum occasio, ut an-
tequam de exitu à clausura quicquam determine-
tur, pestis jam communicata sit, quibus communi-
cabilis erat, vel ejus impressio cessaverit: nam inter-
dum vis ipsius pestis quasi pertransiens flamma mo-
mento regiones inficit, & momento desinit, licèt
non semper idem eveniat: at Lepra dando semper
inducias non permittit exitum à clausura futurum
inanem, quia vel quod ejiciantur infectæ, vel quod
sanæ exire permittantur, evitatur semper ipsa vis
contagii, contraquam usuveniat in peste, in qua ipse
exitus à clausura, & loci mutatio sanis plerumq; est
exitialis, quia ob aëris contrarietatem in morbum
labuntur, ut inferiùs clariùs demonstrabo.

Sed cùm dictum sit, Lepram ob contagium simul
& periculum dare justam causam Monialibus, ut
impunè exeant à clausura: de Peste jam hæsitare ul-
teriùs aliquis posset, utrum, ut sit justa causa relin-
quendi clausuram, requiratur, ut sit contagiosa, an
sufficiat ipsum periculum certum, & evidens mor-
tis ea ipsa maligna Pestis natura imminens: & quia
hæc quæstio ea mea sententia est maximi momenti,
primò nonnulla præmittenda, quæ non ita omni-
bus, & singulis extra artem Medicam patent: imò
quæ à communi opinione tantopere elongantur,
quantopere, ni me mea fallit opinio, ad veritatem
proximiùs accedunt.

12 Sciendum igitur, veram Pestem semper, & quan-
docunque ab aëris corruptione dependere, neque
fieri ullo modo posse, ut ab alia causa possit imme-
diatè originari, quod satis superq; probavi *lib.* 3. *ha-
rum Quæst. tit.* 3. *quæst.* 2. *n.* 21. *& seqq.* unde falsissima
est vulgi persuasio, credentis eam semper à conta-
gio originari, quæ falsitatis persuasio maximè con-
vincitur ea ratione, quod qui primi peste inficiun-
tur, per contagium non inficiantur: certum enim
est, aliquos primò Peste prehendi absq; eo quod
cum aliis Peste infectis ullo modo versati fuerint,
aut pestilenti alterius exhalatione, aut tactu alicu-
jus rei Pestis infectæ, ac contaminatæ infectionem
contraxerint, sed ex propria corporis dispositione
ad contrahendam, & suscipiendam putredinem ex
pestilentis aëris inspiratione. Si ergo Pestis incipit
sine contagio, absq; contagio quoq; potest vigo-
rem, & augmentum accipere: nam ut primi illi in-
fecti à sola aëris pestilentis inspiratione sunt infecti,
sic alii permulti eodem modo infici possunt: ac cer-
tè, si liberè meam sententiam licet proferre, credo 13
contagium esse minùs multò efficacem causam
ipsius Pestis, quàm vulgo credatur, cùm apertissimè
pateat, quòd maximè vigente Peste, & ad statum
provecta, sensim ad declinationem pervenit, tan-
demq; omnino cessat, quod contrario omnino mo-
do deberet succedere, ubi Pestis ex contagio depen-
deret, & contagium esset vera, ac potissima causa
Pestis: nam tunc maximè vigere deberet Pestis, cùm
maximè viget ejus causa, & majores vires sortitur,
sed in statu ipsius Pestis maximè viget contagium,
ergo non solùm Pestis in statu non deberet ullam
habere declinationem, sed magis magisq; augeri
absq; eo quo nunquam sperari posset declinatio:
quia tunc maximè viget contagium, cùm plura indi-
vidua sunt infecta, sed in statu plura individua repe-
riuntur infecta, ergo tunc magis viget causa Pestis,
& tunc deberet Pestis indies augeri, ac nunquam
deberet tendere ad declinationem: at contrà eve-
nit, quia vigente Peste, & ad statum perducta, tan-
dem non solùm non crescit, etiamsi tunc magis vi-
geat contagium, sed suam vim amittit, & declinat, ac
deniq; omnino cessat, unde non potest contagium
esse causa ipsius Pestis, neq; ea à contagio origina-
tur, neq; ab eo in tantùm fovetur, ut etiam eo ma-
ximopere vigente, non omninò cesset.

Adde his, quòd non solùm tunc maximè augeretur,
& majorem vigorem acciperet Pestis, cùm plures
inficiuntur, sed, ut dixi, non daretur locus declina-
tioni, quia causa semper major in horas, & in mo-
menta fieret. Dices autem terminare ob diligen-
tiam, quam adhibent ipsi populi, ut se à contagio
præservent, sed præterquam quod quantò majus est
contagium, tantò plures homines ad hoc ut sani
præserventur, necessarii sunt in curatione ægrorũ,
unde tantò plures inficiuntur: quid dicendum de
illis Pestibus, in quibus nulla hujusmodi diligentia
adhibetur? An non conspicimus, morbillos, & Va-
riolas pestilentes interdùm vagari, & plurimos pue-
ros interimere, qui tamen morbi cessante aëris cor-
ruptela, ex qua originem trahunt, undequaque ces-
sant: imò & Pestes Brutorum sine ulla custodia
tandem terminari observamus. Sed circa hoc ser-
monem in longius protrahere, tempus non permit-
tit, illud tantùm certissimum esto, quod superiùs
firmavimus, Pestem posse dari sine contagio. Itaque 14
stante hac rei veritate, dubitari potest, utrum urgen-
te Peste sine contagio, sit justa causa, ut Moniales
sanæ, ne contaminentur, aut infirmæ, ne aliàs con-
taminent, relinquere possint clausuram: & ratio du-
bitandi est, quia periculum contrahendi Pestem
imminet sanis à contagio, quod ab infirmis com-
municatur, quod ut evitetur, conceditur sanis dese-
rere clausuram, nisi infectæ ejiciantur: ubi ergo
contagium non adest, cessat periculum, & cessante
periculo, cessat legitima causa relinquendi clausu-
ram. Si mihi igitur Medico licet ex mea arte quid
sentiam proferre, distinguendum videtur, ac dicen-
dum, quòd Pestis vel est sine aëris corruptione
(quod quidem secundùm vulgarem opinionem
evenire potest) vel est cum aëris corruptione, in pri-
mo casu non liceret Monialibus exire à clausura,
nullo imminente ipsis periculo à contagio ex infe-
ctis susceptibili, neq; à contagio ex aëris corruptio-
ne exspirante, in quam sententiam inclinat Gibald.
de Clauf. c. 6. §. 4. *n.* 10. licèt mordicùs tueatur eo-
rum sententiam, qui negant Pestem dari posse sine
contagio. In secundo casu, dummodò expediat, lice-
ret exire: licèt enim nullum periculum immineat à
contagio

contagio ex infirmis conttahendo, imminet tamen à contagio ipsius aëris infecti, quod periculum evitare permittitur etiam fuga: sed utrum hoc tutum
15 sit, postmodum decernendum. Ex quibus eliciendum, quòd cùm de contagio verba fiunt, illud cùm duplex sit, dupliciter accipi posse, vel pro communicatione morbi à personis, aut rebus infectis, vel pro communicatione ab ipso aere infecto: sed quemadmodum illud evitari potest, ita hoc est penè inevitabile: quamobrem vulgi opinio fallax omninò est putantis, Pestem semper dependere à prima specie contagii, nam contra semper dependet à secunda, nec vera Pestis unquam dari potest, ut toties inculcavi, quæ ab hoc dependentiam non habeat.

Cæterùm circa Lepram, & alios quosdam conta-
16 giosos morbos, ut peculiariter est Phthisis maligna, considerari poterat, utrum magis expediat, infectas à Monasterio ejicere, an permittere sanis, ut à clausura exeant, & ratio dubitandi est, quia hujusmodi morbi cõtagiosi primæ classis, tã magni sunt ex adjuncta insigni putredine, ut sui contagii seminiũ nõ solùm personis, & propriis vestibus, ac tegumentis communicent, sed etiam ipsis domorum parietibus: quod non solùm patet ex cautela, qua usa est Lex vetus, ut habetur Levit. c. 13. in mundandis habitationibus, & ipsarum domorum parietibus Leprâ infectis, hoc est, ut credo, intra quos commorati fuissent Leprosi (licèt Valles. *de sacr. Philosoph. cap.* 20. aliter sentiat) sed etiam ex Galeni dicto *lib. 1. de differ. Febr. cap.* 2. Itaque incassum ejicientur infectæ remanente contagii seminio, ac fomite in ipsa habitatione, & in cellarum parietibus, ex quo facilè sanæ infici possent: tutiùs ergo videretur permittere sanis à clausura exire, quàm infectas ejicere. Videretur tamen alia ex parte potiùs dicendum contrarium, quia infectio communicata habitationi, atq; ipsis habitationis parietibus potest facilè emundari: nam ea infectio non est universalis, sed particularis unius tantùm cellæ, in qua frequentiùs ægra commoratur, & in qua dormire consuevit ex perenni exhalatione putrida ex ejus corpore exspirante, quæ ipsis cellæ parietibus hærere solet, & nisi emundetur, potest ibi commorantes inficere, sed hoc nõ posset habere locum in peste, in qua plures uno eodemq; tempore inficiuntur, neq; tutum est, eas è monasterio ejicere, quia evidentissimæ, ac certissimæ mortis periculo exponerentur, sed de hac re inferiùs, Deo permittente, plura addenda.

SUMMARIUM.

1 *Permissio Pontificum facta Monialibus, ut exire possint à clausura, respicit tantùm universalem salutem, non particularem.*
2 *De Iure naturali unicuiq; licet propriam vitam ac salutem tueri.*
3 *Non videtur sufficiens causa exeundi à clausura Lepra, ut Pestis.*
4 *Causa, ob quam licitè exire possit à clausura, non est sufficiens, nisi respiciat salutem universalem.*
5 *Contagium non est unius, ejusdemq; speciei respectu periculi, neq; respectu efficacia.*
6 *Pestis ex communi sententia habet summam vim contagii.*
7 *Nullus morbus dari potest ita similis Pesti, qui possit ut Pestis sufficiens causa esse deserendi clausuram à Monialibus.*
8 *Pestis particularis, an sit sufficiens causa exeundi à clausura: & resolvitur negativè. n. seq.*
10 *Lepra suum contagium lentè communicat.*
11 *Morbi Lepræ similes, ex quibus putant aliqui dari justam causam relinquendi clausuram, quorum sententia confutatur n. seq. & restringitur ea opinio n. 13. & multò magis n 14.*
15 *Navarra, & aliorum opinio reprobata, & num. 16. 17. 18. & 19.*
20 *Nullus alius morbus præter pestem, & Lepram potest dare justam causam exeundi à clausura ipsis Monialibus manente in suo robore constitutione Pontificum.*

Utrum præter Pestem, & Lepram alii morbi sint justa causa exeundi à clausura.

QUÆSTIO II.

COntroversA est hæc Quæstio inter Canonistas, volentibus nonnullis, non posse extendi permissionem exeundi à clausura ipsis Monialibus ob Pestem, & Lepram factam ad alios quosdam morbos & casus, qui non habent cum Peste, & Lepra unam, eandemq; naturam, contrà sentientibus aliis, ac volentibus omnem morbum, qui habeat vitæ manifestum periculum, neq; possit intra clausuram, sed tantùm extra curari, esse justam causam, ut Monialis possit à clausura dimitti.

Præcipuum fundamentum Priorum est, quòd hæc permissio à Pontificibus facta, respiciat tantùm universale Monialium periculum, & non particulare hujus, aut illius personæ, ut multoties inculcat Gibaldin. *de Clausura cap. 6. in princ. & signanter. §. 1. num.* 4. & alibi: unde quia tam Pestis, quàm Lepra possunt inficere omnes Moniales sanas ob evidens, ac certissimum contagium, quod ab uno subjecto in aliud communicatur, utraq; causa existimata est justa, ac legitima, ut licitè sanæ possint relinquere clausuram, vel infirmas dimittere, non ut ipsæ curentur, neq; enim particularis salus hic est primò intenta, sed ne aliæ inficiantur. Ac verum quidem est, quòd si qui morbi similes essent, qui respicerent communem Monialium salutem ob periculum contagii, essent & ipsi non minùs quàm Pestis, & Lepra justa causa existimandi exeundi à clausura modo, quo dictum est, aliàs autem non, quia in hac Pontificum indulgentia nulla habetur ratio particularis salutis alicujus personæ: cùm ea in gratiam tantùm salutis universalis emanaverit. 1

Posteriores autem Doctores suam opinionem in eo fundarunt, quòd de jure naturali unicuiq; liceat propriam salutem, ac vitam tueri, ergo ubi aliqua Monialis in certissimo vitæ periculo versaretur ob aliquam infirmitatem, ex qua nullo alio medico sanari posset, nisi exitu à clausura, licitum esse ei debet, non obstante voto, ut suam vitam tueatur, vitæ periculum effugiens, relinquere clausuram. Hujus opinionis fuit Navarra *de Regular. comm. 4. num. 46. & in cap. statuimus* 19. *quæst. 3. n.* 49. & alii relati per August. Barbos. *de Offic. & Potest. Episc. Alleg.* 102. *n.* 19. *& seqq.* eandemque opinionem de recenti tuetur, & ampliat Sebastian. Soto *in Cor. tract. proprio de Infirm. ob quas Monial. exire possint à clausf. Propositione* 2. 3. *&* 4. Priorem verò opinionem sequuntur, & tuentur plures, & ipse Barbosa *loco cit. num.* 21. Secundùm quam opinionem nulla causa relinquendi clausuram potest esse legitima, nisi respiciat universale periculum, & sic conceditur à Pontificibus exitus à clausura ipsis infirmis, non ut ipsæ curentur, sed ne sanæ inficiantur, & periclitentur, quod succedere posset non dimissis à clausura infirmis. 2

Modò si hæc opinio vera est, ut veram ipse existimo, non tam facilè pronontiandum esset de Lepra, quàm de Peste, quia Lepra nunquam suo contagio tam efficax causa esse potest contrahendi similem morbum, ut Pestis: non enim ejus contagium ita communicabile est de uno subjecto in aliud, neque tam inevitabile est, ut contagium à Peste emanans 3

secundùm commonem hominum opinionem, atq; idcircò non deerit qui firmare volet, hanc opinionem non esse undequaque veram, dum Pontifices pro causa legitima relinquendi clausuram admittunt ipsam Lepram, quæ videtur minùs respicere salutem universalem, ac fortè in hac indulgentia id sibi voluerunt, ut Monialis illa Leprosa propriæ saluti consulat, oam etiamsi contineretur in clausura, minùs periclitaretur universalis salus, cùm, ut dictum est, ejus contagium neq; de facili communicabile, & facilè evitabile sit. Et tamen his non obstantibus probabilior videtur prior sententia volens, causam relinquendi clausuram juxta Pontificum dispositionem non esse legitimam, ac justam, nisi respiciat
4 universalem Monialium salutem, cujus tantummodò rationem habuerunt Pontifices nihil omnino de particularium salute disponentes: nam non nego propositionem illam veritatem habere, quòd de jure naturæ unicuique liceat propriam vitam tueri, sed dico non comprehendi id, quod pertinet ad salutem particularem sub hac dispositione respiciente salutem universalem: aliàs nimis patens porta aperiretur exeundi à clausura, si propter salutem propriam tuendam unicuiq; Moniali permitteretur exitus à clausura, nam etsi dicatur hoc in tantùm licere, in quantùm nulla alia via daretur Moniali recuperandæ sanitatis, nisi exeundo à clausura: hoc non tollit, quin frequentissimè hujusmodi casus succederent, cùm nullum omninò monasterium existat, in quo non una, vel altera, sed plures simul Moniales reperiantur tali infirmitate gravatæ, ut in clausura permanentes nullo pacto curari possint, quæ tamen extra clausuram facili negotio salutem recuperarent. Non ergo quicquam de hac particulari Monialium salute in suis constitutionibus determinarunt Pontifices, & idcircò quandocunq; detur hujusmodi casus, ut Monialis ad recuperandam sanitatem cogatur à clausura exire, tunc speciali indiget dispensatione: quia sub prædicta dispositione nihil de hoc determinatur. Quod reliquum est, quærendum videtur, an præter Pestem, & Lepram alii morbi dentur, ita alteruter ex his morbis similes, ut non minus quàm illi possint judicari dare justam causam Monialibus exeundi à clausura. Ego extra meum penluin non vagabor, si quicquam circa hoc proferam, cùm ea tantùm, quæ ad Medicum pertinent, proponendo rem Medicam medicè de-
5 terminaturus sim, ac dicam primò contagium & quoad vim agendi, & quoad salutis periculum non esse unius, ejusdemq; speciei: nam morbi quidam contagiosi simul sunt, & periculum afferunt, alii verò periculo vacant. Item aliqui facillimè contagium communicant, ac promptissimè, alii difficillimè, ac lentè. Morborum etiam, qui cum periculo sunt contagiosi, alii sunt cum præsentaneo periculo, aut in longum protrahendo tandem tamen periculum afferunt. Morbi contagiosi sine periculo sunt scabies, & aliæ quædam cutaneæ infectiones, lippitudo, vel ophtalmia, scrophulæ, & si qui alii hujus sortis sunt. Contagiosi cum periculo præsentaneo sunt Pestes omnes, inter quos etiam adnumerandi morbilli, & variolæ cùm pestis baracterem habeant, nempe cùm ab Aëris alteratione, & putrefactione originem habent. Contagiosi cum periculo, sed non præsentaneo, sunt Phthisis, Hectica febris, Epilepsis, Lepra, morbus Gallicus. Morbi porrò qui facillimè communicantur per contagium sunt in duplici differentia, nam alii communicantur facillimè à quolibet subjecto in quolibet, & quacunq; ratione, ut morbi verè pestilentes, alii communicantur tantùm à certis personis in certas, neq; indifferenter quacunque ratione, ut sunt Hectica febris, Phthisis, Cancer, & alii nonnulli, & ipsa etiam Lepra. At verò 6
Pestis habet secum, ut ajunt, tantam contagii vim, ut non solùm communicetur à quolibet subjecto in quodlibet, sed etiam quacunq; ratione, oeq; solùm conversatione, & accubitu, ac tactu rerum infectarom, sed etiam visu, ut aliqui somniant, unde & ex Juvenibus in senes, ex viris in mulieres, ex mulieribus in pueros, ex pueris in juvenes, & similiter ex quocunque in quemcunque transfertur. Sed ex mea sententia non propter contagium communicabile ab infectis in non infectos evenire solent, sed propter Aëris putrefactionem disponentem promiscuè quælibet corpora ad ægrotandū, unde vulgò in contagium culpa rejicitur, si quis ægrum rerigerit, aut aliqua ad ægrum pertinentia tetigerit. Sed quomodocunq; sit, necesse pro nunc est communiorem sequi opinionem. At verò Phthisis, Hectica febris, & si qui alii morbi his similes sunt, non tam facilè communicantur à quocunq; subjecto in quodlibet, sed promptè quidem communicantur ab iis, qui provectiore ætate sunt in eos, qui ætatis sunt tenerioris, & ab iis in priores nequaquam, nisi aliàs naturalem dispositionē ad talem morbum sortiantur. Lepra autem difficilius communicatur à senibus in ipsos juvenes, facilius in pueros, & facilius ab ipsis juvenibus in senes, & pueros, nec tamen ab omnibus transfertur indifferenter in omnes, sed in eos promptiùs qui à Natura aliquam dispositionem sortiuntur ad talem morbum contrahendum.

His ita prælibatis, cùm de Peste nullum hactenus interveniat dubium, videndum, an aliquis alius morbus detur, qui easdem conditiones habeat, quas habet Pestis, ut parem causam præbere possit Monialibus exeundi à clausura, & absolutè dicendum, nul- 7
lum omnino morbum dari posse nisi ipsa Pestis sit, qui cum Peste in hoc comparari posset: quamquam enim negari non potest, dari posse quosdam morbos, qui & parem vim contagii, & par etiam periculum, ac eandem pernicieem secum habeant, ut Pestis, nunquam tamen habebunt causam universalem, ut vera Pestis & cæteri morbi pestilentes, nam illicò atq; morbus habebit causam universalem, & erit Epidemialis, insimulq; contagio, & periculo erit donatus, erit vera Pestis, atq; hic tantùm judicatus est à summis Pontificibus dare justam causam Monialibus relinquendi clausuram, quia universalis Monialium salus exponitur manifesto vitæ periculo, quod neq; de Lepra, neq; de Phthisi, neq; de morbo Gallico, neq; de alio quantumvis contagioso, & periculoso morbo, nisi simul Epidemialis sit, verificari potest. Ex quibus deducendum, ex nullo alio morbo, præter Pestem, Moniales habere justam causam exeundi à clausura, quia talis morbus, qui habeat omnes Pestis conditiones, neq; tamen Pestis sit, neq; datur, neq; dari potest.

Sed quid determinandum de Peste particulari? 8
nam, ut ex Gal. & aliis dixi *lib. 3. har. quæst. tit. 3. quæst. 1. n. 5.* datur Pestis quædam particularis unius domus, aut unius monasterii, aut etiam partis ejusdam ipsius domus, aut Monasterii, ut pluries à pluribus notatum est, & observavimus etiam nos ipsi non semel, & signanter præteritis annis vocati in Monasterio Sancti Cosmatis de Urbe, in quo Moniales habitantes in quadam certa Monasterii parte maligno quodā, ac verè pestilenti morbo sunt periclitatæ, cæteris incolumibus permanentibus. Circa infectionem ergo totius monasterii non esset dubio loc°, quod liceret omnib. Monialib. exire à clausura, & sibi

& sibi consolere ad evitandum certum ac imminens mortis periculum; quod fortè minori cum periculo fieret,quam ubi Pestis universalis vigeret, & aër totius civitatis aut provinciæ esset infectus,tunc enim, ut aliàs admonui,nulla causa magis præsentanea offertur ad contrahendam pestem, quam loci & aëris mutatio,non tantum,inquam,loci non infecti in infecti, & boni in mali, quam etiam infecti in non infecti,& mali in boni.Unde, ut liberè meum sensum patefaciam,Pontificum,& Sacri Concilii Tridentini indulgentiam magis habere locum existimo in peste particulari ipsius Monasterii, quam in universali. Majus dubium intervenire posset ubi Monasterii una tantùm pars esset infecta, ut in prænominato casu: non etiamsi illicò prompta adsit ad dubium responsio,quod tunc non liceret Monialibus clausura exire, cùm posset relicta parte infecta ipsius Monasterii,ad non infectam se conferre(modò id commodè succedere posset) tamen hoc non redderet eas tutas ab imminente periculo,quia facilè esset, ut infectio communicaretur etiam parti adhuc non infectæ, nam evenire ut plurimum solet, quod una pars inficiat aliam. Itaque videtur dicendum,quod ubi periculum hujusmodi infectionis immineat,Pontificum permissio habere possit locum, aliàs verò nequaquam.

9 Sed adhuc de peste particulari illud venit discutiendum, utrum dato, quod una tantùm Monialis peste detineatur,non quidem ex vitio aëris,aut ex causa communi,sed ex mala proprii temporis constitutione,& ex causa particulari,ut non frequenter fieri solet,liceat sanis aut eam ejicere, aut clausuram deserere;& ego quidem Artis fundamentis innixus dicam, neutrum horum licere, quia si quæ contagii vis imminere ex hac particulari Peste, nunquam tantam habet efficaciam, nisi à causa communi foveatur, ut propagari morbus per illud possit, & sanis communicari, præsertim si debitæ cautelæ adhibeantur;neque unquam fieri potest,ut particularis Pestis universalis evadat, nisi causa communis simul concurrat disponens corpora ad putredinem, & ad suscipiendum contagium; neq; aliter sensisse Galenum existimaverim ,cùm dixit particularem pestem fieri posse universalem. Id enim sibi voluisse illum dixerim,quod particularis Pestis concurrente mala aëris dispositione fieri possit universalis, cùm impossibile alias sit, universalem ac communem morbum non habere universalem ac communem causam, ut notum est.

10 Quod ad Lepram attinet, illud primò in mentem revocandum,eam ex iis morbis esse contagiosis quidem,sed qui contagium lentè communicant,& non cum præsentaneo periculo; tardus enim est ipse Lepræ motus,neque morbus is ex iis est qui communicantur promptè à quolibet subjecto in quodlibet,& quacunq; ratione inficiendi,sed ut plurimum à certis personis in certas, & communicatur magis per longam consuetudinem,cohabitationem & conversationem, & excipiendo exspirationem Leprosi, aut per usum indomentorum, quibus indutus fuerit idem Leprosus. Ergo morbi, qui eandem naturam cum Lepra sortientur, nempe qui contagiosi eodem modo fuerint cum periculo vitæ, licèt non præsentaneo,& cum quodam horrore, dabunt & ipsi legitimam causam vel ejiciendi infectam, vel exeundi sanis à clausura, attenta dispositione facta in constitutionibus summorum Pontificum.

11 Cæterùm nonnulli Canonistæ ut Sanchez, Llamas & Bonacin.apud Gibaldin. *de Clauf. cap.6.§.6. disquisit.1,num.35.*& post hos Sebast. de Soto *loco cit. proposit.* 3, huic morbo similes faciunt Cancerum ulceratum, Elephanthiasim (quasi differat à Lepra, cùm tamen nihil aliud Elephantiasis sit, quam vera Lepra jam confirmata & Leonina dicta) Morbum Gallicum , Scrophulas & Ophthalmiam : at verò, si hæc veritatem haberent, liceret his addere, multò rationabilius, Hecticam febrem, Phthisim,Epilepsiam & Melancholiam, sed hæc horum Doctorum 12 sententia multas patitur difficultates, & videtur excedere limites permissionis à Summis Pontificibus factæ ob causas tantùm Pestis & Lepræ, cùm tamen non militent in prænominatis morbis conditiones, quæ militant in Peste & Lepra, & quarum respectu moti fuit Pontifices ad eam permissionem concedendam. Sed videtur, quantum ego conjicio, Doctores suprà nominatos non assecutos Pontificum mentem, qui respiciendo tantùm communitatem Monialium, & publicum ipsarum bonum, ac commune periculum, quod imminebat, eùm sanæ possent ab infectis infici,concesserunt licentiam vel ejiciendi infirmas, vel exeundi à clausura ipsis sanis. At verò hi Doctores nō solum extendi volunt hanc licentiam ubi periculum est commune,sed ubi etiam est particulare, neque solùm ubi adest periculum ex contagio,sed ubi imminet timor ex horrore & tristitia, quam incurrere sanæ Moniales possent aspiciendo infirmas similibus morbis detentas, ac ulterius,& in summa, vult signanter ille Doctor de Soto, indulgentiam Pontificum esse extendendam ad omnem casum, in quo Monialis aliqua infirma ex morbo aliquo magno, ac periculoso, si aliter non potest sanari, quàm exeundo à clausura, Verumenimverò non versamur in his terminis, nec quicquam meminerunt Pontifices, neque in mentem unquam habuerunt tales particulares casus, qui, ut mea fert opinio, egerent nova constitutione, cum sub illa comprehendi non possint, quia quod concessum est in gratiam salutis universalis, non censendum concessum in gratiam salutis particularis.Imò,ut aliàs dicebam,tales particulares casus non solùm non habuerunt Pontifices in consideratione,sed neq; habere debuere , quia tam ingentem portam aperuissent huic permissioni exeundi à clausura,ut indifferenter, ac singulis diebus & horis Moniales licitè possent à clausura exire, cùm nullum omnino Monasterium detur, in quo hujusmodi morbi frequenter,ac indies non pullulent; & idcircò si quando hic casus detur,ut Monialis aliqua morbo aliquo magno, ac periculoso laboret, qui non possit intra, sed extra clausuram curari, egebit peculiari Pontificis dispensatione, cùm non comprehendatur sub prædicta dispositione,quę tantùm in gratiam universalis Monialium salutis emanavit. Restringenda ergo omninò, ac serio moderanda horum Doctorum sententia, & aliorum, si qui eandem habēt opinionem, ac dicendum, 13 Pontificum licentiam, ac permissionem in hac universali dispositione habere locum tantùm in morbis consimilibus Pesti & Lepræ, non in aliis, nempe in morbis, qui contagio, & pernicie universæ communitati, ac toti cœtui Monialium possunt esse noxii; hactenus tamen nullos alius morbus videtur ita similis Pesti aut Lepræ, ut alterutrius conditiones omnes ad id necessarias sortiatur.

Lepræ quidem & contagio & periculo, si quis alius morbus, similis est Phthisis, licèt Lepra hoc insuper habeat, ut horrorem, & tristitiam intuentibus incutiat, & tamen cùm pateat, ut suprà diximus, Lepræ contagium non esse de facili communicabile à quibusvis in quasvis personas, & non inficere quolibet modo, ac lentè procedere, neque afferre præsentaneum periculum, videretur adhuc esse magis

14 restringendam hanc permissionem, cùm possint Moniales, necessaria cautela adhibita absque violatione clausuræ, & infirmam curare, & sese à periculo infectionis præservare, quòd facilè succederet, si à communicatione, cohabitatione & consuetudine cum infecta abstinerent, ac maximè illæ, quæ majorem dispositionem præ se ferrent ad excipiendum Lepræ contagium, ut essent exempli gratia seniores melancholicæ & atrabilariæ, & quæ alias in vitæ curriculo cutaneis infectionibus fuissent subjectæ. Insuper ipsa infecta segreganda esset, & omnes sanæ ab ejus frequentata consuetudine prohibendæ. Ipsa infecta autem munditie plurimum, quoad fieri posset, uti deberet, interimque aptis medicamentis esset curanda; ipsæque sanæ in victûs ratione abstinere deberent à quibusdam cibariis noxiis, & ex quorum usu facilè infectiones cutaneæ efflorescunt, quousque vel infecta sanaretur, vel vitam cum morte commutaret, & sic absque violatione clausuræ possent saluti Monialium universali consulere ii, ad quos pertineret, & in hanc sententiam descendit etiam Gibaldin. *de Clausf. cap. 6. disquisit. 1. §. 6. consecl. 1. num. 35.*

Ut vero adhuc magis magisque convincamus Navarræ, & aliorum Doctorum opinionem, quæ Pontificum permissionem nimis ampliare videtur, examinemus morbos alios ab ipsis pro legitima causa relinquendi clausuram admissos, non secùs ac pestes, & lepras. Eos morbos dotari volunt iis conditionibus nempe, quòd sint adeò periculosi, ut infirmæ certò morituræ ex iis sint, nisi exeant à clausura, etiamsi nullo contagio aliis monialibus nocere possint. Ita Navarr. *com. 4. de Reg. n. 49.* qui ad suam opinionem roborandam Gregorii XIII. P. M. breve producit, per quod impertitur licentiam quibusdam sanctimonialibus, ut ob periculosam quandam infirmitatem, quam patiebantur, exire possent ex monasterio, & ad proprium Parentum, vel consanguineorum domum se conferre, ibiq; manere, quousq; sanitatem integrè recuperassent. Sed huic Navarræ rationi dicam (licèt fortè extra rem meam sit)

15 particulare privilegium, sive indultum unius monialis nō posse transferri ad totum cœtum monialium, ita ut quod uni concederetur, omnibus concessum intelligatur. Non enim innititur concessio illa Gregorii XIII. particulari cuidam Moniali facta dispositioni universali aliorum Pontificum, & Concilii Tridentini, nam non egebat monialis illa speciali brevi, ac indulto, ubi comprehensa fuisset sub universali dispositione; sed quia nunquam subtali dispositione universali intelligendum est comprehendi respectum salutis particularis, oportuit, ut Pontifex speciali brevi pro illa moniali dispensaret exitum à clausura, ut quod ex universali illa concessione Pontificum, & Concilii non licebat, ex particulari Pontificis viventis indulgentia liceret. Unde palam est, quòd tunc Navarræ aliorumq; Canonistarum, & Sebastiani de Soto opinio prævaleret, quando Summi

16 Pontifices, & SS. Tridentina Synodus respexissent particularem monialiū salutem, sed quòd hoc nullā habeat veritatem, patet ulteriùs ex eo, quia in casum Pontifices pro legitima causa relinquendi clausuram admisissent Pestem tantùm, & Lepram, & erat inanis omnino hæc hujusmodi morborum nominatio, ubi ad eorum exemplum cæteri etiam erant admittendi pro legitima causa relinquendi clausuram, maximè cùm licet essent periculosi, tantoperè deficerent à natura pestis, & lepræ, ac satis superque fuisset, hanc concessionem ita impertiri, quòd liceret nempe monialibus ob periculosum morbum, qui nonnisi extra clausuram curari posset, à clausura exire, ut sanarentur; sed hæc concessio sic facta nec usquam reperitur, nec comprehendi potest sub concessione facta ob pestem & lepram, quia morbi alii non habent easdem conditiones pestis & lepræ. Quòd si, ut dicebant, de jure naturali unicuique licet propriam vitam ac salutem tueri, atque hinc deducere volunt, quòd liceat moniali infirmæ, quæ aliàs curari non potest intra clausuram, ut mortis periculum effugiat, videndum esset, an exitus à clausura tam certam salutem afferret, ut de ea nullum interveniret dubium, aliaque nonnulla essent tunc consideranda, quæ brevitatis causa silentio involvam, cùm illud mihi satis superq; sit, Pontificum permissionem factam fuisse tantùm respectu salutis universalis monialium, neque in ea contineri quicquam, quod ad particularem salutem alicujus individui pertineret; & tamen promptissimam causam habebant considerandi, & observandi, moniales indies affligi perniciosis, ac contumaciissimis morbis, qui extra clausuram non difficulter curarentur: cùm ergo hæc silentio prætergressi sint, evidentissimam nobis certitudinem præbuerunt, non habuisse se unquam præ oculis in concessione facta exeundi à clausura bonum particulare, & interesse salutis particularis alicujus Monialis, sed tantummodò bonum universale totius communitatis, & universalem ejus salutem, quæ periclitabatur ex peste, aut lepra, non ejectis infectis, aut sanis à clausura non exeuntibus; ex quibus denuò deducendum, Epidemiæ nomen a Pontifice sumptum fuisse pro vera peste periculo & contagio insigni, non pro simplici Epidemia, & ita declarasse sacram Congregationem Concilii adhærendo opinioni Ludovici della Valle Medici Cameræ Hispaniarum Regis, respuendo contrariam aliorum Medicorum opinionem, testatur Diana *Resolut. Moral. tract. 15. & 1. Miscell. Resolut. 23.* ex quo etiam Gibaldin. *de Clausf. cap. 6. §. 2. num. 5.*

Volebat insuper Sebastian. de Soto *in cit. libell. de Clausf.* quod ob aliquas horribiles infirmitates dimitti etiam possint Moniales à clausura, quia sanæ ex horrore, aversione, & tristitia videndi assiduè tales morbos, facilè periclitarentur, quæ licet sit nimis subtilis speculatio, & quæ facilè evanescat, tamen etiam tunc, & eo casu id fieret respectu salutis communis, ad evitandum sanarum periculum, non ob salutis particularis respectum, & sic hæreret cōmuni dispositioni Summorum Pontificum, & SS. Tridentinæ Synodi. Sed hoc non est concedendum ipsi Sebastiano de Soto, nam dato etiam, quòd tales morbi inferrent visu, ut ille autumat, manifestum vitæ periculum, tamen hoc facilè evitaretur cavendo ab eorum inspectione, & occursu; si enim, exempli gratia, monialis aliqua pateretur cancrum malignum, & ulceratum, aut similem aliquem alium morbum, quænam necessitas cogeret cæteras moniales sanas, ut perenniter talem cancrum conspicerent, & contemplarentur? an non sufficeret, si ægra per semetipsam, ubi illi liceret, sibi mederetur, vel una, aut altera tantùm ex Monialibus illi opem ferret, absque eo quod singulæ in ea curanda, & invisenda sese immiscerent? jam verò hæc omnia quotidiana experientia docet facili negotio succedere, cùm non rarò contingat in Monasteriis reperiri tales morbos, ex quibus nullatenus observatur, cæteras ex horrore inspiciendi infirmas periclitari, imò ne eas quidem, quæ tales infirmas curant, & manib. contrectant applicando medicamenta necessaria. Verumenimverò si considerentur alii morbi, quos admittunt aliqui 17

Docto-

Doctores ad exemplum Pestis, vel Lepræ, pro legitima causa deserendi clausuram, videbimus quantoperè ab iis conditionibus deficiant, quæ requiruntur ad hoc, ut morbus aliquis sit justa causa deserendi
18 clausuram juxta Pontificum mentem. Nam primò acceptatur ab ipsis pro hac legitima causa morbus Gallicus, deinceps Cancer ulceratus, scrophulæ, & Ophthalmia, relinquentes alios quosdam morbos, qui & magis horribiles, & magis periculosi sunt, & magis fortè contagiosi, ut maximè est Epilepsia, ac præcipuè ea, quæ morbus lunaticus dicitur, & est Epilepsia sævissima jam confirmata, & in habitu, cujus terribiles, ac mirabiles insultus qui non vidit, nihil terribilis, aut mirabilis vidit in morbis, ac maximè clamores, ejulatus, stridores membrorum, contorsiones, & alia incredibilia symptomata, quorum horror vix scriptis repræsentari potest, & quem non facilè quivis homo etiam animi fortioris sustinere potest sine multa ac summa animi perturbatione, & totius corporis anxietudine & angore; ita ut respectu hujusmodi Epilepsiæ nullus morbus Gallicus quantumvis serius, nullus ulceratus cancer quantumvis malignus, nedum scrophulæ & Ophthalmia quantumvis sævissimi morbi essent, & in summo gradu, possint dici magni morbi, ac multò minùs dare justam causam sanis monialibus ob horrorem videndi infirmas, deserendi clausuram.

19 Sed quodnam, obsecro, periculum, aut contagium commentatur in morbo Gallico Sebastian. de Soro, quod non possit à sanis monialibus facillimè evitari? illud enim certissimum ad hujusmodi morbum, quemadmodum faciliùs per concubitum, ac carnale commercium communicatur, ita difficillimè per alios quoscunque modos inficiendi, ut per diuturnam consuetudinem, per simplicem accubitum, per exceptionem aëris ab infirmo exspirati, per indumentorum usum, & aliter, qui modi etiamsi promptissimè communicarent contagium, cùm contra difficillimè ac tardè admodum id præstare possint, evitari tamen nullo negotio possunt. Adde quòd morbus Gallicus, nisi esset in summo gradu, ac pustulis, ulceribus malignis, intolerabilibus capitis, artuumque doloribus, consumptiva febre notabilis, nunquam ad tantam vehementiam solet ascendere; ut judicari possit justa causa deserendi clausuram ipsis sanis monialibus ob timorem contagii, à quo tamen sese præservare, ut dixi, facili negotio possunt.

De Phthisi videtur idem sentiendum, quod de lepra, nisi quòd cùm non habeat secum tantum horrorem, quantum habet lepra, potest faciliùs à sanis tolerari, ac satis erit, si juvenculæ, ac illæ, quæ magis ex contagio periclitantur, sese custodiant, cùm non sit morbus facilè communicabilis à quovis subjecto in quodvis subjectum, unde rectè determinatum videtur à Gibaldin. *cit. lib. de Claus*, c.6.§.6. *n*.36. quòd Phthisis non sit sufficiens causa deserendi clausuram; sed illud me dubium fecit in prædicti Doctoris assertione, quid nempe sibi voluerit, cum dixit, Phthisim non esse sufficientem causam dimittendi infirmam monialem à Clausura, & rationem reddens, quia, inquit, nondum tabidus pulmo deprehenditur, nam illicò atq; infirma patietur Phthisim, habebit pulmonem tabidum, cùm nihil aliud sit Phthisis, quàm ulcus pulmonis, ex quo ipsi pulmones, & corpus totum cum ipsis contabescit, Galen. *comm. 7. Aphor. 16. Cels. lib. 3. cap. 22.* sed fortassè id sibi voluit, quòd Phthisis non sit justa causa deserendi clausuram, nisi sit confirmata, tunc enim absque remedio est, & pulmones, & totum corpus manifestissimè contabescunt.

Cæterùm connumerant insuper Doctores prædicti inter morbos, qui justam causam præbent exeundi à clausura, Rabiem, seu hydrophobiam, neque injuria id fieret, si ad contagium, ad periculū, ad morbi gravitatem, & ad illius horrorem respiceremus, nam & contagio communicatur, & periculi plenus existit, & est morbus gravissimus, & symptomata habet secum horribilia, sed quia cæteræ moniales facile se ab omnibus his tueri possunt, cùm separari possit infirma, ac vinculis coerceri, si opus fuerit, non dabit justam causam sanis exeundi à Monasterio, neque ejiciendi infirmam, si ad salutem publicam respiciamus. Quod si ad salutem particularem nosmetipsos vertamus, ac existimabimus de necessitate monialē infirmam extrahendam esse à clausura, ut curetur, cùm aliàs certissimo cursu tendat ad mortem, tunc particulari Pontificis dispensatione egebit, nam aliàs ut dixi, respectu universalis interesse ipsarum Monialium non judicatur Rabies causa sufficiens deserendi clausuram. Gibaldin. *loc. cit.* §.6. *n*. 37.

Connumerant insuper iidem Doctores inter prænominatos morbos dantes justam causam deserendi clausuram, opthalmiam, nempe oculorum inflammationem, sed neq; respectu contagii, neq; respectu periculi, neq; respectu horroris inspiciendi infirmas videtur hic morbus connumerari posse cum peste, & lepra; etiamsi enim videatur communicari posse aliquando per simplicem inspectionem oculorum ipsius ægrotantis, tamen quis nō videt id levissimum esse, & inspectionem evitari nullo cum labore posse? sed dato quòd evitari non posset, adhuc non videretur gravitas ipsius morbi sufficiens ad impertiendam licentiam Monialibus exeundi à clausura ob timorem contagii: nam etiamsi nonnullæ contagium contraherent, id absque vitæ periculo fieret; præterquam quòd morbus non est tam difficilis curationis, ut plerumque intra paucorum dierum terminum sanabilem se non ostendat, quòd etiamsi aliquando contumacissimus sit, vacat tamen semper omni vitæ periculo, tantummodo visio discrimen patitur.

Quid dicemus denique de scrophulis, quas etiam præcipuè Sebast. de Sor. voluit dare justam causam Monialibus deserendi clausuram? at neque ob contagium, neque ob morbi gravitatem, neque ob horrorem possunt scrophulæ reputari pro justa causa deserendi clausuram, cum vix, ac ne vix quidem de facili per contagium communicentur, nisi in teneriores ætates, nempe ante decimum quartum annum; tunc autem nulla Monialis huic periculo subjacebit, quia ante prædictam ætatem professionem non emittunt, & ubi habitum non sumpserint, aut professionem non emiserint, possunt, si contagium timetur, absque voti violatione aut in alia monasteria transferri, aut in proprias domos remitti.

Ut recepturi ergo canamus, concludendum ex di- 20
ctis, nullum alium morbum dare posse ita pesti, aut lepræ conditiones, ut ad eum extendi possit permissio Pontificum exeundi à clausura, nam unus quidem deficit ab universalitate causæ, alter à gravitate periculi, & unus quidem insufficiens est judicandus, quia periculum ab eo emanans non respicit salutem omnium Monialium, alter, quia non est facilè communicabilis ab uno in omnes, ut de ipsissima etiam lepra firmavimus, quæ tamen ob horrorem, quem intuentibus causat, magis sufficiens reputanda, quàm alii similes morbi ab eo horrore immunes, ut de Phthisi diximus.

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Lepra infecta Monialis potiùs dimittenda à clausura, quàm sanas permittere eam relinquere ad evitandum contagium.*
2 *An in peste meliùs sit sanas dimittere, aut infirmas ejicere.*
3 *Tempore pestis omnis salus in fuga.*
4 *Aeris quæcunque mutatio tempore pestis est perniciosa.*
5 *Aeris mutatio semper periculosa.*
6 *Vera pestis à sola Aeris putrefactione originem ducit.*
7 *Vera pestis habet sua tempora Principii, augmenti, status, ac declinationis, non sic quæ ex contagio provenit.*
8 *Contagium non est vera, ac præcipua Pestis causa, ut vulgus sibi persuadet.*
9 *Illud, in peste cito ac longè fuge, & tardè redi, quomodo intelligendum.*
10 *Peste vigente neque sanæ à clausura exire permittendæ, neque infirmæ ejiciendæ, sed sequestrandæ potius sunt.*
11 *Cur, & qua ex causa Moniales Peste infectæ sunt potius à clausura dimittendæ, quam sit permittendum sanas ab ea exire.*

Vigente peste, aut lepra in aliqua clausura sanæ ne, an infirmæ ab ea exire permittendæ.

QVÆSTIO III.

NOn incassum dubitari potest, utrum vigente Peste, aut Lepra in aliquo monasterio, ac maximè si plures sint infirmæ, permittendum sit, sanas Moniales à clausura exire, an potius infirmas dimittere: & quia non eadem est ratio utriusq; casus, ante de Lepra loquamur, & circa eam non videretur esse dubio locus, quod potius Moniales infectæ es-
1 sent dimittendæ, quam sanæ; cum enim ex cohabitatione & consuetudine cum infirmis, immineat sanis infectionis periculum, ejectis infirmis, sanæ à periculo tutæ remanent, quia à contagio liberantur. Adde quod non solum prospicitur saluti, & incolumitati sanarum Monialium dimittendo à clausura infectas, sed etiam saluti ipsarum infirmarum, summum enim remedium in curatione Lepræ censetur aëris, & Loci mutatio; & licet notum sit, quod etiam habitationes, in quibus Leprosi commorati fuerint, sint suspectæ, cùm vel ipsissimis parietibus hæreant semina contagii, ex quo facilè succedit, ut sanæ, etiamsi in illis commorentur, infectæ remaneant, tamen hoc inconveniens facilè evitatur purgando ipsas habitationes, easque mundando ab inquinamentis, si quæ à Leprosis inibi relicta fuerint; aut evitando per longum tempus commorationem in illis, ex se enim ipsæ temporis progressu emundantur, si ab aere externo perflati permittantur.

Tota difficultas est de peste, neque unius tantum generis difficultas est, nam si rem penitius examinemus, perspicuè videbimus, non tam in propatulo esse, quonam pacto quid agendum determinemus;
2 utrum nempe una, aut altera Moniali peste infecta, permittendum sit, cæteras omnes clausuram relinquere, aut infectæ tantum sint dimittendæ; neque enim, ut dixi, simile est de peste, & Lepra quoad contagium, ejusque agendi energiam, quia Lepræ contagium fundatur in materia lenta, & non facilè pervagabili, contra pestis contagium fundatur in materia magis ignea, ac de facili pervagabili, ita ut bene succedat, quod ejecta Moniali Leprosa, cæteræ à contagio serventur immunes, neque postmodum sit illis de ejus contagio timendum, sed ejecta Moniali peste infecta, adhuc cæteræ non sunt tutæ, quia contagii seminia per ipsum aërem facilè à sanis excipiuntur absque eo quod evitari ullo modo possint (dummodo vera pestis sit) & exhalationes, quæ à pestilenti corpore elevantur non inficiunt tantum habitationem, in qua Peste infectæ commorantur, sed huc illuc pervagantes ob earum tenuitatem, & agendi energiam ipsum Monasterii aërem inficiunt, ita ut sanis Monialibus nihil omnino prosit, quod infectæ ejiciantur, atque hinc est, quod vigente vera peste vicini à vicinis tam promptè infici credantur. Itaque videretur potius dicendum, quod ubi Monialis aliqua peste, vera inquam, inficiatur, non ipsa ejicienda sit à clausura, sed permittendum potius sanas exire, ne ab infecto aëre per infectam Monialem ipsæ quoque inficiantur.

Et pro hac opinione maximè facit communis 3
persuasio etiam à Medicis canonizata, quod pestis tempore salus omnis reposita sit in fuga, quam persuasionem etiam Jurisconsulti admisisse videntur, quorum insimul & Medicorum ad hoc auctoritates congessi *lib. 3. tit. 1. quæst. 4. n. 6.* ergo incipiente peste, ac seipsam propalante in una, aut altera Moniali, nullum tutius, ac magis præsentaneum remedium sanæ Moniales habere possunt, quam fugam à loco infecto, ut per eam aëris inquinamenta vitare quam primum possint, alias omnes periculo infectionis ac certæ mortis subjiciuntur.

Alia tamen ex parte videretur, quòd cum periculum infectionis ab infirmis in sanas immineat tantum à contagio, quod ipsa infecta sanis communicare potest, præstaret ipsam infectam à clausura dimittere, quia quemadmodum ab ipsa inficitur aer, & per aerem infici possunt sanæ, sic ea ejecta neque aer inficitur, neque sanæ periclitantur.

Præterea aeris mutatio tempore pestis est pericu- 4
losissima & promptissima causa concipiendæ pestis, quod duplici experientia, & utraque quidem notabilissima probatur. Prima est, quod tempore pestis hi maximè ab ea servantur immunes, qui minimam habent occasionem aeris differentiis sese exponere, ut sunt qui in carcere detinentur, aut aliquo modo restricti aliquo in loco manent, & ipsæmet Moniales, quod etiam alias ex plurium Doctorum auctoritate adnotavi. Ratio autem est, quia Natura primò assuefacta jam est tractu temporis aeri illi ejus loci sic restricti, & cum sensim illi sese assuefecerit, factus est jam illi veluti familiaris, etiamsi malam aliquam conditionem & contrarietatem sortiatur, imò etiamsi venenositatem contraxerit, nullam ab eo noxam ob prædictam assuefactionem percipit, si verò ad aerem contrariæ qualitatis, imò inquam laudabilioris sese homo conferat, illicò ob contrarietatem ægrotat, quia Natura meliorem ac laudabiliorem aerem attrahens, spiritus infectos ab aere priori jam putrefacto ac venenato expellere volens, in causa est, ut illico pestis se prodat, excitando motum in humoribus, & calorem, unde percepta contrarietate prioris aeris venenati fit pugna ad noxia expellenda, & sic morbus emergit; imò hinc etiam fit, quod qui hujusmodi locis restricti detinentur, si ab iis eximantur etiam extra constitutionem pestilentem, facilè ægrotent, & in constitutione pestilenti promptissimè ipsa peste corripiantur, ut quotidiana experientia nos docet.

Secunda experientia est, quod etiam extra con- 5
stitutionem pestilentem ipsa aeris mutatio semper est periculosa, quia natura difficulter mutationes, & maximè subitaneas pati consuevit, unde Lucret. *lib. 3. de Rer. nat.*

> *Nonne vides etiam cæli novitate & aquarum*
> *Tentare procul à patria quicunque, domoque*
> *Adveniunt?*

Unde

Unde Celsus *lib.1, suæ Med. cap. 3.* sanitatis servandæ consilium tradens, Neque, dicebat, ex salubri loco in gravem, neque ex gravi in salubrem transitus satis tutus est. Quamobrem si absente aëris putrefactione tam difficulter tolerat Natura aëris mutationem, quantò difficiliùs tolerabit eam mutationem, si aër tam insigniter sit alteratus? dico etiam si ex aëre putrefacto & venenato mutatio fiat in bonum, ac salubrem, quia quanto melior, & salubrior erit aër, in quem fit mutatio, tantò majorem contrarietatem habebit cum aere jam putrefacto, & sic natura magis ex hac contrarietate per eam mutationem afficietur. Itaque tutius est in aëre patrio, ac familiari, aliasque sibi consueto sese continere, & sic Moniales sanæ nullo modo permittendæ à clausura exire ob imminentis pestis timorem, sed potius dimittenda esset infirma, ut cæteræ incolumes, & tutæ servarentur. Verumenimverò adhuc dubio non vacat, an liceat ejicere ipsam infirmam, hoc enim non fieret sine manifesto vitæ periculo ipsius infirmæ, cum, si ejiciatur, aëris mutationem multo difficilius tolerabit, quam sanæ; itaq; ab ea causa labefactata, & morbo jam conflictata certo certius peribit; at ex Christiana charitate videtur habenda ratio etiam vitæ ipsius infirmæ, contra quam fieret, si ejus morte aliarum salus in tuto poneretur; maximè cum non desint modi, quibus præservare liceat ipsas sanas, ne ab infirma inficiantur. Augeretur etiam dubium, ubi non una tantum Monialis esset infecta, sed plures, quia plurium vita esset periculo objicienda, ut aliæ servarentur, & pretio mortis plurium, redimeretur salus aliarum, quod tanto magis contra Charitatem Christianam esset. Scio horum dubiorum resolutionem non futuram adeò difficilem & inextricabilem aliis Doctoribus, ut perdifficilis & inextricabilis mihi est, quia communis Dd. opinio non aliam potiorem pestis causam agnoscit, quàm contagium, quod ab uno individuo in aliud communicatur ex consuetudine & commoratione cum infirmis, eorum expirationem excipiendo; ego verò, qui
6 Hippocratis dogmatibus innixus, nullam aliam pestis veram ac præcipuam causam agnosco, quàm ipsius aëris putrefactionem (licet negare prorsus nolim contagium etiam posse concurrere tanquam particularem causam, & quæ suam vim in longum per se protrahere non potest) nullam viam video, qua possim prædictis dubitationibus satisfacere, cùm impossibile sit, in alterutrum ex prædictis inconvenientibus non incurrere, aut sanis, aut ægris à clausura dimissis, ultra quod, ut annuimus, neutris tutum est aerem mutare, ob imminens singulis ab ea mutatione certum concipiendæ pestis periculum.

Quoniam autem multùm urget, quantùm ego existimo, veritas hujus nostræ opinionis; non ab re erit illam firmissima aliqua ratione munire, & primò patet, veram pestem non fieri à contagio, quia vera Pestis habet sua tempora distincta principii, augmenti, status, & declinationis, ita ut sensim incipi-
7 endo, in augmentum abeat, deinde ad statum perveniens, tandem declinat, & omnino evanescit; hinc fit ut in principio pauci infirmentur, mox in dies plures numero peste corripiantur, in statu quàm plurimi ac denique paulatim pauci, ac tandem nulli ampliùs corripiantur. Hoc posito, quod controverti non potest, facilè patet pestem non habere causam à Contagio, neq; per illud posse suum incrementum (in totum inquam, aut pro majori parte) habere; quia contagii causa semper crescit, & nunquam imminuitur, quòd plures enim homines peste corripiuntur, eo magis crescit causa contagii; onde, si sic est, nunquam deberet pestis decrescere, sed semper augeri, aucto in dies contagii fomento, quia cessante causa cessat effectus, sed contagium non modò non cessat, sed in dies augetur; ergo non à Contagio pendet pestis; vera ergo causa pestis illa erit qua cessante cessat pestis, sed pestis cessat cessante aeris altera-
tione & putrefactione; ergo aeris alteratio & pu- 8
trefactio est vera causa pestis, non contagium. Præterea si pestis à contagio originaretur, deberet semper procedere diminuendo, quia omne agens agendo repatitur; unde contagium à secundo communicatum in tertium, non habebit eandem agendi energiam, quam habuit contagium communicatum à primo in secundum, neque quod communicatur à tertio in quartum, à quarto in quintum, & sic deinceps, habebit eandem vim; unde semper vires amittet, & necessarium erit illud omnino evanescere; at res non ita succedit, ergo non videtur contagium posse esse causa pestis: atque hæc veritatem habere manifestissimè ostendit quotidiana experientia, cùm observemus in peste particulari alicujus individui, ex qua ob assiduam consuetudinem cum infecto facilè proximorum aliqui inficiuntur, atque uno, aut altero infecto, tandem contagium suas vires amittit, & evanescit, ita ut postmodum non valeat aliis etiam cum infirmis versantibus sese communicare.

Ulteriùs licet semper, cùm pestis se prodit, somniemus à contagio causam habuisse, & ab aliqua externa persona ad nos vel corpore, vel vestimentis, vel marsupiis, vel caligis comportatam; tamen si rei veritatem indagare velimus, clarè observare licebit uno, eodemque tempore; imò uno eodemque die, ac hora in diversis urbis partibus à se maximoperè dissitis plura individua ex peste infirmari, quæ ab ea infecta persona, quæ putatur primò pestem comportasse, nullam habere potuerunt contagii causam, cùm nullam cum ea consuetudinem, neque ullam ullo modo communicationem habuerint. Ad quam experientiam advertere seriò debemus, ubi contagii falsum, ac nimis excedentem timorem temperare, ac moderari velimus; & hanc ipsam experientiam, licet maximè observetur in Epidemia & Peste, observare poterimus in qualibet anni tempestate, præcipuè autem cum morbi plures vagantur, & una, eademque die videbimus plures in variis urbis partibus morbo prehendi, qui vagari solet, ut Tertiana, Febre ardente, Pleuritide, Squinantia, & id genus aliis.

Neque desunt aliæ permultæ rationes ad probandum, nunquam contagium esse veram & adæquatam Pestis causam, sed causam ipsius veram & adæquatam esse aeris alterationem ad qualitates deleterias & malignas, quas rationes validas illas quidem, & veritatis consonas in aptiorem locum rejicio.

Ad rem nostram redeundo dico, quòd si hæc vera sunt, nunquam erit tutum ipsis Monialibus sanis clausuram relinquere, & incassum etiam infectæ ejicerentur, tum quia etiam ipsis ejectis non cessaret causa pestis, nempe aeris alteratio ad qualitatem pravam ac perniciosam, tum etiam quia vitæ periculum non ab ipsis imminet, & si quod imminet, potest industria & cautione debita evitari, & quod imminet ab aere non potest ejectione earum ullo modo evitari.

Neq; in contrarium facit jam canonizata ac rece- 9
ptissima Doctorum sententia, quia suadent; In peste citò, ac longè fuge, ac tardè redi, de qua tam Medici, quàm Jurisconsulti, quia id veritatem haberet, quando liceret fugere antequam loci aer putresceret,

oam

nam aliàs fuga non solùm non est proficua, sed nocua, cùm, ut diximus, aëris mutatio tempore pestilentiæ adeò sit perniciosa, ut etiam mutatio in meliorem tuta non sit, nam, quod admiratione dignum est, Natura potiùs assuescit sensim, ac paulatim aëri pestifero, quàm bono & laudabili, si contrarietur illi, in quo ante commorabatur, quod experientia confirmat in iis, qui in carceribus detinentur, aut clausuris, ut aliàs dictum est, nam non obstante aëris putrefactione, quæ in peste fit, minùs quàm cæteri homines, peste prehenduntur, ut notavi *lib. 3. harum quæst. tit. 3.* Hinc fit, ut semper principium pestis dicamus esse ab advenis comportatum ad nos, nam ob aëris mutationem, quæ, ut dixi, eo tempore est maximè nocua, advenæ ante alios infirmantur, licet eodem tempore alii permulti infirmentur absque eo quod cum Advenis ullam consuetudinem, aut commerciū habuerint. Sed quomodocunq; sit, sanæ
10 Moniales tempore Pestis non deberent clausuram relinquere ob periculum infectionis, quia fuga sibi non caverent, neque infirmæ essent dimittendæ, quia ut dixi, non ab ipsis imminet verè periculum, & quod imminet, præcaveri cautione potest, ut sequestrando eas ab aliis, & earum curæ eas præfigendo, quæ magis tutæ servari à peste posse existimantur, ut vetustiores sunt, & quæ aliis longis infirmatibus conflictatæ fuerint, & has ipsas monendo, ut debitis antidotis, & victus ratione laudabili, aliisque cautionibus ad se muniendas utantur, quibus uti eos oportet, qui peste infectorum curationi assident. Quod si ex indulgentia & permissione Pontificis, Episcopi, & aliorum, qui Monialibus præsunt, ad timorem saltem ipsarum Monialium cohibendum,
11 hærentes maximè communi hominum opinioni de contagio dubitatur, utrum sanæ, an infirmæ permittendæ sint à clausura exire, certè si ad contagium respiciamus, potiùs quàm sanæ infirmæ sunt dimittendæ, non solùm quia pauciores numero erunt infirmæ, quàm sanæ, sed quia sanis exeuntibus ob aëris mutationem periclitarentur, & nihil boni ipsis infirmis à sanarum exitu emanaret.

Illud denique monendum, quòd ubi communis opinio de Contagio locum habere debeat, & aliquæ ex Monialibus debeant à clausura dimitti, pestem debere esse veram, hoc est morbum Epidemialem perniciosum, ac malignum, ex cujus vehementia, & pravitate plures occumberent, aliàs non sufficeret simplex Epidemia, etiamsi aliquibus esset perniciosa, & idcircò, ut à principio dixi, Pontifices permittẽtes Monialibus exire à clausura ex causa Epidemiæ, intellexerunt Epidemiam perniciosam & pernecabilem, hoc est veram Pestem, cujus signa afferre supervacaneum omnino esset, cùm aliàs allata abundanter fuerint *lib. 3. harum quæst. cit. tit. 3.*

SUMMARIUM.

1 *Monialis Peste, vel Lepra infecta à clausura dimissa, debet sana facta ad illam redire.*
2 *Leprosi retinent in se ad longum tempus seminia contagii.*
3 *Monialis Leprosa sana facta potest absque aliarum periculo ad clausuram redire.*
4 *Leprosa quando sit dicenda verè sanata, & num. seq.*
6 *Quandonam tutum sit cum Leprosa sana facta commorari, quando verò non.*
7 *Peste infecta si sanetur quandonam debeat ad clausuram redire.*
8 *Sanæ Moniales ob Contagii timorem clausuram relinquentes, quando teneantur ad eam reverti.*

Moniales Lepra, vel Peste infectæ, & à clausura dimissæ, si sanentur, quandonam reverti ad clausuram teneantur.

QVÆSTIO IV.

SUmmi Pontifices permittentes Monialibus exire à clausura ob alteram ex prænominatis causis, nempe vel ob timorem contrahendi hujusmodi 1
morbos, vel ob easdem Pestis, vel Lepræ infectionem, jubent etiam, ut cessante timore, aut sanis factis infirmis, si dimissæ à clausura fuerint, ad eandem clausuram revertantur, ibi, sed nec in prædictis casibus extra illa nisi ad necessarium tempus stare licere. Circa quæ nonnulla sunt à nobis etiam considerand a, & primo quoad Lepram duo occurrunt dubia; primum, utrum Leprosa etiamsi sanata videatur, redire teneatur ad clausuram, & Moniales debeant illam recipere.

Secundum, quanam ratione constare possit, Leprosam esse perfectè sanatam. Et quoad primum 2
ratio dubitandi est, quia etiamsi Leprosi aliquando videantur sanari, & forte cum effectu, ac verè sanati sint, tamen retinent in se contagii seminia ad longum tempus, quibus & facilè in morbum reincidere consueverunt, & aliis quoque contagium communicare: nam si ipsa Leprosorum indumenta, & alia id genus, sed quid indumenta dixi? si ipsi inquam habitationis parietes, in qua Leprosi commorati fuerint, ea contagii seminia ad longum tempus retinere solent, unde in sacris abradebantur hujusmodi parietes ad domum emundandam, & contagii seminia dissipanda, quanto magis ipsa cutis, & carnes, & membra Leprosi etiam principali Lepræ causa remota, in se hujusmodi contagii seminia retinebunt? Ac profectò simile quid indies experimur in morbo Gallico, cùm quidam ab eo curati, morbum tamen congredientibus communicent, & præcipuè fœminæ, quas cum Medicis omnibus observamus sæpissimè viros inficere, cùm tamen ipsæ sanæ degant. Ergò cùm adhuc militet causa, ob quam potissimum Monialis Leprosa à clausura fuerit dimissa, si semel sit ejecta, non ampliùs redire debebit, neque à sanis ampliùs, in clausuram admitti, etiamsi sanata omni ex parte videatur. Præterquam quod etiamsi seminia quoque contagii evanuisse contendamus, nunquam cessat naturalis quædam dispositio ad Lepram contrahendam, ob quam de facili semel sanati Leprosi, in morbum relabuntur. Neque solùm in morbo Gallico (qui morbus magis Lepræ similis videtur) sed in Peste etiam idem observamus, nempe quòd aliqui à Peste in nulla sanitatis parte contaminati, ex eo quia aliqua ex causa, quæcunque tandem illa fuerit, conceperint, seu majus susceperint in se Pestis seminia, alios inficiunt. Eodem quoque pacto cùm latere possint in corpore Leprosæ Monialis, etiamsi sanata sit, ipsius Lepræ seminia, ultra naturalem dispositionem, ex quibus & in morbum reincidere, & sanas inficere est apta, non erit in clausuram ulterius admittenda.

His tamen non obstantibus ad dubium absolutè 3
dicendum, Monialem Leprosam, si sana sit facta, debere ac posse absque sanarum periculo in clausuram admitti suo tamen tempore, factisque diligentiis, quas faciendas monebimus: nam quod dicitur, Leprosos etiam sanatos retinere in se contagij seminia, non undequaque verum est, si enim velimus hoc perpetuò habere locum, & hæc contagij seminia perpetuo hærere eorum corporibus; hoc quidem falsum omnino est, & experientiæ contrarium, cùm videamus plures Leprosos cum effectu à morbo sanatos, nec in posterum in morbum amplius reincidisse, neque alios cum ipsis commorantes, aut eorum consuetudine utentes coinquinasse.

Si au-

Si aotem velimos ea ſeminia, conſervari ad aliquod tempus rationabile, etiam poſt curatam Lepram, tũc concedi hoc poterit, ſed cum hoc etiam aſſerendum, poſſe ea contagii ſeminia poſt ſanatam Lepram facilè removeri, ut lorionibos, balneis, frequentata corporis emundatione, ac iterata, immò affectata indumentorum cojuſvis generis mutatione, ac membrorum ſæpius repetita munditie; qoibos præcedentibus permittendum eſt, Leproſam ad clauſoram redire, omne enim infectionis periculum per id temporis ex adhibita diligentia evanuiſſe certo certiùs firmandum.

Neque verum eſt ſimile quid evenire in Lepra, ut in morbo Gallico, & in Peſte, quia tam Peſtis, quàm morbi Gallici ſeminia poſſunt in aliqua corporis parte ita hærere, ut de ſe nullam ſignificationem præbeant, interimque totum corpus ſanom appareat. In Lepra neceſſe eſt, ipſum ſanguificationis principium, hoc eſt hepar, hæc ſeminia retinere, ex quibus Leproſus aptus reddatur ad morbi reincidentiam, & ſi quæ ſeminia in cute, & carnibus remaneant, aut in quavis corporis parte ex prædictis diligentiis adhibitis facilè diluontur, ita ut neque ſanis inde ullum pericolum infectionis imminere poſſit, neque ipſis infirmis recidivæ. Secundum dubium erat, quomodo certo conſtare debeat, Leproſam eſſe ſanatam, ot ſciamus quando ad clauſuram redire teneatur, & qoando teneantur ſanæ illam in clauſuram admittere. Sanam ergo dicendum eſſe factam Leproſam, cùm ad ſtatum naturalem redierit, quod ſuccedit cùm ceſſaverint omni ex parte, & in totum omnia, ac ſingula incommoda, & accidentia, quæ Lepram ipſam concomitantur. Circa quæ adnotandum, quòd permiſſio exeundi à clauſura facta
4 Moniali Leproſæ, cenſenda facta in vera, ac legitima Lepra, non promiſcoè in quavis ſimili diſpoſitione, etiamſi quàm proximè ad Lepram accederet; quia cæteræ omnes, ac qoæcunque cutaneæ infectiones, dommodo non pervenerint ad Lepræ naturam, quin & ipſamet Lepra, dummodo non ſit confirmata, poſſunt, licet non ſine difficultate, ſuperari, nec periculum minantur tam præſentaneum; neque ſi contagio communicentur, tam horribilis, ac fœdæ naturæ ſunt, ut ſanas viſu ipſo exterreant, quemadmodum in vera, ac confirmata Lepra ſuccedit. Itaqoe Leproſa ut à clauſura ejici debeat, præ ſe ferre debet omnia ſigna veræ, ac conſummatæ Lepræ, iiſque ceſſantibus, & undequaque evaneſcentibus, videretur firmandum, Leproſam eſſe perfectè ſanatam, ac debere ad clauſuram reverti. Verùm enim verò aliter ſeſe res habet, nam non ſolùm neceſſe eſt ad ſanatum tutelam, infirmam non retinere ullum ex ſignis veræ Lepræ, ſed neque retinere eam oportet ullam diſpoſitionem ad Lepram, unde etiamſi ab ejus cute ſquamoſa quędam corpuſcula, ut antea, ampliùs non decidant, & caro jam ſuum naturalem colorem recuperaverit, & cætera ſymptomata, quæ veram Lepram rõcomitantur, penitos ceſſaverint, & tamen perſeveret adhuc univerſalis quidam pruritus, velut incipiente ſcabie, ita ut videatur Lepra in levem ſcabiem mutata, nec ſibi, nec ſanis Monialibus poterit eſſe tutus reditus in clauſuram, quia facilè morbus recrudeſcere poteſt, & levis ille pruritus, aut ſcabies in novam Lepram degenerare. Ergo, ut tutus ejus reditus ſit, ad eum ſtatum devenire eam oportet, ac ſi nunquam ægrotaſſet.

5 Carnis ergo diſpoſitio talis eſſe debet, ut naturalem colorem, molliriem, & levitatem recuperaverit. Nulla in facie tumefactio, nullus in oculis rubor, nulla fuſcedo, nulla obſcuritas appareat, nulla reſpirandi difficultas eam moleſtet, nulla vocis craſſities, vel raucedo, nulla ſternutatio frequens adnoretur. Anhelitus ſuum naturalem odorem ſervet, locutio libera ſit, nec per nares fiat, capilli in ſuo ſtatu perſiſtant; neque rariores, aut ſubriliores, quàm ante morbum eſſent, ſint, ſudor nullus olidos appareat, ſomni fiant placidi, nec in ſomnis terrores adſint, ſed ipſa ſomnia ſint qualia in benè valentibus eſſe debent, non horribilia, neque melancholica, neque phantaſmatibus turpibus perturbata. Mores quoqoe reditum ad conſuetum faciant; forma ipſius corporis, atque habitus ſit qualis antè quamcunque infectionem erat, non craſſior, ac pinguior, neque tenuior. Facies, & caput ab omni inquinamento ſint libera, & cutis univerſi corporis levis, æqualis, & munda. Nullum ulcos, & maximè in palato, & naribus, aut circumvicinis partibus appareat; crura, & pedes naturalem diſpoſitionem retineant, tunc enim ſana judicari poterit, & ad clauſuram redire.

Sed adhuc dubitari poteſt, an ſanæ tutò cum in- 6
firma ſic ſanata commorari poſſint, & cum ea conſuetudinem habere, ejuſque res & veſtimenta impune in uſum proprium convertere, & hoc, quia tametſi undequaque ſana videatur facta, tamen ob naturalem diſpoſitionem poſſet ſanis contagium communicare. Circa hoc igitur videtur dicendum, quòd Leproſa vel incidit in morbom ex naturali quadam diſpoſitione, & maxime hæreditaria, vel ob errores in victu, & in uſu ſex rerum non naturalium commiſſos, & ex cauſſa externa, & præcipuè ex contagio ab aliis contracto, in priori enim caſu non vacaret ſuſpicione conſuetudo cum infirma, & commoratio longa, aut accubitus cum ea, & exceptio aſſidua ipſius exſpirationis noo obſtante integra, atque incolomi ſanitate, ad qoam rediiſſet; multa ergo cautela opos eſſet, neque cum illa frequenter cummorari ſanas oporteret, neqoe ejus indumentis uti, vel cibum una capere, & ipſius pocula in potando præ manibus habere, quia ſemper periculum infectionis hæret in radice, & à Natura ipſa, & poſſunt ex improviſo ſeminia morbi excitari, ac repullulare, & ſaoas inficere. Eſt enim vitium in ſeminibus, quod nullo tempore, ac nulla arte, & induſtria removeri poteſt. In poſteriori caſu nihil horum timendum, ubi verè, ac perfectè Monialis infirma à Lepra mundata fuerit, & ad ſtatum naturalem pleniſſimè redierit.

Porrò circa Peſtem dubitari poteſt, quandonam 7
teneatur Monialis ex Peſte rěconvaleſcens ad clauſuram redire, ita ot tuto à ſanis admitti poſſit, ac dicendum non ſufficere, ut infirma ſana videatur facta, ad hoc ut ad clauſuram redeat, ſed abeſſe etiam oportet omne recidivæ periculum, quod manifeſtum fit non tantùm ex ceſſatione febris, & aliorum ſymptomatum Peſtem concomitantium, ſed ex reditu ad ſtatum naturalem omni ex parte, ita ut neque ſitis adſit, neque vigiliæ, neque laſſitudines, neque inappetentia, neque aliud quicquam, quod perfectè ſano homini non conveniat. Tunc enim adhibitis opportunis diligentiis in mundando proprium corpus à ſorditie, & ab inqoinamentis ipſius Peſtis mutando veſtimenta, & cooperimenta, quibus vigente morbo oſa eſt, poterit, ac debebit Monialis in clauſuram redire, & ſanæ poterunt illam abſque ullo timore admittere.

Nec quicquam contra faceret, quòd quemadmodum in Lepra retinentur etiam poſt ſanationem contagii ſeminia, ut ſuprà dictum eſt, ita ſuccedere poſſit de Peſte, & ſic eodem modo periculo non vacet,

Monialem ex Peste sanatam, & à clausura jam dimissam, in clausuram denovo admittere, ut periculo non vacat, Leprosam admittere in clausuram etiam postquam fuerit sanata: nam dupliciter responderi potest, primo dicendo, quod seminia contagii ipsius Lepræ fundantur in materia lenta, ac viscida, & quæ diu hæret, quandocunque alicui materiæ adhæserior, ut vestibus, carnibus, immò ipsis domicilii parietibus; contrà verò seminia contagii in peste fundantur in materia tenuiori, & maximæ activitatis, & quæ facilè vel ex se, vel modica industria adhibita evanescit, nam idcirco producunt morbos acutos, immò inquam acutissimos. Secundo responderi potest, caussam Lepræ esse ab infectione Viscerum ab internis emanantem; Pestis caussam esse ab infectione Aëris, vel à contagio, & à causa omnino extrinseca, ejus efficacia & energia in agendo faciliùs evanescit, contra quàm eveniat de caussa Lepræ, quæ ab intrinseco pendens non potest facilè avelli.

8 Ulteriùs in dubium verti potest, utrum pluribus Monialibus Peste infectis ex coinquinatione Aëris ipsius Monasterii, & à clausura exeuntes possint tuto ad eam, & quando redire. Sic etiam si sanæ ob loci infectionem exierint, quando reverti tuto possint; & cùm utriusque casus eadem sit ratio, dicendum, quòd si Pestis fuerit Popularis, hoc est non monasterio solùm, sed universo loco, & civitati communis, non antè redire eas ad clausuram debere, quàm omnis Pestis labes, & suspicio prorsus evanuerit, quod tunc manifestum erit, cum jam nullus in civitate ex peste ampliùs ægrotaverit, & in morbis vagantibus nullus malignitatis character se prodat, quem à prægressa Aëris putredine originem ducere suspicemur. Quòd si Pestis fuerit ipsi tantùm monasterio familiaris, ut evenire interdum non monasteriis solùm, sed particularibus domibus aliàs dictum est, tunc non antè illas debere redire sustinendum, quàm temporis constitutione mutata, & ipso monasterio opportunis diligentiis expiato, ut ab illuvie, & seminiis prægressæ putredinis, si quæ remanserint, emundetur; sed de his in quæstione seq. nonnulla.

SUMMARIUM.

1 *Moniales aliquando ex vitio Aëris ipsius clausura infirmantur, & id quot modis evenire possit.*

2 *Utrùm si Aer clausura videatur manifestè alicui Moniali perniciosus, possit judicari legitima caussa dimittendi eam à clausura.*

3 *Et quid si idem Aer esset pluribus damnosus.*

4 *Moniales S. Sixti ad Quirinalem translata ob Aëris clausura S. Sixti pravitatem.*

5 *Quid si ex vitio Aëris ipsius clausura quotannis aliqua graviter ægrotarent, ac perirent.*

6 *Et quid si singulis tribus, aut quatuor, vel quinque annis id accideret.*

7 *Et quid si magis de raro eveniret, ut singulis quindecim, vel viginti annis; num. seq*

9 *Prædictorum declaratio, & limitatio ex emendabilitate, vel inemendabilitate vitij ipsius Aëris.*

De Monialibus, quæ ex culpa aëris ipsius Clausuræ infirmantur, & in quibus casibus videatur adesse justa caussa relinquendi Clausuram.

QUÆSTIO V.

1 Non raro evenire potest, ac de facto usovenit, ut aliquæ Moniales ex vitio Aëris ipsius clausuræ in quosdam morbos non aspernabiles illos quidem, sed vel vitæ periculo, vel contumacia, & sanandi difficultate, vel accidentium horribilium concomitantia notabiles incidant. Hoc autem vel alicui Moniali tantùm, vel pluribus accidit, idque vel statutis temporibus, ut singulis annis Vere, vel Autumno, Æstate, vel Hyeme, vel alternis, vel ternis, vel quaternis singulis annis, vigentibus maximè certis tempestatibus, ut Borealibus, vel Austrinis, humidis, ac pluviosis, vel siccis, pro quarum differentia variant etiam ipsi morbi natura, & periculo; nam aliqui sunt pravæ, ac malignæ conditionis, ac ferè pestilentes, terminanturque utplurimum ad mortem non aliter quàm verè pestilentiales, alii verò terminantur ad salutem utplurimum, quorum duplex genus est: nam alii citò, & cum securitate ad salutem tendunt, alii sero admodum, nec sine dubietate, & periculosis symptomatibus, suntque ex sua natura rebelles, & contumaces, detinentque infirmos ad plures menses impeditos, & inhabiles ad Religionis, immò inquam ad propria munia obeunda. De illis morbis, qui citò terminantur ad salutem, nulla hic nobis habenda ratio videtur, sed tantùm de posterioribus, de quibus maxima quidem consideratio habenda.

Cæterùm Aëris prædictæ clausuræ vitium vel commune est totius clausuræ, vel certæ ejusdem clausuræ partis, ut exempli gratia; ejus tantùm, quæ ad Austrum vergit, vel ad Aquilonem, quod manifestum fit ex eo, quia illæ tantùm Moniales infirmantur, quæ eam Monasterij partem inhabitant, idque illis maximè succedit flantibus Austris, vel Aquilonibus, sed de particulari primùm Moniali loquamur, cui supponemus Aërem ipsius clausuræ esse ita contrarium, ut commorans in eo semper morbis conflictetur, non quidem nullius momenti, sed symptomatibus, & pertinacia non contemnendis, decidendum ergo erit, an huic Moniali concedi debeat licentia exeundi à clausura; ac profectò ubi nostra opinio veritatem haberet, quòd permissio exeundi à clausura respiciat tantùm universalis salutis interesse ipsarum Monialium, quia hæc certò nonnisi ob contagiosos quosdam morbos permissio emanavit, nempè ob Pestem, & Lepram, nulla causa justa offertur, ob quam permitti debeat huic Moniali exire à clausura, cum supponamus eam nec morbo contagioso laborare, neque aliis ullum sanitatis incommodum communicare posse. Et ità in similibus videtur decidisse Rota *in Eugubina Beneficij* quæ est *decisio* 382. inter impressas Buratti *num.* 6. ubi voluit, non posse allegari insalubritatem aëris Monasterii à Monacho ibi professo, cùm ei obstet proprius consensus. Quæ quidem conclusio multò magis videtur habere locum in Moniali, quæ perpetuæ determinati monasterii clausuræ se adstrinxit. Egebit ergo hæc Monialis speciali Pontificis dispensatione, cùm universali indulto inniti non possit. Itaque ubi specialis dispensatio desit, satis superque erit si in ipsa clausura procuretur huic Moniali minùs noxia habitatio, & locus, qui laudabiliorem Aërem habere judicabitur. In sententia verò Navarræ, aliorumque Doctorum, justa offertur caussa, ut permissione illa universali, (quatenùs ad quosdam alios casus particularem salutem Monialium concernentes extenditur) uti liceat deserendi clausuram, etiam absente contagio, & nullo imminente periculo ab ipsa infirma in alias Moniales contrahendi easdem infirmitates. Quod quidem procederet, ubi in ipsa Monasterii clausura nullus reperiretur locus, ubi hæc Monialis sana vivere posset, & à mor- 2
bi recidentia tuta commorari, qui si non reperiretur talis, tunc locum haberet Navarræ, & aliorum opinio; & Ego quidem licet dicam non licere huic

Moniali

Moniali ob propriam ſalutem recuperandam à clauſura exire, hoc ſignificare volo, ut non liceat attentis Pontificum, & ſacroſanctæ Tridentinæ Synodi verbis; nam aliàs permiſſionem huic Moniali factam Juſtitiæ conſonam exiſtimarem, tum ut illa propriam ſalutem recuperaret, (licet nullam ejus rei rationem habuiſſe Pontifices videantur, ut toties dixi) tum etiam ob ipſius univerſitatis, & totius Monaſterii frequens, ac perenne incommodum, dum prædictæ infimæ curæ quotannis vacare Moniales cogerentur, non ſine periculo etiam ſalutis earum, quæ eam gubernant; nam ut quotidiana experientia palam fit, ſemper in diuturnis, ac difficilibus morbis ii, qui infirmorum hujusmodi curæ aſſident, illisque miniſtrant, vix ex longo incommodo, & exceptione exhalationum perenni ab infirmo corpore emanantium immunes ab aliquo morbo evadunt.

3 Quid dicendum præterea eſſet, ubi Aër ipſius clauſuræ, non uni tantùm Moniali, ſed pluribus eſſet maximè inimicus, ita ut quotannis plures eodem morbo infirmarentur? dico autem ex morbo longo, difficili, & contumaci, nec ab omni periculo immuni. Hoc dupliciter evenire poteſt, vel quòd certæ quædam Moniales, ut quæ magis valetudinariæ ſunt, quotannis eo morbo prehenduntur, vel quòd indifferenter omnes, ac modò hæ, modò illæ; in priori enim caſu, patet clauſuræ aërem non eſſe niſi certis perſonis infenſum; in ſecundo autem patet eſſe infenſum omnibus, & videretur quidem tantò magis juſtam cauſam relinquendi clauſuram videri in priori caſu, quantò plures infirmarentur, ita ut concedi facilè illis ea de re poſſet licentia exeundi à clauſura, & multò magis etiam juſta relinquendi omninò monaſterium militare videretur in ſecundo caſu; nam ad quid Moniales in ea clauſura detinere, ubi ob frequentes infirmitates plura eorum, ad quæ ut Religioſæ obligantur, peragere ex morbi impedimento non ſunt aptæ? Satius ergo eſt locum commutare, & aliò commigrare, ut aliàs factum fuiſſe accepimus
4 hic Romæ; nam cùm Moniales in clauſura S. Sixti, ob Aëris illius pravitatem frequentiſſimè ægrotarent, & frequenter etiam ex morbo ſuccumberent, ad Quirinalem ſunt tranſlatæ, ibique Monaſterio nobiliſſimo quidem conſtructo ſaniæ poſthac laudabilioris Aëris beneficio degerunt.

Dubio autem locus non eſt, quòd ſi ex Aëris malitia non ſolùm frequenter, & graviter, aut etiam longo 5
tempore Moniales ægrotaverint, ſed etiam quotannis una, aut altera ex morbi violentia periret, tantò magis juſta cauſſa militaret relinquendi clauſurã, & habitationem commutare: quod quanam ege, quibusve cautelis, ac conditionibus fieri oporteat, videndum apud Canoniſtas, inter quos videatur Auguſt. Barboſ. *de off. & pot. Epiſc. Alleg.* 102.

Videntur præterea hæc omnia amplianda, ut non 6
procedant tantùm, ſi ſingulis annis, ut relatum eſt, plures Moniales prænominata ratione ægrotaverint, aut perierint, ſed etiam ubi ſingulis ternis, vel quaternis annis, vel etiam pluribus idem eveniret, dummodò non tam de rarò id fieret, ut propter raritatem non videretur ulla ejus rei habenda ratio: nam controverti non debet, quòd cauſa relinquendi clauſuram tantò minùs juſta eſſet, quantò magis de rarò ſimiles infirmitates graſſarentur, undè ſi ſingulis
vigintiquinque annis id accideret, abſque dubio hæ- 7
ſitandum in hoc eſſet, nec tam facilè eſſet concedenda hujusmodi licentia, tametſi & cum hoc ob- 8
ſervari deberet etiam ipſius morbi vagantis conditio; nam ſi ſingulis vigintiquinque annis morbus talis debaccharetur, ut plures Moniales abriperet, tunc etiam juſta cauſa videretur militare, ut liceret relinquere monaſterium, & à clauſura exire, aëremque ab eo vitio liberum inhabitandum ſuſciperet. Quæ
tamen omnia videntur limitanda, ut locum habeant 9
quandò Aëris vitium neque auferre, neque emendare vel in totum, vel pro majori ſaltem parte poſſibile fuerit; idque conſtare fortè debebit ex prægreſſa diligentia, qua plura tentata, & machinata fuerint ad noxium Aëris vitium emendandum, aut tollendum, & tamen Moniales nihil indè boni fuerint conſecutæ, undè ex anteacta experientia vitium inemendabile eſſe conſtet.

PAULI ZACCHIÆ
QUÆSTIONUM MEDICO-LEGALIUM,
LIBRI NONI
TITULUS PRIMUS,
DE FOETUS HUMANI ANIMATIONE.
Continens Quæſtiones quinque.

I. Quid ſemen? quid Anima?
II. Semina quorumcunque viventium, homine excepto, propriam animam ex traduce à progenitoribus recipere.
III. Animam Rationalem ex traduce non eſſe.
IV. Animam Rationalem de novo creari & infundi.
V. Fœtum humanum nullo unquam tempore alia anima dotari niſi Rationali, eamque in ipſo primo conceptionis momento à Deo creatam & infuſam recipere.

SUMMARIUM.

1 *Anima Rationalis ex communi poſt quadraginta dies infunditur.*
2 *Fœtum tunc animam recipere verò conſentaneum videtur, cum perfectè organizatus eſt.*
3 *Fœtum humanum non illicò Rationabilem Animam recipere communis opinio eſt, licet de tempore non omnes concordent.*
4 *Hominem priùs vivere vita Plantæ, deinde vita Animalis, poſtremò Hominis.*

5 *Animam Rationalem in primo conceptionis momento præsentem esse.*
6 *Semen quid.*
7 *Principium mole est paucum, facultate verò maximum.*
8 *Ex semine non fit Animal, sed perficitur.*
9 *Anima quid est ex Aristotele.*
10 *Corpus prius vivit, quàm sit organicum.*
11 *In semine non potest dari aliud agens intrinsecum, quàm Anima.*
12 *Anima quid cum Fernelio.*
13 *Anima in semine omnia ex se molitur absque ulla dependentia ab alio agente.*
14 *Quod generatur ab aliquo, & id ipsum quod generat, sunt idem specie, vel genere.*
15 *Anima Rationalis quid.*
16 *Anima inter se plurimum differunt.*
17 *Anima quæcunq; divinitatis quoquo modo particeps.*

Quid Semen, quid Anima.

QUÆSTIO I.

DE Animatione fœtus humani verba facere,
cùm mihi sese aliàs obtulisset occasio, co-
actus sum cōmunissimæ opinioni adhærere,
1 quæ vult, Animam Rationalem post quadraginta
dies fœtum informare; quæ opinio in eo maximè
2 fundatur, quod vero consentaneum videtur, tunc
fœtum propriam Animam recipere, cum perfectè
organizatus est, ut testatur Galenus *lib. 15. de usu c. 5.*
at non ante quadragesimum fœtus perfectè organi-
zatus est, ut omnes consentiunt, ergo in quadrage-
simo Animam recipere debet: & tamen Hippocr. 1.
lib de 7. part. num. 9. & lib. de Nat. Puer. num. 10.
differentiam docens inter fœtus masculeos, & fœmi-
neos, illos triginta, hos duobus suprà quadraginta
diebus dearticulari dixit, hoc est, ut existimaverim,
perfectè organizari. Multò autem breviorem ter-
minum ad hujusmodi perfectionem assignavit idem
Hippocrates *lib. de Carn. num.* 20. inquiens, *Postquam
genitura in uteros pervenit in septem diebus habet quæ-
cumque corpus habere debet.* Atque hoc pacto si cor-
pus septem diebus absolutum est, in septimo ani-
mari fœtum consentaneum est. Sed inter Recen-
tiores, Thomas Fien. *in libro de format. fœt.* longio-
ribus demonstrare conatus est, fœtum humanum
triduo perfici, ac tertia die ad summum, & ut seriùs
3 Rationalem Animam recipere; & in summa omnes
in hoc conveniunt, Animam Rationalem non illicò
à conceptione fœtum habere, sed post aliquod tem-
pus, de cujus termino tamen discordes inter se sunt,
licet plurimi in quadragenario conveniant, ut ex
superioribus patet. Sed advertendum, antè quàm
ulterius progrediamur, Hippocratem, cum de fœtus
formatione verba facit, de fœtus animatione nihil
penitus mussitasse, sed tantum de corporis comple-
mento, & dearticulatione, nempè quia Animam in
Materia, & ex Materia esse volebat, ut ipse se ipsum
declarat de Hominis conceptione verba faciens *lib. 1.
de Diæta num.* 24. dicens, *si autem quis non credat
Animam Animæ immisceri, demens est,* ita ut ex Hip-
pocratis sententia in ipsa conceptione Animam ad-
esse existimandum, cum Anima utriusque maris, &
fœminæ per semen ipsum immisceatur compari.
Undè opinio firmans, Animam Rationalem post
aliquod tempus fœtui advenire, ad Hippocratem
referri non potest; sed Aristoteli potius tribuenda,
qui *lib. 2. de Generat. Animal. c. 1.* dicebat, Hominem
4 vivere primò vita Plantæ, deinceps vita Animalis,
postremò Hominis, *& cap. 3. lib. eod. Nihilo minùs,*
ait, *semina, & conceptus vivunt, quàm stirpes, &
aliquandiu prolifica sunt, ergò Animam in iis haberi
vegetalem, palam est, sed quamobrem eam primùm
haberi necesse sit, ex iis, quæ de Anima alibi disseruimus
manifestum est; sensualem etiam, qua Animal est,
tempore procedente recipi, & Rationalem, qua Homo,
certum est; non enim simul & Animal fit, & Homo,
nec Animal, & Equus, eademque in cæteris Anima-
libus ratio est, & quæ sequuntur.* Sed hæc Animarum
Metamorphosis ab Aristotele introducta, imagi-
naria res est, & veritati contraria, quia unum-
quodque generans suo semine communicat genito
propriam animam (Hominem excipio) consequens
ergò est, Animal sensitivum communicare genito
Animam sensitivam, per quam generat sibi simile,
at communicans tantùm animam vegetativam non
solùm non generat sibi simile, sed genere diversum.
Insuper si genitum à generante sensitivo ante recipit
animam tantùm vegetativam, docendum à quonam
agente recipere posteà debeat animam sensitivam,
at quodcumque agens ad hoc mihi assignes, extrin-
secum esse oportet, quod est impossibile; & dato
quod possibile esset, jam genitum non recipiet à
genitore animam sensitivam, per quam futurum
sit simile genitori, sed ab illo agente extrinseco;
verum hæc uberius infrà, & tamen ex hujusmodi
Aristotelis supposito factum est, ut particularis ra-
tio habita apud omnes sit ipsius fœtus, cum inani-
matus est, vel potiùs antequam Rationalem Ani-
mam recipiat, & cum animatus est, illa jam recepta:
præter Medicos enim, qui in Medicina facienda
ejus differentiæ maximam rationem habent (quod
ipsis necessarium est advertere, non respectu Animæ
Rationalis præsentis, vel absentis, sed respectu tem-
poris à conceptione distantis) ipsæ Leges tam Cano-
nicæ, quàm Civiles pro ejusdem differentiæ ratione
multa sanciverunt, ut aliàs ex ipsarum auctoritate
adnotavi, *lib. 1. tit. 2. quæst. 9.*

Cæterùm non est operæpretium hic Auctores
recensere, qui de tempore Animationis humani fœ-
tus verba facientes, inter se non conveniunt, dum-
modò sciamus in principali puncto omnes, ac sin-
gulos convenire, uno excepto Daniele Sennerto;
si quis tamen eos Auctores percurrere desiderat,
ego Medicum ad Medicos remittam, & præcipuè
ad prædictum Sennertum *in lib. Hypomnem. num.* 4.
[Bravo 709.] Jureconsultum autem, ad Alphon-
sum à Carranza, *lib. de Part. nat. & leg. cap.* 1. §. 2.
& ad novissim. P. Dianam *Resolut. Moral.-part.* 7.
tract. 5. *Resol.* 6.

Ego verò hanc communissimam opinionem cum
suprà citato Sennerto ad trutinam revocans, & aper-
tissimè conspiciens, non posse ullo modo salvari &
magna, & innumera absurda, quæ de necessitate ad
eam consequi animadverti, novæ, ac veritati multò
magis consonæ adhærere coactus sum, nempe, Ani-
mam Rationalem à Deo Optimo Maximo tum pri- 5
mùm creatam, & infusam in ipso primo conceptionis
momento præsentem esse; quæ opinio cum contra
communissimam opinionem de directo sit, antequā
eam proponam, ac pluribus argumentis, atque illis
quidem efficacissimis, confirmem atque stabiliam,
nonnulla præfari necessarium duco, quæ recto tra-
mite ad viam veritatis nos manuducentia, falsitatis
tenebris undequaque excussis, ejusdem veritatis
lumen nobis patefaciant. [Vide Horstium tom. 1.
pag. 215.]

De semine, & de Anima in hoc discursu sermo fu-
turus est, de utriusque igitur natura aliqua breviter
præmittenda; videamus ergò primò, quid sit semen,
& relictis plerisque definitionibus ab aliis allatis, di-
cam, quòd semen est corpusculum à vivente decisum 6
aptum fieri perfectum vivens simile illi, unde est de-
cisum: ac maximè ad rem dico, esse *corpusculum,*

nam

ham reſpectu Genitoris mole eſt paucum, habet
enim rationem Principii, cujus natura eſt, ut mole
ſit paucum, facultate autem, ac potentia maximum.
7 Ariſtot. 1. *Cœli, tex.* 53. & *ibi* Averr. Additum eſt,
deciſum à vivente, cùm enim vitam accipere debeat
vel per communicationem Animæ, ut in cæteris vi-
ventibus, vel per diſpoſitionem ad Animam reci-
piendam, ut in Homine, oportet illud ab ipſo viven-
te decidi ac ſeparari. Adjecta deinde ſunt ea verba,
aptum fieri perfectum vivens, quia ex ſemine non fit
Animal, cùm ſemen Anima dotetur (ſi de ſemine cæ-
terorum Animalium loquamur) vel ſit in proxima
potentia, ut ea dotetur, ut ſemen humanum eſt, &
8 Animal fiat per ſubitam Animæ infuſionem, ergò ex
ſemine non fit Animal, ſed ſemen cum animatum ſit,
perficitur ab Anima, & in perfectum Animal dedu-
citur. Æmil. Pariſan. *lib.3. Nobil.exerc.de ſubtil. Aver.
exercit.1.cap.*40. Denique additur, *ſimile illi, unde eſt
deciſum*, quia Anima à Progenitoribus ſemini com-
municata in cæteris Animalibus non modò eſſe, ac
vitam communicat, ſed etiam proprietates omnes,
ac ſingulas ſuæ ſpeciei convenientes, ita ut non ſolùm
corpus vegetabile ſit vegetabile, aut corpus ſenſiti-
vum ſit ſenſitivum, ſed etiam ſit hoc vegetabile, &
hoc ſenſitivum, nempe ut ſemen Lactucæ, Papaveris,
Quercus, Pyri per Animam inſitam à Progenitoribus
in Lactucam, Papaver, Quercum, & Pyrum evadat,
& ſemen Equi, Bovis, Canis, abeat in Equum, Bovem,
Canem. Quonam autem modo ſemen humanum,
cum quo Anima Hominis nequaquam traducitur,
ut Anima cæterorum Animalium, aptum fiat, ut in
Hominem evadat, & in Animal ſuo Genitori ſimile,
dilucidè quantum mihi licebit, ſuo loco perficiam.

Anima prætereà quid ſit, Ariſtot. 1. docere voluit
9 his verbis: *Anima eſt actus primus corporis organici po-
tentia vitam habentis*, quam definitionem non eſſe
undequaque bonam oſtendunt pluribus, Æmil.
Pariſan. *loc.cit.* & Daniel. Sennert. *Hypomn.4.cap.*7.
10 & rationem adducunt, quia Anima non eſt Actus cor-
poris organici, cum corpus priùs vivat, & habeat
Animam, quàm ſit organicum, ipſa namque Anima
in ſemine exiſtens organa ſibi conſtruit: nam aliàs
oporteret organa ab alia Anima, vel ab alio Agente
fabricari, ſed hujuſmodi Agens debet eſſe intrin-
ſecum; *Nam ab aliquo extrinſecùs Agente effici
quæque, aut viſcera, aut alia membra, remotum à ra-
tione eſt*, ut ad verbum ipſe Ariſtoteles. *libro ſecundo,
de Generat. Animal. cap.* 1. & Averr. *in comment.*
quia opera vitæ non poſſunt eſſe à principio extrin-
ſeco, D. Thom. *parte prima, quæſt* 118. *artic.*7. *ad* 2.
11 Verùm in ſemine non poteſt dari aliud Agens intrin-
ſecum, quàm Anima, ergò organa fabricantur ab
Anima, & ſic Anima priùs informat corpora, quàm
conſtruantur organa: undè quoque ſequitur, corpus,
cujus Actus eſt Anima, non habere vitam potentia,
imò repugnat corpus habere vitam potentia, & eſſe
organicum; nam eo ipſo, quod corpus eſt organi-
cum, non ſolùm habet vitam actu, ſed Anima eſt
in eo in actu ſecundo, cùm jam per organa ope-
retur. Sed dices quomodò fieri poteſt, ut Anima
organis orbata, ipſa organa ſibi conſtruat? Reſpon-
deo, quod nunquam deeſt Animæ organum, per
quod operetur, quia ſimul cum ſemine in Homine,
& in Brutis etiam ſimul cum Anima effunditur ſpi-
ritus, per quem ipſa Anima omnia ut per inſtrumen-
tum operatur, ac per illud organa conſtruit, & omnia
neceſſaria in fœtu conſtruendo, ac formando.
[V. Horſtium t.1.pag.154.]

Sed quicquid ſit de Animæ hac definitione ab Ari-
ſtotele tradita, Ego ad rem meam, aliam ab ipſo
Ariſtotele non diſcrepantem afferam, quam tradidit,
libro ſecundo, de Anim. text. 24. & cui convenit
allata à Fernel. *libro quinto, Phyſiol. capite primo*,
ac dicam, Animam eſſe principium vitæ, & opera- 12
tionum omnium corporis viventis: nam quicquid
vivit, habet Animam, & quicquid habet Animam,
vivit, nihilque non habens Animam vivit, & nihil
denique non vivens habet Animam; & licet in-
veniatur habens Animam non ſemper eſſe in actu
operum vitæ, D. Thom. *parte prima, quæſtion.*77.
articulo primo, in c. Tamen quandocumque opera-
tiones apparent, Animæ præſentiam arguunt, &
quia vita præcedit ſemper omnes operationes,
idcircò anteà dictum eſt, Animam eſſe principium
vitæ: non enim Anima, niſi antè communicet vi-
tam, ullam operationem edere poteſt, ſed, com-
municata vita, illicò operari incipit in pluribus,
vel in aliquibus, ut in aliquorum viventium ſemi-
nibus reſidet tantùm, atque illa fœcunda reddit;
ſed quandocumque ſemina apto loco recipiantur,
otioſa nunquam eſt: undè Anima quorumcunque
ſeminum, ubi ab externa aliqua cauſa, ut calore
Solis, Ignis, incubantis Avis, Uteri, ad operandum
excitetur, poſt jam communicatam vitam, organa
fabricat, & reddit illa in corpora animata: quod 13
quidem abſque ulla dependentia ab alio quovis
agente, primariò dico, ex ſe molitur, & omnia, quæ
ad perfectum viventis corpus conſtituendum ne-
ceſſaria ſunt, conſtruit. Nutritio, Augmentatio,
Partium efformatio in omnibus viventibus ab ea
immediatè dependent, ab ea item in ſenſitivis ſen-
ſus, & motus, ab ea quoque Intellectio in Homine
originem, & cauſam habet; quia non ſolùm quæ
viventibus, ut vegetabilibus, ſenſibilibus, & Ratio-
nalibus conveniunt, ab ipſa immediatam originem
habent, ſed inſuper proprietates omnes, ac ſingulæ,
quæ ut tali vegetabili, ut tali ſenſibili, ut Rationali
conveniunt, quas occultas nominamus, imò non
ſolùm eædem proprietates genericæ, nempè quæ
generi; & ſpecificæ, quæ ſpeciei conveniunt, ſed
individuales etiam, quæ huic, aut illi individuo
inſunt, non aliunde ſuam dependentiam habent.
Ab Anima, quam per ſemen à progenitoribus tra-
ducit, habet Roſæ planta ut ſpinis fulciatur, & ar-
metur, ut florem pulcherrimum, hoc, aut illo
colore inſignem producat, qui gratiſſimum ſpiret
odorem. Ab ea item ſic traducta Portulaca, & Gra-
men, ut per terram repat, ab ea Cucurbita, & vol-
vulus, ut in altum attollantur. Ab ea vitis tortuoſa
gignitur, & ſuſtentaculo indiga, aliàs in terram ru-
itura, uvis gignendis apta, unde vinum expromatur,
quod in Hominum potum faceſſat. Ab ea Abies
recta in altum aſſurgens producitur, fructu nullo
inſignis, ſed ligneæ fabricæ aptus, odore ſibi pro-
prio inſignis. Ab ea habet Avis, ut ovum producat
Animam à Progenitoribus illi communicatam in-
cludens, ac cortice conſervans, aptum quocumque
calore Solis, Ignis, incubantis Avis, & hujuſmodi
fotum in avem ſuæ ſpeciei evadere, pennis con-
veſtiri, volare aptum, & forma, quam poſſidet, &
non alia conformatum. Ab ea Corvus crocitare
novit, pennis nigris veſtitur, & cætera ſortitur Cor-
vinæ naturæ convenientia. Pavo item habet ab ea
ipſa Anima, ut cauda tam affabrefacta ditetur, ut
ſtridore ſit præ cæteris avibus notabilis, & cætera
præſeferat, quæ Pavonis naturam conſtituant. Ab ea
Equus hinnit, magnanimitatem præſefert, curſu
plurimum valet, ac bello aptus eſt: Bos mugit,
cornibus dotatur, ruminat, laboris tolerantiſſi-
mus: Leo rugit, ſuperbia jubæ inſignis graditur,

alijs animantibus dominatur: Homo tandem erectus incedit, sermone, ac loquela dotatur, & Intellectione alijs quibuscumque viventibus in subcœlesti hoc globo præest, & manibus sibi cuncta subjicit, ac alia quæcumque animalia sibi ubedire facit. Anima ergò omnium Animalium, Homine excepto, quia à Progenitoribus per semen traducitur, & est, ut ita dicam, pars ipsius Animæ Genitoris, non nisi similem prolem Progenitoribus efformare potest, & quia Rosæ planta florem odoratissimum producit, semen à Rosæ Planta decisum traducens se, cum animam ipsius Plantæ, eundem florem eadem imagine, eodemque odore insignem, de se nova Planta elicita producere à Natura aptum est, & sic de cæteris. Internoscamus ergò, obsecro, jam Animæ ipsius naturam, neque adimamus illi vim, & energiam, quam habet; eam aliquibus mendicatis Agentibus tribuendo, quod dum aliqui sese excarnificant, ut assequatur, non aliter certè facere mihi videntur, quàm faciat homo lumine captus, longè à se id manibus quæritans, quod propè se habet. Quæritinus extra corpus viventis Agens operationum, quæ in eo conspiciuntur, quod in eodem corpore continetur, & eidem corpori intrinsecum est. Eludendæ ergò omninò eorum opiniones sunt, qui corpora viventia à Cœlo, à stellis, ab Anima Mundi, à Calore, à Sole, ab Utero, à Progenitorum formatrice, aut ab hujusmodi aliqua causa efformari, ac disponi sibi persuadent, cùm omnes prædictæ causæ, ac si quæ præter Animam de novo excogitari possint, extrinsecæ sint, neque aptæ ad operationes vitæ

14 in alieno corpore edendas; cùm enim necesse sit, ut, quod generatur ab aliquo, & id ipsum quod generat, sint idem specie, vel genere, Averr. *libro secundo, de Generat. Animal. capite primo*, & cùm constet ob id operationes corporis viventis similes apparere generanti, constat ex consequenti, eas causas longè distare à Natura corporis generari, & sic nequaquam posse esse principium ullarum operationum in ipso apparentium. Rectè igitur dictum est, *Animam esse principium vitæ, & operationum corporis viventis*. Porrò licet hæc definitio tanquam universalis etiam Animæ Rationali conveniat, si tamen peculiariùs eam definire quis ambigeret, uno

15 commutato verbo dicere posset, Animam Rationalem esse principium vitæ, & operationum corporis humani, sumendo tamen corporis nomen pro toto composito, nimirum pro ipso Homine, quia Intellectio, quæ est omnium operationum in Homine nobilissima, nullatenùs à corpore dependentiam habet. Sed eadem definitio, quæ cuicumque Animæ adaptari potest, unico commutato verbo, ut in definitione Animæ Rationalis factum est, potest particularibus Animalium speciebus aptari.

16 Tametsi denique Animæ inter se plurimùm differant, & maximè ab alia quacunque differat Rationalis, quia immaterialis, ac per se subsistens cùm sit, cæteræ omnes materiales sunt, nec per se subsistentes, sed à materia inseparabiles, & hæ ipsæ Animæ cæterorum Animalium differant inter se prout magis, aut minùs ad spiritualem naturam accedunt, aut ab ea recedunt, & prout magis, aut minùs in materia sunt immersæ, eique affixæ, & inhærentes,

17 tamen Anima quæcumque etiam ignobilissima, plurimùmque materialis, divinitatis propè cujusdam particeps à summo Creatore facta videtur, ob quam tanta, ac tam multa etiam in vilissima materia viventium corporum machinari valeat, quorum nè minimum quid humanus Intellectus summa sua industria imitari potest; Ipsa insensibilium vegetabilium Anima quot, & quanta in humillimis plantis efficere conspicitur? Plantas, virgulta, arbores suis quasque folijs, suo flore, suo fructu, suo semine, suo odore, suis qualitatibus, suis figuris ad amussim, & nihil omninò aberrans ad similitudinem ipsam Progenitorum, & non aliàs imbuit, atque exornat; quarum quidem rerum unaquæque per se potest summam admirationem observantibus excitare, quæ tamen admiratio, etiam si tanta sit, tamen generatrici virtuti comparata nullius momenti videri possset: nam nonnè virtutem penè divinam Animam etiam borum vegetabilium habere dicemus, quæ possit ex ipsis Plantis semina producere alias animas continentia, quarum virtute tot numero novæ plantæ eandem omnes, ac singulæ virtutem habentes ex tam pusilla, ac modica materia, procreare valeant, ut crescant, & multiplicentur juxta summi Opificis benedictionem, undè earum species conserventur? Quid insuper de Animalibus, quid tandem de Homine creaturarum omnium inferiorum nobilissima dicemus? Quam miniam rem primò, quam posternis admirari oporteat, si etiã minima in minimis, ac abjectissimis creaturis nunquam desituram admirationem excitare in nobis valent? Mira autem hæc omnia, ac singula ab Anima, quam ex summi Creatoris jussu prima viventia receperunt, non ab alio Agente promanare jam certus unusquisque esse poterit, qui Naturæ opera, non ex aliena opinione, ac non subsistentibus suppositionibus, sed ex vero, reali, ac sensato discursu examinare volet.

SUMMARIUM.

18 *Anima est indivisibilis.*
19 *Forma materialis est inseparabilis à materia.*
20 *Semen quando fiat animatum.*
21 *Semen ad quem finem à Natura procreatum, Et num 29.*
22 *Anima Genitoris in cæteris viventibus communicatur semini, ut vis fermentatrix communicatur Massæ Panis à fermento.*
23 *Anima Genitoris in cæteris viventibus communicatur semini, ut communicatur flamma à candela accensa candela extinctæ.*
24 *Anima flammæ rectè æquiparata.*
25 *Materia non generat formam, sed est propter formam.*
26 *Agens extrinsecum non potest generare corpus simile genitori ipsius seminis.*
27 *Operationes jam perfectæ, & adultæ Plantæ, sunt à propria Anima Plantæ.*
28 *Dator principij transmutationis est dator finis ipsius formæ. Et num. . . .*
30 *Inest in semine omnium quod facit, ut fœcunda sint semina, ex Aristotele.*
31 *Nihil conferre potest alteri id, quod non habet.*
32 *Materia non potest esse denudata à forma.*
33 *Quod sufficit ad difficiliorem effectum, sufficit ad faciliorem ejusdem speciei.*
34 *Ex Naturæ præscripto specierum conservatio fit per individua mediante semine.*
35 *Anima præsentia cognoscitur ex proprijs operationibus, & num. 114.*

Semina quorumcunque viventium, Homine excepto, propriam Animam ex traduce à Progenitoribus recipere.

QUÆSTIO II.

Satis patère poterat id, quod probandum in præsenti particula proponitur ex supradictis, nisi præstare judicassem hoc ipsum ulterioribus, efficacioribusque rationibus commonstrare; nam non sic facilè persuasum nonnullis est, quomodo Anima, quæ indivisibilis est, ut omnes formæ sunt, Aristot. 3. 18 de

de *Anima text.* 24. & *ibi* Averr. *in comm.* & 3. *Physic.*
text. 68. & 6. *eorumd. tex.* 45. & Averr. *in comm.* com-
municari semini possit ab ipsis Progenitoribus, qui
tamen ubi cognoscant, Animam cæterorum viven-
tium, Homine excepto, esse formam materialem,
ac ita materiæ inhærentem, ut ab ea sit inseparabilis,
19 ut materiales omnes formæ sunt, Aristot. *lib.* 3. *de*
Anima text. 4. & *ibi* Averr. *in comm.* & *lib.* 4. *Physic.*
text. 18. ubi idem Averr. non difficulter admittent,
eam, quamquam per se sit indivisibilis, ad divisio-
nem materiæ divisibilem evadere, & ab uno subjecto
in aliud se communicare. idem Aristot. *lib.* 8. *Physic.*
text. 38. & *ibi* Averr. *in comment.* quod duplici exem-
plo quanam ratione fiat declarari potest, si antè illud
addamus, Animam non idcircò, quòd sese per geni-
torem semini communicet, dividi, sed communicare
se materiæ seminis ab ipso generante decisæ, ac di-
visæ. quemadmodum non idcircò, quòd eadem ani-
ma communicet se oculo, auri, palato, aliisque par-
tibus corporis, in tot partes dividitur, quot se com-
municat; sed ut per eam oculus videt, auris audit,
palatum gustat, sic per eandem semen prolificum
evadit. Et quamquam objici potest, quòd præno-
minatæ partes, nempè Oculus, Auris, Palatum, non
sint à corpore divisæ, & idcircò Anima, quæ totum
corpus informat, benè communicare se illis possit,
non sic autem semini, quod est corpus à toto distin-
20 ctum; Tamen dicendum, quòd semen non recipit
Animam postquam est à toto divisum, sed in ipso actu
divisionis à toto, quia dum est toto unitum cum cæ-
teris partibus suo modo vivit, & particeps est ipsius
Animæ, per quam prolificum evadit, & à toto divi-
21 sum, & convenienti vase receptum, animal ex se
constituit, ad eumque finem à Natura ordinatum
id est, ut generans semen animatum generaret, per
quod posset aliud individuum simile generanti pro-
ducere ad specierum propagationem. Sed duobus
promissis exemplis res illustrari potest, si dicamus,
Animam Genitoris, nimirum Individui semen gene-
rantis, communicari semini non aliter, quàm vis fer-
mentatrix à fermento communicetur massæ panis;
22 non solùm enim virtus illa communicat se massæ il-
lam fermentando, sed tribuendo insuper eandem
virtutem fermentatricem, qua possit aliam Massam
fermentare, & hæc aliam in infinitum, absque eo ta-
men, quod vis illa in primo fermento existens quic-
quam de sua virtute ullo modo diminuat. Eodem
quoque pacto Candela accensa communicat flam-
mam suam candelæ extinctæ, neque tamen ejus lu-
men quicquam diminuitur, unde Ennius apud Cic.

Ut qui lumen de suo lumine accendit, facit,
Ut nihilominùs ipsi luceat, quùm ei accenderit.

23 Sed non modò flammam, & lumen communicat can-
dela accensa extinctæ absque proprii luminis dimi-
nutione, sed etiam virtutem se communicandi aliis
candelis, & se multiplicandi in infinitum, ac præ-
tereà ipsam omnem virtutem, quam à Natura sorti-
tur, omnia in suam substantiam, ac pabulum con-
vertendi, ut ignis natura requirit; & in summa, can-
dela accensa sua flamma se alteri communicando,
veluti progignit alias similes candelas accensas non
minori virtute præditas, sed eadem omninò, quam
ipsa habet, instructas. Eodem igitur pacto dicendum,
Animam quorumlibet viventium, si Humanam
excipiamus, tanquam flammam communicare se
seminibus ab ipsis viventibus decisis, ac unà commu-
nicare illis eandem prorsùs virtutem, quam ipsa in
corpore vivente possidet, absque eo quod ipsa quic-
quam diminuatur, aut deterioris conditionis evadat,
aut de insita sibi à Natura virtute aliquid amittat.

Et appositè quidem Anima cæterorum viventium 24
flammæ assimilatur, quemadmodum enim flamma
est quid summæ activitatis, materiæ tamen ita inhæ-
rens, ut ab illa sit inseparabilis, nec ad longius tem-
poris spatium vitam protrahat, quàm ipsa materia
duret, & ipsa pereunte prorsùs extinguitur, sic etiam
prædicta Anima est substantia tenuissima ipsius cor-
poris animati, ac summæ activitatis, sed materiæ ita
affixa, ut ab ea inseparabilis omninò existat, nec ad
diuturnius temporis spatium vivat, quàm materiæ
ipsi adhærere possit, nam ab ea separata illicò in Au-
ras evanescit, & in nihilum abit, interitque; & quem-
admodum flamma materiæ apprehensa, seipsam, ut
dixi, multiplicat, si novam materiam obviam habeat,
cui se communicare, & adhærere possit, sic & Anima
cæterorum viventium se ipsam multiplicat commu-
nicando se in iisdem viventium corporibus semini,
quod intrà se generant, materia nempè ad id Natura
producta, & elaborata, ut inde nova individua emer-
gant ad specierum perpetuitatem.

Jam verò quanam potiori ratione probari id
ipsum firmiter possit, ostendum; patet igitur non-
nisi ex semine formari posse corpus vivens simile
Genitori, à quo semen est decisum. Corporis ergò
formatio vel fit ab ipso semine prout est materia
absque Anima, vel ab Agente aliquo extrinseco,
vel ab alio Agente præter Animam ipsi semini in-
trinseco. Ab ipso semine fieri non potest, quia ma- 25
teria non generat formam, sed est propter formam,
non forma propter materiam. Aristot. *lib.* 2. *Phys.*
tex. 26. & *lib. eod. text.* 91. & in utroque loco Averr.
in comm. præterquam quod materia nullam habet
potentiam activam, D. Thomas *part.* 3. *summ. quæst.*
32. *artic.* 4. & nihil generat seipsum, ut notum est.
Nec formatio fieri potest ab Agente extrinseco, ut 26
jam probatum est. & Agens extrinsecum, non potest
generare corpus simile Genitori ipsius seminis,
cùm nihil habeat commune cum hujusmodi Ge-
nitore, nec simile genitori existat, ut simile genera-
re possit. Reliquum ergò est, ut corporis formatio
fiat ab Agente aliquo ipsi semini intrinseco. sed hoc
non potest aliud esse, quàm Anima, ergò in semine
inest Anima, à qua pendet corporis viventis forma-
tio. Quòd autem hoc Agens intrinsecum non possit
aliud esse, quàm Anima, adeò videtur patere, ut pro-
batione non egeat, ac profectò si quis velit, aliud in
semine Agens reperiri, quàm Animam, debet no-
tificare, quodnam illud Agens sit, at hoc non credi-
derim ab ullo Philosopho quantumvis acuti, ac per-
spicacis, aut etiam contentiosi ingenii, assignari posse.

Præterea ubi semen cæterorum Animalium non
esset Anima dotatum, neque Animam propriam à
Genitoribus traduceret, necesse esset, illam de fo-
ris advenire, & à semine esse sejunctam, & per se
subsistere: sed si hoc esset, Animæ Brutorum, cæte-
rorumque omnium Animalium non minùs quàm
Anima Rationalis essent immortales, cùm hæc verè
à semine sit sejuncta, & per se subsistat, & de foris
adveniat, & sit immortalis; sed hoc est falsissimum,
ergo necesse est, semen cæterorum viventium se-
cum Animam à Genitoribus traducere, ut inde
corpus vivens efformetur. Ulteriùs si semen cæte-
rorum Animalium non haberet Animam, opera-
tiones apparentes illicò atque in actum producuntur,
essent alterius Agentis, non propriæ Animæ, sed hoc
est impossibile, quia cùm operationes in perfecta
Planta, seu alio quovis viventis conspicuæ sint à 27
propria Anima, à propria quoq; Anima debent pro-
cedere operationes quandocumque Planta, vel aliud
quodlibet vivens iisdem operationibus se prodit,

28 *cùm detur principij transmutationis, sit detur finis ipsius formæ*, vel ha sunt Averrois, *lib.2. de Gener. Animal. cap.2.* Ergò si operationes perfecti viventis sunt à propria Anima, operationes apparentes primùm in semine erunt ab Anima in ipso semine existente, & hoc pacto semen erit animatum [vide *Idearum Operat. Ideam* Marci Marci.]

29 Addendum his, quòd semen in viventibus à Natura est destinatum ad specierum propagationem, sed id frustrà à Natura factum videretur, nisi aliquid inesset in semine, per quod aptum fieret ad specierum conservationem, nempe ad producendum vivens ejusdem speciei, cujus est generans, à quo se-

30 men est decisum. *Ergo inest in semine omnium, quod facit, ut fœcunda sint semina*: ita docente Aristotele *citato libro secundo de Generat. Animal. capite tertio,* necesse autem est, ut hoc sit semini intrinsecum; nam si secùs esset, illa aptitudo conservandarum specierum non esset ex parte seminis, sed ex parte Agentis extrinseci, quamobrem Aristoteles, *inest*, inquit, *in semine*, hoc est cum ipso semine prodit id, quod illud fœcundum facit, quod idem est, ac si dixisset. semen habet in se principium tale, quod illud facit fœcundum, nempe habet in se principium, per quod sit aptum producere corpus vivens simile genitori, à quo semen prodiit. Hoc ergò, quod inest in semine viventium, & per quod fœcundum est, oportet, ut Agens sit nobilissimum, cùm ad ipsum pertineat, & suæ actioni demandetur ex ipsius rudi seminis materia formare, & constituere corpus viventis ad exquisitam normam, & inimitabilem similitudinem Genitoris; at in ipso semine aliud agens ad hoc ipsum aptum inesse, quàm Animam, sibi persuadere, delirare est.

Insuper si semen non haberet Animam, sequeretur, ex inanimato produci animatum, quia corpus vivens est animatum, & ex semine formatur, sed hoc

31 est impossibile, quia nihil conferre potest alteri, quod in se non habet, quomodò ergò semen non habens Animam communicabit Animam corpori viventi ex ipso producendo? unde ergò habebit Animam corpus, quod vitam acquirit, & Animæ operationes molitur, ubi in semine non insit Anima à Genitore ipsi communicata?

32 Adde his, quòd Materia non potest esse denudata formâ. Averr. *libro secundo, Phys. comment.12.* sed semen est materia, ergò nunquam denudata erit formâ; Cùm verò forma sit natura, Aristoteles *citat. lib.2. Phys. text.12. & ibi* Averr. *in comment.* & semen à Natura habeat, ut sit prolificum, sequitur quòd sit prolificum per formam; sed non posset esse prolificum, nisi viveret, neque vivere, nisi haberet Animam, ergò semen habet Animam, quæ est forma ipsius seminis, qua recedente non ampliùs est prolificum, quia corrumpitur, corruptio autem sequitur ad formæ recessum, forma verò est Anima.

33 Præterea, quod sufficit ad difficiliorem effectum producendum, multò magis sufficere potest ad effectum faciliorem ejusdem rationis; sed Anima quæ est in perfecto vivente sufficit ad omnes operationes corporis ipsius viventis etiam difficiliores, & nobiliores, ergò multò magis sufficiet ad rudiores operationes imperfecti viventis; unde Anima, quæ regit corpus jam perfectissimi viventis ex se, & nulla ope alterius Agentis adjuta, multò faciliùs moderabitur corpus seminis, ex quo vivens produci debet, & sic, cum operationes corporis perfecti viventis sint ejusdem rationis cum operationibus viventis imperfecti, de necessitate tam hæ, quàm illæ, ab uno, eodemque Agente proficiscentur; unde cum illæ dependeant ab Anima, hæ quoque dependere dicendæ sunt ab Anima, & consequenter in semine inerit Anima. [Vid. Plato *in Timæo.* Galenus *de marasmo cap.5.* Zimara *2. an.t.43.* Vallesi. *l.2. cap.9.* Mercatus *l.1. cap.4.* Zacutus *l.9. cap.6.* Fonseca *l.1. cap.3.*

Cæterùm, ut jam iterum superiùs dicebam, ex Naturæ præscripto specierum conservatio fit per 34 Individua, mediante semine; vel ergo Individua ad hanc specierum conservationem concurrunt semine Anima denudato, & sic præstabunt tantummodò nudam materiam pro conservandis speciebus, nec poterit eo modo dici per ipsa eas conservari, sed per Agens quodcunque conferens semini Animam. Vel Individua communicant aliquid semini, per quod aptum sit ad conservandas species, nempe ad producendum ex se corpus vivens simile Generanti, à quo est decisum, & habemus intentum, namque hoc illud est, à quo non solùm corpus formatur, sed per quod operationes omnes corporis viventis fiunt, quod nihil aliud est, quàm Anima, ergò in semine inest Anima.

Denique argumentum, quod ab operationibus apparentibus deducitur, indissolubile est; nos enim Animæ præsentiam non aliunde comprehendimus, quàm ex propriis ipsius Animæ operationibus, ut notum est, Jo. Fern. *lib.5. Physiol. c.1.* sed hæ operationes apparent in ipsa prima seminum conceptione (quomodocumque fiat) vel in ipso primo momento, quo deducuntur ad actum, ergò in ipso primo momento in ipsis seminibus præsens Anima est: quàm absurdũ autem futurum esset dicere, operationes apparentes in prima corporis viventis productione ex semine, non esse ab Anima propria, videant qui hujusmodi figmenta nobis imponere posse se credunt. Neque dicas ex motu magis, ac certiùs deprehendi Animæ præsentiã, quàm ex aliis operationibus: Quia hoc gratis dicitur, dùm aliæ operationes motum præcedentes alteri agenti tribui non possunt, quàm Animæ.

Hæc si veritatem habent, facilè tanquam inane 35 quod eluditur differentia Animationis maris, & fœmellæ, quam Doctores omnes unanimiter ponunt; tam mas enim, quàm fœmella in ipso primo momento conceptionis seminum progenitorum Animam de foris à Deo infusam recipit; licet deinceps seriùs moveatur fœmella, quàm mas; ex quo motu tam Philosophi, quàm Medici arguere consueverunt Animæ præsentiam, quam tamen multò rationabilius ex vitæ operationibus, & ex formatione ipsius fœtus, quæ illicò à conceptione initiatur, arguere debebant, neque enim absque Animæ præsentia aut formari, aut vivere, aut ullo modo operari fœtus potest, quia nihil horum ab alia causa dependere potest, quàm ab intrinseca, neque in fœtu ulla alia intrinseca causa imaginari potest, quàm ipsa Anima. Cur ergò, inquies, tanta differentia intervenit inter Marem, & fœmellam, quoad primum motum in utero materno excitatum? quia, inquam, materia, & spiritus, ex quibus alteruter coagmentatur, non sunt ejusdem conditionis, & vigoris; materia namque ex qua producitur mas, minùs excrementis abundat, majori spirituum copia turget, & calorem vividiorem obtinet; contrà, materia, ex qua producitur fœmella, magis excrementitia humiditate referta, spirituum minùs ferax, & calorem ab ipsa humiditate refractum habet; unde consequens omninò est citiùs suas operationes exercere Animam, ubi materiam assecuta sit, ex qua mas, quàm ex qua fœmella procreari debet.

Quod

Quod ut magis magisq; confirmetur, observandum, quòd cum non omnium Marium, neque omnium fœmellarum idem sit temperamentum eademque virtus, non omnes ideò Mares uno, eodemque tempore, sed alii citius, alii serius primos motus in utero excitant, sic etiam & fœmellæ, unde observare licet, Mares nonnullos ob eorum imbecillitatem serius moveri, quàm fœmellas, & alia ex parte, citius fœmellas nonnullas ob earum robur moveri, quàm Mares. Nam quid causæ esse potest, quò minus omnes uno eodemque tempore animam recipiant, si ea ab extrà advenit, & ab ipso Deo infunditur? Dices, fœtum non debere recipere Animam Rationalem, nisi perfectè organizatus sit; hæc autem organizatio non eodem tempore in singulis perficitur ob temperamentorum, & virium varietatem, unde & Anima diverso tempore in diversis conceptibus se prodit. Sed hoc mihi videtur Deum Naturæ subjicere, qui expectare debeat antequam Animam infundat, fœtus organizationem ab ipsa Natura machinatam; unde ne in tam impiam opinionem labamur, dicendum, fœtus omnes in primo conceptionis momento tam Mares, quàm fœmellas Animam ab ipso summo Opifice tum primùm & creatam, & infusam recipere, neque ullam in animatione differentiam Maris, & fœmellæ servari. Ac profectò illud maximè ponderandū in hoc negotio videtur, quod animimus, nempè quod ponere necessitatem infundendæ Animæ Rationalis non nisi quando fœtus est perfectè organizatus, est liberam Dei agendi potentiam ipsi Naturæ subjicere; quod absit ut affirmemus: ipse primus rerum Opifex & creare & eodem momento infundere in humana semina simul congredientia, ac conceptum constituentia Rationalem Animam quandocumque libet, consuevit, non coactus ad id præstandum à corporis organizatione per ipsam Naturam constituto tempore facta.

Verum enimverò videor mihi actum agere, dum multi doctissimi Viri, ac Philosophi insignes, & maximè ex Recentioribus, Æmil. Parisan. *Nobil. exercitat. de subtil. lib. 5. exercitat. 1. cap. 3.* & Daniel. Sennert. *in libro Hyppomnem. num. 4. cap. 6.* eam veritatem, quòd nempè semen sit animatum, propalarunt, ac firmissimis quidem rationibus roborarunt, argumentis in contrarium adductis plenissimè satisfacientes, ita ut mihi omnem provinciam ademptam velim aliquid ulteriùs addendi, aut respondendi, dum Lectorem meum humanissimum ad eos, nè tædio illi sim, remitto, dum iis ipsis, quæ prædicti Auctores optimè, ac diligentissimè præstitere, sermonem protrahere maniœt videar, dummodò tamen ab utroque me omninò in eo dissentire Lectorem admoneam, quòd semen humanum sit non secùs ac cætera quæcumque semina animatum; Ego verò nullo modo Animatum esse existimo, sed maximè falsam, & hæreticam Sennerti sententiam pronuntio, qui humanum semen Anima Rationali dotari contendit, eamque ex traduce esse, licet autem tolerabilior sit Parisani opinio existimantis, idem semen humanum Anima sensitiva tantùm dotatum esse, quam ex traduce à Progenitoribus derivari credit, tamen neque hanc opinionem esse veram firmissimis rationibus commonstrabo.

SUMMARIUM.

36 *Anima Rationalis non est ex traduce, & contrarium affirmare hæreticum est.*

37 *Si Anima Rationalis esset ex traduce, non posset esse immortalis. Et num. 67.*

38 *Hominis creatio in Sacra Genesi quantùm differat à creatione cæterorum viventium.*

39 *Rationalis Anima est immortalis, Et num. 72.*

40 *Animæ Rationalis immortalitati quæ repugnent.*

41 *Non potest à re corruptibili res incorruptibilis generari.*

42 *Anima Rationalis non potest per materiam se ullo modo propagare.*

43 *Animam Animæ miscere, Hippocrati.*

44 *Anima Rationalis est ens per se subsistens. Et num. 65.*

45 *Unum ens habere duas formas totales substantiales est impossibile.*

46 *Anima Rationalis est ens perfectum, & completum.*

47 *Perfecto nihil addi potest.*

48 *Ex duobus entibus per se non potest unum ens per se fieri.*

49 *Generari ex materia non idem est ac traduci ex materia.*

50 *Quod aliqua ratione generatur, est corruptibile.*

51 *Semen licet sit animatum secundum Sennertum, cur non potius dici Homo.*

52 *In semine apparent operationes Animæ.*

53 *Vivificatio seminis est operatio Animæ prout Anima est, non prout est hæc Anima.*

54 *Semen, si esset dotatum Anima Rationali esset Homo.*

55 *Forma substantialis non suscipit magis, & minus.*

56 *Anima Rationalis si sit ex traduce, est forma partialis, & incompleta.*

57 *Si Anima Rationalis esset ex traduce, irrito existente semine, illa Anima corrumperetur.*

58 *Dato uno absurdo, necesse est inde plura consequi.*

59 *Semen non potest esse fœcundum, nisi vivat, neque vivere, nisi habeat Animam.*

60 *Proprium semper inest & nunquam separatur ab eo, cujus est proprium.*

61 *Quod secundùm se convenit alicui, est ab ipso inseparabile.*

62 *Ex unico concubitu aliquando fit multiplex conceptus.*

63 *Anima immortalis non patitur dividi ad materiæ divisionem, ut mortalis.*

64 *Separatâ formâ à materia sequitur compositi corruptio.*

66 *Anima ex semine traducta, non est ab eo separabilis, neque absq. semine existet.*

68 *Homo secundùm Animam tantùm ad Dei imaginem factus est.*

69 *Animæ cæterorum viventium cum semine à Genitoribus traducuntur, & sunt formæ partiales.*

70 *Conceptus non fit ex unico semine Viri, sed ex eo semini muliebri juncto.*

71 *Anima est tota in toto, & tota in qualibet parte.*

73 *Si Anima Rationalis esset ex traduce, sequeretur Christum Dominum non fuisse verum Hominem.*

74 *Christus Dominus fuit verus, ac perfectissimus Homo.*

75 *Christus Dominus fuit omnium hominum perfectissimus.*

Animam Rationalem ex traduce non esse.

QUÆSTIO III.

CUm pateat ex Theologica veritate, Animam Rationalem, non ut cæteras viventium Animas, ex traduce esse, & hæreticum sit contrarium asserere, D. Thom. *1. par. summ. quæst. 118. art. 2. in c.* 36
videtur superfluum Physicis rationibus id ipsum demonstrare; quia tamen res agitur cum Philosopho, qui Theologicæ veritati non facilè acquiescet, necessarium omninò est, illum physico discursu convincere, & suismet principiis, & concessis propositionibus meræ falsitatis redarguere. Sed, ut clarè pateat, in quibusnam ejus opinionem impugnemus, binas ejus propositiones in medium afferamus, ex quarum contrarietate appareat, illum mirum in modum in alterutra cæcutisse, altera pro vera acceptata. Prima propositio est, *Animam Rationalem ex traduce per semen à Progenitoribus haberi.* Secunda autem primæ de directo contraria. *Rationalem Animam esse incorruptibilem, & immortalem.* Quas propositiones ubi ille sui, qua pollebat, ingenii acutie, ut decuit, examinasset, luce clariùs perspexisset, unam aliam destruere: nam dato quòd Anima Rationalis ex traduce habeatur, non potest esse immortalis; & dato quod immortalis sit, non potest ex traduce haberi. 37

Sed

Sed quis interim est, qui Sennertii affectatam cæcitatem malitiæ insimulare non debeat, ubi noverit, illū, qui nolle se Theologicis rationibus contendere profitetur, ex sacræ tamen Scripturæ verbis suo modo intellectis falsas suas assertiones roborare studuisse, ac data opera recusasse differentiam animadvertere, quam inter creationem Hominis, & cæterorum Animalium ipsa sacra Historia apertissimè, nec ulla ex parte dubia enarratione in medium affert, quam tamen summa animadversione prosecuti sunt non Theologi solùm, sed etiam Medici, ut Franc. Valles. *in sua sacra Philos. cap. 4.* Hanc si ille sano judicio examinasset, nunquam in tam impiam, & erroneam sententiam præcipitem se dedisset; nempè quod Anima Rationalis non secus ac cæteræ corruptibiles, & mortales ex traduce habeatur. In sacra igitur
38 Historia, Hominis creatio non solùm quoad Animam, sed etiam quoad ipsum corpus multùm diversificatur à creatione cæterorum Animalium, quia cætera ex ipsis elementis Dei jussu creata sunt corpore simul & Anima compaginata; Homo verò antè (loquendo respectu nostri) corpore ab ipsomet Deo formatus est, ac debinc Animam recepit ab eodem Deo. Instituit ergo Deus ipsam Naturam, illique facultatem dedit ex ipsa Elementorum materia omnia, ac singula Animalia per suas species generandi, ibi. *Germinet Terra herbam virentem; Producant aquæ reptile Animæ viventis; Producat Terra Animam viventem in genere suo*, unde non restricta fuit Naturæ potestas ad generanda tantùm corpora viventium Anima destituta, sed extensa est ad generanda corpora simul cum Anima, quia si fuisset ad generationem tantùm corporū, frustratoria futura erat benedictio postmodum secuta ipsius Creatoris, *Crescite, & multiplicamini.* At verò Hominis creationem & quoad corpus, & quoad Animam sibi reservavit, ibi, *Faciamus Hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Unde immediatè formavit illum de limo terræ, & inspirans in faciem ejus spiraculum vitæ, factus est in Animam viventem. Quis ergò tam conclamatæ cæcitatis homo est, qui ex hac sacræ Historiæ enarratione apertissimè non videat, cætera viventia simul cum corpore Animam recepisse cùm ipsa materia productam, Hominem autem Animam ab extra ab omni materia sejunctam, & incorpoream fortitum fuisse ab ipso Deo infusam, non quidem ex ipsius Dei substantia, D. Th. *par. 1. quæst. 90. art. 1. in c.* sed tunc primùm ab ipso creatam? Et hæc quidem sola per se sacræ Historiæ enarratio (si quam fidem sacræ Historiæ Sennertus habet) illū veritatis admonere debuit, cùm nobilissima creatura ad Dei ipsius imaginem facta, & quæ secundùm Animam, & secundùm corpus, post Resurrectionem immortalis erat futura, non ut cætera viventia & secundùm Animam, & secundùm corpus corruptioni adjudicata, debuerit produci, sed alia, ac speciali ratione, quàm generentur aliæ Animæ, ac cæteræ creaturæ ex ipsa materia progenitæ.

Sed his jam omissis, videndum modò ex Physico discursu, quantopere à veritate deviet Sennertus, facto primo hoc fundamento ex alterutra propositione ipsi acceptissima, quod nempe Rationalis Ani-
39 ma sit immortalis: ex hoc enim unico fundamento omnia corruere necesse est, quæ ille pro traductione Animæ Rationalis ex semine in medium affert. Im-
40 mortalitati enim undequaque repugnat, Animam per semen propagari; repugnat immortalitati, Animam ad materiæ divisionem dividi, vel quomodocumque per materiam communicari; repugnat immortalitati, Animam Animæ misceri, aut quacumque alia ratione uniri. Repugnat immortalitati Animam aliquomodo perfici, eò quod sit forma incompleta, & partialis. Repugnat immortalitati, Animam aliter, quam per creationem fieri, quia fieret per generationem ex semine, sed non potest, ut fatetur ipsemet Sennert. *Hippomn 4. cap. 10.* è re corruptibili incorruptibilis generari; neque possibile est, virtutem 41
activam, quæ est in materia, extendere suam actionem ad producendum immaterialem effectum, D. Thom. *par. 1. cit. q. 118. art. 2. in c.* Et in summa ab omni veritate alienissimum est, Animam Rationalem ita materiæ associari, eidemque materiæ ita hærere, ut ex ipsa, & cum ipsa suam originem adipiscatur. Quæcumque ergò de propagatione Animarum cæterorum viventium Sennertus affert, à conditione Animæ Rationalis tam longè absunt, ut nulla ex parte illi applicari possint: unde quemadmodum ipsa Physica ratiocinatio apertè commonstrat, Animas cæterorum viventium tanquam materiæ affixas, eidemque perpetuò, & indissolubiliter inhærentes, per eandem materiam, cui affixæ sunt, se propagare, ac multiplicare, & de uno subjecto alteri se communicare, ut flamma candelæ accensæ communicatur candelæ extinctæ, eodem quoque pacto eadem Ratiocinalis Physica, imò, &, quod maximum est, ipsa Theologica veritas, dilucidè docet, Animam Rationalem materiæ nullo modo addictam, imò in totum ab ea se- 42
junctam, ac per se subsistentem, non posse per eandem materiam se propagare, ac multiplicare, aut aliqua ratione alteri se commiscere, & communicari, hoc enim tanquam erroneum, ac falsissimum non admittendum; quinimò tanquam Catholicæ fidei minùs consonum, imò ab ea in totum alienum anathematizandum sentio. Quomodò enim eadem ratio esse potest entis materialis, & immaterialis, si omninò per propriam subsistentiam, & non subsistentiam utrumque distingui necesse est?

Neque est, quod quisquis sic contra veritatem Catholicam, Hippocr. *l. 1. de Diæt. num.* 14. auctoritatem 43
objiciat, qui pro demente existimat eum, qui Animam Animæ non misceri dixerit. Nam Hippocrates lumine fidei orbatus Animam in sanguine reponit, quod idem est, ac si illam materialem, corruptibilem, ac mortalem esse affirmes, neque per se subsistentem: sed contrà, Anima Rationalis est ens per se subsistens, 44
non potest ergò alteri misceri, cum impossibile sit ex duobus entibus per se, unum ens per se fieri; nam 45
unum, idemque ens haberet duas formas substantiales, quod est impossibile, D. Thom. *p. 1. q. 76. a. 3. in c.* At verò in Hippocratis sententia, quam Sennert. amplectitur, Anima est in semine, & per semen à Genitoribus traducitur, & quia duplex semen secundùm ipsum, & secundùm veritatem etiam ad generationem concurrit masculeum & fœmineum, utrumque autem est animatum, de necessitate sequitur, Animam Animæ misceri, quod & admittit Sennert. rationibus, de quibus apud ipsum, quas omninò inanes esse suo loco demonstrandum.

Sed ad hanc ipsam opinionem sequitur, quòd Anima Rationalis sit forma imperfecta, & incompleta, & idcircò necesse sit, ut perficiatur, illam cum alia misceri, nempè illam, quæ est in semine viri misceri cum ea, quæ est in semine Mulieris, ut ex utriusque unione fiat forma perfecta & completa, constituens Hominem in suo esse. Sed si Sennerto Anima Ratio- 46
nalis immortalis est, ens est per se subsistens, & ens completum, ac perfectum, nam si per additionem perfici potest, nun potest esse immortalis, & si est ens perfectum, non eget, ut alteri uniatur, nam perfecto 47
nihil addi potest, deficeret enim, quod est impossibile. Averr. *lib. 1. Cœl. comment* 4. neque in ens per se 48
subsistens

subsistens potest alteri misceri, aut uniri, quia præterquam quod, ut dictum est, ex duobus entibus per se non potest unum ens per se fieri, nullum dari potest mediū, per quod hæc entia uniri possint, sed quantopere detrahit nobilitati Animæ humanæ, hic Sennertus, dum vult eam ea en quód partialis, & incompleta forma sit, uniri alteri, ut perficiatur? certè hoc pacto idem erit Hominis fatum, & Brutorū, Animam miscibilem, & alterabilem, ut Bruta, fortiti, & sic comparat nos jumentis insipientibus, & nos illis similes facit, corruptioni etiam secundùm Animam addictos.

Neque ullo modo subterfugere potest Sennertus, ubi dicat, Animam Rationalem non idcircò dici posse corruptibilem, quia ex traduce habeatur, cùm diversum quid sit, Animam ex semine traduci, & illā
49 ex materia generari, quia generari ea materia, est, Animam ex materia fieri, & produci de non esse ad esse, cùm generatio fit de non esse. Arist. *lib.1. Phys. text.21.* sed traduci, & propagari ex materia, est, Animam Generantis communicari per semen, & per ipsum propagari, ita ut ex eo fieri possit novum Animal simile Generanti. Sed hoc subterfugium nihil illi suf-
50 fragatur, quia etiamsi non idem absolutè sit, Animam generari, & illam traduci ex semine, tamen traduci ea semine est aliquo modo generari, quod autem aliquo modo generatur est corruptibile. Arist. *lib.1. Cæl. tex. 31.* & *ibi Averr. in cōm.* unde Arist. non simpliciter dixit, *quod generatur est corruptibile*, sed addidit, *quod aliqua ratione generatur est corruptibile*, unde si Anima Rationalis ex traduce habetur, aliquo modo generatur, & si cum altera est miscibilis, alterabilis, & corruptibilis est. Sed contra hanc ipsam Sennerti conclusionem objiciebant aliqui, quòd si Anima ea traduce in semine adesset, cùm sit forma ipsius Hominis, semen esset Homo. Sed huic argumento (quod ego tanti non fecerim, quanti aliquos fecisse novi) respondet Sennertus, non posse semen humanum, etiamsi habeat Animam, dici Hominem ob diversitatem constitutionis suæ corporis, quia Anima non exercet suas operationes in semine, prout exercet in corpore perfecto ipsius Hominis, cum semen non sit adhuc
51 organizatum, & Anima non possit organis destituta suas operationes exercere, & idcircò semen, licet sit animatū, Homo dici non potest: nam in plantis etiā, cæterisq; viventibus idem verificatur, quia neque semen Papaveris, neq; Lactucæ, Papaver, aut Lactuca est, neq; semen equi, nec Canis, equus, aut Canis est, cum corpus seminis earū Plantarū, eorumq; Animalium, non sit ita suis organis instructum, ut Animæ earum Plantarum, eorumq; Animalium operationes suas exercere valeant. Huic tamen responsioni obstare posset, quòd ad alicujus viventis essentiā satis esse videtur, si aliquæ operationes Animę in eo appareant, neq; esse necessarium omnes simul apparere, nam in
52 recenti fœtu non omnes operationes apparent, ut in animali perfecto. Modò certum est, in semine apparere operationes Animæ, dum Anima illi cōmunicat vitam, & fœcunditatē; itaq; si Anima aliquam ea suis operationibus in semine exercet, ut patet, & Anima est forma dans esse rei, tantundem est dicere, semen Papaveris, aut Lactucę, & semen equi, aut Canis habet Animā, ac si dicas semen Papaveris, & Lactucæ est Papaver, & Lactuca, & semen equi, & Canis, est Equus, & Canis, non in potentia quidem tantū, ut aliquis interpretati fortè voluerit, sed in actu, nam in actu est dum operationes exercet ad se pertinentes.

53 Verum enim verò pro Sennerto ad illud argumentum responderi potest, quòd vivificatio seminis non est operatio peculiaris alicujus Animę, sed universalis conveniens omnibus Animabus, ita ut denominatio corporis viventis non debeat à vivificatione desumi, sed ab operationibus huic Animæ propriis, nempè quæ ab ea emanare debent prout est talis Anima per traducem à Genitore, putà Papavere, Lactuca, Equo, Cane, semini communicata; quamvis ergò semen Papaveris, & Lactucæ, & semen Equi, & Canis habeant Animam, non possunt dici Papaver, Lactuca, Equus, Canis actu, quia Anima adhuc non exercet in semine operationes, quales Natura Papaveris, Lactucæ, Equi, Canis requirit, sed eas tantùm quæ illi competunt, ut formæ universali, qualis est vivificatio, & fœcundatio, unde nullæ ex aliis operationibus in seminibus apparent, quæ in jam productis animalibus, quarum singulæ diversificantur in unoquoque secundùm proprietates suæ speciei convenientes, & in summa non adaptari possent semini animalium, quæ ipsis animalibus adaptantur, habent enim semina naturam particularem semini, ut semini convenientem, hoc est vitam, & fœcunditatem, & nihil ultrà.

Sed quamquam hæc tueri possint Sennerti opinionem in eo, quod respicit animas materiales, & corruptibiles, nequaquam eam tueri possunt in eo, quod respicit Animam Rationalem, quia cùm hæc de foris adveniat, & sit immortalis, non potest traduci cum semine à Parentibus, quod si secùs esset, & semen haberet Animam Rationalem, semper esset verum dicere, semen Hominis est Homo: non enim idem potest esse de Anima Equi, & Anima Hominis, in semine Equi, & semine Hominis existente, quia in semine equi potest esse Anima, quæ ut universalis forma Animalium perfectorum communicet semini vitam, & fœcunditatem absque eo, quòd possit dici, illud semen esse Equum, quia non magis convenit semini equino vita, & fœcunditas, quàm conveniat semini Canino, Bovino, Suillo, & reliquis, cum ea operatio sit communis omnibus viventium Animabus, ut dictum est. At verò Anima existens in semine Hominis, ex ipsius Sennerti assertione, est Anima Rationalis, quæ diversificat illud ab omnibus aliis seminibus, & cùm sit forma hominis, semen illā dotatum, 54
erit Homo, sed semen equi etiam dotatum Anima equi, non est equus, quia illa Anima informat semen ut materiam quandam ab equo decisam, neq; potest dici forma equi quemadmodum Anima Rationalis est forma Hominis: sed quomodo salvabit Sennertus, semen traducere secum Animam à Genitore, cùm cogatur (nec pudeat illū asserere) Animam residentem in semine Viri esse formam partialem, & incompletā, perfici autem, & totalem formam fieri per unionem cum Anima existente in semine Mulieris? certè inferiorem facit Hominis conditionem, quàm Plantarum, aut quorumcunque vegetabilium, quæ semina generant animata, & perfecta in suo genere, & non indiga, ut ab alia Anima perficiantur. Neque valeret dicere, quòd non ideò Anima Rationalis in semine alterutrius ea Genitoribus existens dicatur imperfecta, quia verè imperfecta sit, sed quia uniendo se Animæ existenti in semine alterutrius magis perficiatur: Nam hoc modo forma substantialis suscipe- 55
ret magis, & minùs; contrà Aristot. *lib.8 Metaphys. text.10.* & D. Th. *par.1. quæst.76. art.4. ad 4.* præterquam quod sequeretur, Deum creare Animam nobilissimam diminutam, & imperfectam; nam quandocunque hæc Anima ex traduce habeatur, necessariò sequitur (quod & admittit Sennertus) ipsam esse dimidiatam, & partialem formam, cùm ea non ex 56
semine Viri tantùm ex una, sed ea semine quoque Mulieris ea altera traducatur: Sed profectò, licet Sennertus ex industria dissimulet, & Animæ Rationalis immor-

Monialem ex Peste sanatam, & à clausura jam dimissam, in clausuram de novo admittere, ut periculo non vacat, Leprosam admittere in clausuram etiam postquam fuerit sanata; nam dupliciter respondeti potest, primo dicendo, quod seminia contagii ipsius Lepræ fundantur io materia lenta, ac viscida, & quæ diu hæret, quandocunque alicui materiæ adhæseriot, ut vestibus, carnibus, immò ipsis domicilii parietibus; contrà verò seminia contagii in peste fundantur in materia teouiori, & maximæ activitatis, & quæ facilè vel ex se, vel modica industria adhibita evanescit, nam idcirco producunt morbos acutos, immò inquam acutissimos. Secundo respondeti potest, caussam Lepræ esse ab infectione Viscerum ab internis emanantem; Pestis caussam esse ab infectione Aëris, vel à contagio, & à causa omnino extrinseca, cujus efficacia & energia in agendo faciliùs evanescit, contra quàm eveniat de caussa Lepræ, quæ ab intriuseco pendens non potest fa-
8 cilè avelli. Ulteriùs in dubium verti potest, utrum plutibus Monialibus Peste infectis ex coinquinatione Aëris ipsius Monasterii, & à clausura exeuntes possint tuto ad eam, & quando redire. Sic etiam si sanæ ob loci infectionem exierint, quando reverti tuto possint; & cùm utriusque casus eadem sit ratio, dicendum, quòd si Pestis fuerit Popularis, hoc est non monasterio solùm, sed universo loco, & civitati communis, non antè redire eas ad clausuram debere, quàm omnis Pestis labes, & suspicio prorsus evanuerit, quod tunc manifestum erit, cùm jam nullus in civitate ex peste ampliùs ægrotaverit, & in morbis vagantibus nullus malignitatis character se prodat, quem à prægressa Aëris putredine originem ducere suspicemur. Quòd si Pestis fuerit ipsi tantùm monasterio familiaris, ut evenire ioterdum non monasteriis solùm, sed particularibus domibus alias dictum est, tunc non antè illas debere redire firmandum, quàm temporis constitutione mutata, & ipso monasterio opportunis diligentiis expiato, ut ab illuvie, & seminiis prægressæ putredinis, si quæ remanserint, emundetur; sed de his in qoæstione seq. nonnulla.

SUMMARIUM.

1 *Moniales aliquando ex vitio Aëris ipsius clausura infirmantur, & id quot modis evenire possit.*

2 *Utrùm si Aër clausura videatur manifestè alicui Moniali perniciosus, possit judicari legitima caussa dimittendi eam à clausura.*

3 *Et quid si idem Aer esset pluribus damnosus.*

4 *Moniales S. Sixti ad Quirinalem translata ob Aëris clausura S. Sixti pravitatem.*

5 *Quid si ex vitio Aëris ipsius clausura quotannis aliqua graviter ægrotarent, ac perirent.*

6 *Et quid si singulis tribus, aut quatuor, vel quinque annis id accideret.*

7 *Et quid si magis de raro eveniret, ut singulis quindecim, vel viginti annis; num. seq*

9 *Prædictorum declaratio, & limitatio ex emendabilitate, vel inemendabilitate vitij ipsius Aëris.*

De Monialibus, quæ ex culpa aeris ipsius Clausuræ infirmantur, & in quibus casibus videatur adesse justa caussa relinquendi Clausuram.

QUÆSTIO V.

NOn raro evenire potest, ac de facto usuvenit,
1 ut aliquæ Moniales ex vitio Aëris ipsius clausuræ in quosdam morbos non aspernabiles illos quidem, sed vel vitæ periculo, vel contumacia, & sanandi difficultate, vel accidentium horribilium concomitantia ootabiles incidaot. Hoc autem vel alicui Moniali tantùm, vel pluribus accidit, idque vel statutis temporibus, ut singulis annis Vere, vel Autommo, Æstate, vel Hyeme, vel alterois, vel ternis, vel quaternis singulis annis, vigentibus maximè certis tempestatibus, ut Borealibus, vel Austrinis, humidis, ac pluviosis, vel siccis, pro quarum differentia variant etiam ipsi morbi natura, & periculo; nam aliqui sunt pravæ, ac malignæ conditionis, ac ferè pestilentes, terminanturque utplorimum ad mortem non aliter quàm verè pestilentiales, alii verò terminantur ad salutem utplurimum, quorum duplex genus est: nam alii citò, & cum securitate ad salutem tendoot, alii sero admodom, nec sine dubietate, & periculosis symptomatibus, suntque ex sua natura rebelles, & contumaces, detinentque infirmos ad plures menses impeditos, & inhabiles ad Religionis, immò inqoam ad propria munia obeunda. De illis morbis, qui citò terminantur ad salutem, nulla hic nobis habenda ratio videtur, sed tantòm de posterioribus, de quibus maxima quidem consideratio habenda.

Cæterùm Aëris prædictæ clausuræ vitium vel commune est totius clausoræ, vel certæ ejusdem clausuræ partis, ut exempli gratia; ejus tantùm, quæ ad Austrum vergit, vel ad Aquilonem, quod manifestum fit ex eo, quia illæ tantùm Moniales infirmantur, quæ eam Monasterij partem inhabitant, idque illis maximè succedit flantibus Austris, vel Aquilonibus, sed de particulari primùm Moniali loquamur, cui suppooemus Aërem ipsius clausuræ esse ita contrarium, ut commorans in eo semper morbis conflictetur, non quidem nullius momenti, sed symptomatibus, & pertinacia non contemnendis, decidendum ergo erit, an huic Moniali concedi debeat licentia exeundi à clausura; ac profectò ubi nostra opinio veritatem haberet, quòd permissio exeundi à clausura respiciat tantùm universalis salutis interesse ipsarum Monialium, quia hæc certò non nisi ob contagiosos quosdam morbos permissio emanavit, nempè ob Pestem, & Lepram, nulla causa justa offertur, ob quam permitti debeat huic Moniali exire à claosura, cum supponamus eam nec morbo contagioso laborare, neque aliis ullum sanitatis incommodum communicare posse. Et ità in similibus videtur decidisse Rota *in Eugubina Beneficij* quæ est *decisio* 382. inter impressas Buratti *num.6.* ubi voluit, non posse allegari insalubritatem aëris Monasterii à Monacho ibi professo, cùm ei obstet proprius consensus. Quæ quidem conclusio multò magis videtur habere locum in Moniali, quæ perpetuæ determinati monasterii clausuræ se adstrinxit. Egebit ergo hæc Monialis speciali Pontificis dispensatione, cùm universali indulto inniti non possit. Itaque ubi specialis dispensatio desit, satis superque erit si in ipsa clausura procuretur huic Moniali minùs noxia habitatio, & locus, qui laudabiliorem Aërem habere judicabitur. Io sententia verò Navarræ, aliorumque Doctorum, justa offertur caussa, ut permissiooe illa oniversali, (quatenùs ad quosdam alios casus particularem salutem Monialium concernentes extenditur) uti liceat deserendi clausuram, etiam absente contagio, & nullo imminente periculo ab ipsa infirma in alias Mooiales contrahendi easdem infirmitates. Quod quidem procederet, ubi in ipsa Monasterii clausura nullus reperiretur
locus, ubi hæc Monialis sana vivere posset, & à mor- 2
bi reincidentia tuta commutari, qui si oon reperiretur talis, tunc locum haberet Navarræ, & aliorum opinio; & Ego quidem licet dicam oon licere hoic

Moniali

Moniali ob propriam salutem recuperandam à clau-
sura exire, hoc significare volo, ut non liceat attentis
Pontificum, & sacrosanctæ Tridentinæ Synodi ver-
bis; nam aliàs permissionem huic Moniali factam
Justitiæ consonam existimarem, tum ut illa pro-
priam salutem recuperaret, (licet nullam ejus rei ra-
tionem habuisse Pontifices videantur, ut toties dixi)
tum etiam ob ipsius universitatis, & totius Mona-
sterii frequens, ac perenne incommodum, dum
prædictæ infirmæ curæ quotannis vacare Moniales
cogerentur, non sine periculo etiam salutis earum,
quæ eam gubernant; nam ut quotidiana experientia
palam fit, semper in diuturnis, ac difficilibus morbis
ii, qui infirmorum hujusmodi curæ assident, illisque
ministrant, vix ex longo incommodo, & exceptione
exhalationum perenni ab infirmo corpore emanan-
tium immunes ab aliquo morbo evadunt.

3 Quid dicendum præterea esset, ubi Aër ipsius
clausuræ, non uni tantùm Moniali, sed pluribus esset
maximè inimicus, ita ut quotannis plures eodem
morbo infirmarentur? dico autem ex morbo longo,
difficili, & contumaci, nec ab omni periculo immuni.
Hoc dupliciter evenire potest, vel quòd certæ quæ-
dam Moniales, ut quæ magis valetudinariæ sunt,
quotannis eo morbo prehenduntur, vel quòd indif-
ferenter omnes, ac modò hæ, modò illæ; in priori
etiam casu, patet clausuræ aërem non esse nisi certis
personis infensum; in secundo autem patet esse in-
fensum omnibus, & videretur quidem tantò magis
justam causam relinquendi clausuram videri in prio-
ri casu, quantò plures infirmarentur, ita ut concedi
facilè illis ea de re posset licentia exeundi à clausura,
& multò magis etiam justa relinquendi omninò mo-
nasterium militare videretur in secundo casu; nam
ad quid Moniales in ea clausura detinere, ubi ob
frequentes infirmitates plura eorum, ad quæ ut Re-
ligiosæ obligantur, peragere ex morbi impedimento
non sunt aptæ? Satius ergo est locum commutare, &
aliò commigrare, ut aliàs factum fuisse accepimus
4 hic Romæ; nam cùm Moniales in clausura S. Sixti, ob
Aëris illius pravitatem frequentissimè ægrotarent,
& frequenter etiam ex morbo succumberent, ad
Quirinalem sunt translatæ, ibique Monasterio no-
bilissimo quidem constructo sanæ posthac laudabi-
lioris Aëris beneficio degerunt.

Dubio autem locus non est, quòd si ex Aëris mali-
tia non solùm frequenter, & graviter, aut etiam longo 5
tempore Moniales ægrotaverint, sed etiam quot-
annis una, aut altera ex morbi violentia perirent, tan-
tò magis justa caussa militaret relinquendi clausurã,
& habitationem commutare: quod quanam lege,
quibusve cautelis, ac conditionibus fieri oporteat,
videndum apud Canonistas, inter quos videatur Au-
gust. Barbos. *de off. & pot. Episc. Alleg.* 102.

Videntur prætereà hæc omnia amplianda, ut non 6
procedant tantùm, si singulis annis, ut relatum est,
plures Moniales prænominata ratione ægrotave-
rint, aut perierint, sed etiam ubi singulis ternis, vel
quaternis annis, vel etiam pluribus idem eveniret,
dummodò non tam de raro id fieret, ut propter ra-
ritatem non videretur ulla ejus rei habenda ratio:
nam controverti non debet, quòd causa relinquendi
clausuram tantò minùs justa esset, quantò magis de
raro similes infirmitates grassarentur, undè si singulis
vigintiquinque annis id accideret, absque dubio hæ- 7
sitandum in hoc esset, nec tam facilè esset conce-
denda hujusmodi licentia, tametsi & cum hoc ob- 8
servari deberet etiam ipsius morbi vagantis conditio;
nam si singulis vigintiquinque annis morbus talis de-
baccharetur, ac plures Moniales abriperet, tunc
etiam justa causa videretur militare, ut liceret relin-
quere monasterium, & à clausura exire, aëremque
ab eo vitio liberum inhabitandum suscipere. Quæ
tamen omnia videntur limitanda, ut locum habeant 9
quandò Aëris vitium neque auferre, neque emenda-
re vel in totum, vel pro majori saltem parte possi-
bile fuerit; idque constare fortè debebit ex prægressa
diligentia, qua plura tentata, & machinata fuerint
ad noxium Aëris vitium emendandum, aut tollen-
dum, & tamen Moniales nihil indè boni fuerint con-
secutæ, undè ex anteacta experientia vitium inemen-
dabile esse constet.

PAULI ZACCHIÆ
QUÆSTIONUM
MEDICO-LEGALIUM,
LIBRI NONI
TITVLVS PRIMVS,
DE FOETVS HVMANI ANIMATIONE.
Continens Quæstiones quinque.

I. Quid semen? quid Anima?

II. Semina quorumcunque viventium, homine excepto, propriam animam ex traduce à progenitoribus recipere.

III. Animam Rationalem ex traduce non esse.

IV. Animam Rationalem de novo creari & infundi.

V. Fœtum humanum nullo unquam tempore alia anima dotari nisi Rationali, eamque in ipso primo conceptionis momento à Deo creatam & infusam recipere.

SUMMARIUM.

1 *Anima Rationalis ex communi post quadraginta dies infunditur.*

2 *Fœtum tunc animam recipere verò consentaneum videtur, cum perfectè organizatus est.*

3 *Fœtum humanum non illicò Rationabilem Animam recipere communis opinio est, licet de tempore non omnes concordent.*

4 *Hominem priùs vivere vita Plantæ, deinde vita Animalis, postremò Hominis.*

5 *Animam Rationalem in primo conceptionis momento præsentem esse.*
6 *Semen quid.*
7 *Principium mole est paucum, facultate verò maximum.*
8 *Ex semine non fit Animal, sed perficitur.*
9 *Anima quid est ex Aristotele.*
10 *Corpus prius vivit, quàm fit organicum.*
11 *In semine non potest dari aliud agens intrinsecum, quàm Anima.*
12 *Anima quid cum Fernelio.*
13 *Anima in semine omnia ex se molitur absque ulla dependentia ab alio agente.*
14 *Quod generatur ab aliquo, & id ipsum quod generat, sunt idem specie, vel genere.*
15 *Anima Rationalis quid.*
16 *Animæ inter se plurimum differunt.*
17 *Anima quæcunque divinitatis quoquo modo particeps.*

Quid Semen, quid Anima.

QUÆSTIO I.

DE Animatione fœtus humani verba facere, cùm mihi sese aliàs obtulisset occasio, coactus sum cõmunissimæ opinioni adhærere,
1 quæ vult, Animam Rationalem post quadraginta dies fœtum informare; quæ opinio in eo maximè
2 fundatur, quod vero consentaneum videtur, tunc fœtum propriam Animam recipere, cum perfectè organizatus est, ut testatur Galenus *lib. 15. de usu c. 5.* at non ante quadragesimum fœtus perfectè organizatus est, ut omnes consentiunt, ergo in quadragesimo Animam recipere debet: & tamen Hippocr. t. *lib. de 7. part. num. 9. & lib. de Nat. Puer. num.* 10. differentiam docens inter fœtus masculos, & fœmineos, illos triginta, hos duobus suprà quadraginta diebus dearticulari dixit, hoc est, ut existimaverim, perfectè organizari. Multò autem breviorem terminum ad hujusmodi perfectionem assignavit idem Hippocrates *lib. de Carn. num.* 20. inquiens, *Postquam genitura in uteros pervenit in septem diebus habet quæcumque corpus habere debet.* Atque hoc pacto si corpus septem diebus absolutum est, in septimo animari fœtum consentaneum est. Sed inter Recentiores, Thomas Fien. *in libro de format. fœt.* longioribus demonstrare conatus est, fœtum humanum triduo perfici, ac tertia die ad summum, & ut sertùs
3 Rationalem Animam recipere; & in summa omnes in hoc conveniunt, Animam Rationalem non illicò à conceptione fœtum habere, sed post aliquod tempus, de cujus termino tamen discordes inter se sunt, licet plurimi in quadragenario conveniant, ut ex superioribus patet. Sed advertendum, antè quàm ulterius progrediamur, Hippocratem, cum de fœtus formatione verba facit, de fœtus animatione nihil penitus mussitasse, sed tantum de corporis complemento, & dearticulatione, nempè quia Animam in Materia, & ex Materia esse volebat, ut ipse seipsum declarat de Hominis conceptione verba faciens *lib. 1. de Diæta num. 24.* dicens, *si autem quis non credat Animam Animæ immisceri, demens est*, ita ut ex Hippocratis sententia in ipsa conceptione Animam adesse existimandum, cum Anima utriusque maris, & fœminæ per semen ipsum immisceatur compari. Undè opinio firmans, Animam Rationalem post aliquod tempus fœtui advenire, ad Hippocratem referri non potest, sed Aristoteli potius tribuenda, qui *lib. 2. de Generat. Animal. c.* 1. dicebat, Hominem
4 vivere primò vita Plantæ, deinceps vita Animalis, postremò Hominis, *& cap. 3. lib. eod. Nihilo minùs,* ait, *semina, & conceptus vivunt, quàm stirpes, & aliquandiu prolifica sunt, ergò Animam in se habere vegetalem, palam est, sed quamobrem eam primùm haberi necesse sit, ex iis, quæ de Anima alibi differuimus manifestum est, sensualem etiam, qua Animal est, tempore procedente recipi, & Rationalem, qua Homo, certum est; non enim simul & Animal fit, & Homo, nec Animal, & Equus, eademque in cæteris Animalibus ratio est, & quæ sequuntur.* Sed hæc Animarum Metamorphosis ab Aristotele introducta, imaginaria res est, & veritati contraria, quia unumquodque generans suo semine communicat genito propriam animam (Hominem excipio) consequens ergò est, Animal sensitivum communicare genito Animam sensitivam, per quam generat sibi simile, at communicans tantùm animam vegetativam non solùm non generat sibi simile, sed genere diversum. Insuper si genitum à generante sensitivo ante recipit animam tantùm vegetativam, docendum à quonam agente recipere posteà debeat animam sensitivam, at quodcumque agens ad hoc mihi assignes, extrinsecum esse oportet, quod est impossibile; & dato quod possibile esset, jam genitum non recipiet à genitore animam sensitivam, per quam futurum sit simile genitori, sed ab illo agente extrinseco: verum hæc uberius infrà, & tamen ex hujusmodi Aristotelis supposito factum est, ut particularis ratio habita apud omnes sit ipsius fœtus, cum inanimatus est, vel potiùs antequam Rationalem Animam recipiat, & cum animatus est, illa jam recepta: præter Medicos enim, qui in Medicina facienda ejus differentiæ maximam rationem habent (quod ipsis necessarium est advertere, non respectu Animæ Rationalis præsentis, vel absentis, sed respectu temporis à conceptione distantis) ipsæ Leges tam Canonicæ, quàm Civiles pro ejusdem differentiæ ratione multa sanciverunt, ut aliàs ex ipsarum auctoritate adnotavi, *lib. 1. tit. 2. quæst. 9.*

Cæterùm non est operæpretium hic Auctores recensere, qui de tempore Animationis humani fœtus verba facientes, inter se non conveniunt, dummodò sciamus in principali puncto omnes, ac singulos convenire, uno excepto Daniele Sennerto; si quis tamen eos Auctores percurrere desiderat, ego Medicum ad Medicos remittam, & præcipuè ad prædictum Sennertum *in lib. Hypomnem. num.* 4. [Bravo 709.] Jureconsultum autem, ad Alphonsum à Carranza, *lib. de Part. nat. & leg. cap. 1. §. 2.* & ad novissim. P. Dianam *Resolut. Moral. part. 7. tract. 5. Resol. 6.*

Ego verò hanc communissimam opinionem cum suprà citato Sennerto ad trutinam revocans, & apertissimè conspiciens, non posse ullo modo salvari & magna, & innumera absurda, quæ de necessitate ad eam consequi animadverti, novæ, ac veritati multò magis consonæ adhærere coactus sum, nempe, Animam Rationalem à Deo Optimo Maximo tum pri- 5
mùm creatam, & infusam in ipso primo conceptionis momento præsentem esse; quæ opinio cum contra communissimam opinionem de directo sit, antequã eam proponam, ac pluribus argumentis, atque illis quidem efficacissimis, confirmem atque stabiliam, nonnulla præfari necessarium duco, quæ recto tramite ad viam veritatis nos manuducentia, falsitatis tenebris undequaque excussis, ejusdem veritatis lumen nobis patefaciant. [Vide Horstium tom. 1. pag. 215.]

De semine, & de Anima in hoc discursu sermo futurus est, de utriusque igitur natura aliqua breviter præmittenda; videamus ergò primò, quid sit semen, & relictis plerisque definitionibus ab aliis allatis, dicam, quòd semen est corpusculum à vivente decisum 6
aptum fieri perfectum vivens simile illi, unde est decisum: ac maximè ad rem dico, esse *corpusculum,*

nam

ham respectu Genitoris mole est paucum, habet enim rationem Principii, cujus natura est, ut mole sit paucum, facultate autem, ac potentia maximum.
7 Aristot. 1. *Cæli. tex.* 53. & *ibi* Averr. Additum est, *decisum à vivente*, cùm enim vitam accipere debeat vel per communicationem Animæ, ut in cæteris viventibus, vel per dispositionem ad Animam recipiendam, ut in Homine, oportet illud ab ipso vivente decidi ac separari. Adjecta deinde sunt ea verba, *aptum fieri perfectum vivens*, quia ex semine non fit Animal, cùm semen Anima dotetur (si de semine cæterorum Animalium loquamur) vel fit in proxima potentia, ut ea dotetur, ut semen humanum est, &
8 Animal fiat per subitam Animæ infusionem, ergò ex semine non fit Animal, sed semen cum animatum sit, perficitur ab Anima, & in perfectum Animal deducitur. Æmil. Parisan. *lib.* 3. *Nobil. exerc. de subtil. Aver. exercit.* 1. *cap.* 40. Denique additur, *simile illi, unde est decisum*, quia Anima à Progenitoribus semini communicata in cæteris Animalibus non modò esse, ac vitam communicat, sed etiam proprietates omnes, ac singulas suæ speciei convenientes, ita ut non solùm corpus vegetabile sit vegetabile, aut corpus sensitivum sit sensitivum, sed etiam sit hoc vegetabile, & hoc sensitivum, nempe ut semen Lactucæ, Papaveris, Quercus, Pyri per Animam insitam à Progenitoribus in Lactucam, Papaver, Quercum, & Pyrum evadat, & semen Equi, Bovis, Canis, abeat in Equum, Bovem, Canem. Quonam autem modo semen humanum, cum quo Anima Hominis nequaquam traducitur, ut Anima cæterorum Animalium, aptum fiat, ut in Hominem evadat, & in Animal suo Genitori simile, dilucidè quantum mihi licebit, suo loco perficiam.

9 Anima præterea quid sit, Aristot. 1. docere voluit his verbis: *Anima est actus primus corporis organici potentia vitam habentis*, quam definitionem non esse undequaque bonam ostendunt plurimi, Æmil. Parisan. *loc. cit.* & Daniel. Sennert. *Hypomn.* 4. *cap.* 7.
10 & rationem adducunt, quia Anima non est Actus corporis organici, cum corpus priùs vivat, & habeat Animam, quàm sit organicum, ipsa namque Anima in semine existens organa sibi construit: nam aliàs oporteret organa ab alia Anima, vel ab alio Agente fabricari, sed hujusmodi Agens debet esse intrinsecum; *Nam ab aliquo extrinsecus Agente effici quæque, aut viscera, aut alia membra, remotum à ratione est*, ut ad verbum ipse Aristoteles, *libro secundo, de Generat. Animal. cap.* 1. & Averr. *in comment.* quia opera vitæ non possunt esse à principio extrinseco, D. Thom. *parte prima, quæst.* 118. *artic.* 7. *ad* 2.
11 Verùm in semine non potest dari aliud Agens intrinsecum, quàm Anima, ergò organa fabricantur ab Anima, & sic Anima priùs informat corpora, quàm construantur organa: undè quoque sequitur, corpus, cujus Actus est Anima, non habere vitam potentia, imò repugnat corpus habere vitam potentia, & esse organicum; nam eo ipso, quod corpus est organicum, non solùm habet vitam actu, sed Anima est in eo in actu secundo, cùm jam per organa operetur. Sed dices quomodò fieri potest, ut Anima organis orbata, ipsa organa sibi construat? Respondeo, quod nunquam decst Animæ organum, per quod operetur, quia simul cum semine in Homine, & in Brutis etiam simul cum Anima effunditur spiritus, per quem ipsa Anima omnia ut per instrumentum operatur, ac per illud organa construit, & omnia necessaria in fœtu construendo, ac formando. [V. Hostium t. 1. pag. 154]

Sed quicquid sit de Animæ hac definitione ab Aristotele tradita, Ego ad rem meam, aliam ab ipso Aristotele non discrepantem afferam, quam tradidit, *libro secundo, de Anim. text.* 24. & cui convenit allata à Fernel. *libro quinto, Physiol. capite primo*, ac dicam, Animam esse principium vitæ, & operationum omnium corporis viventis: nam quicquid 12
vivit, habet Animam, & quicquid habet Animam, vivit, nihilque non habens Animam vivit, & nihil denique non vivens habet Animam; & licet inveniatur habens Animam non semper esse in actu operum vitæ, D. Thom. *parte prima, quæstion.* 77. *articulo primo, in c.* Tamen quandocumque operationes apparent, Animæ præsentiam arguunt, & quia vita præcedit semper omnes operationes, idcircò anteà dictum est, Animam esse principium vitæ: non enim Anima, nisi antè communicet vitam, ullam operationem edere potest, sed, communicata vita, illicò operari incipit in pluribus, vel in aliquibus, ut in aliquorum viventium seminibus residet tantùm, atque illa fœcunda reddit; sed quandocumque semina apto loco recipiantur, otiosa nunquam est: undè Anima quotumcunque seminum, ubi ab externa aliqua causa, ut calore Solis, Ignis, incubantis Avis, Uteri, ad operandum excitetur, post jam communicatam vitam, organa fabricat, & reddit illa in corpora animata: quod 13
quidem absque ulla dependentia ab alio quovis agente, primariò dico, a se molitur, & omnia, quæ ad perfectum viventis corpus constituendum necessaria sunt, construit. Nutritio, Augmentatio, Partium efformatio in omnibus viventibus ab ea immediatè dependent, ab ea item in sensitivis sensus, & motus, ab ea quoque Intellectio in Homine originem, & causam habet; quin non solùm quæ viventibus, ut vegetabilibus, sensibilibus, & Rationalibus conveniunt, ab ipsa immediatam originem habent, sed insuper proprietates omnes, ac singulæ, quæ ut tali vegetabili, ut tali sensibili, ut Rationali conveniunt, quas occultas nominamus, imò non solùm eædem proprietates genericæ, nempè quæ generi; & specificæ, quæ speciei conveniunt, sed individuales etiam, quæ huic, aut illi individuo insunt, non aliunde suam dependentiam habent. Ab Anima, quam per semen à progenitoribus traducit, habet Rosæ planta ut spinis fulciatur, & armetur, ut florem pulcherrimum, hoc, aut illo colore insignem producat, qui gratissimum spiret odorem. Ab ea item sic traducta Portulaca, & Gramen, ut per terram repat, ab ea Cucurbita, & volvulus, ut in altum attollantur. Ab ea vitis tortuosa gignitur, & sustentaculo indiga, aliàs in terram ruitura, uvis gignendis apta, unde vinum expromatur, quod in Hominum potum facessat. Ab ea Abies recta in altum assurgens producitur, fructu nullo insignis, sed ligneæ fabricæ aptus, odore sibi proprio insignis. Ab ea habet Avis, ut ovum producat Animam à Progenitoribus illi communicatam includens, ac cortice conservans, aptum quocumque calore Solis, Ignis, incubantis Avis, & hujusmodi fotum in avem suæ speciei evadere, pennis convestiri, volare aptum, & forma, quam possidet, & non alia conformatum. Ab ea Corvus crocitare novit, pennis nigris vestitur, & cætera sortitur Corvinæ naturæ convenientia. Pavo item habet ab ea ipsa Anima, ut cauda tam affabrefacta ditetur, ut stridore sit præ cæteris avibus notabilis, & cætera præseferat, quæ Pavonis naturam constituant. Ab ea Equus hinnit, magnanimitatem præsefert, cursu plurimum valet, ac bello aptus est: Bos mugit, cornibus dotatur, ruminat, laboris tolerantissimus: Leo rugit, superbia jubæ insignis graditur, aliis

alиs animantibus dominatur: Homo tandem erectus incedit, sermone, ac loquela dotatur, & Intellectione aliis quibuscumque viventibus in subcœlesti hoc globo præest, & manibus sibi cuncta subjicit, ac alia quæcumque animalia sibi obedire facit. Anima ergò omnium Animalium, Homine excepto, quia à Progenitoribus per semen traducitur, & est, ut ita dicam, pars ipsius Animæ Genitoris, non nisi similem prolem Progenitoribus efformare potest, & quia Rosæ planta florem odoratissimum producit, semen à Rosæ Planta decisum traducens se, cum animam ipsius Plantæ, eundem florem eadem imagine, eodemque odore insignem, de se nova Planta elicita producere à Natura aptum est, & sic de cæteris. Internoscamus ergò, obsecro, jam Animæ ipsius naturam, neque adimamus illi vim, & energiam, quam habet; eam aliquibus mendicatis Agentibus tribuendo, quod dum aliqui sese excarnificant, ut assequatur, non aliter certè facere mihi videntur, quàm faciat homo lumine captus, longè à se id manibus quæritans, quod propè se habet. Quærimus extra corpus viventis Agens operationum, quæ in eo conspiciuntur, quod in eodem corpore continetur, & eidem corpori intrinsecum est. Eludendæ ergò omninò eorum opiniones sunt, qui corpora viventia à Cœlo, à stellis, ab Anima Mundi, à Calore, à Sole, ab Utero, à Progenitorum formatrice, aut ab hujusmodi aliqua causa efformari, ac disponi sibi persuadent, cùm omnes prædictæ causæ, ac si quæ præter Animam de novo excogitari possint, extrinsecæ sint, neque aptæ ad operationes vitæ
14 in alieno corpore edendas; cùm enim necesse sit, ut, quod generatur ab aliquo, & id ipsum quod generat, sint idem specie, vel genere, Averr. *libro secundo, de Generat. Animal. capite primo*, & cùm constet ob id operationes corporis viventis similes apparere generanti, constat ex consequenti, eas causas longè distare à Natura corporis generati, & sic nequaquam posse esse principium illarum operationum in ipso apparentium. Rectè igitur dictum est, *Animam esse principium vitæ, & operationum corporis viventis.* Porrò licet hæc definitio tanquam universalis etiam Animæ Rationali conveniat, si tamen peculiariùs eam definire quis ambigeret, uno
15 commutato verbo dicere posset, Animam Rationalem esse principium vitæ, & operationum corporis humani, sumendo tamen corporis nomen pro toto composito, nimirum pro ipso Homine, quia Intellectio, quæ est omnium operationum in Homine nobilissima, nullatenùs à corpore dependentiam habet. Sed eadem definitio, quæ cuicumque Animæ adaptari potest, unico commutato verbo, ut in definitione Animæ Rationalis factum est, potest particularibus Animalium speciebus aptari.

16 Tametsi denique Animæ inter se plurimùm differant, & maximè ab alia quacunque differat Rationalis, quia immaterialis, ac per se subsistens cùm sit, cæteræ omnes materiales sunt, nec per se subsistentes, sed à materia inseparabiles, & hæ ipsæ Animæ cæterorum Animalium differant inter se prout magis, aut minùs ad spiritualem naturam accedunt, aut ab ea recedunt, & prout magis, aut minùs in materia sunt immersæ, eique affixæ, & inhærentes,
17 tamen Anima quæcumque etiam ignobilissima, plurimumque materialis, divinitatis propè cujusdam particeps à summo Creatore facta videtur, ob quàm tanta, ac tam multa etiam in vilissima materia viventium corporum machinari valeat, quorum nè minimum quid humanus Intellectus summa sua industria imitari potest; Ipsa insensibilium vegetabilium Anima quot, & quanta in humillimis plantis efficere conspicitur? Plantas, virgulta, arbores suis quasque foliis, suo flore, suo fructu, suo semine, suo odore, suis qualitatibus, suis figuris ad amussim, & nihil omninò aberrans ad similitudinem ipsam Progenitorum, & non aliàs imbuit, atque exornat; quarum quidem rerum unaquæque per se potest summam admirationem observantibus excitare, quæ tamen admiratio, etiam si tanta sit, tamen generatrici virtuti comparata nullius momenti videri posset: nam nonnè virtutum penè divinam Animam etiam horum vegetabilium habere dicemus, quæ possit ex ipsis Plantis semina producere alias animas continentia, quarum virtute tot numero novæ plantæ eandem omnes, ac singulæ virtutem habentes ex tam pusilla, ac modica materia, procreare valeant, ut crescant, & multiplicentur juxta summi Opificis benedictionem, undè earum species conserventur? Quid insuper de Animalibus, quid tandem de Homine creaturarum omnium inferiorum nobilissima dicemus? Quam minimam rem primò, quam posteriùs admirari oporteat, si etiā minima in minimis, ac abjectissimis creaturis nunquam desituram admirationem excitare in nobis valent? Mira autem hæc omnia, ac singula ab Anima, quam ex summi Creatoris jussu prima viventia receperunt, non ab alio Agente promanare jam certos unosquisque esse poterit, qui Naturæ opera, non ex aliena opinione, ac non subsistentibus suppositionibus, sed ex vero, reali, ac sensato discursu examinare volet.

SUMMARIUM.

18 *Anima est indivisibilis.*
19 *Forma materialis est inseparabilis à materia.*
20 *Semen quando fiat animatum.*
21 *Semen ad quem finem à Natura procreatum, Et num 29.*
22 *Anima Genitoris in cæteris viventibus communicatur semini, ut vis fermentatrix communicatur Massæ Panis à fermento.*
23 *Anima Genitoris in cæteris viventibus communicatur semini, ut communicatur flamma à candela accensa candelæ extinctæ.*
24 *Anima flammæ rectè æquiparata.*
25 *Materia non generat formam, sed est propter formam.*
26 *Agens extrinsecum non potest generare corpus simile genitori ipsius seminis.*
27 *Operationes jam perfectæ, & adultæ Plantæ, sunt à propria Anima Plantæ.*
28 *Dator principij transmutationis est dator finis ipsius seminis. Et num. . . .*
30 *Inest in semine omnium quod facit, ut fœcunda sint semina, ex Aristotele.*
31 *Nihil conferre potest alteri id, quod non habet.*
32 *Materia non potest esse denudata à forma.*
33 *Quod sufficit ad difficiliorem effectum, sufficit ad faciliorem ejusdem speciei.*
34 *Ex Naturæ præscripto specierum conservatio fit per individua mediante semine.*
35 *Animæ præsentia cognoscitur ex propriis operationibus, & num. 114.*

Semina quorumcunque viventium, Homine excepto, propriam Animam ex traduce à Progenitoribus recipere.

QUÆSTIO II.

Satis patêre poterat id, quod probandum in præsenti particula proponitur ex supradictis, nisi præstare judicassem hoc ipsum ulterioribus, efficacioribusque rationibus commonstrare; nam non sic facilè persuasu nonnullis est, quomodo Anima, quæ 18
indivisibilis est, ut omnes formæ sunt, Aristot. 3. de

de 3. *Anima text.* 24. & *ibi* Averr. *in comm.* & 3. *Physic. text.* 68. & 6. *eorumd. tex.* 45. & Averr. *in comm.* communicari semini possit ab ipsis Progenitoribus, qui tamen ubi cognoscant, Animam cæterorum viventium, Homine excepto, esse formam materialem, ac ita materiæ inhærentem, ut ab ea sit inseparabilis,
19 ut materiales omnes formæ sunt, Aristot. *lib.* 3. *de Anima text.* 4. & *ibi* Averr. *in comm.* & *lib.* 4. *Physic. text.* 18. ubi idem Averr. non difficulter admittent, eam, quamquam per se sit indivisibilis, ad divisionem materiæ divisibilem evadere, & ab uno subjecto in aliud se communicare, idem Aristot. *lib.* 8. *Physic. text.* 38. & *ibi* Averr. *in comment.* quod duplici exemplo quanam ratione fiat declarari potest, si anteà illud addamus, Animam non idcircò, quòd sese per genitorem semini communicet, dividi, sed communicare se materiæ seminis ab ipso generante decisæ, ac divisæ, quemadmodum non idcircò, quòd eadem anima communicet se oculo, auri, palato, aliisque partibus corporis, in tot partes dividitur, quot se communicat; sed ut per eam oculus videt, auris audit, palatum gustat, sic per eandem semen prolificum evadit. Et quamquam objici potest, quòd prænominatæ partes, nempè Oculus, Auris, Palatum, non sint à corpore divisæ, & idcircò Anima, quæ totum corpus informat, benè communicare se illis possit, non sic autem semini, quod est corpus à toto disjun-
20 ctum; Tamen dicendum, quòd semen non recipit Animam postquam est à toto divisum, sed in ipso actu divisionis à toto, quia dum est toto unitum cum cæteris partibus suo modo vivit, & particeps est ipsius Animæ, per quam prolificum evadit, & à toto divi-
21 sum, & convenienti vase receptum, animal ex se constituit, ad eumque finem à Natura ordinatum id est, ut generans semen animatum generaret, per quod posset aliud individuum simile generanti producere ad specierum propagationem. Sed duobus promissis exemplis res illustrari potest, si dicamus, Animam Genitoris, nimirum Individui semen generantis, communicari semini non aliter, quàm vis fermentatrix à fermento communicetur massæ panis;
22 non solùm enim virtus illa communicat se massæ illam fermentando, sed tribuendo insuper eandem virtutem fermentatricem, qua possit aliam Massam fermentare, & hæc aliam in infinitum, absque eo tamen, quod vis illa in primo fermento existens quicquam de sua virtute ullo modo diminuat. Eodem quoque pacto Candela accensa communicat flammam suam candelæ extinctæ, neque tamen ejus lumen quicquam diminuitur, unde Ennius apud Cic.

Ut qui lumen de suo lumine accendit, facit,
Ut nihilominùs ipsi luceat, quàm cui accenderit.

23 Sed non modò flammam, & lumen communicat candela accensa extinctæ absque proprii luminis diminutione, sed etiam virtutem se communicandi aliis candelis, & se multiplicandi in infinitum, ac prætereà ipsam omnem virtutem, qua à Natura sortitur, omnia in suam substantiam, ac pabulum convertendi, ut ignis natura requirit; & in summa, candela accensa sua flamma se alteri communicando, veluti progignit alias similes candelas accensas non minori virtute præditas, sed eadem omninò, quam ipsa habet, instructas. Eodem igitur pacto dicendum, Animam quorumlibet viventium, si Humanam excipiamus, tanquam flammam communicare se seminibus ab ipsis viventibus decisis, ac unà communicare illis eandem protsùs virtutem, quam ipsa in corpore vivente possidet, absque eo quod ipsa quicquam diminuatur, aut deterioris conditionis evadat, aut de insita sibi à Natura virtute aliquid amittat.

Et appositè quidem Anima cæterorum viventium 24
flammæ assimilatur, quemadmodum enim flamma est quid summæ activitatis, materiæ tamen ita inhærens, ut ab illa sit inseparabilis, nec ad longius temporis spatium vitam protrahat, quàm ipsa materia duret, & ipsa pereunte protsùs extinguitur, sic etiam prædicta Anima est substantia tenuissima ipsius corporis animati, ac summæ activitatis, sed materiæ ita affixa, ut ab ea inseparabilis omninò existat, nec ad diuturnius temporis spatium vivat, quàm materiæ ipsi adhærere possit, nam ab ea separata illicò in Auras evanescit, & in nihilum abit, interitque; & quemadmodum flamma materiæ apprehensa, seipsam, ut dixi, multiplicat, si novam materiam obviam habeat, cui se communicare, & adhærere possit, sic & Anima cæterorum viventium se ipsam multiplicat communicando se in iisdem viventium corporibus semini, quod intrà se generant, materia nempè ad id Natura producta, & elaborata, ut inde nova individua emergant ad specierum perpetuitatem.

Jam verò quanam potiori ratione probari id ipsum firmiter possit, enitendum; patet igitur nonnisi ex semine formari posse corpus vivens simile Genitori, à quo semen est decisum. Corporis ergò formatio vel fit ab ipso semine prout est materia absque Anima, vel ab Agente aliquo extrinseco, vel ab alio Agente præter Animam ipsi semini intrinseco. Ab ipso semine fieri non potest, quia ma- 25
teria non generat formam, sed est propter formam, non forma propter materiam. Aristot. *lib.* 2. *Phys. tex.* 26. & *lib. eod. text.* 91. & in utroque loco Averr. *in comm.* prætetquam quod materia nullam habet potentiam activam, D. Thomas *part.* 3. *summ. quæst.* 32. *artic.* 4. & nihil generat seipsum, ut notum est. Nec formatio fieri potest ab Agente extrinseco, ut 26
jam probatum est. & Agens extrinsecum, non potest generare corpus simile Genitori ipsius seminis, cum nihil habeat commune cum hujusmodi Genitore, nec simile genitori existat, ut simile generare possit. Reliquum ergò est, ut corporis formatio fiat ab Agente aliquo ipsi semini intrinseco, sed hoc non potest aliud esse, quàm Anima, ergò in semine inest Anima, à qua pendet corporis viventis formatio. Quòd autem hoc Agens intrinsecum non possit aliud esse, quàm Anima, adeò videtur patere, ut probatione non egeat, ac profectò si quis velit, aliud in semine Agens reperiri, quàm Animam, debet notificare, quodnam illud Agens sit, at hoc non crediderim ab ullo Philosopho quantumvis acuti, ac perspicacis, aut etiam contentiosi ingenii, assignari posse.

Præterea ubi semen cæterorum Animalium non esset Anima dotatum, neque Animam propriam à Genitoribus traduceret, necesse esset, illam de foris advenire, & à semine esse sejunctam, & per se subsistere: sed si hoc esset, Animæ Brutorum, cæterorumque omnium Animalium non minùs quàm Anima Rationalis essent immortales, cum hæc verè à semine sit sejuncta, & per se subsistat, & de foris adveniat, & sit immortalis; sed hoc est falsissimum, ergo necesse est, semen cæterorum viventium secum Animam à Genitoribus traducere, ut inde corpus vivens efformetur. Ulteriùs si semen cæterorum Animalium non haberet Animam, operationes apparentes illicò atque in actum producitur, essent alterius Agentis, non propriæ Animæ, sed hoc est impossibile, quia cùm operationes in perfecta Planta, seu alio quovis viventis conspicuæ sint à 27
propria Anima, à propria quoq; Anima debent procedere operationes quandocumque Planta, vel aliud quodlibet vivens iisdem operationibus se prodit,

28 *cùm dator principij transmutationis, sit dator finis ipsius formæ*, verba sunt Averrois, *lib. 2. de Gener. Animal. cap. 2.* Ergò si operationes perfecti viventis sunt à propria Anima, operationes apparentes primùm in semine erunt ab Anima in ipso semine existente, & hoc pacto semen erit animatum [vide *Idearum Operat. Iicam* Marci Marci.]

29 Ad sendum his, quòd semen in viventibus à Natura est destinatum ad specierum propagationem, sed id frustrà à Natura factum videretur, nisi aliquid inesset in semine, per quod aptum fieret ad specierum conservationem, nempe ad producendum viventes ejusdem speciei, cujus est generans, à quo se-

30 men est decisum. *Ergò inest in semine omnium, quod facit, ut fœcunda sint semina*: ita docente Aristotele *citato libro secundo de Generat. Animal. capite tertio*. necesse autem est, ut hoc sit semini intrinsecum; nam si secùs esset, illa aptitudo conservandarum specierum non esset ex parte seminis, sed ex parte Agentis extrinseci, quamobrem Aristoteles, *inest*, inquit, *in semine*, hoc est cum ipso semine prodit id, quod illud fœcundum facit, quod idem est, ac si dixisset, semen habet in se principium tale, quod illud facit fœcundum, nempe habet in se principium, per quod sit aptum producere corpus vivens simile genitori, à quo semen prodiit. Hoc ergò, quod inest in semine viventium, & per quod fœcundum est, oportet, ut Agens sit nobilissimum, cùm ad ipsum pertineat, & suæ actioni demandetur ex ipsius rudi seminis materia formare, & constituere corpus viventis ad exquisitam normam, & inimitabilem similitudinem Genitoris; at in ipso semine aliud agens ad hoc ipsum aptum inesse, quàm Animam, sibi persuadere, delirare est.

Insuper si semen non haberet Animam, sequeretur, ex inanimato produci animatum, quia corpus vivens est animatum, & ex semine formatur, sed hoc

31 est impossibile, quia nihil confetre potest alteri, quod in se non habet, quomodò ergò semen non habens Animam communicabit Animam corpori viventi ex ipso producendo? unde ergò habebit Animam corpus, quod vitam acquirit, & Animæ operationes molitur, ubi in semine non insit Anima à Genitore ipsi communicata?

32 Adde his, quòd Materia non potest esse denudata formâ, Averr. *libro secundo, Phys. comment*, 12. sed semen est materia, ergò nunquam denudata erit formâ; Cùm verò forma sit natura, Aristoteles *citat. lib. 2. Phys. text. 12.* & *ibi* Averr. *in comment.* & semen à Natura habeat, ut sit prolificum, sequitur quòd sit prolificum per formam; sed non posset esse prolificum, nisi viveret, neque vivere, nisi haberet Animam, ergò semen habet Animam, quæ est forma ipsius seminis, qua recedente non amplius est prolificum, quia corrumpitur, corruptio autem sequitur ad formæ recessum, forma verò est Anima.

33 Prætereà, quod sufficit ad difficiliorem effectum producendum, multò magis sufficere potest ad effectum faciliorem ejusdem rationis; sed Anima quæ est in perfecto vivente sufficit ad omnes operationes corporis ipsius viventis etiam difficiliores, & nobiliores, ergò multò magis sufficiet ad rudiores operationes imperfecti viventis; unde Anima, quæ regit corpus jam perfectissimi viventis ex se, & nulla ope alterius Agentis adjuta, multò facilius moderabitur corpus seminis, ex quo vivens produci debet, & sic, cum operationes corporis perfecti viventis sint ejusdem rationis eum operationibus viventis imperfecti, de necessitate tam hæ, quàm illæ, ab uno, eodemque Agente proficiscentur; unde cum illæ dependeant ab Anima, hæ quoque dependere dicendæ sunt ab Anima, & consequenter in semine inerit Anima. [Vid. Plato *in Timæo*. Galenus *de marasmo cap. 5.* Zimara 2. *an. c. 43.* Vallesl. *l. 2. cap. 9.* Mercatus *l. 1. cap. 4.* Zacutus *l. 9. cap. 6.* Fonseca *l. 1. cap. 3.*

Cæterùm, ut jam iterum superiùs dicebam, ex Naturæ præscripto specierum conservatio fit per 34 Individua, mediante semine; vel ergo Individua ad hanc specierum conservationem concurrunt semine Anima denudato, & sic præstabunt tantummodò nudam materiam pro conservandis speciebus, nec poterit eo modo dici per ipsa eas conservari, sed per Agens quodcunque conferens semini Animam. Vel Individua communicant aliquid semini, per quod aptum sit ad conservandas species, nempe ad producendum ex se corpus vivens simile Genetanti, à quo est decisum, & habemus intentum, namque hoc illud est, à quo non solùm corpus formatur, sed per quod operationes omnes corporis viventis fiunt, quod nihil aliud est, quàm Anima, ergò in semine inest Anima.

Denique argumentum, quod ab operationibus apparentibus deducitur, indissolubile est; nos enim Animæ præsentiam non aliunde comprehendimus, quàm ex propriis ipsius Animæ operationibus, ut notum est, Jo. Fern. *lib. 5. Physiol. c. 1.* sed hæ operationes apparent in ipsa prima seminum conceptione (quomodocumque fiat) vel in ipso primo momento, quo deducuntur ad actum, ergò in ipso primo momento in ipsis seminibus præsens Anima est: quàm absurdù autem futurum esset dicere, operationes apparentes in prima corporis viventis productione ex semine, non esse ab Anima propria, videant qui hujusmodi figmenta nobis imponere posse se credunt. Neque dicas ex motu magis, ac certiùs deprehendi Animæ præsentiã, quàm ex aliis operationibus: Quia hoc gratis dicitur, dùm aliæ operationes motum præcedentes alteri agenti tribui non possunt, quàm Animæ.

Hæc si veritatem habent, facilè tanquam inane 35 quid eluditur differentia Animationis maris, & fœmellæ, quam Doctores omnes unanimiter ponunt; tam mas enim, quàm fœmella in ipso primo momento conceptionis seminum progenitorum Animam de foris à Deo infusam recipit; licet deinceps seriùs moveatur fœmella, quàm mas; ex quo motu tam Philosophi, quàm Medici arguere consueverunt Animæ præsentiam, quam tamen multò rationabilius ex vitæ operationibus, & ex formatione ipsius fœtus, quæ illicò à conceptione initiatur, arguere debebant, neque enim absque Animæ præsentia aut formari, aut vivere, aut ullo modo operari fœtus potest, quia nihil horum ab alia causa dependere potest, quàm ab intrinseca, neque in fœtu ulla alia intrinseca causa imaginari potest, quàm ipsa Anima. Cur ergò, inquies, tanta differentia intervenit inter Marem, & fœmellam, quoad primum motum in utero materno excitatum? quia, inquam, materia, & spiritus, ex quibus alteruter coagmentatur, non sunt ejusdem conditionis, & vigoris; materia namque ex qua producitur mas, minùs excrementis abundat, majori spirituum copia turget, & calorem vividiorem obtinet; contrà, materia, ex qua producitur fœmella, magis excrementis humiditate referta, spirituum minùs ferax, & calorem ab ipsa humiditate refractum habet; unde consequens omninò est citiùs suas operationes exerere Animam, ubi materiam allecuta sit, ex qua mas, quàm ex qua fœmella procreari debet.

Quod

Quod ut magis magisq; confirmetur, observandum, quòd cum non omnium Marium, neque omnium fœmellarum idem sit temperamentum eademque virtus, non omnes ideò Mares uno, eodemque tempore, sed alii citius, alii serius primos motus in utero excitant, sic etiam & fœmellæ, unde observare licet, Mares nonnullos ob eorum imbecillitatem serius moveri, quàm fœmellas, & alia ex parte, citius fœmellas nonnullas ob earum robur moveri, quàm Mares. Nam quid causæ esse potest, quò minus omnes uno eodemque tempore animam recipiant, si ea ab extrà advenit, & ab ipso Deo infunditur? Dices, fœtum non debere recipere Animam Rationalem, nisi perfectè organizatus sit; hæc autem organizatio non eodem tempore in singulis perficitur ob temperamentorum, & virium varietatem, unde & Anima diverso tempore in diversis conceptibus se prodit. Sed hoc mihi videtur Deum Naturæ subjicere, qui expectare debeat antequam Animam infundat, fœtus organizationem ab ipsa Natura machinatam; unde ne in tam impiam opinionem labamur, dicendum, fœtus omnes in primo conceptionis momento tam Mares, quàm fœmellas Animam ab ipso summo Opifice tum primum & creatam, & infusam recipere, neque ullam in animatione differentiam Maris, & fœmellæ servari. Ac profectò illud maximè ponderandū in hoc negotio videtur, quod annuimus, nempè quod ponere necessitatem infundendæ Animæ Rationalis non nisi quando fœtus est perfectè organizatus, est liberam Dei agendi potentiam ipsi Naturæ subjicere; quod absit ut assumemus: ipse primus rerum Opifex & creare & eodem momento infundere in humana semina simul congredientia, ac conceptum constituentia Rationalem Animam quandocumque libet, consuevit, non coactus ad id præstandum à corporis organizatione per ipsam Naturam constituto tempore facta.

Verum enimverò videor mihi actum agere, dum multi doctissimi Viri, ac Philosophi insignes, & maximè ex Recentioribus, Æmil. Parisan. *Nobil. exercitat. de subtil. lib. 5. exercitat. 1. cap. 3.* & Daniel. Sennert. *in libro Hypomnem num. 4. cap. 6.* eam veritatem, quòd nempè semen sit animatum, propalarunt, ac firmissimis quidem rationibus roborarunt, argumentis in contrarium adductis plenissimè satisfacientes, ita ut mihi omnem provinciam ademptam velim aliquid ulteriùs addendi, aut respondendi, dum Lectorem meum humanissimum ad eos, nè tædio illi sim, remitto, dum iis ipsis, quæ prædicti Auctores optimè, ac diligentissimè præstitère, sermonem protrahere inaniter videar, dummodò tamen ab utroque me omninò in eo dissentire Lectorem admoneam, quòd semen humanum sit non secùs ac cætera quæcumque semina animatum; Ego verò nullo modo Animatum esse existimo, sed maximè falsam, & hæreticam Sennerti sententiam pronuntio, qui humanum semen Anima Rationali dotari contendit, eamque ex traduce esse, licet autem tolerabilior sit Parisani opinio existimantis, idem semen humanum Anima sensitiva tantùm dotatum esse, quam ex traduce à Progenitoribus derivari credit, tamen neque hanc opinionem esse veram firmissimis rationibus commonstrabo.

SUMMARIUM.

36 *Anima Rationalis non est ex traduce, & contrarium affirmare hæreticum est.*
37 *Si Anima Rationalis esset ex traduce, non posset esse immortalis. Et num. 67.*
38 *Hominis creatio in Sacra Genesi quantùm differat à creatione cæterorum viventium.*
39 *Rationalis Anima est immortalis. Et num. 72.*
40 *Anima Rationalis immortalitati quæ repugnent.*
41 *Non potest à re corruptibili res incorruptibilis generari.*
42 *Anima Rationalis non potest per materiam se ullo modo propagare.*
43 *Animam Animæ misceri, Hippocrati.*
44 *Anima Rationalis est ens per se subsistens. Et num. 65.*
45 *Vnum ens habere duas formas totales substantiales est impossibile.*
46 *Anima Rationalis est ens perfectum, & completum.*
47 *Perfecto nihil addi potest.*
48 *Ex duobus entibus per se non potest unum ens per se fieri.*
49 *Generari ex materia non idem est ac traduci ex materia.*
50 *Quod aliqua ratione generatur, est corruptibile.*
51 *Semen licet sit animatum secundùm Sennertum, cur non potuit dici Homo.*
52 *In semine apparent operationes Animæ.*
53 *Vivificatio seminis est operatio Animæ prout Anima est, non prout est hæc Anima.*
54 *Semen, si esset dotatum Anima Rationali esset Homo.*
55 *Forma substantialis non suscipit magis, & minùs.*
56 *Anima Rationalis si sit ex traduce, est forma partialis, & incompleta.*
57 *Si Anima Rationalis esset ex traduce, irrito existente semine, illa Anima corrumperetur.*
58 *Dato uno absurdo, necesse est inde plura consequi.*
59 *Semen non potest esse fœcundum, nisi vivat, neque vivere, nisi habeat Animam.*
60 *Proprium semper inest & nunquam separatur ab eo, cujus est proprium.*
61 *Quod secundum se convenit alicui, est ab ipso inseparabile.*
62 *Ex unico concubitu aliquando fit multiplex conceptus.*
63 *Anima immortalis non patitur dividi ad materiæ divisionem, at mortalis.*
64 *Separatâ formâ à materia sequitur compositi corruptio.*
66 *Anima ex semine traducta, non est ab eo separabilis, neque absq; semine existit.*
68 *Homo secundùm Animam tantùm ad Dei imaginem factus est.*
69 *Animæ cæterorum viventium cum semine à Genitoribus traducuntur, & sunt formæ partiales.*
70 *Conceptus non fit ex unico semine Viri, sed ex eo semini muliebri juncto.*
71 *Anima est tota in toto, & tota in quolibet parte.*
73 *Si Anima Rationalis esset ex traduce, sequeretur Christum Dominum non fuisse verum Hominem.*
74 *Christus Dominus fuit verus, ac perfectissimus Homo.*
75 *Christus Dominus fuit omnium hominum perfectissimus.*

Animam Rationalem ex traduce non esse.

QUÆSTIO III.

CUm pateat ex Theologica veritate, Animam Rationalem, non ut cæteras viventium Animas, ex traduce esse, & hæreticum sit contrarium asserere, D. Thom. 1. *par. summ. quæst. 118. art. 2. in c.* 36
videtur superfluum Physicis rationibus idipsum demonstrare; quia tamen res agitur cum Philosopho, qui Theologicæ veritati non facilè acquiescet, necessarium omninò est, illum physico discursu convincere, & suismet principiis, & concessis propositionibus meræ falsitatis redarguere. Sed, ut clarè pateat, in quibusnam ejus opinionem impugnemus, binas ejus propositiones in medium afferamus, ex quarum contrarietate appareat, illum mirum in modum in alterutra cæcutiisse, altera pro vera acceptata. Prima propositio est, *Animam Rationalem ex traduce per semen à Progenitoribus haberi.* Secunda autem prima de directo contraria *Rationalem Animam esse incorruptibilem, & immortalem.* Quas propositiones ubi ille sui, qua pollebat, ingenii acutie, ut decuit, examinasset, luce clariùs perspexisset, unam aliam destruere: nam dato quòd Anima Rationalis ex traduce habeatur, non potest esse immortalis; & dato quod immortalis sit, non potest ex traduce haberi. 37

Sed

Sed quis interim est, qui Sennerti affectatam cæcita-
tem malitiæ insimulare non debeat, ubi noverit, illū,
qui nolle se Theologicis rationibus contendere pro-
fitetur, ex sacræ tamen Scripturæ verbis suo modo
intellectix falsas suas assertiones roborare studuisse,
ac data opera recusasse differentiam animadvertere,
quam inter creationem Hominis, & cæterorum Ani-
lium ipsa sacra Historia apertissimè, nec ulla ex parte
dubia enarratione in medium affert, quam tamen
summa animadversione prosecuti sunt non Theo-
logi solùm, sed etiam Medici, ut Franc. Valles.
in sua sacra Philos. cap. 4. Hanc si ille sano judicio
examinasset, nunquam in tam impiam, & erroneam
sententiam præcipitem se dedisset; nempè quod
Anima Rationalix non secus ac cæteræ corruptibi-
les, & mortales ex traduce habeatur. In sacra igitur
38 Historia, Hominis creatio non solùm quoad Ani-
mam, sed etiam quoad ipsum corpus multùm diver-
sificatur à creatione cæterorum Animalium, quia
cætera ex ipsis elementis Dei jussu creata sunt cor-
pore simul & Anima compaginata; Homo verò antè
(loquendo respectu nostri) corpure ab ipsomet Deo
formatus est, ac dehinc Animam recepit ab eodem
Deo. Instituit ergo Deus ipsam Naturam, illique fa-
cultatem dedit ex ipsa Elementorum materia omnia,
ac singula Animalia per suas species generandi, ibi.
*Germinet Terra herbam virentem; Producant aqua
reptile Anima viventis; Producat Terra Animam
viventem in genere suo*, undè non restricta fuit Naturæ
potestas ad generanda tantùm corpora viventium
Anima destituta, sed extensa est ad generanda corpo-
ra simul cum Anima, quia si fuisset ad generationem
tantùm corporū, frustratoria futura erat benedictio
postmodùm secuta ipsius Creatoris, *Crescite, & mul-
tiplicamini.* At verò Hominis creationem & quoad
corpus, & quoad Animam sibi reservavit, ibi, *Facia-
mus Hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.*
Unde immediatè formavit illum de limo terræ, & in-
spirans in faciem ejus spiraculum vitæ, factus est in
Animam viventem. Quis ergò tam conclamatæ cæ-
citatis homo est, qui ex hac sacræ Historiæ enarra-
tione apertissimè non videat, cætera viventia simul
cum corpore Animam recepisse cùm ipsa materia
productam, Hominem autem Animam ab extra ab
omni materia sejunctam, & incorpoream sortitum
fuisse ab ipso Deo infusam, non quidem ex ipstux Dei
substantia, D. Th. *par.1. quest.90. art.1. in c.* sed tunc
primùm ab ipso creatam? Et hæc quidem sola per se
sacræ Historiæ enarratio (si quam fidem sacræ Histo-
riæ Sennertus habet) illū veritatix admonere debuit,
cùm nobilissima creatura ad Dei ipsius imaginem fa-
cta, & quæ secundùm Animam, & secundùm corpus,
post Resurrectionem immortalis erat futura, non ut
cætera viventia & secundùm Animam, & secundùm
corpus corruptioni adjudicata, debuerit produci, sed
alia, ac speciali ratione, quàm generentur aliæ Animæ,
ac cæteræ creaturæ ex ipsa materia progenitæ.

Sed his jam omissis, videndum modò ex Physico
discursu, quantoperè à veritate deviet Sennertus,
facto primo hoc fundamento ex alterutra proposi-
39 tione ipsi acceptissima, quod nempe Rationalis Ani-
ma sit immortalis: ex hoc enim unico fundamento
omnia corruere necesse est, quæ ille pro traductione
Animæ Rationalis ex semine in medium affert. Im-
40 mortalitati enim undequaque repugnat, Animam
per semen propagari; repugnat immortalitati, Ani-
mam ad materiæ divisionem dividi, vel quomodo-
cumque per materiam communicari; repugnat im-
mortalitati, Animam Animæ misceri, aut quacumq;
alia ratione uniri. Repugnat immortalitati Animam
aliquomodo perfici, eò quod sit forma incompleta,
& partialis. Repugnat immortalitati, Animam ali-
ter, quam per creationem fieri, quia fieret per gene-
rationem ex semine, sed non potest, ut fatetur ipse-
met Sennert. *Hippomn 4. cap.*10. è te corruptibili in-
corruptibilis generari; neque possibile est, virtutem 41
activam, quæ est in materia, extendere suam actionem
ad producendum immaterialem effectum, D. Thom.
*par.1. cit. q.*118. *art.*2. *in c.* Et in summa ab omni veri-
tate alienissimum est, Animam Rationalem ita ma-
teriæ associari, eidemque materiæ ita hærere, ut ex
ipsa, & cum ipsa suam originem adipiscatur. Quæ-
cumq; ergò de propagatione Animarum cæterorum
viventium Sennertus affert, à conditione Animæ
Rationalis tam longè absunt, ut nulla ex parte illi ap-
plicari possint: unde quemadmodum ipsa Physica
ratiocinatio apertè commonstrat, Animas cætero-
rum viventium tanquam materiæ affixas, eidemque
perpetuò, & indissolubiliter inhærentes, per eandem
materiam, cui affixæ sunt, se propagare, ac multipli-
care, & de uno subjecto alteri se communicare, ut
flamma candelæ accensæ communicatur candelæ ex-
tinctæ, eodem quoque pacto eadem Ratiocinalis
Physica, imò, &, quod maximum est, ipsa Theologica 42
veritas, dilucidè docet, Animam Rationalem mate-
riæ nullo modo addictam, imò in totum ab ea se-
junctam, ac per se subsistentem, non posse per ean-
dem materiam se propagare, ac multiplicare, aut ali-
qua ratione alteri se commiscere, & communicari,
hoc enim tanquam erroneum, ac falsissimum non
admittendum; quinimò tanquam Catholicæ fidei
minùs consonum, imò ab ea in totum alienum ana-
thematizandum sentio. Quomodò enim eadem
ratio esse potest entis materialis, & immaterialis, si
omninò per propriam subsistentiam, & non subsi-
stentiam utrumque distingui necesse est?

Neque est, quòd quisquis sic contra veritatem Ca- 43
tholicam, Hippocr. *l.*1. *de Diat. num.*14. auctoritatem
objiciat, qui pro demente existimat eum, qui Ani-
mam Animæ non misceri dixerit. Nam Hippocrates
lumine fidei orbatus Animam in sanguine reponit,
quod idem est, ac si illam materialem, corruptibilem,
ac mortalem esse affirmes, neque per se subsistentem:
sed contrà, Anima Rationalis est ens per se subsistens, 44
non potest ergò alteri misceri, cum impossibile sit ex
duobus entibus per se, unum enx per se fieri; nam 45
unum, idemque ens haberet duas formas substantia-
les, quod est impossibile, D. Thom. *p.1. q.76. a.3. in c.*
At verò in Hippocratis sententia, quam Sennert. am-
plectitur, Anima est in semine, & per semen à Geni-
toribus traducitur, & quia duplex semen secundùm
ipsum, & secundùm veritatem etiam ad generatio-
nem concurrit masculeum & fœmineum, utrumque
autem est animatum, de necessitate sequitur, Ani-
mam Animæ misceri, quod & admittit Sennert. ra-
tionibus, de quibus apud ipsum, quas omninò inanes
esse suo loco demonstrandum.

Sed ad hanc ipsam opinionem sequitur, quòd Ani-
ma Rationalis sit forma imperfecta, & incompleta,
& idcircò necesse sit, ut perficiatur, illam cum alia
misceri, nempè illam, quæ est in semine viri misceri
cum ea, quæ est in semine Mulieris, ut ex utriusque
unione fiat forma perfecta & completa, constituens
Hominem in suo esse. Sed si Sennerto Anima Ratio-
nalis immortalis est, ens est per se subsistens, & ens 46
completum, ac perfectum, nam si per additionem
perfici potest, non potest esse immortalis, & si est ens 47
perfectum, non eget, ut alteri uniatur, nam perfecto
nihil addi potest, deficeret enim, quod est impossibi-
le. Averr. *lib.1. Cœli, comment* 4. neque ut ens per se 48

subsistens

fubfiftens poteft alteri mifceri, aut uniri, quia præterquam quod, ut dictum eft, ex duobus entibus per fe no.i poteft unum ens per fe fieri, nullum dari poteft mediū, per quod hæc entia uniri poffint, fed quantopere dettahit nobilitati Animæ humanæ, hic Sennertus, dum vult eam ex eo quòd partialis, & incompleta forma fit, uniri alteri, ut perficiatur? certè hoc pacto idem erit Hominis fatum, & Brutorū, Animam mifcibilem, & alterabilem, ut Bruta, fortiri, & fic comparat nos jumentis infipientibus, & nos illis fimiles facit, corruptioni etiam fecundùm Animam addictos.

Neque ullo modo fubterfugere poteft Sennertus, ubi dicat, Animam Rationalem non idcircò dici poffe corruptibilem, quia ex traduce habeatur, cùm diverfum quid fit, Animam ex femine traduci, & illā
49 ex materia generari, quia generari ex materia, eft, Animam ex materia fieri, & produci de non effe ad effe, cùm generatio fit de non effe. Arift. *lib.1. Phyf. text.21.* fed traduci, & propagari ex materia, eft, Animam Generantis communicari per femen, & per ipfum propagari, ita ut ex eo fieri poffit novum Animal fimile Generanti. Sed hoc fubterfugium nihil illi fuf-
50 fragatur, quia etiamfi non idem abfolutè fit, Animam generari, & illam traduci ex femine, tamen traduci ex femine eft aliquo modo generari, quod autem aliquo modo generatur eft corruptibile. Arift. *lib.1. Cæli tex. 31.* & *ibi* Averr. *in cōm.* unde Arift. non fimpliciter dixit, *quod generatur eft corruptibile*, fed addidit, *quod aliqua ratione generatur eft corruptibile*, unde fi Anima Rationalis ex traduce habetur, aliquo modo generatur, & fi cum altera eft mifcibilis, alterabilis, & corruptibilis eft. Sed contra hanc ipfam Sennerti conclufionem objiciebant aliqui, quòd fi Anima ex traduce in femine adeffet, cùm fit forma ipfius Hominis, femen effet Homo. Sed huic argumento (quod ego tanti non fecerim, quanti aliquos fecifle novi) refpondet Sennertus, non poffe femen humanum, etiamfi habeat Animam, dici Hominem ob diverfitatem conftitutionis fui corporis, quia Anima non exercet fuas operationes in femine, prout exercet in corpore perfecto ipfius Hominis, cum femen non fit adhuc
51 organizatum, & Anima non poffit organis deftituta fuas operationes exercere, & idcircò femen, licet fit animatū, Homo dici non poteft: nam in plantis etiā, cæterifq; viventibus idem verificatur, quia neque femen Papaveris, neq; Lactucæ, Papaver, aut Lactuca eft, neq; femen equi, nec Canis, equus, aut Canis eft, cum corpus feminis earū Plantarū, eorumq; Animalium, non fit ita fuis organis inftructum, ut Animæ earum Plantarum, eorumq; Animalium operationes fuas exercere valeant. Huic tamen refponfioni obftare poffet, quòd ad alicujus viventis effentiā fatis effe videtur, fi aliquæ operationes Animæ in eo appareant, neq; effe neceffarium omnes fimul apparere, nam in
52 recenti fœtu non omnes operationes apparent, ut in animali perfecto. Modò certum eft, in femine apparere operationes Animæ, dum Anima illi cōmunicat vitam, & fœcunditatē; itaq; fi Anima aliquam ex fuis operationibus in femine exercet, ut patet, & Anima eft forma dans effe rei, tantundem eft dicere, femen Papaveris aut Lactucæ, & femen equi, aut Canis habet Animā, ac fi dicas femen Papaveris, & Lactucæ eft Papaver, & Lactuca, & femen equi, & Canis, eft Equus, & Canis, non in potentia quidem tantū, ut aliquis interpretari fortè voluerit, fed in actu, nam in actu eft dum operationes exercet ad fe pertinentes.

53 Verum enim verò pro Sennerto ad illud argumentum refpondeti poteft, quòd vivificatio feminis non eft operatio peculiaris alicujus Animæ, fed univerfalis conveniens omnibus Animabus, ita ut denominatio corporis viventis non debeat à vivificatione defumi, fed ab operationibus huic Animæ propriis, nempè quæ ab ea emanare debent prout eft talis Anima per traducem à Genitore, putà Papavere, Lactuca, Equo, Cane, femini communicata; quamvis ergò femen Papaveris, & Lactucæ, & femen Equi, & Canis habeant Animam, non poffunt dici Papaver, Lactuca, Equus, Canis actu, quia Anima adhuc non exercet in femine operationes, quales Natura Papaveris, Lactucæ, Equi, Canis requirit, fed eas tantùm quæ illi competunt, ut formæ univerfali, qualis eft vivificatio, & fœcundatio, unde nullæ ex aliis operationibus in feminibus apparent, quæ in jam productis animalibus, quatenus fingulæ diverfificantur in unoquoque fecundùm proprietates fuæ fpeciei convenientes, & in fumma non adaptari poffent femini animalium, quæ ipfis animalibus adaptantur, habent enim femina naturam particularem femini, ut femini convenientem, hoc eft vitam, & fœcunditatem, & nihil ultrà.

Sed quamquam hæc tueri poffint Sennerti opinionem in eo, quod refpicit animas materiales, & corruptibiles, nequaquam eam tueri poffunt in eo, quod refpicit Animam Rationalem, quia cùm hæc de foris adveniat, & fit immortalis, non poteft traduci e om femine à Parentibus, quod fi fecùs effet, & femen haberet Animam Rationalem, femper effet verum dicere, femen Hominis eft Homo: non enim idem poteft effe de Anima Equi, & Anima Hominis, in femine Equi, & femine Hominis exiftente, quia in femine equi poteft effe Anima, quæ ut univerfalis forma Animalium perfectorum communicet femini vitam, & fœcunditatem abfque eo, quòd poffit dici, illud femen effe Equum, quia non magis convenit femini equino vita, & fœcunditas, quàm conveniat femini Canino, Bovino, Suillo, & reliquis, cum ea operatio fit communis omnibus viventium Animabus, ut dictum eft. At verò Anima exiftens in femine Hominis, ex ipfius Sennerti affertione, eft Anima Rationalis, quæ diverfificat illud ab omnibus aliis feminibus, & cùm fit forma hominis, femen illā dotatum, 54
erit Homo, fed femen equi etiam dotatum Anima equi, non eft equus, quia illa Anima informat femen ut materiam quandam ab equo decifam, neq; poteft dici forma equi quemadmodum Anima Rationalis eft forma Hominis: fed quomodo falvabit Sennertus, femen traducere fecum Animam à Genitore, cùm cogatur (nec pudeat illū afferere) Animam refidentem in femine Viri effe formam partialem, & incompletā, perfici autem, & totalem formam fieri per unionem cum Anima exiftente in femine Mulieris? certè inferiorem facit Hominis conditionem, quàm Plantarum, aut quorumcunque vegetabilium, quæ femina generant animata, & perfecta in fuo genere, & non indiga, ut ab alia Anima perficiantur. Neque valeret dicere, quòd non ideò Anima Rationalis in femine alterutrius ex Genitoribus exiftens dicatur imperfecta, quia verè imperfecta fit, fed quia uniendo fe Animæ exiftenti in femine alterutrius magis perficiatur: Nam hoc modo forma fubftantialis fufcipe- 55
ret magis, & minùs; contrà Ariftot. *lib.8 Metaphyf. text.10.* & D.Th. *par.1. quæft.76. art.4. ad 4.* præterquam quod fequeretur, Deum creare Animam nobiliffimam diminutam, & imperfectam; nam quandocunque hæc Anima ex traduce habeatur, neceffariò fequitur (quod & admittit Sennertus) ipfam effe dimidiatam, & partialem formam, cùm ea non ex 56
femine Viri tantùm ex una, fed ex femine quoque Mulieris ex altera traducatur: Sed profectò, licet Sennertus ex induftria diffimulet, & Animæ Rationalis immor-

immortalitatem negare non audeat, tamen sub ea opinione traductionis Animæ per semen, latet Anguis, ita ut qui ejus dicta intus, & in ente perscrutari, & ad trutinam revocare voluerit, non obscurè videbit, illum, etiamsi verbis contrarium profiteatur, de Rationalis Animæ immortalitate intrinsecè nullo modo benè sentire. Et quanam ratione de immortalitate Animæ benè sentire potest, qui eam cum seminis materia ita unitam, & hærentem facit, ut velit
57 nolit, firmare cogatur, ipsam cum semine perire, & in auras evanescere quandocunque ipsum semen à Generante decisum irritum evadit, neq; ut à Natura constitutum est, concipitur? nam si interroges Sennertum dicens, si Anima cum semine à Genitore traducitur, quid fiat Animæ illi in semine Viri, aut Mulieris existenti, eum per somnii ludibria, aut alio quocumque modo eorum alteruter semen excernit? nescit Sennertus se ab hac interrogatione extricare: undè, licet profiteatur nolle se Theologiæ auctoritate, eum de his disputat, contendere, sed Physico tantùm discursu suas assertiones roborare, confugit
58 tamen ad Benedictionem divinam dicens, *Benedictionem illam divinam, & dona illa gratiæ, quæ semini, & Animæ utriusq; Parentis in conceptione conjunctæ liberrima voluntate, & ordinatione Deus concessit, nullo modo semini alterutrius Parentis seorsim existenti, nec eo modo, qui ad generationem necessarius est, effuso, tribuenda esse.* Sed dato uno absurdo, necesse est, plura inde consequi. Si ex benedictione divina tam homini, quàm cæteris viventibus impertita factum est, secundùm ipsum, ut semen humanum ad instar seminum quorumlibet cæterorum viventium Animam à Progenitoribus secum trahat, ut Anima Progenitorum hoc modo propagata, & multiplicata speciem humanam per productionem novorum hominum servandam curet, hæc benedictio respiciet primò fœcunditatem seminis, quàm ipsius cōceptionem, vel Hominis productionem per semen, faciendam, nam concipi non poterat semen, nisi fuisset fœ-
59 cundum; at neque potest esse fœcundum, nisi vivat, neque vivere, nisi habeat Animam; ergò semen, antequam concipiatur, vivit, quia est fœcundū, & si vivit, habet Animam. Adde: fœcunditas seminis vel est proprietas à Natura, vel non; si est à Natura, semper erit fœcundum, & semper vivet, & habebit Animam, quia proprium semper inest, & nunquam separatur
60 ab eo, cujus est proprium, D. Th. 1. 1. *quæst. 72. art. 8.* nam id, quod secundùm se convenit alicui, est inse-
61 parabile ab ipso, idem D. Th. *ibid. quæst. 75. art. 6. in c.* si autem non sit à Natura, quando semen habebit Animam, erit per accidens, & poterit eam habere, & non habere; quod præter omnem rationem est, quia de Natura seminis est, & ita ab ipsa est destinatum, ut fœcunditate possit ex se aliud generare simile generanti ad specierum conservationem: semen ergò semper habebit Animam, & quandocunque irritum evadit per pollutionem, aut per inanem conceptionem, aut quomodolibet, de Anima ejus seminis tenebitur Sennertus rationem reddere, qui nullo modo se benedictione illa divina tueri potest, neque ulla ratione subterfugere, quin coactus fateatur, Animam in eo semine residentem, quod irritum fit, in auras evanescere, & corrumpi, quod tantò majorem veritatem habebit, quantò verius credit ille, Animam in alterutro semine existentem esse partialem, ac diminutam formam, & Animam potius monstrificam, quàm veram Animam Rationalem, unde in multò pejora absurda se præcipitem dare cogitur.

Præterea, si benedictio illa divina in tantùm efficax esse debuit, in quantum semina eo modo, qui ad generationem requiritur, simul conjunguntur, conditionalem eam esse oportuit, non absolutam, contrà quàm in textu sacræ paginæ appareat, in quo cunctis viventibus atque Homini specialiter, eam æqualiter fuisse impertitam enarratur. Quòd si sit conditionalis, restringitur ad effectum conceptionis ab ipsis seminibus simul concurrentibus secuturum; atque hoc modo vel semina tunc recipere Animam per benedictionem divinam firmandum, cum concipiuntur, & in ipso actu conceptionis, vel eam recipere in actu decisionis à Progenitorum corporibus; utrum autem dicas, repugnat, quòd Anima ex traduce habeatur; nam quomodocunque eam semina recipiant, vi benedictionis divinæ erit, non vi Animæ Progenitorum; quia semina per se sunt indifferentia ad conceptionem, & ad simplicem effusionem ex corpore seminantis, & tam fœcundum semen est, quod simpliciter ejicitur, quàm quod ejicitur ut concipiatur: cùm ergo semina Animam ex Sennerto non recipiant, nisi concipiantur, quia tunc benedictione illa divina ad illam recipiendam apta redduntur, non poterit Anima Rationalis ex traduce cum semine ex sua natura haberi.

Denique per benedictionem illam divinam vel semina sunt animata ante conceptionem, vel animantur in ipsa conceptione: si ante conceptionem, ergo ad illud redire cogimur, quod seminis effusione frustratoria existente, sit etiam frustratoria divina benedictio, cùm semen illud ad generationē, accretionem, & multiplicationem creaturarum frustrà sit effectum. Quod si dicamus, semina in ipsa conceptione recipere Animam vi benedictionis divinæ, non habebitur Anima ex traduce, sed potiùs ab extra adveniet per divinam illam benedictionem, & habemus intentum, hoc enim illud est, quod volumus, Animam scilicet Rationalem ex traduce non haberi: sed ab extra advenire, & à Deo Optimo Maximo momento creatam infundi.

Ulteriùs, cùm pateat quandoque ex unico concu- 62
bitu fieri multiplicem conceptum, quando nimirum semen in plures partes finditur, quod experientia quotidiana constat, & docet etiam cum Hippocr. *in lib. de Nat. Puer. n. 44. & lib. 1. de Diæt. n. 25. & alibi,* universa Medicorum Schola, edocendum est in Sennerti sententia, quomodo ex eo semine, quod unica Anima secundùm ipsum dotabatur, duo individua produci possint, quorum utrumque suam Animam habeat. Scio, Sennertum responsurum, quòd Anima illa residens in semine ad divisionem ipsius seminis sit in duas divisa, quod ille non putat absurdum, nam credit idem evenire posse de Anima Rationali, non obstante quòd sit immaterialis, & immortalis, quod evenit de Animabus cæterorum viventium materialibus, & mortalibus; sed eo ipso quod Anima est 63
immaterialis, neque per se, neque per accidens patitur ad ipsius materiæ divisionem dividi. D. Thom. *p. 1. quæst. 76 art. 8. in c.* quia à materia est separabilis, & composito corrupto, per se subsistit absque materia, & ad materiæ divisionem illam abire à subjecto oportet, unde succedit compositi corruptio, separata forma à materia, Averr. *lib. 4. Phys. comm. 17. & lib. 4. Cæli. comm. 23.* Hinc ergò deducendum, 64
quòd, stante Animæ immortalitate, oporteat in ea seminis divisione, illam à semine avolare, & semen corrumpi, non secùs ac Animalis cadaver Anima denudatum, nunquam igitur possibile esset in Sennerti sententia ex semine Genitorum in plures partes diviso plures nasci posse fœtus humanos, quod contra experientiam est.

Verùm

Verùm ad ſuas aſſertiones roborandas Sennertus
pluribus utitur argumentis, quorum nonnullis,
imo eorum pluribus, nè omnibus dicam, ex prædi-
ctis ſatisfieri poteſt: nam quocunque ſe vertat, dum
confundit Animas materiales, & immateriales, cor-
ruptibiles, & incorruptibiles; pugnantia, & erro-
nea, & nullo modo utriſque indifferenter adaptabi-
lia afferet. Pro nunc autem unico argumento, quod
ille plurimi facit, ſatisfaciendum, firmans, non præ-
judicare Animæ Rationali, quòd ex traduce habea-
tur; argumentatur ergo hoc modo: *Anima Ratio-
nalis non eſt eſſentia per ſe completa, ut Angelus, ſed eſt
pars altera Hominis, quæ corpus informat; unde ſicut
ſocietas illa corporis nihil ejus nobilitati, & immorta-
litati derogat, ita nec ejus propagatio cum ſemine præ-*
65 *judicare illi poteſt*; ſed primò negatur, Animam Ra-
tionalem eſſe eſſentiam incompletam, cùm ſit ens
per ſe ſubſiſtens, D. Thom. *par. 1. quæſt. 75. art. 2. in c.*
& in tantum dicitur pars Hominis, in quantum eſt
forma corporis humani, quod componitur ex ma-
teria, & forma: unde corpori aſſociata conſtituit
Hominem: at verò à corpore ſeparata, eſt totum
quid per ſe, à corpore, & materia independens.
Quòd ſi ex traduce cum ſemine haberetur, nun-
quam eſſet ens per ſe ſubſiſtens, nec à materia ſepa-
rabile, quod incorruptibilitati, & immortalitati A-
nimæ Rationalis eſt contrarium. Neque eſt par
ratio Animæ cum ſemine traductæ, & ipſi ſemini
inhærentis, & Animæ corpus humanum informan-
66 tis; quia Anima cùm ſemine traducta, non eſt ab
ipſo ſeparabilis, & abſque ſemine ſaltem ante Ho-
minis interitum nullo modo exiſtit, ſed Anima cor-
pus humanum informans, eſt forma ipſius corpo-
ris ab ipſo corpore ſeparabilis, & in ipſa conceptio-
ne Hominis, quia de foris advenit, & eſt à corpore
independens (licet eodem momento cum ipſo cor-
pore creetur; & infundatur abſque eo quod ſola
exiſtat ante conceptionem) & poſt Hominis interi-
tum, quia poſt mortem Hominis vivit, & immor-
67 talis eſt, ut non diffitetur etiam ipſe Sennertus. Qui
tamen videns oppoſitionis vim in eo argumento,
quod ſi Anima eſſet ex traduce, & cum ſemine
propagaretur, de neceſſitate eſſet mortalis, neque
valens hunc nodum ſolvere, confugit ad Dei volun-
tatem tanquam ad Aſylum, quod indignum hujus-
modi Philoſopho eſt, qui profitetur ſe Phyſicis tan-
tùm rationibus, non Theologicis contendere, in-
quit ergò: *Modus generationis nihil facit ad eſſen-
tiæ corruptibilitatem, vel incorruptibilitatem, ſed ea
ſimpliciter à voluntate Creatoris Dei dependet, qui
omnia, cùm non exiſterent, ex nihilo fecit, ac nè in ni-
hilum relabantur, ſuâ potentiâ, quandiu, & quomodò
placet, conſervat, ſine quâ voluntate divina, & pecu-
liari erga Homines gratia ſi fuiſſent forma humana,
non minùs periture erant, quàm Brutorum.* Sed vide
quorſum evadat hujus Doctoris pervicacia, dum
enim ſententiam ſuam de traductione Animæ Ra-
tionalis per ſemen tueri ſatagit, voluntatem divi-
nam ſuæ hæreſi accommodare nititur, dicitque
Deum, etiamſi Anima Rationalis immortalis fu-
tura eſſet, voluiſſe, ut per ſemen propagaretur: At
contra dicimus nos, Deum, quia Anima Rationalis
à ſe creata erat immortalis, noluiſſe, ut per ſemen
ad inſtar Animarum mortalium propagaretur, et-
enim hæ ut generabiles, & corruptibiles Naturæ
muneri commiſſæ ſunt, ut ex ejus virtute cum ſe-
mine, & per ſemen traducerentur, & propagaren-
tur; illam ut ingenerabilem, & incorruptibilem
ſuæ potentiæ creandam reſervavit; quod ſatis ſu-
perque patet ex prima utrarumque Animarum pro-
creatione, ut aliàs dictum eſt: cæteras enim ex ma-
teria produci ſimul cum corporibus voluit, Ratio-
nalem verò ipſe immediate creavit inſpirans in Ho-
minis faciem ſpiraculum vitæ, unde factus eſt in A-
nimam viventem. Quemadmodum ergo nullam
communionem cum materia habuiſſe Animam A-
dæ in principio à Deo creatam conſtat, ſic neque
eæ, quæ poſt abſolutam Mundi creationem ſunt
creatæ, & quæ in dies creantur, aut in poſterum cre-
andæ ſunt, ullam cum materia communionem ha-
bere debent, neque ex ſemine, aut cum ſemine tra-
duci. An non igitur magis ex dignitate, & magis
rationabile eſt, nobiliſſimam creaturam ad imagi-
nem, & ſimilitudinem Dei reſpectu Animæ tantùm
factam, noſtro, quàm Sennerti modo ſuam ſpeciem
propagare, ac conſervare debere per ipſius Animæ
immortalis infuſionem ab ipſo Deo immediatè cre-
andæ, non autem per traducem ex materiá, ut Bru-
tis ſuas ſpecies conſervandas juſſit? Quomodo enim
Anima, ſecundùm quam tantùm ad Dei imaginem 68
factus eſt Homo, D. Thom. *p. 1. q. 3. a. 1. ad 2.* ad Dei
imaginem factam fuiſſe dici poteſt, ſi ex materia, &
cum materia, & ab ipſa materia coinquinata à Pa-
rentibus traducitur? Reddat igitur cauſam Senner-
tus, cur maluerit Deus ſpeciem humanam ſuo,
quàm noſtro modo conſervari, nam quòd ſic vo-
luerit, & non aliàs, gratis affirmatur, nos autem pro-
pter commemoratam cauſam ex dignitate, & no-
bilitate Animæ Rationalis deſumptam, altam et-
iam annectendam habemus, quæ ſequens eſt.

Dictum fuit ſuperiùs, Animas cæterorum Ani- 69
malium etiam perfectorum, inquam, in ſemine
Genitorum reſidere, & cum ipſo ſemine traduci,
eſſe tamen formas partiales, & incompletas in al-
terutro ſemine, cùm ad generationem & maris,
& fœminæ ſemen requiratur, quod de formis ma-
terialibus dictum non eſt abſurdum, ſed veritati
omninò conſonum: quoniam autem non ſemper
ex conjunctione maris, & fœminæ ſequitur con-
ceptio, unde ſemina irrita fiunt, & Animæ in ſimi-
libus reſidentes in nihilum abeunt, id quidem nulli
curæ, ut ſic dicam, Deo Opt. Maximo fuit, cui ta-
men alia ex parte ſummæ curæ fuit, ne Anima hu-
mana ab ipſomet Opifice ad ſui imaginem creata,
quandocunque ſemen humanum irritum foret,
corrumperetur, & in nihilum abiret, cùm illam
immortalitate donaſſet; quod quidem de neceſſi-
tate ſecuturum erat, ubi Anima humana in ſemine
ut brutina reſideret, & cum ſemine à Progenitori-
bus traduceretur. Oportuit ergò, imo voluit,
Animam humanam ſeorſim creare, & infundere
momento in ipſa ſemina jam in utero muliebri
concepta.

Verum enim verò tametſi quæ allata ſunt ſatis
ſuperque convincere ipſum Sennertum poſſint,
non deſunt alia quamplura, quibus ille cedere
omninò cogitur. Opponebant autem nonulli 70
DD. quòd, cùm conceptus non ex unico ſemine
maris fiat, ſed ex eo ſemini muliebri unito, ut aliàs
dictum eſt, Sennerto quoque conſentiente, quan-
docunque conceptus ſuccedat, ex duplici Anima
illum compaginari neceſſe erit, unumquodque
enim ſemen tam virile, quàm muliebre traducit
Animam peculiarem à proprio Genitore: Hanc 1
difficultatem diluiſſe ſe putat Sennertus dicendo,
*quòd ſicut Anima non ſolùm eſt tota in toto ſed tota
in qualibet parte, puta in Cerebro in Corde, in Oculo,
in Aure, nec tamen inde ſequitur ex multis Animabus
unam componi, ſed ſemper hoc manet verum, unam
tantùm eſſe Animam, quæ informat totum, & omnes,*

ac singulas partes; sic licet dicatur, semen tam maris, quàm fœminæ animatum esse, non sequitur, ergò Anima ex duabus animabus componitur. Sed hæc responsio videtur omninò Philosopho indigna, quia non est idem dicere, quemadmodum Anima est tota in qualibet parte corporis, puta in Cerebro, in Corde, in Oculo, in Aure, nec tamen componitur ex pluribus Animabus, ita licet Anima sit tota in duobus seminibus maris, & fœminæ, quando ex iis fit conceptus, non componitur ex duabus Animabus; non est idem, inquam, quia Cerebrum, Cor, Oculus, Auris sunt partes unius, ejusdemq; corporis, unius ejusdemque subjecti, unius ejusdemque Animalis, nec separatæ ab ipso Animali existunt, sed semen maris, & semen fœminæ sunt duo corpora, & duo subjecta ab invicem disjuncta, habentia unũquodq; suam propriam Animam, cùm deciduntur à corpore generantium, ut ipse asserit, unde ut fiat unus Homo, necesse est corpus compaginari ex his duobus seminibus habentibus duas Animas. At Anima informans corpus Hominis recipitur in unico subjecto, ac toto, & partibus ejusdem se communicat, Anima verò quæ seorsim existit in alterutro semine, recipitur in alio subjecto, & unaquæque per se constituit unum ens per se, ita ut duo semina humana (supposita ea falsitate, quòd per ea Anima Rationalis traducatur ex Genitoribus) habeant duas Animas realiter ab invicem distinctas, unumquodque suam; itaque tantundem est dicere, conceptus humanus fit ex duobus seminibus traducentibus Animam Rationalem unoquoque ex seâ propriis genitoribus, ac si dicatur, conceptus humanus fit ex duabus Animabus seminibus inhærentibus, vel ex duo-
72 bus hominibus simul junctis; nam Anima Rationalis ex ipsius assertione est immortalis, & est ens per se subsistens, ita ut aut quod in Viri, aut quod in mulieris semine residat, utrohique constituat unũ ens per se subsistens: vel ergò quando fit conceptus unam Animam alterutrius perire necesse est, quia ex duabus fit una tantùm, vel fieri unum ens per se ex duobus entibus per se, & fieri hominem ex duabus Animabus dotatum hoc modo duabus formis substantialibus, ac totalibus, quod est impossibile, ut jam superiùs probatum est. Nec quicquam de difficultate demit Sennertus dicendo, quòd Anima existens in alterutro semine sit forma tantùm partialis, & incompleta, imò majorem in modum se implicat, & in multò graviores errores, & falsas, ac delictas propositiones labitur, facit enim Animam Rationalem, quæ immortalis, & immaterialis est, ut toties est dictum, materialem & corruptibilem, ut quæ additione alterius perfici sit apta; quod quàm erroneum, ac impium sit asserere, sanæ mentis homines facilè dijudicabunt.

Cæterùm, tametsi nolim cum Sennerto Theologica veritate contendere, non desistam tamen unica Theologica instantia ejus detestandam, ac hæreticam opinionem de traductione Animæ Rationalis
73 convincere. Dico ergò, si verum est, Animam Rationalem ex traduce haberi, sequitur de necessitate, Christum Dominum non fuisse verum, ac perfectum Hominem, contra id, quod à Catholica doctrina docemur, quia cùm in Christi Domini conceptione defuerit virile semen, nec non etiam muliebre, si plurimis Theologis fidem habemus negantibus cum Aristotele, mulierem conferre semen necessarium ad generationem (quorum tamen opinionem universus Medicorum consensus, sensu ipso duce, non esse Naturæ conformem ostendit) non potuit ejus Anima ex traduce haberi. Ergò si cæteri Homines Animam ex traduce recipiunt per semen Genitorum, Christus Dominus non fuisset verus Homo. Sed contra Christus Dominus fuit verus, 74
ac perfectissimus Homo, nihil à cæteris hominibus differens in quantum Homo, verumque ac terrenum corpus, verumq; humanam carnem, ac veram Animam Rationalem assumpsit, ut Theologi docent, D. Thom. *part. 3. summ. quæst. 5. art. 1. & seqq.* neque debuit Animam per semen ex traduce recipere, quia neque alij homines Animam ex Parentum semine recipiunt, sed debuit ejus Anima, cum Homo factus est, creari in ipso momento conceptionis, & infundi, ut creari & infundi constat omnes alias Rationales Animas, contra id, quod pessimè sibi *Sennertus* persuadet. Nec quicquam faceret pro tutela illius sententiæ, si diceremus, Animam Christi Domini traductam fuisse ex purissimo semine illibatæ Virginis Mariæ, nam nec sic quidem fuisset verus, ac perfectus, sed dimidiatus Homo, ac mancus, quia cùm in ejus sententia Anima existens in semine Alterutrius ex parentibus sit forma partialis, incompleta, & imperfecta, & idcircò insufficiens ad constituendum Hominem, nisi conjungatur, & uniatur semini alterius, & ex ea unione evadat forma totalis, & completa, deficiente Anima, quam secum traducere debuit semen viri ad conceptionem Christi Domini non concurrens, Christus inde natus, imperfectus, & dimidiatus Homo fuisset, imò Hominum omnium Homo imperfectissimus, quia defecisset ab illa perfectione, quam cæteri homines habent à semine virili, quæ major eâ absque dubio est, quam habent à semine muliebri, imò non habuisset veram Hominis Animam, sed falsam, ac monstrificam, qualem vult *Sennertus* esse Animam illam partialem alterutrius seminis. Sed hæc 75
falsissima, & impia sunt, cùm Christus Dominus non solùm fuerit verus, ac perfectus Homo; Sed Homo Hominum omnium perfectissimus. Neque meliora afferret quisquam pro Sennerto, dicendo, quòd potuerit Spiritus sanctus supplere defectum seminis virilis, infundendo Animam, quam ex virili semine recipere debebat, quia neque sic fuisset verus Homo; nam aut hæc Anima fuisset de propria substantia, & sic non erat ejusdem rationis cum Anima humana, aut eam de novo creasset, & insinuasset purissimo semini, aut sanguini Matris Virginis, & tunc præterquam quod non fuisset ejusdem rationis cum Anima humana, quia non fuisset à Genitore per semen traducta, ut Animæ humanæ omnes ex ejus sententia sunt, vel creasset Animam perfectam, & habentem rationem perfectissimæ formæ ex se, aut creasset illam dimidiatam, & incompletam, qualem vult Sennertus ex traduce per semen virile haberi, & neutrum dici potest, cùm quomodocunque velit, mille majora absurda consequi necesse fuerit, & in summa nunquam ejus Anima fuisset ejusdem rationis cum aliis Animabus humanis; sed jam his deliramentis omissis, ad alia. [D. Hieronymus negat Animæ Rationalis propagationem per traducem contra Tertullianum *in apol. 2. adversus Ruffin.* Tertullianum tamen multi secuti sunt, tam Medici quam Theologi. Inter recentiores eminet Thummius *Professor Tubingensis* antagonistam nactus Wagnereccium *Profess. Dillinganum.* Sennerto insuper opponit se Freitagius *tr. de form. Origine.* & Joannes Reisoldus *peculiari tractatu.* Idem exequitur Jo. Galegus de la Serna *singulari invectivâ Bruxell. editâ.*]

SUM-

SUMMARIUM.

Animam Rationalem de novo creari, & infundi.

QUÆSTIO IV.

ABysſus Abyſſum Invocat. Daniel Sennertus
perversam, ac hæreticam opinionem suam
tueri dum insudat, in multò pejores labitur errores.
Existimabam profectò, quod, rejecta falsa illa opinione de traductione Animæ Rationalis per semen,
demonstrando quantoperè ejus immortalitati adversetur, nullus fuisset relictus dubitationi locus,
quin coacti firmemus, Rationalem Animam de novo à Deo creari, & infundi; nam rejecta illius traductione per semen, nulla alia ratio, nulla alia via reliqua esse videbatur, qua Anima possit humano corpori uniri, ut inde constituatur Homo; ille tamen
ab erronea, ac prava sua opinione ne latum quidem
unguem recedens, altera non minùs erronea, & hæretica conclusione priorem tueri conatur asserens,
*Deum, postquam in principio cuncta creasset, requievisse ab omni opere, quod patrarat, & à creatione ita
cessasse, ut nihil de novo ampliùs creaverit, nisi ex mi-*
76 *raculo.* Hoc autem certum est, cùm ipsa creatio Animarum sit opus excedens omni ex parte Naturæ
potentiam, nec Animarum solùm, sed quarumcunque rerum, quæ ex nihilo fiunt, ille autem suam assertionem ita intelligit, quòd post universalem rerum creationem Deus nihil extra ordinem Naturæ
datum de novo creet: quem ordinem servari etiam vult in Hominis, seu potiùs in Animæ Rationalis productione, ut servatur indesinenter in productione quarumcunque Animarum reliquorum viventium: ex qua assertione infert, non oportere Animam Rationalem de novo creari, cùm ejus propagatio, & multiplicatio habeatur ex traductione
ipsius per semen Progenitorum secundùm ordinem
Naturæ à Deo assignatum in propagatione & multiplicatione cæterorum viventium. Sed hæc opinio
non minùs, quàm superior falsa hæreticam pravitatem redolet, cùm ex Theologica veritate habeamus,
Animas Rationales de novo in dies creari, D. Thō.
part. 1 summ. quæst. 118 art. 2. & seqq. quasi Deus op- 77
timus maximus omni cura Rationalis Animæ ad sui
imaginem factæ sese expoliaverit, & Naturæ non
secùs ac aliarum Animarum omnium negotium illius commiserit. Sed non potuit, ac debuit Natura,
quæ causa secundaria est, & primæ causæ subjecta, in
productione Animæ Rationalis, quæ immortalis, &
incorruptibilis est, quicquam operari, cùm ejus cu- 78
ræ, & potentiæ ea tantùm commissa sint, quæ generabilia, & corruptibilia existunt, sed Anima humana
corruptibilis non est, ut non diffitetur Sennertus,
ergò neque generabilis. At si productio Animæ humanæ, Naturæ dicatur commissa, & corruptibilis &
generabilis erit, quod absit, ut in mentem veniat,
quia cùm ex nulla materia fieri possit, remanet, ut 79
ex nihilo fiat, & non generetur, sed ab ipso tantùm
Deo immediatè creetur. D. T. *p. 1 q. 90. art* 2. ita ut
omninò falsum, & hæreticum sit asserere, Deum nihil de novo creare, imò à perenni creatione Anima- 80
rum Rationalium nunquam cessavit, neq; unquam
cessaturus est, nisi quandocumq; ei libuerit, unde
eorum quoq; opinio tanquam erronea damnanda
est, qui licet non admitterent traductionem Animæ
Rationalis per semen, voluerunt tamen omnes Ani- 81
mas Rationales uno eodemq; tempore simul creatas esse, ut docet idem D. Thom. *ibid. quæst.* 118. *art.*
2. Crediderim autem, hanc opinionem negantem
novam Animarum Rationalium creationem non
traxisse suam originem à priore illa de traductione
per semen, sed potiùs è contra priorem illam habuisse originem à posteriori; cùm enim ille firmissimis
quidem rationibus probasset Animam Rationalem
in ipso primo conceptionis momento præsentem
esse, adduci minimè potuit, ut sibi persuaderet, aliter
Animam Rationalem, quàm irrationalem produci,
& cum hæc ex traduce habeatur, ut plenissimè probatum in superioribus est, illam quoque ex traduce,
non verò per creationem fieri, ac præsentem esse in
primo conceptionis momento voluit.

Porrò ad excludendam novam Animarum Rationalium creationem non omisit aliqua argumenta in medium afferre, ac dicebat primò, quòd ubi à
Deo creata de foris adveniret, non esset Homo, qui
generaret Hominem, & corrueret illud Philosophis
persuasissimum, omne generans generare sibi simi-
le: *Cùm enim*, inquit, *Deus quodvis in genere suo fece-* 82
*rit perfectissimum, ac maximè Hominem, certè hic
perfectus dici non posset, nisi haberet potestatem generandi sibi similem: at Homo Hominem generat, & quidem totus totum, quod asseverari non posset, ubi suæ soboli Animam non communicaret.* Hæc ille. Non modò autem perfectus homo dici non posset, ubi non
generaret sibi similem, sed & omnium animalium
imperfectissimum, quia, ut dicebat Cæsalpin. *lib.* 1.
quæst. Perip. 1. *Quod sibi simile gignere nequit imperfectius esse, quàm illud, quod potest, existimandum est.*

Huic argumento facilem responsionem habemus dicendo, non eandem esse rationem generantis, quando formam habet materialem, & corruptibilem, & generantis quando formam habet immaterialem, & incorruptibilem: nam generans habens
formam materialem, communicat generato per semen Animam propriam, quæ ad materiæ divisionē
est divisibilis, & alteri per semen communicabilis,
& sic secundùm ordinem Naturæ datum generat si-
bi simile & quoad materiam, & quoad formam. At 83
verò generans habens formam immaterialem, quæ
est indivisibilis, non potest illam communicare suæ

soboli per semen, quia nequaquam semini est affixa,
& nihil commune habet cum materia, sed tamen
communicat soboli quicquid à forma materiali
provenire potest, & cum materia hærere; unde
communicat ipsam materiam cum proxima dispo-
sitione ad recipiendam formam, quæ cùm sit im-
materialis, non potest ullo modo à generante per se-
men communicari, nam oporteret talem Animam
aliquo modo in ipso generante inesse, quod nequa-
84 quam possibile est: & tamen licet Homo non com-
municet suæ soboli Animam, communicat mate-
riam proximè dispositam ad recipiendam Animam
Rationalem, D. Thom. *p.1. cit. q.* 118. *art.2. ad* 4. atq;
hac ratione cætera viventia secundùm Naturæ or-
dinem generant sibi simile communicando quidem
soboli materiam, & formam, Homo verò generat
simile communicando soboli materiam dispositam
ad recipiendam formam; quanam autem ratione,
& à quo disponatur semen humanum ad recipien-
dam Animam Rationalem, deinceps monstrabo.
Falsum ergo est, quòd sit necessarium ad hoc, ut Ho-
mo dicatur generare sibi simile, quòd totus generet
totum, nempè quòd constans ex Anima, & corpore,
generet & Anima & corpore constantem homi-
nem, cùm diversa sit omninò ratio, qua dicatur Ho-
mo generare sibi simile, ab aliis animantibus, nam
in Homine sufficit, ut generando præstet materiam,
ut dictum est, dispositam ad recipiendam Animam
Rationalem, quæ est propria illius forma. in cæteris
verò viventibus necesse est, ut generans, materiam
& formam communicet, aliter non generaret sibi
simile. & in summa cùm Homo generet corpus hu-
manum figura humana dotatum, tantoperè ab
aliorum Animalium figura in tot tantisque rebus
differens, etiamsi Animam de se soboli non com-
municet, satis superque est ad hoc, ut possit dici ge-
nerari secundùm Naturæ ordinem, ut cætera quæ-
cunque Animalia, sibi simile.

Addit præterea Sennertus, quòd si Anima de no-
vo creatur, Homo, ut dictum est, non præstabit Ani-
mam cum seminali materia, & sic frustratoria erit
benedictio illa divina in principio ejus creationis
emanata illis verbis, *Crescite, & multiplicamini*,
quia ex se non posset, absque eo quod communicet
Animam, crescere, & multiplicari; unde benedi-
ctio illa tantoperè cæteris viventibus proficua, Ho-
mini nullo modo extitisset proficua, cùm tantum
partem magis abjectam ipsius Hominis generare
85 posset. Respondeo tamen, Deum optimum maxi-
mum impertitum fuisse benedictionem illam cun-
ctis viventibus, ut quælibet suo modo crescerent,
& multiplicarentur. Plantis nimirum per semina,
per surculos, per stolones, per folia; oviparis per
ova, perfectis Animalibus per genitale semen, &
sic de cæteris; quæ voluit habere, traducere, &
conservare Animas in materia, unde viverent, &
propagarentur. Hominem autem voluit quidem
crescere, & multiplicari per genitale semen quoad
corpus habens dispositionem proximam ad recipi-
endam Animam Rationalem, quoad hanc enim sibi
omnem curam reservari oportuit, quia cùm futura
esset immortalis, non poterat in via Naturæ ab ullo
agente produci; sed erat ab ipso summo Opifice
creanda, & in semina infundenda. Non ergò irrita
est benedictio illa divina quoad Hominem, sed mul-
tò magis efficax quoad illum, quàm quoad cætera
quæcunque viventia, cùm ipsemet summus Opifex
immediatè, sua potentia concurrat ad speciei hu-
manæ conservationem indesinenter creando novas
animas in nova corpora infundendas, unde per no-
va individua Humana species propagetur, ac per-
petuò conservetur.

Denique Animam Rationalem nonnisi per crea- 86
tionem produci debere satis patet, quia quod est
immortale non est generabile, nam quod est gene-
rabile, ut dictum est, corruptibile simul est, Anima
autem Rationalis est immortalis, vel ipso Sennerto
Assertore, ergò non est generabilis, & id, quod fit, & 87
non generatur, per solam creationem fieri necesse
est; sed Anima fit, & non generatur, ergo Animam
fieri per solam creationem est possibile; ac præte-
reà, res simplex, & per se subsistens non potest fieri 88
nisi per creationem, D. Thom. *part 1. quæst.* 118. *art.*
1. *in corp.* sed Anima Rationalis res simplex est, ac
per se subsistens, ergò non potest nisi per creatio-
nem fieri; at creatio soli Deo tribui potest, ipsique 89
soli convenit, D. Tom. *ubi suprà quæst.* 45. *art.* 5. *&*
alibi, ergò Anima Rationalis ab ipso tantùm Deo
immediatè fit, & creatur; præsupposito autem crea-
tionis effectu, probatur illum Soli Deo tribuen-
dum: nam effectus excedens potentiam causæ se- 90
cundæ, referendus est ad primam, quia excessus pa-
lam ostendit ipsis causæ insufficientiam, ergò effe-
ctus referendus est ad causam sufficientem, sed cau-
sa prima est magis sufficiens, quàm secunda, ergò ef- 91
fectus excedens potentiam secundæ, referendus est
ad primam; sed creatio est effectus excedens po- 92
tentiam causæ secundæ, nempè ipsius Naturæ, quia 93
Natura ex nihilo non potest facere aliquid; Natura 94
namque generat, *& quod non est, non generatur, non*
enim est, unde generetur, ut adstruit noster Hippo- 95
crates *lib.* 1. *de Diæt. numero* 5. sed creatio fit ex nihi-
lo, ergò creatio excedit Naturæ potentiam, unde se-
quitur, creationis effectum referendum ad causam
primam, nempè ad Deum; præterquam quod Na- 96
turæ potentia est finita, sed creatio requirit Agentis 97
potentiam infinitam, D. Thom. *part.* 1. *quæstion.* 32.
*art.*1. *ad*2. *& quæst* 45. *art.* 5. *ad*3. ergò creatio non
potest referri ad naturam, sed ad Deum tantùm, cu-
jus potentia est infinita. Ex quibus concludentis-
simè probatum remanet, Animam Rationalem,
cùm ex semine traduci, aut per semen propagari, aut 98
ullo alio modo generari non patiatur, cùm immor-
talis sit, & ingenerabilis, à solo Deo creari, & infun-
di. Sed videnda quæ contra traductionem Animæ
Rationalis ex semine, atque de creatione ejusdem
Animæ Rationalis attulit Jac. Ant. Marta *in Apo-*
log. de Immortal. Animæ cap. 4. [Vid. & conjung.
Thonerus *epistol.* 22. Sinibaldus *l.* 5. *tr.* 1. *c.* 9. Parisa-
nus *microc. subtil. cap. ult.*]

SUMMARIUM.

99 *Fœtus humanus per nullum unquam tempus ab alia Ani-*
ma regitur, quàm à Rationali.

100 *In primo principio exortus cujuslibet viventis Animam*
propriam præsentem esse, necesse est.

101 *Quænam sit differentia inter generationem cæterorum vi-*
ventium & Hominis.

102 *Homo per eandem formam est Ens actu, est Corpus, est Vi-*
vens, est Animal, est Homo.

103 *Animal neque simul, neq; successivè potest dot us pluribus*
Animabus, & num 110.

104 *Nihil est simpliciter unum, nisi per formam unam.*

105 *Entia naturalia non possunt transire de uno esse ad aliud,*
nisi mutata forma substantiali.

106 *Corruptio est separatio formæ à materia.*

107 *A privatione ad habitum non datur regressus.*

108 *Vivens vegetativum, sicuti nec sensitivum, non est capax*
Resurrectionis.

109 *Anima sensitiva non producitur per creationem.*

111 *Anima sensitiva non est ens per se subsistens, & est inse-*
parabilis à materia.

112 *Nulla unio esse potest rei corruptibilis cum incorruptibili.*

113 *Deus operatur propter finem ex sua libera voluntate, Na-*
tura verò ex necessitate.

114 Leges

114 *Leges differre voluerunt Fœtum inanimatum, ab Animato; unde consequens est, existimasse eas, fœtum non à primo conceptionis animari.*

115 *Leges in pluribus sequuntur placita sapientum in iis, quæ ad alias scientias pertinent.*

116 *Legislatores in imponendis pœnis, ubi diversitate opinionum contenditur, sequuntur mitiorem sententiam*

117 *Majorem vim infert procurans abortum maturioris fœtus, quàm tenerioris.*

118 *Minor injuria infertur à procurante abortum tenerioris conceptus, quàm provectioris.*

119 *Certa cognitio prægnantiæ ante quadraginta dies vix, ac ne vix quidem haberi potest.*

120 *Omnia quæ Natura, vel Arte fiunt, ab eo, quod actu est, fiunt.*

121 *Quo aliquid actu est, eo agit.*

122 *Corpora viventium pro nobilitate, & ignobilitate Animarum inter se differunt.*

123 *Perfectioris forma debet esse perfectius susceptibile.*

124 *Corpus humanum excedit nobilitate, & perfectione quorumcunque Animalium etiam perfectiorum corpora.*

125 *Omnium Animarum nobilissima est Rationalis.*

126 *Nihil agere potest ultrà suas vires.*

127 *Anima Rationalis cùm sit proprius corporis actus, & forma, necessariò simul cum corpore producta est.*

128 *Anima Rationalis statim ac corpus est dispositum infunditur ex D. Thoma, & quomodo hoc intelligendum.*

129 *Corpus humanum ab Anima Rationali formari, & organizari.*

130 *Facultates sunt Animæ facultates, & non operantur per se, sed Anima operatur per ipsas.*

131 *Facultates non sunt ab Anima separabiles.*

132 *Facultates non migrant de subjecto in subjectum, & numero 136.*

133 *Anima ne per momentum quidem otiatur.*

134 *Anima inspirata à Deo in faciem Adæ fuit Rationalis, non vegetativa, & sensitiva solum*

135 *Conceptio intemerata ac beatissimæ Virginis fuit merè naturalis, nec in ea quicquam supernaturaliter intercessisse constat.*

137 *Non est Homo Embrio, nisi habeat formam Hominis.*

138 *Cætera viventia cum semine corpus, & Animam soboli communicant, Homo verò cum semine solum corpus.*

139 *Anima Rationalis nihil ad Genitores pertinet, cùm de foris adveniat.*

140 *Homo non solùm quoad Animam, sed quoad corpus, & quoad minimas corporis partes excellit cætera quæque animantia.*

141 *Corpus humanum assimilatur corpori cœlesti.*

142 *Inest in semine omnium viventium spiritus vivificus proportione respondens elemento stellarum.*

143 *Spiritus in semine humano residens nobilitate excellit Animas quorumcunque Animalium.*

144 *Spiritus residens in semine humano non est Anima, sed Animæ instrumentum.*

145 *Spiritus in semine residens in actu effusionis à toto, & à quibusque corporis partibus secedit.*

146 *Semen ipsum spiritus excretio est.*

147 *Per spiritum semen humanum disponitur ad receptionem Animæ Rationalis.*

148 *Homo subministrando suæ soboli in generatione semen Spiritu dotatum, etiamsi Animam non subministret, multò magis soboli confert, quam quodvis aliud animal, & numero 155.*

149 *Agentia etiam nobilia cedunt in causalitate nobiliori Agenti supervenienti.*

150 *Causa superveniens priori perfectior est.*

151 *Spiritus innatus ex Galeno est primum Animæ instrumentum.*

152 *Christus Dominus assumpta humana Natura, & unita suæ Divinitati Anima Rationali, hæc in Divinitatis instrumentum cessit.*

153 *Anima Christi Domini omnium Animarum Rationalium nobilissima ac perfectissima.*

134 *Viventium omnium sublunarium generatio Naturæ à Deo commissa, etiam Hominis quoad corpus.*

Fœtum humanum nulla Anima ullo in tempore dotari, nisi Rationali, eamq; in ipso primo conceptionis momento à Deo creatam & infusam recipere.

Tom. II.

QUÆSTIO Ult.

Huc tendit præsentis discursus universa series,
nempè, ut firmiter, ac concludentissimè de-
monstremus, Fœtum humanum nullo unquam in
tempore ab alia Anima regi, quàm à Rationali, 99
eamque in principio commixtionis seminum Pro-
genitorum, & conceptionis eorum à Deo creatam,
& infusam recipere: cujus propositionis veritate
probata, plura, ac maxima absurda evitantur, quæ
ex contraria sententia de necessitate emergunt, vo-
lente, Animam Rationalem nonnisi post aliquos,
& multos dies infundi, interimque fœtum A-
nima dotari priùs vegetativa, ac deinceps sensi-
tiva.

Ad nostram itaque sententiam comprobandam
ea omnia facere possunt, quæ pro Animatione se-
minis cæterorum viventium adducta sunt; quip-
pè cùm tam in productione cæterorum viventium
ex semine genitorum, quàm in productione Ho-
minis ex eorumdem Genitorum semine, necesse
sit illico atque semina ipsa calorem concipiunt vel
à Terra, vel à Sole, vel ab incubante Ave, vel ab
Igne, vel ab utero, & operationes vitæ præseferunt, 100
propriam eorum Animam præsentem esse: dico
propriam, hoc est, per quam futura sunt id quod
sunt, nempè talia, & ejus speciei entia, qualia &
cujus speciei sunt Genitores, à quibus semen deri-
vatur, quia ab ipsa sola initium, & perfectio con-
formationis viventium, omniumque operationum
vitæ in ipsis apparentium immediatè dependere de-
bet; nihilque inter alia viventia, & Hominem 101
productio differt, nisi quòd semen cæterorum vi-
ventium Animam cum semine à Progenitoribus
traducit, semen autem humanum Animam pro-
priam tum primùm à Deo creatam, ac de foris in-
fusam recipit, tamque hæc, quàm illa statim in se-
mine operari incipit, & corpus, atque organa ef-
formare suo corpori destinata, quibus Anima tan-
dem perfecti viventis operationes exerceat non so-
lùm illi veluti individuo cuidam pertinentes, sed
etiam pro speciei conservatione.

Verùm peculiariter nunc circa Hominem pro-
bandum à nobis est, etiam propriam ipsius Ani-
mam Rationalem dico in ipso primo conceptio-
nis momento in Cymate, vel Embrione præsentem
esse, omnesque ac singulas operationes vitæ ab ipsa,
non ab Anima alia aut vegetativa, aut sensitiva ori-
ginem habere, *cùm una, & eadem forma sit per es-* 102
sentiam, per quam Homo est ens actu, & per quam est
corpus, & per quam est vivum, & per quā est Animal,
& per quam est Homo, verba sunt D. Th. *part.* 1. *q.* 76.
artic. 6. *ad* 1. Ac profectò idem Animal pluribus 103
Animabus aut simul uno eodemque tempore, aut
successivè dotari, possibile nullo modo est, idem
D. Thom. *ibid. art.* 3. *in corp.* non simul, quia ut
addit idem D. Thom. *Animal non esset simpliciter* 104
unum, cujus essent Animæ plures: nihil enim est sim-
pliciter unum, nisi per formam unam, per quam
habet res esse, ab eodem enim habet res, quòd sit ens,
& quòd sit una. Et licet in humano fœtu conspi-
ciantur operationes Animæ vegetativæ, & sensiti-
væ, non apparentibus ullis operationibus Animæ
Rationalis, ut Rationalis est, non emanant tamen
ab ulla Anima seorsim existente, quæ tantummo-
do vegetativa sit, aut sensitiva, sed ab ipsa Ani-
ma intellectiva, quæ simul & vegetativam, & sen-
sitivam facultatem habet, ejus enim facultas est
vegetare, & sensum tribuere ab ipsamet Anima
Rationali fluens, quemadmodum vegetativa est

facultas etiam Animæ sensitivæ, non alterius Animæ à sensitiva sejunctæ, quia nec quicquam in cæteris perfectis animalibus, aut quibuscunque aliis vegetare, & sensum tribuere à duplici Anima originem ducit, sed vegetativa est facultas sensitivæ.

Neque item possibile est, aliquid vivens habere duas Animas successivè, nempè, unam antè, eaque abeunte, vel corrupta, aliam tempore sequenti, 105 manente eodem vivente, quia entia naturalia non possunt transire de uno esse ad aliud, nisi mutata forma substantiali, qua mutata vivens non est ampliùs idem, quod erat antè, quia compositum corrumpitur, cùm enim individua constituantur in esse per propriam formam, mutata forma, mutatur eorum esse, & transeunt de uno esse ad aliud, maximè quia de necessitate, ut dictum est, illud primum vivens corrumperetur, separata forma à materia, nam nihil aliud est corruptio, nisi separatio formæ à materia, D. 106 Thom. *p. 1 quæst. 76. sup. cit. art. 4 in corp.* Averr. *libr. 4. Phys. comm. 17. & libr. 2. Cæli, comm. 23.* Quandocunque ergò dicatur, Hominem habere plures Animas successivè, coacti fatebimus, illum transire de uno esse ad aliud, & sic cum habet Animam vegetativam, est ens vegetativum, puta Arbor, accedente Anima sensitiva, fieret ens sensitivum, puta Equus, ac denique accidente Rationali, transiret de Equo in Hominem, mirabili, ac incredibili Metamorphosi: quæ nimirum, nisi absurda sint, nihil ulteriùs absurdum excogitandum.

Secundò, ponentes plures Animas successivè fœtum humanum informantes, ad plura alia inconvenientia se nobis ingerunt, quæ refert D. Thom. *part. 1. quæst. 118 art. 2. ad 2* apud ipsum videnda: sed quoddam è vitanda prædicta inconvenient ad idem Sanctus Doctor in medium producit, me in non modicam admirationem adduxit: dicebat enim, quòd tam in Homine, quàm in aliis animalibus, quando perfectior forma advenit, fit corruptio prioris, ita ut accedente Anima sensitiva post vegetativam, corrumpatur Anima vegetativa, & accedente Rationali in Homine corrumpatur sensitiva. Sed hæc opinio (quod cum debita reverentia pussimi illius Doctoris dictum volo) patitur summas difficultates, & in brutis quidem corrupta vegetativa, docendum unde adveniat Anima sensitiva; nam de foris advenire non potest, si sic enim esset, hæc Anima esset separata à materia, ac per se, non secùs ac Rationalis subsisteret, neque ab intrò advenire posset, cum jam intus resideret, ac demonstrandum, an resideret ut forma animalis, vel aliter. Sed maximè in Homine urget difficultas, quæ sequitur, licet partim etiam pro Brutis faciat. Si embrio habet in initio sui ortus Animam vegetativam tantùm, cùm hæc sit ejus forma, per eam constituetur in esse, dumque accedente Anima sensitiva, illa corrumpitur, totum compositum corrumpi necesse est, & Embrionem non esse ampliùs Embrionem, sed Embrionis cadaver: nam forma, hoc est, Anima corrupta, non remanebit nisi nuda seminis materia, immò ne hæc quidem, quia & ipsa erit corrupta, corruptio compositio, & sic omni habilitate erit destituta ad recipiendam novam Animam, & evadendum in Animal sensitivum; & in summa relinquetur corpus illud Embrionis non secùs ac remaneant cadavera quæque anima destituta: Anima igitur sensitiva successivè introducenda non poterit ampliùs introduci in jam conceptum semen, quia jam desiit esse semen, & non solùm non habebit proximas dispositiones requisitas de necessitate Naturæ ad recipiendam novam Animam, sed omninò contrarias. In quam igitur materiam introducenda erit Anima sensitiva? Neque enim dicere convenit, eam reviviscere, quia à privatio- 107 ne ad habitum non datur regressus; neque dicemus eundem Embrionem resurgere nova Anima dotatum, quia præterquam quod hoc non naturaliter, sed ex miraculo procederet, cùm resurrectio nonnisi ex miraculo fiat, vivens vegetativum, aut sensitivum non est capax resurrectionis, 108 stante quod ejus Anima ad destructionem compositi illicò corrumpatur, & evanescat, unde nunquam poterit esse idem Animal, quod erat prius, quale oportet ut sit Animal per resurrectionem ad vitam revocatum.

Præterea si corrupta Anima vegetativa, in eadem materia succedere debeat Anima sensitiva, jam non erit idem Embrio hic, qui per sensitivam Animam de novo advenientem constituitur in esse cum eo, qui habebat Animam vegetativam, cùm unus donetur diversa forma ab alio; unde sequitur, quòd hic Embrio recipiens Animam sensitivam non sit germen, & partus, seu soboles Genitoris, à quo semen est decisum, sed potiùs alterius Agentis, à quo sensitiva Anima introducitur, non erunt ergò Genitores, qui species per semen conservant, sed aliud Agens quodcunque assignare libuerit, à quo non per semen, cum jam fuerit corruptum, corrupta Anima vegetativa illud in vivens vegetativum constituente, sed per aliud quodcunque medium species Animalium conservabuntur, & sic Animalium generationes multò diverso modo fient, quam universi Sapientes existiment. Nec minor ea difficultas est, quam supra annuebamus, nempe assignari modum, quo Embrio corrupta Anima vegetativa, recipiat sensitivam: nam certum est, eam cum semine non adesse, quia si adesset, non esset necessarium, eam aliunde advenire, præterquam quod idem semen duas habuisset Animas distinctas. Undè ergò adveniet Anima sensitiva? Num à Deo per creationem, ut Anima Rationalis? Apagesis: *Nam Anima sensitiva causatur à Generante tanquam principali Agente per semen tanquam instrumentum, & non producitur per creationem.* 109 D. Thom. *p. 1. quæst. 108. art. 2. in c.* num à Matre, ab Utero, à Calido innato, à Cœlo, à Sole, à Stellis, à Calore ambientis? Nequaquam: hæc enim omnia agentia extrinseca sunt, ut alias dictum est, & non habent, neque habere possunt hujusmodi virtutem generandi, & introducendi in corpus alienum, nimirum in Genitoris semen novam formam, veteri expulsa, nempe Anima sensitiva, vegetativa abeunte, neque ullam habent communionem talia Agentia cum ipso semine, per quam sint aliquo modo ipsi semini intrinseca: impossibile igitur est dicere unde Embrio acquirat Animam sensitivam corrupta vegetativa; Cum verò pateat nullum ens posse habere duas Animas, coacti dicemus in Embrione adesse à principio Ani- 110 mam sensitivam, licet nulla se operatione prodat, & vegetativam, qua operatur, esse facultatem ipsius Animæ sensitivæ, non Animam à sensitiva dis- 111 junctam, neque sensitivam idcircò esse ens per se subsistens, aut à materia separabilem, sed ab ipsa materia non secus ac vegetativa dependentem, & cum ipsa interituram.

Atque hæc hactenus locum habent etiam in sen-

sitivis

sitivis Animalibus: At cùm homo debeat recipere Rationalem insuper Animam, & stante ea opinione, quod Anima sensitiva, corrupta antè vegetativa, ad ejus adventum corrumpatur, eadem inconvenientia, & majora evenient, quæ in Brutis advenire de necessitate oportere diximus. Et quia negari nullo modo potest, fœtum illicò atq; conceptus est vivere, & nutriri, & augeri, & postmodum sensum recipere, nulla ratio vult, illum ab alia Anima, quàm à Rationali hæc omnia habere, consequens ergò est, illum à primo suæ conceptionis momento Anima Rationali dotari, quæ licet nullas operationes ad Ratiocinatricem pertinentes edat, suis tamen facultatibus, vegetativa nempe, & sensitiva, ea quæ oportet fieri in fœtu operatur, opportuno deinceps tempore ea etiam operatura, quæ facultatem Intellectivam respiciunt.

Cæterum si quis est, qui hanc opinionem de pluralitate Animarum in fœtu palliare volens dicat, Animam vegetativam primò ad adventum Animæ sensitivæ, & sensitivam ad adventum Animæ Rationalis non simpliciter corrumpi, sed cedere Animæ nobiliori, eique pro instrumentis inservire, manifestè videbit se ne sic quidem eam opinionem tueri posse; quia tam vegetativa, quàm sensitiva Anima pro forma substantiali sunt ipsius fœtus ante adventum Animæ Rationalis; itaque adveniente Anima Rationali, necesse est illum de uno esse transire ad aliud, & ex Animali sensitivo evadere in Rationale, quod fieri non potest, nisi corrupto composito, nempe Animali ipsi sensitivo, unde ergò emerget Rationale? quamnam viam, quamnam rationem ejus metamorphosis inveniemus? Nova certè materia, hoc est, novo semine indigemus, ut inde homo compaginari possit, cùm illud, ex quo sensitivum Animal procreatum est, corruptum sit, Anima recedente, aut quomodocumq; cessante ab informatione prædicti seminis. Sed demus, non corrumpi semen animatum Anima vegetativa, sed incorruptum permanere, quid deinde? undè obsecro Animam sensitivam recipiet? An ea de foris adveniet? minimè gentium. Quid igitur? quodnam Agens ad id aptum natum invenietur, sensitivam Animam undecumque ereptam in semen illud intrudere, illudq; ex vegetali sensitivum Animal efficere? sed unde hoc Agens habere potest hanc Animam? num eam ex se efformabit? sed ex qua materia efformabit? num ex nihilo creabit? oportebit igitur illud habere infinitam potentiam, cum ex nihilo possit facere aliquid: sed certum est non posse haberi animam sensitivam nisi ex traduce, si ergò post vegetativam Animal debeat recipere Animam sensitivam, oportebit illam per novum semen à parentibus traduci: quod affirmare, delirare est.

At verò si iterum quis ad tuendam præcitatam opinionem dicat, Animam supervenientem uniri Animæ jam in Embrione residenti; non minùs hoc impossibile erit, cum nullam possint habere unionem tales Animæ, una existente alterius rationis ab altera, & maximè nefas esset firmare, Animam Rationalem uniri cum Anima vegetativa, aut sensitiva, cum hæ sint materiales, & corruptibiles, hæc verò immaterialis, & incorruptibilis, nulla autem unio esse possit entis Incorruptibilis cum corruptibili, ita ut ex utroque, nempe ex Anima Rationali, & sensitiva fiat una Anima, & unum ens, una forma substantialis aliquod corpus informans.

112 Et si de novo instabit quis replicando, quod Animæ prædictæ existentes in Embrione cesserint in facultates Animæ Rationalis? Neq; hoc dicam posse habere veritatē, cùm pateat, facultates non migrare de subjecto in subjectum, ut alias dictum est, unde facultas vegetativa, quæ erat in Anima sensitiva Embrionis, non potest transire in Animam Rationalē, quia facultas est Animæ, & hujus Animæ facultas.

His omnibus addendum est, quod Deus, & Natura semper operantur propter finem, Deus quidem ex sua libera voluntate, Natura autem ex necessitate; at retardatio infusionis Animæ Rationalis nullum potest habere finem, si quem enim posset habere, vel esset corporis dispositio, constructio, & perfectio, ad hoc ut perfectioris formæ esset perfectius susceptibile, vel esset ad hoc, ut suis operationibus fungi rectè posset; at neutrum finem haberi posse patet: non primum, quia oporteret multò serius Animam Rationalem infundi, cùm corpus in termino quadraginta dierum non sit assecutum suam integritatem, & perfectionem, quinimmò nihil ampliùs habet intra prædictum terminum, & per multos dies, nè menses dicam, subsequentes, nisi rudem quandam, & vix Lynceis oculis perceptibilem partiū delineationem, neq; omnium, & singularum. Sed & frustratorius quoque esset alter finis rectè operandi per organa jam constructa, quia vix tunc temporis ita constructa sunt, ut sensitivæ Animæ operationibus sufficere possint, nam, quod spectat ad operationes proprias Animæ Rationalis, neq; post quadraginta dies, nec postquam infans jam, nono exacto mense, in lucem prodit, earum ullā exercere Anima apta est; incassum igitur infunderetur quovis tempore permanente in utero materno fœtu, imò & multò post; quamobrem procrastinatio infusionis Animæ Rationalis vel inanis est, & ad nullum finem destinata, vel extra tempus, & non secundùm exigentiam facta, neutrum autem veritati consonum est. Sed detur potuisse in hac procrastinatione infusionis Animæ Rationalis, haberi aliquem finem, & tunc docendum cur hæc infusio Animæ non fiat in omnibus eodem tempore: nam prætermisso quòd hæc infusio seriùs, aut maturiùs fiat pro fœtuum ipsorum majori, aut minori fortitudine; illud certum est, & à nullo controversum, eam citiùs in mare, quàm in fœmella fieri; undè cùm non uno eodemq; tempore fœtus animentur, incassum assignatur terminus communis in omnibus quadraginta dierum. Deducendum ergò ex his, quòd, cùm semen conceptum illicò vivat, nutriatur, & augeatur, id ab alia Anima, quàm à Rationali habere non possit, quæ & vegetare, & nutrire, & vitam communicare, & sensum non minùs quàm cæteræ quæcumq; viventium Animæ, imò multò meliùs potest, cum omnibus necessariis ad hæc facultatibus sit instructa, unde concludendum, eam in primo momento conceptionis ipsius seminis à Deo ipso creatam, & infusam præsentem esse, ac per se, non per aliam Animam, sed per suas facultates conceptum nutrire, & augere, illique vitam, & sensum communicare. 113

Prætereà vel Anima Rationalis potest tanquam dotata prædictis facultatibus vegetativa, inquam, & sensitiva, vitam, & sensum conceptui cōmunicare, vel non; si dicamus posse, nihil obstat, quò minùs idem possit ante quadraginta dies, quod potest post, non enim à corpore eas facultates adipiscitur, sed eas ex sua natura possidet. Si dicamus non posse, sequitur corpus, etiam Anima Rationali præsente, ab alia Anima vitam, augmentum, nutritionem, sensum recipere, quia non est verisimile vitam, augmentum, nutritionem, sensum ante quadraginta dies ab alia Anima, & post quadraginta à Rationali conceptui tribui.

Sed antequàm ulteriùs progrediamur satisfaciendum cuidam magni quidem ponderis oppositioni contra hanc nostram sententiam de præsentia Animæ Rationalis in primo conceptionis momento, & desumitur à Legum tam Canonica-
114 tum, quàm Civilium auctoritate, quarum utræque distinguunt fœtum animatum ab inanimato, [vide Rejes *quæst.* 51.] illumque non nisi post quadraginta dies animari statuunt, atque hac de causa pœnam majorem, aut minorem delinquentibus, & abortum provocantibus imponunt; in quarum confirmationem emanavit denique constitutio Sixti Quinti, in qua abortum animati fœtus procurantem iisdem pœnis subjici determinatur, quibus veri homicidæ subjiciuntur.

His additur, *Sacri textus Exodi capite 21. vers.* 22. auctoritas, ubi secundùm Septuaginta Interpretum versionem, clarè habetur distinctio fœtus non animati, & Animati, cujus verba hæc sunt. *Qui percusserit Mulierem prægnantem, & illa abortum fecerit, si fœtus erat formatus, dabit Animam pro Anima, si nondum erat formatus, mulctabitur pecunia.* Ita habet textus ille secundùm prædictam versionem, referente post alios, P. Anton. Diana. *Resol. Moral. par. 7. tract. 5. Resol. 6.* & Carranza, *de Part. nat. ac leg. cap. 1. §. 2. numero* 14. Sed hæc Septuaginta Interpretum versio, non versio est, sed commentario gratis, & ex proprio marte facta, cùm longè aliter Vulgata habeat, quæ ità sonat. *Si rixati fuerint Viri, & percusserit quis Mulierem prægnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subjacebit damno quantùm Maritus Mulieris expetierit, & Arbitri judicaverint, sin autem mors ejus fuerit subsecuta reddet Animam pro Anima.* Quæ verba, cùm nimis elata sint, non debent perverti, & trahi ad alium sensum, ex quo elicatur affectata illa distinctio Animati, & non Animati fœtus; hic enim non nisi de morte ipsius Prægnantis ex abortu secuta, vel non secuta, mentio fit, non de fœtu, & jure quidem Vulgata traductio sequenda, cùm verbum verbo reddere consuescat. Sed idem occurrit adnotare in *l. si quis aliquid, §. Qui abortionis, ff. de Pœnis.* Ubi nulla mentio hujusmodi habetur, nec de fœtu quicquam eam locutam apparet: nam quòd nonnulli Interpretes per verbum illud, *homo,* fœtum intellexerint, apertè patet eos hallucinatus esse, non animadvertentes, quod si sic esset, Lex de pœna porrigentis poculum amatorium ex quo homo periisset, silentio præteriisset illud, quod magis patere erat necessarium, unde ea verba, *si mulier, aut homo,* sic referenda ad superiora. *Si mulier, cui poculum abortionis porrectum est, aut homo, cui datum est poculum amatorium, perierit,* &c. Neutra igitur Lex de fœtu loquitur, neque ab alterutra quicquam elicere possumus, quod ad inanimatum, vel animatum fœtum applicari possit. Restat igitur, ut Canonum, & Legum auctoritati
115 quid sit dicendum patefaciamus. Ac primò quidem præmittendum tam Canones, quàm Leges non ex propria scientifica cognitione locutas esse, sed secutas potiùs placita Sapientum, Philosophorum nempè, & Medicorum, ut aliàs consueverunt facere in iis, quæ ad alios Professores pertinent. Ergò cum de ea re ad prædictos Sapientes determinare spectaret, & illi eam differentiam Animati, & non animati fœtus in medium protulissent, eorum determinationem Canones, & Leges in hoc sequi volentes, pœnas delinquentibus modò majores, modò minores imposuerunt pro ea, quam illi differentiam faciebant inter fœtum non animatum Anima Rationali, & Animatum.

Verùm quia nos ponentes infusionem Animæ Rationalis in primo momento Conceptionis, deseruisse videri possumus, tam Canonum, quam Legum determinationes maximè secundum Justitiam emanasse, easque sartas tectas remanere debere firma etiam nostra opinione remanente. Dico ergò quòd jure optimo major pœna indicenda sit procuranti abortum post quadraginta dies, & fœtus provectioris, quàm procuranti ante dictum terminum, & fœtus tenerioris, quia major injuria infertur à priori, quàm à posteriori delinquente; non secùs ac majorem injuriam inferret succidens arborem adultam, quàm succidens tenellam, ut cum Thoma Fieno prosequitur Dan. Sennert. *loc. cit.* 116

Dico secundò, quòd tam Canones, quàm Leges civiles in imponendis pœnis semper sequuntur mitiorem sententiam; cùm ergò in dubium verteretur an semper & quocunque tempore procurans abortum eâdem pœna esset plectendus, & aliqui mitiùs sentientes, senserint, minori pœna plectendum fœtu teneriori existente, & ante quadragesimum, contra aliis sentientibus, priori sententiæ adhæserunt, & eam differentiam fieri provectioris, & tenerioris fœtus voluerunt. 117

Dico Tertiò, summa cum ratione fieri, ut majori pœna subjiciatur procurans abortum post quadraginta dies, quàm procurans abortum antè, quia multò majorem vim infert ille tam fœtui, quàm Matri, quàm inferat hic; quia tenerioris 118
fœtus abortus ob ligamentorum debilitatem facilè, & cum minimo Matris incommodo succedit, at provectioris abortus non nisi cum Matris evidenti periculo fit, undè, ex Hip. *in lib. de Nat. Puer.* & Aristot. *lib. 7. de Histor. Anim. cap. 3.* & ex quotidiana experientia scimus, faciliores, frequentiores, tutiores esse abortus in primo quadragenario, in sequentibus autem difficiles, minùs frequentes, ac multò minùs tutos.

Dico quartò, maxima cum ratione sancitum tam à Canonibus, quàm ab Imperialibus Legibus, quòd majori pœna subjaceat procurans abortum provectioris fœtus, & post quadragesimum, quam 119
procurans antè, ob certitudinem prægnantiæ emanantem ex motu fœtus post quadragesimum, in quo termino deest signum illud motus omnium certissimum prægnantiæ, quæ tam certi signi deficientia posset fortè delinquentem ex parte excusare.

Cæterùm non ab re interpretari posset aliquis Legislatorum dictum circa hanc differentiam animati, & non animati fœtus, ut ea differentia intelligatur habere locum respectu nostri, qui non aliundè certificari possumus, quòd fœtus anima dotetur, nisi ex apparenti motu, nam aliàs illum habere animam ex nulla alia re nobis innotescere potest. Igitur respectu nostri & nostræ cognitionis fœtus post quadraginta dies erit animatus, quia per motum se manifestat, antè verò non animatus, quia nullo motu se prodente, videtur animâ non dotari.

Verùm summoperè semper miratus sum, quonam pacto tot, ac tanti Philosophi, ac Medici ex motu infantis in utero deduci voluerint, illum tunc Animam Rationalem recipere; nam motus nequaquam pertinet ad Animam Rationalem, ut Rationalis est, & tantundem est elicere ex motu præsentiam Animæ Rationalis, quàm deducere ex vita, ex nu-

tritio-

tritione, augmentatione, sensatione, aut alia quacunque operatione in fœtu observata, undè cùm fœtus in utero illicò vivat, nutriatur, augmentetur, sentiat, illicò Animam Rationalem illum habere necesse esset, non minùs quam necesse esse dicant illi, Animam Rationalem illum recipere cum movetur. Sed quam dependentiam habet motus ab Anima Rationali ut Rationalis est? Oportuit ergò firmare tunc fœtum Animam Rationalem recipere, cum aliquam operationem Rationali Animæ pertinentem edit, non quando moveri incipit.

Sed dicet fortè aliquis, non idcircò voluisse communem sententiam, fœtum recipere Animam Rationalem, quia movetur, quasi ad motum sequatur de necessitate ejus receptio, vel potiùs quasi illa motum exciret illicò atque à fœtu recepta est, sed quia per ejus motum manifestum fit, fœtum esse perfectum, ac benè formatum. Respondetur enim quòd eùm hæc perfectio, & absolutio ipsius fœtus in Quadragesimo non sit sufficiens ad ullas operationes Animæ Rationalis edendas, frustrà ad hunc finem desideratur, nempè ut ob eam perfectionem Rationalis Anima tunc infundatur.

Denique cum his dubitari poterat, cur si Anima Rationalis in prima feminum conceptione præsens est, abortu secuto antè quadragesimum non jubeant Canones baptizari; si enim illi Animâ tales abortus dotari existimassent, non destitissent præcipere, ut baptizarentur. Respondeo, quòd in his abortibus impossibile est ob eorum debilitatem, non illicò à corpore Animam separari, ondè neque ullum vitæ signum præbere observantur, & idcircò baptismatis nullam illi habent mentionem, satisque fuit, si quandocunque aliquod vitæ signum ex motu præbent, etiam si ante quadragesimum id fieret, baptismatis lavacro emundentur.

Sed redeamus jam unde digressi fuimus, ac dicamus, Animam solùm ex propriis operationibus cognosci præsentem esse, ut patet. Fernel. *lib. 5. Physiol. cap. 1.* quod etiam jam alias probatum est, insimulque demonstratum nullum vivens posse aut simul, aut successivè duas, aut plures Animas habere; necesse igitur est operationes in Embrione appa-
120 rentes, esse unius ejusdemque Animæ præsentis, omnia namque, quæ Natura, vel Arte fiunt, ab eo quod actu est, fiunt, Aristot. *lib. 2. de Gener. Animal.*
121 *cap. 1.* cùm nihil agere possit, nisi secundum quod est actu, & quo aliquid est actu, eo agit, D. Thom. *p. 1. summ. quæst. 76. art. 1. in c.* operationes ergò vitæ quæ apparent in Embrione fiunt ab Anima, quæ actu est, at hæc non potest esse nisi una; & in Homine nulla alia Anima datur, quàm Rationalis, ergò omnes, & singulæ prædictæ operationes fiunt ab Anima Rationali; sed hæ operationes apparent illicò atque semina Parentum concepta sunt, ergò illicò atque semina concepta sunt, præsentem esse Rationalem Animam necesse est.

122 Ulteriùs corpora viventium pro nobilitate, & ignobilitate Animarum inter se differunt, Aristot. *citat. lib. 2. de Gener. Anim. cap. 3.* & *ibi* Averr. *in comment.* quia perfectioris formæ debet esse perfe-
123 ctius susceptibile, D. Thom *p. 1. quæst. 76. art. 5. ad 4.* consequens ergò est, corpus nobilius à nobiliori A-
124 nima construi; cùm verò corpus humanum excedat nobilitate, & perfectione quorumcunque Animalium, etiam profectiorum, corpora, construi debet, atque efformari à nobiliori Anima, sed om-
125 nium Animarum nobilissima absque dubio est Rationalis, ergò corpus humanum non ab ignobiliori Anima, quæ solùm vegetativa, aut sensitiva sit, sed à Rationali efformabitur, undè cùm hæc formatio incipiat illicò atque semina concepta sunt, ergò illicò præsens est Anima Rationalis. Ecquis-nam hoc negare jam poterit, cùm à primo conceptionis momento corpusculum Embrionis ita efformetur, ac disponatur, ut formari, & disponi corpori humano conveniet? nam relictis mille, nè infinitas dicam, peculiaribus conditionibus, quibus humanum corpus à cæterorum viventium corporibus discrepat, à primo formationis exordio disponitur, ut sit figura erecta, facie divinitatem repræsentatura, manibus, ut aliis Animalibus dominetur, insignitum, capite præ cæteris figura orbiculari, formâ nimirum inter omnes capacissimâ, duobus torum se sustentans pedibus, & alia ad hunc modum. Quid igitur Anima vegetativa vel sensitiva tantoperè præ Rationali abjecta poterit nobilissimam corpus pro nobilissimæ Animæ domicilio construere? quomodo tam nobilis effectus, quàm nobilis est constructio corporis humani, quo nihil in hoc sublunari mundo admirabilius, ignobiliori potiùs quàm nobiliori causæ referendus? Neque, ut hæc effugiamus, hoc subterfugium quærendum, omnium, quòd efformatio illa rudis, ac prima corporis hominis fiat primò ab Anima vegetativa, deinceps ab illa ruditate à sensitiva vindicetur, ac denique à Rationali perficiatur; quia præterquam quod jam probatum est, non posse plures Animas etiam successivè dari ejusdem subjecti, sequeretur unius, ejusdemque effectus dari plura Agentia primaria; quorum unum esset primò ponens in esse effectum, aliud quod à primi ruditate illum expoliaret, & meliorem redderet, tertium, quod perfectionem omnem tribueret, sed hoc est contra ordinem Naturæ, ut patet, & alias probatum est, *cùm Dator principij transmutationis, sit dator finis ipsius formæ.* Averr. *lib. 1. de Gener. Animal. cap. 2.* Ergò ab una eademque Anima incipit corporis efformatio, & ab eadem absolvitur, ut dictum est.

Porrò canonizatum jam apud Philosophos illud est, Nihil agere posse ultra suas vires, undè effectus excedens virtutem alicujus causæ, referendus 116
est ad aliam causam efficaciorem, ut aliàs hic probatum est, cùm per illum defectum virtutis manifestissimè appareat, eam causam insufficientem esse ad talem effectum producendum. Modò, formatio corporis humani inter omnia corpora viventium nobilissimi summoperè excedit virtutem Animæ sensitivæ, & multo magis vegetativæ, quia neque sensitiva, neque vegetativa possunt formare cerebrum Hominis, exempli causa, tali figura, ut in illo fieri possit Intellectio, quid enim pertinet Intellectio ad sensitivam, aut vegetativam Animam? ergo formatio corporis humani ad neutram harum causarum referri potest, sed ad magis sufficientem opificem, qui non potest alius esse nisi Anima Rationalis, cui tale corpus pro domicilio inservire debet; undè sequitur, Animam Rationalem à principio efformationis ipsius Embrionis præsentem esse, quia causæ, cui debetur effectus in sua majori perfectione, debetur etiam effectus in suo principio, ac rudimento, ut jam probatum est.

Licet autem hæc Animæ Rationalis præsentia in primo momento conceptionis ipsius Embrionis videatur minùs accepta cuicumq; penè Doctorum Scholæ, non defuerunt tamen, qui eam agnoverint, & quasi aliud agentes, eam admiserint. Alex. Aphrodis. *lib. 1. quæst natur. cap. 25.* Themist. *lib. 1. de Anim. c. 12.* qui fassi sunt Animam sibi organa construere, ergo secundum ipsos Anima præsens est in primo momen-

ptimo conceptionis momento, ita ut minùs veritati congruens appareat opinio communis volens, Hominem primò dotari vegetativa, deinceps sensitiva, ac postremò Rationali; ex quibus ab Æmilij Parisani quoque opinione longè abire cogor, volentis, semen humanum, ut cætera reliquorum viventium, esse animatum Anima sensitiva, & consequenter Embrionem habere eam Animam, ut materialem ex traduce à Parentibus, eamque non secùs ac quascumq; alias Animas, Rationali excepta, esse corruptibilem, & mortalem. Quam etiam opinionem tuetur, Fort. Licet. *lib. 2. de ort. Anim. hum. per totum*, ac præcipuè, *cap. 6. & seq.* Sed contra hanc Parisani & Liceti sententiam militant ea omnia, quæ contra communem opinionem attulimus, nam nihil de novo affert Parisanus, aut Licetus, nisi quod eximit humanum fœtum à conditione vegetantium, ac simul cum Animalibus perfectioribus vegetativam Animam sensitivæ copulatam habere determinat, non aliter quàm prædicta Animalia ex traduce eam à Progenitoribus habentia: sed quanam ratione possit Parisanus tot difficultatibus, ac tantis, quas contrà communem opinionem attulimus, quæ non minùs contra suam faciunt, satisfacere, ego quidem hactenus non video. Putaverim tamen Parisanum ex eo deceptum, quòd, licet in quamplurimis à communi opinione recedat, tamen ab ea, quæ vult Animam Rationalem post quadraginta dies infundi, quæcunque illum ratio moverit, non recesserit; cùmque alia ex parte mille concludentissimis rationibus probasset, semen aliorum viventium esse Animatum, humanum quoque semen eodem modo animatum esse voluit; sed quia contra veritatem apertissimè erat asserere, & hæreticum insimul putabat, ut verè est, semen humanum traducere secum à Parentibus Animam Rationalem, ut suam traducunt cætera Animalia, in hoc differre voluit Hominem à cæteris animalibus, quod post Animam sensitivam ex semine à Genitoribus, ut aliis viventibus evenit, traductam, Animam Rationalem post congruum tempus de foris recipiat.

Sed contra hoc, summam parit difficultatem id, quod sequitur. Si Homo Animam sensitivam tantum ex traduce à Genitoribus habet, ea non potest communicari, nisi ab Anima Genitorum: sed Anima Genitorum est immortalis, non potest ergò communicare genito quicquam, quod sit mortale, & sit de essentia ipsius Animæ immortalis. At vegetativum, & sensitivum sunt facultates Animæ Rationalis, & ab ea sunt inseparabiles, ergò non potest Anima Rationalis communicare semini Animam vegetativam, aut sensitivam, præterquam quod fa-
136 cultates, ut dictum est, non migrant de subjecto in subjectum, neque existunt absque Anima, cujus sunt facultates, ut ipse quoque Parisanus fatetur. Anima ergò sensitiva, quam Anima Rationalis Genitorum communicat semini, unde Embrio formandus est, vel erit pars ipsius Animæ Rationalis, vel aliud quid: Non pars, quia Anima non habet partes, neque est divisibilis, & si possibile esset eam habere partes, essent ejusdem rationis cum toto, & essent immortales. Quid ergò aliud erit? dicemus fortè Animam Rationalem communicasse semini prædictas tantùm facultates vegetativam, & sensitivam? at jam dictum est, facultates non migrare de subjecto in subjectum: sed cui rei communicatæ sunt hæ facultates? certè alteri Animæ, si Animæ debent esse; ergò Embrio aliunde habebit Animã, quàm à Genitoribus: quidnam ergò est illa Anima sensitiva, quam ex traduce à Parentibus habere credit Parisanus, si neq; tota Anima, neq; pars Animæ, neq; facultas Animæ est? sed esto sit Anima sensitiva ex traduce à Parentibus semini comunicata, jam hæc Anima erit forma ipsius Embrionis, per quam est id quod est; Quid ergò fiet huic formæ accedente de foris Anima Rationali, quæ perfectissima forma est? num cum D. Thoma eam corrumpi asseverabit? ergò iisdem difficultatibus sese implicabit, quibus obnoxiam esse ejusdem D. Thomæ sententiam jam superiùs demonstravimus.

Verum enim verò mirandum est, quonam pacto Parisanus, & cum eo quicunque aut suæ, aut priori opinioni de multiplicitate Animarum in Homine adhærent, sequens absurdum facilè eorum opinioni obvium, non animadverterint. Si homo antè quadraginta dies non recipit Animam Rationalem,
non ante prædictum terminum erit homo; nam 137
quomodo esset homo non habens formam hominis? erit igitur Planta, vel vermis, vel insectum, vel aliud Animal, vel bestia quædam ad nullum genus, vel ad nullam speciem certam viventium reducibilis, & constituet novam speciem Animalis ex se.

Sed quam majorem rationem affert Parisanus, ob quam existimandum sit, fœtum humanum sensitivam Animam ex Genitoris semine traducere, si nulla sensitivæ Animæ operatio in principio hujus conceptionis apparet? & si respondeat, non idcircò, quod operationes Animæ sensitivæ non appareant, fœtum Animam sensitivam non habere, quia id fit ob organorum defectum, ego idem de Anima Rationali affirmabo, licet operationes Animæ Rationalis nullæ appareant, imò tutiùs de Rationali id affirmavero, quia certum est ex communissimo consensu eam post quadraginta dies infundi, cùm tamen ejus operationes nè per annos quidem apertè se prodant. Sed si ex non apparentia operationum arguendum sit, Animam non esse præsentem, certè neque in Brutis Animam sensitivam præsentem esse in prima eorum conformatione confitendum, & sic communi opinioni assentiemur volenti, Bruta post vegetativam vivere Anima sensitiva: Sed erit docendum, ut aliàs instabam, undè, & à quo Anima sensitiva introducatur in fœtus brutinos, si illi in prima conceptione vegetativã tantùm habebant.

Sed in summa non minores difficultates patitur Parisani sententia, imò fortè majores, quàm habeat Danielis Sennerti opinio de traductione Animæ Rationalis per semen, nisi quod hæc omninò hæretica est, illa verò simpliciter falsa, & quam pro verisimili, quantũ existimo, nullo modo tueri possit.

Cæterùm dum nos Animæ Rationalis traductionem per semen Parentum oppugnamus, insurgunt contrà Adversarij dicentes, Hominem non communicando soboli suam propriam Animam in pejori conditione constitutum videri, quàm quodlibet aliud vivens, etiam ex ipsis vegetabilibus omni sensu destitutis; quippe cùm cætera omnia soboli
propriæ & corpus, & Animam tribuunt, Homo au- 138
tem purum putum tantummodò semen, hoc est materiam omni Anima denudatam, ex qua sobolis corpus formandum sit: Anima enim, qua omnis res est id, quod est, non ab suis Genitoribus homini communicatur, ut contrà traductionẽ Animæ Rationalis per semen jam pugnatum est, sed de foris advenit, & à Deo ipso creata seminibus Genitorum infunditur, undè Anima Rationalis ad Genitores nihil
omninò pertinet, nisi in quantũ subministrant ma- 139
teriã ita dispositã, ut Rationalis Anima eã informare possit. Hinc ergo sequitur, nobiliora agentia cætera

quæ-

quæque viventia esse, quàm Hominem, dum illa
meliorem, ac potiorem compositi partem unà
cum corpore in semine subministrant, nempè ip-
sam Animam, Homo autem partem viliorem, ac
magis abjectam, corpus scilicet, & quæ ad corpus
pertinent, impertitur. Huic difficultati, quam
non minimi momenti contrà sentientes fortè exi-
stimabunt, ego undequaque satisfacturum me con-
fido: sermonem tamen meum tantisper texere
necesse habeo.

140 Dico igitur, Hominem non modò quoad Ani-
mam, sed & quoad corpus, & quoad omnes, &
singulas corporis partes in tantùm excellere cætera
viventia sublunaris hujus mundi, ut hæc ab illius
excellentia, ac nobilitate quàm longissimè distent;
& de Anima quidem non est dubium, cùm hæc im-
materialis, & immortalis sit in Homine, in cæte-
tis verò materialis & mortalis. De corpore au-
tem patet ad sensum, ac bene illud nobis præmon-
stratum est in prima utrorumque creatione, cùm
cætera Animam cum corpore sortita sint ex ele-
mentis hoc, aut illo, Homo autem à Deo imme-
diatè formatus sit ex limo Terræ (constat autem li-
mus ex aqua, & terra) & inspirato in faciem ejus
vitæ spiraculo, Animam recepit immediatè ab ipso
Deo, & factus est in Animam viventem. Hinc er-
gò summa illa Hominis perfectio & quoad Ani-
141 mam, & quoad corpus, *Quod æqualiter complexio-
natum* (ut verbis utar D. Thom *p. 1. quæst. 7. art. 5.
ad 2.*) *habet quamdam dignitatem per hoc, quod est
remotum à contrariis, in quo assimilatur quodammo-
dò corpori cælesti.* Quod verificatur non solum si
accipias totum corpus humanum formatum, & or-
ganizatum ab Anima Rationali, sed etiam si acci-
pias singulas vel minimas ejus partes seorsim. Su-
me mihi, obsecro, cutem, carnem, ossa, sed quid
hæc in medium afferam? Sume mihi pilos, un-
gues, & in his ipsis, quæ potiùs superfluitates cor-
poris sunt, quàm partes, eam excellentiæ differen-
tiam inter hominem & cætera Animalia tam re-
spectu substantiæ, quàm respectu formationis,
quàm etiam respectu usus facilè observabis. Quan-
tò majorem ergo differentiam adnotare licebit in-
ter Hominem, & cætera Animalia quoad alias non-
nullas partes corporales quidem, & materiales,
sed magis à materiæ terrestreitate distantes, & ad
142 spiritualem naturam accedentes? Inest absque
dubio ex omnium Philosophorum placitis in quo-
rumcunque Animalium semine spiritus vivificus
proportione respondens elemento stellarum qui à
Progenitoribus unà cum ipso semine derivatur, A-
ristot. *lib. 2. de Generat. Animal. cap. 3.* Fernel. *lib. 2.
de Abd. rer. caus. cap. 7.* & alibi sæpè, quem ego
pro purissima portione spirituum acceperim, cùm
fortè omnes spiritus novius generis sint. Hoc eo-
dem spiritu semen humanum ditari, eumque cum
semine à Genitoribus traduci non controvertitur,
sed non minùs quàm qui in semine cæterorum A-
nimalium residet, materialis, & corruptibilis est;
sed cùm firmatum sit, Hominem, ut omnibus per-
suasum est, etiam quoad corpus, & quoad mini-
mas quoque corporis particulas cætera Animalia
tantoperè excellere, certè quoad nobiliorem cor-
poris partem, quæ nihil aliud est, quàm prænomi-
natus spiritus, tantùm nobilitate excellet, ut nihil
143 suprà; atque hinc rectè deducitur, hunc ipsum
spiritum in Homine non modò nobilitate, atque
excellentia superare quemcunque spiritum in Ani-
malis cujusque corpore existentem, sed ipsam ipso-
rum quorumcunque Animalium Animam: in il-
lis enim hic idem spiritus pro Anima est, licet hic
in genere spiritus sit pars tenuissima, & maximè
spirituali naturæ accedens, nec desint alij spiritus
naturæ minùs spiritualis, seu magis terrestres, qui-
bus totum Anima pro instrumento ad suas opera-
tiones obeundas indesinenter utitur. In Homi- 144
ne autem hic spiritus nequaquam pro Anima est,
sed pro Animæ instrumento, & si fieri posset, ut
liceret ei absque Animæ Rationalis virtute opera-
ri, multò plura posset in semine humano operari,
quàm possit operari quævis Anima perfectiorum
Animalium in proprio eorum Animalium semine;
quinimò, circumscripta Hominis identitate, pos-
set pro ipsa Anima inservire ad instar Animarum cæ-
terorum Animalium, nam & esset tale Animal, ut
Bruta omnia, corruptibile, & mortale quoad u-
tramque partem, nempè tam corpus, quàm Ani-
mam, neque esset absque dubio hujusmodi Ani-
mal Homo, sed Animal tantùm sensitivum, inter
sensitiva tamen omnium perfectissimum. Spiri- 145
tus igitur, de quo agimus, in Homine in actu effu-
sionis ipsius seminis unà cum semine à toto corpo-
re, & à quibusque corporis partibus secedit, &
est tenuissima pars ejusdem seminis, quod à toto
secedere Hippocrates voluit, cujus opinionem
acerrimè tueri conatus est acutissimus Philoso-
phos, ac celeberrimus Medicus Æmil. Paris. *lib. 2.
nobil. exercit. Microcosm. subt. exerc. 2. per totam.*
Est enim & hic spiritus materialis, & cum semine,
ut dictum est, deciditur à toto ipsi semini commix-
tus, Galen. *comm. 5. Aphor. 63.* nam semen ipsum
spiritus excretio est. Aristot. *Probl. sect. 4. probl. 31.* 146
& cum eo Galen. *in lib. 6. de morb. vulg. comm 3.
text. 12.* Per hunc porrò spiritum semen humanum
ita disponitur, ut dignum Anima Rationalis domi- 147
cilium ex eodem semine sibi parare possit, quæ cum
primùm creata, eodemque momento infusa super-
veniente, spiritus ille pro instrumento illi inservit,
eoque corpus informans, per illum omnes opera-
tiones suas postmodum exercet, quæ ad Hominis
conformationem, & vitam, ac nutritionem, & au-
gmentum in primo ortu, ac per totum deinceps
subsequens tempus ad mortem usque necessariæ
sunt. Ex his ergò deduci facilè posse quivis videt, 148
quòd etiamsi Homo suæ soboli non conferat Ani-
mam, ut alia Animantia suæ soboli communicant,
tamen subministrando cum semine prædictum spi-
ritum omni Anima mortali nobiliorem, multò
magis conferat suæ soboli, quàm quodvis aliud
Animal etiam ex perfectioribus, licet illa Animam
propriam suæ soboli cum semine communicent,
hic verò nequaquam.

Neque oppositio, quæ huic opinioni fieri possit,
me deterrere quicquam valet, dicendo, quod non
sit generare sibi simile, ubi Genitor corpus simul
cum Anima non conferat genito, cum neque sola
Anima, neque solùm corpus sit Animal, sed totum
quid compositum ex corpore, & Anima: Modò,
si Homo non confert generando & corpus, & Ani-
mam genito, nunquam dici poterit generare sibi si-
mile. Nam respondeo, quòd in via generationis,
& ubi forma materialis est, verum omninò sit, ge-
nerans omne generare sibi simile, & sic, dummodò
generans conferat soboli quicquid in generatione
potest conferre, semper erit verum, quod genera-
bit sibi simile: diversa igitur omninò est ratio ge-
nerandi sibi simile in Homine, & in aliis Animan-
tibus; cætera enim Animantia conferunt corpus
& Animam genito, quia tam corpus, quàm Anima
generabilia sunt; Homo verò confert quidem cor-

pus

pus omnibus his associatum, quæ cum ipso corpore generari possunt, at non confert, neque conferre potest Animam, quia non est generabilis, sed producitur à Deo per creationem; & infunditur corpori disposito ad illam recipiendam per spiritum illum, qui pro Animæ instrumento inservit. Et in summa, conclusio illa, quòd omne generans generet sibi simile, procedit, ubi formæ unà cum materia parentibus traducuntur, non ubi forma geniti ab extra advenit.

Cæterùm si cui veritati consonum nullo modo videatur, quòd spiritus hic nobilissimus, qui cùm semine effunditur, & qui parem, imò majorem virtutem habet, quàm habeant cæterorum quorumcunque viventium Animæ, cedat in Animæ Rationalis instrumentum, animadvertat, hoc in naturalibus infrequens non esse, cùm sæpè eveniat, ut
149 Agentia quædam nobilia cedant in causalitate Agenti nobiliori supervenienti, ita ut quod primò erat causa principalis, adventu causæ nobilioris evadat secundaria; nam quæ supervenit priori sem-
150 per perfectior est, D. Thom. *p.* 1. *quæst.* 76. *art.* 4. *ad* 3. Sic spiritum innatum, qui præcedit in semine
151 Animæ essentiam, quamquam nobilissimum, cedere tamen in Animæ instrumentum prodidit etiam ipse Galen. *lib.* 5. *de simpl. Med. fac. cap.* 9. his verbis, *Quamquam nos jam ante spiritum innatum, etiamsi non sit Animæ essentia, saltem primum esse instrumentum in commento de Hippocratis, Platonisque placitis demonstravimus.*

Verùm ex ipsa Theologica veritate ejus rei exemplum desumi potest maximè ad rem faciens,
152 quod est hujusmodi. Christus Dominus assumpta humana Natura, & unita suæ Divinitati Anima Rationali, eadem Anima Rationalis in instrumentum Divinitatis cessit, D. Thom. *part.* 2. *quæst.* 112.
153 *art.* 1. *ad* 1. *& part.* 3. *quæst.* 13. *art.* 2. *ad* 2. non obstante quòd Anima Christi Domini fuerit omnium Animarum Rationalium nobilissima, ac perfectissima: Ergò spiritus, qui in cæteris Animalibus Animæ, ac formæ substantialis vim gerit, in Homine, adventante nobiliori Agente, Anima scilicet rationali, cedit in ipsius Animæ instrumentum.
154 Denique ea, quæ diffusè jam attulimus, in epilogum restringamus, ac dicamus, viventium omnium generationem Naturæ à Deo commissam, ita ut omnia (Hominem semper excipio) per suas species propagarentur generando ex se, & intra se propria semina, per quæ Animæ eorum soboli communicatæ nova indesinenter individua producant, & species conservent: Hominis autem generationem quoad inferiorem partem commisisse quidem Deum ipsi Naturæ, quoad superiorem autem sibi reservasse, creando, & infundendo Animas Rationales indesinenter in ipsa semina humana alia quacunque Anima destituta, sed nobilissimo spiritu turgentia: neque enim poterat in via Naturæ succedere, ut cum materia, & ex materia existeret Anima, quæ futura erat immortalis, unde non poterat ex traduce esse, ut Animæ cæterorum Animantium, sed erat omninò per creationem in esse ponenda, & ab ipso Deo tanquam Enti summo, & infinitæ potentiæ ex nihilo creanda, eodemque momento in semen humanum infundenda, ut per eam fœtus humanus poneretur in esse, & viveret, & nutriretur, & augeretur, & à primo suæ productionis exordio, & à primo vitæ momento ad ultimum usque regeretur. Neque idcircò quòd in humano conceptu Anima ab extrinseco adveniret, neque à Parentibus ullam haberet dependentiam, minùs in sobolis generatione Hominem tribuere, quàm quodlibet aliud generans, asseverandum, stante quòd Homo cum semine spiritum nobilissimum subministret, omnem quarumcunque Animarum, etiam perfectiorum, Animantium nobilitatem exuperantem, qui pro Animæ Rationalis instrumento inservit, & ipsum semen disponit ad Animam Rationalem recipiendam; unde non minùs Hominem generando sibi similem generare, quàm quodcunque aliud generans, concludendum est, quia non minus ille, quam hoc omnia subministrat, quæ generabilia sunt, & generationi subjiciuntur naturali, etiamsi Animam suæ soboli non communicet, quia generabilis nullo modo est.

Et hæc circa fœtus humani animationem, quæ probabiliter dici posse mihi visa sunt, dicta sufficiant, iis insuper annexis, quæ in contrariæ opinionis assertione difficultatem faciebant, quæ omnia in tantùm recipi volo, in quantùm Catholicæ censuræ consona videantur, aliàs enim abolenda, & tanquam falsa, & erronea refutanda determino.

LIBRI NONI
TITULUS SECUNDUS,
DE FOETU EXSECTO,

Seu

DE PARTU CÆSAREO.

QUÆSTIO UNICA.

Appendix ad Titulum secundum Libri primi Quæst. med. Legal. post quæstionem quintam.

SUMMARIUM.

1 *Fœtus exsectus, & Partus Cæsareus quis dicatur.*
2 *Partus Cæsareus quis secundùm Rodericum à Castro.*
3 *Partus Cæsareus quis secundùm Varandaum.*
4 *Non potest dici peperisse mulier, cui mortua filius ab utero est extractus.*
Partus dicitur à pariendo, & actionem parturientis impor-
5 *tat.*
6 *Fœtum ab utero Matris exectum non oriri, aut nasci.*
7 *Fœtus adhuc in utero existens dicitur Partus.*
8 *Septimestris pro vitali, & legitimo habetur.*
9 *Septimestres ob debilitatem ut plurimum moriuntur.*
10 *Septimestres execti à numero aliorum septimestrium excludendi.*
11 *Abortivus dici debet fœtus, qui non potest dici nasci.*
12 *Nasci septimo mense est proprietas aliquorum fœtuum secundum nonnullos Doctores.*
13 *Septimestres non exciduntur ab utero matris.*
14 *Septimestres non exciduntur ab utero matris, nisi matre mortua.*
15 *Respirationem à vita, & vitam à respiratione separari non posse.*
16 *Transpiratio quis motus sit.*
17 *Expertis magis credendum, quicquid in contrarium ab alijs dicatur.*
18 *Fœtus septimestris exsectus non est pro vitali habendus, ut alij septimestres.*
19 *Nasci naturaliter fit ex propria virtute matris, & fœtus.*
20 *Mater noxia, & ultimo supplicio damnata secari potest viva, ut fœtus vivus extrahatur.*
21 *Octimestris ex sua natura non est vitalis, idque magis si à ventre matris fuerit exectus.*
22 *Octimestris exectus pro abortivo, & non vitali habendus.*
23 *Nonimestres, & Decimestres exsecti, secundùm aliquos, non sunt successionis capaces. Contrarium ibid.*
24 *Septimestres pro legitimis, & vitalibus habentur, & ad hæreditatem admittuntur.*
25 *Nonimestris, aut Decimestris exectus non aliter habendus, quàm quivis fœtus naturaliter natus.*
X6 *Sectio Matris præmortuæ ad extrahendum fœtum vivum est pervetusta.*
27 *Sectio Matris vivæ ad extrahendum fœtum aut vivum, aut mortuum, an possibilis.*
28 *Sectio Cæsarea salva matre fieri potest, & ideircò licita.*
29 *Quot conditiones requirantur ad celebrandam sectionem Cæsaream Matre vivente, ut licita dici possit.*
30 *Sectio vivæ matris licita ad extrahendum fœtum, quando adest probabilitas fœlicis successûs.*
31 *Mater quando obligetur ad subeundam sectionem.*
32 *Mater quando non adstringatur ad subeundam sectionem.*
33 *Sectio Matris viventis ad extrahendum fœtum, quando sit illicita.*
34 *In dubio fœlicis eventus an sectio Matris viventis sit licita.*
35 *Sectio Matris viventis si sit cum certo, aut etiam dubio periculo alterutrius, cujus vita sit præferenda, matris scilicet, an fœtus.*
36 *Vita Matris semper præferenda.*
37 *Pro salvanda matre an directè, vel indirectè quicquam fieri possit, ex quo fœtus sit certò moriturus.*
38 *Nunquam licet pro matris salute directè provocare abortum.*

CIRCA Partum exsectum erant quædam, quæ prætermissa sunt, multa consideratione digna, de quibus nunc sermonem instituam, quod tantò libentiùs faciam, quantò hæc materia ex mea sententia valdè necessaria, non est ipsis Jureconsultis ab eorum Auctoribus multùm in promptu, & tamen, relictis plerisque alijs illud videbatur ab ipsis setiò discuriendum, ac determinandum; utrum septimestris exsectus, sit tanquam alij septimestres pro vitali habendus, & ad hæreditatem admittendus? Nam plurima difficultatem inextricabilem faciunt, ut procedendo in discursu patefiet.

Voco igitur hîc fœtum exsectum, qui ex præ- 1
gnante Muliere viva, vel mortua per ventris se-
ctionem vivus, vel mortuus eximitur. Medici
Partum Cæsareum vocant, & fœtus sic extractus
Cæsones; unde non plenè satisfacere potest defi-
nitio Partus Cæsarei à Roderic. à Castrens. *libr.* 4.
de morb. Mul. cap. 3. tradita, dum vult Partum 2
Cæsareum esse extractionem fœtus ex utero ma-
tris, quæ fœtum aliter excludere non potest:
nam simplex extractio fœtus ab utero per manum
Chirurgicam, cum aliter Mulier parere, & fœ-
tum excludere non potest, non dicitur partus
Cæsareus, sed ille tantùm, qui extrahitur cæso
matris utero. Multò melius partum Cæsareum
definivit Varand. *libr.* 2. *de Affect. Mulier. cap.* 7.
dicens, Cæsareum Partum esse infantis in utero 3
existentis extractionem per sectum Abdomen &
uterum.

Verum enim verò Patet Theophil. Raynaud, *in tr.* quem inscripsit, *de ortu Infantium contra Nat.* Medicos omnes taxate nititur, quòd hujusmodi hominum ortum, seu emissionem, aut quomodocumque appelles, vocaverint Partum Cæsa-

Cæsareum, cùm ex auctoritatibus inibi per eum cumulatis; ac maximè *ex l. Anniculus, ff. de verb.*
4 *signific.* pateat, non posse dici eam peperisse, cui mortuæ filius ab utero extractus est, *& ex l. si ego, §. Partus Ancillæ, ff. de Publician. in rem act.* in qua, pueris Matri mortuæ exsectis abrogari & partum, & nativitatem dicit.

Ego tamen existimaverim immerito ab hoc Doctissimo Viro Medicos accusari, quia quæ ipse objicit, bene verificari possunt de simplici nomine Partus, aut de partu in abstracto accepto, prout
5 est indifferens ad hunc, aut illum particularem partum, cum certum sit, partum dici à pariendo, & importare matris actionem in ipso partu: aut si pro ipso fœtu Partus nomen accipias, Partum eum fœtum dici, quem mater ab utero excludit: at neque hoc modo fœtus exsectus partus dici potest, quia nihil in ejus exsectione mater operata est, neque vim habuit ullius causæ agentis, quemadmodum habet dum naturaliter fœtum ab utero excludit, unde Partus dici non potest. At verò si huic nomini *Partus* Epithetum addas *Cæsarei*, jam illa vox *Partus* aliam significationem induit, & cùm Medici de sectione ventris materni ob extractionem fœtus verba facientes dicunt se agere de Partu Cæsareo, excludunt omnem & matris, & fœtus actionem, quia fœtus hujusmodi exitus, aut productio in lucem fit cæso matris utero, & dicendo Partum Cæsareum, dicimus partum præter, & contra Naturam, ac per violentiam factum, non quamlibet, sed cæso matris utero, non aliter, quàm intelligi velit ipse Pater Theophil. suam inscriptionem, de ortu infantium contra Naturam: nam certum est, & idipsum etiam ipse fatetur, fœtum ab utero matris exsectum non oriri, aut nasci, ut per *l. si ergo, superiùs cit.* & tamen ipse inscribit librum, *de ortu infantium*, sed cum addidit Epithetum illud *contra Naturam*, bene potuit eo modo librum inscribere, quia verè ex ventre matris exsecti non nascuntur, neque oriuntur naturaliter, quod fieret per enixum ab ipsis factum in matris utero, ut inde per consuetam viam in lucem prodirent. Sed contra Naturam, & per violentiam, dum manus Chirurgica illis aliam viam à naturali parat, dum naturalem invenire, aut sibi perviam facere non potuerunt; ac profectò tantumdem taxari posset inscriptio ipsius Patris Theophili *de ortu infantium contra Naturam*,
6 quantum taxandam ille existimat inscriptionem Francisci Roosseti, & aliorum *de Partu Cæsareo*, quicquid enim ille opponit contra vocem, *Partus*, opponi jure merito potest contra vocem, *Ortus*, nam si fœtus exsectus non potest dici Partus, multò minùs poterit dici Ortus: & si sectio ventris muliebris, & fœtus inde extractio non potest dici Partus, multò minùs poterit dici Ortus, imò, ut ingenuè sensum meum detegam, magis impropria videtur inscriptio ipsius P. Theophili, quàm Rousseti, & aliorum Medicorum, quia inscriptio Medicorum additione illius Epitheti *Cæsarei*, specificat suam intentionem, & ad individualem conditionem descendit, cùm de Partu Cæsareo verba faciunt, quod Epithetum nulli alteri partui competit, nisi illi, de quo tractare promittunt; cùm tamen tot sint partuum præternaturalium differentiæ: at verò P. Theophili inscriptio, de ortu infantium contra Naturam non explicat id, de quo verba facere intendit, cùm non descendat ad ultimam differentiam ipsius ortus contra Naturam, quia non solùm ortus infantium factus per ventris materni sectionem, est ortus contra Naturam, seu præter naturam, sed quicunque ortus infantium, qui fiat alia ratione, quàm consueta, & naturali. Annon putat P. Theophilus esse ortum contra naturam fœtuum in pedes, in nates, in ventrem, in latus, in manus, in alterutrum pedem, aut in alterutrum brachium oriri? Quòd si sic est, ad meliùs se explicandum P. Theophilus, cùm simplex illa inscriptio non esset sufficiens, coactus est verba illa addere, *per sectionem Cæsaream*, cùm tamen neque sic evitare possit, quin non benè inscripserit, *de ortu Infantium*, quia extractio fœtus per sectionem Cæsaream, non dicitur Ortus, sed fœtus exsectus ex matris utero, dicitur Partus, nam Partus nomen ipsi fœtui convenit. Aut ergò licitum sit Medicis, cum de extractione fœtus per ventris materni sectionem verba faciunt, uti ea inscriptione, *de Partu Cæsareo*, quemadmodum licuit ipsi P. Theophilo inscribere librum suum, *de Ortu Infantium contra Naturam*, aut si alteruter eam inscriptionem immutare debeat, certè is immutabit, qui minus aptam fecit, quod ex præfatis justus Judex determinabit.

Non desistam tamen in tutelam dicti P. Theophili auctoritatem adducere Medici Vinc. Alsat. Crucij *in lib. de Quæs. per Epist. Cent. 2. consult. ad Gubernator. Ravenn.* adstruentis Titulum *de Partu Cæsareo* suo libro à Franc. Rousset. præfixum, essentiæ rei planè correspondere; sed præter rationem id, & ex proprio marte profert, nihil in sui tutelam afferens. Sed quomodocunque hæc sese habeant, Partus nomen, ut in principio annuimus, diversimodè accipitur: & licet plerumque pro ipsa actione pariendi accipiatur, per ea, quæ adduxi *lib. 1. harum quæst. tit. 2. quæst. 3. num. 5. & seq.* tamen accipitur etiam communiter pro ipso fœtu, ut ex mille auctoritatibus inibi adductis clarè patet. Imò Hipp. ipse, vel quisquis sit eorum libellorum auctor, eos inscripsit *de Partu Septimestri, & Octimestri*, hoc est de fœtu septimestri, & octimestri, ita enim orditur librum *de septim. Septimestres nascuntur, &c.* sed non desunt aliæ auctoritates; ad rem maximè faciunt Lucretij carmina *lib. 4. Rer. nat.*

Et multa steriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus, & nacta post sunt, tamen unde puellos
Suscipere, & partu possent ditescere dulci.

Et illud Virgilij *lib. 7. Æneid.*

Quin idem Veneris partus suus, & Paris alter.

Facit & illud Juvenal. *Sat. 2. vers. 138. & seq.*

Interea tormentum ingens nubentibus hæret,
Quòd nequeunt parere, & partu retinere maritos.

Sed quid plura? Ipse fœtus in utero adhuc exi- 7
stens dicitur partus, *l. 1. §. ex hoc rescripto. ff. de ventr. inspicien.* ibi, *Partus enim antequam edatur, Mulieris portio est, vel viscerum, & l. Divus Verus, ff. de extraord. crim.* dicitur, eam, quæ data opera partum abegerit à Præside in temporale exilium dandam: nam abigere partum, est, medicamento abortivo, vel aliter per vim fœtum ab utero expellere, *& in l. in lege falcidia la 2. ff. ad l. falcidiam*, Partus nondum editus homo non rectè fuisse dicitur: ac denique *in l. Qui in utero, ff. de statu Hom.* Qui in utero est, perinde, ac si in humanis esset, custoditur, quoties de commodo ipsius Partus quæritur. Cum ergò Medici inscribunt opus suum, *de Partu Cæsareo*, tantundem est ac si dicant de fœ-

tu extracto à cæso matris utero; vel de actione par-
tus per excisionem uteri materni.

Sed jam ad ea, quæ magis ad rem Jureconsulto-
rum facere possunt, properandum. Igitur notissi-
mum est ex Legum auctoritate Hippocratis nostri
8 doctrina munita, septimestrem fœtum pro vitali, &
legitimo babendum, ac præterea Nonimestres, &
Decimestres (quod vulgo etiam est notissimum)
vitales, & legitimos esse. Dubitandum modò non
injuria offertur, an etiam fœtus septimestris ab ute-
ro matris, vel vivæ vel mortuæ exsectus, ut alij septi-
mestres pro vitali sit habendus? Idemque dubium
emanare potest de quibuscunq; fœtibus ab utero
matris exsectis etiamsi Nonimestres, vel Decime-
stres existant.

Et quoad fœtum septimestrem multa obstant,
quò minùs ut alij septimestres pro vitali sit haben-
dus: & primò obstat naturalis, & inevitabilis quo-
9 rumcunqe septimestrium debilitas, ob cujus cau-
sam, ut plurimum vitales non sunt, ut ex Hippocra-
tis ipsius omniumq; Medicorum auctoritate evi-
denter demonstravi *har. quæst. lib. 1. tit. 2. quæst. 3. per totam.* & alibi, quæ evitari ab ipsis non potest, quan-
tumvis virium fortitudine polleant; quia non ob-
stante quòd ob eandem virtutis fortitudinem citiùs
nascantur, quàm deberent, ut Hippocrati, alijsqoe
eorum fautoribus placet; tamen non potuerunt ac-
quirere eam corporis perfectionem, illudq; mem-
brorum robur, quod ad vitam protrahendam ne-
cessarium erat, quia tametsi perfecti judicentur, non
acquisierunt tamen requisitam firmitudinem, neq;
totalem corporis absolutionem sunt consecuti, sed
tantummodò perfectionis initium attigerunt, ut
idem Hipp. *de septim. Part. n.* 1. dicebat, quasi dicat,
eos rudimentum perfectionis quoddam habere:
unde mirum non est, si plurimi eorum pereant, te-
ste eod. Hipp. *ibid.* & ex multis pauci servantur, ut
ille addit. Ergò accedente huic fatali necessitati de-
bilitatis, violentia sectionis, ac extractione intem-
pestiva ab utero materno, impossibile est, ut tales
septimestres vivant, cum non naturaliter, & septi-
mo mense ex causa naturali oriantur, ut alij, sed per
10 vim, & ex causa omninò præternaturali: quare om-
ninò videntur à censu aliorum septimestrium ex-
cludendi, quia cum vivere non possint, tanquam
mortui, & non nati habendi.

Secundò obstat his septimestribus exectis ab
utero materno, quò minùs aliorum septimestrium
11 privilegio gaudeant, quòd videantur abortivi: quia
abortivus dici debet fœtus, qui neque perfectus est,
neque potest dici nasci; at tales absque dubio ne-
que perfecti sunt, neque nasci dici possunt, ergò ju-
re merito abortivi vocitandi; cùm nihil aliud im-
portet hoc nomen *Abortus*, quàm *non ortus*, vel
non natus; si igitur neque ortus, aut natus dici po-
test hujusmodi fœtus exsectus, abortus est, neque
potest cum alijs septimestribus, qui naturaliter ori-
untur, connumerari; quòd si ex his, quibus nati,
& partus nomen convenit, pauci servantur, certè
fœtus exsectus septimo mense, cui neque nati, neq;
partus nomen aptari potest, omninò pro non nato,
sed pro mortuo judicandus.

Neque contra hæc quicquam faceret id, quod
opponi potest de exsectis nono, aut decimo mense,
quibus item non convenit nati, aut partus nomen;
maximè strictè accepto, utroque nomine, cum nasci
dici non possint, ut jam in principio diximus, quia
imperfectio corporis, quæ omnibus septimestribus
est communis, multò majorem, imò omnimodam
vitæ repugnantiā septimestribus exsectis conciliat,
quod obstaculum non habent ij, qui nono, aut deci-
mo mense à cæso matris utero extrahuntur, hi enim
omnimodam corpulentiam adepti, & ad totalem
perfectionem deducti, possunt proprijs viribus vio-
lentæ sectionis resistere, imò fortè minùs labefacta-
ri poterunt per sectionē uteri extracti, quàm si mul-
to nixu, ac conatu proprijs viribus, per uteri angu-
stias cogantur sibi viam parare, nisi à matre aliquid
labis contrahant, quod illos ad internecionem per-
ducat, nam absq; eo quod quicquam vitium amit-
tant, dum exire ex se conantur, per manum Chirur-
gicam lentè, ac blandè à matris utero extrahuntur.

Obstat tertiò, quòd cùm nasci septimo mense ex 12
communiori sententia sit aliquorum individuorum
proprium, non autem omnium, illud certissimum,
& nulla controversia dubitabile esse debet, quod se-
ptimi mensis præeminentia is tantummodo favo-
rabilis existat, qui ex natura sua septimo mense na-
scuntur; quanam enim ratione favorabilis existet se-
ptimus mensis iis, qui contra Naturæ intentionem,
& ex causa præternaturali non nascuntur, sed per
vim ab utero materno extrahuntur? At certum est,
quod oblato nobis casu alicujus fœtus septimestris
ab utero matris extrahendi, non possumus, nec de-
bemus affirmare fœtum hunc, quia septimum men-
sem attingit, debere esse vitalem, imo contra affir-
mare debemus, non posse esse vitalem, quia quem-
admodum quando septimestris sponte, & ex Naturæ
instinctu in lucem prodit, tempestivè nascitur, & vi-
talis est, ita ubi septimo mense fœtus per cęsum ma-
tris uterum in lucem veniat, intempestivè extractus
dici debet, & idcirco vivere non posse. Quarto ob-
stat, quod si minima pars dimidij anni, nempè al-
quantula diei pars potest septimestri adeo præjudi-
care, ut pro septimestri non sit habendus, nam ex
Hippoc. auctoritate *in princ. libri de septim. Part. se-* 13
*ptimestres nascuntur centum octoginta duobus diebus
cum dimidio, & insuper accedente diei particula*, non
video quanam ratione evitari possit, quin fœtus se-
ptimo mense exsectus pro abortivo, & non vitali
non sit habendus; nam multo minoris momenti
absq; dubio censenda est hæc conditio, quod fœtus
septimestris deficiat ab illa aliquantula diei parte,
quàm si deficiat per totum spatium duorum mensi-
um, & ultrà, insuperq; per vim ab utero extrahatur;
cùm fieri nullo modo possit, ut magis adimat de vi-
ribus ipsius fœtus minimus ille defectus circa tem-
poris spatium, quàm adimat longioris multo tem-
poris defectus addita violentia adhibita in illius ex-
tractione per cæsum matris uterum: in qua opera-
tione quantùm possit fœtus ipse debilitari, ac quot,
quantisque symptomatibus conflictari, non est qui
dissimulare possit se nescire: illud autem maximè
potest mirum in modum illum defatigare, & exagi-
tare, quod ad respirationem pertinet, contendente
enim fœtu in lucem prodire, plurimum in illo ago-
ne laborat, atque angitur; non potente illo liberè
respirare, imo ne ullo quidem modo, quia septime-
stris non eximitur unquam ab utero matris vivæ,
sed tantùm ipsa matre jam præmortua, nam neque
persuaserint unquam Medici aut Chirurgi, matrem
septimo mense gravidam sectioni ventris se expone-
re nullo præcedente instantis partus signo, cùm ne-
que sciant, an talis fœtus hujusmodi sit, qui septimo
mense nasci debeat, quod quidem maximè hic pon-
derandum venit.

Quintò denique obstat, quòd cum septimestris 14
fœtus, ut mox dicebam, nonnisi à præmortuæ ma-

tris

tris utero extrahi possit, & necesse sit ipsum fœtum matre mortua respiratione omni privari, cum fœtus ex se ipso non respiret, sed tantùm ex respiratione matris per umbilicales arterias respiratione fruatur, eaque ratione vivat, seu potiùs transpiret, succedit enim transpiratio ad respirationem, atque ejus loco fit, sed ipsa transpiratio Cordis actio est per arterias, ut in confesso est, Galen. *lib. 4. de loc. aff. cap. 3. in fin.* fitque ad caloris cordis conservationem vice respirationis, quando calor ille est exiguus vel ex sui natura, ut in fœtu, vel ex accidenti, ut in Apoplecticis, & suffocatis, & in mulieribus ex utero strangulatis, sine hac autem respiratione, vel loco ejus, transpiratione animal nullum vivere mo-
15 mento potest, *In confesso enim est*, inquit Galen. *lib. 6. de loc. aff. cap. 5. non longè à principio, respirationem à vita, & vitam à respiratione separare non posse, adeò ut vivens omninò spiret, & spirans omninò vivat*, intelligens hanc spirandi necessitatem transpirando interdum suppleri, quod fit aliquando insensibiliter, ita ut sensum omnem effugiat, ut satisfaciendo argumentis in contrarium adductis dicit Claudin. *Respons. Medic. num.* 14. satis ergò illud nobis sit, quòd nullum Animal momento vivere potest absque respiratione, aut saltem transpiratione. Modò, fœtus transpirat, & respirat, si respirare illum velimus, arteriarum, Cordisque officio, ut nativus calor conservetur, & hoc modo vivit, vivit tamen vita matris, ac tamdiù in vita perdurare potest, quamdiu à matre illi communicantur spiritus, qui respirationi, & transpirationi inserviunt; cessante autem hoc influxu à matre, necesse est & respirationem, & transpirationem cessare, & fœtum perire; unde si septimestris fœtus nunquam nisi mortua matre cæso utero eximitur, certè necesse est illum, per totum spatium intercedens inter ventris sectionem, & extractionem ipsius fœtus ab utero, nec respirare, nec transpirare potuisse, sine qua actione ne per momentum quidem vivere potuit. Atqui etiamsi contendat quispiam non necessario, nec semper simul cum matre fœtum in utero existentem emori, sed posse ad aliquod tempus post matris mortem, & sine influxu novorum spirituum vitam protrahere, ex eo quia non tam repentina fiat spirituum jam in fœtum transmissorum exinanitio, ut percurrit Pater Theophil. Raynaud. *loco cit. num. 8. in fin.* quod ante illum asserebat Daniel Sennertus *Pract. lib. 4. Part. 2. sect. 6. c. 8.* & cui partim ego quoque assentior, tamen hoc posset fortè habere locum in fœtu robusto, ac valido, & debitam perfectionem consecuto; quando maximè à matris morbo non esset ad extremum debilitatis perductus. Sed quòd fœtus septimestris immaturus, & imperfectus, & viribus destitutus, intempestivè in lucem per vim protractus, mortua matre, possit per aliquod vel minimum tempus in vita perdurare, mihi non videtur rationabiliter admitti posse: nam si in ipsis fœtibus Nonimestribus, & Decimestribus maturis, & absolutis, viribusque integris, omnis mora, ubi mater præmortua sit, periculosa ita est, ut non possint ad modicum tempus post mortem matris vivere, ut fatetur ex Possevino ipse quoque Pater Theophil. *ibid. cap. 2. num.* 11. quid fiet Septimestri adhuc immaturo, & inabsoluto, atque imbecillimo? nam licet admittamus (quamquam admittendum non tam facilè est) quòd præmortua matre fœtus intrà uterum possit per horam vivere, ut gratis Possevin. *de officio Curat.* apud eundem Theophil. Raynaud. *ibid.* de Medicorum valdè peritorum sententià firmat, id intelligendum semper de infantibus Nonimestribus, aut Decimestribus jam perfectis & absolutis, non de fœtibus recentioribus, tametsi infantem intra uterum præmortuæ matris per horam posse vivere, sit contra experientiam, & rationem prolatum: & ea de re licet historiarum veritati de vivis fœtibus ab uteris præmortuarum Parientium extractis plena manu subscribam, quia erant hujusmodi fœtus Nonimestres, aut Decimestres, jamq; omnem maturitatem, & perfectionem adepti, tamen nulla experientia, nullaque Historiæ veritate hactenus persuadere mihi licuit, quod fœtus Septimestris ex sua natura debilis, & imperfectus tantùm vigoris habere possit, ut mortua Matre, & à cæso ejus utero extractus transpirare ampliùs ex se possit, & per aliquod momentum vivere. Undè quantum ego huc usq; scire potui, nullus casus observatus est, in quo Septimestris fœtus vivus, & multò minùs vitalis per sectionem Cæsaream fuerit extractus, sed omnes quotquot vitales eo modo extracti fuerunt, Nonimestres, aut majores erant, ut patet ex singulis Historijs à Franc. Rousseto, & ab alijs enarratis: Quamobrem quæ contrà nostros Medicos Rodericum scilicet à Castro, & Varandæum objicit Pater Theophilus, procedunt, aut procedere possunt in fœtibus perfectis, & ad exitum maturis, eum omninò contra Historiarum, & quotidianæ experientiæ veritatem pugnare illi Medici videantur, qui negant tales fœtus posse vivos ex præmortuarum Parentum uteris per sectionem Cæsaream extrahi. Verum enimvero immeritò videtur à Patre Theophilo accusari Rodericus à Castro, nusquam enim Rodericus supponit, Cor, & Pulmones in fœtu cieri, ut illi imponit Pater Theophilus, imo absolutè negat fœtum in utero respirare, comuni doctiorum Medicorum opinioni adhærens, ac manifestissimè se explicat dicens; *Quia vita, & motu Puerpera cessante, cessat etiam infantis vita, & motus Cordis, qui in infante pendet ex distentione, & contractione Arteriarum umbilicalium* (quem motum hoc modo factum scire debet P. 16
Theophil. Transpirationem vocari) *qui motus ubi cesset in Matre, è vestigio cessat in infante, quia non ante umbilici scissionem spiritum per os trahit, nec in utero per os respirare potest.* Ergo Rodericus dicendo, quod cessat vita Infantis, & motus cordis, non vult, Cor, & Pulmones in fœtu cieri ob respirationem, sed tantummodo cessare in Infante motum cordis factum, ex distentione, & contractione duarum Arteriarum Umbilicalium, qui motus, Transpiratio est, non Respiratio: neq; usquam fatetur Rodericus, quod Infans necessario moriatur interclusa per Matris obitum respiratione, quomodo enim hoc assevetaret, dum Infanti in utero existenti respirationem negat? Majorem habet occasionem Pater Theophilus accusandi Varandæum, cùm contra ipsam experientiam pugnare contendat, nullo modo sibi persuadentem, *posse uterum tantam in suo fundo solutionem pati, salvis Parturientis rebus, quantam oportet fieri per medios Epigastrij musculos, & Peritonæum cum hæmorragia insigni ad educendum indè fœtum.* Sed Varandæus certè clarè commonstrat se experientia in hoc destitutum, nec unquam tales casus vidisse, vel observasse: quod etiam de Ambrosio Paræo Chirurgo alioquin doctissimo sentiendum, cùm *lib. 23. suæ Chirurgiæ, c. 31. in fin.* hæc habeat. *Ceterùm non possum satis mirari eos, qui sibi visas mulieres affirment, quibus non semel novacula Abdomen cum subjecto utero rescissum sit ad fœtum nunquam a-*

liaquin proditurum extrahendum; id enim, salva Matre, fieri posse mihi persuadere nunquam potui.

17 Et quæ sequuntur. Sed quicquid in contrarium dicatur, aut dici à quovis possit, expertis magis est credendum, *argum. c. littera, de frig. & malef. & l. 1. ff. de ventre insp.* cùm Viri Doctissimi talem operationem & admiserint, & exercuerint fœlicissimo cum successu, non modò extrahendo fœtum vivum cæso ventre ex utero præmortuæ Matris, sed etiam extrahendo fœtum vivum cæso ventre ex utero præmortuæ Matris, sed etiam extrahendo eadem sectione fœtum vivum, aut mortuum ex utero Matris vivæ, salva Matre. Ac præter ea, quæ adduxit Franc Rousset. *in libell. de Part. Cæsar.* admittunt, & laudant hanc operationem, ubi opus sit, Andr. Laurent. in Histor. Anatom. *lib. 8. quæst. 32.* Mauritius Cordæus, *in lib. 1. Hippocr. de morb. mul. comm. 1. propè medium*, Joann. Baptista Cortesius *Miscellan. Decad. 10. quæst. 10.* Mercurius *lib. 2. della Commare, cap. 28.* Daniel. Sennert. *lib. 4. Pract. Part. 2. sectione 6. cap. 8.* Marcell. Donat. *lib. 7. Histor. med. mirab. cap. 10.* & alij plures apud Patrem Theophil. Raynaud. *de ort. Inf. contr. Nat. c. 3. n. 6* quorum placita vide apud Joan. Schenckium, *lib. 4. Obser. tit. de fœtibus*, ubi etiam plures Historias percurrere licet rei veritatem attestantes.

18 Et ex his concludenter elici debet, quòd fœtus septimo mense ab utero Matris extractus ventre cæso pro vitali non sit habendus, ut alij Septimestres sponte & ex Naturæ instinctu nascentes: licet enim Hippocrates, & ex ejus auctoritate Leges Septimestrem fœtum pro ratione natum, & vitalem esse determinaverint, tamen hæc determinatio non potest applicari fœtui, qui septimo mense à cæso Matris utero extrahitur, cum neq; nasci dici possit, neq; pro ratione natus, nec consequenter vitalis existat: nam si quid Septimestre spatium considerabile est, ut autumant, in ortu infantium, id quidem verificatur cum ex Naturæ vi motus ille fit, non cùm per violentiam, & contra Naturæ legem fœtus à cæso Matris utero extrahitur, nihil enim commune habet id, quod naturaliter fit cum eo, quod fit per accidens; & numerorum energiam, ac vim Hippocrati magni æstimatam in motibus naturalibus cum habere voluit, non in præternaturalibus, & violentis.

Quamobrem neqoaquam assentiri possum, Patri Theophilo, *loco citato, cap. 12. num. 6.* volenti nihil differre Septimestrem naturaliter natum à Septimestri ex cæso Matris utero extracto, & utrumq; esse æquè vitalem, quoniam si sic est, nihil differet actio naturalis ab actione præternaturali, ac tandem esset dicere, quòd tam evacuatio, exempli gratia, naturalis, quàm symptomatica, & præter naturam, æquè proficua, ac tuta esset, & sic de cæteris omnibus:

19 non consideravit doctissimus hic Vir, quòd nasci secundum Naturæ ordinem fit ea propria virtute, & ejusdem Naturæ robore, & cum commodo, & utilitate tam Matris, quàm fœtus: at extrahi per sectionem ab utero, neq; à Natura fit, nec cum ejus commodo, sed ipsi Naturæ vis infertur, & succedit cum maxima anxietate & Matris, & fœtus, etiamsi fiat nono, aut decimo mense, quantò major ergò vis Naturæ infertur, si fiat septimo? Non potest igitur ex hoc quòd Septimestres, qui secundùm Naturæ ordinem nascuntur, sunt vitales, inferri etiam Septimestres ab Utero Matris cæso extractos æquè vitales existere; quia illi à Natura egeruntur, & in lucem transmissi vivere possunt, hi autem cum non deberent in septimo nasci, per vim ab utero extrahuntur, nec quicquam illis prodesse potest, quòd Septimestres sint. Illud tamen non negaverim, quod maximè ad rem propositi casus Patris Raynaud. facere videtur, nempè fœtum Septimestrem hoc modo extractum posse per aliquod tempus non longum vivere in tantum, ut Baptismo mundari possit, & idcircò in eo casu concedi posset, Matrem noxiam, & ultimo supplicio damnatam vivam secandã, 20 licet nimis rigorosum hoc esset, & mitius, ac magis secundùm Jus putandum, differendam esse Matris mortem usq; ad partum. Non differret à prædicta dubitatione, etiam illa, quæ fieri posset de Septimestri per vim quamcunq; ab utero ejecto, ut exempli caussa per poculum abortionis, per casum, aut percussionem, aut quocunq; alio modo violenter in lucem prodeunte, nam quia his omnibus illud obstat, quòd non ex Naturæ virtute, & electione, ut qui verè Septimestres sunt, sed per externam violentiam nascuntur, nihil illis prodesse potest numerus septenarius, qui in motibus, naturalibus non in symptomaticis habet locum.

Quod dictum autem de Septimestribus est, eodem modo, & multò magis fortè procedet in Octimestribus, cùm ea communi sententia hi ex sua natura vitales non sint, ut primò Hippocr. *in princ. libell. de Octim. Part. n. 1.* asseverat, reddens insimul rationem, cur impossibile sit, ut vivant, quem secuti sunt penè omnes, qui de Octimestri partu verba fecerunt, uno excepto Federic. Bonaventur *in libro ad hanc rem dicato*, in quo longioribus fortè, quàm necesse fuerit, Octimestrem partum contrà omnium aliorum Doctorum hominum opinionem tuetur; quibus tamen non obstantibus (relicta pro nunc indecisa ea quæstione, quæ de ejus aptitudine ad vivendum habetur, ac sit per nos Octimestris, ut Septimestris vitalis) dicendum, quòd quamquam Octimestris potest esse magis, quàm Septimestris vitalis ob majorem præcipuè corporis, & membrorum omnium perfectionem ex longiori mora in materno utero facta, tamen si ab utero materno per ventris sectionem extrahitur, vitalis esse nullo modo potest, & habendus est pro mortuo, & abortivo, ut de Septimestri ex secto firmatum est. 21 22

Ad Nonimestres jam, & Decimestres, ac perfectos, & absolutissimos fœtus progrediendum, qui eum suo tempore nasci contendunt, & vias naturales obvias, & patentes non habent, vel à Matre jam vita functa ad eam non coadjuvantur, per sectionem cæsa eam extrahuntur, circà quos licet dubitaverint nonnulli, quos adducit Alphons. à Carranza, *de Part. natur. & legit. cap. 6. sect. 1. n. 12.* & jam sæpè adductus P. Theophil. *lib. cit. c. 14. num. 2.* quòd non possint dici naturaliter nasci, & idcircò nec naturales, nec legitimi sint existimandi, nec successionis capaces; tamen contrariam sententiam veriorem esse iidem probant, & ea communissima sententia concludunt, partum ex cæso Matris utero exemptũ æquiparari in omnibus infanti verè nato, & à Natura in lucem emisso, ut patet per *tex. in l. Quod dicitur. ff. de lib. & posth.* & per alias quoq; leges, quas prætereo. Verum enimverò, non indifferenter hæc in omnibus exsectis procedere dicit idem Carranza; sed ad hoc ut talis exsectus vitalis judicari possit, vult eum debere in vita perdurare saltè viginti quatuor horis. Quæro tamen ab ipso Carranza, aut ab alijs Doctoribus, quicumq; illi sint, quorum opinionem ipse sequitur, an fœtus Nonimestris, aut Decimestris naturaliter se habens, & ex Naturæ instituto in lucem tempestivè egressus, si per horam postquã 23

natus

natus est, moriatur, pro vitali habendus sit, & ad hæreditatem, & ad alia admitti, ad quæ cæteri, qui vivi permanent admitti solent? nam credo affirmativam, juxta dispositionem *l. uxoris abortu, C. de posthum. hær. inst.* talem fœtum justo tempore natum, etiamsi per horam tantùm vixerit, pro vitali habendum, & ad hæreditatem admittendum; ergò si exsectus æquiparatur in omnibus ei, qui nascitur, dummodò naturaliter vivere possit, non major ratio est, cur qui nascitur naturaliter, & per horam tantùm (imò etiam per momentum, ut nonnullis placet) vixerit, ad hæreditatem sit admittendus, qui verò ex cæso matris utero vivus eximitur, nisi vixerit per viginti quatuor horas, non debeat pro vitali haberi, nec ad hæreditatem admitti, cùm nullam habeat repugnantiam ad vitam, nam justo tempore in utero mansisse supponitur, & perfectus, & undequaq; absolutus existit, in nihilo deteriorem suam conditionem faciens. Præterea Septimestres ut plurimum non vivunt, ut jam millies dictum, ac probatum experientia, ratione, & auctoritate est, nullo tergiversante;
24 & tamen omnes Septimestres pro vitalibus habentur, & ad hæreditatem admittuntur, cæterisque omnibus gaudent, nè minima quidem re minùs, ut Nonimestres, & Decimestres; cur ergo extractio fœtus ex cæso Matris utero obstare debet Nonimestri, & Decimestri fœtui, ita ut ad hæreditatem non sit admittendus ex eo quod non vixerit per viginti quatuor horas, sed tantùm per duodecim, aut decem, aut etiam illicò decesserit, cùm aliàs & ratione temporis, & ratione absolutionis, & perfectionis corporis, & ratione quarumcunq; aliarum conditionum vitalis ex sua natura sit: rationabilius ergò ex mea sententia fuerit dicere, exsectum fœtum Noni-
25 mestrem, aut Decimestrem, non aliter, nec alio censu habendum, quàm quemcumq; alium fœtum naturaliter, & sponte nascentem, & si hic non excluditur ab hæreditate, si nascatur vivus, licet non multò post, aut etiam illicò moriatur, ita ille non excludendus ab hæreditate, si vivus ex cæso Matris utero extrahatur, etiamsi non multò post, aut etiam illicò decedat. Hæc autem ego per modum ratiocinij affero, neque enim mihi tantum tribuo, ut putem ad me pertinere de his quicquam determinare: sed Carranza qui, ut Jureconsultus hæc determinat, debebat suæ determinationis rationem aliquam adducere, aut saltem ab Auctoribus, quos ille pro ea allegat, adductam referre, aut saltem eam auctoritatibus magis sufficienter munire. Sed illi satis fuit inniti, cum Hispanus esset, Hispanorum consuetudini, qui teste Gutier. *lib. 2. Pract. Quæst. quæst. 101. n. 5. & 6.* ex quo Pater Theophil. *lib. sæpè cit. de ort. Inf. contra. Nat. cap. 14. num. 5.* tunc cæsonem potiri prærogativis fœtus naturaliter nati permittunt, & haberi tanquam filium quoad hæreditatem, & jura liberorum, cùm totus extrahitur vivus, & horis viginti quatuor est superstes, ac Baptismo mundatus. Ut disponitur per *l. 13. Tauri* ab ipso Carranza *toties relat. c. 6, sect. 1. num. 14.*

Sed ut etiam de Undecimestribus, ac majoribus fœtibus aliquid dicamus, occasionem præbent Hippocr. *in libro de Octimestr. par. in princ.* verba, qui cùm Decimestres nasci septem dierum quadragenariis tradidisset, eosque maximè perfectos esse, qui in primis quadraginta diebus nascuntur, addebat: *Ubi verò plures accesserint, pereunt;* ita ut ex hac Hippocratis assertione appareat, Undecimestres, qui ultra septem quadragenarios in utero commorantur, vitales non esse. Sed non hanc fuisse Hippocratis mentem contra nonnullorum opinionem ostendit Prosp. Martian. *in ejus loci comm. vers. 8.* Itaque dicendum nihil præjudicare posse fœtui ex ipso Matris utero extracto, si etiam post septem quadragenarios dierum, & ultra, extractus esset, dummodò Vivus extractus sit.

Cæterùm fœtus ab utero Matris jam præmortuæ vivos extrahi, non solùm quotidiana experientia comprobatur, sed etiam vetustissimis exemplis est confirmatum, & maximè in promptu sunt Legum, ac Jureconsultorum, Medicorumque & Historicorum plures auctoritates, quibus addenda etiam illa Virgilij *lib. 10. Æneid.* 26

Indè Lycam ferit exsectum jam Matre peremptâ.

Undè operatio hæc nec inutilis, nec vana unquam existimata est, sed per eam plerique fœtus salvati sunt, aliàs simul cum Matribus morituri, & quod multò majoris momenti est, non tantùm à temporali, sed etiam ab æterna morte per eam sectionem sunt liberati; neque audiendi ullo modo sunt, qui in contrarium obloquuntur, putantes hanc operationem inanem esse, ob id, quòd non sit possibile fœtum post mortuam Matrem momento vivere, ex eo, quod respirare non possit: quorum tamen opinionem falsitatis insimulat frequens experientia, ut jam dictum est, & convincunt auctoritates plurium Medicorum, & præter eos, qui jam citati sunt, addendi Mercat. *lib. 4. de steril. & Prægn. affect. capite tertio,* Euchar. Rodion. *de Part. hum. cap. 9.* Lud. Bonacciol. *in Ennead. mul. cap. 8.* Balduin. Roussetus *de hum. vit. primord. cap. 21.* Illud tantùm addi debet, hoc benè succedere si à Matris excessu illicò venter aperiatur, ut fœtus liberè respirare possit, nam aliàs sententia eorum prævalet, qui negant posse mortua Matre vivum fœtum extrahi.

Dubium tantummodò erat de sectione Matris vivæ, ad extrahendum fœtum vivum ex utero salva Matre, an omnino possibilis sit, & an licita? 27 Et non esse possibilem patet ex eo, quod de ea tanquam de re impossibili nullus Medicorum antè præteritum sæculum verba fecerit, cùm tamen de rebus fortè magis arduis sermonem habuerint, & necessaria præcepta tradiderint, & particulariter de extractione calculi ex vesica, quod multò magis periculosum, atque operosum, si nonnullis doctissimis viris fidem habemus, existimandum, ut alias operationes quasdam non minùs discrimine plenas, sed tamen in usum protractas prætercam, de quibus omnibus videndum quicquid affert jam sæpè citatus Roussetus, qui solidis rationibus, auctoritatibus, & experientijs probat; quasdam alias operationes in Arte Medica cum multò majori periculo exerceri, & tamen fœliciter succedere. Sed quid plura? An non etiam Antiquis Medicis notum fuit, uterum posse excindi, ac totum avelli, vivente, ac salva muliere? id qui non credit, adeat Paulum *suæ Med. lib. 3. cap. 72.* Ætium *serm. 16. cap. 76.* Avic. *lib. 4. tract. 2. cap. 10.* Nicol. Flor. *apud Mercurial. lib. 4. de morb. mul.* Sed ipse Ambros. Par. *loc. cit.* aliàs sectionem Cæsaream tanquam impossibilem inficiatus, uterum totum unà cum uno ex testiculis Mulieri cuidam excisione ademit, ipsa supervivente. Undè si hæ operationes in usum trahi posse docuerunt Antiqui, docuissent etiã hanc operationem partus Cæsarei, quæ minùs operosa videtur, si in actum demandari potuisset. undè non mirũ, si nonnulli Recentiores Viri quidem Doctissimi, & in Chirurgicis operationibus expertissimi, quos superius retuli, aperta fronte fassi sint, hanc

operationem esse impossibilem, ut idem Paræus *sua Chirurg. lib. 23.* Varand. *de morb. mul. loco cit.* sed & Alex. Massaria, *lib. 4. Pract. Med. cap. 12.* ab hac operatione abhorret, cum ex propria experientia affirmet, eas, quas ille secare vidit numero tres, omnes periisse. In cujus dictis adnotandum, extrà rem omninò illum asseverasse, Hippocratem primò consuluisse, partu difficili existente, in summa rerum desperatione Mulieres esse secandas, ut habetur, *libro primo, de morb. Mul. num. 96.* nunquam enim tale quid Hippocrates dixit, ejus verba sunt; *Quicunq; verò fœtus mortui, aut crus, aut manum foras protendunt, eos optimum quidem fuerit, si id fieri possit intrò retrudere, & ambas has partes in cap. vertere; si verò hoc fieri non poterit, verum intumescit, secare hoc modo:* & prosequitur docens, quomodo fœtus sit secandus. Nunquam ergò dixit Hippocrates, Mulierem esse secandam, & si tale quid dicere voluisset, ut erat homo in Artis operibus exercitatissimus, & ducendi alios ejusdem Artis abstrusiora facinora cupidissimus, non minori diligentia de hujusmodi operatione, quàm de sectione fœtus egisset, de qua tantùm intendit *loco citat.* verba facere, ut fecerat, *lib. de superfœt. num. 40.* & libello ad hanc rem dicato *de excisione fœt.* idemque non restiterunt alij Medici tam Recentiores, quam vetustiores docere. Sed ad rem nostram non obstare censendum ipsius Massariæ triplicatam experientiam, nam sectio fœminarum potuit fieri ab imperito aliquo Chirurgo, vel malè successit operatio, quòd Matres essent maximè debiles, vel ob aliquem notabilem errorem, vel in summa quòd respectu mulierum conditionum vitiosa exstitit, ut etiamsi nihil eorum obstitisset, non idcircò eludendæ tot experientiæ, non à Franc. Roussetotantùm, sed ab aliis Medicis in medium allatæ, etiam ab iis, qui aliàs hujusmodi casus impossibiles existimabant, nempè, ut Matri vivæ existenti uterus secaretur, ut indè fœtus extraheretur, ut de se ingenuè fatetur Mercurius, *in lib. della Commar. 2. cap. 28.* Quin etiam Maurit. Cordæus, *comm. 1. ad 1. Hipp. lib. de morb. mul. vers. med.* Non modò hanc operationem admittit, & proprias nonnullas experientias, & alienas proponit, sed summoperè etiam laudat, ut ex qua Medicam Artem in Hominum utilitatem magis in dies ditari affirmet.

28 Cum igitur ex jam dictis pateat, sectionem Cæsaream, etiam viva Matre remanente, esse factibilem, eamque tot experientiis fuisse confirmatam, sequitur inde esse etiam licitam: & quamquam plures ex Canonistis, & ex aliis quoque Professoribus, quos cumulavit Pater Theophil. *cit. lib. de ort. Infant. contr. Nat. cap. 3. num. 2.* apertissimè negaverint, eam ullo modo licere, cùm secundum ipsos non possit evitari Matris homicidium; tamen eam sententiam tuebantur illi Doctores his novis experientijs destituti, & falsa suppositione persuasi, quod fieri non posset absque Matris nece, quæ ipso facto falsitatis convincitur; quibus etiam experientiis destituti nonnulli Medici, quos suprà citavi, & quos cum aliis cumulat idem Pater Theophil. *ubi suprà*, non dubitarunt falsitatis redarguere eos, qui contrarium firmarent, eosque, qui tales casus oculata fide observarunt, maximè narrando id fieri posse non solùm salva Matre, sed ea demùm ad novam conceptionem apta remanente, mentiri voluerunt, cùm tamen ipsi magis redarguendi sint, qui facti realitatem controvertere audeant, antequam de ejus veritate plenam notitiam consecuti fuerint; nam & alij in ea opinione fuerunt, ut Mercurius, de quo suprà dixi, qui tamen postmodum ipsa facti serie inspecta, veritati acquieverunt, eamque propriis experientiis confirmarunt.

Quoniam autem hæc experientia maximi momenti est, & eam in usum protrahendo agitur de vita Hominis, quæ eo modo in dubio ponitur, præterquam quod non est adhuc multùm inveterata, & summè difficilis est, ut executioni demandetur, videntur multa in considerationem adhibenda, antequàm ad eam determinationem descendamus, eamque operationem undequaq; licitam esse pronuntiemus. Ea verò, quæ considerari oportet, partim ad Medicum spectant, partim ad Canonistas. Utraque tam exactè, ac diligenter ponderata sunt à jam sæpe nominato Patre Raynaud, ut omnem provinciam novi aliquid proferendi mihi ademerit. Ut aliquid tamen tanquam Medicus proferam, dicam, permulta esse, quæ hujusmodi opera- 29
tionem tutam esse promittunt, si vires mulieris permiserint, ad quas tota Medici secantis, vel sectionem suadentis consideratio dirigi debet. Vires ergò mulieris tunc subsistere, & ad sectionem sufficere posse credendum, cùm ea integræ ætatis est; voco hic ætatem integram, quæ neque anno vigesimo minor, nec quinto suprà trigesimum major est; licet non extra Naturæ consuetudinem esset, etiam in ea, quæ quadragesimum non excederet, robustas vires asservari: nam in eo annorum numero degentes sunt in roboris cujuscunque generis vigore, & facilè externas, ac violentas injurias sustinere aptæ, quia maximè sanguine, & calore affluunt, eoque sanguine quam in prægressis ætatibus firmiore. Has præterea decet animo intrepidas esse, nec mortis timore exagitatas; neque item à partus laboribus, & anxietate ita labefactatas, ut ex ea tantùm occasione insigniter langueant. Præcipuè autem observare oportet, nè ab Obstetricibus, aut ab imperitis Chirurgis dilaceratæ, aut ita exagitatæ sint, ut præ debilitate omnem animum desponderint, quod etiam admonere non destitit præter Medicos alios ipse Roussetus, *in exhortatione ad Chirurgos post suum tractatum de Part. Cæsar.* Et licet fieri non possit, quin inter inanes pariendi conatus in his casibus mulieres plurimam virium jacturam non faciant, mirumque in modum angantur, tamen eas, quæ fortiori, ac magis virili animo sunt, ac laborum, & dolorum tolerantiores, non æquè periclitari certum est, ut eæ, quæ timidiores, & animi muliebrioris existunt, & facilè ex laboribus, & doloribus succumbunt. Convenit ergò secandas Mulieres constantes, & vividas esse, & tam difficili provinciæ ad mortem propriam, & fœtus evitandam sponte, ac viriliter se credere. Præstabile quoque est, eas extra prægnantiam, & in ipsa prægnantia sanas maximè vixisse, nec unquam, aut saltem de proximo, acuto, ac lethali morbo fuisse conflictatas. Valetudinarias autem, & uterinis morbis obnoxias, aut rebellibus obstructionibus, aut viscerum tumoribus detentas huic sectioni subjicere idem est, quod eas data opera occidere. Quinetiam optabile est secandam Mulierem non solùm sanam in ipsa prægnantia vixisse, sed nè à nonnullis quidem ipsi prægnantiæ familiaribus fuisse exagitatam, ut indesinenti, ac contumaci inappetentia, vomitu pertinaci, pertinacissima tussi, ædematosis corporis inflationibus, pedumq; tumoribus, & aliis id genus; nam horum unumquodque vires insigniter labefactare, & fœtum, ipsamq; Matrem concutiendo valdè lædere, aut corpus mirum in modum refrigerare, nativumq; calorem suffocare, undè vires fatiscant, aptum est. Sed præter hæc, considerandū, antequam ad opus deveniamus,

an ab

an ab Obstetricibus, Tonsoribus, aliisve Chirurgis, si qui vocati fuerint, debita diligentia adhibita sit, ut naturali, aut saltem faciliori, & à periculo magis distante ratione fœtus nasci, aut extrahi potuerit, si quid enim, quod tentari potuisset, prætermissum est, omninò à Chirurgo, cui sectio destinatur, tentandum multa eura est, maximè verò observet ex quonam impedimenti genere fœtus nasci, aut extrahi prohibeatur; nam non insuetum est, quòd rudiores Obstetrices, atque imperiti Tonsores, aut indoctiores Chirurgi aliquod impedimentum non amovibile causentur, quod doctior, ac magis expertus Chirurgus deinceps aut facile, aut aliqua cum industria amovere poterit, & sic Mulierem à sectionis tormento, ac periculo, magna sui cum laude vindicabit. Ac certè in nulla operatione Chirurgica magis operantis omnimodam solertiam, ac industriam requiri quàm in hac, manifestum est. Nam cùm tot insignes partes secandæ sint, & summa diligentia in secando, & postmodum in applicando opportuna remedia opus sit, non quilibet mediocriter in Chirurgia instructus in hoc opere sufficiens existimandus, sed qui cum scientia multam experientiam conjunctam habeat, & qui alios doctos, & expertos Chirurgos in ea operatione se exercentes non negligenter iterum, atque iterum observaverit.

His ergò simul concurrentibus, sectio Matris vivæ ad extrahendum fœtum vivum, aut etiam mortuum, erit omninò licita, si probabiliter sperari possit ex præmissis aut utrinsque, tam Matris, inquam, quàm fœtus, si vivus sit, fœlix eventus, aut
30 si mortuus sit, ipsius Matris; ergò ubi hæc probabilitas elucet, licitam esse sectionem plurimis rationibus non tam ex Theologis, quàm ex Canonistis desumptis ostendit Pater Theophilus, *loco cit. cap. 5. per totum*, ita ut nequaquam veritatem habeat opinio Carranzæ, *lib. de par. nat. & legit. cap. 6. in fin.* qui eum Francisco Mateo, *decis. 950. p. 1.* omni experientia in hoc destitutus, neutiquam permittendam statuit ventris incisionem viva Matre. Nos verò firmissima experientia, & Theologorum auctoritate fisi, illam executioni demandari licitè posse firmamus maximè præsenti dicta probabilitate. Undè verò ea probabilitas secundi eventus haberi possit? ostendit idem P. Theophilus, ibid. *num. 20.* quin etiam *cap. 6. seq.* eo in casu quando nimirum probabilitas adsit salvandæ per
31 sectionem Cæsaream vitæ Matris, & fœtus, non solùm vult esse licitam, sed injungit etiam obligationem ipsi Matri ad subeundam sectionem ob bonum ipsius fœtus, ut scilicet vivus extractus baptizati possit, & dehinc etiam vivere, ut dicit *num. 8.* imò non solùm obligat eam ad sectionem sustinendam, sed vult eam teneri ad curandam, & urgendam, *num. 19.* quam obligationem extendit etiam
32 ad peritum Artificem, *num. 21.* Quando tamen ageretur de solo Matris bono, ut in casu, in quo fœtus jam esset mortuus, vel de ejus vita pusilla, aut nulla spes secando Matrem relinqueretur, ab omni obligatione Mater soluta videtur, ut ille addit, de qua obligatione Canonistæ videant. Certum tamen est, Matrem posse excusari ob remed. atrocitatem, qua circumscripta, nescio, an apud Canonistas tam absolutè pronuntiatum sit, posse hominem tuta conscientia quodlibet remedium rejicere, etiam si absq; illius remedij administratione de vita periclitaretur, stante maximè remedij facilitate, & absentia omnis atrocitatis, & intolerabilis displicentiæ, aut pretij exorbitantis, & nimis proprijs divitijs imparis. Sed quicquid sit de hoc, præterea, quæ de obligatione Matris ad subeundam sectionem diximus in casu, in quo probabilis spes adsit fœlicis eventus tam Matris, quam fœtus (nam ubi nulla ad- 33
sit spes salutis ipsius Matris, non esse licitam sectionem probat deinde Pater Theophilus, *cap. 7.*) occurrit ambigere, an, ubi hæc spes superfuturæ Ma- 34
tris sit dubia, sectio licita sit? & licitam omninò esse probat idem Pater Theophil. *cap. 8.* præcipuè, *num. 9. & cap. seq.* omnia distinctè ac perdoctè revolvens, illud quoq; dubium proponit, an si Matris, aut fœtus salus per sectionem sit moraliter certa, sed 35
cum certo, aut etiam dubio exitio alterius conjuncta, vita alterutrius, & cujusnam sit præferenda? Huic dubitationi plenissime pro eo, quod ad Canonistam spectare videbatur, ipse satisfacit, distinguens inter id, quod faciendum sit ex Justitia, & illud quod faciendum sit ex charitate, hoc pacto dubium maturè, & rationabiliter solvit.

Nos, quia hæc determinare prædicto modo ad nos non pertinet, sed ad ipsos Canonistas, rem discutiamus prout ex Medica Arte determinanda esse existimamus, ac dicamus, quòd (circumscripta tam Matris, quàm Medicorum, ac Chirurgorum, cæterarumq; omnium personarum, ad quas pertinet cura salvandæ vitæ ipsius fœtus ne morte simul temporanea, & æterna obeat, si Baptismo destituetur) non est dubium, quòd cum una ex duabus personis minorem, altera majorem spem salutis promittit, semper sit ejus vita præferenda, quæ magis certa, ac tutiora salutis signa præfesert; nam si Mater, exempli gratia, jam ita a partus laboribus, & doloribus excarnificata videatur, ita ut in extremis sit posita, & animo jam deficiat tenui, ac frigido sudore perfusa, cadaverosa facie, & frigidum respirans, aliaque signa appareant, quæ in iis, qui de proximo morituri sunt, apparere solent, aliaq; ex parte fœtus validus appareat, ac recalcitrando, & validè se movendo maximo vigore se munitum ostendat, nullum dubium esse debet, quòd fœtus ipsius salus Matris saluti, de qua jam acta res est, præferenda sit: contrà verò, si Mater adhuc valida sit, pulsu forti, & vehementi, animo imperterrito, & benè se habeat ad oblata, fœtus autem nullum motum edat, matris venter frigidus persentiatur, nec infans se sustentare comperiatur, sed pondus in ventris imo excitet, tunc certè Matri majori curâ prospiciendum.

Sed majus dubium est, quando tam Mater, quàm fœtus pariter viribus pollent, ita ut alteruter servari possit, sed cum alterius exitio, cujusnam vitæ magis prospiciendum sit; & videtur semper Matris vita præferenda: quod in tantum verum est, ut, nisi ob- 36
ster præjudicium fœtus, qui fraudari Baptismo facilè posset, possimus auxilijs & remedijs Medicis, etiam cum exitio ipsius fœtus, non directè, sed indirectè vitæ Matris prospicere.

Determinandum autem Canonistis relinquam, 37
ad quos pertinere videtur, an liceat Matri assumere, & Medicis, aut alijs quibuscunque præscribere medicamenta, aliaque auxilia ad salvandam vitam ipsius Matris, quæ directè fœtum perimere certò possunt, ut vult Pater Theophilus *cap. 9. num. 11. & seqq.* nam quoad Medicum dixerim, nunquam licere, ut probat Franc. Ranchin. *in Hipp. jusjur. 5. in ea quæst. vers. Tertia opinio:* quia neq; tutum est, cùm in manu Medici hoc non sit, nempe ut dato medicamento ad interimendum, & corrumpendum fœtum, Matris vita in tuto ponatur, imò cum

cum talia Medicamenta, ac præſidia valida ſint, & Mater ipſa rationabiliter viribus deſtituta, poterunt exhibita non minorem Matri, quàm fœtui noxam inferre, & idcircò licebit ſanguinem mittere, & alia præſidia adminiſtrare directa ad Matris ſalutem, non ad fœtus internecio-
38 oem; quòd ſi ex iis præſidiis fœtus periclitetur, id præter Medentis intentionem eveniet; moveor ex eo quod aliàs communiter tenetur, nunquam licere ob Matris ſalutem procurandam directè abortum cauſſare, ut longioribus probavi *lib. 6. har. Quæſt. Tit. 1. Quæſt. 7. num. 26.*

Neq; dicat quis, non eſſe parem rationem ſecandi Mulierem, & abortum medicamentis procurandi, quia ſi abortũ directè procurare non licet ob violentiam, quæ naturæ infertur medicamentis abortivis, ob quam tutò adminiſtrari non poſſunt, etiam reſpectu ipſius Matris, cui non minùs quàm fœtui poſſunt eſſe exitialia, præterquam quòd ipſe abortus, & maximè per vim procuratus Matri exitialis eſſe ſolet, multò minùs licet ob ſervandam Matrem ſectionem adhibere, ex qua fœtus certò ſuccumbat, quia multò majorem violentiam inferimus & Matri, & fœtui, ſectione, quàm medicamento obortivo, licet ex parte fœtus ſectio tutior dici poſſit, quàm medicamenti abortivi exhibitio, cùm ſectio ſi fiat, ut decet, à peritiſſimo & exercitatiſſimo Chirurgo, vix quicquam damni ipſi fœtui inferre poſſit, cùm contrà in ſectione Matris noxa ſit certiſſima, & inevitabilis, & idcircò certior, ac tutior ſemper eſſet ſectio Matris etiam cum proprio exitio ad ſalvandum fœtum, quàm fœtus corruptio, aut deperditio ad ſalvandam Matrem. Sed ad quæ Mater ex Juſtitia in hoc caſu teneatur, & ad quæ ex charitate, docet pleniſſimè ſæpè citatus Pater Theophilus, *eodem cap. 9. à num. 10. ad ſeqq.* apud quem & hæc, & quamplura alia circa hanc materiam videri poſſunt ab ipſo ſumma diligentia, ac perdoctè diſcuſſa, ut jam ſuperiùs annuebam.

Illud deniq; admonere non deſiſtam, quòd quandocunque offeratur gravida Mulier ſeptimo menſe ſecanda (ſi modò liceat vivam Matrem ſeptimo menſe gravidationis ſecare, quod ego nequaquam admiſerim) præſumptio majoris ſpei fœlicis ſucceſſus ſemper erit ex parte Matris, quia ſeptimeſtris fœtus natura ſua debilis eſt, & ſi ſectioni Matris exponatur, de ejus vita omninò deſperandum ex ſuprà dictis.

LIBRI NONI TITULUS TERTIUS, DE IMPEDIMENTIS COEUNDI, ET GENERANDI.

Continens Quæstiones septem.

I. De impedimentis copulæ carnalis in viro: & primò de impedimento ob ætatem minorem aut majorem.
II. De impedimento Coitus ob frigiditatem & maleficium.
III. De impedimento copulæ ob membri magnitudinem, & alia vitia præter naturam.
IV. De impotentia copulæ ex morbis aut præsentibus aut prægressis.
V. De impedimento coitus ex parte mulieris.
VI. De impedimento generandi ex parte viri.
VII. De impedimento generandi ex parte mulieris.

Appendix ad Titulum Primum Libri Tertij.

SUMMARIUM.

1 *Impedimentum coitus inter sponsos, si sit patens, Iudex, non expectata ulla temporis dilatione, pronuntiare debet pro nullitate Matrimonij.*
2 *Impedimentum amovibile non dirimit matrimonium contractum.*
3 *Impedimentum copulæ quando teneantur Conjuges removere, quando non.*
4 *Homines stimulantur ad coitum antequam generare possint.*
5 *Matrimonium contractum antequam Conjuges generare possint, an sit validum.*
6 *Apparente in prima Pubertate impotentia coëundi, expectanda est plena Pubertas, antequam Matrimonium dissolvatur.*
7 *Tarditas Pubescentiæ facit suspicionem frigiditatis.*
8 *Generandi impedimentum sexagesimo quinto, aut septuagesimo in viro secundum plurimum advenit, coeundi autem septuagesimo, vel paulo serius.*
9 *Iudex non habet arbitrium judicandi, an is, qui septuagesimum annum agat, senex sit, nec ne.*
10 *Veneris usus in nimis tenera ætate senium accelerat.*
11 *Coitus cum Virgine multùm debilitat.*

De impedimentis copulæ carnalis in viro: & primò de impedimento ob ætatem minorem, aut majorem.

QUÆSTIO I.

MAgis jejunè fortè, quàm ad rem Jureconsultorum faceret, hæc materia à me aliàs discussa est: ut illis igitur maiorem in modum, ac pleniùs, si fieri potest, satisfaciam, eam denuò mihi discutiendam proposui: non tamen eadem ab ovo repetere, in animo est, sed tantummodò nonnulla vel penitùs omissa, vel non satis dilucidè, ut videtur, explanata in incudem revocare: quòd si quid jam dictum de necessitate repetere cogar, id quam brevissimè, & bona humanissimi Lectoris venia, factum volo.

Tota igitur rei difficultas in aliquibus particularibus punctis consistere videtur, & primo sese offert illa hæsitatio, nimirum quodnam coitus impedimentum ita patens sit, ut nullum de ejus existentia dubium excitari possit, & quodnam è contrà ita dubium, ut de veritate non facilè quicquam determinari valeat, in primo enim casu Jureconsulti, liberum judicandi arbitrium esse volunt, in eoq; illicò per Judicem proferri posse, matrimonium contractum esse dirimendum, non expectata ulla temporis dilatione, Rota *in Taurinen. Dissolutionis Matrimonii 1590. coram Platto, n.2. & in Pampilonen. Matrim. 1615. coram Coccino, num. 2.* & præter auctoritates aliàs à me adductas, ità pro-

nuntiat

numerat Sperell. *decisione* 141. *numero tertio*, apud quem etiam præter quamplures alias auctoritates habetur decisio Rotæ *Pampilonen. Matrimonij* 10. *Decembris* 1612. *coram Coccino*, quam & ego adduxeram. In secundo autem casu majori cautione procedendum volunt, ut ex eadem Rota in *prædicta Taurinen. numero vigesimo quarto*, & procedente sermone palam fiet, quia ad diremptionem Matrimonij requiritur ut impotentia sit naturalis, perpetua, & insanabilis. Rota *in dicta Taurinen. numero septimo*, aliàs enim ubi sit temporalis, vel dubia, matrimonium non dissolvitur, sed expectatur triennium ad experiendum de qualitate impotentiæ, Rota *in una Romana Quartæ dotalis* 1635. *coram Dunozetto*, *n.* 4. *& in Pampilonen. prædicta*, *num* 2. *&* 4.

2 Secundum punctum est, quandonam impedimentum adductum removeri possit, quando verò non; si enim tolli possit, matrimonium contractum suas vires sortitur per ipsam impedimenti remotionem, ut patet ex iis, quæ in hoc puncto DD. afferunt, quorum plures citatos habes apud eundem Sperell. *ibid. num.* 39. & nonnullos quoque ipse adduxi, *lib.* 3. *har. Quæst. Tit.* 1. *q.* 4. *n.* 21 quod confirmatur etiam per Rotam *in cit. Pampilonen. Matrim. n.* 18. ubi Addentes *n.* 30. Et notat ex nostris Roder. à Castr. *lib.* 3. *de morb. mul. c.* 2. *in Schol.* quin etiam casum babemus apud Gulielm. Fabric. *lib* 1. *Obs. cent.* 3. *observ.* 60. *exemplo* 2. qui maximè ad rem facit, undè illum hic ad verbum transcribere non gravabor. *Juvencula, inquit, Matrimonio tradita, velata erat, & tamen conceperat. Maritus, quod non haberet liberum aditum ad coeundum, ex eo quod illa doleret, & non posset admittere virum, de divortio judicium intentabat, illa Chirurgis convocatis, membrana dissecta convaluit, & post sex menses puerum peperit sanum ac robustum, ita ut Maritus de divortio ampliùs loqui desierit.* Contrà ergò evenit ubi impedimentum tolli non possit, licet in prænarrato casu maxima, ac summa momenti difficultas emergere potuerit, an nimirum Maritus justam causam haberet instandi pro dissolutione Matrimonij, & quid fuisset determinandum, ubi Mulieris impedimentum non fuisset amovibile: quas difficultates ad petitionem clarissimi Jureconsulti particulari responso discussi.

Tertium punctum est, quando impedimentum tolli quidem potest, sed nonnisi cum magna difficultate: & tunc vel hæc difficultas extenditur ad vitæ periculum usque, vel tantùm ad longam, & fortè

3 dolorosam, ac maximè implicatam curationem, quippe cùm si difficultas includit vitæ periculum, tantundem est, ac si incurabile adesset impedimentum, neque teneretur forte Conjunx habens hujusmodi impedimentum id genus curationi se subjicere, Rota, *in Pampilonen. Matrimon.* 1622. *coram Coccino, numero decimo septimo.* Contrà verò si curatio futura esset tantùm longa, aut etiam aliqualiter dolorosa; tunc enim videndum esset quid Canonistæ determinarent, de quorum Consilio, & opinione suo loco dicemus.

Quartum punctum est, circa impotentiam generandi, de cujus rei impedimentis nonnulla etiam dubia excitari possunt ad Jureconsultorum negotium maximopere facientia, & de his impedimentis similiter, ut de impedimentis copulæ carnalis, dubitari præcipuè potest, an amovibilia sint, aut non, cùm nonnulla procedere debeant, ubi amovibilia existant, quæ minimè locum habere debent, ubi nequaquam amoveri possint. Præstat ergò ut, quantum fieri potest, dilucidè & ordine quodam procedamus, ea impedimenta singulatim recensendo: quod dum præstabimus, de eorum amovibilitate, vel amovendi impossibilitate mentionem habebimus, insimulque quando cum difficultate, ac quali difficultate, quando verò cum facilitate amoveri possint: Quoniam autem, ut notum est, hujusmodi impedimenta possunt esse interdū ex parte viri, interdum ex parte mulieris, aliàs etiam ex parte utriusq; antè de impedimentis virū respicientibus agemus; & quia hæc ipsa vel respiciunt impotentiam coëundi, vel tantùm impotentiam generandi, primo loco de prioribus verba faciemus, ac deinceps de posterioribus.

Primùm ergò impedimentum respiciens coitum in viro desumitur ab ætate, quæ vel nimis præcox est, vel nimis præcipitata: quoad ætatem teneriorem notum est, Mares, ac etiam fœminas ad Venerem stimulari antequam generare possint, quam- 4 quam enim antè pubertatem neutri semen generent, per quod aptis sit ad generationem, tamen quia cum proximi pubertati sunt, genitales partes majorem in modum calorem concipiunt, & rudimentum quoddam seminis, vel, ut dilucidiùs loquar, semen quoddam crudum, & imperfectum in ea segenerant, & ab ejus præsentia in Venerem accenduntur, undè in maribus Penis erectio frequentior, & si tum concumbant, crudum illud semen, vel serosam quandam materiam vicem seminis gerentem emittunt: in fœminis autem genitalia tumefiunt, & quasi fermentantur, quod genitalis erectioni in maribus respondet, tenduntur enim etiam in ipsis particulæ in pudendis ipsum uterum constituentes: uterq; igitur tunc temporis ad coitum est habilis, licet neuter generare possit, cùm ad generationem verum, ac perfectum, concoctumq; utriusq; semen requiratur, & ea de causa, nimirum ob generandi ineptitudinem, matrimonium ab iis contractum secundùm aliquorum DD. opinionem non est validum, ut refert Sanchez *de Matrimonio*, *lib.* 7. *disput.* 105. *quæst.* 2. *n.* 14. licet ipse contrariam opinionem sequatur, quæ magis rationi consona videtur, quia licet Impuberes verum semen non habeant, nec ob id generare apti sint, habent tamen proximam dispositionem ad generandum verum semen, & filios procreandos. Voco Impuberes pro nunc eos, qui proximi Pubertati sunt, & duodecimo anno majores, antè quem terminum omnimodam inhabilitatem habent coëundi, & multo magis generandi, quæ non nisi per ætatem majorem curabilis est, ut norunt omnes, non obstantibus quibuscunq; exemplis particularium, referentibus non solùm per modicum tempus, ut per annum antè terminum præcedentem Pubertatem, nonnullos & coivisse, & generasse, sed etiam per annos, cùm à fide dignis Auctoribus habeamus, Pueros nonnullos decimo, vel nono, atque etiam octavo ætatis anno copulam carnalem exercuisse, & filios procreasse, quorum plures casus referunt tam Canonistæ, quàm Juris Civilis Professores: præcipuè autem, post Hostiensem, Brunell. *de spons. & Matrimon conclusione quarta*, *n.* 4. *per totum*, Tiraquell. *de Leg. Connub. libr.* 6. *num.* 27. & ex Medicis plura recollegit Schenck *Obs. Medic. lib* 4. *Tit. de Conceptione*, quem ad hanc ipsam rem cum aliis adduxi *lib.* 1. *harum Quæst. Tit.* 1. *quæst.* 4. *numero* 28. Verumenimverò communiter, & in cæteris omnibus coëundi & generandi impedimentum antè duodecimum annum semper adesse, & nullo modo nisi per majorem ætatem amovibile determinandum est, quod Medicis est persuasissimum, & conveniunt Jureconsulti.

Surdus

Surdus *Consil.* 364. *num.* 33. Barbos. *in c. Puberes, num.* 4. *de desponsat. Impub.* Rota *coram Comitulo decis.* 89. *num.* 12. Unde non minor ætas quam duodecim annorum in fœmina, & quatuordecim in Mare requiritur, ut contractum matrimonium sit validum, Rota *in Taurinen. Matrimonii* 1611. *coram Penia, num.* 3. *& seq.* At verò impedimentum generandi in Mare ante decimum quartum annum auferri non posse certum est, quia non ante prædictum terminum semen generat, ut cum Hippocrat. *libell. de Genitur. in princ.* senciunt omnes Dd. In fœmina porrò utrumque impedimentum reperiri usque ad duodecimum completum, certum est, licet non diffitendum etiam per annum, & per biennium nonnullas virum admittere, sed generandi impotentiam certum est usque ad duodecimum durare, quia tunc fœmina menstrua experitur ut *ibidem* docet Hippocrates, at generare fœminam ante men-
5 struam purgationem est omninò impossibile. Rectè igitur dictum ab aliquibus Dd. videtur, Matrimonium ante prædictos terminos contractum non sustineri ut Matrimonium, sed uti sponsalia, *c. final. de Desp. Impub.* Boër. *decis.* 22. *num.* 37. nisi in casu, quo malitia suppleret ætatem, & contrahentes ante prædictum terminum essent habiles ad coëundum, & generandum, tunc enim Matrimonium contractum esset validum, *c. de illis, sl.* 2. *de Despons. Imp.* Covarruvias *de spons. part.* 2. *c.* 5. Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 104. *num.* 1. *& seqq.* Et Episcopus posset dispensare, quòd, etiamsi essent sponsi Impuberes, Matrimonio copularentur, cùm ejus arbitrio fuerit remissa determinatio, an in Impuberibus adsit coëundi potentia, ut notat Barbos. *de Potest. Episcop. allegat.* 33. *num.* 17. quam determinationem posset cum Medicorum consilio facere, habendo rationem habitus corporis, temperamenti, educationis, soli, ac cœli nativi aliorumque, de quibus latè Sanchez, *ubi suprà, num.* 29.

Cæterùm quemadmodum impedimentum coëundi ob minorem ætatem proveniens in aliquibus, licet de raro, durat minùs quàm in aliis, cum aliqui, ut dictum est, multò citiùs coiverint, & generaverint, eodem etiam pacto, ac frequentiùs in aliis diutiùs durat, cum plerique sint, qui per annum, aut biennium, & ultrà post prædictos terminos adhuc ad coitum, & multò magis ad generationem sunt inhabiles, nec nisi post decimum octavum annum, si de Maribus sermo sit, habiles ad hæc fiunt, nempe eo ætatis tempore, quod plena pubertas vocatur, nam fœminæ decimo quarto plenam puberta-
6 tem attingere dicuntur; unde jure optimo, quandocunque in his, qui Matrimonium in prima Pubertate contraxerunt, appareret impotentia coëundi, decisum est ex plurimorum Dd. sententia, expectandam esse plenam Pubertatem, neque allegari posse tunc impotentiam ad dirimendum Matrimonium, ut plenissiè probat Sanchez *de Matrimonio, citato lib.* 7. *disp.* 105. *num.* 4. *& alibi.* Illud tamen adnotandum, quòd ii, qui tam serò pubescunt, suspicionem excitant frigiditatis naturalis, quod innuere etiam non destitit idem Sanchez *ibidem, quæst.* 2. *num.* 18. & prudenter quidem, nam inter demonstrativa signa temperamenti frigidi apud Medicos
7 reponitur tarda pubescentia: itaque non levem præberet conjecturam hæc pubescentiæ tarditas naturalis frigiditatis maximè in viro, unde si vir contraheret Matrimonium decimo octavo anno, ac reperiretur impotens ad coëundum, aliis præsertim adminiculis concurrentibus, inter quæ tarditas pubescentiæ esset maximum, de naturali frigiditate sententia fieri posset, ejusque respectu matrimonium dirimi, nulla expectata temporis dilatione, Rota *decis.* 695. *num.* 2. *part.* 1. *Recen. & decis.* 54. *num.* 2. *part.* 7. *Recentior. & decis.* 75. *numer.* 1. *post primum volum. Consilior. Farinacii, & in Pampilonen. Matrimonii* 10. *Decembr.* 1612. *coram Coccino.* Quia jam apparerent manifestissima signa naturalis frigiditatis, quibus præsentibus, impedimentum coëundi non posset referri ad maleficium, cum causa sit magis remota; sed ad ipsam naturalem frigiditatem, quæ causa magis proxima est, & sensu ipso non longa mora perceptibilis; & quia vitia naturalia non sunt ullo modo amovibilia, unde fit, ut tale impedimentum sit sine remedio, idcircò incassum expectaretur tempus diuturnius ad sententiam ferendam; quia si quod in aliis hominibus succedit decimo secundo anno (nempe in Venerem accendi) quod fit cum proximi Pubertati sunt, in his ne decimo quinto quidem succedit, omninò signum manifestum est naturalis frigiditatis; quod multò magis urgeret, si nullæ pubertatis notæ, aut saltem pubertatis rudimenta post prædictum terminum apparerent. Ergò supposito, quòd in his, qui tam serò pubescerent, id fieret vigesimo ætatis anno, deberent tamen in decimo octavo conspici rudimenta quædam Pubertatis, quæ in aliis duodecimo apparent, ut sunt stimulus ad Venerem, generalis erectio, pili in pube, & in aliis corporis partibus, quibus non apparentibus jam præsente decimo octavo anno, res jam conclamata est, & de frigiditate naturali sententia ferri potest, relicta omni Maleficii, si qua adesse posset, suspicione.

Sed jam de impedimento coëundi ob majorem ætatem verba facienda, de qua etiam, *lib.* 1. *tit.* 1. *quæst.* 2. *num.* 13. *& sequentibus*, aliqua dixi. Certum autem est impedimentum hujusmodi citiùs, aut seriùs advenire naturaliter pro ipsorum hominum temperamento, nam prout magis, aut minùs calidi sunt, citiùs, aut seriùs & ad coeundum, & ad generandum apti, aut inepti fiunt. Relictis tamen casibus quibusdam, rarioribusque eventibus eorum, qui communem terminum coëundi, & generandi excesserunt, de quibus, *loco citato, num.* 26. mentionem feci, certè impedimentum generandi sexagesimo quinto, & ad summum septuagesimo; coëundi se- 8
ptuagesimo, aut ad summum septuagesimo quinto advenire determinandum, ac benè quidem argui ex hujusmodi ætate in viro inhabilitatem ad coëundum dixit Rota, *in Romana Invaliditatis Matrimon.* 1606. *coram Penia num.* 3. ac summo jure factum videtur, ut impedimentum generandi maturius advenire firmetur, quàm impedimentum coeundi, quod post prædictum terminum sexaginta quinque, aut septuaginta annorum, licet semen viri generent, quod illos ad coitum irritare utcunque possit, tamen fluidum, aqueum, crudum, & omninò inconcoctum est, calore jam diminuto, ita ut ad generationem nullo modo sufficiat. Cessat ergò ex hoc potentia generandi, licet duret potentia coëundi, quæ tamen & multò debilior est, quàm in anteacta ætate, & in dies magis, magisque diminuitur, quousque tandem omninò cessatur, neque ullo ampliùs auxilio reparari possit; hinc est, quòd quemadmodum Judex (licet ejus arbitrio relinquatur determinare, an 9
quis senex dicendus sit, necne) non habet hoc arbi-

arbitrium quotiescunque agatur de septuagenario. Menoch. *de Arbitrar. cas. 59. à num. 1. & num. 4. vers. secunda conclusio, & de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 46. num. 25.* Farinac. *Pract. crimin. quæst. 76. num. 83.* ita ubi ageretur, an quis impotens ad coitum esset, aut ad generationem, omnis hæsitatio cessaret post annum septuagesimum, aut septuagesimum quintum, quod tamen secundum plurimùm, & in pluribus haberet veritatem, unde fortè teneretur Septuagenarius, aut major ætate probare, se esse potentem, cùm militet præsumptio contrarii, ut dixi aliàs, *lib. 3. titul. 1. quæst. 2. num. 15.* Verumenimverò terminus hic omnium longissimus est, & ad illum usque potest Vir præsumi potens ad coëundum, qui tamen multis ex causis abbreviari potest; nam cùm senes sexagesimo majores pluribus morbis sint obnoxii, imò cùm etiam in anteactis ætatibus magnis, acutisque morbis interdum molestati nativum calorem insigniter in ipsis labefactari, ac diminui contingat, inde fit, ut ea impotentia ab ætate majori naturaliter proveniens multò maturiùs adveniat, quamobrem quandocunque de impotentia hujusmodi judicium ferendum sit, omninò videndum, an aliqua causa id genus in superioribus ætatibus, & maximè in proxima irrepserit, quæ calorem naturalem diminuendo, potuerit citiùs, quàm par esset, per ætatem impotentiam coeundi accelerare; sed de his latiùs infrà; pro nunc illud tantùm addam, hujusmodi coeundi, & generandi impotentiam à majori ætate provenientem maximè in iis accelerari, qui in teneriori ætate, & ante debitum tempus immodica Venere uti consueverunt, nulla in ea re moderatione servata, imò, ut notat Fortunatus Fidel. *lib. 3. de Relat. Med. cap. 2.* sunt ex puellis, quæ nimis citò nuptui traditæ conceperunt, quæ post primum partum imposterum steriles evadunt, rationibus, de quibus ille; ve-
10 rùm in Maribus & senium, & senii incommoda accelerare Veneris usum nimis citò usurpatum palam omninò est, inter quæ incommoda illud maximè se prodere Veritati consonum est, quod ad eundem Veneris usum pertinet, ex quo, ut dixi, citissimè in coitu deficiunt, & multò citiùs generare desistunt, quod inde evenire certum est, quia nativus calor in suo primo vigoris augmento maximè debilitatur, & ipsæ partes semini procreando destinatæ ex hoc plurimùm debilitantur, ita ut affectante senio semini fœcundo conficiendo non sufficiant, imò ne ad coitum quidem, quæ tantò magis veritati respondent, si puer puellæ tenerioris ætatis conjungatur, quia præterquam quod coitus cum Virgine valdè debili-
11 tat. Savonar. *in Pract. Magn. tractat. sexto, capite vigesimo. rubr. trigesim. secund. vers. pro quinto*, Vict. Trincavel. *libro undecimo de rat. cur. Partic. hum. corp. affect. capite vigesimo nono*, quantò virgo tenerior est, tanto magis debilitat. cum tantò major labor impendatur in coeundo, quantò magis tenella virgo est, & major fiat spirituum dissipatio in Mare ob nimiam uteri attractionem præ delectatione inassueta in coitu percepta; cùm ergò maximè tunc debilitentur genitales partes in Mare, fit ut in posterum naturale robur diminuatur, unde affectante senectute facilè coeundi succedit in pluribus impotentia.

***

SUMMARIUM.

1 *Frigidi qui dicantur.*
2 *Impotentes dicuntur qui coire non possunt, non qui non possunt generare.*
3 *Frigidus uni, est frigidus alteri.*
4 *Ad Matrimonii validitatem non requiritur potentia generandi, sed tantùm potentia coeundi.*
5 *Quæ conditiones requirantur in coitu, ne Vir frigidus dicatur.*
6 *Matrimonium quando illicò dirimatur.*
7 *Terminus triennii constitutus pro Matrimonii dissolutione an prolongandus, vel abbreviandus.*
8 *Frigiditas naturalis ne sit, an accidentalis, ex quibus cognosci possit.*
9 *Frigiditas accidentalis quomodo cognoscatur, curabilis sit, necne.*
10 *Secunda species frigidorum.*
11 *Tertia species.*
12 *Quarta species.*
13 *In senibus omnes frigiditatis species observantur.*
14 *Ad validitatem Matrimonii non sufficit copula carnalis, sed requiritur seminis emissio.*
15 *Eunuchus non generat semen, & generans semen non est Eunuchus*
16 *Matrimonium non dicitur consummatum, nisi vir semen intra vas effundat.*
17 *Verum semen non effundentes an contrahere possint Matrimonium, & an contractum teneat.*
18 *Quibus Penis resolutus est inter frigidos connumerandi.*
19 *Qui feces, vel urinam, vel flatum coeuntes reddunt, quo censu habendi.*
20 *Qui in coitu non possunt emittere semen, sed emittunt in somnum, vel aliter, in quo censu habendi.*
21 *Semifrigidi qui, & quid de illis sentiendum.*
22 *Maleficium triplex.*
23 *Maleficium cognoscitur per absentiam signorum, quæ frigiditatem attestantur.*
24 *Conjectura maleficii ob absentiam signorum frigiditatis non est certa.*
25 *Conjectura maleficii desumpta ex frustratione remediorum naturalium non est tuta.*
26 *Natura non adjuvante, remedia sunt inutilia.*
27 *Conjectura Maleficii quænam alia certior.*
28 *Alia certior conjectura Maleficii.*
29 *Dæmon in maleficiis concurrit, ut frequentiorem peccandi occasionem homines habeant.*
30 *Maleficium duplex, Naturale & Dæmoniacum.*

De impedimento coitus ob frigiditatem & maleficium.

QVÆSTIO II.

FRigidi in sua propria acceptione dicuntur, qui 1
ob partium genitalium ignaviam ab imbecillitate nativi caloris prodeuntem ad coitum in ætate habili sunt impotentes: nativus enim calor nusquam magis quàm in semine lædi solet, ut dicebat Holler. *lib. 6. Aphor. 63. in Schol.* Ita accipitur hoc *frigidi* nomen apud utriusque Jurisperitos, ut patet *ex Titulis de Frigidis & Malefic. lib. 4. Decretal.* & alibi passim: unde mirari satis non possum inter nostros Medicos, Rodericum à Castro, qui *lib. 3. de morb. mulier. cap. 2. in Schol.* in ipso principio dixerit; Qui generare nequeunt, Impotentes dicuntur: cùm id extra omnem veritatem sit; qui enim generare nequeunt dicuntur steriles, qui autem nequeunt coire, in communi modo loquendi, dicuntur Impotentes, & si- 2
quidem vitium à natura sit, Frigidi. Multò magis autem miratus sum, ut notavi aliàs, *lib. 3. harum Quæstionum tit. 1. quæst. 5. num. 28.* quòd ille Jurisconsultos, seu potiùs Legislatores accusare videatur ex eo, quod determinaverint, Maleficiatos post dissolutionem primi Matrimonii posse contrahere cum alia, frigidos verò nequaquam:

ea alle-

3 ea autem ratione motas fuisse Leges dicit, quia frigidus uni, est frigidus alteri; hanc enim ille rationem impugnat, dicens, quòd cùm frigidus cum una possit non esse frigidus cum alia (malè accipiens *frigidi* nomen pro impotente ad generandum) sed fieri potens ad generandum, simulieri conjungatur contrariæ temperaturæ,non benè determinant ipsæ Leges, quòd non possit frigidus, dissoluto matrimonio, de novo contrahere cum alia. Sed non advertit (& miror hominem doctum in re tam clara cæcurisse) non idem esse, frigidum hominem esse, & sterilem; quod benè norunt Leges: unde quando jubent matrimonia separari ob impotentiam, non intelligunt de Impotentia generandi, sed de Impotentia coeundi, qua qui ob naturalem frigiditatem laborant, frigidi dicuntur, non verò qui generare non possunt, qui nunquam, nec etiam impropriè frigidi vocantur, sed steriles: unde apparet, Rodericum accepisse *frigidi* nomen pro homine temperaturæ frigidæ, malè intelligens *frigidi* acceptionem apud Jurisconsultos, apud quos

4 ad Matrimonii validitatem non requiritur potentia generandi, sed coeundi, per coitum enim Vir, & uxor fiunt una caro; absque eo quòd sequi debeat generatio, quæ omninò non est necessaria ad validitatem Matrimonii, ut ex communi usu, & opinione post alios probat Sanchez *de Matrimonio*, *lib.* 7. *disput.* 92. *num.* 26. At ubi coitus impotentia adsit, matrimonium ut invalidum dirimitur. Ergò non benè accepit Rodericus *frigidi* nomen, cum voluit, frigidum propriè dici hominem temperaturæ frigidæ, & impotentem ad generationem: cujus erroris etiam notandus venit Nicol. Nancel. *in Analog. Microcosm. ad Macrob. lib.* 7. *Problem.* 6. dum frigidos, impotentes ad generandum esse vult, & tales à Canonistis appellari frigidos, cùm apud Canones, & Canonistas, imò, inquam, apud alios Medicos quoque *frigidi* nomen illi simpliciter applicetur, qui ob ignaviam genitalium, ut dixi, coire non possunt. Betoardus Gordon. *in Lil. part.* 7. *cap.* 1. Valesc. Tarent. *lib.* 6. *Philonii*, *cap.* 2. Cardano. *lib.* 1. *de venen. cap.* 7. Daniel Sennertus, *Pract. lib.* 3. *part.* 9. *sect.* 2. *cap.* 2. Quòd in tantum verum est, ut, etiamsi vir ob excedentem calorem fieret ad coitum quoquo modo impotens, non secùs ac alii frigidi daret causam dissolvendi matrimonium, ut ex Divo Thoma, Sanchez *de Matrimonio*, *loco citato*, *num.* 13. Quòd autem frigiditas hujusmodi proveniens à nimis excedente calore dari possit, licet non sit omnibus persuasum Medicis, tamen non videtur præter omnem rationem asseverari posse: cùm plerique alii morbi frigidi ab excedenti calore originem habere possint, ut Paralysis, Lienteria, Hydrops, & alii, ut elicitur ex Hippocrat. *lib.* 1. *morb. pop. sect.* 2. *num.* 35. & ex Galen. *lib.* 3. *de sympt. causis cap.* 2. Unde non video, cur Daniel Sennertus *lib.* 3. *Pract. part.* 9. *sect.* 2. *cap.* 1. neg verit, calidam intemperiem, si excedat, posse refrigerare testes, & semen extinguere. Illud certum est in iis, qui a morbis calidissimis, ut sunt ardentes febres, vexantur, ob extinctionem caloris nativi partium genitalium, extingui coitus desiderium, & seminis procreationem, ut Practici testantur, Joannes Stucher. *lib.* 1. *de steril.* & alii: annon similiter videmus ex usu vini meracioris, quod calidissimum est, excitari frigidos morbos? Galen. *in lib. de causs. morb. cap.* 3.

Cæterum quia ad coitum naturalem tria requiruntur, ad quem nempe sequi possit generatio, ut unanimiter omnes Medici docent, evenit, ut ubi ab una, vel pluribus earum conditionum vir deficiat, frigidus dicatur. Sunt verò tres illæ conditiones ad coitum requisitæ, membri genitalis erectio usque ad operis consummationem, nempe ad 5 seminis emissionem perductam, ipsius membri intromissio debita in vas fœmineum, & seminis ejaculatio in ipsum uterum. Nonnulli igitur ab una, aut altera, aut ab omnibus simul ex iis conditionibus deficiunt, unde plures frigidorum classes constitui debent; nam aliqui ne membri quidem erectionem habent, ac nullo modo possunt mulieribus commisceri, & hi in duplici sunt differentia, nam vel semen etiam flaccido existente membro propè oteri externum ostium emittunt, vel nullo modo seminant, & hi ultimo loco commemorati sunt, de quibus Aretæus *diuturn. affect. cap.* 5. mentionem habet dicens: *Quibus non inest vitalis genitura, rugosi sunt, debiles, acutæ vocis, glabri, imberbes, effeminati*, atque hi neque ullo desiderio, aut stimulo venereorum per tempus ullum irritantur, sed omni hujusmodi sensu orbati, genitales partes veluti emortuas habent, ita ut si eorum virga in aquam frigidam immittatur, nullo modo contrahatur, ut notant Avicenna *Fen.* 20. *tractat.* 1. Alsaharavius *sua pract. tract.* 22. *cap.* 6. Gordonius *in lil. partic.* 7. *cap.* 1. Valesc. *lib.* 6. *Philon. cap.* 20. Pedemont. *Pract. summ.* 3. *practic.* 4. *sect.* 1. *cap.* 17. Savonarol. *resolut. Pract. Magn. tract.* 6. *cap.* 20. *rubr.* 27. ejusque rei causam reddit Joan. Bened. Sinibald. *lib.* 3. *sua absolutiss. Geneanthrop. tract.* 1. *cap.* 10. Hi ergò inter omnes summo jure frigidorum nomen merentur; nam non aliam ullam ob causam, quàm ob exuperantem totius, & inter omnes corporis partes, genitalium frigiditatem ad hæc, quæ diximus, omninò insufficientes sunt, quod quotiescunque à Natura proveniat, vel ab ætate majori, & præcipitata, ut à Decrepitate, absque ullo remedio est; unde per eam impotentiam quandocunque de ea per certa 6 signa manifestissimè constet, illicò matrimonium dissolvitur, Rota *in Rom. invaliditatis Matrimonii* 1603. *coram Penianum.* 12. neque necessaria est cohabitatio triennalis, eadem Rota *in Faven. matrim.* 1585. *coram Seraphino num.* 2. Et aliàs ex Canonistarum Decretis firmatum est, apud quos Jureconsulti observare possunt multos hujusmodi casus in terminis decisos, & nos ipsi Medici similes casus similiter decisos habemus apud Felicem Plater. *lib.* 1. *Obs. tit. de Action. Vener. def.* in quibus Judices attentis ipsius Felicis attestationibus, illicò Matrimonium dirimendum esse declararunt. Illud tamen hic adnotandum, quòd licet hæc impotentia in utroque casu, nempe ubi à Natura sit, aut ab ætate senili sit incurabilis, tamen semper major spes concipi posset ejus remotionis, si ab ætate esset, quàm si esset à Natura, quia vitia naturalia emendari non possunt, at in sene decrepito posset utcumque per remedia efficaciora sperari, ut saltem sufficeret semel, aut iterum cum uxore congredi, maximè si cum virgine res non esset agenda.

Verùm quando impotentia prædicta ab accidenti eveniat, tunc non semper est incurabilis, sed habet locum conjunctam maximam interdum curationis difficultatem, & in hoc casu non separatur matrimonium, sed expectatur triennium, quem ta- 7 men terminum prorogandum existimat inter Medicos Roderic. à Castr. *loco nuper citato*, nulla hujus prorogationis causa allata, cùm contrà Canonistæ aliqui,

aliqui, ut Hosticos. *lib. 4. summ. rubr. de frigid. & malefic. num.* 10. illud magnoperè restringant; & mihi quidem Triennii terminus longior potiùs, quàm brevior esse videtur, nam impedimentum, quod annuo spatio, aut ad summum per spatium biennii vacando, & operam dando ut matrimonium pro viribus conjugum consummetur, removeri non potest, nunquam ex mea seotentia removeri poterit, dato tamen quod hoc spatium in utroque conjuge à plena pubertate, nempe in viro à decimo octavo, in muliere à decimo quarto aono incipiat numerari: nam intemperies illa frigida, ob quam vir redditur impotens ad coeuodum, si non cesset post plenam Pubertatem, jam habitualis sit, & naturalis censenda, onde licet in rei veritate præsente plena pubertate, nec cessaote ea impotentia, illicò, aut noo multò post, ut per menstruum, aut bimestre spatium, aut trimestre ad summum, deberet judicari naturalis, tamen ex abundanti, & ut tutò procedatur, potest ad annum prolongari; nam & biennium justo diuturnius existimaverim.

8 Sed circumscripta hac annui spatii, vel biennii expectatione, unde haberi potest hujusmodi impedimenta à Natura esse, vel ab accidenti? ooo difficile id quidem cognitu est, nam constitutio corporis nullum præferens frigiditatis signum, & ut uno verbo omnia complectar, omnimoda absentia quorumcunque signorum, quæ frigiditatem attestantur, de quibus aliàs abundè egimus, facillimè nos perducit in cognitionem impotentiæ accidentalis, quæ tandem ab omni dubio libera erit, si constet de potentia anteacto tempore prægressa, & ad certitudinem ejusdem cognitionis collimabunt, si de aliquo præterito morbo ad corpus refrigerandum habili certa indicia habeantur, tunc enim facilè determinare licebit, impotentiam esse accidentalem, quæ, an curabilis sit, nec ne, docere potest ipsa præ-
9 gressi morbi natura, patieotis ætas, & corporis constitutio: nam ætas adhuc vegeta, constitutio corporis laudabilis, & morbi qualitas, qoi ex eorum numero noo fuerit, qui genitalium vigorem, & veoereorum potentiam ex sui natura abscindont vel in totum, vel magna ex parte, curabile impedimentum deootant, cootraria verò incurabile. Qui autem illi morbi sint, qui Homines in posterum reddunt ad Venerem omninò impotentes, dicetur cùm de impedimeoto copulæ ex morbis verba faciemus.

Interim de aliis frigiditatis speciebus verba fa-
10 ciamus; diximus ergò hanc primam frigidorum speciem esse inter omnes maximè notabilem, ad quam sequitur illa, in qua oulla erectio fit, aut modica, & quæ ad opus non sufficiat, & cum qua semen, & quidem ex se, effluit cum nulla, aut modica voluptate, & qui talia patiuntur habent quoddam copulæ carnalis desiderium, non magnum, & quando semen emittunt (quod tameo fluidum, & aquosum est, & frigidum persentitur, aut non omninò calidum, neque ullo odore insigne) membrum inter emittendum non modò non servatur durum, ot semen ejaculetur, sed magis flaccescit, & emoritor. De hujus speciei frigidis Constantin. *in libell. de coitu apud Baverium de Baveriis consil.* 51. Matthæus de Grad. *consil.* 3. Marcell. Donat. *lib. 4. Histor. Med. mirab. cap.* 18. Procedunt hæc ex geoitalium, & vasorum debilitate, & magna intius, & partium frigiditate, noo tamen ita intensa, ut in prima specie, nec tamen remediabilis ullo modo est, si à Natura sit, & si ab accidenti eodem modo curabilis, aut iocurabilis, ut superior existit.

Proximè ab his sequuntur qui & quodam appe- 11
titu ad coïtum moveotur, & virgam erigunt, sed cum coire teotant in ipso ostio, & vestibulum aote ipsum, primoque io limine semen effuodunt absque ulla peois intromissione: hoc autem vitium noo una ex causa fit, nec semper eodem modo evenit; quoad causas enim contrarias aliquando habet, cùm ex nimio calore, & excedenti stimulo ad semen maturiùs excernendum cogantur, vel ex nimia laxitate, & debilitate partium cum frigida & humida earum intemperie, illud ad debitum tempus retinere non possint. In primo casu membrum rigidum, ac satis superque erectum apparet, & in erectione etiam emisso semioe perdurat, ut in cæteris hominibus accidit: semen calidum in exitu persentitor, & licet quantitate oon excedat, est tamen qualitate laudabili, & odore gravi. In secundo casu penis in ipsa seminis emissione flaccescit, frigidum, aut nullo sensu calidum persentitur, quantitate est multum, sed tenue, ac fluidum, odore oullo: differuot hi ab illis, qui in secunda specie reponuntur, ob majorem membri, & magis durabilem erectionem, & ob majorem seminis copiam, & fortè non tàm malæ qualitatis. Modò, primus casus remediabilis est quocunque modo, & in quacunque ætate eveniat, ac verè tales injuria inter frigidos connumerantur, cùm potiùs à calore patiantur, quàm à frigiditate. Uode Rota *in alias citat. Taurinens. Dissolutionis, Matrimon. num.* 8. Tales non esse frigidos statuit. Posterior, si à Natura sit, remedio caret, si ab accidenti potest aliquando remedium habere, aliàs verò non, ut in similibus suprà anonimus, & dilucidiùs ostendemus, cùm de impedimento copulæ ex morbis verba fiant.

Prænominatis succedunt, qui virgæ erectio- 12
nem sufficientem habent, & penetrare possunt quidem claustra muliebria coitum exercentes, sed quantumvis se exagitent, semen emittere non possunt. De his Arnaldus de Villan. *lib. 2. Breviarii cap.* 34. & ante illum Constant. *citat. libell. de coitu*, ex quo Bauer. *consil.* 51. cum aliis vetustioribus Medicis, ex quibus oon prætereundi Rasis, & Avicen. à Marcell. Donat. relati *lib. 4. hist. Med. mirab. cap.* 18. & nonnullas observationes refert Schenck. *lib. 4. observ. tit. de coitu*, extatque insuper historia apud Zacutum Lusitanum *lib. 2. Pract. admir. observ.* 114. ac de iisdem inter Canonistas Hostiens. *in citato titulo de frigid. & malef. numer.* 13. Abb. *lib. 4. Decretal. tit. eod cap. 2. num.* 12. Sanchez *lib. 7. de Matrimon. disp. 92. num.* 7. Miratus autem sum ex Medicis Felicem Plater. *libr. 1. tit. in act. Vener. defect. obs.* dicentem, naturaliter accidere minimè posse, ut viris membrum virile attollatur, sine præcedenti Veneris stimulo, qui cùm à semine in vasis genitalibus pruriente, eaque ad excretionem proritaote excitetur, non posse eos, si congrediantur, semen non emittere; nam hæc Plateri, viri alioquin doctissimi, opinio falsitatis convincitur experientiis, & auctoritatibus jam adductis, quibus rationem etiam adjicere placet, & est, quia erectio non fit ab ipso spermate, sed à flatu spirituoso; an noo videmus tenerrimos puellos membrum arrigere, qui tamen semen non generant? Et Eunuchos quis nescit & arrigere, & coitum validè exercere, & tamen semen neque habere neque effundere? Profectò non aliam ob causam impudicissimæ Romanæ

Eunuchis

Eunuchis sese incundas tradebant, nisi quod ex illis non erat periculum, ut conciperent, quia semine carent. quod Juven. *sat.* 6. illis exprobrat his carminibus:

Sunt quas Eunuchi imbelles, & mollia semper
Oscula delectent, & desperatio barbæ,
Et quod abortivo non est opus.

Unde etiam illud Martial. *lib.* ... *Epigr. num.* ... *in Gelliam.*

Cur tantùm Eunuchos habeat tua Gellia quæris?
Pannice, vult futui Gellia, non parere.

Et illud Almone *lib.* 10. *carm.* 91.

Omnes Eunuchos habet Almo, nec arrigit ipse,
Et queritur, pariat quod sua Polla nihil.

Itaque possibile omninò est, virum arrigere, & coitum exercere, & tamen semen non effundere, neque ullo modo habere; unde malè ex mea sententia judicium tulerunt, suadente eodem Platero, Judices illi, qui in casu ab eo narrato cujusdam viri semen non emittentis dixerunt, contractum ab eo matrimonium tenere.

13 Omnes porrò frigiditatis supranominatæ species in senibus observantur, non omnes quidem in omnibus, sed in aliquibus aliquæ; sunt enim ex senibus qui neque arrigere, nec semen emittere possunt, sunt & qui arrigunt, sed in erectione non perdurant, semen cum modica voluptate flaccido penè effundentes; sunt & qui sufficientem stimulum ad Venerem exercendam habent, erectoque membro illam incassam exercent, inaniter sese, ut semen emittant, exagitantes, non potentes ulla ratione opus perficere: hæc ita tam in senibus, quàm in aliis sua natura frigidis eveniunt, quia licet à corde interdum, & in nonnullis demandetur spiritus ad membri erectionem, tamen materia seminalis deficit ob alicujus præcipuæ partis, aut ob totius frigiditatem, atque illam quidem excedentem; & hoc ipsum vitium ultimo loco commemoratum, si à Natura sit in prima juventute, calore in vigorem properante, fortasse aliquod remedium, licet non sine difficultate admittet, sed post corporis totale augmentum si perseveret, extra omnem spem sanationis erit. Quòd si ab accidenti proveniat, tunc aut curabile, aut incurabile existit pro ipsius accidentis qualitate & gravitate, prout in similibus casibus dictum, ac dicendum suo tempore restat. Adverte autem, quòd licet hoc vitium, nempe coitum exercere absque seminis emissione, proprium sit Eunuchorum, quibus ambo testes excisi sunt, ob eorundem testium deficientiam, ob quam nativus calor insigniter debilitatus, semen generare non potest, tamen non idem est cum hoc, de quo sermonem habemus; nam in hoc casu præsupponimus virum testibus non solùm dotari, sed nullo eorum defectu laborare, qui in conspectum se prodat; itaque licet Eunuchis ob absentiam testium, impedimentum nempe patens, matrimonium contrahere non permittatur, tamen his, de quibus loquimur, cum impedimento patens non sit, non denegatur; at in rei veritate non aliter, quàm Eunuchi, si contra-
14 hant, invalidè contrahunt; quia ad Matrimonii validitatem non sufficit copula carnalis, sed requiritur uteri seminis emissio; aliàs enim Eunuchi quoque arrigentes, & Venerem exercentes validè contraherent, quod nullo modo verum est. Et ridiculum est quod aliqui apud Sanchez *de Matrimon. lib.* 7. *cit. disp.* 92. *num.* 18. dicebant, Eunuchum nimirum verum semen emittentem non esse jure
15 Naturæ inhabilem ad matrimonium: nam eo ipso quod homo est Eunuchus non potest generare verum semen: nam si semen verum generat, Eunuchus esse non potest: unde falsa est, & inanis eorum Auctorum hypothesis, ut ipse Sanchez addebat. In tantum autem necessaria est emissio seminis ex parte viri intra vas ad Matrimonii validitatem, ut nunquam dici possit matrimonium consummatum, etiamsi vir penetraverit claustra muliebria; nisi semen intra vas effundat, Sanchez *de Matrimon. lib.* 2. *disp.* 21. *num.* 5. *& lib.* 7. *disp.* 92. *vers. sextò*, *quia*, post quamplures Doctores per ipsum relatos; nam necessarium est ad Matrimonii valorem, ut vir, & uxor efficiantur una caro, quod non fit per simplicem copulam carnalem, sed per copulam aptam ad generationem, quæ non potest fieri absque eo, quod vir verum semen intra vas muliebre effundat, ut prosequitur idem Sanchez *ib.* Rectè igitur Corn. Gallus *in Eleg. de Vener. conjug.*

Hæc geminas tanto constringit fœdere mentes,
Unius ut faciat corporis esse duos.

Cùm igitur hujusmodi viri coëuntes, & non seminantes non possint dici Matrimonium consummare, videntur absque dubio habere impedimentum sufficiens, cujus causa Matrimonium dirimi debeat, procedendumque videtur cum his, ut cum aliis frigidis, distinguendo frigiditatem hanc, in eam, quæ à Natura est, & in eam, quæ ab accidenti. Ad quid autem teneatur is, qui sciens se non emittere semen, defloraverit Virginem Penis intromissione in uterum, & laceratione vasorum, ob illatum damnum, cùm jam pro Virgine dari nuptum non possit, Jureconsulti, ac præcipuè Canonistæ determinabunt, cum de hoc nihil pertineat ad me pronuntiare.

Deinque in hoc numero quidam etiam recensendi, qui & arrigunt, & coitum exercent, & semen quidem emittunt, non tamen verum, sed crudam quandam materiam, paucam, & aquosam, ac nullius odoris, & ad generationem omninò ineptam. In his non reperitur tanta frigiditatis intemperies, ut in prænominatis, ob eandem tamen ipsam frigiditatem semen concoquere, & ad perfectionem reducere non possunt, idque vel fit ob frigiditatem, vel debilitatem caloris partium principum, vel ob paupertatem ejusdem caloris partium spermaticarum, & quandocunque hujusmodi intemperies, quarumcunque partium sit, à Natura est, difficillimè, aut potiùs nullo modo recipit curationem, & si quam curationem tandem admitteret, hoc fieret in ætatibus calidioribus, nam in provectioribus nulla sanationis spes adesse potest, emendaretur autem semper faciliùs hoc vitium in iis, in quibus remanet adhuc aliqua spes sanationis, si ea intemperies esset sola unius partis, quàm si plurium; & fortè faciliùs Hepatis, quàm Cordis, & faciliùs Cordis, quàm Cerebri, & faciliùs Testium, quàm cæterarum partium; hæc tamen, quia non adeò patent ad sensum, à Canonistis non magnificent, cùm tamen de his dubitari jure possit, an validè matrimo- 17
nium contrahant, & an contractum teneat; ac si secundùm Canonistas ferri debeat sententia, non apparente alio impedimento, nec ullo corporis, ac præcipuè genitalium, notabili vitio, ex quo manifestè elici possit tales viros non posse generare verum semen, & contrahere matrimonium poterunt, & contractum tenebit; licet enim supponatur eos non generare verum semen, hoc in propatulo non est, & in dubio unusquisque præsumitur potens ad generandum (unde etiam verum se-

men generare) nisi probetur contrarium, Menoch. *de Præsumpt. lib. 6. præsumpt. 90. nu. 1.* Ubi tamen daretur Eunuchus, qui & arrigeret, & Venerem exerceret, & semen emitteret, hoc illi nunquam suffragaretur ad contrahendum validè matrimonium, quia patet illum ob carentiam testium non posse generare verum semen.

Ambigendi porrò occasionem præbent duo alia hominum genera, utrum inter frigidos connumerandi sint; primum scilicet eorum, quibus Coles resolutus est: secundum eorum, qui Venerem quidem exercent erecto Pene, sed inter coeundum fæces, vel urinam, vel crepitum, & ventositatem emittere coguntur, post quarum rerum emissionem Penis flaccescit, & ad coitum ulteriùs sufficere non potest, quod in aliquibus fit: nam in nonnullis alus semen uno eodemque tempore simul cum fæcibus, aut urina, aut crepitu excernitur, in alus autem venter inflatur, quales casus annuit Hippocrat. *lib. 6. Epidem. part. 10. & 20.* de quibus etiam Constantin. *in libell de coit.* Gordon. *in lil. part. 7. cap. 2.* Valesf. *lib. 6. Philon. cap. 1.* & alii. Sed & de prioribus alii Medici locuti sunt, inter quos etiam recensendus Amat. Lusit. *Cur. Med. cent. 6. cur. 95.* & alii apud Schenck. *lib. 4. tit. de coitu*, ad quam rem adduci potest etiam Martialis *carm. lib. 9. Epigram. 71. in Polycarm.*

18 Cæterùm quoad eos, quibus Penis resolutus est, certum est, quod ad copulam nullo modo sufficiunt, quia membrum ob nervorum resolutionem tendi, & arrigi non potest, sed veluti emortuum languet, cumque is affectus ex sui natura frigidus sit, & impotentiam prædictam inducat, jure meriro faciet eos in numero frigidorum adscribi, sed de hoc vitio nonnulla addam cum de impotentia coëundi ex morbis verba faciam.

19 Eos porrò, qui inter coëundum urinam, fæcum, aut flatum emittentes à coitu desistere coguntur absque seminis effusione, non alia de causa ita affici censendum est, nisi ob caloris debilitatem ipsarum partium genitalium, vicinis etiam, ac contiguis partibus nempe vesicæ urinariæ, atque intestino Recto communicatam, unde etiam ipsarum partium relaxatio, & plurimarum ventositatum accumulatio, ut sentit Francisc. Valesf. *in comm. præd. text. 10. 6. Epidem.* unde non mirum si id genus affectus, ac maximè excretio fæcum in ipso coitu, senibus sint familiares, ex imbecillitate caloris, & frigida pituita musculos resolvente, ut prosequitur Alex. Bened. *de cur. morb. lib. 24. cap. 27.* qui tamen rationem reddere debebat, cur in coito id eveniat, quod fie, ob excalefactionem partis in coitu factam, à qua natura stimulata, non semen, quo minimè affluit, sed fæces & pituitam, quibus abundat, ejicit. Sed in rei veritate hæc ob id accidunt senibus, quia Penis erectio in illis non fit ob seminis turgentiam, neque à spiritu procedenti à Corde, ut aliàs in junioribus evenit, sed fit à ventositate, vel ab urinæ multitudine, vel à virtute stimulante ad excretionem alicujus superfluitatis, neque illa est vera erectio à Natura ad coitum destinata, & idcirco senes, qui per noctem membri erectionem patiuntur, non debent ei credere tanquam si per eam Natura stimulet eos ad coitum, quia ea fit ab urina in vasis accumulata, vel à flatu, cujus rei signum est manifestissimum, quòd urina emissa, vel erepitu edito, membrum illicò flaccescit: cùm ergò non oporteat etiam validioribus ætatibus, nisi turgente semine, coire, ut monet Aristot. *sect. 4. Problem. 9.* quantò magis cavere debent senes, ne ab erectione membri ob urinæ, vel ventositatis copiam facta ad coitum impellantur? Hujusmodi igitur vitia, ut jam dictum est, ex frigiditate procedunt, neque permittunt semen concoqui ita ut homines coitum exercere, ut decet, permittant; unde Aristot. *lib. 1. de Generat. Animal. cap. 20.* dicebat, *Quibus depravata est generatio, alvus interdum solvitur, propterea quod excrementum eò secedit, quod coqui, atque effici semen non possit.* Si ergò hæc vitia senibus accidant, curationem quidem non admittent, augescente in dies frigida intemperie: in fitminoribus autem ætatibus absque remedio omni ex parte non erunt, cùm Aëtium *serm. 11. cap. ult.* & apud Amat. Lusit. *cent. 6. supràcit. cur. 95.* & apud Joan. Schenck. ex utroque, & aliis, talia vitia curata fuisse notum sit, veluti est membri resolutio, de qua superiùs: unde ubi constaret in viro non majori quinquaginta annis, impotentiam coëundi causam habere à membri resolutione, non esset ob eam causam matrimonium dissolvendum, sed expectandum esset aliquod conveniens tempus impendendum in curatione, & amotione causæ, quod tamen ex mea sententia non deberet extendi ultrà annum, si enim inter hunc terminum nihil vir proficiat, acta res est: quòd si quicquam proficeret, licet non perfectè curatus esset, posset ad diuturnius spatium cura prorogari.

Denique non absque culpa frigiditatis fit, ut aliqui in Venere exercenda semen emittere non possint, quod tamen vel in somnis, vel in manstupatione, hoc est frictione manus emittunt; qualem casum narrat Aëtius *loco proximè allegato*, & de quo etiam Avic. *Fen. 20. tract. 1. cap. 15.* cui non absimiles affert Marcell. Donat. *Histor. Med. mirab. lib. 4. cap. 18.* qui non aliam ejus vitii causam agnoscit, nisi semen plus justo frigidum; itaque & calidis medicamentis cum iis agendum est, cùm non sint extra omnem spem curationis, nisi naturalis frigiditas, ætas major, & alia id genus curæ impedimento sint, licet quomodocunque verum semen effluat, semper de sanatione benè sperari possit, cum id clarè demonstret, calorem adhuc vigere, stante quod sufficiat ad generandum verum semen. Interim tamen determinandum à Canonistis esset, utrum hoc vitium, si nullo ingenio curari possit, expectato etiam triennio, sufficiens esset ad dissolutionem Matrimonii, quia si non dicitur matrimonium vir consummare, nisi semen intra muliebre vas effundar, certum est, quod in hoc casu non potest dici Matrimonium consummari per seminis emissionem, cum intra conveniens vas non recipiatur; nolliter ergò hi viri contrahent, & matrimonio erunt interdicendi, & tamen videretur quod hi, cùm verum semen generent, & Venerem exerceant, vasa sufficienter penetrantes, & possint debito matrimoniali satisfacere, non sint ad matrimonium inhabiles. 20

Sed non desistam his adjicere adhuc admirabile quoddam Venerem exercendi genus, quod tamen fidem apud plerosque fortè non inveniet; verùm præter exempla afferenda ab aliis relata, ego quoque ex propria experientia aliquid afferam, neque, ita me Deus adjuvet, in ulla re mentiar. Refert Joan. Schenck. *lib. 4. Observ. tit. de Coitu, observ. ult.* ex Cœlio Rhodig. *lib. 11. Lect. Antiq. cap. 15.* quod refertur etiam inter Jureconsultos à Tiraq. *Leg. conn. l. 15. num. 15.* fuisse hominem quemdam, qui flagris, ac plagis in coitum accendebatur, ita ut usque ad sanguinis effusionem

parte-

pateretor se cædi, quinimò irasceretur cædeoti, nisi fortiùs, atq; acriùs cęderet: hoc modu enim hic sanguinem accendebat, & semen calidius reddendo, cum majori voluptate, ut eredere par est, coibat: sed hoc parum ad rem nostram facit : magis ad rem quod sequitur à Marcello Donato *lib. 4. hist. c. Med. mirab. ca. 18.* enarratum ex Joan. Mirandula, nempe quòd vir quidam arrigere membrum non poterat, nisi vapularet, hic si uxorem duxisset (fortè noo extra oome dubium esset, an stante hoc vitio licitè ducere posset) facilè remedium habebat: nam quandocunq; cum uxore se commiscere vellet, poterat se illi verberandum tradere: ridiculum certè exemplum. Sed quis risum tenere poterit, si sequentem historiolam perlegerit? Novi ipse, & de præsenti etiam nosco (nam sæpiusculè quàm pro voto esset, mihi obviam fit) quemdam claudum, temperantiæ attabiliariæ, ac pravorum morum, qui ut est homo otio semper indulgens, scorta obolaria convenire solet, ac antequam cum illis rem agat, baculis, aut virgis nates sibi percutiendas illis tradit, ac scio quoddam ex his fortè aliis petulantius illi oates arrepto pistillo aliquando noo malè macerasse. Quis ergò tam credulum se mihi præbebit, ut suam mihi in hoc fidem obstringat?

21 Sed hæc joco, ac per transennam dicta sunto, quibus omissis non relinquam de quibusdam semifrigidis, ut ita nominem, mentionē habere: hi non sunt omnioò impotentes, sed non habent robur sufficieos in erectione, quamobrem si cum Virgioe illis res transigenda sit, vel etiam cum muliere angustas vias habente, non possunt opus perficere, cum aliis autem mulieribus vias laxiores, & patentiores habentibus opus perficiuor usque ad seminis effusionem ioclusivè, hujusmodi casus quotidie observari possunt in senibus, sed & apud Bauer. de Bauer. *consil. 51. alias cit.* casum habemus io terminis, in quo Medici quidā Senenses judicarunt, quemdam Servū Andream non esse poteotem ad devirgioandā sponsam, licet posset existimari potens ad coitum cum devirginatis. In hoc ergò casu videndū esset, an hæc imbecillitas, seu impotentia ad coëundum respectu Virginis esset à Natura, & ab ætate majori, vel ab ipsa hominis juventute, vel à prægressa aliqua causa præternaturali: nam à Natura, & ab ætate majori proveniens non esset remediabilis, & si aliquo modo remediabilis esset, majorem spem præberet proveniens ab ætate majori, quàm à Natura: sed si ex accidenti tale vitium evenisset in ætate adhuc viridi, fortè non careret remedio, nisi causa fuisset magna, & præter modum gravis.

Jam verò si quæ videbantur de novo afferenda circa impedimentum copulæ ob frigiditatē ex parte Viri, sufficienter allata mihi videntur, ita ut properare jam liceat ad impedimentum copulæ ex parte Viri ob maleficium, cujus culpa, si sit perpetuum, dirimitur matrimonium, Rota *in Camerinens. Matrimonii*
22 *1624. coram Buratto n. 9.* Hujus triplex genus faciunt, unum, quo homo impotens redditur cum quavis fœmina: secundum, quo redditur impotens cum una tantùm, non cum aliis: tertium, quo redditur impotens cum omnibus præterquam cum una, puta cum uxore, quod maleficium dicendum esset bonum, inquantum prohiberet adulterium, ut dicit Hostiens. *lib. 4. tit. de frig. & malef. n. 8.* nisi Dæmonis opera in hoc etiam interveniret, unde non de facili tale maleficium factum io uxoris favorem reperiri crediderim, sed potiùs in favorē Amasiæ, nisi uxor, ut Amasia hujusmodi maleficiis operam daret.

Cæterùm circa maleficiatos illud maximè Doctorum omnium ingenia exercuit, quod ad eorum cognitionem spectat: nam difficulter omninò explicari noverunt signa, quæ maleficiatum hominem absq; ulla hæsitantia à frigido distinguant: ita ut to- 23
tam maleficiatorum cognitiooem reducant ad absentiam signorum, quæ frigiditatem attestantur: unde Alex. Bened. *lib. 24. de curan. morb. c. 14. Si virilitas,* inquit, *carmine, (quod fieri solet) aut veneficiorum injuria intercepta fuerit, sine ulla corporis injuria, aut membrorum vitio, primitiva ve causa evenire haud dubitamus.* Et Jo. Bapt. Codronch. *de morb. venef. lib. 3. c. 13. in fin.* dicebat, *Coitus verò impotentia ex veneficio cognoscitur, si absint signa aliarum causarum.* Huic signorum absentiæ addunt conjecturam ex remediis frustrà adhibitis, Bauer. de Bauer. *cit. cons. 51.* Codronch. *ub.* Cæsalp. *in Dæmon. invest. Peripat. c. 22.* Sed io utraq; conjectura difficultatem non contemnendam reperio: & quoad absentiam signorum ex frigiditate pullulantium, ea quidem aliquid operaretur, quaodocunque non daretur casus (quem ego frequentiùs dari, quàm oporteat, censeo) in quo Homo non ex sua natura frigidus, sed ex aliqua causa accidentali, & noo avertibili, impotens ad coitum redderetur: Tunc ergò in hoc nulla observari poterunt frigiditatis signa: nam & genitalia bene constituta habebit, & pilis etiam quampluribus in consuetis locis dotabitur, & alia ad hunc modum: quia & per anteactum tempus strenuè fortè, & magis quàm oportuerit Veneri operā dederit (nam & hæc nempè Coitus nimia frequentia in juventute, aut etiam ætate sequeoti, hominem impoteotem reddit in senectute, imò aliquando io ipso primo senio) ergò io hoc homioe licet evidenter appareret omnimoda absentia sigoorum, quæ frigiditatem attestantur, noo habebit locum maleficium, & sic omninò hæc conjectura erit fallax. Io tantùm autem potest in
homioe aliàs ex sui natura ad coitum potente, ali- 24
qua causa ignota, & non facile animadvertibilis irrepere, quæ ipsum io posterum impoteotem reddat, ut ex oova victus institutione, ex animi vehementibus, ac diuturnis passionibus, imò ex frequentato etiam quorundam ciborum usu facilè id succedere interdum sit animadversum. Lactucam, ut aliàs dixi, frequenter comestam homines eunuchare, & idcircò Eunuchum appellari constat, quod ejus frigiditati insigni adscribi potest: sed & Mentham licet calidam ipse Hippocrates *lib. 2. de Diat. vers. 14.* erectionem prohibere docet, aliaq; esse medicameota, aliosq; cibos, & potus, qui id ipsum præstare valeant, non taotùm iotrò sumptos, quin etiam extra applicitos, & aliàs ipse dixi, & alii etiam scriptores notarunt: quamobrem cùm hæc succedere possiot absq; eo quod à nobis animadvertantur, facilè imponere possunt id, quod non est, nempè hominē ad Venerem impoteotem, ex maleficio impotentem esse, cùm absint omnia, ac singula frigiditatis signa, qui tamen ob uoam, aut alteram ex prænomioatis causis à oobis io sensu non habitis, frigidus, ac impotens sit effectus. Verum enimverò, his nō obstantibus, per absentiam signorum attestantium frigiditatem id consequimur, ut is, qui impotens de præseoti ob maleficium existimetur, præsumatur tamen aliquaodo fuisse potens: ita ut teneatur, quantum ego crediderim, probare, qui se talem dicit, se aliquando fuisse potentem, alias, hoc oon probato, oō esset expectandum triennium, neq; procrastinanda sententia de matrimonio dissolvendo: quia trienniū expectatur in maleficio, Rota *in Rom. invaliditatis Matrim. 1603. cor. Penian. 13.* non autem in frigiditate, ut *ibid.* Rota *in superiori*: & ratio est, quia maleficium non cadit in hominem sua oatura impoteotem, ut jam dictum est.

Nec verò majorem firmitudinem habet altera
25 conjectura desumpta ex frustratione medicamentorũ, quæ ad debellandam frigiditatem adhibita fuerunt: nam fieri potest, imò sæpè, ac sæpiùs evenit, ut frigiditas, vel quòd naturalis affectio sit, vel quòd jam sit habituata, tam contumacẽ se præbeat, ac tam conclamatæ pertinaciæ, ut nullis remediis evinci possit, quod similibus morbis aliis commune esse Medici frequenter experimur. Itaque neq; certum, neq; tutum est ex hoc, quod remedia non contulerint, declarare quemquam esse impotentem ex maleficio. Neq; valet contra hęc propositio aliquorum volentium, maleficiatorum curam esse impossibilẽ, cùm à solo Deo expectari possit ad eam rem remediũ, & idcircò eorum sic affectorum curam ipsi Deo esse dimittendam, ut aliqui Medici persuadere satagunt, Arnald. de Villa no. *in libell. de steril. tract. 2. c. 3.* frigidorum autem curam non esse sine remedio, cùm ea affectio sit à causa naturali, quæ per contraria est amovibilis: quia non minùs requirit divinam potentiam pro sua remotione frigiditas naturalis, aut habituata, quàm maleficiũ, cùm non sit possibile in via naturæ insitum temperamentum ex una, & partium malam compositionẽ, vel implantatum calorem in extremo debilitatis (si ad conservationẽ speciei respicias) ex altera, ad contrariam temperiem, & compositionem, ac robur reducere, ut partes ad sua munia obeunda quoq; sufficerent, ad quod Medicinæ Ars, aut humanum ingenium neq; habet, neq; habere potest aptum pręsidium: quoniam ut dicebat Bertruc. *in sua collect. Med. sect. 3. tr. 8. c. 1. Deficiente domina Natura, deficere oportet Medicum ejus ministrum,* quæ sententia Hippocratis oraculo innititur dicen-
26 tis, *Natura repugnante omnia irrita,* ubi enim Natura non concurrit, remedia inutilia sunt, ut idem Hippocrates pluries, ac maximè *lib. de Arte,* & cum ipso abundè demonstrat Cæsalpin. *lib. 1. quæst. Med. n. 3.*

Verum enim verò cùm prædictæ conjecturæ, ut visum est, sint undequaque fallaces, si quæ certè minùs fallax haberi potest, ea illa erit, quæ desumi potest ex celeritate adventus ipsius impotentiæ coëundi: nam quæ à natura est, palam se prodit perpetua impotẽtia, ex qua à Pubertatis primordio homo impotens fuit, imò & ante pubertatem nullã, aut modicam, & non durabilem genitalis erectionem expertus est: quæ autem ab adscititia frigiditate, & per accidens fit, sensim, & in tempore, non autem momento apparet, nisi fuerit ex aliquo morbo vehementi, & apto ad inducendam talem impotentiam, qualis esset Apoplexia, Paralysis, & id genus alii, tunc autem causa esset manifesta, & inaniter de maleficio suspicaremur. At verò impotẽtia, quæ ex maleficio provenit, illicò, & ex improviso se prodit, & homine quidẽ sano, ac cætera robusto existente, & qui aliàs, ac fortè hesterna die, aut nudius tertius, coitu usus fuerit, cras autem, aut perendiè omni vigore, ac stimulo coeundi se orbatum videt de repente: atq; hac maximè conjectura ductus existimavi aliàs, quemdam juvenem robustum, qui repentina genitalium ignavia, nullo præcedente morbo ad id apto, correptus fuit, Dæmonis opera fuisse maleficiarum, ut retuli *li. 10. quæst. Medicoleg. cons. 49.* Procedit enim actio maleficii nõ aliter, quàm procedat actio veneni administrati: hujus enim manifestissimum signum ex auctoritate Gal. *li. 6. de loc. aff. c. 5.* & Medicorũ omnium, illud est, ut sæpè aliàs dixi, quod desumitur ex statu Ægrotantis morbum immediatè præcedente: nam ubi quis sanus, & viribus pollens,
27 nullo magno errore in victus ratione perpetrato, præcipiti, ac pernecabili morbo ex improviso à cibo prehendatur, signũ est evidentissimum illum venenũ hausisse: eodem quoq; pacto determinari posse affirmaverim, quippe si, ut dixi, homo sanus, ætate juvenis, ac viribus integris, & per antea actum tempus potens ad Venerem (nam nunquam præsumi debet maleficium, si homo nunquam fuit potens ad coëundum) nulla efficaci, ac evidenti, & sufficienti causa prægressa, improvisa ac repentina genitalium ignavia prehendatur, omninò conjectari, ac certò oportet illum fuisse maleficio impetitum. Huic 28
etiam conjecturæ alia potest addi non minimæ efficaciæ, licet non sit universalis, & desumitur ex eo, quod impotentia copulæ est respectu unius personæ tantùm, non omnium: quemadmodum ergò quando impotentia est universalis, hoc est quoad omnes mulieres, quia vir cum nulla potest coire, præsumenda est potiùs frigiditas, quàm maleficium (licet non negaverim posse hominem reddi per maleficium impotentem quoad omnes, & tunc magis multò militaret prior conjectura) sic si cum omnibus vir coire potest, præterquam cum una, aut si cum una tantùm potest coire, & non cum ulla alia, non frigiditas, sed maleficium est præsumendum: Abb. *super 4. Decret. tit. de frig. & malef. c. 1. n. 7.* Et ratio est duplex, una quidem ex parte Naturæ, altera ex parte Dæmonis: ex parte Naturæ, quia nulla causa naturalis assignari potest, ob quam vir, qui cum omnibus coire potest, non possit cum hac tantùm, quia à Natura homo non magis disponitur ad unam, quàm ad aliam, nisi antipathiam, vel deformitatem accusare velimus, quæ tamen erunt causæ per se notæ, & idcircò fœmina uni apta pręsumitur aliis apta, & vir potens ad unam præsumitur potens ad omnes: Sanchez *lib. 7. de Matrim. disp. 104. quæst. 5. n. 25.* quemadmodum è contra frigidus uni debet præsumi frigidus alteri, ut ex Canonistarum Decretis tradit ex Medicis Roder. à Castr. *de morb. mul. lib. 3. c. 2. in schol.* quia frigiditas est impedimentum naturale non restrictum ad certam personam, ut bene percurrit Abbas *loc. cit. num. eod.* & iidem stimuli carnis, quibus commovetur homo cum una: naturaliter excitant illum cum omnibus: quod procedit etiamsi cum una tantum sit potens: nam eo ipso quod homo potens est cum aliqua, omne naturale impedimentum ex parte sui excluditur, quo impotens reddatur cum aliis, & idcircò prudenter Rota *in Toletana nullitatis Matrimonii 1639. coram Coccino, n. 15.* determinavit impotentiam mariti coëundi cum propria uxore, qui tamen erat potens coire cum aliis, fuisse accidentalem, non naturalem.

Altera causa ex parte Dæmonis est, quia cùm 29
Dæmon in maleficiis concurrat, ut majorem, & frequentiorem peccandi occasionem Homines habeant, ut à Theologis docemur, & adnotavit ex Medicis Codronch. *lib. 3. de morb. venef. cap. 5.* certum est, multò majorem occasionem peccandi hominibus præbere, si non omnino impotentes eos reddat: nam cum impotentiam procurat cum uxore, & non cum aliis Mulieribus, occasionem offert relinquendi uxorem, & non reddendi illi conjugale debitum, & cum aliis adulterare, & cum impotentiam excitat cum omnibus præterquam cum Amasia, aut Meretrice, in causa est, ut homo in fornicatione persistat, & nunquam ab ea removeatur. Jure ergò optimo censendum est, impotentiam cum una, & non cum aliis, aut impotentiam cum omnibus præterquàm cum una, à maleficio esse, non autem à naturali causa, quæ quandoconque adsit cum omnibus indifferenter suos effectus prodit, non autem magis cum una, quàm cum alia.

Quoniam

Quoniam autem patet, maleficium esse in duplici
30 differentia, nempe unum ex opera Dæmonis procuratum, Dæmoniacum dicendum, alterum per oblationem alicujus medicamenti venenosi, & apti ad eam affectionem convocandam, & ad reddendum hominem in re venerea impotentem, quod vel Maleficium simpliciter nominatur, vel magis propriè Veneficium: sciendum est, noxam procuratam per simplicem exhibitionem alicujus veneni ad frigiditatem inducendam, neq; ullo modo posse esse perpetuam, neq; suum effectum sortiri posse, nisi multoties fuerit reiterata: dato tamen, quòd res ageretur cum juvene, aut viro ætatis consistentis, & viribus dotato: nam si cum sene jam effœto ageretur, & posset noxa perpetuari, & absq; multa veneni reiteratione suum effectum sortiri: quia quemadmodum Juvenis, aut vir ætatis consistentis ob caloris nativi robur non tam facilè, ac promptè per ea medicamenta alterari, & infrigidari potest, ita senex ob ejusdem caloris imbecillitatem facillimè alteratur, & infrigidatur: & quemadmodum in Juvene ea infrigidatio aut non durare, aut facilè per contrariorum medicamentorum admotionem superari potest, imò ab ipsa Natura, si valida adhuc sit, evincitur: ita in sene, & multò magis in Decrepito & durat, & superabilis neq; per tempus, neq; per medicamenta esse potest. Atq; hinc eliciendum, quòd quandocunque medicamenta pro frigiditate superanda administrata post longum maximè tempus nõ contulissent, ut puta post anni dimidium, vel ad summum post annum, imò neq; ex parte frigiditatem superassent (ut exempli gratiâ, si partes, quæ tactu frigidæ apparebant, imbecilles, languidæ, ac quasi emortuæ, post remediorum usum calidiorum, vivaciores, robustiores, calidiores, & coloratiores non appareant) tunc de cura omninò desperandum est, timendumq; ne frigiditas jam habituata sit, & nativus calor genitales partes omni ex parte destituerit.

Et quia dictum est, cibos aliquos frequenter in usum protractos, ac similiter quosdam potus ingestos, insupetq; nonnulla medicamenta de foris genitalibus applicita, frigiditatem inducere posse, ubi tales casus offendamus, videndum quid in his esset determinandum: nam aliter definiri rem oportet, ubi venena prædicta, aut cibi, aut medicamenta essent in usum protracta in homine declinantis ætatis, aliter vero in juvene ætatis florentis: quin etiam aliter, si solis cibis refrigerantibus usus homo sit, quàm si venenis frigidis fuisset potionatos, aut si medicamentis de foris applicitis frigiditatem genitalium procurasset: imò aliter si applicasset medicamenta hujusmodi, puta Cicutam, Lactucam, Nimphæam, & id genus alia, testibus ante pubertatem, quàm si applicuisset eadem iisdem partibus post pubertatẽ: nam ante potuissent faciliùs omnem virilitatem, & seminis productionem extinguere, quod non tam de facili post pubertatem, & in procedenti robustiori ætate præstare potuissent: sic etiam, si in ætate declinante applicita essent, faciliùs suum effectum producere potuissent, quàm ante prædictam ætatem, & sic de singulis: sed hæc ex abundanti.

SUMMARIUM.

1 *Membrum nimis crassum an sit justa causa dirimendi Matrimonium.*
2 *Et quid de membro carnoso ultrà consuetum.*
3 *Penis brevitas semper incommoda, quia diminuit coitum.*
4 *An Matrimonium dicatur consummatum viro seminante, sed non potente ob virgæ brevitatẽ sponsam devirginare.*
5 *Naturalis brevitas Virgæ est irremediabilis.*
6 *Membro contracto existente quid de eo determinandum.*
7 *Membri tortuositas copulam impedire potest, & est duplex.*
8 *Penis obliquitas quid operari possit circa invaliditatem Matrimonii.*
9 *Penis nodus quam causam dare possit dissolutioni Matrimonij.*

De impedimento Copulæ ob membri magnitudinem, & alia vitia præter naturam.

QUÆSTIO III.

MEmbri magnitudo in hoc casu consideratur juxtà utramq; dimensionem, nempe longitudinem, vel brevitatem, & crassitiem, vel subtilitatẽ, quibus addi potest numerus, cum aliqui visi sint, qui dupliciPene fuerint dotati, ut constat apud Hostien. *lib. 4. summ. tit. de frig. & malef. n. 13.* & talem virum Bononiæ visum fuisse in publicis dissectionibus ex Jac. Wecher. *obs.* refert Schench. *lib. 4. obs. tit. de Pene*, Quin etiam Joan. Bened. Sinibaldus vir, ut omnes novère, inter doctos doctissimus *lib. 3. sua Geneanthropia tract. 1. c. 3.* Asellum gemino genitali vidisse se affirmat, sed & monstrum duplici Pene, atq; utroq; tensionem patiente Romæ à se conspectum testatur, & de aliis monstris dupliciPene dotatis mentionem feci alibi *lib. 7. harum Quæst. tit. 1. q. 8. n. 34.* ubi suppositionem quandam à Gasp. Balnino *lib. 1. de Herm.* in medium allatam, quòd nimirum Natura non faciat duo membra ejusdem sexus, ut facit duo sexus differentis, veram non esse pluribus exemplis demonstravi. Non dubium autem est, tale impedimentũ non recipere curationẽ, nam, si quæ fieri posset per alterius membri detruncationem, periculi plena est, neq; ullo modo tentanda, quantumvis superfluens virga esset minoris magnitudinis: nam adnotatum aliquando est ex Penis abscissione subitaneam mortem supervenisse, qualem casum narrat Guilelm. Fabr. *suarum obs. cent. 3. obs. 84.* Qui etiam testatur, Penis abscissionem propter excedentem sanguinis effusionem maximè periculosam esse: & tamen scimus testimonio multorum DD. quos adducit Jo. Schenck. *lib. 4. suar. Obs. Tit. de Pene & prep.* apud Turcas, inultis, quos pro Mulierũ cubicularis destinare volunt, Testes unà cum veretro abscindi, prius eis soporiferis medicamentis in profundum somnũ conjectis, horumq; plures evadere testatur Cardan. *in lib. Hipp. de Aer. Aq. & loc. tex. 19. sect. 62.* Quomodocunq; tandem sese res habeat opus periculi plenum est: itaq; de hoc impedimento jam ulteriùs non loquar, maximè cùm tam de rarò conspiciatur. Frequentiùs conspicitur unicum membrum duo magnitudine æquans, omnesq; complens dimensiones, quali fuit forte dotatus Clodius, Pompejam Cæsaris uxorem in templo Bonæ Deæ constuprans, de quo Juven. *Sat. 6. vers. 336. & seqq.*

--- Sed omnes
Noverunt Mauri, atq; Indi, quæ Psaltria Penem
Majorem, quam sunt duo Cæsaris Anticatones
Illuc testiculi sibi conscius, unde fugit Mus,
Intulerit.

Et quales recenset Joan. Bened. Sinibald. *loc. cit. c. 15.* quos Cenobelos appellari tradit.

Quoad Penis longitudinem, nullus est Medicorum, qui affirmet, eam impedire copulam, cùm alia ex parte concordent pleriq;, quòd impediat generationẽ, de qua re loco suo: non sunt tamen prætereunda silentio incommoda, quæ mulier pati potest, & sanitas quæ ex ea causa potest incurrere, de quibus mentionem habui *lib. 7. har. Quæst. tit. 3. n. 10.* ad quem locum Lectorem remitto, nihil enim in promptu habeo quod iis, quæ tunc attuli, addendum sit, si modò observationem tantùm quorundam Medicorum adjiciam, ex quibus habemus, Mulieres ob Membri virilis incongruam longitudinem in urinæ incontinentiam, aut perpetuã Diarrhœam, aut uteri

prolapsum,

prolapsum, aut profluvium incidisse, ut videre est
apud Joan. Hucher. *lib. 1. de sterilit. c. de magnit. Penis*,
& apud alios.

Majus dubium est de magnitudine Penis quoad
1 ejus crassitiem, si enim magna, & excedens sit, ita ut
comunem crassitiem cæterorum membrorũ exupe-
ret, non est tanquam nullius momenti prætereundũ
impedimentum illud, quod ab eo in copula carnali
provenit: nam eam undequaq; impedire potest, ma-
ximè si cum muliere res agatur angustiora loca ha-
bente, qualem offenderunt duo viri apud Fœlicem
Plater. *lib. 1. Obser. Titul. in act. Vener. def. n. 4.* hi enim
membro nimis crasso dotati nullo ingenio potue-
runt unquam cum propriis, ac jam desponsatis uxo-
ribus copulari, unde matrimonium dirimere coacti
sunt, & tamen utrisq; novis uxoribus matrimonio
junctis, neutra earum reclamavit, nec de nimia Pe-
nis crassitudine verbum ullum movit, aut conquesta
est. Sed supponamus nos sponsum habere membrum
satis crassum, non tamen crassities monstruosæ, nec
quale habebat ille apud Guilelm. Fabrit. *cent. 2. obs.*
36. (licet ea crassities ex morbo esset, non naturalis)
cujus membrum magnitudine æquabat caput In-
fantis recenter nati: aliaq; ex parte supponamus
sponsam habere pudenda rationabiliter constituta,
tunc dicendum (quod & aliàs determinavi) non
esse hoc impedimentum tale, ut superari non possit
ob ipsius pudendi muliebris naturam, quod nullo
penè negotio & dilatari, & constringi ut lubet, & ex
se ipso, & medicamentis possit. Unde benè inter Ca-
nonistas Hostien. sæpè *cit. lib. 4. Tit. de frig. & malef.*
n. 15. audisse se dicit à muliere experta: quòd non est
eventu possibile, ut Mulier ob magnitudinem mem-
bri virum non admittat, nec illum tolerare possit: ac
profectò ita est, remanente suppositione superiùs
facta in suo robore. Advertendũ tamen ad id, quod
addit idem Hostien. *n. 16. seq.* movens hoc dubium,
2 quid si vir habeat membrum nimis carnosum? dif-
fert enim hoc à crassitie naturali, & in casu ab Ho-
stien. observato carnositas illa proveniebat à mor-
bo, nempè ab Elephantiasi, & idcircò fortè præstabat
impedimentum copulæ carnali, & occasionem dare
poterat dirimenti matrimonium, nisi remediabilis
fuisset, quod non videtur, quia dependebat à mor-
bo incurabili, talis enim est Elephanthiasis, morbus
quippe adeò magnus, ut ex hoc nomen sumpsisse di-
cant nonnulli, quia quemadmodum Elephas est in-
ter omnia animalia maximum, ita etiam hic morbus
inter omnes morbos est maximus, ut ex Æmilio Ma-
cro. *lib. 1. c. 15.* dixi aliàs, cujus carmina tunc ad hoc
recitavi nempe *lib. 2. Quæst. tit. 3. quæst. 6. n. 17.*

Circa brevitatem, & exilitatem Penis præterea,
quæ attuli *lib. 3. tit. 1. quæst. 6.* est aliquid, quod de no-
vo adnotandum videtur: &, ut apparet, duplex hoc
vitium est, nempe unum quoad brevitatem, alterum
quoad exilitatem, quorum vitiorum unumquodq;
per se est consideratione dignum, insuperq; simul
juncta, hoc est, dum simul & breve, & exile, ac sub-
tile membrum est, tantò magis vitium est considera-
bile: brevitas tamen aut semper, aut frequentiùs in-
comoda est, Fallopp. *lib. de Decor. c. 8.* & certum est,
3 eam diminuere coitum, & maximè gignitivum, ut
inquit Bertruc. *in collect. Med. sect. 3. tract. 8. c. 1.* imò in
totum impedit, ut in casu observato à Fel. Plater. *lib.*
1. Obser. Tit. in Act. Vener. defect. nam homo erat, qui
Penem adeò brevem habebat, ut præter glandem
cum præputio, nihil præterea à corpore promine-
ret: nec dissimilis fuit ab hoc infans, de quo Tobias
Goeulin. apud Schenck. *lib. 4. Obser. Tit. de Pene, &*
præputio, qui dotabatur quidem Scroto, & Testibus,
sed Pene omninò carebat, in cujus loco foramen
erat, per quod urinam reddebat. Utrumq; vitium,
ut Medici sentiunt, præ frigida intemperie oritur,
quam multò majorem esse constat, si utrumque vi-
tium simul se prodit: nam crassities brevitati con-
juncta, nisi brevitas enormis sit, minùs fortè culpan-
da est, quia, ut ex Avic. dicit Fallopp. *loc. cit.* nisi pu-
dendum virile à pudendo muliebri constringatur,
& amplexetur, mulier nulla voluptate perfunditur,
nec semen emittit, & conceptio sequi non potest:
ideò licet alia ex parte secundùm alios exilitas, vel
subtilitas longitudini convenienti associata minùs
culpabilis videatur, certè fœminis ob partium fri-
ctionem, quæ meliùs succedit cum crasso membro,
quàm cum exili, licet longo, acceptior crassities est,
quàm longitudo: ac præter frictionem meliùs vulva
amplexatur Penem, unde major insurgit delectatio,
& major in semine ejaculando voluptas: quibus de
causis Mulier fortè non ita reclamaret, ubi Maritus
haberet virgam brevem, sed crassam, quemadmo-
dum ubi haberet longam, & subtilem, nam constat
experientia Mulieres non facilè acquiescere mem-
bri subtilitati, licet apud Plater. *loco sup. cit.* mulier
quædam vetula, & pauper acquiescere se in judicio
diceret Marito, qui ditissimus erat, habenti mentu-
lam minimi digiti magnitudine, ne eam ob causam
matrimonio dissoluto, ad domesticam pauperiem
rediret. Attamen reclamante muliere aliqua in hoc
casu, semper magis audirem reclamantem ob exili-
tatem, quàm ob virgæ brevitatem, nisi brevitas esset
excedens, & enormis, ut erat in eo viro, de quo Ho-
stien. *cit. lib. 4. tit. eodem n. 14.* qui habebat virgam ad
modum verrucæ, sed tamen non poterat extendi in
longum. Ergo ubi brevitas non esset tam enormis,
multò meliùs poterit debito conjugali satisfacere,
& carnis stimulos in muliere reprimere vir habens
virgam brevem, sed crassam, quàm habens longam,
& admodum subtilem, quia hæc non potest mulie-
rem delectare, ut conveniens est. Illud tamen nega-
ri non potest aptiorem esse longam mentulam, licet
admodum exilis esset, ad penetranda loca mulie-
bria, & devirginandam sponsam, quàm Mentulam
breviorem, licet crassam, nam quantumvis crassa
esset, posset ob sui brevitatem impedimento esse, ne
sponsus posset sponsam devirginare, quia non pos-
set ad interiora pervenire, & Hymenis membra-
nam disrumpere, maximè si offenderet sponsam
habentem vaginam nimis longam, ut evenire facilè
potest, ita ut Hymen (seu quicquid sit, quod fœmi-
narum virginitatem tueri dicitur) altiùs positus sit.
In quo casu non contemnenda occurreret difficul-
tas: An scilicet dici deberet hic, qui ob prædictum 4
vitium disrumpere claustra virginalia non potest,
licet semen ejaculetur, matrimonium consummas-
se: & non videretur hæsitandum de parte affirman-
te cùm semen in uterum effuderit, nam hoc modo
dicitur Matrimonium consummatum, licet vir
claustra virginalia non perfregerit, per ea quæ
affert Sanchez *de Matrimonio lib. 2. disput. 21. n. 2.*
quod tantò magis procedit, quantò hujusmodi co-
pula non est extra spem generationis, cum constet,
mulieres etiam velatas, in quibus multò majus vi-
get impedimentum, aliquando concipere, ut aliàs
adnotavi, & iterum adnotabo: cùm de Atretis, &
Imperforatis mulieribus de novo verba faciam:
præterquam quod in his, quæ Imperforatæ nequa-
quam sunt, sed ob brevitatem membri virilis sui
sponsi devirginari non potuerunt, si concipiant, fa-
cilè in ipso partu disrumpuntur membranæ uterum
intersepientes, & sic non aliter, quàm cæteræ fœ-
minæ concipere, & parere possunt. Verùm enim ve-
rò dato casu, quod sponsa ob brevitatem membri
virilis

virilis non devirginata concipiat, potestne reclamare tanquam si non concepisset? certum autem est, naturalem virgæ brevitatem sine remedio omninò
5 esse. Gordon. *in Lilio, partic. 7. cap.* 14. Savonarol. *in Pract. magn. tract. 6. c. 21. rubr.* 16. Bauer. de Bavet. *cons.* 51. Jac. Holler. *lib. 5. Aph.* 63. qui, cæteris Doctoribus non dissentientibus, vana, & irrita omninò esse firmant, quæcunq; à Medicis ad emendandum hoc vitium proponuntur. Præterea ubi possit virgæ brevitas irritare matrimonium etiam consummatum (maximè cùm supponendum sit ob ejus vitii ignorantiam respectu sponsæ nulliter fuisse contractum) multò magis poterit irritare ubi brevitati adjungatur exilitas, seu subtilitas: censendum enim est, hujusmodi membrum nullius valoris, & utilitatis esse posse, cùm tantoperè Natura in ejus formatione defecerit, & tamen ubi semen in primo congressu ejecisset in vas muliebre, res dubio non vacaret, & esset Canonistis remittenda, ut secundum Jus decideretur.

6 Sed antequam hinc discedamus, non prætermittendū aliquid de virga contracta afferre: sunt enim quidam, qui ob Veneris longam desuetudinem, genitale adeò contractum habent, ut via extra ventrem prominere videatur, & Navarr. *lib. 4. cons. 3. n.* 21. ex Sulpicio narrat, Divo Martino adeò ob insignem castimoniam membrum fuisse contractum, ut suæ mortis tempore [illegible] detetur membrum Infantis. Sed non solùm ob castimoniā, & Veneris desuetudinem id nonnullis evenire solet, sed etiā ob aliquem morbum, ut esset ob convulsionem, & neutra cōtractio Penis de facili remedium admitteret, hæc tamen sunt de rarò contingentibus, & miror Navarr. *loc. cit.* adduxisse hanc contingentiā in casu, de quo *ibi*, licet plurima in *eo consilio* adducere videatur, & affirmare, quæ Medici nulla ex parte admittent, cùm absurdissima existimentur. Illud in hoc casu determinandum censeo, quod in similibus aliis, in quibus & impedimentum copulæ patens est, & nullum remedium admittit: sed de his satis: nam nimio profectò rubore perfundi me sentio in his pertractandis, & tamen remanent adhuc plurima similis farinę discutienda, in quib⁹ perlegendis, admonente Hostiense loco citato, turbari Lector non debet, nam Canonistæ hæc ipsa non sine tamen rubore agitare vel coacti solent, ad Animarum salutem cuncta dirigentes, qua ex causa nullo pacto silentio sunt involvenda.

7 Sequitur considerandum de Penis tortuositate, quæ notabile impedimentum potest præbere in copula exercenda, ita ut si magna sit, copulam omninò impedire possit, & multò magis generationē. Ea duplex est: quædam fit ob frænum glandi adhærens, quod nimis tensum est & glandem ipsam deorsum attrahit, ita ut membrum curvum reddat, & ob id ad copulā magna ex parte ineptum, quia non potest, ut deberet, glandis acie sibi iter parare, sed cogitur incassum dorso in uterum arietare, & semen non ad meri internū fundum, sed ad ipsius latera emittere. Vocantur autem qui hoc vitio laborant à Theophil. Protospath. Græco Auctore, *li. 5. de corp. hum. fabr. c.* 22. Hypospadiæi, quos generare non posse dicit, nisi resciso vinculo, quo Penis glans deorsum trahitur, sed habet hoc vitium suam in curando neq; levem difficultatem, non caret tamen remediis, de quibus videndi Auctores, qui docent, hanc tortuositatem vel à Natura posse esse, vel à morbo aliquo, ut à convulsione nervorum ad Penem ipsum tendentium: & siquidē à Natura sit, difficulter curatur, non tamen est extra omnem spem sanationis, cùm aliàs curatam fuisse per instrumentum quoddā tradat Holler. *comm. 5. Aphor.* 63. ut apud ipsum videri potest: neq; ea, quæ à morbo fit, erit omninò incurabilis: nisi causa morbum excitans adhuc persistat: & amovibilis non sit.

Huc pertinet etiam ipsius Penis obliquitas, hoc est, quando ad latera contorquetur, & inflectitur Paralysi, aut convulsione alterius ex musculis, qui ex Pectinis osse prodeunt, ut docet Hucher. *lib. 1. de sterilit. c. de curvit. & obliquit. Penis*, apud quem etiam curationem habes, quæ quidem non aliter, quàm tortuositas, aut curvitas facilis, aut difficilis est. 8

Deniq; Pudendi distorsio fit etiam ex quodam tuberculo ad modum fabæ, vel glandulę, qui Pene flaccido, & dimisso existente ob sui parvitatem vix percipitur, sed ubi Penis distenditur, contorquetur in latus illud, in quo tuberculus reperitur, unde fit, ut & copulæ, & generationi impedimentum afferat, cùm non possit liberè in uterum intrudi ob contorsionem, præterquam quod dolorem etiam in coëundo causat non contemnendum. Vocant hunc morbum Penis nodum, & de eo Jul. Cæs. Arant. *lib. de Tumor. præternat. c.* 50. ex quo Schench. *li. 4. Obs. tit. de Pene.* & Dan. Sennert. *sua Pract. lib. 3. part. 9. sect. 1. c.* 8. Profitetur autem Arantius, se primum de hoc morbo verba fecisse, cùm nemo inter Medicos, aut Chirurgos ante ipsum de eo ullam mentionem habuerint: sed Eustach. Rudius *lib. 2. Pract. cap.* 47. de eo meminit iisdem ad amussim verbis, quibus Arantius utitur: neq; dubium est omnia Rudium ab Arantio desumpsisse, cum tamen de Arantio ne verbum quidem, quod non laudaverim. 9

SUMMARIUM.

1 *Morbi insigniter caput debilitantes, ac refrigerantes faciunt maximam conjecturam impotentia.*
2 *Consulto de Paralysi Genitalium in sene, illicò dirimi potest Matrimonium.*
3 *Vulnera Capitis insignia, ejusq; vehementes percussiones faciunt coitus impotentiam.*
4 *Venarum nonnullarum in capite sectio coitus impotentiam facere potest.*
5 *Sanguinis excedentes evacuationes coitus impotentiam aliquando excitant.*
6 *Cervicis, spina, ac Lumborum attritus Venereorum impotentiam faciunt.*
7 *Excessiva, ac diuturna evacuationes quacunque coitus impotentiam faciunt.*
8 *Vulnera partium nobiliorum coitum abscindunt.*
9 *Morbi quidam magni quando faciant hominem impotentem, & n.* 10 11.
12 *Hernia quomodo diminuant coitus potentiam.*
13 *Pinguedo exuberans extinguit coitum, & est sine remedio.*
14 *Veneno potionati, si evadant, aliquando refrigerantur ita, ut fiant impotentes.*

De impotentia Copulæ ex morbis aut præsentibus, aut prægressis,

QUÆSTIO IV.

NOn loquor hic de impotentia temporanea, sed de perpetua, vel saltem quæ longo tempore, ut annorum spatio perdurat, & quæ aut impossibilitatem, aut summam difficultatem sanationis minatur, ea enim, quæ ob præsentiam aliquorum morborum causatur, & post eorum recessum non moltùm durat, in dubium non venit, an Matrimonium dirimere, vel divortio dare causam possit, cùm in nullo censu habeatur, tanquam si nunquam adfuisset. Jam verò de morbis facientibus impotentiam coëundi, & generandi, nonnulla attuli *lib. 3. tit. 1. quæst.* 4. peculiarius nunc quædam pertractanda, quæ copulæ carnali impedimento sunt ob id maximè, quòd Penis erectionem prohibeant: ob hoc enim præcipuè vitium matrimonium dirimi permittitur, cùm perpetuum est, & remedio caret, vel saltem est magna cum difficultate remediabile: Horum autem morborum, quos recensebimus,

unusquis-

unusquisq; per se non solùm quando præsens est,
sed quando etiam præcessit, potest facere maxi-
mam: &, si præsens est, indubitatam præsumptioné,
ac plenam probationem impotentiæ, ita ut allegan-
te Muliere impotentiam viri, atq; afferente causam
ex morbo aliquo præsenti, aut prægresso, qui ex ho-
rum, quos recensebimus, numero habeatur, posset
facilè Judex in ejus favorem pronunciare.

1 Primò ergo à capite incipientes, sciendum quòd,
cùm materia seminalis magna ex parte à Cerebro
proveniat, omnes, ac singuli morbi, qui insigniter
ipsum Cerebrum debilitant, & in frigidam intem-
periem illud labi faciunt, maximam præsumptio-
nem præbent Impotentiæ coëundi, cùm omnino
ejus vigorem prosternant, & materiam optimis spi-
ritibus expolient ad semen procreandum & ad sti-
mulos Veneris necessariis. Sunt autem morbi hujus-
modi plerumq;, ne semper dicam, natura frigidi: ta-
les sunt inter omnes Apoplexia, & Paralyses insi-
gnes, nempe quæ aut totum corpus à capite infrà,
aut maxima ex parte, ut universam dextram, aut si-
nistram partem, aut partes omnes infernas à Reni-
bus infrà occupant: nam in his omnibus necesse est
etiam nervos ad genitales partes pertinentes Para-
lysi affici, ac resolvi, nec in posterum posse suo offi-
cio fungi deferendo sensum, & motú ad partes. Sed
præ his omnibus Paralysis speciebus illa in hoc ne-
gotio considerabilior est, quæ ipsas genitales partes
obsedit, ut ipsum maximè virile membrum, quæ af-
fectio cùm à morbo sit, non eadem est cum ea, de
qua superiùs locutus sum, cum de frigidis primæ
speciei verba feci, illa enim est ignavia genitalium
ob naturalem frigiditatem, hæc autem est eorundē
ignavia ob ipsius Penis, & partium vicinarum Para-
lysim, & mollificationem: illa supponit hominem à
Natura impotentem ad coitum, hæc supponit ho-
minem ex sua Natura potentem à morbo impoten-
tem factum, cujus rei evidentissimum signum est,
quòd si membrum in aquam calidam immittatur,
aut etiam manibus lascivientis Mulieris contrecte-
tur, tamen non erigitur, & ut Juven. *Sat. 6.* de seni-
bus sermonem habens.

---Jacet exiguus cum Ramice nervus,
Et quamvis tota palpetur nocte, jacebit.

Ulterius majus etiam signum ejus rei elicitur ex eo,
quod si immittatur in aquam frigidam, non contra-
hitur, quia omni sensu orbatum est, ut evenire etiam
existente membro naturaliter ignavo, & impotente
ibi dixi ex nonnullorum DD. auctoritate. Sed tamen
est aliqua differentia inter unam, & aliam impoten-
tiam, nam quæ à Natura est, nullum secú Veneris sti-
mulum affert, quia in hac semen non producitur ob
intensam frigiditatem, at in Impotentia, quæ à Co-
lis resolutione advenit, remanet aliquis stimulus ad
coitum ob seminis productionem, quæ saltem non
in totum abscinditur, & si membrum manibus con-
trectetur, etiam si non erigatur, semen aliquatenùs
emittitur.

Porrò Paralyses omnes quamcunq; partem obsi-
deant, curatu sunt difficillimæ, etiam in ætatibus
calidioribus: sed in declinantibus sunt omninò in-
sanabiles, & tantò magis extra omnem spem sana-
tionis existunt, quanto provectiores sunt: sed Geni-
talium Paralysis præ cæteris magis incurabilis in iis
ipsis ætatibus censenda, cùm per ipsam jam ætatem
partes frigidiores in dies evadant, ac præcipuè ner-
vi, quos Paralysis occupat, qui cùm sua Natura frigi-
di sint ab ipsa ætate frigidiores fiunt, & omni nativo
calore emunguntur, unde ob id ad recipiendam sa-
nitatem, quod per introductionem temperiei con-
2 trariæ fieri debet, omnino fiunt inepti. Itaq; consti-
to de Genitalium Paralysi in homine jam sene, &
multo magis in Decrepito, tempus nullum expectā-
dum videtur ad sententiam ferendam, quia sanatio
non est in hujusmodi morbis, & in hujusmodi sub-
jectis naturaliter possibilis: quæ sanationis impossi-
bilitas, & desperatio multo magis habet locum,
quando prædictæ Paralyses succedunt ad Apople-
xiam, semper enim fit, aut saltem secundùm pluri-
mum, ut ab Apoplexia sequatur alicujus, vel aliqua-
rum partium Paralysis, vel, ut meliùs dicam, mon-
strificum quid judicatur, quando Apoplexiam nulla
nullius partis Paralysis excipit. Quia tamen aliquan-
do fit, ut Apoplexia non terminetur ad nervos per-
tinentes ad partes exteriores, sed ad nervos partium
internarum, & maximè capitis, unde Homines in
perpetuam surditatem, cæcitatem, fatuitatem, quin
& memoriæ omnimodam extinctionem incidunt:
in his omnibus casibus semper præsumendum est ob
summam Cerebri refrigerationem, & hujusmodi
Paralyses, & coëundi impotentiam, si qua adest,
successisse, & omnino sine remedio esse.

Excipiendæ tamen fortè essent Apoplexiæ illæ,
quæ ab externa causa fiunt, ut à fumo carbonum, à
vapore vini, aut Cerevisiæ, ab Ebrietate, à suffoca-
tione in aquis, & aliis id genus causis: nam ad has
neq; tam intensam refrigerationem sequi necesse
est, neq; eas membrorum resolutiones, seu Paraly-
ses concitari: & ratio est, quia hujusmodi Apople-
xiæ à causa externa excitatæ, facile discussa externa
causa, à qua excitantur, in totum cessant: at quæ à
causa interna fiunt, non cessant, nisi ipsa causa à par-
te nobiliore, nempè à Cerebri ventriculis ad igno-
biliores transmittatur, & quia ea materialis, ac cras-
sior est, non vaporosa, ut in prædictis, nullo modo
discuti potest, aut resolvi, sed in aliquam partem
transmissa Paralysim excitat non facilè superabilem.
Itaq; Apoplexiæ hujusmodi, quæ ab externa causa
procedunt, non faciunt eam refrigerationis, &
ignaviæ præsumptionem, quam facere diximus eas,
quæ ab interna originem habent.

Huc pertinent etiam vulnera insignia capitis,
ejusq; vehementes percussiones, nam hæc quoq; fa- 5
ciunt coitus impotentiam, ut testatur experientia, &
habemus casum apud Vallesc. de Tarant. *lib. 6. Phi-
lonis c. 3.* & apud Marcell. Donat. *lib. 4. Histor. med.
mir. c. 18.* ex Rasi, Avicenn. & Nicol. licet enim hu-
jusmodi Capitis vulnera, & vehementes percussio-
nes tandem sanentur, relinquitur tamen post illo-
rum sanationes summa ejus partis debilitas, ac re-
frigeratio, unde quia caput est pars princeps, & uni-
versum corpus regit, totum etiam corpus debile, &
nativo calore depauperatum relinquit, cujus rei si-
gnum non dubium dabit ipsa coëundi impotentia,
quę quandocunq; à prædictis vulneribus, aut vehe-
mentibus percussionibus, & concussionibus jam à
multo tempore, vel quandolibet prægressis, & jam
curatis relinquitur, de se omnem sanationis spem in
via Naturæ adimit, etiam si id evenisset in corpore
juvenili, ac robusto, non enim fieri ullo modo po-
test, ut procedente ætate labefactatus nativus geni-
talium calor reviviscat.

Non minimam quoq; occasionem impotentiæ 4
coitus dare potest aliquarum venarum, & arteria-
rum sectio in capite facta, nam pleriq; Medicorum
Hippocr. *in lib. de Genit. vers. 3. & lib. de Aer. Aq. & lo-
cis vers. 51. & lib. de loc. in Homine vers. 8.* auctoritatem
secuti, voluerunt venas, & arterias post Aures sitas,
& Juveniles dictas, si secentur, cicatrice obducta,
homines infœcundos facere: & addiderunt alii,
etiam Virgæ erectionem coitum impedire. Et quo-
ad primam partem de infœcunditate multi
assentiun-

assentiuntur, Avic. *lib. 3. Fen. vigesimo c. 3.* Lang. *lib. 1. Epist. 10.* Holler. *lib. 5. Aphor. 63. in Schol. & ex Jureconsultis.* Tiraq. *de Leg. Connub. lib. 15. n. 33.* & alii plerique: licet, ut ex Prosperi Alpini, & Petri Castelli experientiis aliàs dixi, hæc opinio non respondeat veritati: quinetiam jam *superius* citatus Vallesc. de Tarant. *loc. cit. c. 20.* ex propria experientia suppositionem hanc irritam facit: cùm tamen alia ex parte Nicol. Nancell. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 10. in Problem. de semin. Problem. 1.* experientiam adducat Hippocratis sententiæ mirè faventem: nam homo quidam pauper & egenus, maximè tamen fœcundus, copiosæ prolis, quam frequenter ab uxore habebat, pertæsus, venas prædictas post Aures sibi abscindendas curavit, & infœcundus in posterum factus est: sed quid alienas experientias mendicamus, cùm ipse Hippocr. *citato libro de Aer. Aq. & loc. n. eod.* tam evidentes Scytharum experientias adducat, ubi non solùm eos per eam sectionem infœcundos fieri, sed etiam ad coitum impotentes firmat, ipsosque id vitium ad Deos referre asserit, non ad refrigerationem totius per eam sectionem procuratam, non secùs ac de præsenti eveniat, cùm multi ex vitio naturali impotentes, ad maleficiũ, & ad causam supernaturalem illud referant: & tamen hac Hippocratis viri veritatis amantissimi auctoritate non obstante, sunt ex Medicis qui non admittunt, hanc sectionem eò hominem conjicere posse, ut etiam virgæ erectionẽ impediat, & hominem prorsùs impotentem faciat. Hippocrati tamen undequaq; adhæret Savonar. *in sua Pract. magn. tract. 6. c. 20. rubr. 27.* neq; hujus Doctoris auctoritas videtur parvifacienda, cum apud Doctos sit satis in pretio. Verùm quomodocumq; sese res habeat, dato casu, quòd aliquis suspectus sit de Impotentia coitus, & de virgæ ineptitudine ad erectionem, non parvam ejus rei conjecturam, ac præsumptionem faceret, si constaret huic homini venas post Aures sectas fuisse, & multò etiã magis si sectæ fuissent Arteriæ: quæ conjectura, & præsumptio augeretur, ubi de sterilitate, & generandi inhabilitate ageretur: quæ conjectura & præsumptio utrobiq; tantò magis urgeret, quantò copiosior evacuatio sanguinis facta fuisset, licet neutram impotentiam ab ea sanguinis effusione procedere, sed à cicatrice eo loci relicta intercipiente transitum spiritibus & semini credant, qui Hippocrati adhærent: & videnda à curioso lectore, quæ ad hanc rem affert Franc. Perl. Calvien. vir diuturniori vita dignus, *in suo politissimo comm. in lib. Hipp. de loco in Hom. lib. 1. tex. 22.*

5 Sed eandem præsumptionem faceret quæcunq; larga, & ultra modum facta sanguinis evacuatio, cùm notabilem corporis refrigerationem inducat: at verò inter omnes maximè notabilis in hoc negotio ea esset, quæ fit ex venis, quæ ad interiorem tibiarum partem juxtà malleolos feruntur, ut ex ejusdem Hipp. *in lib. de loc. in Hom.* auctoritate aliàs dixi, etenim per has venas summoperè Renes, & genitales partes refrigerantur, unde facile est, earum partium ignaviam, & impotentiam ad coitum sequi non facilè emendabilem, nisi fortè in ætate florenti, & corpore robusto, temporis diuturnitate emendationem admitteret. Verùm prudenter admonet etiam citatus Francisc. Perl. *lib. 1. sui comm. in Hipp. lib. de loc. in hom. tex. 22.* (quod jam nos etiam monuimus) non tantùm hanc, venarum apritione facta, copiosam sanguinis missionem corpus insigniter refrigerare, sed quamcunq; sanguinis excedentem, & immodicam profusionem id ipsum præstare, nec solùm, addam ego, sectis venis quibuscunq; id evenit, sed quomodocunq; sanguis aut per sectas venas, aut per vulnera, aut per hæmorragias undecunque adveniat, corpus insigniter refrigeratur, eodemq; Impotentiæ vitio, præcipuè infœcunditatis homines afficiuntur: unde semper urgebit præsumptio frigiditatis in eo, qui ejusmodi sanguinis effusiones passus ex quacunq; causa fuerit, quæ aut emendabilem, aut inemendabilem se ostendet, pro subjecti conditione, & aliis conditionibus concurrentibus, ut jam non semel annuimus.

Verùm enimverò non minùs quàm sanguinis, sed multò magis corpus nativo calore omni ex parte orbare potest, involuntaria veri seminis evacuatio, quæ vera Gonorrhœa appellatur, ita ut quandocunque constaret, hominem hujusmodi morbo affici, præsumptio insurgere facilè debet frigiditatis, & impotentiæ ad coitum: est enim hujusmodi affectio indesinens materiæ seminalis profluvium, ex quo non minùs, quàm ex coitu, si per multos dies continuaretur, hominem in extremã debilitatem, & caloris nativi extinctionem labi necesse est, non quidem de repente, & subitò, ut in frequentato ultrà modũ coitu eveniret, sed sensim ob id, quòd materia illa seminalis sensim fluit, quod tantò magis urgeret, quantò hæc evacuatio cum aliqua delectatione succederet: quæ tamen non haberent locum in falsa Gonorrhæa, quæ quid sit, aliàs dictum est.

Cæterùm præter vehementes percussiones, concussiones, & vulnera capitis insignia, nonnullarum 6 etiam partium læsiones id ipsum præstare solent, ut homines ad Venerẽ impotentes reddant: præcipuè autem Cervicis, spinæ Medullaris, ac Lumborum attritus, ac vehementes compressiones, ob insignium partium, & maximè genitalium offensam, earundẽ partium ignaviam conciliantem: Alex. Bened. *Practica, lib. 24. c. 12.* eo facit pro Jureconsultis Surd. *decis. 83. n. 10.* ubi vir, de quo ibi, determinatur impotens ad generandum ob id maximè quòd in spina fuisset vulneratus multo antè tempore, & ex propria ipsius confessione habetur, quòd post illud vulnus factus fuerit inhabilis, ita ut ne propriam quidem uxorem cognoscere posset, *ibid. n. 13.* In quibus casibus animadvertendum, quòd vitia quæ ob attritionem nervorum, aliarumq; partium officio & sensu notabilium eveniunt, omni remedio carent, ita ut si quispiam suspectus impotentiæ coëundi, tales percussiones, & nervorum attritiones passus fuisse probaretur, non esset ulteriùs dubio locus, quòd hujus impotentia nullam curationem à quavis temporis diuturnitate esset acceptura: talium enim partium substantia quovis modo deperdita, aut labefactata ampliùs in naturalem statum restitui non potest, quemadmodum potest, quando est simpliciter distemperata: nam per contrariam ad naturalem statum temperiem est reducibilis.

Sed cùm superiùs dictum sit, copiosas, ac excessivas sanguinis evacuationes corpus refrigerare, & hominem plerumq; ad generandum, atq; ad coëundum etiam quandoq; impotentem reddere, addendum nunc, quòd non modò prædictæ sangui- 7 nis evacuationes, sed etiam aliorum humorum, si enormes sint, ac diù durent, eundem effectum possint producere, ut aliàs suo loco dicetur: nunc autem humorum evacuationes per setones, & fonticulos, seu cauteria emanantes non carere omni culpa asserendum: nam patet experientia, viros quosdam, qui plures fonticulos, aut setones in brachiis, aut in cruribus, & maximè in Cervice perpetua humorum colluvie manantes gestant, ad Venerem non modò fieri segniores, sed omni ex parte impotentes: Imò Lud. Mercat. *de steril. & pregn. aff. lib. 3. c. 3.* ex cauterio tantùm in occipitio, aut brachio diù gestato

sterilitatem excitari firmat, quid ergo si plura simul gestentur? refrigerant certè hæc omnia sensibiliter corpus, & abscindunt Veneris stimulos, præcipuè si vias à Capite, vel Cerebro ad genitales partes aliquo modo impediant: facerent tamen hæc ut patet, præsumptionem aliquam adscititiæ frigiditatis, & tantò majorem quanto vir esset provectioris ætatis.

Ad causas etiam externas impotentiæ reducenda
8 omnia aliarum nobiliorum partium notatu digna, cùm ad omnia de necessitate sequatur in pena partium refrigeratio, si modo, his vulneratis, homo eu fortunato quodam supersit, nam plerumq; solet succumbere: Sed inter partes nobiliores recensendi in hoc casu etiam Renes, quorũ vulnera, si magna fuerint, genitales partes subjectas mirum in modum labefactant, ac refrigerant. Sed & vulnera insignia, quæ ipsas genitales partes læserunt, ejus vitii culpã evidentem habent, inter quæ adnumerandũ vulnus in Inguine, & in Perinæo. Vallesc. *li.6. Philon. c.2.* qui cum aliis Doctoribus etiam venarum hæmorrhoidalium incisionem, & apostematũ ipsarum, & in radice Virgæ, ac Perinæo summopere vicinas partes refrigerando, impotentiã ad coitum inducere posse docet: imò experientia constare & erectionem ipsã, & coitum in totum abscindere. Jam verò læsiones hujusmodi à vulneribus id genus relictas absq; remedio esse quotidiano experimento novimus, nam sanæ illicò repullulant, ita ex hujusmodi prægressis vulneribus si evenisse coitus impotentiã judicaverint Periti, incassum à temporis quavis diuturnitate ejus remotionem expectare liceret. Fortè non idem esset dicendum de setonibus, & cauteriis in collo, vel in aliis etiam partibus: nam, illis ablatis, facilè post convenieus tempus natura resurget, quæ amota refrigerationis causa ab illis procedente, magis vegeta reddetur: nisi setones gestati fuissent in Scroto, ut in Peste gestandos suadent aliqui DD. & in Elephantiasi, & maximè si gestati fuissent ad longum tempus: tales enim setones ob contiguitatẽ partium genitalium, intensam, & non facilè superabilem earundem partium frigiditatem accersere possunt: quæ licet de raro eveniant, non tamen omninò incassum de illis verba fiunt, cùm observaverint, Canonistas de multò rarioribus casibus aliquando setiò verba fecisse circa hanc materiam.

Sed prætar Apoplexias, & Paralyses, omnes mor-
9 bi frigidi Cerebrum obsidentes (dico morbos magnos, non quoscunq;) ut Lethargus est, Caros, Catalepsis, & id genus alii, vim habent insigniter refrigerandi totum corpus, & genitales præcipuè partes, unde emanare facilè potest earundem partium ignavia, & impotentia ad coitum: quia tamen hujusmodi morbi aut citò hominẽ de medio tollunt, aut non ad longum tempus protrahuntur, non facient fortè impotentiã perpetuam, sed tantùm ad tempus, nisi in homine jam sene, & declinantis ætatis, in his enim si aliæ adsint conjecturæ frigiditatis, non postremum hęc locum habebit, tales enim morbi in his ætatibus nempè declinantibus prægressi facient impotentiæ præsumptionem non undequaq; dubiam. Id ipsum prætereà operabuntur morbi, qui cor, stomachum, hepar sua frigida intemperie infestabunt: nam si cor frigidius sit, quàm oportreat, non est sufficiens ad excitandum spiritum exigentem demandandum ad genitale membrum: eodem quoq; pacto Hepar sive à Natura, sive ab accidenti in excessum frigiditatis lapsum, non potest generare materiam convenientem, ex qua generetur sperma, cujus stimulis homo in Venerem accendatur. Sic etiam ubi stomachus frigiditate nimia torpeat, multæ ob impeditam coctionem generantur cruditates, sanguinem infrigidantes, & calorem naturalem obruentes, ipsumq; semen extinguentes. Sed hæc altiori speculatione egent, neq; magnam præsumptionem impotentiæ facient, nisi evidentibus, sensibilibusq; signis innotescant, & aliis non levibus conjecturis, ac præsumptionibus associentur.

Magis in promptu erit conjectura, quæ desumi poterit à quibusdam morbis, cum præsentes sunt, ut 10
esset Hydrops Pulmonis, Cachexia, Aqua intercus cujuscunq; generis, & hujus farinæ alii, quibus præsentibus, & aliis adminiculis collimãtibus, dubitari omninò debet de impotentia copulæ ob frigiditatem ab his morbis introductam: de qua impotentia talę judicium ferre possumus, quòd nullo modo, aut difficillimè in robustiori ætate sit curabilis, in declinanti autem res acta sit, cum extra omnem spem sanationis existat.

Jam verò superiùs annuimus, quòd omnes, & quæcunq; evacuationes excessivæ superfluentes, ac diuturnæ, aut sanguinis, aut humorum, corpus insigniter debilitando, ac refrigerando, possunt dare maximam occasionem Impotentiæ Venereorum, & prærer eas, quæ ab Arte fiunt, ex quibus interdum Hypercatarsis, & superpurgatio succedit, illæ maximè evacuationes in hoc culpandæ, quæ à morbis, & ab internis causis originem habent, & præcipuè quæ 11
diuturnæ existunt, ut omnes fluxus ventris species sunt, Diarrhæticus nempè, Dissentericus, Lientericus, Hepaticus, Cerebralis, & id genus alii, ad hos enim non modò simplex caloris nativi partium principum refrigeratio, sed omnimoda enervatio, & annihilatio succedit, unde conclamatæ Cachexiæ, Aquæ intercutes, tumores ædematosi, ac pleraque alia mala pullulare solent, ac tandem mors. Pręcedentibus ergo hujusmodi fluxibus, & existente homine de impotentia suspecto, facilè erit inde elicere non dubiam præsumptionem ejusdem impotentiæ. Nec minoris momenti erunt Tumores quicunq; ædematosi jam nominati, aut leprosi quamcunq; partẽ corporis occupaverint, & maximè nobiliores, si magni sint, & curationem respuere existimentur, nam & hi nativi caloris sum̃am imbecillitatem portendunt, qui ad suum pristinum vigorem nullo Artis ingenio remeare possint: unde quamvis Rota *in Senen. Matrimonii 1596. cor. Plato n.4.* dixerit, Aperturam (hoc est Herniam non impedire coi- 12
tum) tamen Herniæ omnes magnæ, sed præcipuè aquosæ, Hydroceles Græcis dictæ, non solùm quia caloris nativi pauperiem attestantur in toto, sed etiã quia maximè genitalibus sunt infesti, coitum, & erectionem impedire possunt, præterquam quod ipse Tumor, ubi insignis est, non permittit hominem copula carnali uti: nam etiamsi membri erectio fiat, membrorum conjunctionẽ prohibet: quam etiam, 13
& fortè multò magis impedit exuberans ventris inferioris pinguedo, quæ (id quod magis notabile est) absq; ullo remedio est, cùm pateat apud Artis peritos, non modò difficillimum, sed penè impossibile saltem absq; vitæ periculo esse, pinguia corpora medicamentis extenuare, non obstante quòd Practici plura ad hanc operationem proponant, quæ aut incassum in usum protrahuntur, aut non sine vitæ discrimine, ut ipsa experientia nos admonere potest. Non injuria autem inter morbos copulam carnalem impedientes adnumeravim⁹ exuperantem Abdominis pinguedinem: nam profectò & ad multa alia, & ad coitum impedimento est; non enim corpora absq; exuperante frigiditate in tantam molem attolli censendum est, & idcircò ea segniora esse ad coitum, quàm minùs pinguia, experientia quotidiana palam fit.

Deniq;

Denique eos, qui potionati fuerunt, & non sine magna, ac multa difficultate evaserint, impensè refrigerari necesse est, quod non verificatur solùm quando venena fuerint frigida, sed etiamsi fuerint naturæ calidæ, imò calidissimæ: nam frigida calorē naturalē suffocant, & extinguunt, & calida eundem calorem dissipant, & evanescere faciunt: unde tam qui frigidis, quàm qui calidis venenis potionati fuerint, & ab iis sese non sine magno negotio vindicaverint, ac tempore longo, habebunt secum præsumptionem impotentiæ ex frigiditate à venenis introducta originem habentis. Illud tamen detrectari nō posset, majorē impotentiæ præsumptionem facere, ubi homo potionatus fuerit veneno frigido, quam si potionatus esset calido: est enim magis aptum venenum frigidum ex natura sua ad extinguendū naturalem calorē. Atq; ea ratione fit ut Lusitani nonnulli, qui opii usui assuefacere se voluerunt, non solùm steriles, sed etiam impotentes facti sint, ita testante Garzia ab Horto, *lib. 1. Hist. Arom. c. 4.*

SUMMARIUM.

1 *Copula impedimentum in Muliere unicum consideratum.*
2 *Mulieres non secùs ac Viri possunt esse sua natura frigidæ.*
3 *Clausura in Mulieribus non solùm fit ab Hymene sed ab alia membrana interdum præternaturali.*
4 *Clausura uteri non est semper unius generis.*
5 *Coalitus labiorum uteri impedit coitum, & est quid diversum ab occlusione à membrana facta.*
6 *Occlusio uteri quandoq; à carne præter naturā inibi enata fit.*
7 *Angustia orificii ipsius vulvæ quando sit justa causa dissolutionis Matrimonii.*
8 *Pudendi muliebris amplitudo an possit præbere causam dissolvendi matrimonium.*
9 *Mentula muliebris quando debeat præbere causam dirimendi matrimonium.*
10 *Uteri exitus quando sit causa dissolvendi matrimonium.*
11 *Uteri apostemata quæ, & quando causam præbeant dirimendi matrimonium.*
12 *Uteri ulcera quæ, & quando dissolvendi matrimonium causa esse possunt.*
13 *Uteri fluxus duplex, & quinam, ac quando possit matrimonii dissolutioni causam præbere.*
14 *Fluxus menstruus, & fluor muliebris quo modo differant.*
15 *Nimia mulieris pinguedo, an, & quando possit dare causam dissolvendi Matrimonium.*

De impedimento coitus ex parte Mulieris.

QUÆSTIO V.

1 Unicum coitus impedimentum in Muliere agnoverunt Canonistæ (nam prætereo impedimentum ab ætate teneriori proveniens: de quo nihil novi dicendum offertur) quibus assentitur ex Medicis Hier. Mercur. *lib. 4. de morb. mul. c. 10.* de quo tamen miratus sum, quanam ratione adstruerit, in Mulieribus non dari morbum in defectu desiderii coitus: quod quidem undequaq; falsum videtur, cùm ipsa experientia edoceat, ut dixi aliàs, *li. 3. har. Quæst. tit.*
2 *1. q. 5. n. 31.* Mulieres non secùs, ac viros, posse esse à Natura frigidas, non tantùm quia nullo Veneris stimulo teneantur, sed neq; ullum semen intra se generent, cujus stimulis ad coitum agantur, quemadmodum de viris evenire palam est: & quam mihi causam assignabit suæ assertionis Mercurialis, cur non possit in hoc Natura deficere in muliere, ut in viro: & cum Mercuriali etiam esse in eodem errore videntur omnes Canonistæ, quorum cōmunis opinio est, frigiditatem reddentem conjugem ad coitū impotentem soli viro accidere: nisi eorum dictum ita interpretemur, ut non detur frigiditas impediens mulierem ad patiendum, ut datur in viro impediens illum ad agendum. Et tamen non extra possibilitatem est, ita frigidas nasci fœminas, ut virum nequaquam admittere possint, coarctante ipsa frigiditate muliebria loca. Unde fortè non benè redarguitur à Sanchez *de Matrimon. lib. 7. disp. 92. sub n. 1.* Anton. *c. fin. n. 6. vers. hæc doctrina de frig. & Malef.* & *ibi*, Præpos. *n. 5. vers. quæro generaliter*, dum refutat eorum opinionem nolentium posse in fœmina reperiri frigiditatem, matrimonium dirimentem.

Sed ab Auctoribus nonnullis non solùm contrariam communi Canonistarum opinionem tenetur, sed etiam plura signa traduntur hujus frigiditatis in Muliere: inter quos ea multa diligentia percurrit Ulmus Patav. *in utero mul. c. 5.* ubi nonnulla habet ab aliis non animadversa, & oscitanter prætermissa: præcipuè autem, ut hoc obiter dicam, particulam quandam observavit in Mulieris superiori labello, nempè lanuginem quandam, quam ille Gynecomystacem, hoc est Mystacē muliebrem, appellat, quam ad dignoscendam uteri temperiem maximam prærogativam habere inculcat, sed hoc ex abundanti. Præterea Fœlix Plater *lib. 1. Obser. rubr. Ven. extinct. in aliquibus Mulier. tit. in nat. Vener. def.* duas Historias nobilium fœminarum recenset, quæ nullo sensu in coitu afficiebantur, nec unquam scivere, quid esset semen emittere, unde ambæ steriles fuerunt. Verum & de hoc ipso symptomate, nempe de Veneris appetitu extincto in Mulieribus, de ejusq; causis, & cura verba facit præ aliis Dan. Sennert. *lib. 4. Pract. tract. 2. sect. 3. c. 1.* inter quas causas adnumerat deficientiā seminis, quæ satis per se demonstrat, tales fœminas esse ex natura non minùs, ac nonnulli viri sint, frigidas, nec ideò ad Venerem ullo modo stimulari, nec ullo ejus desiderio teneri, & in summa eadem ratio persuadet, ipsa eadem vitia, quæ seminis generationem, & Veneris stimulum impediunt in viris, habere locum in fœminis: unde manifestè elicit, veram non esse Mercurialis sententiam, quòd in fœminis non possit dari defectus desiderii coitus: illud tantùm verum est aliqua ex parte, non dari in illis impotentiam admittendi coitum, & se cum viris commiscendi (quod nullo modo eadem res est) præterquam ex uteri clausura, quomodocunq; fiat vel ex frigiditate coarctante vias, vel ex alia causa membranæ intersepientis: quam solam, ut dixi, agnoverunt Canonistæ in Muliere pro causa impedimenti copulæ carnalis: & quæ etiam à summa frigiditate coarctante loca muliebria evenire posset, quod tamen impedimentum, cum sit difficilis, imò impossibilis cognitionis, ut Ant. & Præpos. apud Sanchez, *ubi supra*, dicebant, & sit eventu maximè rarum, in consideratione non habuerunt Canonistæ, qui tamen determinare debuissent, an probata vera frigiditate Mulieris, ut in casibus propositis, licet virum admittat, tamen vir causam justam habeat dirimendi matrimonium, credoq; eos in partem negativam abituros, stante quod licet per eam frigiditatem impediatur filiorum procreatio, non impediuntur alia bona ex matrimonio provenientia: quare non videretur sequi ex hoc, quòd mulieris semen sit ad generationem necessarium, ubi semen non generaret, illa sit incapax matrimonii, ut decebat sequi Sanchez, *cit. li. 7. de Matrim. disp. 92. n. 9.* & tamen si matrimonium irritatur, si vir semen non generet, quid causæ esse potest, quin etiam mulier semen non generans irritet matrimonium? ac profectò conjuges fieri unam carnem non accipient Medici pro eo, quod est simpliciter conjungi, sed utriusq; semen per coitum commisceri.

Sed circa eam Canonistarum opinionem volentium solam clausuram in Muliere esse causam impedimenti copulæ carnalis, nonnulla mihi animadvertenda sunt, quæ aliàs, dum hanc ipsam materiam excogitarem, prætermissa fortuitò fuerunt.

Dico ergo primò, quòd inspectio Mulieris ad explorandum, an vir sit impotens ad coëundum: cum 3

ea poteſt ita eſſe certa, ut nullum in ea re dubium interveniat: contra id, quod exiſtimavit Rota *in Rom. Invaliditatis Matrim.* 1605. *cor. Penta.* Nam data anguſtia non naturali ipſius uteri, illicò patebit, virum eſſe impotentē ad congrediendū cum tali Muliere.

3 Dico ſecundò, quòd coitus impedimentum conſideratum à Canoniſtis in muliere ob uteri clauſuram, non ſemper eſt ob duritiem, & craſſitiem ejus partis, quæ Hymen dicitur, & quæ Eugium à nonnullis nominatur: nam & hæc ipſa pars, licet naturaliter in Virginibus reperiatur, ut contra omnium Anatomicorum præcedentium, ac præcipuè modernorum ſententiam oſtendit Jo. Wesling. *in ſuo ſyntagm. Anatom. cap.* 7. cui aſſentiri etiam videtur Neotericus Melch. Lebit. *in libell. de not. Virgin.* tamen aliquando calloſa duritie rigida arietantis Penis impetum illæſa ſuſtinet, ut idem Wesling. addit, & tunc fit unum clauſuræ genus ex duritie prædictæ membranæ: ſed aliud genus clauſuræ fit interdum, ſed rariùs, ab alia quadam membrana præternaturali, ut etiam Medici omnes fatentur, quæ in paucis quidem reperitur, quia, ut dixi, res præternaturalis eſt: unde aliqui Medicorum hanc pro ipſo, ac vero Hymene accipientes, ſeriò contendentes firmarunt, Hymenem in paucis virginibus reperiri, & eſſe quid potiùs morboſum, quam naturale.

Dico Tertiò, quòd coitus in Muliere aliis quoq; ex cauſis impediri poteſt, quàm ab Hymene, ut deinceps oſtendam: pro nunc verò de uteri occluſione
4 ſermonem inſtituens, ſciendum, eam non eſſe unius generis, neq; ſemper ejuſdem impedimenti, aut periculi: nam fieri poteſt, ut annuimus, à membrana, à carne, & coalitu labiorum, ſive parietum ipſius uteri, ut diligenter proſequitur Muſchio *de morb. mul. c.* 15. *in Harmonia Gynecior. part. poſter.* Membrana igitur (loquor autem ſemper hic de membrana præternaturali, non de Hymene) aut erit tenuis, aut craſſa, & carnoſa, aut erit perforata, aut non, aut erit poſita interiùs verſus internum uteri oſculum, aut in medio colli uterini, aut propè os externum: nam hæ omnes differentiæ multùm faciunt ad determinandum, quænam occluſio curabilis ſit, quæ verò incurabilis: item quæ facilè, quæ difficulter, & non ſine aliquo vitæ diſcrimine poſſit curari: ac de his omnibus differentiis videndi ultra recentiores, Celſ. *ſua Med. lib.* 7. *c.* 28. Aëtius *Tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *c.* 96. Paulus *lib.* 6. *ſua Med. c.* 73. Albuc. *lib.* 2. *c.* 72. Sed inter recentiores vide quæ affert Franc. Rauch. *de morb. Virgin. ſect.* 3. *c.* 1. Igitur quo craſſior hæc membrana eſt, quò altiùs poſita, quò magis clauſa, & nullo foramina prædita, eò magis incurabilis, imò nullo modo curabilis. Quò tenuior ergò eſt, quò inferiùs poſita, quò magis pervia, eò faciliùs & minori cum periculo curabilis, quæ verò medio modo ſe habet, mediocriter etiam periculo, & curationis difficultati eſt obnoxia. Quoad coitus autem impedimentum, quæ altiùs poſita eſt, licet faciliùs irruentem Penem excipiat, interdum ob nimiam remotionem ab ore externo, non tam facilè illi cedit, cùm ad eam pervenire, ſi brevior ſit, vix poſſit, atq; verſus exteriora diſtenditur, & faciliùs impetum arietantis membri excipit: ſed in priori caſu non impeditur aliquando ſponſus matrimonium conſummare, quia membrū intromittendo in vas, & ſemen ejaculando, licet membrana non diſrumpatur, conſummatur matrimonium, ut alias dixi, ita ut ſponſa, etiam nondiſrupta ea membrana, concipere poſſit, ſi aliquo, vel plurimis foraminibus ſit pervia: unde Hippocrates: *Quibus*, inquit, *uteri oſculum occluſum eſt, aut non concipiunt, aut, ſi concipiant, in partu pereunt*: quod tamen non habere ſemper veritatem ipſa experientia edocuit, cùm aliquæ Mulieres hoc impedimentum habentes, & concipientes, in ipſo partus conatu membranam diſruperint, & fœliciter parientes ſeſe ab eo impedimento extricaverint, ut patet in exemplis recenſitis à Schenck. *lib.* 4. *Obſ. tit. de part. genit. mul. rubr. de Aret.* & à Jo. Riol. *lib.* 2. *Anthropograph. c.* 31. Sed & aliàs Chirurgica mano diſrupta ea membrana in ipſa partus difficultate mulieres ab Orci faucibus liberatæ ſunt, ut eſt geminus caſus apud Zacut. Luſit. *li.* 2. *Pract. admir. obſ.* 134. aliumq; ſimilem caſum retuli in principio hujus tractationis ex Guilelm. Fabric. *lib.* 1. *Obſ. cent.* 3. *obſ.* 6. *exempl.* 2. Sed cùm de his alias locutus ſim, ſuperfluum eſt eadem repetere: Itaq; conſiderandum præter allata, & aliàs, & de præſenti, an alia impedimenta coitus dari poſſint ex parte mulieris, ac dicendum, plura impedimenta id genus dari poſſe.

Et primò de coalitu labiorum, vel parietum uteri 5
aliquid dicendum, de quo etiam Ariſt. *lib.* 10. *de hiſt. Anim. tex.* 35. meminit. Hoc vitium diverſum quid proculdubio eſt à membrana uterum concludente, unde Canoniſtæ, qui de membranæ occluſione verba fecerunt, de hoc uteri coalitu ne verbum quidē, quantùm ego obſervare potui. Hic autem uteri coalitus, vel coaleſcentia, vel ſymphiſis à Natura in aliquibus eſt, ut mox ex Ariſtotele notavi *de Hiſt. Anim* cui auctoritati aliam ex *lib. de Gener. Anim. c.* 4. addo, & de eo etiam mentionem habent ejus curationem docētes Moſchio *de morb. mul. c.* 15. quod eſt *de Atretis, ſive de mulier. clauſ. in Harmonia Gynec. part. poſter.* Avic. *lib.* 3. *Can. Fen.* 21. *tract.* 4. *c.* 1. Jo. Hucher. *lib.* 2. *de ſteril. rubr. de Anguſtia, & obturat. coll. uter.* Sed & à morbo fieri poſſe talem coalitum plura exempla commonſtrant, non obſtante quòd Scalig. *in prædic.* Ariſt. *text.* 35. *de Hiſt. Anim. lib.* 10. id fieri poſſe neget, ſed magis expertis Medicis eſt credendum. Porrò hic coalitus aliquando medicabilis eſt, aliquando verò nequaquam, tradente eodem Ariſtot. *loc. cit. de Gener. Anim.* imò in nonnullis ſponte ſanatur, in aliis mortem accerſit, cum aut per vim diſrumperetur, inducta inflāmatione, aut diſrumpi non poſſet. Jam verò & à morbo fieri hanc coaleſcentiā dictam, & patet per Hiſtorias recollectas à Schenck. *lib.* 4. *Obſ. tit. de part. Genit. mul. rubr. de Atretis*, & ſignanter per illam, quam ex Bennivenio refert mulieris Gallico morbo laborantis, & vulvam eroſam habentis, quæ ob ſiniſtram curationem in prænominatum coalitum lapſa eſt: ubi & alteram Hiſtoriam habes alterius mulieris, quæ cùm poſt partum medicamentis valdè adſtringentibus eſſet uſa, ita coaleſcere uteri parietes in cauſa fuit, ut ampliùs virum nullo modo admittere potuerit. Quinetiam Bernard. Gord. *in Lil. partic.* 5. *c.* 14. narrabat, mulierem quandam in vulva vulneratam, ac vulnere cicatrizato, uteri coalitu ſecuto, non potuiſſe Venere uti, & eam rem curationem non admittere.

Licet autem Canoniſtæ ex eo, quod non fuerint in re Medica valdè verſati, de his impedimentis nō habuerint mentionem, credendum tamen eſt, illos hæc omnia impedimenta ſub illo uno comprehendiſſe, quod ab Hymenis membrana aliquando fieri narrarunt: nobis tamen unumquodq; eorum ab eo diverſificati ſcimus, multumq; periculo, inſanabilitate, & curationis difficultate & exitu differre.

Cæterùm impedimentum, quod à carne occlu- 6
dente uteri meatum evenit, non minoris conſiderationis eſſe, quàm quod provenit à quacunq; membrana, certum eſt, niſi quòd circa curationis periculum volueriot pleriq; carnem faciliùs amoveri, quàm membranam, cùm tamen Moſchio *cit. lib. de morb. mul. c.* 20. contrariū omninò aſſerat: illi timent

nimium

nimium membranæ sensum, hic hæmorragiam, & carnis renascentiam: sed hoc determinandum censeo juxta qualitatem, substantiam, positum, & alias conditiones membranæ, aut carnis: nam quis non videt, tenuem membranam, nervis denudatam, & commodo loco positam faciliùs, ac tutiùs removeri posse, quàm carnem duram, ac venis refertam, & altiùs sitam? Sed si simpliciter interrogetur, utrùm simplex caro, aut simplex membrana sit faciliùs, ac tutiùs amovibilis, ego quidē Moschii sententiæ adhæterem, maximè quia magis præter naturā videtur excrescens caro in uteri collo, quàm membrana.

Prædicta præterea impedimenta in ipso uteri
7 collo ut plurimum fiunt, quod sequitur, respicit foramen ipsius vulvæ, & est ipsius angustia, quæ aliquando tanta est, ne impediat Penis etiam mediocris intromissionem, cujus angustiæ exemplū habemus apud Nicol. *Serm. 7. tract. 3. c. 35. Cognovi*, inquit, *Puellam quindecim annorum aspectu pulchram, cujus foramen vulvæ erat in quantitate unius parvi denarii.* Et Reald. Columb. *sua Anatom. li. 15.* testatur Mulierculam quandam Hermaphroditam ita angustum habuisse vulvæ orificium, ut minimi digiti apicem vix admitteret. Scaliger quoq; relatus à Schenck. *ubi suprà in comm. lib. 10. de Hist. Anim. text. 35.* refert, notam sibi fuisse Mulierem quandam ex incesto natam concubitu, quæ adito carebat ad coitum accommodato, nam perpusillo, perq; angusto foramine ad urinæ vix usum perviū habebat inguen. Hæc igitur tam excedens angustia orificii ipsius vulvæ quandocunq; in aliqua sponsa se prodeat, multò fortè magis, quàm suprà relata impedimenta posset dare causam dissolutioni Matrimonii, non expectata ullo temporis spatio: nam licet à Medicis nonnulla ad dilatandas tam angustas vulvæ vias proponantur, inter quos vide, si libet, Franc. Ranch. *de morb. Virg. sect. 3. c. 2.* tamen ut Jo. Hucher. *de steril. lib. 2. in propria rubr. de Angust. cervic. pudendi.* dicebat, opera, & oleum in eo opere Medicus abutitur, cùm talis angustia præternaturalis incurabilis ferè sit. Tota autem spes curationis sita est in applicatione remediorum emollientium, ac relaxantium, post quorum diuturnum usum, leni, ac blando coitu tentandum opus, sin minùs succedat ex voto, intrudenda jubent Doctores pessaria ab initio quidem minora, sensimque eorum molem esse augendam, quousq; orificium dilatetur, & virile membrum admittat, sed hęc in teneriori ætate vix aliquid opis afferrent, nam in annosiori incassum omnia tentarentur: sed neq; in ætate teneriori multum temporis in cura insumendum esset, nam nisi ipsa cura benè procederet quodam determinato tempore, ut per bimestre, aut trimestre spatium, frustrà diuturnior terminus expectaretur, quin ex mea sententia matrimonium dissolvi saltem ad summum post anni dimidium posset, occalescentibus in dies ipsis partibus, & ad dilatationem ineptioribus factis.

Contrarius huic affectus est vulvæ amplitudo,
8 qui non videretur posse ullum impedimentum præbere copulæ carnali, cùm tamen non sit ab omni culpa immunis, maximè si vir exili membro dotaretur, tunc enim omnis copulæ carnalis delectatio cessaret, quin, inquam ego, in causa esse potest, ne vir ob aversionem, & ob cujuscunq; delectationis absentiam, membrum arrigere posset: quibus addo, quòd posset etiam impedire ne sponsam devirginare posset disrumpendo signaculum Virginitatis quodcunque tandem illud sit. Hoc tamen vitium emendari non magno negotio potest, cùm quotidiana experientia doceat, muliebre pudendum magnopere in partu, ac frequenter dilatatum, ex se ipso, vel ex Artis præsidiis non solùm ad pristinam, & naturalem angustiam, sed ad majorem reduci: quin Mulieres nonnullæ, hujus adstrictionis recuperandæ à partu nimis studiosæ, cum maximè adstringentibus medicamentis intemperanter usæ fuissent, in tantam vulvæ angustiam lapsæ sunt, ut non potuerint in futurum virum admittere, ut ex casu patet superiùs ex Benivenio relato, & alio relato à Schenck. ex Mercurial. *li. 4. de morb. mul. c. 4.* unde cum ad hoc impedimentum, qualecunq; sit, præsto sint, & ad manus remedia, non frustrà adhiberi solita, nullus dubitationi locus relinquitur. Quamobrem miratus sum quod Forton. Fidel. *lib. 2. de Relat. Med c. 2.* voluerit, hoc vitium, si à natura sit, esse incurabile: Hipp. *in li. de steril.* auctoritatem producens, ubi Hippocrates fatetur quidem non concipere mulierem, si uteri magis quam conveniat, hiatint, sed non dicit esse sine remedio.

Verumenimverò præter superiora copulæ impedimenta, quæ quidem coincidunt cum clausura, & arctatione uteri: alia nonnulla non minimi momenti observari possunt: & primò scimus in muliebri 9
utero particulam quandam reperiri, quæ Clytoris, Tentigo, Nympha, Mentula, aut virga muliebris, & Cauda (unde fœminæ caudatæ) nominatur, proportione respondens membro virili, nam & suos musculos, & nervulos habet, & alias interdum particulas, etiam ipsam glandem præputio obtectam, qualem ipsa Mentula virilis habet: hæc ergò pars in nonnullis Mulieribus ita excrescit, ut coitum undequaque impediat, non potente vulva ob ejus obstaculū Penem admittere, quod non modò evenit cùm ex se, ad Venerem muliere irritata, excrescit, sed etiam absq; illa intumescentia, licet multò magis cum erecta induratur, ut nonnullis evenire ipsa experientia docuit, & testantur etiam Practici Jo. Hucher. *lib. 2. de steril. in propria rubr. de Clitorid.* Dan. Sennert. *lib. 4. Pract. part. 1. c. 2.* Quod in tantum veritatem habet, ut quædam fœminæ ea particula dotatæ alias fœminas calcare, & cum illis coitu delectari consueverint, unde hoc vitium à Mosch. *de morb. mul. c. 18. in Harmon. Gynec. par. poster.* vocatum est, *Symptoma turpitudinis.* Tametsi verò impedimentum hoc non omnino sit incurabile, non caret tamen multa difficultate, & periculo, quod ut plurimum verificatur, nam interdum nullo modo est curabile, ut patet exemplis, & habemus apud Fœlic. Plater. *lib. 1. obser.* relatam etiam à Schenck. *loc. cit.* Historiam cujusdā Matronæ hujusmodi Clitoris exigui excrescentia molestatæ, quam cum Platerus curandam suscepisset, ab incepta desistendum illi fuit ob imminens magnorum symptomatum periculum. Itaq; quandocunq; similis nobis casus offeratur, videant Canonistæ quid sit determinandum, nam ex re ipsa patet, matrimonium cum tali impedimento validum esse non posse, præsertim si amovibile non sit. Quanam autem ratione amoveri possit, docet ex vetustioribus Aëtius *lib. 4. serm. c. 103.* & nonnulli etiam Recentiorum.

Sed & uteri exitum, qui non adeò infrequenter 10
misellas Mulieres exercet, coitum omnino impedire palam est, nisi ad locum suum reducatur: nam aliquando ita descendit extra vulvam, ut ad dimidium coxarum, & aliquando ad genua usq; perveniat: licet autē hoc rariùs eveniat, ut tantoperè foras emineat, tamen quomodocunq; foras se prodat (nam aliquando velut ovum in ipsius vulvæ orificio tantùm promineat) semper coitum impedire non est dubium, quousq; in eo situ manet. Et profectò considerabile maximè est hoc impedimentum præcipuè in Mulieribus ætate provectioribus, in quibus

morbus hic non solùm difficillimè curam admittit, sed si quando curetur, facili negotio revertitur, in Juvenculis autem si citò adjutrices manus adhibeantur, curationem faciliùs admittit, si verò curatio negligentiâ prætereatur, difficilior multò evadit.

11 Sed in senioribus quoq; Recentiorum Medicorum industria curationem fœlici cum successu molita est, nisi quid majus obstet, dico ubi simpliciter uterus foras prosiliat absq; eo quod tumore, Apostemate, inflammatione, ulceribus, aut alio quocunq; morbo ejus restitutionē impediente molestetur. Ea autem cura fit, utero ad locū suum ea diligentia impulso, quam desiderat Ambr. Paræus *sua Chirurg. lib. 23. c. 41.* pessaria quædam cærea, vel ex subere intro in uterum immittuntur, ita ut uteri, hoc est corporis ipsius uteri cavitate excipiantur: quæ pessaria innoxiè, & absq; ullo vel coitus, vel conceptionis impedimento gestantur, nunquam tamen removenda. De hac curatione præ cæteris videndus Franc. Rousset. *de Part. Cæs. sect. 6. c. 3. & seqq.* Sed etiam absq; hujusmodi Pessariorū usu, ubi Mulier possit pro libitu ad suum locum uterum reponere, non prohibetur virū admittere, & concipere, Fœlix Plater. *sua Pract. lib. 1. tract. 3. c. 2.* Itaq; cū uodi impedimentū vigetrantium cum remeare in suum locum uterus non potest, ita ut aliquando corrumpatur, & nisi abscindatur, totum corpus corrumpit, & hominē perimit: abscindi autem posse absq; vitæ dispendio docet idem Rousset. *loc. cit.* qui etiam experientias nonnullas adducit, quod mirum videri non debet, si in Brutis uterus penitus abscinditur absque ullo vitæ discrimine, ut ipse Rousset. testatur *ib. sect. 5. c. 1.* Sed num sufficiens erit hoc vitium ad Matrimonii non consummati dissolutionem? hoc nō haberet dubium quandocunq; vel ex se, vel ex Artis industria posset ullo modo uterus in suum locum reponi, & tunc esset expectandum conveniens tempus, in quo Mulier ea præsidia experiretur, quæ à morbo requiruntur, quibus si frustrà usa jam esset, & de sanatione nulla spes remaneret, non esset dubio locus, quòd Matrimonium non consummatum esset dirimendum.

12 Verùm adhuc plerisq; aliis morbis uterus molestatur, qui copulæ carnali impedimentum præbent, ut sunt Apostemata omnia ipsius Matricis, quæ maximè collum ipsius occupant: & licet nō omnia sunt ejusdem naturæ, quia neq; omnia ab eodē humore dependentiā habent, neq; omnia unius conditionis sunt, omnia tamen coitum impedire possunt, & omnia secum habent maximā curationis difficultatem: ea tamen incurabilia omninò sunt, quæ dura, scirrosa, & cancerosa existunt: habent enim hæc talem repugnantiā curationis, ut ea non curare meliùs sit, nam si curentur, citiùs mulieres interimunt, juxtà Hipp. *lib. 5. Aph.* sententiam, cum de cancris occultis verba facit. Cùm igitur hæc talis naturæ Apostemata cervicem etiam uteri obsident, mulieres virum admittere nequaquam possunt, & cum sint extra omnē spem sanationis, videretur secundùm Canonistarū decreta præbere ea justā causam dissolvendi Matrimonium, ubi illud consumare nō permiserint.

Eadem consideratio de uteri ulceribus haberi potest, quæ quidem omnia pravæ naturæ sunt, & difficillimæ, ne impossibilis dicam, curationis, ob ipsam uteri naturā: sed si quando cacoëthiam, hoc est malignitatem induerint, quam plerumq; induunt, & cancerosa evadunt, certum est non nisi ex miraculo curari posse, habentq; eandem curationis repugnantiam, imò fortè multò majorem, quam habent ipsa Carcinomata, aut Apostemata cancerosa: unde eadem quoq; ratione de his determinandum, quandocunq; ipsam uteri cervicem, vel collum obsederint: non possunt enim mulieres præ dolore virum admittere, & si possent, quis hominum est, qui cum hujusmodi muliere coire in animum inducat suum? nam non modò omni coitus delectamento hominē privari oporteret, sed etiā mirum in modum inquinari, ac non aspernendo morbo infici. Multò majorem ergo causam ad Matrimonium dirimendum, vel ad divortium faciendum darent hujusmodi ulcera, quam dare diximus Apostemata Cancerosa, si modo in principio Matrimonii, imò, inquam, antè consummatum Matrimonium mulier his ulceribus detinebatur.

Duplicem præterea fluxum Mulieres patiuntur, 13 quorum licet neuter possit esse impedimento ipsis Mulieribus, ne viros admittant, arcent tamen à coitu viros ipsos ex eo, quòd nullam ex coitu delectationem percipere possint, quin potiùs ab erectione, & stimulo ad Venerem prohiberi ob fœtidam illam colluviem facilè possunt: nam ob hæc, aut similia vitia, sunt qui adeò abhorrent cum hujusmodi Mulieribus se commiscere, ut nullo modo membrum arrigere possint. Est igitur alter ex his fluxus sanguineus, vel materiæ sanguinolentæ ab utero perennis, ac nunquam desinens, qualem patiebatur Hemorroissa, de qua Math. *in suo Evang. c. 9.* & Marc. *cap. 5.* Lucas *c. 7.* Alter verò est fluxus albus, & ipse quoq; perennis, & indesinens, qualem patiebatur Boëthi uxor, de qua Galen. *in li. de Præcognitione ad Posthum. c. 8.* Uterq; autem fluxus adeò interdum superfluit, ut Mulieres præcinctæ perpetuò incedere cogantur, ac ne sic quidem ob illius colluvie copiā sibi cavere possint, ne se coinquinent, aut ne velut è perenni fonte illud vel sanguinis, vel materiæ sanguineæ, vel serosæ, vel pituitosæ profluvium emanet, quin & lineos pannos indesinenter commutare coguntur. Tam verò abominabile vitium hoc est, ut sic affectæ Mulieres nō secùs ac Leprosi à cætu cæterorum hominum arceantur, ut notat ex Albucasi Guilielm. Ader. *in li. de Ægrot. & morb. Evang. part. 1. enarrat. 12.* Itaq; cùm hujusmodi fluxus semper sit curatu difficilis, cùm verò alias radices emisit, & in Mulierib' senioribus sit omninò incurabilis, certè ubi vir reclamaret, & matrimonii adhuc non consummati irritationē alterutram ob causam, aut divortium, aut tori separationem peteret, justam suæ petitionis causam haberet, unde eo casu Canonistæ, ad quos pertinet, eam rem secundùm Jus determinabunt.

Duo tamen hic pro iisdem Canonistis animadvertenda veniunt, primum quòd omninò inter se differunt fluxus Menstruorum immodicus, & fluor muliebris: ita ut quæ in illo procedunt, in hoc non habeant locum: fluxus enim menstruus, est fluxus semper procedens, vel saltem ut plurimum à superius partibus, non ab utero: materiæ sanguineæ, imò sanguinis ipsius, qui vel ob admixtionem bilis, & acutiem illi à bile communicatam, vel ob serositatem, ex qua sanguis tenuior, & fluxibilior redditus sit, foras copiosiùs effluit. Fluor autem muliebris est evacuatio materiæ crudæ, & aliquando virulentæ à vasis spermaticis, & ab ipso utero foras progrediens. Differunt præterea commemorati fluxus, nam Menstruorum fluxus non ita extra spem est, quia ex se procedente ætate cesset, nec perpetuo molestat, sed irritatur, & crescit appropinquante tempore ipsius fluxus menstrui, qui singulis mensibus apparet. At fluor muliebris inveteratus nullo modo curabilis est, nisi virtute divina, ut factum est in Hæmorroissa Evangelica, & rectè quidem dicebat Nævius apud Scholz. *cons. 345.* fluxus hic confirmatus vix in posterum supprimi poterit, & licet possit, tamen Hepate refrigerato præsens Tabis, Cachexiæ,

aut

aut Hydropis adest periculum, ut de necessitate secutum fuisset in ipsa Hæmorroissa, nisi ope divina sanata fuisset; unde licet in Evangelio addatur, illam multum perpessum fuisse à compluribus Medicis, & omnia sua erogasse, nec quicquam profecisse, tamen ob impossibilitatem curationis per opem humanam, Medici excusatione digni erant, ut percurrit idem Gulielm. Ader. *loc. cit.* Medicus enim non tenetur, nec debet eorum, qui à morbo victi sunt, curam aggredi, monente præceptore omnium maximo Hippocrate.

Secundò, animadvertendum est, utrumque fluxum posse esse virulentia concomitatum, sed cùm absque virulentia sunt, maiori periculo exponitur concumbens cum muliere fluore albo detenta, quàm cum detenta fluore menstruorum, ut dixi, fluor albus est fluxus materiarum crudarum, quæ cum qualitate sint frigidæ, habent minorem nocendi activitatem: contra autem fluxus menstruus pendet ut plurimum à materia calida, & sic faciliùs potest inficere concumbentem, quod quotidiana experientia veritatem habere commonstrat, cùm passim videamus viros cum menstruatis se committentes facilè infici, & vix, ac ne vix quidem Gonorrhœam evitare. At contra est si in utroque fluxu adsit virulentia; nam in fluxu menstruo sanguis potest virulentiam aliquantisper infringere, cùm ex sui natura benignioris conditionis existat. At in fluore muliebri materia fluens, licet ex sua natura frigida, est toto genere præter naturam, unde ipsi Naturæ multò magis infesta redditur, ubi calorem conceperit, & acris, & salsuginosa evaserit, ita ut faciliùs concumbentem inficere sit apta. Itaque magis justam querelã porrigeret vir, qui uxorem fortitus esset albo fluore virulento infectam, quàm qui uxorem haberet Menstruali fluxu etiam virulento laborantem, præter quam quod hic fluxus aliquando resistat inter unum & alium mensem, ille verò nunquam.

15 Omnibus tamen jam enarratis impedimentis addi debet illud, quod ex nimia ventris luxuriantis pinguedine provenit; nam haec ipsam causam posse omninò impedire conjunctionem viri cum muliere certum est, cùm muliebre pudendum adeò ob exuberantem Abdominis molem se retrahat & occultatur, ut vir nullo modo possit ad illud suo membro pervenire, in quo casu, cùm nullum remedium in promptu sit ad extenuandam Mulierem (nam ut plurimum hujusmodi remedia frustra in usum protrahuntur, vel non sine evidenti vitæ periculo suum effectum fortiuntur, ut aliàs dixi) certè erit, ut crederem, locus ad matrimonium non consummatum invalidandum: non enim existimo Mulierem teneri ad se Medicæ curæ subjiciendam, stante incertitudine & periculo eventus; licet verò alias animadverterim, hoc impedimentum amoveri posse, vel resarciri mutatione modi coëundi, celebrando nimirum coitum postica Venere, quod non induceret peccatum, quia fieret ex legitima causa, & tunc non esset dissolvendum matrimonium: tamen primò non in omnibus, sed in aliquibus tantùm id habet locum: secundò decidendum à Canonistis esset, utrum vir cogi deberet ad cebrandum coitum, & matrimonium consummandum prædicto modo, quia ubi cogi non posset, jam matrimonium ex justa causa esset dissolvendum: ac tertiò denique, timendum esset vitæ ipsius mulieris, & Prolis nasciturae ex eo, quod, veluti aliàs adnotavi, Concepti eo coëundi modo naturalem situm in nascendo non servant, imò tam fœtus, quàm Matre aliis non contemnendis incommodis ea de causa subjiciuntur.

SUMMARIUM.

1 *Penis brevitas quando impediat generationem.*
2 *Penis nimia longitudo an, & quando generationem impediat.*
3 *Penis tortuosus quando impediat generationem.*
4 *Glans imperforata an, & quando generationi obstet.*
5 *Glande imperforata si quis sit, & foramen sit in radice virgæ, an possit matrimonium contrahere.*
6 *Glandis occlusio à morbo quæ incommoda habeat.*
7 *Testium situs mutatus an coitum, aut generationem impediat.*
8 *Testes nimis parvi an, & quomodo frigiditatem naturalem attestari possint.*
9 *Testium magnitudo excedens an, & quando generationi impedimento esse possit.*
10 *Testium carentia generationem omninò impedit.*
11 *Herniæ quæ generationem impediant.*
12 *Varices an impediant generationem.*
13 *Sectio Venarum post Aures an faciat infœcunditatem.*
14 *Carunculæ in meatu urinario quodnam impedimentum afferant in coitu, & in generatione.*
15 *Nimia pinguedo an, & quando impediat coitum & generationem.*

De impedimento generandi ex parte viri.

QVÆSTIO VI.

Omnia impedimenta, quæ remorantur copulam carnalem ex parte viri, remorantur etiam omni procul dubio generationem, cùm impossibile sit, fœminam posse ex viro concipere absque eo quod cum viro per membra generationis secundùm Naturæ institutum copuletur, ac fabulæ, somnia, ac mera mendacia sunt quæcunque jactantur de conceptione facta ex semine virili in balneo relicto, vel ex ejus effusione extrà, licet propè vasa muliebria, aliæque nugæ his non absimiles, quas aliàs ut in via Naturæ eventu impossibiles satis superque elusimus, ac confutavimus; & quarum nulla ratio habenda, etiamsi verè vidisse se causentur, ut ex Jureconsultis testatur Giovagnon. *lib. 1. consil. 6. num. .* qui prudenter ex Medicorum decretis illud addit, non posse nimirum mulierem concipere, nec vir generare, nisi per Penis intromissionem, & seminis ejaculationem in uterum. Restat, ut de aliquibus impedimentis loquamur, quæ generationi obsunt ex parte viri, illumque etiam coitu naturaliter secuto irritam reddunt, quorum cùm alia sint apparentia, & tamen dubium in ea re excitare possint, & alia non sint apparentia, quæ multò magis dubitandi ansam præbere soleant, quia requirunt altiorem indaginem, alia denique tantopere perspicua sint, ut nulli dubio locum relinquant, relictis his, quæ ad secundam classem spectant, de prioribus, & posterioribus breviter verba faciam.

Inter impedimenta autem apparentia primum sibi vendicant locum ea, quæ dixi procedere ab impedimento coitus; quibus succedunt impedimenta, quæ ex brevitate nimia, aut nimia longitudine Penis provenire dicuntur. Quoad brevitatem ergo concordant omnes Medici, eam 1
ob id impedire generationem, quia non potest semen ad interna uteri pervenire, sicque non potest ab utero excipi, sed ex pudendo, spiritibus evanescentibus, citissimè elabitur, Mercat. *lib. 3. de sterilit. & pregn. aff. cap. 2.* Nec reliquerunt admonere alii non infimæ, imò maximæ auctoritatis Medici vetustiores, Avic. *lib. 3. Can. Fen. 20. tract. 1. cap. 15.*

cap. 15. Savonarol. *in Pract. Magn. tract.* 6. *cap.* 20. *rubr.* 16. Hucher. *lib.* 1. *de sterilit. rubr. de Colu parvitate*, idemque ex Jurisperitis firmat Giovagnon. *loco citato*, ac certum quidem est non esse hujusmodi impedimentum tam leve, qui possit facere aliquam præsumptionem impotentiæ generandi ex parte viri, præcipuè si cum aliis præsumptionibus jungeretur, ut si constaret, virum esse naturæ frigidioris aut ob naturale temperamentum, aut ob ætatem grandiorem, aut ob morbum aliquem præsentem, aut prægressum magnum duntaxat, & longum. Hæc enim eùm absque dubio indicent calorem nativum diminutum, juncta virgæ brevitate, urgentiorem præsumptionem facerent impotentiæ generandi, & immedicabilis sterilitatis. Ubi tamen virtus adesset valida, calor vegetus, ætas florens, & cætera conspirarent, posset præsumi etiam expulsiva valida, ita ut non obstante virgæ brevitate, possit cum vehementia semen ejaculari, & illud ad usque internum uteri osculum impingere, maximè si eum uxore ejusdem ætatis, ac roboris res ageretur, nam tunc etiam ex parte fœminæ præsupponi debet uteri attractiva valida, nam ipse uterus feminis virilis avidior ad pudendum usque obviam ei provolvitur, & sic in eo casu non obstante virgæ brevitate subsequi posset generatio, ut aliquando factum esse exempla docent ab Auctoribus adducta, nec mihi deest propria experientia eum virum Illustrissimum me consulentem, an cum membri brevitate, quam ipsius membri obtruncatione ob Gallicam luem ipsi membro infestam acquisierat, posset ducta uxore prolem suscipere, hortatus sum, ut duceret, quia sponsa erat ætatis florentis, viribus integerrimis, optimæque temperaturæ, ac pulchritudinis insignis, qua ducta plures liberos utriusque sexus sanos, ac robustos suscepit.

2 Verum neque illud generandi impedimentum parvifaciendum, quod ex nimia membri virilis longitudine provenire potest: nam communiter Medici omnes secuti opinionem Aristotel. *lib.* 1. *de Generat. Animal. cap.* 6. vel potiùs ex propria sententia rationi innixa firmant, viros valdè longa virga insignes, infœcundos esse; ea potissimum de causa, quoniam ob excedentem ductos longitudinem semen in media via refrigeratur, spiritibusque orbatur, ita Avicen. *lib.* 3. *Fen.* 20. *tract.* 2. *cap.* 44. Savonarol. *Pract. Magn. cap.* 20. *rubr.* 12. Pedemont. *in supplem. Pract. summ.* 3. *part.* 4. *distinct.* 1. *cap.* 18. Mercat. *lib.* 3. *de sterilit. & pragn. aff. cap.* 2. quam tamen opinionem nullam habere veritatem credunt alii, Fortun. Fidel. *lib.* 3. *de Relat. Med. cap.* 2. *rubr.* 1. Joan. Hucher. *de sterilit. rubr. de Magnitud. Penis.* In hoc tamen casu considerandum est generandi impedimentum respectu mulieris ob hanc ipsam causam, & respectu viri: nam generatio impediri potest à longitudine membri virilis respectu mulieris ex eo, quod in uterum hoc est in ejus internum osculum impingens dolorem excitando, seminis profusionem, & delectationem remoraretur, imò in totum adimeret, præter nonnulla alia contemnenda symptomata, quæ excitare posset; eum autem in hoc casu facilè remedium præsto sit, & in viri voluntate positum, si cautè, & suaviter agat, non poterit membri longitudo quatenus est ex hoc culpari; sed si respiciamus simpliciter per se membri longitudinem poterit absque dubio interdum esse impedimento generationi, nimirum quando cum ea observatur naturalis debilitas, & flacciditas ipsius membri, ita ut non magnopere obdurescat in erectione, nec in ea ad conveniens tempus perseveret, & tunc, & eo casu judicandum, membrum hujusmodi esse infœcundum: quod si cum longitudine conjungatur maximus ejusdem membri vigor, quod facilis, ac perdurans, atque interea erectio communstrabit, inane videtur asserere, ob ejus longitudinem semine frigefacto non esse aptum ad generationem; Itaque præsumptio impotentiæ generandi in primo casu habebit locum, est enim tale impedimentum certum, & apparens, & absque ullo remedio.

De Penis tortuositate jam verba feci commonstrans, quandonam impediat coitum, quia simul impedit generationem, atque ostendi quandonam recipiat curationem; nam tunc remoto impedimento coëundi, removetur simul impedimentum generandi, quamobrem nihil est, quod jam dictis addere debeam: quemadmodum nec aliquid adjiciendum recurrit præterea, quæ tunc attuli circa Penis obliquitatem, & distorsionem, eadem enim locum habent in his, quæ habent in tortuositate: quomodo verò hi affectus differant, iridem dictum fuit. 3

Sequitur, ut de Penis imperforatione loquamor; nascuntur enim aliqui (licet etiam à morbo hoc vitium aliquando fit) glande imperforata, cum qua homo vivere absque dubio ad plures dies non potest, ut patet in iis, qui sic nascuntur, neque à Natura alio foramine ad urinam expellendam provisi sunt: sed in nonnullis provida Natura orinæ ac femini aliam viam paravit, nempe in ipso membro sub glande, non tamen semper eodem loco: nam in aliquibus hujusmodi foramen se prodit immediatè sub glande, in aliis infernis, hoc est in medio Pene à parte inferna, in aliis autem ad ipsos Penis radicem, ita ut Testibus in superiorem partem retractis videantur à longè, & Maris simul genitale, & fœminæ fortiri, ut notavit Aristot. *lib.* 4. *de Gen. Animal. cap.* 4. vocatur autem hoc vitium Phymosis, ut ex Celso *lib.* 7. *suæ Med. cap.* 25. dicunt aliqui, licet non vitium sit apud illum Phymosis, sed occlusio Glandis à præputio ita ut aperiri non possit. Conveniunt autem Doctores, quòd quodcunque foramen virgæ in suo naturali loco non apparet, impeditur omninò generatio: & rationem afferunt evidentem, quæ ea est, quia non potest semen rectà ad uteri internum osculum pervenire, sed ad latera, vel ad posteriorem parietem effunditur, quio addamlego, ipsa Penis Glans ad id impedimento est; etiamsi ergo uterus insigni attractione dotetur, & virile semen attrahendi avidissimus, tamen ob illud ipsum impedimentum non antè illud attrahere potest, quàm spiritus evanescant, & semen refrigeretur, unde semen omninò, & undequaque infœcundum evadit. Sed non semper hæc eo modo eveniunt, quia ubi foramen, per quod semen emittitur, non multùm distet ab ipsa glande, non magno negotio succedit generatio, & ego præteritis hisce diebus Dionysium quendam Aurificem tractavi (qui ex totali suppressione orinæ à Renum calculo decessit) habitus eucrati, ac sanguinei temperamenti, cui glans imperforata cum esset, foramen, per quòd semen, & urinam reddebat, sub Glandis corona fortinis erat, plures tamen filios ex uxore generavit, quorum nonnulli adhuc supersunt mihi satis noti. Verum enimvero quantò orificium hoc distat à glande, tantò majus impedimentum generationi affert, quòd si in radice sit, non remanet dubio locus, quòd generatio in totum impediatur, nam impossibile est semen intra uterum recipi posse, in quo 4

5 In quo casu dubium insurgeret, an talis vir possit matrimonium consummare, quia cum non possit intra uterum seminare, sed semen necessariò extra uteri labia excidat, deficit hæc matrimonii consummatio à præcipua conditione, cum non satis sit ad consummandum matrimonium vas fœmineum penetrare, sed requiratur de necessitate, ut virile semen vas sponsæ subintret, ut dicit Sanchez *de Matrimonio, lib. 2. disp. 21. num. 5.* Decidendum ergò, ad matrimonium cum hujusmodi viro contractum sit nullum, & irritari illicò debeat, cùm constet, vitium hoc sine remedio esse: nam etiamsi plures Auctores ejus curationem tradant, tamen curationem non admittit, & etiamsi admitteret, certum est eam præsentaneo periculo non vacare, & irritam omninò esse. Distingui tamen nonnulli Doctores in hoc casu malunt; in eo enim vitio in quo foraminis vestigium in ipsa glande apparet, & foramen aspectum non est tam inferne positum, curam utcunque tentandam persuadent: at verò in his, in quibus nullum naturalis foraminis apparet vestigium, & præternaturale foramen est in infima parte Penis prope Testes, frustrà omninò curam tentari firmant, & si tentaretur, non sine funesto exitu tentaretur. Satiùs autem est in quocunque hujusmodi vitio ab omni cura abstinere, cùm ex voto succedere non possit.

6 Sed casus est apud Fœlicem Platerum *lib. 3. Obs. Tit. In Mictione*, ubi narratur, quòd quidam Capitaneus præter foramen in glandis media regione anteriore sede secundùm naturam formatum, aliud quoque sub ius circa Glandis radicem, & præputii exortum ab ortu habuit, per quod micturus urina deorsum ferebatur, itaut, nisi caveret, se commacularet: additque, atque ut mihi fatebatur, semen quoque emittebatur. Rarior hic casus est, sed in eo hominem potentiam generationis amittere testatur ejusdem casus exitus; nam cùm prædictus vir Platerum consuleret, an hoc impedimentum obstaret procreationi filiorum, ob quod uxorem ducere destinaret, & ab ipso Platero responsum accepisset, obstare, uxore tamen hoc non obstante ducta, filios nunquam suscepit, imò ab uxore se separavit, cùm neque in coëundo debito satisfaceret.

Non habet tantam sanationis repugnantiam glandis occlusio, seu imperforatio, de qua suprà ex Celso *lib. 7. cap. 25.* fit enim cùm glans præputio detegi non potest, quod malum scortatoribus familiare esse, & difficulter sanari testatur Guillelm. Fab. *sua. obs. cent. 5. lib. 2. obs. 57.* & vocatur propriè Phymosis; fitque interdum ex ulcere in ipso foramine jam perpesso, quod in causa fuerit, ut ipsius Glandis parietes coaluerint, unde meatus omninò occlusus remanserit.

Hoc vitium, sieò processit, ut ulteriùs curationem non admittat, lethale omninò est; quia non solùm semen, sed neque urina posset extra corpus expelli, & pancorum dierum spatio sanguinis universam massam inficeret, & hominem ad interitum traheret; & in hoc casu clara res esset, quia hujusmodi vir neque contrahere posset matrimonium, neque contractum teneret, licet brevi se dissolvi necessarium esset.

7 Circa Testes dubitationem facit eorum situs mutatus, nam in aliquibus conspiciuntur in inguinibus sitos, cumque hoc ex caloris imbecillitate omninò procedat, ex consequenti videretur dicendum, non esse ipsos ad prolificum semen generandum aptos, neque etiam in coitu sufficientem vigorem genitali tribuere, ut ad instar cæterorum hominum ad coitum vir sufficiat, unde videndum esset per Canonistas, an tales validè matrimonium contrahant, uam si ad matrimonium requiritur copula apta ad generandum, Sanchez *de Matrimonio loco citato*, si hujusmodi Testium non naturalis situs potest seminis confectionem & generationem, ut dictum est, impedire, certè hi non poterunt matrimonium validè contrahere. Dicendum tamen ex mea sententia esset, quòd si constare possit hujusmodi viros semen generare, non obstante ea mutatione situs testiculorum, esse aptos ad generationem, & consequenter non ob ineptitudinem generandi esse à matrimonio repellendos, si modò generandi impedimentum est causa sufficiens ad impediendum ne contrahant; & prædicta tantò magis veritatem habebunt, quantò ipsi Testes magnitudine aliisque conditionibus essent insignes; nam contra eorum exiguitas, mollities, flacciditas, & aliis id genus conditiones, dubium mirum in modum augebunt, imò certitudinem præbebunt impotentiæ generandi, atque etiamsi aliæ conditiones concurrant, facient præsumptionem frigiditatis, & impotentiæ coëundi.

Quæ non modò procedere debent in mutatione situs eorum, sed etiamsi Scroto excipiantur, & naturalem situm servent, magnitudine tamen, duritie, ac vigore sint nullius considerationis, tales enim habendi tanquam si non adessent; cùm ad nihilum apti videantur, & frustrà procreati, qnia proprio fine, qui est seminis prolifici generatio & conservatio, frustrantur, & licet non desuerint Medici etiam hujus parvitatis testiculorum curam edocere, ostendentes qua via, quibusque mediis magnificari possint, Savonarol. *in Pract. magn. tract. 6. rubr. 4. cap. 20.* Pedemon. *in continuat. Pract.* Mes. *summ. 3 part. 4. sect. 1. cap. 2.* Joan. Hucher. *lib. 1. de sterilit. rubr. de Test. vit. magnit.* tamen certum est, curam universaliter esse difficillimam, ac plerumque frustratoriam; & si protrahatur post finem augmentationis corporis, nimirum post pubertatem, impossibilem, Savonar. *ubi suprà*, Pedemont. *ibid.* 8

Cæterùm Testium crassitiem seu magnitudinem, si à natura sit, nullum generandi impedimentum afferre patet, quin potiùs generatrici facultati opitulantur. Joan. Hucher. *ubi suprà*, testimonio sit id, quod Arist. *lib. 6. de Hist. Anim. cap. 9.* dicebat, quod Avium Salacissimarum Testes conspectiores sunt, uc Gallinaceorum & Perdicum, & quod illi, qui tribus Testiculis dotantur, Triorchi ob id appellati, libidinis sunt indomitæ, Mootnus *l. 4. Anasceves morb. c. 37.* Joan. Bened. Sinibald. *Geneanthrop. lib. 3. tract. 2. cap. 6.* apud quem pluca ad hoc videnda scitu digna, & si libet, vide etiam Joan. Schenck. *lib. 4. Observ. tit. de Testiculis.* At si crassities & magnitudo Testium à morbo sit, poterit esse impotentiæ generandi causa sufficiens, non esset tamen in magna consideratione habenda, cùm non omnino adimat, sed tantùm remoretur fœcunditatem, & remedio non careat, nisi quid majus obstet. 9

Testium denique carentia nullam dubitationem affert circa generandi impotentiam, nam res in propatulo adeò est, ut nihil suprà, unde mirum in modum commotus sum, quod ex Canonistis Navarra *lib. 4. consil. tit. de frigid. & malef. cons. 3.* pronuntiaverit, quendam virum, qui non modo testibus carebat, sed membrum habebat non majus, quàm dimidium digiti auricularis, potuisse legitimè contrahere matrimonium, & quod pejus est, filios generare, contrà Medicorum attestationē: passus enim est bonus ille Cano- 10

Cauonista se decipi à muliere, quam vir ille in uxorem duxerat, cùm omninò credendum esset, mulierem illam filius ex alio viro per fornicationem vel adulterium suscepisse (si adulterium hoc dici poterat, cum matrimonium contractum cum tali viro esset nullum) imponebat enim perfida mulier marito harum rerum omninò inexperto, & ignaro, & credenti filios etiam viro testibus carente generari posse, quod ridiculum certè est, nam maritus, cum Testibus careret, semen generare non poterat, neque absque semine filios. Cùm ergò tam evidenter eæ res paterent, multò plus deferre Medicorum sententiæ debuit Navarra, quàm propriæ, & vafræ illius mulieris impositioni; quod cùm facere recusaverit, meritò ipsis Medicis ridiculus fiet.

11 Herniæ & ipsæ aliquale impedimentum generandi præbere possunt, cujuscunque tandem speciei existant; quarum tamen magis suspecta in hoc negotio illa est, quæ à serositate, seu aquoso humore proficiscitur, Hydroceles dicta, maximè si magna, ac diuturna exstiterit; hæc enim præ aliis genitalia refrigerat, & seminis spiritus extinguit, quod tamen ex se pauci spiritus esse solet, cùm talis morbus totius corporis frigiditatem denotet; cæteræ verò Herniæ non ob hoc refrigerandi vitium fœcunditatem aliquando remorantur, sed quia interdum in tantam excrescunt molem, ut virile membrum omninò delitescat, Guillelm. Fabrit. *lib. 2. Observ. cent. 4. observ. 64.* & tunc etiam coitum impediunt, unde & generationem: quando verò Herniæ quæcunque etiam aquosæ, ad tantam magnitudinem pervenerint, neque citò evacuationem admiserint, extra omnem spem sanationis in futurum evadunt, in quo casu, si daretur de impotentia coëundi, frustrà expectaretur triennium.

12 Dubitatum portò est de varicibus, utrum impediant fœcunditatem, necne, cùm Arist. *lib. 4. Probl. num. 20*, quærat, cur gignendi facultas adimatur iis, qui varicibus detinentur? Petrus Aponens. *Conciliator* dictus *in com. hujus Probl.* malè accipiens *Ischia* vocem pro *Ischiade*, vel sciatica, reprobat eorum sententiam, qui eandem vocem pro *Varice* acceperunt, & addit rationem ab experientia desumptam, quòd non debeat illa vox, *Ischias*, accipi pro *Varice*, quia ipse permultos novit varicibus detentos, qui tamen fuerunt fœcundissimi. Conciliatorem tamen toto cœlo errare docent Julius Guastavin. *in comm. ejusd. Probl.* & Ludov. Septal. *ibid.* Et non injuria admiratus Guastavio ipsius Conciliatoris rationem; cui volenti vocem illam accipi pro Ischiade objici possit idem, quod ille iis objicit, qui eam vocem pro *Varice* accipiunt, cùm pateat experientia plures Ischiadicos & curtos, & fœcundos esse. Non ergo de Ischiade intellexit Aristoteles, sed de varicibus, ejusque problematis rationem cum ipso Aristotele reddunt prænominati Guastavinius & Septalius. Sed dubium est, an Aristoteles voluerit, problema verificari de varicibus quemcunque locum occupantibus, aut de iis, quæ tantùm crura infestant: & prædicti quidem commentatores de crurum tantùm varicibus ipsum locutum esse volunt: nam varices hujusmodi (quæ venæ sunt crasso, ac melancholico sanguine repletæ, ac ab eo dilatatæ) fiunt ut plurimum in coxis, & cruribus, licet & in inguinibus, & Testibus aliquando appareant, & si verum est, quod Jo. Bened. Sinibald. *li. 2. Geneanthrop. c. 12.* firmat, nempe quòd varicosi in Testibus sint salaces, quod partim contrariatur problemati Aristotelico, non nisi de varicibus coxarum, & Tibiarum problema potest intelligi; quod tamen neque semper veritatem habere, neque realiter posse hominem reddere omninò infœcundum crediderim, sed remorari tantùm potiùs credam hujusmodi varices fœcunditatem. Imò cùm varices non tantùm ex melancholico, aut pituitoso sanguine, sed etiam ex laudabili & crassiori fiant, Avicen. *lib. 3. Fen. 22. tract. 1. cap. 15.* putandum est, problema non in omnibus indifferenter verificari, sed in iis tantùm, quæ fiunt à sanguine melancholico, vel phlegmatico, melancholico inquam, ex admixtione melancholiæ naturalis, nam si fiant varices à sanguine melancholico per superassationem, conciliando genitalibus majorem calorem, potiùs coadjuvabunt, quam remorentur fœcunditatem.

Impotentiam præterea generandi ex sectione venarum & Arteriarum post Aures jam hic recensendam, certum est, si Hippocrati credimus, provenire, & de ea jam in superioribus mentionem habui, ubi non omninò Hippocratis sententiam respondere experientiæ ex doctorum hominum attestatione demonstravi. Illud hic addi potest, talem sectionem posse in homine alias de impotentia generandi, seu sterilitate suspecto, facere aliquam ejus impotentiæ præsumptionem, & fortè ubi aliæ conjecturæ adessent, concurreret etiam hæc sectio ad faciendam præsumptionem impotentiæ coëundi: sed circa hoc punctum sufficiant ea, quæ non modò in superioribus attuli, sed etiam *lib. 3. q. 1. n. 16.* 13

Non levem portò dubitationem circa caruncu- 14
las meatum urinarium obsidentes, aliquando excitatam scimus, an nimirum generandi impotentiam faciant; certum enim est, eas seminis ejaculationem, imò & urinæ retardare, obstaculum facientibus ipsis carunculis, quod si veritatem habet, ut absque dubio habet, consequens est, semen virile refrigerari, gignitivis spiritibus momento evanescentibus, unde certam sterilitatem emanare necesse est, cujus rei infallibile signum est, quòd urina ipsa, quæ multò tenuior materia est, quàm semen, liberè redditus in iis, qui hujusmodi carunculis molestantur, sed difficulter excernitur, & non ejaculatur, sed guttatim magna ex parte effluit, ac destillat, aut in unam, vel in alteram partem divaricatur, vel in duas partes finditur, Amat. Lusit. *Curat. Med. cent. 4. Curat. 19.* & aliquando cum tanto conatu redditur, ut etiam egerendi cupiditatem inter mejendum excitet, ani musculo, qui sphincter dicitur, in illo conatu concurrente ad urinam exprimendam; quæ symptomata multò magis se prodere possunt in emissione seminis, (cujus materia, ut dixi, multò crassior est, quam urina, quæ sua tenuitate, & acrimonia faciliùs sibi parare viam potest. Itaque hoc impedimentum semper facere deberet præsumptionem sterilitatis, cùm sit patens, & reale, & quod magis urget, non facilè amovibile, ut unanimiter omnes Practici docent, Ambros. Paræus *sua Chirurg. lib. 18. cap. 22.* Gabr. Fallop. *Tom. 3. suorum oper. lib. de Tumor. Præternat. tract. 1. cap. 33.* Alphonsus Ferrus *libell. de Carunc. cap. 6* Petr. Forest. *lib. 25. Observ.* 11. Veritas tamen est, quòd hujusmodi carunculæ, licet difficulter curentur, & licet insuper earum curatio periculosa judicetur, Guillelm. Fabr. *Observ. lib. 2. cent. 4. Observ. 54.* & interim urinam, & spermatis ejaculationem remorentur, tamen, nisi omninò, aut magna ex parte meatum urinarium obstruant, & jam callosæ, ac duræ evaserint, ita ut omnem curam respuant, sanari possunt juxta tradita à præcitatis Auctoribus, qui diligenter earum curationem sunt prosecuti, cum præservatione à recidiva post earum sanationem, quibus addendus Petrus Pigræus *sua Chirurg. lib. 8. cap. 9.* ita ut

non

non ſint judicandæ abſque remedio, ut dixit etiam Rota *in una Bononienſ. fideicommiſſi de Buccaferreis, 24. Maij 1655. coram R. P. D. Zarate.* Imò tametſi id genus carunculæ non ſanentur, dummodò ad prædictum exceſſum non pervenerint, non omninò impediunt generationem: nam præter experientias eorum, qui ab illis curati filios procrearunt, & de quibus etiam ex Petro Foreſto mentionem habet Rota *in proximè allegata deciſione*, novi ego ipſe virum his carunculis per triginta annos, & ultra moleſtatum, & abſque ulla cura morbum prætereuntem, qui fœcundiſſimus fuit, licet indeſinenter in urina emittenda non parum angeretur, genuit tamen ſuper fœmellas; unde generaliter firmandum, carunculas neque coitum unquam, neque generationem ſemper impedire.

15 Denique inter impedimenta generandi tam in Viris, quàm in Mulieribus recenſetur nimia Corporis pinguedo; nam Avicenna, *lib. 4. Fen. 7. tract. 4. cap. 5.* inter incommoda provenientia à nimia pinguedine connumerat ſterilitatem, quæ quidem fit in ipſis ob ſeminis exuperantem humiditatem, & ſpirituum paupertatem, ut ille docet, ſed inſuper non generant, quia coitu uti non poſſunt, cùm prohibeantur ob nimiam Abdominis exuberantiam à carnali conjunctione, &, ut aliàs dixi, occultatur in viris genitale membrum, & in mulieribus vulvæ orificium extremum, neque poſſunt viri pervenire ad requiſitam intromiſſionem in ipſum uterum, quod multò magis difficilè redditur, ubi uterque tam vir, inquam, quàm mulier tumentem pinguedine ventrem habeant. Sed pancula hæc de hoc impedimento ſufficiant; nam & aliàs de eodem verba feci.

SUMMARIUM.

1 *Pueri & Puellæ etiamſi ſint apti ad coitum, non ſunt apti ad generationem.*
2 *Ad Matrimonii validitatem utrum requiratur potentia generandi.*
3 *Decrepitus potens ad coeundum, eſt potens ad generandum.*
4 *Mulier, quantumvis, ut aliqui opinantur, proprio ſemine non concurreret ad generationem, deberet tamen concurrere ſanguine menſtruo.*
5 *Impotentia generandi in mulieribus fit cum per ætatem menſtrua fluere deſinunt.*
6 *Impotentia generandi aliquando in mulieribus evenit ab corporis inſignem refrigerationem.*
7 *Mulieres in coitu deficientes ſterilitati obnoxiæ.*
8 *Morbi nonnulli mulieres infœcundas facientes.*
9 *Pinguedo excedens mulieres ſteriles efficit.*

De impedimentis generandi ex parte mulieris.

QUÆSTIO VII.

Multò numeroſiores cauſæ ſunt impedientes generationem ex parte Mulieris, quàm impedientes eandem ex parte Viri, ita ut ſi de ſingulis ſermo eſſet inſtituendus, maximum volumen hoc ſolùm argumentum ſibi vindicaret: nam ſunt propemodum infinitæ, ut aliàs dixi. At neque ad rem noſtram faceret de ſingulis peculiariter conſiderare, unde de iis tantùm loquar, quæ apparentes ſunt, quæque aut ſumma cum difficultate, aut nullo modo removeri poſſunt; hæ namque ad rem Jureconſultorum tantùm pertinere videntur, cùm occaſio dubitandi apud ipſos incidit, an mulier poſſit generare, necne, quod dubium non minimis ex cauſis excitari poteſt. Prætermis ergo impedimentis generandi, quæ proveniunt ex impedimentis copulæ carnalis, de quibus jam locutis ſum *Quæſtione prima, & ſequentibus*, & quæ omnia abſque dubio multò magis urgent, videamus primò de impedimentis generandi ob ætatem, quæ vel minor, vel major eſt, quàm ad generationem requiratur, & de utraque affluenter egi, *lib. 3. tit. 1. quæſt. 2.* ad quam Lectorem remitto. Hic tantummodò addam, maximoperè facere ad multorum dubiorum reſolutionem, diſtinctionem impotentiæ coëundi ab impotentia generandi, utramque enim confundere non ſolùm Canoniſtas obſervavi, ſed quod intolerabilius eſt, etiam Medicos nonnullos errore inexpiabili: & ego quidem cum Canoniſtarum decreta revolvo, illos in ea re diſtinctiùs procedere optaverim, nam videntur mihi ſupponere, quòd quandocunque mulier apta eſt ad coëundum, apta 1
inſimul ſit ad generandum, quod non eſt verum, quia ut in viris evenit, aliqui, ut Eunuchi, apti ſunt ad coëundum, non tamen apti ſunt ad generandum ob ſeminis aut abſentiam, aut imperfectionem; eodem quoque pacto in Puellis fieri ſolet, ut antè pubertatem, vel in tempore, quod eſt pubertati proximum, ſint quidem aptæ ad coitum, non autem ad generationem, quia adhuc intra ſe non generant ſemen, cujus rei ſignum eſt, quod adhuc non menſtruantur, nam menſtrua, & ſemen uno eodemque tempore apparent, ut aliàs dixi, quanquam contrarium adſtruerim *lib. 4. tit. 2. quæſt. 4. num. 9.* firmans ante ſemen quàm menſtrua generari, ſed, ut ibi addidi, id non modò per modicum tempus antè fieri dicendum, ſed etiam tunc temporis non generari, ſaltem utplurimum verum, ac perfectum ſemen; licèt autem in Pueris, ac Puellis poſſit dici valere matrimonium, quia tametſi de præſenti non ſint apti ad generandum, habent tamen proximam diſpoſitionem & aptitudinem, tamen conducibilius judicaverim determinare, an ad Matrimonii validitatem præter coëundi po- 2
tentiam requiratur etiam potentia generandi, nam ſi requiratur, ut percurrit Sanchez *de Matrimonio lib. 2. diſput. 21. num. 5.* certè non videretur, tam liberè decidendum, quod Puer, aut Puella potens ad coëundum poſſit contrahere Matrimonium, quaſi ſola coëundi potentia ſufficiat, cùm tamen non poſſit Puer, aut Puella non apti ad generandum, matrimonium conſummare, ſi ad Matrimonii conſummationem requiritur copula apta ad generandum, Sanchez *ubi proximè.* Si ergo Puer, aut Puella potens ad coeundum, & non ad generandum, non poteſt conſummare Matrimonium, fruſtrà ad illud conſummandum conjunguntur; idcircò enim requiritur in conſummatione Matrimonii potentia ad generandum, quia per generationem, quæ ex miſcella utriuſque ſeminis in unum ſuccedit, vir, & uxor efficiuntur una caro, juxta illud Geneſ. *cap. 2. verſ. 24. Et erunt duo in carne una.* nam quid illud eſt, virum & uxorem effici unam carnem? num ſimplex utriuſque conjunctio per membra generationis? nequaquam, nam fruſtratoria eſt hæc conjunctio, niſi ex ea ſequi poſſit generatio, aut ſemina utrinque deeſſa non commiſceantur ad concipiendum fœtum; ſi enim aliter res ſe haberet, jam Eunuchi, & quicumque concumbere poſſunt, etiamſi ſemen non emittant, poſſent licitè contrahere matrimonium, quia per ſimplicem copulam carnalem conſequerentur Matrimonii finem, una caro effecti; ſed hoc à veritate eſt alienum, ubi ergo ex coitu nulla eſt ſpes generationis ex eo, quòd ſemina conjugum ſimul non concurrant, neque uniantur, cùm adhuc intra corpus non ſint produ-

producta, non possunt vir, & uxor effici una caro,
& sic non possunt Matrimonium consummare. Ex
quibos deducamus, Matrimonium inter conjuges,
qui per teneriorem ætatem intra se adhuc semen
non generant, non posse dici consummatum, quo-
usque semen generent; nisi huic difficultati obsta-
ret, quòd impotentia hæc seminandi non natura-
lis, neque extra spem est, sed temporanea, & faci-
lè procedente ætate superabilis. Interim non va-
leret contra prædicta objectio, quæ fieri posset de
Matrimonio inter Decrepitos, quia quandocun-
que Decrepitus contrahit matrimonium non præ-
3 sumitur potens ad generandum, nam quoticscun-
que Decrepitus est potens ad coeundum, potest
præsumi potens ad generandum, cùm ex Aristote-
lis auctoritate, & ex quotidiana experientia ha-
beamus, virum in quacunque ætate generare pos-
se, dum possit coire, & semen emittere; quæ ta-
men limitatione indiget. Nec quemquam deter-
reat id, quod dixi, nimirum tàm in Mare, quàm in
Fœmina requiri seminis intra se generationem, si ex
eorum copula sequi debeat generatio, si fortè quis
ex propria hæresi, vel ex Aristotelis, & sequacium
auctoritate persuasus, ut Navarra *lib. 4. cons. Tit. de
frigid. & malef. cons.* 3. & plures Canonistarum, ve-
lit, semen fœmineum non concurrere ad genera-
tionem (nam sunt qui eam opinionem mordicus
tuentur, præsertim ii, qui parùm in Medicina, ac
præsertim in re Anatomica versati sunt, ne sensibus
quidem acquiescentes) quoniam dato etiam, quòd
ullam veritatem eorum opinio haberet, nempe
quòd semen fœmineum non requiratur ad genera-
tionem, tamen ubi non esset necesse, Puellam in co-
pula carnali concurrere proprio semine ad genera-
tionem (ut ex necessitate Naturæ est necessarium)
4 necessarium esset, ut concurreret sanguine men-
struo; at verò ante menstruorum productionem
Puellæ ad coitum quidem aptæ sunt, non ad genera-
tionem, cùm ad coitum duodecimo anno, & fortè
undecimo sint aptissimæ, ad concipiendum autem
non nisi à decimo quinto ad quadragesimum, Aët.
& Soran. *serm.* 16. *cap.* 7. Amat. Lusit. *cent.* 6. *cur.* 48.
Quia non antè hoc tempus ut plurimum menstru-
antur, ut sæpè aliàs dixi: unde cùm sponsi per copu-
lam carnalem effici debeant una caro, ut matrimo-
nium dicatur consummatum, idque fiat concursu
seminis ex parte utriusque, aut si mavis, ex concur-
su seminis virilis, & sanguinis menstrui secundùm
horum opinionem, jam patet, non posse Puellam
antequam menstrua sit experta, neque item Puer, an-
tequam semen ferat, matrimonium consummare,
etiamsi coitu conjungantur, & sic, nisi quid, ut dixi,
operetur proxima dispositio ad generandum ex u-
traque parte, non dicetur matrimonium unquam
consommatum, nisi Puer seminet; & Puella aut se-
minet simul, aut menstrua experiatur. Hæc ego Ca-
nonistis discutienda propono, nec quicquam, nisi
quod ex arte mihi certò innotescit, determinare am-
bigo, sed ipsis omnia ex Canonum decretis dissol-
venda relinquo.
5 Quoad ætatem majorem respectu potentiæ ge-
nerandi, omissis miraculosis quibusdam enarratio-
nibus, quibus nonnulli mirum in modum capiun-
tur, & inviolabilem fidem habent, firmis remanen-
tibus iis omnibus, quæ aliàs in medium adduxi,
quoad mulieres illud tantùm repetere hic non desi-
stam, eam impotentiam non solùm præsumptivè,
sed omni procul dubio, & absque ulla hæsitantia il-
lis advenire post menstruorum cessationem per æ-
tatem majorem factam, quæ plurimum quinto su-
pra quadragesimum, vel ad summum quinquagesi-
mo anno evenit, ita ut, cessantibus per ætatem ma-
jorem menstruis, mulier naturaliter concipere non
possit, sed tantùm ex miraculo, ut de Sara & Elisa-
betha factum in Sacris enarratur. Quòd si aliquæ et-
iam in quinquagesimo, & ultrà cõceperint, oportuit
illas etiam tunc temporis menstrua pati, si secun-
dùm Naturæ ordinem id factum est, nam in aliqui-
bus menstrua ultrà quinquagesimum prorogari
constat, & annosiores matronas menstruari, & con-
cipere, ego quoque observavi; jam verò nobilem
matronam tractavi, quæ vix duodecimo anno ætatis
suæ adventante affluenter menstruari cœpit, & se-
cundo suprà quinquagesimo adhuc menstruaba-
tur, licet Marito juncta non conciperet; sed hæc
per anteactos annos, quinto post quadragesimum,
si rectè teneo, adeò vehementi menstruorum fluxu
molestata fuit, ut interdum spatio viginti quatuor
horarum plusquam libras decem sanguinis spu-
mosi ejecerit, ex qua evacuatione factum est, ut
Animi defectione, & pulsus abscissione prehende-
retur, ac tota frigida relinqueretur, nec nisi post
plures dies ad pristinum vigorem rediret: sed cùm
post hæc non adeò affluenter purgaretur, sensim
menstrua secundo post quinquagesimum anno dis-
paruere.
Jam verò eædem causæ facientes impedimen- 6
tum generationis in viris ob corporis insignem re-
frigerationem, ut immodicæ omnes evacuationes
Arte, vel sponte procuratæ, vel etiam ex acciden-
ti, ut quæ ex vulneribus magnis evenire solent, fa-
ciunt etiam impedimentum generandi in mulieri-
bus; nisi illud obstet, quod mulieres sunt san-
guinis feracissimæ, licèt frigidiusculus sit, qui ad
uterum per singulos menses demandatur, unde po-
test illum aliqua ex parte excalfacere, & sic impe-
dimentum aliàs proveniens ab immoderata aliqua
evacuatione, aliquo pacto minuere, & hanc fortè
ob causam nulla ab aliquibus mentio facta est de se-
ctione venarum post Artes in fœminis, vel fortè
quia in iis multò minùs, quàm in viris hæc ex-
perientia respondet, nam & in ipsis viris irrita-
tam ut plurimum fieri in superioribus jam contra-
riis experientiis confirmavi. Sed neque varices
in fœminis, ut in viris ullum impedimentum
conceptioni afferunt, cùm etiam deraró in ipsis
observentur, ut Practici testantur, neque item
carunculæ in pudendo muliebri ullam suspicio-
nem afferre possunt impedimenti in concipiendo,
nam in collo tantùm ipsius uteri fiunt, quo in lo-
co aliqualem tantùm dolorem in coëundo præbe-
re possunt, impedire autem conceptionem nequa-
quam: licet Joubertus apud Schenck. *lib.* 4. *Ob-
serv. tit. de utero*, observaverit causam sterilitatis in
quadam muliere tuberculum fuisse Pisi magnitudi-
ne uteri collum interiùs obsidens, sed hic morbus
alterius naturæ certè erat à carunculis, de quibus
sermo est,
Sed hac occasione de dolore in coëundo mole- 7
stante arrepta, prætereundum sicco pede non est
id, quod nonnullis fœminis inter coëundum ac-
cidit, nempe quòd absque ulla causa manifesta
impensè dolent, quin etiam animo deficiunt, &
in syncopem labuntur, de quibus Priscian. *in Har-
monia Gynec. cap.* 19. *num.* 2. qualem casum habea-
mus apud Hippocratem *lib.* 5. *Epidem. text.* 25. si-
milemque apud Marcellum Donat. *lib.* 4. *de Histo-
ria Med. mirab. cap.* 17. Insuperque alium simi-
lem ego ipse offendi, quem cum prædictis retuli
aliàs *lib.* 7. *tit.* 3. *quæst.* 5. *num.* 7. has non conciperes

& mu-

& mulier illa Larissæa Dyscridis ancilla, & Aogela, quam ego novi, attestari possunt; de illa enim Hippocrates refert, *Neque concepit unquam:* hanc scimus nos sterilem perpetuò fuisse, idemque contigisset duabus illis fœminis, de quibus Franciscus Vallesc. *in comm. prædict. Hippocratis*, si Venere usæ fuissent: habebat enim utraque eandem sterilitatis causam, quam habuit Dysetidis ancilla, nempe lapidem in utero coagmentatum, ut ejus lapidis ejectione ab utero notum fecerunt: in reliquis autem censendum est, tam magnum, ac insigne symptoma magnam subesse causam præsupponere præternaturalem in ipsis genitalibus mulierum facilè conceptionem omni ex parte impedientem.

8 Sunt porrò ex morbis mulierum aliqui ex jam commemoratis coitum impedientibus, qui non ad eam magnitudinem deveniunt, ut coitum hactenus impediant, cùm tamen omninò impediant conceptionem, ac steriles mulieres efficiant: hujusmodi sunt Tumores aliqui incipientes, atque ipsum uteri corpus obsidentes; ulcera non adhuc in malignam naturam degenerantia, nec magnitudine excedentia, fluores materiarum albarum, qui ab ipsa uteri facultate imbecilla reddita procedunt, ipsius uteri Paralysis, & id genus alii, qui omnes, etiamsi non certum impedimentum conceptioni præbere possint, semper tamen maximam facerent præsumptionem sterilitatis: cui etiam parem faceret uteri descensus, etiamsi facilè ad locum suum remearet, sed eadem postea facilitate, ac minima quaque ex causa relaberetur, tunc enim ob nimiam exuberantem uteri ipsius humiditatem & lubricitatem, ejusque ligamentorum relaxationem & imbecillitatem, neque conceptio sperari posset, neque si ullo modo sequeretur, portari ad multum tempus fœtus posset quin excideret, juxta id quod scriptum reliquit Hippocrates *lib. 5. Aphor.* 45. ubi mulieres quæ secundo, aut tertio mense sine occasione manifesta abortiunt, uteri acetabula plena mocoris habere docet, quæ non possunt præ pondere fœtum continere, sed disrumpuntur. Quod multò faciliùs accideret in casu proposito, ubi non uteri acetabula tantùm, sed ipsum uteri corpus mucore & humiditate nimia refertum reperitur. Illud tamen verum est, non esse tale impedimentum sine remedio, nam validis remediis ad ipsum uterum exsiccandum, ac roborandum anteà adhibitis, suo loco deinceps retinetur pessariis quibusdam, de quibus jam mentionem habui.

Non minorem, sed fortè certiorem sterilitatis & 9
impotentiæ concipiendi causam haberent mulieres, si nimia pinguedine extuberarent; nam apertis verbis *citato lib. 5. Aphor.* Hippocrates *Aphor.* 46. docuit, Mulieres præter naturam crassas non concipere; reddens ejus rei rationem. Et *lib. de Natur. muliebr. n.* 19. *Si crassefacta*, inquit, *fuerit mulier præter naturam, non concipit ventre.* Et hoc non tantùm ob id, quod difficulter ob ventris extuberantiam virum admittere potest, sed etiam quia dato quòd virum admittat, superfluens humiditas, & venarum angustia, & vasorum omnium à pinguedine compressio, non permittant illam utero concipere, & idcirco universaliter loquendo, Mulieres pingues conceptioni minùs habiles, quàm cæteræ, ut unanimiter cum Hippocrate Medici omnes docent. Igitur ubi casus detur, in quo ambigatur, an mulier potuerit concipere, necne, crassities præter naturam semper faciet maximam præsumptionem pro parte negativa.

[Ad *hunc Titulum* refer Casp. Bravo *Consult. I.* pro propugnanda potentia quorundam Cachectorum editam pro Collegio Medicorum Vallisoletanæ Academiæ: & *Consult. VIII.* de Impotentia Viri ex maleficio.]

***

LIBRI NONI
TITULUS QUARTUS,
DE RESIGNATIONE BENEFICIORUM.

Quæstio Unica.

SUMMARIUM.

1 *Causæ, ob quas Ordinarii possant admittere resignationem beneficii, de quibus Medicus potest considerare.*
2 *Senex quis dici debeat ad effectum, ut resignatio possit admitti.*
3 *Decrepitus quando incipiat.*
4 *Non omnes eodem numero annorum possunt dici Decrepiti.*
5 *Iudex in nullo casu potest ad libitum arbitrari.*
6 *Pro Decrepito ad effectum resignandi beneficium, quis declarari possit.*
7 *Post septuagesimum annum non intrat Iudicis arbitrium, an quis Decrepitus dicendus sit.*
8 *Valetudinarii qui dicantur.*
9 *Valetudinarius ad effectum resignandi beneficium quis dicatur.*
10 *Tam infirmitas, quàm valetudo ad effectum resignandi debet esse perpetua.*
11 *Infirmus & corpore impeditus differunt.*
12 *Lepra & Psora pro una eademque infirmitate sumi possunt.*
13 *Lepra mundissima in Sacro textu Levitici quænam fuerit.*
14 *Peculiare Lepræ veræ signum est, ut caput etiam, & faciem defœdet.*
15 *Paralytici, qui unicam partem paralyticam habent, an habeant justam causam renunciandi.*
16 *Apoplecticus quando habeat justam causam resignandi.*
17 *Epilepticus quando possit resignare, item & vertiginosus.*
18 *Morbo Gallico detenti quomodo resignare possint.*
19 *Manuum tremor & Chiragra, non sunt idem morbus.*
20 *Non modò cæcitas perfecta, sed alii etiam leviores oculorum morbi sunt justa causa resignandi.*
21 *Claudi qui sunt irregulares, qui non.*
22 *Gibbosi omnes an sint irregulares.*
23 *Herniosus repellebatur antiquitus ab administratione in templo, & quid de præsenti.*

CUm olim in resignationibus beneficiorum coram Ordinariis extra Romanam Curiam factis, aliquando fraudes intervenirent (fiebant enim pro cujusque arbitrio, nullisque, vel certè levibus de causis, & temerè admittebantur) Pius V. Sanctissimæ memoriæ peculiari constitutione incipiente, *Quanta Ecclesia Dei, &c.* sancivit, ne Ordinarii resigna-

signationes hujusmodi admitterent absque aliqua ex inibi enumeratis causis, inter quas nonnullæ recensentur, de quarum valore Medicus judicium
1 suum interponere potest, nimirum senium, valetudinem, corporis impedimentum, aut vitium. De his ergo aliquid in medium afferre non pigebit, cùm nonnulla occurrere possint, quæ in ea re dubium excitare valeat, ex Medica officina discutiendum.

Flamin. Paris. *de Resignatione Beneficiorum*, *lib.* 5. *quæst.* 6. has causas prosecutus quidem est, quæ tamen à nobis peculiarem animadversionem exposcunt.

Primò ergò de senectute loquamur, circa quam ponderandum, Pontificem non inducere pro legitima causa admittendi resignationem simplicem senectutem, sed senectutem decrepitam, ut per ea verba, *Qui aut senio confecti*: satis suam mentem patefacit, unde videbatur incassum dubitari, quis ad hunc effectum resignandi dici debeat senex? quia,
2 licet aliàs Judicis arbitrio relinquatur, quis dicatur senex, & præcipuè ad hunc effectum; ut per Parisium *loco citato num.* 7. & jure, quia ætates non numero annorum, sed viribus mensurantur, ut millies dictum est: Galen. *lib.* 6. *de san. tuend. cap.* 2. tamen
3 ubi de Decrepitate agatur, quæ sexagesimo quinto, aut septuagesimo anno suum initium habet, non debet intrare Judicis arbitrium, cùm neque post sexagesimum relinquatur Judicis arbitrio decidendum, quis dicatur senex; Abb. *in c. Quoniam frequenter*, *num.* 18. Quia post prædictum terminum communiter Ætas pro deplorata habetur: Cardan. *lib.* 2. *Controv. Medic. tract.* 5. *contr.* 10. Tamen hoc non obstante certum est, non posse omnes uno, eodem-
4 que annorum numero dici Decrepitos, cùm neque omnes eodem annorum numero possint dici senes, nam & Senes, & Decrepiti ex virium constantia, aut imbecillitate dicuntur, quæ non in quibuslibet personis pariter vigent, aut deficiunt, & idcircò id ipsum Judicis arbitrium requirit, nisi vir adeò sit effœtis viribus, ut absque alia ponderatione se talem esse prodat, ut illi adaptari possit hæc conditio, quòd sit senio confectus, ut Pontificis constitutio requirit, ad hoc ut ex justa causa resignare quis possit.

5 Quòd si aliquando Judicis arbitrium requiratur, certum est, quòd Judex neque in hoc, neque in alio quocunque casu indifferenter, & ad libitum arbitrari debet, cùm semper necesse sit, ejus arbitrium aliunde regulari, sive plenum sit (nam & hoc à dolo alienum esse oportet) sive regulatum, in quo Judex Animi sui sensum jure, ratione, & æquitate debet per sententiam patefacere; Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 1. *quæst.* 6. *per totam*: Inspicere ergo debet Judex in hoc casu una ex parte resignantis robur, alia verò ex parte munerum qualitatem, ad quæ Resignans
6 obligatur, & tunc suum arbitrium interponere. Itaque pro Decrepito ad hunc effectum declarari potest vir in sexagesimo quinto anno, si quotidie celebrare debeat, si adesse assiduè in choro, & sic de singulis; Contra si semel in mense, aut etiam singulis hebdomadis celebrare tantum, absque alio onere, teneretur ejusdem ætatis homo, nequaquam pro Decrepito acceptabitur, neque idcircò ejus resignatio erit admittenda, etiamsi fortè velimus, locum habere opinionem Menoch. *ubi suprà lib.* 2. *cas.* 59. *num.* 2. volentis, non intrare Judicis arbitrium ad
7 decidendum, an quis Decrepitus dicendus sit post septuagesimum annum, quia difficile est in ea ætate servari sufficienter vires ad satisfaciendum obligationibus quibuscunque etiam levioribus.

Quoad secundam causam, ob quam Ordinarius potest admittere beneficii resignationem, quæ est valetudo, videndum quisnam hic pro valetudinario sit intelligendus. Paris. *loco citato num.* 9. cum Innocentio, Joan. Andr. & Abb. videtur confundere valetudinarium cum infirmo, cùm in rei veritate valetudinarius ab infirmo differat, unde nequaquam acceptanda est valetudinarii descriptio ab ipsis tradita, quam ego alias reprobavi *lib.* 2. *tit.* 2. *quæst.* 15. *num.* 13. ubi etiam quis verè sit valetudinarius demonstravi, respuens simul opinionem Mercurial. *lib.* 4. *de Art. Gymn. cap.* 8. volentis valetudinarios esse ipsos infirmos cum à morbo se recolligunt, ita ut valetudinarios cum convalescentibus confundat; Dicebam
ergo, valetudinarios dici qui propter corporis im- 8
becillitatem, facilè & frequenter, ac minima, ex causa ægrotant, quæ imbecillitas vel à Natura esse potest, vel ab accidenti, & est vel totius, vel alicujus partis, maximè principis, ut exempli gratia, si quis habeat caput debile, unde ex minima mora sub Sole, ex ventorum flatibus, ex levi inedia, ex interrupto somno consueto, & id genus aliis levioribus ex causis capitis dolore non aspernabili molestetur, talis, inquam,
Valetudinarii nomen meretur. Itaque in hoc casu 9
valetudinarius ille judicabitur, qui ex ipsa satisfactione sui muneris facilè ac frequenter ægrotare potest, ut si propter eandem capitis debilitatem ex assidua præsentia in Choro, ex quotidiana Missæ celebratione, ex ipsa divinorum recitatione, aut alia simili ex causa dolore capitis prehendatur, qui illum obligationi suæ integrè satisfacere non permittat. Jure ergo hujusmodi renunciationem tanquam valetudinarii Ordinarius admittere poterit.

Sed notandum, quòd quomodocunque accipia- 10
tur nomen Valetudinarii, nimirum vel pro ipso infirmo, vel pro convalescente, vel pro eo, qui facilè ægrotare paratus est, semper debet infirmitas, & convalescentia, & valetudo esse perpetua, & absque spe sanationis, vel meliorationis ipsius status valetudinarii; nam ubi spes adsit sanationis vel meliorationis hujusmodi, unde brevi possit valetudinarius redire ad sua munia obeunda, irrita evaderet renunciatio, & ab Ordinario nequaquam admittenda, nisi justus adesset timor, quod ex ipsa exercitatione munerum beneficii, morbus, aut valetudo repullularet, ut, exempli gratia, si beneficiatus chronicis febriculis, ac naturalium viscerum obstructionibus laborasset, & ex assidua præsentia in Choro timeretur reincidentia in morbum, & malam valetudinem, ex qua in Cachexiam, vel in Hydropem labi posset; tunc enim etiamsi præsentes febriculæ, & obstructiones sanabiles essent, ex periculo tamen reincidentiæ & majoris morbi, haberet justam causam renunciandi, & Ordinarius absque ulla hæsitantia posset renunciationem admittere.

Ad valetudinem sequitur corporis impedimentum, aut vitium: Parisius *loco citato à num.* 16. *ad plures seqq.* dum decidere vult, quisnam dicatur corpore impeditus, aut vitiatus, non satis se explicat, & cum per exempla quædam rem declarare satagit, non videtur metam attingere; quoad corporis enim impedimentum satis patet, omnem morbum habere secum aliquod corporis impedimentum, imò plerique morbi sunt, qui multò majus impedimentum corpori præbent, quàm nonnulli ibi pro exemplo ab ipso adducti, unde non videtur distinguere inter hominem corpore impeditum & morbosum, ac satis fuisset illi hoc modo determinare, corpore impeditum intelligi Hominem morbo ita detentum, ut impediatur sui beneficii obligationibus satisfacere.

Dicen-

11 Dicendum ergo videtur, Pontificem in constitutione sua distinguere, inter infirmum, & corpore impeditum in hoc, quòd infirmus sit, qui ob aliquem morbum est impeditus: corpore autem impeditus est, qui ob alicujus, vel aliquorum membrorum malam constitutionem non potest satisfacere obligationi sibi à beneficio injunctæ, ut, exempli gratia, insigniter claudicans, alterutrum, aut utrumque brachium contortum habens, manu mutilatus, & id genus alii membrorum defectus, quorum exempla affert ipse Parisius, cùm de corpore vitiatis verba facit, distinguens eos ab iis, qui corpore sunt impediti, inter quos enumerans Leprosos, Psora obsessos, Apoplecticos, Epilepticos, Lunaticos, aliosque, non videtur ex ratione id facere, cùm tales infirmi potiùs dici debeant, non corpore impediti; unde ex mea sententia sicuti distinguendum est inter infirmos, quos Parisius corpore impeditos esse dicit, & eos, qui verè sunt corpore impediti, sic corpore impediti, & corpore vitiati inter se distinguendi. Sunt ergo causæ legitimæ renunciandi beneficium, de quibus Medicus quoque consideratre potest, jam prænominatæ, quas cùm Parisius dilucidare vellet, usus est quibusdam exemplis, quæ, ut mihi videtur, minùs ad rem faciunt, de iis tamen aliquid adjicere operæ pretium duco, cùm non levem aliquando dubitationem excitare possint.

12 Et primò quoad Lepram & Psoram, quarum exempla ille in medium profert inter eos, quos dicit putat corpore impeditos, adnotandum, utramque infirmitatem pro una, eademque sumi posse, cùm parùm differant, & licet Psora sit aliquantò levior, quàm Lepra, tamen quia facilè in Lepram abit, non minùs quàm ipsa Lepra justa causa evadit renunciandi beneficium. Non est tamen æqualiter justa causa quædam Lepræ species, quam facet textus Levitici *cap.* 13. Lepram mundissimam appel-

13 lat, & de qua Vallesi. *in lib. de sacr. Philos. cap.* 8. quia licet hæc Lepræ nomen sortiatur, tamen & benignitate humorum & curationis facilitate cæteras species longè exuperat. Sed non absque multa admiratione sacrum textum percurrere mihi licuit, qui narrans, quomodo hæc Lepra hominem inficiat, dicebat: *Sin autem effloruerit discurrens Lepra in cute, & operuerit omnem carnem à capite usque ad pedes, quicquid sub aspectum oculorum cadit, considerabit eam Sacerdos, & teneri Lepra mundissima judicabit, & idcircò Homo mundus erit.* Quomodo enim, inquam, in tanta humorum colluvie dicemus, Hominem mundum esse, præsertim Lepra etiam caput, & faciem obsidente? Certum namque est,

14 hoc esse veræ Lepræ peculiare signum, nempe si non solùm occupet totum corpus, sed etiam caput, & faciem deturpet, & idcircò ex Medicis sunt, qui nolunt posse diceri eam Lepram illam, quæ faciem, & caput non cooperiat, Bernard. Gordon. *in lib. Med. part.* 1. *cap.* 31. *vers. Ista materia.* Unde Vallesii opinio, quòd ideò hujusmodi Lepra dicatur mundissima in Sacro Textu, quia copiosa materiæ expurgatione ostendit internas partes esse ab infectione liberas, non videtur verisimilis, quia in quacunque Lepra, & maximè in vera, fit copiosa illa materiæ expurgatio ab intra ad extra, sed quandocunque materiæ excretio fit ex robore ipsius Naturæ, fit per loca consueta, & magis ipsi Naturæ familiaria, at in affectibus hisce Natura solet quidem per totam cutem se exonerare, intacta tamen facie, quæ tamen dem infeiatur, cùm non solùm à copia, sed à materiæ malignitate obruitur;

præterquam quod materia producens Lepram cum sit melancholica & exusta, nunquam sursum à Natura demandatur, nisi à violentia pravitatis sursum in faciem & caput irrepat. Dicendum fortè videtur, Sacrum Textum sumpsisse Lepræ nomen latissimè, ac Lepram mundissimam vocasse infectionem quandam cutaneam, carnes non deformantem, unde neque pilorum mutationem, neque ipsam Lepram humiliorem cute, & carne reliqua repertiri vult, idcircò utitur eo loquendi modo, *si autem effloruerit*; quasi extimam tantùm cuticulam obsidens, & quæ facilè cedere est apta, unde neque asperitatem in ea adesse memorat, sed discutiendo relinquere subjectam carnem naturali colore dotatam, ac fortè de quadam curanea infectione intelligit, variolis, aut morbillis simillima, licèt contendat aliquis neque Variolas, neque morbillos tunc fuisse notos; ego verò dico fortè his simillimam infectionem Sacrum Textum intelligere, quia verè in his affectionibus efflorescere videtur cutis, & repente totum corpus, & quicquid sub aspectum oculorum cadit, inficere.

Quoad Paralyticos adnotandum, eos in unica 15 parte interdum affici, cujus usus ad ministrandum non est necessarius, ut exempli gratia, sicut qui caput tantùm tremulum habent, de quibus non videretur sic liberè pronunciandum, quòd ex ea causa Ordinarius posset eorum resignationem admittere, quia reliqui corporis usum, quo indigent ad ministrandum, liberum habeant. Veritas tamen est, quòd licet aliqui paralysim tantùm capitis patiantur, habent tamen proximam causam communicandi ægritudinem cæteris membris, satisque est caput, quod cætera omnia membra regit, tam insigniter malè affici, unde judicandum habere hujusmodi Paralyticos justam causam resignandi.

De Apoplecticis discutiendum esset, an suffi- 16 ciat ad justificandam causam resignationis, quod Homo semel, aut iterum Apoplecticum symptoma passus sit; nam sunt qui Apoplexia semel prehensi, ab ea sese recolligunt, & in posterum sani vivunt, unde non videretur ob unicum Apoplexiæ insultum resignationem ab Ordinario esse admittendam. Videtur ergo dicendum, quòd si cessante Paroxysmo Apoplectico nulla corporis pars insigniter læsa remaneat, nec ullum membrum sensu, aut motu orbatum, aut Paralysi affectum, nec relicta videatur ulla dispositio reincidendi, Apoplexiæ insultus jam prægressus non sit justa causa resignandi. At verò ubi aut insignis corporis imbecillitas, & mala valetudo, & alicujus, vel aliquorum membrorum paralysis ab Apoplexia remansit, homo habet justam causam resignandi non modò respectu status præsentis, sed respectu timoris recursus ejusdem paroxysmi: quando ergo Jureconsulti dicunt Apoplexiam impedire quò minùs aliquis ad sacros Ordines promoveri possit, Rota *in Florentina Canonicatus lunæ* 1630. *coram Verospio, n.* 9. intelligendum de Apoplexia relinquente post se sui insultus reliquias.

Idem dubium excitari posset de Epilepticis, cùm 17 verisimile non sit, Pontificem voluisse, esse admittendam beneficii renunciationem ejus, qui semel, aut iterum Epilepsiam passus est, sed ejus tantùm qui frequenter, ac levi ex causa ab illa molestatur, ita ut periculum sit, ne inter satisfaciendum muneri, ad quod obligatur, ejus insultu corripiatur, ut maximè timendum est in iis Epilepticis, qui Lunatici appellantur ex eo, quod ad Novilunia,

vel Plenilunia symptomate Epileptico corripiuntur, vel etiam frequentiùs & terribiliùs, ac minima quoque ex causa. Sed qui rarissimè hoc symptoma patiuntur, nisi habeant naturalem propensionem ad illud incurrendum, non habere justam causam resignandi; unde neque ab Ordinario admittenda. Neque enim semper verum est id, quod Rota dicebat *in Bononiens. Professionis 9. Decembr.* 1610. *num.* 19. nimirum impossibile esse, morbo caduco obnoxium frequentissimè non cadere, cum, ut dictum est aliàs, aliqui semel, aut bis in toto vitæ curriculo ex eo morbo ceciderint, Rotam autem locutam esse existimandum de morbo caduco gravi & confirmato. Habere autem Homines naturalem propensionem ad hunc morbum elicitur ex consideratione aspectus, & oculorum, & ex observatione facta in erroribus per eos commissis in victus ratione; habent enim aspectum melancholicum, oculos obtenebratos, colorem fuscum, & si à Sole, vel à veneris, vel à ciborum & potuum pravitate, & copia non abstineant, facillimè vertigine, aut ipso symptomate Epileptico infestantur.

Sed & vertiginosi, nempe qui frequenter, & minima ex causa non levem vertiginem patiuntur, habent tanquam ipsi Epileptici justam causam resignandi beneficia, quia habent proximam dispositionem ad Epilepsiam, & facillimè evenit, ut hujusmodi vertigines in Epilepsiam terminentur, ut practici omnes testantur. Gal. *lib.* 3. *Aphor.* 17. Avic. 3. 1. *doct.* 5. *cap.* 1. Mercat. *de intern. morb. cur. lib.* 1. *cap.* 9. Sennert. *lib.* 1. *Pract. par.* 2. *cap.* 4. Mercurial. *Pract. lib.* 1. *cap.* 11.

18 De iis porrò, qui morbo Gallico laborant, non adeò jejunè pronunciandum, sed facta distinctione inter morbum levem, gravem, & gravissimum, & inter morbum, qui manifestum se per signa evidentia externa facit, & illum, qui nullo simili signo se prodit; nam certum est in levi morbo, neque ullo signo externo conspicuo non posse admitti beneficii resignationem; in gravi autem, & gravissimo, & in eo, qui per signa externa manifestatur, esse admittendam. Signa autem evidentiora sunt dolores capitis, aut Artuum de nocte magis affligentes, ulcera maligna maximè in ore, & palato, raucedo perpetua, tumores, & gummata membrorum, depilatio maximè barbæ, & superciliorum, & id genus alia. Non est tamen morbus Gallicus etiam gravis ob contagium justa causa resignandi, ut vult Parisius, quia non tam facilè communicatur hic morbus ut ille credit, sed tantum per coitum, & longam, arctamque conversationem, & maximè inter Homines sexu differentes.

19 Denique Parisius affert octavum exemplum ejus, qui habet manus tremulas & Chiragram, confundens manuum paralysim cum Chiragra, qui affectus toto cælo inter se differunt, ac de Paralysi jam supra dictum est. De Chiragra non est quod aliquid addamus, nisi tunc illam esse legitimam causam resignandi, cùm ex ejus violentia manus ad motum fiunt impotentes; nam aliàs si quis dolores Chiragricos aliquando pateretur, iisque remittentibus liberum haberet manuum usum, non haberet justam resignandi causam, quia impedimentum non esset perpetuum, ut requiritur. Illud tamen inficiari non debemus, Chiragram nunquam solum ægrum afficere, sed semper cæterorum articulorum doloribus associari, unde consequens est, Chiragricum habere semper justam renunciandi causam.

Prosequitur deinceps Parisius quartam causam, ex qua Ordinarius potest admittere beneficiorum resignationem, quæ causa comprehendit eos, qui corpore sunt vitiati, nempe qui externorum membrorum privantur aliquo, aut pluribus, vel ea habent inutilia, aut aliqua insigni labe defœdata, afferens nonnulla exempla, ut de Cæcis, de Claudis, de Gibbosis, & aliis hujusmodi: & de Cæcis 20 non est, quòd quicquam adnotemus, nisi quòd non modo consummata, ac omnimoda cæcitate detenti habent justam causam renunciandi beneficia, sed etiam qui insigniter visionem læsam habent, & pannis, nubeculis, adstrictione, vel dilatatione pupillæ, & aliis hujusmodi morbis impeditam. Non sic autem pronunciandum de Claudis: nam 21 ubi modicè, & non indecorè quis claudicet, non habebit justam causam resignandi, quemadmodum irregularis non dicitur esse claudus; qui ad ambulandum non indiget baculo. Summa Sylvestr. *verb. Corpore vitiatus*, *num.* 5. Summa Ang. *verb. eodem num.* 30. Navarr. *in Manual. sacerd. cap.* 27. *num.* 199. quod quidem ita accipiendum si ad solam claudicationem respiciamus, nam alias potest claudus non indigere baculo, & tamen turpiter claudicare, unde respectu ejus turpitudinis erit irregularis; quia tales ex eorum numero sunt, de quibus Hippocrat. *lib. de Artic. sect.* 4. *num.* 76. dicebat, eos claudicationis figuram turpem necessariò incurrere. Idem de Gibbosis videtur determinandum, nam modica gibbositas, nec magnam turpitudinem afferens, non esset pro causa justa resignationis admittenda, quemadmodum non prohibet Hominem à promotione ad Sacra, & ad eorum administrationem, Summ. Sylvestr. *ubi supr. verb. & num. eod.* Qui verò cupit notum habere, quænam gibbositas majorem, aut minorem deformitatem, aut majus, vel minus incommodum secum habeat, videat quæ attulimus *lib.* 8. *quæst. tit.* 1. *quæst.* 15. *num.* 5. *& seqq.*

Sed præter eos, qui corpore vitiati sunt, quos nominat Parisius, de aliis generalem mentionem habens, essent nonnulli, qui dubium aliquod excitare possent, de quibus tamen nihil addam, si modò de Herniosis aliquid adducere liceat: nam in Lege Veteri *Levit. cap.* .. inter morbos, ob quos Homines repellebantur ab administratione in Templo, recensetur etiam Hernia, quam tamen præbere justam causam resignandi, non tam liberè admittendum, cùm constet Herniosos aptis subligaculis sibi caventes in nulla operatione impedimentum habere, præterquam quod, cùm hoc vitium facilè contegatur, nulla indecentia, aut turpitudo ex ea emanare potest: unde non videtur nobis Veteris Legis rigore opus esse.

LIBRI

LIBRI NONI
TITVLVS QVINTVS,
DE TERMINO SVMENDÆ EXPERIENTIÆ
eorum, qui de Peste suspecti sunt.
Appendix ad Titulum Tertium Libri Tertii.

SUMMARIUM.

1 *Pestis suspecti per quadraginta dies detinentur segregati.*
2 *Terminus acutorum morborum est quadragesimus dies.*
3 *Morbus acutus habet suum motum celerem.*
4 *Pestis venenum secundùm aliquos potest latitare in humanis corporibus per duos menses.*
5 *Pestis venenum non semper est unius naturæ.*
6 *Quadragenarius terminus ad sumendam experientiam eorum, qui de Peste sunt suspecti, diuturnior est, quàm conveniat.*
7 *Terminus quadragenarius respectu vestium, & aliarum rerum de Peste suspectarum, aut non est sufficiens, aut est nimis excedens.*
8 *Quadragenarius terminus respectu corporis infecti, vel non est necessarius, vel est nimis diuturnus.*
9 *Terminus quindecim dierum ad sumendam prædictam experientiam est etiam nimis diuturnus.*
10 *Terminus sumendi experientiam de Peste suspectis non potest rationabiliter definiri.*
11 *Quomodo & quanto tempore sumenda hujusmodi experientia.*
12 *Cautela in aliquibus personis adhibenda.*
13 *Calida venena motum habent celerem, & impetuosum, frida verò tardum ac lentum.*
14 *Pestis venena quoad primas qualitates omnia sunt unius ejusdemque rationis, nempe calidissima, & maxima activitatis.*
15 *Non omnes de Peste suspecti eodem dierum numero sequestrandi, sed alii citiùs, alii seriùs liberandi.*

De Peste & Contagio.

QUÆSTIO UNICA.

JAm in consuetudinem abiit (postquam nimis succrescens contagii metus hominum mentes irremediabiliter oppressit) ut qui de Peste suspecti sunt, longè arceantur, veluti qui è loco peste infecto adveniunt, vel qui cum peste infectis, vel de ea suspectis versati sunt, aut aliquo modo tetigerunt, vel eorum expirationem exceperunt, vel eorum rebus usi aliquo modo sunt, hi enim omnes, ac singuli per quoddam tempus ab hominum sanorum consortio segregantur, ut de ipsis experientia sumatur, an ullum Pestis seminium secum habeant, ex quo sani in periculo sint, ne inficiantur. Terminus hic, licet communiter restrictus videatur ad quadraginta dies, unde Quadragena dicta, ut ex Jureconsultis
1 testatur Follerius *in libell. pro custod. Pestis, num.* 171. Prævidell. *de Peste part.* 7 *art.* 21. & ex Medicis Cæsalpin. *lib.* 3. *sua Pract. cap.* 52. Massa. *de febre Pestil. tract.* 2. *cap.* 1. Septal. *de Pest. lib.* 4. *cap.* 6. Aliqui tamen hoc termino non contenti quinque alios dies illi addendos volunt, sed & alii illum ad quinquaginta extendunt, non alia ratione illum terminum protrahentes, nisi ut majori cautela (quam ipsi nunquam sufficientem credunt) in hoc negotio procedatur. Sed cùm communiter Quadragenarius terminus acceptior sit, ut jam dictum est, videndum esset, quamnam rationem habeat hæc temporis determinatio? ex Jureconsultis Foller. *ubi suprà, num. eod.*
2 ex Practicantium, nempe Medicorum discursu dicebat, quod ultimus terminus Morborum acutorum, & ipsius febris Pestilentis est dies quadragesimus, unde infertur, quòd ubi in dicto termino non appareat aliquod signum denotans infectionem Pestiferam, nullum adsit in eo corpore morbi hujusmodi principium. Hanc opinionem Follerius à Medicis ut dictum est desumpsit, quæ quidem deductio non videtur alicujus momenti, ac valde miror, quonam pacto Viri doctissimi ex suppositione illa, quòd terminus acutorum morborum sit quadragesimus dies, deduci firmaverint, eodem modo quadragesimum diem esse terminum sumendæ experientiæ, an aliquis sit peste infectus necne, volentes idem procedere in humorem motu à morbo facto, quod in veneno pestilenti alicui corpori hærenti, quod tantundem est, ac si dicas, equus currit singulis diebus quadraginta milliaria, si currere incipiat, ergo etiam equus in stabulo residens currit totidem milliaria; aliud enim est morbum acutum dependentem ab humore in motu existente terminari quadragesimo die, aliud venenum latens in corpore & nullo motu concitatum debere de se significationem præbere, ac in lucem progredi termino quadraginta dierum: nam morbus acutus non solùm habet motum, sed 3
habet motum celerem, & cùm in humoribus sedem habeat, ab ipsa natura contra ipsum morbum pugnante, humoribus motus ille conciliatur, qui ut plurimum non pertransit terminum quadraginta dierum; at venenum adhærens in corpore hominis, quousque nullum de se significationem præbet, nullo modo movetur, & nullum habere potest regulare principium sui motus, cùm neque à Natura regatur, neque idque idcireò Natura illud determinato tempore adoriatur, ut illud à corpore expellat, tunc enim in motu ponitur, & morbus jam præsens est, qui Pestis dicitur. Potest igitur hoc venenum moveri à Natura aliquando seriùs, aliquando citiùs, prout aliqua irrepserit causa dans illi motum, ex quo ad interiora penetret, & pestem detegat; sed interim si potuit per quadraginta dies in corpore residere, poterit etiam residere per octoginta, imò & per longius tempus, unde non potest ex suppositione termini quadragenarii in morbis acutis ulla ratio assignari diuturnitatis huj⁹modi termini quadragenarii. Sed cur non poterit alia ex parte intrà hunc terminum venenum illud resolvi, & in auras evanescere? & quid obstat, quò minùs id vel sponte, vel ex aliqua hominum industria brevi nonnullorum dierum spatio succedere non possit?

Follerius loco superiùs citato ex auctoritate Marsilii Ficini dicebat, quod Pestis venenum in corporibus humanis potest latitare per duos menses, ita 4 ut secundum hanc opinionem assignatus terminus quadragesimi diei esset protrahendus ad sexagesimum: restringit tamen hoc dictum ea cautela, ubi non fieret debita corporis suspecti expiatio, nam facta hac diligenti, & exacta expurgatione per medicamenta & antidota requisita per quatuordecim dies dari voluit securitatem. Sed hæc gratis, & ex

proprio marte à Marsilio Ficino prolata nulli saltem apparenti rationi innititur, unde ocutra conclusio ullam firmitudinem habet, & si res, ut decet, expendatur, nulla certitudo de hujusmodi termino haberi potest: Nam primò experientiæ Ficini dictum contrariatur; quia compertum est, multos post sumptam de ipsis experientiam per quadraginta dies, imò etiam per multò plures, tandè pestis seminium in se continere prodidisse; & licet contra id opponi possit, quòd tales de novo pestis venenum concepterint, & non attulerint illud aliunde, hoc gratis dicitur, neque ulla unquam ratione firmari potest, cur non ultrà quadraginta dies potuerit illud venenum latitare; certum autem est contagii seminia non solùm per quadraginta dies, sed per totidem, ac plures menses aliquando servata fuisse in vestimentis, in culcitris, aliisque id genus rebus, ut videre est in Historiis relatis à Schenckio *lib. 6 Observ. tit. de Peste*, licet fortè tales Historiæ à nonnullis in medium allatæ sint ad excitandam admirationem, nam multi, dum opiniones proprias tueri volunt, affectata quædam miracula nobis imponere satagunt; sed de earum veritate aliàs.

5 Secundò Pestis venenum non semper est unius, ejusdemque naturæ & conditionis; nam aliquando magis, aliàs minùs activum est; aliquando recipi potest in materia tenui, & vaporosa, interdum in materia humorali densiori & tenaciori: si primo modo eveniat, tantisper hærere potest in corpore, & nisi illicò penetret, & per carnis poros intrò attrahatur, modico tempore dissolvitur, & in auras evanescit. Si secundo modo fiat, diutiùs hærere poterit, nec tam facilè attrahitur per cutis poros. Corpora item variant mille modis, præcipuè verò calidiora venenum citò concipient, illudq; citò suos effectus producet, nec diu retinebunt, frigidiora contra seriùs venenum concipient, & diutius retinebunt, effectus autem illius seriùs apparebunt. Eodem quoque pacto, quæ magis porosa sunt, facilè venenum intro admittent, minùs porosa difficilius; atque his omnibus majorem occasionem præbebit Aëris constitutio; in calidiori enim tempestate venenum citiùs concipitur, & citiùs discutitur, in frigidiori difficiliùs admittitur, & difficiliùs discutitur; ita ut si has differentias adnotemus, coactiaffirmabim⁹, nequaquam possibile esse, ut unus, idemque dierum terminus pro sumenda de suspectis experientia sufficere possit. Quid ergo? an variandus hic terminus pro varietate subjectorum, pro natura, & conditione veneni pestilentis, pro constitutionis temporum varietate, pro temperamentorum diversitate? certè hoc non modò operosum est, sed impossibile ut executioni demandetur; unde necessarium esset inquirere, an quoquo modo aliquis terminus, qui tutus sit, assignari universaliter possit. Ego certè, ut ingenuè meam sententiam proferam, inanem, ac superfluum & omninò insufficientem quemcunque terminum existimaverim ad sumendam hujusmodi experientiam assignatum, ac uni corporum diligenti & exquisitæ expiationi fidendum censeo. Tamen ne superbè nimis in re tanta à communi hominum persuasione recedere omnis ex parte videar, Ludov. Septali *in lib. 4. de Peste c. 7.* Medici in hac re expertissimi sententiam in medium afferam, hic enim præ omnibus materiam hanc diligentiùs exagitavit, & omnia ac singula, quæ circa Pestem fuot observanda,

6 diligentissimè prosecutus est. Acerrimè igitur diuturnitatem termini quadragenarii impugnat, quem etiam diuturniorem esse, quàm expediar, si indifferenter in quocunque casu talis esse debeat, dicit Nicol. Mass. *de febr. pestil. tract. 1. c. 2.* ac profectò Septalii rationes maximè urgent, quibus concludentissimè probat, impossibile esse, Pestis venenum, cùm sit summæ activitatis, tam diu in viveote corpore latitare, absque eo, quod nullam afferat noxam; & ad difficultates, quæ moveri possunt contrà hujusmodi conclusionem, plenissimè satisfacit.

Sed his, quæ à Septalio adducta sunt, nonnulli addi posse videntur, quæ magis magisque ejus sententiam roborare valeant, ac primò dixerim, quòd terminus hic quadragenarius vel servatur respectu infectionis, quam ex vestibus & aliis operimentis homines concipiunt, vel respectu corporis ipsius suspecti; si fiat respectu infectionis in vestibus conceptæ, aut hic terminus non est sufficiens, aut Arte & diligentia ita abbreviari potest, ut non pertransear spatium trium dierum, aut paulò plurium ad summum. Non est sufficiens, quia vestes, aliæque res ex Lana, Lino, Cannabe, Gossipio, Pilis, & similibus materiebus confectæ, non modò ad quadragiota dies, sed ad annos retinere possunt contagium, ut firmat Alex. Bened. *in lib. unic. de Pestil. febr. c. 3.* Culcitra, ut ferunt, post septem annos infecta in usum denuò convocata, licet diligenter discussa, Venetiis denuò pestem excitavit, quod non credo, sed ab Aëris potiùs vitio excitatam fuisse, & in culcitram culpam omnem rejectam, ut perpetuò fieri solet, nulla enim de novo Pestis pullulare conspicitur, quam non credant, ac sibi lethò persuadeant homines ex aliquo advena, vel ex aliqua re infecta adsportatam credant, de Aëre verò ne verbum quidem. Pestem Romæ præteritis annis vagantem ex vitta serica annulos anteos excipiente, excitatam volunt. Panormi, si rectè memini, ex filo uniones colligante originem habuisse. Vide quas inanes minutias adducant quidam, ut pestem ex contagio semper pullulare probent. Sed quoad tempus, per quod servari possit contagium, jam & illud jactant, chordas, quibus infectorum cadavera sepulchris inferebantur, supra triginta annos (miror quod supra centum non dixerit) delitescentes, tandem Pestis contagium intulerunt, narrante Vict. Trincavel. *lib. 3. consf. 17.* ex quo repetit Schenck. *lib. 6. Observ. tit. de contag.* Sed quid plura? Telam Araneam Pestis seminium post sex menses retinuisse, & in manumcujusdam domum mundantis delapsa illum peste affecisse, unde etiam Pestis universalis exorta, teste Per. Forest. *lib. 6. var. Observ. num. 22.* apud eodem Schenck. *ibid.* & in summa, seminia Pestis ad duos, ac tres annos in rebus infectis perdurare, & in sua malitia servari docet Fracast. *lib. 1. de contag. cap. 4.* Hæc tamen mihi nimis affectata miracula videntur ad deterrendos homines, vel ad stuporem excitandum promulgata; non tam rebellis naturæ existimo seminia illa, vel corpuscula rebus hæreotia, & contagium retinentia, quin tractu temporis non longo, evanescere non debeant. Aër ipse omne vitium contractum emendare facilè potest. Non negaverim tamen ad longius tempus retineri talia seminia posse, si res infectæ conculcatæ asserventur, absque eo quod ab Aëre ullo modo alterari possint, licet & hoc difficultate non careret, si post longum tempus id fieret: Aër enim omnia permeat, & vix credibile est hujusmodi restam longo tempore conculcatas servari stante maximè contagii suspicione. Itaque non erit sufficiens terminus quadragenarius ad reddenda vestimenta, & alia id genus immunia à contagio jam contracto, quia, ut in Historiis jam relatis patet, potest asservari ad multos annos. Alia autem ex parte respicientes, contagium in hujusmodi rebus adhæreos, terminus quadragenarius est nimis excedens,

excedens, quia si emendari, & discuti ullo modo potest id, diligenti cura adhibita, licebit executioni demandare brevi paucorum dierum spatio.

8 At si Pestis contagium infecerit Hominis ipsius corpus, tunc vel intrò penetraverit, & internis partibus sese insinuaverit, vel tantùm cuti, pilis, capillis, partibusq; externis adhæserit, nulla ulteriùs necessitas erit quadragenarii termini ad sumendam hujusmodi experientiam, utrum Homo infectus sit, necne, quia si internas partes occupaverit, non est possibile, tam exitiale, ac tantæ activitatis venenum, quale est Pestiferum, absq; eo quod nullam de se præbeat significationem, intra corpus vivens vel per minimā horæ partem latere: cùm enim corpuscula illa, quæcunq; sint, contagii seminium habentia, sint multò magis, quàm aliud quodvis exitialissimum venenum exitialia, & suprà omnem imaginationem Naturæ inimica, & caliditate summa insignia, fieri non potest, quin de repente sua activitate in Naturam insurgant, vel quin ipsa Natura insurgat contra illa summa vi tentando illa extra corpus protrudere, aut alio quocunque modo ab eorum pernicie sese tueri, & vindicare, ac tunc emerget inter ea seminia, & ipsam Naturam pugna, quæ nihil est, quam ipse morbus, ipsa Pestis, in qua causæ morbificæ & caloris naturalis motus fit, quo alter alterius vires vincat, atq; prosternat.

Sin autem Pestis contagium exterius adhæserit, non minùs extergi, ac emundari è corpore infecto poterit, quam possit ex vestimentis, alisq; similibus rebus, ut suprà dixi, imò multò faciliùs, quia corpora ipsa lotione diliganti cum lixivio, & sapone facta, pilorum & capillorum derasione, alisq; cautionibus ab omni inquinamento brevi trium dierum spatio perfectissimè expiari possunt, ut admonet esse semper faciendum ipse Septal. *loc. cit.* Itaq; quadra-

9 genarius terminus pro sumenda tali experientia in hoc casu superfluus omninò erit, vel nimis saltem excedens: ita ut neq; iis libenter assentiar, qui prædictum terminum, ad quindecim, aut viginti dierum spatium restringunt: nam & hunc nimis diuturnum esse existimo, non enim debet fieri per plura, quod potest fieri per pauciora, & dummodò prædictæ cautiones adhibeantur, & maxima cura vel in minimis rebus invigiletur, ad omnem timorem etiam præter rationem nos occupantem abigendum, trium, aut summum septem dierum spatio (his quatuor diebus timiditati hominum insuper concessis) nos ab omni Pestis suspicione undequaq; tutos reddere posse judico: quod quantò cum minori miserorum advenarum incommodo, ac dispendio futurum esset, absque eo quod publica salus in aliquo periculo constitueretur, nemo est, qui non noverit. Quàm durum enim, & contrà omnem pietatem est, homines ad nos maximè societatis, & commercii causa accedentes, per tot dies tanto rigore in carcere detinere, dum salva publica salute, possit ea durities tantoperè emolliri? nam Reipublicæ quidem summoperè interesse existimandum, ut Homines in tam atroci tempestatis constitutione, in tanta animorum consternatione, in tanta personarum anxietudine, in tanto rerum terrore, si fieri possit, alleventur, cùm hæc ipsa omnia tam longo quadraginta dierum termino eos exercentia facilè illos disponant ad concipiendam pestem, aliàs ab ejus pernicie evasuros.

10 Cæterùm quòd terminus suscipiendæ hujusmodi experientiæ possit hoc aut illo dierum spatio præfiniri, ego quidem non video, cùm nulla detur ratio à parte rei, cur longior, aut brevior esse debeat: siquidem contagii venenum vel quòd in aliqua materia hominum usui destinata, vel quod in ipsis hominum corporibus hæreat, nullum regulare, aut determinatum principium sui motus habere potest, nam ex se quidem talem motum non habet, unde quandocunq; motum habet, ab extrinseco & per accidens habet, ut à calore attrahente illud, vel illi quomodocunq; motum conciliante: at eorum, quæ per accidens moventur, neq; conjecturaliter, neq; scientificè cognitionem habere possumus, quando moveri incipiant: præterquam quod certi esse non possumus, an verè ea, quæ suspecta sunt, contagio sint infecta, necne: quanam ergo ratione divinare possumus contagii semina post quadraginta dies non amplius adesse, si nec ante quadraginta novimus de certo adesse?

Igitur cùm hæc quadragenarii spatii determinatio nulli innitatur vel apparenti saltem rationi, neq; insuper alia determinatio alterius certi spatii fieri ex ratione possit, videtur jure optimo concludendum, nulli termino in hoc negotio esse fidendum, sed ubi sumenda experientia sit, an aliquis contagium secum habeat, necne, sufficiet curare, ut indumentis omnibus, ac singulis mutatis, ac corpore lixivio, 11
& sapone iterata, ac replicata lotione absterso, etiam secundùm caput, & inguina, aliasq; partes pilis, aut capillis convestitas, imò etiam, si sic expediat, pilis ipsis, ac capillis omnibus undequaque abrasis, in bona, imò optima habitatione quoad fieri liceat detentus, ac convenienti diæta imperata post tertium diem, aut si timiditas nostra majorem diligentiam exposcat, post quinq;, aut septem ad summum dies, ad hominum cæterorum societatem admittatur. 12

Sed hic cuidam dubitationi satisfaciendum à nonnullis excitatæ asseverantibus, quod quemadmodum ex venenis aliqua sunt, quæ tardè admodum nempe ad menses, & annos de se significationē præbent, ita etiā Pestis venenum absq; eo quod ullomodo patefiat, possit ad menses, & annos latere: & sic non inane esse sumere experientiam de suspectis per quadraginta dies, hoc enim spatium tam longū videtur, ut si quæ labes in suspecto lateat, debeat intra prædictum terminum aliqua ratione detegi. Sed 13
respondetur primò, quod non est par ratio in quocunq; veneno, nam venenorum aliqua calida sunt, aliqua verò frigida, & sicuti calida celeriter, & cum impetu se movēt, ita frigida serò, ac lentè moventur. At Pestis omne venenū quoad primas qualitates, est unius, ejusdemque rationis, omnia enim calidissima 14
sunt, ac celerrimi motus, & summæ activitatis, ita ut morbus inde excitatus, vix pertranseat sextam diem, nam ante quartam, ut plurimum, aliquando etiam citiùs, imò & ipsa eadem die, qua prehendit, occidit, non aliam ob causam nisi ob violentiam, & malitiam extremam ipsius veneni pestilentis, ob quam impossibile est, ut immotum maneat, & nullam de se significationem præbeat illicò atque in corpus penetraverit.

Illud unum tamen prætereundum non est, nempè 15
majorem multò cautelam esse adhibendam in admittendis advenis illis, qui non solùm è loco suspecto adveniunt, sed constat eos ob annonæ charitatē pravis alimentis, ac parcè, & duriter per aliquod tempus usos esse: fieri enim facilè potest, ut hujusmodi personæ pessimis, ac malignis humorib. scateant, qui tamen nondum putredinalē calorem conceperint, & sic nullam de se significatiunē præbeant: hujusmodi enim personæ etiamsi cōtagii seminium in se non habeant, habent tamen proximam dispositionem ad concipiendas febres malignas, & pestilentes, unde occasione mutationis Aeris (etiamsi ex

Aere illaudabili in laudabilem ſe conferant, quæ mutatio ſolet ſemper motum in corporibus excitare) morbus detegitur non ſine malignitatis charactere, & Peſtis ſuſpicione, ut Medicis omnibus notum eſt. Has ergo perſonas (quales ſunt extrema paupertatis miſeria laborantes) operæpretium eſt per plures dies decenti victus ratione regere, ac adhibitis ſuprà recenſitis cautelis de corporis expiatione per lotiones, & veſtimentorum mutationea non ante ſpatium quindecim dierum permittendas cenſeo, ut aliorum hominum conſortio frui poſſint: nam & Marſil. Ficin. *in Epidem. Antidot. c. ult.* aſſeverabat, Homines de Peſte ſuſpectos etiam ſpatio quatuordecim dierum purificari. Mihi verò libet cum diſtinctione procedere, & eos, quos conſtat pravis alimentis enutritos, longiori tempore in cuſtodia retineri, cæteros non longiori ad ſummum, quàm ſeptem dierum, adhibitis tamen commemoratis cautionibus. Nam etiam ſi contagii venenum ſecum deferant, nihil obſtat, quo minùs prædictis diligentiis à corpore expelli poſſit, niſi adſit apparatus morboſus in corpore, ut de iis, qui cibis pravis ſunt enutriti, faciendum dixi.

LIBRI NONI
TITULUS SEXTUS.
ARS CONFICIENDI SERICUM, AN TEMPORE PESTIS SIT EXCLUDENDA à Civitate tanquam Ars immunda.

Appendix ad Titulum Tertium Libri Tertii.

SUMMARIUM.

1 *Artes immundæ tempore peſtilenti prohiberi poſſunt. Amplia etiam extra tempus peſtilentiæ, n. 3.*
2 *Ab exhalationibus fœtidis alicunde elevatis Aerem facilè inficiposſe.*
4 *Peſtis aliquando ex corruptorum cadaverum humanorum fœtore, aliquando etiam brutinorum excitatur.*
5 *Peſtis ſecundùm aliquos expellitur projectione cadaverum per vias occiſorum animalium. Contrarium, n. 6.*
7 *In peſte omnis cura adhibenda in Aeris exſiccatione.*
8 *Ars conficiendi ſericũ non eſt inter immundas adnumeranda.*
9 *Tempore peſtilenti ignes in viis accenſi aerem emendant.*

QUÆSTIO Unic.

INſtabat Procurator quidam, qui propè ſuam domum quoſdam Artifices habebat, qui ſericum conficiebant, ut ſtante quod Peſtis per urbem vigeret, hujuſmodi Artifices extra urbem relegarentur, cùm in eorum arte exercenda plurima exequi neceſſe habeant, quæ Aerem mirum in modum inficere poſſunt: nam & in ipſa ſerici extractione malus undiq; vapor, atq; odor elevatur, hominum cerebro ſummè inimicus: ac mox præmortuis, ac putrefactis animalculis intrà ſuos globulos concluſis, majorem multò in modum & ipſi Artifices, & vicini omnes à fœtore, & odoris gravitate inſigniter læduntur, ita ut obſervatum ſit nonnullos ex ipſis non tantùm ægrotaſſe, ſed etiam maligna febre excitata
1 ſuccubuiſſe. Cùm ergo Artes immundæ tempore peſtilenti prohiberi poſſint, ac debeant, ne aliis nocumento ſint, Ripa *lib. de Peſt. part. 1. par. 3. n. 86.* & ex Medicis Paræus *ſua Chirurg. lib. 21. c. 9.* Septal. *de Peſt.*
2 *li. 4.* Non aliam ob cauſam, niſi ut ſaluti publicæ, cui maximè terris vaporibus, & exhalationibus aerem inficientibus, ac putridum reddentibus, nocuæ ſint, debet etiam Ars hæc conficiendi ſericum tanquam eodem vitio, atq; incommodo laborans (licet contendamus inter immundas Artes eam non adnumerari) extra habitata loca expelli, ne vicinis noxam afferre poſſit. Quod non ſolùm præſtare licet tempore peſtilenti, ſed etiam quocunq; alio tempore, quia unuſquiſq; prohibetur etiam in propria habitatione Artem exercere, per quam mal⁹ odor vicinos offendat, ut ex Cæpol. *de ſervit. Urban. Præd. c. 48. n. 6.* dixi hàs *lib. 5. tit. 4. q. ult. n. uit.* Sed quod multò magis urget, illud eſt, quòd Ars conficiendi ſericum non ſolùm noxia, ac moleſta eſt, ut diximus, ſed conſtat ex ipſis Bombycibus non ſemel excitatam fuiſſe Peſtem, ut ex Gratiolo refert Collin. Pint. *de Peſte, par 1. c. 17.*

Additur his, quod tantò æquius videtur hanc Artem cum aliis artibus immundis à Civitate eſſe ejiciendam, quanto in ipſo ſerico conficiendo, ſeu in extrahendo eo ab ipſis folliculis, utitur aqua ferventi, ex qua de neceſſitate uberior, & indeſinens exhalationum copia maximè graveolentium elevatur, cujus fœtore & ipſa domus Artificum, & vicinæ etiam domus inficiuntur, & perſonæ ipſæ in eo artificio occupatæ per nares ad ſe eas ipſas exhalationes attrahunt, unde & animales, & vitales ſpiritus magnoperè infici, ac turbari neceſſe eſt, atq; inde & capitis dolores, & reſpirandi difficultates, & alia ſymptomata, alioſq; morbos pullulare contingit ut experientia ipſa notum eſt.

Præter hæc omnia autem maximoperè attendendum ad Bombycum putrefactionem, ſerico à ſuis folliculis extracto, nam ex ea tam promptè infici, ac corrumpi Aerẽ vero conſentaneũ eſt, ut Peſtem excitari ex hoc poſſit, ut aliàs factũ eſſe ſuperiùs commemuravimus: non enim ex ſola humanorum cadaverum per vias putreſcentiũ occaſione Peſtis interdũ excitata dicitur, ſed etiam ex cadaveribus aliorũ 4
Animalium etiã minimorũ, & nõ excedentiũ Bombycum magnitudinẽ, ut factum aliquando narrant ex multitudine locuſtarum, quæ vel ab hominibus enecatæ, vel ex ſe ipſis mortem obeuntes. Peſtes ſæviſſimas concitarunt, earum cadaveribus corruptis, atq; inde inde putridis, malignisq; ac venenoſis vaporibus elevatis Aerem inficientibus. Ac fortaſsè nõ ab re firmare liceret, præſentem Peſtem aliquam etiam notabilem cauſam ab hac ipſa locuſtarum multitudine habuiſſe, cum per quatuor Annos præcedentes tantoperè vicinos agros obſederint, ita ut neceſſe fuerit ſingulis annis eas aliquo artificio, & induſtria mactare.

Nec contra hoc quicquam faceret id, quod non- 5
nulli Medicorum perſuadent faciendum in Peſte, nempe, quòd per vias, ac plateas brutorũm cadavera projiciantur, ut Peſtis venenũ halitibus ex hujuſmodi cadaveribus elevatis exuperetur, quod etiam aliis ingeniis procurando, ut Aer tetris, ac malis odorib⁹ imbuatur, conſequi poſſe ſe putant, & idcircò dato, quòd ex eorũ animalculorũ cadaveribus aliquis malus fœtor excitetur, non ſolùm ex hac opinione non erit nocuus, ſed maximè proficuus, cũ pro remedio inſerviat contra peſtiferũ, & venenoſum Aerem Peſtem excitantẽ. Alex. Bened. *de Peſte* c. 6. Non valet, in- 6
quam, hoc, quia primo hæc opinio à doctiorib. rejicitur tanquã undequaq; falſa, imò & pernicioſa, Paræus. *lib. 21. ſua Chirurg. c.* 8. Diomed. Amic. de Peſt. c. 36. Liddel. Scot. *de Febrib. li. 3. c. 5.* Dan. Senn. *lib. 4. de febrib. c. 7.* Pet. Salius *de febr. peſtil. c. 20.* Palm. *de febr. peſtil.*

*pestil.c.*8. Matth. Unzer, *in Antid. Pestil. lib.*1. *par.*2. *distinct.*3. Nic. Massa *de febr. pestil. tract.*2. *c.*1. Septal. *de Peste, lib.*4. *c.*4. Laur. Joab. *de Peste c.*18. & alii plures. Ac deinde dato, quòd præsente Aëris putrefactione, ex qua Pestis excitetur, hujusmodi putrefactorum cadaverum exhalationes, & aliæ id genus possint eam putrefactionem per quandam contrarietatem emendare, certum tamen est, hujusmodi teteros, & abominabiles odores cordi, & cerebro esse inimicissimos, unde non major utilitas sperari poterit ab emendatione aëris per eos facienda (quæ tamen, si ullo modo succedere posset, seriùs succederet) quàm noxa spiritibus animalibus, & vitalibus simul per ipsos sine ulla mora inferenda: ac profectò veritas est, semper hujusmodi malos odores aërem ipsum jam à veneno pestilenti inquinatum magis magisq; contaminare, ac corrumpere, ut experimento innutuit Lutetiæ, de quo Palmar. *loc. cit.* Itaq; tutiùs existimandum, hanc causam amovere expulsione hujusmodi Artificum extrà civitatem, antequam Aër eorum culpa inficiatur.

Præterea notissimum apud Medicos est, quòd
7 tempore Pestilentiæ omnis medendi conatus impendi debet in exsiccatione, eo enim pacto imminens ex Aëre infecto pestilentia inhibetur, & in meliorem naturam ipse Aer abit: humiditas enim calore associata putredinem accersit, ut palam est: at ex confectione serici Aer calido, & humido vapore imbuitur elevato ex ipsis vasis, in quibus aqua ferventi sericum extrahitur, unde rationabiliter timenda Aeris ipsius ex ipsis vaporibus ad caliditatem, & humiditatem alteratio, & proxima dispositio ad putredinem, quod quanto studio, ac quanta diligentia sit evitandum, norunt etiam qui vix de limine Medicinam salutarunt. Atq; hoc tantò magis videtur pertimescendum, quantò Anni tempestas, in qua sericum extrahi consuevit, est ex sua natura calida simul & humida, extrahitur enim verno tempore usq; ad principium sequentis æstatis, quando maximè Pestis suas vires incipit expromere, & miseros homines adoriri, nam non est verum, Pestem invalescere Hyeme, ut volebat Corneus *cons.* 347. imò si quæ Autumno prehendit, Hyemis temperie coercetur, ut experientia patet, & Medici optimè norunt, ac veritas est, Pestem Vere, & Autumno invalescere, ut contrà Cornei opinionem dicit ex Jureconsultis Carrar. *de Med. part.* 1. *c.*3. *n.*57. ex omnium Medicorum opinione, sic enim, & non alio modo sese res habet, Septalius *lib.* 2. *de pest. cap. ult.* Qui & illud experientia compertum esse addit, nimirum, quòd Pestis Vere incipiens durabilior est, quam quæ incipit Autumno ob temperiem tempestatum ad eam consequentium, quarum una fovere Pestem potest, nempe Æstas, suo calore eam, quæ Vere prehendit, altera inhibet nempè Hyems sua frigiditate eam, quæ prehendit Autumno. Ergo hæc sola conditio, hoc est, alteratio Aeris ad calidum, & humidum, quæ ex hujus Artis ministerio provenire potest, sufficiens esse deberet ad hoc, ut hujusmodi Artifices ab aliorum hominum societate saltem per illud tempus, quo in extrahendo serico se exercent, arceantur, tunc enim maximè imminet concipiendæ pestis periculum.

Verumenim verò multa supponuntur ab Adversario, quæ vel omninò, vel magna ex parte falsa sunt: ac primò non est verum in serici extractione tantum fœtorem excitari, ut ex eo non modò ipsi Artifices, sed etiam vicini insigniter lædantur, atq; ab omni veritate alienum est, ex ea causa nonnullos artifices non modò ægrotasse, sed etiam vitam cum morte commutasse, cùm contraria experientia contrarium omninò attestetur, nam ex quamplurimis, qui in eo negotio exercentur, nulli unquam ex ea causa aut ægrotare, aut mori comperiuntur, & si qui casu ægrotent, aut moriantur, ex alia procatharctica, ac evidenti causa, non ex ejus ministerii culpa ægrotant, ac pereunt. Quòd si hoc esset causa, ex qua hujusmodi Artifices ægrotarent, ac perirent, quis non videt, quòd multò frequens esset eorum ægrotantium, ac pereuntium proventus, maximè verno tempore, dum sericum extrahere consueverunt? imò tantum abest à vero, ut odor ea occasione excitatus tantoperè gravis, ac perniciosus sit, ut in hoc à plerisq; artibus immundis mirum in modum superetur, quæ tamen neq; morbos, neq; mortes suo ordore excitare solent, quonam ergo pacto odor ab extracto serico emanans, poterit, cum tam gravis non sit, imò longè tolerabilior magis lædere, quàm qui ex quibusdam artibus immundis longè intolerabilior excitatur? Non nisi injuria igi- 8
tur Ars conficiendi sericum inter immundas Artes adnumerari dicitur, unde non sequitur, quòd quemadmodum Artes immundæ debeant expelli ex civitate maximè tempore pestilenti, ita Ars conficiendi sericum debeat ex civitate expelli, quia hæc nequaquam Ars immunda est.

Quod autem additur de exhalationibus in serico conficiendo cum aqua ferventi sublevatis, nimirum quòd Aerem inficiant, unde per nares ab ipsis Artificibus, & à vicinis attractæ mirum in modum sint nocuæ, non minùs ac superiora, ab omni veritate alienum est: quia exhalationes illæ, & vapores ab aqua ferventi elevati per tubum extra domum transmittuntur, atq; ea ratione omne incommodum evitatur, quod ab illis timeri posset, licet nullum posset timeri, quia neque vapores illi multi sunt, neq; substantia crassi, ita ut ob utramq; causam facilè ab Aere externo, & à quocunq; ventulo dissipentur.

Maximam porrò anxietatem, multumq; negotium Adversario præbet corpusculorum ipsorum Bombycum post serici extractionem putrefactio, ac magnum in ea re fundamentum facit, cùm tamen si quis fœtor, aut prava quæpiam exhalatio ab ipsis emanare posset, & illicò supprimatur, & omni ex parte ab industria eorum Artificum amoveatur, qui, ut qualecunq; malum inde excitari posset, evitent, singulis diebus eorum Bombycum cadaverula, antequam corrumpantur, & immunditiem omnem expurgant, & in flumen conjiciunt, unde nullus omninò ex ipsis fœtor, aut malus odor exhalat, sed domos proprias mundas, & ab omni inquinamento, & sordibus liberas conservant, quod minimè præstare licet quibusdam Artibus immundis, ex quibus abominabilis fœtor, ac pravus odor in illis excitatus tantam impressionem etiam amota causa relinquit, ut nisi summa diligentia emundentur, sed pravum illum odorem ad longum tempus retineant, imò etiam emundatæ, ut de carnificina, de fidicina, nempè chordas pro musicis instrumentis ex animalium intestinis fabricante, & multò magis de Arte, quæ sevaceas candelas conficit, cuilibet patere potest: ac profectò hujus ultimo loco nominatæ pernecabilem, ac pessimum odorem ego ipse propria experientia scio, multis vicinis capitis dolorem, vomitum, aliaq; symptomata excitare, ita ut ob id cogantur habitationem mutare.

Quòd verò ex serici confectione Aer humido, calidoq; vapore imbuatur, quod maximè tempore suspicionis pestilentiæ est evitandum, etiam si gratis conce-

concedatur, tamen nullum inde sequitur inconveniens, nam, ut dictum est, nullam malam impressionem in Aëre illi vapores relinquere possunt, cum per se ipsi sint resolubiles de facili, & ab Aëre ipso, & à quacunq; levi Aura facillimè agitari evanescant, ac dissipentur. Sed etiam si aliquid mali ex se præstare possent, tamen ignes magni, qui in suis domibus ab Artificibus ad hoc accenduntur, non solùm eosdem vapores consumunt, sed ipsum Aërem magnoperè exsiccant, ita ut non modò Ars hæc nocua non sit, sed
9 etiam possit utilis esse: scimus enim tempore pestilenti non alio ingenio Aërem rectificari, quàm accensis per loca, & urbes ignibus: eoq; ingenio Hippocratem Pestem ex Æthiopia in Græciam se conferentem repulisse narrat, Galen. *lib. de Theriac. ad Pison. cap.* 16. Quod etiam Acronem Agrigentinum præstare refert Aëtius *serm.* 5. *c.* 94.

Deniq; ex tolerantia hujus Artis in magnis, ac nobilioribus Civitatibus, etiam in locis earum Civitatũ magis conspicuis, & à nobilioribus Personis habitatis, ac frequentatis elici potest, nullum ex hujus Artis ministerio incommodum, nullumq; damnum emanare. Unde fallum omninò arguitur id, quod ex Gratiol. Pint. *de Pest. p.* 1. *c.* 17. jactatur, nempe Pestem aliquando ex Bombycibus fuisse excitatam: nam quis est, qui in propria domo talia animalcula enutrire in posterum pateretur, si hoc veritatem unquam habuisset? & tamen in magnis etiam domibus, ac Palatiis talia animalcula Vere detineri, ac enutriri quotannis conspicimus sine ulla vel imaginaria noxa, maximè diligenti cura adhibita, opportuna immunditierum ac frequenti expurgatione: unde cùm alias quasdam Artes propè suos lares habere non facilè Principes Viri, ac Magnates patiantur, hanc unam in propriis domibus tolerant, ut hic Romæ unusquisq; adnotare potest: in vanum ergo contrà illã reclamat adversarius, non solùm non reclamantibus Principibus, sed eam admittentibus, & exerceri permittentibus. Quòd si ob ea, quæ opponuntur, hæc Ars exulare à civitate debet, multò magis exulare deberent aliæ permultæ ex quarum exercitatione majora multò damna timeri possunt: At verò hæc innoxia cùm sit, in Civitate degere, nõ obstantib. iis, quæ inaniter objecta sunt, permittenda.

LIBRI NONI
TITULUS SEPTIMUS,
DE TABACCO.

Appendix ad Titulum Primum Libri Quinti.

SUMMARIUM.

1 *Tabaccus, vel Tabacco quid sit.*
2 *Tabacci usus quis.*
3 *Iejunium duplex secundùm Canonistas.*
4 *Iejunium quid apud Medicos.*
5 *Ecclesia non approbat jejunium factum ultrà terminum diei naturalis, hoc est horarum vigintiquatuor.*
6 *Tabacci usus quando, & quale jejunium frangat.*
7 *Iejunium Eucharisticum an frangatur usu Tabacci.*
8 *Secundùm omnem decentiam est, Christi Domini Corpus sacratissimum in stomachum recipiendum nulla alia quavis vel minima re occupatum.*
9 *Aqua potus cur prohibitus in jejunio Eucharistico.*
10 *Vinum etiam si maximè nutriens, non frangit jejunium.*
11 *Iejunium ad quem finem ab Ecclesia institutum.*
12 *Tabaccus quomodocunq; assumatur, nunquam habet rationem cibi.*
13 *Quod habet rationem cibi debet habere facultatem nutriendi.*
14 *Quod à Natura non vincitur, cibus non est.*
15 *Quicquid per os assumitur, aut cibus, vel potus est, aut medicamentum, aut venenum.*
16 *Tabaccus non est cibus, neque cibus medicamentosus.*
17 *Quod assumptum corpori nullum præbet alimentum, medicamentum est.*
18 *Potus debet esse humidus, & cur.*
19 *Tabaccus quomodocunq; assumatur, non frangit jejunium Ecclesiasticum, neque pœnale, sed benè Eucharisticum.*
20 *Tabaccus cur frangat jejunium Eucharisticum.*
21 *Tabaccus ex aliquorum opinione frangit qualecunq; jejunium, quia corpus nutrit. Contrarium, n.* 23.
22 *Tabaccus ex eorundem opinione verè est nutrimentum, & medicina. Confutatur. n.* 24.
25 *Medicamenta ob morbos assumuntur, non tanquam nutritura cibaria.*
26 *Alimentum vincitur, & superatur ab eo, quod nutritur*
27 *Qui Tabaccum assumentes quoquo pacto nutriuntur, non ob Tabacci facultatem nutritivam nutriuntur.*
25 *Quicquid nutrit ex genere dulcium est.*
29 *Iis, quæ omninò dulcedine carent, pro medicamentis utimur, non pro cibis.*
30 *Fumus nunquam potest habere rationem potus, & multò minùs rationem cibi.*
31 *Fumosa omnia amara.*
32 *Amara nil prorsùs nutriunt.*
33 *Tabacci usus quibus ex causis in jejunio Eucharist. eo sit prohibendus.*
34 *In jejunio Ecclesiastico, aut pœnali, Tabacci usus non frangit jejunium.*

De Jejunio & Quadragesima.
QUÆSTIO Unic.

CUm recentiorum Canonistarum scripta circa materiam de Jejunio evolverem, duas offendi dubitationes, ob materiæ, circa quam versantur, novitatem, à vetustioribus intactas, & à me eandem ob causam prætermissas: quarum prima est circa Tabacci usum: secunda circa usum Chaccolatæ, omirum, an ex utriusq; vel alterutrius usu frangatur jejunium: ita enim jam irrepsit eorum usus, ac tam frequens eorum abusus est, ut assumentes neque temporis, neq; status, neq; sanitatis, nec alterius cujuscunq; rei delectum habeant, imò nè conscientiæ quidem, quam gravent ne, an non ex eorum assumptione, nullo modo curant investigare. Harum ergo dubitationum resolutionem ad Medicum non minùs, quàm ad Canonistas pertinere visum est: ac me, qui in hisce laboribus meis professus sum eas omnes quæstiones proponere, ac discutere, quæ ad Civilem, aut Canonicam facultatem spectare videbantur, non nisi negligentiæ notam incurrere posse, si eas omni ex parte indiscussas relinquerem. Itaque de utraq; dubitatione verba facere jam determino, ac primo loco de Tabacco, cujus frequentior usus non apud inferioris fortunæ homines solum esse solet, sed etiam apud quoscunq;, sermonem instituam. Secundo loco de Chaccolata: quæ melioris fortunæ hominibus familiaris est. Ad majorem autem rei claritatem breviter dicam quid sit Tabaccus, Tabaccum, vel Tabacco, ac cujus naturæ, relictis iis quæ ad rei herbariæ studiosos magis pertinent, nisi si quæ incidenter commemorare oportebit.

Tabaccus ergo herba quædam est cujus feracissima Insula ejus nominis est, & idcirco Tabaccus vo- 1
catur, nam ab indigenis *Pciele* vocitatur: ut testis est Nic. Monard. *in lib. de simpl. med. ex Occident. India delat. cap. proprio de Tabacco.* Tabacci descriptionem ejusq; specierum Lector à Monarde, aliisq; infrà citandis petere poterit. Comuniter autẽ apud recentiores Botanicos *Petũ* dicitur, sed & apud alios *Nicotiana*: Nobis vulgari sermone *herba Sãta Croce*. Plura verò

verò alia nomina sortitur, ut videre est apud Ægid. Everard. *lib. de Herba Panacæa seu Tabacco propè princip.* & apud Jo. Neand. *in sua Tabacco log. in prin.* & Guilelm. de Mera *in Epist ad prædictum Neandr.* apud quos etiam, ut apud Monardem quoq; ejus descriptionem, natalis locum, modum serendi, & conservandi, differentias, temperamētum, usum, ac denique infinitas propemodum virtutes ediscere Lector poterit, quas nullam aliarum herbarum habere satis constat. Ego relictis iis, quæ ad præsens negotium minùs facere videntur, paucula de ejus natura proponam, ut deinceps expeditius propositas dubitationes solvere liceat.

Tabaccus igitur temperamenti est calidi, & sicci in secundo grado, testib. *sup. cit.* Monarde, & Æg. Everard. *loc. cit.* Unde ad omnes morbos frigidos à capite ad pedes usq; enumerandos maximè utilem esse docent idem Monard. & alii sup. citati Auctores. Præterquam quod acris est, unde sternutamenta proritat, & saporis amari. Ex quibus patet error Leon. Less. *li. 4. de Iust. & Iur. c. 3. n. 19.* quem aliàs notavi, qui voluit, Tabaccum esse frigidum, & Narcoticum: deceptus ex aliquorum opinione, qui voluerunt esse de genere Hyoscyami, ut Carol. Clus. *in Annot. ad præd. caput. de Tabacco ipsius Monard.* & Dodon. apud Æg. Everard. *loc. cit.* & apud Neandr. *ibid.* Quam tamen opinionē falsam esse, & ipsius Tabacci natura, & prædicti Everard. & Neand. attestantur.

Illud, quod maximè ad rem nostram facit, adnotandum, Tabaccū alimentalem herbam non esse, sed tantùm medicamentosam, ac quocunque modo assumatur, pro medicamento sumi. Tabacci usus est
2 vel in pulvere, vel in fumo. In pulvere dupliciter: nam vel naribus inditur ad excitanda sternutamenta, & caput expurgandum, vel masticatur ad alliciendam, & expurgandā simul ab eadem parte pituitam: utcunque autē in usum trahatur (quatenus ad rem nostram facit, nam alios, ac plurimos habet in Medicina usus) non nisi præparatū accipiunt: præparationis autem modi varii à supracitatis Auctoribus, & præcipuè à Neandro petendi. Cùm verò ejus fumo utuntur, Tabacci folia exiccata, ac præparata, atque igne accensa per tubulum, in cujus capite ad hunc effectū vasculum est, in quo Tabacci folia reponuntur, igne postmodum accendenda ad fumum excitandum, qui per os attrahitur, & in capitis cavitates delatus, inde pituitam elicit, quæ exspuitur ab his qui ad expurgandum caput illum assument, nam aliàs in stomachum labi permittitur (quando Tabaccus masticatur) ad sustentandā famem. Horum Tubulorum formam, & usum, imò & alios modos eundem Tabacci fumum per os excipiendi describit idem Neand. *lib. eod. inf.* [Bartholin. *hist. cent. 6. hist. 61. p. 311.* loco decocti pro clysteribus fumum ano immitti, maximè apud Anglos, scribit, & instrumentorum depictum p. 312. exhibet.] Nos ad ea, quę ad rem nostram faciunt properantes, hæc jam omittenda duximus, & ad excitatas dubitationes dissolvendas quamprimum deveniendum: ante tamen, quia circa Jejunii materiam versamur, videndum quid sub hoc nomine Jejunii intelligamus.

3 Canonistæ duplex jejunium constituunt, naturale unum, Ecclesiasticū ac pœnale alterum: illud dicemus secundum eorum intentionem, esse stomachi inanitionem secutam ad prægressam alimentorum distributionem, vel carentiam alimentalis materiæ: Hoc jejunium semper, ac inviolabiliter præcedere debet Sacratissimæ Eucharistiæ assumptionem. Ecclesiasticum autem, vel pœnale jejunium dicemus esse, diurnam cujuscunq; alimenti abstinentiam ab Ecclesia, vel Confessario impositam. Idcircò enim & Ecclesiasticum, & pœnale vocatur, nam ab Ecclesia ad carnis stimulos prohibendos, ut spiritus promptior ad cœlestia contemplanda efficiatur, à Confessario autem in satisfactionem peccatorum imponitur. Medici hac voce Jejunii intelligunt stomachi 4
vacuitatem, & inanitionem ob carentiam alimentalis materiæ. Hac ratione dicebat noster Hipp. *lib. 1. Aph. 13.* Senes facillimè jejunium ferre: hoc est, eos etiam si eam stomachi inanitatem habeant, neq; ad alia alimenta assumenda stimulari, neq; ullam assumendi necessitatem experiri. Ergo ex his tunc dicemus, hominem jejunum, cùm assumpta alimenta concocta, & distributa ita sint, ut novi alimenti necessitas urgeat. Sed diversa ratio est jejunii Eucharistici à jejunio Ecclesiastico, vel pœnali: nam in jejunio Eucharistico stomachus debet esse vacuus ita, ut post mediam noctē nihil omninò ingeratur, & hoc quia assumpta in cœna, quæ sumi solet per quatuor horas, ut plurimum, ante mediam noctem, facilè è stomacho descenderūt, unde vacuus omninò relinquitur, ad hoc ut decenter Christi venerabilissimum ac sacramentissimum Corpus excipere possit mane sequenti. In jejunio porrò Ecclesiastico imponitur unica comestio in spatio unius integri diei, hoc est horarum vigintiquatuor cum abstinentia à carnibus, & aliis cibis à carne dependentibus, nempe ovis, & lacticiniis: nam Ecclesia habens præ oculis 5
communem hominum tolerantiam diuturnius jejunium non laudat, ne diuturniori abstinentia corpus in sanitatis discrimen labatur, quod illa omninò evitare studet, contenta tantummodò, ut tali abstinentia corpus maceretur, qualis sufficiat ad eius stimulos refrænandos, ut spiritus prævaleat: nam licet *cibo, & potu semel impleti diem integrum, ac noctem sine molestia perduremus*, ex dictis Gal. *lib. 7. de usu Partium corp. hum. c. 21.* non sine molestia tamen, & sanitatis dispendio prædictum spatium integri diei sine novo cibo transigere possumus.

Cæterùm quando dubitatur, an usus Tabacci frangat jejunium, si de jejunio Ecclesiastico, vel pœnali 6
verba fiant, absolutè dicendum non frangere, & rationes, quæ pro negativa sententia adducuntur de jejunio naturali, & Eucharistico, multò faciliùs habebunt locum in aliis jejuniis, unde ulteriùs de ea re verba facere superfluum videtur. Nō tam facilè autem solutionem recipit hoc dubiū, si de jejunio Eucharistico sermo sit, nam ut notissimum est, Eucharistia ob sum̄am ejus Sacramenti reverentiam, debet
sumi stomacho jejuno, ut post vetustiores, & recen- 7
tiores omnes Diana *Respons. mor. par. 6. tr. 8. resp.* 8. Et 8
summa quidem cum ratione, quia secundùm omnē decentiam est, sacratissimum Christi corpus in stomachum vacuum, & nulla, ne minima quidē, re occupatum introducendum esse: itaq; cum assumpta alimenta in cœna post quatuor, vel quinq; horas cōcocta, & distributa communiter sint, quod tempus cum media nocte coincidit, rectè hoc naturale jejunium à media nocte initium sumere determinatum est, & hoc pacto nihil post prædictū tempus assumi debet, quod stomachū aliquo modo occupare possit: nam si quid ante illud tempus usq; ad sanctissimæ Eucharistiæ assumptionē, assumptum fuerit, concoctū, ac omni ex parte distributum esse censendū, & sic stomachū ab omni re liberum in assumptione reperiri. Sed cùm pateat jejunium nō solvi à quacunq; 9
re in stomachū recepta: sed tantùm à rebus alimentalibus, cur etiam Aquæ potus prohibetur, cùm ex com̄uni hominū assensu cōstet, Aquam nō nutrire? quin etiā cùm in jejunio Ecclesiast. & pœnali cōstet,
non

10 non solùm aquam, quæ nullo modo nutrit, sed & vi-
num, quòd maximè nutrit, jejunium non frangere,
Sanch. *lib. 5. cons. moral. c. 1. dub. 23. n. 2.* Lessius *de Iust.
& Iur. lib. 4. c. 2. dub. 2. n.* 10. cur frangere dicitur je-
junium Eucharisticum ipsam etiam aquam? Respon-
deo, quòd hoc jejunium cùm rigorosè servandum
ob summam tanti Sacramenti reverentiam sit, sitis
autem in eo facilè tolerari possit ob ejus jejunii bre-
vitatem, noluit Ecclesia in eo vel minimæ rei per os
assumendæ esse indulgendum sub quacunq; ratio-
ne vel cibi, vel potus, vel medicamenti, & sub qua-
cunq; quantitate assumatur: in jejunio verò pœnali,
vel Ecclesiastico, concessum est assumere quæcunq;
habent rationem potus (nō cibi potabilis) ad extin-
guendam sitim ob diuturnitatem ejus jejunii, ob
quam sitis & maximè molesta, & noxia esse posset,
quod evitare ipsa Ecclesia semper studuit: imò non
solùm ad evitandam prædictam noxam licet potum
in jejuniis assumere, sed etiam ob sanitatē, & multò
magis ex causa morbi licet assumere necessaria me-
dicamenta in hujusmodi jejuniis, Less. *de Iust. & Iur.
lib. 4. c. 2. dub. 2. n.* 11. Sanch. *li. 5. cons. moral. c. 1. dub.* 22.
n. 7. At verò in jejunio Eucharistico, neq; sitis mole-
stia, neq; aliæ causæ locum habent, sed decet omni-
nò stomachum ab omni re esse vacuum, cùm in illo
sufficiat abstinentia à rebus nutrivis per comme-
moratum tempus, ut carne succumbente spiritus ad
11 cœlestia promptiùs elevetur, ad quem maximè fi-
nem ab Ecclesia fuit institutum.
12 Sed ad præcipuæ quæstionis decisionem jam ac-
cedam, ac ante omnia supponendum, Tabaccum
quomodocunq; assumatur, nunquam habere ratio-
nem cibi, aut potus, vel rei alimentalis, cùm omni
13 nutritiva facultate destituatur, quod facilè proba-
tur, quia quod habet rationem cibi debet habere fa-
cultatem nutriendi, cibus enim vocatur quicquid
alit. Gal. *li. 3. de Alim. fac. c.* 40. Quod autem alere de-
bet, nempe cibus, à natura debet vinci, & membris
assimilari. Avic. *in cant. text. 1. tract. 1. n.* 76. At Tabac-
cus neq; à Natura vincitur, neq; membris assimila-
tur, neq; vires auget, ergo rationem cibi non habet:
14 quod enim à Natura non vincitur, cibus non est,
Gal. *lib. 3. de Nat. facult. c.* 7. Non vincitur verò à Na-
tura, quia partem nullam alibilem habet, sed tantùm
medicamentosam: quod patet ulteriùs à sufficienti
partiū enumeratione, quia quicquid per os assumi-
15 tur, aut cibus est, & potus, aut medicamentum, aut
venenum, & cibus vel est simpliciter cibus, vel est
cibus medicamentosus, sic & medicamentum. Ta-
baccus ergo neq; cibus, neq; medicamentosus ci-
16 bus est, quia nec omninò superatur à natura, nec in
parte: neq; venenum est, quia naturam non destruit,
ergo est medicamentum, medicamentum enim vo-
17 camus quod assumptum nullum corpori præbet ali-
mentum, Gal. *lib. 2. de Alim. fac. c.* 16. Sed neq; potus
18 rationem habet Tabaccus, quia potus debet esse hu-
midus, Natura enim potum instituit ad distributio-
nem ciborum solidorum primò, & ad sitim levandā,
ad corporisq; refrigerium, ut notissimum est, Mer-
cat. *de san. & ejus conser. class. 2. art. 2. q. 164. n.* 88. & ex
Canonistis. Less. *de Iust. & Iur. lib. 4. c. 2. dubit. 2. n.* 10.
Sed Tabaccus quomodocunq; assumatur, humidi
rationem non habet, neq; facultatibus hujusmodi
levandi sitim, aut distribuendi solidos cibos, aut re-
parandi id, quod substantiæ humidæ effluxit, est in-
19 structus, ergo nullam habet rationem potus, & hinc
concludendum, Tabaccum neq; ut cibum, neq; ut
potum, quomodocunque assumatur, frangere jeju-
20 nium Ecclesiasticum, aut pœnale, sed benè frangere
jejunium Eucharisticum non in quantum nutrit, aut
cibi, vel potus rationem habet, sed in quantum sua
substantia quantumvis minima posset occupare sto-
machum, aut ejus fumo, vel aliàs posset causare agi-
tationem in humoribus, & alios effectus producere
minimè convenientes, ubi tantùm Sacramentum
accipere paramur, quemadmodum etiam decet ob
debitam reverentiam, ut diximus, ab omni aliena
substantia liberum stomachum servare. Licet ergo
non videam, quanam ratione Tabaccus, vel quod in
fumo per os recipiatur, vel quod in pulvere naribus
adhibeatur, aut ore masticetur, possit ad stomachum
pervenire, dum allecta pituita expuitur, tamen neq;
hac quidem ex causa, dato quòd id succederet, dixe-
rim frangere jejunium Eucharisticum, sed potiùs
militare semper firmaverim causam reverentiæ di-
vinissimi illius Corporis in stomachum recipiendi,
& sic neq; ob id, quod ullo modo nutrire valeat, nec
quod illius substantiæ aliqua particula ad stoma-
chum pervenire possit, prohibendum credo ejus
usum, sed tantùm ob indecentiam, ut dictum est.

Cæterùm P. Lezana *tom. 3. Quæst. Regular. verb.
Eucharistia quoad Regulares, n.* 8. apud Dianā *resol.* 21
mor. par. 8 *tract. 7. resolut.* 3. Contrariam opinionem
tueri conatus, opponens se prædicto Patri Dianæ, in
absurdam sententiam lapsus est, volens Tabaccum
frangere jejunium, rationem subdens, *Quia*, inquit,
Tabaccus verè est nutrimentum, ut constat ex multis 22
*experientiis plurīū, quia ex ipso solo sustentati sunt, verè
etiam est medicina, hoc enim prætextu sumitur.* Favet
huic Lezanæ opinioni id, quod passim scriptores de
Tabacco tradunt, & primò Nicol. Monard. *loc. cit.
Usus est etiam*, inquit, *Tabacci apud Indos, famis sitis-
que sedandæ gratia*: quasdā enim pillulas ex eo confi-
cere Indos docet, quibus cùm longum iter aggredi-
untur, uti solent, unam in ore retinentes, assidueque
pituitam à capite allectam sorbentes, eaque ratione
iter triduanum, aut quatriduanum etiam conficiunt
absque ulla famis, aut sitis molestia. Idem cum ipso
Manardo affirmat Everard. *de Panac. seu Tabacco fol.*
18. qui etiam paulò ante hæc addit. *Atq; mandtum
est, ac mirandum Floridæ incolas statis anni temporibus
solo istius herbæ fumo pasci, quem per cornua huic usui
comparata in os recipiunt, cujus rei testes locupletissimi
erunt vel ipsi Nautæ, compluresq; alii è Florida nuper
reversi, ac in dies etiam nunc revertentes, qui appensis
ad collum quibusdam ceu cornibus, aut infundibulis ex
Palmæ foliis, junco, cannisve, in quorum extremis con-
gesta, ac ligata apparēt hujusmodi folia præsiccitate jam
emarcida, mirificè sibi placent. His prunas infundibuli
angustiori parti applicant aperto ore excitatum fumum
haurientes, quoad ejus fieri potest, quo famem suam si-
timq; sedari, vires restaurari, spiritus exhilarescere, Ce-
rebrum jucunda quadam ebrietate deliniri, ejusq; su-
perfluos humores absumi: in summa, phlegmaticorum
humorum copiam incredibilem in os prolici jurejuran-
do asseverant.* Hæc ille. Subscribit etiam Manard. Jo.
Neand. *in suo Tabaccolog. in prin. §. vires.* ubi pluribus
fortassè, quàm opus fuisset, probare nititur, Tabac-
ci fumum nutrire, & vires restaurare, & cætera præ-
stare, quæ superiùs ex Everardo sunt allata, [Confer
Horst. *tom. 3. pag.* 43.] quæ si veritatem habent, Ta-
baccus nullo modo debet sumi in jejunio Euchari-
stico, quia verè illud violaret, cum possit non solùm
stomachum occupare, sed qualicunque modo su-
matur, corpus etiam nutrire.

Verior tamen Dianæ opinio censenda, quam ille
cum multis Canonistis, quorum auctoritates ibi ad-
ducit, jure tuetur, qui omnes in hoc conveniunt, ne-
que si per fumum, vel pulverem, vel folium Tabac-
cus assumatur, jejunium frangi: & rectè, quia neque
habet

habet unquam, neq; habere unquam potest rationem cibi, vel rei alimentalis, sed tantùm medicamenti, ut ex supradictis patet. Imò inanis etiam est, quam aliqui Canonistarum cautionem addunt, vel limitationem, hoc est, non frangere Tabaccum jejunium, nisi aliqua folii particula per os ad stomachum trajiciatur: nam etiamsi ita contingeret, tamen nutrire ea particula nulla ratione posset, tum ob sui exiguam molem, quæ nullius considerationis esset, tum ob ejus naturam, quòd alimentalis non sit, & maximè exsiccatus, & omni humiditate orbatus, ut assumi consuevit: unde non ex eo, quod quicquam nutrire ea particula posset, sed ex eo, quod violaret stomachi vacuitatem, qui ab omni re aliena vacuus ob prædictam decentiæ causam esse debet: tunc ea Tabacci particula impediret Eucharistiæ assumptionem, quemadmodum impedire dicunt Canonistæ Aquæ communis stillam, quæ neq; cibi, neq; rei alimentalis rationem habet, neq; adeò occuparet stomachi vacuitatem, ut Aquæ stilla. Magis ad rem dici putaverim, si idcirco Tabaccus posset frangere jejunium, vel folii masticatione, vel fumi receptione, id fieri, quia potest attrahere à capite pituitam, & ad stomachum eam transmittere, & in nutrimentum converti, ut aliàs in ejus usu evenire dicturi sumus.

Sed in duplici errore sese involvit P. Lezana, pri-
24 mò existimando Tabaccum esse verè rem alimentalem, & quod pejus est, esse verè medicamentum, quæ duo simul stare non possunt: nam cibus, & quicquid nutrit, inquantum nutrit, rationē medicamenti non habet, nec quod verè medicamentum est unquam nutrire potest: nam medicaméta ob morbos assumuntur non tanquam nutritura cibaria, Galen.
25 *comm. 1. in Hipp. de vict. rat. in Acut. text. 18. & medica-*
26 *mentum contrariū est alimento: nam alimentum vincitur & superatur ab eo, quod nutritur, medicamentum autem contra, ipsum enim vincit, atq; superat corpus, cujus fuerit medicamentum*: idem Gal. *lib. 5. de simpl. med. fac. c. 1.* & alibi sæpè. Si ergo Tabaccus est verè nutrimentum, non erit verè medicamentum, & si est merè medicamentum, non erit verè nutrimentū. Neq; dicat ipse P. Lezana, quod Tabaccus sit cibus medicamentosus, quia jam satis superq; probatum est, illum non esse ullo modo alimentalem.

Sed errat secundò idem P. Lezana putando, quòd ex enarratis experientiis constet Tabaccum nutrire, quod ab omni veritate alienum est: nam nutrimen-
27 tum, quo reficiuntur ii qui Tabacco ad tollendam famem, aut sitim utuntur, non procedit ab ipso Tabacco, sed à pituita, quam Tabaccus cum masticatur, prolectat in stomachum, vel cum etiam ejus fumus per os excipitur: neque novum est hujusmodi effectum à pituita emanare, nempe per eam corpus enutriri absq; ope alterius externi alimenti, quia multiplici experientia firmatum est, quosdam homines integris annis absq; cibo, & potu vixisse, sola pituita in eorum corporibus abundante enutritos: multaq; animalia in Hyeme nullo alio nutrimento vitam sustentare quam ipsa pituita: sed de his plura diximus aliàs. Deceptus igitur omninò est P. Lezana, dum credidit, Tabaccum esse nutrimentum ex eo, quòd nonnulli ejus usu famē, & sitim tolerent, nam hoc non ex virtute Tabacci fit, qui nullo modo alimentalis est, sed ex pituita per ipsum attracta in stomachum, quam ulteriori concoctione in corporis nutrimentum facessere, notum apud Medicos est: Gal. *in lib. Hipp. de vict. rat. in Acut. tex. 30.* Quod maximè evenit urgente necessitate, cum Naturæ indigentiæ externo alimento subvenire non possumus. Id tantùm concedi posset P. Lezanæ, quòd si quis Tabacco uteretur ad eum finem, nempe nutriendi corpus prolectando ejus masticatione pituitam à capite in stomachum, jejunium frangeret: quod, Canonistarum erit decidere. Sed præterea, quæ jam adducta sunt ad probandum, Tabaccū non esse quid aptum ad nutriendum, id ipsum manifestum facit ejus substantiæ qualitas, quæ omni nutribili humiditate
emuncta est, & quæ ex sui natura est amara: at quic- 28
quid nutrit alicujus humiditatis particeps sit oportet: unde quicquid nutrit, ex genere dulciū est. Gal. *li. 4. de simpl. med. fac. c. 10.* atq; omne nutrimentum vel dulce, vel unctuosum, vel ex his compositum, idē Gal. *lib. de oculis c. 1. partic. 5.* ac tam dulcia, quam unctuosa humiditate prædita sunt, ut patet: Ergo quæ dulcedine carent humida non sunt, & idcirco iis pro medicamentis utimur, non pro cibis: Gal. *loc. cit. de Ocul. & de simpl. med. fac.* ubi proximè *c. 9.* Tabaccus
ergo nullo modo nutrit, cùm dulcedine non solùm 29
careat, sed amarus sit, amara autem non nutriant, Gal. *cit. lib. de simpl. med. fac. c. 15.* Unde mirari satis nō possum, quonam pactu asseverarint aliqui, Tabacci etiam fumum nutrire: nam præterquam quod Ta-
bacci fumus non potest habere rationem cibi, aut 30
potus, certum est fumosa omnia amara esse, Card. 31
lib. 1. de san. tuen. c. 36. Amara verò, ut dictum est, nihil 32
prorsus nutriunt, Gal. *ubi mox.* Card. *ibid. lib. 1. c. 5. & lib. eod. c. 40.* Ergo Tabacci fumus, neq; ut fumus, neque ut amarus nutrire potest. Adde quod ipsa fumida substantia non modo non potest spiritus nutrire (nam quòd partes solidas nutrire possit, nemo affirmabit) sed illos dissipat, ac destruit, & offuscat, & in summa cum sit spirituum substantiæ puræ, ac lucidæ omninò contraria, impossibile est, ut eos reficere, ac nutrire possit, cùm nutritio fiat per similitudinem: vanum ergo est, & ab omni veritate alienum, quòd Tabaccus ullo modo nutriat. Ut ergo multa in pauca redigā,
dicendum ex mea sententia est, Tabacci usum in je- 33
junio Eucharistico prohibendum, non quòd ullo modo ne per somnium quidem nutrire possit aut folio, aut pulvere, aut fumo, etiamsi aliqua illius particula in stomachum laberetur, sed primò ob Sacramenti reverentiā, quia multam agitationem in humoribus causare potest, & caput ipsum commovere, sensusq; turbare, & obtundere: maximè si ejus fumus assumatur, potest & ventrem solvere, aut, quòd pejus est, vomitum concitare. Secundò, quia facilè evenit, ut ex ejus usu pituita à capite proritata, & allecta ad stomachum descendat, ibiq; aut in nutrimentum vertatur, aut ad minùs illius vacuitatem impediat, quam necessariam esse dicendum, ubi tanto cibo cœlesti, ac sacratissimo refici præstolatur. In jejunio autem Ecclesiastico, aut pœnali, ubi timor ille descensus pituitæ à capite ad stomachum cesset (nam potest facillimè ea pituita inediæ incommodum, quod experiri ex jejunio tenemur, abolere, & satietatem inducere) posse innoxiè nos Tabacco uti, cùm tamen satiùs esset firmandum ab eo abstinere. [Quæ de *Tabaco* moventur, moveri quoque possunt de usu herbæ Thée, ut & potus Caphæ, de quibus noviter scripsit eleganter & doctè D. Simon. Paulli *in tract. de abusu Tabaci, &c.* Quod vero attinet herbam Thée fusiùs illam describunt Varii Autores, quos videre licet in Musæo Olai Wormii. Quoad potum Caphæ ex fructu Bon paratum, illum describit Prosper Alpin. *pag.* 118. Vesling. *p.* 22. Rauvvolff. *p.* 102. Bauhin. *in Pinace p.* 428. citatus Worm. *p.* 189. Olear. *p.* 422. E veteribus vero primus Rasis, seculo post natum Salvatorem nostrum nono, *p.* 74. *l. 3. ad mans.* & Avicenna quoq; *l. 2. tract. 2. p. 281.* qui videantur.

LIBRI NONI
TITULUS OCTAVUS,
DE CHACCOLATA, ET AQUA VITÆ.

Appendix ad Titulum Primum Libri Quinti.

SUMMARIUM.

1 *Chaccolata quid sit.*
2 *Chaccolata ad quem finem utamur.*
3 *Materia præcipua, ex quibus Chaccolata componitur, sunt maximi nutrimenti.*
4 *Assumere unciam unam, vel duas Chaccolata in regionibus, in quibus est frequens in usu pro potu, secundum aliquos Canonistas non frangit jejunium.*
5 *Chaccolata etiam ad pondus unciæ unius, vel dimidiæ etiam, notabiliter respectu jejunii nutrire potest.*
6 *Chaccolata ubi assumeretur ratione potus in nulla quantitate sumpta frangeret jejunium.*
7 *Quod solida substantia est, si aqua liquefiat, non habet idcircò rationem potus.*
8 *Chaccolata nullam habet facultatem potus.*
9 *Quod ad restitutionem ejus, quod ex substantia sicciori effluxit assumitur, cibus est, non potus.*
10 *Potus finis sedandi sitim secundarius est, non primarius.*
11 *In jejunio Ecclesiastico, vel pœnali licet assumere medicinam conservativam. Et n. 23.*
12 *In jejuniis prædictis licet assumere quicquid habet rationem medicinæ, non vero alimenti.*
13 *In jejuniis, in quibus sitis est molesta, licet assumere parum panis, ne potus noceat.*
14 *In jejuniis quando liceat medicinam conservativã assumere.*
15 *Chaccolata roborat corpus in quantum nutrit.*
16 *Quando præcipua vis rei per os assumpta est corpus nutrire, licet simul corpus alteret, cibus est, non medicamentum.*
17 *Chaccolata nec ut medicamentum assumitur, nec ad evitandam potus noxam, sed tantum ad voluptatem.*
18 *Chaccolatæ operationes sunt de directo contrariæ fini in jejunio habendo.*
19 *Aquæ vitæ assumptio impedit Eucharistiæ assumptionem.*
20 *Jejunium Ecclesiasticum, aut pœnale ad quem finẽ institutũ.*
21 *Aqua vitæ stimulos carnis augere potest.*
22 *Aqua vitæ etiam si non nutriat membra solida, nutrit tamen, & auget spiritus.*
23 *Ob jejunii reverentiam præstat ab Aquæ vitæ assumptione abstinere*
24 *Medicamentorum confortantium usus, non tam facilè concedendus in jejuniis, sed tantum ex causa morbi.*

De Jejunio, & Quadrag.
QUÆSTIO Unic.

CHaccolata Inda, hoc est, confectio Inda, quædam compositio est ex variis ingredientibus
1 conflata, cujus descriptionem tradidi aliàs *lib. 2. de Morb. Hippochondr. c. 15.* aliam quoq; attulit descriptionem nonnihil à nostra differentem Anton. Colmener de Ledesma *in proprio libell. de Chaccol. c. 3.* ex hac compositione jam apud Indos potus concinnabantur, & processu temporis apud omnes ferè populos, & nunc apud nos concinnantur, eam compositionem aqua calida dissolvendo, addito sacchara,
2 eamq; potionem calidam bibunt ad multa utilem, præcipuè tamen ad stomachum roborandum, ad languentes vires reficiendas, ad spiritus exhilaran-
3 dos, ad aliasq; utilitates producendas, quas pro nunc enumerare superfluum duco. Materiæ præcipuæ, ex quibus hæc confectio componitur, multi nutrimenti sunt, quod is solùm negabit, qui panem nutrire negare audebit. Recipit enim, secundùm nostram descriptionem, in magna quantitate quoddam semen, seu fructum, quem Cacaos, vel Cacaoum nominant, nec modicam quantitatem farinæ paratæ ex Maiz, hoc est Tritico Indico, & sacchar ũ, præter alia quædam aromatica, ut in ejus descriptione patet. Unde horum simplicium quantitas tantoperè exuperat quantitatem aliorum ingredientium, ut ex iis solis totam confectionis massam componi dici debeat: nam alia, quæ aromatica, ut dixi, sunt, & ad stomachi roborationem, & flatuum dissipationem addontur, vix notabilem præ illis quantitatem constituunt. [De Chocalare fusius scripserunt Fr. Toritius de Molin. *tr. Ind. c. 1.* Acost. *l. 4. hist. nat. Ind. c. 22.* Gomar. *2. p. hist. Indor.* Benzo *l. 2. c. 16.* Padilla *l. 2. hist. S. Domini de Megico.* Herrera *decade 2. hist. gen. Indor. l. 6. c. 13. l. 7. c. 16. dec. 4. l. 8. c. 3. & 9.* Torquemada *l. 14. Ind. c. 10. t. 2. Mon. Ind.* Castillo *c. 3. & 5. hist. Indor.* Corneso *l. simpl. med. Ind. c. de cacao.* Barrius Rovil. *in herb.* Hernandez *hist. nat. novæ Hispan. l. 1. s. 2.* Ant. Recus *lib. rerum med. novæ Hispan.* Caldera *in Tribun. Medic. s. 4. c. 2.* Thom. Urtado *de Chocalat. tract.* Guilielm. Robil. *l. 8. c. 93.* Pinell. *quæst. de Chocalat.* Zacut. *prax. admir. l. 2. obs. 6.*]

Est autem jam hic potus, seu potiùs cibus sub ratione potus tam frequenti in usu apud omnes ferè gentes, ut innuimus, quemadmodum testatur idem Ant. Colmen. *loc. cit.* ut ex ejus usus frequentia determinare non dubitaverint Moderni Canonistæ, 4
quòd assumere unciam unam, aut alteram prædictæ potionis in regionibus, in quibus est in usu pro frequenti potu, non frangat jejunium, ita ex plurium opinione Diana, *Res. mor. par. 8. tract. 7. resp. 54.* Ego, quicquid dicendum sit, an hoc respectu ejus usus licitum sit, necne (hoc enim Canonistis decidendum 5
relinquo) illud asseveranter affirmabo, quòd assumptio unius, aut alterius unciæ, aut etiam unciæ dimidiæ ejus potionis corpus insigniter nutriat, vires adaugeat, spiritus exhilaret, & alios effectus producat, quos producere ejus potionis fautores affirmant, quibus & ego assentior. Sed si prohibemur in jejuniis præter unam comestionem singulis diebus assumere quicquid corpus nutrit, neq; licitum erit assumere uncias duas, neq; unam, neq; dimidiam Chaccolatæ absq; violatione jejunii. At verò nonnulli doctissimi Theologi apud Dianã *ubi proximè,* ideo in eam sententiam lapsi sunt, quòd hujusmodi quantitas Chaccolatæ in regionibus, in quibus est frequenti in usu, non frangat jejunium, quia habet rationem potus, & in iis regionibus effecta sit potus
usualis. Ergo, inquam, assumitur ratione potus, & 6
cùm potus, ex communi, etiam vini, quod summoperè nutrit, nõ frangat jejunium in quacunq; quantitate assumatur, idem erit dicendum de Chaccolata sed hoc nullo modo veritatem habet, quia potus assumitur, nec aliàs in diebus jejunii assumi debet, nisi ad extinguendam sitim, sed Chaccolata nequaquam assumitur ad extinguendam sitim, sed ad recreandas vires, & robur corpori conciliandum, ad stomachum roborandum, ad animum exhilarandum: ergo nunquam poterit habere rationem potus, sed cibi, licet cibum velimus esse medicamentosum, ergo quacunq; etiam minima quantitate sumatur, frangere debet jejunium.

Sed quid imponere mihi satagunt quidam, quòd Chaccolata sumatur ratione potus? nunquid ha- 7
bens solidam substantiam, si aqua liquefiat, habet ra-
tionem potus? nequaquam. Sed in tantum dici po- 8
terit habere rationem potus in quãntum non masticando, sed sorbẽdo assumitur, ut ovum jure distemperatum, carnium contusum, & id genus alia, quæ licet assumantur per modum potus, habent tamen rationem cibi; Sanch. *lib. 4. cons. mor. c. 1. dubit. 23. n. 1.*

quæ

quæ omnia, ut ille addit, frangunt jejunium. Deinde quomodo dicemus, Chaccolatam esse potum, si nullã facultatem potus habet, cibi vero facultatibus omnibus insignitur? nam neutrum finem, ad quem potus est à Natura destinatus, Chaccolata habet, cùm neq; ad distributionem solidorũ ciborum, neq; ad levandam sitim inserviat: neq; alterius ad aliom aliquem finẽ ut ad restitutionem humidioris substãtiæ: assumitur ergo ad restitutionem ejus, quod substantiæ siccioris effluxit, hoc autem cibus est, nõ potus, Gal. *li. 1. de sanit. tuen. c. 2.* Ergo non est vera
9 suppositio eorum Canonistarum, quòd Chaccolata effecta sit potus usualis aliquorum populorum: nam ii ipsi populi, apud quos invaluit hujusmodi usus, non assumunt Chaccolatam ut potum, quia nunquam illam assumunt ad sitim extinguendam, sed ad alios fines, quos jam commemoravimus: nec frequens illius quantumvis diuturnus unquam id efficere potuit, ut quod habet rationem cibi, evadat potus: ac mihi quidem videtur hoc esse hominis decipere, nempe determinare, rem habentem rationem cibi maximè nutritivi, per longum usum effectum esse potum eamq; quæ stomachum occupando impediat aliorũ ciborum distributionem, quasi naturam per usum mutaverit, ad eam ciborum distributionem condu-
10 cere posse, quæ principalis finis potus est: cùm alter finis levandæ sitis sit finis secundarius, neq primò à natura intentus, quia potum Natura instituit ad illũ priorem finem, & ad id reparandum, quod ex substantia humidiori effluxit, & cum hoc ad levandam sitim, quæ ex digestione solidorũ ciborum emergere solet, quatenùs ea impedimento esse posset prædictæ distributioni. Ergo velle Chaccolatã tanquam potum canonizare, cùm verè cibus sit, & cibi facultates omnes habeat, est palliare abusum ejus assumptionis, ut id, quod ex sua natura illicitum in jejuniis est, licitum faciamus, & eorum voluptatem secundemus, qui hujusmodi potioni dediti sunt, ejusque tanta aviditate detinentur.

Non desunt tamen contrà prædicta difficultates aliquæ ab adversariis opponendæ: nam videtur licitum ex Canonistarum decretis nonnulla in jejuniis extrà comestionem licitã assumere, quæ viderentur majori cum ratione jejunium violare, quàm Chaccolata: nam, ut illi ajunt, licet in jejuniis non tantùm assumere medicinã curativam, bucellã, inquam, ad depellendum aliquem morbum, sed etiam conservativam, hoc est, inquam, ad Naturæ vigorem, & corporis robur conservandum: quod exemplificant
11 de aliquibus electuariis, & confectionibus ex saccharo paratis, vel bellariis, ut uvis passis, & similibus,
12 Sanch. *lib. 5. cons. mor. c. 1. dub. 22. n. 2.* & hoc quia hujusmodi res non sumuntur, ut alimenta, sed ut medicamenta, Less. *de Just. & Iur. lib. 4. c. 2. n. 11.* non sumuntur, inquam, eo fine, ut in corporis nutrimentũ vertantur, sed ut aliquam corporis intemperiem corrigant, & virtutem roborent, ita ut maxima ex parte potiùs naturam vincant, quàm vincantur.

Præterea alia quoq; sunt, quæ in jejuniis assumere præter unicam refectionem licet, quæ cibi omninò sunt, & cibi maximè nutritivi, ut ipsissimus panis est: nam dato quòd in jejuniis sitis molestia urgeat, licet assumere, nè potus noceat, ipsius panis buccellam, vel aliquem fructum, ita Sanch. cum aliis *ibi* per
13 eum adductis, *loc. cit. n. 5.* at nihil est, quod magis nutriat ipso pane, velut etiam valde nutriũt aliqui fructus, ut Amygdalæ, Olivæ, & id genus alii. Ergo dato etiam, quod Chaccolata nutriat, assumitur tanquam medicina conservativa, & rectè annumerari potest cum commemoratis electuariis, & confectionibus in jejunio cõcessis, nec magis culpari poterat Chaccolata absq; dubio, quam ipse panis, maximè in tam modica quantitate sumpta, nempe unius unciæ. His mitescere posse videbatur sententiæ nostræ rigor, nisi non deesset apta ad singula responsio: & primò ad id, quod dicitur, licere absq; eo quod frangatur
jejunium assumere medicinam aliquam conservati- 14
vam ad corporis robur etiam servandum, & ad alios quosdam effectus: dico benè procedere, quando quod assumitur rationem præcipuè medicamenti habet, & eo fine assumatur, vel saltem præcipuus finis assumendi sit conservare corporis robur, ejusq; sanitatem non in quantùm nutrit, sed in quantùm Naturam aliquo modo alterat, & ad meliorem statum reducit, ut exempli gratia essent Antidota magna, & confectiones cordiales, ut Alchermes & Hyacinthina, & aliæ ejus farinæ: at si medicamentum ejus naturæ sit, ut ad corpus reficiendum destinetur, & distributum à Naturali calore in nutrimentum abeat, nullo modo licet assumere, quia nec medicamentum est, sed potiùs cibus, licet corpus aliquo modo alteret. Modò, Chaccolata in tantùm ro-
borat corpus, & sanati prodest in quantum distri- 15
buitur, & in ipsius corporis nutrimentum vertitur, unde vires adauget: non licet ergo eam assumere tanquam unum ex prædictis electuariis, & confectionibus, quia horum præcipua operatio est corpus alterare, & ad meliorem statum reducere, Chaccolatæ autem præcipuus finis est corpus enutrire, & vires adaugere, licet consecutivè refrigeret, aut calefaciat prout libet, ut quidam alii cibi faciunt, veluti exempli gratia Pruna, quæ nutriunt, & refrigerant, Hepatiq; opitulantur, & ficus, qui nutriunt, &
calefaciunt. Quando igitur præcipua alicujus rei 16
sumptæ operatio est corpus nutrire, licet deinceps alteret, cibi nomen meretur, non medicamenti: & sic cum Chaccolatæ præcipua operatio sit corporis nutritio, rationem cibi habet, Electuaria verò, quorum præcipua operatio est corpus alterare, rationem medicamenti habent.

Et ad id quod additur, nempe quòd si licet assumere buccellam panis extra comestionem in jejuniis, ne potus noceat, tantò magis licebit assumere
unciam unam Chaccolatæ: Dico, quòd hoc non be- 17
nè sequitur, quia Chaccolata non assumitur ad evitandam aliquam noxam, neq; ut medicamentum, sed tantùm ob voluptatem, & ad corporis robur excitandum, quorum utrumq; latius est in jejuniis evitare. Ac tandem non desistam pro hujus discursus
sigillo illud pronuntiare, quòd cùm Chaccolatæ 18
operationes omnes fini de directo contrariæ fini in jejuniis intento, qui est corpus macerare, carnis stimulos compescere, caloris effervescentis impetus obtundere: illa verò corporis vigorem adaugeat, carnis stimulos acuat, & caloris impetus, & languidem excitet, magis ex re eorum, qui jejunii Leges integras servandas censent, esse putaverim, ab ejus usu in totum abstinere. [Conjung. Bravo *consult. XIV. p. 732. & seqq.*]

Sed præstat, hac occasione sumpta, aliquid etiam de Aqua vitæ proferre, cujus usus est ubiq; frequentissimus. Dubitari igitur non ab re potest, an ejus assumptio jejunium frangat, necne: & prætermisso de
jejunio Eucharistico loqui, de quo nullum interve- 19
nire potest dubium, quod tali assumptione maximè frangatur: quoad Ecclesiasticum, ac pœnale videre-
tur etiam idem dicendum, quippe cùm utrumq; ad 20
id præcipuè institutũ sit, ut notum cuilibet est, ut ca-
ro succumbat, ad hoc ut spiritus alacrior factus ad 21
cœlestia elevetur, sed Aqua vitæ & stimulos carnis augere potest, & corpus alacrius reddere, unde omninò erit fini in jejunio utrique jejunanti sint propo-

proponendo contrarium, & sic jure determinandum videtur, per istius assumptionem utrumq; jejunium frangi. Quod verò Aqua vitæ stimulos carnis augere possit, patet, quia corpus, & sanguinem promptissimè calefacit, ipsumq; sanguinem acutiorem reddit, unde spiritus ex ea producti, & semini genitali commixti, hominem molestissimè ad Venerem, & seminis ejaculationem provocant. Adde his, quòd etiamsi concedamus objicientibus, aquam vitæ non habere rationem rei nutritivæ, tamen inficiari nullo modo possumus, eam effectus jam commemoratos producere, qui sufficientes videntur ad prohi-
22 bendum ejus usum in jejuniis, cùm tametsi non nutriat membra solida, nutriat tamen, & augeat ipsos spiritus, non secus ac vinum, imò multò promptiùs quàm vinum: quamobrem licet vinum in jejuniis extrà comestionem concedatur ex eo, quod sumatur ratione potus: Aqua vitæ, cùm non possit concedi, ut potus, prohiberi in jejuniis debet ob majorem sanguinis, & spirituum excalfactionem, ut jam dictum est.

Sed his non obstantibus dicendum videtur, Aquam vitæ sumi, & habere rationem medicamenti, ac medicamenti quidem confortantia, & Naturam sublevantis, non autem cibi, neq; potus: medica- 23
menta verò hujusmodi licitè assumi posse in jejuniis jam suprà ex Canonistarum auctoritate firma- 24
vimus. Quæ autem contra ejus usum objiciuntur, dicendum, habere locum in immoderato ejus usu, vel quando ad alium finem assumitur, quàm medicamenti usus patiatur.

Ego tamen, ubi consilium dare jejunanti alicui 25
requisitus essem, illum ab Aqua vitæ abstinere ob jejunii reverentiam hortarer. Sed Canonistæ, ad quos magis pertinet, videant quid in veritate sit determinandum, supposito, quòd Aqua vitæ habeat 26
rationem tantum medicamenti confortantis, quorum medicamentorum usum non tam facilè concedendum in jejuniis arbitror, ubi non ex causa morbi, aut valetudinis, sed tantùm ob delectationem, vel simplicem finem roborandi staturam, & stomacho vigorem addendi assumeretur.

LIBRI NONI
TITULUS NONUS,
DE MORBIS IMPEDIENTIBUS EUCHARISTIÆ Assumptionem.

SUMMARIUM.

QUÆSTIO Unic.

Occasio scribendi.

CUm Juvenis quidam exitiali volvulo detineretur, ita ut stercora ipsa per os ejiceret, propinqui à Parocho exposcebant, ut viaticum illi subministraret, quod audiens Franciscus Sanctius vir ingenio, & doctrina insignis, qui ejus curæ præerat, expressè prohibuit, ne sine ejus assensu viaticum Ægro exhiberetur ob inevitabile vomitus periculum. Parochus observans Ægrum tantisper à vomitu cessasse. Medici monita parvifaciens, viaticum Ægro exhibet: ille indesinenter enormi vomitu tota sequenti nocte exagitatus Animam cum vomitu fudit.

Non extra rem igitur Canonistarum futurum existimo, si præenarrati facti occasione arrepta, de iis morbis hic verba faciam, qui ex Medicorum sententia prohibere debeant, ne infirmis etiam de proximo morituris Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum ministretur. Et licet etiam de jejunio mentionem simul habere conveniret, (quia hujusmodi Sacramentum non nisi jejuno stomacho assumen- 1
dum, Divus Thomas *secunda secundæ, quæst.* 147. *artic.* 6. *ad secundum*, & omnes Summistæ) tamen quia infirmi maximè in periculo mortis positi hoc jejunio non obstringuntur, id. D. Thom. *part.* 3. *artic.* 8. *in c.* Navarr. *lib.* 5. *consil. de Pœnit. & Remiss. & consil.* 16. *n.* 7. *&* 10. de eo non est necesse quicquam addere: ad alia igitur transeundum. 2

Morbi igitur impedientes Eucharistiæ assumptionem, vel ad usum rationis spectant, vel ad respirationem, vel ad deglutitionẽ, vel ad stomachũ. Ad usum rationis spectãt quælibet mẽtis alienationes, cum quibus Apoplexiã, & Epilepsiam comprehendi volo. Ad Respirationem pertinet Suffocatio, seu strangulatio, Tussis, Asthma, sanguinis & puris sputum, & si quæ alia sunt ejusdem classis. Ad deglutitionem pertinet ejusdem deglutitionis ablata actio, vel depravata, & alii id genus affectus. Ad stomachum, & partes contiguas pertinet Nausea, singultus, vomitus, passio Iliaca, vel Ileos, Cholera, Lienteria, & affectio Cœliaca, de quibus omnibus singillatim verba facienda, ut tanti Sacramenti Ministri debitam cautionem in illud administrando adhibeant.

Primò ergo, notissimum est, quid sit mentis alie- 3
natio, eamq; impedire Eucharistiæ assumptionem, Summ. Ang. *verb. Eucharist.* 3. *n.* 14. & notavit Rota *in Rom. success.* 19. *Ianuar.* 1629. coram Dunan. *n.* 17. *& in Perusina Pensionis* 9. *Decemb.* 1650. *cor. Peutinger. n.* 8. & quia huiusmodi deliria vel perpetua sunt, vel habent dilucida intervalla, conclusio procedit in in deliriis perpetuo, nam aliàs in ipso dilucido intervallo Sacramentum exhiberi potest, eadem Summ. Ang. *ibid. n. eod.* & idcircò notandum est, aliquas dementias habere dilucida intervalla manifesta, ac vera, quia Ratio ad suum naturale officium 4

exercendum de integro redit, alias autem habere leviora & obscuriora, remittente tantùm, sed non cessante in totum morbo. In morbis qui habent dilucida intervalla vera, ac manifesta, jam dictum est non impediri Eucharistiæ exhibitionem: dubium tantùm intercedere potest de iis morbis, qui ea intervalla obscuriora obtinent, in quibus tamen considerari possunt gradus quidam majoris, aut minoris remissionis ipsius dementiæ, quibus in casibus observandum esset, quantùm ego existimo, id quod D.Thom. *tertia parte Summ. quæst.* 80. *artic.* 9. *in corp.* 5 admonebat, ubi determinat quando etiam ipsis dementibus possit Eucharistia exhiberi. Ego jam palam feci in quibusnam dementiis, & cujus conditionis dilucida intervalla expectari possint *lib.* 2. *quæst. Medicoleg. tit.* 1. *quæst.* 21. *à n.* 14. *ad plures sequentes.* In Apoplexia, & Epilepsia observandus status paroxysmi: nam certum est in ipsius insultu, etiamsi Ægri videantur ab eo se recolligere, nisi in totum ad se redeant, nullo modo tentandum Sacramentum exhibere: quod maximè debet habere locum in Apoplexia, in qua periculum imminet, ne instrumenta deglutitioni destinata sint resoluta, ut evenire posset, unde deglutiri particula nullo modo possit. Non idem imminet periculum in Epilepsia, quia cessante ejus paroxysmo, nulla pars solet resoluta remanere, ut in Apoplexia.

Morbi porrò, qui spectant ad spirituales partes, 6 & respirationem, sunt primò suffocatio, seu strangulatio, in qua nec respirare, nec quicquam deglutire sine suffocationis periculo Æger potest, id evenire solet vel in catarrho suffocante, vel in anginosis affectibus, in inflammatione, & ardore faucium, ut in febribus ardentibus, vel in convulsione, aut paralysi partium oris, & circumvicinarum, vel in strangulatione ab utero, in quo casu tam malè miseræ fœminæ afficiuntur, ut miras convulsiones earum partium patiantur. Vidi ego in ita affectis diducto ore nullam omninò linguam apparere, ac si illam vel deglutissent, vel nunquam habuissent. In his omnibus deglutitio non impeditur ex vitio Stomachi, seu Oesophagi, sed ob occlusionem faucium, aut læsam actionem musculorum os diducentium, quorum ope etiam cæteræ functiones celebrantur, quæ antequam Oesophagus sibi oblata attrahat, necessariæ sunt.

Jam vidimus nobilissimum puerum quinquennem ex convulsione linguæ, & adjacentium particularum, ne aquæ quidem guttam per spatium quatuordecim dierum deglutire potuisse. Nutriebatur autem frequentibus enematis ex carnium contuso, & vitellis ovorum, quorum ope absq; alio cibo, & potu per omnes eos dies duravit: post quos sensim comedere cœpit, & sanitatem integrè recuperavit, sola utriusq; manus convulsione ad mensem durante. Sed profectò in his omnibus affectibus, nempè anginosis, & suffocantibus, magna cautela adhibenda, cùm facilè eveniat, ut vel ex oblata aquæ gutta molestissima tussis, & exitialis suffocatio excitetur, unde etiam periculum imminet rejectandi sacratissimæ Eucharistiæ particulam. In strangulatis ab utero admonendum, mulieres tanquam mortuas quidem jacere, at nec loqui, nec quicquam deglutire posse, licet audiant, & percipiant quicquid ab adstantibus dicitur, & aliquando manibus, ac nutibus ad interrogata respondeant: nullo tamen modo tutum est illis Sacramentum ministrare, facilè enim à minima quaq; re oblata strangulantur.

7 Inter hos ipsos affectos recensenda tussis est, non quælibet, sed frequentissima, & molestissima, qua-

lis ab Hippocrate Thiriodes, hoc est maligna, & ferina appellatur: est enim interdum adeò anxia, ac violenta, ut Hominem mirum in modum exagitans, nec liberè respirare, nec quicquam deglutire permittat, imò si quid deglutire Homo tentaverit, illud violenter ab ore per tussim repellatur. Itaque cum multa cautione etiam in hoc casu procedendum: maximè si Æger nullo modo posse videatur tussis violentiam reprimere, ac seipsum continere: nam ubi id in sua potestate esset, tutò posset Sacramentum exhiberi: quod ubi in ventriculum descenderit, non ampliùs quantumvis molestissima tussis sit, facilè potest rejectari, quia tussis est motus depravatus partium spiritualium, nec quicquam ad Stomachum pertinet, non obstante quod ex ejus violentia interdum vomitus excitetur: quod non qualibet minima ex causa facilè succedit, nec Stomacho parùm cibo, vel potu, vel humoribus occupato, sed quando altera ex his rebus oppletus reperitur, & tunc etiam valde raro.

In sanguinis sputo, cum frequens, ac maximè violentum est, eadem cautela, imò major servanda: 8 nam major indecentia sequeretur ex rejectatione sacratæ particulæ cum sanguine, quàm sine alterius rei admixtione. Observandum ergo ne in ipso impetu rejectationis sanguinis, & per aliquod spatium post ipsam, maximè tussi perseverante, Sacramentum exhibeatur, sed tum demum, cùm sufficientem quietem Æger habuerit, & sanguinem rejectare omni ex parte desierit. Quòd si tam copiosè, affatimq; sanguis rejectetur, ut timor adsit, ne simul cum sanguine vita fundatur, tunc omninò videtur abstinendum. Verùm cùm non modò ex pectore, & pulmonibus, sed ex stomacho quoq; per vomitum sanguis rejiciatur, sciendum majori multò cum cautela in hoc casu, quàm in aliis procedendum, quia faciliùs succedit, vomitum dare occasionem, ut assumpta per os rejiciantur, quàm tussim, aut aliud quid ad spirituales partes pertinens.

Empyema porrò, quæ collectio puris est in pectore, quod cum tussi expurgatur, non videtur habere leve impedimentum recipiendi Eucharistiam, 9 cùm simul multam indecentiam, & periculum minari possit: cum succedere difficile non sit, ut æger simul cum pure per tussim Sacram Particulam oblatam rejiciat. Quia tamen hæc passio pectoris est, nec in ea tussis consueverit esse tam molesta, ac frequens, ut nullam aliquando quietem Ægro concedat, dummodo opportuno tempore, & cum debita cautela Sacramentum exhibeatur, & indecentia omnis, & periculum cessare facilè potest.

Offeruntur dehinc vitia respicientia deglutitionem, ac primò sciendum, hanc functionem non 10 unica ratione lædi, nam aliquando omninò aboletur: ita ut nec cibum ullum, nec potum, nec aliam rem quampiam, quantumvis minimam, deglutire Æger possit, quod interdum succedit vitio Oesophagi, & villorum ejus, ac partium illi inservientium, ut musculorum, & nervorum ad illum pertinentium, cum convulsionem, aut paralysim patiuntur, ut jam superiùs dictum est. Alias autem deglutitio fit magna cum difficultate, & multa cum anxietate succedit, nec videtur in ea affectione Natura integrè assequi quod præstare satagit: nam Ægro videtur oblatum cibum, vel potum non liberè, nec perfectè ad ventriculi fundum descendisse, etiamsi uterq; gulam transgressus videatur. Succedit deinceps aliquando, ut solida aut difficillimè, & nullo etiam modo deglutiri possint, liquida verò facilè:

 vel

vel è contrà solida nullo negotio deglutiantur, liquida verò nequaquam.

In ablata ergo deglutitione quomodocunq; &
11 ex quibuscunq; causis eveniat, ne tentandum quidem ullo modo est Sacramentum exhibere, remaneret enim in ipso ore cum maximo scandalo, & summa indecentia tanti Sacramenti: quando autem ita læditur deglutitionis actio, ut solida quidem deglutiãtur, liquida verò non, videtur omninò prohibendum, nè Sacramentum offeratur: & ratio est, quia licet Particula consecrata res solida sit, non liquida, tamen ob specierum exiguitatem eandem difficultatem deglutiendi parit, quam pariunt ipsa liquida, in quorum deglutitione concurrunt externi musculi Oesophagi, ut, quantum necesse est, possit ipse Oesophagus potulenta oblata amplexari, & in ventriculum demittere. Sed pro curiosis videnda quæ de hac passione scribit Dan. Senn. *lib. 3. Pract par. 1. sect. 1. c. 3.* & antè illum Guilhelm. Fabr. *Obs. Chirurg. cent. 5. obs. 34.* Contrà autem ubi liquida facilè deglutiantur, solida verò difficulter, majori cum securitate Sacramentum offerri potest, quia Particula non habet notabilem soliditatem, ac facilè potest cum potu deglutiri.

Inter stomachi passiones primò occurrit Nausea:
12 hæc est inanis vomendi stimulus, de qua etiam non ab re dubitatur, an prohibere debeat Eucharistiæ administrationem: licet enim Nausea cum vomitu non conjungatur, nec quicquam in ea per os rejiciatur, ut aliquando evenire solet, tamen simulis adest motus, & promptitudo ad vomendum, nec sine multa indecentia videretur, infirmum inter assumendam Eucharistiam, nauseabundum fieri, licet vomitus nullus sequeretur: sed tantùm conturbatio succederet magna, & frequens, quæ cùm pessima sit, portendit stomachi inflammationem vel præsentem, vel futuram, Gal. *comm. 3. in primum Prorethic. tex. 25.* Et in hoc casu certum est non minus abstinendum ab Eucharistiæ exhibitione, quàm in ipso vomitu: Sed ubi tam ultro nam procedat Nausea, videtur firmandum, non esse tale impedimentum, ut omninò prohibeat Eucharistiæ assumptionem: maximè non urgente vomitu, cujus maximè causa prohiberi palam est, & notant Canonistæ, Navarr. *cons. lib. 2. de Pœnit. & Remiss. cons. 16. n. 13.*
13 Signanter autem advertendũ quando nõ solùm per vomitum vel multa rejiciuntur, vel pauca, sed pravæ qualitatis: verum etiam quando post vomitum relinquitur aut Nausea, aut singultus, quia vomitus ille symptomaticus est, ac pessimus judicatur, Hipp. *lib. 7. Aphor. 3.* Ubi à vomitu singultum malum esse dicebat: signum enim est, Naturam nullo modo per vomitum sublevari, sed ex materiæ malitia mirum in modum exagitari in stomacho adhuc hærentis, & unde aut Nauseam, aut singultum excitare adhuc persistit. Singultus tamen per se non esset
14 fortè notabile impedimentum sumendi Eucharistiam, quia per eum motum (qui non tantùm habet secum dedecoris, quantum Nausea) nihil per os rejicitur, nec vomendi ullus stimulos molestat, præterquam quod consuescat ad aliquod rationabile tempus conquiescere.

Sed præter commemoratos affectus nonnulli insuper morbi sunt, quibus associatur vomitus, inter quam est dolor Nephriticus à calculo præsertim
15 productus, dolor Colicus, & dolor Iliacus. Omnium autem crudelissimus, & molestissimus est dolor Iliacus, volvulus, Chordapsus, Ileos, & ob sui sævitiem, *Miserere mei*, à Barbaris appellatus. In aliis verò commemoratis doloribus, licet vomitus frequens adsit, non tamen adeò molestus, ac violentus, ac per- 16
necabilis est præterquam quod faciliùs Medicis auxiliis, illis, quàm huic succurrimus, & idcircò, si cautè agatur, non deerit in illis tempus exhibendi Sacramentum, nam doloribus quiescentibus etiam vomitus sedatur, quiescunt autem dolores per vices: cùm tamen non adeò lethales sint, nisi major urgeat necessitas, cautiùs agetur, si ab administratione Sacramenti abstineamus, nam non nisi ex devotione ministrari debet, quia neuter eorum ad extremum devenire solet, nisi Colicus in Iliacum degeneret. At verò in dolore Iliaco indesinens, ac enormis vomitus urget, maximè Ægro ad interitum vergente: neq; enim cibi tantùm, potus, & humores rejiciuntur, sed ipsa etiam stercora cum maxima turpitudine, & Ægrorum anxietate, & inevitabili
mortis periculo, unde si in aliquo casu abstinendum 17
ab Eucharistiæ exhibitione, in hoc certè sũma temeritas est, illam exhibere, quamobrem inexpiabilis illa Parochi temeritas, qui non obstante peritissimi Medici interminatione, Juveni illi doloribus Iliacis agitato cum enormi vomito, Sacramentum obtulit, severa animadversione digna censenda est: summa enim, ac indicibili indecentia, ac scandalo factũ est, ut juvenis ille, urgente indesinenter vomitu, Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento sic assumpto, animam cum vomitu efflaverit: unde idcircò Parochos omnes in posterum admonendos existimo, nè unquam in tali passione Eucharistiam infirmis exhibeant, etiamsi vomitus aliquandio cessasse videatur, nisi constaret id ex morbi alleviatione, & remissione successivè, neq; tamen tunc exhibendam censerem, non urgente necessitate exhibendi, cum tutius sit expectare, ut homo à sordibus tam enormis vomit[us] omni ex parte liber evadat. Ut autem Parochi cognoscant quando Ægri hujusmodi morbo labo-
rent (licet id à Medico curante exquirere possint) 18
sciendum illis est, Iliacam passionem, in qua dolor Iliacus dictus generatur, esse intestinorum tenuium inversionem, vel convolutionem, ob quam fæces per alvum reddi impeditæ, ad stomachum repunt, & per os rejiciuntur.

Alia insuper passio adnotanda offertur, quæ notabili impedimento est sumendi Eucharistiam, & est morbus quidam *Cholera* appellatus, in qua passione Bilis per os, & per alvum indesinẽter rejicitur, qui & ipse acutissimus, ac pernecabilis morb[us] est, ægrum-
que brevi de medio tollit. Secundum tamen alium 19
dari morbum eodem Choleræ nomine insignitum, in quo tantùm flatus, vel flatuosus spiritus eodem modo per os, & alvum emittitur: & quemadmodũ prior ille morbus, in quo humor evacuatur, Cholera humida dicitur, sic hic posterior, in quo nõ nisi flatus emittũtur, Cholera sicca nominatur, & dubitari potest, an utraq; species pari impedimẽto subjaceat
assumendi Eucharistiã. Sed de humida hæsitare ina- 20
ne est, quia omninò in ea abstinendum: de secunda verò determinandum videtur, non debere simile impedimentum afferre, dummodo morbus valde molestus non sit, ita ut nullam Ægro quietem concedere videatur, sed illũ in continua molestia, & anxietate detineat, quemadmodum evenit cum morbus valdè acutus est: tunc enim tanto impetu aliquando flatus illi per os erumpũt, ut quicquid in ore ingeritur, sũma violentia ad extra repellant: in hoc igitur casu ob imminens periculum rejectandi Sacramentum, abstinendum ab ejus exhibitione esset.

Remanet deniq; aliquid considerandum in aliis duobus affectibus ad ipsum quoq; stomachum pertinentibus, quorum primus vocatur Lienteria, secundus

21 secundus Passio Cæliaca, qui duo affectus differunt secundùm magis & minùs, & ambo sequuntur ad ventriculi imbecillitatem, & nativi ipsius caloris exiguitatem. Lienteria autem est omnimoda ciborum & potuum inconcoctio, ob quam quicquid in stomachum demittitur, illicò nullo modo alteratum, aut concoctum per alvum remittitur. Cæliaca verò passio est ejusdem ventriculi imbecillitas, ob quam cibos per os ad illum transmissos semiconcoctos per alvum emittit, cùm ob caloris inopiam eos
22 perfectè concoquere non possit. In Lienteria ergo periculum certum est, ne assumpta Sacramenti Particula nihil alterata statim cum fæcibus rejiciatur maximo; cum horrore, summaque, & inimaginabili indecentia; unde seriò in hoc casu cautela multa adhibenda, ac tantò magis hortor id à Parochis observandum, quantò minùs hactenus à quoquam id animadversum fuisse constat. In Cæliaca passione non habebit locum prædicta dubitatio ob moram, quam cibi faciunt in ventriculo, quæ sufficiens judicari potest ad hoc, ut Particula sacrata per convenientes spatium in stomacho commoretur.

LIBRI NONI
TITULUS DECIMUS,
DE DISSOLUTIONE MATRIMONII, DIVORTIO, Tori separatione, & solutione sponsalium.

Continens Quæstiones Quinque.

SUMMARIUM.

1 *Causæ nonnullæ ad Matrimonii negotium spectantes, ad Medicum pertinent.*
2 *Matrimonii dissolutio quid sit.*
3 *Divortium quid.*
4 *Tori separatio quid. quid dissolutio sponsalium.*
5 *Causæ dissolventes Matrimonium, de quibus Medicus considerat, respiciunt omnes potentiam consummandi matrimonium.*
6 *Matrimonium secundum Canonistas consummatur per quamcunque, & quocunque modo factam seminis virilis receptionem intra uterum.*
7 *Examinatur hæc opinio, & quòd falsa sit, demonstratur.*
8 *Matrimonium tunc dici debet consummatum, cum inter Conjuges secuta est copula apta ad generationem.*
9 *Copula apta ad generationem quas conditiones habere debeat.*
10 *Verum semen quid.*
11 *Semen, etiamsi verum semen sit, non semper est aptum ad generationem.*
12 *Mulier habet verum semen generationi aptum.*

Quid sit Matrimonii dissolutio, quid Divortium, quid Tori separatio, quid dissolutio sponsalium.

QUÆSTIO I.

IN contrahendis Matrimoniis multæ causæ interveniunt, ex quibus aut ea dissolvi contingit, aut divortium inter Conjuges fieri, vel torum separari, inter quas causas non postremæ considerationis nonnullæ sunt, quæ ad Medicam speculationem
1 pertinent, & idcircò à Medico discutiendæ, & examinandæ, ut in terminis divortii dixit Rota *decis.* 711. *num.* 2. *& decis.* 815. *num.* 12. *coram Buratto*; Earum autem causarum præcipua est impotentia coeundi; quam peculiariter cognoscendam à peritis Medicis dicebat eadem Rota *in Toletana nullitatis Matrimonii* 1639. *coram Coccino num.* 4. *& in Faventina Matrimonii coram Seraphino* 1585. *num.* 5. Unde benè factum puto, si, non obstante quod aliàs incidenter de illis egerim, nunc ex professo verba faciam, & ut certiores fiant Lectores, de quibusnam rebus sermo instituatur, singula definire præstiterit.

2 Dico ergo Matrimonii dissolutionem esse invalidi Matrimonii irritationem à competenti Judice factam; & dico quòd sit irritatio Matrimonii invalidi, quia Matrimonium validum irritari nullo modo potest, etiamsi impedimentum, seu morbus impediens contracto jam matrimonio superveniret, aut ante contractum matrimonium adesset. Rota *in Venetiarum Matrimonii* 1604. *coram Pena n.* 13. Addo esse irritationem, quia Matrimonium declaratur irritum ac nullum, ac si nunquam contractum fuisset. Deniq; dicitur, hanc irritationem esse à competenti Judice factam, quia non quilibet Judex, sed Ecclesiasticus tantùm potest in causis matrimonialibus sententiam ferre. Farin. *cons.* 190. *n.* 21.

Divortium porrò est inhibitio usus Matrimonii 3
tam quoad torum, quàm quoad cohabitationem à competenti Judice emanata: dicitur verò inhibitio usus matrimonii, non enim ut dictum est, annullari potest, cùm fuerit validè contractum, nec ejus vinculum solvi, sed inhibetur, & interdicitur Conjugibus ipsius usus, ita ut nec debitum invicem reddere, nec simul cohabitare, nec mutuis, ac conjugalibus officiis sese fovere in posterum teneantur, idcircò enim *in l. Divortium. ff. de Divortiis & Repudiis*, dicebatur, non esse verum divortium, nisi quod animo perpetuam constituendi divisionem fit, neque dicitur Divortium, si alter Conjugum ab altero divertat animo redeundi. Sed hoc dicitur temporale, quod attenta dicta lege, non est verum divortium, nam cessante causa, ob quam divortium factum fuit, conjuges redire tenentur ad cohabitationem, & torum communem. Sanchez *lib.* 10. *de Matrim. disp.* 18. *n.* 18. *&* 48. quod fit secundùm jus Canonicum: nam secundum jus civile, Divortium, ut dictum est, semper est perpetum.

Tori autem separatio est judicialis suspensio 4
usus Matrimonii quoad Torum, & dicitur quòd sit suspensio usus Matrimonii, quia neque perpetua fit divisio conjugum, neque dirimitur matrimonium quoad hunc usum, sed suspenditur tantùm, & cessante causa separationis Tori conjuges redeunt, aut redire possunt ad libitum, imò fortè redire tenentur ad matrimonii usum, & ad communem Torum, ut invicem debitum reddant, & aliis matrimonii fructibus unanimiter fruantur, non sic

autem in divortio, quia ex Jure Civili in perpetuum conjuges separantur, neque ampliùs ad quicquam tenentur, ad quod teneri solent, cum conjuncti sunt. Denique dissolutio sponsalium, est annullatio sponsionum de futuro matrimonio emanatarum; per hanc enim dissolutionem solvitur uterque sponsus à vinculo sponsionis, & juramenti, futuri conjugii favore præstiti.

5 Cæterùm Matrimonium dissolvitur nonnullis ex causis, quarum singulæ respiciunt impedimentum ejus consummationis, ad quam sufficit, ut unica vice vir mulieri jungatur per membra generationis, & semen in utero recipiatur, quod cum factum est, matrimonium dicitur consummatum, neque ampliùs dissolvi potest, etiamsi in posterum impedimentum superveniret continuandi debiti matrimonialis redditionem; tunc enim, & eo casu potest fieri divortium, ac matrimonii vinculum solvi non potest.

Sed de impedimentis prohibentibus matrimonii consummationem, & debiti redditionem copiosissimè jam verba feci, *lib. 3. tit. 2. part. 1. & part. 2. in supple. ad eund. tit. de Impotentia coeundi & generandi*, ad quem titulum præcipuè pro plena notitia earum causarum Lectorem remitto, ne eadem repetendo sine necessitate tædium illi afferam.

Cùm igitur dictum sit, dissolutionem Matrimonii fieri ob impedimentum illud consummandi, necesse est determinare, quandonam dicatur, matrimonium esse consummatum: in qua re ego tantisper tanquam Medicus sensatæ veritati innixus, à Canonistarum determinatione recedere cogor; pu-
6 tant enim illi per receptionem seminis virilis intra uterum, quomodocunque, aut quacunque arte succedat, matrimonium esse consummatum, etiam absque penetratione vasis, seu intromissione membri virilis intra uteri vaginam. Ita Sanchez *lib. 2. de Matrim. disp. 21. num. 2.* & plerique Canonistæ *ibi* per eum adducti. Moventur omnes ex eo, quod cùm ad matrimonium requiratur copula apta ad generationem, idem Sanchez *ibidem, num. 5.* Jam ubi vir etiam absque membri intromissione in uterum ita seminet, ut semen ab utero attrahi possit, & cum effectu attrahatur, erit hæc copula apta ad generationem; jure ergo tunc dicetur matrimonium consummatum. Sed Canonistæ ex falsa suppositione falsam conclusionem eliciunt; persuadent e-
7 nim sibi, quod ejaculatio seminis virilis prope uterum, nempe prope externum uteri ostium, sit sufficiens ad generationem, absque alia membrorum approximatione, ob id, quod uterus possit etiam sic semen attrahere.

Sed hæc Canonistarum, aliorumque quorundam Doctorum, etiam Philosophorum opinio tam inani fundamento innititur, ut tanquam futilis, nec ab omni veritate aliena in totum corruat, estenim certè persuasio hæc puerilis, seu anilis, & ideircò flocci facienda, ac omni ex parte respuenda. Natura non inaniter, sed ex summa necessitate affabrefecit genitalia membra in perfectis animalibus, ita ut masculeum in fœmineum inseri debeat, sed ne ejectum semen ab externo aëre vel tantillum tangeretur, & posset facillimè à fœmina attrahi, unde qui putant generationem posse succedere absque ea genitalium insertione, Naturam imprudentiæ, & inanitatis incusant. Adeant Canonistæ Medicos in operationibus naturalibus expertissimos; hi enim ipsos à veritate pueriliter aberrantes sensu ipso, non effictis quibusdam historiolis, ac nugis, ad ejus semitam manuducent; non enim Canonistæ ab aliis Canonistis, aut aliis Professoribus ediscere debent, quid in rei veritate evenire inter generantes naturaliter possit, quid non; nam Canonistæ ob vitæ innocentiam, & integritatem, & à rebus venereis alienationem imponi sibi quædam permittunt, quæ cùm in via Naturæ impossibilia eventu sint, eorum credulitatem ludibrio esse faciunt apud eos, qui in hisce rebus magis sunt & experientia, & scientia eminentes.

Unde ad rem nostram assumpta Canonistarum determinatione quoad matrimonii consummationem, nempe quòd tunc dici debeat matrimonium
consummatum, cùm inter conjuges secuta est co- 8
pula apta ad generationem, absque ulla hæsitantia firmandum est, Matrimonium consummari ubi per membra generationis conjuges commixti fuerint prout natura exposcit, nempe per insertionem membri virilis in uterum muliebrem, & veri seminis intra uterum ejaculationem; hæc namque tantùm copula apta est ad generationem: unde si debita conjunctio, & insertio membrorum non sequatur, si verum semen vir non ejecerit, aut ejecerit prope externum osculum, vel non debitè penetraverit, nunquam hæc copula erit apta ad generationem, nec per eam dici poterit Matrimonium fuisse consummatum: quod enim supponitur, posse semen ab utero recipi absque intromissione Penis, gratis supponitur; cùm in via Naturæ sit impossibile, nam neque ex parte uteri, neque ex parte seminis virilis possibile est, conceptionem eo modo sequi; non ex parte uteri, deficiente naturali delectatione, ob quam fit attractio, ex deficientia intromissionis membri virilis, & impediente etiam seminis attractionem uteri conniventia, & distantia osculi interni ab osculo externo, cùm semen à viro ejaculatur.

Sed neque ex parte seminis potest sic ullo modo succedere generatio, quia illicò atque semen ab Aëre externo tangitur, citiùs multò quàm ictu oculi omnis spiritus evanescit, & semen omninò infœcundum ac emortuum remanet, nullique generationi aptum. Sed cùm de his affluenti⁹ aliàs disputaverim, ulteriori confutatione indigere prædictam Canonistarum persuasionem non existimo.

Additum porrò est, quòd hæc copula sequi debeat cum effusione veri seminis intra uterum, quantumvis enim vir mulierem cognoverit, & ad uteri usque intima penetraverit, non consummat Matrimonium, nisi intra uterum semen effundat: & dico intra uterum, non enim, ut inculcavi, satis est effundere semen prope uterum. Ac tandem dictum est, debere effundi verum semen, necesse igitur est, ut notum faciamus,
quid sit verum semen: & ut brevibus hinc me 10
expediam, dico, verum semen esse materiam sanguineam à vasis superioribus ad Testes delatam, ibique concoctam, ac dealbatam, ut generationis materia fiat; quanquam enim non solùm Testes eam materiam contineant, sed & vasa etiam Testibus adhærentes, ut demonstrat Galenus *lib. 1. de semin. cap. 16.* & alibi, tamen perfectum, ac verum semen in Testibus tantùm conficitur, itaque ubi desint Testes, verum semen, quod generationi sit aptum, reperiri non potest, unde etiamsi in aliquibus castratis, excisis Testibus, relinquatur aliqua portio suspensorii, quæ materiam aliquam semini similem continet, quæ ab ipsis castratis, si Venere utantur, in coitu dejicitur, tamen nunquam dixeris, verum semen illud esse; quamobrem etiamsi hujusmodi Castrati coëant,

& illam

& illam materiam in uterum effundant, non tamen possunt dici consummasse matrimonium, quia ad illud admitti non possunt ex eo, quod verum semen non generent ob defectum Testiculorum, ut Medicis est persuasissimum, & notat ex Canonistis Sanchez *de Matrim. lib. 7. disput. 92. num.* 18. non obstantibus iis, quæ Bartholomæus Cabrolius, & Adrianus Spigelius, apud Sennertum, *lib. 3. Pract. part. 9. sect. 2. cap. 1. quæst. 2.* opponunt, negando Testibus vim spermatizantem, illamque aliis partibus tribuendo.

Sed non semper etiam in sanis hominibus, & Testibus dotatis, semen producitur unius, ejusdemque perfectionis, & ad generationem aptum, licet verum semen sit, ut in iis evenit, qui generare adhuc per ætatem non possunt, qui tamen semen habent, Galenus *in finit. Med. non longè à fine.* 11 Idem evenit in Ægrotantibus, debilibus, & Decrepitis, qui omnes, licet verum semen habeant, quia in ipsis adest materia illa sanguinea per vasa spermatica ad Testes delata, & in ipsis concocta, non tamen perfectè, & dealbata, non tamen generare possunt, atque hinc sequitur non requiri ad hoc, ut verum semen dicatur, & sit aptum generationi, quemadmodum neque sanguis, ut sanguis dicatur, necesse est, ut sit aptum nutritioni, ut sanguis crudus est, sed satis est ut Hepar chilum ad ipsum demandatum sua sanguifica facultate alteret, & in rubrum secundùm suam substantiam mutet; unde Debiles, infirmi, & Decrepiti si coitu utantur, & semen qualecunque sed à Testibus alteratum in uterum projiciant, tamen Matrimonium consummasse dicendi. Videant ergo, qui volunt ad Matrimonii validitatem requiri semen aptum ad generationem, quomodo salvare se possunt, dum negare coguntur Matrimonium Infirmorum, Debilium, ac Decrepitorum, qui non habent semen generationi aptum, non esse validum, nisi dicant sufficere, ut ex natura sua tales semen generare potuerint generationi aptum.

12 Cæterùm ex tradita veri seminis definitione eliciendum est, fœminas verum semen habere: nam in eis quoque ex vasis spermaticis defertur materia sanguinea ad Testes, ubi concocta, ac dealbata in semen perfectum abit generationi aptissimum, ad eamque à Natura, ut semen Marium destinatum. Præterea, quòd ea ipsa materia ab ipsa fœmina in coitu, vel quomodocunque cum eadem delectatione, qua Mares seminantes, effunditur, & quòd excedens ejus excretio ipsas mirum in modum, ut Mares debiles efficiat; quicquid ergo deblaterent contrariæ sententiæ assertores, relinquentes sensum propter imaginarias quasdam ratiunculas, veritas rei ita se habet. Sed videnda quæ pro tuenda veritate unanimiter afferunt Medici omnes, & quæ nos affluenter attulimus, *lib. 7. quæst. 1. Tit. 3. in digressione de semine fœmineo.* & alibi.

SUMMARIUM.

1 *Causæ impedientes Matrimonii consummationem quænam sine remedio sint.*
2 *Impotentia coeundi quotuplex.*
3 *Impedimenta consummandi Matrimonium, quas conditiones habere debeant, ut matrimonium illico irritetur.*
4 *Impedimenta naturalia sunt maxima ex parte absque remedio.*
5 *Naturalis frigiditas nullum remedium admittit.*
6 *Frigiditas ob ætatem graviorem non habet remedium.*
7 *Frigiditas accidentalis unde fiat, & quando sit absque remedio.*
8 *Excedens membri crassities quando sine remedio sit.*
9 *Virgæ brevitas, & exilitas quando remedium non habeant.*
10 *Penis obliquitas, tortuositas, nodus, contractio, quando remedia careant.*
11 *Penis Paralysis nullo remedio tolli potest.*
12 *Impotentia quæ ex offensa quarundam partium successit, non est remediabilis.*
13 *Impotentia ex propinato veneno procedens, quando careat remedio.*
14 *Testium carentia, situs mutatus, parvitas, & unitas quam faciat impotentiam sine remedio.*
15 *Frigiditatem non cadere in mulierem, quomodo intelligendum.*
16 *Uteri clausura quænam remedio non cedat.*
17 *Uteri angustiam quando evincere remedium sit impossibile.*
18 *Mentula muliebris quando consummationem Matrimonii impedire possit.*
19 *Uteri exitus quando consummationem Matrimonii impediat, & remedium non possit recipere.*
20 *Impedimentum consummandi ex parte utriusque.*
21 *Uteri apostemata quæ sint irremediabilia.*
22 *Maleficium non cadit in eum, qui sua natura frigidus est.*

De dissolutione Matrimonii ob impedimentum consummationis non amovibile.

QUÆSTIO II.

Cum constet ex superioribus, quid sit Matrimonii consummatio, vel matrimonium consummatum, patet insimul, quando determinari debeat, matrimonium non fuisse consummatum; tunc enim præsente aliquo impedimento perpetuo, & irremediabili, matrimonium dissolvitur, ac nullum declaratur. 1 Causæ ergo impedientes Matrimonii consummationem (de iis tantùm loquor, de quibus ad Medicum considerare spectat) ad impotentiam coeundi, vel seminandi, vel utriusque simul reducuntur, cùm impotentia coëundi per se, etiamsi vir seminare possit, & impotentia seminandi per se, etiam si vir possit coire, & utriusque rei simul impotentia sit ipsissima causa dissolvendi matrimonium.

Impotentia autem coëundi respicit vel naturale 2 impedimentum, vel accidentale, vel supernaturale. Naturale impedimentum vel respicit totum, vel partes, ac præcipuè membra generationis. Impedimentum respiciens totum, est naturalis frigiditas à simili temperamento resultans; respiciens partes, est vitium aliquod alicujus partis principis, ut Cordis, Cerebri, Hepatis, & membrorum genitalium. Eodem quoque pacto impedimentum accidentale & totum respicere potest, & partes: quia tamen de his omnibus ac singulis impedimentis jam plura dixi, *lib. 3. tit. 1. part. 1. & tit. 1. part. 2.* illud tantum in præsentiarum præstandum remanet, ut patefaciamus, quænam impedimenta ejus conditionis sint, ut per ea, nulla mora interposita, Matrimonium sit dissolvendum, quæ cùm tres conditiones habere debeant, nempe ut perpetua sint, evidentia, & absque re- 3 medio, jam edocendum quænam sint hæc impedimenta.

Primò ergo statuendum, impedimenta, quæ 4 à Natura sunt, esse maxima ex parte sine remedio. Dixi autem maxima ex parte, excludere volens quædam impedimenta leviora, ut est in viris membri tortuositas ab aliquo tenuiori ligamento facta, veluti in Hypospadiæis, in quibus Canis, seu frænum glandi substratum eam deorsum trahens tortuosam reddit, quod tamen non magno negotio amovetur; sic etiam levis præputii adhæsio, & id genus alia: in mulieribus verò uteri occlusio à tenui membrana naturali, vel præternaturali facta, osculi ipsius exilitas non magna, & alia hujusmodi.

Sed inter naturalia impedimenta in viris (nam postmodum de iis impedimentis in mulieribus age- 5 mus) naturalis frigiditas nullum remedium admittit; ex

tit, ex communissima Medicorum opinione, Merc. *lib. 3. de steril. & pregnant. aff. cap. 5.* quia dependentiam habet ex Principum partium & genitalium debili calore à primo ortu & plasmatione; nec magis subveniri potest remedius frigiditati ab ætate
6 præcipitata dependenti, nempe à Decrepitate, quia remedia leviora, aut etiam mediocris virtutis nihil opis afferre possunt: fortiora verò caloris naturalis, si quæ adsit, favillulam extinguunt. De hac ergo frigiditate jam patet per ætatem quando præsens sit, nec desunt signa ejus manifestissima in senili corpore observanda. De priori autem aliàs locutus sum, ac præmonstravi, ex quibusnam signis evidentibus deprehendi possit; quæ cùm excludant in utroque casu maleficium, superfluum est ullum temporis spatium triennii, imò multò brevioris temporis ad sumendam aliquam ejus rei experientiam, cumque insimul sine remedio sint, matrimonii dissolutionem illicò faciunt.

7 Accidentalis frigiditas non semper absque remedio est. Hæc ex aliquo acutissimo vel diuturnissimo morbo, non tamen salutari provenire potest, aut à summè excedenti hæmorrhagia quomodocunque facta, & à quacunque nimis excedenti humorum evacuatione, à potione venenorum quorumcunque; nam & frigida, & calida, illa suffocando & extinguendo, hæc dissipando & absumendo spiritus, & naturalem calorem, frigiditatem accersere apta sunt: in his ergo singulis casibus, si vires prorsus succubuerint, nec tempore ullo modo resurgere videantur, si ætas gravis, & multò magis si præcipitata sit, si remediis adhibitis jam per convenientia tempus nihil profectum sit, actà omninò res est. Secùs autem si virca refici procedente muliere videantur, si ætas adhuc gravis non sit, si malum de recenti præcessit, si adhuc remedia saltem validiora in usum prottacta non fuerint, potest aliquid boni expectari. Atque hæc profectò ita accipienda, ut locum habeant in quacunque frigiditatis specie, sed præ omnibus in prima. In illa verò specie, in qua vir semen effundit, antequam ad opus devenire possit, si à frigiditate, & à naturali partium laxitate proveniat, de illa ut de reliquis pronunciandum, procedit enim ex nimia debilitate facultatis retentricis, in quo casu semen erit quantitate modicum, substantia fluidum, odore nullo, ac delectationem minimam causans. Si verò ab excedenti calore proveniat (licet hæc abusivè frigiditas nominetur) non erit sine remedio, quod patebit si semen calidios præsentiatur, si quantitate erit multum, si substantiæ crassioris, & gravis odoris, multamque delectationem producens. Quòd si hujusmodi symptoma ab importunis effrænati Amoris stimulis fiat, tempore ipso cessabit, Amoris æstu defervescente.

8 Præterea excedens membri crassities, si sit talis non simpliciter, sed respectu ipsius sponsæ, remedium habere potest, sed si sit præternaturalis, extenuatio per medicamenta nullo modo succedere potest, quia inania sunt, & suum opus frustrantur; verùm ubi ex parte mulieris habeant locum remedia relaxantia, & dilatatoria meatus uterinos, videndum esset à Medicis, an sufficientia futura sint, ita ut sponsa sine ullo periculo virum admittere possit, quod non tam facilè succedit, ubi crassities sit exorbitans: unde aliàs ob eam impossibilitatem amotionis ejus crassitiei constat Matrimonium fuisse dissolutum, ut retuli *Tit. de Imped. coeund. & gener. quæst. 3. num. 1.* in duobus casibus; licet postmodum iidem viri cum duabus aliis mulieribus matrimonium contraheutes, nullam repulsam eam ob causam habuerint, nec novæ sponsæ reclamaverint, aut de ea re conquestæ fuerint. Sed in hac potentia respectiva quomodo sit procedendum docet Sanchez *de Matrim. lib. 7. disp. 93. num. 5.*

Brevitatem virgæ irremediabilem esse dixi jam *loco cit. n. 5.* ubi dubium movebam de eo, qui ob eam brevitatem non potest sponsam devirginare, sed tamen seminando sponsa ex eo coogressu concipit, an Matrimonium validè contraxerit, & rem Canonistis determinandam reliqui: certum est hanc copulam fuisse, & esse generationi aptam, & ex Matrimonio Conjuges consequi finem præcipuum, qui est procreandi liberos, neque aliis matrimonii bonis defraudari, licet quoad concupiscentiæ remedium non sit adeò efficax, ut in aliis quoad mulierem. Sed & Penis exilitas, cùm possit impedimento esse ad coëundum, videndum, an remediabilis sit, necne, & siquidem excedens fuerit, & ad totius frigiditatem consequi videatur, remedium omninò non admittit; quòd si omnis suspicio frigiditatis absit, neque admodum excedens sit, non absque omni remedio est; & Medici quidem multa proponunt ad hoc, ut scilicet membrū corpulentiꝰ reddatur, nec videatur opꝰ iocassum assumere. Et si Auctores hæc proponẽtes notos habere velit Lector, Arabes præcipuè adeat, & inter Neotericos Joan. Hucher. *de steril. lib. 2. cap. de Colis parvitate*, & Joan. Marioell. *de morb. Mulier. lib. 2. cap. 6.* Itaque non semper erit hæc exilitas ex iis impedimentis, quorum causa Matrimonium illicò dissolvi oporteat, non obstante quod Lodov. Mercat. *lib. 3. de steril. & pregn. aff. cap. 5.* voluerit hanc membri exilitatem non posse remediis cedere. 9

Sed inter impedimenta, quorum causa illicò Matrimonium dissolvi potest, est Penis obliquitas, tortuositas, nodus, contractio, de quibus suo loco egi; hæc enim vitia omnia apparentia, ac perpetua sunt, & utplurimū sine remedio, onde non injutia judicavi jam virum quendam, quia Pueritia membri contractionem ex ambustione bullienti lixivio facta contraxerat, inhabilem esse ad contrahendum Matrimonium, tum ob eam contractionem, ob quam non modo membrum brevius evaserat, sed tortuosum remanserat, nec distendi poterat, licet dorum gliscente appetitu Venereo evaderet, tum etiam ob angustiam foraminis ipsius, ob quam semen ad exitum properans, remorari tantisper cogebatur, undo non ejaculabatur, sed ut ille, referebat, guttatim effluebat. Sed non solùm evenit aliquando, ut foramen in glande vel naturaliter, vel ex accidenti, ut in viro prædicto, sit nimia angustum, sed etiam, ut nullo modo pateat, de qua occlusione locutus quoque jam sum, quæ interdum levis est, & à tenui membrana facta, & per incisionem tollitur, sed si à crassiore membrana, vel à carne facta sit, remediabilis omnino non est: cum hac autem occlusione Homines vivere non possunt, nisi Natura aliud foramen, & exitum urinæ præparet, quod succedit plerumque aperitque hujusmodi foramen Natura vel in medio, aut imo membro, vel in Perinæo, vel etiam inguinibus; tunc autem videndum, an Matrimonium ex hoc consummari impediatur, ac dicendum, quòd si foramen non longè à Glande distet, vel sub ipsa glande sit, matrimonii consummationem non impediri, quia etiam hoc modo potest in uterus semen virile attrahere, & tantisper descendendo vel sus pudendum illud deglutire, & hoc experientia eo modo se habere patet; & præter experientias alienas propriam so medium 10

medium afferre libet, Dionysii cujusdam Aurificis ad insignem tium Liliorum, qui sub glande foramen habebat, per quod urinam emittebat, & semen ejaculabat; hic enim uxore ducta plures ex ea filios suscepit. Quantò tamen hoc foramen inferiùs paret, tantò magis impedit certum est tectam feminis ejaculationem in uterum, & consequenter generationem, quia semen ad parietes colli uterini effunditur, & omnem vim generativam ibi diffluens amittit; atque hic ex illis casibus esset maximè dubius apud Canonistas, nimirum, an Matrimonium in hoc casu dicendum esset consummatum, quod illi universim admittunt, sibi persuadentes, quocunque modo semen virile intra uterum effundatur (accipiunt autem pro utero etiam ipsius collum) sequi posse generationem: quod egò, licet in hoc casu non impossibile videatur, generaliter tamen non admiserim.

11 Præ omnibus porrò commemoratis impedimentis considerabilis est genitalium Paralysis, nam hæc, etiamsi vir adhuc in ætate mulium non processerit, remedium omne respuere consuevit, unde in omni ætate & præsertim in gravioribus res conclamata est, quia ipsa ætate procedente vitium augescit, & incrementum sumit, deficiente interim Natura suo influxu ad eas partes spiritus transmittere, & omni nativi caloris fomite extincto.

12 Sed & impotentia, quæ ex Cervicis, Spinalis medullæ, seu lumborum vulnere, aut attritu excitata est, nullo remedio superari potest; unde probata læsione prædictarum partium, ad quam secuta sit impotentia, res in propatulo est, nec temporis diuturnitati quicquam fidere licet sub spe futuræ remotionis causæ impedientis, ex tali enim partium offensa sive attritu, seu vulnere facta, viæ, per quas spiritus, & materia seminalis ad genitales partes deferuntur, compressæ, & obstructæ in totum sunt, ita ut per eas neque spiritus, neque seminalis materia ampliùs transitum habere possit; cujus eventus casum in terminis habemus apud Surdum *decis.* 83. cujus aliàs mentionem habui.

13 Impotentes porrò ex oblato veneno evadentes non possunt facilè ad sanitatem redire; & si ætatem grandem agunt, ac declinantem, omnis spes eurationis abjicienda est, quia ipsum venenum non manifestis tantùm qualitatibus, sed occultis, & à tota substantia dependentibus ipsum semen, & calorem naturalem extinguere aptum est. Ubi igitur constet, aliquem potionatum fuisse, & inde factum esse impotentem, non est sperandum hunc remediis, & temporis diuturnitate quicquam profecturum, nisi esset in ætate robustiori, & viribus integris.

14 De Testium carentia non est, quòd quicquam addam, nam certa res est, eam dirimere matrimonium jam contractum, Sanchez *de Matrimonio lib. 7. disp. 92. num.* 17. Neque attendenda in hoc quæ nonnulli Medici commenti sunt, ut Cabrolius, & Spigelius, volentes quosdam natos absque Testibus, aut illis excisis potuisse contrahere matrimonium, & generare, ut superiùs dixi. Difficultas tantùm esse potest de Testium situ mutato, de eorumque parvitate, & unitate; ac dicendum videtur, unius Testis virum nullum habere notabile impedimentum consummandi matrimonium, parvitatem verò Testium, si vir ad coitum non excitetur, frigiditatem naturalem attestari, & sine remedio esse. Situm quoque mutatum non sine culpa esse, & facere maximam conjecturam naturalis impotentiæ, quæ & ipsa remedio caret. [De situ mutato fusiùs agit & doctè Bravu *Consult. Med. p.* 670. *& seqq.* quosdam nempe hoc modo castratos matrimonium contrahere posse, si scilicet non eximantur testiculi, sed reponantur intra inguina, uti exponunt Antonius de Verastigui, Sebastianus Sanzcoronel, & Johannes Lauteotius *pag.* 671. apud Brav.] Et hæc impedimenta sunt ex parte viri, quæ matrimonium consummari non permittunt, & ex quorum causa illicò dissolvi potest.

Quod reliquum est, retuli jam impedimenta, quæ ex parte mulieris præbent causam dissolvendi illicò matrimonium, ob id, quod illud consummari non sinunt; de quibus breviter nunc paucula addam ad hoc, ut pateat quænam eorum absque remedio sint. Et quoad frigiditatem, Doctores eam in muliere non admittunt; & ego 15 quidem non dissentio, si ita res accipiatur, quòd in tantùm in muliere non detur, in quantùm non impedit eam ad patiendum. Sed veram frigiditatem in mulierem cadere, non secùs ac in virum, jam probavi, nempe frigidam totius iotem. periem, ob quam mulier intra se semen non generet, si ob id neque ullis Veneris stimulis irritetur, nec consequenter generationi ullo modo sit apta, ut in viris frigidis evenire solet. Quandocunque igitur requireretur in muliere potentia ad generandum, si aliquis opponeret de hac frigiditate, & sese offerret ad eam probandam, esset omninò audiendus. Quibus autem ex signis hæc frigiditas in muliere possit innotescere, jam docui, *Tit. de Imped. coeun. & gen. quæst. 5. num.* 2. inter quæ magnæ considerationis sunt eadem, quæ frigiditatem in viris attestantur, ut pilorum in locis consuetis omnimoda carentia, genitalium flacciditas, coitus, & Venereorum stimulus nullus, & alia id genus, cum quibus alia adsunt ipsius mulieris propria, quæ ibi indicavi.

Ibidem quoque de uteri clausura verba feci, 16 ac monstravi non semper esse unius ejusdemque rationis, sed variari pro causæ occludentis conditione, cujus respectu faciliùs, aut difficiliùs remedia admissibilia sunt, quæ in uno casu sunt omninò inania; in altero verò possunt aliquid boni operari. Impedimentum igitur factum à membrana dura, & nullo foramine pervia præter urinarium, quod occlusum remanere muliere vivente non posset, (dico à membrana præter naturam non ab Hymene, Hymen enim naturalis res est, & idcircò in omnibus observatur, ut ex Recentiorum perspicacissima diligentia innotuit, nec ullum affert coëundi impedimentum; illa verò reperitur in paucis, & magno est impedimento) remediis cedere non potest, nec ulla humana arte nisi cum vitæ periculo est amovibile, quia unicum remedium ex Chirurgia petitum doloris acerbitatem, inflammationem, sanguinis immodicam effusionem, ac mortem accersere facilè potest. Eidemque difficultati, imò impossibilitati amotionis subjacet impedimentum proveniens à carne eadem loca muliebria obstruente. Pari exponitur periculo amotio impedimenti provenientis ex coalitu labiorum uteri, nisi admodum levis sit, & facilè separabilis, quod Medicis & Chirurgis dijudicandum.

De Angustia quoque præternaturali ipsius vulvæ jam verba feci *loco citato, num.* 7. ac dixi, eam 17 sine

non ullo remedio esse; licet enim ea sit hujus partis natura, ut facilè dilatari, & constringi possit, id tamen locum habet in naturali ejus constitutione, at in præternaturali cessat etiam naturalis habitudo se dilatandi & constringendi, cùm opus fuerit. Nec tentanda ullo modo ab Arte est ejus dilatatio, quam tantum Chirurgica operatione assequi liceret, ob imminens periculum inflammationis & immoderatæ sanguinis effusionis, & acerbitatis doloris, ac etiam mortis. Quòd si dilatationem medicamentis tentare libeat, non esset quidem prohibendum, nec esset ad hoc negandus conveniens terminus ad operandum, qui tamen non diuturnior bimestri ex mea sententia esset concedendus, quo transacto jam pateret dilatationem eam vulvæ angustiam non admittere, unde causa justissima pateret dissolvendi matrimonium nulla mora ulteriùs concessa.

18 Non omninò porrò in propatulo est, an quædam particula, Mentula muliebris dicta, & in aliquibus corpulentior quam par sit repetta, ac coitum impediens, sit justa causa dirimendi matrimonium. In qua re notandum, quòd ea particula aut ita crassa est, ut perpetuum impedimentum coëundi afferat, aut tantùm cum ex coitu in majorem mulem attollitur. Nam in primo casu res clara est, quia hujusmodi impedimentum & perpetuum esset, & patens, & sine remedio, quia iisdem periculis subjicitur ejus per Chirurgiam amotio, quibus diximus alias similes operationes superiùs enarratas subjacere. In secundo autem casu, non habet locum dissolutio, quia posset vir, si una vice non posset, alia sponsam devirginare, & matrimonium consummare.

19 De uteri exitu dubitari occurrit, an pari passu cum prænominatis impedimentis incedat, ita ut illicò matrimonium dirimere debeat; ac dicendum est, quòd si aliquo modo uterus remeare intro possit, in tantùm, ut mulier virum admittere valeat, non debeat dare causam dissolutioni Matrimonii, etiamsi postmodum extra denuò, ac promptè prolaberetur, nam licet generationem impedire posset, hoc non præjudicaret ex communi Doctorum opinione validitati Matrimonii, præterquam quod non careret remedio, nam Recentiores Medici nonnulla pessaria fabricarunt, quæ in uterum immissa, illum in suo loco retinent, neque tamen coitum aut generationem ullo modo impediunt. Ad eundem finem circuli quidam effinguntur idem omni ex parte operantes; de quibus videnda quæ Francisc. Rossetus, *in libell. de part. Cæsar.* & Gaspar. Bauhin. *in Append.* & alii apud Schenckium *lib. 4. Observ. titulo de uteri procidentia* attulerunt. Porrò si uterus ita procidat, ut intrò repelli ampliùs non possit, dubio non est locus quòd promptissimam causam dabit irritationi Matrimonii.

20 Verumenimverò ipsius uteri Apostemata cancerosa quamcunque partem occupantia, sed præsertim collum, & exteriora labia, non permittant virum posse Matrimonium consummare: non enim ob doloris ferociam mulier illum posset admittere, & sine omni remedio sunt, in tantùm, ut remediis irritentur, & mortem accelerent, ut ex Hippocratis auctoritate aliàs dixi. Neque sine omni impossibilitate admittendi virum, & matrimonium consummandi essent eadem Apostemata externas partes occupantia, & nihil hoc demeret de impossibilitate sanationis: itaque decidendum in his casibus esset, an illicò matrimonium esset dirimendum, nam fortè si in principio talia Apostemata essent, non tam liberè de illis esset pronunciandum.

Cæterùm ex parte quoque utriusque conjugis 21 dari potest impedimentum dirimens matrimonium ob id, quòd ejus consummationem prohibeat; idque esse potest nimia utriusque obæsitas; cùm enim uterque tumenti admodum abdomine fuerint, non possunt per genitalia membra ullo modo conjungi, retrahuntur enim intro quæ genitalia ad intrà, unde matrimonium non poterit consummari, & quia hoc sine remedio est, ut alias adnotavi, inter ea impedimenta reponendum videtur, quæ illicò matrimonium dirimunt.

Sed utrum, si possent hi postica Venere conjungi, teneantur ad hoc exequendum, vel si alter conjugum huic conjunctioni nollet assentiri, possit ad hoc cogi, Canonistarum est decidere.

Denique de impedimento ex maleficio nihil addere subvenit iis, quæ de ea re aliàs retuli. Illud 22 autem non cadere in mulierem jam norunt omnes, sed neque in virum, qui sit à Natura sua frigidus, & impotens; qua veritate stante, si supponatur aliquem esse maleficiatum, non antè de hoc quicquam statuendum, quàm probetur, illum per anteactum tempus fuisse ad coitum potentem, quod satis ostendent præsentia signa virilitatem attestantia, & potentiam ad coitum, quæ signa ubi non adessent, nec probaretur talem hominem unquam fuisse ad coitum potentem, videretur justam causam urgere dirimendi matrimonium, nulla mora interposita, cùm in eo casu frigiditas potiùs præsumenda sit, quam maleficium.

SUMMARIUM.

1 *Omnia impedimenta matrimonium consummari non permittentia, si consummato superveniant, possunt dare Divortio causam.*

2 *Matrimonium non consummatum, & ex causa morbi contagiosi dissolutum, non redintegratur etiam morbo recedente. Contra in divortio.*

3 *An morbi contagiosi relinquentes seminia contagii recedentes, dent causam Divortio.*

4 *Periculum infectionis magis timendum à seniori in juniorem conjugem, quàm è contrà.*

5 *Majus periculum imminet à morbo gravi recedente, quàm à mitiori præsente.*

6 *Morbus diuturnior majorem timorem potest dare sano conjugi infectionis, quàm recentior.*

7 *In quibusnam morbis relinquatur dispositio inficiendi sanum conjugem.*

8 *Morbi hæreditarii majorem suspicionē infectionis inducunt.*

9 *Non omnes contagiosi morbi dant Divortio causam.*

10 *Morbus Gallicus levis an debeat dare causam divortio.*

11 *Gallicus morbus non dependet à manifestis qualitatibus, sed ab occultis.*

12 *Morbus Gallicus quandonam gravis dicendus.*

13 *In morbo Gallico dantur quidam gradus majoris & minoris malignitatis.*

14 *Ob sterilitatem secundùm aliquos Doctores potest dissolvi Matrimonium, & quid sit sterile, quid sterilitas.*

15 *Matrimonium non ordinatur solùm, & simpliciter ad copulam, sed ad generationem.*

16 *Impedimenta quædam idcircò irritant Matrimonium, quia obstant ejus consummationi.*

17 *Vinculum matrimoniale est indissolubile.*

18 *Sterilitas non impedit usum Matrimonii.*

19 *Semen potest esse verum semen, etiamsi non sit infœcundum.*

20 *Ad Matrimonii validitatem non requiritur potentia generandi.*

21 *Matrimonium præter filiorum procreationem, qui est præcipuus ejus finis, habet alios fines laudabiles.*

22 *Sterilitas datur tam ex culpa mulieris, quam ex culpa viri.*

23 *Causa impedientes coitum supervenientes matrimonio consummato, habent secum conjunctam sterilitatem.*

24 *Mulier, quæ per ætatem aut tenaciorem, aut vetustiorem non purgatur, concipere non potest.*

De

De Divortio

QVÆSTIO III.

POst validè contractum Matrimonium, & consummatum, alia nonnulla aliquando interveniunt, ex quorum causa segregari conjuges contingit per competentem Judicem, nempe Ecclesiasticum, ita ut in posterum neque Torum, neque cohabitationem, aut perpetuo, aut ad tempus communem habere debeant. Divortium id vocant, ut patet ex definitione data *quæst. 1. num. 3.* De hoc cùm habere sermonem instituam, iis relictis, quæ ad alios Professores considerare spectat, ea tantùm discutiam, quæ mearum partium esse cognovero, ut semper in hisce meis Quæstionibus meis pertractandis religiosissimè observavi.

1 Circa divortium igitur ea generalis conclusio efformanda videtur, omnia nempe impedimenta, quæ Matrimonium consummari non permittunt, si consummato Matrimonio superveniant, posse dare Divortio causam: cujus conclusionis firmitate inconcussa permanente, vix quicquam restaret mihi de causis Divortii dicendum, cùm jam de iis ipsis egerim prout sunt causæ dissolutionis Matrimonii, nisi progredi ulteriùs impellerent me nonnulla circa contagiosos morbos, & sterilitatem consideranda: est enim quid peculiarius de utraque re circa divortium discutiendum.

Et quoad morbos contagiosos certum est, quòd
2 si ex eorum causa dissolvatur Matrimonium contractum quidem, sed non consummatum, illis recedentibus Matrimonium non redintegretur. Contrà verò in Divortio, quod si eorum causa facta sit, morbis illis recedentibus Conjuges tenentur ex Jure Pontificio redire ad Matrimonii usum: & hoc, quia quandocunque impedimentum non est perpetuum, neque divortium esse perpetuum debet. Ergo urgente morbo contagioso, jure fit divortium, & recedente divortium solvitur conjugibus ad Matrimonium de integro redeuntibus.

3 Sed quia nonnulli morbi contagiosi ejus naturæ sunt, ut etiamsi recedere videantur, relinquunt tamen utplurimum talem dispositionem in ægrotante, ut per eam non magno negotio sanum inficere possint; maximè si in conjuge sano aliqua naturalis dispositio reperiatur ad eos morbos contrahendos, ut Phtisis, Hectica febris, morbus Gallicus, determinandum procul dubio esset, an sanus conjunx teneatur redire ad matrimonialem consuetudinem cum suspecto, etiamsi ampliùs ægrotare non videatur: cumque ex Medica observatione firmare liceat, periculum infectionis adhuc instare ab ægrotante sanato in sanum ob relictam dispositionem, Canonistarum erit decidere, quid sit determinandum, ea tantùm observatione facta, quòd non adeò certum, ac evidens instat periculum in hoc casu, ut quando infirmus conjunx actu ægrotat. Imò & morbi qualitatem, & naturam considerare oportet, quia neque in omni casu, neque in omni morbo eadem periculi gravitas instat.

Primò, enim magis præsentaneum periculum
4 infectionis est à vetustiori conjuge in juniorem, quam à juniori in seniorem; quia quantoperè paratus est junior ob vividum calorem, & pororum apertionem ad contrahendum contagium à seniore per semen infectum, tantoperè senior ob mitiorem calorem, & pororum occlusionem potest infectioni à juniore obsistere in contagio contrahendo.

Secundò majus, ac magis præsentaneum pericu- 5
lum absque dubio timeri debet à morbo graviori, etiamsi sanatus sit, relicta tamen dispositione inficiendi sanum, quàm à mitiori etiam præsente; unde quantò gravior præcesserit morbus, tantò justiorem causam habebit sanus conjunx recusandi reconciliationem cum infirmo.

Tertiò, quantò prægressus morbus diuturnior 6
exstiterit, & quantò difficiliùs remediis cesserit, tantò minùs tutò sanus conjunx redire poterit ad Torum, & cohabitionem. Sed & respectu sani conjugis considerabile est, an habeat naturalem aliquam inclinationem ad contrahendum morbum, de quo timetur, tunc enim non adeò promptè tenebitur cum infirmo reconciliari.

Sed in quibusnam morbis timeri potest illa dispositio inficiendi sanos, etiamsi recessisse videantur? dicendum eam maximè timeri posse in Tabe,
sen Phthisi, in Ethica, quæ jam in secundo gradu 7
fuerit, in morbo Gallico gravi, & contumaci, in Lepra, & in iis ipsis morbis idem timor non sine causa urget, quando videntur à Natura ipsa, hoc est, à dispositione naturali dependere, etiamsi non magnoperè graves sint. Hoc pacto Tabes, seu Phthisis in subjecto habente corpus tenue, & exuccum, collum oblongum, spatulas alatas, pectus angustum; etiamsi gravis adhuc non non sit, & melioramentum cæpisse videatur, naturalem tamen illam dispositionem ostendit, ex qua infirmus aptus est inficere conjugem sanum. Eodem quoque pacto conjunx hepatis calidissimi ac retorridi, cutaneis infectionibus obnoxius, universali cutis pruritu indesinenter vexatus, atra bile refertus, carnibus fusci coloris, etiamsi non videatur de præsenti ampliùs prægressa Lepra detineri, potest sanum conjugem inficere.

De Hectico quoque eadem consideratio habenda: nàm si conjunx in ætate adolescentiæ fuerit habitus tenuis, carnis siccioris ac ruccidioris, à cibo facilè incalescens, & alia signa id genus præ se ferens, sanus conjunx, si & ipse florentis ætatis fuerit, ejusdemque habitus, non erit à periculo tutus si cum eo concumbat.

Quæ omnia tantò magis urgebunt, quantò 8
major suspicio irreperet, ne tales morbi hæreditarii essent, & à Parentibus, vel ab Avis communicati.

Cæterùm notissimum est, non omnes morbos 9
contagiosos præbere posse Divortio causam, sed eos tantùm, qui vel vitæ insidiantur, vel sanitati graviter obesse quomodocunque possent, & idcircò non omnes cutis infectiones præter Lepram, etiam ipsi Lepræ finitimas, neque Ophtalmias etiam contumaces, neque leviorem luem Veneream, & si qui aliqui id genus sunt, posse dare Divortio in causam.

De Morbo Gallico tantùm dubitari posset, an 10
non obstante quòd mitis, ac levis sit, tamen sano conjugi justam causam præbeat instandi pro Divortio? Et ratio dubitandi est, quia morbus Gallicus 11
non est morbus dependens à manifestis qualitatibus, sed ab occultis, quæ à tota substantia originantur; unde etiamsi mitissimus sit, semper tamen habet secum occultam illam qualitatem, ac pravam illam malitiam inficiendi totam sanguinis massam, non aliter quàm venena externa facere consueverunt, quæ vel in minima quantitate suam deleteriam vim exerunt, & venenati corpus in suam substantiam immutant, animalque ad interitum perducunt; ac simili modo de Gallico veneno evenit:

Et idcircò , etiamsi quis levissima lue detineatur, potest per contagium communicando pravam illam, ac deleteriam qualitatem non solùm leviter sanum hominem inficere, sed totam sanguinis massam conspurcare, ac gravem morbum , sævisque symptomatibus associatum accersere ; unde videmus ex quotidiana experientia, virum aliquando, aut mulierem simplici Gonorrhæa, aut levioribus pudendorum ulcusculis detentos, eos, qui secum commiscentur, tam malè accipere , ut capitis, & artuum dolores molestissimos, depilationem, gummata, ulcera maligna, & id genus alia symptomata inde contrahant ; quin tantoperè ultrò processisse, ut in eis dentes excidant, aures obsurdescant, visus obtenebretur , & auditus etiam hebetetur, sensusque omnes in summa diminoantur, ac depraventur. Quod maximè contingit, morbo suam sedem in cerebro figente. Itaque etiam ex leviori lue Gallica timeri potest maximum periculum , & sic sanus conjunx, etiamsi alter levi morbo detineatur, semper habebit justissimam causam faciendi divortium.

Ut huic difficultati satisfiat , qualisnam lues Gallica levis dici debeat, ac qualis gravis, seu gra-
12 vissima, determinandum , quæ determinatio dependet absque dubio à gravitate & levitate symptomatom, quæ ubi gravia sint, faciont morbum gravem & gravissimum, si sint gravissima , qualia superiùs commemoravimus : levem autem , si sint leviora. Sed advertendum in hoc non considerari statum morbi præsantem, sed etiam prægressum , ita ut etiamsi de præsenti levis morbus sit, ex eo quod gravia symptomata aut ramiserint, aut etiam ax toto cessaverint , quomodocunque id successerit , etiam ex usu remediorum , quæ à morbo requirebantur , non dicetur talis morbus levis, nam tota sanguinis massa infecta à prægresso morbo , retinet semper malitiam primæ radicis , unde repullulare facilè potest, & conjugem sanum inficere , etiamsi non repulluler, & in hoc casu taotùm habet locum quod dicebatur , nempe conjugem sanum posse ex levi morbo conjugis ægrotantis contrahera morbum gravissimum, ut in casibus propositis evenire experimur : aliàs veritatem non habet illud dictum , quia licet , ut
13 objiciebatur, Gallica infectio dependeat à morbo tutius substantiæ , dantor tamen gradus quidam majoris , aut minoris malignitatis , pro quorum magnitudine , aut parvitate , morbus à principio majoribus, aut minoribus symptomatibus associatur. Ex quibus jam patere potest, quandonam sanus conjunx, atiam propter levem morbum Gallicum, possit instare pro Divortio.

14 Cæterùm quia opinati sunt nonnulli graves quidam Cannnistæ , eum quibus ex Medicis convenire videtur Forton. Fidal. *in Relat. Med. lib. 2. cap. 2. in principio*, sterilitatam dare causam dissolutioni matrimonii (quod fortè multò faciliùs procederet in Divortio) nonnulla de sterilitate ea occasione afferam, quæ etiamsi ad hoc ipsum negotium de Divortiu nihil facere videantur, ad alia inservire possunt.

Primò ergo videndum , quid sit sterile , quid item sterilitas? Sterile ergo dicimus Animal quod compari junctum in ætate babili non potest generare sibi simila ; licet largo modo sterilem dicamus hominem , qui rarò , ut si semel tantùm, in vita generat, vel fœtus ex propria culpa ad perfectionem deducere nunquam potest. Atque hinc etiam patet quid sit sterilitas , vitium enim est, ex quo Animal cumpari junctum in ætate habili generare sibi simile non potest , vel fœtus unquam ad perfectionem deducere.

Ex hoc moti Doctores illi , quorum auctoritates adducit Sanchez *de Matrimon. lib. 7. disput. 92. num. 25.* putarunt hoc vitium esse sufficientem causam dirimendi matrimonium , quod Plato quoque *lib. 5. de Leg. in fin.* admisit , sed Doctores oostri ioter plures rationes , quas pro sua opinione fulcienda adducebant, potissima illa erat, quòd Matrimonium primò, & principaliter ordinatur ad filiorum procreationem , non ergo simpliciter ad copulam ; imò ipsa copula ordinatur 15 ad eundem finem , neque alium fortè laudabilem finem haber ; aut saltem noo ejusdem bonitatis. Si ergo impotentia ad copulam irritat matrimonium, quantò magis illud irritabit impotentia ad generatiooem?

Alia insuper argumenta affert Sanchez *ibidem* pro hac opinione , quibus ille plenissimè satisfacit, eam opinionem reprobando, quæ quidem vel 16 ex hoc uno falsa videtur , quia naturalia impedimenta , quæ irritare debent matrimonium , in tantùm hoc præstare possunt , in quantùm impediunt ejusdem Matrimonii consummationem ; at sterilitas non impedit Matrimonii consummationem, cùm neque conjunctionem carnalem ipsorum conjugum , nec seminis ejaculationem, & receptionem in loca debita remoretur ; ergo non est sufficiens impedimentum dirimendi matrimonium, per cujus consummatiooem cùm contrahatur inter conjuges vinculum matrimoniale , certum est, illud in posterum esse indissolubile: *cap.* 17 *interveniente, & cap. licitè trigesima secunda causa, quæst. 7,* Sanchez *de Matrimonio lib, 10. disp. 2. num. 2. in fin.*

Igitur cùm pateat, sterilitatem non posse dare causam dirimendi matrimonium, remanet determinandum, an saltem sit justa causa faciendi Divortium ? Sed & hoc dubium videtur negativè resolvendum ; quia primò eadem ratio quæ militat quoad dissolutionem Matrimonii , militat etiam quoad Divortium, stante quòd sterilitas nullo im- 18 pedimento est usui Matrimonii , neque prohibet ullo modo debiti redditionem, neque aliud quicquam, quod mutuum conjugum amorem respiciat, imò neque ex hoc quod semina eorum sterilia sint, aut utriusque, aut alterutrius , idcircò posset argui inter ipsos oon esse matrimonium, cùm non effundant verum semen, quia verum non possit esse semen, quod non est prolificum ; nam jam proba- 19 vi, semen posse esse verum semen, etiam non sit prolificum.

Secundò, quia ad veri Matrimonii essentiam suf- 20 ficit potentia coëundi, & seminandi intra debita vasa , per quas actiones contrahitur inter conjuges vinculum Matrimonii, unde efficiuntur una caro, quibusque ritè celebratis, nihil ulteriùs requiritur in matrimonio, quod illud invalidare possit, aut ejus vinculum solvere.

Tertiò, quia licet procreatio filiorum sit præci- 21 puus Matrimonii finis, tamen etiam hoc fine cessante, habentur in eo alii fines laudabiles, quorum respectu Ecclesia Sancta permittit, etiam senio confectos, & ab ætate steriles factos, ac quoscunque alios notoriè steriles matrimonium contrahere, ut prædictis Matrimonii bonis mediante ejus Sacramento fruantur.

Verumenimverò dato, quòd prædictorum Doctorum opinio, quòd sterilitas dirimere possit Ma-

trimo-

trimonium, eſſet quoquo modo vera, & habere deberet unquam locum, etiam quoad Divortium;
22 pondetandum exinde eſſet, ſterilitatem non eſſe ſemper culpandam ex parte mulieris, ut communiter videtur fieri, ut teſtatur Ludov. Mercat. *de ſterilitat. & pregnant. affect. lib. 3. cap. 1. in principio*, & cæteri omnes; ſed culpandam etiam eſſe ex parte viri; licet enim plures multò ſterilitatis cauſæ dentur ex parte mulieris, quàm ex parte viri; tamen etiam ex parte viri dantur plures, quæ & gravitate, & impoſſibilitate remotionis cauſas in muliere vigentes adæquant, ut Practici omnes teſtantur, inter quos, ſi libet, vide Ludov. Mercat. *lib. 3. de ſterilitat. & pregnant. affect. cap. 1.* Joan. Hucher. *de ſterilit. lib. 1.* Daniel Senoert. *lib. 3. Pract. part 9. ſect. 2.* apud quos etiam ſigna reperies, ex quibus viri ſteriles deprehenduntur: præcipuè verò apud Mercat. *loco cit. cap. 2. & 5. per totum.*

Sed ex utriusque culpa poteſt evenire ſterilitas, etiamſi ambo ſua natura fœcundi ſint, ob disconvenientiam tamen poſſunt eſſe ſteriles: & patet, quia cum aliis conjuncti, generant; quod Lucret. *lib. 4. de rer. Nat.* inter alios teſtatus eſt, ut dixi *lib. 3. tit. 1. quæſt. 6. num. 10.* Et hoc maximè ſuccedit cum matrimonium contrahitur inter conjuges valde ætate diſpares; eaque ex cauſa bene dictum eſt à Rota *in Venuſina Legati, 23. Iunii coram Coccino, num. 61.* matrimonium non bene contrahi inter ætates valdè diſpares: imò hæc non honeſtè fieri addit *num. 64.*

23 Cæterum dubium non eſt, quod illæ omnes cauſæ, quæ coitum in viro remorantur, ſupervenientes Matrimonio jam conſummato, ſint inſimul potiſſimæ cauſæ ſterilitatis; ſed præter commemoratas, aliæ dantur cauſæ in viro, quæ licet coitum, & debitam ſeminis emiſſionem non impediant, tamen ſteriles ejus concubitus faciunt, de quibus præter ea, quæ affert Hippocrat. *lib. 5. Aphor. 63.* & Galenus, [atque Valleſius, Cardanus, Epiphan. Ferdinand.] aliique Commentatores *ibidem*, pleniſſimè agunt Practici omnes, cum de ſterilitate verba faciunt. Sed non ſolùm naturalia quædam vitia, cum quibus etiam ætas connumeranda, ſterilem virum efficiunt, ſed etiam aliqui morbi ſupervenientes, ac præſertim frigidi, diuturni, ac principes partes occupantes, quin & ulcera quædam affluenter, & indeſinenter emanantia, & ipſæ fontanellæ in nucha, aut in brachiis diu geſtatæ, quemadmodum etiam laquei, infœcundos homines reddunt, ut ex Mercat. *loc. citat. cap. 5. in fin.* aliàs dicebam. Et in ſumma pleraque alia pullulare ex parte viri poſſunt ſterilitatem inducentia, de quibus ulterius verba non faciam, tum quia nimis longa res eſſet, tum etiam quia non videtur neceſſarium de illis accuratiùs agere. Nec pauciora, imò multò plura de fœminarum ſterilitate in medium afferri poſſent, ſi ita res exigeret, ſed ad præſens negotium plura addere ſuperfluum videtur.

24 Illud unum pro corollario reperam, fœminam, quæ per ætatem aut teneriorem, aut vetuſtiorem, non menſtruatur impoſſibile eſſe, ut fœcunda ſit. Unde in Sacris non niſi ex miraculo obſervamus factum, ut Sara & Eliſabetha in ætate decrepita, & menſtruis jam diu deſtitutæ, conceperint, de quibus aliàs verba feci *lib. 4. tit. 1. quæſt. 8. rubr. ſteril. ex mirac. concip.*

Sed non modò ſi per ætatem menſtrua non fluant, mulieres ſteriles ſunt, verum etiam ſi ob aliquam morbificā cauſam non fluant in ætate habili, eorum curſum intercidentem: illud autem contingere naturaliter poteſt, ut mulier abſque ulla morbifica cauſa menſtruis deſtituatur, & tamen concipiat, quod vel ob excedentem totius calorem, vel ob multos labores & exercitia violenta evenire poteſt, ut in ruſticis mulieribus, & vitam laborioſam degentibus obſervare licet; quod quonam pacto contingat, docet præter vetuſtiores, Daniel Senoert. *lib. 4. ſuæ Pract. part. 2. ſect. 2. cap. 1. quæſt. 1.*

SUMMARIUM.

1 *Divortium & Tori ſeparatio, à pari procedunt, idem tamen non ſunt*

2 *Graviores cauſæ requiruntur in Divortio, quam in Tori ſeparatione.*

3 *Eadem cauſæ cùm graves ſunt, dant locum Divortio, quæ cùm minùs graves ſunt, poſſunt Tori ſeparationem cauſare.*

4 *Furor eſt juſtiſſima cauſa Divortii, ad quod tamen non ſufficit ſimplex Dementia.*

5 *Morbus aptus ad inficiendam domum conjugum, eſt juſta cauſa Divortii: non ſic autem ubi morbus ſimplici contagio ſanum inficere poteſt*

6 *Sanus conjux non ſolùm ex admiſſa inſpiratione conjugis infirmi contagium contrahere poteſt, ſed etiam ex infectione domus ipſius infirmi.*

7 *Quinam morbi adeò pravis exhalationibus ſcateant, ut etiam domos inficiant.*

8 *Lepra & Phthiſis, quando ita graves ſint, ut poſſint dare Divortii cauſam: quando verò non.*

9 *Morbus Gallicus quando ſit juſta cauſa Divortii. quando verò ſolius ſeparationis Tori.*

10 *Magis infici poteſt ſanus conjunx ex cohabitatione cum infirmo, quàm ex coitu ejus. Contrarium ibid.*

11 *Peſtis poſſet dare Divortio cauſam, non autem febris maligna, licet ſufficeret ad ſeparationem Tori.*

De Tori ſeparatione.

QUÆSTIO IV.

TAmetſi Divortium & Tori ſeparatio à pari procedant, ut dicebat Rota *in Biſuntina ſeparationis Tori, 1599. coram Seraphino, num. 2.* quæ eſt *deciſio 1315. inter ejus impreſſas*; tamen idem omninò non ſunt, ut patet ex utriusque definitione data ſuperiùs *quæſt. 1. num. 3. & 4.* in Divortio enim non ſolùm 1
intervenit Tori ſeparatio, ſed etiam ſeparatio ipſius 2
habitationis, & idcircò graviores cauſæ requiruntur in Divortio, quàm in Tori ſeparatione.

Cæterùm de cauſis hujus ſeparationis illud tantùm peculiariter determinandum, quòd eædem
cauſæ, quæ cùm graves ſunt, dant cauſam Divortio, cùm minùs graves ſunt, dant cauſam ſeparatio- 3
ni Tori. Quamobrem in morbis rationem lædentibus graviſſima cauſa eſt furor; minùs verò gravis, 4
ſimplex dementia: & ſic furor erit juſtiſſima cauſa Divortii, ad quod non ſufficiet ſimplex dementia, quæ tamen fortè ſufficiet ad ſeparandum Torum; quia ex furioſo conjuge poterit ſanus, ſi ſimul cohabitare cogatur, reportare interdum notabile damnum, imò etiam vitæ periculum incurrere; non ſic autem in ſimplici dementia: unde etiamſi hæc dare poſſet cauſam ut Torus ſepararetur, non ſufficeret ad dandam cauſam Divortio, cùm poſſint conjuges, etiamſi alter demens ſit, abſque ullo periculo ſimul in eadem domo commorari.

Eodem quoque pacto ratiocinari licet circa morbos contagioſos: nam ubi ſanus conjunx non ſolùm ex carnali copula cum infirmo, ſed etiam ex commoratione in eadem domo periculo infectionis exponitur, morbus evadet cauſa juſtiſſima fa-
ciendi Divortium, ut exempli gratia, in maligna & 5
confirmata Lepra, in Phthiſi ferina, & cacoëthica, & id genus aliis evenire poteſt, in quibus non modò

ex prava exſpiratione infecti Conjugis, ſanus incurrit periculū infectionis, ſed etiam ex inquinatione ipſius habitationis, 6 quippe cùm putridæ exhalationes indeſinenter ab ægrotantis corpore emanantes, 7 ipſis parietibus domus hærere ſoleant, ut de Lepra teſtantur non ſolùm Medici omnes, ſed ſacer Levitici textus *cap.* 13. pleniſſimè comprobat: unde eam ob cauſam ipſi parietes ab ea infectione emundari præcipiebantur, ne inde poſtmodum ſani homines inficerentur.

Eodem etiam pacto de Phthiſicis evenit, qui teſte ipſo Galeno *lib. 1. de diff. febr. cap.* 2. & Hieron. Fracaſt. *lib.* 2. *de contag. & morb. contagioſ. cap.* 8. & aliis, ipſas domos, in quibus commorantur, putrido halitu, & abominabili evaporatione ita coinquinant, ut ſanis neque ſimul habitare, neque eorum habitationes frequentare tutum ſit, & tanta eſt ejus contagii vis, ut aliquando viſa ſit hæreditaria, ac tanta malignitate inſignis, ut interdum uſque ad quintam generationem ſeſe propagaverit, perſonas omnes eodem morbo, iiſdemque ſymptomatibus aſſociato, eadem ætate, quod multò admirabilius eſt, abſumens; ut Fracaſtorius narrat *loco proximè allegato.*

Ad tantam gravitatem Phthiſis aliquando devenit, cum confirmata eſt, & in Phthoën hoc eſt corruptionem partis, nempe ipſius pulmonis abiit, quia pulmo à præterlabente pure jam corroſus eſt, ut dicebat Aretæus *lib.* 1. *Diuturn. Paſſion. c.* 8.

8 Tam Lepra igitur, quàm Phthiſis, prædictis conditionibus aſſociatæ, cauſæ graviſſimæ cùm ſint, ad Divortium faciendum erunt ſufficientiſſimæ: Lepra verò, ac Phthiſis non adeò graves, nec eadem pravitate inſignes, Tori ſolummodò ſeparationi cauſam præſtabunt.

9 Eadem conſideratio fieri poteſt circa morbum Gallicum, qui ubi ad eam magnitudinem pervenerit, ut totum corpus putridis ulceribus, ac maximè guttur, fauces, & palatum exedentibus ob multam ejus malitiam ſcateat, ubi æger febri lenta, ac nocturna detineatur, artuumque doloribus indeſinenter affligatur, aliiſq; ſæviſſimis ſymptomatibus, de quibus *in ſuperiori quæſtione,* moleſtetur, juſtiſſimam omninò cauſam præbebit Divortio.

Quamobrem non eſt in totum verum Rotæ dictum *in Venuſina legati Iunii* 1623. *coram Coccina num.* 72. quòd Morbus Gallicus ſit minus gravis, quàm Lepra, cum morbus Gallicus habens conditiones ſupraſcriptas, gravior ſit, & toleratu difficilior: unde aliqui Medici voluerunt hujusmodi morbum Gallicum eſſe veram Lepram Antiquorum, licet in veritate diverſus morbus exiſtat. [Quidam putant *morbum Indicum* Hippocratis 3. *epid. ſect.* 3. Cæſalpinus originem traxiſſe putat ab epoto vino ſanguine leproſi infecto; Paracelſus à coitu Galli cum leproſa. Vid. Horſtius *tom.* 3. *pag.* 105.] Quòd ſi ad eam gravitatem ac ſævitiem non pervenerit, tunc inter minùs graves cauſas, ob quas Torus ſolummodò ſeparandus ſit, erit connumerandus. In priori enim caſu tam ex uſu coitus, quam ex cohabitatione imminet periculum infectionis ſano conjugi ab infecto, ita ut non ſatis ſit eos quoad Torum ſeparari, niſi etiam quoad habitationem ſeparentur.

Atque hinc apparet non eſſe undequaque verum id, quod Natta *conſil.* 24. *num.* 3. dicebat, nimirum 10 quòd in cohabitatione cum conjuge Lepra infecto, immineat ſano periculum infectionis, quod non imminet ex redditione debiti matrimonialis: Nam contra, ſi ex cohabitatione ſanus conjunx incurrit periculum infectionis, multò evidentius periculum incurreret ex redditione debiti; in qua ſola exſpiratio illa putrida conjugis infecti excepta à ſano, illicò, ac momento illum poteſt inquinare, ac multò certiùs, quàm vapores, & exhalationes domos infectæ, quas licet aliquo modo evitare, non commorando in eodem domicilio, præterquam quod ipſum ſemen infectum conjugis infirmi, abſque dubio ſanum inficere eſt aptum, quibus adde laborem & inſudationem, arctamque conjunctionem in coitu impenſam.

Denique etiam circa peſtem liceret aliquid con- 11 ſiderare, nam graviſſima quidem & ſufficientiſſima cauſa eſſet ad faciendum Divortium; cui tamen comparata ſimplex febris maligna, minùs gravis cauſa judicari poſſet, & ejus reſpectu ſola Tori ſeparatio fieri. Quia tamen tam Peſtis, quam maligna febris, morbi ſunt acutiſſimi, & idcircò breves, neque ob id aut Divortio, aut Tori ſeparationi locus eſſe videtur. De his plura non addam, neque de aliis cauſis, ſi quæ ſint, quæ ad Tori ſeparationem quicquam facere videantur.

SUMMARIUM.

1 *Quid ſint ſponſalia.*
2 *Sponſalia juramento firmata non niſi ex juſta cauſa diſſolvi poſſunt.*
3 *Iuramentum intelligitur locum habiturum, rebus in eodem ſtatu permanentibus.*
4 *Cauſa, ob quas ſponſalia etiam jurata diſſolvi poſſunt, quænam ſint.*
5 *Oculorum amborum, vel alterius tantùm amiſſione, ſponſalia diſſolvi poſſunt.*
6 *Quid per oculorum amiſſionem in tex. cap.* Quemadmod. de Iurejur. *intelligendum.*
7 *Viſionis amiſſione in altero tantùm oculo an ſponſalia jurata diſſolvi poſſint.*
8 *Morbi viſionē tantùm diminuentes an diſſolvant ſponſalia.*
9 *Naſo deperdito, ſed poſtmodum ex Chirurgia recuperato, an ſponſalia in ſuo robore manere debeant.*
10 *Paralyſis an ſemper debeat eſſe juſta cauſa diſſolvendi ſponſalia.*
11 *Paralyſis in ætate ſenili quotidie incurabilior fit, & idcircò inter morbos creſcentes connumeratur.*
12 *Ex ſupervenientia cujuslibet morbi contagioſi diſſolvi ſponſalia, quomodo intelligendum.*
13 *Ob morbum Gallicum an ſemper diſſolvi debeant ſponſalia.*
14 *Gallicus morbus levis non videtur ſufficiens cauſa diſſolvendi ſponſalia jurata.*
15 *Oris fœditas eſt juſta cauſa diſſolutionis ſponſalium.*
16 *Quando hoc non habeat veritatem.*
17 *Quandonam veritatem habeat.*
18 *Epilepſia an ſemper cenſenda juſta cauſa diſſolvendi ſponſalia jurata.*
19 *Chloroſis, ſeu febris alba, quid?*
20 *Febris alba pulchrioribus Virginibus magis familiaris, quàm aliis.*
21 *An febre alba ſponſa ſuperveniente, diſſolvi poſſint ſponſalia jurata.*
22 *Febris alba Virginum remedium eſt conjugium.*
23 *Iuramentum locum habere rebus in eodem ſtatu manentibus, quomodo intelligendum.*
24 *Deformitas ſuperveniens, an ſit juſta cauſa diſſolvendi ſponſalia jurata.*
25 *Pulchritudo virilis à muliebri multum differt.*
26 *Pulchritudo Virilis, quæ vera pulchritudo eſt, quid ſit.*
27 *Pulchritudo muliebris quid.*
28 *Pulchritudo ſponſæ amiſſio poſt jurata ſponſalia, juſtam cauſam præbet ſponſo ea diſſolvendi.*
29 *Pulchritudo totius ex quibus amittatur.*
30 *Febris alba mirum in modum virginum pulchritudinem decerpat.*
31 *Facies eſt ſedes pulchritudinis.*
32 *Cicatrices faciei maximè pulchritudini obſunt,*
33 *Cicatricum deformitas unde deſumenda.*
34 *Cicatricum quæ turpiſſima.*
35 *Veſtigia in facie à morbillis relicta quantopere pulchritudini obſint.*

De

De Dissolutione Sponsalium.

QVÆSTIO V.

NEscio quo fato evenerit, ut antea de Matrimo-
nii dissolutiooe verba fecerim, quàm de disso-
lutione Sponsalium ; cùm tamen Sponsalia matri-
monium præcedant. Sed quomodocunque id fa-
ctum sit, in hac quæstione ea proponam, quæ circa
Sponsalia Medicos considerare, ac de illis referre
1 debet. Sponsalia ergò sunt juxta text. *l.1.ff. de Spon-
salibus*, mentio & repromissio futurarum nuptia-
rum; vel dicam, esse mutuam sponsionem inter vi-
rum & mulierem, de se matrimonio jungendis. Hæ
verò repromissiones & mutuæ sponsiones vel sim-
pliciter fieri possunt, vel juramento firmari. De
simplici promissione nihil mibi occurrit dicendum,
quippe cum etiam absque ulla causa utriusque
sponsi consensu, vel sola quoque alterius voluntate
Sponsalia sic contracta dissolvi possint: Summ. An-
2 gelica *verb. Sponsalia, num.* 21. At ubi juramento fir-
mata sint, non nisi aliqua justa ex causa dissolvi pos-
sunt, quæ jam contractis Sponsalibus superveniat;
hujusmodi aotem causæ supervenientia licitum fa-
cit alteri, vel utrique sponso, recedere à sponsione
facta, etiam juramento stabilita. Et ratio est, quia
Juramentum tacitam continet conditinnem, & in-
3 telligitor suum effectum habiturum rebus in eo-
dem statu permanentibus, Sanchez *de Matrimonio
ubi infrà.* Molina *de contract. tract. 2. disp. 272. num. 5.*
Causæ ergo, omnes ac singulæ, ex quibus dissolvi
possunt Sponsalia etiam juramento firmata, respi-
ciunt notabilem rerum mutationem, circa ipsos
spoosos evenientem, ita ut status eorum immu-
tetur.

Inter eas autem caosas noonullæ sunt, quarum
consideratio ad Medicos maximè spectar, & de qui-
bus jam sermonem instituam: Enomeraotur aliquæ
ex his causis *in supra cit. c. Quemadmodum, de Iurej. &
in c. literas, de conjug. lepr.* & alibi, & à Summistis, *in
verb. Sponsalia.* Sum. Silvestr. *nu.* 10. *vers. Sextò, quan-
do alter.* Summ. Ang. *num.* 28. Sanchez. *de Matrimon.
lib.* 1. *disp.* 57. *per totam*, easqoe etiam recensuit Rota
in Venusina legati Iunii 1623. *coram Coccino num.* 69.
4 *& seqq.* & redocuntur ad sequentes, nempe ad fœ-
ditatem notabilem supervenientem, ad oculorum,
vel nasi amissionem, ad Lepram, ad morbos conta-
giosos, ad morbum Gallicum, ad oris fœtorem, &
ad deformitatem, quæ quidem causæ pro exemplo
sunt: nam & aliæ permultæ dari possunt, quæ non
minùs ac prædictæ jure dissolvi Sponsalia permit-
tant. Ego verò prænominatarum singulas *in hac
Quæstione* ponderabo, noo nisi in iis, quæ ad Medi-
cum ponderare pertinet.

Offertur ergò primò fœditas notabilis, pro qua
quid sit intelligendum, non ita palam est. Fortè de vi-
tiis quibusdam verba fieri dici potest, quæ malum
odorem & abominabilem excitant, ut fœtor ala-
rum, aut pedum, aut inguinum ; vel dicamus pro
hac insigni fœditate Dd. accepisse cutaneas quas-
dam infectiones, quæ faciem præcipuè defœdant,
aot caput, ut Tioea, gutta, rosacea, Alopecia, quæ
idem fortè est ac Tinea, & id genus aliæ, nec non
macolæ, vibices, vitiligines, Alphi, Leuce, & aliæ,
quæ licet colorem tantùm carnium immutent, insi-
gniter tamen corpus deturpant, maximè autem fa-
ciem: vel tandem dicamus Doctores pro hac nota-
bili fœditate accepisse quamcunq; supervenientem
insignem deformitatem, ita ut vel utrumque pro ea-
dem re acceperunt, vel saltem pro re noo admodum
differenti. Quomodocunque sit, cùm generali et
loquantur, noo potest eorum dictum cuidam parti-
culari vitio applicari.

Circa oculorum amissionem, nihil addendum vi- 5
deretur; nam vel quod uterque, vel alteruter amit-
tatur, res clara est, quòd Sponsalia dissolvi possunt,
Sanchez *ubi suprà num.* 3. nisi illud decernendum es-
se velimus, quid per oculorum amissionem text. *in c.
quemadmod. de Iurejur.* accipi voluerit, utrum nimi- 6
rum ipsorum oculorum, ut membra sunt, excussio-
nem, & extra naturalem locum extractionem, aut
functionis eorum, nempe visionis deperditionem,
ac profectò utrumque sensum trahi posse verba
Textus non ambigendum: licet enim multò majo-
rem turpitudinem inducat oculorum excussio, &
expulsio extra eorum receptaculum, quàm simplex
visionis deperditio, tamen & hæc ex se cum insigni
incommodo habet suam turpitudinem adjunctam,
ac notabilem rerum mutationem. Non par esset
fortè amissio sola visionis alterius oculi, cum amis-
sione unius per excussionem ; in hac enim semper
urgeret ultra visionis amissionem summa turpitudo,
quæ maxima ex parte cessat in simplici amissione vi-
sus alterius oculi, unde determinandum esset, an
hæc sufficeret ad dissolutionem Sponsalium, quæ 7
juramento essent firmata.

Sed tamen negari non potest, etiam per solam a-
missionem visionis alterius oculi, factam esse nota-
bilem status mutationem ob sensus ejus nobilita-
tem & necessitatem. Itaque quocunque modo vi-
sus deperdatur, aut in utroque, aut in altero oculo,
& ex quocunque morbo, semper urgebit justitia
causæ dissolventis Sponsalia etiam jurata.

Sunt autem quamplurimi morbi visionem abscin-
dentes, aut depravantes, aut saltem diminuentes, de
quorum singulis verba facere superfluum videtur;
satis sit determinate, omnes, si visum in totum aufe-
rant, dare justam causam dissolutionis Sponsalium:
sed neque liberè pronunciare liceret, quòd morbi 8
ipsum visus sensum depravantes, aut diminuentes
tantùm, ad hanc dissolutionem non sint sufficientes.
Et quoad visus diminutionem videretur dicendum,
quod etiam si per eam non fiat notabilis status mu-
tatio, tamen si visus ex morbo aliquo diminuatur,
qui non solùm sanari non possit, sed ex sua natura ad
pejorem statum tendat, ut omnes oculorum morbi
faciunt, non poterit ea diminutio ab earum causa-
tum censu eximi, ex quibus Sponsalia jure dissolvi
permittuntur. Quoad visus verò depravationem,
peculiariter decernendum esset, quid operarentur: si
enim aliqua strabositatis specie alter ex sponsis pre-
hendatur, certum est & visionem depravari simul,
ac diminui, & faciei formositatem in fœmina præ-
cipuè deteriorari; quamobrem Canonistæ consi-
derabunt, quid in hoc casu esset stabiliendum.

Cæterùm in nasi deperditione nullum posse in- 9
tervenire dubium videtur, nisi illud in consideratio-
nem veniat, quod aliàs discutiendum proposui,
nempe, an recuperato naso (ut fieri posse expertissi-
morum Chirurgorum auctoritate, & opere ipso de
facto patet, & notavi *lib. 8. tit. 1. q. 8. n. 5.*) Sponsalia, si
dissoluta sint, redintegrari debeant, aut, si dissoluta
non sint, in suo robore debeant permanere; & placet
repetere id, quod tunc visum est decidendum. Di-
cebam ergo, quòd si nasus ex morbo aliquo deper-
ditus fuerit, ut ex morbo Gallico, cùm talis morbus
noo nisi pessimus & malignissimus potuerit esse, ni-
hil nasus recuperatus conducere debeat ad Sponsa-
lia redintegranda, si dissoluta sint; & si dissoluta non
sint, oihil minuere debeat justitiam causæ, ob quam
dissol-

dissolvi permittuntur. Quòd si ex aliqua causa externa, puta ex casu, aut ex vulnere, aut ex alio quodã modo nasus deperditus sit, licet ibi dixerim, Sponsalia jam dissoluta esse redintegranda, nunc in contrariam sententiam item dicendo, quòd non dissoluta dissolvi debeant, & dissoluta non sint redintegranda manente notabili status mutatione, etiam recuperato naso. Votum Canonistarum hic desiderandum, secundùm cujus determinationem res decidenda.

De Lepra nihil subvenit addendum.

10 De Paralysi dubitari potest, an semper possit dare nullam causam dissolvendi Sponsalia jurata. Ratio dubitandi est, quia Paralysis non est semper sine remedio, quanquam sit curatu difficilis. Licet enim hæc difficultas sanationis in aliquo subjecto tam ultrò procedat, ut ad curationis impossibilitatem terminetur, in alio tamen subjecto, ob virtutis fortitudinem ita minui potest, ut curationi non difficulter cedat. Cùm igitur Sponsalia ut plurimum ab hominibus vigentis ætatis contrahantur (pauci enim tam bardi sunt, ut in ætate senili matrimonio se jungere destinent,) hæc quæstio determinanda videretur secundùm subjecti qualitatem. Et si Paralysis sit in sponso ætatis adhuc juvenilis, aut saltem integræ & consistentis, fortisque virtutis, dicendum eam sanabilem esse, & idcircò non habere sanum sponsum justam causam dissolvendi Sponsalia, in quibus contrahendis juramento se obstrinxit: Ita quidem mihi Medico secundùm Justitiam decernendum videretur, Canonistarum tamen est declarare, utrùm hæc opinio vera sit, necne. Si verò sponsus Paralysi detentus in ætate declinanti degat, nec viribus consistat, quò majorem agit ætatem, eò minor sanationis spes concipi potest; nam non solùm Paralysis in hujus-
11 modi ætate sanari non potest, sed in dies incurabilior evadit deficiente assiduè nativo calore, eaque de causa ab Hipp. *lib. 5. de morb. vulg. sect. 5. text. 25.* & ex ejus auctoritate à Galeno & Vallesio *in comm.* inter eos morbos recensetur, qui increscentes dicuntur, quod notavit etiam Rota *in Melevitana Annuitatis 1643. coram Verospio num. 8.*

12 Præterea Sanchez *ubi supr. num. 2.* volebat Sponsalia pariter dissolvi ex supervenientia cujuslibet morbi contagiosi, quod ita intelligendum, ut morbus contagiosus adjunctam habeat gravitatem & incurabilitatem; non omnis ergò contagiosus morbus erit ad hoc sufficiens; unde nequaquam ob scabiem etiam gravem & contumacem, neque ob lippitudinem, nisi perpetua esset, neque ob Variolas, aut morbillos, neque ob alium similem contagiosum morbum, à juramento eximere se poterit sanus sponsus in contrahendis sponsalibus præstito.

De morbo Gallico tantùm hæsitari potest, num
13 qualiscunque Gallicus morbus sufficiens causa esse debeat dissolutionis Sponsalium, cùm pateat aliquando levem esse, & de facili curabilem: Et tamen quia urget suspicio contagii, non tam liberè in negativam sententiam eundum; quia etiam absente morbi gravitate & incurabilitate, ipsa contagii suspicio videtur sufficiens ad dissolutionem sponsalium: Unde non ab re Sanchez *ubi sup.* in omni morbo contagioso voluit esse locum prædictæ dissolutioni. Et ratio evidens est, quia etiam ex levi morbo contracta infectio timore majoris mali non caret, cùm eveniat interdum, ut quis leviter morbo Gallico affectus alios graviter inficiat; imò, ut aliàs non sine Practicantium auctoritate dixi, fit aliquando, ut quis cum infecta persona rem habens, nequaquam inficiatur, & tamen alios inficiat. Manente ergo semper, quantumcunque levis Gallicus morbus sit, timore infectionis & contractionis majoris mali, dicendum videretur, adesse justam causam dissolvendi Sponsalia etiam jurata. Et de rigore quidem, non potest hic timor dici inanis. Si tamen in his æquitas ulla servanda est, videretur ea res mitiùs decernenda; nam nimis durum existimandum ob levem aliquam Gonorrhæam, quæ nec diu duraverit, nec vestigium ullum de se reliquerit, aut ob minima pudendorum ulcuscula, quæ citissimè sanata fuerint, aut etiam ob benignum bubonem ad suppurationem citò deductum, & diligenter expurgatum, posse sponsum promissione jurata futuri conjugii defraudari, & sanum sponsum tam levi ex causa à juramento solvi; maximè cùm in similibus casibus pateat, quòd si ullam infectionem alter sponsus in sanguine & humoribus contraxerit, facilè aut per ipsam Gonorrhæam, aut etiam per pudendi ulcuscula, aut tandem per bubonis apertionem, ea potuerit expurgari: unde experimur, eos, qui facilè ab ipso coitu cum persona infecta in aliquem ex prædictis morbis labuntur, non gravari ulteriùs à morbi malitia & sævitie, nec promptè in illum reincidere: contrario modo eveniente, ubi per nullam convenientem viam in principio infectionis Natura se exonerare non novit, aut non potuit. Itaque secundùm æ- 14
quitatem fieri existimaverim, si levem morbum Gallicum, qualem mox descripsi, non esse sufficientem causam dicamus dissolutionis Sponsalium, si juramenti vinculo vallata sint.

Circa oris fœditatem, de qua Canonistæ deter- 15
minant, dare justam causam dissolvendi Sponsalia etiam jurata, Notandum, hoc vitium non unius generis esse, & à multiplici causa originari posse, secundùm quarum causarum gravitatem, & amotionis difficultatem, ipsum etiam vitium gravius, & irremediabilius esse potest, & sic sufficiens, aut insufficiens esse ad dissolvenda Sponsalia.

Potest igitur oris fœtor originem habere à gingi- 16
varum putrilagine, à corruptis, & corrosis dentibus, à ciborum reliquiis inter ipsorum dentium spatia hærentibus, nec convenienti diligentia exemptis, & à nimia ciborum copia, ob quam iidem cibi in stomacho corrumpantur. Omnia igitur prædicta vitia, & gravitate carent, & remedium admittunt remotione causarum, quæ oris halitum inficiant, sic repurgando, & abstergendo gingivas, easque incarnando, omnis malus odor oris cessat, ut cessat etiam extractione dentis putridi, ac corrupti; non cessaret autem si plures dentes simul corrupti essent, & ubi opus esset ad oris fœtorem tollendum plures dentes extrahere, fortè non cessaret sufficientia causæ dissolutionis Sponsalium, ob ipsorum dentium privationem, aucta namque insigniter videri potest turpitudo sponsi, si edentulus evaserit.

Pariter quoque facillimè fœtidus habitus emendatur, qui ex reliquiis ciborum inter dentes hærentibus, carnium præsertim excitatur, mundando ipsos dentes à prædictis reliquiis quotidiana diligentia; eodemque pacto moderatione adhibita in assumendis cibis, non secuta eorum corruptione in stomacho ob nimiam eorum copiam, nulla oris fœditas in posterum molesta est.

Fœtor ergo oris à prædictis causis ortus non est existimandus sufficiens causa dissolutionis Sponsalium, quæ juramento firmata fuerint.

Contrà dicendum, ubi ille oris fœtor ex vitio 17
stomachi fiat, non ob copiam ingestorum ciborum, sed ob pravam ipsius affectionem, ob quam

cibos

ci bos quoscunq; & laudabilis qualitatis, & quantitatis moderatæ corrumpit: hæc enim causa coortum. ix est, nec facilè superabilis: quemadmodum neq; si ex culpa orificii inferioris ventriculi nimium hi autis is fœtor ad os ex ipsis stercoribus per intestina elevaretur, neq; si ex ulcere palati, & circumjacentium partium, neq; si ex maligno Narium ulcere, vel Ozæna, aut Polypo, neq; si ex ulceratis Pulmonibus, neq; etiam si ex prava aliqua naturalium viscerum, ut hepatis, aut lienis affectione is fœt or generetur, tolli remediis potest, præterquam quod vitii interni gravitatem præseferet: unde in his omnibus patens est justitia causæ Sponsalia dissolvendis.

18 De Epilepsia quoq; dubitari potest an semper sussi ciens sit ad Sponsalia jurata dissolvenda: nam constat quasdam Epilepsias raritate paroxysmorum adeò insignes fuisse, ut semel tantùm hominem in toto vitæ curriculo adoriantur, ut de Julio Cæsare narrant: alias autem adeò leves esse, ut non magis hominem molestent, quam simplex capitis vertigo, & cum hoc de raro quoq; prehendunt: vider etur ergo præter jus, & æquitatem, debere sanum sponsum à juramento contrahendi matrimonii ob hæc levissima solutum iri: Canonistæ ergo determinent quid in his casibus sit dicendum.

Sed ultra prædictos non desunt alii quamplurimi morbi, ex quorum causa non minùs quàm ex causa prædictorum jurata Sponsalia solvi possent: sed nimis longum esset de singulis verba facere, & tædio non vacaret: itaq; satis sit ex Canonum, & Canonistarum decretis prænominatos pro exemplis recensuisse.

Illud unum discutiendum proponam, quod ad virgines sponsas tantùm pertinet: est autem quidam morbus earum proprius, qui hoc peculiare habet præter symptomata, quibus associatur, ut formam ipsarum virginum mirum in modum corrumpat; ita ut ex pulcherrimis eas maximè deformes faciat, & quod notabile est, hoc vitium pulchriori bus magis infestum, quàm aliis virginibus esse solet, ut notat Lud. Mercat. *de virg. & vid. affect. lib. 2. cap. 6.* ubi ejus rei causam investigare nititur, & ob id de eo nunc verba faciam, nam de deformitate aliis ex causis superveniente ultimo loco disserere institui.

19 Est et go vitium illud, de quo sermonem nunc habeo, à Græcis Chlorosis dictum, à Latinis verò febris alba, non quod semper habeat conjunctam febrem, sed quod fœdum, & albicantem colorem ex eo contrahant. Dicitur item à Latinis morbos virgineus, & aliquibus febris amatoria: alii autem vocarunt illud Ictetum album. De quibus omnibus viden. Mercat. *loco proximè alleg.* Francisc. Ranchin. *de morb. virg. sectione tertia, c. 2.* Dan. Sennert. *lib. 4. Pract. part. 2. sect. 3. c. 2.* [Horst. *tom. 2. pag. 269. & seq.*]

20 Sed unde est, quòd hic morbus pulchrioribus virginibus magis familiaris sit, ut dictum est? An quia pulchriores virgines laudabilioribus humoribus refertæ, eos, causa corrumpente sese insinuante, in pejorem conditionem, quàm in aliis, immutent: com corruptio optimi pessima sit? non discedamus ab hac causa videtur Mercatus. Sed non videtur dubium solvere, ubi dicamus febrem albam esse magis familiarem virginibus pulchrioribus, quod non est verum: sed verum est, pulchrioribus esse magis infestam, quia pulchritudinem illarum adimit.

21 Verumenimverò, etiamsi hic morbus præter deformitatem afferat secum plura symptomata, quæ gravem illam reddant, atq; facilis curatu sit, tamen dubio non caret, an per illum Sponsalia jurata solvi possint: quia licet negari non possit sponsæ statum immutatum esse ab eo, qui erat cum Sponsalia fuerunt contracta: tamen quia hic morbus est quasi connaturalis ipsis virginibus, non videtur status earum naturalis immutatus, maximè cùm unicum remedium ejus morbi sint ipsæ nuptiæ, ut in 22 similibus testatur Hippocr. *in libell. de morb. virg. inf.* Unde non videtur sponsus habere justam causam dissolvendi Sponsalia juramento per ipsum firmata. Alia tamen ex parte contrarium videtur asse- 23 rendum, quia cùm juramentum intelligatur habere locum rebus in eodem statu permanentibus, certum est de statu præcipuè sanitatis, & naturali hoc intelligendum. At superveniente sponsæ febre alba, status ejus ex sano fit morbosus, & ex naturali præter naturam, quæ mutatio jure sponsum à juramenti obligatione videtur solvere. Neq; verum est, hunc morbum esse virginibus connaturalem, quia est tantùm earum proprius, ut alii morbi proprii sunt Prægnantium, alii Puerperarum, alii Puerorum, alii Senum, alii aliarum ætatum. Remanere ergo debet in sponsi voluntate, an juramentum servare velit, necne. Verum ubi morbus videretur de facili amovibilis, neq; altas emisisset radices, secundùm æquitatem existimari posset, quod Sponsalia in suo robore relinquantur, cùm evenire soleat, ut hujusmodi virgines vix marito junctæ à prædicto morbo convalescant, & à gravioribus etiam, ut addit Hippocr. *ubi suprà.*

Porrò cum dictum sit, hunc morbum maximè 24 pulchritudini officere, discutiendum venit dubium à Canonistis propositum, nempe an deformitas insignis superveniens juratis Sponsalibus, illa dissolvat. Et Sanchez *loc. cit. n. 4.* relata opinione eorum, qui negativæ adhærent, ipse cum aliis Canonistis per eum relatis affirmativam tuetur rationibus, de quibus *ibi.* A nobis igitur jam determinandum, ex quibusnam Pulchritudo insigniter deteriorari possit: & quia Pulchritudo in utroque sponso considerari debet, sciendum multùm differre pulchritudinem virilem à pulchritudine muliebri: 25 nam virilis (quam veram pulchritudinem esse volunt Medici, & Philosophi) est membrorum pro- 26 portio, & optima dispositio ad fortitudinem, & actionum bonitatem faciens. Mulieris autem est 27 membrorum proportio ad concinnitatem, & venustatem corporis, ejusque delicias emanans, aspectu oculos aspicientium delectans. Illa viris ad proprii corporis utilitatem data, hæc à Natura mulieri concessa, non dicam ad virorum perniciem, sed ad alliciendos eos ad earum amorem, & desiderium: idcircò, & coloris jucunditate, & membrorum mollitie, & partium venustate, & vocis suavitate, & actionum lenocinio, ac blanditie illam viro gratiorem reddidit. Quamobrem jure 28 merito pulchritudo post Sponsalia jurata deperdita, virum à juramenti vinculo solvere debet, ita ut Sponsalia dissolvantur.

Videamus ergo jam quibus ex causis pulchritudo vel amittatur, vel insigniter deteriore tur.

Universaliter igitur loquendo, pulchritudo to- 29 tius quasi totaliter deperditur ob morbos acutissimos interdum, quasi malignissima febris est, & ipsa Pestis, & ob quosdam etiam particulares morbos Chronicos, ut morbus Gallicus est, Elephantiasis, Scorbutus, & his similes: hujusmodi enim morbis tam acutissimis, inquam, quàm prænominati

Chronici, naturale temperamentum, & nativam formam in alienum temperamentum, contrariamq;, formam abire faciunt, de quibus tamen plura non addam.

Peculiarem esse virginum febrem albam, jam
30 dixi, quæ formam mirum in modum deturpat, ea tamen cessante, forma ad pristinum nitorem, ut plurimum redire consuevit.

Sed omisso jam de his ulteriùs loqui, cùm facies
31 sit sedes pulchritudinis, quæ in ipsa videtur, maximè in mulieribus, sui ostentationem facere: videamus quibus præcipuè ex causis eam ita deformari contingat, ut justam causam dissolutioni Sponsalium, etiam si juramento firmata sint, præbere possit. Licet autem facies ob id, quod pars tam conspicua est, etiam à minima re deturpari aliquo modo possit, tamen certum est ad dissolutionem Sponsalium non esse quamcunque mutationem in pejus sufficientem, sed debere esse insignem.

Itaque cùm pulchritudo consistat in apta dispositione partium, quæcunq; hanc dispositionis aptitudinem immutant insigniter, faciem quoq; insigniter deformem faciunt: ipsarum igitur partium aucta magnitudo, formam mirum in modum lædit. Huc pertinet omne tumorum, & excrescentiarum genus, non solùm ipsam faciem obsidentium: sed etiam circumvicinas partes, ut collum, & gulam. Defectus quoq; vel minimus particularum ipsius faciei, non minùs quàm aucta magnitudo eodem modo culpandus, imò fortè magis: nam si nasi, aut labiorum etiam pusilla pars deficiat, pulchritudini insigniter obest, quod non evenit fortaßè de pusillo tumore, aut parvula excrescentia. Particularum etiam ejusdem faciei mutatus, aut depravatus situs, deformem illam insigniter reddit, ut earumdem particularum tortuositas, perversio, contractio, aut relaxatio.

Sed & cicatrices (de quibus inter deficientia
32 loqui licebat) non postremù in ea re incusandæ, de illisq; longioribus agerem, nisi aliàs de earum qualitate, & gravitate plura attulissem, *libro quinto Titulo secundo, quæstione quarta, à numero decimo octavo ad plures sequentes: & libro octavo, Titulo primo, quæstione decimasexta, per totam*, ubi cum Fortunato Fidel. *libro secundo de Relat. Medic. capit. 5.* manifestum feci, quænam faciei cicatrices majorem deformitatem inducant. Universaliter autem modò loquendo, dicendum, quòd cicatricum deformitas dependet à partis nobilitate, à magni- 33
tudine, à profunditate, ab inæqualitate, & à coloris mutatione. His addi potest scabrities, quæ cum inæqualitate jungi potest, glabrities ubi pars esset anteà pilis referta. Cæteris paribus, turpissima censenda cicatrix in naso, quòd non solùm sit præ cæteris partibus conspicua, sed etiam 34
quia ea pars in homine est pulchritudinis moderatrix. Ab hac, ut ego sentio, succedit cicatrix in oculis, quæ nempe oculum medium intersecat: licet Fortunatus post nasi cicatricem, secundo loco ponat cicatricem in malis, tertio cicatricem in buccis, quarto in Labiis, quinto in oculis, cui ego secundum tribuo. Sed verò non carent cicatrices in fronte, in mento, in gula, in collo, si notabiles fuerint, & contegi non possint: maximè autem deturpant colli cicatrices ab excisis, vel quomodocunque extirpatis strumis relictæ.

Sed in cicatricum faciem deturpantium numero reponenda sunt vestigia ex variolis contracta, ex quorum causa tantoperè deformari aliquorum 35
facies observamus, ut ex pulcherrimis turpissimæ evadant: quod tunc maximè fit, cùm totam faciem occupant, & profunda, & pravi coloris existunt, non modò enim ipsius faciei nitorem, & venustatem adimunt, sed etiam genarum mollitiem, & levitatem: cutem duram, ac callosam relinquendo. Sed jam de hac materia hæc in medium attulisse sufficiat.

LIBRI NONI
TITULUS UNDECIMUS,
DE SEMINE FOEMINEO.

Appendix ad Titulum Tertium Libri Septimi.

SUMMARIUM.

QUÆSTIO Unic.

TAmetsi quamplures rationes aliàs adduxerim ad demonstrandum fœminas semen habere, & illud quidem fœcundum, nec passivè tantùm, sed etiam activè ad generationem concurrere, quarum rationum nonnullæ, ut optimis, ac doctissimis viris, etiam contrariam opinionem per anteactum tempus foventibus visum est, Demonstrationum vim proculdubio habent: tamen ad majorem veritatis tutelam, alias insuper adducere superfluum non existimaverim, quod tantò libentius faciam, quantò afferendæ rationes possunt majorem in modum Peripateticorum, ac sequacium pervicaciam convincere, qui nihil, quod alicujus ponderis sit, in medium adducentes, unicæ Aristotelis auctoritati innixi, ejusque assertiones instar folii Sybillini habentes, etiam contrà sensum, & veritatem ipsam procaciter pugnare sunt parati.

Ut ergo ad immediatam me conferam, dico, Ari- 1
stotelem, ut pluries dictum est, non solùm negasse, fœminas

fœminas habere semen, sed nonnullis productis rationibus persuadere conatus est, non debuisse à Natura habere. Nos contra probavimus, iterumq; concludentissimè probare intendimus, fœminas nō
2 modò habere semen, sed de necessitate Naturæ debuisse habere. [Confer Horst. *tom.* 1, *pag.* 15. 65. & 454.] Sequentes ergo rationes de novo producimus Lectori veritatis amantissimo ictiò examinandas.

3 Notum est, nec controvertere id Adversarii possunt, fœminam à Mare suæ speciei in nihilo differre quo ad ea, quæ ad corporis nutrimentum, & sustentationem requiruntur, nam & sanguine, & humoribus, & excrementis tam utilibus, quàm inutilibus dotatur, ut Mas, licet menstruis præ illo affluat, ad generationis materiam destinatis. Modò, in Mare remanet utile quoddam excrementum, quod ad speciei conservationem à natura est procreatum, quodq; ipsa Natura ad vasa ad illud asservandum fabrefacta demandare solet, ut inde Mas cum fœmina congrediens, generare possit, & hoc semen est. Hoc igitur excrementum ultimi alimen-
4 ti aggregatur etiam in fœmina, ac provida Natura eadem vasa, & instrumenta ad illud ad requisitas partes deferendum, asservandum, & ejaculandum in fœmina quoq; molita est: & ex iisdem fontibus ejus materiam desumit, ex quibus desumit in Mare, nempe ex vena cava, & arteria magna. Hæc oculari testimonio unusquisq; ad libitum eo modo se habere, observare potest. Ergo si in fœmina superfluit ea materia ultimi alimenti, ex qua fit semen in Mare, si eam Natura etiam in fœmina ab iisdem vasis, ut in Mare desumit, si per easdem vias, ut in Mare eandem materiam ad Testes defert, si in Testibus eadem materia ut in Mare asservatur, ibique concoquitur, ac perficitur, si tandem per ejaculantia vasa eadem materia in coitu, ut in Mare, cum voluptate emittitur, sensibus, & veritati omninò contradicit, qui vult, fœminam semen non habere.

Non acquiescunt his Peripatetici, sed dupliciter contrà prædicta insurgunt: ac primò dicunt, quòd licet in fœmina aliquid superfluere posset post totius nutritionem, id non aliud esse poterit, quàm sanguis, ex quo menstrua suo tempore à Natura vel expurgantur, vel in fœtus nutritionem absumun-
5 tur: unde nihil ultimo in fœmina superfluit, quod in semen abire debeat. Natura enim intenta ad productionem materiæ, ex qua fœmina suos fœtus nutrire debeat in utero, reliquam omnem sanguineam materiam in nutienda ipsa fœmina absumit: quod in Mare non eo modo fit, quia cum Natura egeret ejus semine ad procreationem, & formationem fœtus, quicquid ultimo alimento superfluit ad hoc destinans, illud ad convenientia loca transmittit, ut magis elaboratum suo tempore in coitu excernatur, & ex eo fœtus generetur.

6 Secundo, etiamsi in fœmina quicquam superfluat ultimo alimento, quod ad spermatica vasa, & fœmineos Testes demandetur, neqnaquam verè semen, sed tantùm æquivocè dici potest, quia neq; seminis officio fungitur, neq; seminis conditiones habet. Non fungi officio seminis patet, quia seminis fœminei munus est inservire masculeo semini pro materia, & nutrimento: at frustrà in hoc inserviret, stante quod Natura ad hunc finem menstrua destinaverit: & hoc illud est, in quo maximè ac benè se fundat Aristoteles dicens, si semen esset, menstrua non essent, nunc idcò menstrua sunt, quia semen non est: sed neq; hoc, quod ultimo alimento in fœmina superfluere supponitur, conditiones seminis habet: nam verum semen substantiâ est crassum, odore grave, spiritu multo turgens, colore album, sensum exquisitè movens; ad hoc, quod vos Medici semen fœmineum dicitis, substantia est liquida, ac fluida, odore nullo, colore, masculeo ac vero semini multùm cedens, omni spiritu denudatum, ac sensum vix pruriens: unde non mirum, si fœminæ, etiam si concipiant, quid tamen sit semen ejicere, omninò ignorant: inde aut semen non emittunt, aut nullam voluptatem, etiamsi emittant, in ejus ejaculatione persentiunt.

Sed cognita falsitate suppositionum quæ in præcitatis argumentis fiunt, veritas facilè in lucem emicabit: in primò argumento supponitur nihil in fœmina superfluere ultimo alimento, nos digito ipso commonstravimus superfluere, & materiam ipsam superfluentem, & loca unde desumitur, & per quæ ad destinatas partes defertur, ac in quibus asservetur, & per quæ foras emittatur oculis ipsis subjecimus.

In secundo argumento dicitur, semen fœmineum seminis officio non fungi, quia non potest esse pro materia seminis masculei, stante quod à Natura ad hoc sit destinatum menstruum. Nos dicimus semen fœmineum, non secùs ac semen masculeum, ad generationem concurrere, nec solùm materiale, sed effectivum principium conceptus esse: quod dilucidiùs ostendetur inferiùs.

Additur semen fœmineum non producere effectus veri seminis: quod, quam veritatem habeat, 7
à posteriori probatur: pruritum enim, & aviditatem concumbendi, ac seminandi in fœminis excitat, ut in maribus, voluptatem summam ejus excretione fœminæ percipiunt, ut Mares: debilitatem, ac virium defectum nimia ejus evacuatio inducit in fœminis, ut in Maribus: quid inde ergo inferri potest, nisi fœminam verum semen ferre, ut Marem? Corruunt ergò, ac omninò evanescunt suppositiones omnes ex adverso factæ, nullo modo reconvalituræ.

Sed ex abundanti demus, quòd semen fœmineum deficiat aliquo modo à conditionibus seminis masculei, tamen verum, ac perfectum semen 8
est, iisq; conditionibus dotatum, quibus dotari necesse est semen fœmineum: nam quemadmodum sanguis fœmineus, ut aliàs dicebam, non idcircò, quòd minùs calidus, minùs spirituosus, ac minùs robustus sit sanguine masculeo, sanguis non est: eodem quoq; pacto non idcircò, quòd semen fœmineum semine masculeo minùs calidum, minùs spirituosum, ac minùs robustum sit, semen non est, nam eas tantùm conditiones sortitur, quæ ut semini fœmineo sibi conveniunt, quod quia à minùs calida, minùs spirituosa, ac minùs robusta materia desumitur, minùs calidum, minùs spirituosum, ac minùs robustum naturaliter esse oportet.

Non ob id tamen semen fœmineum sua efficientia privatur, sed non secùs ac masculeum suas in 9
agendo partes exequitur, qua quidem facultate si deficeret, jure optimo negari posset, quòd esset verum semen, ut Peripatetici pertinaciter contendunt. At semen fœmineum habere efficientiam negabunt, qui procaciter audent negare sensum. Nam quot, & quanta, Deus bone! in fœtibus se produnt, quæ à Matre ipsa tantùm produxisse, non à patre ipse sensus manifestum facit: videant Peripatetici quæ circa hoc afferunt Medici, ac præcipuè Galen.

Galen. *in libris de semine*, & ab ipso discant veritatem agnoscere, nisi ex se habilitatem habeant Naturæ librum, hoc est humani corporis fabricam evolvere, ac speculari. Assimilare sibi natos in effigie tam externa, quàm interna, in temperamento, in moribus, in valetudine, in morbis, an non aliquando à seminis materni efficientia est, quemadmodú aliàs ab efficientia seminis paterni? Communicare fœtui suæ speciei characterem, ut fit in Animalibus specie, aut etiam genere differentibus, an semini paterno tribuendum, ut materno semini omnem efficientiam præter rationem adimamus? Semen ergo fœmineum, materia nempè illa, quam nos Medici *fœmineum semen* appellamus, & quam Peripatetici crudam quandam materiam esse, ad nihil utilem, gratis asserere audent, cùm effectus omnes vero semini convenientes producat, atque ipsam etiam vim effectricem sortiatur, verum semen est. Fœmina ergo & habet semen, & ad prædictos effectus debuit à Natura habere.

Sed inter omnes prædictos effectus, majorem
11 præ aliis necessitatem Naturæ imponebat, ut fœmina haberet semen, ille, quia eam ad generandum considerat, nec absq; semine generare posset: quia generans intelligitur id, quod confert tantùm materiam, ex qua nutriatur, & augescat id quod generatur: si sic enim se res haberet, non plus tribueret Mater suo conceptui dum in utero est, quàm tribuant ipsæ Nutrices lactentibus puerulis, nec verificaretur ullo modo illud, quòd omne generans generet sibi simile, quia generans dicitur
12 generare sibi simile, quando tribuit generato id,
13 per quod producitur de non esse ad esse, & per quod est id, quod est, at si fœmina tribuit fœtui materiam tantùm, unde nutriatur, & augescat, nihil ad generationem confert, neq; enim per nutritionem, & augmentationem quod generatur, ponitur de non esse ad esse, neque per eas fit id, quod est,
14 quia hoc nequaquam à materia, sed à forma tantùm haberi potest. Ad hunc igitur maximè affectum, nempe ut fœmina generaret, & generaret sibi simile, necesse fuit illam habere semen, illudque efficientiâ non minùs quàm masculeum dotatum. Ergo fœmina & habet semen, & de necessitate Naturæ debuit habere semen.

Sed maximam, præter hæc, vim Peripatetici faciunt in eo supposito ad probandum, quòd fœmina generet absque proprio semine, nempe quòd fœmina absque ea voluptate concipiat, quæ in emissione seminis percipitur, nam si semen emitteret, voluptatem illam persentiret: ergo, cùm eam non persentiat, non emittit semen, & conceptio succedit absque ipsius semine. Neque solùm veritatem habet, fœminas concipere absq;
15 proprio semine ex hoc, quòd voluptatem nullam in coitu percipiant: sed maximè ex eo, quòd nonnullæ concipiunt antequam semen intrà se generent, ut exemplo nonnullarum Puellarum palam fit, quæ ante pubertatem, & antequam semen intra se per ætatem procreare potuerint, conceperunt, quarum plures Historiæ habentur recollectæ per Schenckium *libro quarto suarum Observat. Titulo de Ætat. concip. & gener.* ubi auctoritates etiam Canonistarum, nempe Abbatis & Hostiensis videre licet, quorum uterque narrat, Puellam novennem, filium peperisse, in qua ætate certum est, illam non potuisse proprium semen ad generationem conferre, cùm per tot annos abesset à pubertate: quæ prima ætas est semini ferendo apta. Et ne hoc quid rarum, ac monstrosum, & contra Naturæ Leges factum existimemus, naturale etiam testimonium unum, aut alterum ad hoc habere possumus: nam Populi quidam Macrobiis juncti sunt, quorum fœminæ septimo ætatis anno concipiunt, ac filios pariunt. Alii quoque in India reperiuntur, *Mandri* dicti, quorum etiam fœminæ septimo ætatis anno partus edunt, cùm tamen senectam ad quadragesimum usque annum producant. Ferunt quoq; in Calingis Indiæ gente (io quit Plin. *li. 7. Nat. Hist. cap. 2.*) fœminas quinquennes concipere, & octavum vitæ annum non excedere. Ergo cùm in his omnibus exemplis appareat, fœminas, antequam semen per ætatem ferre possent, generasse, dicendum semen fœmineum non requiri ad generationem: & idcircò fœminam neq; habere, neque debuisse habere semen.

Sed vide obsecro, humanissime Lector, quæ subterfugia quærant hi Philosophi, ne à propria, ac semel malè stabilita, & inanibus fundamentis opinione recedere cogantur, & contrariæ sententiæ tanquam veriori cedere. Mulieres omnes cum voluptate semen in coitu, aut etiam extra coitum emittunt: & ut probent, mulierem semen non habere, unam, aut alteram pro exemplo in medium adducunt absque voluptate, quæ in seminis emissione percipitur, concipientes. Mulieres item omnes in universo hoc terrestri globo, duodecimo ætatis anno semen ferunt, & tunc concipiunt: & ut probent, semen fœmineum non requiri ad generationem, Indicas quasdam mulieres, nè Soli quidem visas, qui omnia videt, nobis objiciunt quinquennes, aut septennes concipientes, supponendo quòd illæ in tam tenella ætate semen habere non possint. Similiter ad idem probandum Puellas quasdam, rariùs quàm ipsum Phœnicem visas nobis obtrudunt, quæ novennes conceperunt, supponendo neq; has ob tenellam ætatem potuisse habere semen.

Sed hiccine modus philosophandi esse debet ad eruendam naturalium rerum veritatem? ergo & absque masculeo semine, si valida ea argumentatio est, potest fieri generatio, quia non desunt exempla Puerorum, qui novennes, aut decennes generarunt, ut patet ex Historiis recollectis per Schenck. *loc. cit.* quod multò admirabilius est, quia Mares seriùs multò semen habent, quàm fœminæ. 16
Ergò cùm in his pueris non potuerit per teneriorem ætatem adesse semen, inferri simili modo potest, generationem absq; masculeo semine posse succedere. Sed quid est, si hoc non est ex particulari deducere universalem? siccine ratiocinari nos Præceptores omnium sapientissimi edocere satagunt? At aliàs ab illis habemus, id secundùm natu- 17
ram esse, quod ut plurimum fit: quod autem fit de rarò, fieri per accidens. Ut plurimum fit, ut fœminæ cum voluptate in emissione seminis concipiant, rarissimè autem, ut sine voluptate id illis accidat: ergò mulieres semine cum voluptate emisso concipere, secundùm naturam est: per accidens autem, quòd sine voluptate id succedat: & ob aliquam rem monstruosam, aut ex detrimento, & vitio Naturæ, ut in similibus evenire testatur ipse Arist. *lib. 5. de Histor. Animal. c.* 14. qui ergo ea, quæ naturaliter fiunt, regulari vult per ea, quæ fiunt per accidens, præpostero omninò discursu utitur, vero, ac docto Philosopho penitus indigno.

Falsis igitur suppositionibus remotis, nempe quod fœminæ in ætate teneriori concipientes, in qua cæteræ fœminæ semen adhuc non ferunt, absq; semine

femine concipiant, ea conclusio farta tecta remanere debet, conceptionem ipsam ostendere eas semen habuisse, licet monstruosum quid, ac eventu
18 rarum absq; dubio fuerit, eas tam citò semen intrà se procreasse: nam certum est, eas non potuisse concipere, nisi fœtum nutrire possent, at fœtus nutritur menstruo, ergo non ante potuerunt concipere, quàm menstrua haberent: ergò si habebant menstrua, habebant unà semen, cùm tam men-
19 strua, quàm semen eodem tempore in fœminis appareant; teste Aristotele *loco suprà citato*, quia ad unum, eundemq; finem utrumq; est destinatum, nempe ad fœtus conceptionem, & nutritionem quousq; in utero permanserit.

De fœminis autem illis, quæ in India dicuntur quinquennes, aut septennes concipere, dicendum, id illis ex natura particulari earum regionum succedere, ut ea ætate semen ferant, & concipiant, ut cæteræ omnes fœminæ in maturiori ætate faciunt. Idq; convenienter eo modo evenire, stante earum vitæ brevitate, cùm naturaliter fieri debeat, ut quæ à Natura brevem vitam habent, in operationibus ejusdem Naturæ cæteras fœminas antevertant.

Hæc, & pleraque alia pro tuenda veritate dici possunt, sed Soli lucem addere conamor, dum ex se veritas Sole clariùs elucescit. Et fœmina enim κατισβάλλει. *Ebraor. c. 11. vers. 11.*

LIBRI NONI TITULUS DUODECIMUS,

DE PRIMOGENITIS.

Continens Quæstiones sex.

I. Quis dicatur Primogenitus.

II. Priorem conceptum ultimò nasci, quæ ratio persuadere possit.

III. Ex naturæ ordine priorem conceptum, priorem nasci.

IV. An ex accidenti evenire possit, ut posterior conceptus prior nascatur.

V. In dubio quis ex Gemellis prior natus præsumendus.

VI. Quis ex Gemellis ab utero matris exsectis præsumendus prior natus.

SUMMARIUM.

1 *Primogeniti nomen non magis referri potest ad eum, qui primò nascitur, quàm ad eum, qui primò concipitur.*

2 *Genitus dicitur fœtus cum primum in utero conceptus est.*

3 *Generare dicuntur mulieres cùm concipiunt, non cùm pariunt.*

4 *Primogenitus apud Iureconsultos accipitur pro eo tantùm, qui primò natus est, & n. 8.*

5 *Non satis est, Gemellum brachium, aut crus foras emittere, nisi prior totus nascatur, ad hoc ut Primogenitus dicatur.*

6 *Ex Gemellis prior conceptus secundùm aliquos posterior nascitur.*

7 *Prior natus jura Primogenitura consequitur, non prior conceptus.*

9 *Tantundem est dicere,* Primogenitus, *quàm* primò natus.

10 *Instituentis Primogenituram mens est, ut primò natus sit Primogenitus, non primò conceptus. Et n. 12.*

11 *Conceptionis dies, & hora nescitur: ipsasq; mulieres quoq; latet.*

13 *Conceptus, homo est, & rationali animâ dotatus.*

14 *Posterior natus Primogenitus secundùm aliquos dici debet. Falsum, n. seq.*

Quis dicatur Primogenitus.

QUÆSTIO I.

FAteor non venisse unquam mihi in mentem de hac materia verba facere, nun enim ad Mediam speculationem quicquam pertinere arbitratus sim, cùm nullum Medicum, quantùm memoriâ recolo, de ea re verbum ullum movisse compererim, imò neque ab ullo Medicorum eam quæstionem propositam, aut exagitatam, aut resolutam viderim: nimirum, quisnam ex Gemellis primò, aut secundò sit conceptus, & quisnam prior, aut posterior ex illis secundum Naturæ ordinem nasci debeat: hinc enim resolutio ejus dubii dependet, quisnam eorum Primogenitus debeat existimari. Sed cùm Jureconsultorum placita evolverem, consideravi nonnulla ab illis determinata, Medica speculatione egere, unde ad hæc exaranda circa eam materiam me accinxi.

Antequam igitur ulteriùs progrediamur, ut sciamus de quanam re verba fiant, determinandum, quid in mente concipiamus, cùm Primo-
genitum dicimus, nam hæc vox, *Primogenitus*,
non magis referri potest ad eum, qui primò nasci- 1
tur, quàm ad eum, qui primò concipitur, imò
multò melius aptari videtur ei, qui primò con-
ceptus est, quàm ei, qui primò natus: nam geni-
tus dicitur fœtus cùm in utero conceptus est: & 2
generare dicuntur mulieres cum concipiunt, non 3
cùm pariunt. Verum Jureconsulti declarantes,
quis sit Primogenitus, dixerunt, illum accipi 4
pro eo, qui primò natus perfectè, ac totus est, &
hoc, quia non satis est ad hoc ut quis dicatur Pri-
mogenitus, ut prior brachium, vel crus, foras 5
emiserit, nisi totus nascatur: Tiraq. *de Iur. Primog. quæst. 1. num.* 8. Molina *de Primogen. Hispan. lib. 3. cap. 1. num.* 4. & adducitur ad hoc facer textus Genesis, *cap.* 38. de Gemellis, quos Thamar Judæ nurus edidit, quorum is qui Zara vocatus est, prior protulit manum, sed posterior natus est, unde non ipse, sed Phares prior natus Primogenituram est consecutus.

Nullum ergò in hac re dubium à Jureconsultis excitatum video, neq; offendi eorum quemquam, qui opinionem aliquorum in medium attulerit, qui voluerunt, priorem natum posteriorem fuisse conceptum.

Vulgò quidem eam controversiam aliquando agitatam audivi, non à vulgaribus tantùm hominibus, sed etiam à doctioribus, qui tamen contendebant, eum priorem nasci, qui posterior conceptus esset, sed nullis solidis rationibus, neque ullius momenti auctoritatibus propriam opinionem

tueri

fueri norunt: ac mihi quidem visum est, hos in re certa dubium ponere.

Tamen Jureconsultos Doctissimos de Primogenitura scribentes cùm evolverem, notavi illos supponere, fieri posse, ut ex Gemellis prior conceptus posterior nascatur: nam determinantes, quisnam ex illis Primogenitus sit, dicebant,
7 quòd etiamsi unus conceptus sit antè alium, non primò conceptus, sed primò natos jura Primogenituræ consequatur: Ita Joan. le Cirier *de Primogenit. libro primo, quæstione prima, numero sexto.* Tiraquellus *de Iure Primogenit. quæstione prima, numero nono.* Molina *lib. 3. de Primogen. Hisp. cap. 1. num. 5.* Unde etiamsi, ut addit Tiraq. *ibidem*, quemadmodum difficillimum est, facile esset ex certa quadam conjectura deprehendere eum, qui posterior exivit ex utero, priorem fuisse conceptum, is tamen jura Primogenituræ non obtinebit, sed alter qui prior natus est.

Itaque hinc factum est, ut de Primogenitura inter Gemellos ulteriùs non fuerit hæsitatum, sed
8 communi Doctorum calculo determinatum, Primogenitum esse, qui prior natus est. *c. Ioseph. in f. de verb. signif.* D. Thomas eadem Textus verba ex D. Hieronymo referens, licet neutrum nominet. 3.
9 *par. summ. quæst. 20. art. 3. ad 4.* Bald. *in l. cum in antiquioribus, sub n. 11. vers. Et primo præmitto, C. de jure deliber.* Anch. *cons. 82. num. 8.* tantundem enim est dicere, *Primogenitus*, quàm *primò natus*, id est, qui primò vidit lucem: Maugil. *de Imputat. quæst. 86. sub n. 19.*

Atque id mihi ex ratione, & pro rei natura sancitum videtur, quia neque præsumi potest, neque
10 verisimile est, mentem instituentium Primogenituram fuisse, ut eorum dispositio haberet dependentiam ab eventu dubio, ut est præventio unius Gemelli ad alterum in conceptione, sed potiùs voluisse dependere ab eventu certo, qualis est præventio in nascendo: quia si conceptûs tempus, ne-
11 que hora, neque dies certa est, cum lateat, etiam ipsas mulieres, etiamsi unicum conceperint, ut elicitur ex Hipp. *in lib. de Nat. Puer. num. 38.* Arist. *lib. 7. de Hist. Anim. c. 4.* & ex Jureconsultis, Mascard. *de Probat. concl. 1146. num. 31. vol. 3.* quantò minùs sciri poterit, quisnam ex duobus Gemellis ex uno coitu conceptis, prior conceptus sit: Cum ergo de Prioritate conceptionis in dubio res remaneat: contrà verò de prioritate nativitatis evidens certitudo appareat: dicendum omninò, instituen-
12 tis Primogenituram mentem fuisse, ut is, qui primò nascitur, pro Primogenito habeatur.

Quibus tamen non obstantibus non videtur ex Justitiæ rigore factum, ut nulla ratio habeatur alterius ex Gemellis, qui prior conceptus est: quip-
13 pè cum & is homo sit, nam & Animam rationalem in ipso conceptionis momento recepit, et semper eodem modo fit, quemadmodum sufficienter probavi *in princ. hujus secundi vol. Tit. 1. quæst. ult. per totam*, vel saltem in nulla re cedat ei, qui posterior conceptus est, sed prior est natus, & de suo commodo, honore, & utilitate agatur, vi-
14 deretur (si vera est opinio eorum, qui volunt priorem natum, posteriorem fuisse conceptum,) contrarium potiùs esse determinandum, nempe posteriorem natum tanquam priorem conceptum debere haberi pro Primogenito, cùm prioritate temporis in sui conceptione acquisierit sibi quicquid illi tanquam Primogenito debetur, & sic nequaquam attendendum tempus nativitatis, sed tantùm conceptionis.

Veruntamen verò nullam veritatem habere prædictam opinionem, quòd nempè prior conceptus posterior nascatur, satis constabit ex sequentibus. Quòd autem Jureconsulti, hoc posse evenire dicant, & tamen semper jura Primogenituræ priori nato deberi affirment, videndum, an in rei veritate id fieri possit, & quibus rationibus possit suaderi.

SUMMARIUM.

1 *Quanam ratione eveniat secundum aliquos, ut qui ex Gemellis posterior fuit in conceptione, prior sit in nativitate.*
2 *Fœtus quandò, & quomodò nascatur.*
3 *Fœtus quo fortior est, eo magis in elatiori uteri materni parte se sustinet.*
4 *Fœmina sinistram uteri partem, Mares autem dextram occupant.*
5 *Posterior conceptus (qui posterior etiam nascitur) aliquo signo debilitatis se prodit.*
6 *Posterior conceptus minori corporis mole ut plurimum donatur.*

Priorem conceptum ultimò nasci, quæ ratio persuadere possit.

QUÆSTIO II.

FRivolam sanè, ac nihili faciendam ratiunculam ad hoc probandum vulgò adductam audivi, exemplo desumpto à sacco: quemadmodum enim, inquiunt, si saccum diversis rebus repleamos, eum deinde exhauritur, id primùm prodit, quod ultimò fuit ingestum, sic in ortu Gemello-
rum fit, ut qui primò uterum replevit, ultimò ab 1
eo exitum habeat. Sed ridicula omninò est hæc persuasio, quasi fœtus simul concepti sibi invicem supersint, ac substent, & qui conceptus posterior est, ita uteri ostium obserat, ut exitum priori concepto prohibeat, nisi ipse prior in lucem prodeat. Sed conceptus plures in utero lateraliter disponuntur, nec sine summo incommodo unus superstat et alteri.

Porrò cùm tempus nascendi instat, quod est 2
quando copiosiori alimento, & liberiori aëre indigent, propriis viribus exitum quærunt, calcitrando, & membranas, in quibus includuntur, dirrumpendo, ut cum Hipp. *in lib. de Nat. Puer. num. 39. & alibi*, docent omnes Medici, ita ut qui fortior est, prior exitum sibi patet, absque eo quod compar ullo impedimento illi esse possit: unde evenit, ut imbecillior non solùm aliquanto post, sed etiam per horas, & integros interdum dies exitum retardet. Ergo nisi melior ratio adducatur, persuadens posteriorem conceptum priorem nasci, inanis omninò evadit ea persuasio, & tanquam nulli fundamento innixa corruit.

Videamus itaque, an alia quædam ratio suppeditari nobis possit ad eam opinionem stabilien-
dam? Firmandum primò videtur, quòd fœtus, 3
quo fortiores sunt, eo magis in uteri elatiori parte versus stomachum se sustinent, inibique plerumque commorantur: quo imbecilliores autem sunt, eo magis ad infernas partes vesicam urinariam versus, aut ad intestinum rectum prolabuntur. Itaque, accedente partu, consequens est, eum qui exitui proximior est, priorem ab utero foras prodire, at prior conceptus robustior est, quàm conceptus posterior: necessario ergo posterior conceptus, ut debilior, & patentâ viæ proximior, prior in lucem prodibit.

Quod

Quod autem fœtus, quò fortior est, eò magis in
superiori parte se contineat, & quò debilior eò ma-
gis ad inferiorem prolabatur, controverti non
debet, quippe cùm quotidiana nos experientia mo-
neat, fœminas, quæ absque dubio Maribus debi-
liores sunt, & idcircò sinistra parte gestantur,
4 Mares autem dextra, deorsùm tendere, unde id-
circò Matribus vesicam urinariam, aut rectum in-
testinum premendo urinæ stillicidium, aut incon-
tinentiam, aut tenesmum caussare solent: Mares
autem stomachum, & aliàs superiores partes gra-
vantes, ejusdem stomachi dolorem, nauseam,
vomitum, spirandi difficultatem, & id genus sym-
ptomata excitare consueverunt. Sed ubi fœtus
ægrotet, etiam si solus in utero commoretur, ex
nullo potiori signo se ægrotare manifestum facit,
quàm ex prolapsu proprii corpusculi ad partes in-
fernas; ac tandem ubi fœtus mortuus sit, ad uteri
ostia prolabitur, & si alter Gemellus supervivat,
prior aditum uteri occupat, prior ab utero prodi-
turus, nisi obstetrix illum intrò repellat, ut vivus
prior oriatur.

De veritate porrò ejus conclusionis, quòd prior
conceptus robustior sit, quàm conceptus posterior,
quid sentiendum, infrà clarissimè edocebo; pro
nunc autem dicam, facto ipso hoc constare, cùm
5 videamus posteriorem conceptum (qui secundùm
veritatem posterior quoque nascitur) vel corporis
debilitate, vel ejusdem gracilitate, vel aliqua alicujus
partis labe, aut vitio manifestissimè commonstrare,
se posteriorem fuisse conceptum: quin observamus
ulteriùs, quòd etiamsi ambo Gemelli convenienti
robore dotentur, tamen is, qui posterior conceptus
est, & tanquam imbecillior sinistram uteri partem
occupat, mancus est, & sinistra pro dextra grandior
factus uti cogitur.

Præterea ultra virium imbecillitatem, quam ha-
bet posterior conceptus præ illo, qui prior conce-
ptus est, alia occurrunt ad facilitandum ejus exitum
ab utero, & præveniendum illum, qui prior in
6 conceptione fuit; nam & corporis molem mino-
rem obtinet, & ob debilitatem, ut dictum est, pro-
prio pondere ad inferiorem partem fertur, atque
hinc vias lubricas ob aquarum, quæ ante partum
succedit, eruptionem inveniens, facillimè ab utero
proficiscitur. Quæ omnia tantoperè facilitare posse
videntur ortum ejus, qui posterior conceptus est;
ut mirum esse non debeat, si priorem conceptum
nascendo præveniat: Quis enim negabit duobus
corporibus simul in concluso loco degentibus, ac
per angustum aditum ad exitum properantibus, nec
nisi unius capacem, quod mole minus est, & magis
ostio propinquum, faciliùs, ac citiùs exire posse,
quàm quod magis corpulentum est, & ab ostii
aditu magis distat: Sed hæc, ut ingenuè fatear,
leviora sunt, & facilè diluontur, ut in sequen-
tibus.

SUMMARIUM.

1 *Ex Gemellis qui prior conceptus est, prior nascitur.*
2 *Gemelli ex uno, eodemq; coitu gignuntur.*
3 *Tam in Mare, quàm in fœmina fortior, ac debilior genitura inest.*
4 *Genitura priùs emissura fortior, quàm quæ posteriùs ejaculatur.*
5 *Qui ex Gemellis prior concipitur ex priore Genituræ ejaculatione concipitur.*
6 *Prior conceptus altero fortior existit.*
7 *Fœtus ob fortitudinem virtutis ortum accelerant.*
8 *Septimestris cur, & quomodo nascatur.*
9 *Mas ex robustiori semine, quàm fœmina generatur.*
10 *Fœtus quò fortior eò celeriùs augetur.*
11 *Prior conceptus ex Gemellis, à majori calore regitur.*
12 *Mas in utero citiùs absolvitur, quàm fœmina.*
13 *Ex celeriori motu ipsius fœtus major calor arguitur.*
14 *Defectus alimenti imponit fœtui necessitatem nascendi.*
15 *Fœtus quomodo ex defectu alimenti in utero, nascatur.*
16 *Fœminæ partus tardior, quàm Maris.*
17 *Necessitas respirationis majorem necessitatem nascendi fœtus imponit.*
18 *Puer dum in utero est, duplici eget alimento.*
19 *Fœtus in utero per arteriam umbilicalem ad Matris respirationem transpirat, nam respirare non potest.*
20 *Prior conceptus meliorem, & uberiorem materni sanguinis portionem attrahit.*
21 *Primogeniti cæteris robustiores, & formosiores secundum Iurisconsultos.*
22 *Idem est Primogenitus, qui prior est conceptus.*

Ex Naturæ ordine priorem conceptum priorem nasci.

QUÆSTIO III.

SI id, quod secundùm Naturæ dispositionem, &
ordinem fit, observare libet, apertissimè patebit,
semper secundùm eam dispositionem, & ordinem
fieri, ut ex Gemellis is, qui primò conceptus est, 1
primò etiam nascatur, quod evidentissimis rationi-
bus me probaturum confido: Ante omnia tamen
scire operæpretium est, quanam ratione Gemelli
concipiantur.

Sciendum ergo, Gemellos ex uno, eodemque 2
coitu gigni, [vid. *resolution. Casus Mussipontan.*
Straussij *pag.* 144.] ut cum Hippocr. *in lib. de Nat.
Puer. num.* 44. *& seqq.* omnes Medici docent; &
habemus ad hoc etiam Sacræ Paginæ testimonium
Genes. cap. 38. *vers.* 18. ubi cum narratum esset, Ju-
dam cum Nuru sua concubuisse, dicitur, *Ad unum
igitur coitum mulier concepit.* & vers. 27. *Instante
jam partu apparuerunt gemini in utero.* [adde Epistol.
ad Roman. *cap.* 9. *vers.* 10.] Hippocrates autem
assignata ratione, qua semen in duas partes divisum
concipiatur, procedens ad docendum, quomodo
Gemelli aliquando unius, ejusdemque sexus sint,
interdum verò differentis, addebat, *In muliere,* 3
*& in viro, & in omni Animali, & in singulis &
debilior, & fortior genitura inest, & non semel, ac
simul genitura prodit, sed & bis, & ter ebullit, &
ejaculatur, & non est possibile, omnem esse fortem,
tum quæ priùs exivit, tum quæ posteriùs; in utrum
autem sinum crassiorem, ac fortiorem genituram in-
gredi contigerit, illic masculus gignitur: & quæ se-
quuntur.* Ex his Hippocratis verbis tria colligere
debemus; Unum quòd Genitura, quæ primò emit- 4
titur, fortior, ac corpulentior est; nam plurimo spi-
ritu præ illa, quæ post emittitur, turget; Secundum,
quòd qui ex Gemellis primò concipitur, ex geni- 5
tura primò emissa concipitur. Tertium, quòd qui
primò concipitur, iis, qui postmodum concipiun- 6
tur, fortior est, ex robustiori enim genituræ parte
conceptus est.

Præterea potissimam caussam, ob quam fœtus 7
in utero existentes ortum accelerant, ipsa eorum
fortitudo est, in tantùm, ut interdum sit illis exi-
tialis, ab ea enim stimulati aliquandò antè tempus
ortum accelerant, & ut plurimùm intereunt; quod
de Septimestribus usu venit, de quibus *in libell. de
Septim. Part. num. primò*, Hippocrates docens cur
Septimestris antè tempus aliis destinatum nascatur,
dicebat: *Maturescente fœtu, & robore multùm* 8
*augescente in perfectione magis, quàm aliis temporibus,
pellicula, in quibus ab initio nutritus fuit, quemad-*

modum spicarum membranæ, laxantur, ad ideoque antea quam fructus perfectè maturescat: & fortissimi, ac plenissimi fœtus violantes, ac disrumpentes pelliculas, partum fieri cogunt. Atque eadem ex caussa Avicen. 21. 3. *tractat.* 2. *cap.* 1. verba faciens de Septimestri partu dicebat, *& est fœtus fortis creationis, & complexionis.* Non modo igitur fortitudo fœtus in caussa est, ut partum suo tempore acceleret, sed etiam ut immaturus, & ante debitum tempus nascatur, unde non mirum si utplurimum intereat. Cum itaque qui primo ex Gemellis conceptus est, fortior existat, cùm ex robustiori semine genitus sit, (quem-
9 admodum Mas, quia fœmina fortior est, ex robustiori semine oritur; Hippocr. *in lib. de Genit. vers.* 7.) necesse est, ut ex sui natura prior conceptus prior etiam in lucem veniat.

Ad quod dilucidiùs demonstrandum aliæ rationes addi possunt, nam facto eo fundamento, quod prior conceptus ex robustiori semine conceptus fuerit, & ideò posteriori conceptu fortior sit, in omnibus, ac singulis, quæ ad celeriorem partum faciunt, priorem illum prævalere necesse est, ut in majori celeritate augescendi, & majori celeritate absolutionis, & in majori celeritate motus, & in celeriori alimenti defectu, & in celeritate necessitatis liberioris respirationis, & si quæ alia imaginari liceat, quæ fœtum accelerare ortum faciant, imò cogant.

10 Et quoad celeriorem augmentationem in utero, patet, fœtum quò fortior est, eò celerius augeri: unde Mares multò celerius, quàm fœminæ augescunt; & ad eam perfectionem celerius deveniunt, quæ major ad esse, & ad benè esse requiritur. Adepta igitur ea perfectione, quam habere possunt in utero, necesse est, ut fœtus sibi exitum quærant, & in lucem prodeant; ergo quanto celeriùs eam perfectionem acquisierit fœtus, tantò celerius nascetur. Ex Gemellis igitur is ad eam perfectionem celeriùs deveniet, qui fortior est; sed prior conceptus fortior est, ergo prior conceptus prior nascetur, quàm qui conceptus posterior est.

11 Eadem ratio est de fœtus formatione, nam augescendo in dies meliùs formatur, & inde membra majus robur acquirunt: qui ergo ex Gemellis prior conceptus est, à majori calore absque dubio regitur, unde celerius formari hunc necesse est; quia ex semine crassiori, uberiori, & spiritu magis turgente conceptus est. Cùm igitur celeriùs de necessitate efformari debeat in utero, de necessitate etiam celeriùs nascetur. Ac profectò non tam celeriter efformari posteriorem conceptum, ut priorem, satis ostendit, quòd semper in aliquibus à corporis requisita perfectione deficit, egebat enim longiori temporis spatio ad eam perfectionem acquirendam, quemadmodum fœmina longiori tem-
12 pore indiget, ut absolvatur in utero, quàm Mas: Hippocr. *in lib. cit. de Nat. Puer. numero* 14. & 1. *de Diæt.* Aristot. *lib.* 4. *de Gener. Animal. cap.* 6. Galen. *lib.* 2. *de sem. cap.* 5. Qui ergo ex Gemellis prior natus est, prior etiam est absolutus, & primo fuit conceptus.

Ex celeriori quoque motu ejus, qui prior conceptus est, deducere licet, illum debere quoque priorem nasci; ex motu enim arguitur major ca-
13 lor, quo celerior motus est, & major etiam fortitudo, unde cùm prior conceptus, sit necessariò calidior, & robustior, prior etiam movebitur: quod verum esse, ut alia ex prædictis, manifestum facit sexus differentia, cùm Mares primos motus trigesima die excitare soleant, fœminæ secundo suprà quadragesimum. Qui primo igitur motus excitat, prior nascetur: sed qui prior conceptus est, prior movetur, ergo prior conceptus prior nascetur.

Multò magis autem urgere videntur duæ se- 14
quentes rationes desumptæ à celeritate defectus alimenti, & à necessitate respirationis: nam defectus alimenti imponit Puero necessitatem nascendi, unde urgente hujusmodi alimenti inopia, Puer calcitrando, ac validè se movendo, membranis disruptis, foras prodit: eam enim esse potissimam caussam, ob quam fœtus ex materno utero exire contendat, docet Hippocr. *in sæpè cit. libro de Natura Puer. num.* 39. *& seq* dicens: *Alimentum,* 15
& augmentum, quod à Matre descendit, non ampliùs sufficiens est Puero, ubi decem menses præterierint, & fœtus auctus fuerit; trahit enim quod dulcissimum est in sanguine, simulque etiam lacte modico fruitur; cùm autem hæc ipsi rariora, ac pauciora sint, & Puer plenus, & maturus existat, copiosius alimentum desiderans, calcitrat, ac pelliculas rumpens initium partus Matri inducit, quæ verba à Galeno *comm.* 5. *Aphor.* 37. ad hanc ipsam partus caussam edocendam referuntur, eademque caussa assignata est ab Avicen. 21. 3. *tractat.* 1. *cap.* 2. *non longè a fine, & in ipso cap. calce.* Modo, quo fœtus robustior est, eò majorem alimenti copiam exposcit, & sic eam, quam illi attrahere datur, citiùs absumit, unde defectum alimenti citius experitur: atque hinc est, quòd celeriùs nasci cogitur, quam imbecillior, ut evenire solet quando fœtus Mas est, nam celeriùs fœmina oritur, & plerumque partus fœminæ tardior est: Aristot. *lib.* 7. *de Histor. Anim. cap.* 4. 16
Unde prudenter Jureconsulti nascentibus simul Mare & fœmina, Marem præsumi primò natum volunt; Gloss. *in leg. Idem erit, verb. Quæstio, ff. de stat. hom. & leg. si fuerint, in f. ff. de reb. dub.* Ergo cùm prior conceptus tanquam robustior, prior alimenti defectum patiatur, necessariò prior exire cogetur, & sic semper prior conceptus prior etiam nascetur.

Parem, imò majorem nascendi necessitatem im- 17
ponit Puero necessitas liberæ respirationis; duplici 18
enim nutrimento eget Puer in utero materno existens, uno, quo partes solidæ nutriantur, altero quo nutriantur spiritus, & ipsum cor refrigeretur. Illud per venas umbilicales, hoc per umbilicales ar- 19
terias attrahit, per quas ad Matris respirationem transpirat, respirare enim per os non potest.

Et licet Hippocr. *in sæpè cit. libell. de Nat. Puer. numero* 9. scriptum reliquerit, Puerum in utero grandiorem factum etiam supernis partibus spirationem facere tum ore, tum naribus, ejusque rei veritatem tueri conatus sit Prosper. Martian. *in comm. vers.* 122. tamen Andr. Lauren. *libro* 8. *Anatom. quæstion.* 26. satis concludenter probat, fœtum in utero materno respirare nec posse, nec debere.

Verum quomodocunque sese res habeat [legantur hac de re Rolfinecius, Harvejus, Gassendus, Bartulinus, Courve, Deusingius, Segerus,] fœtus in utero existens, cum jam maturus est, liberaliori respiratione indiget, & quò calidior, & fortior est, tanto celerius necessitatem hanc experitur. Prior ergo conceptus cùm calidior, ac robustior sit, quàm conceptus posterior, celeriùs ab ea necessitate cogetur ad vitales auras exire, & sic prior conceptus semper prior nascetur.

His

20 His omnibus adjiciendum; quod quantùm sibi prospicit prior conceptus tanquam calidior, & robustior attrahendo meliorem, & uberiorem sanguinis materni partem, tantundem detrahit ei, qui posterior conceptus est, cui deteriorem, ac minùs puram, & minorem partem relinquit; ita ut ex hoc eveniat, ut secundùm plurimum posterior conceptus aliqua parte debilis, aut læsus, aut secundùm totum imbecillis, ac tenuior in lucem exeat, ut aliàs dixi.

21 Atque hoc pacto verum existimandum Jureconsultorum dictum, determinantium, Primogenitos cæteris robustiores, & formosiores esse; Tiraq. *cit. ope. de Primogen. quæst.* 17. *opin.* 7. & 8. *num.* 1. & 3. & hoc non aliunde, nisi quia Primogeniti tanquam primò concepti, ex robustiori, & uberiori semine suot generati, & hoc modo prior
22 conceptus semper est Primogenitus, quia prior nascitur, neque unquam fieri potest, ut posterior conceptus ex minùs forti genitura productus præveniat priorem conceptum in nascendo, ut plenissimè probatum est.

SUMMARIUM.

1 *Naturæ ordinem accidentales caussæ aliquando interrumpunt.*

2 *Fœtus in Matris utero non minùs, quàm extra uterum, morbis est obnoxius.*

3 *Non videtur possibile, quòd ægrotante uno ex Gemellis, & maximè robustiori, alter incolumis servetur.*

4 *Posterior conceptus non supponitur simpliciter imbecillis, sed respectu prioris.*

5 *Posterior conceptus etiam ægrotante priore potest servari incolumis.*

6 *Mulieri geminos in utero habenti, si altera mamma gracilis fiat, abortit fœtum illi parti correspondentem.*

7 *Non necessariò unius Gemelli ægritudo alteri communicatur.*

8 *Operibus Naturæ adhærere nos oportet, cùm semper aut secundùm plurimum eodem modo procedant.*

An ex accidenti evenire possit, ut posterior conceptus prior nascatur.

QUÆSTIO IV.

1 ORdinem illum, quem Natura in rebus suis servat, accidentalem aliquam caussam interturbare interdum posse, experientia ipsa quotidiana commonstrat. Animalia Natura efformat suis partibus ita concinnatis, ut ad esse, & ad benè esse quicquid necessarium est, plenissimè sortiantur; & tamen ex accidenti fit, ut aliquid interdum deficiat, aut superfluat: quod tam ultrò procedit, ut inde monstra generari non est qui nesciat. Itaque non mirum esse debet, si etiam in Gemellorum ortu ordo ille Naturæ, ex quo prior conceptus prior nasci debeat, ex accidenti pervertatur, id quomodo contingere possit, non difficilè est determinare; scientes, quod fœtus in Matris utero non
2 minus, quàm extra uterum morbificis caussis expositur, ac de facto morbis pluribus est obnoxius. Unde non difficilè eventu videtur, ut prior conceptus in sua prima plasmatione aliqua ex caussa præternaturali imbecillior se ipso evadat, aut etiam aliqua ægritudine exerceatur, ex cujus caussa non ut deberet meliorem, ac copiosiorem sanguinis materni portionem ad se allicere possit, interimque posterior conceptus multò quàm antè uberiori nutrimento munitus; majus robur, ac majorem alacritatem suprà priorem conceptum acquirat, unde fiat, ut tanquam si prior conceptus esset, in iis omnibus prævaleat, ac suprà priorem conceptum excellat, in quibus prior conceptus ex sui natura prævalere, ac excellere debuerat, quod tantò faciliùs evenire posset, quanto posterior conceptus robustior in suo primordio extitisset.

Non tamen facilè aliquibus persuaderi potest hæc ratio, cùm enim Gemelli uno, eodemque loco commorentur, & in ejus loci angustiis unus alteri ita vicinus sit, ut quasi unum corpus constituant, 3
non existimandum tam facilè fieri posse, ut uno ægrotante alter incolumis servetur; imò ægrotante eo, qui prior conceptus est, & idcirco robustior, multo facilius ægrotare illum necesse est, qui posterior est conceptus; & sic non potest dari casus, ut ægrotante eo, qui prior conceptus est, posterior conceptus non ægrotet; unde non sine ratione Jac. Holler. *in comm. lib.* 5. *Aphor.* 38. hoc pro impossibili existimat.

Verum enimvero non est difficilè huic objectioni satisfacere dicendo, hinc & ratione probari posse, & experientia ipsa, & auctoritate Hippocratis confirmari.

Ratione, quia cùm unusquisque Gemellorum proprio calore regatur, non est necessarium, quod ægrotante uno alter etiam ægrotet, non obstante quod unum altero imbecilliorem supponamus: quia cum supponimus posteriorem conceptum 4
esse imbecilliorem, non simpliciter talem esse supponimus, sed respectu tantùm prioris conceptus; non ergo sequitur, quod ex eo, quia minus robustior est posterior conceptus, debeat, ægrotante priore, simul ægrotare; ut fortè sequeretur, ubi posterior conceptus esset positivè debilis ob nativi caloris imbecillitatem; quamquam ne sic quidem necessarium esset, ex una eademque caussa ambos simul ægrotare; cum unusquisque eorum propria 5
virtute possit ab imminente ex alterutrius ægritudine, & periculose tueri.

Sed experientia simul, & auctoritate Hippocratis *lib.* 5. *Aphor.* 38. [Aphorismum hunc damnat Cardanus refutatus à Fonseca pag. 162.] id ipsum probatur; ille enim ibi testatur, quod mulieri utero 6
gerenti, & geminos habenti, si altera mamma gracilis fiat, alterum abortit: & siquidem gracilis mamma dextra fiat, Marem; si verò sinistra, fœminam; quo casu patet, quod tametsi Mas, qui fortior absque dubio est, ægrotet, & abortiatur, tamen fœmella etiamsi imbecillior, incolumis servatur. Et quod magis urget, illud est, hoc non solum sequi ubi ex caussa externa alter ægrotaret, ut si mulier alteram ventris partem in durum aliquod obstaculum impegisset, vel in eadem parte percussa fuisset, aut alia quapiam ex caussa procatarctica laborasset, quæ alterum tantùm Gemellorum læsisset, sed etiam ubi ægrotasset ex caussa interna, quæ utrique conceptui videtur esse de necessitate communis. Imò quotidiè observamus, Gemellorum alterum benè habitum esse, & naturę fortis, alterum verò habitus deterioris, & naturæ imbecillis.

Ex quo patet non de necessitate unius ex Gemel- 7
lis ægritudinem alteri communicari; imo, quod magis ad rem nostram facit, novimus Gemellos, quorum Primogenitus gracilis, & imbecillis natus est, ita ut vitam semper valetudinariam degerit, secundogenitus autem pinguis, ac fortis, unde vitam semper incolumem traduxerit. Mares ipsos

ex Gemellis primò in lucem prodcuntes debiles, & malè affectos conspicete aliquando licet, fœminas autem posteriores ortas virium robore insignes.

Sed cum hæc rarissima eventu sint, & difficillimæ observationis, poterant absque negligentiæ nota silentio involui; omninò tamen intacta ca relinquere nolvi, ut si possibile unquam esset talem casum succedere, & observari, quid tunc deteiminandum esset nosceretur.

8 Quod reliquum est, Naturæ operibus adhærere nos oportet; quæ semper eodem modo procedunt, etiam si accidentalis aliqua caussa aliquando irrepat, quæ ordinem illum interturbet, hæc enim in nullo censu habenda, ut & à Philosophis, & ab ipsis quoque Jurecoosultis admuneri nos unusquisque novit.

SUMMARIUM.

In dubio quis ex Gemellis prior natus præsumendus.

QUÆSTIO V.

NOn videtur, quòd, constito de præventione alterios ex Gemellis in nascendo, dubium aliqood intervenire possit, quod nos detineat à decer-
1 nendo, quis eorum sit Primogenitus: nam eo ipso, quod alter primò natus est (etiam si de præventione in conceptione dubitari possit, quod non admittendum ex superioribus) Primogenituram acquirit. Quod ego quidem jure ob id maximè factum existimaverim, quia secundum Naturæ ordinem, ut jam demonstratum est, ille qui primò nascitur, primò conceptus est.

2 Sed ubi de præventione in nascendo certi non simus, determinandum restas, ex quibus præsumi possit unum alterum in ortu prævenisse: quod dubium brevibus Jureconsulti, ut Bald. *in proœmio ff. §. nos itaque*, ex qoo Felin. *in c. capitulum, de rescriptis, num.* 46. Tiraq. *cit. lib. de Primog. quæst. 17. opin. 7.*
3 *&* 8. *num.* 1. 3. diluunt, concludendo, ut fortior, & formosior primò natus videatur, unde & Primogenitus existat.

Ac profectù benè procedit ex majori fortitudine,
& robore arguere, alterum ex Gemellis primò fuisse
natum, & ad hoc probandum optimè faciunt quæ- 4
conq; superius allata sunt *quæst. 3. à n. 6. ad plures seqq.*
ita ot hæc tantùm conjectura sufficientissima per se
videatur ad omne dubium diluendum: & ratio est,
quam *loco citato* assignavi, ex multiplici caussa desumpta, ut ibi videre est.

Sed quod par conjectura desumi debeat ex ma- 5
jori conceptus formositate, mihi quidem falsum,
& inane videtur, cùm formositas, de qua loquitur
Tiraquellus, nihil communicare possit fœtui, ob 6
quod ita ortum acceleret, ut alterum Gemellum ob
id in nascendo præveniat. Nam pulchritudo, de
qua ille loquitur *ibidem num. 4.* est secundùm ipsum, 7
proprium quid mulierum, quemadmodum fortitudo, addam ego, est proprium quid virorum.
Unde hæc pulchritudo imbecilliori subjecto convenit, non fortiori: non poterit ergò hujusmodi
pulchritudo cum fortitudine conjungi: Quam- 8
obrem si in dubio præsumendus est prior natus qui
fortior est, non poterit præsumi prior natus qui
pulchrior est, cùm imbecillior sit, nam & facilè
fieri potest, ut prior natus sit fortior, & posterior
natus sit pulchrior, nam prior natus erit membris
carnosis, & robustis, posterior natus membris
delicatioribus, & potiùs imbecillibus: quemadmodum ergo ob majorem fortitudinem alter Gemellorum præsumendus est prior natus, ita ob
majorem pulchritudinem alter præsumendus erit
posterior natus.

Verùm adnotandum, multum differre veram 9
pulchritudinem ab ea, quam esse propriam mulierum voluit Tiraquellus: veram enim pulchritu- 10
dinem tam ex Medicorum, quàm Philosophorum
decretis eam esse constat, quæ in apta membrorum constitutione sita est. Gal. *lib. 4. de Decret.
Hippoc. & Platon. cap. 3.* quam non albedine, vel
mollitie, sed actionibus judicare oportet: unde 11
brachia, & crura musculosa, nervosi artus, & alia
consimilia ad Animalis optimas actiones edendas
in viro, pulchritudine vera sunt prædita & conspicua: crura verò, aut brachia lenitate, mollitie,
rotunditate, & albedine insignia, faciei venustas,
& consimilia, quæ in muliere pulchra videntur, à
vera pulchritudine deficiunt, & idcircò hæc nec 12
nativa, nec vera, sed fucata pulchritudo est; ut idem
Gal. *ibidem* addit: nam hæc visum quidem aspicientium delectat, ad actionum autem bonitatem non
conducit: contrà autem pulchritudo vera ad bonitatem actionum conducit, aspicientium autem oculis
minùs grata est.

Quemadmodum igitur vera hæc pulchritudo 13
cum fortitudine corporis conjungitur, ita ut idem
sit corpus pulchrum, & forte, ita pseudo illa mulierum pulchritudo mollitiem, & imbecillitatem
corporis arguit: & quemadmodum ex vera illa
pulchritudine arguere licet, alterum ex Gemellis 14
fortiorem esse, & idcircò primò natum, sic ex
pulchritudine illa non vera, imbecillitatem arguere
licet, & ob id alterum ex Gemellis secundo loco
natum esse.

Atque id quidem summa cum ratione pronun- 15
tiatum videtur, quia optima corporis constructio
cum ipsa fortitudinis virtute, & nativo robore pari
passo procedit, nam quotiescunque nobis corpus
robustum præsentetur, idem pariter pulchritudine
verà insigniri oportet, cùm membris ita constructis
& efformatis sit oporteat, ut omnia ad fortitudinem,
& boni-

16 & bonitatem actionum directa videantur: neque enim absque hoc, quod ad actionum bonitatem membra sint fabricata, fortis, ac pulcher homo dici potest. At in muliere membra quidem ad fortitudinem fabricata non sunt, pulchram tamen eam dicimus aspectûs venustate, eorundem membrorum mollitie, & lenitate, ac coloris gratitudine delectati, etiam si hujusmodi pulchritudo ad utilitatem, & bonitatem actionum ipsius mulieris nihil conducat, utinam ad virorum exitium non vigeret.

Cùm igitur constet ex his, duplicem dari pulchritudinem, veram nempe, ac falsam, aut si malumus sic dicere, unam Virorum propriam, alteram Mulierum; & illam à corporis fortitudine dependere, hanc à corporis imbecillitate, & mollitie,
17 interveniente dubio, quisnam ex Gemellis sit primò natus, jure optimo desumetur præsumptio prioris nati à corporis fortitudine majori, & aptiori membrorum dispositione, quæ ipsa virilis pulchritudo est; non à majori formositate, & pulchritudine muliebri, quæ magis delicatioribus, & imbecillioribus convenit.

Ex quibus patet hallucinatos fuisse Jureconsultos volentes ex hac muliebri pulchritudine observata in Gemello, parem conjecturam desumi debere, quòd prior natus sit, cùm ea quæ desumitur ex majori fortitudine; cùm nullo modo simul cum fortitudine hæc pulchritudo stare possit.

SUMMARIUM.

1 *Gemelli exsecti à Matris utero, an pro natis habendi.*
2 *Nasci contingit ex fœtus, & Matris virtute.*
3 *Non potest dici peperisse mulier, cui fœtus ab utero extractus est.*
4 *Natus dicitur ille, quem Mater peperit.*
5 *Inter ea, quæ non existunt, non potest fieri æquiparatio.*
6 *Fœtus exsecti à Matris utero, non minus quàm qui naturaliter nascuntur, pro natis habendi.*
7 *Potest aliqua præsumptio haberi de exsectis Gemellis, quis prior nasci debuisset.*
8 *Ex majori fortitudine alterius ex Gemellis præsumi potest, illum primò nasci debuisse.*
9 *Prior in conceptione semper est prior in nativitate.*
10 *Non est idem casus de Gemellis exsectis, & Gemellis natis, de quibus dubitatur, quis eorum prior natus sit.*
11 *In casu dubio ambo Gemelli nati dicuntur; in Gemellis exsectis, nullus natus dicitur.*
12 *In decernendo de Primogenito, nativitas attendenda.*

Quis ex Gemellis ab utero Matris exsectis præsumendus prior natus.

QUÆSTIO VI. & ult.

1 DE his Gemellis dubitari primò contingit, an pro natis sint habendi, necne; cùm certum sit, eos non nasci: nasci enim contingit ex ipsa fœtus,
2 & Matris virtute, Matris quidem expellentis id, quod sibi oneri est, tanquam quid inutile, fœtus verò quærentis exitum ab utero, ut liberiori vita fruatur: at hi neque Matris, neque propria virtute urgente, sed per vim, & aliena manu à materno utero excisi in lucem prodeunt: Idcircò *in l. Anniculus, la prima, in ff. de verb. & rer. signif.* expressè
3 habetur, non peperisse eam, cui fœtus ab utero extractus est: undeneque fœtus tunc pro nato habendus est, quia natus ille tantùm dici potest, quem Mater peperit.

Non existentibus igitur his Gemellis ejus conditionis, ut pro natis haberi debeant, neuter Primogenitus erit judicandus, quia si unum Primogenitum declaremus, alteri injuria fiet, cùm in pejori conditione hic non sit, quàm qui Primogenitus fuerit judicatus: ondè declarando unum ex ipsis Primogenitum, illum tanquam natum recipimus, altero rejecto tanquam non nato, cùm tamen magis, & minùs hic locum non habeant, neque enim magis, aut minùs convenire potest uni *Nati* nomen, quàm alteri, sed æqualiter ambo aut pro natis, aut pro non natis acceptandi: neque enim inter ea, quæ suo modo non existunt, ulla æquiparatio fieri potest: unde cùm uterque à ventre excisus sit, non natus, non possunt circa nativitatem inter se comparari, ita ut unus magis quàm alter possit usurpare sibi *Nati* nomen. 4 5

Sed hæc difficultas facilè diluitur per ea, quæ copiosissimè adducit Alphons. à Carranza *de Part. nat. & leg. cap. 6. sect. 1. num. 12.* concludentissimè probans fœtus ex Matris utero exsectos non minùs, quam qui naturaliter nascuntur, pro natis habendos. 6

Ergo ad principale dubium discutiendum à Tiraq. *in sæpe cit. quæst. 18. n. 4.* propositum accedere licet. Hic igitur ad rem nonnullas DD. opiniones pro ejus resolutione referens, quamcunque conjecturam, aut præsumptionem pro alterutro ex Gemellis hujusmodi facientem omisit, cùm de ea re nè verbum quidem faciat.

At mihi quidem non undequaque inane videtur in hoc casu quoque conjecturis, & præsumptionibus uti, ex quibus habeamus non qui prior natus sit, cùm hic nulla præsumptio locum habeat; sed qui primò nasci debuisset, si naturaliter nati fuissent: nam eædem conjecturæ ex quibus dictum est præsumi posse unum in nascendo alterum prævenisse, quandò dubium in hoc intervenit, inservire non ab re possunt in hoc casu ad determinandum, quisnam ex illis prior nasci debuisset, quæ desumi possunt, ut *superiori quæstione* dictum est, ax majori vivacitate, fortitudine, & meliori corporis structura unius in comparatione ad alium, ex hac enim una conjecturâ certo certius elicere quisquis posset (ut concludentissimè, quantum ego autumo, probatum est) unum altero debuisse priorem nasci, & sic Primogenitum dici, & jura Primogenituræ consequi. 7 8

Ac profectò in hac hæsitatione magni faciendum existimaverim judicium præventionis unius ad alterum in conceptione, atque inde deveniri posse ad determinandum quisnam primò nasci debuisset, cùm idem, qui prior est in conceptione, prior sit in nativitate. 9

Cùm ergo ex conjectura majoris vivacitatis, & fortitudinis in aliis casibus multùm operetur in ea re, quandò præventio in nascendo est dubia, non video, quanam potiori ex causâ rejici in hoc casu debeat tanquam nullius momenti, cùm maximè ex accidenti factum sit, ut ambo Gemelli ita in lucem prodierint, ut distingui non potuerit prior natus à posteriori, quod non videretur debere illi præjudicare, qui ob majorem fortitudinem ex naturæ præscripto prior nasci debuerat, si naturaliter nati fuissent. Quamobrem non videretur in hoc casu magis, quàm in aliis, ubi dubia est præventio nativitatis rejicienda prædicta conjectura desumpta à majori nati fortitudine.

10 Verum enimverò dici poterat, non eſſe eundem caſum hunc cum illo, in quo dubitatur de præventione in naſcendo; hic enim ſupponitur utrumque Gemellum eodem momento ab utero Matris fuiſſe exſectum; vel ſi non eodem momento, ſaltem ad nihil faceret, quòd per aliquod temporis ſpatiom poſterior ab utero eſſet extractus: quia hoc non ex Naturæ ordine factum eſſet, ſed ex Chirurgi fortè voluntate extrahentis primò unum,

11 quàm alterum: unde illo caſu dubio ambo Gemelli nati ſunt, in hoc neuter natus eſt, & ſic non erit uterque idem caſus: & ad irritandum quod dictum eſt de conjectora ex majori fortitudine, reſponderet fortè Tiraq. *loco citato quaſt. 1. num. 9.* in determinando de Primogenito, inſpiciendam 12

eſſe ſemper Nativitatem, quæ non habet locum in hoc caſu, unde neutrum præveniſſe alterum firmari poteſt: Sed ſi etiam exſecti à Matris utero tanquam nati habendi, eadem in his procedere deberent, quæ in verè natis locum habent, & idem dubium, quod intervenit in dubio præventionis in naſcendo in verè natis, diſcuti poſſet eodem modo in Gemellis exſectis.

* * *
* *
*

FINIS
TOMI SECVNDI.

INDEX

INDEX COPIOSISSIMUS RERUM OMNIUM NOTABILIUM, QUÆ IN HIS DUOBUS Tomis Prioribus Quæstionum Medico-legalium continentur.

Prior numerus sedem materiæ, posterior paginam demonstrat.

A.

Animæ

In eo

B

Causæ

 pars

Colos

omnia

Elephan-

quid

F.

Impoten-

L.

quando

M.

Matrimo-

Morbi

N.

Vincitur

Oculo-

P.

S.

ob æta-

jud.cati,

Species

Sturna

Thimus

V.

Si quis

FINIS TOMI PRIMI ET SECUNDI.